VITT EMANUELE

Die 20 Martij 1657 — f. 20

IOANNIS
MANARDI MEDICI

Ferrarienſis, omnium ſua tempeſtate Medicorum, citra controuerſiam, Doctoris eminentiſsimi,

EPISTOLARVM
MEDICINALIVM
LIBRI XX.

Eiuſdem in Ioan. Meſue Simplicia & Compoſita Annotationes & Cenſuræ, omnibus practicæ ſtudioſis ſummè neceſſariæ.

Adiecto Indice Latino & Græco, utroque copioſiſsimo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVGDVNI,
Ex officina Godefridi & Marcelli Beringorum fratrum,
1549.

REVERENDO AC MAGNIFICO ALPHONSINO TROTTO, EQVITI HIEROSOLYMITANO, COELIVS CALCAGNINVS S. P. D.

*

SCISCITARIS à me, uir Magnifice, quid de commentationibus Manardi noſtri ſentiam. Ego uero cunctanter tibi reſpondendum exiſtimarem, ſi aut res eſſet obſcura, aut ego prius hominē amare, quàm admirari cœpiſſem. Sed quoniam publico doctorum omnium conſenſu dijudicatum ſit, Manardum in omni diſciplinarū genere longe præcellere, omnesq́ præclaras artes feliciter hauſiſſe, uideor mihi abdicata omni iudiciorum ſolennitate etiā ſtans de homine bene merito poſſe pronunciare, eum poſt homines natos longe eſſe clariſſimum, ſeu tu quæ ad naturam, ſeu quæ ad matheſin, ſeu quæ ad diuinitatem pertinēt, exploraueris. Nam quid ego de ea parte, quæ ad mores ſpectat, mentionem habeam? quam ita quotidianis actionibus exprimit, ut facile intelligas hominem ſanctiſſimū, iuxtà & doctiſſimum, nō ſolum lingua, ſed uita, atque hac in primis philoſophiam exercere, ut ex eo poſſint aptius noſtri ciues uiuendi exem-

di exem-

*di exemplum, quàm documentum mutuari. Et ſa-
nè qui eius commentationes non oſcitanter perle-
gerit, in ijs haud difficulter utraque & animi &
ingenij ornamẽta perſpiciet. Et profectò non aliun
de factum eſt, ut homo minime ambitioſus, animũ
ad ſcribendum, & ad eorum quæ ſcripſit editionẽ
appulerit, niſi ut promiſcue bonis ac bene ſtudioſis
ſuo labore ſuaq́ diligẽtia plurimũ prodeſſet. Nam
uir fœcundiſſimi ingenij, & qui quotidie ſe dignũ
aliquid meditetur, eorum maxime abhorret con-
ſuetudinẽ, qui ſuos theſauros ita recõdunt ac diſſi
mulant, ut nemini impartiẽdos arbitrẽtur. Quip-
pe alij ſe intelligunt ad ſummã inopiam peruentu
ros, quumprimũ recõditas illas opes inuulgarint:
alij perſpectum habent multa eſſe in hominũ opi-
nione tãtiſper dum ſupprimũtur, quæ ubi publicũ
acceperint, tum mirificè expectationem fruſtrari.
Contrà uero Manardus noſter, uel quòd uirtuti
ſuæ plurimum confidat, uel quòd optima quæque
in publicũ uſum depromenda cenſeat, nihil habet
tam reconditũ, aut tam precioſum ex Muſarum
ſacrarijs erutum, quod non amicis, id eſt ſtudioſis
omnibus, obuia manu impartiatur: plagiarios
quoſdam minime ueritus, qui ſæpe capita libera,
pro ſuis uernaculis uenditant. Eo enim eſt ingenio
natus, ut nullius uitio uelit ſuam uirtutem labefa-*

ctari

ctari. Emiſit annis proximis libros ſex Epiſtolarũ medicinalium (ita enim titulum præſcripſit) qui ſunt in manu hominũ, amantur, legũtur, expetuntur. Indoctiſſimus eſt qui ſe non iis multum debere fateatur, præſertim quum plurima in maieſtate naturæ abdita, & à noſtris hominibus ignorata, atque ad uitam impẽſe neceſſaria, ille aut primus oſtenderit, aut, quod proximum eſt, in diſquiſitionem uocauerit, ut qui antehac uenena, aut certe ignota pharmaca, pro remediis depromebant, hi nunc admoniti cunctantius, & non ſine religione miſeris mortalibus medeantur. Sex alios mihi nuper oſtendit, quos in ordinem digeſſit, opus dii boni quàm uarium, quàm emunctum, quàm bonæ frugis plenũ. Nam quod ad eloquentiam attinet, tantum in hos libros contulit, quantum exiſtimauit neceſſe. Illud poſſum certò affirmare, eũ iis in commentariis nihil prius habuiſſe in cõſilio, quàm ſuo ſeculo prodeſſe, & literis laborantibus opem ferre. Certe oratio ita perſpicua eſt, ut neminẽ torqueat: ita pura, ut neminem, niſi paulò delicatiorem, offendat. Nam quòd ex conſuetudine medicorum, nonnulla in eorũ libris protrita interſeruerit, quæ aliquis fortaſſe moroſius auerſetur: par eſt ut, quiſquis ille eſt, ſecum cogitet, non modo à quo, ſed ad quos etiam ſcribatur: & orationem non in dicen-

tis, ſed in audientis multò maxime gratiam repertam eſſe. Ob id frequens fuit apud ueteres illud Ariſtoph. ἀμαθέστερον πῶς εἶπε καὶ σαφέστερον. *Illud habeo compertum, Manardum parabili oratione contentũ, accerſitos cultus, & uerborũ anxios delectus alijs reliquiſſe. Utcunque tamen cæteri ſentiant, mihi profectò frequenter ita adſurgit, ut non in Lyceo, ſed in foro, aut in baſilica uerſari uideatur. Nec ſanè quiſpiam putet Galenũ, Oribaſium, Aeginetam, à Manardo accuratius excuſſos, quàm Ciceronem, Demoſthenem, Plinium, cæterosq́; elegantioris notæ. Sed enim eruditionis eſt uerba inuenire: ſuis autem locis accommodare, & temporibus inſeruire, prudentiæ. Cæterum quòd tibi recentiſſimum hoc opus dicauerit, non poſſum non eius optionem plenam ſapientiæ approbare. Tu enim unus es omnium, uir clariſſime, qui literas ac literatos ſoleas liberaliter amplexari: qui recta ſtudia omnibus fortunæ bonis anteponas: qui cætera omnia in rebus humanis incerta, fluxa, procidua exiſtimes: ſolam autem eſſe literarum prærogatiuam, cui uera laus & perpetuitas nominis debeatur. Bene uale. Ferariæ, ad XII. Calend. Nouembr.*

M. D. XXIX.

RERVM AC VOCVM

TOTO HOC OPERE MEMO-

rabilium Elenchus, primo ſemper numero paginam, ſecundo uerſum denotantibus.

ABORTVS cauſæ pag. 5. uerſu 28.& 273.38.& 279.27

Abrotonũ 222.41

Abſceſſus curatio triplex 177.34

Abſinthium in Illyrio frequens 61.14

Abſinthium marinum 32.13

Abſinthij uis 529.46.530.24

Abſinthij aqua quibus modis eli cienda 528.40

Abſinthitis uini commoditas 318.23.530.29

Abulis 125.22

Acantha Arabica 296.40

Acacia uera 93.44

Acchia piſcis 293.13

Acetabulum quid 339.40.& epi ſto.1.lib.12

Acetoſa 72.29

Achores 18.16.&119.41.366.31

Achymon morbus oculi 120.41

Acini 175.29.& ſeq.297.28

Aconitum ubi gignatur 260.25

Acorus 93.39.535.20

Acrain 127.17

Acrochordones 134.25

Acruo, quæ & Noto, caſiæ ſpecies 175.18

Actio læſa 478.3

Acumen 121.11

Acutos morbos quatuordecim diebus iudicari poſſe 67.28. 447.45

Adenes 61.36

Adeps ſanguis coctus 424.12

Adianton 582.17

Adipinus nodus 131.22

Adipſos 577.18

Aſtringentia aluum urinas mo-uent 188.43

Aduſtiuum 120.44

P. Aegineta Galeni ſimia 13.11. 67.13

Aegritudo quid 56.29

Aegritudo corporis ab ægritudi ne naſcitur 57.37

Aegypti temperies 116.46

Aequinoctialis utrum habitabi-lis. epi.1.lib.7.& 113.5.452.26

Aequinoctialis habitatio an ſit temperata 113.44

Aequinoctialẽ circulũ habitãtes quã æqualitatẽ habeant 21.22

Aequinoctialis noctes dieſque ſemper æquales habet 111.38. 114.2

Aequinoctialis motus tãto eſt arctico uelocior, quanto ambitus eſt maior 109.32

Aëris in morbis cautela 63.5

Aër qui tranquillus, quis itẽ ſerenus & tepidus 4.29

Aëris ſphæra nunquam tota motu caleſcit 111.32

Aëris regio media ſemper frigida ibid.33

Aëreæ corruptionis cauſæ 21.42

Aëra in quo degimus, nõ celeri motu circumagi 111.36

Aeſtates ſub æquinoctiali duæ 108.15

Aeſtus ſub cancro & capricorno uehementior quàm ſub æquinoctiali 108.12

Aeſtus quare ſit in Iulio q̃ in Iunio uehementior 111.18

Aethiopes ſub Cancri circulo habitant 108.12

Affectibus turbatis quibus remedijs mederi queas epi.5.lib.4

Agallochi uirtus 179.26
Agarici in febr.uſus 303.2.585.
23.doſis 586.8
Agilops 102.22
Agreſta 72.44
Agria Sarmatię regio 220.40
Agrimonia 357.6.481.4
Aiuga 461.47
Alaba 163.19
Alail 580.25
Alarum nomine quid autor uelit intelligi 83.33
Albara nigra 133.18.39
Albaræ temperatura 14.4
Albateche 635.47
Albedſane 138.41
Albedilon 135.3
Albemeſude 608.23
Albezed lib.3.epiſt.4
Albrachin 609.9
Albugo 121.46
Alcaibum 156.4
Alcarnabet 124.46
Alcaſim animal 33.42
Alcea herba 97.25.317.43
Alſelengemiſch 631.47
Alchaël 161.35
Alchechengi 635.45
Alchilil 631.31
Alcola 125.32
Alcutum 150.3
Alcuzen 126.45
Alectorolophon 183.22
Alexipharmaca 242.43
Alfalfa herba 295.27
Alfaſaſat herba ibid.
Alfeſcera 605.38
Alfete 161.35
Algahara 155.40
Algidra 135.18
Algor 271.23
Alguadarneſi 120.57
Alguaſen 126.22.& 138.41
Algueſgues 615.18
Alhaſce 617.15
Alhaſaphum 137.2
Alhaſpa 135.18
Alhauſegi 290.15
Alhofor 27.16
Alhuſar 302.35
Aliar 102.35
Alica 348.22
Alimentorum temperaturæ inueſtigandi ratio. 377.35
Alindaracaron 91.7
Alintiſac. 124.19
Aliſtiſcat 295.28
Almelic 7.20
Almiſmar 134.20
Almocatis,id eſt,caluaria 80.5
Aloës lignum 413.25
Aloës doſis 341.20
Aloës uirtus 3.3.300.27. & ſeq. & 346.30.46. 574.42.575.19. & epiſt.3.lib. 12
Alphitidon 140.40
Alphitō 102.7.& 218.8.& 224.47
Alphōſi ducis Ferra.laus 117.33
Alliaria 156.25
Alſarnac 124.3
Alſebra 603.26
Alteratio prius quàm euacuatio facienda 411.28
Altete 161.35
Altumar 158.32
Alue 155.20
Aluminis uis 540.16
Aluus quotidie bis eat 95.20
Alzarur 306.3
Amarac⁹ 286.28.& 297.22.455.8
Amaracini uirtus 183.35
Amarena 547.43
Ambra 170.31.615.6.633.39
Aminea myrrha 185.23
Ammion 145.14
Amomum 45.26
Amplexicaulis 621.30
Amygdalæ oris uitia 125.41
Anagallis 41.3
Analoſat 41.13
Anaxionis pleuritici curatio per Hippocr. 352.30
Ancylogloſſus 125.2
Andacocá 295.29

Andromachus theriaces inuentor, Nerõis medicus 90.28.37
Androſæmon 231.22
Anemon herba 11.37
Aneſcen 291.9
Angina 163.7
Animales uires cerebri 311.15
Animi mortus abigendi 95.39
Animæ uera ſpecies 422.19
Animæ tres diuerſæ 422.24
Anima plantarum nutritiua 422.26
Animæ deorum cuiuſmodi 422.27
Anni partes per ortus & occaſus antiqui diſtinguebant 442.15
Anni circuitus iuxta Alphonſum 450.43
Anœa 153.20
Anthera quid ſignificet, epiſt. 3. lib. 4. & 191.45
Antimelum 237.39
Antiquis plura incognita, quæ à recentioribus perueſtigata 86.29
Antonius Cæſar quotidie pharmaco utebatur 94.18
Anulus, oculorũ mobus 120.38
Aphace 295.34
Aphronitrum 597.34
Apij uirtus & qualitas 336.2
Apios 574.30
Apium hortulanum hodie petroſelinum 77.38.83.2.93.1
Apium raninum 559.42
Apoplectici 261.24
Apoplexia quibus temporibus accidat 471.23
Apoplexia & epilepſia in quo differant 156.30
Apoſpaſma 139.31
Apoſtema uentoſum 129.33
Apoſtema intercutaneum 120.7
Apoſtemata res uarias continẽt 131.25.150.34
Aqua extra craneum 120.7
Aquæ intercutis indicia 77.16
Aqua congelata uim humectandi retinet 284.30
Aquæ herbis per ignem extractæ, ſapore non reſpondent 455.19
Aqua pro oculis 97.7
pro dentibus ibid.15.
Aquam fumo carere 250.11
Aquilo morbis aduerſus 63.7
Arabum præceps ex imitatione error 621.6
Arantia 332.2
Arbutum 306.22
Archigenis epiſtolæ medicinales 3.44
Arction 412.5.565.16
Arctous circulus à polo quantum diſtet 118.5
Argemon 120.40.357.32
Argentina herba 412.41
Argentum uiuum quantum cère bro officiat 408.24
Ariſaron 295.24
Aris herba ibid.25
Ariſtolochia 607.36.
Armenus lapis 594.14.638.13
Aromatum nomine quid intelligendum 84.9.175.42
Aromata quæ amaritudine careant 199.31
Aromaticæ poteſtatis medicamenta 219.34
Arnion 304.47
Arquatus morbus 82.7
Ars medicinalis Hippocr. olim non intellecta 2.1
Arſacon 127.18
Arteria 183.27.187.17
Arteria aſpera 28.46.187.17
Artes omnes experimento & ratione conſtare 345.34
Arthanita 607.2
Arthritis 250.26
Articulorum dolores antiqui quibus rebus mitigentur 167.30
Articulorum doloris cauſæ & cura

cura 416.42
Articularibus doloribus cōſiliū, epiſt.3.lib.16
Artiſci ſcilletici quomodo præparentur 588.18
Artuū dolores unde 19.10.82.1
Aruenſis 83.10
Arundinalis fractura 140.35
Aſa 619.35
Aſarum 173.46.198.34.582.38
Aſcachilon 130.32
Aſcarides 32.27.42.35.333.36 & ſequen.
Aſcera 123.37
Aſce 580.41
Aſiatici inediam melius quàm Europæ incolæ ferre poſſunt 67.19
Aſpanac 83.13
Aſpalathus quid 93.36.eius uis 179.10
Aſplenium 412.39
Aſpritudo 123.43
Aſter 594.46
Aſtrologiæ fides eleuatur 21.10. & epiſt.5.lib.15
Athletarum diæta 365.41
Atra bilis conſideratur epiſto.5 lib.17 & 281.22.283.9
Atriplex 293.38
Atrophos 194.46
Atrophia 122.32
Attoniti 261.24
Attrita 143.40
Auditus trifariam impeditur 160.24
Auellanæ hepati conueniunt 83.21
Auellana Inda 618.9
Auerroi haud temere credendum 107.42
Aufume 120.44
Auicenna rex in medicina dictus 20.45. erroribus caliginoſus 2.7. ſuum de medicina librum ab alijs tranſcripſit 40.28. quid illi intelligendo adiumēto eſſe poſsit ibid. 30. Paulū ſequutus 42. ſuis operibus ſupremam manum non impoſuit 291.25. inter claſsicos non numerandus 302.20
Auralis 125.21
Aures uerminoſæ 124.32
Aurium morbi 124.30
Auriū ſibilus ſymptoma 410.25. & epiſt.2.lib.17
Aurium ſonitus unde 400.40
Aures à ſordibus bene mundandæ 95.18
Aurigo 139.21
Auricula muris 32.5
Auſter morbis aduerſus 63.8. 95.42
Auſter uehemens utrum calidus 274.5
Auſter paruus nullas nubes obducit 272.27
Auſtralia, medicina magis quàm aquilonaria amat 170.2. 197.11
Auſtrinus annus 271.43
Auxillarium uenarum origo 354.30
Azarolum pomum. 304.38

B

Baccharis 297.36
Balanus myrepſice 593.13
Balneandi ratio 95.36
Balneum Mariæ 482.41
Balneum utero tumentibus 317.41
Balliris 239.35
Balſamo hodie caremus 91.9
Balſami uis 178.37
Baptiſtæ Gaurini laus 404.10
Baræ 129.15
Barba preti 294.22
Barba petræ uel hirci 33.44
Batis 216.26
Batrachij radix 167.18 536.41
Baucia 618.35

Baurach 597.20
Bdellium 170.34
Ben 593.12
Benedicta pharmaca 85.35
Beralis 125.22
Berbena 71.42
Berberis 632.39
Betæ folia 199.14
Bezed 40.20
Bilis flaua 283.22. pallida 283.11. crocea, porracea, æruginoſa 12
Bilis atræ ſpecies quinque 284.3
Bilis atræ notæ 37.20.37. incommoda 400.43. euacuatio 285.43. genimina 492.47. remedium 58.38
Bilis tranſmutationes 283.9
Blatra Byzantia 386.45
Blephara 229.13
Bolus Armenius 76.24.618.10
Borago 72.30.165.5. 24.412.2
Bothor 122.8.135.5.137.27
Botium 126.33
Brancha urſina 296.44
Braſsica arboris inſtar 290.28
Braſsicæ marinæ folia 215.41
Breue, relatiuum 425.31
Breuitas clara laudabilis 273.2
Bruſcus 412.4
Bryonia 177.16.288.46
Bubo 130.9.196.40
Bucantiæ 119.19
Bugloſſus 349.33.412.2
Bunias 71.25
Bunion 412.5
Burugi 296.8

C

Cadar 556.41
Cadmia 356.25
Caducus morbus 156.27
Cæparum natura 494.34
Calaba 125.33
Calamandrina 630.20
Calamintha 358.1
Calam⁹ aromatites 93.37.535.16
Calamus odoratus 178.29.201.9
Calculi renũ & ueſicæ nõ iiſdem rationibus frangũtur 197.40
Calculi in ueſicam incumbentis notæ 344.39
Calculi curatio 172.10.463.32
Calefactoria ad curationem pertinere 395.20
Callitrichon 582.18
Calor innatus 427.11
Calor cœleſtis uiuificus 110.39
Calor quàm frigus naturæ amicior 452.2
Calor poſitiui, frigus priuatiui rationem habet 108.43.111.5
Calor quatenus magnus exiguusq́; dici poſsit 426.13
Calor humorum turgentiæ cauſa 370.13
Caloris tertianarius circuitus 477.25
Caluitium morbus 119.34
Calyx roſæ pars 55.9
Camphora 634.20
Cancer 132.2.8
Cancer ulceratus 143.8.29
Cancri mamillarum remedium 39.36. occulti 218.28
Cancri tropicus difficilem habitationem habet 110.3
Cancri circulus ab æquinoctiali quantum diſtet 118.5
Candarel 294.16
Candelaria 317.43
Candum quid 27.28
Canella 201.11
Canis ſydus an aliquam uim habeat 443.42
Cannæ mellis 28.3
Capnion 87.35
Capnij doſis 3.18
Capillus in roſis 55.6
Capillus Veneris 582.16
Caput roſæ 55.7
Capitis affectiones 477.42. per totum.
Capitis grauitas ſymptoma 410. 37

Capitis dolor unde 400.39
Capitis morbi in cute 119.17
Capitis antiquus dolor quã diæ tam exigat.epiſt.3.lib.7
Capitis lauandi ratio 95.32
Caput purgari non poteſt niſi to tum corpus ſit purgatũ 109.5
Caput quomodo purgãdũ 167. 16.418.37
Caput ante corpus non euacuan dum 431.16
Capreolum 241.42
Carabe 12.29
Carabitus 150.40
Caras 161.35
Carbunculus 130.36
Carbunculus oculi 122.38.
Cardamomum 46.6 92.35.333.29
Cardamomi nomine multa ſe-mina circunferri 334.12
Cardamomum, id eſt, cordume-ni 32.12.85.3
Cardamomi uirtus 172.23
Cardiaca 173.32
Cardiogmos 209.173.2. 198.27
Caries 144.16
Caris 34.9
Carlina 296.38
Carmezit 628.40
Caro addita 125.22
Caros 152.39
Carnes duriores tardius nutriũt 378.29
Carnis & ſanguinis eadem tem peratura 279.19
Cartamus 592.40
Caryites 244.35
Caſei bonæ concoctionis notæ 83.43
Caſia 199.22
Caſia aromatites 91.43
Caſia fiſtula non idem quod fili qua Aegyptia 15.11
Caſia Arabum alia eſt à caſia fiſtu la antiquorum 577.7
Caſia fiſtularis inutilis 92.15
Caſia lignea alia eſt ab ea quæ ab autoribus celebratur 175.24
Caſia dilatationi uteri cõducit 176.22
Caſia uulgaris à uera quatenus diſtet 91.43
Caſiæ altitudo 91.30
Caſiæ genera tria 175.16
Caſiæ qualitas 336.27
Caſtorij doſis 620.8
Cataputia 608.29
Cataracta 122.21
Cathartica 209.38
Catochos 152.6
Caucatis 150.24
Catuli nucũm quã uim habeant 537.45
Cauſarum ablationem curatio-nem non eſſe 394.4
Cauſus 96.3
Celſus bonus Hippocrat. inter-pres 274.44
Celſus Hipp. æmulator 8.11
Celtis arbor 291.28
Centaurium 347.41.590.43
Cephalalgia 150.9
Cephalea 150.16
Cephaleæ medela 475.36
Cephalica uena 96.3
Ceratium 47.4
Cerebrum 194.8.12
Cerebri definitio 55.17.152.25
Cerebrum quomodo purgan-dum 388.9
Cerebrum roborantia 485.21. 550.38.
Cerebrum aëre æſtiuo calidius 284.31
Cerebra omnia natura frigida 474.32
Cerfolium 349.32
Cereuiſia & ſaluberrimos & pul cherrimos homines facit 70. 16.495.3
Cerota 310.21.639.15
Certamen Heſiodium 298.46. 130.30

391.30
Ceſtrum 574.22
Chalaſis 141.18
Chamædrys 630.20
Chalcanthos 639.33
Chamęmelon oleum 383.1
Chamæpitys 167.42.630.21
Characias 239.1
Charatim 42.16
Chebula 35.46
Cheiſin 614.28
Chironium 190.45
Chœrades 141.34
Chondrilla 294.16
Chryſolachanum 293.40
Chryſolithi uirtus 390.42
Chymici 284.13
Cibi in humores digeſtio. 56.8
Ciborum uarietas non ſimpliciter damnanda 66.44
Cibus bonus,mediocris,& malus 522.15
Cibus nimius morbi cauſa 53.4
Cicatrices nigræ 139.13
Cicerbita 72.31.83.11
Cicerum uis 214.40
Cichorium 165.23.216.39
Cimicus arbor 330.6
Cingulus uermis 44.4
Cinnabaris qbuſdā miniū 45.20
Cinnamomū 200.5.& ſeq.Eius raritas 91.24. qualitas 336.27
Cinnamomi ueri notæ 176.36. eius odor inenarrabilis 176.42
Cinnamomū paſsim cinnamomi nomine uenale caſiā eſſe 175.27.176.25
Circuli ſinguli c c l x. gradus habent 115.15
Circumoſſalis 586.42
Cirſiō,bugloſſus uulgo 349.32
Ciſtos 91.13
Ciſſampelos 234.19
Citrac 412.41.507.7
Citrachia 229.28
Citrangulum 332.15
Citrinum 592.24
Citrium 62.43
Citri ſemen epiſt.3.lib.11
Citrinitas 477.38
Clauſæ 128.16
Claui 134.11.145.9
Climia 356.25
Clima quartum non eſſe mediū 115.46.116.30
Clima quintum per Romam tēperatum minime 117.6
Climatis ſexti temperies & cōmoditas 115.7.117.19
Clima per Rhodū 115.11.116.42.
Clyſter cōtra uertiginē 307.16
Clyſteridion 47.30
Cneorum 340.18.602.24
Cnicus 592.41
Cochleare epiſt. 1.lib.12.341.26
Coccymelia 681.26
Cœlum pro aere 22.25
Cœli pars maxima, uelociſsime mouetur 109.31
Cœlum quomodo motu calefaciat 111.16
Cœleſtia corpora acceſſu calorē afferre 442.31
Cogitatio & imaginatio quid differant 491.37
Coi temperies 114.44
Colatorium 161.15
Colchicon 588.44
Colocynthis 586.14. eius uires 41
Colli morbi 126.39
Columella oris 125.36
Columellæ uſus 248.22
Columbinus pes 167.19
Colymbades oliuæ 158.47
Coma duplex 152.40
Comarus 306.21
Comitialis acceſsio ieiunū repe riat ſtomachum 390.19
Comitiali morbo laborātes per Manardum curati 385.46
Comitialis morbi definitio 156.20.386.10

De comitiali morbo plura, epiſt. 6.lib.13
Compendium medicinæ, epiſt. 4.lib.4
Compoſita potio 96.10
Compoſitio mala in quo conſiſtat 56.42
Concoctio 354.43.363.32
Concoctio humorum redundantium triplex 368.12
Condes 296.14.574.36
Condylus 193.22
Coniunctiuæ oculorum membranæ 121.27
Conſolida 101.30
Conſuetudo altera natura 66.1
Conſuetudinis in diæta habenda ratio 66.4
Cōturbatio, morb⁹ oculi 120.17
Contuſio 141.36.141.45
Contrariorum locus tractatur 108.20.110.1.350.29
Conuoluolum 299.13
Conuulſa 142.8
Cor uitæ fons 56.22
Cor affectū curari poſſe 209.15
Cor roborantia 551.1
Corallium anagallis 41.3
Corallium contra morbum comitialem 390.42
Corallina 32.14
Cordumeni 46.7.333.27
Corneæ affectus 120.31.159.10
Corneę ulcera 120.35
Corneola 359.32
Corneolus lapis 614.40
Cornu ceruini uſus 32.6
Cornus arbos 195.46
Coronarum uſum habent etiam caput infeſtantia 198.37
Corpora cœleſtia quomodo inferiora immutent 497.19
Corporis humani partes 55.43
Corporis partes principes tres 406.44
Corpus unde ſanum ægrúmue 56.27
Corpora temperatiſsima in temperatiſsimis locis 114.40
Corpus penitus mundum cuſtodire neminem uelle 419.25
Corrupta operatio 416.44
Corruptio ſymptoma 531.42
Coruus oculi morbus 123.2
Corui caput apud alkimiſtas 284.14
Coſsi 135.3
Coſtus 200.39
Cot 295.28
Cotonea 195.12
Cotoneata 617.33
Coturnicū caro im̄pbata 501.45
Cotyla 308.39.339.11
Cotylę ſpecies tres 342.6
Cotyledones 338.40.339.47
Coxēdicis curatio, epiſt.3.lib.10
Crabe 12.29
Crapula oculis nocet 97.42
Craſſa uinū cur appellatū 527.35
Cremor 227.2
Cretæ inſulæ herbæ in medicinis laudantur 170.1
Criniti de honeſta diſciplina liber 9.35.& ſeq.
Criſimorum dierum æſtimatio epiſt.3.lib.15
Crocodilion 295.37
Croci optimi notæ 181.8.odor 174.5
Crucialis 327.20
Crura roborandi ratio 465.4
Cruſta, morbus 485.49
Criſtalloidis humoris à ſede ſua diuulſi incommoda 158.14
Cubitus 141.23
Cucurbitini lumbrici 43.26
Cumis 152.9
Cuniculoſum ulcus 142.25
Cupreſsi foliorum uirtus 188.41
Curatio & præſeruatio quid differant 398.47
Curæ ſanitatis ſtudioſo abigendæ 95.40
Curta aurium uitium 124.36

Cuſcuta

Cuſcuta 621.30
Cutabutum 154.18
Cutis uitia 139.4
Cuzen 126.45
Cyanea lacryma 93.44
Cyaneus lapis 39.43.595.12
Cyaneum bene ablutum nõ lædere 433.39
Cyaneus color 425.7
Cyathus 342.33
Cychſci 633.35
Cynanthropia 154.25
Cynosbati ſpinæ 191.3
Cyperi folia 174.45. poteſtas 172.10.197.40
Cyphi 179.44

D

DAciæ dies quanta, & eius temperatura 116.40
Dactyli Indi 364.46
Damaſcenæ 578.36.581.36
Danubius aquas calidas ſcaturientes habet 473.11
Daphnitis Caſiæ ſpecies 175.19
Daphnoides 574.32
Definitionis lex 202.19
Definitiones medicas Galeni nõ eſſe 132.45.173.37.211.27.246.41.250.32
Defœdationes cutis 135.5
Deiecti 142.7
Delacrymationes 123.11
Delirium 150.40
Demetrius Antonij Cæſaris medicus 90.38
Dentes abſtergendi 95.17
Dentium corroſio unde 40.47
Dentium præſeruatio epiſt. 4. lib.6
Dentibus conferentia 97.46.
nocentia 48.6
Deſcenſorium 468.34
Deſquamata ulcera 143.42
Deſtillatio quid 163.25. 490.21.524 22.& epiſt.5.lib.18
Deſudationes ſecũdum Auicen. 137.22
Diaboli morſus 144.38
Diacoralion antidotum 40.43
Diæta articulorum dolore laborantis 419.35. chiragræ 467.38. comitialis morbi 399.39. fluxu ſanguinis laborantium 61.5. hypochondriacæ melancholiæ 31.25. elephantiaſi præſeruandæ epiſt.3.lib.7. naturalia mẽbra roborãs 319.9. diæta peſti præcauendæ idonea 72.26. pituitæ & atræ bilis 400.39. tenues 49.12. uertiginoſorum 307.28
Diæta quæ ſeruanda ebeno utentibus 488.34
Diagridion 71.17
Diapompholygos deſcriptio 384.44
Diatrionpipereon 329.1
Dictamnum 92.39 & 358.34
Dicalchon 590.41
Dies quot horas habeat 446.40
Dies decretorij 447.41
Dierum quantitas quantum ad calorem per ſe faciat 116.25
Dignoſtica morborum 57.8
Dioſcorid.à Gal.notat' 178.40
Dirchæa 237.40
Dirdar arbor 330.5
Diſcutere quid à repellere differat 206.11.& ſeq.
Diſcutiendi uim calida tantum habent 195.29
Diſlocatio 141.10
Diſciplinæ quatenus medico neceſſariæ 23.36
Diſputaturi, de nomine conueniant 349.8.361.38
Diuerſio quæ utero tumẽti conueniat 317.15
Diuretica quæ dicantur 539.46. 539.19
Diureticáne omnia menſtrua prouocent 335.39
Diuretica uterum tumentem iuuant 317.22

Dolichos

Dolor & uoluptas quid differant 425.13
Dolorem in omnibus ſenſibus fieri 425.3
Domi ſyderum 441.10
Doronici 565.38
Dorſi morbi 127.7
Draconis ſanguis 635.13
Dracunculus 229.37
Drachma 587.8
Dubeleta pituitoſa 131.32
Dulcia non omnia calida 380.19
Dura non omnia ſicca 378.38
Durities 119.32
Dyſenteria 179.39

E

EBeni Indici electio & uſus epiſt.3.lib.17
Echecolla 559.11.639.10
Echin & Echidnam differre 265.36
Effectus an ab uno uarij prodeant 351.34
Elaterium 364.25.590.4
Elaphoboſcum 298.14
Elate 194.2.175.23
Electuaria unde dicta 614.9
Electuarium ad uocem 567.22
Electuarium regium Meſues 58.44
Elementa quatuor corporis humani 55.46
Elæomeli 182.17
Elephantia quid ſecundum Galenum 132.14
Elephantiæ præſeruandæ diæta epiſt.3.lib.7
Elephantiaſis 18.8
Elephas, morbus 18.29
Elephantus uel Elephantiaſis 132.12
Elleborus 609.31
Elgabus 156.4
Elleboriſmus 265.2
Emplaſtra duplicis generis 559.11
Emplaſtra & unguenta uarij generis eſt uidere 639.13.& ſeq.
Emporiſma 130.46
Emproſthotonos 126.44.157.21
Endiuia 77.35.83.10.165.23
Entheaſtici 154.10
Enunciatio diſiunctiua neutri ſuarum partium aduerſatur 390.2
Ephemera febris 52.20
Ephemeron 56.41
Ephialtes 34.24.47.15
Epicauma morbus oculi 120.43
Epidemialis morbus 18.7.147.1
Epilepſia 156.10.23
Epimenidum 587.47
Epimelis 305.2.306.12
Epinyctides ulcus aciem hebetans 123.2
Epiphoras oculorum non ſemper inflammari 199.12.& 123.12
Epiſpaſtica 201.23.& 218.9
Epiſtolis medicinam docere, ueterum exemplo licet 3.42
Epithymum 340.36.580.15
Epithymi doſis 3.16
Eraſiſtratus ægrotos fame cruciabat 53.23
Erbum uel eruum 7.20
Eridanus rex fluuiorum 117.23
Erigeros, id eſt, ſenecion 33.39.47.36
Erodere 175.31
Erontes 154.24
Eruca gentilis 296.6
Eryca 560.3
Eryngion 349.19
Eryſimon 296.5
Eryſipelatodes phlegmone 144.23.202.12
Erythrodanus 317.24
Eruilia 6.44.& ſeq.215.29.295.12
Eruum 293.26
Eſcæ quid à medicis differant 377.42
Eſcharites 546.26

Eſſere

+ 179

Eſſere 136.41.137.4
Eſthiomenos 130.33
Euacuationum diuiſio 411.6
Euacuatio quo modo eueniat 353.2
Euacuationem per rectum ſemper fieri oportere 394.21
Euacuationis catholica 431.22
Eupatorium & eius uis 3.27.357.25.420.21.464.3.481.44.525.27.580.6
Euphorbium à Iuba inuentum 226.42.599.30
Euphorbij medicamentum 474.39.599.24
Europa tantam inediam ferre non poteſt quantam Aſia 67.19
Excrementa quotidie egerenda 95.11. uide Aluus.
Excrementorum mutatio ſymptoma 462.8
Excoriatio apud Auicennã quid 143.41
Exercitij ratio 95.7.554.21
Exercitium non quilibet motus putandus ibid.23.
Exedere 175.32
Exitus oculi uitium apud Auicennam 122.36
Exorbitare 347.27
Expiratio fœtida 162.4.163.39
Exufflatio 163.40

F

Faba Græca uel Syriaca 291.29
Fabæ natura 7.39
Faciei affectus 125.43
Fædion 156.25
Fames ægrotis quàm ingurgatio magis conuenit 53.16
Fama uulgi non omnino inanis 136.18
Faufel 618.8.644.7
Faunorum ludibria 156.2
Fauonius morbis non inſalubris 63.7
Fauces 183.28.187.18
Febris quid, & eius ſpecies 56.38
Febris qualitas 474.6
Febris & lumbricorum eadem cura 31.44
Febrium acceſsionibus quid præmittendum 303.18
Febri ſyrupus 491.13
Fellis ſuffuſio 139.21
Ferrariæ amœnitas 117.26
Ferri qualitas 474.2
Ferrum & ignis extrema remedia 484.3
Ficus, morbus 119.44.126.16
Filicula 587.12
Fillegum 156.40
Fiſtula 143.24
Fiſtula caſiæ ſpecies 175.20
Flaua bilis 283.2
Flos moſchatus 62.30.64.41
Flos roſæ pars 55.28
Fluxus, oculorum morbus 123.2
Fluxus muliebris 335.20. eumq; curantia 335.30
Fociliabrachij 141.24
Fœtus primis menſibus mollior 429.16
Fœtunticeta 42.16
Folium, morbus 145.15
Formicæ 131.10
Formicæ corrodentes 143.34
Formicalis 121.14
Fornix morbus 144.42
Franciſcus Bencius aſtrologiæ negligens, medicus, Manardi præceptor 25.5
Fraxinus arbor 196.1
Fraxinella 62.45.299.47.330.2
Frictionum ordo quis ſeruandus 388.32.553.29
Frigida & humida diſtemperantia quo modo pellatur 328.30
Frigus res uitæ contraria 108.38
Frigoris indicia 509.46
Frontis calor unde 400.42
Fructus horæi 248.21

Fructus uirides comeſti, alimentum humidum præſtant 7.31
Fumariam non eſſe frigidam 357.8.525.31
Fumus terræ 357.18. eius uſus 87.35.579.37
Furfur morbus 119.9
Furunculi 130.23.145.10

G

GAda 123.9
Galanga 615.2
Galbega herba 456.2
Galenus quando uixerit 453.45. Latinæ linguæ ignarus 275.6. ab Hippo. receſsit aliquando 398.13. in leguminibus aliquã do hæſitat 8.25. eius in componendis pharmacis ſedulitas 94.18. eius autoritas in emen dando Dioſcoride magis ualet quàm codicum antiquitas 200.42.
Galenomaſtiges male audiunt 381.26
Gallia muſcata 633.38
Gallinarum caro uſui eſt, ſanguis reſpuitur 475.27
Gallorum iuris uirtus 211.43
Gallici morbi origo & curatio 20.5.& 132.22.& 145.27.& 146.16.& ſeq. 148.37.& ſeq. 407.4.& 486.36
Glandulæ 131.32
Garab 122.46
Gargareon 125.35
Gargarizandum mane 95.16
Gariophyllata herba 644.47
Gariophylliton 632.1
Gaza bonus interpres 275.14. contra Leonicenum defenditur 269.41
Gelatina 72.46.617.36
Geleniabin 615.10
Generi & ſpeciei eadem conueniunt 455.25
Generoſus quis Ariſtoteli 59.18
Genethliacorum error 21.20
Genicula & genichella radix 329.47
Geniculata 62.45
Genitalium prurituі quid proſit 90.8
Genitalium roboratio 329.46
Geſſe 123.26
Gibbi 127.10
Gingiuarum affectus 125.13
Gizi 92.3.& 92.13.175.17
Gladioli radices 330.16
Glans unguentaria 593.13
Glandis uitia 127.27
Glandium ſapor 7.8
Glandulæ 131.32
Glaucedo 122.26
Glycyſis 230.30. eius radix 35.41
Gnaphalion 244.15
Gnidi temperies 116.25
Gnomeuſili 239.36
Gramma, ponderis genus 342.28
Grammarium, pondus 47.3
Granata mala 73.12
Grando in palpebris 124.19
Granum uiride 137.41
Granedo 156.4.162.13
Guadum 296.26
Guaiacum lignum 487.9
Gualda herba 296.23
Gula 28.37.29.22
Gummi myrrham referens 185.14
Gummi pruni & amygdalæ 196.2
Gutta roſea 144.40
Gutta rubra uel rabida 144.19. ſerena 159.36
Gutturoſi 126.32
Guttur 28.46

H

HAbitus mali argumenta 59.42
Habitus ægrotantium malus ſoluendus 369.14
Hæmoptoici 162.6

Hæmorrhoides 60.10. quibus aperiantur 203.28. utilitas 183.18.diæta 61.5.&c. in melancholia ratio 287.27
Hærere 226.27
Halaſce 580.26
Halimon 289.40
Haſce 631.31
Haſtalis fractura 140.34
Haurus romi,id eſt,populus nigra 11.24
Hauſegi 289.47
Hebet 162.32
Hebetudo uiſus 159.27
Hectica febris 56.41
Hectici 261.28
Hedychroi compoſitio 183.45
Helxine 244.23.238.40. 583.26
Hemerocallis 299.13
Hemicranea 150.16
Hemicraneæ medela 475.6
Hemina 339.14
Hemiplegia & hemiplexia 156. 39
Hepar confortantia 318.12
Hepatite,uena 87.23
Hepatici 219.3
Hepſema 33.36
Herbum 293.28
Herculeus morb. 158.20
Hermaphroditæ 128.44
Hermolaus à Marcello male accuſatur 249.38.contra Marcellum defenditur 207. 38. & ſeq. 305.18
Hermodactyli uſus non tutus 589.15
Hernia 127.39
Hernia gutturis 126.32
Hernia carnoſa 127.47
Heroica paſsio 154.26
Herophili dictum 171.43
Herpetes 131.3.203.5.213.19
Herpetes magni 136.7
Heſiodi lis pulcherrima 298.46
Heterocrania 150.25
Hiberis 291.31
Hierabotane 235.31
Hiera picra 620.42
Hieronymus Sauonarola contra aſtrologos ſcripſit, eiusq; laus 22.27
Hieros 153.16
Hippocratis patriæ temperatura 497.46
Hippoſelinum 288.45
Hirundinis pulli lapidis uirtus 390.39
Hiſpanicus morb. 145.28
Hordeum 359.26
Hordei aqua 69.24
Humeralis uena 354.18
Humida res 406.3
Humida actu,poteſtate ſiccantia 200.40
Humiditatis indicia 408.34
Humoris uox apud medicos 179.3
Humores corporis humani 56.7
Humorum in ueſica redundantium antidotum 345.5
Humores abundantes quomodo uacuandi 402.32.522.1
Humores quomodo. elementis reſpondeant 56. 6. ex quibus gignantur 521.37
Hyacinthus 235.2
Hycca piſcis 293.17
Hydrargyri malignitas 407.4
Hyemes ubi duæ 113.8
Hyemis prima pars autumno communicat 270.29
Hyemis & ueris qualitas quos languores cauſetur 276. 43. & ſeq.
Hypochondria 60.2.249.28. 408.2
Hypochondriaca 154.3.epiſt.1. lib.17.& 311.5
Hyſſopus 580.41

I

IAbrol 126.27
Iameni 643.26

Iaſpidis uirtus 390.40
Ichneumonos pili ad quid conferant 32.43
Ictericia 139.22
Idæi dactyli 230.31
Idem tribus modis dici 339.2
Idiota 16.6
Iecinoris officium 56.20
Iecur ſanguinis fons 376.3.& 422.32. concupiſcentiæ ſedes 422.17
Iecur roborantia 464.35.551.4
Ignis S.Antonij 145.18
Ignis ſacer 129.37.& 143.30.& 202.11
Ilia 249.31
Iliſcis 154.16
Imaginatio & cogitatio quid differant 491.37
Imaginatiua operatio trifariam læditur 153.8
Impetigo 132.38.40.& 138.8
Incubus ſtudioſis uerendus 34.21. eius morbi ſymptomata ibid. 27
Infantium morbi unà cum infantia ſeptimo anno abeũt 486.5
Inflammatio 129.35.& 175.1
Inflatio palpebrarum uitiũ 123.31
Inflationis diſſolutio 328.45
Inium 483.45
Intemperantiæ commiſſa quo modo reſarcienda 287.45
Intybum 165.22. quomodo macerandum 88.4
Intentiones curatiuæ ſub tribus generibus comprehenduntur 411.6
Interpretis officium fides 170.45.179.25.196.15.196.4.198.22.203.16.206.32.251.16
Intertrigines 143.40
Intinctus 73.9
Inuia morbus 531.47
Inuiſcatio 123.34
Ioannes Picus medicinæ non inſciens 19.45. contra aſtrologos ſcripſit 20.34.47
Ioannes Hyemus 6.10
Ionia 260.25
Iozulapon confectio 626.36
Iranis 239.35
Iris Illyrica 197.22
Iridis uirtus 197.32. flores 170.18.197.15.589.30
Iſatis 296.26
Iſchiadici 347.32
Iua herba 525.24.630.21
Iuba rex Euphorbium inuenit 226.42
Iuleb 626.32
Iudaica herba 293.26
Iuli nucum qua facultate purgandi polleant 539.33
Iuniperus utrum cupreſſo ſimilis 189.1
Ius album 384.21
Iurium gallorum & gallinarum uirtus 583.14

K

Kebikengon 126.26
Keiri 40.15
Kitram 43.21

L

Labiorum affectiones 161.38
Labruſca 177.18
Lacrymæ 123.17
Lacrymalium carnis diminutio 123.8
Lacrymarum ſtillantium curatio 410.2
Lactis tres partes 472.10
Lac generantia 336.10
Lactis bonæ coctionis notæ 83.43. ſuperfluitas & caſeatio 127.4
Lac aſininum 474.10
Lactumen morbus, epiſtol.2.lib.17.& 144.30.485.35
Ladi foliorum uirtus 191.18
Lapis 124.18
Lapides renum & ueſicæ quo modo generentur 376.11. quid differant 23
Lapides quomodo lauandi ſecundum

cundum Galen. 594.31
Lappæ purpureæ facultas 540.28
Larbaſon 253.23
Laureola 574.32
Lauri ſpecies epiſt.4.lib.7
Laurini olei uires 182.37
Lauritis 255.55
Laxare aliud quàm aperire 217.20
S.Lazari morbus 132.12
Lazuli lapis 39.23.43.595.16
Lectuli uermium 41.42
Legumina agnoſcere laborioſum 8.5
Lemnia terra 45.30
Lemnium ſigillum 76.16.92.31.635.10
Lenticulæ 126.18
Leoniceni laus 40.34.269.46
Lepidion 291.35.292.6
Leporinæ carnis conſideratio, epiſt.4.lib.13.& 474.43
Leporinum ſanguinem non eſſe melancholicum 474.43
Lepra 18.42.132.12.192.37.47
Lepræ apud diuerſos tria ſignificata 132.46
Lepra Græcorum alia eſt à lepra recentiorum 132.24
Lethargus 151.27.236.15
Leuce populus alba 14.3.133.37
Liberalitatis cõmendatio 106.11
Libyſticum 333.27
Lichenes 138.10
Lignum ſanctum 414.10.486.39.487.14
Lignum Indicum 455.40.467.11.526.30
Ligni Indici decoctum epiſt.4 lib.16
Liguſtrinum unguentum 143.3.191.5.203.25
Liguſticum 298.3.333.16
Lilimie 120.40
Lilium conuallium 298.epiſt.4.lib.noni
Limonium 435.15
Linealis fractura 140.37
Lingua auis 330.9.616.1
Linguæ affectiones 125.8.161.26
Linguæ abbreuiatio 125.5
Lippitudo 120.26.175.1
Lippitudo quibus modis tollatur 89.16
Literis tantum diuinis abſque ratione credendum 24.20
Lixiuij nobilis cõfectio 418.46
Lobos 8.33
Loch 624.27
Lolij caliditas 13.22
Longanonis procidentia unde fiat 559.47
Lotium medico magis quàm aſtra inſpiciendum 25.18
Lotos arbor 195.41.291.3
Luf 604.25
De lumbricis 30.4.30.30.33.20.41.34.43.26.44.14
Lunaris fractio 140.39
Lunæ motus & poteſtas 445.40.& ſeq.
Lupulorum natura 494.45.583.40
Lupulus 61.17
Lupus ulcus 145.2
Luſcioſi 160.3
Luſitanorum peregrinatio 107.38.113.21
Luxata 141.16
Luzezum 157.25
Lycanthropia 154.25
Lycaon 154.24
Lyſimachia 359.30
Lyſimachus lapis 390.18

M

MAcera 151.12
Macerones herba 298.12
Macis, flos muſcatus 62.30.64.41.614.18
Macies ſub compoſitionis morbo continetur 477.25
Macra 44.39
Maculæ 139.4
Maculæ albæ 139.11

Mænulæ piſces 293.23
Magneſiæ aquæ 473.8
Magnum & paruum relatiua eſſe 339.32
Maiorana 167.4.297.22
Malobathrum hodie uix cognoſcitur 413.32
Malum 121.17
Malum mortuum 145.6
Mammarum morbi 126.46
Manardo quæ cauſa ſcribēdi epiſtolas fuerit 269.10
Manardo falſarij nomen falſo impingi 276.27
Mandragoras 237.39
Mania 154.36.47. à flaua bile exuſta 283.24
Manna 10.23. & ſeq.27.4. 584.26
Mannæ uirtus 496.15.577.33
Manum aliquando totum brachiū ſignificare, epiſt.3.lib.13
Marella 286.33
Mariæ balneum 97.10
Martegonium 227.20
Maron 93.43.297.21.551.39
Martij panes 84.15
Martini Hunni laus 391.12
Maſtiches facultas 182.4.550.19
Mathias Syluaticus non tam intelligitur quàm colitur 2.13
Matricis augmentum 128.19
Matricaria 230.25.286.34
Matronalis uiola 40.16
Maturare 201.19
Maturatio quid 362.20
Maturitas 193.28
Mauritaniæ temperatura 116.46
Mecon rhœas 235.45
Mediana uena 96.2
Medica herba 295.25
Medica malus 331.30
Medicamen aduerſus affectus turbulentiores, epiſt. quinta lib.4
Medicamenta manus Dei ſunt 171.43
Medicamina purgatoria à Meſue omiſſa 574.17
Medici ex commentario 118.36
Medicorum antiquorum commentaria deprauata 1.40
Medici quatenus ægrotantibus adulari poſsint 66. per totū.
Medici cura inde ordietur, in quo deſinit reſolutio 64.5
Medicis noſtratibus ęque ut antiquis licere libros edere 3.47
Medico lotiū magis quàm aſtra inſpiciendum 25.17
Medico quatenus aſtrorum curſus ſit neceſſarius 441.27
Medicinæ definitio 55.47
Medicina antiqua & uera hodie ſe exerit in lucem 98.23
Medicina è Græcorum fontibus haurienda 98.30.99.25
Medullæ plerunque alia quàm cortici uis 202.41
Meiēdi difficultatis præſidium, epiſt.2.lib.13
Mel ſyluestre 27.12
Mel aërium 364.45
Mel roris uel aëris 27.7
Melancholiæ tractatus epiſt.2. lib.9. & epiſt.5.lib.17
Melancholia à pituita fieri nequit 283.30
Melancholiæ definitio 153.44. 479.3. diuiſio ibid. 7. materiæ 282.27. affectus tribus modis fit 153.47.281.47.ſymptomata 282.14. 282.43.285.23. in cerebro reſoluendæ intentiones 311.30. cura 285.20. phlegmatica, epiſt.2.lib.16
Melica 26.15
Melicratum aquoſum 460.20. 629.35
Melicrati humectandi uirtus 406.5
Meliloton 329.43.644.37
Meliſſophyllon 167.5
Melleus nodus 131.23

Meloner

Melones hyemales 628.42
Membra naturalia 317.2 principalia 550.39
Membrorum externorum morbi 129.6
Membra principalibus membris miniſtrantia 56.15
Membrorum robori utilia 414.39
Membra ſimilaria & inſtrumentalia unde componatur 56.12
Memoratiua morborum 57.10
Memoriæ nocumenta 153.30
A menſa cum fame recedendum 63.40
Menſis ſecundum Galenum 435.28
Menſes Hippocratis quot dies habeant 429.38
Menſes quæ educãt,& ſimul uentrem purgant 538.8
Menſium numerus & nomina apud antiquos non eadem 438.1
Menſtrua prouocantia 336.4. 346.35
Mentha 358.2
Mentagra 138.5
Menthaſtrum 358.3
Meon 172.5.197.36
Meridionales medicinæ, ſeptentrionalibus præferũtur 170.1
Merin 28.37
Mes granum 646. Idem quod piſum,ibid. 7.10. & ſeq.
Meſpilum 304.39
Meſpilorum quantitas & forma 195. 37
Meſue medicorum euangeliſta 220. eiusq; errores ibid.& ſeq. non tantæ autoritatis ut dicta eius præiudicij uim habeant 300.33
Metopium lignum 184.4
Metus melancholiæ ſymptoma 282.18.282.42.311.31
Milton quid 44.39
Miltus 45.5
Minium 44.40.254.16
Miracbia 154.4
Miraſolem 608.25
Miſy 254.42
Mithridati uſus cui ætati nocuus 531.25
Miua 539.33
Mœſtitia melancholiæ ſymptoma 282.18.282.43
Mœſtitia atræ bilis genimen 410.38
Mollificatio teſtium, morbus 127.35
Monopolium ad cumulandam pecuniam ualet 442.45
Morbus quid 57.6
Morbus quibus ex cauſis uehemens dicatur 80.31
Morbus genere triplex 56.33
Morbus ſignis agnoſcitur 57.8
Morbis extremis extrema remedia conueniunt 45.12
Morbus mortalis 80.17
Morbi incertarũ ſedium 129.22
Morbi longi,longam curationẽ deſiderant 164.40
Morbi ſicci 67.32
Morbilli 136.5
Morbum quàm imbecillitatem curare præſtat 51.36
Morbo urgente audendum 39.5
Morborum noua nomina apud recentiores medicos 144.1
Moroſis 153.21
Morphæa 133.36
Morſus beſtiarum propriam curam deſiderant 174.40
Mortis meditatio uera philoſophia 58.9
Morus palpebræ uitium 124.13
Moſchata nux 87.31
Moſchon ſuauiſsimum aroma eſſe 176.2
Moſyleticus rubus, uel muſylitis 176.6
Motiuæ uis impedimenta 155.17

Motus brifariam impeditur 157. 17
Motus ſpecies 401.47
Motus quis exercitium dici debeat 402.2
Mucarum ſyrupus 486.14
Mugæ 129.18
Muliebrium locorũ morbi 128. 13
Mulſæ aquæ uirtus 249.23
Muſcus marinus 334.23
Mutatum ſymptomatis genus 409.40
Myocephalus 121.13
Myopes 160.6
Myotis 32.5
Myracopum 11.29
Myrobalanus 575.43
Myrrhæ bonæ raritas 91.18
Myrrhæ uirtutes 185.19
Myrrhis 349.32
Myriſtica nux, id eſt, moſchata 97.31.318.19
Myrobalanus 35.45.593.14
Myrrhoraphanus 292.10
Myrſinites 244.36
Myrta 251.19
Myrtus 195.4
Myrtites 244.35
Myſtrum 342.34
Myxa 574.17
Myxaria 502.5

N

NAbac 291.20
Naphtha 596.22
Narantia 72.40
Narcoticorum utilitas 319.15
Nardus 172.24.170.1
Nardo Indica nos carem⁹ 92.19
Nares 160.39
Narium affectiones 124.38
Narium cruſtis quo modo medeatur 85.30
Narta 289.30
Naſcaphthon 179.34.289.25
Naſturtium 296.1
Naſus mane bene mungendus 95.13
Nata & Napta 145.11
Natura 53.5
Natura pro anima accipitur 422. 15.
Nebula 121.47.546.24
Nepeta 558.2.524.5
Neruos roborantia 551.18
Neruorũ operatio duplex 157.5
Nigrores 139.13
Nil, id eſt, Pompholyx 97.4. oculis confert. 356.31
Niſculi 42.14
Nitrum 597.21
Nobilitas quæ Ariſtoteli 59.18
Noctis ludibria, morbus 34.26. 156.2.
Nodi 131.20
Noli me tangere, morbus 144. 43
Nomina medico non poſthabenda 15.22
Nomina morborum externorũ explicantur epiſt. 2. lib. 7. interiorum morborum, libro 7. epiſt. 3
Nominum notitia quatenus medicis neceſſaria 16.19.26. & 119.10
Noto caſiæ genus 175.18
Nubes urinæ 423.47
Nucleus 175.30. & ſeq.
Numero eadem 339.6
Nuſcitioſi 160.3
Nux unguentaria, id eſt, moſchata 74.8
Nyctalopes 160.2.211.24

O

OBolus 47.5
Obſcœnitatẽ in uerbis non eſſe 129.5
Obſcœnarũ partium morbi 127. 12
Obſtructio, morbus 477.40
Ocimum 297.29
Oculus imminutus 122.34
Oculorum grauitas unde 400.

40. operatio duplex 158.4. profunditas 122.34. ſiccitas 123.27. motus unde lædatur 150.7
Oculus dexter ſiniſtro debilior 408.17
Oculis uenarum ſectio minime inimica 87.28. quibus obiectis moueantur 437.14
Oculis conferentia 97.7.29.lædentia 41. præſeruatio, epiſt. 4.lib.6
Oculi à ſordibus mundandi 92.19.frigida abluendi 88.40
Oculi populi fructus 11.35
Odorum nomina ad ſapores nõ transferuntur 175.39
Oedema 129.37.183.40.196.34
Oenanthe 248.16
Odor quid 519.47
Oenomeli 631.33
Oeſypum 639.15
Oleaſtelli præſentia 261.36
Oleum quid ab unguine differat 202.33.645.22
Olei penuria quondam prædicta 442.35
Oleum omphacium 318.34
Oleraceum 203.7
Olus unde dictum 294.5.349.10
Oluſatrum 349.30. eius folia 174.40.199.7
Olyra 359.27
Omphacitis galla 193.18
Oniſculi 30.43.& 42.14
Operationes principales trifariã læduntur 153.6
Ophiaſis morbus 119.24
Ophthalmia 120.22.175.1. 239.4
Opobalſamum uerum ab adulterino quomodo dignoſcatur 534.23
Opobalſami precium atque raritas 91.9
Opopanax 297.43.600.16
Oppoſita paſsiua 361.46
Orobon 7.21.293.26
Ordeolum 124.7
Ordine certo omnia eſſe conſtituta 443.42
Ordine carent, quæ contra naturam ſunt 444.5
Oris diſtentio 125.45
Oris interna uitia 125.27
Oris lauandi ratio 88.47
Ornithogalon 294.30
Os uentriculi quodam cor 173.5
Os uino uel aqua frigida abluendum 531.13
Oſſa dupliciter à ſuis ſedib⁹ mouentur 141.20
Ouum 150.23
Ouorum recentium commoditas 319.33
Oxybaphum 340.3.341.12.342.26.33.358.11
Oxyacantha 196.45
Oxylapathon 165.26
Oxymeli 627.46

P

Paeonia radix 35.41.230.30. 390.42
Paliurus arboreſcit quandoque 290.46
Palmos 157.30
Palloris ſymptoma 477.38
Palpebra ſiſcoſa 123.45
Palpebrarum affectus 123.20. caſus 123.23. inuerſatio 123.38
Palpebrarum craſsities curanda 410.15
Panacis genera tria ſunt 297.41.600.18
Panaricium 129.10
Pancratium 588.1
Panis crudi efficacia 213.47
Panis ex aqua uſus 68.4
Panis autopyros 535.44
Panis odore uita triduum prorogata 519.29
Panis quid Plinio & alijs ſignificet 130.4.139.6
Papulæ 138.21

Papulæ ſudorum 137.9
Papularum eruptiones 136.13
Paradiſus ubinā gentiū ſit 114.5
Paraphrenitis 151.3
Pararthrema 141.9.309.10
Pareſis 156.40
Partes ſolidæ in aquam reſolui non poſſunt 210.21
Parthenium 435.7
Paſſæ 319.26
Paſſulæ 72.39
Paſtilli 633.35
Pater noſter de ambra, lapilli 97.17
Pathognomica 81.10
Paulus Iouius medicus 292.20
Pentaphyllo utrum locus in theriaces compoſitione 93.25
Pentoboron 230.31
Perforatū à fiſtuloſo differt 256.16
Periodica afflictio 344.1
Periſtereon 235.32
Perniones 129.18
Perſica arbor & Perſea, quid differant 195.16
Perſonatia 340.30
Pes columbinus 167.19
Peſtilentiæ præſeruatio epiſt.3. lib.5
Peſte graſſante aquæ calidæ non laudantur 72.17
Peſtis initio euacuandum 371.15
Peſte laborantibus quæ uenæ ſecandæ 75.1
Peſte laborantibus quis cibus cō ueniat 75.42
Peſte infecti quibus remedijs uti debeant 76.1.& ſeq.
Peſtilentium morborum ingenium 20.20
Petrella 33.42
Petroſelinum 77.38.500.25
Petroſelinū hodie deſideramus 92.46. ab autoribus quomodo appellatum, epiſt.4.lib.12
Pharmaca quāta diligentia componenda 94.14
Pharmacopolæ arbitrio medicaminum compoſitiones non permittendæ 90.25
Phaſelus 9.9
Phaſeli herba 6.47
Phaſeolus 8.32.294.34
Phaſioli nomen unde 241.3
Phaſiolū aliud à phaſelo 215.27
Philoſophus temperaturas aliter cōſiderat quàm medicus 377.36.381.44.& ſeq.
Philoſophorū uitæ ad Galenū autorem non referendæ 443.2
Phlebotomiā incubo prodeſſe 38.4
Phlebotomiam qui colores prohibeant 38.13
Phlebotomia præſeruatur peſtis 71.1
Phlebotomiæ ratio 87.20. an oculis officiat 87.28
Phlebotomiæ uſus in uictus ratione 95.47
Phlebotomia morbo comitiali confert 387. 22. pleuritidi, epiſt.1.lib.14.& lib.12.epiſt.5. & 399.26.498.29.capiti purgādo 431.30.dolori mēbrorū 420.13.utero tumēti 316. 46. melancholiæ 285. 43. uarijs ſymptomatibus 411.18
Phlegmone eryſipelatodes 129.42.144.23.& 181.31
Phœnicobalani facultas 577.28
Phrenitis 150.39
Phrygepanorum familia 58.32
Phthiſis 122.19.164.29.188.16
Phthiſici 261.29
Phu 199.7.eius folia 174.41
Phycus 239.4
Phygethlon 130.1. & 139.9.& 196.42
Phyllitis herba 229.47.507.15
Pia mater 586.42
Picra Galeni 314.17
Piceæ folia 187.35

Picris 216.38
Pilaris morb. 127.6
Pilo hauſto mãmas dolere 127.4
Pilorum dedecora 124.23
Pilulæ contra uertiginem 307.8
Pilularum Rufi cõpoſitio 71.44
Pinguedo ſanguinis coctus 424. 12
Pirorum qualitas 195.26
Piſareli 8.20
Piſces gutture & collo carẽt 29. 16
Piſtaciorum uirtus 196.17
Piſum 7.10
Pituitæ omnes albæ 283.12
Pituita gypſea 284.39
Pituita tã aſſari nequit ut nigra fiat 283.37
Pituitæ incommoda 400.39
Pituita in cerebro congelari nõ poteſt 284.27
Pituita ex capite per nares euacuãda 513.14. cõgelata in atrã bilem non uertitur 284.27
Pituitæ curſus 123.11. eruptiones 135.13
Pituitę purgandæ ratio 64.7. 411.32.431.22.524.36
Pituitoſam materiã in cruribus diſcutientia 454.15
Plaga 139.27
Planta noctis 135.43.137.1
Plantaginis folia 216.3
Plantaginẽ oleraceã eſſe 215.12
Platani uirtus 189.45
Platyophthalmon 253.21
Pleuriticus quis 397.42
Pleuritidẽ quę phlebotomia deceat, epiſt.5.lib.12
Plinij patria 292.44
Polenta 102.4.& 214.17
Polygonaton 62.46.300. 9.330.2
Polypus narium 124.42
Polypodium corpora non extenuat, nec nauſeã inducit 587. 80
Polypodij potio ſanguinem per urinam elicit 346.4
Polypodij doſis 3.25
Polytrichon 582.19
Pompholyx 88.43.97.3.355.3. 634.32
Ponderum aliquot notæ, epiſt. 4.lib.18
Ponticitas ſapor 7.6
Populus utrum calida 12.1
Populus alba 196.6
Populi nigræ folia 196.17
Populeum unguentum 11.29
Porcina caro humanę maxime ſimilis 378.45
Porrigo morbus 119.18
Poſca 414.3
Poteſtas animalis duplex 56.18
Potus cõtra melancholiam condiendi ratio 313.4
Præcordia 249. 39. Celſo hypochondria 311.21
Præſeruatio in quib. cõſiſtat 70. 40
Præſeruatio æque ac curatio dięta & medicamentis conſtant 82.39
Praſion 246.13
Praſon ibidem
Principia morborũ unde ſumenda 352.19
Priuatiuæ uoces non totam formam tollunt 272.22
Prognoſtica morborum 57.9
Pruritus uel prurigo palpebrarũ 123.42
Proprietates quid à natura differant 19.40
Pſyllium 581.39
Ptarmice frutex 296.11
Pteris 32.12
Ptiſana 214.17.499.14
Ptiſanæ uſus, epiſt.2. lib. 5. uirtus 214.3. à recenti oribus nõ rite parari 68.14
Pudendagra 145.32.507.30
Pudendorum utriuſq; ſexus cõmunes

munes affectus 128.42
Pulegium 357.40
Pulmonaria 164.15
Pulmonum morbi 164.12
Pulmones roborantia 551.22
Pulſuum differentiæ, epi.1.lib.11
Pupilla 122.5
Purgationis catholica 38.32
Purgandi corporis ratio 70.40. in melãcholia 468.40.& ſeq. per omnes anni partes 96.5
Purgationes potius crebræ ſint quàm magnæ 109.8. ſub Cane cur moleſtæ 441.41
Purgatio moliẽda pleuriticis ab initio 197.42
Purgatio pudendorum 179.10
Purgatorijs utrũ pharmacis utẽdũ ſit in materia minime turgente epiſt.1.lib.13
Purgatoria medicamina 2.25. 364.23
Puſtulæ 135.5.158.39
Puſtularũ nomen generale 17.28
Puſtula oculorũ morbus 120.34
Puſtulæ helcodes 130.8. liuentes 136.37. albę uel lacteę 137.28. glandoſæ 137.44. oris 89.43
Putrilagines 201.28

Q

Qualea coturnix 61.29.83.32
Qualitas humorum 370.6
Qualitates primæ actiuæ & paſsiuæ 280.36
Quintilis quare calidior ſole in Cancro uerſante quàm in Geminis 112.17

R

Racoſis 127.36
Radicula 83.11
Radius 141.22
Radix pontica 85.24
Ramic 634.15
Ramix omenti 127.41.43
Ramix uaricoſus 128.2
Ramix inguinis 128.10
Ramnus 290.1
Rancula 245.21
Ranula linguæ uitium 125.6
Raphanus 292.8
Raphani duæ ſpecies 83.7
Raphanalis 140.34
Rapi ſemen quõ terendũ 94.12
Ratio utrũ plus an autoritas ualeat 397.27
Ratiocinatiuæ oblęſiones 153.11
Raucedo 163.31
Raued 637.30
Rauedſeni 85.24
Recipiens, genus uaſis 482.43
Reduuia 127.10
Regibbi 128.10
Regius morb.77.14. & 139.20. pręſentẽ medicũ reqrit 90.13
Reſina laricea 310.28
Res præternaturales 56.46
Reſolutio 122.40
Reuulſio à uacuatione nihil differt 351.4. quomodo faciẽda. 396.12. cum euacuatione fit 351.32.
Reuulſionum menſuræ 393.33
Rha 85.25
Rha fluuius 78.43
Rhagada linguæ humor 125.9
Rhecoma radix 78.19.85.25. 576.9
Rheon 85.25.91.20.538.38
Rheon radix. epiſt.5.lib.5
Rheon barbarum 78.19.220.42
Rhei barbari conſideratio. epiſt. 7.lib.17.499.33.575.8. multa nomina 85.23. uirtus & uſus in febre. 303.9. & ſeq. uires innocuæ 86.35. doſis 3.16
Rheo barbaro epoto quibuſdã uenas reſerari 346.1
Rheumatica ulcera 142.32.257 12
Rhian 85.25
Rhodi temperatura 116.43
Rhos 10.12
Rhus 86.13

Rhus coriaria 193.24
Rhu, id eſt, ſumach 10.14
Rigor colli morb. 126.45
Rigor & rigere 170.38
Rima 144.16
Rimæ, ſciſſa vel fiſſa vlcera 143.38
Rob 632.25
Robur in acutis non augendum 53.16
Rodioni 8.20
Roriſmarini ſeminis vſus 286.40
Ros Syriacus 10.19
Roſæ exungulatæ 55.4
Roſæ partes ſex virtute differentes 54.42.578.25
Roſarum virtus 191.34.578.14
Rouilia 8.19
Rubia 525.32
Rubrica 45.4.45.28
Rubus 176.6.290.11
Ructus vnde 400.40
Ruellius defenditur contra Marcellum 250.11
Rugæ 139.14
Rumex 229.37
Ruptura 127.39
Ruſcus 412.3
Ruſci radix 242.39
Ruta capraria 456.6

S

Sabinæ vires 189.12
Sacaculi 151.11
Sacchar 454.21
Saccharum quid 498.12
Sacchari conſideratio 301.8
Sacchari virtus 302.38
Saccharum mellis ſpecies 26.18.301.42
Sacchari noſtri & antiqui differentia 301.19
Saccharum quid à manna differat 27.12
Saccharũ & Zuccharum vtrum differant, epiſt.2.lib.2.
Saccharum roſaceum quomodo conficiatur 84.18
Saccharum vulgatum antiquis ignotum 454.4
Sadar 291.20
Sagapenum 598.38
Sahara 152.37
Sal ammoniacus 596.47
Saire vel ſere 136.41
Sal gemma 596.27
Sal Indus 27.17.303.3
Saltus 157.29
Sampſuchus 167.4
Sanchia 140.41
Sanctulina 32.14
Sandaſs 155.41
Sandali 635.27
Sandonicum 32.12
Sanguis vigoris naturalis fons 60.18
Sanguinẽ nõ niſi abũdante cibo ſupra modum creſcere 63.37
Sanguis retentus obſtructiones facit 492.29
Sanguis calidiſsimus & non calidiſsimus quomodo dicatur 425.41
Sanguinem craſſum & atrum, atræ bili participare 38.39
Sanguinis purgãdi ratio 166.17
Sanguinis thrombi 188.35
Sanguinis ſputo laboranti conſiliũ. epiſt.4.lib.17.& 491.13
Sanguinis mictu laborãtium diæta, epiſt.3.lib.7
Sanguinis miſsio, Latinis venæ ſectio 351.12
Sanguis mortuus 144.18
Sanies in ſiphac 121.20
Santonis regio Galliæ 46.37
Santonicon 46.20
Saphatum morbus 18.8.119.38
Saphena vena 75.7
Saporũ nomina ad odores tranſferuntur 175.39
Sapor rex Perſarum 96.30
Sapor acerbus 495.47
Saporis ſyrupus 96.30.476.1

Saraceni à Saraca urbe nomen adepti 186.20
Sarcocolla 598.11
Sarcoma 124.47
Sardonion 46.37
Sardonius riſus 46.39
Satiua natiuis non deteriora eſſe 181.20
Sauic 102.7
Sauina 336.23
Sazenea compoſitio 319.17
Scabies 132.37.133.7
Scabies palpebrarum 123.40
Scabies arida unde 400.42
Scabioſa herba 76.5
Scabri ungues 129.15
Scammonia 583.46
Scammonij doſis 3.20.584.35
Scarificandi præceptum 95.4
Scariola 72.31.616.16
Scea 32.13
Scillæ ſucci extrahendi modus 385.7
Scillæ uirtus 587.46
Sciſſura 124.4
Sclareæ flores 483.22
Sclauæ 72.39
Scolopendria 229.23.507.8
Scolymus 349.17
Scolymi radix 330.13
Scopuli 136.4
Scordion 76.33.93.14
Scotodinos 155.33.239.25
Scotoma 155.29
Scrofulæ 131.42
Scrofularia 239.25
Sebardi 46.41
Sebel 121.45
Sebeſtis 502.5
Secacul 62.45.300.11.329.47.615.41
Secaniabin 629.45
Sedum 508.13
Selaa 131.19
Selinum 254.20.348
Seminis defectus ex naturalibus membris pendet 327.6
Semperuiuum 508.12
Sena herba 36.11.595.36
Sẽſus primus in cerebro 532.20
Senſus principales 386.11
Separatio iuncturæ 141.10
Septimana quot horarum ſit 446.30.
Serapinum 598.37
Serapion colitur magis quàm intelligitur 2.11. quanto tempore Galenum ſequutus 454.39. erroribus ſcatet 346.21
Seris 216.38
Seres quales puſtulæ 82.10
Serenum 269.17.& ſeq.
Serenitas exacta ſicca 271.17
Serenitatis incrementum unde 278.41
Serum caprinum 474.23
Serum frigidum 472.21
Seri facultas 577.44
Seriphio pecora pingueſcere 222.28
Seriphium 32.11.46.19
Seſami natura 214.25
Seſeli, ſiler montanus 535.22
Setanion 305.2
Sibar 151.23
Siccandum plus nimio non eſſe 483.36
Siccitas membrorum quibus remouenda 480.24
Siccitatis indicia 408.35
Siciliæ temperies 115.47
Sederitis 260.26
Sigillum ſanctæ Mariæ 330.1
Sil 595.5
Silac 123.23.187.46
Siligo 359.27
Siliqua Aegyptia falſo caſia fiſtula dicta 15.9.364.44
Siliqua 8.33
Silurus piſcis 292.18
Similis quid ab æquali differat 196.46
Similitudo, relatio eſt inter diuerſa

uerſa 18.22
Simplicium ignorantia magnos medicis errores præbet 90.24
Sinopis 45.4
Siriaſis 151.21
Sirmium ciuitas 297.14
Sirſe 150.40
Siſar & ſiſarum 293.32
Siſon 298.6
Siſymbrium 358.3
Situs 174.7
Smarides piſces 293.22
Smigma feruidum 191.8
Smilax 295.13
Smyrnium 298.11.349.25
Soda 150.9
Solani radix 390.42
Solanum hortenſe 349.32
Sol morborum curationes agit 444.19. qua ratione calefacere dicatur 111.17. bis in anno radios ad perpendiculum æquinoctialem habitantes mittit 112.9. calorem non actu, ſed poteſtate habet 111.12
Solis poteſtas 444.34
Solis acceſſus generat, receſſus corrumpit 110.40
Solutiones continuitatis 139.23
Sōnus à cibo perniciofus 165.5
Somnus nimium profundus ſenſus priuatio eſt 417.40
Somni profunditas quomodo remoueatur 419.13
Somni ſpatium 95.2
Sopor 152.37
Spaſmus 157.24
Spicæ nardi radices utiliores 172.35
Spina 145.9
Spina ceruina 290.19
Spinæ uentoſitas 149.37
Spinacium 83.14
Spinacia herba 293.45
Spiritus unde exeant 260.15
Spiritus naturalis vtrū ſit 423.1
Spiritus viſualis tenuis & imbecillis duæ cauſæ 459.20
Spiritus viſuales in oculis multiplicantia 460.14
Spodium quid 296.32.634.30
Sputum ſanguinis 489.21
Squinantum 71.27.615.25
Staphilus vini diluendi vſum primus docuit 527.34
Sternutatio 161.20
Stibi 253.22
Stigma 126.22.138.43
Stœbe herba 76.5
Stœchas 579.24
Stomachici 193.43.211.33.221.3
Stomachus quid 28.28
Stomachum roborantia 318.12
Stomachum lenientia vomitus ſedant 189.41
Stomachi imbecillis conſuetudo 477.1
Strabo ſitas 122.39
Stranguria 343.5
Strobili 83.17
Strychnon 349.31
Strumæ 131.47
Struthion 296.14.574.36
Studioſi plerunq; melancholici 312.6
Sturio piſcis 292.18
Styptica 206.22
Styrax 170.31.620.35
Styrax calamites 186.2.642.30
Subetus 152.36
Sucutum quid 101.93
Succudus 356.21
Succus 227.2
Succi aquei ex herbis extrahendi modus excellens 456.16
Succi gelati 547.38
Sudamina 137.6
Sudorem cientia 550.33
Sudores an naturales 427.7
Suffuſio, oculorū affectio 122.21
Sugillata 126.9
Sumac 10.14

Superadnatæ mẽbranæ affectus 158.23
Superlatiui interpretandi ratio 201.17
Suppreſsiones 156.1
Suppuratio 177.39
Surditas 160.25
Suſati 124.15
Satura ſagittalis 79.38
Sycomorus 196.19
Syderatio 130.32
Syderum curſus quatenus medico conſiderandus 441.20
Sydia 34.9
Symphyton quid 101.12
Symptoma comatodes 152.46
Syncope 17.15.19.492.3
Syrupus acetoſus 71.13
Syrupus electus 319.1
Syrupi vtrum vim concoquendi habeant 363.31
Syrupi etymon 363.24

T

Tabaiſir 356.13
Talpa 144.13
Talpæ morbus 120.10
Tamarix 196.22
Tamarindi 364.46.577.14
Tarſati 121.29
Tartarum 529.21
Taurus animal calidum 380.9
Taxa epiſt. 5.lib.7
Tectonice 45.32
Tedæ folia 187.35
Tegnamen 289.38
Temperatura quæ temperatiſſima 452.10
Temperatura mala 56.34
Temperaturæ malæ incommoda 63.43.& cauſæ 64.3
Terebinthini olei vis 182.40. 288.4
Termenthina 93.12.574.28
Terra ſigillata 76.20.635.9
Terra armenica 76.17
Terræ inteſtina 33.35.42.15
Teſtudo morbus 144.8
Teſtudines, morbus 120.9
Teſtium morbi 127.33
Teucrion 507.15
Theodori Gazæ laus 269.41
Theriaces compoſitio 94.1.183. 46.epiſt.3.lib.5
Theriaca diateſſaron 618.21
Thlaſpi herba 76.27.& 93.30. 195.46
Thlaſpij ſemen quomodo terendum 94.12
Thus 11.8
Thus ſtagonias 170.40
Thus inſectile 186.17
Thuris manna 187.24
Thymelæa 340.14
Thymum uel Thymium 134.27
Tiliæ foliorum uis 191.10
Timor frigiditatis ſignũ 380.8
Tinea morbus 119.38
Tipula 154.20
Titillatio 127.26
Tonſillæ 125.42
Tormentilla ſeptifolia 71.39 93.27
Torpor 151.35.157.14
Tormina 179.29.201.37
Torſio piſcis 293.17
Tragoponos 33.42.294.22
Trogoriganum 293.3
Tracon uel tarcon 297.6
Tranquillum 269.17
Tranquillitas 272.31
Tremor 157.34
Trepexum herba 294.1
Triorchis 591.11
Trochiſci 633.34
Troglodytes auiculæ uis in calculo perfringendo 544.33
Tuberculum 130.5
Tumor 196.33.& 203.40. 206.10
Tumor laxus 129.30
Turbit 584.42
Turma 292.10
Tuſium 134.29
Tuſsim ſedans ſyrup. 491.13

Typha 359.18
Tyria morbus 119.31

V

Vacillatio, oculorum morbus 120.17
Vacuatio duplex 57.14
Valeriana herba 174.41
Vari 126.14.136.28.182.41
Variolæ 135.19.& ſeq.
Vehuen 286.34
Venarum humeralium axillariumq; origo 354.30
Venæ capillares quæ 82.4
Vena baſilica, cephalica, nigra 374.45.ciuilis 135.2.iecoraria 400.7. medeni uel ſanioſa 134.41
Venena 188.12
Venarum pulſatio medico magis obſeruanda, quàm ſtellarum configuratio 25.19
Venarum ſectio an uiſum hebetet 87.28
Veneni mali odores quomodo auferantur 258.41
Ventriculum roborantia 551.14
Ventriculi intemperies quibus modis diſcutiatur 479.26
Ventriculi os quomodo fouendum 403.33
Ventriculi temperatura quomodo conſeruetur 312.10
Ventriculi curatio & præſeruatio 480.40.epiſt.4.lib.14
Ventris lubricitati curatiuæ intentiones 327.23
Veneris intempeſtiuæ incommoda 326.27.& ſeq.
Venus oculis nocet 97.42
Venus imaginaria 127.32
Venerem iuuantia 188.4.329.46
Veneri ciendæ idonea 349.19
Veneris modicus uſus à Galeno commendatur 402.16
Veris qualitas & temperatura 270.33
Vernicata 126.25
Verrucæ 134.8
Vertigo 155.24.477.42
Vertiginis cura epiſt.2.lib.10
Veſicæ, oculorum uitium 120.34
Veſicæ munus 443.31
Veſica palpebræ 124.3
Veſtigia percuſsionis 139.15.ſanguinis 139.16.nigra 139.19
Veternus 151.34
Vibices 139.16
Victus ratio in quo conſiſtat 99.38
Victus ratio medicamentis præſtat 82.40. quas commoditates Melancholiæ afferat 288.1
Victus ratio ſtudioſorum 35.11. uulneratis commoda 7.29. bilis rufæ 82.40
Victus parcior 467.38.plenior 54.16
Victus tenuis quis 49.12.& 54.2
Victus exacte tenuis incommoda 53.29
Victus craſsior robur auget 53.15
Vina & cibi & medicinæ officio funguntur 405.14
Vini color 177.7
Vini diluendi uſus à quo inuentus 527.34
Vini temperatura epiſt.3.lib.14
Vini aquoſi facultas 520.8.noui uis 530.38
Vinum ceſtrites 73.20.Maluaticum, id eſt, Cretenſe 401.32. moſchatula 176.2.199.39.pauciferum 73.17.ſtryphna 404.38.Tribiana dulcia 381.12
Viola alba 40.16
Violarum uirtus 578.40
Viridis color oculis confert 97.33
Virorum purgationes 201.30
Viſionis diminutę cauſę, epiſt.6.lib.6.curatio, epiſt.2.lib.16

Viſualium neruorum obſtructio, epiſt.4.lib.15
Viſus hebetis ſymptoma 430.40
Viſus defectui antidota, epiſt.2.lib.15
Vitex 198.14
Vitia ſylueſtris 295.40
Vitis cum braſsica inimicitiæ 180.30
Vitiligo 133.30
Vitriolum 34.3.639.34
Vlcera 139.27.206.7
Vlcera maligna 142.37. fœtida 143.17
Vlcus eſcharodes 145.9. palati 490.1
Vlcerum catalogus 142.14. differentiæ ibid.17. denominationes ibid.27
Vlmus arbor 333.6
Vlmi cortex quibus conferat 196.11
Vmbilici augmentum 128.11
Vmbilicus prominens uel prociduus 128.12
Vndimia 129.38
Vnedo 306.25
Vngarica herba 97.24
Vnguen 202.33
Vnguentarij 593.44
Vnguenta 639.6
Vnguis pars roſæ 54.46
Vnguis odoratus 186.30.385.44. oculi affectio 121.21. eius genera ibid.37
Vnguium uitium 129.8
Vocem emendantia 567.22
Vocis iter 29.2
Vocis læſio triplex 163.32
Volatica morbus 507.23
Volubilis ſpecies quatuor 583.25
Vomitus uentriculo utilis 481.10
Vomitoria quędam leuia 481.17
Vreteres uenæ 553.5
Vretica & diuretica 520.15
Vrinæ œnopes 177.9
Vrinæ ardor 372.32
Vrinam cientia 336.5.520.9. euacuantia 550.32
Vſta 142.9
Vſtio linguæ 125.9
Vteri pruritus ſymptoma epiſt.5.lib.10. curatio eiuſd. 316.20
Vteri tumentis ſymptomata epiſt.5.lib.10. eiuſdem curatiuę intentiones 316.27
Vtriculi 522.16
Vtiſynanche 163.11
Vua 125.38
Vuatio 121.15
Vuæ Corinthiæ 329.27
Vuarum ſiccarum uſus 494.38
Vuea oculorum membrana, & eius affectiones 122.14.138.17
Vulnus 139.27
Vulnera letalia quæ 80.20
Vulneratorum diæta 7.30
Vuluarum procidentiæ 128.21

X

Xanthion 540.38
Xylobalſamum 93.46
Xiphij radix 130.15

Z

Zarur 306.3
Zea 348.22
Zedoaria 614.41
Zerma 144.35
Zirbi 127.42
Zizipha 627.26
Ziziuæ 72.39
Zomeryſis 33.13.47.22
Zona torrida habitatoribus referta 113.18
Zuccarum quid, & quo modo conficiatur 26.1.& 302.37.454.34.498.12
Zuccharum & Saccharum an differant epiſt.2.lib.2
Zulapon 626.32

INDICIS LATINI FINIS.

ELENCHOΣ GRAECARVM DICTIONVM.

*

A

Ἀγκυλοβλέφαρον 123.34
ἀγκυλώσεις καὶ ἀγκύλαι 141.26
ἄγμα 139.28.141.1
ἄγρυπνον κῶμα 152.40
ἄγειρος 12.17
αἰγίλωψ 102.37.122.45
ἀθήρωμα 131.23
ἄθραυστος 202.7
αἴζωον 239.5
αἱμωδία 162.35
ἀκαθαρσίαι 201.27
ἄκοπα 174.32
ἀκροχορδῶνες 134.15
ἄλφος 133.36.220.26
ἀλωπεκία 119.24.188.30
ἀμαύρωσις ὀμμάτων 102.46.159.34.266.20
ἀμβλυωπία 102.44.159.45
ἀνάβρωσις 139.41
ἀναστομωτική 182.37.202.39
ἀνεύρυσμα 130.45
ἀνευρυσμός 176.13
ἄνθεδον 304.46
ἄνθος ῥόδου 55.27
ἄνθραξ 130.36
ἀνθράκωσις 122.37
ἀντιάδες 125.39
ἀντίσπασις 151.16
ἀνώδυνα 191.20.196.14.215.33
ἀπαγχόμενοι 163.21
ἀπόθραυσις 140.42
ἀποκοπή 140.42
ἀποκρουστικόν 195.30.206.13
ἀποσκεπαρνισμός 140.11
ἀπόσεισμα λιβανωτοῦ 11.5
ἀποσύρματα 143.42
ἀρώματα 220.6
ἀρτηριακός 163.28
ἄσθμα 164.10
ἄτομον 187.47
ἄτρητοι 128.16
ἄτροφον 194.46.218.39
ἄφθαι 82.26.125.28.408.32
ἀφίσμα 194.4
ἀφωνία 163.33
ἄφωνοι 161.36

B

Βαρυηκοΐα 160.26
βάτραχος 125.7
βόθριον 120.38.177.13
βουβωνοκήλη 128.11
βράγχος 163.28
βρογχοκήλη 126.32
βρύον 238.43.334.24
βρῶμα καὶ βρῶσις 162.21

Γ

Γάγγλια 131.32
γάγγραινα 130.26
γῆς ἔντερα 30.43.42.19
γλαύκωμα 122.24
γονόῤῥοια 127.30
γραῦς 423.38.47
γυναικεῖα 171.26.182.31.197.31.174.11.113.6

Δ

Δάδιον 187.41
διάγειρος 14.11
διαπήδησις 139.38
διαφορητικόν 206.13
διάχυλον 642.41
δῖνος 155.31.477.44
δοθιῆνες 130.17.145.10
δρακόντιον 134.41
δυσηκοΐα 160.25
δύσπνοια 164.9
δυστριχίασις 124.26
δυσώδη 143.17

E

Ἐγγίσωμα 140.16
ἐγκανθίς 123.7

ἐγχύμωσις καὶ ἐγχύμωμα 139.40
ἐκθύματα 135.46
ἐκκοπή 140.10
ἐκπίεσμα 140.14.244.2
ἐκπιεσμός 122.35
ἐκπτώσιαι καὶ ἐκπτώματα 141.2
ἐκτρόπιον 123.38
ἐμφράττειν 223.4
ἕλιξ 241.4
ἕλκος 139.26
ἕλκη ψωρώδη 182.17
ἐμπλαστική 212.2
ἐμπυήματα 188.26
ἐμπυϊκοὶ 154.25
ἔμπυοι 218.13
ἐμφύσημα 123.30.129.32.231.2
ἐντάσεις 265.11
ἔντερα γῆς 30.43.42.15
ἐντεροκήλη 127.38
ἔντομον 187.4
ἐξανθήματα 17.23.82.10.119.40.
135.15.135.3.182.38.198.19
ἐξαρθρήματα 141.1.16
ἐξαρθρώσεις 141.1
ἐξόμφαλος 128.11
ἐπαναστάσεις ὑμένων 124.11
ἐπινυκτίδες 136.34.137.15
ἐπιπλοεντεροκήλη 128.5
ἐπιπλοκήλη 127.41
ἐπιτυλώματα 554.34
ἐπουλὶς 125.14
ἕρπης ἐσθιόμενος 131.5.143.2
ἐρυσίπελας 129.36.202.11
ἐσχάραι 215.21.217.13
εὐανάδοτος 212.43
εὔδιος 6.6
εὐδιος 6.5
εὔδιος 5.45
εὔδιον 270.14.272.10.20
εὐκοιλία 195.8
ἐφήλιδες 126.21.137.32

H

Ἧλος 134.20

Θ

Θηριοδηκτά 142.11.174.35.
210.42.130.42

θηρίωμα 143.2
θλάσις καὶ θλάσμα 139.33.141.35
θύμοι 128.28.113.21

I

Ἱδρῶα 137.5.198.33
ἱδρωνίσοι 156.16
ἰκτερός 139.19
ἰχώρ 218.11.265.25
ἴονθοι 126.14.136.33.182.45
ἰχωρροῦντα 124.34

K

Κακοήθη 17.44.142.37
κάκτος 263.3
καμάρωσις 140.18
κάνθοι κνησμώδεις 123.41
κάπνιον 357.22
καρδία 173.4.27.& 198.29
καρκινώματα 121.24.132.3
καρπὸς 196.24.435.20
καρυηδὸν 140.31
κάταγμα 139.28.140.1
κατάρρος 163.24.170.25
καυληδὸν 140.31
καῦσον 193.47
καχεξία 60.1.77.19
κέρχνωσις 128.38
κεφαλικά 174.25
κήριον 119.43
κίσσα 332.47
κίων 125.46
κοιλώματα 120.39
κολοβόσταχυς 198.11
κολοβώματα 124.36
κόλπος 143.18
κονδυλώματα 128.31
κονία 214.36
κόπος 132.38
κόρυζα 161.13
κριθή 124.6
κυνάγχη 162.43
κυνόδηκτα 142.11.211.6
κυρσοκήλη 128.1
κυρτοὶ 127.9
κυφοί 127.9
κώματα 148.2
κώφωσις 160.25

Λ

Λαγοφθάλμοι 123.36
λάρυγξ 162.42
λειχῆνες 132.41
λέπρα καὶ ψώρα τί διαφέρωσι 132.32
λεπροὶ ὀνύχων 129.14
λευκόϊον 40.16.220.17
λεύκωμα 122.4.213.8
λίβανον καὶ λιβανωτόν 10.45
λόρδοι 127.10
λυσσοδηκτά 142.12

M

Μαδάρωσις 124.24
μεζέρεον 340.21.601.24
μελανίαι 139.13
μέλια 168.13.231 11
μελικηρίς 131.22
μῆλον 121.16
μίλον 168.13
μίλος 168.20
μιλτοπάρειαι 45.9
μίλφωσις 124.24
μυδρίασις 122.18
μύδωσις 124.24
μυξάθρια 279.25
μυρμηκίαι 131.11.134.18
μυσίς 128.18

N

Νάρκη καὶ νάρκωσις 157.11
νωρικός 172.19
νύμφη 128.34

Ξ

Ξηροφθαλμία 123.26.191.28

O

Ὀδονταλγία 162.12
ὀδόντες σειόμενοι 162.17. βεβρωμένοι 19. τετρημένοι 20. τεθραυσμένοι 22. πελιδνούμενοι 25. μεμελασμένοι 26. ῥευματιζόμενοι 28
ὀδοντοφυοῦντες 162.29
ὀδοντοβρυγμός 162.35
ὄζαινα 82.25.124.40
οἰνουμένη 115.29
οἰσοφάγος 28.36
ὀλιγοκρατία 343.21
ὄλυνθοι 196.22.262.13
ὀνειρωγμός 127.33
ὄνυξ 121.21.170.33
ὀνυχίτης 252.24
ὀπισθότονος 126.43.157.26.225.26
ὀπός 245.15.363.25
ὀρθόπνοια 164.9
ὀσχέου ῥάκωσις 127.36
οὖλαι μέλαιναι 139.13
οὖλα μυδῶντα 250.34
ὀφθαλμιῶντες 239.3

Π

Παρακοία 160.28
παράλυσις 122.42.155.38
παρακυνάγχη 162.43
παρασυνάγχη 162.42
παρατρίμματα 143.40
παρίσθμια 125.35
παρέγχυσις 159.42
παροχέτευσις 351.17
παρουλίς 125.14
παρωνυχία 129.9
παρωτίδες 124.36
πελιώματα 139.14
περίαπτα 390.36
περικάλυμμα 175.27
περικάρπιον 362.25
περιπνευμονία 164.14
περιφίμωσις 127.29
περίψυξις 197.30
πέψις 361.42.362.36
πίτυρα καὶ πιτυρίασις 119.18
πλαδαρά 143.16.193.6
πνιγαλίων 34.25.155.46
πνιγμὸς ὑπὸ ἐφιαλτῶν 34.25
πόρος οὐρητικός 211.14
ποσθία 124.7
πρόκλυσμα 195.12
προποτισμοί 219.1
πρόπτωσις 121.10.128.20.257.41
πτέρον 185.43
πτερύγιον 121.33.129.13.159.21
πτίλωσις 123.23.187.43
πτῶμα 142.6
πυλωρίν 400.36
πυρά 187.47
πυρίω 175.28.505.21.28

πυρίκαυστα 142.9

Ρ

Ῥαγάδια 143.38
ῥακῶδες 143.20
ῥαφανηδόν 140.31
ῥῆγμα 139.32.141.45.266.14
ῥῖγος 171.15.197.21
ῥοῦς 179.7
ῥυάς 123.7
ῥυπαρόν 142.32
ῥυτίδες 139.14

Σ

Σαρκοκήλη 127.47
σαρκολαβίς 126.19
σατυρίασις 127.13
σηπεδόνες 142.43.220.21.250.36.
266.4
σηπτά 175.33
σκίρρος 128.23.129.39
σκίρρωμα 128.24
σκληροφθαλμία 123.25
σκνίπτοντες 159.46
σκολιώμενοι 127.11
σκοτόδινος 477.43
σκύβαλα 217.36
σμήγματα 256.14
σπαργῶντες 127.2
σπάσμα 139.29.141.45
σπασμὸς κυνικὸς 125.45
σπίλοι 139.4
σταφυλή 125.38
σταφύλωμα 121.15
στάτωμα 131.21
στραβισμός 122.40
στρέμματα 141.11.237.14
στρόφοι 148.4.179.32.265.31
στρυφνός 7.7.251.10
συγχύσεις 122.7
συκηδόν 140.31
σύκωσις 123.44
συμφυόντες 123.34
συνάγχη 162.41
σύριγξ 143.24

Τ

Τάραξις 120.16
τείνοντες 210.44
τέρμινθοι 130.10.137.39
τέτανος 126.44.157.27.170.40.
225.26
τηλέφια 143.9
τονικός 157.39
τραῦλοι 161.32
τράχωμα 123.43
τραῦμα 162.21
τριχίασις καὶ τριχισμοί 127.6.140.8
τρόμος 171.16
τύλλοι 134.37
τύλωσις 123.45

Υ

Ὑβοί 127.9
ὑδάτιον 124.3
ὑδερίαι 211.16
ὑδροκέφαλον 120.6.152.16
ὑδροκήλη 127.43
ὑδρόμφαλα 235.16.629.36
ὑπερσαρκοῦντα 142.31
ὑπώνυμα 143.22
ὑπόπυον 121.19.126.4
ὑπόσφαγμα 121.29
ὑπόχυμα 122.21
ὑποχύσεις αἱματώδεις 121.32
ὑπώπια 125.47
ὑστερικὰ πάθη 231.18

Φ

Φαγέδαιναι 142.45
φακοί 126.19
φαλάκρωσις 119.35
φάρυγξ 162.40.183.29
φθόη 164.30
φίμωσις 127.27.128.17
φλεγμονή 129.34.175.2
φλύκταιναι 120.1.131.16
φλυκτίς 120.32
φρίκη 197.29
φῦμα 130.5

Χ

Χαλάζαι 223.5
χαλάζιον 124.9
χαλαστικά 202.37
χειρώνια 143.9
χύμωσις 120.22.159.20
χίμετλα 129.18

χονδριῶντες 127.3
χυλός 214.21

Ψ

Ψέλλοι 161.34
ψυδράκια 119.40.138.6. 212.46
ψώρα 132.35.133.7
ψωροφθαλμία 123.40.191.29

Ω

Ωμόλυσις 214.14
ὠταλγία 160.34
ὦτα αἱματτόμενα 124.31. σκωληκιῶντα 34. ἰχωρροοῦντα 205.30. πυορροοῦντα 124.32

FINIS.

Fr Ludovicus Antonius
Bariarda
Rij Ord. ij S. Fran.ci

IO. MANARDI FERRARIENSIS MEDICI, EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIB. PRIMVS.

EPIST. I. ad Florianum Montinum, uirum doctiſsimum, in qua excuſat ſe de horum librorum editione.

MVLTOS futuros eſſe arbitror, qui meam hanc Epiſtolarum medicinalium editionẽ adeò non probent, ut etiam ualde reprehendãt: partim, quia in uniuerſum eos damnẽt quicunq; noui aliquid poſt tot, tamq; celebres autores moliri hoc tempore audẽt. Superfluum enim eſſe, ea ſcribere, quæ ſint ſcripta. Temerarium, putare ſe uidere, quæ oculatiſsimi illi non uiderint. partim quòd hanc operam, ut in quibuſdam artibus fortè tolerent, in medicina tamen nullo pacto admittent, ut quę diuturnitati temporis, & antiquorum obſeruationibus, longiſsimæq; experientiæ innitatur, & quaſi diuina beneficentia ſelectis quibuſdã hominibus ſit condonata. Nec deerunt alij, qui me inſolentiæ inſimulẽt, quòd nouus homo, & uix intra proprios lares (ut dici ſolet) cognitus, audeam contra eos inſurgere qui autoritatẽ ſibi iam multis annorũ ſeculis præſcripſerũt. Damnabunt pleriq; ſtylum: aliqui tanquam minus, aliqui tanquã nimis exquiſitũ culpabunt. Nõnulli docendi modũ per epiſtolas, ceù in medicina non uſitatũ. Alij ut cætera ferant, hoc certe uitio dabũt, quòd nominis aucupãdi gratia, res tã exigui momenti inuulgãdas, uel ipſemet curauerim, uel permiſerim. Ego (ut multis ſimul reſpondeam) rẽ, ſi ullo unquam tẽpore, in primis noſtro ſeculo ſummè neceſſariã puto, hac in arte ſcribere, eaq; ingenuitate & audacia, ut ueritate præ oculis habita, neq; autoritatis, neq; antiquitatis, propter mille etiã annos, ulla ratio habeatur. Ex ignauia enim & nimia in ſeniores obſeruantia factũ eſſe cognoſco, cur hactenus non ſolũ nihil arti à noſtratibus ſit adiectũ, ſed & priſcorũ cõmentaria ſine delectũ ueluti oracula ſuſcepta ſint: licet quandoq; ita fœda & barbara, ut intelligi non poſsint: ita mendoſa, ut quiduis aliud potius ſignificent, q̃ quod autores uoluerint. Vnde factũ eſt, ut ea pro arbitrio quiſq; ad propriũ dogma trahat, unaq; pro alia regula, uno pro alio remedio, & ſæpe pro ſalubri mortifero, magno cum humanæ uitæ diſcrimine utatur. Nec tantũ à uulgaribus & ſequioris generis medicis hoc peccatũ eſt, ſed & ab his qui primæ notæ atq; autoritatis apud primates

& reges fuerunt. Quis enim extitit ſuperioribus abhinc annis plus minus quadraginta,qui tũ uulgata illa Hippocratis opera,cũ Galeni expoſitione,& libello qui Ars medicinalis inſcribitur,uno uolumine compræhenſa,cui Articulæ nomen indiderunt,inſtar Moſaicarũ tabularum non coluerit? In quibus tamen innumerabiles eſſe errores,ex nouis modo interpretationibus & aperte iam patet, & pauló póſt euidentiſsimè manifeſtabitur. Quis Auicennam ceu cœleſte numen non adorauit?in cuius tamen libro pręter denſam caliginẽ,infinitũ eſſe ambagum chaos, & cõmentaria quædam nuper (ut audio) de Auicennæ erroribus edita, & alia non multo póſt edenda, luce clarius(bonis tamen oculis)demonſtrabũt. Quis Serapionis aggregationes, in ſimplicium medicamentorum & figuris & uiribus dignoſcendis, Mathiamq; uerè Syluaticum, in eorum & aliarum rerũ medicinaliũ nominibus exponendis,nõ eſt ſummopere ueneratus? in quibus tot ferè eſſe errata quot uerba, & Dioſcoridis nouæ caſtigationes, & noſtræ aliquot epiſtolæ palàm faciunt. Sed ut Galeni, Haliabatis,Razis uolumina pręteream,quorum non adeó frequens uſus,nónne Ioannes cognomento Meſue, tantæ & extitit & adhuc extat apud multos exiſtimationis,ut nonnulli magnę autoritatis medici ſuum appellare euangeliſtam non ſint ueriti?cuius librum,præter multa Sibyllæ folijs obſcuriora, quædam aperte falſa continere, noſtræ in eũ marginales annotationes oſtendunt. Quod ſi quis fortè non credit,librum eius aperiat,primaq; ſtatim pagina me non falſum dicere,niſi penitus careat iudicio,manifeſtiſsime cognoſcet:ubi ſcribit, non ideo purgatorium medicamentũ, humorem certum purgare,quia ſit ei ſimile. In quo dicto aperte Galeno contradicit libro tertio de ſimplicibus medicamentis dicenti, purgatoria medicamina eſſe attractis humoribus ſimilia, ſed fortiora aliquo modo, & propterea trahere,non trahi. Per quæ uerba argumentatio diluitur, quam ſubobſcure Meſuas innuit: Si ſimilitudo, inquit, cauſa eſſet, quare medicamentum humorem traheret, ita humor traheret medicinam,ſicuti medicina humorem. Huic enim occurrens Galenus, rationem reddit,quare cum duo ſint ſimilia,hoc potius trahat,illud trahatur:id ſcilicet eorum trahere dicens,quod ſit potentius: illud uero trahi,quod ſit imbecillius. Quare ſi Meſuas à Galeno prudens & ſciens receſsit,debuit utiq; uel ſententiã eius refellere, uel nouam contrà argumentationẽ excogitare. Crediderim ego facilius Meſuẽ locum eum non uidiſſe,quando & alijs in locis ſe Galeni libros uel non uidiſſe,uel conniuenter euoluiſſe palàm prodit:ut cap. de centaurio,ubi maius cum minore confundit, & minus omni in re præfert:cum tamen multis in rebus,maius à Galeno celebretur, & minoris radix penitus dicatur inutilis,radix autem illius in multis commendetur. Porrò de manna & ſena quædam adſcribit Galeno,quæ ille ne ſomniauit quidem. Ficram & Calaminthes antidotum nõ bene ex eiuſdem ſententia deſcribit. Medicamen de acetoſis uocatum, & quandam tripheram,quaſi Galeni,recitat:quas eius non eſſe,ſaufel, ſandali,camphora,ben, ambra & moſchus oſtendunt, illius temporibus

ribus incognita.Multa ſimilia poſſem afferre, per quæ nõ bonus Galenicus,ſed nonnulla potius notanda, per quæ non bonus medicus conuincitur:quale eſt illud Aloën aperire uenas, & ſanguinẽ ciere: cum,ut Plinium taceam, Dioſcorides, Galenus, ratio & experientia conteſtentur,quòd ſanguinem undequaq; fluentem ſiſtat,etiã ſi per ſcreatum emittatur: quare ſi aliquando ſedis uenas aperire uidetur, ex accidenti hoc fit, quoniam excrementa acriora agentia ad ea loca mouet,quæ uenas recludũt, ſicuti ab alijs quoq; fieri medicinis ſcribit Galenus aphoriſmo 47. lib. 6. Mixtam item melli minus purgare ait:cuius contrarium ſcribit Galenus, & ratione ac experientiã eſt comprobatum. Verum hæc non propria eius errata,ſed Auicennæ potius, quem eſt ſequutus.In rheo uero barbarico cauere operæprecium eſt,ne ipſum ſequentes, ad decẽ uſq; drachmas ſemel demus, quòd nonnulli peccantes ad extremum periculum ægrotantes deduxerunt. Sed Dioſcoridi & Auicennæ potius accedentes, non trãſcẽdamus duas drachmas:ſicuti nec de epithymo plus quinq;,uel ad ſummũ ſex dabis,& hoc paucis:dãte interim ipſo ſeptẽ drachmas pulueris,& decocti drachmas uiginti. Tunc capnij,quam fumariam, uel terræ fumũ dicunt,niſi ſupra duas,quas idem Meſuas iubet, uncias dederimus,nullam purgationem conſequemur. Scammonij etiam ultra duodecim grana dare,non eſt cur ob eius autoritatem uereamur,cum à Dioſcoride ad quatuor uſq; obolos accedat,& noſtro tempore in Italia multi ſcrupulum integrum ſine noxa biberunt. Apud Sarmatas uero & Turcas modus etiam Dioſcoridis tutò longe exceditur. In polypodio quoq; eius ſententiæ ſtandum non eſt: ſiquidem integra uncia per ſe parum purgat, cum ille quatuor aureos nõ tranſeat.Eupatorium,quod ipſe pingit,tam eſt ſimile uero,quàm cẽtaurij folia cannabinis,& ſubluteus color albo.Nullus quoq; antiquorũ,uim huic adſcribit purgãdi:imò Dioſcorides potã ex uino dyſenteriæ dicit opitulari.Iam quid per turbit intellexerit,difficile eſt diuinare. Neq; enim cũ Serapione conuenit,tripolium intelligẽte: nec cum Dioſcoride,radicem pityuſæ ſic uocante:folio enim hęc pini,illud iſatidis conſtat,nõ ferulę.Sed neq; id pingere uidetur quod paſsim in officinis nũc pro turbit uenditur:ſiquidem,ut à fide dignis intellexi,ex planta illud accipitur,quæ folio myrti conſtat. Alia permulta poſſem addere, ſed ſatis hæc ſunto ad eius autoritatem conuellendam: atq; ut id demum conſtet, ad extirpandos receptos errores, neceſſarium eſſe libros non ſolum cudere, ſed etiam in lucem edere, cum paria ſint, nihil ſcribere, uel quæ ſcripſeris domi premere,nulliusque nomini quantum ueritati deferendum, quando & Galenus Hippocratem, erga quem ſummopere afficiebatur, nonnunquam perſtringit. Modus autem hic ſcribendi per epiſtolas,præter id quod uitari uix poteſt,interpellantibus amicis, non eſt nouus. Archigenes, Galeno teſte,undecim libros Epiſtolarum medicinalium ſcripſit: & Themiſon, Paulo teſte, decem. Conſilia etiam à recentioribus uocata, non aliud certe ſunt quàm epiſtolæ. Nemo autem legendis fortaſſe barbaris aſſuetus, mihi uitio det,

Rhei barbari doſis.
Epithymi.
Capnij.
Scammonij.
Polypodij.

ſi homo in Latio natus,Latinius aliquando loqui uideor: rurſus idipſum ſi ubiq; non planè aſſequutus ſum, uitio temporum excuſandus uenio,quæ talia fuerunt,ut non potuerint bonæ artes diſci, niſi à barbaris & libris,& profeſſoribus: quanquam ſanè non Latinam linguam,ſed medicinam diſcere cupientibus hæc ſcripta ſunt. Quòd uero excudi hæc à typographis tulerim, non famæ aucupandæ gratia factum fuit, cum in his plus laboris à bonis cognoſcendũ, quàm ingenij ſcirẽ:ab alijs uituperiũ & riſum,non laudem expectarẽ. Sed quia iam pleráſq; epiſtolas mè inſcio,non ſine multis erroribus publicatas uiderã,ideo uetus meũ inſtitutũ, quo nihil ad hunc modum euulgare ſtatuerã,ſicut ſępe tecũ communicaueram,mutare coactus ſum. Quod nec feciſſẽ,niſi ſperarẽ aliquos bonæ mentis iuuenes,ex harũ lectione ad meliorẽ frugẽ excitandos. Seniores autem,ſi quis modo ſenior hæc legere non dedignabitur,hoc ſaltẽ ex harũ lectione poſſe lucri capere,ut ſentiãt quod prouerbio dicitur,Nec omnia, nec omnibus,nec paſsim eſſe credenda. Quòd autem à primo limine præfixo tuo nomine in publicũ illas prodire ſiuerim,præter antiquã inter nos amicitiã,ſingularemq; tuam eruditionẽ optimis moribus,quod hoc ſeculo rarum eſt,coniunctã,illud quoq; in cauſa fuit, ut me cur ſententiam mutarim,apud te excuſarem, ac rationes quibus impulſus fuerim,tibi ſignificarem. Vale. Ex Iaurino Pannoniæ ſuperioris ciuitate,pridie Idus Sextiles, M. D. XVIII.

EPIST. II. Io. Mariæ Pacto. Caſtigatur aphoriſmus XII. libri tertij.

MIRARIS Pacte,quòd aphoriſmi duodecimi libri tertij Hippocratis,tot legãtur interpretationes,quot fuerunt in Latinam linguam interpretes. In uulgata enim editione legebatur: Si auſtrina hyems, & pluuioſa, ac tranquilla fuerit. Laurentianus, cuius interpretatio à multis etiam Theodoro Gazæ adſcribitur, pro uoce tranquilla,tepida ſcripſit: Leonicenus, ſerena: quæ uerba non minus ſignificato, quàm ſono ipſo uocis euariant. Tranquillus enim aër eſt,qui uẽtis: ſerenus,qui nubibus ac nebulis caret: tepidus,qui non impenſe aut calet,aut friget. Quid igitur,ais,ſentiemus? aut cui ex tot traductionibus præ alijs potiſsimum inhærebimus? Mihi certe Pacte (ueritas amicitiæ & autoritati præferatur) nulla earum probatur: tolerabilius tamen uidetur,ut tepida,quàm ut uel tranquilla,uel ſerena legatur. Nam ſi auſtralis eſt hyems,quomodo tranquilla? ſi pluuioſa,quomodo ſerena? Niſi fortè quiſpiam dixerit,fieri poſſe, ut alijs atq; alijs diebus, imò uno eodemq; die,modo auſtri & pluuiæ ingruant, modo tranquillitas aut ſerenitas appareat. Sed uideant qui ſic dicũt, quomodo cõſentanea Hippocrati & Galeno loquantur. Non enim eſt illis in hoc aphoriſmo ſermo de ea mutatione quæ in una ex quatuor anni partibus,uel in uno die de una qualitate in aliam fit, ut de quibus ſuperius,primo ac quarto aphoriſmo eiuſdem libri differuerint: ſed Galeno etiam ipſo teſte in expoſitione aphoriſmi, de uarie

tate

tate quæ in tẽporibus contingit, hoc eſt, in una ex quatuor anni partibus inuicem ſuccedentibus, dum uidelicet propriam non habent qualitatem, ſed eius loco aliam: alioqui non auſtralis & pluuioſa, ſed inconſtans ac uaga hyẽs diceretur, ut quæ minime ſibi conſtaret, ſed ex pluuioſa in ſerenam, ex auſtrali in trãquillam laberetur. Quòd nero nec tepidam legendum putem, facit Galeni autoritas, qui ab initio commentarij eius aphoriſmi ſtatim ait: Econtrario ſe habet hæc temperatura, duobus in priori aphoriſmo dictis temporibus: qualis enim prius in illo erat hyẽs, tale nunc eſt uer: qualeq; uer in illo, talis nunc hyems. Ver autem priore aphoriſmo non magis tepidũ, quàm ſerenum aut tranquillum dicebatur, ſed auſtrale tantummodo & pluuioſum: ergo & hyems in hoc aphoriſmo auſtrina tantũ & pluuioſa intelligenda eſt. Idem quoq; colligitur in expoſitione aphoriſmi decimitertij, ubi loquens de eiſdem cõſtitutionibus, quæ ſcilicet undecimo & duodecimo aphoriſmo ſupponũtur, nihil addit huic hyemi ultra pluuialẽ & auſtralẽ. Ait enim, Poſt duas præſcriptas conſtitutiones, unam quidẽ in qua hyemẽ borealem & ſiccam eſſe uult, uer pluuioſum & auſtrale: aliam in qua contrarium, pluuialem & auſtralem hyemem, uer ſiccum & boreale. & reliqua quæ ſequuntur. Quę cum ſint de Hippocrate dicta, in libro de aëre & locis inſcripto, relinquitur, neq; ipſum Hippocratem uocem εὔδειος addidiſſe, quod etiam legentibus manifeſte apparet. Sed & noſtram hanc ſententiam confirmat Ariſtoteles, nono problemate primę ſectionis, ubi cauſam eorum perquirit quæ in hoc aphoriſmo ab Hippocrate dicta ſunt: non enim aliud & ipſe huic hyemi epitheton apponit, quàm pluuialis & auſtrini. Celſus quoq; bonus Hippocratis interpres, lib. 2. cap. 2. ſic ad uerbum hũc aphoriſmum interpretatur: Si auſtri pluuiæq; hyemẽ occuparint, uer autem frigidũ & ſiccum eſt, grauidæ quidẽ fœminæ quibus tum adeſt partus, abortu periclitantur: hæ uero quæ gignũt, imbecillos uixq; uitales edunt: cæteros lippitudo arida, & ſi seniores ſunt, grauedines atq; deſtillationes male habent. Fides demum Græci codicis non parum me confirmat, qui ab exemplari Demetrij Chalcondylis uiri doctiſsimi & integerrimi trãſſumptus eſt, in quo ſic ſcribitur: ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος γίνηται. & reliqua. Vbi patet duo tantum, nec plura epitheta, ſcilicet auſtralis & pluuioſæ hyemi eſſe appoſita. Verum quid aliunde teſtimonia mendicamus? cum Galenus ipſe Hippocratis primum Epidemiarum librum enarrans, hunc aphoriſmum, uti nunc recitauimus, afferat, nulla adiecta uocula, per quam uel tranquillum, uel ſerenum, uel tepidum, poſsit intelligi. Sed unde, inquies, moti ſunt interpretes, uiri & utraq; lingua eruditiſsimi, & medicinæ peritiſsimi, ut uerbũ ſuperadderent, quod Hippocrates non dixerat? Id ego eueniſſe reor propterea, quòd in in codicem inciderint, in quo additum erat καὶ εὔδειος: nam & nos in quodam exemplari talem animaduertimus ſcripturam: uidetur tamen illi non εὔδειος, ſed amoto ι elemento à ſecunda ſyllaba, εὔδιος legiſſe, quæ uox Polluci ponti malaciam, Ariſtoteli in Problematis modo ſerenum, modo tranquillum ſignificat. Qua etiam uſus eſt

idem Hippocrates ſecundo Epidemiarum libro ſic ſcribens: ἐς πέριν-θον περὶ ἡλίου τροπὰς ὀλίγον τὰς θερινὰς ἤλθομεν, ἐγγίνετο δὲ ὁ χειμὼν εὔδιος, νότιος. Neutram tamen nos (ut ſuprà patuit) earum lectionum probamus, ſed uel abradendum illud uerbum putamus, ueluti ſuppoſititium, uel legendum utrobique ὑδῖος, penultima circumflexa, quæ uox humidum ſignificat: uel ὑδινὸς, quę procelloſum. Vtrunq; enim ſignificatum ſenſui Hippocratico optime quadrat: non εὔδιος, cuius utrunq; ſignificatum cum altero prius dictorum uerborum (ut oſtẽdimus) neceſſariò pugnat. Legitur & ὕδιος in antiquo quodam exemplari Romanæ bibliothecæ, ut mihi retulit Ioannes Heymus in Vienna ſuperioris Pannoniæ inclyta ciuitate, iuuenis Græce & Latine non mediocriter eruditus. Sed & proximis diebus Cœlius noſter uir undequaq; doctiſsimus, in antiquo ſatis codice eandem ſententiam & lectionem mihi monſtrauit. Priorem tamen non propterea relinquo ſententiam, ceu Galeno & Hippocrati ipſi magis congruã, utpote ut uerbum illud penitus ex hoc aphoriſmo deleatur. Porrò in alio codice opera Hippocratis continente, ὑδιεινὸς legitur. Quid uero legerit Caluus, neſcio, ſed tulit tepida, quemadmodum Laurẽtianus. Meam autem iam tenes Pacte ſententiam, quam ſi minus probaueris, meq; temeritatis accuſaueris, culpam in te reijciam, qui arbitrum me inter tam celebres uiros eſſe uoluiſti. Vale.

EPIST. III. Hippolyto Rufo. Quid ſit Eruilia, & an bonis alimentis connumeranda.

CERTAM eſſe ais proximis diebus controuerſiam inter te, aliumq; percelebrem medicum, quòd tu uidelicet, communem ſequutus ſententiam, cuidam prope genu uulnerato, eſum eius leguminis prohibueris, quod eruiliam etiam uulgò uocant: ille contrà ceu rẽ bonam, atq; non modo uulnerato illi, ſed & alijs pleriſq; ægrotantibus congruentem laudauerit: quæriſq; propterea in hoc ſententiam noſtram. Ego uero, non quia tãti me faciam, ut de ueſtris diſcordijs iudicium ferre uel poſsim, uel debeam, ſed ut tibi morem geram, ſcribam quid ſentio, atq; hoc ordine oſtendam in primis, id quod nos eruiliam uocamus, non eſſe id legumen, quod Arabes, uel potius libri ex Arabico in Latinam linguã quomodolibet uerſi, mes, uel almes, uel meiſe uocant: neq; id quod almelic, quorum utrunq; præclarus ille uir (ut dicis) & primum recentiorum turba exiſtimauit. Deinde, eſto quod id eſſet, uulnerato tamen illi inutilem fuiſſe. Demum, ne id mihi crimen impingatur, quod ſcio nonnullos ὀλιγονομάστιγας ſolere nobis impingere, quòd ſcilicet dicamus quid res nõ ſit, nunquam uero quid ſit, aperiam, quo nomine hoc legumen uocatum ab antiquis putem: ex quo & illud conſtabit quod principaliter in controuerſiam uenit, eruiliam uidelicet ipſam, non eſſe bonis alimentis connumerandam. Primum non eſt difficile uidere legenti Serapionem cap. 116. granum id quod mes appellat, oculũ habere dicentẽ, cum pupillo nigriore, herbamq; eius eſſe phaſeli. Euidentia

enim ipſa rei oſtendit,eruiliã oculum non habere: uel ſi quid habet, quod oculus à defendente propriũ dogma fortè dici poſsit,id omnino nigriore pupilla non conſtare. Quantum uero phaſeli herba, ab ea quæ eruiliæ, diſtet, ex utriuſq; aſpectu quiuis poteſt ediſcere. Si quis tamen uiſui non credit,guſtũ conſulat.Scribunt ſiquidem Auicenna & Iſaac,in cortice mes eſſe ponticitatẽ.Ita enim ipſi appellant eum ſaporem,quem Græci στρυφνὸν,noſtri acerbũ nuncupant:qui quidem eſt ſapor linguam uehementer adſtringens & ueluti ligãs, qualem glandes maxime præ ſe ferunt.Tam alienus eſt autem hic ſapor ab eruilia,quàm ipſa à glandibus. Rurſus mes eſt idem quod piſum (ut infrà probabo)ſed piſa non ſunt eruilia noſtra.Scribit enim Plinius libro duodecimo,piſa habere angulos,ut cicercula,quos in eruilia certe noſtra non uidemus. Libro quoq; decimooctauo, de eruilia & piſo ſeu rebus diuerſis ait, quòd folio conſtant longiore.Et Theophraſtus piſum multifolium eſſe dicit,terrenum, amplum,adeoq; uagum,ut locũ totum impleat,etiamſi amplo interuallo ſit poſitum:quæ noſtræ eruiliæ minime quadrant.Liquet ergo,quòd eruilia non ſit mes. Quòd uero non ſit id quod Arabes uocant almelic, non alio quàm Auicennæ ipſius teſtimonio probãdum:is enim cap. 353.ſecundi libri,ex ſententia propria aſſerit,almelic eſſe erbum, ut ibi legitur.Quòd uero erbum,de quo ibi Auicenna (orobon Græci appellant)nos eruum,tam ſit ab eruilia noſtra,quàm mes Auicennę diuerſum, adeò clarum eſt,ut probatione non egeat: iumentorum enim potius quàm hominum cibus eſt eruũ, eruilia homines libentiſsime ueſcuntur.Hoc igitur ceu notũ relinquẽtes, id potius aggrediamur,quod ſecundo loco propoſuimus, probãtes rem quam mes Auicenna nuncupauit,maxime dum recens eſt(hęc enim in controuerſiam uenit)non eſſe cibum uulnerato in neruis cõgruentẽ:quod ita colligimus:Ratio uictus ſiccior & pauca ſuperflua dimittẽs,in omnibus uulneribus,&potiſsimũ neruorũ,inſtituẽda eſt.Sed Galeno teſte,primo alimentorũ libro,capite de faba,omnibus fructibus qui uirides comeduntur,antequam maturentur & exiccentur, hoc commune eſt,ut alimentũ humidius,& multis redundãs ſuperfluitatibus præſtent:igitur quicquid ſit mẽs Auicennæ(legumẽ enim certe eſt) non poteſt uulnerato, recens & immatura,qualis tunc erat,conuenire.Præterea conſtat conferenti quæ dicuntur à Serapione,capite de mes,ex ſententia Galeni,cũ uerbis eiuſdem Galeni in libr.alimentorũ,mes Arabũ eſſe piſum Græcorũ. Quod cum ſimile ſecundum totã ſubſtantiã fabis,rei non bonæ ſcribat Galenus, niſi quòd minus inflat,& non abſtergit,uidetur tãto minus quàm fabæ in caſu noſtro conferre, quanto magis tergendi uirtute priuatũ eſt. Parũ enim ex minori illa inflatione fabis pręſtat.Præterea cibi qui non conueniũt ſanis,minus cõueniunt ęgrotis,quatenus cibi ſunt:ſed nulla legumina quatenus cibi rationẽ ſubeunt,ſunt ſanis conducentia,ex Auicẽnæ ſententia,capite de eo quod comeditur & bibitur:ergo nec ęgrotis. Scripſit etiam Galenus primo libro de uictu morborũ acutorũ, ab idiotis etiã ipſis frumẽtacea oĩa(nomine frumẽti ad legumina ex

Ponticitas qui ſapor.

Victus ratio uulneratis conueniens.

tenſo)reſpui in acutis morbis,præter panem,alicam & ptiſanam. At ſi mihi opponas Auicennam Serapionemq; dicentes, quòd mes ſit boni ſucci, iterum Auicennam quibuſdam in locis libri ſui,cibū ex mes ægrotantibus exhibentem:dicam, non de uiridi & immaturo, ſed de ſicco ac plenè maturo fuiſſe loquutos. Alioqui, ut res boni ſucci ſit,non ſtatim ſequitur,quòd ſit bonus cibus,cum poſsit & qualitate,& cōcoctionis duritie,& obſtructione, aliáue ratione multifariā obeſſe.Bonus enim cibus multa deſiderat: quorū unum ſi deſit, bonus eſſe non poteſt.Sed & lib.4.de uictu morborū acutorū,legumina uniuerſa ceu ſuam ſingula malignitatē habentia,penitus à cōſortio bonorū ciborum eliminantur: cui ſententiæ Celſus, alioqui Hippocratis æmulator,libro ſecūdo ſuæ medicinæ apertiſsime ſubſcribit.Notum quoq; & illud ex Epidemiarum libro,quàm male his ſucceſſerit,qui in Aeno legumina eſitarunt:quod etiā Galenus repetit in Aphoriſmis.Quicquid igitur mes Arabū ſit,& quicquid de eo ſcripſerint Arabes,uſum eius,præſertim recentis, in uulnere neruorū melioribus autoribus innitens non probauerim. Quónam uero nomine hæc res ab antiquis cenſeatur, quam eruiliam Plinij uoce nonnulli,uel parū ab ea(ut fieri aſſolet)deflectendo, rouiliā uocāt, piſarelos Veneti,rodionos alij, hoc operoſius eſt ualde iudicare. Si enim uix poſſunt illa agnoſci,quæ ab antiquis ſumma arte effigiata, & ueluti ſub oculos poſita ſunt,quanto laborioſius fuerit legumina agnoſcere,quorū illi uel nomina tantū,uel naturā,non quali forma conſtarent,oſtenderūt?præſertim noſtro æuo,quo ſimul cū nominibus multarū rerum cognitio interijt.Adde quòd & Galenus ipſe ambigere in his uidetur, anxie & ſcrupuloſe nonulla eorū perueſtigās, & dubitanti demū quàm decernenti ſimilior. Quod non alia ex cauſa puto accidiſſe,niſi quòd antiqui in eis deſcribendis fuere negligētiores,quæ in propatulo & aſsiduo hominū uſu eſſe cognoſcebant. quod & Plinius quodā loco animaduertit. Sunt tamen duo triáue, quæ me mouent,ut credā eruiliam hanc noſtrā eſſe id, quod Theophraſtus & Diocles dolichon uocauerunt,& Galeni tēpore phaſeolus,uel lobus dicebatur, & à Theodoro ſiliqua appellatur: quanquā (ſi à tanto uiro diſſentire licet)ſiliqua exiſtimanda eſt aliud legumē iuxta Latinos autores.Quod uero præter nomen ipſum, quod nulli alterius leguminis nomini magis quadrat, præcipue me mouet, eſt id quod de dolichis ſcripſit Theophr.8.de hiſt.plantarū libro:Quòd ſi iuxta lōgū lignū quis eos affigat,aſcendunt & frugiferi fiunt:ſi nō, mali & uermiculoſi redduntur.His ſi addideris Galenū dicentē,dolichos in hortis conſeri, excrementa alui excutere,& uix ob redundantē humiditatē conſeruari poſſe: uidebis profectò huius dolichi ꝓprietates adeò huic noſtræ eruiliæ cōgruere,ut nulli alteri legumini magis.Adde quoq;,ſi placet, & aliud dolichorū propriū ex eodē Theophraſto,& Galeno,ſecūdo lib.de alimentis ſumptū,quod ſcilicet ipſorū ſolorum,dum recentes ſunt,ſimul cum ſeminibus ſiliquæ quoq; mādentur:ratione cuius proprietatis appellari eos lobos ſcribit Theophraſtus, & poſt eum Aetius. Eruiliæ autem ſolius inter

legumina

legumina edi ab hominibus ſiliquas ſimul cũ ſemine, nemo eſt qui neſciat: cũ & crudæ aliquando ab ocioſis, & coctæ à nobilibus, cõfecto pręſertim ex eis delicato quodã pulmento, libentiſſime mãdantur, aliorum leguminũ ſiliquis in cibum iumẽtorũ proiectis. Nolim tamen quenquam mihi de uerbo calumniam facere, quod dolichon dixerim Galeni tẽporibus fuiſſe nuncupatũ phaſeolum, qui ſit aliud ab eruilia: dicimus enim, Galenũ ſequuti, aliud eſſe legumen quod phaſelus, aliud quod phaſeolus, uel phaſiolus dicitur: & phaſeolum eſſe idẽ dolicho, ut Paulus poſt Galenũ confirmauit: phaſelum eſſe, qui nũc uulgò phaſeolus, quẽ & Vergilius uilem nũcupauit. Quod ſi animaduertiſſet Serapio, ſub lubiæ nomine, quod certe à lobo Græca uoce deflexum eſt, phaſelos cum phaſeolis, id eſt, eruilia, mini me confudiſſet. Quod & hi quoq; peccarunt, qui noſtro tempore Dioſcoridem interpretati ſunt. Ex quo uidere licet, quantum ad res ipſas probè internoſcendas conducat nominũ intelligentia, quã tamen nonnulli hoc tẽpore penitus aſpernantur. Si igitur (ut probauimus) eruiliæ ſunt dolichi, quis ambigat malas eſſe? cum ſcribat Galenus, dolichos multũ eſſe fabis deteriores, quæ dubio procul ma lis cibarijs connumerantur. Hoc autem fuit id, cuius gratia uniuerſa hæc ſcripſimus: quod ſimul cũ alijs ab initio propoſitis cum abſoluerimus, finem iã epiſtolæ faciamus. Vale, & ſi quid adhuc, uel in hac ipſa quæſtiõe, uel in alia quauis medica re ambigis, nõ te pigeat inter rogare; nã me nõ pigebit (ut tibi morẽ geram) pro uiribus laborare. *Phaſelus, aliud à phaſeolo.*

EPIST. IIII. P. Crinito Florentino. de Manna.

CVM heri ueſperi poſt ægrotorũ uiſitationes ad ſeplaſiariũ quendam de more diuertiſſem, accedit repẽte Florianus meus, & bonarum literarũ & doctorum hominũ ſtudioſiſſimus, manu gerẽs forma enchiridij libellũ. Ego ſititor alioqui rerũ nouarum, percunctor quid rei, undeq; acceperit. Ait dialogũ eſſe de ſculptura, & emiſſe à quodã bibliopola (tabernamq; indicat) qui illũ ſimul cũ nonnullis libris Florentiæ formis excuſis uenales haberet, inter quos recẽſet Criniti neſcio quid. Audito Criniti mei nomine, ſtatim aduolo, magnáque cũ uoluptate librũ tuum de honeſta diſciplina reuoluo, capita percurro, uniuerſa deuoro potius q̃ lego. Deus bone, quæ copia, quæ uarietas, quàm multiplex lectio, quæ obſeruationes, quàm pura caſtáque narratio. Agnoſco in his Criniti uiuax illud ingeniũ, profundam memoriam, acre iudicium: in mentem ſubeunt noſtræ illæ propter Arni ripas deambulationes: creſcit ardor (quoniam aliter nõ licet) uel in ipſis tuis cõmentationibus te audiẽdi uidendiq;. Librũ igitur domũ mecũ porto, occipio legere cũctatius, modo hoc modo illud caput: tãdẽ, neſcio quo modo, ſeptimũ caput libri ultimi offendo. Accenſus nouitatę tituli, magna attentione legere incipio: uideo inſcios, improbos, ignaros uocari medicos, qui mannã, cuius nunc cõmunis uſus, ante Galeni tempora ignotã Italiæ affirmãt. Do

leo hic ſimul & gaudeo.Doleo quidē,me in eorū numero hactenus extitiſſe,quos uideo proteri à te,& flocci fieri. Gaudeo ignorantiæ nebulā per te mihi abſtergi.Non enim ex his ſum,qui ſibi placendo malunt errare,quàm alterius cedendo ingenio reſipiſcere.Pergo legere:audioq́;,Tiberio imperante mannæ uſum à medicis probatū, licet alio nomine eam appellarint.Probari hoc magna animi propēſione expetens,uniuerſum caput perlego:eo tamē lecto,non minus ac antea probationes deſidero.Siquidē quæ abs te ad huius rei probationē afferūtur(amico uera loquēti ignoſce)mihi haudquaquam ſatisfaciunt.Nā Celſus tuæ ſentētiæ adſtipulari(ut dicis)minime uidetur.Lectionē ego in primis deprauatā,ut alibi plerūq;,ita eo loco puto:ſcribēdūq; rhos,uoce quidē Græca,ſed quæ,ut inquit Plinius, Latinū nomen nō habet,ſignificatq; eū fructū quē Arabes & uulgus nūc medicorū ſumac dicūt,olim obſonijs & pellibus,nūc medicinæ ſeruientē:de quo & Theophraſtus lib.3. de hiſtorijs plātarū,& Dioſcorides libro primo,& Galenus octauo,& Plinius libro 24.abunde ſcripſerunt:aitq́; Plinius quòd ulceribus medetur manantibus cum melle:quæ ferè ſunt uerba Celſi per te recitata. Galenus quoq; ἀντιβαλλόμενα ſcribens,Syriacum eum nuncupat.Sed ſit uera & genuina illa lectio,certe nullus in diſſerendi arte uel mediocriter eruditus,ex ea id affirmabit ſequi,quod tu cōtendis,rorem ſcilicet Syriacum eo loco oportere intelligi,quem Hebræorū monumenta,& recentiores medici,mannam uocāt.Nihil enim uetat uel aliam quāuis rem,uel ipſum rhun intelligi, præſertim cum in libris recentiorum medicorum pro rho,legatur aliquando ros Syriacus, ſicut & apud Columellam & Palladium.Nec manna intelligi apud Celſum poſſit,niſi inſcitia rei medicæ Celſus ipſe notetur. Quæ enim uis mannæ huic noſtræ,ut mala oris ulcera,de quibus ibi ſcribit, per eam ſaneſcāt?aut quod cū amaris nucibus cōſortium?Quanto igitur melius,peccatū unius elementi in librariū reijcere, rhunq; ipſum, rem à Galeno & cæteris in ſtomaticis pharmacis ſumme collaudatā, uel legere uel intelligere,quàm Celſū ipſum facere,alijs autoribus, rationiq́;,ac ſibimet,parū cōſentanea affirmare. Dioſcorides quoq; in ſuo illo ad Ariū περὶ ὕλης ἰατρικῆς libro, tam nominat eam qua de quæſtio eſt mannā,quàm meam hanc quā nunc ſcribo,epiſtolā: ſed eo ipſo quē tu affers loco,hoc eſt cap.84.de manna thuris,nō de māna hac recentiorū ſcribit:quod profectò adeò eſt clarū Dioſcoridē ipſum legenti,ut mirari ſatis non poſſim,te, quem oculatiſſimum ſemper agnoui,in tanta luce caligaſſe. Scribit enim cap.82.περὶ λιβάνου,altero, id eſt 83.περὶ φλοιοῦ λιβάνου,deinceps uero 84.περὶ μάννης λιβάνου, in hunc modum: μάννα δὲ λιβάνου, δυνάμεως ἐστιν ἡ λευκὴ καὶ καθαρὰ, ἔγχονδρος. Et paucis interiectis: μίσγουσι δὲ ἔνιοι δολιεύοντες, ῥητίνην πιτυίνην σεσησμένην καὶ γύρεως. Quę ferè ſunt uerbum ex uerbo quę per te allata ſunt,ex eius ſententia.E quibus non aliam mannam quàm thuris eū intellexiſſe nullus dubitabit,qui ſciat idem eſſe apud Græcos λίβανον ſeu λιβανωτόν,quod apud nos thus. Videatq; poſt hoc cap.85.in quo de thuris fuligine tractatur,ita ut quatuor capitibus uniuerſa thuris

Celſi locus emēdatur.

Sumac, ros Syriacus.

materia abſoluatur. Sed & Galenus qui nullibi hanc uulgarem mannā ſub hac uoce nominauit, licet de ea in lib. de alimētis, cap. de melle, aliquid tetigerit, cum alibi pluries, tum decimotertio libro περὶ θεραπευτικῆς μεθόδου, mannæ libani mentionem habet, impleri ea docens ſuppuratos tumores poſt ſectionem, quā & definit ἀπόσεισμα λιβανωτοῦ. Demum quam Orpheus inter thymiamata (ut ſcribis) refert, quis utranq; internoſcens, nō potius credat eſſe excribrationem & puluiſculum quendam thuris, ad ſuffimenta idonei, & quem adoleri aris uetuſtiſsimum ſit, quàm hanc uulgarem quæ penitus inodora, ſiſſiriq; contumax ac inepta, & quæ in uſus potius ægrotorū quàm ſacrificia deorum uenire conſueuerit? Neq; igitur Celſus, neq; Dioſcorides, uerum neque Orpheus, quorum teſtimonio niteris, id probare mihi uidentur quod contendis, Tiberio ſcilicet Cæſare imperante, mannam hanc, quam nunc paſſim ad aluum nobilium (precioſa enim res eſt) leniendam exhibemus, in agnitione & uſu fuiſſe medicorum. Quare ſi quas habes huius rei euidentiores demonſtrationes, eas ſcribere ne pigeat, ſimul Manardo tuo rem gratiſſimā facturus, ſimulq; ueritati patrocinaturus: niſi enim fortiores rationes uidero, non ſum ab Auerroē Cordubenſi receſſurus, qui mannam hāc inter ea repoſuit, quę poſt Galenum in uſum uenerunt medicorum. Niſi fortè quiſpiam antiquitati fauens, mel ſylueſtre, ut Sudas, uel mel roris aut aëris, ut Galenus, uocatam ab antiquis contendat, cui nec nos magnopere (ut aliàs oſtendimus) repugnabimus. Vale.

EPIST. V. Pacto medico Mantuano, de temperatura Populi, & medicaminis ex ea parati.

QVAERIS quid ſentiā de myracopi, quod populeum ungnentum uocant, temperatura, cuius apud officinas communis eſt uſus, quoniā apud nos diſceptatio orta ſit, alijs calidum, alijs frigidum affirmantibus. Scribam quid ſentio, iſtud in primis præfatus, Ambiguitatis cauſam me putare, quoniam de Populo ipſa, rationibus infrà dicendis, pariter ambigatur. Nam ſi fructus illi populei quos oculos uocant, uel frigidi, uel modice calidi ſtatuantur, & pro papauere rubro, hoc eſt, ut multi putant, anemone, calida herba, ut corrupti habent codices, nigrum legatur, non erit ita frigidus medicus, qui frigidum nō affirmet. At ſi Galeni communem traductionem, Petriq; Aponenſis in ſuo Conciliatore autoritatem ſequuti, Populum in tertio ordine calidorum locauerimus, res profectò digna erit quæ in controuerſiam ueniat, utpote uel ſupputatione calidorum frigidorūq;, & exacto utrorūq; examine, uel experimēto rationi innixo, decidēda. Sed miſſo in præſenti ſcrupuloſo hoc ſcrutinio, quod quiſq; Alchindū, uel Auerroēn, uel Gentilē, & Sauonarollā, uel Maiolum tuū ſequutus, modo mediocri ſupputādi peritia nō careat, cū ſtylo & abaco experiri poteſt: illud potius quod te deſiderare cognoſco, quæ ſcilicet

ſit Populi

ſit Populi tẽperatura,abſoluere enitar. Vulgata igitur Galeni interpretatio,calidũ in tertio ordine ſtatuit:Græca lectio,in primo:utra uerior,nõ facile eſt iudicare.Siquidem nõ uideo,dicit quiſpiam,cur in hac re nõ tã Græcus q̃ Latinus uel Arabs librarius potuerit hallucinari(reijciẽda enim culpa potius in ſcriptorẽ quàm in interpretẽ) cũ non poſsit qui interpretãdi munere quomodocunq; fungitur, adeò expers eſſe literarũ,ut γ literã quæ tertiũ,ab α,quæ primũ denotat,nõ internoſcat:aut ſi nõ per notas,ſed per dictiones ſuas numeri exprimãtur,quid πρῶτον,& quid τρίτον Latine ſignificent,nõ intelligat:alioqui neceſſe fuerat,eum ſimili errore alijs in locis ſemper lapſum eſſe. Augẽt ſuſpicionẽ erroris Græcorũ exemplariũ, Oribaſius Græcus & ipſe medicus,tum Serapion & Auicẽna,magni uterq; nominis inter Arabas,quorũ ille in prima parte ſuæ aggregationis,medicinis in tertio ordine calefaciẽtibus Haurũ romi(ſic enim ipſe populũ nigrã uocat)cõnumerauit.Capite quoq; 176.ſecundæ partis, idem uerbis Galeni confirmauit.Intelligere autem ipſum per Haurum romi Populum nigram,hoc eſt, eam quæ Græce αἴγειρος dicitur,uerba Galeni & Dioſcoridis quæ recitat palàm oſtendunt. Sed Oribaſius in lib.2.ad Eunapium,& lib.15.ad Iulianum Cæſarem, inter calida tertij ordinis computauit. Auicenna autem cap.344.ſecundi libri, ſub nomine Hauri romani, & 510. ſub nomine Nucis romanæ, de eadem ſcribens, ait, quòd calefacit uehementer in tertio. Quanquam neſcio ſi ulla in re tam uarius, tamq; parum ſibi conſtans fuit. Nam præter loca ſuperius allata, bis quoq; de eiſdem rebus non eadem ſcripſit.Capite enim 311.ſub nomine Hauri, confundit ea quę de alba & nigra Populo à Galeno et Dioſcoride diuerſis capitibus ſcribuntur, dicitq; Haurum æquale,& ad paucã declinare ſiccitatẽ, nec eſſe uehementis caliditatis. Capite 374. dicit, Carabe(quod quidem ipſemet cap.351.ſcripſerat eſſe gummi Hauri romani)eſſe calidum parumper: & in libello de Viribus cordis, quod eſt calidũ in primo gradu,quod tamẽ gummi cap.344.dixerat calidiſſimũ.Verum diſſonãtia hæc,tametſi ei deroget,ceu parũ idoneo teſti,in ea tamẽ parte quæ Oribaſio,Serapioni,& Galeni uulgatæ traductioni conformis eſt,quoniã teſtes tres habet ſecum ſentiẽtes,eius teſtimoniũ penitus reijciendum nõ uidetur.Quid igitur iudicandum?An uni ſcripturæ magis credendũ,quia Græca eſt,quàm duobus,& quidem celebratis medicis? Profectò uereor, ne ſi pro Græco in hac lite ſteterimus,ab amicis qui nos de Græcitate inſimulant,iure meritò derideamur.Sed age examinemus,an Græco idoneus aliquis teſtis ſubſcribat.Inuenio quidem multos Arabes à Serapione recitatos in cap.176.quorũ unus tẽperatæ caliditatis cum pauca frigiditate,alij frigidã,ſicut & Haliabas,affirmant. Verum cum de ſuccino loqui uideantur,quod ipſi crabe,uel carabe uocant,& quod falſo gummi Populi rentur,fabuloſo ſcilicet errore,à Plinio & à re ipſa iamdiu exploſo,parũ dignos ſe mõſtrant quibus credatur. Conſulendus igitur naturæ codex,cui refragari nec poſſumus,nec debemus,hoc eſt,Populus ipſa,quã utiq; nõ neceſſe eſt nos,qui propter

Eridani ripas degimus,à longinquo petere.Sed certe naturæ hic liber,modo ſcias legere,oſtēdet,ad tantū caliditatis gradū hanc arborem non extolli,ut inter medicinas tertij ordinis debeat collocari. Nā quis rogo ſapor,quis odor,quæ demū qualitas,tam præcellentis eam mōſtrat caloris?Neq; enim multū odorata,neq; eximio aliquo ſapore prædita,ſed dum guſtatur,primo quidem modicè aſtringit, poſtea amaritudinem quandam ſubobſcuram inuehit,olfaciēti quid non inſuaue,uerum exiguum id omnino repræſentat. Si quis uero uia regia,quam Galenus monſtrauit,incedens,experiri eam in corporibus temperatis,diſtemperatis,ægriſq; uoluerit, calefacientem non ualde inueniet.Paulus præterea Aegineta Galeni ſimia,calefacere eā ſcribit in primo ordine:cui Conſtantinus quoq; monachus cōſentit.Volunt leges,eū qui ſemel malus fuerit,ſemper eodē in genere eſſe præſumēdū malū:ſed Arabica illa Galeni editio,nō ſemel tantū,ſed ferè ſingulo quoq; capite multifariam labitur:unde fit, ut exigua illi fides ſit tribuenda.Numeraui ego eadē pagina,qua de Populo ſcribitur,errores pluſquā quinquaginta:inter quos capite de Lolio,quod Populū próxime præcedit,pro tertio ordine primus ſcribitur,ut minus mirādū ſit in Populo pro primo ſcribi tertiū:quod certe uidere poterat is medicus,q̃ ea Galeni uolumina caſtigauit,quæ ſunt ſecūdo loco formis excuſa,niſi omnino cæcus fuiſſet,cū Galenus ab initio capitis dicat loliū eſſe calidius iride,& proximū medicinis acutis in calore & ſiccitate.Mitto,quòd in calce libri ſexti deeſt pars capitis,ubi de gingibere agitur,& deinceps capita uigintitria.Vide igitur quàm temere,ne dicā impudēter,bonus ille corruptor potius quàm corrector,manes Galeni ſibi apparuiſſe confinxerit,& caſtigatū uolumē obtuliſſe.Et ne me etiam putes hæc fingere, ſubſcribam capita quæ deſunt. Ea ſunt huiuſmodi:De zytho, fermēto,mētha,hedyſaro,hemerocalo,hemionitide,erigero,eryngio,thalietro,thapſia,lupino domeſtico & ſylueſtri,thlaſpe,lactuca,thymis, idæa radice,uiſco,uiola,cauda equina,equino fœniculo,iſatide,iſopyro,ſalice.Quis igitur Græcæ lectioni non magis accedat,non tot errandi diſcriminibus ſubiectæ,quot cōmunis illa,quæ ex Græca ad Arabicam,ab Arabica ad noſtram linguā peruenit?eoq; ſeculo quo Latinæ & Græcæ literæ peſſum ierāt.Quæ etiam Græca lectio Paulū medicū grauiſſimū,& Conſtantinū nō uſquequaq; aſpernabilē,conſentientes habet. Adde,ſi placet,& Græcū(quiſquis ille fuerit)qui multorū capitū libri de ſimplicibus medicinis Galeni,ſummas collegit.Et Auicennā quoq; ipſum cap.351.ubi ſerioſius quàm alijs locis de hac arbore ſcripſit.Quod uero alibi calidū in tertio ordine dixerit,ex eadē puto radice natū,ex qua & Serapionis,& cōmunis traductionis,& Oribaſij litera pullulauit,ex uitioſo uidelicet Græco exēplari.Nā ipſa rei experiētia cæteris omnibus anteſtās,Græcæ lectionis ueritatē confirmat.Si ergo populnei fructus primū ordinē in calore nō tranſcendūt,certe populeum myracopum frigidum iudicandū eſt,in quo præter Populi fructus & adipē,modice calida, reliqua omnia ſint frigida,& bona eorum pars ad ſupremos uſq; ordines attollitur.

tollitur.Neq; his in hac parte acceſſerim,qui non ægeri,hoc eſt,nigræ & cõmunis Populi fructus,recipi in hoc unguẽto iubent,quoniã ſit calida:ſed leuces,hoc eſt,albæ,quã uulgò apud nos uoce parũ,ut ſit,mutata,albarã uocãt,ad frigidũ inclinãtis.Ego enim leucẽ quoq; ipſam calidã potius quàm frigidã puto,ſcribẽte de ea Galeno libro 6.de ſimplici medicina,quod mixtæ eſt aliquo modo tẽperaturæ,ex aquea tepida,& terreſtri tenuata ſubſtãtia,& quod abſterſiuæ uirtutis eſt particeps,quam ipſe quinto tractatu eiuſdem libri de ſimplicibus medicamentis,à calido fieri docuerat:& lib. de medicinis ſecundum loca patientia,ſecundo,ei uim diſcutiendi adſcribit. Inuenio etiam apud Galenum & Paulum acopon διαίγειρου,hoc eſt, per Populum,διαλεύκης legiſſe non memini.Hæc ſunt quæ de ueſtra controuerſia mihi alioqui(ut noſti) occupato in pręſentia occurrẽre,quæ ſi tibi ſatisfecerint,gratias age luci ueræ,quæ noctem meã radio ſuæ uirtutis illuſtrarit: ſi minus,imbecillitati meæ adſcribito, non uoluntati. Vale.

IOAN. MANARDI
EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER SECVNDVS.

*

EPIST. I. ad Martinum Melerſtadium,Illuſtriß.ducis Saxonum phyſicum,apologetica.

POSTRIDIE quàm defenſio tua,Simoniſq; Piſtoris accuſatio ad nos peruenit,fortè contigit, ut cum Principe meo in ſuburbanam uillam ſecederem.Tuli igitur utroſq; libellos mecum,natura ipſa ſititor alioqui nouitatis,ne in ocio penitus eſſem ſine negocio:hoſq; curſim primo,atq; ferè ſine interſpiratione perlegi. Dehinc occepi legere accuratius,interq; legendũ(quoniã nõ erat tunc in quo me melius exercerem)notaui quæcunq; in Simonis libro occurrerent,in quibus aliter atque ille ſentirem:non minori ſcilicet uenia reprẹhenſurus Simonẽ,quàm ille reprẹhẽderit Leonicenũ.Has ego aunotatiunculas ad te mitto,nõ quaſi rẽ egregiã,aut te dignam,ſed uelutí quoddã mei in te amoris monumentũ.Cõciliauerant enim te mihi dudũ cõmunia ſtudia,& tua in Ioannem Frãciſcum Picũ Principem meũ,mirũ uel doctrina,uel moribus,uel utroq; incõparabilẽ,explorata mihi iãpridẽ obſeruãtia:nec aliud putabã deeſſe ad noſtrã amicitiã,niſi ut te amari à me cognoſceres:non enim uerebar ne eſſes me æque redamaturus.Quod ſi mihi prẹſens præſtiterit lucubratio, cũ ex ſe nõ placeat,uel uno hoc officio erit gratiſsima. Vt igitur ab epiſtola ſumamus initiũ,Simon Galeni,& Petri Aponẽſis,uulgò Cõ-

ciliatorem

ciliatorẽ quem dicũt, autoritati innixus, eos medicos redarguit qui nominũ curam habent: in qua certe reprehenſione, ipſe reprehenſione carere non uidetur: ſiquidẽ Ariſtotele teſte, qui nominum uires ignorãt, & ſeipſos ſæpenumero, & alios fallunt, & ut ſcripſit Auicenna, ad uocum conſiderationẽ duxit nos neceſsitas. Quot enim errata in medicina, in philoſophia, in ſacris literis, ob ſolã uocum ignorantiã uidemus accidere? Atq; ut ex multis & ferè innumerabilibus pauca afferantur, unde eſt quod recentiores medici ad diutinũ puerperiũ & ciẽdos mẽſes, ſiliquę Aegyptiæ corticẽ exhibent, nulla adaperiẽdi, ſeu prouocandi facultate præditũ, niſi quòd cognominatione ipſa decepti, quòd ſcilicet ea ſiliqua uulgò Caſia fiſtula dicatur, aromaticæ uires, quæ ſola & fiſtulæ & caſiæ nomen habet, ſimul cum nomine in illã transfundũt? Quid Auicennæ ſecundũ de medicina uolumen, Dioſcoridis antiquã interpretationẽ, Serapionis librũ de ſimplici medicina, fereq; ad unũ omnes & autores & libros, qui in uſu apud medicos uulgò habẽtur, tot errorũ ambagibus inquinauit, niſi quòd autores ipſi, uel eorũ interpretes, uocũ ſignificantias parũ habuerũt exploratas? Vnde errores circa cardamomũ, apium maius, centauriũ, rheon põticum, innumeraſq; penè herbas, in quibus non modo plebeij & uiliores, ſed & qui ætate noſtra principes, atque ſemidei ſunt habiti, & peccant, & peccauerũt? profectò ex eadẽ radice pullularunt. Nõ igitur poſthabẽda ſunt nomina, præſertim medico, cũ humanæ uitæ præiudicio in his aberranti. Nã quomodo aut libros antiquorũ, à quibus ferè accepimus quicquid in hac ſcientia habemus, aut magiſtros ipſos uiuẽtes, ſpreta ipſarum uocũ ſignificatione, ualebimus intelligere? Si poteſt Simõ, quicquid hactenus aut humana induſtria ueſtigatũ, aut diuina indulgentia reuelatũ eſt, proprij ingenij uiribus excogitare, ut nec antiquorũ lectione, aut præceptoris adminiculo, ita nec uocum cognitione indigebit. Nos profectò qui ſumus rudiores, malumus de uocum ui eſſe ſoliciti, quàm in rebus ipſis craſsiſsime pererrare. At nónne in ſacris quoq; literis, & in philoſophia multi errores ſunt, qui à ſolis linguarũ peregrinarũ notitiã habẽtibus, & cognoſci poſſunt, & caſtigari? Vidit hoc noſtro æuo Beſſarion inter Græcos, inter Latinos Picus, inter ueſtrates Ioãnes Phorcenſis, eius libri autor qui De uerbo mirifico intitulatur. Quis enim ſciret legẽdũ in Euãgelio, Si eũ uolo manere: in Pſalmo, fortẽ uiuũ: in Euãgelio rurſus, Thabiti kumi: nõ autem, ut Latina habẽt exẽplaria, in primo loco, ſic eũ uolo manere: in ſecũdo, fontẽ uiuũ: in tertio, Thabita cumi. Nemo profectò homo uocũ neglector: nec cõmunes hoſce errores caſtigare quiſpiã poterit, q̃ nõ ſit in perſcrutãdis uerbis accuratus. Neq; illos quiſpiã ut parui momẽti cotẽnẽdos dicat: quãquã enim unico elemẽto peccatur, tamẽ præter id, ꝙ ne minimus qdẽ ſcripturæ ſacræ apex abſq; ſpirit⁹ ſancti lumine eſt conſcriptus, occaſio etiã data eſt uiris alioq doctis, ut in diſtortas laberẽtur expoſitiones, quas nõ eſt preciũ operę hoc loco recitare. In philoſophia uero quot errores ex una hac radice exorti ſint, lõgũ eſſet in pſentia receſere, ſed uno tãtũ appoſito, alios ad librũ noſtrũ

Siliqua Aegyptia falſo Caſia fiſtula dicta.

Ariſtote-

Ariſtotelicarum caſtigationum reſeruabo. Legebam proximis diebus apud Ariſtotelem, quarto Moralium ad Nicomachum libro, ea parte qua de prodigalitate agitur, in antiqua traductione hæc uerba: Velociter relinquit ſubſtātia dantes idiota (quanquā & idiotis pro idiotas corrupte legebatur) quod cū legerē, ſtatim uenit in mētē, debere eius loci enarratores in ea dictione, idiotas, impingere: ſtatimq; cuiuſdā expoſitoris (nomē ob reuerentiā taceo) ſumpto in manus codice, offendi quod præſagiueram, incōcinnam ſcilicet expoſitionem, & ab Ariſtotelis mente penitus alienam: ea eſt huiuſmodi: Prodigos appellare eo loco Ariſtotelem idiotas, quaſi irrationabiles, quoniam ſcilicet indiſcrete ſubſtantiam dilapident. Quod ſi aut qui librū conuerterat, aut ipſe expoſitor, per idiotam non aliud eo loco Græce, quàm Latine priuatum hominē ſignificari, & ad aliquid aliud ſemper uocē illam dici, ut nō uno loco docet Galenus, intellexiſſet, ille planiorē feciſſet interpretationem, & hic (qua erat mentis ſublimitate) philoſophi ſententiam plenè percepiſſet. Deſinat igitur tuus Simon, nominum inquiſitionem, quaſi fruſtratoriam, & parum philoſopho dignam, calumniari, è quorum ignoratione, tot in omnibus diſciplinis ſequi uidemus incommoda. Neq; nobis obijciat Galenum: quamuis enim multis in locis, ſuperfluum circa nomina ſtudium redarguerit, atq; eos medicos qui ocioſam operam in non neceſſarijs uerbis conſumūt, ipſe tamen & multos libros de medicinalibus nominibus conſcripſit, & prognoſtica Hippocratis enarrans, atq; alijs in locis plurimis, nō aſpernādum hunc laborem docet. Sed quærenda eatenus nomina, quatenus in rerum nos perducunt agnitionem. Libroq; primo de differentijs pulſuum ait, Occupatio circa nomina, eſt inuitis nobis neceſſaria. Tanto autē eſt nobis quàm Galeno hoc ſtudiū magis neceſſariū, quanto medicinā, quā ipſe partim ſibi peperit, partim à propriæ linguæ autoribus didicit, nos à Græcis barbariſq; nationibus mutuauimus. Et utinā ſatis fidi fuiſſent internuncij, qui eam ad nos uexere, & uerſores tantum: non etiā peruerſores extitiſſent. Vtinam nō utriuſq; linguæ ignari, eius ſcilicet ex qua accipiebāt, & in quam cōuertebant: nō enim præſtitiſſent nobis medicinam nō modo fœdam, incultam, punicamq; potius ac barbaram quàm Latinam, ſed & mancā, in pleriſq; mutilam, & interpolatam. Qui tamē, ut ob pium propoſitū, & temporis uitium excuſandi, (præſtiterūt enim quod potuerūt) ita ſunt ſine omni indulgentia illi accuſandi, qui ſcaturientē iam undiq; ex ipſis fontibus, & per puros canaliculos transfluentē medicinā, turbare potius maledictis uolunt, quàm ebibere. Sed dimittendi ſunt hi, nō monendi. Idē quippe in literis quod & in moribus accidit. Vt enim qui ſe bonos putant, cū mali ſint, nunquā ad meliorem frugem cōuertuntur: ita qui ſe putant doctos, nunquā ab ignorantiæ morbo liberantur. Cōciliatoris uero hac in re autoritatē tam parui faciamus, quàm quod nihili, quādoquidē ſi dictionū ipſe uim probè calluiſſet, nō tot errorū ambagibus libros ſuos cōpleſſet. Atq; ut ex innumeris unū aut alterū attingā, ſi uocis, σφακελισμὸς, qua Ariſtoteles decimo primæ ſectionis pro

blem

Nominum inquiſitio medico neceſſaria.

Conciliatoris errores.

blemate utitur, multiplicē à Galeno ſecundo libro de locis affectis, & ſeptimo Aphoriſmorū, expreſſam uim didiciſſet, non putaſſet dolorem capitis uehementē, & cū pulſu, de pituitæ redundātia fieri, & eo loci ab Ariſtotele intelligi, rē quidem ab Ariſtotelis mēte, & fortaſſe ab ipſa ueritate non parū alienā. Melius quoq; intellexiſſet nonū, trigeſimū, trigeſimumq; primū eiuſdē partis problemata, aliaq; permulta, quæ non eſt neceſſe hoc loco recitare. Satis enim monſtrauimus, multū in omni ſciētia conducere, rerū uocabula recte intellexiſſe, præſertim in medicina, ubi tanto cū diſcrimine in nominibus erratur, quanto cum diſcrimine & aliud pro alio medicamentum, & inexpertum pro experto, & nocuū pro innocuo propinatur: quanto etiam cum periculo unus pro alio morbus intercuratur. Sed iam reliqua examinemus. In prima concluſione, morbū gallicū, ſub puſtularū, anthematū, aut (ut ipſe dicit) alhumere capite ab antiquis collocatū affirmat. In qua re id mihi in primis peccaſſe uidetur, quòd neglectis his quę in eo ſunt precipua, id eſt, articulorū doloribus, duris tumoribus, ulceribusq; peſsimis, cutis defœdationē tātummodo conſiderauit. Verū hic error illi cōmunis cum multis, quorū opiniones peculiari tractatu late cōfutauimus. Ille uero Simonis proprius, quòd aut propoſitum non manifeſtat, aut à ueritate ipſa diſcordat. Si enim idē penitus per anthemata & puſtulas intelligit, quod & Cōſtantinus, & alius Hippocratis interpres ſenſiſſe uidentur, dum aphoriſmū illum ſextæ particulæ uertentes, τὰ πλατία ἐξανθήματα ὀ πάνυ τι κνισμώδεα, pro anthematis puſtulas reddidere, nō ſatis explicat quod intendit. Non enim ad certam ſpeciē, pręfinitūq; caput (quod propoſitio eius uidetur profiteri) morbum hunc redigit, cū nomen puſtularū late pateat, & uarias ſub ſe ſpecies compræhēdat. Sin autē Celſum ſequutus, peculiarem quandā puſtularū ſpeciem intellexit, à uero lōge ſeiungitur: ſiquidē nihil ſimile in hoc morbo his puſtulis uiſitur, quæ ex urtica, uel ſudore naſcūtur, qualia eſſe anthemata quæ dicuntur, Celſus definiuit. Si Paulū Aeginetam, non minus errat: definiuit enim exanthęmata ulcerationes ſuperficiales, ſubrubras & aſperas, quales in hoc morbo non ſemper reperiri, quiuis poteſt agnoſcere. Nec illum à primo errore releuat, quòd non ſimpliciter anthemata, ſed cū adiectione epidemialis dixerit: quandoquidem ipſe ſibi hanc excuſationē ademit, dum multos morbos fieri poſſe epidemiales affirmauit. Non maior fit igitur ad certam ſpeciē limitatio, quando anthemata dicimus epidemialia, quàm ſi animal album diceremus. Taceat igitur Simon, nec pergat Leonicenum accuſare, tanquam non definientem quid ſit morbus iſte, quem nec ipſe multo plus declarauit, quàm ſi epidemialem ſimplici & abſoluta ratione dixiſſet. Hactenus de concluſione. Ad corollaria accedamus, in quorum primo iniuria te accuſat Simon, quaſi improprie loquutum, quando peſtem hanc κακοήθη nominabas. Ea enim uox, tametſi ſæpe mala quædam ulcera Græcis medicis ſignificare uideatur, ſi tamen ad Latinum transferatur ſermonem, malignum, uel mali moris ſignificat. Qua quidem nomenclatura, nullam huic morbo dari poſſe

decentiorem, quotquot illum patiuntur, malo ſuo (plus etiã puto quàm uellẽt) quotidie experiũtur. Sæpe etiã fit, ut peſsima & maligna, uel male morigera appellata ulcera, illi morbo cõiũcta ſint. Sed hæc lenicula ſunt, & in quibus q[illegible]i uerſatur, ſuſpicione curioſioris nominũ indagatoris carere nõ poſsit. Illud uero inquiſitione dignius, an recte in ſecũdo corollario illi redarguãtur, qui hunc morbum nominantes epidimialis adiectionem tacuerũt. In qua re, quanquam eos longe puto aberrare, qui elephãtiaſim, uel ſaphatum dixere, non uideo tamen cur meritò de taciturnitate epidemialis reprehendi debeant. Alioqui iuſte taxauerit quiſpiã antiquos, qui de multis morbis ſcribẽtes, qui ſæpenumero uagãtes epidemici uerè fiunt, proprio tantũ nomine expreſſo, adijcere epidemialis uocem ſuperſederunt. Quanquam ſi epidemiali uoce proprie utamur, nõ erit epidemialis uocãdus, ut alibi demõſtrauimus. Optarem autẽ definiſſet Simon, recte an perperàm illi ſentirent, qui hunc morbũ uel ſaphatum (ſic enim ipſe loquitur, Græci ferè achoras uocant) dixere, uel elephantũ: probaſſem enim apertis (ut puto) rationibus, eum tota aberrare uia, ſi eos putaret non errare. Sed obfuſcauit ſeſe, ut arbitror, ex induſtria, more ſepiarum. In eo enim quòd ſe illis connumerat, eandem hæreſim profiteri uidetur: in eo uero, quòd ſimilem illis morbũ hũc facit, uidetur facere diuerſum. Siquidem (ut Ariſtoteli placet) ſimilitudo relatio eſt inter diuerſa. Sed ſcio quid ipſum tenuit, quo minus propriam aperte propalaret opinionem. Leoniceni rationes ſuper ea re ſenſit, nec earũ eſt auſus aggredi ſolutionẽ. At ſi hoc in cauſa fuit, utique ſuam debuit deſerere poſitionẽ, malleq; rationibus cedere, quàm proprium errorem pertinaciter defendere. Non eſt quoque reticendum, errorem multorum ſequutum Simonem, ubi affirmauit, elephãtiaſin eſſe lepræ ſpeciem, cum ſint ægritudines longe diſsimiles: eſt ſiquidem Elephas morbus triſtis quoq; nomine dirus: Lepra inter faciles morbos cõputatur. Imò ſi autori libri de affectionib. credimus, qui Galeno teſte, uel fuit Hippocrates, uel Polybus eius diſcipulus, inter eos affectus numeranda eſt, qui dedecus potius ſunt, quàm morbi: quem autorem, quiſquis tandem ille fuerit, puto ſequutus eſt Auicenna cũ primo canone dixit eſſe affectiones, quæ cum morbi non ſint (ſed ſupple dedecora potius) morbis tamen cõnumerãtur. Neq; eſt illius libri de paſsionibus inſcripti, uel affectionibus autoritas, quaſi parum idonei, reſpuenda: utpote ex quo Galenus tantus in medicina autor, integras ſententias, uerbum è uerbo interim uſurpat. Quòd ſi quis dixerit, lepræ nomen in ſacris literis pro graui morbo accipi, obijciã ei Auguſtinum, coloris uitiũ, non ualetudinis, aut integritatis ſenſuum atq; membrorum, lepram eſſe dicentem. Sed & Galenus uiceſimũ tertij libri aphoriſmũ enarrans, adeò leuem & abſq; periculo morbũ putauit, ut licet uerni tẽporis proprius exiſtat, non tamen tollit quin uer ſaluberrimũ dici poſsit. Verũ hæc ſuo loco exactius penſabũtur, nũc ſecundam cõcluſionem aggrediamur. Si uidiſſet Simon, nonnullos hunc morbũ patientes, quales nos ſumus intuiti, nõ puto tam aſſeueranter

Verſus Sereni Sammonici.

Lepra dedecus potius, quàm morbus cenſenda.

neranter negaſſet,poſſe illum à pituita interdum generari.Vidimus ſiquidem hac peſte fœdatos,quibus puſtulæ apparuerũt craſſæ,latæ, ſubalbidæ,quæ quoties uel ſuapte ſponte, uel medicaminũ auxilio areſcebãt,in cruſtas quaſdam ſeu ſquamulas albicãtes reſoluebãtur: exibatq; interdum ueluti aqua craſsior,manifeſtiſsimũ pituitę indicium.At ſi mihi fortè,tanquã parũ idoneo teſti,fidem abrogat,credat quæſo rationibus,ac maiorũ autoritatibus,quæ fateri cogũt, nõ ſolum poſſe hanc peſtem ab pituita fieri,ſed etiã ab ea nõ infrequentius,quàm à ſucco nigræ bilis contingere. Quandoquidem eius nõ contemnenda portio,id eſt,artuum dolores,Raze medico teſte, ab ipſo nigro humore proueniũt q̃ rariſsime,ut propterea exiſtiment nõnulli nõ infimi nominis in medicina uiri,Galenũ in libro de medicamentis ſecũdum loca patiẽtia,in catalogo humorũ articularem morbũ facientiũ,atram bilem nõ adſcripſiſſe,utpote à qua dolores articulorũ,nõ niſi inſolenter & raro fieri poſſe intelligeret:uetante ſcilicet eius craſsitie,& terrea ſubſtantia,ne intime,ac in penitas oſſium,membranarũ,& compaginũ partes adigatur:qui etſi interdum ab eo fieri poſsint,cõſtat tamen hos qui in morbo Gallico accidũt, tales non eſſe,ut inde ſemper credi debeãt prouenire : quoniã Auicenna teſte,debiles & occulti ſunt,ſi qui à tali materia fiunt:hos autem manifeſtos & uehementes eſſe,quotidiana monſtrant experimenta.Dicere autẽ aliam eſſe materiam quæ dolorẽ,aliam quæ reliqua mala facit,hominis eſt dogma potius quomodolibet tuentis, quàm ueritatem & rationem ſectantis.Si enim ita eſſet,mala illa,dolor ſcilicet,ulcera,puſtulæ,merè ex accidenti,atq; ut ſequẽs eſt, rarenter & paucies in hoc morbo iungerentur.Contrà autẽ euenit,ut nunquã,uel certe raro,in toto morbo ſeparentur,ſed ferè ubi puſtulæ deliteſcunt,dolores inſurgũt:quod certe ſignificat materiã illam uel certe aliã ei ſimilem,quæ in cute puſtulas faciebat,ad intima accedentẽ,dolores excitaſſe.Incredibilẽ uero mihi admirationẽ parit hic uir qui paulò ante epidemiã hanc ſaphato (ſic enim ipſe loqtur) fecit q̃ ſimilimã,& eiſdem differẽtijs utrũq; morbũ interſtingui definiuit:nũc illos in tantũ ſeparat,ut impoſsibile iudicet hũc fieri ab humiditate,à qua primã ſaphati (ut uerbo eius utar)ſpeciẽ ſuprà dixerat dependere.Sed iam reliqua examinemus.Ad commune deinde medicorũ confugiũ ſeſe recipit,quaſi ad portũ,uel tutelarẽ deũ, cũ morbũ hũc occulta fieri aſſerit ꝓprietate,de cœleſtibus corporibus emanãte. At ſi Auicẽnæ ſentẽtiã ſequamur,in eo quĩ de uiribus cordis inſcribitur cõmẽtario,quã etiã primo attigit canone,dicere poterimus,haſce uires occultas,quas uocãt ꝓprietates,nõ differre à natura,niſi ſicut minus cõmune,à magis cõmuni,aut figmẽto eſſe ꝑſimiles,cõmentũq; hominũ ab innumeris q̃ſtionibꝰ ſeſe illarũ p̃ſidio releuãtiũ.Sed ſint aliud à natura (nõ enim id magnopere ꝑnegabo) nõ certe à cœlo p̃terquã ſicut ab uniuerſali cauſa,ꝓueniũt:quẽadmodũ Ioãnes Picus æui noſtri ſplẽdor & gloria,in ſuphumano illo cõtra aſtrologos libro,quẽ à tenebris ad lucẽ magnis laboribꝰ re uocauimus,multis rationibꝰ cõprobauit.Quòd ſi etiã gratis demus

huic uiro, & eſſe illas aliquid,& fieri à cœlo , nihil tamen cōparet in hoc morbo,quod in manifeſtas cauſas referri nō poſsit,uel quod ad occultiores illas proprietates , quaſi ad aſylum fugere nos cōpellat. Videmus enim in eo puſtulas , artuum dolores,oris & pudendorū, & aliarū quoq; interdum partiū ulcerationes, ac præduros quādoq; tumores:quæ omnia accidere ab humorū uel copia,uel feruore, uel putredine , nullus puto medicus dubitabit. Sed præter ea quæ diximus, notaui ego aliàs ſex in hoc morbo mirabilia:uidelicet,quòd lōgus ſimul ac uehemens:quòd noctu magis quàm interdiu affligens: quòd ferè à pudendis incipit , & non niſi raro , & per longam ualde conſuetudinem,per alia membra in alterū trāsfunditur:quòd in puſtulas oris deſinit,quæ etiam applicitis potentioribus remedijs cōcitantur.Hæc autem omnia non eſt difficile mediocriter in medicorū libris exercitato , ad manifeſtas cauſas reducere. Nihil ergo in hoc morbo eſt,quod nos cogat relictis manifeſtis,ad occultiora illa confugere.In ſecūdo uero corollario,pręter id quòd epidemiale genus peſtilentialis tandē agnoſcit, quod ſecū reciprocare ſuprà ſtatuerat, Gallicum quoq; morbum ueneno ait & peſtilētia participare. quod dictum (pace ſua dixerim) hominis eſſe uidetur parum in medicina exercitati.Nam unde peſtilentiam, aut uenenum eius depræhendimus?Peſtilentes morbi magna ex parte febrem , & quidem nota dignam ſibi aſſociant,cor lædunt,difficultatem ſpirandi faciunt, & ad ſalutem raro,ad mortem ſæpe, exiguo ſemper temporis ſpatio perueniunt, facileq; & abſq; ullo contactu per ſolā communis aëris inſpirationem ab uno in alium euagantur.In hoc uero morbo,cerebri potius uel iecinoris , quàm cordis oblæſiones uiſuntur , difficultas incedendi magis quàm ſpirandi apparet,raro interficit : longus eſt, nec ferè præterquā diuturna conſuetudine,aut per naturalia inficit. Cauſam igitur cur peſtilentialis dici mereatur,ego nō uideo, uideāt qui acutius cernunt. Parū Simoni uidebatur in te ac Leonicenū iactaſſe conuitia , niſi etiā Picum laceſſeret: quē tamen puto non alia cauſa damnauit,quàm quòd eius ſcripta nō intellexit:malo enim illū inſcitiæ, quàm maligni animi arceſſere. Neq; utiq; arbitror fore quenquā(modo diuinū illud contra mathematicos opus mūda aure perlegerit) qui tā puerili ſuperſtitioni poſsit poſthac fidē mācipare. Sed uide quàm ſit ſolers & catus Simō noſter,quū aſtrologicæ uanitati(ut eius ſcripta præ ſe ferunt)ſit ſupra modū addictus, intelligeretq;in eā Ioannē Picum duodecim libris quaſi duodecim ueteranorū legionibus acerrime dimicaſſe , non auſus ſecū de aſtrologica re cōtēdere,ſatis putauit & ſe,& facultatē tutaturū,ſi illū de medicinæ inſitia inſimularet. Sed unde in Pico hanc ignorantiā depræhendiſti?Debebas ſaltē locū monſtraſſe,ne ex temeritate potius, quàm cū ratione iudicaſſe uidereris. An quòd princeps uir fuit , & medicinā non eſt profeſſus, ignoraſſe eā illū uis conijcere ? Sed nónne ſimili argumento Auicennā(cui fortaſsis plus quàm par eſſet in hac arte attribuimus)quē regē aiunt fuiſſe,& curandis infirmis operā non dediſſe,eadē inſcitia damnarę oportebit?Fuit Picus, ut omniū bonarū

artium,

artiū,ita & medicinæ ſtudioſus, in eaq; arte(quod pace Simonis dixerim)multa & didicit & cognouit,quæ Simoni ipſi unà cū medicorū uulgo adhuc ſunt inexplorata. Sed dimiſſo Pico, ad concluſionē reuertamur.Putat Simon ex hoc Auicennā aſtrologiæ fauiſſe,quòd peſtilentiā cauſam dixit habere uniuerſalē.Si quis tamen diligenter examinet,quæcunq; ab eo uarijs in locis ſuper aſtronomica re conſcripta ſunt,cognoſcet utiq; tantū abfuiſſe illū à fide aſtrologiæ,quātum abeſt aſtrologia à ueritate. Libro enim quarto, ſi quis nucleū, non tantū uerborū corticem ſpectet, ſub nomine eorū qui dixerūt, in peſtilentia aliquid cauſæ eius non proportionatū(ſic enim ipſe loquitur)aſtrologos taxauit, peculiarem aliquā uim peſtilentiæ effectricem cœlo adſcribentes, cū ſint cœleſtia cauſæ tantūmodo primę & longinquæ,hoc eſt,uniuerſales,non propinquę & particulares horū inferiorum. Qualis uero eſſet uis iſta,meritò cuius cœlū uniuerſalis cauſa dici mereatur,libro primo monſtrauerat,ubi influxus declarans qui ex multarū ſtellarū coitu in nos proueniunt, nō alterius influentiæ cōmeminit, quàm caloris, quem uertici noſtro propinquantes,& frigoris,quod ab eodē diſcedentes,ex accidenti, atq; nō agendo(ut ita dixerim) in noſtra hac agunt regione. Neutroq; loco uides eū, aut multi ponderis planetarū, aut magnarū,quas uocant, coniunctionū,aut maligni aſtri feciſſe mentionē, uenenū è cœlo in terras iaculantiū,ut Genethliaci putāt.Sed & quo capite de temperaturis agitur,cū in regionis ſub æquinoctiali circulo ſitæ mentionem incidiſſet,homines, ait, inibi habitantes erūt certæ æqualitati ualde propinqui,niſi aliqua de rebus terrenis obuiādo impedierit. Quo loco,ſi quid aſtrologiæ tribuebat,nō erat cœleſtis cauſa reticenda, utpote à qua præter cōmunem caloris influxum (ſi uera ſit hæc ſuperſtitio)multipliciter poſſit tēperaturæ æqualitas, imò qualiſcunq; habitatio,ſubmoueri.Ex eo igitur, quòd terreſtrem tantū cauſam commemorat,flocci facere ſe cœleſtem demonſtrauit. Deſinat igitur Simon Auicēnæ patrocinio aſtrologiā tutari,quam cōſtet ab eo ubiq; uel diſſimulatā,uel neglectam. Addit præterea alia quædā circa eandem cōcluſionē,mihi parum credita. ſed cū uideam lucubrationem hanc iā longius quàm præſtitueram creuiſſe, ea nūc ſilentio præteribo,præſertim cū de his quæ ad aſtrologiam ſpectant, infrà quoq; loquendi præſtetur occaſio. Pari quoq; ratione quæ in primo corollario dicuntur,cōniuentibus oculis pertranſibo, firmatis aliquātiſper ueſtigijs in ſecundo,ubi in occultas rurſus proprietates (propter neſcio quæ Auicennæ uerba) referre hunc morbū ſatagit. In qua re illud in primis peccat,quia quæ ab Auicenna de putredine aëris dicūtur,diſſimili nimis ſimilitudine in hunc morbū transfert. Nam ubi, rogo,ſedet iſthæc argumentatio?Corruptionis aëreæ interdum cauſa eſt res cœleſtis, hominibus incognita: ergo morbus Gallicus ex occulta aduenit cœleſtiū proprietate. Sed & non parum notat aliud quod innuitur, à corruptione ſcilicet aëris pendere hunc morbum. Quanquā enim non eſt prorſus à ratione alienū, potuiſſe illū in ſui exortu ex aëris putredine uel coaleſcere,uel foueri, poſſe & nunc ſi

Aſtrologiæ nulla fides.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

cui abſq; cõtagione innaſcatur: ſuperat tamen omnẽ dementiam,ut putetur quocunq; per contagionẽ transferatur,eandem aëris putredinẽ ſecum ducere : cum & ſub quolibet cœlo,& quacunq; anni uel aëris conſtitutione,uideamus hanc luem debacchari. Nolim tamen quenquã exiſtimare,ea quæ ex Auicẽna hoc loco afferũtur, ad aſtrologiæ iudiciariæ adſtructionẽ pertinere. Siquidẽ per rem cœleſtem, ignotã hominibus,nõ aliud intelligere putãdus eſt Auicenna,quàm quod alijs eiuſdẽ libri locis explicauit:hoc eſt,certã & præfinitã qualitatum primarum menſurã,ex cœleſtium acceſſu, uel receſſu in aërem progenitam,animantibus interdum noxiam: quam quidem nominauit occultam:quoniam ſicuti certam,ac(ut ita dixerim) pũctualem elemẽtorum in ueris mixtis quantitatem ſcire (quod Auerrois optat) exactè non poſſumus , ita in imperfecta hac mixtione, quam aërem uocamus,exactam qualitatum primarum menſuram , certa & proba ratione metiri non ualemus.Neq; enim nouum , aut inuſitatum eſt,pro cœlo,aërem intelligi. Notũ enim eſt illud Vergilij in 5.

Hoc ſperem Italiam contingere cœlo.

Atq; illud Celſi , Peſsimũ cœlum quod ægrum facit. Sed & Galenus quędam Hippocratis uerba primo libro Epidemiarum exponens,in quibus cœli mentio habetur,aërem intellexit. Ait enim:Cœlum dixit,iuxta uulgarem conſuetudinem, aërem,ſupra nos ad nubiũ uſq; regionẽ exiſtentem.Poſſem equidem pariter impertinentem cõcluſionem in præſentia præterire , tum propter ea quæ ſuperius notata ſunt,tum relegãs Simonem(ut Auguſtinum, Gregorium,Baſilium, & alios prætereaim, religione ſimul & doctrina celeberrimos)ad ea quę noſtris temporibus Ioannes Picus ex Mirandulæ principibus,& Hieronymus Sauonarola Ferrarienſis,ex Prædicatorũ ordine,contra huiuſcemodi deliramenta nuper conſcripſere,quorum uterq; doctrina,autoritate,ſcriptis,totã Italiã,ne dicam orbem uniuerſum illuſtrauit:& hic præterea concionandi ui,fidei ac ueritatis intrepida ad mortẽ uſq; defenſione,paupertatis dilectione,ardentiſsimo in Chriſtum & eius religionem affectu,animi fortitudine & imperturbatione,primitijs illis Chriſtianorum,& naſcentis eccleſię incõcuſsis columnis meritò poteſt cõparari.prophetico uero ſpiritu ideo illuminatus creditur,quia quæ nunc nos infeſtant bellorũ turbulentię,plures ante annos tota in pace triumphante Italia,prout euenere , eueniuntq; quotidie,ab eo ad unguem fuerint prænunciatæ. Poterã igitur (ut dixi) ad utriuſq; præclara uolumina Simonẽ non iniuria relegare,niſi ueritatis amor,& Chriſtianæ religionis zelus,cui ſcio peſte hãc aſtrologicã uirus eſſe nocentiſsimũ,me impellerent , ut quæ in eius aſſertionem adducuntur,hoc loco refellerem. Faſcem igitur illũ in primis mathematicę,diuinatricisq; aſtrologię,utpote male cõpactũ,& ex rebus tãtum inter ſe diſsidentibus,quantũ ueritas mendacio,& tenebris meridianum lumen aduerſatur,ea facilitate diſſoluimus,quã à Simone extitit coagmentatus:Mathematicã in cõſortium recipientes uerarũ diſciplinarũ,diuinatoriã cum reliquis ſuperſtitionibus è philoſophia & Chriſtiana republica in totũ relegãtes.Ptolemæi

Laus Hieronymi Sauonarolæ.

mæi teſtimoniũ ceu in hac parte de ueritate ſuſpecti, penitus reſpuimus. Quæ autẽ ex libro quodã Hippocratis afferuntur, ſuſpicionem non paruã mihi faciunt, nõ emanaſſe eum librũ ex Hippocratis Coi officina, ſicut nec quicquid aliud ſub eius titulo efferatur, in quo aſtrologię iudiciariæ ſit mentio: quandoquidẽ (ſi Galeno credimus) Hippoc. nuſpiã librorum ſuorũ aërem contẽplando tranſgreſſus eſt. Quòd adeò credidit ipſe Galenus, ut ſi quando diuini, pro quo tamẽ corrupte in uulgata Prognoſtici editione cœleſte ſcribitur, apud Hippo. uel etiã cœli (ut ſuprà diximus) nomen inuenit, maluerit expoſitione parum coacta, aëris cõſtitutionẽ intelligere, quàm illũ de re nõ bene explorata facere loquentẽ.

Locus mẽdoſus in Prognoſtico Hippocratis caſtigatur.

Vt uero librũ illum quaſi Hippocraticũ admiſerimus, quid prohibebit eo loco, non cœleſtẽ aſtrologiã intelligi, ſed aëream illam tantummodo, de qua late libro tertio Aphoriſmorũ, & in Epidemijs diſſeruerat? Multa enim in tribus hiſce libris leguntur ſimilia. Quòd ſi de cœleſti loquutũ Simõ omnino cõtendat, nõ magnopere reſiſtemus, dum & hoc nobis redonet, motricem, ut diximus, non diuinatoriã ab eo intelligi. Quemadmodum enim ſuprà monui, nõ paruã mihi fidem facit expoſitio illa Galeni, ut ne uerbum quidẽ Aſtrologiæ iudicatoriæ apud Hippoc. legi putẽ. Quod tanto magis credimus, quanto cõſtat Galenũ ipſum profeſsioni fuiſſe nõ inimicũ, utpote cuius interdum in ſuis ſcriptis meminerit, & in quam criſimorũ dierũ rationẽ referre ſtuduerit. In quã tamẽ re, ſi nõ parum medicus, uel philoſophus, certe parum aſtrologus, teſtimonio etiã Aponenſis, maximi aſtrologiæ patroni, iudicatus eſt. Afferrẽ quæ in ea re peccaſſet, niſi ſcirem à Pico in lib. cõtra aſtrologos, & inter medicos etiã à Petro Aponenſi, alijsq; nõnullis eſſe abunde demõſtrata. Alioqui ſi uera ſint quæ in libro de criſimis diebus ſcripſit, derogãt potius fidem hodiernę aſtrologiæ, q̃ corrogant: ſiquidem alium lunæ motum credidit, quàm qui hodie ſupputatur. Quare ſi uerum ille motum agnouit, falſa eſt quæ nunc in uſu aſtrologia, quæ alium ſequitur: ſi minus, corruere ſuã dierum criſimorum machinã neceſſe eſt, tãquam nulli fundo baſiq; innitentẽ. Quæ rurſus ex Haliabate, Auicenna libro primo, & ipſomet etiã Galeno in arte curatiua, ad probandum aſtrologiæ neceſsitatem afferuntur, nihil prorſus de iudiciali concludunt, ſed de alia duntaxat, cui paulò antè locum inter liberales artes conceſsimus. Nolim tamen quenquam exiſtimare, hanc ipſam quæ motus metitur aſtrorum, medico ſimpliciter neceſſariam: cum ſit longe aliud artem quampiã eſſe abſolute neceſſariam medicinæ, & neceſſariam ad hoc, ut autores medicinæ, qui nunc celebres habentur, plenè poſsint intelligi. In horum quippe libris multa leguntur, quæ non ſunt medico, quà medicus eſt, ſimpliciter neceſſaria. Si quis enim recto examine libret, is arbitror iudicabit, præter Dialecticam, & naturalis Philoſophiæ quandam partem, ac Arithemeticæ exiguam portionem, quæ ſunt medico neceſſaria, præterq; Grammaticam, quæ ea ſolum ratione eſt neceſſaria, quòd eam ignorantes antiquorum monumenta nequeunt intelligere: omnes alias diſciplinas, decori eſſe

Diſciplinæ medico neceſſariæ.

potius medico, quàm neceſsitati. Nec Galeni uerba primo Therapeutices ſcripta, ſi bene & legantur & intelligantur, contrariū oſtendunt. Sed de hac re in noſtro medicinali Iſagogico, Deo concedente, ampliter diſputabimus. Tecum autem ſentio mi Martine (quod & ſuperius dixi) nihil eſſe in toto Auicennæ uolumine, per quod credidiſſe illum iudiciariæ Aſtrologiæ, aut putaſſe medico neceſſariā, poſsit depræhēdi: eſſe potius, quibus conijciatur neglexiſſe, & inutilē penitus exiſtimaſſe. Quod uel hoc cōſtet argumēto, quòd nuſquā nouiluniū, uel interluniū obſeruari in uentris, aut uenarū ſolutionibus, aliiſue medici operibus, docuit: rē tamē, ſi quid aliud aſtronomicū medico obſeruandū, (quod certe mea ſententia nō eſt) ſumma obſeruatione digniſsimā. Nec quę ex Canticis afferūtur, noſtrā infirmant ſententiā. Nā de eo tātū libro loquimur, quo ſe quinq; uoluminibus uniuerſam complexū medicinā gloriatus eſt. Quanquam ſi Auerroi credimus, librum Canticorū enarranti, dogma illud aſtrologorū potius placitis, quàm ueritati & philoſophiæ adſtipulatur: qua docemur, omnes cœleſtium corporum operationes laudandas eſſe, non maleuolas reputandas. Cōmentatorem uero illū Alexandrinū, ſi uniuerſale tantum regimen cœlo adſcripſit, non inuiti recipimus: ſi particulare, & præcipue malignū, in hoc repudiamus. Didicimus enim ab Auguſtino, hanc ſolā diuinis literis præſtare autoritatē, ut illis abſq; ratione credamus: cæteris in his quæ rationi ſubſunt tantū credentes, quantū probant, uel quantum rationi loquuntur cōſentanea. Et quid mirū? Non enim filij ſunt deorū, quibus, Platonis ſententia, ſine ulla ratione credendum ſit. Petrū Aponētem alijs quoq; in locis erraſſe ſuprà monſtrauimus: ſperamusq; (ſi tantum nobis erit ocij) olim dicato uolumine, infinita penè eius errata detegere, non ut uiro, ſatis quidē quantum illa ferebat ætas, docto, multæq; lectionis, detrahamus: ſed ne ei fides in magnis, ut ipſi putāt, & occultioribus artibus à ſimplicioribus præſtetur, quem conſtet in manifeſtioribus & leuioribus multifariam præuaricaſſe. Vt ne longè exempla petantur, in problemate ipſo à Simone recitato, in quo manifeſtius certe errauit, quàm ut ulla poſsit cauillatione defendi. Siquidē Græcus codex, ad quē recurrendum eſt quoties dubitatio in tranſlatione cōtingit, quod Auguſtinus etiā in ſacris literis teſtatur, hoc pacto iacet: διατί ἥδιον ὄζει τῶν ῥόδων ὧν ὁ ὀμφαλὸς τραχύς ἐστιν, ἢ ὧν λεῖος. Quod ſi uerbū uerbo reddatur, ſic ſonat Latine: Propter quod ſuauius olēt inter roſas quarū umbilicus aſper eſt, quàm quibus læuis. Venia autē forte dignus eſſet hic error in Aponenſi, niſi omnem ipſe ſibimet ueniam ademiſſet, dum ſe ubiq; de Græcorū librorū iactat interpretatione: quanquā errandi occaſio non minus de Latinarum inſcitia, quàm Græcarū prodijt literarū. Demū quæ in calce afferūtur, nō difficilius eſt nobis reijcere, quàm fuerit illi adijcere. Quòd enim quis uena cubiti ſecta, luna Geminos peragrāte, læſionē incurrerit, potuit imperitia, potuit errore artificis, potuit inſtrumēti ineptitudine accidere: neq; minus ex accidēti, quàm quòd me ambulāte coruſcauerit. Vidimus quoq; nos (ſi unuſquiſq; ſuas referre habet uiſiones) luna

alteri

alteri ſigno ſuppoſita, nobilem quẽdam uirum Ferrarienſem, ex uena ſecta, uitæ diſcrimen incurriſſe. Quid plura? nónne quotidie cernimus, melius longe medicis ſuccedere, qui aſtrologica uel ignorant, uel negligunt, quàm illis qui illa uel ſciunt, uel ſequuntur? Franciſcus Bencius, Vgonis Senenſis filius, præceptor olim in medicina meus (aliorum pace dixerim) medicorum in Italia, noſtra ætate facile princeps, nihil unquam cœleſte obſeruauit: ſed quoties occaſio urgebat, in ipſis ſolis lunæq; cõgreſsibus, & purgationẽ, & uenæ ſectionem imperabat. Vnde euenit, ut cum præſtãtis cuiuſdã uiri curationi, unà cum Hieronymo Manfredo, aſtrologo ſui temporis famoſiſsimo, Bononiæ præeſſet, immineretq; ſimul & purgãdi neceſſitas, & luminarium coitus, aſtrologo reclamante, & ægrotanti mortem minitante, potione ad Bencij imperiũ exhibita, infirmũ è graui morbo conualuiſſe. Quòd ſi magis Ptolemæo docenti, cœlum inſpiciendum, quàm Hippocrati præcipienti, pharmaca eodem die in ual de acutis morbis danda, dum turgent, creditum fuiſſet, fortaſsis uitam prius ille finiſſet, quàm cœlum coniunctionem. Recte igitur & ſibi & ægrotis medici conſulent, ſi quoties uacuandum uidetur, lotium magis quàm aſtrum inſpicient, & uenarum pulſationẽ potius, quàm ſtellarum obſeruabunt cõfigurationem. Sed uide quomodo ab epiſtolari menſura, nõ Laconica modo, ſed & Aſiatica iam receſſi. Finem igitur fecero, ſi monuero, potuiſſe me & plura, & hæc ipſa locupletius, atq; comptius in medium afferre: ſed quod dixi ab initio, hæc ad te mitto qualiacunque ſunt, non ueluti rem tanto lectore, quãtum te puto, dignam, ſed ceu pignus quoddam ſancitæ inter nos amicitiæ: non aliud ex his quærens, quàm ut mutuò me ames: quod ut facias, te etiã atq; etiam rogo. Vale. Ex Mirand.

Medico lotium magis, quàm aſtrũ inſpiciendum.

EPIST. II. *Ioanni Camerti Theologo inſigni, & omnium bonarũ diſciplinarum eruditiſs. de ſaccharo duplici.*

CVM proximis diebus librariã tuam ſupellectilem euoluentibus, neſcio quomodo ſacchari mentio incidiſſet, dixiſſemq; aliud eſſe antiquorũ medicorũ ſaccharum, ab eo quod nũc uoce parũ (ut fieri ſolet) mutata zuccharũ uocãt, paradoxon dogmatis impendio admirari uiſus es, & in cõtrariam pedibus manibusq; abire ſentẽtiã. Quare domũ reuerſus, quia rationes quæ me mouerẽt prę tẽporis anguſtia in mediũ afferre ad plenũ non potueram, operæ preciũ me facturũ putaui, ſi eas colligerẽ, & capita in ſcriptis darẽ, quo mentem meam locupletius poſſes inſpicere, & tuam pacatiore animo mihi ſignificare. Ad aſtruendã igitur nouã hanc opinionẽ, in primis ſtatuẽdum, quænã, qualiſue res ſit, quã nunc paſsim zuccharũ nuncupant. Deinde oſtendendũ, quæ de ſaccharo ab antiquis ſunt dicta, ei minime cõuenire. Res zuccharũ dicta, tãtopere nũc mẽſis expetita, ut in prouerbiũ abierit, nõ eſſe eſcã quæ zuccharo uitietur, nihil aliud eſt

Zuccharum quid, & quomodo conficiatur.

quàm ſuccus à proprij generis plāta bene contrita expreſſus, calore ignis plus minúſue excoctus, coactus & defecatus: in zuccharū tāto candidius & durius euadens, quāto plus coctionis defecationisq; tolerauerit. Ex diuerſa autē huiuſcemodi defecatione & coctura, contingit uarios ei perfectionis numeros adſcribi, ut quoddam ſummū dicatur, & perfectiſsimū, à fine nomē uulgò accipiēs, quia uidelicet ad finem bonitatis peruenerit, candore, duritia, ſuauitate præcipuū. Aliud infimū huic penitus contrariū, lentū, humidū, nigricās, inſuaue, & feculentū, primæ decoctionis uocatū. Inter duo hæc extrema, duo quoq; ſunt media: alterū infimo proximū, ſecundę: reliquū ſummo, tertiæ decoctionis nominatū.

Zucchari planta.

Planta à qua exprimitur, humectis locis ꝓprio ſemine ſurculisue ſeritur, exteriore quidē ſpecie arūdini magnæ ſimilis, interiore ſubſtātia ualde diſsimilis: pulpoſa enim eſt, grauis, mollis, & ſucci plena: quum arundo ecōtrario ſit leuis, dura, uacua, & propterea milio potius Indico, quod melicam uocant, q̄ arundini ſimilis. Hæc de zuccharo noſtro, à Siculis & Luſitanis cognoui, quæ an antiquis de ſaccharo ſcribentibus cōcinant, age perſcrutemur.

Zaccharum mellis ſpecies.

Dioſcorides, Galenus, Plinius ſpeciē mellis putantes, de eo inter mella loquūtur: mellis materiā eſſe rorem omnes fatētur: à quo tam differre uidetur zucchari materia, quàm plāta differt ab aqua. Forma quoq; quā illi adſcribunt, minime huic noſtro cōgruit: gummiū enim modo cādidū à Plinio, ac dētibus fragile dicitur: & à Dioſcoride ſalibus quo ad cōſiſtētiā ſimile, & dētib⁹ inſtar ſalis perfringi. Quib⁹ & Alex. Problematū lib. 2. in hæc uerba ſubſcribit: Qđ ſacchar Indi appellāt, mellis coagulū eſt, Sole cogēte cōuertēteq; ad mellis dulcedinē: quod idē mōte etiā Libano fieri certū eſt. Fit ſacchar idꝓximū, ſalis glebulis cādidū, fragile. Noſtrū priusq̄ coquatur, colore poti⁹ nigricās, & ſubrufum, q̄ cādidū inuenies, nec dētib⁹ fragile, ſed per ſuctū, non per dentiū attritionē degluticndū. Efficiens noſtri primū, eſt forma uiſq; ipſa plātæ: ſecundū, artifex calore ignis concoquēs & defecās, & demū in hāc quā uidemus metæ formā in ligneis quibuſdā uaſculis deducens. Illud noctis primo frigus agglutinat, dehinc ſuperueniēs Solis calor obdurat. Noſtrū plātę pulpa in Siciliæ & Cānariæ inſulis latitat, effigie tātū (ut diximus) arūdini ſimilis. Quam certe plantam ſi Dioſcorides & Plinius cognouiſſent, arundinemq; putaſſent, non erant ſilentio prætereundi, ubi multiplices arūdinū ſpecies enumerāt: ſed ſicuti aromaticæ & odoratę arūdinis, ita & dulcis huius ſeorſum mētionē habuiſſent. Illud ſupra arūdinis ueræ folia in India, feliciq; Arabia, & mōte Libano coagulatū inuenitur. Noſtrū gulę proceribus ſuauiſsimas dapes miniſtrat: illud ad medicinæ tantū uſum teſte Plinio, uenit, bonū uētri & ſtomacho exiſtēs, ut ſcribit Dioſcorides. Noſtrū pectori potius quàm ſtomacho utile experimur, cum nauſeam teſte etiam Auicenna libr. 3. excitet. Illud non ſiticuloſum ſicut mel, ſcribit Paulus: noſtrum ſitim non minorem quàm mel facit. Quæ ſi uera ſunt, quis ambigat eſſe res diuerſas? quū forma, materia, efficiente, loco, uiribus, longe euarient. Si quis uero à me petat, ſaccharū illud antiquorū medicorum

an in

an in totum perierit,& ſi adhuc in uſu eſt,quænam res ſit: Reſpondebo,rationi conſonum uideri,cum res mera naturæ fuerit, nullũ cultum artemq; deſiderans,quòd extet adhuc,& ad eam rem quam nunc mannam uocant,referatur. Quòd ſi quis adhuc pergat quærere,quo nomine ea res quæ nunc manna dicitur, ab antiquis fuerit appellata: dicam,ſi ulla eſt eius apud antiquos mẽtio,eſſe inter mella. Mouet me primũ Galeni autoritas,lib.de alimẽtis, mel roris,uel mel aëris,ſupra plantas dicens coagulari:& Plin.lib.16.cap.8.ſic ſcribens: Robora ferunt & uiſcum,& mella,ut autor eſt Heſiodus: conſtatq; rores melleos è cœlo(ut diximus) cadentes,non alijs magis inſiſtere frondibus. Confirmat Sudas,licet in nomine non conueniat,mel ſylueſtre uocans. Mannæ porrò & ſacchari affinitatẽ,oſtẽdit eorum concinnitas,quæ de hoc antiqui,de illa Arabes reliquere. Firmat inter cæteros Auicenna,cap.ult.libri ſecundi, zuccharum alhuſar(ſic enim ipſe loquitur)eſſe mannam ſcribens,cadentem ſupra rem, quam uocat alhoſor, ſimilem ſali:à qua fortè ſimilitudinẽ interdum ſaccharum,ab eo ſal Indum nominatur,præcipue lib.4. capi.de aſperitate linguæ,ubi tenere in ore docet ſalem qui ab India deportatur,colore ſalis,dulcedine mellis. Ex quo capite notari etiã poteſt differentia inter ſaccharum,quod ibi uocat ſalem Indum, & zuccharum: quoniam utriuſq; ueluti diuerſæ rei ſeorſum meminit: licet lib.2.(ut aliquando in alijs ſolet) utraq; eodem capite confudiſſe uideatur. Serapion de eodem ſcribens ſaccharo alhoſor uocato,ex oculis cognominis plantæ exire id ſcribit, plãtamq; depingit. Crediderim igitur ego,antiquum illud ſaccharum,parum à uocata nunc manna differre,& utrunq; inter mellis genera comprehendi, ſolumq; proprie ſaccharum dicendum: ex India aliquando,uel felici Arabia portatum,nunc uocatum Candum,quia nimia ſolis excandeſcentia multum obdurauerit. non portari hoc tempore, quoniam ex noſtro zuccharo quater uel quinquies excoƈto, lucelli maioris cortadendi gratia,ſeplaſiarij Veneti rem ſimilem facere didicerũt, arundines quoq; ipſi immittentes,ſupra quas uideri poſsit conglobatum,& goſſãpio inuoluentes,ut naui ex orientalibus regionibus inueƈtum putetur. Candum igitur naturale,antiquis ſaccharum nominatum,à nuncupata nunc manna differre non uidetur: niſi quòd hæc ſupra alias plantas,& aliquando ſupra petras,uarijs in regionibus, etiam in Italia reperitur,illud tantum in felici Arabia & India in arundinibus,maioribus fruſtis,maiorìq; duritia,ob uehementiores ſolis radios,aptioraq; ad id tolerãdũ arundinũ folia,coagulatur. Vnde etiã fit,quòd nõ æque ut manna aluum leniat,quãdo & inter uocatos mãnas,eę magis citare aluũ uidẽtur,quę ſunt liquabiliores. Si uero adhuc interrogauerit qſpiã,noſtrũ hoc zuccharũ,quo nomine antiq appellarint: dicã,nullã eſſe ei⁹ apud antiquos medicos(qđ me legiſſe meminerim) mẽtionẽ. Medicos dico antiquos, quoniã medicis multis q poſt Galen. fuerũt,de eo eſt crebra mẽtio,plerum Punicis: Varroniſq; uerſus de hiſce cãnis fortaſſe loq uideri poſsũt:

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo,

Illius

Illius è lentis premitur radicibus humor,

Dulcia cui nequeunt ſucco cōtendere mella. Et Solinus in India naſci quaſdam ait cānas, è quarum radicibus ad ſuauitatē mellis ſuccus exprimitur. Quorum ſententijs conſentire uidetur Galenus lib. 4. de ſimplicibus medicamentis, molles radices calamorum, maxime Aegyptiorum, dulces eſſe dicens. Verum nō ex radicibus, ſed ex ipſis arūdinaceis medullis, quas cannas mellis uocant Siculi, noſtrum hoc ſaccharū exprimitur, ut propterea aliam rem illos intellexiſſe credi poſſit. Ex utriſq; tamen, radicibus ſcilicet & cannis, mel fieri Strabo cōmemorat. Sed & Statius quodam loco noſtrum zuccharum agnouiſſe uidetur, licet nomen tacuerit, quando inquit,

Et quas præcoquit Aebuſita cannas.

Fuit tamen hic Dioſcoride & Plinio iunior. Poſtremò etiam Serapion Arabs, omnibus his poſterior, inter quatuor quinquéue genera capite proprio enumerata, huius noſtri non meminit. Quod itidē argumento eſſe poteſt, medicis iſtis quos ipſe citat, illud fuiſſe incognitū. Si cui autē res incredēda uideatur, de re tam nobili antiquos medicos non ſcripſiſſe, conſideret quàm multa ſint noſtro æuo pręcioſiſſima, antiquitati penitus ignota, ueluti moſchus, iubetum, ambra, camphora, aliaq; non parū multa. Hæc ſunt quæ ad hoſpitium reuerſo, longe tamen à mea bibliotheca, pro dogmatis propoſiti defenſione ſcribēda occurrere. quæ ſi à te probata fuerint, in lucē prodire nō formidabūt: ſin minus, in tenebris perpetuò latitabūt. Vale. Viennæ Pānoniæ ex hoſpitio noſtro, quinto Non. Sexti. anno 1515.

EPIST. III. Cælio Calcagnino uiro doctiſſimo, de ſtomacho.

STOMACHVS non ſolum uulgo, ſed Plinio quoq;, & interdum Celſo, necnon pleriſq; Græcis, quorū in uarijs ſuarum cōmentationū locis meminit Galenus, eā corporis cauitatē ſignificat, in qua cibus recipitur, & prima cōcoctio celebratur. Galeno autē, & Græcis qui poſt Ariſtotelis ætatē, ad Galeni uſq; tēpora ſcripſerunt, meatū illū indicauit, qui fauces & os uentriculi interiacet, per quē cibus & potus ad ſuperius memoratā inanitatē, cui cōmittitur, deglutiendo deducitur. quē meatum Ariſtot. & ueteres Græci omnes οἰσοφάγον, Latini gulā, Arabes & noſtrates Arabū imitatores merin nuncupauere. Nec defuere ex antiquioribus, qui ipſius uentriculi os, ſtomachū quoq; nūcupauerint. Nō meritò igitur repręhēdi debet, quiſquis cibum in ſtomacho cōcoqui aſſeruerit, ſicuti neq; qui per ſtomachum uel appetentiā fieri dixerit, uel deglutionē. Qui uero ſtomachū non cibi, ſed ſpiritus gratia factū putat, is meo iudicio excuſari nullo modo poteſt, quoniā & antiquorū autoritate, & rei ipſius fide conuincitur. Nā ut medicos prætermittā, qui ad unū in hoc cōueniūt, ut duas eſſe in collo ſemitas ueluti canaliculos dicāt, alterā p quā ſpiritus defertur, quā guttur, ſiue aſperā arteriā: alterā per quā cibus & potus, quē ſtomachum & iſophagum, & gulā nuncupant. Pridē enim & ab

Ariſt.

Ariſtotele,& à medicis exploſa eſt illorũ ſententia,qui per hanc cibũ,per illam potum trãſire crediderũt. Ariſtoteles ipſe primo lib.de animaliũ hiſtoria,per arteriã,quæ cartilaginea eſt,& priorẽ partem colli occupat,uocẽ trãſmitti & halitũ docet:per poſteriorẽ,quæ ſpinæ iniacet,& carnea eſt,cibũ. Quã ſentẽtiã libro tertio de partibus animaliũ fuſius declarauit:licet nõnulla uerba inibi legantur,quæ ſi ſeorſum conſiderentur,ſuſpicionẽ aliquã facere poſſint,quòd gulã, inſtrumentũ ſpiritus putauerit. Ea ſunt huiuſmodi: Cũ igitur inſtrumẽtũ ſpirationi accõmodatum,longitudinẽ habeat neceſſe ſit, gulã inter os & uentrẽ haberi neceſſe eſt. Quæ tamen uerba,ſi totũ caput legatur,eũ ſenſum habere nõ poſſunt,ſed ita audiẽda ſunt,ut docere per ea uoluerit Ariſtoteles,his animalibus gulã inter os & uentriculũ eſſe,atq; ut ſequẽs eſt,oblõgã,quibus guttur adeſt:lõgũ enim hoc neceſſariò eſt,gula non neceſſariò,ſed in multis non manifeſta, quibus uidelicet uentriculus ori proxime adhæret:quæ cum pulmonem non habeant , gutture & collo carent, ut genus omne piſcium. Quibus uero pulmo, his & collum & guttur adeſt, gulaq; non ſolum longa,ſed & gutture longior : quoniam uentriculus ad quem tendit, ceu ignobilior, inferiorem ſedem pulmone & corde poſſidet,à quibus etiã per tranſuerſum uocatũ ſeptũ,diſpeſcitur, per quod tranſire gulã oportet,ſi portare cibũ ad uentriculũ debet. Liquet igitur ex Ariſtotelis ſentẽtia,gulã nõ ſpiritus,ſed eſcæ uiam exiſtere. Cui & Galenus 8.lib.de uſu particularũ,cap.primo,ubi utilitatẽ colli explicat,apertiſsime cõſentit. Quod euidẽtia quoq; ipſius *Gula non ſpiritus , ſed eſcæ uia.* rei apertiſsime demõſtrat,nec tantũ in homine,ſed in uniuerſis etiã animalibus,quæ gulã habent. Eam enim eſt uidere,non ad loca ſpiritus,cor uidelicet & pulmones,ſed ultra (ut ſuperius dictũ eſt) trãſuerſum ſeptũ in uẽtriculũ deſinere. Hæc habui doctiſsime Cæli quæ in hac cõtrouerſia ſcriberẽ,non quidẽ ut te docerẽ,ſus Mineruã,ſed ut ſentẽtiã meã,qđ optare uidebaris,aperirẽ. Vale,& me quaſi ueterno obſitũ inter hoſce Scythas,aliquãdo ſimilibus quęſtionibus expergefacies. Iterum ac ſemper uale. Budæ,Nonis Ian. M. D. XVIII.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER TERTIVS.

EPIST. I. Io. Manardus Io. Pacto medico Mantuano,de alui lumbricis.

POSTVLASTI à me Pacte eruditiſſime, ut quæ ex Paulo Aegineta in meum Auicennã tranſcripta, de lumbricis alui,& ſigna, & remedia, dum iſtic eſſem perlegeras,ad te tranſmitterem,adderemq;, ſi qua eſſent per me longo uſu comperta. Ego uero,qui tantum tibi debeo , ut grandi etiam alieno ære conflato,uix portiunculam rationis poſsim expungere,

pungere,arrepto calamo,ſtatim amicos,hoc eſt,libros,& opiſtographa cœpi conſulere,in quibus quid inuenerim,pro tempore accipe. Leges enim non ſolum quæ petiuiſti,ſed & nonnulla ueluti auctariũ quoddã ſuperaddita.Lumbricorũ tria genera tradit Paulus,Galenum,ut aſſolet,ſequutus:rotũdos,latos,& aſcarides. Hippocrates Celſusq; duo:ille enim latos,hic aſcarides ſilẽtio pertranſiuit.Galeno reliqui medicinæ autores,tam Græci quàm barbari aperte cõſentiunt,uno Auicenna excepto,qui adeó(ut ſolet)confuſe ſcripſit, ut nec quid ſcripſerit,nec quid ſenſerit,liquidò poſsit intelligi.In quibuſdam enim exemplaribus tres,in quibuſdam quatuor ſpecies proponuntur:in omnibus uero ita obuolutæ,ut non ſit facile eas extricare:ſi quis tamẽ diligenter introſpiciat,tres quoq;,nõ quatuor(ut eius narratores putãt)ab eo poſitas animaduertet,licet pluribus uerbis expreſſas.Per longos enim unam,per latoſ & rotundos alterã, per aſcarides & paruos tertiã intellexit:ita ut probanda ſint ea exẽplaria in quibus tres,nõ in quibus quatuor in capitis titulo initioq; proponuntur.Quod certe cõſtare poteſt,conſideranti ea uerba quæ ſtatim ab ipſomet Auicenna ſubnectuntur,in quibus cũ uellet eorũ differentias tum ex loco,tum ex materia generationis inuenire,nõ niſi triũ meminit differentiarũ.Sed & ſequenti capite,in quo de ſignis agitur,nõ niſi triũ generũ indicia cõſcribuntur.In utroq; enim loco per latos & rotundos eos intellexit, quos latos Galenus Pauluſq; appellarunt.Nã quæ ſecũdo capite de latis & rotũdis dicũtur, ꝙ ueluti pãniculo quodã integãtur,ex Paulo,ut mihi uidetur,de latis loquẽte deſumpta ſunt,licet barbarie,ut fieri ſolet,obfuſcata.Sic enim ſcribit Paulus:Lati ſunt mutatio(ut ita dixerim)intraneæ inteſtinorum membranulæ ad animalis corpus,quæ quandoq; per partes, plerunq; tota ſimul excernitur,incredibilem ſpeciem magnitudinis præbens.Aẽtius quoq; eadem ferè ſcribit ad hunc modũ:Latus lumbricus eſt(ut quiſpiam dixerit)trãſmutatio membranulæ tenuia inteſtina introrſum ſubcingentis ad animale quoddam corpus.Videntur autem utriq; autorẽ libri de morbis ſequuti,ſiue ille Hippocrates,ſiue alius fuerit.Hos ego lumbricos bis terue in tota uita,ſed præcipuę magnitudinis Mirãdulæ cõſpexi,nec ſine magna ſpectãtiũ admiratione.Indicia quoq; latorũ & rotundorũ,cap.quarto recitata,quæ & ipſa ex Paulo deſumpta ſunt,clare oſtẽdũt, eoſdẽ eſſe qui apud Auicennam lati & rotundi,& qui apud Paulũ lati abſolute dicuntur.Sed priuſquã indicia ſcribamus,aliud quoq; circa Auicennæ ſpecies notãdum uidetur:ne forte nomenclatura ipſa impoſturam faciat,eos uidelicet,quos Auicenna longos uocauit, Hippocratem & Græcos omnes στρογγύλας,& Celſum teretes appellaſſe,paſſim in regionibus noſtris apparentes,nõ abſimiles uermibus in fœtunticetis naſcentibus,quos Græci ἔντερα γῆς,oniſculos uulgò uocamus.His ueluti in parerga prælibatis,ad ea accedamus quæ deſideras. Rotundos ſignificant, inquit Paulus, uentris & inteſtinorum morſus,exigua & arida tuſsis,ſed moleſta.Nõnullis & ſingultus adſunt,dormientes ſaliunt,& abſq; ratione eleuãtur.Aliqui clamitãdo

fur

Lumbricorum tria genera.

Teretũ lumbricorum notæ.

ſurgũt,ac rurſus cõcidunt. Arteriæ inæqualiter pulſant. Febres abſq; ordine cũ extremorũ frigore, ter quatérue noctu, aut interdiu ſine ratione inuadũt. Pueri ſuperuacue mandunt,& linguã exerunt, dẽtibus ſtrident, cõniuent oculis, taciturnitatẽ diligunt, excitantibus iraſcuntur, malæ per exigua interualla modo rubent, modo liuent. Si uero ad uentriculũ procurrunt, nauſeam, morſus,& inappetentiã faciunt:& ſi cibum capere patientes cogantur, uix deglutiũt,& ſi quid acceperint, euomunt: multas quoq; uenter corruptiones ciborũ excernit,& inſtar tympani inflatur: reliquum corpus non ex ratione macreſcit. Hæc ſunt rotundorũ indicia, quæ tamen non in omnibus omnia quærenda, ſed quædam & potiora. Accidunt autem hæc tum ab animalibus ipſis in inteſtinis obuolutis, ac morſum inferentibus, tum ex febrili calore malos uapores ad cerebrũ eleuante, ac coaceruata in uẽtre putrida humiditate. Hæc Paulus de rotundis: quæ ſi his quæ ab Auicenna de longis recitãtur, fuerint collata, non erit dubiũ eoſdẽ eſſe, qui ab eo longi,& qui à Paulo rotundi nominantur. De latis ita ſcribit Paulus: Abundant interdum in nõ febrientibus, interdum febriẽtibus in longis morbis ſuperueniunt, morſus ſtomacho inferentes, appetitusq; ad cibum intẽperatos. Eſcam enim ita deuorant, ut alia opus ſit: quæ niſi præſtò adſit, morſus uehementes inferunt: tenuitas corporis cũ imbecillitate, quadamq; inæqualitate contingit. Infallaciſsimũ uero indiciũ eſt, quòd cũ alui excrementis, corpuſcula quædam cucurbitæ ſeminibus ſimilia excernũtur. Hæc Paulus de latis: à quo Auicenna ea accepit, quæ de latis & rotundis ſcripſit. Poterã his indicijs eſſe cõtentus, ſed adijcienda nonnulla ex Aëtio duxi, quo locupletius tibi ſatisfacerẽ: nõ quæ ille ſcripſit omnia, ſed quæ Paulus prætermiſit. Pulſus, ait, fit inæqualis, imbecillis, deficiens ac recurrens. Pueris dum dormiunt, os ad ſimilitudinẽ lactentium figuratur: nonnulli & deſides & abſq; pulſu fiunt, frigeſcunt,& tenue quid ac frigidum exudant: deſipiunt aliqui,& aliena per ſomnos loquuntur. Alij figuras decubitus aſsidue trãſmutant, ac ſeipſos proijcientes, locum ex loco demutant: loquuntur nonnulli, multi inuocales omnino perſiſtunt. Qui in ore uẽtriculi lumbricos habẽt, magna ex parte eos euomunt: qui in inteſtinis, per inferiora excernunt. Præcedens quoq; uictus ratio lumbricorum tibi præſentiam demonſtrabit: ſi craſsior, copioſior, difficilis concoctionis fuerit, ſi frumentacea plurima eſitauerint, balneiſque poſt cibum ſint uſi. Omnes enim lumbrici generari ex multis ciborum differentijs conſueuere, præcipue circa pomorum tempus.

Latorum indicia.

Lumbricorum cauſa & origo.

De lato eadem ferè quæ Paulus, niſi quòd quos uentriculo infert morſus, dicit eſſe continuos, atq; appetitum ad eſcam inexplebilem,& quòd cibaria aſſumpta celeriter in excrementa cõmutantur. Hæc de indicijs ſatis ſint.

In curatione, ait Paulus, interdũ febri & lũbricis æqualiter occurrendum eſt, interdum exiguam febris rationem habentes, ad extrahendos à corpore feſtinabimus. Pleriq; enim negligentes, ab ipſis comeſti, conuulſi interiere. Nec deſunt, qui exeũtes per inguina ſe

uidiſſe atteſtâtur. Expelles ubi interfeceris, interficies rebus amaris. Cōmunis enim febris, lũbricorumq; curatio eſt, ut chamæmeli decoctum, & myxariorũ quæ uulgò Sebeſtem uocant, præbibatur, uel myxaria ipſa cocta māducētur, & ſuccus ſereos, aut coriādri ſemē cũ calida contritũ, aut oxycrato, aut myotidos, hoc eſt, herbæ quæ auricula muris dicitur, aut ramēta cornu ceruini, aut miltos nitidiſsima, quā & Auicēna ſub nomine macræ multũ cōmendauit. Vbi uero uiſcera intēta ſint, & phlegmonē patiātur, utendũ cataplaſmate ex lini ſemine, lupinorũ farina, abſinthio, & radice bryoniæ cũ hydromelite, aut oleo chamæmeli cũ abſinthio & aloē. At ubi febris non adſit, ſeriphum, quæ eſt ueluti abſinthij ſpecies, ut alio loco inquit Paulus: pteris, id eſt, filix: cardamomũ, Auicēna cordumeni uocat: ac ſandonicũ, abſinthiũ marinũ uocat Dioſcorides, Auicēna ſcea, uulgò apud nos nũc ſanctulinā uocatũ puto, cuius ſemen ante corallinæ uocatæ uſum, in magna erat celebritate. Vtendũ aloē, & per ſeipſam, & cum abrotono, pilulis factis ex melle, & extrorſum cũ melino & uino: nā & appetitũ excitat, cui rei maxime ſtudendũ. Miſcendũ aliquando & abſinthium. Impleatur umbilicus felle tauri, & aliquo ex his amaris quæ dicta ſunt. Iuuat & melāthiō cũ roſaceo, aut ſeriphi decocto, ac medulla cerui, umbilico, pectini, ac lũbis inũcta. Vngendũ & ſæpe ex oleo rhododaphnes. Cōfert coagulũ ſiccũ, & mētha. Cataplaſma fiat per omen lyſin, hoc eſt, ordei farinam, ptereon, abſinthium, farinam lupinorum, ſandonicum, abrotonum, ſydia, balauſtiō, acaciā, & gallam. Cerote ex aloē, abſinthio, farina lupinorum, ſeripho, melanthio, ana γραμμάρια (ſcrupulos noſtri uocāt) ſex, cera uncia ſemis, chamæmelino quātum ſat fuerit, his quæ ſicca ſunt, cum felle contritis.

Febris & lumbricorũ cauſa eadem.

Aſcarides in infantibus euacuantur balanis ex melle cũ modicis ſalibus, uel nitro. In adultioribus, ex acri muria. Ei uero clyſmati ab Auicenna recitato, in quo centauriũ recipitur, addit Paulus nitrum ac mel: & reliqua quæ adduntur, non copulatiue, ſed per diſiunctionem à Paulo ſcribuntur.

Aſcarides infantum quibus necentur.

In medicinis quoq; interficientibus, numerat abſinthiũ, chamælconta, anchuſam, puleiũ, calamintham, lupinũ. Ad latos confert comeſtio allij, decoctio ptereos, aut centaurij pota, uel deuorata: ſimiliter calaminthe, dictamnum, puleium. Compoſita demum duo deſcribit, quæ ſunt penultima ab Auicenna, cap. 5. recitata, quæ danda dicit, modo febris non adſit, eiq; quod baccas lauri recipit, addi iubet æquale nitrum, ſi quæris ut ſit efficacius.

Eodem etiam capite ubi legitur, mediatim, legendũ ex Paulo, ana grāmaria 3. Sed quoniam caſtigare Auicennam hoc loco cœpimus, nō ſubticebo & alium locũ qui caſtigatione, uel certe declaratione eget. Capite ſequēti, id eſt, ſexto, laudantur pili animalis uocati Alcaſim: legendum autem Ichneumonis. Sic enim ſcribit Paulus: In uniuerſum omnes à lumbricis ægrotantes Ichneumonos pili iuuant ſuffiti. De Theriace quoque ita ſcribit Paulus, de latis loquens: Ad perfectam morbi amotionem, da theriacen, niſi fortis uetat febris. Medicamē quoq; de Inula, ultimo loco eiuſdem cap. 5. deſcriptum, aliter

aliter ſcribit Paulus,ad hunc uidelicet modum:Helenij,ammoniaci, piperis,uel (ut in alio)ptereos ana uncias quinq;,cum oxymelite ca lido:& intermittentes bibant euphorbij drachmam unam ,uel duas.

Aliud:Ptereos oxibaphon,nitri drachmas duas,da in aquę cotyla, ei qui fuerit antea uacuatus.Melius autem eſt, ſi & exiguam capiat ſcammoniam.

Aliud:Corticis radicum punici acidi,extima ſemota parte,drachmas quatuor,piperis drachmas quatuor,cardamomi drachmas duas, praſij drachmas duas,da cum melle ei qui antea allia eſitauerit.

Hæc ſunt ferè quæ à Paulo collegi.Non tacebo tamen & miram (ut Paulus appellat)methodum,per quam & aloë pueris,& ſorbitiones interdum per os inijciuntur.

Inſtrumẽtum quoddã coquinarium,quod ζωμήρυσιν uocant,ſupinis ipſis detẽtis ori imponitur,& per clyſteridion,fortem habentem auliſcon,inuitis aloë,quanto plus fieri poteſt,intimius ore eorũ diſtento impellitur.

De uictus ratione ſic ſcribit Paulus: Eſcæ patientiũ lũbricos, ſint boni ſucci,quæ facile diducantur,atq; ad mẽbra tranſeant,nec cauſam foueãt,nec uires minuant.Quam ob rem uinũ cõcedimus aquoſum,cibumq; crebro exhibemus,tum propter id,tum etiam ne lũbrici morſus inferant.Si adſit uentris profluuium, indicio eſt, multos gigni cibo non diſtributo:miſcendaq; eo caſu ſunt ſorbitionibus uel pira,uel cotonea.

At libet quoq; nonnulla remedia ex Aëtio colligere,quo tibi plenius ſubſeruiã.Vbi(inquit ille)ambigua ſit affectio,mitioribus utẽdum:acrioribus enim remedijs febris exacuitur.ſi falſam ceperis ſuſpicionem,ſtabili uero dignotione exiſtente tẽporibus morbi attendendũ.Circa primos enim dies,multoq; magis iam inclinãte morbo ſi apparuerint,acrioribus inſiſtẽdũ remedijs,circa cõſiſtẽdi uigorem mitioribus:& tũ præcipue cũ uiſcerũ inflammatio,tentióue cõcurrit.Vtendum igitur cataplaſmate ex lini ſemine,& lupinorũ farina.Bibereq; debent ante omnẽ eſcã pueri quidem cremorẽ myxorũ & mẽthæ:perfecti,abſinthij & abrotoni.Perfectis uero infantibusq; etiam ſi trimeſtres fuerint,febrierintq;,tutò potui dabis terræ inteſtina,id eſt,uermes terreſtres,de quibus ſuprà etiã mentio facta eſt, cum hepſemate,id eſt,muſto cocto,ſi tolerant:ſi minus,cum hydromelite,aut ut uoluerint,nihil ueritus:neq; uilitatẽ eorum parui pendens.dabis autem ſeptem.Datur & chamæmeli decoctũ exiguo cũ roſaceo,& efficaciter operatur. Iuuat & erigeros, id eſt, ſenecion. Nec eſt carduus benedicta,ut putauit Genuẽſis,ſed herba apud nos, paſsim naſcens,uel mulierculis cognita,quam,quoniam in petris ferè inueniunt,Petrellam uocãt.Educit abſq; moleſtia & tragoponos, hoc eſt,hirci barbula,uulgo & ipſa cognita,olus uidelicet ſylueſtre, barbam petræ dicunt,uel eam,uel aliam multum ſimilem.His qui in declinationibus ſunt febrium,ſorbitionibus multum mellis immittendum,& ptiſanæ plurimum oleum omphacinum concoquendũ.

Hæc ſunt quæ ex Paulo & Aëtio collegi:quibus quoniam uis me

ueluti coruum olores interſtrepere, adijciam duo ſimplicia per me obſeruata, & meam quandam compoſitionem.

Simplicia ſunt duo olea, thuris, & atramenti, quod nunc uitriolũ uocãt, per eam uidelicet artẽ facta, quã chymicen dicunt. Ex horum priore ulenter iniungatur, ſed in ſecundo ualde cautè agẽdum, ne locus exulceretur, ſi intrò ſumatur. Sunt tamẽ qui auſint eius guttulam potui dare cũ melicrato. Porrò noſtra cõpoſitio capit, corticis rhei uel barbarici, uel põtici, coriandrorum præparatorũ, ſeminis ocymi, ſeminis arnogloſsi, ſydiæ, id eſt, corticum mali punici, careos, id eſt, carui, thu, id eſt, ſumach, ana drachmã unã: ſeminis cardui, quã Benedictam uocant, ramentorũ cornu ceruini & eboris ana unciã ſemis, corticum radicum mori, ſeminis braſsicæ, ſeminum citri, corticum ſalicis, ana drachmas tres, ſeminis portulacæ, dictamni, ana ſcrupulos duos: margaritarum, coralliorum rubrorum ana ſcrupulum unum. Fiat puluis, de quo detur drachma una uel duę, cum uino hyeme, uel non febrientibus: cum oxicrato æſtate, uel febrientibus. Vale.

EPIST. II. IO. Georgio Triſsino, pro curatione Incubi.

Incubus ſtudioſis uerẽdus.

ASſiduæ lucubrationes, indefeſſaq; ſtudia, ut animũ tuũ ſupra modũ excoluerũt, ita corpori nõ exigua intulere diſpendia. Eam enim affectionẽ incurriſti, quam ἐφιάλτην ferè Græci omnes medici uocãt. Dioſcorides ὑπὸ ἐφιαλτῶν πνιγμὸν, Themiſon πνιγαλίωνα nominauit: ex noſtris uero Plinius modo ſuppreſsiones, modo noctis ludibria: recentiorũ turba incubum uocat.

Incubi morbi ſympmata.

Difficilis motus cũ tremore ſtupidus quidam ſenſus, innocalitas, cũ clamãdi deſiderio, imaginabũda ſuffocatio, ueluti re quadã graui opprimẽte, & uiam ſpiritus præcludẽte, hunc affectũ comitantur. Quæ licet grauia, non tamẽ tam proprio malo moleſta (ferè enim nõ niſi in ſomni initio infeſtant) q̃ ꝗ grauiores affectus, comitialem uidelicet & attonitũ, ſed & maniam quoque minitãtur: uel his præſertim uerẽdos, qui literarum ſtudijs incumbũt, ut per quos animi ſapientiæq; ſecundum Platonẽ & Galenum ſedes, hoc eſt cerebrum ipſum, potiſsimum labefactetur. Enitẽdum igitur, ut quanto ocyus fieri poteſt, maligna illa affectio elidatur: hoc fiet, ſi cauſam ãputauerim*: ea enim ſemota, diſpoſitio quoq; ipſa, à qua ea quæ enumerauimus ſymptomata pẽdent, pariter pręcidetur. Cauſa, ut ex colloquio tecũ habito collegi, ſunt uapores mali, qui ex ſanguine plus quàm modo cõueniat atræ bilis habẽte, exurgentes, & in ſomni initio cerebri cauernas opplentes, tranſitumq; liberũ ſpiritui animali ad propria peragẽda munera excurrẽti præcludentes, modo omnia, modo quædã eorum quæ enumerauimus, pariunt detrimenta. Eſt igitur uapor ille cauſa, obſtructio morbus, incubus ſymptoma. Eritq; primus curationis uel potius præſeruationis ſcopus, prohibere ne huiuſmodi uapores cerebri meatus occupent. Hoc fiet, ſi eos humores abſtulerimus, à quibus ſuſtolluntur: ca

putq;

putq; roborauerimus ne recipiat:& ſi qui in eo ſint cõſiſtẽtes, diſcutiãtur, uel diſtrahãtur. Præſentiſsimũ igitur auxiliũ multas intentiones ſimul explẽs, eſſet uenæ præciſio: ſanguine enim miſſo, & materia amputaretur, & uapores diſtraherẽtur. Sed quoniam Sirij ardor nos abſterret, experiri fortè hoc tẽpore tutius fuerit cucurbitulas. Admoueãtur igitur duæ cucurbitulæ cute præciſa, prima ſupra talũ, altera ſub poplite, dextra utraq; parte & interiore: & ſi per has malũ non leuatur, duas quoq; ſublato ſpatularũ oſſe, utile erit admouiſſe. Per has enim, ni malũ altas nimis fixerit radices, adhibito conueniẽti uictu, uel totum eruetur, uel magna ex parte.

Porrò cõgruus uictus eſt, ut parcè ſemper, parciſsime in cœna cibus ſumatur, qui & boni ſucci ſit, nõ inflet, facile concoquatur, modice alat, nec uapores multos in caput mittat. Et ut ad particularia deſcẽdamus, panis ſit ex bono tritico, bene coctus, modiceq; & ſalitus & fermẽtatus. Vinum album, clarũ, lene, ſubacerbũ, dilutum, moderate ſumptum, ita ne cibus innatet. Caro ſit auium potius q̃ quadrupedum, & ſylueſtrium magis quàm urbanarum, modo aquaticæ nõ ſint, ceu pulli gallinacei uel columbini, turturis, uituli, hœdi, phaſianorum, perdicũ, auicularum, leporum, & aprorũ: hæq; potiſsimũ partes eligãtur, quæ præ alijs mouentur, & pinguedine carent. Oua gallinarũ recentia, ſorbilia uel tremula, non dura, nec aſſa uel frixa. Cappares oxymelite cõditi utiliter in cœnæ initio comeduntur. Piſces niſi ſaxatiles, & hi quidem non niſi raro guſtentur. Fructus omnes, præter piſtacia, paſſulas, & pineos nucleos, interdicuntur: ex adſtringentibus tamen ut piris, cotoneis, quid in ſecunda menſa, poſt alium uidelicet quẽuis cibũ, aut potũ ſumi poteſt. Non ſecus & uniuerſa olera, præter fœniculũ, anethum, bugloſſum. Ruta uero tantũ abeſt ut noceat, ut etiam ſummè conducat: uerum medicamentis potius quàm cibis eſt connumeranda, ſicut & ſaluia, & ſampſychus, hyſſopus, acros marinus.

Fugere oportet ſolẽ, frigus, uentũ, ignẽ, fumũ, Venerẽ, balnea, laſſitudinem, ſolicitudines, negocia, omne ingentẽ, omnemq; aſsiduã circa rem quãuis meditationẽ, & præſertim duabus horis à cibo, uehementes ſtrepitus, præcipitis loci, rei uelociſsimè motæ, magnæq; lucis conſpectum, eximios uel bonos uel malos odores, meridianũ ſomnum, imò omnem ſomnum longum, longasq; uigilias.

Exercitio ante cibũ moderato utẽdũ, ſed quo inferiora potius q̃ ſuperiora mẽbra fatigẽtur. Poſt cibũ uero animi & corporis quieti indulgendũ. Frictione utẽdũ multa & uehemẽti, quæ ab humeris & pectore incipiẽs, ſenſim ad crura uſq; deſcẽdat. Qua finita caput quoq; ipſum & perfricandũ erit, & pectendũ. Glycyſidos, id eſt, pæoniæ radix recẽs collo ſuſpẽſa geratur: uapores enim ab ea ſurgẽtes, cerebrumq; petẽtes, alienos excludunt, & cerebrũ roborãt. Eligẽda autem in hoc mas, quæ folio nucis regalis cõſtat, radice alba, digitali craſsitudine, longitudine palmi, & guſtu adſtringit. Myrobalanus quoq;, quam chebulam uocant, ſaccharo condita, quotidie mane comeſta, cerebrum mire corroborabit.

Pæoniæ radicis efficacia.

Myrobalanus.

Quòd ſi per hæc malum nō tollitur,aut magna ex parte leuatur, fortiora aggredi remedia neceſſe erit.Secāda igitur exterior cubiti dextri uena,& auferēda,ſi ater fluxerit,ſanguinis ſemilibra. Hyſſopus deinde herba,& paſſulæ tādiu in pluuiali aqua coquēda ſunt,do nec dimidiū excoquas,decoctiq; tres unciæ,cū ſeſquiuncia oximeli tis ſcillitici per octo cōtinuos dies in aurora bibēdæ.Poſt quos potus purganda aluus per obolos quatuor Armeni lapidis,toties aqua pluuiali abluti,ut eius nec odor nec ſapor guſtata aqua ſentiatur:qđ ferè poſt quinquaginta ablutiones fieri cōſueuit:poſt quas iterū ter roſacea aqua abluatur.eſt autem cum melicrato bibēdus. Proderit & per interualla ſemunciā,uel unciam integram herbæ,quam ſenam uocant,cum pari buglosſi menſura perpetuam noctem aqua calefacta madere ſinere,& mane quod excolatum fuerit,bibere.

Corpore bene purgato,caput quoq; ipſum uacuandū:quod optime conſequemur gargarizādo eandē potionem quā ſuprà deſcripſimus, quæ uidelicet ex hyſſopo, paſſulis,& oxymelite componitur. Vel ſi paſtilli maſticētur qui habent pulei unciā unā,caricas pingues ſeptē,piperis longi drachmā integram,pyrethri mediam.Semina nigra pæoniæ quindecim,ſi cum melicrato bibantur,mirè uapores excludunt,& cerebro robur imponunt.Pyrethri etiam radix inſtar zingiberis condita frigoris tempore multum conducet.

At ſi neq; his in totū malū ceſſerit,trāſacta bona autūni parte,iterum ſanguis mittendus,& per oxymel Iuliani purgatio facienda,ac hieram diacolocynthidos,aliquos inter uenæ ſectionem unamq; & alteram purgationē intermittētes dies,quibus & uires recreētur, & natura per ſeipſam agere permittatur.Per gargariſmata quoq;,maſticationes,ac naritiua caput bene purgandū.Deinde cucurbitulæ præcordijs & dorſo admouendæ,cum ſcarificatione. Danda Mithridatis antidotus mane & ſero,auellanæ magnitudine,& quibuſdā interpoſitis diebus,iterū per hierā diacolocynthidos purgandū.Cucurbitulæ collo & capiti admouendæ.Calidis fomentis, demumq; ſinapiſmo in uertice utēdū,& ſi opus fuerit,tandē cādentibus ferramētis, ulcus cōſueto capitis loco ſupra caluariæ ſuturas excitandū.Sperandum tamē,ut non ſit neceſſe ad hæc ardua uenire,ſed obſeruata uictus ratione,quā ſuprà monſtrauimus,per faciliora auxilia citò optata incolumitas expectāda.Quod ille nobis donare dignetur,qui eſt uera ſalus Chriſtus dominus,cui laus & gloria. Vale. Ferrariæ, ex ædibus noſtris, 20. Iulij 1512.

EPIST. III. Io.Mariæ Pactlo med.Mātuano,in defenſionem præcedentis epiſtolæ,de curatione Incubi.

HERI ueſperi dum uix ſacrū ſoluiſſem ieiuniū,redditæ mihi fuerunt literæ illæ tuæ magnæ,& à me magnopere deſideratæ.Quas dū legēdi auidus refero, inuenio in eis aliud longe argumentū q̄ expectabā:nō enim de lūbricis,ut putabā,ſed de noua,& mihi nequaq̄ cogitata materia agentes uideo.Epiſtolam enim quandam meā,non ad te, ſed

ſed ad Ioannem Georgiũ Triſinum datam,uirum non minus literarum peritia,& morum grauitate,quàm generis nobilitate præcipuũ, ſub limã ducis,fereq; totã atteris. Quatuor autẽ ſunt præcipua quæ non probas:quòd uenæ ſectionẽ imperẽ,quòd uentre antè uel pòſt non leniã:quòd nulla alia præeunte,oxymeliten potionẽ ſcilliticam cum hyſſopo dem:quòd lapidem Armenũ,rem aut ignotã,aut certe ambiguam,pro purgatorio exhibeã.Ego mi Pacte,licet non diſputãdi gratia ea cõſcripſerim,ſed probi uiri, & amici ſaluti conſulturus, ut tamẽ tibi morẽ gerã,id enim optare per hanc tuã epiſtolam uideris,reddã conſiliorũ meorũ rationẽ,& tuas aduerſum ea argumẽtationes,quantũ in me erit,& quàm breuiſsime potero conabor refellere. Magnitudo morbi,& uirtutis robur,uel ſolæ,uel primæ phlebotomiæ ſecundũ Galeni doctrinã intẽtiones,ad ſecandã uenã me trahebãt. Magnus enim erat morbus qui aderat,maiores lõge quos formidabamus:adeò,ut ſi nõ magnã quoque plenitudinẽ fuiſſemus adeſſe ſuſpicati,auxilium tamẽ hoc tam neceſſariũ non eramus prætermiſſuri,præſertim quoniã clariſsimus ille uir, aliquãdo attonito morbo fuerat uexatus,cuius & ueſtigia ſecũ aſsidue deportat, ſiniſtro crure claudicans. Subobſcurus tamẽ rubor & tẽtio uenarũ,anteactaq; uictus ratio,plethoram mihi ſignificabãt. Vnde uero cõiecerim,atrã bilẽ cũ ſanguine eſſe morbi cauſam, multa fuere, ſed inter cætera ſpecies illæ imaginũ,quæ & in ipſa nocturna ſuppreſsione,& in reliquis etiã ſomnis,imò & interdũ uigilanti occurrebant. Ex his autem quæ te ad aliã trahunt ſententiam,urinam quidem & præincipiẽtem cauſam parui facio:alterius enim inter tot proprio commentario de phlebotomia indicia,nunquam meminit Galenus. Nullam uero cauſarum præincipientiũ oſtendere curationẽ,ſcripſit idẽ autor quinto libro artis curatiuæ. Verum nec æger ipſe(quod tu contendere uideris)aſſerebat, ſe nunq̃ hac paſsione afflictum,niſi quando poſt cœnã legiſſet:ſed ſæpenumero,ubi nec poſt cœnã, nec antè legerat, offenſum:alioquin neq; ratio conuincit,ut uapores cibi male concocti ſint paſsionis cauſa,ſi nõ patiatur niſi poſt cœnã legerit. poteſt enim illa lectio,ueluti præincipiens cauſa,aliã in corpore cauſam mouere præcedentem,à qua,non ab ipſa præincipiente, ſit curationis methodus accipienda. Quod uero adijcis,poſſe & hoc cõtingere à cerebro,proprium nutrimẽtum nõ bene cõcoquẽte,& abſq; ſtomachi uitio:non tollit,quin ſanguis atræ bilis naturã habens, is eſſe poſsit. Licet enim cerebrum ſanguine proprie pituitoſo nutriatur,ubi tamen hic deſit,alio quouis præſente nutritur. Quem ſi non uis dicere atræ bilis naturæ eſſe,plus quàm par ſit eius ſecum habere concedas. Huic tamẽ ſententiæ nequaquã ego adhæſerim,ut ex reliquijs uidelicet nutrimenti,male à cerebro cõcocti,ea fiãt nocumẽta:illo enim modo ſolent tumores præter naturam in membris fieri,aſsidueq; oporteret aliquis ex his quæ per interualla malis patitur in cerebro perſentiri,nec in ſomni tantum principio, ſed diſtributo potius iam ſanguine per ſecundam concoctionem genito. Subdis præterea,conſentire quidem miſsioni ſanguinis temperaturam, ſed

morbũ negare,ut qui ex crudis humoribus fiat,& fortè extra uenas: quod uel ex hoc dicis oſtendi,quòd pueri tali morbo frequẽtius infeſtãtur,ueluti crudis humoribus abundantes,quibus minime competit phlebotomia.In quibus uerbis uideris negare phlebotomiam aliquando tali affectui, incubo ſcilicet uocato, conuenire. quod certe,præter id quòd à ratione alienum eſt, præcipuis quoque autoribus aduerſatur.Nam (ut Paulum & alios Græcos omittam) cura eius,inquit Auicenna,eſt phlebotomia. ſic Raſis, ſic quicunque celebres habentur. Quòd ſi dixeris,non negare te ſemper phlebotomiã,ſed in hoc uiro qui crudis humoribus abundet:iam non erit morbus qui neget,ſed crudi humores. Ego tamen in eo nunquam plumbeum,uel pallidum,uel ſubalbidum colorem aſpexi, qui Galeno teſte,ſunt crudorum humorum colores,à quibus prohibetur

Colores phlebotomiam prohibentes.

phlebotomia,ſed floridum ſemper atque rubentem. Neque uenas exiles(ut tu dicis)ſed magnas ſatis, craſſas & extentas. Vt igitur totam hanc diſputationem colligamus, aut morbus fit à ſanguine (ut ego puto)cui atra bilis miſcetur,aut ab alio quouis humore. Si primum,non tu modo,ſed uix Chryſippus aut Eraſiſtratus detractionem ſanguinis negabit.Si ſecundum,affectus magnitudo,& præſentis,qui nec ſit congruo uictu,& quas iuſsi cucurbitulis ablatus:& futuri, præcipue attoniti quem iam ſit paſſus,formido,ad idem uel inuitos nos trahunt,conſentiente uirtute,& nihilominus ætate. Laxato,ſi nõ ſoluto primo nodo,iam ſecundũ aggrediamur.Quòd nullam de uentre leniendo mentionem habui,nõ propterea fuit,quòd aliter in hoc quàm cæteris ſentirem,ſed breuitati indulgens,ut hoc, ita multa alia ad phlebotomiã pertinentia prætermiſi,ut horã,ſitum, cibũ,atq; id genus cætera. Neq; enim phlebotomiæ cõmẽtariũ,ſed conſultricem epiſtolã ſcribebã:alioquin neq; lenitio illa eſt ſimpliciter neceſſaria,ſed quemadmodũ ſcripſit Galenus, determinatione eget Hippocratica. Quod uero tertio quæris loco,maioris momẽti eſt,& quod,ut ſcribis,maiorẽ te in admirationẽ, & certe meritò trahere debebat,quòd uidelicet non per gradus,ſed per ſaltũ ſtatim ad altiora conſcẽdo. Poſſum hic reſpõdere,me non ſtatim ad extrema accedere,ſed morbo,etiam quãdo ad me peruenit,ſatis antiquo, cucurbitulas primo cruribus,deinde ſpatulis admoueo, congruum uictum,uacuantem ſcilicet & attenuantẽ impero.Quibus auxilijs ni morbus uel tollatur,uel magna ex parte leuetur,phlebotomiã impero:in qua inſpici ſanguinẽ iubeo,ne fortè coniectura me fefelliſſet, & niſi ater craſſusq; fuerit,nõ detrahi.Nigrũ & craſſum ſanguinẽ fa

Sanguinem nigrum & craſſum atræ bili participare.

teamur neceſſe eſt atræ bilis naturã habere,quam uehemẽti medicamine tenuare,atq; præcidere oportet,ſimul quoq; uias de obſtruendo uel reſerando parare.Hoc enim eſt quod Galeno interprete nos Hippocrates docuit, quando ait,Corpora ubi purgare uolueris,bene fluida facito.An uerebor ego in diuturno morbo,ab atra bile pẽdente,iã per parcũ uictum,cucurbitulas & phlebotomiam uacuato, hyſſopum,quã Galenus in acutis morbis,& cũ uehementi febre turgentibus,prima uel ſecũda die,nulla præeunte uacuatione,nõ formi

dat?

dat? Dicunt recentiores, & quandoq; antiqui à facilioribus eſſe auxilijs inchoãdum. Scribit uetuſtiſsimus Hippocrates, Ad ultimos morbos extremæ curationes, exactę optimæ ſunt. Conciliũ inter utroſq; ſtatuit bonus Hippocraticæ doctrinæ cultor Galenus quinto Therapeutices libro, per hæc uerba, Non quemadmodum nonnulli medicorũ, à paruis inchoandũ eſt auxilijs: neq; (quod illi dicũt) intelligẽdum, ut prius hæc tentanda, deinde (ſi non iuuerint) ad maiora accedendum: in his enim quæ periculo uacant paſsionibus, uera eſt hæc opinio.

Morbo urgenti audendum.

Poſſum igitur (ut dixi) negare me ſtatim ad ſumma acceſsiſſe: poſſum & ſi quis uel in ipſo purgatorio pharmaco à me hoc actũ affirmet, me tum Galeni & Hippocratis autoritate tueri, tum Pauli & Auicẽnæ. Paulus in hoc ipſo morbo per hellebori drachmam purgat, cui (niſi in libro ſit menda) tres obolos addit ſcammonij & aneſi quid, uel dauci, uel petroſelini. Auicenna uero euphorbij drachmam dat, cum tertia parte ſcammonij, & quarta colocynthidos: ita ut mirari ſubeat recentiorum, qui uerba paulò ante conſcripta ab Auicenna, ſcilicet ſolutionem uentris faciendam cum eo, quod totũ humorẽ educit, exponũt nõ una, ſed pluribꝰ euacuationibus. Niſi fortè putent Auicen. uoluiſſe hoc cõpoſitum pluribus ſufficere uacuationibus, quod tamẽ litera non patitur. Quare enim diceret, ſi uirtus fuerit fortis, ſi ex eo medicamine dari tantũmodo quindecim grana uoluiſſet? quemadmodum Iacobus cognomento de Partibus interpretatur. Sed nónne pilulæ ex cyaneo lapide, quas Lazuli uocant, quarum doſis eſt, ut ipſe Iacobus dicit, drachmæ binæ; & quas uirtute nõ forte exiſtente præbet, ſunt illis quindecim granis potentiores? Faceſsat timor, & in his præcipue morbis, qui abſq; febri ſunt, ſed nõ abſq; periculo, & in quibus adhuc homo ſolita poteſt opera exercere, magna nõ uereamur auxilia.

Pilularum Lazuli doſis.

Ego certe (cũ econtrario multi ſoleant) quo magis ſeneſco, eo audentior fio. Exhibui crebrò hellebori nigri integrã drachmã, adiectis etiã diagridij duobus granis, nec uel moleſta, uel maior plus debito ſecuta eſt purgatio. Lapide quoq; Armenio, bene iuxta Alexandri doctrinam abluto, & in catapotia quoq; eius modo reformato, plerunq; & in pluribus hoc anno uſus ſum, ſemperq; iuuamentum ſequutum eſt, nec cum magno impedimento: bis tantum uomitum incitauit, ſed qui poſtmodum iuuerit. Mulierem cancro in mammilla laborantem, ab ingentibus doloribus liberauit. Alium à melancholiæ morbo, cum iam fores eſſet ingreſſus, bis uel ter acceptus, reuocauit. Quomodo, inquis, inueniſti, quem alij Venetijs diligenter inquiſitum inuenire nequiuerunt? Dicam quomodo. Dum hic quoq; apud nullum inueniretur ſeplaſiarium, monachæ quædam ſemunciam donauerunt. Quĩ ſcis, inquis, quòd uerax ſit? Non minus certe, quàm quòd id ſit ſcammoniũ, quo paſsim utimur. Res omnino eſt à communi cyaneo, quem lapidẽ Lazuli uocãt, diuerſa, cũ multa tamen ſimilitudine, & quæ atram bilẽ, nõ cũ magna purgat uiolẽtia: cuius ſi potero fragmentũ ad te mittã.

Cyaneus lapis Lazuli.

Demũ quaſi cum felle in Leonicenũ ſtylum uertis, in qua cõtrouerſia nolo me nunc quidem intromittere: hoc dũtaxat dixerim, omni-

no mihi uideri, Arabes autores utrâque rem, Armenũ ſcilicet & cyaneum lapidem ſimul eodem capite confudiſſe. Hæc ſunt quæ raptim, ut cernis, tuæ magnæ epiſtolæ reſpondenti occurrerunt, quæ ut minore cura & opera exarata ſunt, ita maiore uenia digna erunt apud te. Accelerationis cauſa fuit nuncij occaſio, quem neſcio, an potuerim etiam celeritate aſſequi. Vale ex Ferraria.

EPIST. IIII. Hippolyto Roſcio. Quid intelligẽdum apud Auicennam per Albezed.

QVAERIS quæ res ſit, quam Auicẽna Albezed tertio ſuę medicinæ libr. uocat, & magnopere in articulorũ morbis cõmendat. Cui quidem quæſito, quiſpiam autoritate ipſiuſmet Auicennæ nixus, facile reſpõdebit, Albezed eſſe Keiri, quæ non aliud eſt, quàm id quod Græci λευκόϊον, noſtri albam uiolã uel matronalẽ uocãt, rem uel pueris notã: ut quã in penſilibus hortis, atq; etiã interdum in parietibus libenter conſerant. Sed huic ſententiæ reclamat Simon Genuenſis, cui hiſce in rebus magna à patribus noſtris fides hactenus eſt adhibita: admiratus Auicennã ignoraſſe bezed eſſe corallium, quum de eo ſub bezed nomine ſecũdo eiuſdẽ ſuæ medicinæ libro perſcripſerit. Ego uero nõ minus erraſſe Simonẽ quàm Auicennam in hac re puto, bezedq; ſeu albezed (eadem enim eſt utraq; dictio, ſolo articulo differens) nec leucoion, nec corallion eſſe dico: quorũ alterũ Simõ credidit, alterũ Auicenna, ſub quadã tamen protulit dubitatione: intelligendumq; pro bezed, quandã puto anagallidos ſpeciẽ, quæ rubicundum florem profert. Vnde autem ad hoc mouear affirmandum, hinc diſce. Cõſtat Auicennam totum ferè ſuum de medicina librũ, ex alijs medicis, tum Græcis, tum barbaris tranſcripſiſſe. Ex quo fit, ut nõ ſit ad intelligẽdum ipſum, ſicubi difficilis uidetur, uia melior, quàm ad ipſos recurrere autores, à quibus id, de quo dubitatur, aſſumpſit. Quiſquis autẽ hoc melius facere norit, is utiq; melius eũ intelligat neceſſe eſt. Et qui ab hac uia receſſerũt, multipliciter ſemper lapſi ſunt. Primus, quod ſciam, hanc intelligendi Auicennæ uiam nobis mõſtrauit Nicolaus Leonicenus, uir & Græce & Latine doctiſsimus, ac medicinæ ſicuti bonarũ omniũ artiũ cultor eminẽtiſsimus. Hoc idẽ Hermolaus Barbarus æui noſtri ſplẽdor & gloria, aliquãdo mihi Venetijs indicauit, cũ de cõmunibus ſtudijs in eius bibliotheca colloqueremur. Tantorũ ego ducũ caſtra ſequutus, quoties ſcrupulus aliquis in Auicẽna incidit, ad antiquiores præſertim Græcos me cõfero. Inter cæteros autem, in his præcipue quæ ad curationes morborũ pertinẽt, Auicenna ſequutus Paulum uidetur. Hunc igitur euoluens, inuenio antidoton, cui nomen diacorallion, ſummopere in articularibus morbis cõmendari: cuius cõpoſitionẽ dũ examino, manifeſte cognoſco, Auicẽnã ſuã quã uocat albezed antidotõ, inde accepiſſe, licet (ut crebro in alijs etiã factũ eſt) multipliciter labefactã. Quod ut cognoſcas, uerũq; tã laudati medicaminis cõſtruẽdi modũ

Difficiles Auicẽ. locos explicare uolenti, quæ ſpectãda. Nicolaus Leonicenus. Hermolaus Barbarus.

modũ habeas,Pauli ipſius ſeriem ſubſcribam.ea eſt huiuſmodi: Rhei barbarici,pæoniæ,mirrhæ,ſpicæ nardi,ana uncias duas,folij unciam unã,gariophyllorum grana quindecim,anagallidos habentis florem rhuſion,quam uocant corallium,unciam ſemis,ariſtolochiæ longæ & rotũdæ uncias quatuor:doſis grãmarium unum, quotidie poſt bonã cibi concoctionẽ.Hæc eſt Pauli deſcriptio: ex qua licet aduertere,non ſolum quòd Auicenna Simonq; errauerint, ſed etiã quænã cauſa eos in errorẽ duxerit. Auicẽna enim putauit anagallidẽ eſſe alkeirin,id eſt,leucoion:quoniã ipſius quoq; leucoij quandã ſpeciem rubrũ proferre florẽ,apud Dioſcoridẽ legerat.Simõ accipiẽdũ coralliũ,quoniã albezed uox apud Arabes coralliũ ſignificat:nõ aduertẽs medicamẽtum id appellari diacoralliũ,non à uero corallio,ſed ab ea anagallidos ſpecie,quæ ꝙ flore, colore corallio rubro ſimili cõſtat, coralliũ nũcupatur.Habes igitur mi Roſci quid pro albezed in eo ſit medicamine capiendũ,& quæ ſit uera medicaminis cõpoſitio. Vale.

IOAN. MANARDI
EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER QVARTVS.

EPIST. I. ad Pactum, de Lumbricis.

REVOCAS me iterũ Pacte ad lũbricos,atq; in primis petis,latus ille,quem me uidiſſe ſcripſeram,eſſetne unus obuolutus, an plures, cucurbitæ ſeminibus ſimiles.In quibus uerbis oſtendis,te nõdum aſſequutũ quod ſcripſerã,licet Pauli & Aëtij autoritate,& meo demũ teſtimonio confirmatũ. Addam igitur antiquiorẽ teſtem,meámque atteſtationem pluribus,& quidem clarioribus uerbis explicabo. Scribitur libro quarto de morbis, qui liber inter ſexaginta Hippocratis opera numeratur, ita uerbum ex uerbo:Vermes lati gignuntur in puero adhuc intra uterũ exiſtente.& poſt multa: Eſt autẽ ſpecies ipſius ueluti abraſio inteſtini alba. *Latorum uermium effigies.* Indicia eius ſunt,quòd excernuntur interdũ nonnulla cucumeris ſeminibus ſimilia.Scribuntur & alia multa ibidẽ,quę conſultò prætereo,& ad meã in alia epiſtola atteſtationẽ confirmandã me couerto. Exeunt aliquando,maxime ablutis clyſmate inteſtinis,membranoſa quædã corpora,ualde lata,colore exalbida,cõſiſtentia inæqualia,intraneã inteſtinorum ſuperficiẽ repræſentantia : quæ dicere aſſolent medici, eſſe mucos intra inteſtina repertos,uel mucoſam pituitã frigiditate inteſtinorum addenſatã. Mulierculæ lectulos uermium uocãt.Hęc crediderim ego portiunculas latorũ uermium,quãdo(ut inquit Paulus)per partes excernũtur.Nec eſſe puto medicũ uel mediocriter exercitatum, qui hæc aliquãdo inter alui excremẽta nõ fuerit intuitus,nec cum magna admiratione. Sed cum toti ſimul excernuntur,& præſertim adhuc palpitãtes(quod ego bis térue in tota uita cõ

ſpexi) incredibili illa (ut idem ait Paulus) magnitudine, in magnam nos trahunt admirationem. Quod tamen raro contingit: tum quia (ut inquit Galenus) rarior eſt lumbrici lati generatio: tũ quia (ut ait Paulus) dimiſsi nõ cõſiſtunt. & hinc fieri puto, ut aſsidentes plerũq; inter excrementa, neſcio quid medico oſtenſuri, fruſtra perquirant, quod tamen ſe prius uidiſſe teſtãtur. Hæc eſt lati uermis effigies, Latinis medicis hactenus incognita. Neminẽ enim adhuc legi, qui hũc uermẽ plenè cognouerit. Arnaldus tantum & Beniuenius ueritatẽ, conniuentibus tamen oculis, procul aſpexerunt. Sed & Plinius per illam tricenûm pedum tineam, hunc ipſum latum uermẽ intellexit.

Fœtunticetum quid.

De teretibus dixeram ab Auicenna longos uocari, eſſeq; ſimiles in fœtunticetis naſcentibus, quos oniſculos uulgò uocant: tu uero ambigere uideris quid ſint fœtunticeta, & qui ſint apud uulgum oniſculi. Oniſculos, uoce parum detrũcata, niſculos, uulgò apud nos uocant, quos Græci γῆς ἔντερα, quaſi terræ inteſtina dixeris, nos uermes terrę, Auicenna charatim, qui in fœtunticetis, id eſt, fœtidis ac cœnoſis locis reperiri conſueuere. His eos eſſe ſimiles qui teretes, uel rotundi à probatis autoribus, ab Auicenna longi uocantur, nemò negauerit qui utroſq; cognoſcat.

Circa aſcarides deinde tria petis, uel potius quatuor: nomen, rem, antiquorũ ſententiam, an eos uſpiam uiderim. Nominis etymõ nulibi (quod meminerim) uel apud Græcos, uel apud Latinos legi: mihi autem ueriſimile fit, deduci eã uocem à uerbo Græco ἀσκῶ, quod Latine ſignificat exerceo: uel potius à uerbo ἀσκαρίζω, quod idem eſt quod moueo: ſedi enim circa quam conſiſtunt, uehementem pruritum inferentes, ut Paulus & Aëtius teſtantur, aſsidueq; cõmoti animal continuò extimulant & exercent. Quicquid uero recentiores ſentiant, nõ eſt dubiũ apud antiquos per aſcarides paruos uermes intelligi: ſunt enim aſcarides (inquit Galenus aphor. 26. libri tertij) tenues quidã lumbrici, in parte maxime inferiore craſsi inteſtini geniti. Galenũ Aëtius & Paulus ſunt ſecuti: à quibus nec diſſentit Auicẽna, ſi modo recte & legatur & intelligatur. Sic enim ego principiũ ſecundi cap. legendũ puto: Longi, & lati, & rotundi, & aſcarides & parui. & uerbũ, lati, ſecundo loco in quibuſdã codicibus etiam Hebręis ſcriptũ, omnino ſuppoſititiũ puto. Ita autem intelligendum, ut per aſcarides & paruos (quod alia etiã ſcripſi epiſtola) unã tantum ſpeciẽ intelligamus, eos uidelicet quos Galenus aſcarides, ipſemet Auicenna in primo libro minutos: in tertio, modo ſimul aſcarides & paruos, modo aſcarides tantum, modo paruos tantum uocat. nã quæ de loco generationis paruorũ ab eo dicũtur, de aſcaridibus à Galeno, ſed ab Aëtio ac Paulo aptius dicta ſunt: quæ uero de ætate aſcarides gignente, ex Hippocrate & Galeno in Aphor. ſuperius adducto ſunt accepta, qui nullo pacto de latis intellexerunt, quando nec eos quidem nominaſſe eo loco Hippocratem Galenus teſtatur, tum capite quoq; tertio in quo de ſignis agitur, quæ de ſedis pruritu, & aſsiduo motu paruorum dicuntur, ſimilia ſunt his quæ de aſcaridibus Paulus Aëtiusq; conſcripſerunt. Quod autem ſcribitur quarto capite, medicinas

Aſcaridum deſinitio.

Locus Auicennæ reſtituitur.

dicinas interficientes aſcarides,& rotundos , interficere etiam longos:fuit ſententia Galeni in fine artis curatiuæ, licet ordo ſit in Auicenna permutatus.Scribit enim hoc modo ad uerbū Galen.Rotundos uermes ſufficit interficere abſinthiū:latus fortioribus eget pharmacis,quale eſt filix, adhuc autem & uocata aſcaris. Quemadmodū uero ambigi non poteſt,hic ab Auicenna dici lōgos , quos Galenus uocauit rotundos:& quos Galenus latos , Auicennā uocaſſe rotundos:ita clarū eſſe debet,ab utroq; eoſdem uno nomine uocatos aſcarides:qui ſcilicet ſunt ab his quę bibuntur(ut Auicenna ait)remotiores,utpote in parte maxime interiore craſsi inteſtini generati,prout ex Galeno ſuperius oſtenſum eſt,id eſt,circa ani extrema, & longanonis initia,ſicuti Paulus declarauit.Liquere igitur ex dictis puto nō aliud eſſe aſcarides Auicennæ,quàm Galeni:nec paruos,aſcaridesq; præterquā nomine apud Auicennā diſtare.Nec te moueant ſexti,ſeptimiq; capitis inſcriptiones:ſolent enim capitū ſectiones inſcriptionesq;,tū in alijs,tum in hoc ipſo libro plerunq; mentiri,utpote non ſemper ab autoribus ipſis , ſed à quouis potius lectore pro arbitrio conſcriptæ.Mendam uero in ſexto capitis titulo adeſſe,uel hoc poteſt oſtendere,quòd ſtatim poſt primū remediū, latorū auxilia ſubſcribuntur , deinde toto ferè capite ea quæ ſunt omnibus ſpeciebus cōmunia.Sed & kitrā,id eſt,cedria,quę hic conferre ſcribitur ad aſcarides,ſequēti capite in paruis bis repetitur, quam peculiariter aſcaridibus,proprio capite,lib.7.de ſimplicibus medicinis Galenus commendauit.Et hæc quidē de aſcaridibus dicta ſint. Vnus autem adhuc ſupereſt ſcrupus circa lumbricorū ſpecies,qui me ſæpenumero non mediocriter perturbauit.Nā qui Cucurbitini uocantur,ad nullā triū dictarū ſpecierū uidentur pertinere,& propterea quartam per ſe ſpeciem putari poſſunt conſtituere. quod ex recentioribus nōnulli prodiderunt,latos in duas ſpecies diſtinguentes,lōgos uidelicet & breues:illos aſcarides,hos cucurbitinos nominātes.Nec deſunt qui cucurbitinos pro genere capiāt,quòd in diſiunctos ac cōiunctos ueluti in ſpeciem diuidūt.At certe negari nō poteſt in quibuſdā libris ex Arabica lingua tranſlatis,cucurbitinos abſolute pro latis poni,ſicuti in cōmēto Arabico Aphoriſmi ſuperius allati,ubi etiā peruerſo ordine,aſcarides pro rotundis, atq; econtrario rotundi pro aſcaridibus leguntur.In libro quoq; Serapionis,capite de filici,ubi Dioſcorides & Galenus habent latos , in Serapione ex eorum uerbis ſcribuntur cucurbitini.Sic & apud Moyſem nona ſuorum Aphoriſmorū particula,ex Galeni autoritate pro latis leguntur cucurbitini.Verum hæc diſputatio ad nomen ſpectat,illud uero potius ad rem,an lumbricus reperiatur qui ſit cucurbitæ ſemini non abſimilis. Ego quidē, quod meminerim, nunquam lumbricum uiuum conſpexi , qui cucurbitæ ſemina repræſentaret. Paulus & Aëtius , corpuſcula illa cucurbitæ ſeminibus ſimilia,non in numero uermium,ſed inter uermis lati indicia connumerant.quod ex Galeno,lib.de locis paſsis primo,ſumere potuerunt , & ex lib. de morbis ſuperius adducto . Antonius Beniuenius Florentinus , noſtra memoria medicus grauiſsimus , in

Cucurbitini lumbrici.

ſuo

ſuo de abditis libello, uidiſſe ait inter ſeſe adeò cohærentes, ut unus uideretur, quàtuor cubitorum longitudinē excedēs. Arnaldus quoſdam refert, dicētes, cucurbitinos hoſce, in uentre cuiuſdam alterius magni uermis generari, quē Cingulum uocant: quæ ſententia à Paulo & Aëtio non abhorret. Ex ſenioribus adhuc nobiſcum degentibus medicis, nonnulli uidiſſe eos multoties uiuos referunt, alij non uiuos, ſed mortuos. Quin proba & fide digna matrona nuper in magno quopiā uerme, quē eius auia ægrotans deiecerat, ſe uidiſſe multos uermiculos cucurbitæ ſeminibus ſimiles adſeuerauit. Quicquid autem ſit, dicere oportet, antiquos hoſce in numero uermium non habuiſſe: quoniam decidi à lato ueluti ſegmentum quoddam, & eius portio uiderentur, ſed indicium proprium lati uermis eſſe, ſicuti arenam lapidis, ſcripſit eodem loco Galenus.

Vermium præſagia. Petis deinde, ut de prognoſticis nōnihil ſcribam, quæ neſcio quo modo alia epiſtola prætererā. De his ſic ſcribit Paulus: Circa febriū initia geniti, ſubſiſtentiā ex ſubiecta habent corruptione: circa conſiſtendi uigorē, ex morbi malignitate: circa declinationem ad melius omnino proficiunt. Ait enim Hippocrates, bonū & uermes rotūdos exire ad criſim eunte morbo. Aëtius autem ex Herodoti ſentētia, ad hunc modum: Lumbrici & in febribus & abſq; febribus fiunt, multitudine, magnitudine, colore & tempore inuicē differentes. Circa enim morbi principia geniti, ſubſiſtentiā ex ſubiecta recipiunt corruptione: circa conſiſtendi uigorē, ex morbi malignitate: circa declinationē, ex tranſmutatione ad melius, qui & celeriter excernūtur, natura eos ad exteriora non ſecus ac cætera excrementa propellente. Deteriores uero ſunt maiores minoribus, multi paucis, rubri albis, & uiuentes mortuis. Poſtremo tamen Aëtij dicto Raſis atq; Auicenna aperte repugnant, uiuos mortuis ſimpliciter præferentes. Mitto quæ in hac cōtrouerſia ſcripſerunt recentiores, ut quæ & legiſſe te puto, & cuiuis legere in prōptu ſit. Mihi quidē uidetur firmius ſemper eſſe iudicium quod ex mortuis ſumitur, ut quos neceſſe ſit expelli, nec ſuapte ſponte exire. Hæreo tamen Hippocraticæ ſentētiæ, quòd bonum ſit eos excrementis alui commiſceri, dum morbus iudicatur: ita ut per hoc intelligamus, ſi alio tempore emittantur, ſymptomatis, id eſt, caſus potius fieri ratione, ut Galenus dixit, quàm naturæ ui: & propterea uel corruptionem, uel malignitatem indicare, ueluti Paulus Aëtiusq; diſtinxere. Et hæc quidem de prognoſticis in præſentia dicta ſint.

De milto quoq; quam Auicenna macrā uocat, quæris quid ſit, & an ſit miniū. Certe ſi Plinij, uel Hermolai, qui locum caſtigauit, autoritatē ſequemur, fateri oportet, milton eandem rem eſſe cum minio: ait enim Plinius ab Hermolao emendatus, Milton uocāt Græci miniū. Si uero Theophraſti, Dioſcoridis, atq; ut ego quidem puto, uerā Plinij caſtigationem, res tantum diuerſas, quantū diſtant uenenum & antidotus. *Milton nō eſſe minium.* Siquidem minium adeò uenenoſum, ipſomet etiam Plinio teſte, exiſtit, ut qui id in officinis poliunt, faciē laxis ueſicis illigent, ne in reſpirando pernicialem puluerem trahant. Miltos

tantũ abeſt à ueneni natura, ut intra corpus aſſumpta, & lumbricos enecet, & hepaticos iuuet, & ad alia quoq; quàm plura utilis reperiatur. Sed & idem Plinius lib.33. ubi de minio agit, paulò poſt uerba ab Hermolao (ut diximus) emendata, rubricã & ſinopidẽ, quæ ſunt ex milti genere, uel eadem cum ea, res diuerſas facit à minio. Item lib.35. miniũ, ſinopidem & rubricã inter ſe diſiungit, multa de ſinopide ſcribens, quæ Theophraſtus & Dioſcorides de milto. Et lib.33. miltũ rubricã uocat, teſtimoniũ Homeri adducẽs, naues rubrica cõmendantis, qui μιλτοπάρῃας eas nominauit, ut Hermolaus quoq; teſtatur, quẽ alioqui oculatiſsimũ, mirũ eſt nõ uidiſſe, milton ſi ſit rubrica ſecundũ Pliniũ, nõ poſſe eſſe miniũ: nec ſic caſtigãdum Pliniũ, ut ex ipſa caſtigatione, quod mali pueri ſolẽt, deterior euadat. Depranatũ omnino uerbũ erat, militon, quod antiqua habebat lectio, non mutãdum tamẽ in milton, ſed ut mihi uidetur in ammion: quod cõſtare poteſt, comparanti ea quæ Plinius ſcripſit de minio cap.7. & 8. lib.33. his quæ de ammio ſcripſit Dioſc. cap. de cinnabari, & cap. de hydrargyro, & præcipue quæ de ueſicis circa faciem ponendis ſuperius annotauimus: adſcriberẽ ſingula, niſi timerẽ uideri uerboſior. Illud tamen nõ tacebo, id quod Plinius Dioſcoridesq; ſcribũt, quoſdam miniũ uocaſſe cinnabarim, poſſe de Theophraſto intelligi: quoniam ferè quęcũq; ſcripſit Plinius de minio, excerpta uidẽtur ab his quæ de cinnabari in libro de lapidibus ſcripſit Theophraſtus, licet (quod ſæpe in Plinio accidit) multis mẽdis obfuſcata, quarũ nõnullæ poſsint in librarios reijci, aliàs in ipſum Plinium referre neceſſe ſit. Totã igitur hanc diſputationẽ ſic colligamus: Quod minium uocat Plinius, id Græci ammion uel cinnabarim: quod Plinius ſinopidem uel rubricã, id illi milton: tam igitur diuerſa res eſt miniũ à milto, quàm ammion uel cinnabari à ſinopide uel rubrica. Quæ'nã uero res ſit, uel quomodo nunc uocetur miltos, haud ſatis mihi cõpertũ eſt. Vidi aliquando trochiſci forma Venetijs pro Lemnia ad nos delatam terram, denſam, grauẽ, illapidoſam, hepatiten, hanc ego puto eſſe milton, quã ſinopicen uocat Dioſcorides. Tectonicẽ audio etiã nũc fieri à nõnullis pictoribus ex ochra combuſta, ut Theophraſtus Dioſcoridesq; ſcripſere, nõ ecõtrario, ut Plin. atq; in arcanis haberi, quoniam in floridiſsimũ rubicũdum euadit colorẽ. Veram Lemniã neſcio an unquam uiderim, à paucis annis citrà cœpit ferri, precioſiusq; cæteris ſub nomine ueræ Lemniæ uendi, aut principibus uiris pro magno munere donari, alba quædam terra exiguo rubore. Hãc (ſi modo eius generis eſt) putarim ego ſecũdam ſinopidis ſpeciem, à Theophraſto primo, dehinc à Plinio ſcriptã, nõ ſine mendis tamẽ, ut crebro ſolet accidere: ſic enim ſcribit Theophraſtus: ἔστι δὲ αὐτῆς γένη τρία, ἡ μὲν ἐρυθρὰ σφόδρα, ἡ δὲ ἔκλευκος, ἡ δὲ μέση. Plinius hoc pacto: Species ſinopidis tres, rubra, & minus rubẽs, & inter has media. Quã enim Theophraſtus dixit ἔκλευκον (id eſt, ut mihi uidetur, exalbidam, uel potius uehementer albam: ſic enim Galenus ἐν προρρητικοῖς & ἐπιδημιοῖς, ſimiles apud Hippocratem uoces intelligit) & Plinius minus rubentem, hanc ego quandoq; putaui eſſe eam quæ nunc (ut dixi)

pro

pro uera Lemnia portatur: cuius & aliquãdo experimentũ fecimus uenenum duabus auiculis propinantes, alteriq; tantũ Lemniã illam exhibentes, quæ uixit quidem diutius reliqua, nõ multo tamen pôſt & ipſa uitam finiuit. Eiuſdem etiã generis eſt ea quam inſciæ plebeculæ myracopolæ nõnulli uendunt, qui ſe à diuo Paulo originẽ traxiſſe iactitãt. Hæc habui quæ de milti generibus ſcriberem. Nunc ad cardamomum accedo, quod Arabes cordumeni uocãt, de alia re ſub cardamomi nomine pertractantes. Quænã uero res ea ſit, Oedipo eget coniectore, quoniam nullum de eo ſcribentẽ Græcũ autorem affert Serapion. Ex quo fit, ut exiſtimem, uel rem eſſe nouã, hoc eſt, quæ poſt Galeni tempora in uſum uenerit medicorũ, uel erraſſe in ea non ſolum interpretes, ſed & ipſos autores. Niſi forte quiſpiam putet, cum Plinius quatuor cardamomi ſpecies enumeret, de duabus, capite de cordumeni, de reliquis, cap. de cardamomo ab Arabibus ſcribi. Auerrois tamen quinto libro ſui Colliget, quoddam cardamomum inter medicinas poſt Gal. repertas cõnumerauit, cum ſuperius inter eas quæ à Galeno pertractantur, de alio cõſcripſiſſet. Ego tria ſeminum genera uidi, quæ pro cardamomo feruntur, inter quæ neſcio, an unum ſit quod uere cardamomum dici poſsit. Seriphium aliud à ſantonico, non ſolum uoluit Paulus, cuius uerba alia epiſtola recitabamus, ſed & Galenus lib. 6. ſimpliciũ medicaminũ, & Plinius lib. 27. Nec te mouere debet Dioſcorides, abſinthium marinũ, à nõnullis ſeriphion, ab alijs ſantonicon uocari ſcribens: ſcis enim quàm inconſtantes ſint huiuſcemodi nomenclaturæ, ut pro libito ab unoquoque confictæ, alioqui ſi ubique has ſequamur, abrotonũ idem dicemus, quod abſinthium ponticum, cùm eodem Dioſcoride autore, Romani ſic abrotonum uocent, atq; idem quoque cum ſantonico: quoniã ut refert Galenus, abrotonũ à Romanis uocari ſantonicum, ſcripſit Pamphilus. Vocet igitur unuſquiſq; prout uult, ut ait Galenus, modo ſciat res eſſe diuerſas. Tutius tamen eſt ſequi antiquorũ, præſertim Galeni, nomina, ne in rebus quoq; ipſis labi cõtingat. Verum & Dioſcorides ipſe, ſi emaculatus ſit codex, ſantonicum rem diuerſam à ſeriphio facit lib. 3. in fine cap. 25. pro uerbo enim ſardonicũ, legendum ſantonicon: & pro uerbo ſardoniũ, legendum ſantoniũ. Quod nedum ex Galeni, Plinij, Serapioniſq; cõcordi ſententia patere poteſt, ſed & ex hoc quòd nulla eſt in Gallia ſardonis regio, ſed ſantonis: eſtq; ſardonion alia herba, de qua Dioſcorides lib. 2. inter batrachij ſpecies, & lib. 6. inter uenena mentionem facit, à qua ſardonius riſus Græcorũ prouerbium non bonæ famæ in uita, ſicut Dioſcorides Paulusq; teſtantur, & lib. 4. Auicenna ſub nomine Sebardi, licet ignorauerit de qua re ſcriberet, nec intelligi ualeat quid ſcripſerit, niſi ab ijs qui ea quæ ille ſcripſit, alibi prius didicerint. Obſcurius quoque idem Auicenna ſcripſit de ſeriphio & ſantonico, lib. 2. ſub Schee nomine, in capitis principio, adeò ut ne diuinando quidem poſsis aſſequi quid uoluerit: & ne in noſtra tantum editione putes difficultatem, conſule etiam Hebræam, atq; maiorem, non modo æquam inuenies obſcuritatem. Vide quod ſaxum

De cardamomo.

Sardonius riſus.

uoluant

uoluant ij medici, qui Auicennam ſibi in idolum erexere. Sed de his aliàs maiore ocio.

Petis ulterius quid ſit grãmariũ. Grammariũ, ſiue grãma (utrũq; enim apud Græcos lego) Paulo teſte, eſt pondus duorũ obolorum. Pendet obolus ceratia tria, ceratiũ calchos duos, quo fit ut in grammario calchos duodecim intelligamus, in obolo ſex: cum tamen in Plinio lib. 21. in fine obolum continere decem calchos ſcribatur. *Grammarium quid.*

Miraris poſtmodum, quòd Paulus drachmã, uel quod magis mirãdum, drachmas duas euphorbij exhibeat. Potuit fortaſſe te in huiuſcemodi admirationẽ trahere Ioannes cognomẽto Meſue, qui ex Dioſcoridis ſcribit autoritate, aureũ unũ interficere. Ego in hoc uiro, ut multoties, ita hoc in loco fidem requiro, cum nuſpiã hoc apud Dioſcoridẽ legerim, ſed apud Paulũ capite ꝓprio inuenerim drachmam pituitã & aquã educere: apudq; Auicennam tertio lib. cap. de ephialte, id eſt, de incubo, drachmæ tertiã partẽ ſcammonij, & quartam colocynthidos ſuperaddi. Apudq; eundem Auicennã & Serapionem, quòd tres drachmæ, non autem unus aureus, interficiunt. Non auderem tamen tantam quantitatem exhibere: præbui enim aliquando exiguum quid, beneq; per aſſationem & nõnullarũ rerũ commixtionem repreſſum, copioſeq; admodũ purgauit. Sed ſumus hoc tẽpore fortè quàm eſſet opus timidiores.

Porrò zomeryſios dicti inſtrumenti illius coquinarij ego quoq; libentiſsime formã perdiſcerẽ, ſed nondum inueni qui doceret. Meminit eius & Pollux, nõ tamen quale ſit edocet. Vocis etymon nota re mihi uidetur iuris fuſoriũ: res uero ipſa, ut ſuperiore parte pateat, inferiore adeò anguſtetur, ut in canaliculum quoddam, ceu collum deſinat, inſtar illius per quod uina cantharis immittimus. Per hanc igitur zomeryſin duo præcipue cõſequimur, & quòd uidelicet amaror rei deglutiendæ nõ perſentitur, & quòd procliuis deſcenſus fit. Altero autẽ inſtrumento quod clyſteridion idem Paulus nũcupat, uiolenta impulſio fit. Concurrentibus autem ſimul natura & ui, uelociſsimus motus fit, re graui ſponte inferiora petente, & ad eadem uehemẽtiſsime impulſa. Huius clyſteridij formam uario modo imaginari poſſumus: ſed ea cuius meminiſti, ſi extremum os aliquantiſper pateat, ſatis apta uidebitur. *Zomeryſis.* *Chyſteridion.*

Erigeronti quadrant quæcũq; ſcribis, præter calendulæ nomen, quod nos alteri rei adſcribimus, hoc eſt, herbæ cuidam coronariæ, quæ à nõnullis ut olus editur, flore aureo quaſi perpetuo, qui ex hoc argumẽto cuiuſlibet menſis flos, uulgò dicitur: de qua aliquãdo dubitaui, an eſſet lyſimachium. Nec ſpõte apud nos prouenit, ſicuti uera erigeron, ſed in hortis, præcipue penſilibus, ſeritur.

Poſtremo petis, an tria à me cõſcripta remedia, euidenter cõferre cognouerim, ſimq; aliquãdo Pauli & Aëtij remedijs uſus. Ego, ut uerum ingenue fatear, in hoc pecco, quòd raro eiſdem auxilijs pluries utor, ſed modo hoc, modo illo, prout ſeſe mihi offerũt, & intentioni meæ, particularibusq; rebus deſeruire uidentur. Olim duo illa ab experimentatoribus habui. Noſtra compoſitio precibus cuiuſdam amici

amici medici facta eſt, qui quoad uixit ea uſus eſt, magnificeq; iuuare affirmabat. Hæc habui, quæ tuis interrogationibus reſponderem, in quibus ſi quid diſplicuerit, ignorantiam malim accuſes, quàm uoluntatem. Vale amicorum optime. Ex Ferraria, M. D. XIII.

EPIST. II. *Antonio Fauentino, noua quinti aphoriſmi libri primi, expoſitio.*

DVBITAVI ſæpenumero Antoni doctiſsime, quomodo ea quę ab Hippocrate, Galenoq; eius interprete quinto aphoriſmo primæ particulæ dicebantur, & eſſent intelligenda, & his quæ ab eiſdem autoribus ſecundo libro de uictu acutorũ morborũ ſcribũtur, conſentanea. Nam quæ à recentioribus dicuntur, præter hoc quòd parũ mihi ſatis faciebant, plurimis quoq; erroribus ſcatere uidebantur. Tandem dum diebus præteritis aphoriſmum illum pro mea profeſſione enarraturus, omnes ingenij neruos, in boni ſenis hauriendis ſenſibus intenderẽ, ueritatis quidam radius, neſcio quo modo, mentis aciem colluſtrauit: cui dum acrius intendo, ipſa demum ueritas, omni diſcuſſa caligine, ſe (ut mihi uiſum eſt) penitus ĩſinuauit. Quã licet quo magis magiſq; excutio, & alieno quoq; examini publica propoſita de more diſputatione ſubijcio, eo lucidiorẽ experior: ueritus tamen proprij imbecillitatẽ iudicij, ſciensq; propriũ nihil magis eſſe hominis, quàm falli, errare, decipi, in proprijs præſertim inuentis & meditatis, iudicem cenſoremq; mihi quempiã conſtituere decreui, cui arbitrium decernendæ huius rei demandarem. Occurriſti autem tu, ut qui extra omnẽ controuerſiam primas inter profeſſores medicinæ iandiu tenes, apud me uero ſemper ſumma autoritate refulſeris. Accipe igitur hanc qualemcũq; Manardi tui lucubratiunculam, atq; aliquid ocij à magnis tuis illis meditatis, quibus ſcio te aſsidue inſudare, ſuffuratus, per proximas ferias ad hæc noſtra leuicula deſcende, atque acri illo tuo iudicio ita examina, ut uel uitã, uel ſententiam ſubeant capitalem.

Non ab re autẽ fuerit, priuſquã expoſitionẽ aggrediamur, aphoriſmũ ipſum uerbũ ex uerbo ex Græco transferre, quoniã apud uarios interp̃tes uario modo legi cõſueuit. In tenuibus uictus rationibus peccãt ęgrotãtes, ideo magis lędũtur. Omne enim quodcũq; fit, magnum fit magis, q̃ in paulò plenioribus. Propter hoc igitur & ſanis fallaces ſunt, ualde tenues cõſtitutę, & exactę uictus rões, quoniã peccata difficilius ferunt. Propter hoc igitur tenues & exactæ uictus rões, fallaces ut plurimũ ſunt paulò plenioribus. Hæc eſt aphoriſmi ſeries, fidelius q̃ elegãtius in Latinũ ſermonẽ cõuerſa. Pricipiũ uero aphoriſmi iuxta aliã lectionẽ, quã ab initio cõmẽtationis proponit Galenus, quod neminẽ adhuc interpretẽ uideo aſſecutũ, ſic habet: In tenuibus uictus rationibus plerũq; peccãtes ægrotãtes, ideo magis lęduntur. Hic eſt aphoriſmus, qui mea quidẽ ſentẽtia ſic eſt & ordinãdus & exponẽdus. Præcedens aphoriſmus diætas exacte tenues, in diuturnis morbis ſemper, & in acutis nõ ſemper, ſed in his ſolum

Verba aphoriſmi.

ſolum in quibus nõ cõpetunt, fallaces eſſe demõſtrauit, rurſusq; eas quæ ad extremum eſſent tenuiſsimæ, graues atq; difficiles. Præſens quanã id fiat ratione, & quarũ cõparatiõe fallaces dicãtur, aperte declarat: eſtq;, ut paraphraſi quadã totus aphoriſmus cõprehẽdatur, ſententia Hippocratis huiuſcemodi: Diętæ ualde tenues & exactæ magis fallaces tũ in ſanis, tum in ægrotis ut plurimũ ſunt, quàm pauló pleniores: quoniã eos qui tali uictu utuntur, errare aliquo modo cõtingit: quicquid uero fit, maioris momẽti eſt tenui dięta utẽti, quàm ſi pauló pleniore uteretur. Hæc eſt, ut ego puto, Hippocratis mens, quæ ut locupletius perpẽdatur, aphoriſmi partes diligẽter examinemus, & uerba ipſa ſenis ſigillatim percurramus.

Tenues diætas hoc loco audire oportet eas, quibus aliqua ex parte uis cõminuitur, nõ tamẽ adeó quin perdurare poſsit ad cõſiſtendi uſq; uigorẽ. Hũc etenim terminũ tenuibus diætis Galenus in aphoriſmo præcedenti ſtatuit, uidelicet uiriũ modicã exolutionem. Nec tantũmodo eæ uocandæ tenues, quæ ad extremũ tenuitatis accedunt, ſed omnes per quas uiriũ quædã exolutio innaſcitur. Sic enim intellexiſſe uidetur ipſe Galenus, dicẽs, ex tali uictus ratione, uires reddi inualidas, non morbi cõparatione, ſed earũ uirium quæ in tempore ſecundæ aderant ualetudinis. Peccati uero nomine intelligimus omnẽ errorẽ circa ęgrotãtes cõtingentẽ, ſiue ratione uictus, ſiue aëris, ſiue ob affectionẽ quãpiã animi, ſiue ex adſidentiũ incuria uel alia quacũq; cauſa: ita ut etiã ægrotũ qui primo paruit, mox pleniore quàm medicus imperauit, uictu utitur, in tenui uictu delinquere dicamus. Conſtat id tum ex ipſo Hippocrate, in tenui uictu delinquere ſimpliciter ægrotãtes proponẽte, & pauló pòſt uniuerſaliter & abſolute dicente, omne quodcũq; fit, magnũ fit magis, q̃ in pauló plenioribus: tum ex Galeno, affirmãte eũ loqui de omni delicto, omnemq; errorẽ accidentẽ ægrotantibus, qui tenui uictu regũtur, maximũ afferre periculũ. Et propterea primã aphoriſmi lectionem magis laudante, eó quód & alteram circũplecteretur, & generaliorẽ faceret ſententiã. Patet igitur quid nomine peccati intelligendũ. Coniunctio uero illa, ideo, nobis ſignificat, eos qui tenui uictu utãtur, eo maiorẽ læſionẽ incurrere, quód dũ tenuẽ uictũ agunt, aliquo pacto aberrant: taciteq; & inacceſsibili illa ſua ac felici breuitate nobis Hippocr. inſinuat, eos non lædi niſi errore aliquo inuoluãtur. Similis enim loquutio eſt ac ſi diceremus, Sub religioſa uiuẽdi norma cõſtituti interdũ peccãt, & ꝓpterea maiore pœna plectẽdi ſunt. Vt enim nemo ſanæ mentis, ex his uerbis intelligit religioſos uiros maiorẽ abſolute pœnam mereri, ſed id dũtaxat, dum ſcilicet peccant: ita nec ex Hippocraticis, magis lædi ægrotãtes, niſi quãdo tenui uictu aliti, uel propria, uel adſidentiũ culpa aberrarint. Quorũ uero cõparatione eos magis lædi dixerit, haud difficile quis percipiet, lectis uerbis quæ ſequuntur, ad hũc modũ: Omne enim quod fit, magnum fit magis q̃ in pauló plenioribus diætis. Palàm enim eſt uoluiſſe Hippocratẽ, tenui uictu utentes, ſi quàndo peccarint, ex æquali errore magis oblædi, his qui pauló plenius reficiũtur. Cuius dicti Galenus du-

plicē reddit cauſam, quòd uidelicet ex tali uictu uis imbecillior fit, & quòd minus eo uti conſueuerunt.

Non ab re autem prudens ſenex, plenioribus diætis dictionē illā, paulū, adiecit: ne quis uidelicet, ſi ſimpliciter dixiſſet, putare poſſet grauiora fieri quæcunq; occurrunt tenuem uictū agentibus, quàm ſi quantumuis pleniore fruerentur. Quam adiectiunculam etiā in calce aphoriſmi, eadem ratione non reticuit. In ea rurſus parte quæ ad ſanos attinet, ſimili modo loquendi utitur, quo in ægrotātibus uſus fuerat, dicens, Propter hoc & ſanis fallaces, & reliqua. Quod & euidentius declarat, ſubdens, Quoniam peccata difficilius ferunt. Quā quidem comparationem dubium non eſt ad id referēdam, ad quod & prior, quæ ad ægrotos attinebat, ferebatur, hoc eſt, ad uictum paulò pleniorem: ſiquidem eandem afferre in utriſque rationem uidetur, quam illis uerbis expreſsit: Omne enim quod fit, magnū fit magis, quàm in paulum plenioribus. Quæ uerba, ut prioris dicti rationem reddunt, ita poſterioris ſunt cauſa. Liquet igitur quòd non abſolute aſſerit, tenuiorem uictum fallacem in ſanis fore: ſed ideo fallacem, quia eo utentes peccare contingit, eaq; peccata minus perferre poſſunt, ob uirium, ut diximus, imbecillitatem, diſſuetudinemq;, quàm ſi paulò plenius reficerentur. Vbi id aduertendum, quòd non ſimpliciter hic tenues nominauit, ſed ualde tenues, conſtitutas, & exactas: & mea quidem ſententia uerbum, cōſtitutas, (ſic enim conuertimus, id quod Græci κατεσηκυίας dicunt) certas & ueluti lege quadā perpetua firmatas, ſignificare uidetur.

Demum in aphoriſmi calce concludit Hippocrates id quod erat propoſitū, & ſumma totius aphoriſmi, qua uidelicet ratiōe, diętę exactę tenues ſint magna ex parte paulò plenioribus magis fallaces: dicens propter hoc eas eſſe fallaces, quòd uidelicet, ſi qua errata cōtingant, ea difficilius ferūtur, corpore iam ex tenui uictu facto imbecilliore. Addidit antē, ut plurimum, quoniā maxima ex parte error eis interuenit. Vt enim reliquis in rebus, ita in ægrotantium regimine, effugere errata uix ualemus. Hæc igitur eſt (ut ego quidem puto) aphoriſmi ſententia: ex qua uidere licet, quàm multifariam recentiores aberrarint, quòdq; nihil hic dixerit Hippocrates quòd eius dictis in ſecundo libro de diæta acutorum morborum ſit contrarium. Ordinem enim illi totum in primis peruertentes, ex propoſitione conclusionem, ex concluſione propoſitionem faciunt. Siquidem Hippocrates, quia ægrotantes peccant, ideo eos lædi: ipſi uero econtrario, eô quod læduntur, peccare ægrotos concludunt. Sed & ei particulæ quam putant concluſionem, aduerbium, Magis, apponunt, quaſi Hippocrates dixiſſet, in tenuibus diætis magis peccant ægrotantes: quod Hippocrates non ei parti, ſed alteri tantummodo appoſuerat, dicēs, In tenuibus uictus rationibus peccant ægrotātes, ideo magis læduntur. In nomine quoque Peccati, non minus peccant, totas ipſas tenues uictus rationes peccata eſſe putantes: cum Hippocrates non propterea in tenuibus diætis peccare ægrotantes dixerit, quòd ipſe per ſeſe peccata ſint, ſed quoniam hi qui tali utūtur uictu,

alijs

alijs erroribus inuoluuntur, ideo poſſe lædi affirmat. Sed fortè peccatum hoc neotericis ignoſceremus, modo ſibi conſtarent, nec eandem uocem in aphoriſmo eodem, uariis modis exponerent. Verum ubi de ſanis agitur, peccata, diætas deficientes, ſeu in quantitate diminutas, interpretantur: & ſic eandem peccati uocem, eodem in aphoriſmo, modo pro errore, modo pro uictu tenuiore interpretantur.

Non minus quoq; falluntur, putantes diætas dici ab Hippocrate tenues craſsáſue ad uim ita facta comparatione: ut illæ dicantur tenues, quę tenuiores ſunt, quàm ipſa uis requirat, ut ſcilicet ſeruari ad conſiſtendi uſque uigorem poſsit: atque econtrario craſſæ, quæ ſint plus quàm uis perferre poſsit, craſsiores. Non enim hic fit qualis illi putant, ad uires comparatio: alioqui inconſtātiſsima res eſſet ipſa tenuis uictus ratio, nec certum quippiam medium inueniri poſſet, ad cuius collationē craſsior tenuiorq; quæuis alia diceretur. Cuius tamē cōtrarium & Galenus in præcedentis aphoriſmi expoſitione, & reliqui medici uoluerunt, ptiſanæ ſuccum, uel ptiſanam ipſam paucam, tenuem exacte uictum ſtatuentes, atq; in meditullio totius ægrotantium uictus collocantes: cuius cōparatione reliqui uictus uel craſsi, uel tenuiſsimi uocarētur. Sed ille uictus uere & exacte tenuis hoc loco intelligitur, qui in genere uictuum præcedentī aphoriſmo à Galeno definitorū, nomen & definitionem tenuis ſubit, quod ab omnimoda inedia incipiens, ad ptiſanam uſq; protenditur. Aiunt præterea, niſi reliqua paria ſint, aphoriſmum uerum nō eſſe: nō aduertentes paritatem hanc atque æqualitatem ab Hippocrate prorſus tolli, ut qui plenioribus addit modo hanc determinationem *ὀλίγον*, modo hanc *μικρὸν*, per quas uoces, paulum, uel parum ſignificatur, tenuibus uero *πάνυ*, hoc eſt, ualde: ita ut comparaſſe uideatur, ualde tenues, parum craſsioribus: non æque tenues (quod illi contendunt) æque craſsis. Sed hæc leuiuſcula. Illud uero grauius, & quod multos in perniciem adegit, quòd uidelicet ex aphoriſmo eliciunt ſemper inclinandum potius eſſe ad craſsiorem quàm uis requirat uictus rationem, quàm ad tenuiorem: & ſicubi à modo recedendum, craſſius ſemper, nunquam tenuius eſſe uel ægrotos, uel ſanos reficiendos. Vnde natum eſt illud commune medicorum atque idiotarum adagium, longe præſtare morbum quàm imbecillitatē curare. Quod dogma ubi ab Hippocrate Galenoq; eius interprete, necnon à ratione ipſa alienum eſſe oſtenderimus, mox argumentationes diluemus, quæ ad id ſuadendum à recentioribus ſunt excogitatæ.

Hippocrates libro ſecundo de ratione uictus morborum acutorum, poſtquam per longam ſatis ſeriem oſtendit, quantam in uictus ratione debite metienda uim habeat conſuetudo, ultraq; conſuetudinē, robur quoq; & modum morbi, naturamq; dixerat coniectāda, ita ſcripſit ad uerbum: Multò autē minus uerſus adiectionem eundum eſt: detractio enim omnino frugalis plerunque confert, ubi ſuperfuturus eſt ægrotans, donec morbi ſtatus concoquatur. Quæ Hippocratis uerba expoſiturus Galenus, ſic ſcripſit: Cū cognoſceret

certā cuiuſq; remedij quantitatē coniectura quadā egere artificiali, nō eſſe autē cuiuſuis artificioſe coniectari,ſed eius tantùm uiri,qui omnia quæ ad artē attinent,& perdidiciſſet,& in memoria teneret. eſſetq; laboris amator,& in operibus artis attritus,quales pauci admodum reperiuntur:ea quæ in præſenti ſermone dicta ſunt, meritò præſcripſit, quod uidelicet ubi peccandum,& à decente menſura recedendum ſit,omnino laudabilius fore,ad id quod quantitate minus eſt potius,quàm ad id quod plus eſt,inclinare.Id enim quod plus eſt,ob læſiones interdum inemēdabiles facit: id uero quod eſt minus,facile corrigitur,ualentibus nobis,ſi uis labi uideatur,parum dare nutrimēti.Eius autē quod antea in uētre cōcoctū eſt,ſuperfluitatem auferre,& aliàs difficile eſt,& multo magis in acutis morbis.

Quæ certe Galeni uerba ſufficere uel ſola poſſunt ad cōuellēdā cōmunē de ratione uictus ſententiā. Addo tamē & alio loco Hippocratē,qui eodē libro,nec multo poſt præſcriptā ſententiam inquit: Deterius quidē eſt,ſi ei qui ob laborē,morbiq; acutiē imbecillis eſt, potū quis offerat,multāmue ſorbitionē, aut cibū,putans eā imbecillitatē ob uaſorū contingere uacuitatē.Sed & indecens eſt,eū qui ob uaſorū uacuitatē imbecillis eſt,nō agnoſcere,rationeq; uictus opprimere.Affert enim & hoc periculū quoddā atq; peccatū,lōge quidē minus quàm alterū,ſed qđ magis ſubiaceat irriſioni:ubi enim alius, uel medicus,uel idiota ſuperueniens, accidentiaq; cognoſcens,ea ad eſitandum protandumq; dederit,quæ prior ille prohibuerat,aperte uidebitur auxilium attuliſſe,cum magno alterius dedecore,putantibus hominibus ſuperuenientem medicū ueluti mortuū ſuſcitaſſe.

Quam ſententiam enarrans Galenus,ait:Plerunq; ægrotantes ob dolores abſq; pulſu fiunt,animoq; deficiunt,ac nullo motu moueri poſſunt.Simile & ob morbi acumē cōtingit. Nōnulli nō ob hęc uiribus laborāt, ſed ob uaſorū,quomodolibet hoc fiat,uacuationē,ſiue ob manifeſtam ſenſibus excretionem,ſiue ob cæcam diſſolutionē, ſiue ob famis agoniam.Exigunt igitur hi quidē,ut cibus quàm celerrime exhibeatur:econtrario uero alij, qui dolore uel morbi acutie premuntur, uacuatione magis interdum egent, quàm repletione. Et ſi quis eis nutrimētum dederit,maximū malum operabitur. Illos uero qui ob uaſorum uacuitatem debiles ſunt,ſi tenui oppreſſerit uictu,nocebit quidem,ſed non æque uehementer & manifeſte. Hæc ſunt quæ ab Hippocrate & Galeno interprete de hac re eo loco ſcribuntur:è quibus facile intelligi poteſt,& quantum neoterici aberrauerint,& quòd nulla ſit inter Hippocratis dicta uel ſuſpicio repugnantiæ.Quæ certe ſi affuiſſet,Galenum alioqui oculatiſsimum nō effugiſſet:quem conſtat in nullo iſtorum locorum eius mentionem habuiſſe, ſed tenuem uictum ita in Aphoriſmis approbaſſe, ut ubi etiam uiribus non fidamus,ptiſanæ ſucco, qui eſt uictus exacte tenuis,utendum præceperit. Quem etiam ſequutus eſt Auicenna libro quarto,licet pro ſucco ptiſanæ aqua hordei eo loco,ſicuti & alibi frequenter in uulgato codice legatur. Sed & ratio ipſa cōuincit, falſum eſſe & pernicioſum hoc recētiorum dogma.Vt enim experimento

mento

mento conſtat, per tenuiorem quàm uis requirat cibum, uires ipſas aliquantiſper ſtatim ſubleuari: ita ratio mõſtrat, à craſsiore, ut quem nec cõcoquere ualeant, nec diſtribuere, obrui potius quàm releuari ægrotantes. Vbi enim cibus plus præter naturã ingreditur, hic morbũ facit, ait idem Hippocrates. Naturã autem eo loco nonnulli antiqui expoſitores, quos & approbat Galenus, potentiã intelligebant, à qua animalia gubernantur. Plus igitur cibi quàm naturali potentiæ conueniat ingeſtum, cum ſanis morbum facere poſsit, multo magis ægros offendet: morbum enim augebit, & uires, ſi ex morbi uehementia imminutæ fuerint, amplius labefactabit: ſi ex uaſorum uacuatione, quoniam à natiuo calore non peruincetur, obtundet potius quàm releuabit. Perperàm igitur aiunt neoterici, craſsiorem quàm uis exigat cibum, periculo magis uacare, quàm tenuiorem.

Cibo ſe ingurgitare, periculoſum.

Nõ quoq; mẽdacio caret id quod abſolute nonnulli pronũciant, pręſtare craſsius quàm tenuius ægros reficere. Victus enim craſsior, robur auget, tenuis minuit. Raro autem accidit, ut robur maius reddendum in diuturnis, nedum in acutis morbis ſit, quoniam hoc fieri nequit niſi morbus augeatur. ad cuius augmentum plerunq; euenit, (quod & ſuprà dicebamus) ut robur quoq; minuatur: quo fit ut contrarius effectus ſequatur, & quo magis per pinguiorem eſcam uires auctare cõtendimus, eo magis cõflacceſcant. Taceant igitur neoterici, nec pergant Hippocratem (quod & Theſſalus faciebat) in numero eorum reponere, qui ægrotos implebãt: cùm Galeno teſte, Eraſiſtratiorum potius ſit laudanda ſententia, qui illum fame cruciare ægrotantes aſſerebant. Licet enim media inceſſerit uia, uideri tamen magis poteſt tenuiorem quàm oporteret uictum imperans, quàm ægrotantes implens, ſicuti primo libro de uictu morborum acutorũ Galenus teſtatur. Nec difficile fuerit ex his quæ diximus, quas aduerſarij in proprij dogmatis aſſertionẽ afferunt, diluere rationes. Licet enim à tenui uictu depereant ſpiritus, calor diſſoluatur, humiditas ſubtilis cõſumatur, demumq; totum corpus exinaniatur, nõ propterea ſequitur eũ eſſe deteriorẽ. Siquidẽ maiori ex parte hæc à medico procurãtur, ut cuius propoſitũ ferè ſit, ne morbũ foueat, uires minuere uel conſeruare, non augere, niſi rariſsime. Et quod aſſerũt, difficilius corrigi oblæſiones tenuem uictum quàm craſſum ſequentes, falſum eſſe & ratione & Hippocratis Galeniq; autoritate demonſtrauimus. Non enim adeò uires hebetari ſinet prudens medicus, ut adhibito congruo uictu nequeant reparari, ſicuti neque athletarum more ſupra modum replebit. Vter uero citius ad mortem deueniet, an qui tenuiſsimo uictu, an qui pleniſsimo utetur, licet dubium ſit, uidetur tamen eum citius interiturum, qui aſsidue atq; indeſinenter replebitur, eo qui nihil omnino aſſumet. Multi enim ultra integrum quatriduũ abſq; omni cibo potuq; ſuperuixerunt: nullus ne dieculam quidem, aſsidue cibos ingurgitans, ſuperni xit: quin potius ex crapula multi ſubitò periere, cum tamẽ nihil accipere tenuiſsimus extreme uictus à Galeno dicatur. Nullus uero ſit, qui craſsiſsimus proprie dici queat, etiam ſi integrum bouem quis

Victus exacte tenuis incommoda.

deuorauerit. Quid igitur ſibi uoluit, dicet quiſpiam, Hippocrates, te nuem uictũ, eo qui ſit pauló plenior, magis fallacem demonſtrans, ſi in illum potius quàm in hunc inclinandum eſſe uolebat? Non aliud certe, quàm nos monere, ne temere, & abſque diligenti examine, te nuem exacte uictum imperemus: ut quem ſciamus corpora, ad tole rãdos (ſi qui forte committerẽtur) errores, reddere ineptiora. Atq; ubi hũc imperamus, diligentius caueremus, ne quis error uel ex no bis, uel ægroto, uel ex aſſidentibus, uel aliàs quomodolibet irreperet, ſcientes huiuſmodi errata magis eos lædere qui tenuiter, quàm qui craſsiuſcule aluntur. Ne uero quiſpiam arbitraretur, quód deteſtandi atq; abigendi tenuis uictus gratia, præſentem ſcripſiſſet apho riſmũ, ſtatim ſubdidit, Extremis quidẽ morbis, extremæ curationes ad exactionẽ optimæ. Quod & Oribaſius notauit. Subiecit quoq; & alios quinq;, qui hos ſequuntur aphoriſmos, in quibus ſigillatim de mõſtrauit, quãdo tenuiſsimus, quãdo plenior, hoc eſt, minus tenuis uictus eſſet adhibendus. Neq; putandũ eum minus nociturũ, qui ubi tenuiſsimo uictu utendũ ſit, nõnihil alimẽti conceſserit, ꝗ illũ qui ubi alimentũ ſit dandũ, omnimoda excruciat inedia, ſicuti ſuperius Hippocratis & Galeni teſtimonio probatum eſt. Hæc igitur ſunt, mi Antoni, quæ mihi circa huius aphoriſmi expoſitionẽ occurrere: quarum, ut dixi ab initio, te iudicem & cenſorem delegi, id probatu rus, quod abs te probatum iri cognouiſsem. Vale.

EPIST. III. *Hippolyto Roſcio. Quid intelligendum per Antheram.*

LEGISSE te in multis medicamentis Antheræ nomẽ dicis, nec adhuc ſcire quidnam ſignificet: alijs luteum illud quod medium florentium roſarum interiacet, alijs rubentem ueluti fructum, quẽ ubi defloruere, in ſua ſpina relinquunt, antheram nominãtibus, quæriſq; hac in re meam ſententiam. Poteram certe petitioni huic tuæ breuibus ſatisfacere, ſi dixiſſem, neutrũ eſſe antherã. apud idoneos enim autores, non ſimplicis medicamenti nomen eſſe, ſed compoſitionũ, quas ad oris præcipue ulcera antiqui reliquere: quarum Plinius uigeſimoquarto, Celſus ſexto, Dioſcorides primo, Galenus quinto de compoſ. medic. ſecundũ genera, Paulus & pleriq; autores in ſuis libris meminere. Sed dixiſſes puto, non te hoc quęrere, ſed quã rẽ hi intellexerint, qui ad alia cõponẽda medicamina ea utũtur. Nõ enim uideri rationi cõſẽntaneũ, ut cõpoſitiones haſce in alias cõpoſitiões adhiberi uoluerint, preſertim cũ nõ certi cuiuſpiã medicamenti nomẽ anthera ſit apud enumeratos autores, ſed multis cõmune, quę ul cerato ori ſolẽt adhiberi. Vt igitur id melius aſſequare quod deſide ras, res eſt altius repetenda. Antiqui in roſa ſex partes, non nomine tantum, ſed uiribus quoque & facultatibus differentes, cognouere: quas à recentioribus ferè neglectas, inutile fuerit recenſere. Roſam primo diuidunt in folia, flores, & capita: folia in ungues, & id quod exceptis unguibus remanet. In flore aliud ſemẽ, aliud capillus:

Roſæ partes ſex, uirtute differentes.

in capite aliud cortex, aliud calyx (ut Plinij uerbis utar) intelligitur. Vnguis, pars illa candida uocatur, quæ capiti de proximo hærēs, præcidi à ſeplaſiarijs conſueuit, rhodomeli, uel rhodoſaccharum reliquo paraturis: unde roſæ tales exungulatæ ſolent appellari. Florē luteum illud intelligunt, quod folijs circūquaq; ambitur, ſeparatū in capillum, id eſt, in tenuia quædam fila, & in ſemen quod ſub his filis lanugine quadam opertum, cortice continetur. Caput autem ſolidum illud, quod folijs & floribus, ceu baſis ſubſternitur: cuius ſuperior pars, ex qua flos & folia prodeūt, proprie caput, reliquum calyx nuncupatur. Differre autem hæc non nomine tantum, ſed & uiribus, Dioſcoridis primum teſtimonio probatur, florem in gingiuarum fluctione inſperſum, capita pota in alui profluuijs, & ſanguinis excreationibus, folia ad alios uſus commendantis. Sed & Galenus libro ſeptimo de ſimplicibus medicamentis, florem in adſtrictoria ui, ait folijs præſtare. Quod etiam confirmauit Auicenna libro ſecundo, licet pro flore, ſemen, ſicuti quoq; alijs in locis, ſcripſerit. Septimo quoq; libro, qui de compoſitis medicinis ſecundum loca patientia inſcribitur, Hiram medicum, ait idem Galenus, in quadam Andromachi compoſitione, roſarum folia in flores mutaſſe. Plinius florem ſcribit ſomnum facere, ſemen urinam ciere, dentium dolori, igni ſacro, & ſtomacho mederi, & naribus ſubductum caput purgare, ungues epiphoris ſalubres. Ex his roſæ partibus, re ipſa & ui, nedum nomine differentibus, flores antheræ nomine recentiores ſignificaſſe, ex hoc maxime uidentur, quòd ea in morbis utuntur, qui adſtrictoriam uim ualde deſiderant, qua præcipue flores pollere, Galeni teſtimonio ſuperius demonſtrauimus. Quod & nomen ipſum manifeſtat, cum ab eo quod eſt ἄνθος ῥόδου, id eſt, flos roſæ, deductum uideatur, uoce tamen (ut fieri uulgò ſolet) pauliſper decurtata. Hæc habui de anthera quæ ſcriberem, magis ut tibi morem gererem, quàm humanæ ſaluti conſulturus. quando non magni periculi res eſt, utrum ex his quæ petieras, pro anthera capiatur. Vale. *Roſæ exungulatæ.*

EPIST. IIII. ad I. F. Beſutium, compendium medicinæ.

EFFLAGITASTI à me Beſuti, ut quemadmodum olim Dialecticæ, ita Medicinæ typum quendam, & ueluti ſubfigurationem tibi conſcriberem, uniuerſa eius capita breuiſsime innuentem potius quàm explicantem. Feci quod iuſsiſti, ut potui, non fortè ut uoluiſſes. Accipe, & lege, illud cogitans, Breuis eſſe laboro, obſcurus fio.

Medicina eſt ſciētia, corporis humani ſanitatem uel reficiens, uel cōſeruans. Corpus humanum ex uarijs partibus inſtrumētalibus cōſtat, quæ ex ſimplicibus componuntur. Simplices in alias ſimpliciores reſoluūtur, nec ceſſat reſolutio donec ad elemēta uentū ſit. Hæc ſunt primæ partes corporis, numero quatuor: ignis calidus & ſiccus:

aër calidus & humidus,aqua frigida & humida,terra frigida & ſicca. Ex horũ cõmixtione nouẽ reſultãt tẽperaturæ.una tẽperata, quæ potius intelligitur q̃ ſit,in qua nulla qualitatũ elemẽtariũ aliam uincit. octo diſtẽperatæ.ſimplices quatuor:calida tantũ,frigida tantũ,humida tantũ,& ſicca tãtũ.Cõpoſitæ rurſus quatuor, elemẽtorũ qualitatibus reſpõdẽtes.Quæ etiã in quatuor humoribus reperiũtur,ſanguine,pituita,bile rufa,& atra.Qui quidẽ humores,& ab initio corpus humanum faciunt,& pòſt nutriunt.Cibus enim à uentriculo in ſuccum mutatus,in hos primo à iecore cõuertitur, & demũ in mẽbris tertiã recipit concoctionem,qua eis ſimilis fit.Reſpondẽt elemẽtis hoc pacto:Bilis rufa igni,atra terræ,ſanguis aëri,aquæ pituita.Ex his primo ſimplicia & ſimilaria mẽbra cõponũtur,id eſt,in quibus pars eandem cũ toto rationem ſubit,ueluti caro,os,neruus.Ex ſimplicibus cõſtituuntur(ut diximus)inſtrumẽtalia,caput,manus,pes,& id genus cætera.Ex quibus tria principalia ad indiuidui conſeruationẽ neceſſaria,cerebrum,iecur,cor:in quorum ſingulo una ex principibus poteſtatibus reſidet.Quartũ ad ſpeciei perpetuitatem,teſtes.Cerebrum ſedes eſt poteſtatis animalis.Quæ duplex eſt, motiua uidelicet & cognoſcẽs,per neruos in uniuerſum corpus diſſeminatos diffuſe.Iecur per uim naturalem in eo cõſiſtentem,ſanguinem,& alios humores gignit,quos per uenas uniuerſo corpori ad alimentũ præſtandum(ut diximus)diſtribuit.*Cor uitæ fons.* Cor uitæ fons,per uitalem ſpiritum à ſe genitum , & per arterias tranſmiſſum,ſingulis particulis uitam elargitur.Sũt & quædam membra quæ principalia quidem nõ ſunt, ſed quia principalibus miniſtrant,etiã ipſa magni momẽti ſunt, ueluti uentriculus iecori , pulmones cordi, ſpinalis medulla cerebro. Sanũ itaque corpus erit,cum ſuo quæque munere particula integrè pollebit:ægrum , dum conſuetas explere functiones non ualebit.

Læduntur hæ ab ægritudine. Ea quippe nil aliud eſt,quàm diſpoſitio,ex qua operationes oblæduntur. Ipſa enim operationum læſio ſymptoma dicitur,quod ita à morbo,ſicut morbus à cauſa, pendet. Quæ quidem eſt duplex: præincipiens ſcilicet, quæ extrinſecus occurrit: & corporea, quæ intrinſecus. Morbus triplex in genere eſt, ſcilicet, mala temperatura,quæ primo lædit ſimplicia membra: mala compoſitio, quæ inſtrumentalia:cõtinuitatis ſolutio,quæ eſt utriſque communis. Porrò mala temperatura totuplex genere eſt,quotuplicem ſuprà diſtemperantiam eſſe mõſtrauimus,quæ præterea & cũ materia,& abſq; ea eſſe poteſt.Inter malas temperatũras præcipua eſt calida & ſicca,ſi in corde accenſa ad totum corpus feratur. hanc febrem uocamus. Quæ ſi in ſpiritibus primo accendatur, ephemera:ſi in humoribus,putrida:ſi in membris, hectica uocatur. Mala cõpoſitio aut in quãtitate,numeróue auctis aut diminutis,aut in poſitu ac ſocietate,aut in formatione,id eſt ſuperficie,uia,cõcauitate,figuráue cõſiſtit.Symptoma,quod(ut diximus) morbũ ſeq̃tur, ut hic cauſam,eſt triplex:oꝑatio læſa,qualitas mutata, exiẽs mutatũ: per quę ueluti notiora morbos cognoſcimꝰ.Pręter naturã has res, priores naturales uocamꝰ,atq; naturales q̃dẽ per ſimilia cõſeruare,

præter

præternaturales per diſsimilia curare laboramus. Sunt prçter has tertiæ quædā res, quas non naturales dicimus, aër uidelicet, cibus & potus, ſomnus & uigilia, motus & quies, excretio & detētio: & ſextum cum his, animi affectus: per quæ, ſi recte adhibeantur, & ſanitas cōſeruatur, & morbus pellitur, ſi minus, & morbi, & tandem mors ſequitur. Morbus ergo cum ſit res præter naturā, tollendus per contrariū eſt. Quod uenari recte non ualemus, niſi & morbū ipſum bene agnouerimus, & ea ipſa quæ afferenda ſunt cōtraria. Morbus ſignis agnoſcitur: hæc ſunt, prognoſtica, quæ propria futurorū: dignoſtica, quæ præſentium: memoratiua, quæ præteritorū. Contrariū uero, morbi quidem intemperatura, ſi ipſa materia uacat, eſt medicina, quę tantū debet ad contrariā qualitatem uergere, quantū mala ipſa temperatura à naturali habitu receſsit. At ſi temperatura materia fouetur, hanc euacuare oportet. Eſt autem uacuatio, alia ſenſibilis, quę uel per propria ſuperfluorum excretoria fit, uel per cutem: & aut à natura, aut à medico. alia cæca, ad quam multū confert inedia. Morbus malæ cōpoſitionis per ſuum quoq; contrarium amouetur, figuram uidelicet congruam, ſuperficiemq; debitam inducendo, uias & meatus reſerādo, ſuperfluam quantitatem uel numerum abijciēdo, minuta augendo, & demum ſuum cuiq; contrarium adhibendo: ſicuti & ſoluta continuitas per unionē curatur, ita ut nihil aliud ſit medicina, niſi quod bonus ſenex nobis definiuit, adiectio, & ablatio. Vale.

EPIST. V. Ad amicum atra bile agitatum.

NESCIO quę res tātū mihi afferre moleſtię potuiſſet, quantum attulerunt tuæ literæ. Ex his enim ea intellexi, quę ut minime uolebā, ita minime putaſſem, & quę niſi tumet ſcriberes, nulli unquā hominū crederē. Ea nō repeto, quādo meminiſſe animus horret, nedū referre. Vrget me hoc præcipue inter cætera, quòd te, quē ueluti ſcopulū ſolidiſsimū, aduerſus omnes ſæuientis fortunæ ictus ſemper immobilem cognoui, ita uideo animo conſternatū, ut tui penitus oblitus uideare, & quaſi temetipſum deſeruiſſe. Quod niſi obſtares, facile bonā ualetudinē te recuperare poſſe confiderē. Non enim ſunt tibi medicamina à littoribus Indicis perquirenda, uel Aeſculapius ab inferis reuocādus, qui te liberet: intra te ipſum habes antidota, & nemo tibi melior, quàm tumet tibijpſi, eſſe medicus poteſt. Ab ægritudine cœpit hic morbus, & per hūc creuit ægritudo, rurſusq; uiciſsim ex hac morbus coaleſcit, quaſiq; reciprocus quidam circuitus fit: qui niſi clauo figatur aut retūdatur, perpetuo agitatu mentē ſimul & corpus perturbabit. Affigere hunc clauū, in tua poſitū eſt manu: neq; aliud amplius q̄ ut uelis, exigitur. Suboluit quidē & hoc tibi prius, recteq; quid opus eſſet conieciſti. Sed ubinā figēdus eſſet clauus, præ ſenſuū perturbatione, nō bene iudicaſti. Amor quippe ſolus eſt, qui impetus hoſce remorari, perturbationes frenare, agitatus mentis & fluctus ſedare poteſt. Sed nō erat in re fluxa, uana, tumultuaria, lubrica ponēdus, & quę mentē æque & corpus laxaret ſimul & emolliret:

Aeger animo, ægrotus corpore dicitur.

ſed erigēda acies ad ſublimes illas ultramūdanas mētes, ſemper ſui ſimiles, nulli inuidētes, nullius indigas, ſemp felices: in has ueluti proprię naturæ maxime cōformes, mens ipſa, modo corporea mole nō grauetur, ſuapte ſpōte facile cōſcēdit, atq; in ſeipſa mortua, in illis feliciſsime uiuit. Hęc eſt illa deſideratiſsima & feliciſsima mors, cuius meditationē uerā eſſe philoſophiā Plato definit. Per hanc, quaſi per ſcalā Iacob, de uirtute ad uirtutē cōſcendimus, donec Deus deorum in Sion, id eſt, in altiſsima ſpecula uideatur. Ad quam ubi mens ſe ſupra ſe attollēs, peruenerit, uoluptates, diuitias, honores, ut uiliſsima ſtercora reputabit. Nec arduum eſſe putes hunc conſcenſum: munda à terreſtribus ſordibus pedes, & alas contemplationes coapta, ſtatim erunt pedes tui tanquā ceruorum, & alarum remigio uolabis potius quàm ambulabis. Quid cunctaris? quid hęres? Si amandū aliquid eſt, id amandum certe eſt quod ſimilimū, quod pulcherrimum, quod liberaliſsimū, quod optimum, quod ſapientiſsimum, quod præuenit & inuitat, quod optima quæq; dedit, meliora promittit, nec quēquā aut fallit, aut uult, aut poteſt fallere, nunquam deſpicit, nunquā faſtidit, quod nullus unquā nobis inuitis auferet: cui ubi unita mens fuerit, nihil formidabit. Irruant homines, ſæuiant feræ, cœlum minetur, inſultent tenebrarum poteſtates, ſcuto circundabit te ueritas eius, non timebis à timore nocturno, ſed dices Domino, θεός μυ ἐ σὺ, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι. θεός μυ ἐ σὺ, καὶ ὑψώσω σε. Hęc eſt methodus, hic eſt ſcopus, hæc ſtella & polus: ad quæ ſi intenderis, imperabit mari & uentis, & mox fiet tranquillitas magna.

Mortis meditatio uera philoſophia.

Humana tamen remedia, & quæ Deus ipſe de terra creauit, non ſunt negligenda: inter quæ id mihi præcipuum uidetur, ut uena quæ annularem minimumq; digitum interiacet, ſecetur, ſanguiniſq; ſex unciæ hauriantur, fiatq; propotiſma ad hunc modū: Accipe ſenæ ac polypodij uncias ſingulas, agarici, rhei barbarici, utrobiq; drachmā mediam, abſinthij, cicorijq; ſingulos manipulos: bulliant omnia hæc in libra aquæ, donec tertia pars excoquatur, & quod remanet in tres partes diuidatur, quæ in tribus diebus, adiecta ſemper mellis roſacei uncia, bibantur. Quarta die tres drachmæ roſacei ſacchari comedantur, adiecta eius compoſitionis drachma, quam lætificantem uocāt. Rurſusq; ſequenti die ad priorem potionem redeūdum, de qua idē modus triduo bibendus, & quarto ſimiliter die eadem mixtura ſumenda: nec ceſſandum ab hoc ordine, donec quindecies potus ille aſſumptus fuerit. Bonis interim cibis ueſcendum, præcipue ouis ſorbilibus, & gallinarum, uel caponum iure: uinumq; album, odoratū, mediocriter dilutum moderatè bibendum. Sequenti tempore ſingulo quoq; die parum aloēs deglutiendum uſq; ad magnos æſtus, in quibus loco aloēs tantum ſingulo die ſeri bubuli bibendū, quantum ſubducere aluum poſsit. Vtendumq; ſecundo Io. Meſue compoſito, quod Regiū electuarium uocauit, quod tamen ſit ſine ſandalis præparatū. Fouenda præcordia ex cremore abſinthij, rutæ, & anethi. Vtendum balneis aquę dulcis, ſomno, quiete, lætitia, fidelium amicorum conſuetudine. Peregrinationem maxime laudo, quam ſi ad nos

feceris,

feceris, Deo optimo maximo iuuante ſpero nos lætabundos & ſa-
nos patrios lares ſimul reuiſuros. Vale amice ſuauiſsime,& ſi me ui-
uere uis, fac te uel uideam, uel conualuiſſe intelligam. Datum Budę.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER QVINTVS.

*

EPIST. I. *Ad uirum magnificum Mathiam Phrigepanum, qui ex immodico ſanguinis per ſedis uenas effluxu, ad malum habitum peruenerat.*

SI nobilitas (ut Ariſtoteli placet) eſt maiorum claritas, isq; generoſus dicendus eſt, qui à maiorũ antiqua nobilitate nõ degenerat, qs dubitet te Mathia magnifice inter nobiles nobiliſsimũ, inter generoſos eſſe generoſiſsimũ? Ex uetuſtiſsima enim Phrigepanorum familia ortus, quę poſt Troiæ excidiũ Phrigios penates in Italiam ſimul cũ Aenea portauit, inter maiores tuos, & Gregorium pontificem ſanctiſsimum, & Thomam Aquinatem, non minus doctrina quàm uitæ puritate clariſsimum, innumerosq; & toga & armis præcipuos, numeras. Quorũ ueſtigia ita ab ineunte ætate es imitatus, ut in Vladiſlai Pannoniarum & Bohemiæ regis optimi curia educatus, adeò omni uirtutũ genere ornatus euaſeris, ut uerũ te antiquæ nobilitatis hæredem omnes prædicent. Et niſi aduerſa ualetudine iandiu obrutus, arma intermittere, & domi deliteſcere coactus fuiſſes, cognouiſſent iam portentoſiſsimę illę Turcarum belluæ, quæ ſe Troiano è genere deſcendiſſe iactant, te à uera Troianorum propagine ortum duxiſſe. Sed ſubripere quidem corporis uires morbi potuerunt, fortitudinem animi nequaquam, qua concitatus, illarum reparandarum gratia, longum & difficile iter aggredi non es ueritus, ut Budam regiam Pannoniarum ciuitatem peteres, ubi multos præclariſsimos medicos, in hoc præſertim procerum & primatum generali conuentu adeſſe exiſtimabas, de ſalute tua conſulturus. Quò cum deo iuuante perueniſſes, quatuor ſtatim medicos cõuocaſti: qui ſolerti & accurata indagine affectiones, quibus affligebaris diſcutientes, tâles eas inuenerunt. Primo enim iuxta Hippoc. decretum, faciem conſiderantes, eam uidimus pallore quodam ad plumbeum inclinante deturbatam, rugoſam pluſquam ætas expoſceret: nondum enim trigeſimumſeptimum annum attigiſti: exalbidis labijs, palpebris & malis laxo quodam tumore infectis, & (ut uno uerbo dicatur) malum corporis habitum, quem Græci ca *Mali corporis habitus indicia.*

ci ca

ci cachexian uocant, demonſtrantem. Corpus uniuerſum excarne, & lene: præcordia, quæ Gręci hypochondria uocãt, lenta quadã mollitie relaxata: uentriculũ & inteſtina flatuoſo ſpiritu plena: pulſum arteriarum mollem, uacuum, paruum, frequentẽ, & inæqualem: pedes œdemate laxo abſq; dolore intumeſcebãt: urina pallida & craſsiuſcula, cum crudo quodam ſedimine uiſebatur. Et hæc quidẽ noſtris ſenſibus oblata ſunt. Nonnulla uero per interrogationẽ cognouimus, ægre uidelicet te ambulare, non bene dormire, nec cibum nec potũ appetere, adſtrictã aluum habere, ſanguinis per podicis uenas profluuio (Græci hæmorrhoidas nominant) iã quadriennio uexatum, qui prius ſtatis temporibus, modo quoties alui excrementa emittenda eſſent, affligebat: prominereq; ſemper, & intus & extrà, uenas, & cõdylomata, quæ quãdoque uehementes dolores in ſede excitabant: inſpectumq; ſanguinẽ qui exierat, fluidum, & ad aqueum & albũ uergere cognouimus. Vniuerſa autem hæc ſub examen rationis mutuis diſputationibus adducentes, in hanc tandem ſententiam conſpirauimus. Ex immodico uidelicet & quotidiano ſanguinis fluxu, magnã imbecillitatem iecur contraxiſſe, uimq; propterea naturalem, cuius fons eſt, & origo, non ſolum in eo, ſed & in uentriculo, ac cęteris mẽbris multum defeciſſe: atq; ex his contingere, ut non bonus ſanguis gigneretur, ſed incoctus & ualde pituitoſus, ex ipſaq; pituita, ob aliquã uenarum iecinoris obſtructionem putreſcente, febriculam latẽtem excitari, neq; bonam concoctionem aut in uẽtriculo, aut in mẽbris fieri: hincq; & malum habitum, & decolorationem cõtingere, ac flatuoſum ſpiritum in uentriculo & inteſtinis conſiſtere, diminuta uidelicet caliditate: & pedes intumeſcere, ueluti à principibus membris magis remotos, & nocumentũ prius, uel magis cæteris ſentientes, & aliorum membrorum ſuperflua recipientes. Reciprocũq; quẽdam ueluti circulum fieri, ex immoderata ſanguinis uacuatione nata imbecillitate: ſanguinem fluxibilẽ, & ex immodico hoc fluxu quotidie iecur imbecillius reddi. Iudicauimusq;, non aliter poſſe futurę imminentiq; aquæ intercuti occurri, & præſentia mala expugnari, niſi utriq; rei pariter obuiaremus, naturalem quidẽ uim roborando, & ſanguinis fluxum intercipiendo. Satius eſſe putantes, morbis qui iã aderant obſiſtere, quàm eos qui ex antiqui ſanguinis per ora uenarũ effluxus conſtrictione euenire iuxta Hippocratis aphoriſmum poterant, formidare: pręſertim cum factu facile uideretur, corpore ad priſtinum robur deducto, uel cõſuetum fluxum ſi opus eſſet reuocare, uel alio ingenio formidatos ex adſtrictione cõſueti ſanguinis fluxus morbos pręcauere. Roboratis itaq; per interiora exterioraq; medicamẽta naturalibus membris, obſtructioneq; reſerata, & ſedi moderate adſtringentibus applicitis, intra paucos dies & fluxus & febricula leuata eſt, & omnia ferè accidentia, præter dolores quoſdã uẽtris, uel penitus abolita, uel magnopere mitigata, ſuuſq; redditus mẽbris nitor, adeò, ut nõ aliud ſupereſſe nobis uideatur, niſi receſſurũ ex hoc loco inſtruere, quo uictu, & quibus remedijs cauere poſsit ne rurſus eadẽ diſcrimina incurrat: atq; ita munire, ut periculis quę ex retẽtio

ne au

ne antiqui fluxus poſſent accidere, ualeat repugnare, doloresq; illos ſubmouere, qui aliquando ſolent uentrem infeſtare. Quod ergo ad uictus rationem attinet, eam ita inſtituere conandum, ut trinæ ſimul intentioni ſubſeruiat.

Cibus itaq; ſit boni ſucci, facilis concoctionis, non inflet, nō obſtruat, nec uehemēter aut calefaciat, aut frigefaciat, ſed deobſtruēdi uim quādam, & tenuādi poſsideat. Sicuti panis ex bono tritico, non uſquequaq; à furfuris tenuioribus particulis emundatus, bene à moderato igne in furno coctus, fermenti multū, & ſalis modicum habens, cui uel aneſi, uel ammij, uel cymini aliquot ſemina cōmiſceantur. Cauendus azymus, teſtaceus, ſubcineritius, qualis circa Illyrium in ueſtris oris præparari ſolet.

Vinū ſit clarū, tenue, odoratū, colore uel flauū, uel ſubrubrū, media ætate & nucui & abſinthij quid adieciſſe non erit inutile, ad modum huic patriæ cōſuetū. Vitādum muſtum, antiquū, turbidum, dulce, craſſum, acidum, aqueū, nigrū. Ceruiſia qualiſcūq; ſit, ac melicratum cōmune, cui lupi ſalictarij, quē lupulum uocant, flores adiecti ſunt. Aqua item ſimplex, & potus qui ex acerbis pomis, uel ceraſijs apud uos parantur, eiuſq; generis reliqui potus penitus dimittātur. Quòd ſi uoluptas, uel conſuetudo, alium potum quàm uinū aliquando cogit accipere, ſimplex melicratum ex electo uidelicet melle, aquaq; uel fontis, uel pluuiali, adiectis uel aneſi, uel fœniculi ſeminibus, paratū nō erit inutile. Carnes ſint uituli, hœdi, ueruecis iuuenis, capi, gallinę, columbi, turturum, perdicum, phaſianorū, attagenarum, gallinarū numidicarū, quas deſerti uocāt, merularū, paruarum auicularum, quæ in dumetis uerſari ſolent: ſintq; uniuerſæ iuuenum exercitio utentium, & liberorū animalium. Vitandæ agni non caſtrati, bouis, capræ uel domeſticę, uel ſylueſtris, ſuis, apri, cerui, leporis, ſturni, coturnicis, quam qualeam uocāt. Anſeris præter alas, anatis, omniumq; auium in aquis uiuentium, longumq; collum habentium. Atque in uniuerſum omnes antiquæ, in caueis ſaginatæ, duræ, ſupra modum pingues, uel macilentæ, & uel recenter occiſi animalis, uel nimia mora iam corruptioni proximæ. Præter gallinarum ac anſerum iecora, omnia animalium uiſcera dimittantur, & pariter capita, & ſanguis. Teſticuli tamen iuuenum pullorum gallinaceorū non adhuc coëuntium, & adenes, id eſt, glandoſæ carnes, & linguæ permittuntur. Probantur elixa, uel leniter in ueru aſſata. Damnantur frixa, & in clybanis, uel teſtaceis uaſculis cocta. Oua gallinarū ac phaſianorum noua, ſorbilia, uel tremula, cum teſtis ſuis cocta, uel in aqua perfracta cōmendamus, reliqua in totum prohibemus. Piſciculos paruos petrinos laudamus, lucios, trottas, auratas, mullos, id eſt, triglas, gobios toleramus: reliquos piſces prohibemus, præcipue tincas, anguillas, cicos ueſtros, cunctoſq; cetodes, id eſt, magnos, omnes etiam non bonis aquis enutritos, & tenaces, maliq; odoris exiſtentes, atq; omnia oſtrearum & concharum genera. Quicunq; piſces edendi ſunt, eos uel modo huius patriæ cum ſale coqui uolumus, uel more Gallico in albo iure, quod ex anetho, porris, oleo & ſale

ſale præparatur,uel ſpeciebus aromaticis inferius deſcribendis condiri iubemus. Cammarorum uſum ob difficultatem concoctionis, craſſumq; nutrimentũ,nõ probamus,& ſimiliter cancrorũ. Caſeum ſiccum,qualiſcũq; ſit,interdicimus:recentem ante cibum alium toleramus.quæcunq; tamen ex utroq; parari pulmenta conſueuere,uituperamus. Iuſcula pulmentáue confici poſſunt ex recẽtibus ouis,pane contrito uel mollito,amygdalarũ ſucco, atriplicibus & cõmunibus & ſpinaceis,bugloſſo hortulano,quam boraginem uocãt,& ſylueſtri,anetho,fœniculo,hortulanoq; apio uocato petroſelino,cõmixtis,addita etiam mentha. Item farre & hordeo optime coctis,anetho adiecto atq; uuis acerbis,prunis,& paſſulis. Braſsicarũ ius & cicerum,corporibus ipſis abiectis non reprobamus, bullire tamen cũ ciceribus menthã uolumus.Poteſt & Galeni modo,ex hordeo quidem pauco,& lente multa,bonum edulium parari,ſatureia addita,& puleio.Cucurbitam cum origano non improbamus,nec porcellorũ pedes cum ptiſana. Oleum oliuarum,uel amygdalarũ laudamus: reliqua olea ſimul cum butyro prohibemus:id ſemper cauendo, ne res multum pingues edantur. Ex amygdalis contritis ſaccharo,omphacio & aqua roſacea intinctus confici poteſt,palato gratus & ſanitati non inutilis. Simile quid poteſt fieri ex petroſelini, fœniculi, ſerpylliq; folijs cõtuſis,& aceto melleq; diſſolutis. Ex oleribus petroſelinum,anethũ, fœniculum,bugloſſum,mẽtham, aſparagos,intybum tam domeſticum quàm ſylueſtre,medicinæ potius quàm cibi ratione cõcedimus.Lactucas,maluas,blitũ,atriplicem , portulacã,& acidũ lapathũ,quod acetoſam uocãt,toleramus,ita tamen ut frigida ſemper calidis temperẽtur:reliqua prohibemus. Acetũ quo cibaria cõdienda ſunt,roſaceũ eſſe uolumus,paſſulaſq; ſemper ſecũ habere. Capparorum uſum cõmendamus,maxime ſi oxymelite condiantur.

Species aromaticas tales eſſe uolumus:Cinnamomi,cardamomi, maceris,quem florẽ muſcatũ uos,alij macem uocãt,ana partes quatuor:piperis,croci,ana partem unam: quibus ſaccharum addatur ad omniũ pondus. Inter fructus laudem in hoc caſu merẽtur amygdalæ,pineoli,piſtacia,auellanæ,paſſulæ,caricæ,præſertim cũ amygdalis comeſtæ. Ficus recentes penè innocuæ ſunt:uuæ aliquãdiu in ſole ſuſpenſæ ferè & ipſæ culpa uacant. Ceraſia acida , pira,mâla roſea & paradiſa aſſa,& melopepones bene odoratos indulgemus , modo reliqui fructus dimittãtur. Perſica ſi qua ſumenda ſunt,uel mâla armenica,ea uolumus omnem alium cibũ præcedere,ordinemq; ſemper hunc ſeruari,ut res peioris ſucci melioribus,& quæ citò deſcendunt his quæ tardius,preponantur. Ex his quæ ſaccharo operta,luxus potius quàm neceſsitatis gratia in ſecũda mẽſa ſumũtur, cõueniunt amygdalæ,grana pini,aneſi,piſtacia. Ex cõditis cum melle aut ſaccharo,citri,& citrij,id eſt,narantij cortices,zingiber (modo omnis acrimonia ab eo ſit ablata) myrobalanus chebula , eryngion , & eius herbæ radix quam ſecacul Arabes,Itali fraxinellam,uel geniculatã uocãt,& Dioſcorides,ut ego quidem puto,polygonaton. Cydonia quoq;,& pira modicè poſt alios cibos deguſtata,non uſque-

quaq;

quaq; interdicimus.

Sed cum de cibis iam ſatis dictũ ſit,tempus eſt ut ad reliqua tráſeamus. Et primo de aëre loquemur,qui ut ſemper nos ambit,ita eligi pro arbitrio nõ poteſt:eſtq; Galeno teſte aliquando auxiliũ,aliquando cauſa,morbum uel faciens,uel fouens. Auxilium quidem in caſu noſtro erit,cum modice calidus & ſiccus fuerit,puruſq; & clarus, ac trãquillus,uel dulcis,Fauonij aura modice exagitatus. Morbũ præcipue fouebit,quãdo ualde frigidus uel humidus,& Auſtro uel Aquilone cõmotus,uel nimio calore uires diſſoluens : quibus temporibus domo contineri ſatius erit,& ſi neceſsitas aliqua exire coëgerit, capite & reliquo corpore bene ueſtibus munito (etiam ſi neceſſariũ non uideatur) erit exeundum. Habitatio quoq; eligenda,& his rebus ſternenda ac ſuffienda,quæ inſtanti obuient tempeſtati. Ciboq; ac potu , motu & quiete,ac rebus alijs utendum,quæ nocuæ tempeſtati aduerſentur,ut uidelicet calori,frigidioribus cibis reſiſtamus, frigori calidioribus. Temperato exercitio ante prãdium utendum, frictioneq; & unctiõe ex chamæmelino oleo,quod cũ bono uino albo prius bullierit.Poſt cibũ oĩs mot⁹ uitãdus.Equitatio & aurigatio inimica ſunt.Quę ſi euitare omnino non licebit,ſaltẽ erit uel equus eligendus qui molliter gradiatur,uel currus qui minime concutiat.

Somnus ita moderãdus,ut octo horarũ ſpatiũ nõ excedat,& quãtum fieri poteſt,meridianus fugiendus. Concubitus ita intermittẽdus,ut uigorem potius & alacritatem,& meliorẽ ſpirationẽ poſt ſe relinquat,quàm ſegnitiem,triſtitiã,uel diſſolutionem. Procurandũ ut quotidie uenter eat:quod ſi natura per ſe non fecerit,balano,uel clyſmate iritetur. Omnes animi immodici affectus,ſed triſtitia potiſsimũ & ira fugiendi. Quanquã hac uictus ratione iam cœptã bonam ualetudinẽ & cõſeruari & augeri ſperamus,& formidata mala caueri:nõ ſuperfluã tamen operã facturi uidemur,ſi & auxilia quædam addiderimus,quibus priſtinus uigor melius inſtaurari ualeat, antiquæ paſsiones præcaueri,& nouis,ne adueniant, cautela adhibeatur. Et quoniã omnia (ut ſuperius diximus) ex ſuperflua ſanguinis uacuatione originẽ traxere,prouidendum omni ingenio , ne ea de cætero cõtingat.Quod certe fiet,ſi ſanguis neq; copia,neq; mala qualitate à mediocritate recedat:omniſq; cauſa uitetur,quæ reſerare illas uenas poteſt,per quas fundi aliquãdo cõſueuerat:ea aſciſcantur,quæ aliò ipſum diſtrahãt.Sanguis nõ ſupra modum creſcet, niſi eſcæ ſupra modum ingerãtur.Summe igitur,præter reliqua quæ antea diximus,cauenda eſt crapula,& cibi ac uini copia:ſed iuxta Auicennæ decretum,à menſa ſemper eſt cum fame recedendum. *A menſa cũ fame diſcedẽdũ*

Qualitas præter correctionẽ pręincipientiũ cauſarũ,de qua in prima parte abunde dictũ eſt , à uentriculo & iecore pendet:quę recte ſua abſoluẽt officia,ſi mala careãt temperatura,robuſtaq; ſint. Licet autẽ omnis mala temperatura,Galeno teſte,propriam membri operationẽ intercipiat,frigida tamẽ & humida magis nobis timẽda eſt, ut à qua pendere uniuerſa mala præterita demõſtrauimus.Hæc igitur quoniam non in totum ablata eſt,funditus auelli debet , & procurandum

curãdum ne rurſus inuadat. Eritq; noſtra operatio, partim ad præſeruatiuã, partim ad curatiuam medicinæ partẽ pertinens, ita tamen ut præſeruatiua maiorẽ ſibi in hoc negocio portionẽ uendicet: ſiquidem ablatio materiæ frigidæ & humidæ, quæ malam temperaturam facit, ad præſeruationẽ iuxta Galeni doctrinã, pertinet. A cuius materię amotione eſt inchoãdum, ut ab eo incipiat medici operatio, in quod deſinit reſolutio. Purganda igitur pituita, quæ nõ ſolum in iecore & uentriculo, ſed in toto corpore redundat: talibusq; purganda, quæ ex proportione uiribus reſpondeant, roburq; potius, quàm imbecillitatẽ in iecore & uentriculo relinquãt: qualia ſunt agaricũ, aloë, rheon, ſeu quod barbaricũ, ſeu quod ponticũ, & myrobalanus quã chebulam dicũt: ex quibus uel catapotia, uel pulueres, uel mixturæ cõfici poſſunt, additis etiã quibuſdam quæ robur membris indãt. Ac ut ad particularia iam deſcendamus, cõducere arbitror, ſemel in hebdomada unam, duas, uel tres, ex his pilulis per horã ante cibũ ſumere, quas ex tribus cum rheubarbaro nominant, uel ex his quas maſtichinas, uel quas elephanginas, uel quas cõmunes, uel quas ẽ ſimplici aloë elota parant. Si pulueres magis placent, eius quẽ medicamen de turbit uocãt, drachmã hauſiſſe nõ erit inutile: cui uel chebulæ myrobalani, uel rhei ſemiſcripulus addatur. Si mixturæ, catholici ſemuncia, uel diaprunon abſq; diagridio tantũdem, uel *Διαφοινίκων* tres drachmæ deglutiantur. Si uniuerſa hæc faſtidio eſſent, polypodij ſemuncia cum cinamomi drachma ſemitrita in iure gallinacei pulli ebulliant: hisq; proiectis ſacchari ſemuncia iuri addatur, quod in principio menſæ ſorbeatur. Maximo æſtu infeſtante, omnibus alijs prætermiſsis, ſemuncia medullę illius ſiliquæ, quæ caſsia uulgò dicitur, uel cum iure, uel cũ cicorij aqua bibatur, uel per ſeipſam deglutiatur. Cæteris diebus, quando uidelicet nihil horum accipitur, uel zingiberis cõditi fruſtum, uel myrobalanus una chebula ſimiliter cõdita, ieiuno ſtomacho recipiatur: ſed id frigoribus, hęc caloribus, medijs temporibus utraque cõmiſceantur. Exterius tota regio ab ore ſtomachi ad umbilicũ, alterutro ſequentiũ unguentorũ calido, ante ſumptũ cibũ foueatur: hyeme quidem ex oleorũ abſinthitis & maſtichini uncijs ſingulis: aceti roſacei & uini Cretẽſis drachmis binis. hæc unà tantiſper bulliant, donec acetũ & uinũ deficiãt, deinde adiecta drachma cinnamomi, gariophyllorumq;, & exigua cera. Sic unguentũ molle paretur in hyemis uſum. Aeſtate ueto accipe olei roſacei omphacini ſeſcunciam, abſinthitis ſemunciam, aceti & aquæ roſaceæ drachmas binas, quæ ſimul ad aceti & aquæ coquãtur conſumptionẽ, adiecto tandem ſandalorũ citri, & maceros, id eſt, macis (flores moſcatos dicunt) drachmæ pondere. Hæc quidem ſatis ſint ad uetãdũ ne malus ſanguis rurſus aggregetur. Præter ea autem uitãda quæcũq; trahere ad inferiora ſanguinẽ poſſunt, ſequenda quę in aliã partẽ euocãt. Exercẽdę igitur ſuperiores potius quàm inferiores corporis partes, id quod multis modis fieri poteſt, uel pilam alternatim de manu ad manũ pellẽdo, uel ſi telũ ſedendo iaculetur, uel manus inuicẽ pcutiãtur, uel aliqd trahatur, uel alio quocũq; modo,

Pituitã cõmode purgantia medicamenta.

modo, inferioribus mēbris quieſcentibus ſola ſuperiora moueantur. Frictio quoq; ſuperiorum ſatis aſpera facienda, inferiorū uel nulla, uel molliſsima.

Roborandi etiam loci gratia, utile uidetur, ut uino acerbo tepido in quo roſæ bullierint, ſæpe lauetur, uel cum ſpongia eo madefacta foueatur. Nō tamen hoc quotidie faciendum, ne in totum materia inde pellatur. In uotis enim nobis eſſet, ut ſemel ſingulo menſe, uel ad ſummū bis, ſanguis moderate erumperet. Sic enim ſecuri utraq; ex parte maneremus, & ab his qui nunc eum uexarunt affectibus, & ab his quos Hippocra. his minatur, quibus antiquæ hæmorrhoides ſanantur. Ad quos tamē auertendos, purgationes, de quibus pauló antè diximus, conducent, ſanguiniſq; (ſi augeri uiſus fuerit) per cucurbitulas natibus admotas, uel per nares uacuatio: & ſi priſtinū robur rediret, etiā uenæ iecorariæ ſectio ad hoc cōduceret. At ſi fortè nimia ſanguinis copia, ſicuti anteactis tēporibus erūperet, cucurbitulæ utriq; hypochondrio abſq; ſectione apponendæ, uinoq; ſuperius ſcripto, quo ſedem foueri iuſsimus, roſæ ſemina, caſtaneæ cortices, glādes, folia quercus, gallæ, malorum punicorū cortices, & caduci flores addēda: & magna imminente neceſsitate, ferri ærugo, alumen, hyoſcyamus, albū papauer, & demū ſi opus fuerit, & nigrū. Ex qbus etiā & pulueres, & unguēta, & balani, & licinia parari poſſunt, ad eundē uſum accōmodanda. Speramus tamē his quæ ſcripta ſunt rite ſeruatis, ad hæc uenire non fore neceſſarium: ſed M. T. incolumem permanſuram, annuente omnium bonorū opifice Deo, cui ſit honor, gloria, & imperiū. Amen. IX. Maij, M. D. XVI. Budæ.

EPIST. II. ad reuerendiſsimū D. Gillinū Comaclēſem Epiſcopū. De uſu Ptiſanæ, pro regionū uarietate magis aut minus commodo.

INualuiſſe ais, poſtquam à patria abſum, apud medicos qui celebriores habentur cōſuetudinē, ut in omnibus ferè morbis hordeo nutriāt ęgrotātes, uel ptiſanā, uel aquā ex eo parari iubētes, uel iuſcula eius farina cōcinnari. Quā rē cū neq; hic neq; in patria à me obſeruari uideris, nō ab re & admiraris, & cauſam cur nō eos ſequar, inquiris, uel Hippocratē potius, tantū huic hordeo (ut ipſi dicūt) deferētem, ut ptiſanam ex eo factā cæteris cibarijs ægrotantiū prætulerit. Audi igitur Pater reuerēdiſsime, & rationes meas, illoq; tuo acri iudicio quo in dirimendis litibus uti, nondū ſacris initiatus ſolebas, diligenter utraq; ſentētiā examina. Habeo & ego, nō uno tātū loco, ſed pluribus, Hippocratē, quē illis opponā. Primo argumentū capiā ex cōſuetudine: cuius magnā eſſe uim in ratione uictus bene inſtituēda, in primo aphoriſmorū libro bis nos monuit, plurimumq; omnibus in rebus poſſe, ſecūdo eorundem Aphoriſmorū libro demōſtrauit, tanti eā eſſe dicens, ut quæ longo tēpore conſueta ſunt, licet ſint deteriora, minus lædere perhibeātur inſuetis. Quem locum enarrans

 Galenus,

Galenus,conſuetudinem æquaſſe naturæ uidetur,cibos & potus cõſuetos naturam dicens facere aduentitiam.quod etiam peculiari tractatu de aſſuetudinibus inſcripto,uberius demonſtrauit.Cui cõcordat uulgatum illud Ariſtotelis dictum,Conſuetudo eſt altera natura.Sed & in eodẽ ipſo libro,in quo ptiſana tantopere laudatur, hoc eſt,in eo cuius titulus,de ratione uictus morborum acutorum,hoc argumento utitur Hippocrates:Si in ſanorum uictu conſuetudo ſeruãda eſt,quanto magis in ægrotantibus?Innuens(quemadmodũ exponit Galenus)ex conſuetudinis mutatione,ægros plus lædi quàm ſanos:& eos adhuc plus qui acutas patiuntur ægritudines. Et propterea ſubdit idem Hippocrates,malam cibi & potus & uictus rationẽ, modo familiaris ſit & aſſueta,tutiorem eſſe, quàm ſi derepente in aliam meliorem fiat tranſmutatio. Huic autẽ uniuerſali dicto ſi addamus,ptiſanam antiquis hominibus ſecunda ualetudine perfruentibus fuiſſe in conſuetudine, non eſſe his temporibus,præſertim in patria noſtra:ſtatim conſtabit,& ea bene Hippocratem uſum fuiſſe, & non male agere eos qui nunc reſpuunt. Quorum dictorum alterum per ſe eſt manifeſtum:tantum enim abeſt ut ea ſani nunc utantur,ut nec etiam inueniatur qui recte parare ſciat,ut inferius oſtendemus.Vſos uero antiquos,ut Galenum & Dioſcoridem taceam,liquet ex Celſo,eam inter cibos ſanorum reponente:nec ſecus ex Plinio,alicæ comparante,& antiquiorem,licet nõ ſine errore(ut aliàs ſcripſimus)exiſtimante. Conſtat igitur,ptiſanam nõ ab re tanquã noſtro æuo inſuetam,ab Italis medicis fuiſſe uel penitus prætermiſſam,uel raro admodum admiſſam.Quod non modo ob ſeruandam cõſuetudinem,ſed ob eius etiam inſuauitatẽ feciſſe uideri poſſunt: eſſe enim hoc tempore inſuauem,manifeſtum eſt: ſicuti & contrà, alia quæ in uſu eius loco nunc ſunt,ægris minus diſplicere. Scripſit autẽ idem Hippocrates in ſecundo libro Aphoriſmorũ:Paulò deterior quidem potus & cibus,uerum ſuauior,melioribus, ſed minus ſuauibus præponendus. Et libro ſeptimo Epidemiarum,gratificandum ægrotantibus monet,in purgationibus, cibis, potibus. In his quoq; quæ uident,aut tangunt,cæteriſq;,modo non multũ noceãt. Nec hoc ad gratiam ſolum fieri ægroti docet Galenus, ſed ueluti eius utilitati conſulendo,quia quæ cum uoluptate ſuſcipiuntur,uentriculus amplexari cõſueuerit,& facilius cõcoquere:atq; econtrario quæ diſplicent,refugere,ceu nauſeas,inflationes,& fluctuationes inferẽtia:indéque fieri magna ex parte ut cibus q erat paulò deterior, nõ talis maneat,ſed interdum melior euadat.Ex quibus Hippocratis & Galeni dictis aperte colligitur,non male agere recentiores medicos,nec adulatores eſſe,uel deceptores putãdos,qui nõ omnes eundem morbũ patientes,ptiſana,uel eiſdẽ ſemper cibarijs nutriunt:ſed in his deligendis,calculum quoque ægroti expoſcunt,ei in quãtum ualent,ſine tamẽ dãno cõplaciturí.Nec illi quoque explodendi,qui uarias interdum eſcas(modo nõ ualde inuicẽ diſſideãt)ſumere eos patiũtur,faſtidij uidelicet uitãdi gratia,atque ut quod ex ſingulis nõ poſſunt,id ex pluribus cõſequãtur,uirium uidelicet quantum neceſſe eſt,

Ptiſana noſtro æuo inſueta.

Ciborũ uarietas nõ ſimpliciter damnãda.

ſe eſt,conſeruationem uſq; ad conſiſtendi uigorem.Nec Galenus,ſi uerba eius recte penſentur,ſimpliciter uarietatem ciborum damnat, ſed eorũ præcipue qui contrariarum inter ſe ſunt uirium. Et quãuis primo libro artis curatiuæ,& primo de ratione uictus morborũ acutorũ eos medicos taxare uideatur,qui adulando ægrotantibus uoluptuoſiſsimũ uictũ indulgent,ipſum tamẽ aliquãdo & rigorẽ remiſiſſe,& remittendũ docuiſse animaduertimus.In expoſitione enim primi libri de uictu morborum acutorum,his qui ptiſanam abhorrent, petreos piſces exhibet:&(quod magis recentiores mirẽtur)porro, anetho,ſalibus,& oleo conditos.Et in cura tertianæ febris primo libro artis curatiuæ ad Glauconem,his qui delicati ſunt, & oua,& carnes,& fructus cõcedit,quum minus delicatos ſucco ptiſanæ tãtummodo nutriat.Cuius facti rationem reddens Paulus bonus Galeni æmulator,mutatum eſſe cibandi modum ait,quoniã antiqui & minus comedebant,& magis exercebantur. Quæ res ſi uictus rationẽ immutare Galeni & Pauli tẽpore potuerũt,quanto magis noſtro tẽpore,in quo uix unũ reperias,qui congruo utatur exercitio,multos qui ſe malis cibis quotidie infarciãt.Adde quòd cœli etiã ratio non patitur,uel Celſo autore,ut tãta inedia Europæ incolæ,quãta Aſiatici affligãtur.Ex quib.liquet,quãdo nõ minus tortoris nomen,quàm adulatoris fugere medicũ decet,propterea inſuetis,& quibus diſplicet,ſub cœlo præſertim noſtro,qui non dant ptiſanam,ipſomet Hippocrate iudice non eſſe damnãdos,qui neq; omnibus in morbis ea utẽdũ præcepit:ſiquidẽ in libro ubi tot laudes ptiſanæ ſcribũtur,nõ omniũ morborũ,ſed acutorũ tantũ uictus rationẽ edocuit. Nã ubi ptiſanæ ſermonẽ aggreditur,inquit,Ptiſana potius utendũ in acutis morbis,quàm reliquis frumentaceis. Quod & ex ipſo libri titu.licet agnoſcere:De uictu enim acutorũ morborũ inſcribitur. Acutæ autẽ ægritudines(ut ait Hippocrates)in quatuordecim diebus finiuntur: raro autẽ temporib.& regionib.noſtris ægritudines inuenias, quæ nõ ultra quartũdecimũ protendantur. Sed neq; omnibus acutis congruit:quia nõ morbis ſiccis, utpote maiorẽ humectationẽ deſiderãtibus,quemadmodũ teſtatur Galenus in libro ſuo quem de ptiſana inſcripſit. Qui tamẽ morbi ſicci & multi ſunt,& frequenter contingunt:ſicuti pleuritis,& peripneumonia,& in totũ thoracis morbi,in quibus nihil expuitur:iecoris,uentriculi,& inteſtinorũ inflãmatio, in qua uel nihil,uel tantum dura & pauca excernuntur : capitis affectus,in quibus per palatũ & nares nihil expurgatur:inflammationes quoque & ulcera & id genus reliqua,ſanie puréue nõ manantia,inter ſiccos morbos cõputantur:& in uniuerſum omnes morbi,in quibus lingua admodũ arida,& exterior cutis retorrida uidetur.In his omnibus,uel nequaquã,ut Galenus in libro ſuo de ptiſana,uel nõ ſola eſt dãda,ut Hippocrates ipſe primo libro de uictu morborũ acutorũ,teſtatus eſt. Non omnibus etiã acutis,& non ſiccis ægritudinibus adflictis,etiam cõſuetis ea cum uoluptate uti,ptiſana eſt exhibẽda:quoniam non his in quorum uentriculis aceſcit,uel qui ea guſtata ſtatim nauſeabũdi fiunt,ut libro ſeptimo artis curatiuæ docuit Ga

lenus,& iterũ primo libro artis curatiuæ ad Glauconē,ubi & panem ex aqua commendauit,& accurate eius uerba perſcrutantibus, arbitrandũ medico reliquit,quis cibus in cōtinuis & acutis febribus exhibendus.ait enim, Et panis ex aqua,& quæcunq; alia eandē & ſimilē uim habent.Vnde cognoſci poteſt,eos non magnopere à Galeni uictu recedere,qui uel pane ex ſeminis peponũ ſucco,quem Oribaſius ad Iulianum inter febricitantium cibos cōnumerat,uel lactucis, uel atriplicibus communibus,aut his quas ſpinaceas uocant,uel pulliculi gallinacei iure,cum omphacio aut lactucis condito, uel etiam ipſius carnis portiuncula eodem iure liquefacta, in acutis morbis utuntur.Magnaq; ex parte morbos contingere,in quibus aliud potius cibi genus,quàm ptiſanæ ſit eligendũ.Verũ & quib.danda maxime eſſet,uix hoc tēpore dari poteſt:quādoquidem nec hordeũ habemus ad eam cōficiendam idoneũ,nec coquos qui parare recte nouerint.De hoc enim & ipſe Galenus conqueritur,cuius tamē temporibus,in nobiliũ quoq; cœnas ueniebat:quanto minus noſtri ſcient, qui & nomen ipſum ignorant,paucoſq; inuenias medicos qui eos docere ſciant.

Ptiſanam à recentioribus nō rite parari.

Ego,ut uerum ingenue fatear,licet nō ſemel legerim,cũ in his libris qui paſsim habētur,tum in tractatu peculiari à Galeno de ea edito,qui nondum(quod ſciam)per alium quàm per me ad Latinos uenit,modum quo conficienda eſt:nunquam tamen potui tantum docendo laborare,ut recte paratam uidere potuerim,& in qua hordei diſcreta inuicem grana,contra Hippocratis præſcriptum,maſticationem non deſiderarent.Quod nō ſolum ignoratione artificum, ſed & malignitate hordei euenire credendum eſt.

Apud nos enim non ad hominum,ſed ad brutorum potius animalium eſcam hordea ſeminantur.Vnde fit,ut non ſeligantur magnopere grana ad ſementem,incurioſius uero ager uel terrenum & eligatur & præparetur,natumq; à malis herbis non emundetur,nec in area ſatis cuſtodiatur,nec in horreo bene conſeruetur, atque ut ſequens eſt, à boni hordei conditionibus longe abſit. Quod etiam antequam coquatur,cognoſci poteſt. Videmus enim eius grana ſordida, rara, leuia, rugoſa, exigua, uel ſi magna quædam reperiantur,laxa eſſe & mollia, & ſuperfluò humida, à multiſque dum franguntur puluiſculus quidam inſtar calcis euolat,& fuſcedo quædam potius quàm albedo intrinſecus apparet, tetri odoris,ſaporéque,quando cocta fuerit,iniucundo. Quantum uero ptiſanæ deeſt ſuauitatis, tantum & bonitatis. Sed experientia quoque nos bono hordeo carere oſtendit,quando & ſerò,& uix aqua madefactum in tumorem attollitur, neque unquam totum in ſuccum conuertitur. Vnde fit,ut ptiſana ex eo parata laudes Hippocratis amittat:& meritò:quoniam inſuauis,maſticatione egens,nō lubrica,durior,& propterea concoctu non facilis,inflanſq;,ex hordei malignitate & coquorũ ignorantia fit.Sed eſto bonus coquus,bonũ & hordeum,tāto tamen tempore eget ſi bene coqui debet,ut cibandi hora,quæ præceps præſertim in acutis eſt,antè plerunque tranſeat,quàm parata ſit.

Si igitur inſueta,inuoluptuoſaq; ptiſana noſtro ſeculo & regiõe eſt: ſi morbi magna ex parte nunc contingũt:quibus nec iudicio Hippocratis eſſet danda:ſi bonum hordeum nõ habemus, nec coquos qui pararẽ nouerint:& ſi habemus,tempus eam pro ægrotis parandi plerunq; deſit:relinquitur eos potius errare,qui plerunq;,quàm qui nũquam eam ægrotis apud nos quidem hodie dant,cum ſuppetant alij cibi facile parabiles,nec adeò inuoluptuoſi,qui plus & minus nutrire ualent quàm ptiſana & eius ſuccus:quales & apud Oribaſium loco ſuperius citato leguntur,& uulgò in uſu ſunt. Siquidem olera, Auicenna teſte,minus nutriunt,panis plus, ſecundum Hippocratẽ & Galenum.Sunt & nonnulli fructus qui ægrotantibus dari poſſunt & pulliculorum iura,& auicularum,quę plus minúſue apta ad nutriẽdum fieri poſſunt,addita etiam aliquando contuſa carne.Nec uerẽdum quòd nimis nutriat:quia quod contuſum uocamus,ut aliàs probaui,parari aliquo modo poteſt,ut minus nutriat quàm ptiſana. Nec abhorret hic cibus à Galeni in libro ad Glauconem doctrina, quãdo & ipſe porcellorum carnes liquefactas tertianarijs concedit.Vt uerò ptiſanæ uſus aliquando probari poſsit, & medici qui ea utantur, clypeo ſe Hippocratis & Galeni tueri ualeãt,certe qui iuſcula ex farina eius ad eundẽ uſum parant,nullam excuſationẽ merentur,quum ſcribat Galenus libro de rebus boni & mali ſucci,& libro de attenuãte uictus ratione,farinam hordei ſuperfluicam eſſe & inflatiuam. Libro quoque primo de eſcis,coquos Romanos uituperet,hordeũ in mortario conterentes,ex quo erant ptiſanam paraturi. De aqua hordeum hordei,uideant qui Auicennam colunt,quo modo ea utantur:ſcribente illo lib.2.capite de hordeo,eam eſſe malam ſtomacho, & inflatiuam:nec putent ſe eiuſdem autoritate tueri,eodem capite, & 4.etiam lib.eam commẽdantis. Sciant enim in eius libro plerũq; pro ſucco aquam legi,ſicuti capite de cibo febricitantium,ubi dicit, Si timueris debilitatem,ſis cõtẽtus aqua hordei.Nemo enim neſcit, communem aquam hordei reparare uires debiles plus quàm Iulebũ nõ poſſe. Boni etiam,nec corrupti ob dogmatis amorem,iudicij homo,facile cognoſcere poteſt uerba illa Auicennæ ſumpta eſſe ex Galeno,in expoſitione quarti Aphoriſmi primi libri dicente,In quibus non ultra hebdomadẽ morbus protrahendus eſt,ſolum ſufficit melicratõ.Qđ ſi nõ ſatis fidim⁹ robori,ptiſanæ utemur ſucco. Vbi & aduertere licet,ꝑ melicrato ab Auicẽ.Iulebũ ſcribi:alioqui nulla apud Galen.Iulebi mẽtio,ſicuti neq; alterius cuiuſquã ſimilis potionis cũ ſaccharo concinnatæ.Aliquãdo etiã apud Auic.aqua hordei pro ptiſana legitur,ſicut ubi cõficere eã docet duplici modo,& ubi nõ eſſe dãdã aquã hordei iubet,quãdo aluus adſtricta eſt. Quod etiã cognouit Ioã. cognomẽto Meſue,dicẽs antiquos cõſueuiſſe uocare aquã hordei ptiſanã.Apud uere tamẽ antiquos,nomẽ aquæ hordei raro leges.Me legiſſe memini quarto de uictu morborũ acutorũ:ubi ſcribitur,Si ſiticuloſi ualde fuerint,aquæ hordei quid bibant. Quæ uerba enarrans Galenus,ait,Melius erat docere quo pacto eſſet conficienda,per ſolámne uidelicet madefactionem,an ueluti nunc zythõ

De aqua hordei.

facientes.Dicerem ego quoq; Galeno,ſi liceret conſultius eum egiſſe,ſi modũ quo eſſet paranda docuiſset,quod nullibi(quod ſciã) fecit:ſed de zytho proprium faciens caput lib. 6. medicamentorum ſimplicium,quod in uulgatis codicibus deeſt,eum tantummodo uituperat,ſicut & Dioſcorides:non tamen aut ille, aut hic docet quo pacto parandus ſit.ſicuti nec Auicenna cap.de foca,ubi de hiſce potibus loqui uidetur.Libro autẽ primo,quod Paulus zython,ipſe aquã hordei uocauit,ubi ſcilicet docet lac prouocare cũ terreſtribus uermibus.Neq; hoc dixerim quaſi communem hordei aquam exploſurus,ut qua etiam ego & ſedandæ ſitis gratia frigida,& prouocando uomitu tepida,& extrahendo ſudori calida,uti conſueuerim, ſed ut his qui medicinæ autores pro dijs habent,locum monſtrarem. Alioqui licet & ratio & antiquorũ autoritas,reprobare eos potus uideantur,qui ex granis conſtant,ceu aſpectu,odore,guſtu etiam inſuetis, quod & mihi contigit , horribiles:experientia tamen docet ſeptentrionales homines,qui nihil ferè aliud bibunt quàm ceruiſiã,& pulcherrimos eſse,& ſaluberrimos,& robuſtiſsimos. Sed de hac re fortè aliàs:ſatis,enim nunc ſit oſtendiſſe medicos,qui ptiſana, farina, & aqua hordei in noſtra regione non utuntur,non ſine ratione id facere. Vale præſul eminentiſsime. Ex Buda. 27. Iulij. 1518.

EPIST. III. ad magnificum D. Alexium Turzum. Præſeruatio et curatio Peſtilentiæ ex Galeno, libro primo de different. febr. & procemio libri de euchy, et cacochy, et lib. 2. de natura humana. &c.

QVANQVAM multos ſcio fuiſſe,qui de peſtilentiæ præſeruatione & cura prolixa cõmẽtaria cõſcripſere, difficileq; eſſe ea inuenire quæ alij nõ ſcripſerint, ſuperfluũ repetere quæ ſunt abunde ab alijs pertractata, tamẽ ut morem gerã Magnificentiæ tuæ,cui me plurimum debere ſentio,calamo manũ admoui,enitarq;,ſi non rerum nouitate:facilitate tamẽ,breuitate & ordine,tuo deſiderio ſatisfacere.Addens nonnulla à me ex antiquorum lectione obſeruata, atque uſu cõprobata,quæ apud ſcriptores recẽtiores,qui de eodẽ argumẽto meminerunt,fortè nõ inueniuntur.Sed omiſsis uerbis,rectà rem ipſam aggrediamur, à præſeruatione ceu nobiliore & magis neceſſaria parte ſumentes exordium.

Præſeruatio ergo in duobus præcipue cõſiſtit,in reddendo corpus aptũ ad repugnandũ,& agens debile ad imprimendũ. Horum prius perficietur corporis mũdificatione & roboratione. Mundũ & purũ corpus redditur,ſi quæ adſunt ſuperflua uacuẽtur,cautioq; adhibeatur,ne in futurum ſimilia generentur.Vacuantur ſuperflua uarijs auxilijs,ut ſanguinis miſsione,medicamentis tam per uentrem quàm per urinam purgantibus:exercitio,ſudore,inedia, necnon ea quæ obtutum effugit difflatione.

Phleb

Phlebotomia ex media uena dextri cubiti faciẽda eſt, his quidẽ q aſſueti ſunt, toties quoties cõſueuere: his qui nõ aſſueuere, anteq̃ ad loca infecta deueniant, uel ſi in locis infectis ſuſpectiſue agãt, quàm primũ poſsibile fuerit. Nec eſt multus ſanguis auferẽdus, ſed iuxta tẽperaturã, uires, copiã, & cõſuetudinẽ, hoc ſemper cõſiderãtes, ut ſi neceſsitas ingruerit, poſsit opportune morbo iã incipiẽte iterũ extrahi. M.T. ſufficere ſex uncias puto. Sunt qui ſingula luna ſcindere uenam iubẽt, & parũ ſanguinis auferre. Quod ego in his qui multi ſanguinis ſunt, & frequẽti miſsioni aſſueti, in hiſce præſertim regionibus, non uitupero. Sanguinis miſsione facta, triduo mane uncia una ſemis ozymelitis, cũ tribꝰ uncijs aquę in qua betonica herba cocta ſit, bibẽda eſt, ſi hyems fuerit: ſi æſtas, pro oxymelite acidus potus, qui acetoſus ſyrupus uocatur: pro betonica, cichoriũ accipiatur.

Quarto die purgandi illi humores leui medicamẽto ſunt, qui redundare magis in corpore uidentur. Cõuenire ego haſce pilulas M.T. puto: Aloës lotæ, agarici præparati ana ſcrupulum, rhei barbarici grana tredecim, ſcãmonij præparati, quod diagridion uocant, grana tria, cum aqua betonicæ. Fiant pilulæ quinq;. His uero qui ignorãt, quinam humores eis abundent, drachma pilularum quæ aggregatiuæ uocantur, utilis erit. Sequenti die ſumenda eſſet bonæ theriacæ drachma, ſed quoniam nec reperitur, nec reperiri hoc tempore bona poteſt, loco eius erit ſequentis antidoti duplum, id eſt, duæ drachmæ ſumendæ: ſanguinis ſicci, anatis maris, anatis fœminæ, anſeris, hœdi, rutæ ſylueſtris, ſeminis fœniculi, cymini, anethi, buniados, id eſt, napi ſylueſtris, uel ſi non habetur, loco eius napi uel rapi ana tres drahmas: radicis gentianæ, trifolij, ſchœnoantheos, uulgò ſquinantum uocant, thuris, roſarum ſiccarum ana drachmas quatuor: piperis albi & longi, coſti, phu, aneſi, cinnamomi ana drachmas duas: myrrhæ, nardi ana drachmas ſex: benzoi, aſſari, ammoniaci ana drachmas tres: mari, agarici ana drachmas duas: carpobalſami grana numero uiginti: ireos, croci, rhei ac põtici, quod nuper repertum eſt à Polonis, uel eius quod orientale uocant, gingiberis, maſtiches ana drachmam unam: ſtœchados drachmas quinque. Fit tenuiſſimus puluiſculus ex omnibus, & cum quadruplo mellis electi, beneq; expumati commiſcetur: & uaſe argenti puriſsimi ueluti theſaurus precioſiſsimus cõſeruetur. Nõ ſolũ enim in peſtilentia utile eſt, ſed & uenenis uniuerſis, ac ſerpentiũ morſibus ſumme aduerſatur.

Sequenti die drachmæ unius pondus ex puluere noſtro cum bono uino bibatur, qui habet tormentillæ, hoc eſt, ut ego conijcio, radicis ueri quinquefolij, ſeminis citri, ſeminis cardui benedicti, partes æquales. Altera die comedantur duæ nuces, totidem caricæ, folia rutæ uiginti, adiecto exiguo ſalis. Sequenti, bolus berbenæ herbæ maſticetur bene, & demũ deglutiatur. Altero, pulueris hyperici drachma cũ bono uino bibatur. Alio, ex ueris pilulis Ruffi, ſcrupuli quatuor ſumantur, quæ ſic componendæ ſunt: Aloës hepatici partes duas, ammoniaci electiſsimi partes duas, myrrhæ electæ partem unam, cum uino Cretenſi, uel alio odorato. Fiant pilulæ paruæ, &

Berbena eſt, quæ & uerbena dicitur.

Pilularũ Ruffi compoſitio.

cum eodem uino deglutiantur ſeptem,& ultimo die ſcrupulus boni rhei barbarici maſticetur, & paulatim deglutiatur. Deinde iterum ad antidotum primo deſcriptam recurratur,ſed ſat erit unicam drachmam ſumpſiſſe,& conſimili ordine ſeruato,unum ex his quæ ſuperius ſcripta ſunt,quoq; die accipiatur,donec hyẽs perdurauerit. Caloribus iam ingruentibus,cũ roſaceo ſaccharo,roſiſq; ipſis, & aqua earum ac cichorij,cuncta erunt plus minúsue refrigeranda, ſecundũ quod maiores minorésue æſtus corpusq; requirent. Si qua uero ex ſuperius notatis rebus fortè deeſſet,aliquod ex his quæ adſunt loco deficientis eſt accipiendum,ita ut non ſit dies qua nihil ſumatur.Proderit quoq; interdum,maxime ſi phlegma in ſuperiore uentriculi parte abundare uidebitur,uomitu id expurgare,cutisq; meatus apertos reddere.Non enim eos laudo,qui cautelæ gratia aceto uniuerſum corpus abluũt,ſed potius iubeo,ut oleo odorato,quod de ſpica uocant,quarta parte boni uini adiecta,uel oleo de coſto ſimplici,bene cuncta membra perfricentur.

Balneum aquæ calidæ non laudo,quod & carnem nimis laxã reddit,& ad patiendum ab extrinſecis cauſis obnoxiam:ſed frictionibus potius moderatis utendum cenſeo.Et hæc quidem ſufficere ad corporis emundationem & robur puto. Labores enim, & omnimoda inedia,emundarent quidem,ſed imbecille nimis corpus redderẽt. ſatis erit moderate exerceri,& modico cibo uti,taliq;,ut facile concoquatur,ac bonos humores generet:quam uim habent carnes perdicum,phaſianorum,auicularum,gallinarum,turturum,hœdi,uerueeis,leporis,cuniculi,uituli.

Piſcibus nõ niſi paruis & bonis utendum:nec ouis,niſi uel tremulis,uel ſorbilibus,& ſemper recenter natis. Cauendus nimius uſus pinguium,& aſsiduitas iurulentorum.Ex herbis congruunt lactuca, cichorium,portulaca,lapathum(acetoſam uocant) pampinella parua,calendula,betonica,fœniculus,anethum,bugloſſon,quã boraginem uocant,& omnes cereos ſpecies,quas ſcariolas,cicerbitas,endiuias nominant. Allium,quicquid alij dicant,ego in parua quantitate non uitupero:& ſimiliter raphanum,& quam turmam uocatis,aceto uel uino,ut fieri conſueuit,ſolutam.Fercula ex prædictis herbis parari poſſunt,addito etiam bono oleo,paſſulis & aceto:atq; etiam ex hordeo,lentibus,prima abiecta aqua,& demum aceto conditis:& ciceribus.rarò tamen leguminibus hiſce utendum.Ex fructibus nuces auellanæ,ficus,piſtacia,amygdalę,& pręcipue amaræ,pini grana,uuę ſiccæ,ſiue noſtrates,ſiue oriẽtales,quas paſſulas, uel ziziuas,uel ſclauas uocãt.Mala uel pira acida,mala punica,citra,citria quæ & narantia nuncupantur,limones,cappares,pruna ſicca non multum dulcia, ceraſia acida:ex quibus etiam iuxta morem patriæ fercula parari poſſunt,& carnes piſcéſque condiri. Vſus aceti,atque omphacij,quod agreſtam dicunt,ſummæ utilitatis exiſtit,atque omnium quæ acidum habent ſaporem:unde curandum eſt,ut omnes cibi aliquo acido ſemper condiantur:& propterea conditura quam gelatinam nuncupãt,addito aceto cõmendatur.Piperis cõtriti,& gingiberis uſum,

niſi

niſi in exigua ualde quantitate,non commendo,ſed commixto cibaria ſunt cōdienda,quod habet cinnamomi partes quatuor,cardamomi,aneſorum ana partes duas,roſarum, maceros ana partes tres,croci partem unam:quibus addi poteſt piperis,uel zingiberis p.s. Piperis tamen integra grana,ut fieri ſolet,in iure decocta,non uitupero, maxime ubi acidum quoq; aliquod adijciatur.Poſſunt ex herbis ſuperius deſcriptis,atq; ex petroſelino,ſaluia,ſerpillo,ſatureia, contritis optime,& cum aceto,uel omphacio liquatis,embammata fieri, quæ intinctus uel ſapores Itali uocant.Ex amygdalis quoq; bene contritis,addito omphacio,uel aceto,& aqua roſacea,& pauco ſaccharo,intinctus fit utilis, & palato non inſuauis.Vinum malorum punicorū, quæ granata etiam dicuntur,in ſimili uſu commendatur.Aſſa modo bene concoquantur,utiliora ſunt quàm elixa.Lac non conuenit,niſi acidum.Et hæc quidem ſatis ſit dixiſſe circa cibos : nam ea quæ non conceſsimus,intelligenda ſunt prohibita.

Quod ad potus uero attinet,eligēdum eſt uinū clarum, albū,odoratum,pauciferum,id eſt,lene, quod ad acerbū potius uergat quàm ad dulce:quod etiam aqua temperandum plus minúsue eſt, iuxta & eius potentiam,& anni tempus.Vinum abſinthites ſatis laudo.Laudarem tamen magis ceſtrites,id eſt,ex betonica paratum.Ceruiſiam non probo,neq; alium potum ex granis, uel lupulorum floribus cōcinnatum,ſed loco ſimilium potuum uinum factum ex acerbis piris uel malis,uel hydromel cum pane aſſo pręparatum,quod ad acidum uergat,exiguo etiam cinnamomo conditum.Summe autem conferret,ſi canthari in quibus uinum conſeruandum , eſſent ex iuniperi, uel lentiſci,uel fraxini ligno fabricati , & calix quo bibitur,ex auro, cui à natura quinta uel ſexta argenti pars eſſet connata. Nō paruum quoq; robur corpori præbet ad reſiſtendum, ſi facies & os ex bono uino,cui aqua roſacea,hyeme quidem minore,æſtate maiore , quantitate ſit commixta,mane abluatur.Naribus decoctio foliorum lauri attrahatur.Aures ex oleo de ſpica odorato calido intrinſecus digito inungantur. Semen citri in ore teneatur , atq; poſt maſticationem deglutiatur. Somnus diurnus , ira , clamor , triſtitia, concubitus,ut inimica ſunt fugienda.

Et hæc ſatis dicta ſint quantum ad ea quæ intrinſecus robur corpori imponunt.Nunc de his dicemus quæ exterius defendunt,& uires inimici,hoc eſt,peſtiferi aëris,imbecilles reddunt. Horum quædam propinqua & corpus contingentia,quædam remota. Ex propinquis ſunt ueſtes,quæ pulchræ,mundæ & odoratæ eſſe debent,aſſidueq; mutari: & propterea utiliſsimū eſt, antequā quis eas induat, ut aliquo ex infrà dicendis thymiamatibus ſuffumigentur. Ad idem attinent ſacculi , cordi,hepati,uentriculo admouendi. Et pilæ manu portandæ,atq; aſsidue ex manu ad manū uolutandæ,ac naribus olfaciendæ. Ad remota ſpectant,habitatio,quæ munda eſſe debet à latrina,cloacis & fœtidis locis ſemota,aperta ad ſeptentrionem & occidens,ad meridiem & orientem clauſa,quæ igne lignorū odoratorū in aperto ardentium,non in fornace clauſorum , etiā ſi æſtas fuerit,

debet calefieri: ſuffitibus, inſpertionibus & odoratis herbis ac fructibus, boni odoris reddi. A' qua niſi duabus poſt ſolis ortum horis, nõ eſt exeundum, nec nubilis uel nebuloſis diebus, niſi urgente neceſsitate: ſemperq; tutius eſt, pranſum quàm ieiunum exire, & bene omnibus prædictis auxilijs munitum.

Vt uero ea quæ diximus exequi poſsis, ſubijciam pulueres duos, alterum hyemi, alterum æſtati commodum. Hybernus habet, ſtyracis, iridis, maſtiches, ana partes duas, gariophyllorũ, maceros, nucis unguentariæ, quam moſchatam uocant, cinnamomi, croci, agallochi ana partem unam, ambræ partis unius quintam, moſchi partis unius decimã. Aeſtiuus cõſtat ex ſuccini electi partibus duabus, foliorum myrti, corticum citri, florum nymphææ, roſarum, uiolarũ, croci, maceros, ſandalorum citrinorum partibus ſingulis: camphoræ, ambræ, benzoi p.s. moſchi partis unius decima. Ex his pulueribus poſſunt fieri pilæ, hybernam cum ſtyrace componendo, æſtiuam cum aqua roſacea & tragacantha, addendo utriq; ladanum ad libitum. Poſſunt ijdem pulueres, ut ſunt, ueſtibus inſpergi: poſſunt & formæ ex eiſdem confici ad ſuffumigandum aptæ, addendo etiam carbones, ut fieri communiter ſolet.

Ego pilam parari iubeo ex cupreſſo, uel aliquo ex lignis quibus cantharos fieri ſuprà docui, interius concauam, quę aperiri & claudi poſsit, ſitq; tota foraminulenta, intra quam ſpongiæ nouæ fruſtum immitto, hac mixtura prius infuſum: aquæ roſatæ, uini Cretici ana partem unam, aceti p.ſem. & altero ex dictis pulueribus poſt infuſionem aſpergo: quæ pila manu geritur, & crebro naribus admouetur, & dum maius aliquid timetur, manu colliditur, & liquore exeunte nares linuntur. Ex hiſdem quoq; pulueribus repleri poteſt ſacculus purpureæ ſindonis, quo ueluti clypeo cor muniatur.

Hepar uero, ſtomachus & teſtes hoc unguento roborari poſſunt: olei roſati omphacij unciæ duæ, olei de ſpica odoriferi uncia ſem. pulueris cinnamomi, gariophyllorum, ana drachma ſem. roſarum, ſandalorum citrin. de unoquoq; drachma, cum modico ceræ & aceti roſacei. fiat unguentum molle. His debito modo obſeruatis, Deo optimo adiuuante, ſperandum peſtilentiæ uim reprimi. Quòd ſi fortè, uel ex nimia cum infectis conſuetudine, uel maxima aëris malignitate, contingat nocumentum aliquod perſentiri, ſtatim eſt ad ſequentia auxilia confugiendum.

Primo alui excrementa clyſteri uacuanda ex libra una iuris galli bene ſaliti, quatuor uitellis ouorum, & uncijs tribus mellis roſacei compoſito. Dein cordi, hepati, teſtibus panni applicandi, crebroq; renouandi, hac mixtura madefacti: Cape partes quatuor aquæ roſaceę, uini optimi partem unam, aceti roſati, ſi haberi poteſt, uel communis, ſi id non habetur, p. s. pulueris frigidi ſuperius pro æſtate deſcripti partis unius decima. Poſt hoc ſi qua in parte exteriori tumor uel dolor oſtenditur, ei admouenda eſt cucurbitula. Si nullibi quid ſe oſtendit, poſt utraſq; aures, ſub axillis, prope inguina cucurbitulæ apponantur: quibus ſic manantibus uena ſecetur, ſanguiſq; copioſus

iuxta

iuxta uires & alia quæ ſuprà diximus,fluere permittatur. Quæ autem uena ſecanda ſit,his cognoſcendum. Si tumor uel dolor in collo, uel ſuprà apparet, uena cephalica ſecanda eſt, quæ ſupra cubitum in parte exteriori inuenitur. Si à collo uſq; ad pudenda,uena iecoraria,quæ in interiori parte brachij ſita eſt. Si in inguinibus, uel infrà,uena quæ eſt ſupra talum interior, quam ſaphenam uocant. Si ſuprà ſimul & infrà,etiam ipſa ſaphena ſecāda erit. An uero ex dextra uel ex ſiniſtra parte inciſio uenæ facienda ſit,hoc modo iudicandum. Si ex una tantum parte dolor uel tumor apparet,uena ex illa parte accipiatur. Si ex utraq;,dextra potius pars eligēda. Si nullibi uel dolor,uel tumor apparet,inferiores uenæ, id eſt, ſaphenæ, ex utraq; parte dextra & ſiniſtra aperiantur. Facta ſanguinis uacuatione,ueræ ſmaragdi ſubtiliſsimè contritæ pondus granorum octo hordei, cum aqua roſata & gutta boni uini deglutiatur. Vbi ſmaragdus non habeatur,antidotus à nobis ſuperius deſcripta, uel aliud ex ſeptem his quę ſuprà recitauimus,pari modo recipiatur. Si tumor alicubi ſe oſtenderit,ei rurſus cucurbitula applicetur,ſed cum profundis ſatis inciſionibus. Et hæc quidem primo die agenda.

Secundo die, loca tumoris,ſicubi apparent, decocto chamæmeli cum ſpongia foueantur,poſt quod cucurbitulæ apponantur, ipſiſq; permanentibus hoc medicamētum bibatur: Tamarindorū drachmæ decem in aqua ferueant,poſtea exprimantur & proijciantur:& decocto addatur rhei barbarici drachma una,agarici drachma ſemis,& potus ille tepidus hauriatur. Veſperi puluis ex carduo,uocato benedicto,ſemine citri, tormentillæ, margaritis, corallis & roſis æquali quantitate,cum aqua roſacea,gutta boni uini adiecta bibatur.

Tertia die, antidoti de ſanguinibus ſuperius deſcriptæ drachma detur, cum æquali roſaceo ſaccharo,& ſæpe ſyr. ex acetoſitate citri cochleari deglutiatur,uel ſi is non adeſt,acida ſimplex potio,uel ſimplex poſca. Veſpere duæ uel tres unciæ ſucci uel calendulæ, uel berbenæ,uel betonicæ bibantur:& ſi herbæ uirides non reperientur,decoctio ſiccarum: poſt quem potum patiens bene tegatur,ut ſi fieri poteſt,copioſe ſudet.

Quarto die,tumor ſi adeſt,etiam ſi maturus non uideatur,phlebotomo eſt aperiendus : ſequentibus diebus utendum eiſdem auxilijs quæ ſuprà in præſeruatione deſcripta ſunt, rebus tamen frigidis additis plus minúsue iuxta tempus anni & magnitudinem incendij.

Epithemata cordi & alijs locis,prout ſuprà notauimus,crebrò apponenda: oxyrhodino quoq; caput crebrò eſt perfundendum. Domus frigidis fructibus,folijs ſalicis,uitis,cannis ſternenda, aceto & aqua roſacea irroranda,frigidis ſuffitibus odoribuſq; quandoq; ſuffienda. Cibaria ſint ex carnibus ſuperius deſcriptis contuſis,cum rebus acidis præparata,uel ex iuribus eorum,rebus ſemper acidis commixtis. Oua etiam ſorbilia in aqua roſata & aceto antea per horā infuſa,ſuperaddito margaritarū puluere conueniunt, & olera frigida, præſertim acedula,portulaca,cichoriū,& endiuia, necnō fructus acidi ſuperius enumerati. Potus ſit uinum tripla aqua dilutum, uinum

granatorum, oxyſaccharon. Super tumore mox ubi apparere cœperit, inter omnia placet, ut uitellus oui bene ſalitus apponatur, & crebro permutetur, uel uerbaſcus herba cum radice contuſa bonoq; uino albo aſperſa, & proprio folio inuoluta, interq; calidos cineres calefacta. Laudant aliqui ſtœben herbam, quam ſcabioſam uulgò appellant. Quidam maius ſymphyton, quæ conſolida dicitur, alij pampinellam, alij lilij albi radicem. Expertus ego aliquando ſum, fermentum cum oleo & ſale, aliquando ficus cum melle. Vbi reliqua deſint, cinis oleo coctus ſuperponatur. Tumore autem inciſo, uulnus cum ſucco apij & melle purgãdũ eſt, longoq; tempore apertum conſeruandum, ut uirus bene expurgetur: demum communibus auxilijs & implendum & glutinandum, & ad cicatricem ducendum.

Hæc ſunt quæ mihi opportuna uiſa ſunt ad peſsimi huius morbi propulſationem. Prætermiſi autem nonnulla multum ab antiquis celebrata, partim quia nunc incognita, partim quia parum mihi credita & explorata. Incognita ſunt Lemnium ſigillum, quod terram ſigillatam: terra Armeniaca, quam bolum Armenium uocant: ſcordiumq;, & thlaſpi herbæ. Quæ ut M. T. poſsit inquirere, uel oblata cognoſcere, deſcribam qualia eſſe debeant.

Terra ſigillata quo modo examinanda. Terra ſigillata ſit rubri coloris, munda, non ualde lenis, guſtu nõ mordax, ſed modice adſtringens, tenax aliquo modo & lubrica, ita ut in aqua reſoluta ſimilis fiat molli ceræ. Portatur ex Lemno inſula Græciæ, formulis paruis, quæ antiquitus imagine Dianæ ſigillabantur. *Bolus Armenius.* Bolus Armenius in pallore ſimilis auro, facile ſolubilis, nihil arenoſi in ſe habens, modice denſus & grauis, adeò ut his qui non bene conſiderant, uideatur lapis. Portari debet ex Armenia contermina Cappadociæ. *Thlaſpi.* Thlaſpi herba eſt anguſtis folijs, digiti magnitudine, ſuper terram iacentibus, in ſummo ſciſsis, ſubpinguibus: uirga tenui duorum palmorum, adnaſcentias quaſdam paucas habẽte, & circa totam ipſam fructu parumper lato ab extrema parte, in quo ſemẽ paruum ſimile naſturcio, ad diſci figuram, ueluti conquaſſatum, floremq; ſubalbum habet. Naſcitur in uijs & ſepulchris. Semen eſt acris ſaporis. *Scordion.* Scordion naſcitur in locis montanis & paluſtribus, folia habens ſimilia chamædryi, maiora tamen, nec adeò circunquaq; inciſa, aliquo modo allij odorem referentia, adſtringentia guſtum, ſubamara, uirgulas quadratas, à quibus flos ſubrubens dependet. Quatuor haſce res ſi quis habere poſſet, alia medicamenta contra peſtilentiam & uenena fruſtra perquireret: ſed incuria & auaritia fecit, ut hæc cum multis alijs deperderentur.

Quędam demum ſunt quæ geſtata utilia eſſe traduntur, quibus tametſi exiguam fidem attribuam, non tamen damno eorum uſum: quum, ſi non iuuant, non etiã obſint. Hæc ſunt: Hyacinthus collo alligatus, uel digito geſtatus. Adamas ſiniſtro brachio alligatus. Betonica portata, lapis Achates, lapis Chelidonius niger, Carbunculus.

Habes quæcũq; in hoc peſsimo morbo, ad hoc uſq; æui obſeruata à me tanquam excellentiora ſunt. Nonnulla autem de induſtria prætermiſi, uel ut triuialia, uel à temerarijs hominibus cũ nece multorũ tentata.

tentata. Deus miſericors Mag. T. ab hoc peſsimo morbo, omniq; malo tueatur, & mei memorem reddat. Ioannes Manardus Ferrarienſis Medicus. Calen. Ianuar. M. D. XVI. Budæ.

EPIST. IIII. Angelo Coſpo, febre & obſtructione laborante.

MAGNA me triſtitia affecerũt literæ tuæ, mi Coſpe, te adhuc ægrotare ſignificantes, quem ex his quæ Nouellus noſter ſcripſerat, iam ſanũ putabam. Vnum tamen eſt quod me cõſolatur, quòd ex his quæ ſcribis, plus tibi timoris eſſe uideo quàm periculi, cum nullũ adſit ſymptoma, quod uel per ſe uerendũ ſit, uel ſit maioris cuiuſpiã morbi præſentis uel futuri nõ modo initiũ, ſed nec indicium. Nam ut interim de regio morbo taceã, qui niſi ante ſeptimũ diem euenerit, uel iecoris duritiem comitẽ habeat, ferè ſolet eſſe ſalubris. Nihil apparet quod formidandam aquã intercutẽ oſtẽdat: præcedũt enim eam pedum, manuũ, faciei, & palpebrarũ tumor, ilia extẽta, color ex pallido albus, lotiũ ægre it, & flatuoſo ſpiritu uẽter, & interdũ teſtes implentur: deniq; malus totius corporis habitus quẽ Græci καχεξίαν uocãt, his adeſt, quibus ille affectus timẽdus eſt. Quare bono animo eſto mi Angele, & ſecurus te nec intercuti, nec grauiori cuipiã morbo ſubiacere, tibiq; potius ſperãdam citam ſanitatem, quàm uel difficilem, uel longam ægritudinem timẽdam: tecum enim ſentio, à bile te potius parum torrida, quàm ab alio humore uexari, aliquamq; ſolum obſtructionẽ uenarũ, quæ à gibbis hepatis ad renes deſcẽdunt, obſtare ne lotium coloratius fiat. Cuius etiam obſtructionis indiciũ non leue eſt ſpuma, claritati illi quaſi perenni aſſociata. At ſedimen id quod ſubſidet, ſi modo uerũ eſt ſedimen, breuitatem & ſecuritatem pollicetur. Quæ duo & uictus ratione, & medicamentis iuuari poſſunt. In quibus recte inſtituendis media uia procedendum iudico: ipſa ſiquidem obſtructio, calida: bilis, & ſymptomata quæ ſcripſiſti, frigida deſiderant. Ita moderanda igitur omnia, ut nec nimis calefaciendo, bilem excitemus, nec infrigidando obſtructionem augeamus. Atq; ad particularia deſcendamus, domeſticum & ſylueſtre intybum laudo: hoc cichorium, illud endiuiam uocant: ſi cocta, uel oxymelite, uel oleo bono & aceto, ſuperadditis ſemper paſſulis, condiantur. Cappares utrouis modo præparati, & cibus erũt, & medicina. Apium hortulanũ, quod petroſelinũ uocant, ſemper cum carnibus decoquatur, inter quas galli ueneris adhuc expertes ex domeſticis, perdices & phaſiani auiculæq; ex ſylueſtribus, cæteris præponũtur. Vinũ ſit albũ, clarũ, odoratũ, modicè pro eius potentia dilutũ. Singulo die tres unciæ aquæ, in qua par modus abſinthij & cichorij bullierit, adiecta oxymelitis, quod cõpoſitũ uocãt, uncia ſemis, calide bibãtur. Quinto quoq; die mane catapotia triobolorũ pondere deglutiãtur: quę quoniã æquali portione aloën, agaricũ & rheon recipiũt, de tribus cũ rheu barbarico nominant. Præcordia ex decocto roſarũ, cichorijq; & abſinthij, uacuo uentre foueãtur: quibus atque

Aquæ intercus in præſcita.

communibus

communibus regulis obſeruatis, Deo opitulante,ſpero te circa quadrageſimũ ab initio morbi diem,ſanitatẽ recuperaturũ,præſertim ſi tute tibi non defueris,ſed bene ſperãdo,& affectus animi moderando promiſſam ſanitatẽ lætus expectaueris.Et hæc quidem de tua ualetudine.Intelligere deſidero,an diſceſſerit Nouellus:& ſi diſceſsit, quo die diſceſsit.Venetijs,ut putabat, Surianũ nõ inueniet,quũ interceptus à Maranenſibus ſit. Diſcipulus enim eius qui nuper huc uenit,ei ſcribere deſiderat. Valetudinem tuam cura mi Coſpe.

EPIST. V. Nicolao Leoniceno,uiro undecunque doctiſs. De uera Rheo.

MEMINISTI puto Leonicene uir doctiſsime,dum paulò antea quàm huc uẽturus, Ferraria receſsiſſem, in Opizonũ clariſs.familiæ domo,cum Ioãne Georgio Triſino,uiro non ſolum generis nobilitate, ſed omnifaria doctrina præſtantiſsimo,de uarijs ſimplicibus medicamẽtis loqueremur,in grandẽ nos inter reliqua incidiſſe dubitationẽ,circa precioſiſsimã illam radicẽ,quã rheon Græci,Plinius rhecoma,uulgus rheũ barbarũ uocat: quòd uidelicet Dioſcorides & Plinius eam odore carere dicerẽt,re ipſa & experimẽto ualde odoratã cõprobantibus.Quod cum tu negares,radix in mediũ allata,thalamũ in quo ſedebamus ſtatim odore replens,manifeſtũ ueritati præbuit teſtimoniũ,adeò ut neceſſariò alterũ cõcedendum uideretur,uel falſa illos ſcripſiſſe,uel hanc nõ eſſe uerã rheon.In qua cõtrouerſia ego uolẽs quaſi medius intercedere,dixi illos de uiridi loquutos:eam uero quæ ante nos eſſet, ualde ſiccã eſſe. Aliqua enim eſſe quæ humiditate ſuperflua obtũdẽte,donec ea reſoluatur, abſq; odore perſeuerẽt:aliqua ecõtrario,quæ ſicca nullum,uiridia magnũ odorẽ mittãt,& experiẽtia,& Theophraſti autoritate cõſtare : ſicuti & eſſe nõnulla quæ ſiue recẽtia,ſiue antiqua ſint,propriũ odorẽ ſpirent.Videbar hoc pacto & antiquos à mendacio tueri,& recẽtiores in ea radice,quam pro uero rheo habẽt,approbare.In qua ſententia uſque ad id temporis perſeueraui,quo tres Caſamiri,reges, Cæſaris aduentũ præſtolantes Poſonij cõuenerunt.Tunc enim à Sigiſmundi regis Sarmatarũ medicis didici,in eo bello quod cõtra Moſchos fortiſsime idem rex geſſerat,repertũ eſſe aliud rheon, cõmuni quidem ſatis ſimile,ſed penitus inodorũ:cuius puluerẽ chirurgus quidam mihi dono dedit,quoniã radicẽ integrã nõ haberet.Dedi poſthac operã,ut radicẽ ipſam haberẽ:quod tandem tertio abhinc menſe cõſequutus,ipſamq; quantũ ualui diligẽter rimatus,eſſe quã Plinius & Dioſcorides pingũt dubio procul indicaui.Affertur enim ex his quæ ſupra Pontũ,uel Boſphorũ ſunt regionibus,prope uidelicet Rha flumen,radix nigra, & coſto nigro exterius,magno centaurio interius ſimilis,minor tamen & rufior,ſine odore,calefaciens guſtũ & aſtringens,laxa,leuicula,& dum maſticatur pallida & ad crocũ uergens.Quæ ne omnia me finxiſſe putes,fruſtum eius mitto, nõ ambigens te mox ubi id uideris,eſſe putaturũ antiquos de hac loquutos, non de

non de illa communi, quæ præter id quòd odorata, leuis etiã non eſt: imò quãto grauior, tãto melior, & à Ioãne cognomẽto Meſue, & ab omnibus putatur. Nec à Ponto, ſed ab extremis meridionalis Indiæ partibus ad nos uehitur, uimq; purgatoriã nõ minorẽ agarico habet: quã certe ſi in eo de quo ſcribũt antiqui inueniſſent, nõ ſilentio præterijſſent, ut uel ex hoc obiter aduerſus Auerrois calumniã Galenus defendatur. Quãquam nec ratio cõuincit, ut ſi purgãdi uim habet, nõ poſsit & adſtringendi uim habere, quando & aloe, & agaricus, & alia multa adſtringunt ſimul & purgant. Nec dicit Galenus quòd aluũ adſtringat, ſed quòd ſtypticen, id eſt, adſtrictoriã uim habet, quod & ipſe Auerrois cõfirmauit: alioqui nec Ponticum hoc ui purgandi caret, licet minorẽ habeat, & quæ uix unica drachma exhibita deprehendatur. Duo tamen adhuc ſuperſunt nodi, quos per te, hiſce in rebus nouum Herculem, ſolui deſidero. Vnus, utra harum radicum in uſu medico præferenda: alter, an cõmunis hæc barbarica uulgò dicta, loco tantum, nõ etiam ſpecie diſtet à Pontica. Mihi enim eiuſdem eſſe ſpeciei uidentur, præſtareq; Indicũ, nõ ſolum ui purgatoria, ſed & quoniam profundius ſe adigit, maiuſq; robur in membris relinquit: ſemper tamen bonũ & recẽs Ponticum, malo & antiquo Indico prætulerim. Tuũ in omnibus hiſce iudiciũ & expecto & expeto: ut in quo ea omnia cognoſco, quæ Galenus in bono inuentore & iudice deſiderat, naturale uidelicet ingenium, bonam in primis diſciplinis eruditionem, aſsiduum ſtudium circa antiquorum monumenta, amorem immenſum ueritatis, longámque in huiuſcemodi rebus exercitationem. Vale.

IOAN. MANARDI

EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER SEXTVS.

EPIST. I. Ad Prætorem, uulnera capiti cuiuſdam inflicta, non fuiſſe letalia.

INFLICTA fuerunt duo uulnera cum duobus cathenæ ferreæ annulis, in caput Alouiſij fabri ferrarij, alterũ ſupra ſupercilium ſiniſtrũ, aliud in eodem latere parũ infra angulum, ubi ſutura, quæ ſagittalis dicitur, coronariæ cõiungitur. Octauo die poſt uulneratiõe ſuperuenit eryſipelas in facie, quod paulò pòſt totũ caput cõplexum cum febre eſt. Die uero duodecimo reſolutio quædã dextrę manus cũ diminutione loquelæ: & demũ die decimoquarto mors. Quæſitũ eſt, an ea uulnera eſſent letalia, uel mors alia ex cauſa prouenerit. Ad quod dubium, præſuppoſitis quibuſdam, reſpondebimus.

Primum ſuppoſitum eſt, quòd nos occurrentes huic uiro, octauo die mane, inuenimus ipſum abſq; febre, dolore capitis, deſipiẽtia & quouis

quouis

quouis malo ſymptomatẽ,interroganteſq; de præteritis diligenter, intelleximus eum nec cecidiſſe,nec uomuiſſe,nec uertiginem paſſum,aut deſipientiam: uulnuſq; frontis uidimus nõ pertranſire totam cutem. Aliud uero pertingere uſq; ad membranã ambientem caluariam,quam almocatin uocant Arabes: à qua etiam membrana uidimus exiguã quandam caluariæ portionẽ denudatã, quã albam, omni mala infectione immunem,ſimul cum membranæ parte quæ detecta erat,inſpeximus.Quam etiam membranæ oſsiſq; detectionem,non uulnere ipſo contigiſſe,ſed manu prudentis medici factã, quo uulnus melius conſpici curariq; poſſet. Facta quoq; per nos ſedula totius capitis attrectatione,quã etiã poſthac ſæpe adhibuimus, non tantum in parte læſa,ſed & in quauis alia,nullum unquam indicium apparuit,per quod ſubeſſe oblęſionem aliquam cõijci poſſet: ſed neque ex re ipſa qua percuſsio facta eſt,modoq; ictus,quid tale depręhendi poterat.

Secundo ſupponimus ex ſententia Galeni libro quinto & ſexto Aphoriſm.morbum dici mortalem, uel quia neceſſariò ac ſemper, uel quòd ut plurimum mortem affert.

His ſuppoſitis dico primũ,uulnera ſupradicta non fuiſſe ex numero mortaliũ primo modo,hoc eſt,eorum quæ neceſſariò mortẽ inferũt.quod probo: nam ex ſentẽtia Gal.lib.5.Aphor.aphoriſmo 18. uulnera cerebri etiam ſatis magna,nõ ſunt neceſſariò mortalia:ergo multo minus uulnera huius uiri,quæ ne ad caluariã quidem,nedum ad cerebrũ penetrarũt.Idẽ ſenſit Auice.lib.3.cap.de plaga & inciſione cutis capitis:inciſionẽ quæ pertinet ad cerebrũ,licet rarò,ſanari tamen interdũ cõcedens.Idem quoq; Galenus 8.lib.de uſu particularũ,cap.10.in Ionia Smyrnæ ſanatũ ait ſe uidiſſe adoleſcentem,cui alter ex cerebri anterioribus uentribus fuerat uulneratus.

Vulnera cerebri non neceſſario mortalia.

Deinde dico,eadem uulnera non fuiſſe mortalia ſecundo modo, hoc eſt,ex his quæ ut plurimũ perniciem inferre apta ſunt.Tripliciter enim (ut inquit Galenus 4.lib.Therapeutices) dicitur morbus uehemens,ob principatũ patiẽtis particulę,ob magnitudinem diſpoſitionis,& tertio ob ipſius malignitatem.Nullo autem horũ modorum uulnera iſta magna dici poterãt. Siquidem cutis ſolum exigua pars præciſa erat,nec uenenata malignáue ulla affectio uulneribus erat impreſſa. Prętereà uidemus cõſimilia uulnera,& his etiã longe maiora,quotidie cuti capitis illata,ſanari perfacile,utpote in quibus nec arteriæ,nec uenæ,nec nerui nota digna oblæſi ſint,& propterea ueluti ſimplicia uulnera, quod Auicenna quoq; teſtatus eſt, facile coaleſcunt.Quod conſiderans prudens ſenex in aphoriſmo ubi uulnera letalia enumerat,non capitis, ſed cerebri mentionem habuit, inquiens ueſicam inciſam habere aut cerebrum,& reliqua.

Si quis uero contendat, exigua quidem in ſuperficie apparuiſſe uulnera,uerum oblæſionem ad cerebrũ ipſum uel membranas pertigiſſe:quod tum ex rei ipſius probet euentu,tum ex febre, eryſipelate,paralyſi,ſtupore,quæ ſuperuenerunt, afferatq; pro ſe aphoriſmum 14.ſeptimi libri:In capitis ictu obſtupeſcentia & deſipientia, malum

malũ. Idem 19.eiuſdẽ,In oſsis exutione eryſipelas.Rurſus 24.In oſſis præciſione deſipientia,ſi in uacuum apprẽhenderit. Huic reſpõdebit Hippocrates quinquageſimo aphoriſmo ſexti libri, dicẽs, Quibuſcunq; pręciditur cerebrum,his neceſſe eſt febrem & bilis uomitum ſuperuenire.Cui aphoriſmo conſonat illud Auicennæ libro tertio,Cũ inciſio peruenit ad cerebrum,apparet febris & uomitus choleræ.Nec ſolum cerebro uulnerato euomunt homines bilem,ſed & dura etiam membrana,ſicuti Galen.eum locum enarrans atteſtatur. Neq; ſat eſt dicere,ſuperueniſſe huic uiro poſterius febrem:ſiquidẽ accidentia ipſa,quæ pathognomica Græci uocant,ſtatim ipſam paſſionem conſequuntur.id quod docuit Galen.in expoſitione aphoriſmi 12.lib.1.& in lib.de conſtitutione artis medicatiuæ, atq; alijs in locis. Ipſemet quoque Hippocrates aphoriſmo 58.ſeptimi libri, addidit uerbum,ſtatim,de his accidentibus loquens quæ cerebri cõcuſsionem comitantur. Tum etiam Alexander tria mala ictum membranarũ cerebri conſequi uoluit,conuulſionem uidelicet,deſipientiam,& acerrimũ dolorem.Et Celſus bonus Hippoc. interpres, libro quinto, ſi cerebrum,membranáue eius uulnus accepit,præter bilis uomitum,ſanguinem per nares,& quibuſdam etiam per aures dixit exire.

Non difficilius quoq; reuincentur,ſi qui aut perfractam caluariã, aut ipſa quidẽ integra,interiorẽ aliquã membranæ uenã ruptã fuiſſe affirmauerint:oſſe enim fracto,& prædicta eueniunt, & præterea oculi obcæcantur,obmutit homo, & ſine ſomno quaſi dormitans iacet.Diſrupta uero uena,ſanguis exit,qui conglobatus uehementẽ dolorem excitat.Quo dolore cum hic ſemper caruerit,non cõciderit,non bilem uomuerit,non uertiginem aut obcæcationem paſſus ſit,ueriſimile eſt,non cerebrum,non membranas oblæſas fuiſſe,ſed nec caluariam,aut uenam perfractam. Credendumq; ea accidentia quæ in octauo & duodecimo die euenerunt,& conſequenter mortem ipſam,quæ ex illis eſt ſequuta,non magnitudine uulneris, ſed malitia potius humorum & capitis debilitate contigiſſe. Sic ſentio ego Ioannes Manardus ordinarius medicinæ profeſſor,in quorum fidẽ ſupradicta exaraui,& manu propria ſubſcripſi. M. D. IX.

EPIST. II. pro domino Benedicto Porto,Patritio Mantuano.De præſeruatione & curatione uariarum affectionum.

QVANQVAM uariæ ſunt affectiones quibus præſtantiſsimus hic uir infeſtari conſueuit,ferè tamẽ ab eadẽ cauſa proueniunt:ſiquidem totius corporis temperatura,ſed præſertim iecoris,uenarumq; calidiore ſicciorẽq; tum natura,tum ætate(agit enim primum ultra uigeſimũ annum)fit,ut rufa bilis,& mole,& feruore ultra modum augeatur,quæ per uarias corporis partes delata(utpote ſuapte natura mobilis & uaga)atq; etiam interdum quibuſdam alijs ſuperfluitati-

bus adiuta, uarias in corpore excitat læſiones. Quãdo enim intimas lacertorum & cartilaginum partes ingreditur, & ad oſſa uſque adigitur, ſubiectas ipſas partes ſeparans, dolores artuum facit. Cum de maioribus uenis ad minores, atq; ex his ad minimas, quas capillares uocant, tandemq; ad cutem, extimasq; partes diffunditur, ſed neq; putreſcit, neq; admodum uel torrida, uel ſanguini admixta, colorem deturpat & arquatum morbũ gignit, qui præſertim in oculis apparet ceu tenerioribus nitidioribusq;. At ſi retorrida ſit, atq; ſanguini admixta, puſtulas excitat, non his abſimiles quæ ex culicum morſu fieri ſolent, quas Arabes ſeres, Celſus exanthemata uocat. Quòd ſi ipſa per ſeſe, non aduſq; cutim meat, ſed uapores ad eam mittit tenuiores quàm ut puſtulas facere poſsint, pruritum tantummodo mouet: dum uero ad caput coadiuuante etiã eius calore trahitur, ab eoq; aliquid pituitæ ſalſioris recipiens ad os nareſq; deſcẽdit, ulcuſcula illic, hic cruſtas facit. Si ad oculos palpebraſq; pruritũ lippitudinemq; excitat, præcipue ſi torridior fuerit. Quòd ſi forte obſtructione facta computruerit, tertianas febres generabit, uel ueras, exquiſitasq;, ſi ſyncera ſit: uel nothas & adulterinas, ſi pituitã ob frigidiorem uētriculum cruditatémue genitam, aut ſeroſam humiditatem ſecum habuerit admixtam, uel atram bilem, uel ipſa abſq; alterius rei miſcella ſit tanquam exuſta. Hi autem affectus tametſi maiori ex parte faciles uideãtur, & de eorum numero, qui ſint potius dedecora quàm morbi uocitandi, haudquaquam tamen ſunt negligendi, quum poſsint ad deteriora, ſi neglectui habeantur, facile prolabi, narium quidem cruſtæ ad ozænã, cui malo uix ſuccurri poteſt: oris ulcera ad ea quæ aphthas ſcilicet Græci dicunt, quæ ſunt longe periculoſiſsima. In oculis mala lippitudo ſeu inflãmatio oriri poſſet, & quæ ad interiores partes bilis, uehementes artuum dolores, quæ ad extimas, mala ulcera, & demum elephantiaſin facere. Accedit quòd materia hæc non ſolum propriam habet malitiam, ſed ex contagione occultum quoddam uirus contraxiſſe uidetur. Verum ſi his quæ Deo duce cõſcripturi ſumus audiens, obſequenſq; fuerit, ſperamus eodem ſummo Deo & uero medico opitulante, nõ modo deterrimas illas labes euaſurum, ſed & à leuiculis iſtis, uel nihil, uel certe exiguum quid detrimenti paſſurum. Diuina igitur ope freti propoſitũ aggrediamur.

Duplici, quantũ propoſito attinet exiſtente medicina, altera quæ imminentem, altera quæ iam factum morbum propulſat, utranque exequemur, orſi à prima ueluti à primaria & nobiliore. Rurſus, quoniam tam præſeruatio quàm curatio duplici inſtrumento perficitur, uictu ſcilicet & medicamentis, inter quæ ratio uictus prẽſtat, ab ea ſumemus exordium. Quandoquidem ipſa per ſe ſe interdum ad bonam ualetudinem ſatis eſt, alia ſine ea fruſtra tẽntantur.

Victus ratio medicamentis præſtat.

Quoniam igitur (ut mõſtrauimus) noxæ quibus præſtans hic uir affligi conſueuit, ferè à rufa bile proueniunt, ea ratio uictus inſtituẽda eſt, quæ hanc ipſam præcedentem cauſam moderari poſſit & retundere. Vitanda igitur quæcunque eam uel gignunt, uel fouent, aut exacuunt: aſciſcenda quæ reprimunt & comminuunt. Ex cibis igitur acria,

tur,acria,acuta,ſalſa,amara,dulcia:ceu inter olera ruta, ſaluia, ocymum,eruca,mentha,apium tam hortulanum,quod uulgò petroſelinum,quàm id quod etiam apud communem loquendi uſum apij nomen retinet:item ſaluia,amaracus, ſerpillum,naſturtium,tarcō,uulgò draconem dicunt,braſsica,cherefolium,anethum,fœniculum,libanotis(quem rorem marinum dicunt)allia,cepæ,porra,atq; id genus cætera ſunt penitus fugienda.Item raphanus uterq;,tam ſcilicet qui radix dicitur,quàm qui armoracia,rapa,paſtinaca, ſiliquaſtrum, ſeu piperitis,inula,ſinapi.Conueniunt aquatilia & acida,qualia inter olera lactuca,intybus tam ſatiua(quam endiuiam)quàm aruenſis utraq;(quarum alteram radiculam,& alteram cicerbitam uulgus nominat)item portulaca,lapathon(præſertim acetoſa quæ dicitur)præterea olus quod Arabes aſpanac, nos nomine paulum mutato ſpinacium dicimus,atriplex pampinella uocata,blitus,bugloſſus,trifolium acidum.Hæc poſſunt uario modo parari:ſed quoniam debilioris uentriculi eſt,meliùs eſt coquantur,& ut ex calidis & odoratis quippiam miſceatur.Ex fructibus,nuces iuglandes,ſtrobili,hoc eſt, pinei nuclei,caſtaneæ penitus dimittenda:ceraſia,mora bene matura,màla & noſtratia & punica dulcia,ficus,uuæq;,cuncta hæc ſi admodum dulcia ſunt,nō conueniunt.Poteſt interdū ſumere,maxime frigidiore tēpore,auellanas:quæ licet ab Auicē.li.2.ponātur inter bilioſa,in 3.tamen dicuntur hepati conferre: amygdalas,& cū ſuis acinis paſſulas,caricas,piſtacia,ſuoq; tempore cotonea,ſorba, meſpila. Cōgrua ſunt pruna,maxime quæ damaſcena,& quæ myrobalana dicūtur,ceraſia,màla itē acida,& ex piris quæcūq; fragilia,nō multum dulcia,punica uel acida uel media,medica cortice,ſeminibusq; abiectis,cucurbita omphacio cōdita. Ex carnibus laudātur præ cæteris pulli cohortales,præſertim fœminæ,& quæ in alborē potius,quàm nigrorē declinent,& ex maribus qui nōdum iniere, capi iuniores, hœdi,uitulíq; lactentes,anniculíq; uerueces.Cōceduntur perdices, phaſiani,coturnices(uulgò appellari ſolitæ,nō autem ueræ coturnices,quæ ſunt illæ quas uocant qualeas)capreoli iuuenes,alæ anſerum & anatum.Alas autem cum dico,non pulpas intelligi uolo, ſed eā partē quæ ad uolatum deſeruit.Damnātur columbi,anſeres,anates,præter eas partes,quas ſuprà cōceſsimus:boues,cerui, & omnis caro durior,uetuſtiórque. Piſces maritimi,fontium uel fluminum, inter duros teneroſq; medij conducunt,præcipue uero ſaxatiles:non cui ſunt quos ſtagna & lacus limoſi educāt,& qui teneriores uel duriores. Oua gallinarū recētia,mollia,omni tempore,præterquā in uehementi æſtu conceduntur,quo etiā tempore ſi aceto,aut omphacio cōdiātur,ſecure ſumi poſſunt:dura,pręſertim frixa,omnino prohibentur,& ſimiliter cæterarū auium quocunq; modo parata ſint.

Lac & caſei bonæ cōcoctionis notæ.

Lac,caſeus recens,ſi bene concoquantur, proficua ſunt. Indicium bonæ concoctionis,ſi neque ructus acidos aut fumidos concitant, neq; præcordia,aut uētriculū grauant.A' uetere & ſalſo caſeo penitus abſtinendū. Potus ſit uinum album,clarum, debile, odoratum, & quod ad acidum potius uergat quàm ad dulce, æſtatiſq; tempore

moderatè dilutũ. Nigrum, craſſum, dulce, potens, in totum dimittatur. Panificia omnia, item lagana, & id genus cætera uitanda: furnaceus tantum panis & bene fermentatus ac coctus edendus, cuius nihilominus cruſta extima dimittenda: heſternus admodum idoneus; calidus uelut hoſtis formidandus. Condita omnia, præſertim cum melle inutilia. Ex his uero quæ ſaccharo condiuntur, ſumi interdum poſſunt pruna, cucurbitæ, intybi, cotonea, atque alia quæcũque ſuperius laudauimus, modo ſine calidis aromatibus ſint præparata. hæc enim tum in his, tum in cæteris cibarijs ſunt fugienda. Aromata cũ dico, ea intelligo, quæ uulgò ſpecies dicuntur, quibus ſi omnino uelit uti, confici in hunc modum faciat, ut accipiantur, Coriãdrorum ſecundum communem modum paratorum, ſandalorum citrinorum, florum labruſcæ, cinnamomi electi pares portiones, quæ in tenuiſsimum puluiſculum redigantur. Conceditur etiam uſus illarum placentularum, quas martios panes uocant, præcipue ſi unà cũ amygdalis, cucumerum, cucurbitarumq; ſemina receperint. Item cõmode adhibentur eadem ſemina per ſe ſaccharo operta. Inter omnia uero id genus bellaria, id mihi præſtantius uidetur, quod ex ſaccharo roſarũmque ſucco in hunc modum conficitur: Saccharum quam albiſsimum inſtar farinæ tenuiſsimæ teritur, atque ſuperfuſo tanto roſarum ſucco, quantum ſat ſit, placentulæ aut panes uaria forma cõficiuntur, qui in ſole quoad ſicceſcãt, operti lintheolo, dimittuntur, demum reponuntur, & toto anno conſeruantur. Quod præter idquòd delicatius eſt, hoc etiam communi ſaccharo roſaceo præſtat, quòd uentrem ſicut illud non retinet. Iurulentis, elixiſq; potius quàm aſsis & frixis utatur. Et ſi interdum aſsis uti uoluerit, nõ ſint admodum toſta, ſed alba & mollia, ac prunis ceraſijſq; acidis oppleta, & omphacia uua, aqua roſacea, acetóue ſimiliter roſaceo, aut mâli medici ſucco, uel punici, aut aliquo generis eiuſdem condita. Aeſtu quoque uehementi ingruente, haud prætermittatur, quin aut portulaca, aut cucurbitæ fruſtum, aut lactuca, aut quid ſimile cum carnibus elixetur. Ex herbis quas ſuprà laudauimus, additis etiam condimenti & uentriculi gratia ramuſculis odoratarum, & intinctus tucetáue cum aceto, omphacijq; uel punicorum ſucco, & cum recenti caſeo, ouiſq;, quam tortam uel tortulam uocant, & conſtrui & comedi interdum poſſunt non illaudabiliter. Circuncidenda omnis negocioſa cogitatio, uel actio ſecundum cibum eſt. Conclaue eius æſtate quidem aquilonem, hyeme ſolem orientem ſpectet: meridionalem proſpectum omni tempore deuitet, moramq; in ſole, & quantum fieri poteſt maxime caueat ſub eodem deambulationem: ignem præterea & multo magis fumũ: &, ut in ſumma dicatur, totius corporis, ſed maxime capitis calefactionem. Somno & quieti potius quàm labori & uigilijs innitatur: iram, clamorem, contentionem, triſtitiã, longã lectionẽ, immoderatiorẽ ueneris uſum, famẽ, crapulã, cruditatẽ, uelut hoſtes fugiat. Cubile & ceruical quibus quieſcit, nõ multũ mollia ſint, lana potius aut coto uel goſſapio quàm pluma oppleta. Caput in lecto ſublime habendũ, corpus nunq̃ ſupinum, non ſemper

dextro

dextro lateri incũbens,hyeme tamen minus nocue,& omni tẽpore in ſomni initio:domire uero ſuper faciem nullo modo debet.Sũma ope nitatur,ut ei quotidie uenter eat.Et ſi in hoc opere natura nimis hebeſcat,aliquo auxilio ex his quę infrà ſcribã,excitetur.Hęc igitur pro uictus ratiõe hacten⁹ dicta ſint,nũc ad pharmaceuticẽ accedẽdũ.

Peracta ea purgationis ſerie,quam ſuperioribus diebus ſcripſi, ſi initium aliquod non perſenſerit earũ affectionũ,quibus oblædi inſueuit,ab omni penitus medicamento interquieſcat,donec ſol Geminos ingreſsus ſit,hoc eſt,ad 13.uſq; Maij diẽ,quo tẽpore ſi uel pruritũ,uel puſtulas,uel aliũ quempiã eorũ affectuũ,qui eũ affligere cõſueuerunt,emergere cognouerit,ſtatim ex ea uena ſanguinem mittat,quę annularẽ mediumq; digitũ dextræ manus interiacet, ex eaq; circiter ſex ſanguinis uncias hauriat.Poſtera die quatuor uncias caprini ſeri,cum ſucci roſarum puriſsimi uncia, in aurora bibat: frigida quidem,ſi id ſtomachus tolerat:ſi minus,calida.Quem potum cõtinuis ſeptem diebus eadem hora cum acceperit, adijciat drachmã unam cum dimidia rhei barbarici electi & purgati,& ſeſquiſcrupulũ nardi Celticæ,cunctaq; ſimul in uitreo uaſe per totam noctem adſeruentur,& mane quod excolatũ fuerit tepidũ bibatur.Sed quoniã in nobilis huius medicamẽti mentionẽ incidimus,de quo nõnihil ambigere hic eruditus iuuenis uidebatur,nõ alienũ erit pauca de eo ſubijcere,ex quibus quęſtiões quoq; nõnullę abs te propoſitę diluãtur.

Quod uulgus medicorũ & officinæ omnes nunc rheũ barbarum uocant,& Punici rauedſeni,hoc Celſus radicem põticã,Dioſcorides rha,& iuxta quoſdam rheon,ſecundum alios rhian,Plinius rhecoma, Galenus quemadmodum Dioſcorides interdum rheon , interdum rhian,aliquando rheon ponticum appellat.Eo antiqui ad uẽtris purgationem non utebantur,ſed antidotis miſcebãt,& ad pleroſq; uſus alios adhibebant,quos operæprecium non eſt hoc loco referre,quãdo ex Plinio, Dioſcoride, cæteriſq; facile diſci poſſunt. Primus (quòd meminerim) Auerrois Cordubenſis Galenum cæteróſque medicos taxans,qui conſtringere etiam putarunt,tantum abeſt , ut ſubducere uentrem crediderint, inter cætera purgantia medicamina eſſe ſcripſit præcellentiſsimum.Quem ſequutus Ioannes Damaſcenus cognomento Meſue,ubi medica pharmaca ſolutoria,quæ benedicta uocat,recenſet,ſerioſam & honorificam illius mentionẽ facit.Cui hac in re,ſicuti & in reliquis, recentiores medici credentes, tanti illud fecerunt,ut aliquando auri precium pari pondere æquarit:neq; ad alios fere uſus noſtro æuo accommodant,quàm uel ad bilis uacuationẽ,uel ad inteſtinorũ difficultates,uel ad eos qui de ſublimi aliquo loco ceciderunt.Non prætereundũ tamen ſilentio poſſe cuipiã uideri,Serapionẽ iuniorẽ ſolutoria ui illud præditum exiſtimaſſe,quũ in de ſimplicibus medicamẽtis libro ſcribat,dari in oĩbus in quibus datur agaricũ.Verum cum uerba illa nõ ex propria,ſed ex Dioſcoridis ſententia proferat,nec ſit (quòd plerunq; peccat) ſatis fidus interpres,audiamus ipſum Dioſcoridẽ ſua uerba perſonãtem, uidebimuſq; id nõ ex Dioſcoridis,aut Serapionis opinione,ſed po-

Rhei barbari plura nomina.

tius de peruerſa uerborum Dioſcoridis, uel lectione, uel intellectione, uel interpretatione prodijſſe. Ait ſiquidem ipſe Dioſcorides: Modus ſeu doſis pariformiter agarico ad unumquenque affectum eodem drachmæ pondere. Quòd ſi quis cõtendat Dioſcoridẽm his uerbis ſenſiſſe, omnibus uiribus pollere rheon quibus agaricum, is & Galenum incuriæ, & Auerroin crimine falſi accuſet neceſſe eſt. Illum quidem, quoniam ex Dioſcoride non didicerit rheon ſicut agaricon inter cathartica reponendum: hunc, quòd talem ignorantiam perperàm antiquitati impegerit, & ſe quaſi nouum tam nobilis medicamenti inuentorem iactanter & falſo prædicet. Magis autem mouet me Paulus, qui lib. primo ſuæ medicinæ cum dixiſſet, rheſinam, therebinthinam oliuæ magnitudine uentrem ciere: ſubdit, magis autem ſubducere uolentes parum quid rhu admiſcemus. Eſt autẽ rhus (uulgò ſumac dicunt) Dioſcoride, Galeno, cæteris, experiẽtiaq; ipſa teſtante, medicamen uehementer uentris adſtrictiuum: quo fit ut ſuſpicer, librarij culpa deeſſe e literam illi dictioni, legendumq; rheu, non rhu. Verum hæc ambigendo potius quàm decernẽdo dicta ſint: nondum enim Paulum uidere potui, aut quæ ſcribuntur ab eo proprio cap. de rheo: quamuis legerim apud medicum non magnæ autoritatis ex ſententia Pauli, quòd mundificat. Quicquid tamen ſit, non eſt ambigẽdum eam prærogatiuam nõ habuiſſe apud antiquos inter cathartica, quam nunc habet. Quæ res non mouere nos debet, ut minoris illud hac in re faciamus. Quandoquidem neque myrobalanus inter ſolutoria medicamina, nec ſenam, nec mannam, nec ſiliquam Indam, quam uulgò caſiam uocant, expurgantibus nunc præſtantiſsima, habuerunt: moſchum item, camphorã, ſandalos, ambrã, nobiliſsima quidẽ & efficaciſsima medicamina penitus ignorarũt, aliáque permulta noſtro æuo explorata, & ſupreme celebrata. Antiquos cum dico, Galenum, & eo uetuſtiores intelligo, qui non propterea tamen accuſandi ſunt: ſiquidem nec omnia cognoſcere, nec eorum quæ cognoſcebant, omnes etiam uires ſcire potuerunt. Nec enim falſo (quod Auerrois innuere uidetur, rheo adſtrictoriam uim attribuerunt: ipſum nanq;, ſicuti pleraque alia, utraque ui pollet, adſtrictoria uidelicet & purgatoria. Ex Ioannis Meſue & Auerrois, ac recentiorum omnium autoritate, ipſaq; experientia didicimus igitur rheum barbarum inter medicinas bilem pituitamq; expurgantes, eſſe pereximinum, adeoq; ab his nocumentis quæ ſecum reliqua cathartica afferre conſueuerũt, immune, ut pueris, prægnantibus, cæteriſq; imbecillioribus tutò exhibeatur. Eſſe autem iecinori cõgruentiſsimum, non ſolum hi, ſed & Plinius & Dioſco. Galenusq; coteſtantur. Quòd uero particulatim bilem à capite educat, non legi penes idoneum autorẽ. Plinius tantũ bibi cõtra capitis grauitates affirmat: quas tamẽ ut in pluribꝰ, nõ de bili naturali & impermiſta, ſed de alijs potius humoribus pendere apertũ eſt: ſiquidem bilis ipſa aliorũ humorũ cõparatione ſuapte natura leuis eſt. Dioſcor. febrientibus cum melicrato, in febrientibus cum œnomelite, phthiſicis cum paſſo, ſtomachicis maſticatum exhibet. Plinius pro uarietate morborum mo-

Antiquis plura incognita quæ à recentioribus peruestigata.

Rhei barbari uires innocuæ.

do in uino, modo in aqua, modo in paſſo. Communis uſus medicorum habet, ut uel formetur in catapotia, uel cum aquis arnogloſsi in inteſtinorum difficultate, uel deuolutis, apię, aut intybi, in febribus bibatur. Nos pro morborum uarietate, patientis temperatura, conſuetudine, ætate, atque id genus cæteris, modo huic, modo illi rei miſcemus, prout tamen conducere arbitramur, ut nihil perpetuũ habentes, ita à maiorum ueſtigijs, ratione ac experimento non diſcedẽtes. Omnibus autem quantum potui libratis, optimum duxi, ſi à te quo præſcripſi modo ſumeretur. In qua re præter rationes & experimenta, Ioãnis quoque Damaſceni autoritas mihi ſuffragatur. An uero idem modus ſocijs conueniat, decernere non eſt, niſi cum earum quas diximus, rerum conſideratione. An cum caſia ſumendum, anceps quæſtio eſt, & utrinque rationibus autoribusq́; munita: ſed præter efficaces ſatis rationes, huiuſcemodi commiſtio experimentis multifariam quotidie comprobatur. Mediocris autẽ modus erit, ut ex caſiæ liquore ſex drachmæ, ex rheo barbaro una recipiatur: quibus ſi Meſuæ credimus, ſcrupulũ ſpicæ ſuperaddemus. Hæc etſi παρέργως, non tamen intempeſtiue uideor attuliſſe, ut quæſitis ſatisfacerem. Iam redeundum unde diſceſsimus. Docuimus quid agendum, ſi nulla ſe oſtenderit conſuetarum affectionum, priuſquam Sol Geminos attigerit. nunc docendum, quid agendum ſi quid ante id tempus apparuerit. Quandocũq; igitur imminere quempiam eorum affectuũ animaduerterit, ſtatim cubiti interiorem uenam hepatiten uocatã, ſecet, indidemq; ſelibram ſanguinis hauriat: ſiquidem, ut docet Galenus in lib. de phlebotomia, atque alijs locis, non ſolum his qui actu ægrotant, ſed & his qui uel ægrotare conſueuerunt, uel iam ægrotaturi ſunt, ſanguinem mittere debemus. Neque eſt quòd uereatur ſanguinis miſsionem, quaſi oculis inimicam. Quantum enim immoderata ſpiritus uacuando uiſum hebetat, tantum moderata redundãtes humores demẽdo, & uapores qui ſurſum feruntur diſtrahẽdo, acuit & refocillat. Adde quòd non eſt in præſeruando à defœdationibus huiuſmodi cutis, & artuum doloribus, ullum magis præſentaneũ & efficacius remedium. Qua peracta, ſi iam apparuerũt roſæ, purgationem prout ſuprà deſcripſimus perficiat. Si minus, loco ſucci roſarum, capnij, hoc eſt, fumariæ, uel, ut uulgò, fumi terræ ſuccum eadẽ menſura ſumat: qui & depuratus ſumi poteſt, & ut eſt ex herba ipſa extractus. Sed hic quidem minus mollit, & uentrem magis confortat, ille econtrario. In eóque ſumendo non alijs regulis utendum, quàm quibus in reliquis potionibus, quos ſyrupos uocant. Poteſt calidus, poteſt frigidus ſumi, tepidus nõ debet: cætera autem, prout in purgatione Maij deſcripſimus, exequatur. Nec tamen prętermittat, quo minus anteaquam roſæ deſinant, octo uel decem diebus ſucci unciam cum ſero caprino ſumat, & purgationis loco non amplius rheum, ſed uncias duas ſucci cũ tribus quatuórue heminis eiuſdem ſeri. Hoc pacto ergo uere purgandus eſt. Vnum tamen prętermiſiſſe uideor haud prætereundum, quid ſcilicet acturus ſit, ſi nec anteq̃ Sol geminos attingat, nec cũ attigerit, quicquã moleſtiæ

Venarũ ſectio an uiſum hebetet.

perſenſerit. Dicendum cuncta eſſe pariformiter exequenda, præter phlebotomiam: quam niſi uehementior iam æſtus eſſe cœperit, nolumus prætermitti: eſt enim magna præſeruationis pars, ut ſuprà monſtrauimus. Iunio menſe, ſeptem uel octo diebus aquam in qua maduerint intybi flores, mane bibat. Macerandi autem hoc modo: Flores mane colliguntur, & uſq; ad ueſperã in umbra expanſi conſeruãtur: dehinc aqua pluuiali uel fontis quanta bene tegantur, infunduntur, igni appoſiti in uitreato uaſe cõcaleſcunt: dum bullire occipiũt, deponũtur, & tota nocte ſub diuo uas cuſtoditur: mane excolantur, & uncia ſyrupi ex ſucco roſarum addita, ex colatura unciæ tres bibũtur. Vltimo die plus ſyrupi adijcitur, hoc eſt, ad uncias 4. Mẽſe Iulio aqua hordei ſupremo tantum cortice purgati, cum uiolaceo ſyrupo eodem modo bibatur: aucto pari menſura ultimo die ſyrupo. Auguſto, aquæ per deſtillationem ex intybo & fumaria in duplici uaſe factæ, eodem modo cum ſaccharo bibãtur, ultimoq; cum his uncia medullæ pinguis caſiæ: obſeruata tamen tepidiore die, hoc eſt, qua uel Aquilo perflet, uel imbres ingruant. Autumnali peracto æquinoctio, uehementiore purgatione utendum eſt, hoc modo: Accipiantur ſucci fumariæ, lupi ſalictarij, domeſticæ intybi, roſarũ, ſingulorum pondo unc. decem, polypodij, foliculorum ſenæ, epithymi, ſingulorum pondo unciæ tres, florum bugloſsi hortenſis, uiolarum, mei, ſeminis intybi, ſingulorũ pondo drach. duæ, omniaq; ſimul coquantur, arte in huiuſcemodi rebus conſueta: ſic, ut flores poſtremo apponantur, expreſsioneq; facta, & addito liquori quantum ſatis ſit ſacchari. Cõficiatur medica potio, quæ abſq; alterius liquoris admiſtiõe bibi poſſit: ex qua ſingulo quoque mane unciæ tres bibantur, donec tota ſit ebibita: ultimo tamen die addantur tres drachmæ eius medicamenti quod ad Hamech Arabem quendã autorem refertur. Si qua uero uẽtriculi ex huiuſmodi, uel alijs purgationibus relicta fuerit imbecillitas (ferè enim medicamenta ſtomachum oblædere conſueuerũt) ea facile ſaccharo roſaceo remouebitur, tribus horis ante cibum ſemuncia ter aut quater accepta. Hyeme purgatio non uidetur admodum neceſsaria: non abre tamen fuerit ſumere interdum, Auſtro maxime perflante, ſcrupulum, ſemidrachmam uel drachmam catapotiorũ, quæ habent pulueris picræ, rhei barbari, agarici, foliculorum ſenæ, roſarum, ſingulorum pares portiones: omnia per ſe teruntur, & cum roſaceo melle in catapocia rediguntur. Proderit etiam interdum ſemunciam diarhodon, tribus ante prandium horis eſitaſſe. Hæc ad generalem præſeruationem ſatis ſunto, deinceps nõnulla ad particularem conferentia ſubijciam.

Oculi frigida potius inſperſa quàm per manus admota, ſingulo quoque die ieiuno abluantur. Conficiaturq; pila ex panno lineo mediocriter tenui, quæ ex æqualibus partibus roſarũ, põpholygos, id eſt, tutiæ, myrobalanorum citrinarum impleatur, ex eaq; poſtquã imbiberit roſarum, & ſolani aquas, oculi & palpebræ multoties ita contingantur, ut humor in eis aquarum remaneat. Nares ſæpe ex oleo roſaceo & arnogloſsi ſucco illinãtur. Os modo ex aqua frigida

cum

cum pauco aceti,modo ex lacte,modo ex lactucæ ſucco, modo ex arnogloſſi aqua abluatur. Prodeſt etiam mandere interdũ mala acida, oxylapaton,immaturas amygdalas,mora ſimiliter immatura.Præcipuũ eſt gargarizare pluuialẽ aquã frigidã,in qua gallę immaturę excoctæ ſint.Facies uniuerſo ex pãno lineo madefacto in aqua deſtillationis florũ ſalicis,cui tertia pars ſucci limonis ſit adiecta,ſæpenumero foueatur. Corpus uniuerſum,uel ſaltem brachia,crura,genitalia, lauentur aliquando aqua tepida,in qua flores nymphææ,roſarũ,uiolarum,& folia fumariæ,lapathi,arnogloſsi,hordeumq; bullierint.

Exequuti quæcunq; ad præſeruandum uiſa ſunt opportuna,iã tempus eſt ut quæ ad curationem attinent, aggrediamur.Siquidem uix fieri poteſt,ut quæ dicta ſunt omnia ad unguẽ fiant: quæ tametſi ſeruentur, nihil tamen uetat quo minus iam tanta ſit in humoribus mẽbriſq; facta impreſsio , ut nihilominus naturam aliquo modo à tot malis uinci neceſſe ſit. Summatim igitur & per compẽdium iſtarum affectionum curationem exequamur.

Lippitudo,ruborq; oculorũ,ſi leuis fuerit,per ſolam aquam roſaceam biduo frigidam,nõ tepidã,tollitur: quod ſi ultra quatuor dies prorogetur,aloës parũ primo aqua roſacea , uel ſi hoc non ſufficiat, uino albo nocte maceretur,mane gutta aquæ,uel uini oculis inſtilletur.Si fortior,cucurbitulæ infra latum ſpatularũ os admoueantur , è quibus ſi cutis fuſcior efficiatur , incidenda ſcalpello eſt, cucurbitulæq; iterũ admouendæ. Succus ſolani oculis inijciatur, panniculus ex eodẽ ſucco expreſſus oculo clauſo ſuperponatur. Stuppa quæ album oui biberit, cui miſtus optime ſit puluis roſarũ,acaciæ,corticũ aridorum mali punici,frontem cõpræhendat,& tẽpus cui oculus læſus ſubiacet:aut collyriũ album abſq; papaueris lacryma cum eodem ſolani ſucco primis diebus oculis inſtilletur cũ muliebri lacte: poſtea parum ſarcocollę addatur,& demũ imminuto ardore,aqua in qua fœnũ Græcũ bullierit,reſiduum diſſoluet. Narium uero cruſtis medetur butyrum recens,uiolarũ aqua bene ablutũ,aut adeps gallinæ recens lota cum aqua nymphææ.Aut hęc mixtura:olei uiolati põdo unciarum trium,medullæ cruris uituli pondo unciarũ duarũ, tragacanthæ,ceræ albæ,ſingulorũ pondo unius unciæ:ſolutis quæ ſoluenda ſunt,reliqua miſceantur.At ſi per hæc cruſtæ non reſoluantur, ad fortiora ueniendum:quale eſt quod habet, butyri recentis ſucco ſemperuiui abluti,ceruſſæ lotæ,ſingulorum pondo unciæ unius ſemis:olei nymphææ pondo unciæ unius,lithargyri,plumbi uſti eloti,ſandalorum citrinorum, ſingulorum pondo unciarũ trium: hellebori albi,camphoræ,& magna urgente neceſsitate,argenti uiui,ſingulorum pondo unius ſcrupuli,ceræ albæ parum. Quicquid autem horum fiat,ſemper antea uapor aquæ calidæ per nares attrahatur.

Puſtulis oris proderit in initio collutio ex aqua cœleſti, in qua ſemen roſæ & gallæ decoctæ ſint.Item ex lacte, in quo ferrum candẽs multoties ſit extinctum.Sedato autem feruore,butyrum cum melle roſato inter præſtantia remedia cõnumerari debet:aut extrahito ſuccum ex toto malo punico acido cum cortice ſuo contrito , addito

tantundẽ mellis roſacei:facitoq; omnia tandiu ſimul bulliant,donec mellis craſsitudinem habeant. Quòd ſi efficacius remedium deſideras,adde tertiam partem pulueris conchularum glandium aduſtarũ. Et ſi adhuc efficacius,ſextam aluminis ſciſsilis uſu ſuperaddito.Illud tamen haud prætereundum, in omnibus huiuſce capitis affectibus, poſt uniuerſales purgationes cucurbitulas, ut ſuprà in oculis monuimus,ceruici eſſe admouendas,hirudinesq; prope locum patientem.

Ad pruritum genitalium,accipiatur album duorũ ouorũ recentiũ, ſucci ſemperuiui,olei roſacei,ſingulorum uncia,farinæ fabarum uncia ſemis,cuncta in mortario plumbeo tandiu agitentur, donec congrue craſſeſcant. Hæmorrhoidum amotionem non ſcribo, quoniã prouocari potius debent quàm repelli. Tertiana uero,& regius morbus,præſentem medicum deſiderant. Hæc ſunt quæ in præſentia mihi occurrere ad huius præclari uiri præſeruationem, curationemq;: quem iſtis,iuuante eo qui eſt uera ſalus omnium, ſperamus priſtinæ integritati decoriq; reſtituendum. Vale. VI. Aprilis. M. D. IIII.

EPIST. III. Ioannes Manard.Ferrarienſis medicus,Franciſco Caballo eiuſdem artis profeſſori eminentiſs. S. P. D. De Theriaca.

INTER reliquas errorũ cauſas qui proximis ſeculis in medicina acciderũt,hanc fuiſſe nõ minimã puto,quòd medici nihil de ſimplicibus medicamentis cognoſcentes,ſeplaſiariorũ & pharmacopolarum arbitrio cõpoſitiones medicaminũ permiſerũt. Inde enim factum eſt (ut reliqua nunc taceã)quòd generoſa illa antidotus,ab Andromacho ſeniore Theriace,à iuniore Galene(non à Galeno medico eius ſibi nomen uſurpare cupiente, ut credere uiſus eſt Auicenna , ſed à tranquillitate) uocata, uel omnibus,uel certe pluribus poteſtatibus carere inuenta ſit, quas ei antiqui medici adſcripſerunt. Huic tu rei prudentia tua occurſurus,maximũ in eius cõpoſitione errorem,peculiari cõmentario ſuper hoc edito caſtigaſti, oſtendens feras illas quæ in antidoto erant ponendæ,quibus uidelicet theriaci paſtilli cõcinnãtur,non ex Aegypto petendas,ſed in media ipſa Italia reperiri. Nec ſatis tibi hoc uiſum ad bonã conficiendã theriacen,ſed Andromachũ eius inuentorem ſectatus,Neronis primariũ medicum,aliũq; Andromachũ prioris filium & Demetrium Antonini Cæſaris ſimiliter primarium medicum , aliosque complures,Galenumq; demum ipſum,non manibus quidem proprijs,ut illi, ſed tibi obſequentiũ ſeplaſiariorum,tã ſalubre medicamentũ in ampliſsima Venetiarum urbe,quæ noua quaſi Roma dici poteſt,præparaſti.ad quã ceu cõmune Europæ emporiũ,licet ueriſimile ſit ueluti olim Romam,tum à Creta Venetorũ imperio parente,tũ à cæteris orientalibus locis,ſimplicia medicamenta tantæ cõpoſitioni idonea fuiſſe apportata.Ego tamen nimis fortè in hac,ſicut in omni re medica timidus & curioſus,

non uereri nō poſsū, quin aliqua adhuc uel defuerint penitus, uel uitiata appoſita ſint: non quòd de tua fide & diligentia ambigam, ſed quòd res quaſdam, uel non afferri, uel non ſine macula, uel in totum ignorari puto. Eę ſunt, Balſamus, myrrha, rheon, amomum, cinnamomū, caſia, ſcœnoanthos, nardus Indica, malabathrum, lemnia, cardamomum, dictamnum, petroſelinō, ſcordion, radix pentaphylli, thlaſpi, atq; in hedychroo magmate, quod alindaracaron Arabes uocant, aſpalathon, calamus odoratus, xylobalſamum, maron.

Balſamus & myrrha.

Verum enim opobalſamū, uel ad nos non affertur, uel ſi affertur, tanti precij exiſtit ut totius antidoti precium præuertat, duodecim enim drachmas, præter id quod in hedychroo apponi debet, tota Andromachi compoſitio recipit, quæ octodecim libras parum excedit. Vix tamen crediderim, ſyncerum & recens afferri. Nam quod hactenus uidere potui, odore, colore, ſubſtantia, longe à qualitatibus ueri diſtat. Sed & Galenus uarijs adulterari id modis queritur, inueniriq; in optima myrrha opobalſamū, quod intra corpus aſſumptum mortiferum eſſet: niſi fortè extra hoc periculum nos ſumus, qui non optima ſolum, ſed bona etiam myrrha caremus: nam quæ myrrhæ loco habetur, pro odore ſuaui teterrimum uirus obolet.

Rheon.

Rheō ſcribunt Plinius & Dioſcorides radicem abſq; odore, coſto nigro ſimilem, cum id quod in uſu eſt, nullam cum coſto nigro ſimilitudinem gerat, magnumq; longe odorem, nec inſuauem iactet.

Amomum & cinnamomum.

Verū amomū, id eſt βοτρυώδης, & ueluti uua, neſcio ſi Italia hoc ſeculo uidit, ſicuti, quod multi fortè mirabūtur, nec cinnamomū. In quo ideo diutius eſt immorandum, quòd neminē adhuc audiui ambigentē, id quod paſsim ex India, præcipue à Luſitani regis claſſe, in Europam inuehitur, eſſe uerum cinnamomū. Quod tamen nō eſſe, ex Galeni uarijs dictis in lib. de Antidotis, facile patere poteſt, cinnamomū dicētis eſſe arbuſtū ſex uel ſeptē plus minus adnaſcētes ramuſculos habens, longitudine inæquales, ita tamen ut maior ſemipedem Romanū non excedat, & id quod optimū eſt, indicibilē quendam ſuper omnia alia odorē habere, guſtuq; aliquatenus calefacere, nō uſqueadeò tamen, ut cū triſtitia mordicaret. Colore tale, quale ait Galenus, ὡς ἄν τις μίξειε τὸ τοῦ γάλακτος χρῶμα τῷ φαιῷ μετὰ βραχέος τοῦ κυανοῦ κεκραμένῳ. id eſt, ut mihi uidetur, colore albo ad fuſcū & ſubcyaneū tendente. Eſſe eius ſex genera, quatuor uidelicet inter optimū & peſsimū. quod quidē peſsimū exiguo interuallo ab optima caſia minime mirādū diſtare, cum ea in cinnamomū aliquando cōuertatur, queādmodū poſt Galenum in libro ſecundo ſuę medicinæ ſcripſit Auicenna: uidiſſe enim ſe ait Galenus caſiam adeò altam & uberem, ut ád arbuſti aſcenderet magnitudinem, ramuſculoſq; quoſdam mitteret, uiſu, corticis tenuitate, odoreq; & guſtu exacte ſimiles cinnamomo.

Caſia.

Ex quo dicto intelligere quoq; licet, quantum uulgaris noſtra Caſia diſtet à uera, nihil cum cinnamomo habens cōmune, tetra cū ſit, inodora, & penitus aſpernabilis, imò nihil habens quare caſia putari debeat, ut Dioſcoridem & Pliniū legenti, remq; ipſam in manu habenti, facile cōſtabit. Caſiam cum dico, aromatiten intelligo, quam

officinæ

officinæ Ligneam uocant: aliam enim, cuius nunc communis eſt ad aluum leniendam uſus, ſcio antiquis penitus incognitam. Inter illas, id eſt, aromatites, ea eſſet eligenda, quæ Gizi, non Gizir, ut putauit Hermolaus, barbarico nomine dicitur: quæ adeò ſimilis eſt cinnamomo, ut duplum eius pro cinnamomo, Galeno teſte, poni poſſit, qui Quinto accedendum non putauit, dicenti non ſecus eos facere, qui carentes cinnamomo duplam caſiam accipiunt, his qui dicerent, dum caremus Phalerno, uel uino Cretico, duplum uiliſsimi uini bibendum: & eos qui ſimilagineum panē non habēt, debere duos furfuraceos eſitare. Non enim ait Galenus, ſimile quid his faciūt, qui caſiam cinnamomi loco accipiunt: ſed illis aſsimilantur potius, qui cum fortè careant uiro ad pondus ferendum idoneo, duos ei ſubſtituunt debiliores. Hanc Gizi appellatam, theriacæ imponere debe remus, & carentes cinnamomo, pro ſimplo cinnamomo duplam accipere. Fiſtularē autem uocatā, omniū uiliſsimā, & propterea theriacę non imponendam ſcripſit Galenus: eſſeq́; paſsim cognitā, exteriorem quidem corticem, quē fiſtulam uocant, fortem habentem & odore & guſtu, interiora debiliſsima, adeò ut nullius ſint utilitatis.

Nardus. Carere nos Indica nardo quis dubitet, qui Spicam quidem uocari apud Galenum legerit, eſſe tamen radicem? Sed & in ea theriaces præparatione, quam cæteris uel minus conciſam magis & manifeſtiorem præfert Galenus, ſic ad uerbum carmine quodam ſcribitur: Ter mentinæq́; rheſinam, nardiq́; radicem Indicæ. Ad nos uehitur ſpica, atq; utinam nardi eſſet: ſuauitate enim odoris penitus caret, & ſaporis eſt ualde ingrati.

Schœnoanthos. In flore etiam Schœni idem accidit: cum enim ſcribat Democrates, ſchœniq́; non feſtucarum, ſed floris, ad nos feſtucæ portantur, non flores: ſed in hoc magna uis non eſt, ſiquidem Galenus herbam laudat.

Malabathrū. Malabathrum quis noſtro ſeculo cognoſcit? Ego toto uitæ meę tē- *Lemnium ſigillum.* pore, nix unicum uidere folium eius potui, ſicuti & Lemnij uocati ſigilli, glebulam. Nā quæ paſsim ſub nomine terræ ſigillatæ uenditur, nēc facie, nec uiribus ueræ ſimilis exiſtit: alioqui Galeni quoq; temporibus tam apte adulterabātur, ut dignoſci à legitima non poſſet.

Cardamomū. Cardamomi, quod Arabes cordumeni nominant, tria habemus genera, odorata illa quidem, & cum cæteris aromatibus in uſum uenientia, longe tamen, ſicut mihi uidetur, à quatuor generibus diſtantia, quorum meminit Plinius.

Dictamnus. Dictamno, niſi eam rurſus Venus ab Ida ſylua deportet, omnino deficimus: flore enim, caule, & ſemine carere debet: quibus hæc noſtra uulgaris maxime abundat: radicem uero habere tenuem, & inutilem, quæ noſtræ magna & ad uſum ſola ueniens, neglectis folijs quæ imponenda eſſent pharmaco, non radix.

Sed carere nos balſamo & malabathro, quæ & precioſa ualde, & à longinquis regionibus petenda, non eſt mirum. At quis non miretur ſimul & ægreferat, petroſelinum, & terebinthi rheſi- *Petroſelinum.* nam nos deſiderare? Quod enim uulgò petroſelinum uocamus, uel

uel apium eſt ab antiquis dictũ hortulanũ:uel quicquid tandem ſit, conſtat eius ſemen non id eſſe quod theriacæ miſcedum iuſsit Andromachus:præfertur enim reliquis,Galeno teſte, Macedonicũ, & Macedonicis extreaticũ,in hoc alia excellens, quòd amariſsimũ & acerrimũ exiſtit. Noſtratis autẽ ſemen,ut acredinis cuiuſdam particeps fortè uideri poſsit, omni tamen prorſus caret amaritudine. Sed poſtquam Macedonico carendum erat,utinã Epiroticũ haberemus,quod Galeni tempore (tanta erat ueri æmulatio) in Macedoniã per Theſſalonicen apportabatur,ut pro Macedonico uẽdi poſſet.Recentiorum autem negligentia effecit,ut Macedonico & Epirotico carentes,apij communis ſemine pro eo utamur: ſicuti & peucina uel laricea rheſina loco termentinæ, quæ ex Chio optima, ex Libya & Ponto etiam bona olim afferebatur.

Termentina.

Scordium.

Eadem negligentia factum eſt,ut non ſolum herbam ipſam ſcordium uocatã amitteremus,ſed & uocis ipſius ſignificatũ: allium ſylueſtre eius loco,nominis ſimilitudine decepti, accipientes, màgis in hoc peccantes,quàm in petroſelino: quod non ideo theriacæ imponitur,quia ſit uenenoſis pharmacis,aut feris repugnans,ſed aquæ intercutis gratia,ſimiliumq; morborũ. Scordij autẽ tantã uim eſſe nõnulli fide digni ſcripſerũt,ut quæcũq; ſupra illud in prælio quondam corpora occiſorũ ceciderant, diutius remanerent incorrupta, ſecundum eas potiſsimum partes quæ herbam ipſam attigerãt. Vnde creditur,Galeno teſte,uenenis ferarum & mortiferis pharmacis uehementer repugnare.

Pẽtaphyllum.

De pentaphyllo libenter intelligerẽ,uulgarẽmne hanc paſsim in uijs etiam ſtratis naſcentem acceperitis.ego non huius radicem accipiendam puto,ſed eius quam tormentillam uocant:quam licet ſeptifoliam maiore ex parte in Italia uideamus,hic,hoc eſt,in Pannonia,ſæpius uidi quinquefoliam.

Thlaſpi.

Thlaſpi ignotũ noſtro æuo,etiam uoce eſt,mihi apud Ioannẽ Auguſtum Iaurienſem epiſcopũ,uirũ & doctrina & prudentia, & quod maius eſt,religione celebrandũ degenti,cõperta herba eſt,quẽ uerã Thlaſpi eſſe puto.Cappadocæ tamen ſemen deſiderat Galenus, colore ad nigrum accedente, maiorem Cretica,& ex quadam eius parte ueluti quaſſam,unde & nomen accepit.

Aſpalathus.

Calamus aromatites.

Aſpalathum niſi ſandali uocati ſpecies ſit,puto hoc tempore penitus ignotã,ſicuti & calamum aromatiten.quod enim uulgus eo nomine uocat,radix eſt,nõn calamus,nec,ut arbitror,cãlami illius radix,ſed uel acorus eſt,ut etiam ſuſpicari Hermolaus quodam loco uiſus eſt,uel alia quædam res nobis incognita. Ego quoties acoro opus eſt,non uulgari illa radice,& iniucũdi odoris, ſed uocato aromatico calamo uti conſueui.

Maron.

Maron ſi non eſt ſampſuchi ſpecies, ingenue fateor me neſcire quid ſit.Veram Acaciam,id eſt,ex Aegyptia ſpina factam, quam lacrymam Cyaneam uocauit primus Andromachus, puto etiam in Italia deeſſe,ſicuti & uerum balſami lignum.

Xylobalſamũ.

Tot igitur exiſtẽtibus pharmacis,quę theriace accipit,uel penitus

ignotis,

Theriacæ cōpoſitio difficilis.

ignotis,uel ualde dubijs,uel ad nos hiſce temporibus nō delatis,neſcio quo modo parari recte uel poſsit uel potuerit, ut illud mittam, quòd uerus etiā parādi modus,longo abuſu eſt abolitus. Non poſſe autem quēpiam bene parare,niſi aliū bene parantē uiderit,putat Galenus,qui tāta diligētia,ut in cæteris,ita in ea cōficienda uſus eſt, ut mortaria omnia,præter quàm Aegyptia repudiarit:ſingula medicamenta nō ſolum ſigillatim eligēs,ſed ita inuicem cōparans, ut nullū eorū reliqua ſuperaret,experiētia ipſa cognoſcēs. Quòd ſi,exempli gratia,zingiber ualde potens pharmaco imponatur,reliquis debilioribus,in cōpoſito & ſapor & uis zingiberis dominabitur:nō omnia, ſed quæ id bene ferre poſſent,cōtereret:reliqua prout cuiq; cōgruebat uel liquaret,uel ſolueret. Thlaſpij & rapi ſemen quoniā ob innatam quādam tenacitatē ſimul alijs cōtrita adhærere mortario uiderat,ſola modico uino addito cōterebat,thus per ſe abſq; uino. Quantam uero diligentiā & in uino eligēdo,& in pharmaco per chalcitin denigrādo,demū omnibus in rebus adhibuerit, legēti librū eius de antidotis facile cōſtabit. Qua diligētia factū eſt,ut Antonius Cæſar, qui quotidie pharmaco utebatur,mox ut id prægustauit quod à Galeno paratū fuerat,quod ſibi longe magis cæteris placuiſſet,antiquā cōpoſitionem immutatā putauerit. Sed ut iam finem epiſtolæ faciam,& ad id redeam à quo incepi,cum ex recipiēdis in theriacæ medicaminibus,nōnulla incognita,alia factitia,alia mala eſſe putem,in artificibus peritiam & fidem deſiderem,uix credere ualeo bonā hoc tempore theriacen præparari poſſe: tantum tamen tibi tribuo, ut ſi abs te certior factus fuero,ſingula inuenta & probata,recteque fuiſſe cōmixta,ea uti,quod hactenus nunquā feci,poſthac nō ſim formidaturus. Vale. XXVI. Auguſti. M. D. XVIII. Budæ.

EPIST. IIII. Ad Vacienſem epiſcopum. præſeruatio oculorum, & dentium.

CVPIENS id exequi quod heri dginitas tua reuerenda mihi cōmiſit,curſim adnotaui quæ nunc occurrerunt,ad oculorū dentiūq; pręſeruationē cōducentia. Sed quoniam hæc ſana eſſe nō poſſunt, niſi caput ſanum ſit: neque hoc, niſi uniuerſum corpus bene habeat: ratio uictus,quam diætam uocant, bene in primis inſtituenda eſt,ut ſine qua fruſtra in tuēda reparādáue bona ualetudine reliqua tentantur auxilia. Conſiſtit autē hæc,nō ſolum in quātitate,qualitateq; cibi & potus,ſed & in omnibus his quę uelimus nolimus nobis occurrūt: ut ſomno & uigilia,motu & quiete, excretis & detentis, animiq; affectibus,præcipue autem in aëre,qui non ſolum extrinſecus nobis ſemper adhæret,ſed in intima corporis noſtri penetralia per inſpirationē cōtinuò adigitur. Quę igitur ad cibos potúſque attinent,ceu ſatis per ſe nota,nō exequor:nemo enim eſt qui neſciat, maligna cibaria,ac uaria,& malo ordine ſumpta,cruditatemq; & crapulam,maximum & corporibus & animis afferre nocumētum. Reſidua uero quinq; genera, non adeò in propatulo poſita,nec cuiuis manifeſta,

Victus ratio in quibus conſiſtat.

manifeſta,breuiter pertractabo.

Somnus inter diem & noctem ſeptem horarũ ſpatium non excedat,ſitq; potius nocturnus quàm diurnus:duabus horis à cibo,& ſupra dextrũ latus,capite bene alto,duriore puluino, æſtateq; corio tecto,initium capiat.Primo ſomno finito,uoluere corpus,& ſupra ſiniſtrum redormire,non eſt inutile.

Exercitium prandium præcedat,quies ſequatur.Nec quilibet motus exercitium putandus,ſed ille tantum per quem reſpiratio permutatur.Illud autem maxime conduceret,quo inferiora coporis capite quieto mouerentur.

Enitendum ſummopere,ut excremẽta omnia quotidie expurgẽtur,tam ea quæ manifeſte per certos meatus exeunt,quàm quæ occulte.Naſus igitur mane bene mungendus,& quicquid ſordium nocturno tempore adhæſit,expurgandum.& ſi quãdo nares obſtructæ uidebũtur,uel digito butyro intincto,uel betæ ſucco,uel ſampſuchi ſurculis aperiantur.Gargarizandum & abluẽdum os aqua,cui quandoque aceti quid etiam admiſceatur. Dentes autem ſunt aliquo ex his quæ inferius deſcribentur,abſtergendi.Oculi quoq; & aures bene à ſuis ſordibus emundandi.

Danda opera ut quotidie aluus bis eat. Quod ſi ſponte non fiat, iuuanda uel prunis in aqua mulſã decoctis,uel capi iure cum ſaccharo,uel iuſculis ex atriplice, beta & maluis multo oliuo dulci cõditis:uel quod omnibus his efficacius eſt,uini fece contrita, aut ſenæ folijs cum iure decoctis. Vniuerſa autem hæc ſunt ante alium cibum accipienda,longeq; melius eſſet, ſi qua morula inter ea & prãdium intercederet.

Cauendũ autẽ,ne quoties deſidẽdi inceſsit cupiditas,uel meiẽdi, ob negocia differatur:ſummè enim hoc capiti nocet,adeò ut quoſdam,uel ob ſolam hanc cauſam,peſsimos incurriſſe ac letales morbos cognouerimus.

Sunt & aliæ quædã uacuationes per occultos cutis meatus factæ, quæ & ipſæ adiuuãdæ. Caput igitur ſecundum cõſuetudinẽ ſemel ut minimũ in ſeptimana abluẽdum,lixiuio æſtate mitiori,& in quo chamæmelon & roſæ bullierint:hyeme fortiori ex chamæmelo & ſampſucho.Diebus quibus lotio nõ fit,caput linteolo aſpero primo perfricãdum,dehinc eburneo pectine bene pectẽdũ eſt.Balneo dulcis aquæ uacuo ſtomacho utendum, bis uel ſemel in hebdomade,pro cõſuetudine:quotidieq; uniuerſum corpus ſubaſpero linteo perfricandũ,à ſuperioribus ad inferiora deſcẽdendo. Animi motus quãtũ fieri poteſt moderandi,præſertim ira,maioreſq; curæ & cogitationes poſt cibum ſunt abigendæ.Sol,ignis,fumus,lunæ radij, uentus ualidus,præſertim Auſtrinus,à capite arcendi ſunt.Itaq; interdiu & noctu caput ita tuendum, ut nec algeat nec æſtuet. Et propterea in cubiculis impenſe more patriæ calefactis, non eſt immorandum, multoq; minus in hypocauſtis. Et hæc quidem ad uictus rationem breuiter dicta ſint.

Ad alia accedẽdo,cõgruũ mihi uidetur ut bis in anno uena ſece-

tur poſt utrunq; uidelicet æquinoctiū. Vere quidem,ea quæ eſt in cubito media:autumno,exterior.Illam communem ſeu medianam, hanc cephalicam uocant.Extrahendę́q; uere ſanguinis octo unciæ, autumno ſex.

Laudo etiam,ut ſingulo quoq; menſe poſt pleniluniū quatuor cucurbitulæ intra ſcapulas admoueātur,& ſi nigreſcere locus uidebitur,tres unciæ ſanguinis per conſuetū modum loca pungendo extrahantur.Eiſdem quoq; tēporibus ueris & autumni,præmiſſis quibuſdam præparationibus,poſt uenæ ſectionē corpus erit purgandū. Præparatio uere per ſequentē potū ter uel quinquies acceptū faciēda:Herbæ uel radicū fœniculi,foliculorū ſenæ,mediam cuiuſq; unciam,ſampſuchi,roſarū rubearū, utrinq; manipulum s. polypodij, paſſularum drachmas ternas. Res iſtæ in aqua arte coquantur,decocti tres unciæ mane bibantur,adiecta acidæ potionis,quam cōpoſitā uocāt,uncia.Sumpta præſcripta potione,purgatio erit his catapotijs in aurora ſumendis facienda,quæ recipiūt pilularū Sine quibus,ſcrupulos duos,agarici præparati ſemiſcrupulum, nucis muſcatæ grana quinq;,diagridij duo,cum aqua fœniculi. Fiant ſeptem numero & deaurentur.Duobus uel tribus diebus ſequentibus quolibet mane accipienda mithridati drachma:poſt quam tribus aut amplius horis abſtinendum.A' uere ad autumnum,niſi quando magni erunt æſtus, utile erit ab una ad tres ex infrà ſcriptis catapotijs accepiſſe, poſt leuem quidem cœnam,ſi caput: ante,ſi ſtomachus magis læſus uidebitur: Rhei electi drachmam, agarici electi ſcrupulum,ſenæ dimidium drachmæ,roſarū quindecim grana,diagridij ſeptē grana, cum ſucco roſarū,fiant 21. Autumno bibendus ſequens potus quotidie ſub auroram per integrā hebdomadem.Senę unciā,radicum cichorij unciam s. ſummitatum boraginis manipulum unū: in aqua congruo modo hæc coque,& ex decocti ternis uncijs, & una ſyrupi de pomis Sabor (quem rectius fortè Saporis ſyrupum de pomis appellaremus,ſiquidem illius autor Perſarum rex Sapor fuit.) Hinc fiat potus aromaticus cum roſis.quo ſumpto (ut dictum eſt) per hebdomadem,deinceps his purgetur catapotijs: Pilularum aurearum ſcrupulos duos, lucis ſcrupulum s. roſarum grana ſex, diagridij grana duo, cum ſucco roſarum: fiant ſeptem, & folio auri contegantur. Inde tribus ſequentibus diebus,quolibet mane accipiatur medium cochleare ſequentis compoſitionis: Sacchari roſacei unciæ duæ,pulueris aromatici roſati drachmæ dimidium,cum Iulebo roſato quantum ſatis ſit miſceatur.

Catapotia quibus tempore hyemis utēdum: Aloës lotæ,rhei barbari electi ana drach.unā,epithymi cretici,pulueris de ſemine fœniculi ſcrupulum unū,nucis myriſticæ,diagridij ana grana 10, cū aqua fœniculi: fiant pilulæ uigintiſeptem,& deaurentur.Ex his ſumendæ ab una ad quinque: mane,ſi totum corpus: ante cœnam, ſi ſtomachus: poſt cœnam, ſi caput purgationem deſiderare uideatur. Et hæc ſatis ſint,quantum ad purgationem.

Addentur nunc nōnulla oculis & dentibus accōmodata. Hyeme

mane

mane abluendi oculi uino hoc modo parato:Vini albi acerbi nõ ualde potentis lib.1.herbæ fœniculi,ſi haberi poteſt,manip.1.ſi non poteſt haberi,ſeminis eius uncia una,xylobalſami boni drachmæ 2.põpholygos,Nil uocant Germani,unciam mediam.Bulliãt omnia unica ebullitione,poſtea per rudem laneum pannum ſtillent,& liquor in uaſe uitreo bene obturato conſeruetur.

Aqua pro oculis æſtate.

Roſarum partes tres,herbæ fœniculi,rutæ,ana partem unam:incidantur,& ſimul bene cõmiſceantur,& poſt tres dies deſtilletur aqua uel cum ſolo uapore aquæ bulliẽtis,uel in ſole,uel ad balneum Mariæ uocatum,ita ut in recipiente aquam uaſe pugillus earundẽ herbarum imponatur,ut ſuper eas ſtillę cadãt,& roſtrum ſuperioris uaſis cum inferiore illo ſtudioſe committatur,& circumlinatur,ut uapores exire non poſsint.

Pro dentibus.

Roſarum albarum & earum ſeminis ana drachmam unam,ſandalorum alborũ,ſuccini albi(id eſt,lapillorum qui uulgò Pater noſter de ambra uocãtur)margaritarum albarum ana ſcrupulum unum,maſtiches,cinnamomi ana drachmam ſ.conterantur omnia mediocriter,& addito pauco melle roſacco bene miſceantur.In hanc miſcellam ueſperi intincto digito,dentes bene perfricẽtur.Mane ablutio fiat cum uino albo,in quo radix iridis ſicca bullierit.Dentiſcalpia fiant ex ligno lentiſci.

Optima eſt etiam radix unius ſpeciei maluæ,quam in Italia herbã ungaricam appellant,alceam puto Græce & Latine uocari.

Poteram finem facere,ſed libet adſcribere res quaſdam alias etiã oculis & dentibus eximiè uel utiles,uel inutiles.

Conferentia oculis.

Myrobalauûm chebulam conditam mane comedere,& nucleum qui intrinſecus eſt,longo tempore in ore continere.Excellit etiã in hoc nux myriſtica,quam moſchatam uocant.Semina fœniculi, ſaccharo cooperta.Vinum abſinthites potum, & eo magis rutaceum. Cœna exigua capiti confert & oculis.Aſpectus rerum uiridiũ,præcipue ſmaragdi. Acetum ſcillite gargarizare oculis cõfert,præſertim poſt purgationem.Gariophylli oculis ſunt amici,& aſparagi comeſti,ac betonica.Iuuat & perdicis cerebrũ,& rapa,præſertimq; folia.Euphragia herba crebro maſticata. Semen fœniculi aceto maceratum,dehinc exiccatum,ſi ei tantundem optimi cinnamomi addatur,mediaq; pars optimi ſacchari,puluiſq; ex omnibus in uſu ſit,mire acies recreabitur.

Lædentia oculos.

Crapula,Venus,muſtũ,uinum dulce,turbidũ,craſſum,legumina,cãnabis,braſsica,præcipue ſalita,raphanus,alliũ,porrũ,cepe,& id generis reliqua,magni piſces, aſpicere rem lucidam,uel uelociſsime motam,legere literas minutas,maxime poſt cibum.

Iuuantia dentes.

Sylueſtris mentha uel mentaſtrum,ſaluia,origanum,lupini, lepo

ris caput uſtum,tamariſcus,cortex fraxini. Aqua in qua ſalitę ſunt oliuæ.Radix berbenæ,maſticata.Cymæ rubi. Vinum decocti radicis pentaphylli,quam tormentillam uocant. Radix lapathi maſticata. Cornu cerui uſtum,acetum ſcillite,amurca olei,oleaſtri folia, quatuor hæc illita dentibus infricentur.

Nocentia dentibus.

Vehementer calida uel frigida,& maxime ſi unum poſt alterũ dentes attingat.Dulcia,tenacia,acerba,dura,frequẽs uomitus,lac,piſces magni uel pingues,raphanus,porra, braſsica,limonia.

Multa addi poſſent,ſed Deo Opt.Max.adiuuãte,pauculis his ſpero D.T.R.& dentium,& oculorum,& totius corporis ſanitatem cõſeruaturam,quod ille efficere dignetur qui eſt uera ſalus,cui laus & honor nunc & in perpetuum. Vale. Non.Auguſti 1514. Budæ.

EPIST. V. Ioanni Paulo Caſtiliono medico. Caſtigantur & exponuntur loca quædam Auicennæ: item aphoriſmus 26. libri ſexti.

VTINAM mi compater,multi hoc tẽpore medici inuenirentur,qui tecum ſentirent,nec tãtum nomini & quorundam autoritati,quantum ueritati & rationibus crederent:facile enim ſperare poſſemus,ut antiqua & uera medicina,quæ iam caput exerere occœpit,exuta plene barbarie,deterſaq; omni caligine ac labe,lęuigata ac ſplendẽti facie,ſe totam ſpecioſam & caſtam ueris amatoribus oſtenderet. Sed magna medicorum pars,& hi maxime qui celebriores uulgò habentur,tam male initiati ſunt,ut prædicare per compita & fora non uereantur,ſe malle cum Auicẽna, Serapione,Meſue ac reliquis,quorum uerba pro oraculis hactenus habuere,non recte ſentire, quàm cum recentioribus,qui medicinam à Græcis fontibus hauriunt, recte.Tu uero nihil habẽs ueritate antiquius,non reliquis modo,ſed nec Auicennæ ipſi,iſtorum numini,tantum tribuis,ut eius dicta in rationis æquilibrio non apponas,& ſicubi deuergere putaueris,quę tua eſt modeſtia, aliorum iudicium requiris.Quod ut recte facis,ita illud neſcio an recte,quòd me in eorum numero ſtatuis,qui de tam celebratis uiris norunt iudicare.Paucorum eſt hoc priuilegium, & quod nõ temere quiſpiam ſibi debeat uindicare.Quod ut mihi neq; uſurpo,nec arrogo,ita cuiuſque boni uiri eſſe puto,oculo ad ueritatem directo,libere quid ſentiat,his maxime qui id expetunt,aperire. Quòd ſi cui fortè negare poſsim,tibi nec poſſum,nec debeo,per epiſtolam petenti,ut quod uiua,ut aiunt,uoce te audiente multoties feci,& quotidie meis diſcipulis facio,id faciam abſenti per literas, ut ſcilicet de nonnullis Auicennæ dictis quid ſentiam tibi ſignificẽ. Ne igitur te amplius uerbis morer,rem ipſam aggredior.Scribit,ais, Auicenna capite de tremore,hæc uerba:Et materia quidem frigida, aut eſt pauca in meatibus,in quibus ipſa mouetur,& quãdoq; cũ uia

pene

penetrationis,& quãdoq; cum uia prohibitionis,aut non eſt potens omnino.Hæc ſunt Auicennæ in uulgatis exemplaribus uerba,in quibus cum expoſitores errarint,te alioqui ingenioſum mirari non eſt hæſiſſe,quoniam & in codice tuo,ſicuti in pleriſq;,mendoſe leguntur,& etiam ſi recte legãtur,ſunt difficilia.Caſtigabo igitur ea in primis,dehinc uerum eorum ſenſum aperire conabor.Sic legendum iuxta Hebraicam editionem, quæ tamen præterquàm unico uerbo ab antiqua Latina non euariat:Et materia quidem obſtruens,aut eſt patiens in meatibus,in quibus ipſa mouetur,& quandoq; cũ uia penetrationis,& quandoq; cum uia prohibitionis,aut non eſt patiens omnino. Horum uerborũ ſentẽtia eſt: Materia obſtruens prohibẽsq; uirtutẽ,ne perfecte poſsit penetrare,ſicuti ſuperius dixerat, aut eſt patiens in meatibus in quibus mouetur,ita ut aliquando uincatur à uirtute,nec poſsit prohibere quin penetret:aliquando contrà,ita ſuperat uirtutem,ut ipſam prohibeat penetrare:aut omnino non patitur,quia uidelicet ſemper uirtuti reſiſtit,& nullum ei tranſitum permittit.Pati ſiquidẽ & patientem eſſe,uel non patientem, materiã in hoc loco intelligimus,nõ actionem in ſe aliquo modo ſuſcipere,uel non ſuſcipere:ſed tunc intelligimus materiam pati,quando ſuccumbit quodammodo & cedit uirtuti:tunc nõ pati,cum penitus reſiſtit. Accepit autem hæc dubio procul Auicenna à Galeno libro tertio de cauſis ſymptomatum, qui in uulgatis Galeni editionibus liber quintus de accidenti & morbo inſcribitur,capite iuxta eandem barbaram editionem ſecundo.Verba Galeni ſubijciam,quæ Auicennæ uerbis lucem expoſitionis prebebunt,ut hinc quoque cognoſci poſsit,medicinam à fontibus ipſis, non à turbidis lacunis eſſe hauriendam: καὶ μὲν δὴ καὶ οἱ παχεῖς καὶ γλίσχροι χυμοὶ, τὰς ὁδοὺς τῆς δυνάμεως ἐμφράττοντες,ὡς ἐπιῤῥεῖν ἐλάττονα.τρόμων αἴτια καθίστανται,καὶ μάλιστα ὅταν ἀκριβῶς ἐμφράξωσι καὶ παραλύσωσι μέρη ἄττα νεύρων τινῶν.αἱ γὰρ ὑπόλοιποι τῶν ἰνῶν,ἀδυνατοῦσιν ἰσχυρῶς ἐντείνειν τὸν μῦν.ἐπειδὰν μέντοι τὰ φράττοντα τὰς διὰ τῶν νεύρων ὁδοὺς τῆς δυνάμεως ὑγρὰ μηδέπω τελέως ἐμπεπλασμένα τύχῃ, διασείεσθαι δέ τι καὶ διακινεῖσθαι δύνηται κατὰ τὰς βιαιοτέρας ἐμπτώσεις τῆς δυνάμεως, αἱ τοιαῦται γίγνονται κινήσεις,οἵας ἔμπροσθεν εἴπομεν ἐν παραλύσεσιν ἀρχομέναις ἐνίοτε συμβαίνειν,ἐπαιρομένου μὲν ἐνίοτε τοῦ κώλου, καταπίπτοντος δ' αὐτίκα. κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἔμπτωσιν τῆς δυνάμεως,ὅταν ἐπεγείρασά τι καὶ συναθροίσασα σφοδροτέραν ἑαυτὴν,ἀπώσηται τὰ τῶν νεύρων ἐμφράγματα,κινεῖται τὸ κῶλον. αὖθις δὲ τῶν διαθέντων εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς τόπον συῤῥεόντων, καταπίπτει τε καὶ ἀκίνητον κεῖται,μέχρι περ ἂν πάλιν ἐκ δευτέρου ἡ δύναμις ἀθροώτερον ἐμπεσοῦσα, διασκεδάσῃ τοὺς χυμοὺς,οἳ κατειλήφεισαν αὖθις τὰς ὁδούς. Craſsi ac tenaces,ait Galen.humores, quãdo meatus uirtutis ita obſtruxerint,ut minor ei⁹ fiat influxus,tremoris cauſa ſunt,ac tũ pręcipue,cũ integrã fecerint obſtructionẽ,& in neruorũ quorundã partibus reſolutionẽ:reliquæ enim fibræ muſculũ uehemẽter tendere non ualent.Sed quando humores uias uirtutis per neruos eũtis obſtruẽtes nondũ integre impacti fuerint,ſed adhuc aliquo modo agitari & moueri queunt, conante uehemẽter potentia,tales eueniunt motus,quales fieri ſuperius diximus reſolutione incipiẽte,ſubleuato aliquãdo mẽbro,mox decidẽte.Per incur

ſum enim uirtutis aut potentiæ quando (ſeipſam uehementius excitans & colligens) obſtructiones neruorum expellit, mouetur membrum. Rurſus autem his quæ expulſa fuerant ad locum in quo in initio erant confluentibus, decidit & immobile iacet, quo ad rurſus ſecundò potentia collectis magis uiribus occurrens, humores qui ſibi uires abſtulerant, diſsipauerit. Hæc Galeni uerba ſi quis diligenter ſcrutetur, atque illis conferat quæ ab Auicenna ſcripta ſunt, eandem in utriſque agnoſcet ſententiam, in illo clarius ac fuſius, in hoc breuius & obſcurius expreſſam. Nam quod dixit Galenus ita obſtrui aliquando meatus, ut minor fiat uirtutis influxus, hoc ſignificat Auicenna per materiam nõ eſſe patientẽ, quia ſcilicet non patitur ut uirtus aliquo modo pertranſeat. Et per contrariũ, id eſt, per hoc quod dicit materiam pati, obſtructionẽ non eſſe integram, & aliquẽ pati uirtutis ingreſſum. Et quod Galenus ait, ſubleuari aliquando membrum, aliquando decidere, exprimit Auicenna his uerbis: Quandoq; cum uia penetrationis, quandoq; cũ uia prohibitionis. Quando enim uis obtinet, tunc penetrat & membra ſubleuat: quando materia uincit, tunc prohibendo penetrationem prohibet & motum, ſicq; membrũ decidit. Et hæc ad primam tuam dubitationem dicta ſint.

Quod ad aphoriſmũ uero pertinet ab Auicẽna eodem capite uerſus finem recitatum, & 4. lib. cap. de cauſo, neutro horum locorum Galenum reprehendiſſe uidetur, maxime ſi Hebræam ſequamur literam. Libro enim tertio ſententiam eius refert tantum, non taxat. ſic enim iacet litera ad uerbum: Et Galenus quidem non concedit hũc aphoriſmum, ex eo quòd modum non habet. Quorum uerborum ſenſus eſt, Galenum non concedere hunc aphoriſmum, non quia uerus non ſit, ſed quia modum loquendi Hippocratis non habet. Liquet autem duo hæc de aphoriſmo ſenſiſſe Galenum, eius expoſitionem legenti. Primo enim ueritatem aphoriſmi oſtendit his uerbis: Quæ enim hanc febrem efficiunt cauſæ in uenoſo genere exiſtentes, quando ad neruos transferuntur primũ tremores faciunt, cõpatiente uero principio, etiam deliria. Deinde quibuſdam interiectis, non uideri hũc aphoriſmum eſſe Hippocratis oſtendit, dicens: Improprie igitur dictũ eſt, febrẽ ardentem à tremore ſolui. Hæc enim dicere conſueuit Hippocrates: Quibuſdam ſuperuenientia, eorum ſoluere conſiſtentiam, quæcunque omnino hominem liberant, non quæ alteram generant paſsionem, quæ nihilo minus ſit priore periculoſa. Ex quibus patet, probari à Galeno aphoriſmi ueritatem, loquendi modum non probari, ueluti Hippocrati non conſuetum. Patet & aliud, hoc eſt, aphoriſmum à te non bene legi, eſſeq; in eo antiquam ſequendam interpretationem, non nouam: quæ quidem noua habet, ut tu ſcribis: Qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio ſoluuntur. Non enim uoluit Hippocrates, delirio tremorem ſolui, ſed à tremoribus & delirio ardentem febrem. In quem ſenſum Auicenna quoq; ipſe aphoriſmum adducit, libro tertio, in hunc modum: Et Hippocrates quidem iam dixit, Cui accidit in febre cauſo de tremor, tunc ſenſus permixtio reſoluit eã ab ipſo. Licet libro quarto

nouæ

nouæ interpretationi ſuffragari uideatur: dum dicit: Et Hippocrates quidē dixit, quòd ſi alicui accidit in febre cauſo tremor, tunc permixtio mētis ſoluit ab eo tremorē. In qua re non uideo, quicquid imaginetur Gentilis, quomodo defendi poſsit, quando unum & eundem aphoriſmum, unico tantum modo ab Hippocrate ſcriptum, aliter uno loco, aliter alio interpretatur. Prima autem, hoc eſt, tertij libri interpretatio, Græcæ literæ accōmodatur, quæ uerbū ex uerbo ſic habet: Quibuſcūque in ardētibus febribus tremores fiūt, diliriū ſoluit.

Ad id quod tertio loco de Sucuto petis, nemo qui Auicēnæ caput ſecundi libri 642. ubi de ſucuto agit, capiti Dioſcoridis de ſymphyto comparauerit, ambigere poterit, idem eſſe Auicennæ ſucutum, & Dioſcoridis ſymphyton, erroréque uel interpretis, uel ipſiuſmet Auicennæ contigiſſe, ut ſemperuiuum dicatur. Erraſſe autem Auicēnam, uel potius neſcijſſe quid eſſet, ex eo conſtat, quòd uarias de eo opiniones & ſecundo & tertio libro affert, nec uni præ alijs adhæret. Secundo enim libro alios exiſtimaſſe, quòd eſſet ſemperuiuū, alios quòd mandagroræ cuiuſdā ſemen, alios aliam rem. Libro etiā tertio, capite de ſputo ſanguinis, duas de eo ſententias affert. Nam poſtquam dixerat, quòd eſt ſemperuiuum, aliam cuiuſdā Aggregatoris ſubdit opinionem. Nō enim de alia medicina loquitur, ſicut Iacobus cognomento de Partibus eſt arbitratus, ſed de eodem ſucuto ait, ſcripſiſſe uirum quendam in ſuis Aggregationibus eſſe calamenti, id eſt, origani ſpecie, hoc eſt, ſimilitudine. Origanum autem dici ab Auicenna calamentum, ſecundo libro manifeſtatur, cap. 158. ubi ſub calamenti nomine de omnibus origani ſpeciebus pertractat. Deinde ſubdit, eundem uirū dixiſſe, quòd naſcitur inter lapides. Vtrūq; autem primæ ſymphyti ſpeciei adſcribit Dioſcorides, naſci uidelicet inter petras, & origani trahere ſimilitudinem, tertiūq; cum his, ſputo ſanguinis prodeſſe. Melius igitur quàm Auicenna conieciſti, & ſucutam eſſe ſymphyton, & utranq; eius ſpeciem uulgò dici cōſolidam: quarum maior paſsim apud nos naſcitur, & à ſimilitudine radicis lucanicam uocant. Mirandulenſes alam nominant, alum uolentes, uel potius debentes dicere. Ita enim primam eius ſpeciem nominat Plinius lib. 26. & 27. in ſaxis naſcentem, ramis origani tenuibus, in cacumine thymi capitibus, ſurculoſam, odoratam, guſtu cum dulcedine ſaliuam cientem, radice longa, rutila, digitum craſsa. Quam ſi, ut ſcribis, conſpicatus es, & apud te habes, rem mihi pergratam facies, ſi uidendam miſeris.

consolida.

Illud demum quod maioris momenti putas, & uerè exiſtit, ceu in perniciem certam hominis tendens, (ſi, quod plerique peccant, Auicennæ uerba oſcitanter lecta, ueluti oracula ad minimum uſq; apicē memoriæ commendētur, ut pro certa regula ſint, per quam medici opera dirigantur) facilime tollitur, ſi litera, prout debet, caſtigetur. Capite enim de pleuritide in tuo codice, ſicuti in quodam etiam meo, hæc uerba leguntur: Et cū accidit in pleureſi ſolutio uentris, & fuerit pleureſis ſuccedēs decollationi reſolutæ ad latus, ꝓhibe iſtud cum cura phlebotomiæ & lenificationis naturæ cū ſufficientia ſauic

hordei. Quæ ſunt hoc modo caſtiganda, Cum in pleuritide acciderit uentris ſolutio, fueritq́; pleuritis ſuccedens anginæ, quæ ad latus reſoluta ſit, prohibet hoc omnem curam phlebotomiæ & lenitionis uentris, ſufficitq́; ut cum polenta ratio uictus inſtituatur. Eſt enim ſenſus apertus, quòd angina ad latus permutata, ſi uenter laxus fuerit, nec uena ſecanda, nec uenter leniendus, ſed ſat eſt polenta uti. Polentam Latini uocant id, quod Græci alphiton, & Arabes ſauic.

Habes igitur mi compater, quid de tuis petitionibus ſentiam. In quibus ſi quid te offenderit, te potius culpa, quòd talem iudicem elegeris, quàm me, qui publicis (ut noſti) lectionibus, alijsq́; negocijs implicitus, hæc ut amico morem gererem, qualiacunq; pro tempore occurrerunt, tumultuarie annotaui. Vale.

EPIST. VI. in qua diminutæ uiſionis cauſæ inueſtigantur.

CASVS huius præclariſsimi uiri, quãtũ ex his quæ ſcripta & relata ſunt, potui conijcere, ſunt diminutio, & quaſi ablatio uiſus, in ſiniſtro oculo ex cicatrice, in dextro diminutio coniuncta corruptioni. Symptomata hæc quidem euidentia. Diſpoſitiones, & diſpoſitionum cauſæ in dextro immanifeſtæ: quod uel ex hoc cõſtat, quia alter ex medicis quorũ conſilio utitur, Nyctilopam, alter Agilopam putat. Et qui Agilopam, non ſatis etiam ſibi conſtat: nam uel à ſubtilitate, uel à debilitate inſtrumentorũ fieri ait, & fuiſſe aliquando guttã ſerenam, id eſt, ut ipſe definit, interiorem oppilationem cum oculi in anteriore parte limpiditate: ita enim ipſe loquitur. In hac igitur cõtrouerſia, filij precibus impulſus, ſententiam meã libere aperiam, nõ tamen propterea præiudicium aliquod ueritati, meliusq́; ſentientibus facturus, præſertim excellentiſſ. D. Anſelmo tanquã fratri mihi obſeruatiſsimo. Mihi quidem uidẽtur Nyctilopæ ſymptomata huic uiro non adeſſe: ſiquidẽ qui eo affectu læduntur, interdiu uident, ſole occidente imbecillius, nocte nequaquã. Præſtans autẽ hic uir, male ſemper, ut ſcribitur, & in magno lumine nihil uidet. Agilopæ autẽ nomen nõ niſi apud barbaros lego: uidẽturq́; ea uoce id ſignificaſſe, quod alia barbara uoce ab Auicenna Aliar dicitur, eum uidelicet qui in tenebris uidet, in lumine minus. Videtur autẽ Agilopis uox corrupta à Græca, aliã tamen rem ſignificante: αἰγίλωπα enim uocãt Græci abſceſsum inter nares, & magnum oculi angulũ: qui ſi incurioſe, ut inquit Paulus, tractetur, in fiſtulã uertitur. Verum uoces quidẽ, Agilopis & Aegilopis, propinquæ, res tamen, uti conſtat, in totũ diuerſæ ſunt. Siquidem ægilops extra oculum fit, & ab ea raro uiſus offenditur, qui in Agilope ualde læſus eſt. Verum habent Græci aliã uocem huic non adeò ſimilem, ſed cuius ſignificatum magis conueniat cum barbarorum uocato Agilope. ἀμβλυωπίαν enim uocant uiſus obſcuritatem, ab immanifeſta cauſa. Conuenit autem Amblyopia cũ alio affectu, qui ab eiſdẽ Græcis uocatur ἀμαύρωσις, quatenus uterq; fit ab immanifeſta cauſa. Differt uero, quoniã in hoc plenum

Amblyopia uiſus obſcuritas. Amauroſis plenum uiſus impedimentum.

eſt to-

eſt totius uiſionis impedimentũ:in amblyopia ſola obſcuratio, non plenus defectus. Vt igitur ad rẽ ipſam,cuius cauſa nomina hæc inquiſiuimus,accedamus,ſi uera ſunt quæ mihi narrãtur,nullam uidelicet oſtendi in oculo mutationẽ,certe amblyopiã pati clariſsimus hic eſt uir dicendus,fatendũq; erit cauſam in uiſuali eſſe neruo. Ait ſiquidẽ Galenus libro quarto de locis affectis:Cum nullo in oculo malo apparente cernendi ſenſus deperditus eſt,demiſſus à cerebro neruus cauſam in ſe cõtinet. Poſſet hoc præter Galeni autoritatẽ patere examinãti cauſas,& à Galeno & ab alijs recitatas, à quib. impedimentũ uiſionis poteſt contingere. Sed ſatis erit eas percurriſſe,quas huius ſymptomatis eſſe cauſas D. Anſelmus putauit,ſubtilitatẽ ſcilicet inſtrumentorũ,uel debilitatẽ. Videtur aũt per inſtrumenta intellexiſſe ſpiritus:ſiquidem alio in loco concludit,in oculo adeſſe,uel magnã indigentiã ſpirituũ,uel ſubtilitatem. Neutrũ uero horũ mihi deintegro uidetur poſſe accidere ſine oculi mutatione. Diminutis enim adeò ſpiritib. qui de natura ſua lucidi ſunt,ut propemodũ nulla uiſio fiat,neceſſe eſt claritatem,limpiditatemq; oculi obfuſcari,imò etiã magnitudinẽ eius minui. Nam copia eorũ in tunicas & humores penetrante,omnes oculi partes uel maiorem locum occupãt:atq; illis deficientibus,corrugari & cõtrahi eas neceſſe eſt,atq;,ut ſequẽs eſt, minorẽ locũ occupare. Præterea ſanguis qui in oculi uaſis continetur,diſſolutis ſpiritib. minus quoq; ſpatij occupat,atque eam ob cauſam etiam oculus minuitur,& uaſa ipſa minus apparent,imò ex illis quæ apparebant,aliqua tota deliteſcunt,ſicq; mutatio in oculis contingit. Abſentia item ſpirituum oculus frigefactus,& à priſtino habitu permutatur,& denſior effectus minorẽ locũ occupat. Vt enim calidi eſt dilatare,rarefacere & extendere,ita frigidi cõſtringere,denſare,& cõtrahere. Præterea ſi diminutio hæc uiſionis ex ſola ſpirituũ paucitate fieret,deberet longinqua quidẽ male,propinqua bene uidere,cum tamen,ut ſcribitur,nihil uideat à longe,male propè. Concludit etiã hæc ratio,& ſpiritus nõ eſſe ſubtiles,quia ſpiritus ſubtiles faciũt,ut propinqua bene diſcernãtur. Cum igitur in hoc homine,& propinqua & remota male uideãtur,oportere dicere,ſpiritus factos eſſe nõ ſolũ paucos,ſed etiã turbidos:& ſic neceſſe eſſet ipſam oculi ſubſtantiã turbidiorẽ apparere. Principale porrò propoſitũ ſimiliter probabimus,excutiẽdo cauſas tenuis ſpiritus ab Auic. aſsignatas, quæ ſunt,ſiccitas magna,rarefactio,denſatio. Nullũ enim horũ abſq; manifeſta oculi mutatione uidetur poſſe cõtingere. Multa addi poſſent,quæ breuitatis cauſa dimittũtur. ex his enim liquet,uel paucitate & tenuitate ſpirituũ hanc læſionẽ nõ fieri,uel mutationẽ aliquã in oculi parte exteriore apparere:quæ cũ,ut ſcribitur,nõ appareat,alia diſpoſitio eſt quærẽda,à qua hoc impedimẽtũ fiat. Quæ quoniã nec in tunicis,neq; in humorib⁹ eſſe poteſt,niſi ad ſenſum oſtẽdatur,ut facile ꝓbari poſſet,ſeqtur ut in neruo ſit. Vt igitur tãdẽ cõcludamus, his quæ ſcripta ſunt innitẽdo,fatendũ in uiſualibus neruis eſſe ægritudinẽ:quę cũ triplex,Galeno teſte,eſſe poſsit,inflãmatio uidelicet, durities,uel obſtructio,inflãmationiſq; aut duritiei ſigna nõ adſint,

ſim, ſi præſentem medicum doctrina & experientia percelebrem, docere uelim. Nam quæ ad uictum attinent, ſatis diffuſe ab antiquis & recentioribus ſcripta ſunt: ijdem multa medicamina nobis reliquerunt, quibus peccantes humores purgandi ſunt, noſque docuerunt, non poſſe caput purgari, uniuerſo corpore non prius purgato. Ego tamen ex his quæ ab antiquis ſcripta ſunt aliqua eligerem, quæ non ſimul multam facerent uacuationem: quibus ſemper aliquid miſcerem quo cerebrum roboraretur: crebriſq; potius quàm magnis uterer purgationibus. Quod & in capite ipſo uacuãdo, ſiue per caputpurgia uocata, ſiue per apophlegmatiſmos obſeruarem: quibus etiam fortè curatiua intentio perficeretur, uacuato uidelicet humore qui obſtructionem facit. Quod ad tertiam uero pertinet intentionem, ſecunda expleta, quacunq; uia conarer materiam aliò trahere, neq; in hac, ut in ſecunda, leuioribus uterer, ſed ad potentia ſtatim uenirem, incipiendo tamen à partibus magis diſtantibus.

Primo igitur cum aliquo uim urẽdi habente, eſcharram in dextro brachio loco congruo excitarem: factumq; ulcus cũ ciceris grano, uel alia ſimili re, apertum diutius tenerem.

Secundo in poſteriore parte capitis, conſueto etiam ad ſimilia loco, factis à perito chirurgo duobus foraminibus, ſetas equinas inſuerem, quibus facta foramina aperta diutius conſeruarentur.

Tertio, in confinio anteriorum ſuturarum caluæ, cum auro uel ferro ignito urerem: quod non ſolum ad præſeruationem, ſed etiam ad curationem, ſi quid aliud, maxime idoneum puto, ceu potens materiam obſtruentem diſſoluere & diſtrahere. Quæ auxilia ſi fortè præſtãtiſsimus hic uir formidaret, loco ignis in tribus prædictis locis, calce & ſapone commiſtis eſcharas facerem, uel ligno uitis.

Quantum demum ad quartam attinet intentionem, pleni ſunt medicorum libri, quibus rebus cerebrum, quibus oculi roborandi ſint, tam per interius ſumpta, quàm per extrorſum applicanda: in quibus etiam aliqua, quæ materiam obſtruentem diſcutere uel diſſoluere ualerent, miſceri poſſent. Curatiuam intentionem non aliter proſequor, quoniam eiſdem auxilijs, quibus tres ultimæ præſeruatiuæ, perficitur: ipſamq;, atq; etiam quæcunq; ſuperius ſcripſimus, iudicio & arbitrio præſentis medici fratris mihi obſeruatiſsimi relinquimus, cui me plurimum opto eſſe commendatum.

*

IO. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBRI SEXTI FINIS.

*

IOANNES MANARDVS

FERRARIENSIS MEDICVS

Alphonſino Trotto Sigiſmundi filio, equeſtris ordinis uiro, atq; urbis noſtræ alteri Mecœnati,

S. P. D.

*

INTER *omnia uirtutum genera à philoſophis, præcipueq́; ab* Ariſtotele *Peripateticorum principe, celebrata, mea quidem ſententia, liberalitas plurimum excellit.* Non *ſolum enim nos hominibus reliquis admirabiles, ſed ſi qua alia,* Deo *maxime ſimiles reddit.* Qui *non alia ex cauſa (ſi* Platoni *credimus) mundum creauit, niſi ut bonus cum eſſet, ſuam bonitatem alijs impartiretur.* Hanc *tam eximiam raramq́; hoc ſeculo uirtutem, uel ex beneficentia, qua in* Leonicenum *incomparabilem uirum, quoad uixit, uſus es, in te eminere cognoſcens,* Alphonſe Trotte *uir beniguiſſime, atq; in alijs fortunæ, corporis, atq; animi bonis, quibus locupletiſſimè ornaris, ueluti precioſiſſimam in puriſſimo auro gemmam reſplendere, ſæpius mecum ipſe cogitaui, ut quod* Leonicenus *ipſe, quanquam nonagenarius, immatura tamen, ſi uſum, quanto mortalibus erat, ſpectemus, morte præuentus, facere plenè non potuit, tuam hanc liberalitatem, quod ſolum eſt uirtutis præmium, quantum puſillæ meæ uires poſſent, immortalem redderé.* Occurrerat *autem mihi uia, qua ſimul & Leoniceno de me, ſicuti de omnibus qui literas colunt, bene merito gratias redderem, ſimul & meo illi deſiderio ſatisfacerem: ſi* Leoniceni *uidelicet interpretationes, quas emendare ipſe morti proximus cœperat, conſultis Græcis exemplaribus, quæ nunc inuulgata ſunt, caſtigarem, & tuo nomini dedicarem.* At *dum huic caſtigationi operam do, tu (licet huius mei propoſiti penitus inſcius) eadem beneficentia, qua in* Leonicenum *utebaris, me aggrederis, atq; certatim quotidie me, meosq; nouis beneficijs accumulas, & quaſi obruis.* Quare, *ne ingratus planè ex diutina mora uiderer, mutare ſententiam coactus ſum: atq; non de cudenda aliena moneta, ſed ex propria, & iamdiu in ſcrinijs adſeruata, rationem non amplius* Leoniceni, *ſed iam meam aliqua ex parte diſpungere.* Libros *igitur ſex medicinalium epiſtolarum, in opiſtographis meis inuentos, ſex prioribus, iam agitur ſextus annus à me editis, ſuperaddere conſtitui, & ſub tuo nomine publicare: ut ex hac, quamuis exigua ſolutione, me non omnino malum nomen eſſe cognoſceres, facultatemq́; mihi potius perſoluendi deeſſe, quàm uoluntatem.* Accipe *igitur hæc qualiacunq; hilari illa qua me ſemper excipis fronte, atq; meliora, ſi tempus & uires ſuppetent, patienter expecta.* Vale *uir magnifice, &, quod facis, literas, & earum amatores foue.*

Ex ædibus noſtris, XV. Calend. Ianuarij.

M. D. XXVI.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER SEPTIMVS.

EPIST. I. *Ad Iacobum Ziglerum. Quòd ſub æquinoctiali eſt habitatio.*

CVM anno abhinc quinto primum Auicennæ medicinalem librum pro mea profeſsione in Ferrariæ patriæ meæ literario gymnaſio publicè narrarem, ad idq; caput perueniſſem, in quo de temperaturis agitur: & ad eius capitis locum, ubi inquirit, quęnam orbis regio ueræ mediocritati, exactoq; temperamento ſit propinquior: conſiderarem q; diligentius, atq; ſub examen experimenti & rationis ducerem, tam eius ſententiam, quàm eorũ qui ſecus ac ipſe ſenſerant: non tantum (quod ferè neoterici peccauerunt) dicentium autoritati, quantum dictorum tribuens ueritati: inueni nonnulla in quibus ſecum, nonnulla in quibus ſecus quàm ille, ueritas ipſa, qua nihil philoſopho eſſe antiquius debet, me & credere & docere coëgit. Mea autem hæc inuenta, quoniam tunc (ut conſueueram) non potui ob bellorum turbulentias examini publicæ diſputationis exponere, nunc tuo ſubijcere decreui iudicio, ut quem intelligam in mathematicis, ad quas quodammodo hæc pertinent, eminentiſsimum, ſicuti & in humana diuinaq; philoſophia apprimè eruditum. Vt igitur certo ordine procedam, in primis Auicennæ mentem, dehinc eorum qui in contrariam abiere ſententiam, explicabo, utrobiq; meum ſemper interponens iudicium, quod & rationibus enitar roborare, & contrarias argumẽtationes pro uiribus diluere. Duo inibi rerum capita ſunt quæ in controuerſiam ueniũt. Primum, ſub æquinoxiali circulo, niſi ex accidente aliquo impedimentum adueniat, eſſe temperatiſsimam habitationẽ. Alterũ, quòd poſt prædictum locum quartum clima maiore gaudeat tẽperie. Primam ſententiam, luciditatis maioris gratia, in duas ſeco, iuxta duo quæ in ſe claudit, ſcilicet ſub æquinoxiali eſſe poſſe habitationem, & eſſe temperatiſsimam. Quorum primum apertam noſtris temporibus ueritatem habet. Siquidem Luſitanorum in extremo occidente habitantium hominum, per oceanum Atlãticum ad auſtrum primo, deinde ad orientem nauigatio clarè nos docuit, ſub æquatore, diuerſis in locis, in quibus nec mare, nec alia res impedit, uarias gentes habitare. Quod ſi quis credere non uult, plus Ariſtotelis autoritati tribuens, & Auerrois Cordubenſis, quàm apertæ ueritati, plurimorum fide digniſsimorumq; uirorum teſtimonio, qui ad ea loca nauigarunt, approbatæ, cum eo certe non eſſet alio modo diſputandum, quàm eo quo cum negantibus ignem eſſe calidum diſputat Ariſtoteles, ut ſcilicet cogeretur cum aſtrolabio, ſtylo & abaco,

Luſitanorum peregrinatio.

Lib.2.de cælo.

illuc-

illuc nauigare, rem ipſam exploraturus. Nos tamen, ut obiter hoſce tam obſtinatos Auerroicos retundamus, qui quicquid ille dixit, axiomatis loco habent, argumẽtationes ipſius Auerrois ſectatorũq; eius ſigillatim diluemus, ut uel ex hoc bonę mentis iuuenes moneantur, ne temere alijs in rebus ei credant: qui ubi ſe demonſtrare putauit, cõtra ueritatem uix dialecticis argumentis pugnauit. Sed miſsis uerbis, rem ipſam aggrediamur. Habitationẽ ſub æquinoctiali circulo nõ eſſe, multiplici uia probare conatur Auerroës, primo ſigno ſumpto à ſenſu & ratione. Cuius uim ego ſic colligo: Senſu conſtat Aethiopes ſub Cancri circulo habitantes, ab humana temperatura eſſe ualde ſummotos, nec poſſe in eo loco ob exuperantem calorem, niſi per accidẽs, hoc eſt, in ſpeluncis & aquis habitari. Cũ igitur ſub æquinoctiali maiores ſint calores, quàm ſub Cancro, ſub eo omnino erit impoſsibilis habitatio. Anterius ſumptum ſenſu (ut diximus) cõſtat. Poſterius hac ratione: Sol ſemel in anno accedens ad uerticẽ habitãtiũ ſub Cancri circulo, cauſa eſt ut uix ibi poſsit habitari: Ergo bis accidẽs ſupra loca quæ ſubſunt ęquinoctiali, impoſsibilẽ omnino inibi reddet habitationem. Confirmatur hoc ſignum, quoniam idem uidetur contingere eunti uerſus auſtrum ob calorem, quod eunti uerſus ſeptentrionem propter frigus. Sed eunti uerſus ſeptentrionẽ occurrunt loca uix habitabilia propter frigus, ut quæ Theutones, & uocati (ut ait ipſe) habitãt Sclaui, ultra quæ nulla eſt habitatio: igitur idem credendum eſt eſſe uerſus auſtrũ, totamq; humanę temperaturę latitudinem, in Sclauorum uocatorũ & Aethiopum temperaturis, tãquam duobus extremis finiri. Hæc eſt prima Auerrois argumẽtatio. Cui reſpõdentes, negamus poſterius ſumptũ: cauſam enim maioris caloris ſub Cancri circulo, non ſolum ex directione ſolis ad uerticẽ habitantium eſſe dicimus, ſed ex mora & uarijs cauſis, quas inferius adducemus, nobis quidem & alijs multis intellectis, licet Auer. putauerit non intellectas: ex quibus etiã confirmatio adducta infirmabitur, oſtendentibus nobis habitationem uerſus utrunq; extremũ, ultra ea loca protendi, quæ terminos habitationis Auerroës exiſtimauit. Altera Auer. ratio, quam demonſtrationem eſſe dicit à ſigno, eſt huiuſmodi: Si eſt locus inhabitabilis ob frigus, erit in oppoſita parte locus inhabitabilis ob calorem, alioqui ob frigoris fortitudinẽ mundi fieret abolitio. Hæc autem ratio (quod cum bona Auerrois uenia dixerim) tantum abeſt ut demonſtratiua ſit, ut uix dialectica dici mereatur. Frigus enim cũ ſit res uitæ contraria, locum magis inhabitabilem reddit, quàm æqualis, imò eo etiam maior caloris modus. E-cõtra uero remiſsior calor à ſole, aſtriſq; reliquis, ac uniuerſo cœlo adiutus, expugnare uehementius frigus, nedum ſe ab eo tueri poteſt, ut qui per ſe à natura intenditur, & ſicuti Ariſtoteli placet, rationem poſitiui habet, quemadmodum frigus priuatiui: atq; id potiſsimum frigus, quod in ora aquilonari ueluti relegatum eſt: frigent enim ea loca, potius quia cauſæ ibi deſunt calefacientes, quàm quòd adſint infrigidantes. Quod uel ex ipſo Auerroë colligi poteſt, cauſas illius frigoris in ſolis diſtantiam, debilem radiorum reflexionem, cœleſtis

Auerroi haud temere credendum.

Calor poſitiui, frigus priuatiui rationem habet.

cœleſtis motus tarditatem, dierũ cum noctibus improportionem referente: ferè enim hæc omnia calorem potius tollunt, quàm frigus ponant. Patet igitur Auerrois cõnexionem nõ eſſe neceſſariã, fieriq; poſſe ut mundo non deſtructo, ſit in eo locus inhabitabilis propter frigus, & nullibi ſit locus inhabitabilis propter æſtum. Neq; locus à contrarijs, quo ad eandem firmandam argumentationẽ utitur, maius argumento robur addit: ſic enim argumentatur. Si inuenitur unum cõtrariũ, inuenitur & reliquum: ſed eſt locus in quo ob dominiũ niuis, quæ frigida eſt & humida, habitari nõ poteſt: igitur erit locus qui ob ignis calidi & ſicci dominium nõ poterit habitari. Dicam enim in primis, cõtraria nõ adeò neceſſariã habere cõnexionem, ut uno actu poſito, aliud neceſſariò ponatur: eorũ enim oppoſitorũ potius ea eſt proprietas, quæ relatiue opponuntur, nõ cõtrariorum. Et ſi illa aliquando Ariſtoteles utitur, nõ ut demonſtratiua, ſed ut probabili utitur. Deinde, eſto quòd unum cõtrarium eſſe nõ poſsit niſi aliud ſit, nõ tamen id ſequitur quod Auerroës uult: ſequetur quidem, ſi frigus ſit, calorem eſse: nõ autem tantã uim in ſubmouenda habitatione habere calorẽ, quantã habet frigus, quod ſcilicet ex natura ſua habet, ut uitæ principijs aduerſetur, cũ è cõtrario calor & uitam tribuat & cõſeruet: ut propterea per locũ qui à contrarijs dicitur, oppoſitũ potius ſequatur, ut uidelicet ſi frigus facit locũ inhabitabilẽ, calor faciat habitabilem. Liquet igitur & hanc quã demonſtrationem ſigni Auerroës uocat, multifariã peccare, nihilq; habere ob quod demõſtratio dici mereatur. Sed age eas examinemus argumentationes, quas, quòd ita ſit, & quam ob rem ita ſit, probare dixit Auerroës. Vna eſt huiuſmodi: Diſtantia ſolis maxima, & tarditas motus partiũ cœli maxima, maximũ faciũt frigus: igitur maxima ſolis propinquitas, maximaq; partiũ cœli uelocitas, maximũ operatur calorẽ. Duo autẽ hæc ſub æquinoctiali cõtingunt: ad uerticalem enim habitantiũ ſub æquinoctiali punctũ, quæ maxima eius propinquitas eſt, ſol accedit, parteſq; ibi cœli in æquali tempore maximum ſpatiũ deſcribũt, quod eſt ſecũdum Ariſtotelem, uelociſsime moueri. Tanto igitur uelocior eſt æquinoctialis motus, motu arctici circuli, quãto illius ambitus eſt huius ambitu maior: tam uehemẽs igitur eſt ſub æquinoctiali calor, ut omnẽ penitus excludat habitationem. Signo quoq; tali hanc cõfirmat rationem: Ad ſenſum, inquit, cõſtat, ex locis medijs inter polum arcticum & æquinoctialem, ea magis incaleſcere quæ æquinoctiali, ea magis frigeſcere quæ polo arctico ſunt propinquiora, adeò ut in his frigus calorem, in illis calor frigus ſuperet manifeſte, quãtoq; maior ſit ad æquinoctialem circulum propinquatio, tantò calor magis ſuperat frigiditatẽ. Ergo ubi maxima propinquitas, ibi & maximus calor. Cum enim inuenitur unum contrariũ & medium, alterũ quoq; contrariũ inueniri neceſſe eſt: & cũ inueniuntur cauſæ unius extremi & medij, cauſas quoq; alterius extremi inueniri neceſſe eſt. Hæc eſt una ex Auerrois demonſtrationibus, quã ei ſimilem eſſe dicit, quam facit Ariſtoteles in libro Cœli: Si corpus maxime diſtãs à motu cœli eſt maxime graue, neceſſe eſt

corpus

corpus quod eſt maxime propinquũ cœlo, eſſe maxime leue. Rurſus alio in loco aliã affert demonſtrationẽ, quã ſic poſſumus colligere: Cauſa quæ facit habitationẽ ſub Cancri tropico difficilẽ, & ferè impoſsibilem, ex parte cauſæ agẽtis, inuenitur ſub æquinoctiali, & præter illam alia ex parte materiæ, quæ maioris eſt potẽtiæ ad calefaciẽdum: igitur ſub æquinoctiali erit omnino impoſsibilis habitatio. Patet anterius ſumptum, quoniã cauſa faciens caloris uehementiã ſub Cancri circulo eſt ſolis rectus & ad perpẽdiculum aſpectus, per quẽ radij ad angulos rectos reflectuntur, qui ſunt omnibus alijs potentiores. Quod cũ ſemel tantũ in anno fiat in eo loco, ſcilicet ſub Cancri circulo, bis fit ſub æquinoctiali, ſole uidelicet ad primã Arietis & Libræ partẽ accedente. Additur & alia (uti diximus) ex parte materiæ uocata ab eo cauſa: quoniã experientia conſtat, quòd poſt maximam ad quẽuis locum habitabilem ſolis propinquationem, calor maior fit, tantoq; maiori tẽpore perſeuerat, quanto locus magis ad meridiem uergit: unde longiores tanto æſtates fiunt, quãto loca magis ſunt meridionalia. Cum igitur in noſtro climate, quod ab æquinoctiali ferè quinque ſupra quadraginta partibus recedit, calores poſt ſolſtitium quaſi ad trimeſtre tempus extẽdantur & in latitudine triginta partiũ ad quadrimeſtre, ſequitur ut ſub ęquinoctiali propè ad ſex menſes protẽdantur, quo tempore altera fit propinquatio, atq; ut ſequens eſt, ferè continua inibi erit exæſtuatio, nec quatuor inibi erũt ſibi ſuccedentia anni tempora, ſed uel unũ continuum, uel octo: & ſic tolletur animalium & plantarũ cõſeruatio, quæ per quadruplicem temporũ uiciſsitudinẽ alijs in locis contingit. Hæ ſunt rationes quas uerè demonſtratiuas Auerroës exiſtimauit: quæ licet prioribus efficaciores prima facie uideãtur, ſi quis tamen acrius introſpiciat, nõ maiorem ualde in his, quàm in illis adeſſe uim iudicabit. Nam ut demus illis plus etiã quàm poſſunt, nõ plus certe habebunt, quàm loca æquinoctiali ſuppoſita, ratione binæ unico in anno ad uerticalem punctum acceſsionis, directionis radiorũ, & ad angulos rectos reflexionis, motuſq; demũ cœli partiũ uelocioris, debere impenſe calere: nõ uſqueadeò tamen probant calere, ut inde in totum arceãt habitatores. Nam alię adſunt (ut oſtendemus) repugnantes cauſæ, adeoq; potentes, ut nõ ſolum hebetare caloris acerbitatem ualeant, ſed ad modum quẽdam & temperiem deducere, qui ſit animaliũ uitæ cõformis, præſertim quoniam (ut ſuperius dictũ eſt) non ſicuti frigiditas, ita & caliditas uitæ inimicatur, præcipue cœleſtis, quæ mitis benignaq;, quantũ ex ſeipſa eſt, & uitã potius affert, quàm aufert. Ex acceſſu enim ſolis generationes, ex receſſu corruptiones, teſte Ariſtotele, proueniũt: qui nec ſub æquinoctiali ob aliã rationẽ negauit habitari, quàm quòd prius deficeret habitatio, quàm umbræ, quæ ad ſeptentrionem in noſtra regione uęrgunt, ad auſtrũ flecterentur, hoc eſt, ſub Cancri circulo: ibi enim non habitari propter æſtum, nec in parte alia propter frigus: ut obſeruationibus inniti potius uideatur, quàm rationibus, & narrãti potius ſimilis quàm probanti: tantũ abeſt ut demonſtrationibus in hoc uſus ſit, quemadmodum,

Calor cœleſtis uiuificus.

modum putauit Auerroës: quem nõ modo nõ demõſtraſſe, ſed nec probabiles ualde rationes attuliſſe, ſatis ex his quæ dicta ſunt poſſet conſtare. Verũ ut Auicennæ ſententia, ueritasq; ipſa clarius eluceſcat, altius exorſi, cauſas afferemus quibus fit ut ſub æquinoctiali poſsit habitari. Experientia magiſtra ſcimus, regiones quæ ſub cœlo ſunt, alias alijs magis minúsue incaleſcere, lõgioresq; aut breuiores æſtus perpeti. Horũ effectuũ cauſa, alia ẽ terra tantũ, alia ẽ cœlo pendet. Purè terreſtres in præſentia dimittamus. Cœleſtis uel ex cœlo, uel ex aſtris pendet. Ex aſtris, uel ſole, uel aliquo aliorũ. Reliqua, ut parũ certa exiguiq; momenti, nunc prætermittamus: cœli tantũ motum, ſolemq; cõſideremus.

Caliditatis per æſtatem cauſa uaria.

Cœlum motu calefacere uoluit Ariſtoteles: quod ſi uerũ eſt, ſequitur ut qua parte uelocius mouetur, ea & uehementius calefaciat. Verũ quicquid id eſt caloris quod cœlum ſuo motu nobis iaculatur, id adeò exile eſt, dum terram attingit, ut quantũ ad noſtrũ propoſitũ attinet, uix efficere ſenſilem uarietatem poſsit. Ipſum enim quod mouetur cœlum, maiorẽ minorémue intra ſemetipſum calorem ex quocunq; motu haudquaquam ſuſcipit: imò ſi ad uiuum reſecãda res eſt, nec cœlum, ſed nec ſol ipſe, calorẽ quẽ in inferiora mittit, in ſe actu habet, ſed poteſtate tantũ ac ui: ex quo fit, ut nõ plus eo media regio incaleſcat ubi uelocius, quàm ubi tardius mouetur, niſi quòd uel uim illam excalefactoriam, quo uelocius mouetur, eo crebrius deorſum mittit, uel quia uelociſsimo motu, cõtiguũ citimæ ſuæ parti ignem ſecum rapit, ipſeq; ignis aëra pariter cõtactu ſecum circũrotat.

Cœli motus qua ratione calefacere dicatur.

Verũ horũ dicatur, nõ magnus deorſum pertinget calor: uis enim illa influendi calorem, quæ uniuerſo adeſt cœlo, quum mitis benignaq; ſuapte ſpõte ſit, ut ſuperius eſt dictum, nõ tam eximia eſt, ut exurentẽ calorem hic ualeat generare. Et quod ad aliũ modum attinet, ut cõcedamus totam ignis ſphęram ad cœli motũ circũuolui, primo non uidetur quomodo calorem ex hoc motu conſequi ualeat eo maiorem quem ex ſe poſsidet, quum natura ſua ignis ſit calidiſsimus. Deinde nõ ſatis rationi conſonum uidetur, ut ſimili uelocitate tota aëris ſphæra eum cõſequatur, quam etiam ſcimus quacunque agitetur uelocitate, nunquam totam incaleſcere, cum & euidentia ipſa rei & Ariſtotelis autoritas oſtendat, mediam eius regionẽ ualde ſemper frigidam, ipſo etiam Auerroë confirmante remanere.

Aëris regio media ſemper frigida.

Inſuper & à ſenſu & à ratione alienum fit aërem hunc noſtrum in quo degimus, circa terram magna uelocitate circumuolui: alioqui neque fœtor, neque peſtilens aliqua affectio, ſed neque nebulæ aut nubes diutius eandem ciuitatem obſiderent. Et ſicuti uenti motum perſentimus, ita & aëream illam gyrationem ſentiremus. Quod cum neque hic, neque alibi fiat, diſci poteſt aërem circa nos non adeò uehementer exagitari, ut nota dignum calorem ex eo motu uel indipiſci poſsit, uel terris elargiri. Quæ ſi uera ſunt, relinquitur unicus Phœbi calor, in quem huiuſcemodi referri caloris uarietas poſsit. Agit igitur in unum magis quàm in alium locum ſol, uel quia terræ proximior, uel quia magis ẽ directo radios in eum iacit, uel quia

Sol qua ratione calefacere dicatur.

diutius

diutius reſpicit. & hoc dupliciter: uno modo, quia dies ſunt noctibus longiores: alio modo, quòd pluribus talibus diebus reſpexit. *Solis propinquitas.* Propinquitas parum in hoc habet efficaciæ: ſiquidem ſole in oppoſito ſuæ abſidis (quã augem nunc uocãt) exiſtente cum maxime nobis propinquet, maximũ tamen frigus patimur. Relinquũtur igitur duæ cauſæ, mora ſcilicet & directio, ex quibus opinionũ diuerſitas in hoc quæſito nata eſt, dum alius hanc, alius illam efficaciorẽ putat. *Solis aſpectus directus.* Ariſtoteles, Auerroës, & ante omnes Pythagoras, directionem cęteris præſtare arbitrati, quam bis in anno ſub æquinoctiali habitantibus ſciebant euenire, tantum ibi caloris eſſe iudicarunt, ut in totum *Solis mora.* habitationem prohiberet. Contrà Auicenna & Ptolemæus, plus moræ quàm directioni tribuere, duplici ad hoc ſentiendum experimento impulſi. Primum, quoniam una uel altera poſt meridiem hora, calor impenſius nos urget, cum tamen tunc à uerticali puncto magis quàm in meridie, æque uero ut totidem horis ante meridiem ſol ſit ſemotus. Altera experientia eſt, quoniam apud nos æſtus maiores ſunt, ſole ultimã Cancri partẽ uel leonem ſubeunte, Quintili uidelicet menſe, quàm dum Geminos uel primas Cancri partes, Maio uidelicet & Iunio, illuſtrat, licet in eadem ſit uel maiore diſtantia à noſtris capitibus. Quod certe nõ alia euenit ratione, quàm quòd lõgiore tempore aërem ad incaleſcẽdum diſpoſuit. Tametſi igitur ſol eos qui ſub æquinoctiali degũt, bis in anno è directo proſpiciat, tamen quia totidem horis ſub terra latet, quot terrã illuminat, & ſtatim ab æquinoctijs longe magis ab illis declinat, quàm à nobis à ſolſtitijs, ut 2. lib. magnæ compoſitionis demõſtrauit Ptolemæus, & 1. lib. ſuæ medicinæ, parte ſecũda, tetigit Auicẽna, cum minus poſsit directio uel eius propinquitas, quàm perduratio: ſequitur longe maiorẽ eſſe ſub Cancri & Capricorni circulo æſtum, quàm ſub æquinoctiali, nec ſub hoc tãtũ, ut prohibere habitationẽ poſsit. Eos enim qui ſub ſolſtitialibus tropicis habitant, uel circa eos, ſol è directo percutit, & eo tempore longiores noctibus dies habent, nec citò ab eorũ capitibus recedit, adeò ut duplex mora cum directo aſpectu cõiungatur: & ſi quid uelocitati motus dandũ eſt, ea quoq; nõ deeſt. Sub æquinoctiali uero una tantũ eſt caloris efficax cauſa, quoniam ſcilicet ſol bis in anno ad perpẽdiculum radios in eos mittit, totoq; anni reſiduo nõ multũ ab illorũ capitibus ſubmouetur, accedente etiam ſumma partiũ cœli uelocitate. Quæ licet cauſæ poſsint multũ, à quibuſdam tamen alijs multũ remittũtur. Quarũ una eſt, quòd cum noctes ſemper ibi ſint æquales diebus, ex abſentia ſolis multum tepeſcit caliditas, quæ ex eius præſentia naſceretur. Ad quod & illud facit, quòd nullibi quantũ ſub æquinoctiali ab horizonte ſol noctu remouetur, præſertim eo tẽpore quo rectiſsime illuc radios mittit, ſcilicet tempore duarũ æſtatũ: ad nullam enim partem tunc inclinat, ſed per mediam exactiſsime inter utrũq; polum uiam progreditur: quod in nullo climate cõtingit. Tantũ enim horizonti cuilibet intempeſta nocte propinquat æquinoctij tempore, quanta eſt climatis latitudo. Alijs uero temporibus tanto plus, quãta eſt latitudo regionis ſimul

cum

cum ſolis eo tempore declinatione. Alia cauſa eſt quam ſuprà tetigimus, quòd poſt puncta æquinoctialia, quæ illis duas æſtates faciũt, magis declinat ſol, quàm poſt ſolſtitiũ, quod nobis unicã facit æſtatem, ſed duabus illis longiorem. Addit & Aponenſis aliam cauſam, aperte Auerroi repugnantem, quam iudicandã tibi & tui ſimilibus relinquo, ſcilicet radios ſub æquatore apicem terræ ferientes, non ita refringi, ſicuti alijs in locis, ubi in conuexam incidunt ſuperficiẽ. Ad hoc etiam facit, quòd ibi ſunt duæ hyemes, inter quarum utranq; & æſtatem tãntum tres menſes intercedunt: quo fit ut æſtates multũ calidæ eſſe non poſsint, ſicuti neq; hyemes multum frigidæ. Non enim in tam exiguo ſpatio, magna poteſt ab uno cõtrario in aliud fieri permutatio: quia ſuperueniente æſtate, frigiditas in aërem à præcedenti hyeme impreſſa, nõdum eſt tota abolita. Videmus enim apud nos hyemes ultra tres menſes perdurare, & frigus per hyemẽ in aërem impreſſum, bona etiãm ueris parte perſeuerare. Huic præterea ſententiæ experientia ipſa ſuffragatur. Refert ſiquidem Nicolaus Florentinus inſignis medicus, conciuem eius quendam cognomento Indianũ, quoniam in India longo tempore fuiſſet, affirmare ſolitum, habitaſse ſe in locis quibuſdam, ubi eſſent duæ hyemes, & duæ æſtates, quarum nulla multum in calore aut frigore excelleret. Affirmant id & Luſitani, qui noſtris temporibus (ut ſuperius diximus) noua & antiquis incognita nauigatione, multa æquinoctiali ſubdita loca perluſtrant. Quæ ſi uera ſunt, imò quia uera ſunt, omnes aduerſariorum corruunt rationes, etiam quas illi demonſtrationes putarũt. Sub Cãcri enim circulo & Capricorni, ſi uſpiam, ſunt loca ob calorẽ inhabitabilia, quæ maxime diſtant à ſeptentrionalibus, non ſitu, ſed qualitate. Dixi, ſi uſpiam, quoniam Luſitanorum nauigationes torridam uocatã zonam refertam habitatoribus teſtantur. Sub ęquatore uero ſunt loca ſatis cõmode habitabilia, nec habitationem directio, aut reflexio impedit radiorum, quia ex 24. horis tantum per 12. ſolẽ uident, qui nec eos ultra modũ æſtatibus calefacit, quoniã paulò antè hyems præceſsit: nec multo tempore durat caliditas, quia in paucis diebus multum ab eis ſol declinat, & citò ad punctum aliud, hyemem quoq; faciens, peruenit. Nec propter duas hyemes uiuentium generatio tollitur, imò multiplici fœnore reſpõdet: quoniã ſingulã hyemem, mox uer, dehinc æſtas citò conſequitur: ita ut quod apud nos ſemel generatur, bis generari apud eos poſsit. Maxima etiam directio maximum calorem ſola facere non poteſt, niſi cum mora plurium dierũ cõiungatur: ſicuti nec mora ſine propinquitate, & directione: nã unius diei longitudo ſub polo calorem facere nõ poteſt, cũ ſit à propinquitate, directione & reflexione deſtituta: & uti tarditas motus in faciẽdo frigus, exiguũ ibi momẽtum habet, ſic & uelocitas in faciendo calorẽ ſub æquatore, aut parum, aut nihil operatur.

Zona torrida habitatoribus referta.

Satis igitur iã, ni fallor, liquet & ueritas & cauſa, quare ſub æquatore ſit poſsibilis habitatio. Nũc aliud caput quæſtionis aggrediamur, an ſcilicet ſit habitatio tẽperata. Putant nõnulli Auicennam ſequentes, non ſolum ibi habitari, ſed eſſe æquum omnino, & in neutram

Sub æquinoctiali an ſit habitatio temperata.

partem uergens temperamentum. Ad quod credendum uel ea ratione præcipue mouentur, quód paribus perpetuó interuallis, ſibi inuicem noctes dieſq; tempora partiuntur: ideo fieri, ut quantum ex ſolis præſentia caloris, tantum ex abſentia frigoris generetur. Cui rationi nonnulli Chriſtiani ita manus dederunt, ut eſſe in eo loco Paradiſum putarint, quę in ſacris libris delitiarum appellatur. Petrus Aponenſis in libro quem Conciliatorem appellauit, aliam (quam & ſuprà tetigi) rationem ſuperaddit, quód ſcilicet minus quàm alijs in locis ſolares radij apicem conuexi terræ ferientes, retroflectuntur. Et ob hoc tantam eſſe inibi putat temperiem, ut humana corpora eo loco generentur, quæ ſecundi modi ab Auicenna poſiti æqualitatē, quę eſt inter omnes humanas temperaturas exactiſsima, nanciſcuntur. Ego licet rationibus & teſtimonijs idoneis adductus, non maximam ibi eſſe intemperiem putem, ad calorem tamen multó plus inclinare, quàm ad frigus regionem illam puto: ex gemina enim illa ſingulis annis contingente ad uerticem directione, & ad perpendiculum radij iaculatione, fereq; angulo carente reflexione, multum omnino incaleſcere ea loca puto. Nam & ſi ab exigua mora, alijſq; in contrarium facientibus ſuperius recitatis, uigor aliquantiſper imbecillis reddatur, efficaciores tamen uidentur caloris cauſæ, ueluti per ſe agentes, & non ex accidenti, quàm cauſæ contrariæ, quæ non agendo potius, quàm agendo frigus faciunt, aut calorem remittunt. Et hæc de habitatione ſub æquinoctiali dicta ſint. Quod ad aliud uero quæſitum attinet, Auicen. aperta ſententia eſt: poſt loca ſub æquinoctiali circulo ſita, quartum clima exacto eſſe temperamento proximius, eó quód ibi habitantes non uruntur ob directionē, ſicuti hi qui in primo morantur climate neque impenſius caleſiunt ob propinquitatem, ſicut qui in ſecundo & tertio: ſed neq; congelantur, ſicut hi qui in extremo ſunt quinti, uel in maiori latitudine, ſolem nimis remotum habentes. Hanc Auicennæ ſententiam ſequutus Aponen. homines in altera tantum cōtrarietatum temperatos ſub ea cœli inclinatione collocauit. Repugnat Auer. 2. ſui Colliget, dicens nō eſſe uerum quod quidam dicunt, quartum clima eſſe melius quinto: licet ſecundo Meteororum, quartum & quintum climata dixerit tēperatiora. Et alio eiuſdem libri loco, terras naturales in calore eas eſſe, quæ ſunt mediæ in latitudine, ſicut Græcia. Et alibi præpoſuerit quintum, eius mediocritatem probans ex temperamento habitātiū, quod ex colore & capillis præcipue dicit oſtendi. Eandē quarti prærogatiuam confirmat Ebumaſar Alpharabij, ut ſcribit Moſes 25. lib. Aphoriſmorum, dicens homines ibi tam perfectius cæteris loqui, ſicut perfectiores ſenſu, figura ac forma ſunt, & magis temperati. Omnes autem ex Galeno ſumpſiſſe hanc opinionem uidentur, qui tertio Aphoriſmorum dixit, quód zona exquiſitam habens temperiem ab media orbis terrarum, eſt quæ per Gnidū tranſit & Coum, & quæcunque loca ab his non multum uel ad Aquilonem, uel ad Auſtrum receſſerunt. Et libro ſecundo ſalubrium: In immoderatis locis non fit exactiſsimè temperatū corpus. Et pauló infrà: In noſtra regione

Paradiſus uoluptatis.

Temperatiſsima habitatio.

ſunt

ſiunt multa corpora ei ſimilia:& in hac regione quæ latitudinẽ non paruam habet,id temperatiſsimum eſt,quod eſt exacte medium: ut Hippocratis patria,quæ æſtate & hyeme eſt temperata,multoq; magis uere & autumno.Ego autem,licet non ignorem quàm temerariũ ſit,ſecus quàm tot taleſq; uiri & ſentire & ſcribere:ſciens tamen nihil eſſe ſanctius ueritate,ea præ oculis habita, dicam libere quod ſentio.Teneo contra omnium,quos legerim,ſententiam,temperamento magis propinquã eſſe habitationẽ ſub ſexto,quàm ſub quarto aut quinto climate.Ad quod probandum pro hypotheſi eſto, ex communi aſtrologorum ſentẽtia,principium quarti climatis, quod per Rhodon uocant,eſſe in latitudine triginta trium partiũ & duarũ tertiarum alterius partis:hoc eſt,tot partibus ab æquinoctiali circulo remoueri.Ex hoc ſequitur,quòd diſtat ab Aquilone partib⁹ quinquagintaſex,& tertia alterius partis:tota enim noſtra latitudo nonaginta partibus cõtinetur,quarta uidelicet parte CCCLX. in quot partes quemlibet circulum aſtrologi diuidunt:ex quo rurſum ſequitur ut plus propinquet æquinoctiali,quàm arctico polo,partibus uigintiduabus,& duabus tertijs alterius partis:&,ut ſequens eſt,nõ ſit medium orbis terrarum,ſed diſtet à medio partibus undecim, & tertia alterius partis.Si igitur id eſt temperatiſsimum quod eſt exacte medium orbis terrarum,ut uoluit Galenus:uel id quod eſt medium in longitudine & latitudine,ut Auerrois,euidenter concluditur,clima hoc quartum non eſſe temperatiſsimũ.Sed dixerit fortè quiſpiam, Galenum per orbem terrarum non abſolute totam hanc terræ quartam portionem intellexiſſe,ſed id tantum eius quod habitatur, quã in ſeptem climata diuidunt aſtrologi,quorum quartum eſt medium tria ex utraq; parte climata relinquens: eodemq; modo Auerroëm terram mediam in longitudine latitudineq; intellexiſſe,non abſolute,ſed habitatæ reſpectu,quam τὴν οἰκουμένην Græci uocant. At profectò quiſquis id dixerit,aliquid dixiſſe fortè uidebitur, reuera autem nihil dixerit.Nam rogo quid in re ipſa facit ſeptiformis iſta diuiſio? aut quid firmi habet & certi?Poſſet enim quis in ſeptem,ſed aliter q̃ neoterici,ita ſecare,ut quod hac computatione eſt quartũ, tertium eſſet,ut Plinius ex quorundam placito computat.Poſſet in octo, poſſet in plura,poſſet in pauciora pro libito ſegmẽta habitatum à nobis orbem diuidere:quibus diuiſionibus factis mediam non amplius ſedem quartũ hoc clima poſsideret.Ipſam potius rei naturã ſequamur, uidebimusq; clima hoc quartũ,nõ ꝓpter hoc quòd in medio numeratur,mediam quoq; naturã in calore & frigore ſortiri.Si enim caloris maioris minoriſue potiſsima cauſa eſt(ut ſuperius eſt oſtenſum) maior minórue ſolis ad uerticalẽ punctũ appropinquatio, uel ut uoluit Auerrois,maior anguli,quẽ radius ſolis terrã uerberãs facit, ad rectum propinquitas,quum hominibus quarti climatis,ſol ſatis propinquet,angulumq; illis faciat quinti,ſexti,ſeptimiq; comparatione non multùm à recto differentem,ſequitur calere eos potius quàm frigere.Sed uide quàm ſit iſta quarti climatis mediatio imaginaria potius quàm in re.Spatiũ quod à ſeptẽ climatibus includitur,eſt par-

Clima ſextum temperatiſsimum eſſe.

Clima quartũ non eſſe mediũ.

tium 37.& trium quartarũ alterius partis:principium enim primi eſt in latitudine partium duodecim,& trium quartarũ alterius partis:finis uero ſeptimi quinquaginta partium, & mediæ alterius partis. Cum igitur medium quarti ſit in partibus 36.& tertia alterius partis, ſequitur quòd diſtet à principio primi,quod eſt in partibus 12. & tribus quartis alterius partis,per partes 23.& ſeptem duodecimas alterius.A fine uero ſeptimi,qui eſt(ut ſuperius eſt dictum)in partibus quinquaginta,& medietate alterius partis,diſtet per partes 14.& ſextam alterius,&,ut ſequẽs eſt,ſit propinquius ſeptimo quàm primo, per partes nouem & quinq; duodecimas alterius.Et cõſequenter capiat uniuerſi interualli omniũ climatum,partes 23.& ſeptẽ duodecimas alterius,quæ ſunt ferè duæ tertiæ eiuſdem integri interualli, quod 37.partibus & tribus quartis diximus contineri:abſitq; ab eius iam dicti interualli medietate partibus quatuor,& ſeptemdecim uicesimis quartis alterius,medium nequaquam dici meretur.Quomodo enim dici poteſt mediũ,cum nec ſit medium totius latitudinis, ſed ad æquinoctialem multo magis quàm ad polum appropinquet? nec ſit mediũ æque diſtans ab extremis totius ſpatij ab climatibus ſeptem introcluſi,ſed ad ſeptimũ magis inclinet quàm ad primum. Ad horologia forte recurret quiſpiam,dicẽs,cum climata penes ſenſilẽ horologiorũ uarietatem diſtinguantur,quæ in dimidio horæ notatu digna cõſpicitur,in totoq; diſcrimine differẽtia trium horarũ ſemis cõprehendatur,cuius differẽtiæ dimidiũ hinc,dimidiũ illinc quartũ clima relinquat,habere ob hanc cauſam mediocritatis quandam ueram rationẽ.Sed & hoc quoq; parũ habet momẽti:ſiquidẽ ipſa per ſeſe dierũ quantitas,uel exiguam,uel certe nullã habet uim ad maiorem minorẽmue caliditatẽ regioni tribuendã.Dictaret enim ratio, quantũ eſt ex hoc,ut ubi dies lõgiores,ibi calores maiores.Cõtrariũ uero experientia ipſa teſtatur:quo magis enim ad aquilonem uergimus,ut dies maiores,ita maiora frigora inuenimus. Neq; uero in hac dierũ uarietate quartũ hoc clima mediocritatẽ poſsidet: mediũ enim eius maximã diem habet horarũ ferè 14.ſemis,in qua quantitate nulla mediocritas uel fingi poteſt. Quòd ſi quis omnino cõtẽdat, inter totam uarietatem quæ in habitabili parte cõtingit,hãc eſſe mediam:certe & hoc præſenti tempore falſum eſſe deprehenditur,quãdo iam innotuerit 24.climatum habitatio, ab æquinoctiali ſumpto principio,ad eam uſque regionẽ ubi latitudo eſt ferè 66.ſemis partium,differẽtiáque maximæ diei à minore in hoc interuallo eſt duodecim horarum,cuius medietas non 14.ſemis horis,ſed 10.& 8.cõti-

Dacia. netur,& in latitudine 58.ſemis partiũ cõtingit,ubi quæ nũc Dacia di-

Scotia. citur,& ea Britanniæ portio ſita eſt quæ Scotia nuncupatur. Quæ ta-

Rhodos. men regiones nõ propterea temperatæ ſunt,ſed potius ingentibus

διὰ ῥόδ. frigoribus infeſtantur,ſicuti quartũ clima caloribus. Rhodos enim inſula,quæ toti climati nomen dedit, ita uehementer calet, ut niſi aquilonares flatus,quibus ob loci poſitũ maxime patet,æſtum leni-

Sicilię atq; rent,uix poſſet æſtatis tempore habitari.Mauritaniam quoq;, Aegy-

Italię tẽperies ptum,Siciliam,atq; eam Italiæ oram quæ ex aduerſo iacet,ultra modum ſcæ

dum ſcimus incaleſcere, hominesq́; in his gigni qui ſint à mediocri temperatura longe ſemoti. His ego tum rationibus, tùm experimentis motus, recedere à ſummis illis uiris coactus ſum: de quo ſpero me ueniam apud te, & apud eos impetraturum, qui non tantum dicẽtes, quantum dicta ipſa penſi habent. Quicquid uero alij uel ſentiant uel dicant, ſusq́; deq́; fero. Quintum porrò clima quod per Romam uocant, licet minore calore quàm quartum prematur, longe tamen magis & ipſum calet, quàm ut mediocre dici poſsit, ſicut & in auſtrum magis quàm in aquilonem inclinat: principium enim eius latitudinis trigintanouem partium ſubiacet: finis 43. ſemis, medium 41. & quarta alterius partis. Ex quo fit, ut ex alia parte 48. & tres quartas relinquat, atq; per tres & tres quartas à uera medietate ſecludatur: quæ diſtantia eo in loco unius climatis differentiam, hoc eſt, uarietatẽ diei maximæ in horæ medietate conſtituit. Quæ ſi uera ſunt, ſequitur Auerroim amore proprij climatis ſeductum, quandoq; repudiato quarto, prætuliſſe omnibus quintum: ueræ quidem mediocritati propinquum, non exacte tamẽ mediocre. Quod ſi Auerroi in ſuo licuit, ex colore & capillis habitantium, non alia ex re ſumpto argumẽto: cur non mihi liceat, meum, hoc eſt ſextum, cunctis præferre? in medio exactiſsimẽ ſeptentrionalis huius quam incolimus, quartæ orbis partis ſitum, fœcũdiſsimis campis, amœniſsimis collibus, limpidiſsimis fontibus, piſcoſiſsimis lacubus, ſaluberrimis fluminibus ornatum, præcipueq́; fluuiorum rege Eridano, qui ueluti maris uicarius, totius orbis merces magnis nauigijs ad preclariſsimas urbes, quæ utriq; inſident ripæ, facilime deportat. Inter quas maxime emicat Ferraria, patria & alumna mihi dilectiſsima, ſiue mœnium decorem, ſiue uiarum rectam ad regulã latitudinem, ſiue magnificentiſsimas ædes, ſiue auguſtiſsima templa, ſiue compita, ſiue fora, ſiue pomœria, ſiue pomaria, ſiue agri fertilitatem, ſiue cœli ſalubritatem, ſiue ſuburbia, ſiue uillas, ſiue populi frequentiam, ſiue uirorũ robur, ſiue mulierum pulchritudinem, ſiue ingenia, ſiue artes uel ſellularias uel liberales, ſiue togam, ſiue arma ſpectes: in quibus quantum excellat, proximis annis Alphonſo inuictiſsimo Duce, toti orbi, nedũ uniuerſæ Italiæ, te ipſa apertiſsime demonſtrauit, duobus potẽtiſsimis hoſtibus intra paucos annos ſuperatis. Ingrederer campum laudum Alphonſi Ducis, niſi rei magnitudo, quæ maiorẽ tubam quærit, me abſterreret, cognoſceremq́; hanc materiam, ut meis humeris, ita pręſenti epiſtolæ non congruere. His ergo omiſsis, ad noſtrum clima reuerſi, dicimus id exacte medium exiſtere in hac noſtra ſeptentrionali habitatione. Incipit enim à latitudine quadragintatrium partium & mediæ, & deſinit in quadrageſimam ſeptimam & quartam alterius portionem, adeò ut medius eius punctus parum recedat à quadrageſima quinta parte, quæ medietas eſt nonaginta partium, in quas facilioris computationis gratia, quartæ huius noſtræ latitudinem aſtrologi diuiſere. Veram igitur medietatem habet, & à re ipſa natam, non ab hominum imaginatione, metiri dierum ſpatia cupientium: quantum enim diſtat à polo, tantum diſtat

Clima quintũ, quod διὰ ῥώμης eſt, temperatũ non eſſe.

Climatis ſexti temperies et commoditas.

Eridanus fluuiorum rex dictus à Marone.

FERRARIA.

ab æquinoctiali:ſed & medium exiſtit in eo ſpatio,quod in tota hac noſtra terræ portione ſatis cõmode habitatur,quod uidelicet inter Cancri tropicum & Arctoum circulum iacet.Diſtat enim Cancri circulus ab æquinoctiali partibus paulò minus uigintiquatuor,totidemq́; Arctous circulus à polo:quare remanent inter utroſq; , partes ferè quadragintaduæ,quas ſi per medium ſecueris,uidebis ſexti climatis ſpatium,utriuſq; dimidij partem capere.Quod etiam ratio mathematica demonſtrat,demptis enim à lineæ extremis partibus, æquis portionibus,punctus qui in tota linea medius erat, in remanente etiam parte medius remanebit.Si enim ad alterum extremorum declinaret,ſequeretur maiorem ab eo extremo portionem, quàm ab alio fuiſſe ſublatam.Facit autem medius hic ſitus, ut anni tempora ſuum quodq; habeat temperamētum:nec tantum ſit hyeme frigus, ut habitatores gelu torpeant, nec tantus æſtate calor,ut exæſtuent. Hæc ſunt mi Zigleri, quæ olim in patria circa temperamentum noſtræ habitationis meditatus ſum,in quibus tantum à me probabitur improbabiturq́;,quantū abs te probatum, reprobatúmue iri cognouero. Vale. Ex hoſpitio noſtro Budæ. VII. Idus Septembris. M. D. XIIII.

EPIST. II. Ad Michaëlem Sãctannam Chirurgum,de nominibus morborum in exterioribus corporis partibus euenientium.

REM à me petis Michaël,ut ſanè nō facilem,ita his qui communem medēdi modum ſequuntur,ualde neceſſariam,ut cōfuſionem nominum,earum affectionum quæ in extima corporis humani ſuperficie cōtingunt, ſubmoueam,& quo ſingulæ nomine apud Græcos,Latinos,barbaroſq; medicos uocētur,ſigillatim exponā.Magni enim & multiplices errores ex huiuſcemodi nominum ignoratione communibus medicis quotidie obueniunt,dum idem nomē apud diuerſos autores eundē ſemper affectum ſignificare arbitrantur:quum tamē,ut inferius late patebit,eadem uox aliud Græcis,aliud Arabicis, aliud Latinis medicis plerunq; ſignificet:quæ res multū auget negocij difficultatem.Cōmunes medicos cū dico,eos intelligo quos & ex cōmentario medicos uocare poſſumus: quoniā uidelicet totam ſuam medicinā non in pectore & mēte,ſed in chartis habēt & membranis ſepoſitā,nec manū adhibere curationi alicuius morbi ſciunt, *Medici ex cōmentario.* niſi nomine prius habito,remedia proprio eius capite à libris requirant:quum ueri medici,ut qui methodo artē proſequuntur, exiguā nominū curam habentes,morborum ſubſtantias atq; cauſas per diuiſionem & reſolutionē inquirāt,è quibus curatiuas indicationes eliciant,& intentiones acquirant,quibus inſtrumenta inueniant morbos ab humanis corporibus propulſantia:& ſi quandoq; ad libros recurrunt,nō tanquam cœci,ut illi,à nominibus ſe duci ad eos uelu ti ad indices permittunt,ſed ad limam rationis quæ legunt applican

tes

tes,ſcriptis non tanquam dominis parent, ſed ipſa potius tanquam mancipia ad ſuas proſequendas intentiones trahũt. Et propterea ſtudio eis non eſt,quo quiſq; morbus nomine à priorib⁹ medicis uocatus ſit,ſed ſub quo contineatur genere,quot quæue eius curatiuæ intentiones,& quibus ſint auxilijs perficiendæ. Paucorum autem hoc munus eſt,tantumq; poteſt inueterata conſuetudo,ut qui hanc uiam ſequũtur,ludibrio ferè cæteris habeatur,nec poſsint cũ medicis uulgaribus de rebus medicinalibus agere,niſi & ipſi norint morbos proprijs nominibus appellare,& ad proprium,ut illi appellant,caput ſingulos referre. Vnde fit,ut utriq; ſectæ ſit iſta exacta nominũ notitia neceſſaria:illis quidem,quòd aliter mederi neſciant: his,ut poſsint cum reliquis inire colloquia,& de curandi uia & ratione diſputare. Vt igitu[r] tibi morem geram,operamq; ſumam iunioribus medicis non inuti'e..,..dine locorum humani corporis ſeruato, orſus, ut multi,à cap..... m nominum eorum affectuum explicabo,qui exteriores partes ... infeſtant,uel dedecorant.

Notitia nominum quatenus medicis neceſſaria.

DE MORBIS IN CAPITIS CVTE.

Inter hos primus eſt porrigo à Latinis uocatus,à Græcis *πίτυρα* in plurali,uel *πιτυρίασις*,ab Auicẽna & Haliabate nõ inepte furfur:ſiquidem & uox Græca idem ſignificat,quæ eſt à re ipſa deſumpta: quædam enim quaſi furfuraceæ ſquaminulæ abſque ulceratione à cute eorum reſoluũtur,qui hoc dedecore dehoneſtantur. fereq; in capillo fit,Celſo teſte,rarius in barba,aliquando etiam in ſupercilio.

Porrigo. πίτυρα,uel πιτυρίασις. Furfur.

Ἀλωπεκία & ὀφίασις areæ genéra ſunt Celſo:uox utraq; Græca eſt: prima à uulpe nomẽ habet,quæ frequenter eo morbo,ut ſcribit Galenus,infeſtatur. Secũda à ſerpentis ſimilitudine,cui pars læſa ſimilis exiſtit,teſte Paulo & Celſo,qui addit eam incipere ab occipitio, nec duorum digitorum latitudinẽ excedere,& ad aures duobus capitibus ſerpere:commune utriq; eſſe dicens,quòd emortua ſumma pellicula pili primum extenuantur,deinde excidunt. Auicẽna & Haliabas,illud uoce parum corrupta,Alopitiam, hoc Tyriam uocant: qua uoce quandoque omnes ſerpentes,quandoque uiperas proprie ſignificant. Sunt ambo capillorum defluuia,à uitioſis humoribus cõtingentia:hocq; differunt à caluitio, Latinis & Auicennæ uocato, Græcis dicto *φαλάκρωσις*,in quo ex indigentia humoris,non ex malignitate capilli decidunt.

Alopecia. Ophiaſis. Tyria. Caluitium. Phalacroſis.

Manantia capitis ulcera,una uoce nominat Plinius, quæ Græci *ἀχῶρας & κηρία*, Auicenna ſaphatũ,Haliabas tineam, generali & ipſe nomine,ſub quo non ſolum achores,& ceria Græcorũ,ſed & ficus, & *ψυδράκια*, & *ἐξανθήματα* collocauit.

Saphatum. Tinea.

Sunt autem *ἀχῶρες* Galeno & Paulo,cutis capitis cum tumore ulcera foraminulenta,è quibus ſanies manat tenax,non aquoſa,ſed nec ut mel craſſa. *Κήριον* achori ſimile maioribus foraminibus, in quibus ſanies melli ſimilis, inſtar faui apum continetur. Ficus, ulceroſæ quædam eruptiones,rotundæ,ſubduræ, rubræ, quas dolor comitatur,& maiori ex parte capiti, ſed interdum reliquo corpori contingunt.

Achores. Cerion. Ficus.

Pſydracia. *Phlyctæna.* *Exanthemata.*

ψυδράκια parum ſupra ſummam cutem eminent,& ſunt φλυκ]αίναις, hoc eſt,bullis quæ ab igne excitantur,ſimilia. ἐξανθήματα,ſubrubræ & aſperæ in ſuprema cute ulcerationes, de quibus alio loco rurſus nobis erit ſermo.

Hydrocephalō

Congregatur & interdum in capitibus,præſertim puerorũ, aqua in medio aut cutis & pericranij,aut huius & oſsis: ὑδροκέφαλον Græci uocant, Auicenna aquam extra craneum:Haliabas,apoſtema intercutaneum.

Teſtudines. *Talpæ.*

Hi ſunt affectus cutis capitis proprij apud antiquos reperti. Recẽtiores teſtudines & talpas addiderunt,quæ penes antiquos propriũ neque nomen neque tractatum inuenerunt:ideo à nobis etiam hic prætermittuntur,cum alijs recentiorum nominibus inferius declarandæ.

OCVLORVM MORBI.

Taraxis. *Conturbatio.* *Vacillatio.*

In oculi exteriore parte diuerſa mala contingunt. Primum quidẽ in adnata,ſeu coniunctiua membrana fit ταραξις à Græcis uocata , apud Auicennam conturbatio,uel uacillatio uocatur,& non uera ophthalmia.Eſt autẽ humiditas oculi cum rubore,& preternaturali calore,ab extrinſecus occurrente cauſa,ut ſole,fumo,uel puluere facta:quæ celerrime ſoluitur,ſubmota quæ eam fecit cauſa:quæ enim permanentior eſt,& abſque manifeſta extrinſecus occurrente cauſa facta, ὀφθαλμία nominatur à Græcis: χήμωσιν tunc uocantibus , quum fortis adeó eſt inflammatio,ut utraq; palpebra in tantum peruertatur,ut uix oculos aperiant,& album oculi ſupra nigrum ita extollitur,ut id in pluribus locis operiat.Auicenna & Haliabas communi uoce tria hæc genera ophthalmiam nuncupant, & Latini lippitudinem:tertiam tamen proprio nomine uocat Auicenna Alguadarneſi, uel alguadarnegi,ſecundam ueram ophthalmiam.

Ophthalmia. *Chymoſis.* *Lippitudo.*

Fit in eadem membrana parua quædã excreſcẽtia,quę ut nomine, ita & re ſimilis eſt his puſtulis,quas diximus appellari ψυδράκια.

De affectibus corneæ. *Phlyctæna.* *Vlcera corneæ.*

In membrana uero,quæ quoniam ſimilis cornu eſt,Cornea uocatur,nonnulli etiam affectus proueniunt,φλύκ]αιναν uel φλυκτίδας uocant Græci eius extuberantiam,ab humore aliquo membranæ tunicas ſubexcoriante:Auicenna ueſicas,Haliabas puſtulam,ſicuti & Celſus.In eadem uocata cornea,ulcera diuerſa fiunt,de quibus Auicenna ſcripſit cap.cui titulus,De exituris oculi & corneæ. Paulus unum eſſe genus dicit,& particulares differẽtias plures: quod enim cauũ, arctum & purum eſt,βόθρυον, quaſi foſſulam dixeris, Auicenna anulũ uocat. Secundum latius & minus profundum,Paulus κοίλωμα, Auicẽna Lihmie. Tertium Paulus ἄργεμον, Auicenna ei nomẽ non reddit, Serapiõ Achymon.fit id in iridis circulo,exteriorem etiã locũ occupãs,ita ut intra iridem albus color,extra rubor appareat. Quartum, quod ſordidum,impurũ,& cruſtoſum exiſtit,à Paulo ἐπίκαυμα, ab Auic.aduſtiuum uocatur,à Serapione auſume.In his autem ulceribus ſicubi aliàs,maxime lapſus eſt Auic.ſeptem ſpecies enumerans,quatuor Galeni autoritate,quæ in ſuperficie dicit contingere:cum tamen prima & ſecunda,non inter ulcera à Galeno reponantur, ſed

Bothryon. *Cœloma.* *Argemon.* *Epicauma.*

ex

ex humiditate corneæ fieri ſcribat lib.2. de cauſis ſymptomatum, ut ueluti per nebulam, uel caliginem, uel uaporem, uel fumum fiat uiſio: tertia & quarta ad ea quæ profunda uocat, pertineant. Error hic in tertia ſpecie primi ordinis præcipue detegitur, quæ dubio procul nihil aliud eſt, quàm id quod à Paulo argemō inter profunda eſt nominatum: ſed fuit hoc Auicennæ cum omnibus Arabibus commune, quorum ferè uitium, ut ſicubi unus impegerit, reliqui abſq; iudicio balantum more ſequantur: in hac autem re ſequuti reliqui uidentur Serapionem.

Arabum commune uitium.

Accidit & eidem corneæ πρόπτωσις. ſic ènim nominat Paulus, Auicen. rupturam corneæ, Haliabas acumen. Definitur ab eodem Paulo caſus uueæ tunicæ, ab exeſu uel corroſione uel diſruptione corneæ contingens. Si exiguum ſit id uuæ quod cadit, μυοκέφαλον, quaſi muſcæ caput, uocat Paulus: Auicenna & Haliabas formicalem. Si formam habet uuæ id quod egreditur, σταφύλωμα, id eſt, uuatio, ab omnibus dicitur. Si plurimum, adeò ut ſuper palpebras cadat, μῆλον, id eſt, mâlum, uocatur à Paulo. Quod ſi callum obducat, ἧλος, id eſt, clauus, dicitur.

Proptoſis. *Myocephalus.* *Staphyloma.* *Melon.*

Quandoq; ſub eadem cornea pus congregatur. ὑπόπυον Græci dicunt, Auicen. ſaniem in ſiphac, Haliabas ſaniem poſt corneam. & ſi redditur unguis ſimilitudo, ὄνυχα, id eſt, unguem: quod etiam nomen alteri affectui à Celſo & alijs adſcribitur, de quo paulò pòſt tractabimus.

Hypopyon. *Onyx.*

Euenit quoq; in cornea καρκίνωμα, id eſt, cancer: tenduntur, & rubent tunicæ, dolor pungens ad tempora uſq; protenditur. Hæc ſunt quæ corneæ accidunt mala.

Carcinoma.

Superadnatæ autem oculi membranæ, id eſt, coniunctiuæ uocatæ ſimul & corneæ, nonnulli quoq; communes affectus eueniunt, qualis eſt qui ὑπόσφαγμα à Græcis, ab Auicenna tarfati dicitur: ea eſt uenarum ruptura, ex ictu plurimum contingens, ex qua in oculi extima parte ueluti ſanguinis puncta demonſtrantur. Galenus αἱματώδεις ὑποχύσεις, hoc eſt, ſanguineas effuſiones, appellat.

Hypoſphagma.

Fit & in utriſque uocatum πτερύγιον, quaſi alam diceres, ungulam Auicenna nominat. Eſt autem Paulo neruoſa quædam adnatæ membranæ excreſcentia, à maiore angulo ut plurimum orta, ad oculi coronam ita procedens, ut quandoque pupillam operiat. Celſus unguem uocat. Verba eius ſunt lib.7. Vnguis uero, quod πτερύγιον Græci uocant, eſt membranula neruoſa, oriens ab angulo, quæ nonnunquam ad pupillam quoq; peruenit, eiq; officit. Sæpius à narium, interdum etiam à temporum parte naſcitur. Diuerſa eius genera facit Paulus. Ex colore quidem albam, rubram, rufam, fuſcam: ex tactu duram, & mollem: ex annexione ad membranam hærentem & unitam: magiſq; ſanitatem eam recipere ait, quæ ſit albior, tenuior, adhærenſq;, non unita: ad quam referri mihi uidetur id quod Arabes ſebel uocant.

Pterygion. *Vnguis.* *Genera unguis.*

Communis etiam utriq; membranæ eſt albugo ab Auicenna uocata, cuius duas facit ſpecies: tenuem, quam dicit uocari nebulam: craſſam,

Albugo. *Nebula.*

craſſam, quam albuginem. Quam diſtinctionem (licet non perfecte) ſumpſiſſe à Paulo uidetur, ſic loquente: Cicatricum oculi, alia tenuis, in ſuperficie apparens, quæ generale cicatricis nomen ſeruat,
Leucoma. & à quibuſdam dicitur nebula: alia profunda, quæ λεύκωμα nuncupatur. Haliabas albedinem & panum uocat, Latini cicatrices & albuginem, plerunq; tamen Græca ipſa uoce λεύκωμα.

Synchyſis. Huic non ualde diſsimiles ſunt nominatæ à Paulo συγχύσεις, ab Auicenna botor. Id tamen quod Auicen. dicit, ſuper corneam albedinem, ſupra coniunctiuam ruborem apparere, dictum eſt à Paulo in argemo, & ab ipſomet Auicen. in tertia ſpecie exiturarum.

Hymenon epanaſtaſes. Lego apud Galenum quoq; inter oculorum affectus ὑμένων ἐπαναστάσεις, quaſi diceres membranarum rebelliones, uel inſurrectiones: intelligo autem earum præter naturam extuberantiam.

Affectus uueæ. In tertia quoq; oculorum membrana uuea uocata, nonnulla eueniunt incommoda: aliquando enim eius foramen, quod pupilla uocatur, latius fit, quàm erat naturaliter: & hunc affectum Auicenna a-
Mydriaſis. lintiſar, Græci μυδρίασιν, Latini pupillæ effuſionem, aut dilatationem uocant. aliquando conſtringitur, conſtrictionem pupillæ uocat A-
Phthiſis. uicenna, Paulus φθίσιν, id eſt, tabem.

Hypochyma. Ad hanc quoq; aliquo modo pertinere uidetur affectus, quem
Suffuſio. ὑπόχυμα Græci, Latini ſuffuſionem, Auicenna aquam, uulgus cataractam uocat. Eſt autem, teſte Paulo, effuſio humorum lentorum inter corneam & cryſtalloidem congelatorum. Huic tam ſimile eſt id quod Græci uocant γλαύκωμα, ut aliqui idem putauerint, quum
Glaucoma. tamen ſint res diuerſæ. Fit enim glaucoma ex mutatione cryſtalloidis ad glaucum. Videtur Auicenna glaucedinem oculi uiriditatem uocaſſe: quamuis eo capite, quod de uarietate oculi inſcribitur, de naturalibus potius quàm de his qui præter naturam ſunt oculorum coloribus, locutus ſit: capite tamen de deſtructione uiſus, glaucomatis meminit, eius nullum dicens eſſe medicamen.

Sunt præterea alij affectus qui ad totum oculum uidentur pertinere, ut qui à Græcis ἀτροφία, quaſi innutritio dicitur: qui quoties fit,
Atrophia. totum oculum minorem, humilioremq;, hoc eſt, depreſſum magis reddit. Auicen. profunditatem oculi uocat, Celſus imminutum ocu-
Ecpieſmos. lum. Fit & è contrario, ut nimis promineat, ἐκπιεσμὸν uocat Paulus, Auicen. exitum. Euenit etiam toti oculo, & quandoq; palpebræ ma-
Anthracoſis. ligna ulceratio, quæ interdum perambulat. Paulus ἀνθράκωσιν, Cel-
Carbunculus. ſus carbunculum uocauit.

Eſt etiam totius oculi effectus ſtraboſitas ab Auicen. uocata, Paul.
Strabiſmus. στραβισμὸν uocat, qui modo reſolutionem mollitiemq; muſculorum
Reſolutio. bulbum mouentium, modo conuulſionem ſequitur.

Accidit etiam ex reſolutione, παράλυσιν Græci uocant, ut oculus nequaquam intendi poſsit, nec omnino conſiſtat; ſed huc atq; illuc ſine deliberatione moueatur.

Habent & oculorum anguli ſua mala: horum non leue eſt, αἰγί-
Aegilops. λωψ à Græcis uocatum, ab Auicenn. garab. Eſt autem abſceſſus inter magnum angulum & nares medius, qui ſi rumpatur, & indiligenter

ter tractetur, in fiſtulam uertitur, quæ ad os uſque protenditur. Haliabas coruum nominauit. Plinius libr. 20. epinyctides uocari dicit ulcus aciem hebetans, & in angulo oculi perpetim humor emanans. *Epinyctides.*

Creſcit interdum in ipſo magno angulo naturalis caro, adeó ut palpebras parum diduci patiatur: interdum ultra modum minuitur: primum ἐγκανθίδα, ſecundum ῥυάδα Græci nominant. Auic. additionem alterum, alterum diminutionem carnis lacrymalium uocat. Haliabas primum gada, ſecundum fluxum. *Encanthis.* *Rhyas.*

Ad hos quoq; angulos ſpectare delationes rheumatum uidentur, ἐπιφορὰς Græci, pituitæ curſum Celſus, Plin. delacrymationes, licet aliam rem putaſſe uideatur ab epiphoris: & certe latius patet epiphoræ nomen apud Græcos, compræhendit enim quancunque humiditatum ad oculos delationem, ſiue per angulos, ſiue per totum oculum fiat. *Epiphora.*

Eſt & ubi Plin. lacrymoſos oculos nominet, & lacrymantes. Noſtri tantum lacrymas uocant. Videntur aliquando anguli ueluti eroſi, προβεβρωμένους uocant Græci. *Lacryma.*

PALPEBRARVM AFFECTVS.

Non pauciora quoq; palpebris, quàm oculis nocumenta contingunt. Eſt enim cum extra modum craſſeſcunt cum rubore & calore, pilorumq; plerunq; caſu: πτίλωσιν Græci, ſilac Auicenna, Haliabas palpebrarum caſum uocat. Quandoq; adeò duræ fiunt, ut difficile moueantur, dolentq;, ac ſine humore rubent: σκληροφθαλμίαν Græci, Auicenna geſſe uocat. Pruriunt interim abſq; fluctione, & ξηροφθαλμίαν Græci nuncupant, Auicenna oculi ſiccitatem. Paulus tamen σκληροφθαλμίαν & ξηροφθαλμίαν inter morbos oculorum, non palpebrarum, collocat. *Ptiloſis.* *Sclerophthalmia.* *Xerophthalmia.*

Interdum laxo quodam & indoroloſo tumore creſcunt: ἐμφύσημα Paulus, Auicenna inflationem nominauit. *Emphyſema.*

Accidit etiam aliquo caſu ut palpebra ſuperior, aut tarſo inferiori, aut oculi albo, aut corneæ tunicæ ita agglutinetur, ut aperiri oculus non poſſit: συμφυῶντας Paulus, Celſus ἀγκυλοβλέφαρον, inuiſcationem Auicenna uocat. Superior etiam palpebra ita quandoq; conuellitur, ut album oculi non tegat: λαγοφθάλμους, id eſt, leporinos oculos habentes, qui hoc patiuntur, uocant Græci, Auicenn. aſcera, & palpebræ inuerſationem. Idem inferiori contingit, & ἐκτρόπιον Græcis eſt. *Ancyloblepharon.* *Lagophthalmos.* *Ectropion.*

Fit & in eis pruriginoſa quædam ſcabies, ψωροφθαλμίαν uocat Paulus, Galenus ψωριῶντα βλέφαρα καὶ κνησμώδεις κανθούς, Auicen. ſcabiem & pruritum, Haliabas pruriginem. Exaſperantur quandoque intrinſecus, & τράχωμα hæc paſſio à Paulo dicitur, à Celſo aſpritudo. Quòd ſi aſperitas in tantum creſcat, ut tendi uideatur, σύκωσις ab eodem dicitur, ficoſa palpebra à Latinis: ſi antiquatur, & callum obducit, τύλωσις. Vniuerſa autem hæc Auicenna eodem de ſcabie cap. compræhendit. Haliabas ſpecies pruriginis facit. *Pſorophthalmia.* *Trachoma.* *Sycoſis.* *Tyloſis.*

Additur etiam quandoque ſuperiori palpebræ pinguis quædam grauiſq; materia, quæ uix attollere oculum ſinit, leueſq; pituitæ cur *Hydatis ueſica.* ſus, ſed aſsiduos mouet. Paulus ὑδατίδα, Auicenna alſarnac, Celſus ueſicam, Haliabas ſciſſuram appellat.

In eadem ſuper pilorum locum tuberculum paruulum naſcitur, *Crithe.* quod à ſimilitudine ordei à Græcis κριθὴν nominatur, & à nonnullis ποσθία, ab Auicen. ordeolum.

Aliud ibidem huic non diſsimile naſcitur, diuerſæ tamen figuræ, *Chalazion.* mobile, ſi huc atq; illuc pellatur, χαλάζιον à Græcis, à noſtris & ab *Grando in oculo.* Auicen. grando dicitur.

Adduntur ab Arabicis nonnullæ palpebrarum affectiones, quas non facile eſt apud Græcos reperire: inter quas eſt quædam carnis *Morus.* puſtuloſa eminentia, quam ob ſimilitudinem uocat Auicē. morum, nec ad alium effectum quàm ad σύκωσιν referenda uidetur.

Suſati. Addūt & ſuſati, quam dicunt eſſe carnem mollem intra palpebrā, à qua fluit ſanguis ruber, ater, aut uiridis. hæc autem ipſomet Auicē. teſte, eſt ad ſcabiem fortem referenda.

Lapis. Meminerunt & lapidis qui ad grandinem referendus eſt, & uocati alintiſac, tumoris uidelicet, ab inflatione, uel pituita, uel aqua, uel nigro humore geniti: qui non uidetur eſſe proprius morbus, ſed ſub generali tumorum diuiſione reponendus, ſicuti & acrochordones, quorum meminit Paulus.

Dedecora pilorum. Accidunt & pilis palpebrarum ſui morbi uel dedecora. Aut enim concidunt, & à Græcis μαδάρωσις, uel μίλφωσις, uel μύδωσις paſsio uoca *Madaroſis.* tur. Auic. caſum pilorum nominauit. Aut præter naturalem ordinē *Milphoſis.* augentur: Paulus uocat δυστριχίασιν, Galenus τριχιῶντα βλέφαρα, Auicē. *Mydoſis.* inuerſos, uel additos pilos.

Dyſtrichiaſis. Et hæc quidem de oculorum exterioribus malis dicta ſint: ad aures accedam.

DE MORBIS AVRIVM.

Exit ex aure modo ſanguis, modo pus, modo uermiculi: αἱματίζοντα ὦτα primum Paulus: ſecundum πυορροοῦντα, ſicut Galenus, Dioſcorides autem ἰχωρροοῦντα: tertium σκωληκιῶντα uocat. Latini aures uermi noſas hoc ultimum uocant.

Hyperſaconta. Creſcit in eis caro, & uocant Græci ὑπερσαρκοῦντα. Deeſt aliqua e- *Colobomata.* ius pars, & κολοβώματα idem Paulus, Celſus curta. Tumores poſt eas *Curta.* naſcuntur, & παρώτιδας uocant. Et hæc de auribus.

Parotides. NARIVM AFFECTIONES.

Naſi exterior pars nullum proprium affectum patitur: interior *Ozæna.* duobus, & quidem uehementibus malis uexatur: alterum ὄζαιναν, πο- *Polypus.* λύπον reliquum, Græci & Latini uocant: in hoc caro multos ueluti pedes inſtar animalis polypi uocati habens, intra nariumforamina concreſcit: illud ulcus eſt putridum ab effluctione acrium humorum factum, plures cruſtas, & odorem fœdum habens. Ad alterum autem horum morborum referendi ſunt morbi, de quibus agit Auicenna capite inſcripto de hæmorrhoidibus alcarnabet, & ad polypum Pauli ſarcoma.

DE LINGVA.

Linguæ proprium quid euenit, quod Paulus ἀγκυλόγλωσσον uocat: ſub hoc breuior fieri lingua uidetur, duratis diminutisq́; mēbranis linguam continentibus, aut duriore cicatrice ex ulcere derelicta. Auicenna abbreuiationem linguæ uocat.

Ancyloglosſos.

Naſcitur & ſub ea tumor cum inflammatione præcipue in pueris, βάτραχον Græci, Auicenna ranulam, uocant.

Batrachos. Ranula in lingua.

Eidem alij quoq; affectus accidunt, reſolutio uidelicet, cōuulſio, excellens magnitudo, prominētia, uſtio, rhagada, & tumorū omnia genera, de quibus propria capita ſcripſit Auicenna. Sed quia nihil peculiare, nec propria nomina habent, ideo à Græcis prætermiſſa quum ſint, à me quoq; non aliter tractabuntur.

GINGIVARVM AFFECTVS.

In gingiuarum morbis παρουλίδες, & ἐπουλίδες à Græcis enumerantur: uoces quidem ſimiles, ſed res diuerſas ſignificantes. Eſt enim, ut inquit Paulus, παρουλὶς, abſceſſulus circa gingiuas factus, qui niſi ſolutus fuerit, ſuppuratur. ἐπουλὶς uero ab eodem definitur, ſuperflua caro ex inflammatione in extremo molari dente, cui dolor quandoq; & febris iungitur. Celſus parulidas (licet corrupte in uulgatis codicibus parotides legantur) tubercula quædam dicit eſſe in gingiuis iuxta dentes dolentia. Haliabas auralem illud, hoc abulem uocat. Auicen. beralem & carnem additam.

Parulis. Epulis. Celſi locus emendatur.

Sanguinem quoque emittunt ulcera, corroſionem, fiſtulas, rhagadaq́; patiūtur, excarnes, laxæúe fiunt. Quæ omnia quum ſatis per ſe nota ſint, nihil amplius hoc loco de eis dicemus, ſicuti nec de labiorum tumoribus & ſciſſuris. ſed ad internas oris partes cōuertemur.

DE ORIS VITIIS INTERNIS.

In his mala adueniūt ulcera, præſertim in pueris, ἄφθας Græci uocant. In antiqua tranſlatione libri de medic. ſecundum loca, corrupte legitur aſcæ. Quæ aut alba, aut rubra, aut nigra ſunt, interdumq́; cruſtas, his quę ab igne fiunt nō diſsimiles, emittūt. Interdum quaſi depaſcendo linguā & palatū erodunt. Auic. alcola uocauit, Haliabas calaba. In intima uero oris parte, ubi gulæ & aſperæ arteriæ principium, particula eſt à Gręcis γαργαρεὼν dicta, ueluti plectrū uocis exiſtens: & iuxta eam utrinq; uocata παρίσθμια. Gargareon hic, ſi fluctionem à capite ſuſcipiens, longus & tenuis fiat, κίων uel κιονὶς, id eſt columna, uel columella dicitur. Inferiore eius parte craſſa & orbiculari facta, σταφυλὴ, id eſt uua: παρίσθμια uero inflammata & ſuperaucta, ἀντιάδες uocantur. Auicenna pariſthmia, amygdalas: gargareonem, uuam nuncupat: & propterea caput, ubi de affectionibus utriuſque partis agit, de uua, & duabus amygdalis inſcribit. Pariſthmia & eorū inflammatio, à Celſo tonſillæ nominantur.

Apthæ. Gargareon. Pariſthmia. Cion. Columella oris. Staphyle. Antiades. Tonſillæ.

AFFECTVS FACIEI.

Ab ore ad faciē trāſeundū. In hac fiunt diuerſæ uel paſsiones, uel dedecora. Peſsima eſt, quā oris diſtentionem Celſus, Græci κυνικὸν σπασμὸν, Auic. torturā faciei uocauit. Sub oculis uero, quod uox ipſa Græca deſignat, hypopia, quæ uox prolatione quidem alteri

Diſtentio oris. Cinicus ſpaſmus. Hypopia.

ſimilis

ſimilis eſt per quam affectũ ſignificamus, quem inter oculi mala numerauimus, in quo ſcilicet pus ſub cornea uocata tunica cõtinetur: ſcriptura tamen diuerſæ ſunt dictiones, ſicut & ſignificato: hæc enim per ο in ſecunda, & per υ in tertia ſyllaba ſcribitur, ὑπόπυα, & à pure deducitur: illa per ι in tertia, & in ſecũda per ω, & ab oculo originem trahit, ὑπώπια, quaſi ſubocularem diceres, & dehoneſtat potius faciẽ quàm lædit, quum contrà alius ſit inter malos oculi morbos numerandus. Sunt autem ὑπώπια hæc nigrores ſub oculis cóntingentes, à *Suggillata.* ſanguine cõpreſsis uenis exeunte, & ſub cute permanẽte, ſuggillata Latini uocant: nec ſub oculis tantum, ſed quacũque parte ob ictum caro liueſcit. De his egit Auicenna lib. 4. capite cui titulus eſt, De ſanguine mortuo, & lentiginibus magnis, & pano. Fen 7. tract. 2. cap. 6.

Fit præterea in facie à craſſo humore tumor exiguus & durus, uo- *Ionthus.* catus à Græcis ἴονθος, Celſus & Plinius uaros nũcupat. Fiũt & συκώδεις *Varus.* quædam eminentiæ in loco barbæ, ſi tenuis & acris quædam ueluti *Ficus.* ſanies craſsis humoribus miſceatur, ficus Latini uocãt, de quibus inter capitis affectus ſuprà loquuti ſumus.

Lenticula. Fiunt & lenticulæ toto quidem corpore, ſed præcipue in facie, & *φακοί.* cum maiori mulierum moleſtia, φακοὺς uocant Græci.

Eſt & alia cutis leuior infectio, quę ſæpius ex mora in ſole, aliquã- *Ephelides.* do ab alia nõ ab ſimili cauſa fit, ἐφηλίδας uocant Græci.

Stigma. Eſt & uocatũ στίγμα, quaſi punctũ dixeris uel uarietatem: alguaſen Auicen. nuncupauit: putauerim ego ſignificari ea uoce infectionẽ quandam, qua uaria & quaſi pũctis quibuſdam interſtincta cutis uidetur. Vernicatã uulgò dicũt, uariegatã nolẽtes opinor dicere. apud Auicen. in 2. duobus locis, cap. uidelicet de kebikengoo, id eſt batrachio, & de iabrol, id eſt mandragora, pro ſtigmatibus legitur albaras. Sunt & aliæ faciei defœdationes, quę quum ſint cæteris quoque partibus communes, inferius loco ſuo tractabuntur.

COLLI MORBI.

Iam ad collum deſcẽdendum. Huic proprius quidam accidit mor- *Hernia gutturis.* bus, quem βρογχοκήλην Græci uocant: noſtri herniam gutturis, & gutturoſos qui eo morbo dehoneſtãtur: uulgus botiũ. Eſt autem tumor inter cutem & aſperam arteriam, in quo modo caro, modo humor aliquis melli, adipi, pulti, aquæ'ue ſimilis, includitur: interdũ etiã, ut ait Celſus, minutis oſsibus pili immixti, adeò ut ad apoſtematis genus, de quo inferius agetur, referri debeat.

Meminit etiam Hippocrates inter puerorũ ægritudines alterius huius loci affectus, in quo ceruicis aliqua uertebra in interiora deflectitur.

Et grauis quidem hic: ſed illi grauiores, quibus quodam rigore neruorũ modo caput ſcapulis, modo mentũ pectori annectitur, mo- *Opiſthotonos.* do intenta & immobilis ceruix manet: priorẽ Græci ὀπισθότονον, poſte- *Emproſthotonos.* rem τέτανον, mediũ ἐμπροσθότονον nominant. Noſtri cõmuni & una uoce tetanum. Auicen. cuzen, uel alcuzen. Celſus rigorem.

Tetanus.

MAMMARVM MORBI.

Mulierum mammæ propria quædam & ipſæ habent mala: nam abundat

abundat ſupra modum in eis quandoque lac, ut propterea & doleāt, & inflammentur: σπαργῶντες eas uocant Græci. quandoque inſtar caſei lac in eis cōcreſcit, & χονδριῶντες appellant. Auicenna illud lactis ſuperfluitatem, hæc caſeationē uocauit. Interdum ſi fortè pilum hauſerit mulier, uehemētiſsime dolet, magnaq́; ſepænumero interdum exoritur febris. τριχίασιν uocat Ariſtoteles hoc malum, Latini pilaré.

Lactis ſuperfluitas & caſeatio.
Pilo hauſto mānmas dolere.

DORSI MORBI.

Nec dorſo ſua quoque deſunt mala: modo enim extrorſum ſpina flectitur, modo introrſum, modo in obliquū: ὑβὸς, uel κυφὸς, uel κυρτὸς primos Græci uocāt, gibbos Latini: ſecūdos illi λόρδος, Latini regibbos: tertio illi σκολιωμένους, Latini obliquos.

Trichiaſis.
Hybi.
Cyphi.
Cyrti.
Lordi.
Regibbi.
Scolioſi.

OBSCOENARVM PARTIVM MORBI.

Obſcœnis partibus hi peculiares morbi adueniūt: σατυριάσις, quæ ſaltus quidam pudendi eſt, ſeminalium uaſorū tentionē cum inflammatione ſequēs: & niſi ſaltus & palpitatio illa ceſſet, incurrere reſolutionem, aut conuulſionē eorū uaſorū patientes ſolent, celeriterq́; cum uentris tumore & frigido ſudore intermori. Auicenna acrain, & arſacon uocat, mulieribus quoque faciens communem. Error tamen eſt in communibus exemplaribus, morbum frigidum dicentibus, quū calidus ualde ſit. Paulus euenire quidem interdum ait mulieribus, ſed raro.

Satyriaſis.
Error exēplarium cōmuniū Auicennæ.

Πριαπισμὸς auctio uirilis membri eſt ſecūdum longitudinē & rotunditatem, apta permanere ſine impetu ad uenerem. Auicenna ſcripſit de eo, capite cui titulus, De multitudine erectionis abſque deſiderio, & de priapiſmo. Haliabas priapiſmum erectionem, ſatyriaſin titillationem nominauit.

Priapiſmus.

Tegitur interdū penis glās, ita ut nudari nō poſsit: Græci φίμωσιν uocant. Interdum ita eſt detecta, ut tegi non ualeat, & etiam φίμωσις uel παραφίμωσις à quibuſdam nominatur.

Phimoſis.
Periphimoſis.

Exit aliquādo uigilātibus ſemen nolētibus nobis. γονόῤῥοιαν Græci, noſtri corrupto uocabulo gomorrheā uocant. Exit & per ſomnia, & uocant Græci ὀνειρωγμὸν, imaginariam uenerem Latini.

Gonorrhœa.
Oniroginos.

MORBI TESTIVM.

Nec teſtibus ſua deſunt mala: laxata enim aliquando ſcroti cute, interioribus in ſua ſede manētibus, fit fœditas, quam Auicenna mollificationem uocat, Paulus ὀσχέου ῥάκωσιν.

Racoſis.

Aliquando fracto uel producto peritonæo, in ſcrotum corpus aliquod deſcendit. Et ſi inteſtini fuerit portio, ἐντεροκήλην Græci, Latini inteſtinorum ramicem, Auicenna rupturam, herniam, & ramicem.

Enterocele.
Ruptura.
Hernia.
Ramex.

Si deſcendit omentum, ἐπιπλοκήλην Græci, omenti ramicem Latini, Auicenna zirbi ramicem nominat.

Epiplocele.

Si humor lentus, Græci ὑδροκήλην, Latini & Auicen. ramicem aquæ. Deſcendit etiam aliquando res quædam feci ſimilis, aliquando ſanguis, aliquando flatuoſus ſpiritus, à rebusq́; ipſis locum opplentibus ſinguli affectus nomen accipiunt. Interdum uero dura cōcreſcit caro, & σαρκοκήλην Græci dicunt, nos carnoſam herniam.

Hydrocele.
Sarcocele.

Interdum

Cyrſocele. Interdum uenæ ultra modum repletæ glomerantur, *κιρσοκήλην*
Varicoſus Græci, nos uaricoſum ramicem dicimus.
ramex. Aliquando plura ex his miſcentur, & nomen cõpoſitum affectio ſortitur: apud Græcos tamen longe quàm apud nos cõmodius. Vbi
Epiploente- enim omentum ſimul cum inteſtinis deſcenderit, *ἐπιπλοεντεροκήλην*
rocele. uocant. Nos inteſtini ſimul & omenti ramicem poſſumus appellare, atq; pariformiter reliquas.

At ſi corpora hæc non intra ſcrotum deſcendant, ſed in inguine
Bubonocele. retenta intumeſcere locum faciant, *βουβωνοκήλην* Græci uocant, nos
Exomphalos. inguinis ramicem.
Vmbilicus Si uero in umbilico, *ἐξόμφαλον* Græci, Auicenna umbilici augmen
prominens. tum, Celſus prominentem, Plinius prociduum umbilicum uocat.

MVLIEBRIVM LOCORVM MORBI.

Sua etiam mala mulierũ genitalia patiuntur: clauditur enim aliquando, uel à primo ortu, uel caſu aliquo illud oſtium, quod ſæpius
Phimoſis. nimis patere uiri querũtur: clauſas Auicenna uocat. Græci *ἀτρήτους*,
Myſis. id eſt, imperforatas, cum à natura, ſed *φίμωσιν*, cum caſu euenerit, appellant. Eſt & quando *μύσιν*.

Deſcendit interdum uterus magis, minúſue: augmentũ matricis
Proptoſis. Auicenna, Paulus *πρόπτωσιν*, id eſt, caſum uocat: Celſus os uuluę procidiſſe tunc dicit, Plinius uuluarum procidentias uocat.

Duratur & plerũq; uterus: & ſi hoc abſq; dolore fit, cum inæquali
Scirrhus. tumore & magna ad tactum repugnãtia, *σκίῤῥος* ſimpliciter dicitur:
Scirrhoma. ſi minus repugnat tactui & cum mediocri dolore eſt, *σκιῤῥωμα*. conſiſtit hoc autem præcipuę in ceruice eius.

Fiunt in eodem oſtio uteri eminentiæ quædã, modo rubræ, modo albæ: & ferè abſque dolore: quæ quoniam corymbis thymi ſimi-
Thymi. les exiſtunt, *θύμοι*, id eſt thymi uocantur.

Extolluntur interdum per ambitum ueluti tubercula ſanguinem fundentia, quæ à ſimilitudine extremorum in pugno clauſo in qua-
Condylomata. tuor digitis nodorum, *κονδυλώματα* à Græcis uocantur. Hæc omnia eodem capite Auicenna comprehendit, quod de hæmorrhoidibus bothor, & clauo in matrice apparentibus inſcripſit.

Nymphe. Creſcit quibuſdam *νύμφη*, id eſt, membranoſum id corpus quod in medio pudendi eſt, adeoq; creſcit, ut inſtar uirilis membri tendatur, & ad concubitum incitet.

Quibuſdam caro adnaſcitur totum pudendum implens, & in exteriora inſtar caudæ prominens, quæ à caudæ ſimilitudine *κέρκωσις* à Græcis nominatur. De his agit Auicen. cap. cui titulus, de carne addita & longitudine allakie, & apparitione ſicut uirga, & rei nominatæ furſus. Et hæc quidem mulieribus propria.

VTRIQVE SEXVI COMMVNES AFFECTVS.

Hermaphro- Illud uero utriq; ſexui cõmune, quod utrũq; utriuſq; ſexus uide-
dita. ri facit: hermaphroditas Græci pariter & Latini apellant. quorũ tres in uiris differentiæ, una in mulieribus: in uiris enim ſimilitudo muliebris pudendi, aliquando in ſcroto, aliquando in perinæo apparet, aliquãdo

aliquando per medium ſcrotum urina exit. In mulieribus ſupra pudendum per pubẽ uirilis membri cum duobus teſtibus forma promi net. Hę ſunt quæ in obſcœnis membris contingunt affectiones: in quibus deſcribẽdis ſi obſcœnis quoq; uerbis uſus uideor, ignoſcendum eſt, alioqui nulla in uerbis turpitudo, ſi Stoicis credimus.

In uerbis turpitudo nulla.

MORBI EXTREMORVM MEMBRORVM.

Extrema demum mẽbra, pedes uidelicet ac manus, proprios quoſdam perpetiũtur affectus. Circa unguium enim radicẽ abſceſſus malus contingit, παρωνυχίαν Græci, Arabes & noſtrates corrupta uoce, panaricium, Latini reduuiam uocant.

Paronychia *Panaricium.* *Reduuia.*

Fit & eodẽ loco, maxime in pollicibus, manus quidem ferè poſt paronychiam, pedũ uero ob ictum, ut propinqua ungui caro ita creſcat, ut partem unguis abſcondat: πτερύγιον Græci uocant.

Pterygion.

Naſcitur & ſupra ungues aſperitas quædam, λεπρὸς Græci, Plinius ſcabros, Auicenna baras, & lepram patientes ungues uocat.

Scabri ungues.

Fiunt & per hyemem in digitis pedũ præcipue & in calcaneis, tumores quidam cum liuido rubore, qui niſi cito occurratur, in ulcus tranſeunt, perniones Latine uocati, Græce χίμετλα, uulgò mugas, uel bucantias dicunt. Meminit Celſus inter ulcera, nec ullũ eis peculiare nomen adſcribit, ſed ex hyberno frigore in pedibus manibúsque oriri dicit.

Perniones. *Chimetla.*

DE MORBIS QVI CERTAM SIBI *ſedem non determinant.*

Et de his quidem exterioribus morbis, quæ peculiarem aliquã ſibi ſedem decernunt, dictum hactenus ſit: ſi qua enim deſunt, ad aliquod eorum quæ dicta ſunt uel dicenda (ni fallor) referri ualẽt. Tẽpus eſt ut ad eos qui in toto corpore uagantur, hoc eſt, qui nullã certam ſibi ſedem depoſcunt, tranſeamus. Ex his quidam ad tumorũ genus, quidam ad ulcera ſpectant. Tumores aut ab humoribus fiunt, aut à flatuoſo ſpiritu, qui quandoque ſub cute, quandoque ſub circũoſſalibus membranis, quandoque in uentre, quandoq; in inteſtinis, quandoq; in medio horum & peritonæi colligitur, quod Græci ἐμφύσημα, Auicen. apoſtema uentoſum uocat. Si ab humoribus, aut calidi, aut frigidi ſunt, aut mixti. Calidi aut fiunt à ſanguine bono, & φλεγμονὴν Græci, Latini inflammationem uocant. Aut à bile, uel feruenti, & tenui ſanguine, uel ſanguine & bile calidioribus: ἐρυσίπελας illi, hi ignem ſacrum. Frigidi uel à tenui pituita, & illi οἴδημα, noſtri laxum tumorem uocare poſſunt, Auicen. undimiam. Aut ab humore atrę bilis, uel craſſa & tenaci pituita: σκίῤῥον illi, Latini duriciem, Arabes ſephiros uocant. Miſcentur aliquando ſimul hi tumores, & ſi alter alteri dominetur, dominantis nomen præponitur, ut phlegmone dominante eryſipelati, phlegmonẽ dicemus eryſipelatoden. Si pares ſint, per copulam coniungimus, phlegmonem dicentes & eryſipelas. Atque ad hoc exempli reliquos etiam, ſi triũ uel quatuor ſit cõmixtio.

Emphyſema. *Phlegmone.* *Eryſipelas.* *Ignis ſacer.* *Oedema.* *Scirrhus.* *Phlegmone eryſipelatodes.* *Phlegmone & eryſipelas.*

Et hi quidẽ ſunt principales tumores. Sũt uero & nonnulli qui licet ſub aliquo dictorũ generũ cõprehendantur, uarijs tamẽ ex cauſis diuerſa ſortiti ſunt nomina, ſicuti phygethlõ, phyma, & bubõ, laxa

Phygethlon. rum partium, quas Græci uocant adenas, affectus, φύγεθλον enim Græci uocant inflammationem eryſipelatoden, uel eryſipelas cum inflãmatione. Celſus definit tumorem non altum, latum, in quo quiddã
Panus puſtulæ ſimile eſt, Panumq; uocari à noſtris dicit, ad ſimilitudinẽ fi-
Phyma. guræ. φῦμα, quod tuberculum à Celſo dicitur, uocant tumorẽ qui
Tuberculum cito augetur, & ad ſuppurationem accelerat. Huius ſpeciem Ori-
Terminthon. baſius ſtatuit τέρμινθον, cui ſuprà infraq; adiacet bulla nigra, qua fra-
Holcodes puſtula. cta exeoriatio quædam apparet. hos uidetur Celſus helcodes nominaſſe puſtulas: bubonem, ſimplicem eorum locorum inflãmationẽ.
Bubo. Galen. lib. 3. in ſextum Epide. Τέρμινθοι ſunt, inquit, adnaſcentiæ quædam nigræ, in cruribus præcipue factæ, colore & magnitudine terebinthi fructui ſimiles. Auic. ſub cap. de Althohoino, uidetur hæc omnia comprehendiſse, curam tamen magis applicat peſtilentiali: ſequenti uero capite, cuius uidelicet titulus eſt de Apoſtematibus accidentibus in glandulis, ponit curam huiuſcemodi tumorum non peſtilentialium.

Dothienes. Duritie ſola à phymatibus differunt uocati à Græcis δοθιῆνες, ait Galenus. Celſus acutie etiã differre dicit, phymaq; rotundius & planius eſſe, & ſæpe maius. Paulus δοθιῆνες ſunt, ait, tumores cũ abſceſſu à craſsis humoribus geniti. qui in carnoſis præcipue locis cõſiſtunt: & ſunt ſatis mites, niſi cum profundi fuerint, quia tunc coniunctam habent malignitatem. Auicenna de his ſcribit capite de Aldemurenul.
Furunculi Celſus furunculos uocat, dicitq; eſſe tuberculum acutum cũ inflammatione & dolore.

Sunt etiam prope phlegmonem, ut Galenus inquit, carbunculi &
Gangræna. gangrenę: imò γάγγραινα, ait idem Galenus, inter maximas phlegmones eſt reponẽda: quæ ad mortem ducit membrum, & niſi præſtò ſanetur, præter hoc quòd moritur facile patiens particula, tranſit quoque ad proximas partes corruptio, & totius corporis uita aufertur. Retinet gangrænæ nomén hæc affectio, donec inſenſibile penitus
Sphacelus. factum eſt membrum, tũc enim à Græcis σφάκελος dicitur, à Latinis
Syderatio. ſyderatio, Auicenna corrupte aſcachilon dixit, in eoq; duos gradus
Ignis sancti Antonij ut infra in cap. 145. 17. intellexit. Quando enim ad partes cõtinuas tranſit corruptio, eſthiomenon uocauit: quo nomine in alia re utuntur Græci, ſicuti paulò inferius demonſtrabo. *in cap. 131. 5.*

Carbunculus. Carbunculus uero, quem ἄνθρακα uocant Græci, magna ex parte à
Anthrax. bulla quadam exoritur, his ſimili quæ ab igne excitantur: quandoq; ſine ea, ſed ita tamen ut pars læſa incendatur. Sequuntur unica, uel plures inſtar milij bullæ: quibus perfractis, ulcus cum cruſta apparet cinerulenta, uel nigra, circunſtansq; caro flamminulenta fit & nigreſcit. Galẽ. lib. 6. de medi. ſecundum genera, uidetur ſub ulcere reponere. Ita enim definit: ἄνθραξ eſt ulcus eſcharam celeriter faciens cum forti totius circunſtantis particulæ inflammatione. Auic. de eo ſcribit cap. de pruna & igne Perſico.

Aneuryſma. A ſanguine quoq; fit, uocatum à Gręcis ἀνεύρυσμα, noſtri corrupta uoce emporiſma, & matrem ſanguinis dicunt. Fit autem quoties aperta arteria cutis ſuperiacens integra eſt. Spirituoſus enim ſanguis

ab

ab arteria exiens in altum cutem attollit.

Et hi quidem tumores ad genus φλεγμονῶν pertinent. Ad eryſipelata uero uidentur aliquo modo referri, uocati à Græcis ἕρπητες. Fiunt enim & hi à flaua bile, ſed alteri humori commixta: ex quibus uocatus ἕρπης ἐσθιόμενος fit à bile craſſa & acri, quæ totam cutem ad carnẽ uſque exulcerat. Herpes autem ſimpliciter dictus, qui ſolam ſuperficiem quaſi urit à tenuiore: ſicuti miliaris à tenui minusq; acri & calida, & propterea bullulas paruas in cute excitat milio ſimiles. Aëtius & Oribaſius mixtam bili pituitam, hunc facere tradiderunt. Auicenna formicas tria hæc mala uocauit, nominisq; ſimilitudine deceptus, quoniam Græci μυρμηκίας, id eſt formicas, genus quoddam uerrucarum uocant, eodem capite uerrucas illas cum herpetibus turpiſſimo errore commiſcuit. Quem lapſum, ſicut alios multos, ante nos agnouit Nicolaus Leonicenus, in extirpandis barbarorum erratis cẽſor acerrim⁹, Celſus ſub ignis ſacri nomine hæc uidetur ſignificaſſe.

Herpetes. *Herpes eſthiomenus.* *Herpes miliaris.* *Formica.* *Error Auicẽnæ* *Laus Leoniceni.*

A bile etiam ferè proueniunt φλύκταιναι à Græcis uocatæ, de quibus ait Auicenna capite de ueſicis & inflationibus.

Phlyctænæ.

Ad tumores pituitæ pertinent nonnulli tumores ſub apoſtematis nomine à Græcis comprehenſi, ab Haliabate ſelaa dicti. Auicen. nodos uocat. Quorum iuxta diuerſas materias in eis contentas, diuerſæ ſunt ſpecies. Si enim ueluti adeps ſit, quod continetur, στεάτωμα à Græcis, à noſtris adipinus nodus nominatur. Si ueluti mel μελικηρὶς ab illis, à noſtratibus melleus nodus. Si ueluti puls, ἀθήρωμα ab illis dicitur.

Steatoma. *Meliceris.* *Atheroma.*

Eſt & apoſtematum huiuſcemodi genus in quo res aliæ continẽtur, ut ueluti cœnum, urina, thrombus, mucus, oſſa, ungues, pili, lapides, arenæ, oſtraca, ligna, carbones. huius mentionem fecit Auicenca capite inſcripto, de exituris calidis, & dicit ſe de eo tractaturum inter dubclet frigida: nullum autem eſt caput tali inſcriptione, de exituris frigidis, nec ad aliud caput referri poſſe uidetur, præterquam ad nodos quos definit dubeleta pituitoſa.

Diuerſæ res in apoſtematibus contentæ.

Huc quoque ſpectant uocata à Græcis γάγγλια, ab Auicenna glandulæ. Differunt à uocatis nodis, quia oblique tantum mouentur, nõ autem uerſus exteriora & interiora, ſicuti illi: ſtupidúmque quendam, dum premuntur, ſenſum præbent. Eueniunt, inquit Paulus, in pluribus corporis partibus, ſed in his præcipue quę mouentur, ut manibus pedibúſue. Et licet Auicenna, ut diximus, de his ſcripſerit proprio capite de glandulis inſcripto, eorundem tamen (quanquam, ut arbitror, incoſiderate) mentionem fecit in tractatu de Nodis circa finem capitis quarti & quinti, inueniri nodos proprie in iuncturis dicens, & contrictione cum rebus grauibus curari.

Ganglia. *Glandulæ.*

Scrofulæ quoque uulgò uocatæ, à pituita fiunt, quæ nihil aliud ſunt, quàm indurati adenes, in collo, alis, & inguinibus præcipue conſiſtentes, dicuntur à Græcis χοιράδες, uel à chœradibus petris per marinas aquas tranſparentibus, uel à ſuibus multiparis animalibus, & eo morbo frequẽter affectis. Latini uocant Strumas,

Scrofulæ. *Chœrades.* *Struma.*

Et hi quidem ſunt tumores à pituita generati.

Cancer.
Carcinoma.

Ad eos qui atræ bilis ſunt, pertinẽt uocati Cancri, de quibus ſuperius etiam aliquid tactum eſt, à Græcis καρκῖνοι & καρκινώματα, uel quia uenæ circa eos plenæ, & extentæ inſtar pedum animalis cancri ſunt, uel quia adeò pertinaciter hærent loco quem apprehendunt, ut cancer animal. Fiunt ab atra bile efferueſcente: quæ ſi acrior fuerit, ulceratos cancros operatur. Celſus Cancrum à carcinomate ita ſeiungit, ut illum ab his quæ extrinſecus incidunt, oriri dicat & ſerpere, hoc corrupta internus aliqua parte innaſci. Cancrum in multas ſpecies deducit, eryſipelas ſcilicet, gangrænam, & ulcus nigrum.

Elephantus.

Ab his differt uocata à medicorũ uulgo Lepra, uel S. Lazari morbus, & à Græcis ac Latinis Elephantus, uel ἐλεφαντιάσεις, quòd eam faciens humor non eſt unico loco, ut in Cancro, contentus, ſed in totam exteriorem partem expellitur: qui humor, ut ait Galenus, ab initio eſt ſanguis, atræ bilis naturam habens, procedente uero tempore exacte ad atram bilem cõuertitur, quo tempore fœtidi & aſpectu horribiles ſunt huiuſcemodi morbum patientes.

Error circa morbum Gallicum.
Lepra Græcorũ alia eſt à lepra recentiorum.
Elephantia.

Cauendum autẽ ne nomine decepti hũc morbum cum elephãtia Auic. & multorum Arabũ confundamus, qui elephantiam definiũt pedũ tumorem. Cauendum & illud, ne recentiores quoſdam ſecuti, morbum, qui Gallicus uocatur, elephantiam putemus. Nam, ut inferius, Deo dante, oſtendemus, nouus hic morbus Gallicus uocatus, ut nouus eſt, ita & antiqua caret nuncupatione. Cauendum demum, ne quis eadem uocum ſimilitudine deceptus, uulgarem hanc leprã, quæ, ut dictum eſt, elephantia à Græcis dicitur, eandem putet cum morbo à Græcis lepra uocato: hæc ſiquidem adeò ſimilis ſcabiei eſt, ut uix ab ea diſcernatur, ambæq; ſolam cutem occupant: cum elephãtia carnem quandoq; totam depaſcatur, & ad oſſa uſq; ingrediatur. Vt uero diſcrimen lepræ à lepra noſcatur, non ab re fuerit naturam Græcorum lepræ melius declarare, præſertim cum & ipſa à ſimili humore, atræ ſcilicet bilis generetur.

Lepra & pſora in quibus conueniãt, diſferántue.
Pſora & ſcabies idem.
Impetigo.
Lichenes.

Sciendũ igitur λέπραν & ψώραν affines eſſe affectus, aſpredinẽ uidelicet cutis cum pruritu, & corporis colliquatione, ab eodẽq; fieri humore, id eſt, atra bile, differre, quòd λέπρα cum manifeſtis ſquãmis cutem profundius per circulum depaſcitur, ψώρα ſuperficiẽ tantum uarijs figuris lædit, & furfuracea quædã corpora remittit. ψώρα à Latinis ſcabies uocatur: lepra nomen ſuum ideo apud Latinos ſeruauit, quia aliud non inuenit. Licet ſint nonnulli qui impetiginem uocari à Celſo contendant, quum tamen ab ea manifeſte differat, ſicuti intellecta impetiginis natura facile dignoſcetur. Eſt enim impetigo, id quod Græci λειχῆνας uocant. Fiunt lichenes, teſte Galeno & Paulo, mixtis ſaniebus, tenuibus & acribus, cum alijs craſsis, & celeriter in lepram & ſcabiem tranſeunt. Non ſunt igitur lichenes lepra, ſi proprie loqui uolumus, alioqui idem in ſeipſum mutaretur. Difinitiones etiam in libro definitionum poſitæ, quanquam liber ille nec Galeni ſit, nec Galeni dogmatis in multis conſentiat, oſtendunt res eſſe diuerſas, lepramq; addere ſupra lichenas cutis, in cõtrarium habitum

Galeni nõ eſſe librum qui inſcribitur, Definitiones medicæ.

bitum

bitum mutationem, dolorem, & ſquammarum reſolutionem. Eſt igitur impetigo Latine dicta, λειχὴν Græce, leuis cutis infectio, uulgò dicta uolatica, quæ dū talis manet, cū ſola uidelicet cutis aſpredine ac pruritu, impetiginis nomē retinet: dum peior fit, nomen, ſicuti & formam mutat. Si enim manifeſtas ſquaminas facit, ſatiſq; profunda eſt, Lepra dicitur: ſi per extimam tantum ſuperficiem extenditur, & furfuracea corpuſcula emittit, ψώρα à Græcis, à nobis ſcabies uocatur. Sciendum tamen non omnem cutis infectionem uulgò, & à medicis etiam multis uocatam ſcabiem, eſſe puram & ueram ſcabiem: ſed quemadmodum diximus impetiginem in ſcabiem aut lepram tranſire, ita dicendum ſcabiem in alios frequenter mutari morbos, ipſa quoq; ſcabie ſimul uel in eadem, uel in alia corporis particula permanente, ut furunculos, phlegmonas, eryſipelata, rhagadas, profunda & cruſtacea ulcera, pſydracia, exanthemata, herpetas, & id genus multa. Latius igitur patere ſcabiei nomē apud noſtros liquet, ſignificari tamen proprie per illud, affectum à Græcis ψώραν uocatū, adeò notum eſt, ut mirari ſatis nō poſsim, fuiſſe apud nos magni nominis uiros, qui Albaram nigram Auicennæ, ſcripſerint eſſe pſoram Pauli, & Græcorum, præſertim cum legerent apud Auicennā, albaram nigrā emittere ſquammis piſcium ſimilia, eſſe uehementer aſperam, adeoq; malignam, ut præuia ſit ad lepram ſuam, id eſt, elephantiam, affectio, & quòd non ſanatur ſi ſit antiqua: quæ nemo neſcit ſcabiei, uel quod idem eſt, pſoræ, non conuenire, quam in ſuperficie magis conſiſtere ſcripſit Paulus, nec ſquammis piſcium, ſed furfuri ſimilia emittere, ut ſuprà quoq; oſtenſum eſt.

Impetigo propriè. *Lepra.* *Pſora.* *Scabies.* *Scabiei nomen latè patere.* *Error quorundam in Albaras.*

Omnia autem hæc melius cognoſcentur, ſi Albaras ab Auic. uocatæ, & Morpheæ eius ſociæ natura explicetur: quarum tanta eſt affinitas, ut eodem capite de utraq; ſcripſerint autores, & Celſus uno uitiliginis nomine utranq; comprehenderit.

Eſt autem Vitiligo, ſi genere quodam comprehendatur, fœdus cutis color, ex malo particulæ habitu proueniens, nutrimentum bene aſsimilare non potentis: eiuſq; alia ſolam cutem inficit, alia altius deſcendit, adeò ut carnem quoq; contingat, ac pilos coloret, & utraq; albo uel nigro præcipuè colore commaculet. Primam, id eſt, eam quæ ſublimior quum ſit, ſolam attingit cutem, ſiue alba, ſiue nigra ſit, Græci eadem uoce ἄλφον uocant, Auicenna Morpheam. Celſus uim uocis ſequutus, albam, leucam alphon: nigram, melan nominauit. Altera, quam profundiorem dixi, à Græcis, & Celſo leucæ, ab Auicēna & ferè Arabicis autoribus albaras dicitur. ferè dixi, quoniā Haliabas lepram uocauit. Eam, ſicuti & primam, Auic. in albam & nigram diuiſit, diuiſione utiq; uocis in ſua ſignificata, non generis in ſpecies: ipſo etiam met Auic. teſte, nigram genus eſſe diuerſum ab alba dicente, eamq; tali modo deſcribente, ut, quemadmodum ſuperius notauimus, ambigi non poſsit, quin eum affectum intellexerit, quem Græci λέπραν uocant: ut uel ex his intelligi poſsit, quàm parū nominibus ſit fidendum, niſi res bene fuerit explorata: quando & lepræ nomen leuem morbum apud Græcos, à ſcabie non multum

Vitiligo. *Alphos.* *Morphea.* *Leucæ.* *Albaras.*

differentem,apud Auic.grauiſsimum, ac pernicioſiſsimum, apud Haliab.fœdum quidem,& difficile curabilem,non pernicioſum tamen ſignificat.Et hoc nomen Albaras apud Auic.modo ἄλφον,modo Græcorum lepram.Et de his quidem ſatis,& forte plura quàm deſiderares.Sed nominum confuſio longiorem me eſſe coëgit,ut ſcilicet rerum confuſio,quæ ex nominibus non bene intellectis ſequi ſolet,effugeretur.

Tria ſignificata à diuerſis per lepræ nomen.

Verruca. Ferè autem & hi affectus ab atra bile procedunt,ad quã etiam referũtur uerrucæ ab Auicenna uocatæ Latina uoce,quæ proprie editiorem montis partem ſignificat.Quoniam igitur tumores iſti inſtar monticulorum quorundam in cute eminent,ideo uerrucæ dicti ſunt:à uulgo porra dicuntur,quia quandoque intra ſe fila quædam continent porrorum radicibus non diſsimilia.Græci nomen nõ habent quo omnia genera complectantur,ſed quanque proprio nomine ſpeciẽ nuncupant.ἀκροχορδόνας quidem eas quæ ſub cute coeũnt infrà tenues,ad cutem latiores,ita ut ſuſpendi uideantur. Auicenna clauos. Quæ è contrario ſe habẽt,hoc eſt,ima parte qua ad cutem uergunt,latiores,ſuprema anguſtiores,uocant μυρμήκια,ac ſi formicales diceres:quoniam dum attrectantur,morſui formicarum ſimilem inferunt dolorem, ἥλους illi,nos clauos. Auicenna almiſmar,albas rotundas clauorum capiti ſimiles:quæ alijs quidẽ partibus,præcipue uero digitis,plantiſq; pedum contingunt,cum dolore & incedendi impedimento.

Acrochordones. *Myrmecia.* *Elos.*

Eſt & uerrucula fabæ Græcæ magnitudine ſuper corpus iacens, ima parte & ipſa tenuis,ſumma latior & aſpera, unde & ſanguinem quandoq; fundit in manus,& pedis planta,feminibus,præcipue uero circa pudenda contingens:Græci & Celſus thymum, uel thymiũ uocant,quoniam thymi herbæ capita repræſentat.Auicenna uidetur tuſium,uel,ut alia habet litera,tarſecum nominaſſe, reponiq; inter uerrucas dicit:licet ab eis eo differat, quòd ſaniem, uel materiam quãdam(ut Hebræi legunt)ſub ſe continet:melius tamen legemus ſanguinem, quoniam(ut ſuperius dictum eſt)thymi quandoq; ſanguinem fundunt.

Thymum uel thymium.

Ex uerrucarum quoque genere ſunt uocata ab Auicenna cornua, non alio à cæteris diſtantia,quàm quòd cum oblõga ſint,inſtar cornuum recuruantur.

Tylli. *Calli.* A clauis non magnopere differunt calli,τύλλους quos uocant Græci,niſi quòd per ſe indoloroſi ſunt,eodem quo cutis colore, neque ſponte,ſed ex labore obdurata cute gignuntur.

Vena medeni. *Dracontium.* Ad atram quoq; bilem ſpectare uidetur morbus,quem Auicenna uenam medeni,Haliabas uenam ſanioſam, Græci δρακόντιον uocãt,à ſanguine atræ bilis naturam habente,uel ab exuſta & ualde ſicca pituita.Vermi quædam ſimilia corpora ſub cute conſiſtunt,quæ & locum inſtar animalis mutare uidentur,& progreſſu temporis ſuppurationem in membro faciunt cum dolore.Aliqui uerum animal eſſe dicunt.Alij uideri quidem animal,ſed non eſſe. Ab hac animalis forma dracontij nomen accepit.Infrequens,uel nullus eſt hic morbus

in occi

in occidentali plaga,frequens in India,& Aegypti ſuperioribus.Appellant quidam uenam ciuilem.

Accidunt præter magnos hoſce quos receſuimus tumores,in corporis ſuperficie non infrequentius,paruæ quædam uel eminentiæ, uel maculæ:illas puſtulas uel bothor, has cutis defœdationes uocant:quæ licet & inter ſe,& ab his tumoribus quos ſuprà nominauimus,differãt,ab eiſdem tamen humoribus fiunt,à quibus & magni; maioris tantum minoríſue ratione diſtantes. Harum puſtularum nonnullas,à ſermonis conſequentia & uocum ſimilitudine tracti,ſuperius numerauimus,ſicuti lepram, ſcabiem,impetiginem,alphon, leucen:nunc reliquas percurramus,ab his orſi quæ maiorem habent ambiguitatem,& in quib.magnos noſtro æuo medicos anhelantes uideo deſudaſſe,identidem inquirentes,ſub quónam nomine de illis loquuti ſint antiqui.Hæ ſunt quæ uariolæ & morbilli ab Auicenna,à Raze exanthemata,& eulogium nũcupantur:niſi in hoc quoq; errarit Valla Placentinus,eius libri interpres,qui de peſtilentia non recte ab eo inſcribitur,alioqui rarò non errare in ſuis interpretationib.aſſuetus.Alſaharauius algidra & alhasba nuncupauit.Qua in re(mea ſententia)non erat multum laborandum. Si enim uariolæ (ut uoluit Auic.)ſunt puſtulæ ſanguineæ,& morbilli ex bilis ſanguiniſq; fiunt mixtione,nihil certe addunt ſupra communem puſtularum rationem,niſi quòd per modum criſios,hoc eſt,cuiuſdam ueluti iudicij,in malignis quibuſdam febribus contingunt,& epidemialium contagioſarumq; ægritudinum more,& pluribus eodem tempore accidunt, & de uno in alium uagando pertranſeunt. Nihilq; ſupra earundem puſtularum curationem,niſi quòd repellendæ non ſunt, ſed potius ueluti naturæ opere genitæ, morbi materiam in ignobiliores partes expellentis, iuuandæ omni ingenio & pronocandæ. Quiſquis autem hoc nouit, fruſtra eſt de nomine ſolicitus, quum quocunq; nomine uocitentur,eandem curationem deſiderent. Si quis tamen pertinax adeò fuerit,ut morbum non poſſe curari putet,eius proprio ignorato nomine,pergatq; adhuc inquirere, ſub qua uoce de eis ſcripſerit Galen.dicam uocari ab eo exanthemata,quod aperte cognoſcitur legenti cap.11.lib.5.artis curatiuæ, ubi puſtulas in quadam peſtilentia in aſperarum arteriarum interiore tunica,totaq; extima corporis parte contingentes,non alio quàm exãthematum nomine appellauit. Nec mirari quiſpiam debet, ſi ſuperius inter morbos capitis & faciei exanthemata numeraui:non enim hoc maiore admiratione dignum, quàm quòd eryſipelata, aphthas, ophthalmias, atque aliorum morborum plurimos qui in ea peſtilentia uagabantur, eiſdem nominibus appellauerit, quibus dum ſeorſum & ſparſim adueniunt, appellare conſueuit. Si quis uero adhuc aliud nomen inquirit, legat Hippocratẽ 3.libro Epidemiarum, in peſtilenti conſtitutione aduenisse inter alios morbos dicentem,magna ecthymata. Quem locum enarrans Galenus,nũcupari ait ἐκθύματα tumores ſponte in cute florentes,à craſsis humoribus genitos:additq;,quòd tenues humores exulcerationem

Puſtulæ. Bothor.

Variolæ. Morbilli.

Morbillos Variolasq; uulgò dictas à Galeno uocari exãthemata.

Ecthymata.

potius faciunt quàm tumorem: craſsi in tumorem cutem extollunt. Ex quibus certe uerbis licet colligere, non ſolum quo nomine uocati hi morbi ab antiquis ſint, ſed quo modo etiam inter ſe differant.

Variolæ. Morbilli. Scopuli à qua materia fiant. Magni herpetes qui.

Variolæ enim & ſcopuli à uulgo lingua Italica uocati, à materia fiũt craſsiore, morbilli à tenuiore: & illi quidem ecthymata, magna quidem ſcopuli, minora uariolæ. Hi, hoc eſt morbilli, herpetes nominãtur, de quibus eodem loco ait Hipproc. Herpetes multi magni. Magnos, ait Galenus, Hippoc. dixit, uel quia magnum occupant locum, uel quia cum maligna contingunt eroſione. Vidimus antẽ nos morbillos, quandoq; altero tantum, quandoque utroq; modo magnos. Et de horum quidem morborum nomine hæc ſufficere puto, niſi quis Latinum nomen adhuc deſideret: cuius deſiderio ſatisfacturi, dicimus à Plinio uocari papularum, & interdum pituitæ eruptiones.

Papularũ uel pituitæ eruptione. Arabum ſentẽtia de uariolis, cui non repugnat opinio Manardi, & uulgi.

Addunt medici Arabes, Zoar præſertim & Iſac peculiare quoddam his morbis, quòd uidelicet ex malignitate ſanguinis fiunt, quo in utero matris nutrimur, dum uel ab interna uel ab externa cauſa ueluti ebulliens efferbuerit: & proptereà neceſſariò cuiuis homini uel ſemel contingunt. Quæ res ut non temere credenda, ceu ſine ratione narrata ſolum, non probata: ita non obſtinate penitus reijcienda, quando in eam communis uulgi ſententia concurrit, Ariſtotele monente uulgarem famam non omnino inanem eſſe ſolere. Verum autem id ſit uel non, haud multum referre puto, quum propterea non ſit uarianda curatio: licet fruſtratoria uideri ſic putantibus poſsit præſeruatio: fruſtra etenim cauetur quod uitari nullo modo poteſt. Niſi dilatio, præſeruatio quædam dicenda ſit, quam & in morte ipſa omnino ineuitabili, omni ingenio molimur.

Vari. Ionthi.

Sed de uariolis cum multa dicta ſint, reliquas puſtulas breuiter, quantum fieri poteſt, percurramus, à uaris incipientes, quos nolim quenquam uocis ſimilitudine deceptum, idem eſſe cum uariolis arbitrari. Hos, ut ſuperius annotaui, ἴονθους Græci, lingua uernacula uulgus apud nos (ni fallor) coſsi. Sunt autem tubercula duriuſcula: in facie præcipue contingentia, quæ uel reſoluuntur, uel exiguo ingenito pure maturantur. Paulus Aegineta, & ante eum Galenus, ἴονθους definit exiguos & duros in uultu tumores. ἐπινυκτίδας definit Paulus ulcuſcula inſtar bullæ exeuntia, ſubrubra, quibus eruptis effluit ſanies ſubſanguinea: in die quidem nõ ualde, noctu uero multò magis quàm ulceris ratio expoſcat affligentia. Pollux, puſtulas ſubliuidas modice tumeſcentes & plenas ſanguinis in tibijs & pedibus, ferè noctu maxime infeſtantes: à quo nominat Plin. puſtulas liuentes, ac noctibus inquietantes. Quas definitiones ſi quis contulerit his quæ de eſſere ab Auicen. ſcribuntur, & de ſaire ab Haliabate, procul dubio iudicabit eundem affectum ab utroque nomine ſignificari.

Puſtulæ liuentes.

Planta noctis.

Si quis uero nomina attendat, Plantam noctis ab Auicenn. uocatã eſſe Græcorum ἐπινυκτίδα, putabit, à nocte enim uox & ipſa Græca originem trahit. Si remedia utroq; capite appoſita percurrerit, anceps in initio remanebit. Siquidẽ cap. de eſſere, nullum ex his inueniet quæ à Græcis in epinyctide præcipiuntur, ſed ea ferè exſcripta

ab

ab his quæ legũtur apud Serap. cap. uero de plãta noctis, cognoſcet ipſum Auicennam, Raſim Almanſorem ſequutũ, ubi agit de alhaſapho. Quod autem mihi de his puſtulis uidetur, eſt, quod Græci ac Latini epinyctida, id Arabes eſſere, ſere, uel ſaire uocare. Quod Græcis ſunt *ἱδρῶα*, Latinis quibuſdam ſudamina, Plin. papulæ ſudorum, id Auic. eſſe plantam noctis, & Raſi alhaſaphum. Sunt autem ſudamina hæc, Galeno teſte, aphor. 21. lib. 3. ex genere puſtularũ in ſumma corporis parte hærentium, quæ inſtar ulcerũ cutem exaſperant, fiuntq; (ut nomen ipſum indicat) ob multos ſudores uel bilioſiores, uel mordaciores, cutẽ mordẽtes & pruriginoſam reddentes, ac per modũ ulcerũ exaſperãtes. Hęc Galenus. Ex quibus ſatis nota fit hæc affectio, puerulis atq; iuuenibus, his præcipue qui bilioſi natura ſunt, æſtus tempore cõmunis, adeoq; facilis curationis, ut per ſe abſq; ullo præſidio albicantibus quibuſdã ſquammulis dimiſsis ſaneſcat. Epinyctis tantũ abeſt ut facilis dici debeat, ut eã Celſus peſsimam puſtulã eſſe dixerit, colore uel ſubliuido, uel ſubnigro, uel albo, nec faba maiorem, in eminentibus partibus orientem, & ferè noctu. Plinius, quod & ſuprà diximus, puſtulam liuentem noctibus inquietantẽm: quæ conditiones malam potius quàm bonam puſtulam indicant. Vnus tamen adhuc reſtat ſcrupus, quoniam Auic. præter capita illa ubi de ſere & de planta noctis agit, aliud quoq; ſcripſit, cui titulũ fecit, Deſudationes, quæ nomine ipſo uidetur reſpondere his quæ à Græcis *ἱδρῶα* dicuntur. Quẽ amouentes ſcrupum dicimus, non tam nomina ipſa apud barbaros ſequenda, quàm rerum deſcriptiones: quas ſi in his Auicennæ deſudationibus ſequamur, eas potius exanthematibus Celſi, quàm ſudaminibus Galeni uidebimus reſpondere.

Hidroa. *Sudamina.* *Epinyctis puſtula peſsima apud Celſum.* *Deſudatio quid apud Auic.*

Legitur apud Auic. lib. 4. cap. de bothor leuibus, quæ dubio procul ſunt quas puſtulas albas uel lacteas Raſis & Serapion uocauerũt: apud Græcos uero nullum nomen inueni quod uideatur Arabicæ illi nomenclaturæ reſpondere: ſed quum remedia quæ ad eum affectũ ab Auic. facere ſcribuntur, à Dioſcoride ad ephelidas præcipiantur, uideri poteſt, quod Græci *ἐφηλίδας*, id Arabes appellaſſe puſtulas lacteas leues uel albas: deſcriptio tamen earum ad ionthos potius pertinet, de quibus inter morbos faciei ſuperius meminimus, & poſt uariolas.

Ephelides. *Puſtula lactea.*

Mentio eſt quoq; apud eundem Auic. lib. 3. de quibuſdam puſtulis quas iuncturarum bothores uocat, & libro 4. aluatim: quas quum nigras eſſe dicat & uiridibus granis ſimiles, proculdubio erunt quæ à Græcis autoribus *τέρμινθοι* uocantur, à nobis ſuprà inter phymatis ſpecies enumeratæ: ſiquidem Arabes, (ut conſtat ex Auicennæ lib. 2.) terebinthi fructum granum uiride nominant, has uidetur Celſus ſimiles uaris facere, & dici à Græcis *ἰονθώδεις*, id eſt, ulceroſas putare.

Terminthi.

Sunt & puſtulæ apud Auicẽ. lib. 4. glandoſæ dictæ, quæ differre à Ganglio non uidentur, niſi maioris minoriſue ratione.

Glandoſæ puſtulæ.

Latini autores, præter eas quas ſuperius enumerauimus, quarundam puſtularum meminerunt, quæ à nobis prætermittendæ non

ſunt,ne prudentes ſcienteſq; uideamur aliqua præteriſſe, quæ huic noſtro inſtituto & tuo deſiderio eſſent neceſſaria.

Celſus inter puſtulas meminit phyzacij, puſtulæ parum durioris, ſuablbidę,acutę,ex qua quod exprimitur humidum eſt.Ego quũ phyzacij nomen nuſpiam legerem, corruptam dictionem putaui,proq; *Pſydracia.* ea legendum pſydracium, de qua ſuperius inter capitis morbos loquuti ſumus.

Impetigo & lichen idem ſunt contra Pliniũ. Scribit idem Celſus de impetigine, eiuſq; quatuor ſpecies facit. Quod magno argumento eſt, aliam rem eum intellexiſſe quàm lichenas:ſiquidem nullum legimus Græcum autorem,tot genera in lichene agnoſcentem. At è diuerſo Plinius in principio libri 26. ſcribens lichenas omni æuo priore non Italiæ modo, uerumetiam uniuerſę prope Europæ incognitos,tanta fœditate,ut quęcunque mors præferenda eſſet:tanta contagione, ut oſculo ſolo ueloci tranſitu in *Mentagra.* ficerent:mentagrãq; Latine appellari:nec nominis impetiginis ullam mentionem faciens,rem omnino aliam ab impetigine uiſus eſt eo loco ſignificaſſe,longeq; peiorem affectum,quàm quem Græci lichenis nomine intellexerunt.Licet in medicinis quandoq; Græcorum lichenes impetiginem ſit interpretatus:& apertiſsime libro 20. cap.1.lichenem eſſe Latinis impetiginem dixerit,ſicut pſorã ſcabiẽ.

Papulæ. Eſt præterea apud eundem Celſum poſt impetiginis tractatum, capite in quo de duplici ſcribit papula, una leuiore, altera maiore, quam ἀγρίαν,id eſt,feram dicit à Græcis appellari:in utroque tamen genere minus uitij quàm in impetiginib⁹ agnoſcit,adeò ut id quod difficilius ſaneſcit, niſi ſublatum ſit, in impetiginem tranſire dicat.

Hæc omnia cum diligentius cõſiderarem,atq; his cõferrem quæ à Græcis,Galeno præcipue & Paulo de ſimilibus affectibus ſcripta ſunt,tandem in hanc ſententiam ueni. Quæ ſub duobus nominibus impetiginis ſcilicet & papularũ,à Celſo,& à Plin. ſub lichene cõpræhenſa ſunt,per plura à Græcis ſignificari: fieri tamẽ omnia ex tenuibus acribuſq; humoribus, diuerſis portionibus cum craſsioribus ad mixtis:quam miſcellam Galen.& Paul.in lichenibus oſtenderunt.In quibus eam quoq; pro lichene agnouiſſe Galen.uidetur, quam lib. 26. Plin. in Italiam Tiberij Cæſaris temporibus primum importatã teſtatur:quinto enim lib.de medicamentis ſecundum loca,fœdiſsimam quandam impetiginem fieri in barba dicit,cum anguſtia & pruritu, & quæ ſerpendo quandoq; ad oculos uſq; procedit. Meminit præterea ionthoſi cuiuſdam affectus,quem principium eſſe dicit elephantiaſis, ſub quo affectu uidetur tertium & quartum genus impetiginis Celſi compræhendiſſe. Auicenna affectum elephantiaſin præuenientem, albedſanem nũcupauit:cæteri Arabes alguaſen,qua uoce Auicenna aliam rem intellexit, quam nempe ſuprà diximus *Stigmata.* Græcos ςίγματα uocare.

Hæc ſunt quæ de minoribus his tumoribus puſtulis uocatis mihi occurrere.Eueniũt præter maiores minoreſq; quos recenſuimus tumores,exteriori cuti nonnulla,quæ licet minime lædant,quia tamẽ dehoneſtãt,maiori plerunq; tædio pręſertim mulieribus ſunt,quàm multi,

multi, lædentes quidem, ſed latentes morbi. Horum quædam conſequentia ſermonis tracti ſuprà enumerauimus, deinceps quæ ſuperſunt percurrere conabimur. Inter hæc præcipui ſunt qui à Græcis σπίλοι, Plinius modo maculas, modo uitia cutis uocat. Eſt tamen ubi pro ſpilis uaros uerterit: &, quod magis quiſpiam miretur, furunculos recentiores panum appellant. Cauendum autem ne ſimilitudine uocum decepti, quod nonnulli alioqui magni nominis medici peccarunt, cum panos apud Plin. legimus, eandem cutis maculam intelligamus: panus enim Plinio, quod & ſuprà monuimus, eſt φύγεθλον Græcis. Apud Serap. non ſemel pro ſpilis legitur liuor: apud Auicennam pro ephelide quandoq; panus. Maculas albas uocat aliquando Serapion ἄλφοι Græcorum, ſicuti cap. de faba & de rubia tinctorum. μελανίαι Græce, Latine nigrores: cicatrices nigras Græci οὐλὰς μέλαινας. Rugæ Græce ῥυτίδες. Liuores Græci πελιώματα. Auicen. ueſtigia percuſsionis. Huiuſcemodi tamen uerberum ueſtigia uibices proprie Latini uocant. Veſtigia ſanguinis, cap. de aceto, in Auicen. legimus pro hypopijs, de quibus inter faciei uitia ſuprà loquuti ſumus. Et cap. de calamento, pro eiſdem hypopijs habentur ueſtigia nigra. ἴκτερος, inquit Paulus, eſt effuſio bilis uel flauę uel nigrę in totum corpus: regium morbum Celſus & arquatum: Plinius fellis ſuffuſionem: ſunt qui auriginem, ab auri pallore: medicorum uulgus icteritiam.

DE SOLVTIONE CONTINVI.

Fiunt præterea exterioribus in membris uariæ integritatis continuitatiſue ſolutiones. In carne quidem ἕλκος dicitur, inquit Galenus, id eſt, ulcus, ſicuti & uulnus. Auicenna plagam uocat, ubi nondum eſt pus, & ulcus ubi iam adeſt. In oſſe κάταγμα, uel ἄγμα, id eſt, fractura. In neruo σπάσμα, id eſt, conuulſio: & eſt continuitatis ſolutio, abſq; uulnere contuſis neruorum fibris. Huius generis eſt & ἀπόσπασμα, id eſt euulſio, quod fit in coniunctionibus, hoc eſt ligamentis. Et ῥῆγμα, id eſt, ruptio abſque uulneratione in carne facta. ſicuti & θλάσμα, id eſt, contuſio uel colliſio. fiunt duo hæc ex uiolento ictu, aut caſu, aut uehementi alio motu, aut quia ſubitò & repente præter modum membra intenduntur. ἐγχύμωσις & ἐγχύμωμα, id eſt, effuſio, magna ex parte fit cum ruptione & contuſione: aliquando uero ex reſeratione aperturáue uaſis. Et ea quæ uocatur à quibuſdam διαπήδησις, id eſt, diſſultatio, altero quodam ſolutæ continuitatis genere: ſanguis enim exiliendo ex uenis, ſub cute ἐγχύμωσιν facit.

Soluitur interdum continuitas ex corroſione, ἀνάβρωσιν uocant Græci: ſed hæc ægritudo compoſita eſt, quoniam ſecum habet ægritudinem aliam in quantitate diminuta, deficiente ſcilicet ea parte quæ eſt eroſa. Fit corroſio uel ab interno, id eſt, ab humoribus malis erodentibus: uel ab externo, igne uidelicet, aut ſimilem ei uim habentibus medicamentis. Facta ab interno, ſi oſſa uitientur, ab Auic. & recentioribus ſpinæ uentoſitas uocatur.

Spili. Maculæ. Cutis uitia. Aliud ſignificari per Panum apud Plinium & apud recentiores. Maculæ albæ. Melaniæ. Cicatrices nigræ. Rugæ. Peliomata. Vibices. Veſtigia ſanguinis. Veſtigia nigra. Icteros. Regius morbus. Arquatus. Aurigo. Vlcus. Agma. Spaſma. Apoſpaſma. Rhegma. Thlaſma. Enchymoſis. Diapedeſis. Corroſio. Spinæ uentoſitas.

Fractura,

Catagma. Agma. Fractura, quam κάταγμα & ἄγμα diximus à Græcis uocari, quum ſimpliciter profertur, de caluariæ, hoc eſt cranij fractura, interdum à quibuſdam ſolet intelligi: cuius ut plures ſunt modi, ita diuerſa ſunt apud Græcos nomina, taliaq;, ut uix poſsint Latine bene exprimi.

Rhogme. Trichiaſis. Inter hos modos, ſiue ſpecies malis appellare, prius eſt ῥωγμὴ à Græcis dicta, ac ſi diceres rima, per longum procedens ſciſsio, uel ſuperficialis ſit uel profunda, oſſe non tranſmutato: quæ ſi adeò arcta fuerit ut ſenſum effugiat, τριχισμὸς, uel τριχίασις, quaſi capillaris dicitur: quæ, ut inquit Paulus, multis fuit mortis cauſa.

Eccope. Apoſceparniſmos. ἐκκοπὴ, quaſi dixeris effractio, eſt ſciſsio in qua os læſum diſruptum eſt. At ſi pars oblæſa à reliquis oſsibus receſſerit, ἀποσκεπαρνισμὸς uocant, à ſecuri facta denominatione, quòd diſruptum os uideatur, ac ſi ſecuri eſſet percuſſum.

Ecpieſma. ἐκπίεσμα, eſt oſsis in multas partes diuiſio, talis, ut rupta oſſula ad membranam uſq; cerebri deſcenderint.

Engiſoma. ἐγγίσωμα fit ubi os perpeſſum, ita infra ſanum ſubſidet, ut membranam cerebri contingat.

Camaroſis. καμάρωσις, eſt diuiſio ob quam oſſa in teſtudinis formam, & quaſi camerata uidentur.

Thlaſis. θλάσις quum fractura non ſit, inter fracturas tamen à nonnullis numeratur. Eſt autem contuſio qua os quidem non frangitur, ſed in interiora deflectitur.

Apochema. ἀπόχημα, ſecundum nonnullos eſt quando non pars caluæ percuſſa, ſed alia oppoſita perfringitur. Paulus hoc fieri poſſe negauit. Celſus ſolere ait euenire, ut altera parte fuerit ictus, & os altera ſiderit. Recentiorum turba Celſo conſentit, atq; inter eos Nicolaus Florentinus eius rei locuples & oculatus eſt teſtis. Hi ſunt fracturarum caluariæ modi.

At reliquorum quoq; oſsium fracturæ ſicuti uarijs & ipſæ modis contingunt, ita diuerſa apud Græcos nomina inuenerunt.

Cauledon. Rhaphanedō. Sycyedon. καυληδὸν, ῥαφανηδὸν, & σικυηδὸν uocant Græci eam, quæ in oſsis craſſitie per tranſuerſum fit, à rhaphanorum uel braſsicarum (utrunq; enim ea uox apud eos ſignificat) caulium, & cucumerum, quæ ſic ferè perfringuntur, ſimilitudine. Auicenna raphanalem, haſtalem, & arundinalem.

Schidacedon. σχιδακηδὸν, quaſi ſciſsionem diceres, quæ in longitudinem fit, nec in totum oſsis partes ſeiungit. Auicenna linealem.

Calamedon. καλαμηδὸν, uel ad unguem, quæ ſecundum aliquam partem eſt recta, in extremo lunaris. Auicenna lunarem.

Alphitidon. ἀλφιτηδὸν, uel καρυηδὸν, quæ in multas, & eas quidem tenues partes fit. Auicenna ſanchiam.

Apothrauſis. Apocope. ἀπόθραυσις & ἀποκοπὴ, quando pars oſsis ablata eſt. Celſus tria tantum genera facere uidetur. Verba eius ſunt: Omne os modo rectū, ut lignum in longitudinem finditur, modo frangitur tranſuerſum, interdum obliquum: atq; id ipſum nonnunquam retuſa habet capita, nonnunquam acuta, quod genus peſsimum eſt.

Soluitur & alio modo oſsium continuitas, quando ſcilicet os ab oſſe

oſſe ſeiungitur, cui à natura fuerat cõnexum: ἐξαρθρήματα & ἐξαρθρώσεις, ἐκπτώσιας & ἐκπτώματα uocaut Græci: & ſunt ſecundum Galenum oſsium ex propria regione tranſmutationes abſq; fractura euenientes. Paulus exciſionem eſſe ait articuli à propria concauitate ad locum inſuetum, à qua uoluntarius motus impeditur: differentiasq; nullas habere, niſi maioris minorisq; ratione. Vbi enim perfecte exierit articulus, communi generis nomine ἐξάρθρημα, quaſi exarticulationem dici: eo autem ſolum moto, nec penitus extra cauitatẽ recedente, παράρθρημα. Auicenna diſlocationẽ, ſi integra, id eſt, plena & perfecta ſit. Si non ſit integra, ſeparationem iuncturæ uocat & torſionẽ: quæ uox ei id ſignificat, quod Græci στρέμματα nominant. nos euerſionem dicere poſſumus. Dioſcoridis tamen noui interpretes, Plinium ſequuti, pro ſtremmatibus ſemper legũt luxata: quæ Celſo nihil aliud ſunt, quàm oſſa à ſedibus ſuis mota, & ut ſequens eſt, nõ aliud quàm Græcorũ ἐξαρθρήματα: quę quũ diuerſa ſint à ſtremmatibus, non recte uidentur ſtremmata Latine dici luxata.

Exarthrema. Exarthroſis. Ecptoſiæ. Ecptomata. Pararthrema. Stremmata. Noui Dioſcoridis interpretes lapſi. Luxata.

Fit præterea ut articuli ipſi ita laxentur, ut membrũ longius effectum uideatur: χαλασμένους, id eſt, laxatos articulos, uocãt Græci, Auicenna prolongationem & algmenon.

Chalaſis.

Celſus duobus modis à ſuis ſedibus moueri oſſa dicit. Altero, ſi ea quæ iuncta inter ſe ſunt, dehiſcant, hoc eſt, ita diſſociẽtur, ut medium quendam locum uacuum relinquãt, ut ſi radius ſubmoueatur à cubito in brachio. Radium & cubitum uocãt recentiores duo brachij focilia. Vbi igitur unũ ab alio ſeiũgatur, primus erit luxati oſsis modus apud Celſum. Secundus, quãdo articuli ſuis ſedibus excidũt.

Oſſa dupliciter à ſuis ſedibus mouentur. Radius. Cubitus. Focilia brachij.

Sunt & apud Paulum ἀγκυλώσεις & ἀγκύλαι uocatæ, quę detẽtiones quædam ſunt articulorum, ob denſitatem, uel neruorum aliquã tenſionem contingentes. Celſus, recenti cicatrice contractos articulos uocari ait à Græcis ἀγκύλας. De his Auicenna egit lib. 4. cap. de neruorum duritie & torſione: nec abhorret ab ea quam lib. 3. uocauit contractionem & azemenam. Eſt & apud eundem Auicennam caput de duritie iuncturarum in eodem lib. 4. in quo quum nullum peculiare auxilium tradat, non magnam iacturam fecerit qui id prætererit.

Ancyloſis.

θλάσις, uel θλάσμα Græcis, eſt nobis contuſio, uel colliſio: latius tamen apud recentiores medicos patet contuſionis nomen, quàm apud Græcos thlaſmatis: ſiquidẽ ſub eo ſpaſmata & rhegmata Græcorum cõprehendunt, imò & apoſpaſmata. Auicenna duobus locis libro quarto de his agit, ſecũdo uidelicet tractatu, cap. de cõtuſione & attritione, & 4. cap. de attritione neruorum & torſione. Poſtremũ hoc caput, quo ad ultimã eius partẽ reſpõdet his quæ à Galeno ſcribuntur lib. 5. artis curatiuæ, ubi agitur de cura nerui contuſi, quod in uulgata editione eſt tertiũ. Prima uero eius pars accepta eſt à Paulo cap. de thlaſmate. Alterum caput reſpondet rhegmati & ſpaſmati. ῥῆγμα enim ibi uocatur cõtuſio. σπάσμα cõtritio, ſicuti & in uulgata editione, libro de differentijs morborum, qui liber inſcribitur perperàm primus de accidenti & morbo. Quæ autem dicuntur ab Auicenna

Thlaſis. Thlaſma. Contuſio.

cenna

cenna pro cura contuſionis, ferè accepta ſunt à Galeno capite ultimo, lib. 4. artis curatiuæ, ubi docet curare ῥῆγμα & ἐγχύμωμα. Serapiõ cap. de ariſtolochia, rhegmata & ſpaſmata uocat conquaſſationes accidentes in capitibus neruorum & muſculorũ: cap. de betonica, attritiones & conquaſſationes à caſu.

Ptoma. De caſu & offenſione ſcribit Auicenna: πτῶμα Græci uocant. Pli-
Deiecti. nius, deiectos quandoque ſimpliciter, quandoque addens, ex alto.
Rupta. Idem Plinius ῥήγματα rupta, & σπάσματα dicit conuulſa, uel uulſa.
Conuulſa. πυρίκαυστα Græci uocant, Latini uſta, uel ambuſta. Auicenna ſeor-
Pyricauſta. ſum de ignis & aquæ combuſtione pertractauit.
Vſta. θηριόδηκτα Græci, nos beſtiarum morſus. κυνόδηκτα illi, nos canũ
Theriodecta. morſus: qui ſi rabidi fuerint, λυσσόδηκτα ab illis nominantur.
Cynodecta.

DE VLCERIBVS.

Lyſſodecta. Vlcera, late ſumpto ulceris nomine, multas differentias ueras habent, multas quoque quæ nõ ſunt ueræ differentiæ, ſed ex alijs fiunt diſpoſitionibus cum ulceribus complicatis.

Propriæ ulcerũ differentiæ. Propriæ differentiæ ſunt, quæ ab ipſa ulceris ſubſtantia accipiuntur, nõ ab effectu alio, qui poſſit per ſe conſiſtere. Ex figura, rectum, obliquũ, circulare, &c. Ex quantitate, magnũ & paruum. Ex dimenſionibus, longũ, breue, latum, anguſtum, ſublime, ſuperficiale, profundum. Ex tempore, recens, ſanguinolentúmue, & multi pauciue temporis. Ab exterioribus alijs, apparens uel non apparens, in toto uel in parte. Ex inciſione, laniationéue, uel utroque. Ex loco, in extremo muſculi, uel mẽdio, &c. Simplex, compoſitũ, crudum, calloſum. Auicenna oſtracinũ, fiſtuloſum, cuniculoſum, Grece ὑπόνομα, profundum.

Vlcerum denominationes. Quædam computantur à multis pro differentijs, quæ non ſunt differentiæ, ſed alterius diſpoſitionis complicationes: ſicuti phlegmonodes, eryſipelatodes, canceroſum, gangrænoſum, putrefactum, comedens, Auicenna corroſiuum, doloroſum, concauum, ſuperfluæ carnis. ὑπερσαρκοῦντα Græci: Auicenna carnem additam ſuper uulnera, ſordidum, ῥυπαρὸν, uocant Græci: rheumaticũ à Gal. dicitur, quod fluentes humores uetant ſaneſcere: uerminoſum, σκωληκῶδες dicitur à Græcis.

Rheumatica ulcera.

Immunda apud Auicen. ſunt, in quibus humor plurimus, ſed non malus.

Vlcera maligna. Vlcera κακοήθη, id eſt, male morigerata, uel mali moris, malignáue dicuntur, quæ cum omnia decenter & recte feceris, nõ tamen curantur: quia ſcilicet, ut dicit Galen. in loco ulcus patiente malignitas adeſt, ſanari ea prohibens: atque in hoc differunt à rheumaticis, quę, ut diximus, influxum malorum humorum aliunde recipiunt. Celſus primam carcinomatis ſpeciem hoc nomine appellauit.

Sepedon. σηπεδὼν, eſt ulcus putridum.

Nome. νομὴ uocatur putredo, quæ ad ſanas partes diſtribuitur, cuius ſpe-
Phagedæna. cies eſt φαγέδαινα. Vlcus nomodes, comedens carnem ſubiectam, & circunſtantem corrumpens, factum à materia quæ eſt media inter materiam quæ facit herpeta, quæ tenuiſſima eſt, & eam quæ facit cancrum

cancrum, quæ craſsiſsima. Hoc uel ei ualde ſimile uidetur Celſus θηρίωμα nuncupare, quando neque tactus, neque medicamentum ſentit: ſed ſi intenditur, ad ἕρπητα ἐσθιόμενον tranſit, aliud per hoc nomen intelligens, quàm quod nos ſuprà inter ἕρπητας, id eſt, formicas, definiuimus, id uidelicet quod σφάκελον Græci dicunt, quod & apud Auicennam eodem nomine, ſcilicet ἐσθιομένη, nuncupatur. Videtur autē (ut dixi) Cancrum ulceratū ſignificare, nec omnem, ſed qui exedendo & depaſcendo uicinas partes ad oſſa uſque deuorat.

Therioma. *Herpes eſthiomenos.* *Sphacelon.*

χειρώνια & τηλέφια ſunt ſpecies phagedænę: illud quidem, quoniam ob eius malignitatē Chirone medico indigere uideatur: hoc, quòd Telephus eo fuerit uexatus, nomen ſortitum eſt. Sunt autē antiqua & difficile ad cicatricem uenientia. Celſus tamen chironium uocat ulcus magnum, non ſerpens, doloris modici, oras duas calloſas tumentes habens, ſine inflammatione quidem & periculo, ſed difficile ſaneſcens.

Chironia & Telephia ulcera.

Sunt & quæ πλαδαρὰ Gręci uocant, id eſt, laxa & mollia: & quæ δυσώδη, id eſt, male olentia, ſeu fœtida.

Pladara. *Dyſoda.*

κόλπος, Latine ſinus, eſt in quo cutis adiacens, à ſubiectis corporibus adeò ſeparata eſt, ut agglutinari eis haud facile poſsit. Quòd ſi in totū eroſa fuerit, ita ut lacernę ſimilis uideatur, ῥακώδης, hoc eſt, lacer noſum dicitur: ab Auicenna autem abſconſio, & cauerna, ſi flexuoſum ſit. Græci uocant ὑπόνομα, Latini cuniculoſum, ut ſuprà diximus.

Colpos. *Rhacodes.* *Hyponoma.*

σύριγξ uero, id eſt, fiſtula, dicitur ſinus qui obcalluit, per metaphoram, ut inquit Paulus, à fiſtulis quæ ex calamis fiunt. Celſus definit, ulcus altum, anguſtum, calloſum.

Syrinx fiſtula.

Eſt etiam apud Celſum thymij mentio, ulceris peſsimi ex carcinomate facti, & quòd tolli non poteſt, ſed curationibus irritatur. Noſtri Cancrum ulceratum appellant.

Thymium. *Cancer ulceratus.*

Meminit & inter mala ulcera Celſus Ignis ſacri, duas eius faciēs ſpecies, & utrâque ſerpentem: minimi tamen periculi inter ea quæ ſerpunt, ſed quæ propè difficilime tollantur. Videtur autem duabus hiſce ſpeciebus compręhēdiſſe ἕρπητα comedētem, & φλυκταινώδη Græcorum: formicas corrodentes uocant Arabes. Sed & eryſipelas exulceratum. Mentio eſt huius formicæ & apud Auicennam cap. de pruna & igne Perſico.

Ignis ſacer.

Inter ulcera quoque numeranda ſunt quæ Græci ῥαγάδας uel ῥαγάδια, Auicenna fiſſuras, Latini rimas, uel ſciſſa, uel fiſſa: ſunt autē cutis ſciſſuræ cum calloſis labris.

Rhagadia. *Sciſſa.*

Sunt & attrita à Plinio dicta, & intertrigines, Græci παρατρίμματα, Auicenna excoriationem uocauit, miſcuitq; cum alio ulcere quod Græci ἀποσύρματα uocant, & Plinius deſquamata. Intertriginem proprie uocat Plinius eam quæ ex membrorum ad inuicem, in itinere potiſsimum, confricatione. Et de ulceribus hæc dixiſſe ſat ſit.

Attrita. *Intertrigines.* *Apoſyrmata.* *Deſquamata.*

Dum cogitarem iam epiſtolę finem imponere, ſubijt in memoriā multa

Morborũ noua nomina apud recentiores medicos.

multa in recentiorũ medicorũ libris morborum exterius eueniẽtium legi nomina, apud antiquos non reperta: de quibus meritò dubitari poſsit, an ut noua ſunt nomina, ita nouos quoque morbos inducent, antiquioribus medicis incognitos. Ne quid igitur huic noſtræ epiſtolæ, quantum per me fieri poterat, deeſſet, ea percurrere decreui, & quid in eis quoque ſentirẽ, aperire. Incipiam igitur rurſus à capite, ut ſimili quo hactenus uſus ſum ordine procedam.

Teſtudo.

Teſtudinem uocant tumorem mollem uel non ualde durum, ſatis autem magnum, in quo pinguis materia, tunica quadam obtecta continetur, quæ caluariæ ita hæret ut ipſam plerunq; uitiet. Hanc nõ eſt dubium de numero eſſe abſceſſuum, ſub meliceride uel atheromate cõtineri: uidetur tamen ad melicerid em magis inclinare.

Talpa.

Ad genus abſceſſuum pertinent uocatæ ab illis talpæ, quæ nõ magnopere diſtant à nuper dictis, niſi quòd quum albam materiá cõtineant, ad ἀθηρώματα potius quàm ad μελικηρίδα referuntur. Pertinẽt ad idẽ genus morbi quos cariẽ & rimã Gilbertus Anglicus appellauit.

Caries. *Rima.* *Gutta rubra.*

Fit in facie malignus quidam tumor, qui quoniam ferè cum magno rubore fit, Gutta rubra à uulgo & nouis medicis nuncupatur. Sunt & qui ob eius fortè ingentẽ moleſtiã, Guttam rabidam appellent. Qui morbus ſub eryſipelate maiori ex parte continetur. Eſt tamen interdum, ut alios humores habeat cum bile commixtos, & tunc commixtum nomen habebit: ut ſi ſanguis miſceatur uincente bile, ἐρυσίπελας φλεγμονῶδες: ſi è diuerſo ſanguis ſuperet bilem, φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης. Atque pari modo in alijs humoribus dicendum, ſicuti ſuprà quoque in generali mentione tumorũ docuimus. Nihil enim uetat quin omnia tumorũ genera, ſicuti alijs in membris, ita & in facie oriantur.

Lactumen.

In capite quoq; & facie, fereq; toto corpore, præſertim infantiũ, ulcuſcula quædam gignũtur, maiori ex parte cruſtoſa, ſtatim uel paulò poſt initium: lactumen nocauerunt, quoniam lactis impuritatem ſequi putabant. Hæc nõ eſt dubiũ ad ἀχῶρας, & uel κηρία, uel ψυδράκια, uel ἐξανθήματα antiquorũ pertinere: licet enim eodem ſemper nomine lactuminis à mulieribus appellentur, uariãt tamen multum iuxta materiæ à qua gignuntur uarietatem.

Zerma.

Scribunt proprium caput de zerma, quam tamen ab impetigine non differre, nec ipſimet inficiantur: licet zermæ nomen ei tantum quæ ad ulcus peruenerit, falſo tamen, adaptent.

Sanguis mortuus. *Suggillata.*

Sanguinem mortuum, mortuiq; & diaboli morſum uocant, quæ Latine diximus uocari ſuggillata.

Gutta roſea.

Guttam roſeam appellant, malum faciei, & præcipue naſi ruborẽ, qui præire elephantiaſin ſolet, cuius ſuperius meminimus.

Fornix. *Noli me tangere, morbus.*

Peior longe morbus is eſt, quẽ nõnulli fornicẽ, alij ob eius ſæuitiam & ueluti feritatem uocant Noli me tãgere. Eſt autem malignũ adeò ulcus, ut ex remedijs, etiam quæ cõgrua uidentur, iritetur potius quàm mitigetur, & in ſanas partes depaſcendo uagetur. Sunt qui cancrum putent, ego ad phagedæna pertinere putauerim.

Lupus.

Lupum appellant ulcus aliud à priore non ualde diſsimile, niſi quòd

quòd nō faciem ſicuti illud, ſed inferiores partes, præcipue autē crura infeſtat, celerrime depaſcens, & quaſi lupus famelicus proximas ſibi carnes exedens: quod & dubio procul de genere eſt phagedænæ, à magis exuſta tantum materia factum, & propterea uelocius obambulans.

Malum mortuum.

Malum mortuum uocant exulcerationem quandam malam cruſtaceam, aridam, brachia & crura præcipue inficientem: ego non aliter nominauerim quàm ulcus ἐσχαρῶδες.

Spina. Clauus.

Spinam & clauum uocant nonnulli tuberculum, quod ſuperius δοθιῆνα diximus à Græcis, à noſtris furunculum appellari.

Nata, & Napta.

Natam uel naptam appellant tumorem dolore carentem: niſi forte adeò magnus exiſtat, ut partes membri trahendo, ſoluta continuitate aliquem dolorem circunſtantibus inferat. De numero eſt & hic abſceſsuum, & ad γαγγλιώματα ferè ſpectat.

Folium.

Folium, carunculas quaſdā ori prope caput arteriæ aſperę factas, loquelam impedientes, quæ ad ægritudinē numeri pertinent, & per ſolam ablationem curantur.

Ignis S. Antonij. Sphacelus.

Ignem ſancti Antonij dicunt perfectam membri corruptionem, ſenſum penitus auferentem, quam ſuperius diximus à Græcis σφάκελον uocari.

Rancula.

Ranculæ nomen legitur apud Ioannem Anglicum, ſignificátque ei tumorem cum dolore & pulſu uulneribus contingentem: qui certe nihil aliud eſſe poteſt, quàm phlegmone inchoans.

Morbus Gallicus. Pudendagra.

Hæc ſunt quæ in recentiorum libris morborum exteriorum nomina ad hunc diem, quod mihi nunc occurrat, inueni. Recentiſsimi aliud nomen addiderunt, per ora uulgi non minus uolitans, quàm morbus ipſe quem ſignificat, per corpora uagatur: Gallicum morbum uocat Italia, Hiſpanicum Gallia. Hiſpanam ſcabiem Germania. Contrahitur morbus hic peſsimus rarò aliter quàm per contagium, nec quarumcunque partium, ſed ferè obſcœnarum: ut non incongrue nonnulli, Romanorum nomenclaturam in mentagra ſequuti, Pudendagram uocarint. Puſtulæ primum eas partes inficiunt, longe difficilius ſanitatem recipientes, quàm quæ eodem quidem loco, ſed alijs ex cauſis contingunt. Has reliquarum partium, præcipue uero uultus & capitis, deteriores aliæ puſtulæ excipiunt, diuerſorum quidem generum, ſed maiori ex parte cruſtoſæ, nec ab ijs ferè diſsimiles, quæ ab igne excitantur, niſi quòd ſunt quadamtenus craſsiores, quæ ubi uel ſuapte ſponte, uel medici auxilio ſubmotæ fuerint, corpore prius non plenè expurgato, extremorum membrorum dolores uehementes, per noctem potiſsimum, quam inſomnē reddunt, miſerrime affligunt, nullo exterius ab initio tumore apparente, qui tamen quibuſdam citius, quibuſdam tardius, & in his etiam quandoque locis in quibus nullus præfuit dolor, ſe oſtendit: quem ſi preſſeris, tantum abeſt ut dolorem augeas, ut quandoque ſe iuuari ex loci contrectatione patientes fateantur, & unicum hoc habeant in tantis cruciatibus leuamen. Tumores hi per magna interualla (à ualde enim craſsis humoribus fiunt) ſuppurantur, uel

potius ſaniem quandam malā gignunt, ei quæ à Celſo hydrops, aut melicera uocatur, non diſsimilem. Non uniuerſus tamen ſimul tumor ſuppurationem hanc recipit, ſed per partes, portionem ſæpe aliquam omnino ad maturationem contumacem gypſo ſimilem derelinquens. Suppurationem uarij modi ulcera, ſemper tamen maligna, comitantur, quæ plerunq; oſſa etiam ipſa uitiant, & ubi cicatricem contraxiſſe uidentur, alio uel eodem loco erumpētia, medicos multoq; magis patientes ipſos deludunt. Comitantur interim hunc morbum aliæ quædam malæ affectiones, non uſqueadeo crebrò, ut hæ quas numerauimus, ut ophthalmia, tubercula nares cum eroſione dehoneſtantia, articulorum luxatio, oſsiū fractura, elephantiaſis, aphthæ, præcipue poſt argenti uiui uel minij, uulgò cinabrij uocati uſum, & poſtremo febricula ad tabem, & paulò pòſt ad mortem perducens. Ex his autem omnibus non difficile eſt definitionem colligere, hunc morbum comprehendentem, & ab alijs generibus ſeparantem. Ea erit huiuſmodi: Gallicus morbus eſt ſoluta cōtinuitas, ab exuſtis humoribus per contagium ferè in concubitu genita, à malignis quibuſdam puſtulis incipiens, pudenda plerunque, deinde reliquas corporis exteriores partes, caput præcipue inficiens: dehinc intimas partes ingreſſa, dolores circa articulos & oſſa noctu præcipue facit, atque abſceſſus duros, in peſsima adeò ulcera, ut oſſa quoq; plerunq; uitient, poſt longum tempus deſinentes.

Definitio morbi Gallici.

Ex his autem cognoſcere licet, quàm inaniter laborauerint ab huius peſtis exordio medici ferè quicūq; celebriores habebātur, conati multicipitem hanc hydram ſub unum caput redigere. Aliqui ſaphatum: alij duos morbos, ſaphatum & articularem: nonnulli lichenas: Veneti medici uariolas: Galli uariolas quidem, ſed craſſas. Fuere & qui carbonem, & qui ignem Perſicum: ſed & qui elephantiaſin, & qui epinyctidas, & qui Celſi phygethlon. Leonicenus demum noſter, deiectis ſtrenue tribus ex nuper recitatis opinionibus, propriā erexit: quam utiq;, quod in Lactantio optat Hieronymus, uellem ita bene adſtruxiſſet, ſicuti alias deſtruxit. Eius definitio ex pluribus locis commentarij ab eo ſuper hoc morbo editi collecta, hæc eſt: Morbus epidemialis & æſtiuus, puſtulis primum partes obſcœnas, deinde reliquum corpus, cum magno plerūque dolore, atq; ipſam præcipue faciem occupantibus, ex uaria humorum corruptione genitis, propter nimiam aëris in calore atque humiditate, præſertim intemperiem. In qua definitione uir alioqui eminentiſsimus, uel in hoc maxime lapſus eſt, quòd hunc morbum ex aëris humiditate, quę eo anno quo eum in Italiam Caroli exercitus portauerat, magna fuerat, genitum putauit: & propterea cenſuit inter epidemicos numerādum, quum tamen res ipſa oſtenderit, nihil huic morbo cū aëris uel humore, uel qualitate alia eſſe commune: quæcunque enim conſtitutio ſit, & quantumcūq; ſicca, ſi uir etiam ſiccíſsimus cum muliere ea lue infecta cōmiſceatur, bene ſecum agi putet, ſi non & ipſe polluatur. Idemq; cōtingere ſanè mulieri uiro infecto cōgreſſæ, pleræq; cum magno ſuo malo expertæ ſunt. Dici igitur quomodo debet epidemicus

Variæ opiniones de morbo Gallico.

Leoniceni opinio.

Leoniceni lapſus in morbi Gallici definitione.

demicus, quum morbi epidemici, ut Galenus docet in procemio enarrationis in lib. Epidemiarum Hippocratis, ſint morbi pluribus ex inſpirato aëre cõmunes: Gallicus autem non ex aëris inſpiratione, ſed ex contagio ut plurimum contingit? Non magis quoq; æſtiuus dici meretur quàm epidemicus. Aeſtiui enim morbi breues ſunt, hic plerunq; cum iuuenibus conſeneſcit, & commoritur cum ſenibus. Quo fit ut genitalium putredines, quas inter æſtatis morbos 3. libr. Aphoriſmorum enumerat Hippocr. morbum hunc ſub ſe compræhendere nequaquam poſsint: alioqui nec putredo dici meretur ea puſtula, quæ ab initio pudendum exulcerat, quum ad ſiccum potius quàm ad putridum uergat. Et ſi demus Leoniceno, à genitalium putredine hunc morbũ inchoare: non continuò fatebimur, Hippocratem eũ in aphoriſmo ſignificaſſe, quum nocumentũ in pudẽdo, præ his quæ poſtea cõſequuntur, exigui adeò momẽti ſit, ut uix ullã moleſtiã afferat: quę res facit ut procliuior ſit ad propagãdã hanc luem uia, ipſis patiẽtibus, cõcubitus, per quẽ, ut diximus, uel ſolũ, uel maxime trãsfunditur, cõcupiſcẽtibus potius quàm refugiẽtibus. Nihil ergo in aphoriſmo legitur, quod ad hũc morbum iam radicatũ pertineat: ſed quod ibi legitur, ad eius exile quoddam initium pertinere quidem uideri põteſt, uerè tamen (ut oſtendimus) non pertinet: ſicuti nec ad eum pertinent quæ ex ſecunda epidemia à Leoniceno recitantur. Carbones enim in hoc morbo minime uiſuntur: ſed nec humores liquidiores in cute, (ſic enim ἰχῶρας Leonicenus interpretatur) nec ueſicę quales in igne leniter exuſtis, ſed eſcharæ poti⁹ quales in plenè exuſtis excitantur. In tertia epidemia, ſi eo modo apud Hippocratem, quo apud Leonicenum legeretur, eſſet omnino aliquid, quo is credi poſſet ſimilem huic morbum deſignaſſe. Hippocratem autem nihil minus eo loco cogitaſſe, quàm hanc malorũ catenã, quã morbus Gallicus uocatus ſecum trahit, oſtendã, idq; pauca quædã attingens, quæ ad id oſtendendũ ſufficere puto. Prius tamen indicabo, cõſtitutionẽ de qua Hippocr. ibi loquitur, non in totũ ei, de qua Leonicenus, fuiſſe ſimilem, & hoc per ipſius Hippoc. uerba: ἄπνοια enim, inquit, per totum annum: hoc eſt, uentorũ ualidorũ carentia. Factis autẽ ſiccitatibus, ſub primis anni tẽporibus auſtri circa arcturum aquæ multæ: autumnus tenebroſus, nubiloſus, aquarum multitudo: hyems auſtralis, humida, mollis. Poſt ſolis autem uerſiones, prope æquinoctium retrocedẽs hyems, & circa ipſum iam æquinoctium niuoſi aquilones non per multum tempus. Ver rurſus auſtrale, uentorũ carentia, aquæ multæ per totũ ad ortũ uſque caniculæ. Aeſtas ſerena, calida, ſuffocatiões magnæ: etęſię exiguæ ſparſim ſpirauere: rurſus circa arcturum in aquilonibus pluuiæ multæ. Hactenus Hippocrates. In hac igitur conſtitutione non pauca legũtur, quæ nec ipſomet Leoniceno teſte, in noſtra uiſa ſunt, ſiccitas uidelicet ab initio, autumnus tenebricoſus, hyems in fine retrocedens, uer aquilonium & niuoſum, æſtas ſerena, calida, & alia quædã.

Epidemialis morbus.

Nihil morbo Gallico cum aëris humiditate.

Inter morbos uero, præter eryſipelata, carbunculos, & uẽtris perturbationes à Leoniceno quidẽ memoratos, ſed uix unquã puto in

hoc morbo uiſos,alij quoq; numerantur morbi ab Hippocrate, nihil cum hoc habentes commercij,ut *κνῶσοι,φρενίτιδες,κώματα*,id eſt,profundi ſomni,magnæ phlegmonæ,lienteriæ,diarrhœę,dyſenteriæ,teneſmi,*στρόφοι*, id eſt tormina:febres tertianæ,quartanæ,nocturnæ,cõtinuæ,longæ,erraticæ.Addit demum,quoſdam citò, quoſdam ſerò interijſſe:quũ Gallicũ patiẽtes morbum,mortẽ potius optent quàm oppetãt.Si quis præterea diſcurrat X V I. ægrotos ab Hippocrate ſeriatim ſub hac conſtitutione deſcriptos,mentior ſi quẽ inueniet, de quo uel ſuſpicio haberi poſsit,quòd Gallico uocato morbo laborauerit:omnes enim febrẽ,& quidẽ uehementẽ ſunt perpeſsi,in Gallico morbo,uel ipſomet Leoniceno teſte,rariſsimam.Sed cur fruſtra laboro,quum Galenus ipſe hanc litem dirimat,ſtatim in primo uerbo enarrationis ſuæ in hanc epidemiã,conſtitutionẽ,de qua Hippocrates meminit,peſtilentem nominans?Ita enim ad uerbum loquitur:Peſtilentem conſtitutionẽ in hoc loco ſcribẽte Hippocrate, &c. Et alio loco,exponẽs uerba illa Hippocratis,Et multi interiere, ait: Peſtilẽtes fuiſſe morbos qui uagabantur,oſtendit ex eo quod dicit, Et multi interiere.Tam igitur longe abeſt ab ea conſtitutione Gallicus morbus,quàm longe abeſt à peſtilentia & mortalitate.Scio futuros qui mihi uitio dent,quòd in re tam aperta anxiè nimis & ſcrupuloſe depugnauerim.

Præſtet igitur & uincat ueritas proprijs uiribus nixa,diuerſos quidem affectus huius morbi eſſe ſigillatim ab antiquis ſcriptos: connexionem uero eorum & ſequelam,à nemine fuiſſe ſcriptis demandatam.Nec pergant homines in aëre uel in cœlo cauſas huius morbi perquirere,ſed in aëris cœliq; moderatorem,hoc morbo flagitia hominum,libidinem præcipue & linguæ petulantiam punientem,(ferè enim à genitalibus incipit lues,& in os deſinit)& in inficientis in fectiq; corporis natura,cauſas & differẽtias huius morbi perquirãt.

Hugo Senenſis,inter omnes quos hactenus legi,ſaluti cuiuſdam iuuenis per ſcripturam conſuluit,qui prope hunc morbum uidetur acceſsiſse.Paſſus enim eſt puſtulas,tumores duros,ulcera, capitiſq; & diuerſorum membrorum dolores,noctu etiam magis quàm interdiu affligentes,ita ut caruiſſe tantum puſtulis genitalium & capitis inter capillos uideatur,quæ tamen ſunt uel primæ, uel maxime huius morbi propriæ.

Vnde accepta uulgaris Gallici morbi curatio.

Curatio autem quæ ei paſsim ab imperitis, præſertim per argentum uiuum & minium adhibetur,ab eo morbo accepta eſt,quem recentiores Chirurgi malam ſcabiem,& malum mortuum appellant, alium tamen longe ab hoc morbo.

Morbus Gallicus quo modo nouus dici poſſit,ſimul et per contagium generatus.

Sed dixerit fortè quiſpiam:Si hic morbus non niſi per concubitus contagium generatur,quo pacto primum nouus cœpit? uidentur enim duo hæc inuicem repugnare, quòd ſcilicet nouus ſit, & quòd per ſolum contagium innaſcatur.Si enim nouus eſt,cœpit primo,nec prius erat à quo poſſet per contagium deriuari.Si per contagium cœpit,non poteſt nouus eſſe,quia neceſſariò in eo fuit à quo eſt per contagium deriuatus.Dupliciter hic poſſumus reſpondere,

iuxta duplicem hiſtoriã de eius origine. Sunt enim qui dicant nouũ nõ ſimpliciter eſſe, ſed ex inſula quadam antiquis incognita, ubi frequentiſsimus eſt, in hanc quam nos incolimus habitabilis terræ portionem, per Hiſpanos qui illuc nauigarunt importatum, principio apparuiſſe. Alij ſunt, & hæc eſt antiquior ſententia, & maioribus fulta teſtimonijs, qui cœpiſſe hunc morbum per id tempus dicunt, quo Carolus Francorum rex expeditionem Italicam parabat: cœpiſſe autem in Valẽtia Hiſpaniæ Taraconenſis inſigni ciuitate à nobili quodam ſcorto, cuius noctem elephantioſus quidam ex equeſtri ordine miles, quinquaginta aureis emit: & cum ad mulieris cõcubitum frequens iuuentus accurreret, intra paucos dies ſupra quadringentos infectos: è quorum numero nonnulli Carolum Italiam petentem ſequuti, præter alia quæ adhuc uigent importata mala, & hoc addiderunt, inter minima non deputandum. Quæ hiſtoria ſi uera ſit, ut ego non inuitus credo, nouus ſimul erit, & per contagium ortus, non alterius hominis eodem affecti, ſed elephantiaſi quæ in hunc quaſi degenerauerit, & de ſuo gradu in proximum deciderit. Minus autẽ de hoc mirabitur quicunq; apud recentiores legerit, eos qui mulieri coierint quæ antea cum leproſo (ſic enim elephanticum uocant) rem habuerit, ſemine quidem adhuc in utero manente, elephantiaſim quandoque incurrere, quandoq; non, ſed alias oblæſiones maiores, minoreſue, prout & ipſi affecti ſunt, & elephantioſus ille qui mulierem infecit. Hæc igitur ſunt quæ de morbo Gallico hactenus potui intelligere. Curam eius in aliud tempus & locum diſtulimus, neque enim nũc morborũ curam, ſed nomina tãtum inquiſiuimus: in quibus enumerandis ſi fortè defecimus, boni conſulant quicunque legerint, & quæ deſunt, ſuppleãt, & errores ſi quos offenderint, qui certe in tam ampla & cõfuſa adeò materia uix euitari poterant, amicè corrigant. Tantum enim abeſt ut id moleſte laturus ſim, ut ingentis beneficij loco ſim habiturus. Tu uero Michaël hæc diu deſiderata lætiore facie ſuſcipe: ſolent enim quæ longo tempore deſiderauimus, eſſe gratiora: tarditatiſq; culpam non in uoluntatẽ alioqui tibi propenſiſsimam, ſed in meam ualetudinem uariaſq; occupationes reijce. Ferrariæ. M. D. XXV.

Huttenus lib. de Guaiaco.

Gallici morbi ortus.

Quare nõ ſcripſerit Gallici morbi curationem.

EPIST. III. *de morbis interioribus, ad Antonium Mariam Cananum.*

QVVM legiſſes non ſemel epiſtolam meam ad Michaẽlem Sanctannam, in qua exteriorum morborum nomina tam Latina quàm Græca cum barbaris, noſtroq; tempore per ora medicorum recurrentibus, ad concordiam redigere conatus ſum, laudaſti tu quidem laborem, ut ſoles, meum: mutilum tamen & ueluti mancum eſſe indicaſti, niſi interiorum quoque morborum nomina pariter elucidarẽ. Ego uero, licet prioris laboris onere adhuc defatigatus (neſcio enim ſi inuita magis minerua aliquid unquam tentaui) negare tamẽ tibi non potui id quod uel tacendo, quæ tua eſt modeſtia, poſtulare

uidebaris.Diſtuli autem hactenus,cum ob diuerſam ualetudinem,tũ occupatus in recognoſcẽdis alijs medicinalibus epiſtolis,expoſitio neq; in Galeni artem.A quo onere aliquantiſper ſubleuatus,ut tibi morem geram,quem ob morum integritatem,bonarúmque literarum eruditionem,raras hoc tempore dotes,mirifice diligo, rem ipſam,utinã feliciter,aggredior,ut alia quoque epiſtola orſus à capite,atque inter capitis intraneos morbos,à dolore qui interdum non interiores modo partes,ſed exteriores quoque occupat.Hũc itaque *Cephalalgia.* generali nomine Græci cephalalgian,Sodã Serapion,Meſue, Auicẽna dicunt.Eſt autem,Galeno teſte,cephalalgiæ nomen ſumptum à particula & ſymptomate, quod certe ſymptoma, ut inquit Paulus, unum eſt ex difficilimis,& plures habet cauſas,quas Galenus, Alexander,Paulus apud Græcos,Auicẽna apud Arabes,latius proſequũtur,Sodam definiens dolorem in membris capitis,licet in uulgatis codicibus,pro dolore,bis legatur læſio.Præter hoc generale nomẽ, *Cephalea.* cephaleæ quoque & hemicraniæ meminerunt Græci. Cephaleam definit Galenus diuturnam cephalalgiam,quam & hemicraniam in hoc conuenire ait Paulus,Galenum ipſum ſecutus,quòd utraque eſt capitis dolor diuturnus,qui uehementior fit à ſonitu,clamore,ſplendore,meri potu,atque odoribus caput opplentibus.Nec aliter differunt,niſi quòd his qui cephaleam patiuntur,totum caput,his qui hemicraniam,altera pars tantum percuti uidetur.

Auicenna cephaleam ouum,ſicuti & Galeni antiqua interpretatio,libro de locis affectis appellauit,& caucatin,id eſt,galleam:hemicraniam,uoce parum mutata,emigraneam.Sunt & ex Græcis qui heterocraniam uocent.Haliabas cephaleæ nomine utitur pro cephalalgia,ſicuti & Razes, Conſtantinus & Carpontus. Celſus quum tria genera doloris in capite agnoſcat,unũ qui acutus & peſtifera eſt:ſecundum qui imbecillitas potius eſt quàm dolor:alium grauiorẽ,ſed breuem,minimeq; mortiferum,uino,uel cruditate,uel frigore, uel igne,aut ſole contractum:primum tantum cephaleam à Græcis uocari dicit,per tertium eum ſignificans quem communi uoce à Græcis diximus uocari cephalalgiam. Et hæc quidem ſunt dolorum capitis nomina.

Capiti quoque omnia tumorum genera accidere poſſunt,apoſtemata uocant Arabes,quum tamen apoſtematis nomen,ut alibi oſtẽdimus,aliquid tumori ſuperaddit,partiũ uidelicet abſceſſum, à quo nomẽ apud Latinos,ſicuti & apud Græcos,inuenit.Inter hos tumo- *Phrenitis.* res acutiſsimus & periculoſiſsimus,ut inquit Alexander,eſt phrenitis à Græcis dicta,Arabes carabitum uel ſirſen appellant, Latini delirium,licet Celſus inter inſaniæ genera eã repoſuerit. Eſt autem,Paulo teſte, inflãmatio aut membranularũ quas meningas uocãt, aut cũ illis cerebri ipſius ſubſtãtiæ:fitq; uel à pallida bile,& eſt minor: uel à flaua,& eſt uehemẽtior:uel hac ſuperaſſata,& eſt ferina ac peſſima,ut docet Gale. lib.3.de locis affectis.Nec negandũ quin quandoque ex ſolo ſanguine gignatur,ut Paulus atteſtatur,ita ut ſub phrenitide omnes calidos tumores comprehendamus.Fit præterea affe

ctio phre-

ctio phrenitidi ſimilis,ubi ſepto tranſuerſo,uel uentriculo cerebrũ compatitur,uel i[illegible]conſiſtendi uigore urentium febrium fumos ſuſcipit.Vocatur autem paraphrenitis . Ingens tamen inflammatio quã doque adeò ex putreſcente ſanguine ipſam cerebri ſubſtãtiam occupat,ut totum tumeſcat caput & facies,ſuturæq; caluæ dehiſcant & ſeparentur.Hanc multoties uidiſſe Paulus & Aëtius teſtantur.Mihi autem hactenus,hoc eſt,ad annum uſque uitæ 64.quem nunc ago,nũquam eſt uiſa:ſed nec medicum uel alium quẽpiam hominem audiui qui uiderit. De hac ſcribit Auicenna proprium caput, poſt id in quo agit de phrenitide,licet in hoc ipſo capite,hoc eſt, carabito ſeu phrenitide,eius quoque mentionẽ habuerit,uocaueritq; ſacaculos, ſicuti Haliabas maceran. Sunt qui putent eſſe id quod ſeptimo aphoriſmorũ,aphoriſmo 50.in barbara editione dicitur ſpachilon. Quod ſi uerum eſt,erit ſphacelos. Eſt autem ſpacelos,ut in epiſtola de nominibus exteriorum morborum oſtendimus,maxima inflammatio, in hoc gangrænam ſuperans,quod membrum penitus reddit inſenſibile.Scribit idem Auicenna aliud poſt prædictum caput,cui titulũ facit de eriſypelate & impetigine,in cuius parte ſecunda agit de eriſypelate in cerebro puerorum eueniente ,cuius etiam meminerat libro primo inter ægritudines quæ infantibus accidunt, & capite de epilepſia.Dicitur à Græcis ſiriaſis, quoniam , ut inquit Aëtius,in ea bregma capitis concauum fit inſtar ſiri,id eſt, uaſis concaui quo ſemina adſeruantur. Addit præterea Auicenna caput de ſibare, quod nihil aliud eſt quàm ferina phrenitis,quæ uidelicet fit, ut ſuperius eſt dictum,à flaua bile ſuperaſſata.Hi igitur ſunt ferè tumores calidi cerebro contingentes.

Paraphrenitis.

Frigidus, à Græcis lethargus dictus, ſi uerum eſt quod Alexander ait,locum eundem habet phrenitidi, hoc eſt, cerebrum:materiam uero contrariam:& propterea, inquit Galenus,eſt quodammodo ei contrarius, quod & aſſerit Celſus, ex abundantia enim pituitæ fit, nomen ab obliuione ſortitur,licet cum memoria etiam, Galeno teſte, ratio tollatur. Auicenna uoce parum immutata lethargiam appellat.Celſus eadem qua Græci lethargum. Fuerunt ex Latinis qui ueternum dixerint . Plinius res diuerſas putauit in rhaphani medicinis. Celſus torporem uidetur nominare, in eoq; marcorem, & inexpugnabilem penè dormiendi neceſsitatem eſſe dicit.

Lethargus. *Veternus.* *Torpor.*

Expoſcere uidetur ratio,ut ſicuti ex pituita, bile & ſanguine fit in cerebro tumor,pariter fiat ab atra bile. Quod ſi contingit,mirũ eſt certe quare nomẽ proprium non inuenerit,& de ipſo,ſicuti de phrenitide & lethargo,ſeorſum medici non ſcripſerint. Auicenna quoſdam ait ſub lethargi nomine hunc comprehendiſſe.Mihi autẽ uidetur atra bilis,quæ uerè atra bilis eſt,id eſt, quæ per aduſtionem eſt genita, ſi quem tumorem facit, eum ad phrenitidem pertinere. Humorem uero uel ſuccum melancholicum uocatum,nõ poſſe in corpore diu manere,quin in atrã exacte bilem conuertatur,ſicuti Galenus 4.Aphoriſmorũ libro teſtatur,in illius aphoriſmi expoſitiõe:

Deiectiões nigræ, qualis eſt ſanguis &c. Quare fit, ut quiſquis à quauis atra bile tumor in cerebro gignatur, ad phrenitiden ſpectet, omneſq; cerebri tumores à ſimplici & unico humore factos, uel ſub phrenitide, uel ſub lethargo cõpræhendi. A ſimplici dico humore factos, quoniã tertium quoddã genus eſt ex utroq; cõſiſtens, quẽ Græci recentiores, ut inquit Galenus, catochon nominauerunt, ſequentes agrypnon coma, quaſi uigilantem dixeris ſoporem. Alexãder lethargum nõ uerum, Auicenna ſubet aſaiari, Haliabas modo ſtupefactionem peruigilem, modo cumin. *Catochos.*

Et hi quidem ſunt cerebri tumores, ab aliquo quatuor humorum facti. Præter hos autem fit alius, non à uero humore, ſed ab aquoſo, uel à tenui ſanguine, qui uel inter cutem & pericraneũ, uel inter hoc & os caluæ, uel inter hoc & duram membranam, uel inter hanc & cerebrum aggregãtur, atq; ex his tumoribus primi quidem duo ad exteriores morbos, reliqui ad interiores referuntur. Communi uoce omnes hos tumores hydrocephalon Græci uocant. *Hydrocephalus* Nihil quoq; uetat quin eiſdem in locis poſsit flatuoſus ſpiritus adeò copioſus aggregari, ut tumorem excitet, nec ſolum in his qui dicti ſunt locis, ſed in ipſis quoq; cerebri uentribus, reliquiſq; cauitatibus: de quo tamẽ nullam ſpecialem mentionem medici fecere, quoniã à generali emphyſematis ratione comprehenſum, particularem tractationem non expoſcebat. Et de cerebri tumoribus hæc dicta ſint. Nunc nomina inueſtiganda earum oblæſionum ſunt, quæ cerebri operationes impediunt, quæ neceſſariò multæ erunt, quum nullum ſit corporis mẽbrum à quo tot, quot ab ipſo cerebro, prodeunt operationes. *Cerebrum.* Eſt enim cerebrum ſenſus & motus principium, & præter hoc uniuerſi quoq; corporis regimen habet. Triplices igitur habet operationes, ſenſiles ſcilicet, motrices, & principales: quorum nocumẽta percurrenda à nobis ſunt, & unicuiq; ſua nomina reddenda. Incipiemus autem à ſenſilibus. Harũ quædã propria habent inſtrumẽta, ut uiſus, auditus, guſtus, olfactus, tactus, de quibus inferius ſuis locis uidebim⁹. Vnica eſt quam ſibi cerebrum reſeruauit, quæ ſenſus cõmunis appellatur: quoniam quinque illi ſenſus exteriores uocati, ad eum ſeu ad iudicem ſua deferunt ſenſata. Ad hunc cum ſpectet ſomnus, ſpectabunt & ſomni impedimẽta, quæ duo potiſsimum ſunt, grauis uidelicet ſomnus, & uigilia: illum caron Græci, Auicẽna ſubetum, Latini ſoporem: uigiliam Auicenna uocat ſaharam. Legitur & apud Græcos comatis nomen, quod multi eandem rem putant ſignificare, quam caron, ſoporem uidelicet, quum tamen apud Hippocratem latius pateat comatis nomẽ, ſicuti probat Galenus in cõmentariolo de comate inſcripto, duplex ſecundum Hippoc. coma eſſe dicens, unũ cum ſomno, aliud cũ uigilia: ſicuti & duplicem cataphoram: comatis tamen nomen abſolutè prolatum, de eo quod cum ſomno fit intelligi. *Coma duplex.* In tertio quoq; Epidemiæ Hippocrates comatis grauis meminit, per quod Galenus id intelligendũ cenſet, à quo difficile quis expergiſcitur: & in prima Epidemia comatodes ſymptoma fieri ait, dum deorſum ferũtur, non ualẽtes uigilantium opera exercere. Antiqua

Gale

Galeni interpretatio lib. 4. de interioribus (ita enim nominant lib. cui Galenus ipſe titulū fecit de locis paſsis) carō uocat ſtuporē, & ſecundo lib. Aphoriſmorum, aphor. 1. & 3. coma eodem ſtuporis nomine interpretatur, Haliabas obſtupefactionem ſimplicem. Et hæc quidem ſunt ſenſilium operationum læſiones ad cerebrum pertinētes.

Principalibus quoq; uocatis operationibus multa poſſunt impedimenta contingere, quæ tot generibus continentur, quot & ipſę principales potentiæ, imaginatiua ſcilicet, intellectus & memoria. Imaginatiua, ſicuti & aliæ uires, trifariam lęditur, uel quia ſcilicet in totum eius operatio aufertur, uel quia male fit, & hoc dupliciter, quia ſcilicet aut corrumpitur aut minuitur. Barbara Galeni interpretatio primam lęſionem ſtuporem, ſecundam alienationem, tertiam uocat congelationem. Moyſes uero ex eiuſdem Galeni ſententia, primam uexationem ſeu congelationem, ſecundam ſcientię amiſsionem, tertiam uocat mentis permixtionem. Galenus uero ipſe primam uocat catalepſin. nos occupationem dicere poſſumus. Secundam hieron, id eſt, delirium. Tertię nomen proprium non ponit, ſed in lethargo ſoporeq; dicit contingere.

Principales operationes trifariam lædi.

Ratiocinatiuę eędem contingunt oblæſiones. Aut enim ueluti reſolutio eſt, & anœā, id eſt, dementiam uocat Galenus: aut aberrat, & paraphroſynen, id eſt, deſipientiam: aut minuitur, & moriam uel moroſin, id eſt, ſtultitiam, Auicenna ſtoliditatem, & amentiam, ſiue tota interierit, ſiue pars tantum, appellat. Nec mirum cuiquam uideri debet, ſi delirium tam imaginatiuæ quàm rationi commune facimus: ſiquidem ob utriuſq; poteſtatis uitium delirare contingit, aut quia uidelicet imaginatio fallitur, ut in his qui quæ non adſunt adeſſe putant: aut quia ea ſalua, deeſt iudicium, ut in his qui patrem quidem & conſanguineos aſtantes & auxiliari uolentes agnoſcunt, & ſuo quenq; nomine proprio uocare ſciunt, ueluti tamen inimicos abhorrent atq; effugiunt. Fit aliquando ob utriuſq; errorem deliriū, atq; cum his quandoq; etiam memoria perit, quæ tamen ſæpe quidē ſola, quandoq; tamen ſimul cum intellectu labitur. Dum enim affectio à qua memoria oblæditur, ualde intenditur, inquit Galenus, ſimul cū memoria ratio deperditur. Sed & in lethargo ſoporiferisq; alijs affectibus utraq; depereunt. Nocumenta autem quæ memoriæ ipſi per ſe adueniunt, magna ex parte ſunt, quia uel in totum abolctur, ut in peſtilentia, cuius meminit Thucydides, uel ualde minuitur. Vt uero corrumpatur, ſicuti frequenter accidit, ita de eius corruptione mentionem apud medicos uix reperias. Et hæc ſunt quidem earum affectionum nomina quæ à uirtutibus oblæſis accepta ſunt. Adduntur his quædā quæ ex materia potius à qua gignuntur, quàm ex potentijs quibus obſunt diſtinguuntur, quæ duobus ferè generibus compræhenduntur, melancholiæ ſcilicet & maniæ.

Melancholia.

Melancholiæ nomen, inquit Galenus, à cauſa ſumptum eſt. Eſt autem, Paulo teſte, deſipientia abſq; febre à melancholico humore facta, cerebrum atq; intelligentiam occupante, cuius tria ſūnt genera. Primum, quando cerebrum per ſe patitur à melācholico humore in

eo contento, malam temperaturam ſuſcipiens. Secundum, quando in toto melancholicus humor redundans, cerebrum malis uaporibus replet. Tertium hypochondriacam uocant & inflatiuam, Arabes mirachiam. Fit autem ex ſanguine melancholico circa hypochōdria, hoc eſt præcordia, à Celſo uocata, uel inflammationem faciente, uel aliàs quomodolibet congregato, uaporesq́;, & quandoq; etiam humorem ad cerebrum mittente. Addunt Græci affectionibus hiſce à melancholia prouenientibus diuinam quandam paſsionem, à qua detenti maioribus quibuſdam efferri poteſtatibus uidentur, adeo ut futura quoq; prænuncient, & propterea entheaſtici uocantur, quaſi deo pleni. Ab hac uexati poëtæ, furore poëtico ſe agitari dicunt, illudq́; exclamant, Eſt deus in nobis, agitante caleſcimus ipſo. Hanc tetigiſſe uidetur Auicenna cum ait, quibuſdā medicis uiſum eſſe quòd melancholia à dæmonio contingat. Addunt & quos erontas uocant, hoc eſt, à cupidine immodicoq́; amore ita agitatos, ut ad inſaniam deueniant. Auicenna iliſcin uocat, nonnulli heroicam paſsionem, erontiacam fortè dicere uolentes.

Enthcaſtici.

Erontes.

Addiderant Arabes quam cutabutum appellāt, deriuato nomine à beſtiola quæ irrequieto quodam motu ſuper aquas modo huc, modo illuc abſq; ordine uagatur, Latini, ut quidam uolunt, tipulam id inſectum uocant, in paluſtribus locis frequens. Hactenus putaui hūc morbum ab Arabibus, præcipue autem à Raze, inuentum eſſe, nec eſſe eius mentionem apud Græcos. Dum uero hæc ſcriberem, docēte me ſuprema ueritate, clare cognoui eſſe quem Græci lycaonem, lycanthropiam, & cynanthropiam uocant, nomine à lupis uel canibus deriuato. De his enim ſcribit Paulus, nocte exeunt, ad diem uſq; circa ſepulchra plerunq; uagantur, lupos, canesq; per omnia imitantes, pallent, oculis concauis & ſiccis ſunt, craſſe imbecilliterq́; uidēt, linguam ſiccisſimam habent, ualde ſitiunt, os ſaliua caret, cruraq; habent ob aſsiduas offenſiones inſanabiliter ulcerata. Aëtius ferè eadem, unum addens, quòd menſe Februario incipit. Quæ ſi conferantur his quæ de cutabuto ſcribit Auicenna, nemo ambiget eum morbū ab eo deſcriptum, quem Græci (ut diximus) lycanthropiam uocant, id eſt, hominis in lupū conuerſionem, præſertim cum & curatio ferè uerbum ex uerbo à Paulo ſit aſſumpta. Hæc igitur ſunt melācholię proprie dictę genera, quatenus uidelicet à mania etiā proprie dicta differt. Quandoq; enim mania pro melancholia ab autoribus accipitur, ut in illo aphoriſmo 4. lib. Inſanientibus ſi uarices aut hæmorrhoides ſuperueniant, maniæ ſolutio ſit. Dum uero ſub proprio capitur ſignificato, in hoc à melancholia differt, quòd ſicuti melancholia ex atra bile ſit, ita mania ex tenuium & bilioſorum humorum malignitate, ut Galenus teſtatur 3. aphor. libro in fine expoſitionis illius aphoriſmi, cuius initium, Autumno uero, & plurimi &c. Aëtius ferè in hæc uerba definit: Inſaniā abſq; febre, à ſanguine non putrido in caput irruente, cui quandoq; bilis miſcetur: ubi uero bilis adeſt & aſſatur, fit, inquit, feralis mania, qua quidam proprias carnes mandunt, & domeſticos uulnerant. Auicenna primam caninam, ſecundam

Canes nō dicit Paulus, ſed Aëtius.

cundam lupinam uidetur nominaſſe, in rebus quidem ipſis Aëtium ſecutus, in nominibus minime. Siquidem, ut ſuperius oſtendimus, caninam lupinamq; deſipientiam Græci ad melancholiam potius, quàm ad maniam referunt. Scribit præterea Auicenna caput, cui titulum facit, de ſenſus permixtione & alienatione, in quo cum illius aphoriſmi 6. libri ſententiam afferat, Deſipientiæ quæ cum riſu fiunt &c. uidetur id intelligere quod paraphroſynen uocant Græci. Sed quum & alterius aphoriſmi ſententiam referant, qui libro ſecundo ſcribitur in hunc modum: Quicunq; parte aliqua corporis dolentes magna ex parte dolores non ſentiunt, his gnome, id eſt, mens ægrotat: uidetur intellexiſſe mentis ſeu intellectus morbum. Celſus, ut ſuperius quoq; tactum eſt, cum præter phrenitin duo genera inſaniæ faciat, ſub eorum primo melancholiam, ſub altero imaginationis & mentis labem, de quibus antea dictum eſt, intellexit. Et de nominibus morborum, qui principales cerebri uires lædunt, tot ſint dicta: nunc de his qui motus impediunt dicendum.

Motiuæ uirtutis impedimenta.

Motiua uis aut in ipſo (ut ita dixerim) fonte radiceq;, hoc eſt, cerebro impeditur, aut in particularibus membris. In cerebro quinq; modis, maioris minoriſq; ratione inuicem differre uidentur. Quorum primus & inter omnes leuior eſt, quem Arabes Aluen ſeu palpitationem appellãt. Eſt aũtem motus quidam inuoluntarius palpebrarum & manuum, cum halycibus & oſcitatione. Sunt qui uertiginem quã dam leuem his aſſocient, eam uidelicet cui caſus non coniungitur. Non enim ſemper cadunt qui uertiginem incurrunt, ſicuti ex Galeno colligitur libro tertio de locis affectis. Quæ enim fortis eſt, eodem Galeno teſte, libro tertio Aphor. commento aphoriſmi 17. epilepſiæ apoplexiæq; eſt proxima: ferè tamen eiſdem nominibus in omnibus huiuſmodi affectibus, ſiue leuiores ſiue grauiores ſint, Hippocrates & Galenus utuntur, ilingi ſcilicet, ſcotomatis, ſcotodiniæ & diniæ ferè dixi, quoniã Galenus libro quarto de uictu morborũ acutorum inter dinon & ſcotodinon hanc agnoſcit differentiam, quòd dinos eſt quum caput circunferri uidetur, ſcotodinos quando ſimul cum hoc tenebroſa uiſio apparuerit. Quare ridendi recentiores, uel potius ſeculi uitio excuſandi, qui miris quibuſdam interpretationibus inter ſcotomiam, ut ipſi nominant, & uertiginem differentiam ſtatuere conantur, quum ſignificato nullo pacto euariẽt. Sed quod Græci ſcotoma à tenebris, Latini uertiginẽ à uorticibus aquarũ uocent, utroq; his qui hoc affectu uexantur cõtingente, ut ſcilicet in tenebris uerſari uideãtur, & tã proprium caput, quàm ea quę extrinſecus occurrunt per gyrum circunuerti. Arabes ſtidren, algabaran & ſandain dixere. Eſt & alius ſequentium comparatione leuis affectus, quem incubum paſsim nunc medici uocant, Græci ephialten, uel à uiro quodam hunc perpeſſo, uel à uerbo ἐφάλλεσθαι, quod inuadere ſignificat, quod qui eo affliguntur, inuadi ſe putant, & tollunt clamorem quaſi iugulentur, ut ait Lucretius. Themiſon πνιγαλίωνα, quoniam ſuffocari uidentur. Fit ferè noctu, & à ſomni initio: & quæcunque epilepſian patientes interdiu & uigilantes,

Vertigo

Dinos.

Scotodinos.

Incubus.

hæc per noctem & ſomnum ephialtici patiuntur. Plinius modo ſuppreſsiones, modo noctis ludribria, modo Faunorum in quiete ludibria nominauit. Arabes, inquit Auicenna, albedilon, & alcutum, Auerroës elgabum, Azarauius alcaibũ. Noſtri uulgò grauedinem uocant: nec ab re, quoniam qui eo uexantur, plerunq; irruere ſupra ſe uel animal, uel rem quampiam grauẽ imaginantur, qua loquela motusq; prohibeatur, & ſtupidi eorum ſenſus redduntur, non ſecus ac ſi leui quadam apoplexia, cuius nuncius hic morbus eſt, corriperentur.

Epilepſia.

In epilepſia enim cum totius corporis conuulſione principes cerebri operationes auferuntur, toto uidelicet cerebro, uel duobus eius præcipuis uentribus, patiente, hoc eſt, medio & poſtremo: primi enim, qui & proræ dicũtur, inter nobiles, ut multis locis teſtatur Galenus, non ſunt cõputandi. Patitur autem hæc cerebrum, uel quia in ſeipſo cauſam habet, uel quia à uẽtriculi utero, aliáue corporis particula eum recipit. Quia igitur cerebrum in hoc morbo ſemper patitur, ideo nonnulli ex Græcis ἱερὰν νόσον, ſacrũ uidelicet morbũ uocauere: quia cerebrum, ut inquit Alexander, ſacrũ & precioſum eſt ueluti ſacellum, in quo ſacerrima noſtri portio, id eſt, mens reſidet. Eadem ex cauſa maior dicitur à Celſo, uel quia hieron quandoq; magnũ ſignificat, & ut quidam uolunt, Herculeus: licet ſint qui nomen ab Hercule natum dicant, qui cũ morbum ſit paſſus.

Herculeus morbus.

Comitialis.

Dicitur & comitialis, quoniã ſi quis in comitijs eo corriperetur, diſſoluebantur comitia. Epilepſiæ autẽ nomen à uerbo Græco deductũ ἐπιλαμβάνεσθαι, quòd in eo capiantur & uincantur ſenſus, adeò ut à mortuis nihil abſint, inquit idem Alexander. Serapion alſaria & fædion, corrupta tamen uoce à pædion, quòd ſcilicet pueros præcipue infeſtet. Sunt ex uulgaribus qui lunaticum, maior pars caducum uel brutũ. Vniuerſa hæc nomina uehementiam morbi indicant, qui certe magnus eſt, non adeò tamen, quin eodem in membro, hoc eſt, cerebro, maior alius inueniatur, quem apoplexiã uocant Græci, noſtri morbũ attonitum: quæ epilepſiæ ſimilis quum ſit (in eodem enim loco, & ab eodẽ humore ambæ fiunt, frigido uidelicet & craſſo) eo tamẽ grauior eſt, quòd præter ſenſus & principales operationes motum quoq; penitus aufert, qui in epilepſia, licet uitiatus, remanet. Eſt aliud inter apoplexiã epilepſiamq; diſcrimen, quòd illa certis interuallis per acceſſiones quaſdã hominem arripit, quæ ubi ceſſauerint, integra, ſicuti antea, redit ualetudo. Apoplexia uel in mortem, uel in paralyſin deſinit.

Lunaticus.

Caducus.

Apoplexia.

Apoplexia & epilepſia in quo differant.

Paralyſis.

Eſt autẽ paralyſis, ut iam ad effectus qui in particularibus membris motum impediunt conuertamur, quæ alio nomine hemiplegia, pareſis, & hemiplexia à Græcis dicitur, & Latine reſolutio. Haliabas eneruationem, Zoar cadar, ſi in una tantũ particula: ſillegũ, ſi medietatem occupat corporis, Razes laxationem, Auicenna quãdoq; mollificationem. Per hanc ſenſus & motus quãdoq; ſimul aufertur, uel alterum ſine altero, non à toto corpore, ſed uel à dimidia tantũ parte, uel ab utraq; ſine capite, uel à particulari quopiam membro, neruis qui motui ſenſuiue ſeruiunt laxatis & ueluti madefactis remollitisq;. Si enim craſsior ſit materia quàm ut eam neruus imbibat, non

paraly

paralyſis, ſed ſpaſmus fiet, de quo paulò poſterius loquemur. Illud enim antea addendum, quòd ſi proprie loquẽdum eſt, nõ eſt paralyſis, niſi motus auferatur, ut 3. libro de locis affectis, Galenus teſtatur. Vt autem melius intelligãtur hæc, & uniuerſi neruorũ morbi cognoſcantur, ad memoriã reuocãdum, duplicẽ eſſe neruorũ operationẽ, ſenſum uidelicet & motũ: cumq; ſenſus quinq; ſint, unũ tãtũ, hoc eſt, tactũ, ad præſentẽ diſputationẽ pertinere, reliquis quatuor ſuo quẽque loco reſeruatis. Tactus uel aufertur, uel male fit. Si aufertur in totũ, nullũ affectui propriũ nomen inditũ, ſed, ut ait Galenus, ſenſus reſolutio dici poteſt. Si male fit, aut fit imbecilliter, & ſtupor uel torpor Latine, Græce ναρκῶ uel νάρκωσις, uulgò cõgelatio uel obdormitatio dicitur, præſertim ſi ſecũ difficultas aliqua motus cõiũgatur: in exacto enim torpore utraq; difficultas, tã ſcilicet ſenſus quàm motus inuenitur, quoniã torpor ipſe uia quædam eſt in paralyſin, imò parua quædam paralyſis. Aut perperàm fit, & triſtis illa ſenſatio dolor dicitur, de quo alio loco dicẽdum. Hi igitur affectus ſunt qui ſenſualem neruorũ operationem impediunt. At alia operatio, ſcilicet motus, bifariã & ipſa impediri poteſt: aut enim tollitur, aut peruertitur. Si primũ, uel penitus, & paralyſis, uel uix fit, & torpor dicitur, quantum uidelicet ad motum pertinet. Si motus quidem fit, ſed peruerſe, aut à ſolo morbo, aut ab ipſo non ſolo, ſed cum potentia naturáue ueluti luctante gignitur. Si primũ, ſimiliq; motu membra uiolenter uerſus ſuam originem extenta moueantur, quò à uoluntate ſolẽt, membrumq; deflectitur, ſpaſmus Græce, cõuulſio Latine dicitur, & à Celſo neruorũ diſtentio, Arabice luzezũ. Et ſi ad anteriora particulæ tendantur, emproſthotonos: ſi ad poſteriora, opiſthotonos: ſi in utraq; æqualiter, tetanus uocatur à Græcis, Latine rigor. Si uero non ad originem ſuã particula deflectitur, ſed præter naturam per uices modo attollitur, modo deprimitur, ſaltus Latine, Græce palmos dicitur, & in barbaris quibuſdam tranſlationibus iectigatio: fitq; quãdoq; in ſola cute, quando in ſubiectis ei muſculis aduenit: qui ſi magni fuerint, membrũ quoque uniuerſum ſecum per magna ſatis ſpatia ſaliendo trahũt. Et hi quidem motus à ſolo morbo fiunt. A morbo autem ſimul & potentia tremor fit, potẽtia quidem mouere membrũ conãte, morbo uero reſiſtente. Ex hoc enim ueluti prælio fit, ut quãdoque membrũ, ueluti potẽtiæ parens imperio, in eam quã ipſa iuſſerit partẽ moueri cõtendat: quãdoq; ſuperatũ, ceu graue naturali grauium motu deorſum uergat. Accidit autem hoc præcipue in eo motu qui quies uidetur, quẽ Galenus τονικὸν nuncupat, quaſi tenſiuũ diceres, quãdo uidelicet membrũ aliquod extremum, ut exempli gratia, brachiũ nulli rei innixi extentũ & immobile cupimus cõſeruare, tũc enim muſculi uniuerſi, earumq; chordæ ita fatigantur, ut abſq; ullo etiam morbo ex ſolius potentiæ laxitudine quãdoq; tremor adueniat, præſertim in ſenibus iam defecta uirtute: ſed & in ualẽtiſsimis iuuenibus, ſi nimio onere preſsi obãbulẽt, uel feræ, uel latronibus occurrãt, uel terribilem aliquẽ tyrãnũ adierint.

Neruorum duplex operatio. *Narcoſis.* *Torpor.* *Motus bifariã impeditur.* *Spaſmus.* *Emproſthotonos.* *Opiſthotonos.* *Tetanus.* *Saltus.* *Palmos.* *Tremor.*

Et de neruorũ affectionibus cerebriq; hactenus dictum ſit, iam ad

inferiora

inferiora deſcendamus, ab oculis inchoantes nobiliſsimi ſenſus ſedibus, eoq; præ alijs, ut inquit Ariſtoteles, dilecti, quòd plurimum rerum differentias nobis oſtendunt.

Oculorum duplex operatio.

Oculi duplicem habent operationem, ſenſum uidelicet & motũ. Læditur oculorũ ſenſus, ſicuti & aliæ operationes, aut quia nõ fit, aut quia male fit. Hoc autẽ accidit, aut primo uiſus inſtrumento, cryſtalloide uidelicet humore patiẽte, aut ui ipſa, ſpiritibus uidelicet deficientibus: uel uiſiuis neruis impeditis, aut aliarũ oculi partium quopiam primo inſtrumento ſubminiſtrantium. Omnes autem hæ quas enumerauimus partes, id eſt, quatenus quidem ſimilares, ex quauis octo temperaturarum poſſunt oblædi: quatenus inſtrumentales, ab obſtructione, compreſsione, tumore præter naturã, atque ab eo eſſectu qui tam ſimilaribus quàm inſtrumentarijs eſt communis, cõtinuitatis ſolutione. Poteſt & ipſe cryſtalloides humor à propria ſede diuelli. quòd ſi ad maiorem minorẽmue canthũ accedat, decori quidem multũ, uiſui parũ obeſt: ſi ad ſuperiora inferioráue, cauſa eſt, ut ebriorũ more quicquid inſpicitur, duplicatum uideatur. Sed & uuea uocata tunica, ſi creſcat, minuatur, diſtrahatur uel diſrũpatur eius foramen, poteſt uiſui obeſſe. augmentum quidem ſemper, ſiue ab ortu ſiue poſt cõtingat, imminutio, nõ niſi poſt ortũ adueniens, quia potius quum naturalis eſt iuuat: uiſum enim, inquit Galenus, maxime exacuit. Quũ uero ex tẽpore minor fit, nõ paruitatis ratione uiſum impedit, ſed quia eius paruitas malum quẽpiam affectum ab humore quem imbibit ſequitur, ipſius uidelicet tunicæ relaxationem, uel tentionem, uel quia humor tenuis, qui eam & cryſtalloidem interiacet, oui albo ſimilis, aliquam ob cauſam exaruit, & minor eſt factus: quare uuea concidens contrahitur, & minor apparet, ſpatiumq; id quod inter eam & cryſtalloidem erat, decreſcit. ad quod etiam facit, quia ipſa cryſtalloides, humore quo madebat deficiente, ſiccior efficitur, & propterea quum per minus ſpatium luci occurrat, non ſecus uiſus læditur, atq; his qui per loca niuoſa diutius detectis oculis ambulant. Altumarem hunc affectum uocat Auicenna. Necnon & his qui non conniuendo ſolem inſpiciunt, quorũ nõnullos obcæcatos ſcribit Galenus, egoq; hominem noui qui ſpectandæ eclipſis ſolis nimio deſiderio uiſum ita hebetem reddidit, ut nullo unquam tempore in priſtinam uim referri potuerit. Non propria igitur ratione uueæ paruitas uiſui obeſt, ſed quia alios morbos ſequitur. Magnitudo autem quum nunquam bona eſſe poſsit, etiam ſi naturalis ſit, plerunque tamen & ipſa alios affectus comitatur. Vbi enim ſubiecti humores præter modum augeantur, ipſam quoq; extendi & creſcere neceſſe eſt, inſtar utris ueſicæq; repleri. Sed erit quidem hic affectus uueæ accidentalis, & humoris ipſius proprius, ſicuti & hi affectus, in quib. quantitate ſeruata, uel ſubſtantia uel color eius permutatur. Nam ſi craſsior factus fuerit, & totam pupillam occupauerit, uiſum penitus auferet. Si in centro tantũmodo craſſus, res ueluti feneſtratæ uidebuntur. Si diuulſæ craſſæ partes ſint, nec inuicẽ coëant, uelutí obuolantes muſciones in aëre apparebunt. Si coëant, nec ualde

Cryſtalloidis humoris a ſede ſua diuulſi, incõmoda.

Vuea tunica.

craſſę

craſſæ ſint, idola quædam nõ diſsimilia his quæ aliquãdo à nubibus gignuntur, repræſentantur, ad eos etiã colores uergentia, qui in ipſo humore reperiuntur: nam pro modo coloris ipſius humoris non ſolum idola, ſed etiam res exteriores colorari uidentur. Similes ferè affectus faciunt uiſuales ſpiritus, quos multos eſſe oportet, & inſtar ætheris puros ac ſplendidos, ſi pariter proxima longinquaq; diſcernenda ſunt. Vbi enim puri quidem ſint, ſed pauci, proxima exquiſite, lõgius ſubmota nullo pacto diſcernũtur. At ſi è cõtrario multi & impuri, longinqua cernit, ſed obtuſe. Si in utroque peccent, neque longinqua, neque propinqua exactè diſcernit. Sed & cornea uocata membrana, quæ ante pupillam poſita eſt, ſi craſsior dẽſiórue fuerit, uiſum obtuſum reddit. *Corneæ membranæ uitia.* Si humentior, non ſolum obtuſum, uerum quaſi per nebulam uaporem, caliginem uel fumũ uidere facit. Si colore uariat, pro illius natura uiſio peruertitur. Longe autẽ magis uiſus impeditur, ſi uel phlegmonem, aliúmue tumorem, aut ſuppurationem, aut ulcus patiatur. Quòd ſi cuncta hæc effugerit, uix fieri poterit quin ex rugis in extrema ætate cõtractis, uiſus hebetetur. Super adnata quoq; membrana dum inflammationẽ patitur, per accidens uiſum impedit cõmunicato uidelicet reliquis partibus nocumento, *Superadnata.* ſicuti & quandoq; magni palpebrarum tumores. Chemoſis uero & pterygia, nõ ex accidenti, ſed per ſe, quando uidelicet pupillam operiunt. *Chemoſis. Pterygia.* Et hi quidem ferè affectus ſunt quibus oculi læduntur: ſi quid uero deeſt, ex epiſtola de exterioribus morbis petẽdum eſt. Scio autem te dicturũ, hæc nihil ad rhombum, quando nominũ notitiam, non rerum, literis epiſtola pollicetur. Scias autem uelim, maiorem horũ affectuũ partem proprijs carere nominibus: & ſi qui ſunt qui propria ſortiti ſunt nomina, ea ab alia epiſtola ſunt petenda. Hæc autem ueluti parerga epiſtolæ addidimus, ſcientes uix reperiri membrum quod tot morborũ genera perpetiatur, & in quorũ agnitione plus medici hallucinentur, quum tamen inter inſtrumentalia membra ſit minimum. Vniuerſa tamen hæc morborum cõgeries, in eam quam ab initio propoſuimus recidit diuiſionem: quia uidelicet ſi magna ſunt, uiſum ex toto auferũt: ſi minora, uel minuunt uel peruertunt. Aufertur autem uiſus uel abſq; manifeſta paſsione, & amauroſin uocant Græci, *Amauroſis.* Auicenna uiſus deſtructionem, recẽtiores guttam ſerenã: quod ferè aduenit, ipſa ui uiſiua uel in ſe, uel ob inſtrumentũ per quod ad cryſtalloidem fertur, uiſualem uidelicet neruũ, laborante. Vel à manifeſta, & tunc ad aliquem illorum affectuum refertur, quos in alia epiſtola nominatos, hic per diuiſionem ueſtigauimus & expoſuimus. At ſi non in totum uiſus deperijt, ſed non recte fit, aut qualitate peccat, quia ſcilicet quæ uidenda non eſſent cernit, & paroraſin Græci, Auicenna imaginationem uocat: *Paroraſis.* aut quantitate, quia ſcilicet minus uident: & ſi manifeſta ſit cauſa, ex ſuperius dictis eſt quærenda, *Imaginatio.* eiuſq; nomen ex alia epiſtola petendum: ſi immanifeſta, aut noctu interdiúque perpetua, amblyopiam appellant Græci, *Amblyopia.* & *σκνίπτοντες* qui patiuntur: noſtri uiſus obſcurationem, & qui magis Latine loqui uolunt, uiſus hebetudinẽ,

Celſus

Celſus oculi caligatiouē. Aut interdiu quidem rectè, occidente ſole imbecillius, noctu nequaquam cernunt, & nyctilopas uocāt Græci, Latini luſcioſos, & nuſcitioſos, Celſus oculorū imbecillitatē, nullo ei alio nomine inuento. Aut è cōtrario noctu præter cæteros, interdiu hebetius, Auicenna aſiarem nominauit, Greci uidentur & hos di cere nyctilopas, ſunt tamen & qui myopas. Et de morbis oculorū ui ſum impedientibus ſatis ſit dictum. Motus & ipſe uel in totum deperit, ſecunda neruorum cōiugatione oblæſa, à qua ſex muſculi oculum mouētes uim motricem accipiunt. Si uero nō totus neruus in ipſo trunco lædatur, ſed aliquis eius ramus, unum ex ſex muſculis nuper dictis componens, ille tantūmodo motus impedietur qui à muſculo læſo fieri conſueuit. Conſtat autem oculum introrſum, extrorſum, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, à proprio & ſuo cuique motu accōmodato muſculo moueri. Sexcuplex igitur nocumentū in oculi motu pro aliꝰ & aliꝰ muſculi uitio poteſt cōtingere: aut enim retro actus extrà ferri nō poterit, aut è contrario, aut in uno latere fixus ad alterum nequit deflecti, uel ſurſum deorſum'ue manet immobilis. Sunt præterea & alij muſculi per quos totus oculus circūuoluitur, & alij per quos mollis neruus, qui & uiſualis dicitur, ſuſtinetur. Illis igitur offenſis, circūuolutio impeditur, his totus oculus procidit atq; à ſede ſua dimouetur. Horū autē affectuū uel non ſunt propria nomina, uel ſi qua ſunt, ex alia epiſtola petātur. Sed in oculis diu morati, iam ad aures tranſeamus.

Nyctilopes.

Motus oculorū unde lædatur.

Auditus impedimenta.

Auditus trifariā, ſicut actiones aliæ, impeditur. Aut enim in totū aufertur, & κώφωσιν Greci, Latini ſurditatē: aut imbecilliter, & δυσηκοΐαν, uel βαρυηκοΐαν illi, hi imperfectum ſiue imminutū, uel grauē auditū, Auicēna taraxen. Aut corrūpitur. quia ſcilicet interius auditur quod exterius nō ſonat, & illi ἦχον uel παρακοΐαν, Auicenna ſonitum, tinnitum & ſibilum nominauit. Sequitur huiuſcemodi caſus uel auditiuæ potentiæ læſionē, auditorij uidelicet nerui, aut partis cerebri unde oritur, uel inſtrumentorū primi ſcilicet, aut eorū quæ illi deſeruiūt ob læſionem. Hæc autē fit uel ab aliqua una ex diſtemperantijs, uel ex tumore præter naturam, uel ex obſtructione, uel cōtinui ſolutione. Ex quibus morbis interdum dolor ſequitur, quē ὠταλγίαν Græci uocant. Alijs præterea affectibus affligitur, quos quum alia epiſtola recitauerimus, ad nares tranſibimus.

Nares.

Nares inſtrumentū quidem ſunt olfactus, alio tamē modo quàm oculi uiſus, & aures auditus: ſiquidem in his duobus id continetur, quod eſt proprium ſenſus inſtrumentū. Nares olfactui quidem & ipſæ miniſterium prębent, propriū tamen inſtrumentū non in ipſis, ſed in anterioribus cerebri uentribus reſidet, ſicuti apertis rationibus à Galeno proprio cōmentario demōſtratur. In alio quoq; nares à prædictis duobus inſtrumentis differunt, quòd præter olfactū duobus etiam muneribus deſeruiunt, ſpirationi uidelicet & excrementorum cerebri expurgationi: ex quo fit ut plurium modorum morbis pateant. Singula enim trium operationum trifariam lædi poteſt. Et ut à præcipua incipiamus, aut olfactus penitus tollitur, aut non

recte fit:utrunq; autem horũ,uel læſo organo primo,uel alijs ei deſeruientibus,poteſt accidere.Primum affectum priuationem olfactus uocamus.Secũdus bifariam ſecatur,ſicuti & reliqui ſimiles.Aut enim minuitur,aut corrumpitur,atque hoc adhuc dupliciter:aut enim ſentiuntur quæ ſentienda nõ ſunt,ut cum nullo præſente odorabili,odor monſtratur:aut quæ boni odoris ſunt,mali putantur:uel è contrario olfactum in his corruptum,in illo diminutum dicimus, nec alia propria nomina in his affectibus inueniũtur.Spiratio quoq; pariter uel in totum deperit, uel male fit, proprijsq; nominibus & hi carent affectus,à quibus hæc impedimenta cõtingunt.Excrementa quoq; uel nequaquã exire poſſunt,uel uix exeunt,uel talia exeũt qualia exire non deberent:& quum uel ſanguis effluit,uel corrupte quædam res & fœtentes, *κόρυζαν* uocant Græci, grauedinem Latini, quum materia per os,quod quia foraminulentum eſt, *ἠθμὸν*, id eſt, colatorium Græci uocant,defluens naſitatem quandam & uocis læſionem facit,ſeu, ut inquit Celſus,nares claudit,uocẽ obtundit. *Naſitas.* Sequũtur uniuerſi hi affectus uel cerebri,uel oſsium,quod colatorium diximus appellari,aliquẽ morbum,malam uidelicet temperaturam, aut compoſitionem,uel ſolutã continuitatẽ:nec facile aliquẽ inuenias,qui in dictorum quẽpiã non referatur. Sternutatio enim, quã Græci *πταρμὸν* uocant,nihil aliud eſt q̃ uehemens quædã per nares expiratio:quæ quum à natura fiat,expellere à ſe id conante quod eã infeſtat,non proprie & neceſſariò morbum ſequitur. *Sternutatio.* Et de narium morbis hæc dicta ſint:ſi qua uero deſunt,ex alia epiſtola petantur.

Lingua quoq; quũ triplici officio,ſenſus ſcilicet,tactus & guſtus fungatur,trinæ iacturæ ſubiacet,quarum ſingula ſecundum ſæpe dictam operationũ læſionẽ trifariam quoq; multiplicatur. *Linguam infeſtantia mala.* Patitur etiã ob cõmunionẽ quam cum cerebro habet:motũ enim à ſeptima neruorum cõiugatiõe ſuſcipit,& à tertia ſenſum.Quare hac oblæſa,motus,illa ſenſus impeditur.Maior autẽ eorũ pars uel proprijs nominibus caret,uel ſi nomina propria habẽt,ea ſunt in alia epiſtola enumerata.Inuenio tamen *τραύλυς* à Græcis uocari,qui eas dictiones proferre nequeũt in quibus t r literę cõiungũtur,ſicuti in uoce ipſa traulorum. *Trauli.* Sunt & qui *ψέλλυς* eoſdẽ uocent,Latine balbos, Auicenna caras & alchaël. *Pſelli.* Alio tamẽ loco alfetc & altete numerat inter huiuſcemodi impedimenta,uocibus,ni fallor,à ſonitu qui in loquẽdo fit acceptis.Eos uero qui penitus loquela carent, *φώνυς* Græci,Latini mutos. Labia uolũtario motu per proprios muſculos ad omnẽ poſitũ mouẽtur,nec ſine eorũ motu aperiri plenè os poteſt. *Labia.* Soli tamẽ eorũ muſculi ad hoc mun⁹ nõ ſufficiũt,ſed pręter illos hi q inferiorẽ maxillã mouent,ſunt neceſſarij.Aliquo igitur horũ muſculorũ laborante,impediri eius officium neceſſe eſt:& propterea contingit,ut uel os reſerari non poſsit,uel ſemel apertũ non amplius claudi, uel dextrorſum aut ſiniſtrorſum,ſurſum uel deorſum, diſtractum aut laxatum permaneat.Horum autem affectuum,præter cynicum uocatum ſpaſmũ,de quo alia epiſtola tractauimus,nullus, quod meminerim, nomen proprium inuenit. Auicẽna caput ſcripſit cui eſt titulus,quã-

do os remanet apertum. Exit aliquando ex ipſo ore res, quæ uel exire in nullo ſano debet, uel non ea quantitate aut qualitate. Horũ unum eſt quod nullo faſtidio patientem, maximo afficit eos qui ſecum uerſantur, fœtida uidelicet expiratio. Aliud, quod eum tantum qui patitur, ſanguis tertium: quod utrunq; ſputum uel ſaliua præter modum effluens, præter hæmoptoicos, hoc eſt, ſanguinem expuentes, nullum proprium nomen obtinuit. Licet dentes omni morborum generi & per ſe ſubiaceant, & per cõmunionem cerebri gingiuę & nerui laborent, de omnibus tamen non tractauerunt medici, nedum quòd ſingulis nomina propria impoſuerint. Vidētur enim ſymptomata potius quàm morbos eorum annumerauiſſe, à dolore ferè inchoantes, quem ὀδονταλγίαν Græci uocauerunt. Hunc certũ eſt à ſimilibus cauſis fieri, à quibus in alijs fit membris, à ſoluta uidelicet continuitate, uel mala temperatura, uel ipſius dẽtis, uel nerui, uel gingiuæ. Alterum addit Auicenna ſymptoma, quod uocat dentis cõmotionem, quod certę ab ægritudine in ſitu dependet, quoniam uidelicet non bene gingiuæ dens cohæret, σειομένους dentes uocãt Grę ci. Addit & Auicenna caput de perforatione & corroſione, atque poſt id aliud cui titulus de ruptura & corroſione. Græci βεβρωμένους, dicunt eos qui corroſi ſunt, perforatos uero τετρημένους, ſicuti perforationes τρήματα, βρῶσιν & βρῶμα, corroſionem uel eroſionem. Fractos uero uocat Galenus, τεθραυσμένους. Quare error ſubeſſe uidetur apud inſcriptionem ſecundi capitis Auicennæ, quum de ſola ibi fractura ſcribitur, non de corroſione. Scribit quoque Auicenna de alteratione coloris dentium, Gale. πελιδνουμένους quodam loco uocat, quaſi liueſcentes dixeris. Alio loco μελαινομένους, hoc eſt, denigratos. Sed ad alterã potius epiſtolã hoc pertinebit. Meminerũt quoque Gręci dẽtium ῥευματιζομένων, poſſumus fluctionem patiẽtes appellare. Eſt & apud Auicen. caput de facilitate originis dentium, Gale. ὀδοντοφυοῦντας infantes uocat eos qui dentire incipiunt, ſic enim Latini loquuntur. Tali præterea modo afficiuntur, ut neque calida neque frigida tolerent, ſed ab utroque uel altero doleant: hebet Auicen. uocat. Apud Græcos uero uel Latinos proprium nomen affectus hic nõ inuenit. Stupent, interdum adeò ut uix maſticationi ſeruiant, congelationẽ Auicenna, αἱμωδίαν Græci uocant. Strident præcipue in ſomno, ὀδοντοβρυγμὸς à Græcis dicitur. Vermes quoque ſentiunt. Gingiuæ & labia, præter ea quæ alia epiſtola numerata ſunt, nullum incommodum patiuntur, quod proprium nomen ſortitum ſit: & propterea his obmiſsis intimius procedentes, fauces primò, & poſt eas guttur inuenimus. Eius partis quæ à Græcis φάρυγξ, à Latinis fauces uocantur, interioribus muſculis inflammatis fit συνάγχη, exterioribus, παρασυνάγχη. Gutturis uero, quod λάρυγγα uocant, interioribus muſculis inflammationem patientibus κυνάγχην, exterioribus παρακυνάγχη generatur: ita enim, ut refert Galenus, recentiores Gręci medici diſtinguebant, quum Hippocrates omnes horum locorum affectus ſpirationem quoquo modo deteriorem reddentes, una uoce cynanchas nuncupauerit. Ipſe autẽ Galenus res potius quàm nomi

Fœtida expiratio.

Dentes.

nomina ſequēs, quinq; eius genera numerauit ex Hip. in prognoſtico collecta, primū ubi fauces phlegmonē patiuntur, ſecūdū ubi non fauces, nō os, nec ulla pars quę uideri poſsit inflāmatur, ſuffocationis tamē periculū in gutture ſentitur. Tertiū, ubi extrinſecus circa fauces inflāmatio apparet. Quartū ubi gutturis tā internę quàm externę partes affectę ſunt. Quintū ab alijs pretermiſsū, ubi ad interiores partes uertebrę luxātur. Latini anginā cōmuni nomine omnes huiuſcemodi affectus uidētur nominaſſe: quāquā nec fortè errauerit qui eas *Anginæ.* inflāmationes quę exterioribus muſculis accidūt, iuxta anginas nūcupauerit. Celſus, quòd fortè quiſpiā miretur, uoce ex Latina Græcaq; cōpoſita, utiſynanchen uocat, ubi fauces linguaq; iā rubore intumeſcūt, uox nihil ſignificat, oculi uertūtur, facies pallet, ſingultusq; eſt. Vbi uero tumor & rubor tātūmodo eſt, cętera nō ſequūtur, paraſynāchē à Gręcis dicit appellari. Auicēna, ſuffocationis & alabę nominib. uniuerſa hęc compręhendit. Neq; hęc tantū, ſed & ſtomachi, quē ipſe merin uocat, tumorem eodem capite compręhendit. Malum autem quod exerere linguam cogit, & os aſsidue hians & apertum tenere, caninum nuncupat, cynanchen Græcorum uolens ſignificare, quāuis in ipſa re ab illis recedat, ut bene conſideranti apparebit. Alabæ autem uoce eā ſuffocationem ſignificare uidetur, quæ ab aliqua exteriore cauſa uiolenter fit, ut aqua uel laqueo, Græci ἀπαγχομένους, id eſt ſuffocatos, de quib. Hipp. 2. lib. in aphor. Ex ſtrangulatis & nondū diſſolutis &c. Suſcipiunt eadem loca deſtillantes à capite humores, *Catarrhus.* κατάῤῥουν Paulus uocat, ſi in palatum & fauces materia deſcendat, Latini deſtillationem. Sunt tamen qui his nominib. in omni à capite in inferiores partes fluctione, promiſcuè utuntur. Vbi uero ad guttur aſperamq; arteriam humor deſcendit, ita ut madente interiore pellicula uox rauceſcat, βράγχον uel ἀρτηριακὴν Gręci, Latini raucedinem nominant: quā paſsionem ex magna quoq; uociferatione uel aëris frigidi inſpiratione poſſe contingere, & Paul. aſſerit, & experiētia ipſa confirmat. Eſt autem raucedo ſymptoma, uocis uidelicet corruptio. Trifariam enim & ipſa uox læditur: aut enim in totum deperditur, & *Raucedo.* ἀφωνίαν Græci, nos inuocalitatem dicere poſſumus: aut non bene fit. Adueniunt autem hæc nocumenta non ſolum ob gutturis morbos, ſed ob aliorum quoq; ad uocem concurrentium inſtrumētorum ob læſiones. Ad formandam enim uocem, præter uim à cerebro per recurrentes uocatos neruos tranſmiſſam, multa concurrūt, quæ à Gal. commentario peculiari de uoce inſcripto, ut alia taceam loca, ſeriatim enumerantur: inter quæ primum eſt expiratio, quæ fit à contra- *Expiratio* hentib. thoracem muſculis. Secūdum, quaſi uocis materia, exufflatio: *Exufflatio.* hac enim deperdita, uocem perire eſt neceſſarium, exufflationem faciūt muſculi qui inter coſtas ſunt. Perforatis igitur muſculis illis uel thorace, tota uocis materia deperit, atq; homo penitus obmuteſcit. ſtrepitum facit exufflatio per faucium muſculos, uocem per guttura les, loquelam per linguam, quæ articulatim uoces diſtinguit, coadiuuantib. dentibus, labris, narium foraminibus, palato, gurgulione. Iuxta igitur alicuius iſtorū lęſionē atq; læſionis modū, & uox & loquela

uel in totum,uel in parte aufertur,uel non qualis fieri debet aut ſolet efficitur,ſed modo nulla,modo media tantum,modo rauca,modo reſonãs,modo tenuis,modo aſpera aut obſcura redditur. Auicẽna tenuem appellat breuẽ,ſubtilem facit cõtrariam tenebroſæ, eam tenebroſam uocans quam Gal.obſcuram,ſicuti craſſam quam ille reſonantem. Ab aſpera arteria ad pulmonem acceſſuri, primo eorum morborum nomina perſcrutabimur,qui maiorem communionem cum mox recitatis habere uidentur,qui uidelicet ſpirationi nocumẽtum præbent. Horum tria præcipua ſunt genera, δύσπνοια, ὀρθόπνοια, ἆσθμα. Primã,ſpirandi difficultatẽ:ſecundã,rectam ſpirationẽ:tertiã, anhelationẽ uel ſuſpiriũ Latine poſſumus nũcupare. Medicorũ uulgus hãc aſma,illã diſniã,mediã uocãt orthomiã. Pulmonibus omnia morborũ genera poſſunt cõtingere,inter q̃ præcipua eſt inflãmatio, Græci περιπνευμονίαν, Arabes uoce parũ mutata peripleumoniã, ex Latinis nõnulli pulmonariã uocãt. Bile autẽ ſanguini admixta,ipſo tamẽ ſuperãte ſanguine,fit phlegmone eryſipelatodes,ſicuti cõtrãbile exuperãte eryſipelas plegmonodes,& utriſq; æqualib⁹ phlegmone & eryſipelas. Poſsũt & in ipſis pulmonib⁹ alij tumores cõtingere, durus uidelicet,laxus & inflatiuus:qui quòd raro admodũ cõtingũt, proprium nomen nõ inuenere. Poteſt & quandoq; in ipſa corporis ſubſtãtia aqua cõgregari,quę res etiã nomẽ aliud nõ inuenit. Inflammationes uero pulmonis quæ dictæ ſunt,in maiores minoréſue abſceſſus trãſire poſſunt,q̃ niſi reſoluãtur,ſuppurati atq; diſrupti,pure inter thoracẽ & pulmonẽ cõgregato,affectus fit q̃ ἐμπύημα dicitur,à quo ἐμπυικοὶ dicũtur qui eo infeſtãtur,nos generali uocabulo ſuppuratos nũcupamus. Interdũ tamen nõ ex diſrupto abſceſſu,ſed ex pituita lõgo tẽpore ibidẽ putreſcẽte idẽ affectus gignitur. Sed & interdũ ex ulcere manat poſt ſputũ ſanguinis nõ agglutinato:quod quidẽ ulcus ſi in pulmone fuerit,ſtatim phthiſis ſequitur,quã tamẽ proprie Græci φθίσιν uocant,definiũtq́; totius corporis cum parua febre extenuationem, pulmonis inſanabilia ulcera conſequentem.

Pulmonum morbi.

Phthiſis,

Hactenus Manardus, reliquam huius epiſtolæ partem,morte præuentus,uir ille perpetua uita digniſs.imperfectam reliquit.

EPIST. IIII. Ioannis Manardi,ad Bachienſem Canonicum,dolore capitis & artuum,cum ſanguinis mictu,& præuio quodam ad elephantiam affectu laborantem.

MORBI longi,longam curationem deſiderant:difficiles diligentiam:qui utrumque habent,præſertim cum ſunt plures,maximo ſtudio & cautela indigẽt. Quum igitur patiaris dolorem antiquum capitis & articulorum,cum ſanguinis mictu,præuioq; quodã ad elephãtiaſin affectu,quæ in facie iã & unguibus exerit ſe manifeſte, ſi uitã propriã diligis,non ſecus ac pro animæ ſalute diuina,ſic noſtra pro corporea obſeruare præcepta debes:quæ ſunt, Victus parcitas,laborum &

Somnus à cibo perniciosus.

rum & curarum moderatio, ueneris fuga, uigiliæ & ſomni æqua diſtributio, ita ut non minor ſeptem horis ſomnus ſit, nec maior octo: nocturnusq; potius quàm diurnus: & ſi neceſsitas dormire interdiu coëgerit, ante cibum potius, quàm poſt dormiendum. Semperq; cauendum, ne ſtatim à cibo ſomnus occupet, ſed duarum horarum interuallo ad minimum diſcludatur. Durum ſit ſtratum, lana potius quàm pluma oppletum, corióque potius quàm panno opertum. Idē de ceruicali intelligatur, quod etiam ſatis eſſe debet elatum & eminens. Caput leui operimento interdiu, leuiſsimo noctu tegendum. Summopereq; uitandum, ne uel mora in ſole, uel prope ignem, uel in æſtuarijs ſeu hypocauſtis, uel alio quouis modo præter modum calefiat. Renes etiam & hepar à calore, quantum fieri poteſt, defendenda: ideo conandum ne etiam hyeme pelles corpori proxime hæreant: & propterea ueſtis pellicea, ſi quando ea utendum, lata eſſe debet, nec per zonam arctius corpori adnecti.

Cibis his ueſcendum: Panis ſit bene coctus, ſalitus, fermentatus, & ab exteriore cruſta emundatus. Caro ſit uituli, hœdi, ueruecis anniculi. Pulli gallinacei, capi, phaſiani, perdicis, auicularum, turturum. Piſces uel parui, uel lucij, uel hi qui ab eo quod aſſari ſolent, nomen à uobis acceperunt. Oua gallinæ recentia, & uel ſorbilia, uel in aqua cum omphacio leuiter cocta. Vniuerſa aromata penitus interdicuntur. Ex oleribus maxime conueniunt, intybum tam domeſticū, quæ dicitur endiuia, quàm ſylueſtre, quod cichoriū uocant. Item utraq; bugloſſus, ſcilicet quam boraginem, & quam communi nomine bugloſſam appellant. Lactucas quoq; concedimus, atriplices, & ſpinacia. Oxylapathon, quod acetoſam uocant, commēdamus. Ex granis ordeum, auenam, far, oryzam, milium, panicum, tantum concedimus. Ex fructibus ceraſia acida, bona ueſtratia pruna, biſtricia quæ à loco dicitis, & pira, uuas uel ſuſpenſas in ſole, uel penitus exiccatas, concedimus, & amygdalas, & auellanas.

Caſei uſus, niſi recentis, & raro, prorſus abdicetur. Cappares & aſparagos non uetamus, ſi cum melle & aceto condiantur. Aceti tamen rarus ſit uſus, & ſi quando utendum, paſſulæ in eo antè maduerint. Oleo oliuarum condiri, & panem de more patriæ, & alia iuſculenta, potius quàm butyro, uolo: reliqua olea præter amygdalinum prohibeo, immodicámque qualiſcunque ſit pinguedinem.

Omnia animalium interanea, præter gallinarum hepata, dimittantur. Cauenda omnia ſale condita, uel etiam nimium ſalita. Et hæc quidem de cibis dicta ſint, illud ſemper in mente habēdo, quód quæcunq; conceſſa non ſunt, prohibita intelligantur. Potus ſit uinum lene, album, uel ſubrubrum, clarum, non dulce, ſed potius ad acerbum inclinans, cui tantum aquæ miſceatur, ut omnis ad caput euaporatio, omnisq; acuitas amoueatur: quod fieri in ueſtris uinis uix poſſe uidetur, niſi ut minimum tertia pars aquæ addatur. Neq; uinum, neq; aqua quæ bibitur, eſt aut glacie, aut niue, aut alio ingenio infrigidanda, ſed, præſertim hyeme, potius ad tepidum uergat. Ex alijs potibus, aquam cum ſaccharo, uel cum exiguo melle coctam

concedimus,& eos qui cum ſylueſtribus pomis uel piris parantur. Aquam quoq; olerum, de quibus ſuprà mentionem fecimus,per modum quem deſtillationem dicunt,extractam.Non autem loturo balneum puræ aquæ,niſi in ea herbæ,quas infrà ſcribemus, ebullierint,ſed aquarum ſponte calidarum laudamus. Moderatis uero etiam frictionibus in partibus non læſis utendum. Enitẽdum porrò ut quotidie uentris excrementa exeant:quod ſi natura per ſe non fecerit,uel enemate,uel balano,uel maluarum & braſsicæ iure eſt iritanda. Nonnulla tamen infrà inter medicinas ſcribemus, quæ huic rei poterunt ſubuenire. Vehementes animi affectus fugiendi,ueluti ira,triſtitia,cogitatio.Sed & clamor quoq;,riſus effuſus,rixa,& contentio. Odores magni,præſertim rerum calidarum,ſunt euitandi,ut moſchi,ambræ,ſtyracis,binzoi,chamæmeli, eius ſpicæ quam lauandulam uocant,& ſimilium. Et de his quidem quæ ad rationem uictus attinent,hæc dixiſſe ſat ſit:ſi qua enim deſunt,ex dictis facile poſſunt intelligi.Nunc ad medicamenta tranſeamus.Non enim ſat eſt bono uictu,ne malus gignatur ſanguis,præcauere,ſed ſimul quoq; antiqui corruptiò ita medicamentis purganda eſt,ut ſimul malitia auferatur, & bonus ſanguis paulatim ſubnutriatur.

Membra quoq; principalia roboranda ueniunt,in quibus uirium uigor reſidet,& quæ infeſtant accidentia mitiganda.

Ad primum exequendum,præter tres iam factas uenæ ſectiones, uariaſq; purgationes,ſummè confert per uices, modo aquã in qua cichorium & borago bullierint,in aurora bibere,modo ſerum caprinum.Quibus ſi aluus adſtricta fuerit,cochleare magnum fecis uini albi tenuiter contritæ adijciatur. Aeſtate autem ſemel in hebdomade,quinq; ex catapotijs eadem hora ſumẽdæ,quæ habent:Aloës lotæ,agarici electi,ſenæ ana ʒ.1.s.myrob.citrinorum ʒ.s.roſarum ℈.1.diagridij grana 15. pilularum de lapide lazuli ʒ.1.id eſt, de lapide cyaneo.Cum ſucco roſarum fiant pilulæ numero 35.

Vbi calores remitti cœperint,ineunte autumno,extracta prius ex media ſiniſtri brachij uena ſanguinis ſelibra,ſeri caprini binis calicibus,quatuor ebuli molles ramuſculi,& medius centauri pugillus,ueſperi immittenda ſunt.Hinc poſtridie mane herbæ excolandæ,& ſerũ bibẽdũ,ſingulaq; hebdomada quinq; ex his pilulis ſumendæ,quæ recipiũt,Aloës hepaticæ,ſenæ,agarici,corticũ hellebori nigri, myrob.Indorũ ana ʒ.1.diagridij,nucis unguentariæ,quã moſchatã uocãt,roſarũ ana ℈.1.Cũ decoctione tenuioris cẽtauri fiant pilulæ 35.

Herbæ in aqua ubi balneandum coquendæ, Calamentũ,ſerpyllũ, hyſſopus,lapathium,fumus terræ,hoc eſt capnum,ſaluia,chamæmelon.In quo balneo ſudor eliciendus eſt,uaſe in quo fiet(ut aliàs diximus)cooperto. Vnguento omnia membra,mane tertio quoque die ungenda,quod recipit, Vini albi Sirmici uel Cretici lib.1.florum chamæmeli,fructuum Populi uel abietis ana unciam. Excoquatur dimidium uini,atq; uino excolato adde tantundem chamæmelini olei,& tantiſper ambo in duplici uaſe ſimul bulliant, donec totum uinum ſit conſumptum.

Regio uentriculi & hepatis,ſæpe ante cibum uino rubro fouenda,in quo par abſinthij & roſarum portio cocta ſit. Caput ſingula hebdomade bis lixiuio ex ſublimi uaſe cadente abluendum, in quo hæc bullierint:Roſæ,chamæmelon,ſampſuchus,id eſt maiorana.Sacculus ſiniſtræ mamillæ ſuperponẽdus,q ex roſis,maiorana,meliſſophyllo,id eſt,meliſſa, & gariophyllis plenus ſit. Dolẽtia loca hoc unguento linenda:Olei uulpini uncias 4.pinguedinis tauri uncias 2.caſtorei drachmam 1.rutæ ſiccæ ſemũciam:euphorbij, piperis ana drachmam s.cereq; quantum ſufficit:fiat unguentum molle. Singulo quoq; menſe luna plena,duæ cucurbitulæ natibus,duæ dorſo adhibẽdæ,atq; cũ his tres unciæ ſanguinis in totũ extrahendæ,biſq; in anno,ineunte uidelicet uere,& iam cœpto autumno,uena media ſupra ſiniſtrum cubitum aperienda, & ſelibra ſanguinis auferenda.

Regio renum ex unguento quotidie ungenda,quod ex oleo & aqua roſaceis,oui albumine,ſtilla aceti addita,compoſitum ſit.

Sequenti die quo pilulæ ſumptæ fuerint,caputpurgio naribus impoſito cerebũ purgandũ,quod uel ex betæ radice,uel ex maioranæ ſucco,uel ex pipere naribus inſufflato, uel ex batrachij radice,quod pedẽ colũbinum uocant,uel ex chelidonij,uel anagallidis ſucco fiat.

Doloribus per hæc quæ ſcripſimus auxilia non interquieſcentibus,ulcus aliquo ingenio in ſiniſtri brachij exteriori parte excitandum erit,octo digitis ſupra cubiti iuncturam,longoq; tempore ciceris grano impoſito ſeruandum,& quotidie expurgandum. Manus ſæpenumero immergantur in aquam,in qua calamẽtum,lapathum, & ſulphur bullierint. Brachium & crus dolentia,illota lana tegenda ſunt. Vehementer infeſtantibus doloribus, antidoti cuiuſdam quam dabimus,hora ſomni ſumendum eſt,quantum eſt aurei pondus:nec hoc aſsidue, ſed per magna interualla, & magna urgente neceſsitate faciendum.

Poteram finem feciſſe,ſed placuit nonnulla adijcere, ad dolores articulorum antiquos efficaciſsima:quæ ſunt,ſemẽ & follia urticæ, cum adipe urſi inuncta.

Ad antiquos articulorũ dolores efficaciſsima.

Oleum in quo uulpis uiua impoſita tantiſper bulliat, donec caro colliquetur.Debet autẽ integra ſicuti eſt,cum pelle imponi. Stercus caprinum cum farina ordei & aceto, ad formam cataplaſmatis reductum. Radix althææ cocta, & cum adipe anatis commixta, oleum in quo radices enulæ bis uel ter permutatæ ebullierint.

Rapa in iure pingui bene cocta. Sacculus ſale cõtrito plenus in uino bulliente ſæpe calefactus. Stercus bouinũ calidũ,ut exit,modo cataplaſmatis applicatum,uel cũ irino oleo calefactum. Lotio in aqua in qua ſales, & medius ſambuci cortex ebullierit. Chamæpityos, quam iuam uocant, pugillus,in uino coctæ,ſi ex uino locus dolens lauetur,& herba ipſa calida ſuperligetur.

His adhibitis remedijs, ſpero D.T. quotidie in melius profecturam,ſupremo adiuuante medico, in quo ſolo uera ſalus conſiſtit, domino noſtro Ieſu CHRISTO,cui honor,gloria,& imperium, Amen. Budæ. XXVI. Maij. M. D. XVI.

EPIST. V. Ad Cælium Calcagninum, uirum undequaq; doctiſs. de Taxa lauri ſpecie. Quòd Milos & Melia confundantur apud Plinium.

Plinij locus caſtigatur.

TAXAM lauri ſpeciem nullibi, quod meminerim, præterquam apud Plinium legi: quo fit, ut errorem omnino ſubeſſe eo loco putem, non librariorum qui Pliniũ ſcripſere, ſed uel autoris quem ille ſit ſequutus, uel cuiuſpiam ex his quorum opera utebatur in excerpendis quæ de uniuerſæ naturæ hiſtoria in tam uaſtum uolumen congerebat. Deceptum autem illum, quiſquis fuerit, duorum nominum uicinitate, fraxinumq́; in taxum commutaſſe: illam enim μελίαν, hanc μίλον nonnunquam appellant Græci. Eſſe autem quandam fraxini ſpeciem laureis folijs, poſt Theophraſtum Plinius libr. 16. cap. 14. teſtatur: in quo etiam capite ex earundem Græcarum uocum ſimilitudine duplex error (ni ego potius erro) deprehenditur. Vnus, ubi fraxinum quæ ſit in Ida Troadis, in tantum citro ſimilem dicit, ut ementes fallat cortice ablato: quod nõ de fraxino, ſed de taxo ſcribit Theophraſtus. Nec mirum eſt μίλον in μελίαν mutatam, quum & cedrus in citrum tranſierit. Alius error eo loco uiſitur, quo folia fraxini iumentis mortifera ſcribuntur: quod de taxi folijs, non fraxini, tradit Theophraſtus. Sed & ſenſus ipſi, præter Theophraſti autoritatem, utranque rem eſſe ut Theophraſtus uoluit, non ut in Plinio legitur demõſtrant, maximam ſcilicet inter taxi & cedri ligna ſimilitudinẽ, nullam fraxinei ad citrinum uel cedrinum. Iumenta etiam innocue folijs fraxini ueſci, nullus eſt paſtor qui non nouerit. Si igitur pro taxo, bis fraxinus legitur lib. 16. quis non ſuſpicetur, ſemel lib. 15. eadem lapſus cauſa concurrente, pro fraxino legi taxum? præſertim nulla inter laurum & taxum ſe oſtendente affinitate, nec alio loco, uel apud Plinium uel alium autorem huius taxæ lauri inuenta mentione. Nec eſt ut aliquis mihi obijciat, fraxinum aliquam eſſe quidẽ lauri folijs ſimilem, non magis tamen numerari inter lauri ſpecies ullam quę fraxinea dicatur, quàm quæ taxa. Dicimus enim eo capi. quod eſt libri 15. ultimum, non ſolas ueras lauri ſpecies, ſed & multas plantas quæ lauro uel nomine uel effigie ſunt ſimiles, numerari, ueluti chamædaphnem, Alexandrinam, & daphnoidẽ: inter quas nemo miretur & arborem hanc reponi, quæ, licet uera fraxinus ſit, foliorum tamen figura laurum repræſentat. Hæc ſunt quæ meæ mihi dominæ, podagra & chiragra, & meditari & ſcribere permiſerunt: quarum tyrannidi cõdonãdum, ſi quid caſtiſsimas tuas aures offenderit. Vale doctorum doctiſsime, & amicorum amiciſs.

Ex ædib. noſtris 1524. IO.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER OCTAVVS.

EPIST. I. Ioannes Manard. Marcello Vergilio uiro doctiſſ. S. D. Examinantur eiuſdem interpretationes libri primi Dioſcoridis.

CONTIGIT neſcio quo fato, Marcelle doctiſſ. ut pauló pòſt quàm Dioſcorides tuus ad nos peruenit, dolore pedum uexatus, ſurgere è lecto per dies multos non potuerim. Cui malo non aliud magis pręſentaneum remedium inueniens, primum tuæ interpretationis uolumen ſine interſpiratione percurrẽs, magnopere leuatus ſum. Reconditam lectionem, exactiſsimam diligentiam, grauiſsimum iudicium, & (quod ueluti noſtro ſeculo rarius, impenſius ſum admiratus) ingenuæ mentis candorem in eo apertiſsime cognoſcens. Huic maxime cõfiſus, ſimili ingenuitate & notare, & tibi ſignificare non ſum ueritus, quæ inter legendum non uſquequaq; à me probata ſunt: Non monendi tui gratia, ut quem in eo albo eſſe dudum ſcierim, ut docere, non doceri, à mei præſertim ſimilibus, debeas: ſed duo ex hoc labore, ſi meum hoc ſtudium non penitus fueris aſpernatus, lucraturus, profectum uidelicet, & tuam amicitiam: ad quam mihi nihil deeſſe putabam, niſi ut qui à me ob eximias & tota Europa notiſsimas animi dotes diligeris, hoc ipſum à me diligi te ſcires: non ambigens, quæ tua prædicabatur humanitas, quin me uiciſsim eſſes amaturus. Hac ergo ſpe animatus à procœmio exordior. In quo non probo quod pro ἀκμὴ Græca dictione, integrã ætatem conuertas: licet enim ea interpretatio eo loco fortè poſsit tolerari, frequenter tamẽ ἀκμὴν in alio ſignificato, & ab ipſomet Dioſcor. & ab alijs medicis uſurpatur, cui non uidetur poſſe integra ætas conuenire: ſicuti (ut reliqua obmittam) in 1. Aphoriſmorũ Hippocratis lib. ubi, Galeno teſte, ſummum in morbis oſtendit: cui quemadmodum nec ætas, ita nec perfecta ætas, niſi per impropriam quandam tranſlationem uidetur quadrare. At ſi conſiſtendi uigorem, Celſum ſequuti, pro ea reddiderimus, non ſolum in herbis & morbis, ſed alijs quoq; in rebus uim dictionis, meo iudicio, commodè exprimemus. Et hoc quidem in procœmio.

Ex procœmio.

IN IPSO uero tractatu, cap. de Iride, ſuſpectum eſt mihi quod dicitur, Illyricam non ſine cauſa commendari, quoniam frigida & aquilonia regio eſt, quo cœli ſtatu & afflatu materia omnis in omnes uſus melioreſcit. Nam præter id, quòd magna ex parte Illyriũ ab aquilone rectum auſtrum proſpectat, quicquid ſcribat Plinius, medi-

Ex cap. 1. de Iride.
Annot. I.
Iris Illyrica.

Cap.lib.1. cinales herbæ ex Creta meridionali inſula, ad Galeni uſq; tempora Romam portabantur: fereq; medicinalis materia, ab auſtro potius quàm ab aquilone,& nunc petitur, & à maioribus noſtris petebatur. Ego igitur non Aquilonis gratia præferri Illyricam iridem puto, alioqui Threſſam & Dacam magis commendare oporteret: ſed quia in Illyrio melior ea ratione naſcatur,qua hic ſegetes,illic ueniunt felicius unæ, quod ſoli cauſa præcipue ſit, aëris circunfuſi frigus non admittentis, & internum calorem adſeruãtis,ut Theophraſtus lib.6. de cauſis plantarum teſtatur.

Creta herbarũ medicarum ferax.

II. Eodem cap.ubi de floribus agitur,res ipſa facit ut Hermolaũ magis probem:ſcribentẽ flores in caule ipſo alternis ſemper coliculis inflexos:uel,ſi uerba malumus ſequi, flores in caule æqualibus inuicẽ ſpatijs inflexos.In bonis enim codicibus legitur, *ἄνθη δὲ αὐτῷ καυλῷ παράλληλα, ἰσδιαχμπῇ.* Nam in uniuerſo quoque caule,nõ in ſummo tantũ (ut ais) flores uiſuntur:nec ſinguli,ſed in uno caule plures.

III. In eorundem quoq; florum colore non placet,quòd duo illa uerba,*ποικιλὰ ἴσχεται*,ideo,ut ſcribis, in participium *uariantes* conuerſa ſint,quòd Iris cum luce colores mutet: certi enim ego & ſtati coloris flores in Iride ſemper uidi, nec ex lucis modo, ſed ex natura ipſa plantæ & loco ubi creuit, uariantes: nam præter purpureos,qui paſsim uiſuntur,candidos,pallidos,luteos,cæruleosq; aliquando conſpexi, uirides nunquam:

Iridis flores nõ mutare colorẽ.

IIII. ut probandi etiam mihi uideantur qui *ὠχρὰ* pallidos intellexerũt,cõſuetiore apud medicos illius dictionis ſignificatione, q̃ tu,qui uirides. Ita conſtantis tamẽ ſingulos coloris ſemper animaduerti,ut quocunq; ſitu,& ad quãcũq; lucis refractionem,uel parũ,uel minime mutarentur,tantũ abeſt ut tot coloris diſcrimina poſsit unus atq; idẽ flos recipere. Fidelius igitur & uerius quis uerterit,uarij:aut enim albi, aut pallidi,aut nigri:uel,ut Oribaſius legiſſe uidetur,ſubnigri,aut purpurei, aut cærulei uiſuntur:uel, ut Plinius dixit,floret diuerſi coloris ſpecie.

V. Excuſandus quoq; in medicinis Iridis uideri poteſt Ruellius,qui communem lectionem ſequutus, habentem *ἀνέμωατι ψυχομένοις ἢ ῥιγῶσι*, uento infrigidatis,aut rigentibus conuerterit.Non enim penitus ratione caret, ut aliud remedium deſiderent,qui uento, aliud qui alia ex cauſa,præſertim intranea refrixerunt:uoluiſſeq; Dioſcoridem docere,utroſq; ab Iride iuuari, tam eos uidelicet qui uento aliáue extranea cauſa infrigidati eſſent,quàm eos qui ex intranea algerent:ſicuti ratione non caret,& ex uento poſſe purũ frigus algoremq; excitari.

Ruellius.

VI. Nec uideo non poſſe eũ affectũ rigorem etiã Latine uocari,eodẽ ſcilicet nomine quo Græci utuntur,dicente Vergilio, Terrã aquilone flante rigere, ut illi rigere quidem dicantur, qui *ῥίγωσιν* Græce uocatum patiuntur:at rhigere cum aſpiratione,uoce à Græcis(ut pleræq; aliæ) mutuata, qui frigent.Nec hæc dixerim, quòd præferendam Ruellij lectionem putem: ſiquidem in melioribus libris ego quoq;,ut tu,*περιψυχομένοις* lego,non *ἀνέμωατι ψυχομένοις*,ſed ut hominis fidei patrocinium aliquod ferrem. Nam fides tanti apud me eſt in hoc interpretandi munere, ut quiduis aliud quod in exacta omnibus numeris interpretatione deſideratur,quàm eam deeſſe malim.

Rigor Latine dici poteſt, ubi Marcell. dixit, perfrictiũibus.

Cap.lib.1. VII.

lim. Nec accedere illis poſsim, qui ſententiam quam eſſe putant autoris, ſequuti, à uerbis recedunt, præſertim ubi uerba ipſa quę uer timus, diuerſos tolerant ſenſus. Quod tu & aliàs quandoq; & hoc loco feciſſe uideris, generale infrigidationis & rigoris uerbum ad febrium frigora, & tremebundos algores contrahens: mihi uideris autoris uocem, imò Iridis latam poteſtatem coarctare.

Marcellum à uerbis Dioſcor. quandoq; recedere.

Si enim remedio eſt Iris in uniuerſum aduerſus frigora, ei etiam frigori quod in acceſsionibus contingit, aduerſabitur: non tamen ratio reciprocat, ut ſi frigori febrium opitulatur, alijs quoq; frigoribus neceſſariò opituletur.

VIII.

Neq; hi ſolum ῥιγῶσι, ut uis, qui à tertiana febre inuaduntur, ſed & qui à quartana, uehementiſsime. Et nonnulli, Galeno teſte, ſine febribus à uitrea uocata pituita, ſicuti plerique à cauſis extraneis: ut non magis ſit tertianæ peculiaris hic caſus, quàm, quod tu etiam ſcribis, quartanæ περίψυξις, & ſemitertianæ φρίκη. Adde quòd non rectè ῥῖγος definitur, frigus cum tremore, cum ſint res omnino diuerſæ ῥῖγος καὶ τρόμος, ſi Galeno potius quàm Platoni in medicina credendum eſt. Fidelis igitur interpretis officio fungemur, ſi Plin. Hermolaoque adhærentes, abſolute, abſque omni febrium mentione, perfrictionibus irides mederi dixerimus: uel eis qui exteriore corporis ſuperficie frigent, ut exponit Gal. lib. 3. προῤῥητικῶν. Melius etiam intelligemur à medicis, ſi pro algoribus rigores ſcripſerimus: alioquin latius patet algoris uox. Celſumq; uidemus, horrorem, non algorem, ubi apud Hippocratem ῥῖγος legit, uertentem.

Algoris uox.

Ex cap.1. de Acoro.

CAPITE ſecundo ſcribit Dioſcorid. καὶ εἰς ἐγκάθισμα ὡς ἶρις πρὸς τὰ γυναικεῖα ἁρμόζει. Quæ uerba hoc pacto conuertis: Vtiliterque iridis modo inſidentibus, acoro muliebria, id eſt, menſes, fouentur. In qua interpretatione iterum uniuerſale ad muliebria mala iuuamen. ad unum tantum malum, hoc eſt menſes, determinas. ſignificari enim per eam uocem non ſolum menſes, ſed diuerſa mulierum mala, Hippocrat. oſtendit, librum in quo de uarijs mulierum morbis agitur, περὶ τῶν γυναικείων inſcribens. Latam uero etiam hoc loco eſſe eius uocis ſignificationem ipſemet Dioſc. demonſtrat, dicens, quòd iuuat ad muliebria ut iris, de qua priore cap. temet interprete ſcripſerat, quod potu menſes duceret, inſeſſu uero fouerentur fœminæ, calido eius decocto muliebres locos molliente & aperiente. Ego igitur ſic uerbum ex uerbo conuerterem, *inſeſſu ſicut iris ad muliebria utilis eſt*: nec uererer, ut ais, cum periculo humanæ ſalutis hæc ſcribi. Siquidem non uulgo produntur, ſed medicinæ peritis, qui remedia in libris inuenta norunt & morbis, & ægrotantibus, ſuis quæq; temporibus accommodare. Non paruum enim nocumentum his accidit, Galeno teſte, qui credunt medicamẽtis abſq; determinatione ſcriptis: quoniã, ut dixit Herophilus, IPSA PER SE MEDICAMENTA, ET NIHIL SVNT, ET MANVS DEI SVNT. Maius autem diſcrimen tuã circunſtare interpretationẽ uidetur, ſi quis ex ea intellexerit, utiliter mẽſes redũdãtes, iride & acoro foueri. Quod certe imperitus quiſpiã ex tuis

Herophilus.

uerbis

Cap.lib.1. uerbis facile poterit exiſtimare, quæ ſunt, Vtiliter iridis modo inſi-dentibus acoro muliebria, id eſt menſes, fouentur.

1.de Meo. MEDICINIS quæ lambendo ſunt, non magnopere in inferiorũ partiũ noxis uti medici conſueuerunt: & propterea uitium ſubeſſe puto, ubi linctus Mei qui in fluctionibus thoracis commendandi uidentur, ad dolores articulorũ, uuluas, tormina, aliaq; ſuperius deſcripta remedia retrahũtur: & ad omnem quoq; à capite in ſubiectas partes deſtillationem extenduntur, cum multæ fieri poſsint à capite deſtillationes, quas talis linctus iritare potius ualeat quàm ſiſtere.

4.de Cypero. SCRIBIT Dioſc. inter alias poteſtates cyperi, quod adiumento eſt λιθιῶσι, id eſt, calculoſis: ubi neſcio quare addas ueſicæ, quũ notũ ſit apud medicos, difficilius longe per ea quæ bibuntur, ueſicæ calculum, quàm renum, & atteri & pelli. Scribatq; Galen. ſaltem de ipſo

Cyperi facultas. cypero, quod incidẽdi quandam uim habet, qua calculoſis prodeſt. qui loquendi modus oſtendit, non tantum ei in hoc tribuiſſe Galenum, ut ad ueſicæ conterendum calculum ſufficere exiſtimauerit. Melius igitur fuerat calculo laborantibus ſimpliciter dixiſſe, quàm addidiſſe ueſicæ, cuius nulla in Dioſc. mentio.

1. de Cardamomo. ΝΕΦΡΙΚΟΥΣ uideo à medicis uocari, renum uitio, quodcunq; illud ſit, laborãtes. Sic enim intellexit Gal. lib. 6. Aphoriſmorum, uocem νεφριτικά. Quare miror ſcribẽte Dioſcoride, Cardamomũ nephriticis conferre, transferri à te, nephritim, renum cum urinæ malo aliquo dolorem: quo multi renum affectus ſine dolore contingant.

Ex cap.6.de Nardo. IN NARDO multa à me deſiderantur: ut in Gangitide neſcio quare prætermiſeris, longiorem eſſe: ſcribente Dioſc. quod ἀδρανε-

Annot.I. στέρα. ratione etiam conſentiente, quoniam ferè imbecilliora eſſe cõſueuerunt quæ longiora, & aquoſis locis nata: conſentiente etiam

II. huic lectioni Oribaſio. In montana non intelligo qua ratione uerbum κολοβόσταχυς, toroſæ ſpicæ conuertas, quum κολοβὸν mutilum & mancum Ariſtoteli & alijs, & tibi quoq; in alijs locis ſignificet. Sed

III. hæc exigui momenti. Illud uero non parui, quòd mutata uſitatiore lectione, quæ in uſu nardi auferre iubet lutum, ſi quod fortè ra-

Spicæ nardi radices utiliores. dicibus hæſerit: eam ſequeris, quæ auferre radices ipſas, & quaſi inutiles abijci præcipit: quum tamen, teſte Gal. in lib. de antidotis, præferendæ in theriaces præparatione radices ſint, ſpica neglecta. Qui etiam lib. 6. de ſimplicibus medic. uires radicis explicat, tacita ſpica: quẽ (ut tu quoq; notaſti) ſequutus eſt Paulus, & Arabes medici. Nec à Dioſc. ſerie hoc abhorret, plurali uerbo uires nardi explicante, qua ſi radices intellexerit, quas uoce ſimiliter plurali, pauló ſuperius no-

IIII. minauerat. Scio tamen ad enumerata nardi genera, pluralem hanc locutionem poſſe referri, quemadmodum tu feciſti, addens de tuo duo illa uerba, *Nardi omnes*, quum tamen ſimpliciter ſcribat Dioſcor.

V. δύναμιν ἔχουσι, non addens nec nardi, nec omnes. In quibus ipſis uiribus explicandis, ſcribente ibi Dioſc. ad literã: Appoſitæ, fluxiones ex utero & ſanies ſiſtunt. Tu diuidis hoc pacto: Appoſitæ muliebrium locorum fluctiones ſiſtunt. deinde addis: Compeſcunt præterea ſanies. quaſi uoluerit Dioſcorides, quòd ſaniem undecunque manantem

manantẽ cõpeſcant, quod nequaquã puto, ſed ex utero duntaxat, ut uerba ſonant. Sed alius maior reſtat eodem cap. circa Cardiogmon ſcrupus, quem tu ſtomachi eroſionem uocas: in reddendaq́; talis interpretationis ratione, altius exorſus καρδίαν ais antiquiſsimis & Hippocrati, os uentriculi, non cor ſignificaſſe. Mihi autẽ Galenum ſequẽti, uidentur ueteres os quidem uentriculi cor nominaſſe ab affectibus quæ inferre cordi conſueuit: differentiã tamen & ipſos agnouiſſe inter illud & cor. Et ſi hoc quoq; tibi detur, ut ſemper antiquioribus os uentriculi ſignificauerit, nõ ſequitur tamen, ut idem quoq; Dioſcoridi ſignificet, multis ſeculis Hippoc. ſecuto, nec inter antiquiſsimos numerando. Vnicuiq; tamen apertũ eſt, qui Hippocratis Gręca cõmentaria aliquãdo euoluit, ubicunq; cordis mentio incidit, nõ alia in eo nominãdo quàm καρδίας, uel καρδίης uoce illum uti. Et conſtat, quòd cardiogmi uox, nõ ſemper ad uentriculũ apud eum ſit referenda: quando aphoriſmo 66. quarti libri (ſi Galeno credimus) cordis motũ palpitationi ſimilem deſignat: ut propterea excuſari poſsit Hermolaus, tremores cordis hoc loco intelligens. Et 41. libri ſecundi, uehementiſsimũ cordis affectũ, quem momento ſequitur interitus, & qui συγκοπὴ à Græcis dicitur. Nec quæ pro te affers teſtimonia aliud certe dicunt, quàm antiquos per cor, quandoque os uentriculi intellexiſſe. Si quis enim uerba Gregorij Nyſſeni accurate penſitet, ea nobis cõſentire cognoſcet, quę (ut ſcribis) hæc ſunt: Cõſueta appellatione ueteres cor, & os uẽtriculi uocãt. Quid enim aliud notat cõiũctiua, &, particula, quàm ultra proprium & cõmune cordis ſignificatũ, os etiam uentriculi ab antiquis aliquando per cor ſignificari? Nemini ergo, mea ſententia, ambigendum apud ueteres Gręcos καρδίας nomẽ, primaria ſignificatione, extum illud deſignaſſe quod in medio corporis ſitũ, metæ figura aſsiduo motu uitã inſtar fontis cæteris membris elargitur: ſic Plato, ſic Ariſtoteles, ſic amborum ſchola loquuta eſt. Secũdario uero ad os quoq; uentriculi trãſlatum eſſe, quod cõſimiles cordi affecto morbos interdũ ſolet excitare: è quorũ numero ſunt cardiaca & cardiogmos. Qui tamen, etſi uitio uentriculi interdũ euenire poſsint, conſentiente tamen corde fiũt, ut lib. 5. de locis affectis, Gale. teſtatur: qui etiã lib. 2. de Hippoc. & Plat. dogmatis, ὁμωνυμίαν quãdam in καρδίας nomine ait eſſe, nemini ignotã in antiquorũ ſcriptis uerſanti, & 6. de cauſis ſymptomatũ: ut uel ex hoc liceat coniectari, libros de Diffinitionibus & Introductorium uocatos, Galeni nõ eſſe: quibus tu aliquãdo nimis tribuẽs, contra Galenum multa definis. Ego igitur uerbum ex uerbo, pro cardiogmo cordis morſus conuerterem: integrum relinquens lectori, per proprietatémne, an per uentriculi compatiẽtiam, ſit cordis ille morſus intelligendus. Alioqui non ſatis conſonum rationi uidetur, ut morſus uentriculi ferè ab acribus humoribus facti, potu nardi rei calidæ biberentur. Sed eſt id ueriſimilius, ut cor odore nardi recreatum, repellat à ſe quæ nocebant.

Cap. lib. 1. VI.
Cardiogmos.
καρδία.
Veteres os uentriculi cor nominabant.
Hermolaus excuſatur.
Syncope.
Cardiaca.
Cardiogmos.
Librũ de deſinitionibus, & Introductoriũ, Galeni nõ eſſe, ut putauit falſo Marcellus.

A S A R V M ſi in coronas nõ addebatur, nõ uideo quare coronaria herba à Dioſcoride dicatur: licet enim odor præcipua fuerit cauſa,

Ex cap. 9. de Aſaro.
Annot. I.

Cap.lib.I. *Odorē non eſſe cauſam ut herba coronaria dicatur.*

cauſa, quare in coronis herbæ necterētur, nō omnes tamē herbæ bonum ſpirantes odorem, coronariæ dicebātur. Quod ex Plinij lectione licet cognoſcere, ſeorſum de coronarijs ſcribēte, pretermiſsis tamen multis, & in aliū locū dilatis, quæ ualde ſunt odoratæ. Prȩterea ſi ſolus odor faciebat, ut coronaria herba Aſaron diceretur, quare utrunque appoſuit Dioſcorides, coronariū ſimul dicens & odoratū? Quare etiā cū omnia ferè de quibus hactenus egit, boni odoris ſint, unicā hanc coronariæ nomine dignatus eſt? Ego certe cauſam nō uideo: ſicuti nec quare damnandus Hermolaus uerba hæc Dioſcoridis, ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑποτραχέα, ἀραιὰ, hoc pacto conuertens: Coliculi angulati leniter aſperi ac ſoluti. Nec enim ignoraſſe putandus uir tali ingenio, tam multifarieq; lectionis, quid ſint καυλοδίνεις apud Homerū & Ariſtotelem: ſed potius cōſultò uoluiſſe uocē herbarijs protritā, eorū magis more, quàm poëtȩ aut philoſophi interpretari. Nec minus cōgrua uideri Dioſcoridis ſeries debet, poſt ſeminis hiſtoriam, quod ferè in caule oriri ſolet, de cauliculis loquentis: fecit enim natura ipſa flores in hac herba, nō ex caule, ut cōſueuit, ſed inter folia, à radicibus eos producens, ut cōcinne & cohærenter à folijs ad flores, ab his ad ſemina procedens Dioſcorides, ad cauliculos demū & radices conuerſus ſit. Eadem quoq; ipſa natura oſtendit in hac herba cauliculos angulatos, (quomodo enim angulorū figura aliquid eſſe poteſt, quod angulos nō habeat?) nō ſubaſperos quoque ſimul & molles, ſed leniter aſperos & raros, uel (ut ipſe Hermolaus) ſolutos. Quanquam nec molle aſpero, ut tu putas, ſed duro potius aduerſatur, ſicuti aſperū lȩui, quemadmodū tu quoq; capite de phu, apertiſsime docuiſti. Et hæc quidem dicta ſint cōmunem Dioſc. literam ſequētibus. Si quis uero caſtigatiori inhȩreat codici, omnes huiuſcemodi perplexitates effugiet: in capitis enim initio, & turba illa nominū obmittitur: & quòd coronaria ſit, nō dicitur: ſicut nec in II. Oribaſij legitur, in caulibus, ſed in radicibus. nec uerba illa legūtur,

Ex cap.10. de Phu.

ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑποτραχέα, ἀραιὰ, quæ neque Serapion legit: quod argumento eſt, aliunde accreuiſſe illa Dioſcoridi.

Annot.I. IN CAP. de Phu, non recte, ut mihi uidetur, pro παραπλήσιος, æqualis redditur, cum Grȩca ad qualitatē, Latina ad quātitatem ſpectet. II. Non placet & loco ὑποπόρφυρος, color in purpura albicans: quaſi nō poſsit color alia uia à purpureo recedere, niſi ad album accedat. III. Sed hæc leuicula. Illud maioris momenti, quod oluſatri, & (ut ſequens eſt) phu herbæ folia elleboro albo, piro, betæ, & plantagini ſimilia facis, apud me tam diſsimilia, quàm herbæ ipſæ diuerſæ. Similia quidem inter ſe quadantenus hæc omnia: illa, ideſt, oluſatri, apij modo fibriata. Sed & ualeriana uocata, quæ phu eſſe creditur, multiplici apud nos uiſitur ſpecie & magnitudine, ita tamen ut omnium generum folia apium potius referant, quàm aut album elleborū, aut plantaginem. Quibus etiam cōſentit Oribaſius, hippoſelino ſimilia ſcribens.

Phu Valeriana uulgo dicitur.

II. de Malobathro. *Epiphora.*

OCVLORVM epiphoræ apud idoneos autores, delationes fluctionū ſunt: quæ licet lippientibus accidant, aliud tamen ſunt quàm lippitudo,

lippitudo, quã Greci & noſtrates ophthalmiã: aliud quoq; quàm inflãmatio quam phlegmonẽ uocãt: quod (ut alios obmittã) ex Paulo aperte mõſtratur, ſeorſum de ophthalmia, chemoſi, taraxi, quæ inflãmationes oculorũ ſunt, maioris minoris'ue tantũ ratione ac præinci piẽtis cauſæ inuicem differẽtes: atq; de epiphoris. Quo fit, ut cõmunem lectionẽ mutandã, cap. de malobathro, non putẽ: ſed legendum utrunq;, & quod ad lippitudines, & quod ad inflammationes decoctum uino, & contritũ ſi inũgatur, opituletur: ut ſit lectori integrũ, an oculi tantũ, an abſolute inflammationes intelligendæ. Simplexq; hæc interpretatio à me magis probatur, quàm uel Hermolai, quæ habet, Oculorum epiphoras uino inferuefactum, uel farina inunctum: uel tua, quæ addit, expreſſo uino. Vterq; enim ueſtrûm, zelo Plinij uictus, à uerbis Dioſcoridis receſsit, qui uel πρὸς τὰς ὀφθαλμίας καὶ φλεγμονὰς, uel πρὸς τὰς ὀφθαλμικὰς φλεγμονὰς ἀναζωθὲν σὺν οἴνῳ, καὶ λεῖον ἐπιχριόμενον facere dixit.

Cap. lib. 1. *Lippitudo.* *Inflammatio.* *Phlegmone.*

TRIA Caſiæ genera tradit Galenus. Primã, quã reliquis præfert, uocari ait Gizi, duabus uidelicet literis ac totidem ſyllabis (ſic enim ipſe utraq; numerat.) Secundam Noto, & à nõnullis acruo & daphnitim. Tertiam omnium uiliſsimã, fiſtularem, quæ extimo quidem cortice, fiſtula uocato, odore & guſtu eſt uehemẽti: intima uero parte imbecilliſsima, & ad nullum uſum accõmoda. Quæ Galeni dicta animo reuoluens, atq; his quæ de cinnamomo ſequenti capite dicuntur, rebusq; ipſis cõparans, adducor ut credam uulgarem noſtro tẽpore caſiam, ligneam uocatam, rem omnino diuerſam eſſe ab omni ea quæ tribus generibus, à Galeno & Dioſc. enumeratis comprehenditur. Id uero quod pro cinnamomo paſsim uenditur, ut mentitum cinnamomum, ita ueram eſſe caſiam. Quæ ſi uera ſunt (ut certe puto) reprobandi qui caſiam folio iridis deſcribunt: folio enim uulgare hoc cinnamomũ conſtat, ad rotũdum uergente, nullamq; cum iride ſimilitudinem præ ſe ferente. Nec probandum, ut guſtata erodere dicatur: quoniã uerbum id, ſi Celſo credimus, plus aliquid notat, quàm exedere. Verba eius ſunt, Illinitur medicamentis quæ ſic exedunt ne erodant, σηπτὰ Græci uocant. Hęc Celſus. At quod hodie Cinnamomũ uocatur, nõ ſolum exedendi ui caret, ſed & per ſe à nonnullis eſtur, & delicatiſsimis eſcis miſcetur. Alioqui nec uox Græca δηκτικὴ id ſignificat, ſed quod pungentis cuiuſdam mordacitatis ſit particeps, quam in ficis quoque lepidus poẽta Martialis figurate commendauit. Minus etiam cõgruere uidetur, ut ἀρωματίζειν amareſcere intelligamus, ſaporum enim nomina ad odores transferre docet Ariſtoteles, non è contrario. Amaritudoq; ipſa adeò eſt à proprie uocatis aromatibus aliena, ut quibus adeſt, quocunque odore præcellant, nomen aromatis auferat. Cum proprie aromata dico, zingiber, cinnamomum, atque cætera id genus intelligo, quorum odor tantum abeſt ut uino (quod tu opinaris) repugnet, ut uinũ illud maxime probetur, quod aromatis modo ſuauiter ſpirat. Quod cum uina ex propria natura non habent, arte

12. de Caſia. *Caſiæ genera tria.* *Annot. I.* *Caſiam ligneã nõ eſſe, quæ uulgò in uſu habetur.* *Cinnamomum quod paſsim uẽditur, eſſe Caſiam.* *Erodere.* *Exedere.* II. III. *Amaritudo ab uocatis proprie aromatibus aliena.*

Cap.lib.1. *Vina moſchatula.*

ad maiorē gratiā cōciliamus: ut in eximijs illis uinis, quæ, me iudice, à moſcho ſuauiſsimo aromate, moſchatula nuncupātur, quorum odorem in carentibus eo uinis deſiderantes, muſto odorata quædā

IIII. miſcemus, quę illū aliquo pacto repræſentent. Nō putarim etiā ego meliora illa exēplaria, in q̄bus pro βλαστοῦ, βάτου ſcribitur. Quid enim

Rubus Moſyleticus & Muſylitis.

huic plantæ cōmune cum rubo? niſi fortè quis dixerit, rubū moſyleticū dici: uel, ut capite de cinnamomo legitur, muſylitin: uel potius ut in Theriaca ad Piſonem, moſyllon: quaſi fortè rubus in ſacris literis quem uiderat Moyſes, huius generis fuerit. In codice ultimo

V. formis excuſo βλάκτος legitur. Sed dum exiliora hæc inſectamur, illud ferè obliti ſumus, quod ad rem ipſam, hoc eſt, curandi rationē pertinet, & in quo poſsit error cum uitę diſcrimine cōtingere, in uoce ἀνευρυσμὸς, quā tu ita interpretaris, quaſi uoluerit Dioſc. inſeſſu & ſuffitu decocti huius plantæ, muliebres locos laxari: cum tamen dilatatio quædam per eam ſignificetur, & ea proprie, quæ reſeratis arterijs cōtingit cute conglutinata, ut Gal. definit in lib. de tumoribus præter naturā, & æmulator eius Paulus. Quæ cum te legiſſe oſtēdas cap. de quinque folio, mirū eſt quare ad contrariū ſignificatū hoc loco, eandem aneuryſmi uocem traxeris, ut quod Dioſc. ualere dixit ad dilatationē, tu laxatiōes facere dixeris, quę uel dilatationes ſunt, uel eas potius faciunt, quàm remoueant. Quin ratione etiam caret,

Caſiā dilatationi uteri conducere.

ut res adſtringendi ui prædita, laxationes efficiat. Quòd uero dilatationi uteri cōducat caſia, præter allatā rationem, teſtimonium Arabum Auicennæ & Serapionis confirmat.

Ex cap. 13. de Cinnamomo.

SI VERVM eſt quod de Caſia diximus, id uidelicet quod cinnamomū nunc creditur, caſiam eſſe, non cinnamomū, cum nulla res alia ſeculo noſtro, ex orientalibus locis feratur, quæ uerè cinnamomū dici uel putari poſsit: relinquitur, nos uero cinnamomo nūc carere: ut propterea minus admiratione dignū ſit, te, licet ingenio & doctrina plurimū excellentē, multū hoc capite laboraſſe, & parum profeciſſe. Vbi enim in plantarū hiſtoria diuerſi & mendoſi ſunt codices, nō aliunde celerius & tutius ſubſidium patet, quàm ab ipſa re, ſub obtutum & ſenſum ueniente. Non inueniri autem nunc uerum cinnamomū, præter ea quæ dicta ſunt, ex his cōſtat, recōditis quidē adhuc, & paucis cognitis. Scribit Gal. in lib. de antidotis, optimū cin-

Cinnamomi ueri notæ.

namomū facilimū eſſe cognitu, his qui multoties cōſpicati ſunt, reliquis difficilimū. Sex enim eius genera uidiſſe, bonitate ita inuicē differētia, ut peſsimū cinnamomū optimæ caſiæ eſſet propinquum. Quod minime admirandū, ſcientibus utrunq; in eadem etiam planta inueniri: ſicuti præter Gal. 2. lib. ſuæ medicinæ, ex quorūdam autoritate, refert Auicen. Probatiſsimę notæ indiciū eſt, eodē Galeno te-

Cinnamomi odor inenarrabilis.

ſte, ut odore quodam inenarrabili omnibus præſtet, guſtu autē calorem quēdam inuehat, nō uſqueadeo tamen uehemētē ut cū triſtitia mordicet: colore, ac ſi lactis color, colori uocato phæo, adiecto etiā nō exiguo cyaneo, cōmiſceatur. Eſſe autē ueluti arbuſtū quoddā ſex uel ſeptē plus minus adnaſcētias habēs, lōgitudine quidē inęquales, ſed quarū maxima ſemipedē Romanū nō excellat, utriuſq; ellebori ſimilitudine,

ſimilitudine,uel potius,damaſſonij.Ex his Galeni dictis colligitur, Cap.lib.I.
ſuppoſititium eſſe quòd de rutæ & cardamí odoris ſimilitudine, in quibuſdã(ut ais)codicibus ſcribitur: ingratus enim utriq; odor, qui eſt in cinnamomo gratiſsimus. Quod ad colorem attinet, cõmuni lectioni conſentit Galenus, ſi omnia uidelicet ſimul ſine copula legantur,miſcellaq; quædam intelligatur,ex nigro,cinereo & uinoſo,ex qua unicus diſſultet color,qui in cinnamomo maxime cõmẽdatur. II. Vini color.
Nec nouum eſt apud medicos,ut quid colore uini deſcribatur,urinas etiam quaſdam à uini colore οἰνώπας uocantibus. III. Vrinæ οἰνώπις.
Illud potius nouum,ut uino ablutum, ex atro in cinereum colorem trãſmutetur,ſcientibus tam eſſe infectoribus difficile,quàm ſophiſtis facile,nigrum in candida uertere.

IN Amomo βότρυον uuam neſcio an recte interpretaris.Ego racemum dixerim,concinente magis hac uoce his quæ à Dioſco.ſubijciuntur.Quod tu quoq; agnouiſſe paulò inferius uideris,βοτρυῶδες racemoſum uertens. Ex ca.14.de Amomo. Anno.I.
Neſcio etiam quare bryoniam tot uerbis exprimas,& labruſcam nomines,aliam certe rem,uel teipſo teſte, qui ſolo cultu differre labruſcã à domeſtica uite lib.4.ſcribis,& bryoniã uitẽ albam uocas. II. Bryonia. Labruſca.
Eadẽ dubitatio mihi contingit in eo quòd ſcribente Dioſcoride in laudem Armenici,eſſe εὐώδης ἱκανῶς, tu odoratiſsimum dicis:apud me enim ſatis uel abũde odoratũ,nõ tamẽ odoratiſsimũ,uoces illæ ſignificãt. III.
Sicut & ὑπόχλωρον ſubuiride,nõ pallidum. IIII.
Et πληκτικὸν non tentãs,uerũ uel percutiens,uel conuulnerans. V.
Et ὑπέρυθρον ſubrubrũ,nõ modice rufum,adiecta etiã diſiungendi particula,ne utrũq; requirere uideatur, ut ſcilicet albũ ſimul & ſubrubrũ,ſed ut ſingulum probetur.tã id uidelicet quod eſt albũ, q̃ id quod eſt ſubrubrũ. VI.
Nec repugnare hæc mihi uidẽtur(ut tu dicis)his quæ de armenio dicta ſunt,quòd ſcilicet ſubrufum,& colore ad aurũ uergẽs maxime probatur:ſed armenij hæ notæ, ſimpliciter etiã in quouis alio,hoc loco probantur:uno hic(quantũ ad colorẽ ſpectat)adiecto,quòd album quoq; eligendum ſit,ſi non præ rufo,præ alijs certe coloribus,& præcipue uario. VII.
Quod ad medicinas uero attinet, prætereundũ non eſt,Melicerida non tam ulceris nomẽ eſſe,iuxta Gal.& Paul.quàm abſceſſus: cuius curatio triplici uia compleri poteſt,putrefactione ſcilicet, diſcuſsione, & ſectione. VIII. Melicerís. Abſceſſuum triplex curatio.

Nec putandum concoctionem diſcuſsionemq; ita pugnare inuicem,ut idem medicamentum utrũq; non poſsit efficere:ſicuti neq; fatẽdũ,ſuppurationẽ per res calidas,diſcuſsionẽ per frigidas perfici.Nam cum utraq; operatio calida deſideret,ſuppuratio æqualiter, diſcuſsio exigit magis calida.Clariora hæc apud medicos ſunt,quàm ut declarari oporteat.Pleni ſunt medicorũ libri medicaminum quæ utraq; ui pollẽt.Ferè etiã cõtingit,ut q̃d uni corpori ſuppuratoriũ eſt,ſit alteri diſcuſsiuũ.Et plerunq; in operibus artis uidimus,medicũ cõiectura fallente,ut quod ſuppurãdi gratia appoſitũ fuit abſceſſui,ipſum diſcuſſerit:atq; è cõtrario. IX. Suppuratio. Diſcuſſio in abſceſsibus.
Melius igitur mea ſententia fuerat utrunque priuilegium integrum amomo permittere, multis iam ſeculis præſcriptum:ut ſcilicet inflammationes ac meliceridas,

m non

Cap.lib.1. non uno eodemq; loco & tempore, ſed uarijs uel particulis uel temporibus, & cōcoquere ualere & diſcutere: uel unius ſimul abſceſſus uno atque eodem tempore, eam partem quæ diſcuti ualeret, diſcuteret: id quod contumax ad diſcutiendum eſſet, concoqueret, & in pus conuerteret: nec mutare Dioſcoridis uerba, dicentis, φλεγμονάς τε καὶ μελικηρίδας διαφορεῖ, quæ nihil aliud ſignificant, quàm inflammationes & meliceridas diſcutit: uel ſi magis placet uulgata editio, addens καὶ πεπαίνει, id eſt, & maturat: quoniam, ut oſtendimus, eadem ſimul res maturare, & diſcutere poteſt.

Ex cap.15. de Coſto. Anno.I. AMBIGVA eſt mihi capitis de Coſto interpretatio, pro uoce ἁδρὸς, quæ craſſum, etiam te alibi interprete ſignificat, ſpecioſum reddens. *II.* Et pro καταντλήμασι καὶ πυελίασι, liquida & ſicca fomenta: *πυελία.* per πυελίαν enim ſignificari fomenta humida, liquidò patet ex Gale. in expoſitione aphoriſmi 31. libr. 6. Melius quoque meo iudicio *III.* fuerat, huic capiti hoc peculiariter indulgere, ut caſtigationem non pateretur, quàm particulam ἢ in καὶ commutare, Galeno Græco, & Auicenna Arabe diſiunctiuè legentibus, cum aqua aut melle.

26. de Schœno. Annot.I. NESCIO quare inter medicinas ſchœni florum prætermiſſum fuerit, dolores pulmonum potu eorum adiuuari, conſentiente ratione & Auicennæ teſtimonio.

II. Nec uideo quòd ſupplendum aliquid ſit in eo loco, ubi dari radicem iubet contra aquam intercutem, & conuulſa, cum pari pondere piperis. Satis enim intelligi poteſt, æquis portionibus eas radices, & piper eſſe miſcenda: nec in huiuſmodi medicamentis certum neceſſe eſt modum definire, qui ſemel dādus ſit, ſicut in medicamētis pur*III.* gatorijs, alijsq; in quibus maior quædā exiſtit poteſtas. Mitto quod diſcrimen inter lethargum & caron, aliter hoc loco reddis, quàm & per te alibi, & per Galen. & alios medicos proprijs locis reddi ſolet.

17. de Calamo odorato. Odorato calamo caremus. ODORATVM calamum, quem tu adeò notum eſſe ais, ut nō ſit de eo longius agendum, me nūquam uidiſſe ingenue fateor. Res enim quæ uulgò pro eo uenditur, nō calamus, ſed radix, albicāsq; potius quàm rufa: nec ex India aut Arabia petita, ſed in Europa uel proxima illi regione (ut ego puto) naſcens. Vidi enim & aliàs plerunq;, & ſemel in Piſonio ſuperioris Pannoniæ ciuitate adeò ſuccoſas, & plane recentes huiuſcemodi radices, ut non niſi proximo loco natæ iudicari poſſent.

18. de Balſamo. Annot. I. Dioſcorides à Galeno notatus in balſamo BALSAMI ſuccum eſſe θερμαντικώτατον, ſcribit Dioſc. tu egregie calidum dicis: quod certe minus eſt quàm calidiſsimum, qualem ipſum eſſe, & uox Dioſcoridis ſignificat, & Galen. intellexiſſe uidetur, Dioſcoridem in hoc (tacito tamen nomine) notans, quòd nimis calidum exiſtimauerit, cum in ſecundo ordine calefaciat: cuius ordi*II.* nis egregia quidem ſatis uis dici poteſt, non tamen extrema, qualis *Balſami ſuccus Galeno calidus in ſecūdo, Dioſco. in quarto ordine.* in his quæ ad quartum uſq; aſcenderunt. Scribit idem paulò pòſt: οὐρητικὸς δὲ καὶ πεπτικὸς καὶ ἐμμηνῶν ἀγωγός, tu, potus urinam ciet, maturat & concoquit. Ego contentus eſſem uerbo cōcoquit: nihil aliud (ut mihi uidetur) uolente Dioſcoride, niſi quòd concoctionem cibi facit, quæ maturatio, præter quàm improprie, dici non poteſt. Ma-

gis

gis quoque placuiſſet, ut ſemen de quo ſcribit Dioſco. quod uteri ὑπεξάγει ὑγρασίαν, extrahere humiditates diceretur, quàm (ut tu uertis) humores proritare: humoris ſiquidem uox abſolute prolata penes medicos, quatuor illas primas ſubſtantias ex cibo primitus genitas deſignat, ſanguinem uidelicet utranq; bilem, ac pituitam. Mens uero Dioſcoridis, ſicuti & Auicenna quoque intellexit, fuit, ut ei affectui conferret qui ῥοῦς à medicis uocatur, qui nihil aliud eſt, quàm aſsidua muliebrium locorum humectatio: quum ex uerbis tuis facile poſſet quiſpiam intelligere, quòd humores purgaret.

Cap. lib. I. III.
Humoris uox apud medicos.
ῥοῦς.

IN Aſpalathi medicinis magis placet, ut contra pudendorũ (ut Hermol. conuertit) putrilagines laudetur, quàm ut tu, difficiles purgationes. Purgatio enim (cum de pudendis eſt ſermo) menſtruam ſignificare ſolet. Videtur autem Dioſcori. communi utrique ſexui uoce uſus, de maris quoque pudendo intellexiſſe. Sed & Galeni autoritas huic parti fauet, ad σκιλιδόνας utilem dicens, ſiccitatis ratione.

Ex cap. 19. de Aſpalato.

VITIO dandum non eſt uel Paulo, uel librarijs ſcribentibus, in pino muſcum naſci, ſi id uerum non ſit, ſed Galeno potius, cui ſub ſcribunt. Nec ſolum in hac parte, ſed etiam in uiribus adſtringendi, ſimul diſcutiendi, atque emolliendi, quas in uno eodemq; medicamento conuenire poſse, mille exemplis probari poteſt. Non magis quoque agnoſco uitium in eo loco ubi primæ partes cedrino, ſecundæ populeo, nullæ quercino tribuuntur: quandoquidem ubi tria ordine quodam collocanda ſunt, primo atque altero locato, tertij locus abſq; alia mentione ſtatim pateſit.

20. *de Muſco.* *Annot.* I. II. III.

TANTOPERE mihi placet, quemadmodum dixi, in interprete fides, ut tacere nequeam, ὑποποίκιλον non colore uarium, ſed pene uarium in agallocho ſignificare. Nec παρηγορεῖ πλάδον στομάχου, idem poſſe, quod tu uertis, ſtomachi aquoſos humores ſiccare. In torminum autem uoce, neſcio cur à Celſo recedendum, dyſenteriã tormina ſimpliciter nominante. Et ſi recedendum, difficultas potius inteſtinorum uocanda eſt dyſenteria, quàm tormina inteſtinorum: quum στρόφοι inteſtinis accidentes, inteſtinorum στρόφοι, id eſt, tormina, etiam Paulo teſte dicantur.

21. *de Agallocho.* *Ann.* I. II. III.
Tormina.
Dyſenteria.

NASCAPHTHON ſimilẽ cortici ſycamini, id eſt, mori, facit Dioſcorides, tu Aegyptiæ fici. Quod certe ſatis miror, quãdo & tuipſe hoc eodem uolumine ſycaminon morum interpretaris. Videtur etiam mihi huius rei mentionem feciſſe Theophraſtus, licet ſub alio, hoc eſt, nartæ nomine, ut fortè in uulgato Dioſcoride pro naſcaphthon, legendum ſit nartaphthon, quod meliora habent exemplaria.

22. *de Naſchaphtho.*

IN VLTIMA uel penultima canchami medicina prætermiſſum eſſe miror, uinum conſentiente præſertim communi lectioni (ut alios taceam) Paulo Aegineta.

23. *de Canchamo.*

SVPPOSITITIVM in Dioſcoride eſſe de Cyphi caput, nõ eſt cur ex eo ſuſpiceris, quòd Paulus inter ſimplicia medicamẽta eius nõ meminerit: cõgruere enim magis ei uiſum, ut cũ compoſitis locaretur. Nec inter eclegmata, ſed inter thymiamata, ceu mediæ

24. *de Cyphi.* *Anno.* I. II.

parte ubi ais, ex radice ad conſitiones oculos aſſumi, nulla adnatorum habita mentione: cum tamen tu ipſe παραφυάδας qua uoce ibi utitur Dioſcorides, eſſe nobis adnata, non oculos dicas. Cap.lib.1.

QVA'M parum credendum libris, qui Definitiones, & Introductorium Galeni inſcribuntur, uel ex hoc patere poteſt, quòd tenuioris & craſsioris inteſtini morbos, inflammationes eſſe definiunt, qui tamen & ab alijs cauſis, & à pituita, frigido humore, ut Gal. in ſeipſo expertus teſtatur, non rarius quàm ab inflammatione contingunt. 28. de omni oleo. Annot. I.

Non placet eodem de oleo capite, δυνάμεις, id eſt, uires exulcerantium medicamentorũ, maleficia nuncupētur, ut quæ magno plerũq; ſunt nobis beneficio, quoties uel mala caro erodenda, uel bona, uitandi maioris mali gratia, exulceranda. Nec putandum uoluiſſe Dioſc. quòd oleo perunctum ſit, ulcerari quicquam nō poſſe, quemadmodum tu intelligis: ſed quod oleum mixtum ulceratibus, uim eorum hebetat, & minus potentem facit: quod & multis locis teſtatur Galenus. II.

Ex cap.29. de Elæomelite. Annot. I. II.

IN ELAEOMELITE, niſi plus interpreti licet, quàm ſenſum autoris reddere, nō eſt addēdũ, ſpōte, ſcribēte Dioſc. ſimpliciter ῥεῖ. Et ſi (ut ego quoq; puto) ſpōte fluere intellexit Dioſc. nō tamen cogimur communem lectionem mutare, pro uoce λίπους, λίπος ſcribēdo. Poſſumus enim duos liquores in eadem arbore intelligere: unũ craſsiorem, ſponte ex trunco manantem: alium qui ex pingui in ſurculis latente, ſicuti ex plerisq; alijs plantis, arte paretur, minus craſſum: & propterea oleum ſimpliciter uocatum, non olæomel ut primum. Duas autem res indicari ordo ipſe demonſtrat: in prima enim parte poſt elæomelitos hiſtoriam, eius apponitur medicina: dehinc ſubdit Dioſc. σκευάζεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ λίπους τῶν θαλλῶν ἔλαιον. id eſt, uerbũ ex uerbo, Conficitur autē & ex pinguedine ſurculorum oleum. Sequuntur poſt hæc bonitatis indicia, & demum olei quoq; huius medicinæ. Non difficile quoq; fuerit Plinio hoc capite patrocinari, ſcientibus eſſe affectum quendam, in quo ſimul cum ſomno uigilia iungitur, & propterea compoſito nomine ἀγρυπνὸν κῶμα, ſoporem uigilatiuum uocari, commixtis ſimul bile & pituita, quarum hæc ſomnum, illa uigilias conciliat. Mixtum igitur hunc affectum intellexiſſe Plinius uidetur, dicens eos qui hunc liquorem biberunt, torpeſcere, excitariq; crebrò. III.

INTER laurini olei uires ἀναστομωτικὴν, reponit Dioſc. id eſt, ut mihi quidē uidetur, apertoriam. Tu laxare ais, rem longe diuerſam, & Gal. χαλαστικὴν uocatam. 40. de oleo Laurino.

IN PAVCVLIS illis de Terebinthino oleo uerbis, ſubeſſe errorē puto, uel ipſomet Dioſcoride teſte, qui capite de Terebintho, calefacere fructus eius ſcribit: hic uero dicitur, oleum ex ipſiſmet ſolis fructibus paratũ, refrigerare, quare magis probandus inuulgatus Græcus codex alter, in quo nulla uirium mentio, ſed præparatio tātum Terebinthini olei docetur. 41. de Lentiſcino oleo.

CAPITE de oleo Maſtichino non laudo: ut teſtimonio Pauli, Galenũ potius imitati quàm Dioſcoridē, Dioſcoridis uerba quæ in 42. de Maſtichino oleo.

Cap.lib.1. uulgata editione hoc pacto iacent, *καὶ πρὸς τὰ περὶ τὸν στόμαχον ἀπεῤῥιπτισμένα*. uel, ut in ſecunda editione legitur, *ἐπιῤῥιπτισμένα σκιῤῥώματα καὶ κοιλιακὰ καὶ δυσεντερικά*, ita mutentur, ut uerbum *σκιῤῥώματα* in *κηρώματα* tranſeat: ex emolliendi enim ui adſtrictoriæ iuncta, habet Maſtiche, ut duritiebus uentriculi conueniat: durities ſiquidem quatenus durities eſt, emollientia: quia autem in uentriculo eſt, adſtringentia deſiderat. Ductus quoq; ipſe uerborum admittere nequaquam uidetur, ut morbi cū medicamentis, ſub eodē loquendi modo contineā tur, ut ſcilicet maſtichinū oleum facere ad uteri affectus & ad cerata dicatur. Quāto illud cōcinnius, ut ſeruata cōmuni lectione, cōferre ad uentriculi durities intelligatur, quàm ea mutata ad ceromata.

Maſtiches facultas.

46. de Melino unguento. Annot.I. *Herpetes non ſemper ſerpere.*

CVM uaria ſint mala quæ ſerpunt, tutius eſſet, hoc quod peculiari nomine *ἕρπητα* Græci uocant, nō abſolute nominare malum quod ſerpit, ſed uel addere, *per cutem*, uel potius ipſa Græca uoce uti, quum ſint apud Galenum herpetes quidam qui non ſerpunt. Placeret eo-

II. dem de Melino unguento cap. ut quod in uulgatis Græcis codicibus legitur *ψωρώδη ἕλκη*, ſcabioſa ulcera dicerētur, non diuiſa constructione, ulcera & ſcabies. Alioqui non uideo quomodo profundiora ulcera poſſint melino hoc unguento ſanari.

Ex cap. 48. de unguēto ex Fœnugraco.

IN CALCE Telini unguenti, ſeruāda cōmunis lectio eſt, quæ trium ſenſuū examine electionem eius facit, odore, guſtu, tactu: emptur ientibus enim probare tribus his uenales res concedunt, qui uēdunt, non uirium experimento, atq; tali præſertim, quod longū exigat tempus, atq; ſi fortè capillis careat emptor, impoſsibili. Appoſita uero unguento manu, eaq; naribus primo, dehinc palato admota, exiguo temporis ſpatio tribus indicijs unguenti bonitatem glaber quātumuis emptor experietur. Sed etſi huius mentio facienda erat, quòd ſcilicet capillos abſtergeret, inter alias medicinas erat facienda: ſicut & eo quē tu affers loco, cap. de fœnugreco, cæteris poteſtatibus hæc coniungitur, ut capillos, furfures, & achoras abſtergat.

51. de Lilino unguento. Annot.I.

LICET ſuperius quoq; dixerim, nō placere mihi ut *τὰ γυναικεῖα*, ad menſes ſolum referantur, non poſſum tamen & hic tacere, quòd ſcribente Dioſcor. ſuſinon unguentū reſerare uteri præcluſiones, inflammàtionibus utile eſſe, & in uniuerſum utiliſsimum omniū eſſe ad muliebria: non eſſe coarctandas eius uires ad menſes tantum, ſed relinquendum integrū legentibus, ut ad reliquos quoq; muliebres

II. affectus utilem ualeāt intelligere. Simile quoq; & hic & alibi peccatum (ni fallor) committitur in uoce *ἐξανθημάτων* & *ἰονθημάτων*, generali earum uocum ſignificato, ad capitis tantum puſtulas contracto. Poſse autem exanthemata in quauis corporis parte fieri, ex tuis hoc capite dictis colligi hoc modo poteſt: Vari (ut dicis) ſunt cicatrices puſtularum, quæ in pueris toto corpore, præſertim in uultu, fiunt. Puſtulas uero quas uari ſequuntur, eſſe putas exanthemata. Sequitur igitur, ut ſicuti uari in toto corpore fiunt, ita exan-

III. themata. Non tamen, ſi Galeno credimus, putandū eſt *ἴονθους*, quos tu Plinium ſequutus uaros uocas, eſſe callum uel cicatrices ex puſtulis relictas: ſed rem proprij generis, duros uidelicet & paruos tumores,

mores,à craſſo humore in cute faciei conſiſtentes,mollientibus ac diſcutientibus medicamentis curandos.

IN LIGVSTRINI unguenti cõfectione,non intelligo quo pacto incertæ olei menſuræ, certus adijci poſsit aromatum modus. Sic enim incipis:Sumito eloti acerbi olei quam uolueris portionẽ. Accipiam,poſtquam hanc mihi concedis poteſtatem,olei libellam, quomodo capax hæc fuerit librarum pauló minus decem & ſeptem? Quod ſi dixeris,addendas ad hãc libras olei nouẽ,& quincũcem,nõ dũ ne ſumma quidẽ iſta ſufficiet:decẽ enim libræ olei, 17. aromatũ nunq̃ capient.Adde,quòd pauló pòſt in 28.huius olei libris libre 46. florum apponũtur.unde enim auctum eſt oleum?Error igitur abſq; dubio eſt in capitis initio.Licet enim quandoq; per portiones indeterminatas à medicis aliquæ compoſitiones deſcribantur, ubi tamẽ ſemel à portione cœptum eſt,oportet reliqua ex proportione, non ex certo numero metiri.Quare & hoc loco magis probãdus nouus codex,quem etiam Hermolaus ſequitus uidetur,partem unam olei accipiens,& aquæ unam & ſemiſſem. *56.de Liguſtrino unguento.*

HAEMORRHOIDES licet res præter naturam eſſe,uel nomine ipſo uideantur,non minus tamen quandoq; utiles ſunt,quàm ſanguis,qui quòd ſingulo mẽſe exire à muliebribus locis debet,mẽſtruus uocatur.Scribit enim Hippocrates, his qui atra bile uel renũ uitio uexãtur,hæmorrhoides ſuperuenientes bono eſſe: & cõſuetis eas pati,niſi unica ſeruetur,periculum eſſe aut tabis, aut intercutis. Non eſt igitur mirandum,ſi inter irini unguenti remedia, id quoq; numeratur quod hæmorrhoides aperit. *Ex cap.57. de Irino unguẽto. Annot.I.*

Scribit eodem cap.Dioſcori.dari idẽ unguentũ πρὸς τραχύτητας ἀρτηρίας:tu fauciũ uertis aſperitates:cum tamen arteriæ nomen,nõ fauces:ſed(ut uerbo tuo alio in loco utar)animæ canale ſignificet.Fauces uero noſtris ſint, id quod Græcis φάρυγξ. *II.*

CAPITE de Gleucino ſcribit Dioſc.κινεῖται δ' ἐφ' ἡμέρας λ'. δὶς τῆς ἡμέρας.id eſt,mouetur diebus XXX.bis in die. Ad quem modum etiam loquitur Gal.lib.8.de compoſ.med. ſecundum loca. Tu uero (neſcio qua de cauſa)ſcribens,triginta diebus omnia miſcẽtur,nullam,quòd bis in die moueri debeat,mentionem facis. *58.de Gleucino unguento.*

INTER Amaracini unguenti uires πυρωτικὴν numerat Dioſcor. tu his uerbis Latinã facias,Calore fouet: minorem meo iudicio faciens,quàm ſit ignis uis,à qua uox illa Græca deriuatur:alioqui quis neſciat,ſi calefaciendi uires habet,ut prius dixit,quod calore fouet? Maiores uero ei uires adeſſe uoluiſſe Dioſcor.ex eo conſtat, quòd conferre fiſtulis ſcribit. *59.de Amaracino unguento. Annot.I.*

οἰδήματα etiam medicis raro omnes,ſed laxi plerunq; & indoloroſi tumores ſunt,à pura pituita geniti.Et propterea aliquid adhuc addẽdum eſt,ubi diſcutere duritiés & tumores uteri,Amaracinum dicitur, quod pituitoſos tantum tumores faciat nos intelligere. *οἰδήματα. II.*

HEDICHROVM magma cõponere docuit poſt Andromachum Galenus,poſt hunc Paulus & reliqui,ubi Theriacen,quæ dicitur,componunt:mutato tamen in barbaris libris,ut plerunq; fit,he- *61. de Hedychroo unguẽto.*

m 4 dychroi

Cap.lib.1. dychroi nomine in alındaracaron. Tanti autẽ & fuit & eſſe nunc debet, quanti Theriace, quę abſq; eo parari non poteſt. Galeni autẽ cõfectio, ſi oleademas, nõ multũ abeſt ab amaracini unguẽti cõfectiõe.

62. *De Metopio Anno.* I. LIGNVM ex quo fit chalbanum, metopium uocari ait Dioſcorides: tu arborem ex qua ſtillat, diuerſo ſanè, uel teiſpo teſte, ſignificató, qui ὀπὸν, id eſt, liquorem, uocas eum qui non per ſe deſtillat, ſed ſecta arbore exit. Eſſe autem chalbanum ὀπὸν, conſtat ex Dioſcor. li.
II. 3. Et quod ille aît parari ex amygdalis amaris, tu ex oleo ex amygda
III. lis amaris expreſſo. Et χαλᾷ, mollit: improprie (ut mihi uidetur) hæc omnia conuertens.

65. *De Cinnamomino unguẽto. Anno.* I. IN CINNAMOMO, quod pro ἄγαν πικρῶν, id eſt, ualde amaro, amariſsimum: pro σφόδρα δριμεῖα, id eſt, uehementer acri, acerrimum: pro μαλακτικῶν, aptiſsimum ad molliendum, pro eo quod eſt
II. apte facit, efficaciſsimum eſt, reddis, nequaquam probo. ſicuti nec
III. uocem πικρὰν, mutari in στυπτικὴν. Nam ſi qua mutatio ex conie-
IIII. ctura facienda eſt, in πυρωτικὴν potius uidetur facienda, hoc modo: Poteſtatem habet uehementer acrem, calefaciendiq;, & urendi: propterea aperit, diſcutit, diffundit, & reliqua. Ducunt me ad hanc coniecturam, quæ ab eo pauló infrà dicuntur, ſcilicet adiectis oleo, cera & medulla, leniri eius acredinem, qua in comburendo, duran-
V. doq; reliquis craſsis unguẽtis pręſtat. Nec placet ut uerba πρὸς περίγη τὰ περιοδικὰ, καὶ πρὸς τρόμους, hoc eſt uerbum ex uerbo: Et ad rigores qui per circuitum fiunt, & ad tremores, in hæc conuertantur: Inunguntur eo in acceſsione circularium febrium contra earum cum tremore algores.

Ex cap. 66. de Nardino unguento. IN PROBATIONE Nardini unguenti, probare nõ poſſum probatiſsimum illum tuum codicem, in quo pro στιπτὴ, λιτὴ legitur. Quis enim credat, cum à Nardo nardinum unguentum nomen capiat, eligendam in eius confectione ignauam nardũ? præſertim dicẽte ipſomet Dioſcor. ea magis commendari, quæ rem à qua nomẽ capiunt, magis redolent. Sed ut probatiſsimo illi tuo codici id uerbum condonemus, quomodo reliquis tua reſpondebũt? legendum enim erit ſic ad uerbum: Eſt autem optima ignaua, non acris, bene olens, ut ſicca nardus aut amomum. Te uero uertente probatur in nardini unguenti confectione nardus, quæ non adeó præcipua, acrimonia careat, & ſiccę nardi aut amomi odorem referat. Nam, ut mittã quód nulla in Dioſc. cõfectionis nardini unguẽti hic mẽtio, qs putet nardũ ignauã ſiccæ nardi odore eſſe, cũ ſicca ſit lõge quàm humida odoratior? aut quàm ignaua hæc fuerit doctrina, ignauã nardũ p ſiccã nardũ (quã & ipſam ignauam eſſe oportet, ſi ignauę eſt ſimilis) faciẽs cognoſcere? Quanto igitur melius ex fœmina hermaphroditũ, hoc eſt, neutrũ, facere, quàm ſeruato genere fœminino uigorẽ ferè omnẽ, & maſculinum robur unguẽto auferre, & uerba in Græcis exemplaribus non inuenta ſuperaddere. Nõ ab re autem laudare uidetur id quod aridæ nardi odorem habet: quoniã, ut diximus, arida, ſicut pleraq; alia, eſt odoratior: legendumq; & λιπτὴ, non λιτὴ. Ex hoc colligi poteſt, quod pauló póſt hoc unguentum, niſi reſinam habuerit,

liqui

liquidum eſſe dicit, ut intelligamus id cui addita reſina fuerit,ſicuti Cap.lib.I.
minus tenue,ita minus bonum reddi: & hac de cauſa inter bonitatis
notas poſitam tenuitatem. In quo loco fœmininis quoq; uocibus
Dioſc.utitur: quas cum in neutras commutaris,non uideo cur citra
culpam non potuerit eadem quoq; mutatio ſuperius fieri. Quare au
tem fœminino genere toto hoc capite utatur Dioſcorides,alijs cō-
gitandum relinquo.

IN CALCE capitis de Iaſmino,ſcribit Dioſc. *βαρυτέραν δὲ ἔχει* *61. de Iaſmino*
τὴν εὐωδίαν. id eſt, ad uerbum, Grauiorem habet beneolentiam. Tu *unguento.*
alio(ut mihi uidetur)ſenſu transfers, Ingrata in eo odoris nimia bo *Annot.*I.
nitas.Eſſe enim quoſdā odores graues, & Theophraſtus & alij teſtā
tur. Vnum eſt haudquaquā prętereundū:priuſquam unguēta relin II.
quamus,te in pleriſque (ut tu ex Columella uocas) ſpiſſamentis:ubi
in uulgatis codicibus *σχίνου* eſt mentio,*σχοίνου* cum legas odoratū ro-
tundum iuncum transferre : quum ratione nō careat,lentiſcum in-
telligendam,ut in qua maior adſtringendi uis,quàm in hoc iunco,le
niter tantum(ut Dioſc.ait)adſtringente:& cum odore præſtet, odo
randis potius,quàm ſpiſſandis unguentis idoneo.

ANDROMACHVS in Theriaces compoſitione myrrhā craſ- *69. de myrrha.*
ſam probat:unde fit ut communem lectionem probem,ſecundæ bo *Annot.*I.
nitatis myrrham,*λεπτὴν*,id eſt,tenuem, non *λευκὴν*,id eſt,albam. Deſi
derare enim uidetur Andromachus,eam quæ optima ſit & primę no
tæ. Inter reprobatas myrrhas enumerat Dioſc.amineam,tu mineā II.
uocas:ſed hanc cæteris Troglodyticis præfert Gal. ceu odoratiſsi-
mam,& præcipuum hoc habētem, quod in balſamum non mutatur.
Eas enim quæ in balſamum mutantur,ſi intra corpus ſumantur, ue-
nena eſſe.Et propterea mineam præ alijs commendat,ceu præter o-
doris excellentiam periculo careutem. Mutanda ergo non uidetur
communis lectio,ne cogamur fateri Galenum à Dioſcoride diſſen-
tire. Inter myrrhæ uirtutes ſcribit Dioſcor. *πραΰνει δὲ καὶ τοὺς χρονίους* III.
καταῤῥοὺς διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων. hoc eſt,lenit antiquas deſtilla
tiones inuncta alæ narium. Tu uero(neſcio quare)addis,deſtillatio
nibus narium: quod nec dixit Dioſc.nec eſt rationi conſentaneum:
naribus enim inuncta, caliditate ſua & acredine proritare ad eos hu
mores aptior eſt, quàm ſiſtere.Eaq; de cauſa diuturnis fluctionibus
ad pectus eſt idonea, ceu aliò materiam ad pectus defluere aſſuetam
diſtrahens. Quod uero de parte naſi quadam inungenda præcipit IIII.
Dioſc.tu ad inſtrumentum quo inunctio facienda ſit referens, ais:
Inunctis penna naribus: ſenſu (ni fallor) menti autoris & ſeriei ſer-
monis minime congruente. Verba Dioſc. *διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτή-*
ρων,id eſt,uncta parti cuidam naſi *πτερὸν* uocatæ,ei uidelicet quæ in i-
ma parte ſphærij,ſola utrinq; inſtar pennarum mouetur. Vocari au-
tem eum *πτερὸν* ſeu *πτερύγιον* (ut Pollucem & alios mittam) teſtatur
Gal.lib.11.de uſu particularum. Quod de Bœotica myrrha in uul- V.
gatis codicibus legitur,grauiſsimum habet in medicina teſtem Gal.
lib.8.de ſimplic.med.eaidem illi uires adſcribentem, quas Dioſcori
des. Quo fit,ut tanquam legitima proles ſeruanda hæc pars,non qua

ſi ab

Cap.lib.1. abortiua uel ſpuria exponenda, aut reijcienda ſit.

Ex cap. 70. de Styrace. STYRACEN Catabaliten, Piſsidiacon & Cilicium laudat Dioſco. Tu, quia nullibi ſcis eſſe locum qui Catabala dicatur, autoritate

Annot. I. Plinij Catabaliten in Gabaliten mutas. Ego in calamitem, ſi qua mutatio facienda, libentius mutarem, Galeni de Antidotis teſtimonio, cui plus in hoc tribuo quàm Plinio. Quanquam locus etiam Plinij corruptus eſſe poteſt. Inquit enim Gal. è Pamphylia ferri ſtyracen,

Styrax calamites. intra calamos (quam ob rationem quidam etiam noſtro tempore pharmacopolæ Calamitem uocant) tanto reliquis præſtantem, quanto Phalernum uiliſsimo uino à cauponibus uēdito. Qui quidem ſtyrax ſit colore pallidiſsimus, odore & guſtu uehementiſsimus. Scimus etiam Piſsidiam ac Ciliciam proximas Pamphyliæ, hancq; pro-

II. cul abeſſe à Syria & Phœnice, ubi eſt Gabala ciuitas. Inueniri quoque ſcribit Dioſcorides lacrymam gummi ſimilem, ſplendidam, *σμυρνίζοντα*, id eſt, myrrham referentem: tu myrrhæ odore conuertis, quaſi colore, ſapore, ſubſtantia, aliáue re, quàm odore, non poſsit myrrhæ ſimile aliquid intelligi.

71. de Bdellio. SI ALIA non cogit ratio, quàm nullum fuiſſe Saracenorum

Annot. I. nomen dum hæc ſcriberet Dioſc. communem ego lectionē non mu-

Saraca urbs. tarem. Siquidem Saraca urbs, à qua Saraceni, teſte Stephano, dicti, in Arabia poſt Nabatheos exiſtit, penes quā credi poteſt arbores gigni,

II. quarū Arabicū Bdellium lacryma ſit. Inter notas probati bdellij, ſic ſcribit Dioſc. *εὐώδης ἐν τῇ θυμιάσει ἐοικὼς ὄνυχι*. quę uerba ſic Latina reddis: Cum incēditur odoratum, & humano ungui colore ſimile: duo addens uerba, ſcilicet humano, & colore, quæ ad alium trahunt ſenſum, quàm quem Dioſco. uerba uel faciunt, uel facere poſſunt. Duplex enim ſenſus ex illis intelligi poteſt: unus, ut bdellium quum bene odoratum ſit ſemper, incenſum ſit ungui ſimile: alter, quem Hermol. eſt ſequutus, quod dum incenditur, odore ſimilatur ungui. Sci-

Vnguis odoratus. mus uero, uel ipſomet Dioſco. docente, in paludibus Indiæ odoratum unguem inueniri. Vtrūq; autem ſenſum tua tollit interpretatio, in qua idem tu quoq; peccaſſe uideris, quod in alijs damnas, quod ſcilicet ex Plinio potius, quàm ex proprijs uerbis, ſenſum uolueris

Ex cap. 71. de Thure. Dioſc. aucupari, ſcribente Plinio, Bactriano multi candidi ungues.

THVS quod artificio rotundatum, atq; ei quod natiuam habet ro-

Annot. I. tunditatem redditū ſimile, ab his qui eo pacto afformarunt, nomine quoq; ſicut figura fallere cupientibus, *ἄτομον* potius, quàm *ἄτομον* nūcupari uериſimile eſt. Et propterea antiqua lectio mutanda minime uidetur, quæ *ἄτομον* uocari dicit. Primum enim maſculum uocatum, eſt uerè atomum potius quàm dicatur: factitiū uero hoc è contrario cum non ſit, falſo tamen atomū nominatur: ſicuti, ſi tuæ caſtigationi ſtandū eſt, etiam ſtagiron. Quo pacto uero ſit atomi uox Latinis reddenda, haud ſatis mihi conſtat: nō enim uideo quid ei bonitatis accreſcat, ſi nihil ab eo deraſum, defectum, ablatúmue fuerit: aut quid ab eius præſtantia tollatur, ſi qua particula auferatur: cum poſsit aliquid deradi, quod ſi adſit, minus illud ſpecioſum & efficax reddat: quod rheo barbarico, alijsq; medicamētis quotidie contingit: ſed & gemmis,

gemmis,atq; omnibus ferè,quæ ad uſum hominis ueniunt. Si indiui Cap.lib.I.
duum quoq; dixerimus,neſcio an mẽtem Dioſc. exprimemus. Ego,
ſi uertendus à me eſſet hic locus,non ſectum dicere:ſicuti enim quę
Græci ἔντομα,Latini appellant inſecta,ita quę illi ἄτομα,poſſumus uo ἄτομον.
care non ſecta:nec hoc à tua interpretatione multum abeſt,licet aliã ἔντομον.
in appendice primi libri uidearis habere ſententiã. Poſſet fortè,nec
abſq; ratione,inſectile,hoc eſt,quod facile ſecari non poteſt, intelli
gi. Id enim quandoq; ſignificari ea uoce,libr. 5. primæ philoſophiæ
ſcribit Ariſt. De eo quod eſt ſecundæ bonitatis ſic ſcribit Dioſco. II.
δευτερεύει δ' ὁ ἀραβικὸς,καὶ ὁ ἐν σμίλῳ,ὃν ἔνιοι κοπίσκον καλοῦσι, μικρότερον καὶ κιῤῥότερον ὄντα. hoc eſt uerbum ex uerbo,Secundum locum habet A-
rabias, & quod in Smilo,nonnulli Copiſcon uocãt , minus & rufius
exiſtens. Tu uero propriũ magis,quàm autoris ſenſum,ut mihi uide
tur,ſequutus,ita conuertis: Secundæ bonitatis eſt quod orobiam &
melioton appellant,quãtitate minimũ,colore uero maxime rufum.

Inter medicinas mihi nõ probatur,quod & ſuprà notatũ eſt,ut arte III.
ria fauces dicatur : ſiquidem arteria trachæa,id eſt,aſpera uocata, eſt *Arteria.*
canalis animę,aẽrem ultro citroq; ad pulmones ferens:fauces ad os *Fauces.*
pertinent. Nec quod in ſecundo modo cremandi thuris,perfora IIII.
ri æneum uas ad fuliginem colligendam prætermittatur. Sicuti V.
nec quod uerbum *φώγνυσθαι*,in uerbum frigitur,conuertis, obuio exi-
ſtente uerbo,torretur,quod Græco melius,ni fallor,reſpondet.

KOIΛΩMATA neſcio an rectè dicantur cõcaua ulcera,cum ſint *73.de Thuris*
(Paulo teſte) bothrio quidem latiora,minus autem profunda. *cortice.*

THVRIS mannam *ἔγχονδρον* laudat Dioſcor.tu thuris micis gru *74.de manna.*
moſa : quod neſcio quomodo pulueri , polliníue poſsit conuenire.
Non enim manna , ſed thus ipſum fuerint grumoſæ illæ micæ:fru-
ſtraq; laborarent interpolatores gyri, uel excribrata reſina,aut cõtu
ſo thuris cortice,quæ omnia grumis carent, eam adulterantes. Hæc
quoq; ratio facit ne Hermol.probem,cartilagineam intelligentem:
& propterea ad tertiũ chondri ſignificatũ pultus,alicæ ſimilem intel
ligerem,niſi uiderem 3.ab hoc præcedente, & proximo ſeq.cap. per
chondrum , thuris portiunculam ſignificari eam , quæ ueluti callus
nucleúſue eſt. *Ex cap.76.de*

PICAE & tedæ folia lenire inflãmationes,abſolute ſcribit Dio- *Picea.*
ſco. Tu(neſcio qua ex cauſa) generalem inflammationis uocem ad *Annot.I.*
uulnera contrahis. Scribis enim,uulnerum inflammationes leniunt,
& tuta ab inflammationibus ea ſeruant:Dioſcoride dicente, *φλεγμονὰς παρηγορεῖ καὶ τραύματα ἀφλέγμαντα διατηρεῖ.* De Dadio ſcribit Pau- II.
lus proprium caput,propterea certi generis res eſſe uidetur , nec o-
mnis materia harum arborum *δαδὸς* uel *δάδιον* eſſe ſecundum Paul.

σπάθην eodem cap.non *σπάθημα* legendum,& ſeries & res ipſa o- III.
ſtẽdit.ait enim: *σπάθη δὲ ἐξ αὐτῶν γίνεται εἰς ἀκόλλων σκευασίας.* *πτίλωσις*,ſi *πτίλωσις.*
Paulo potius quàm libro definitionum credimus,craſsities quędam IIII.
palpebræ eſt,calloſa,rubra,quam plerunq; pilorum caſus conſequi-
tur. Auicenna ſilac uocat.

SIVOX *πυρὰ* ab igne deducta, ſignificare id conſueuit, *77.de Lentiſco.*
quod

Cap.lib.I. quod adeò aridum eſt, ut igne torrefactum uideri poſsit: quod ſigni-
ficatum & tu agnoſcis: capite ſequẽti expungenda non erit, ſed eius
78. de Terebintho. loco, arida uel torrida Latinis reddendum.

TEREBINTHI fructum ἄειστον, id eſt, optimum ad Venerem
Annot. I. dicit Dioſco. Tu uenerem adiuuare ſimpliciter ſcribis, nihil addens
II. per quod præſtantia eius hac in re oſtendatur. Vbi uero diſiicere
III. reſinam omnem ait, tu collectiones addis. Verbum quoq; κάιεται,
quod urere ſignificat, coquitur conuertis, alio omnino ſignificato:
quod magis mirandum, quando paulò poſt, eiuſdem uerbi plurale
κάιονται, tuipſe uruntur, uertis, addita, &, particula, ut uidelicet intelli-
gatur uſtionem quoq; hoc loco doceri.

79. de Pice liquida. ΘΑΝΑΣΙΜΑ φάρμακα, hoc eſt, letalia medicamẽta, ea Dioſc. eſſe
ais, quæ in medicina uſum quidẽ aliquem habent, per ſe autẽ letalia
Annot. I. ſunt. Quod ego non probo, cũ uenena ipſa, quæ totis ſubſtantijs ue-
nena ſunt, pharmaca quoq; dicantur, & mortalia pharmaca. Eodem
II. etiam modo phthiſis nomen nimis contrahere uideris, dicens Græ-
Phthiſis. cos ea uoce tantum uti in his in quibus à capite in pulmones deſcen-
dens deſtillatio, eos exulcerat. Galen. ſiquidem librum Epidemia-
Phthiſis ſpecies duæ. rum exponẽs, phthiſium duas eſſe ſcribit maximas differentias: unã,
quæ ex fluctionibus à capite contingit: alteram, quæ ex proprijs pul-
monis affectibus trahit originem, maiori quidem ex parte ob ſangui-
nis ſputum, præcipue ubi uas fuerit perfractum. Quandoq; tamen
φθίν. fluctionem aliunde quàm à capite recipiente uiſcere. φθόην uero,
III. eodem Gale. 7. Aphor. lib. teſte, Græci, præſertim Athenienſes, pro-
prie uocãt, uniuerſi corporis cum exigua febre extenuationem, pul-
IIII. monis inſanabilia ulcera conſequentem. ἐμπυήματα Hippoc. & Ga-
le. ſunt, non ſolum purulentæ (ut ais) excreationes, quæ ſanguinis
ſputum ſequuntur, ſed quandoq; omnes ſuppurationes, ſæpius ta-
men puris inter thoracem & pulmonem effuſiones.

80. de oleo Picino. ALOPECIAM non bene definiuit (quiſquis ille fuit) qui li-
brum definitionum compoſuit: color enim, Galeno teſte, in alope-
cia, aliquando ad album, aliquando ad nigrum, aliquando ad fla-
uum, iuxta uidelicet dominantis humoris naturam inclinat: ille ue-
ro uergere ſemper dixit ad aurum.

86. in fine expoſitionis de Naphtha. SANGVINIS thrombos, non in ueſica tantum, ſed in utero,
uentriculo, alijſq; humani corporis cauitatibus poſſe coagmentari,
& medici teſtantur, & experientia comprobat. Sed in aneuryſmate
quoq; gigni poſſe, Galenus in lib. de tumoribus præter naturam,
ſcriptum reliquit.

Ex cap. 87. de Cupreſſo. NON erat ut magnopere dubitares, & ſubeſſe mendam ſuſpicare-
ris, ſi cupreſſi folia adſtringendi uim habentia, urinæ anguſtijs opẽ
Adſtringẽtia aluum urinas mouent. ferre dicantur. Non nouum eſt hoc, atq; huic tantum rei peculiare:
ſed ferè euenit, ut quæ adſtringendæ aluo ſunt, urinas moueant, di-
cente Hippoc. urina multa noctu facta, exiguum ſeceſſum indicari:
& è contrario. Vtraſq; etiam uires paulò infrà paliuro adſcribit Dio-
ſcorides, & alij pleriſq; alijs medicamentis: alioqui cupreſſus acre-
dine quadam participat & calore.

IVNI

IVNIPERVM neſcio quare ſcribas cupreſſo ſimilem, tacente hoc Dioſc. nec re ipſa multum ſimilitudinē oſtendente: ſicut nec fructus in eo apud nos quidem, quos ego meminerim uidiſſe me, apparet, qui nuci maiori uel minori, aut fabæ uel magnitudine uel forma reſpōdeat, ſed magna ex parte ciceri potius, qui eſt odoratus, & dum manditur dulcis, & poſtea ſubamarus: ut mirari etiā ſubeat, quare ſcribente Dioſc. γλυκὺς ἐν τῷ διαμασᾶσθαι, dulcedine tacita, in cōmanducando odoratū dicas, ratione ipſa & experientia cōteſtante, odorem ei adeſſe anteqnam manducetur, & dulcedinem primo oſtendi dum manditur, deinde lenem quandam amaritudinem ſuffituq; potius oſtendere odorem, quàm dum eſtur. Cap. lib. 1. 88. de Iunipero. Annot. I. II. III.

INTER uires Sabinæ ſic ſcribit Dioſc ἀποκαθαίρει μελανίας σὺν μέλιτι καταπλασσομένη, καὶ τὰς ῥυπαρίας καὶ ἄνθρακας περιῤῥήγνυσι. σὺν οἴνῳ ποθεῖσα, καὶ αἷμα διὰ οὔρων ἄγει. quæ ſic ad uerbū mihi ſonant: Expurgant etiam cum melle illitæ nigrities, atque ſordities, & carbones auferunt. cum uino potę, ſanguinē per urinas agunt. Tu uero ita uertis: Ex melle itidem illita nigredines abſtergunt, ſordesq; alias cutis, carbunculorū cruſtas ex uino impoſita exterūt, & cum urina ſanguinem pota ducūt. In qua interpretatione illud in primis nō placet, ut quod ſordes ille dixit, tu alias cutis ſordes dicas: ex hoc enim loquendi modo intelligitur etiam nigrities ſordes eſſe, & cutis tantum dehoneſtationes, non morbos ab eo intelligi, cum tamen Galenus denigrata potius, & ualde ſordida ulcera intellexiſſe uideatur, carbunculos etiam cum eis coniungens, amoueri eos ex ipſa cum melle appoſita dicens, nulla de cruſtis mentione habita, uel de uini cōmiſtione. Alioqui ſeries ipſa Dioſco. apertè oſtendit uinum ad ſequentia referēdum, per quod bibitæ ſanguinem per urinas pellunt. licet mala per commata diſtinctio aliud præ ſe ferat ſignificatum. 80. de herba Sabina.

IN CEDRO unicus tantum locus eſt quo offendor, in quo aduerbium ἀνδρικῶς, his uerbis, ut in homine fit, circūloqueris: cum eſſet longe facilius per aduerbium uiriliter, exprimere. Senſus enim Dioſc. eſt, oleo cedrino uiriliter, hoc eſt, uehementer perfricando inūcto, ſcabies quadrupedum ſanari. Quem, iudicio meo, tua uerba minime aſſequuntur. 90. de Cedro.

CAPITE de Lauro neſcio quare quod coniunctim ipſe Dioſc. dixit, cum pane & polenta, à te diſiunctim dictū ſit, cū pane polentáue. Et participiū ποθέντα, id eſt, pota, in participiū deuoranda cōmutaris. Odorati adiectionem in ultimo remedio tacueris, quam præter Dioſc. Galen. Paul. cæteri uino cōiungunt. Non ab re autem ambigis in uerbo πραΰνει, quod lenire ſeu mitigare cum ſignificet, aduerſari uidetur his quæ ſequūtur: quæ enim ſtomachū leniūt, uomitiones potius ſedant quàm mouēt, niſi fortè quiſpiā dixerit, leniri ſtomachum nauſeantem atq; anguſtias inferente uacuata per uomitum materia, quæ moleſtiam faciebat. Auicenna molire dixit. 91. de Lauro & Lauri baccis. Annot. I. II. III. IIII.

PLATANVM cōpeſcere oculorum fluxiones ſcribit Dioſcorides. Poſtea addit: Leuat autē & laxos tumores, & inflammationes. Tu uero generale de tumoribus dictum, ad oculos tātum coarctas. Ex cap. 62. de Platano.

De fraxino

ta ſimilia,quæ non ſunt æqualia,ſicut alio quoq; loco ſuprà oſtenſum eſt. Cap.lib.1.

OPTAREM ut ſpinas Cynosbati,quas *ἰσχυρὰς* dicit Dioſc.fortes,robuſtas uel duras abſolute dixiſſes,non duriſsimas. *108. de Cynosbato.*

FRIGIDVS certe ſenſus Dioſc. erit, ſi more tuo legamus, liguſtrinũ unguentũ calefacere,admixtis quæ calefaciendo ſunt.Si uero legamus uerbum ex uerbo,unguentũ ex eo paratũ calefacit,neruosq; emollit,ſi quod ei ſmigma adijciatur,quod feruidã igneamq; uim habeat. *109. de Liguſtro.*

NON prætereũdum profectò erat caput de Tilia,quo pacto folia,quæ adſtringendi ui pollent,nõ ſolum urinas,quod tu in iunipero admirabaris,ſed & menſes mouere dicantur. *110. de Tilia.*

CAPITE de Ciſto,uel nihil,uel unicum uerbũ deeſſe mihi uidetur,ſi uerba ex fide reddantur,hoc modo: Flores ut punica,fœminæ albi. Intelligemus enim in mare flores colore punicæ,in fœmina albos:addemusq;,ſi ſubintelligi nõ poterit,quod Hermol.fecit,primę parti,*mari*,figuram tacentes,quam nec nominat, nec innuit Dioſc. *111.de Ciſto.*

FOLIA Ladi adſtringendi uim habere,omniaq; poſſe quæ Ciſtus,ſcribit Dioſc. Tu uero ad pinguitudinẽ hæc refers,de qua paulò infrà agit Dioſco. Anodyna,quę uerè anodyna ſunt,nõ ſomno, ſed temperato calore tenuiq; ſubſtantia dolorem leuãt,teſte Galen. 5. lib.de ſimplicibus medicamentis. Et propterea melius erat ſimpliciter dicere,Ladanum utiliter miſceri his quę dolorem leuant,& his quę tuſsim, ac malagmatis: quàm ut tu, Miſcetur utiliter his quæ ſomno dolorem leuant malagmatis,& contra tuſsim medicamentis: dicente Dioſcoride, *καὶ ταῖς ἀνωδύνοις καὶ βηχικαῖς καὶ μαλάγμασι χρησίμως μίγνυται.* *113.de Ladano. Annot.1. Anodyna. II.*

ΞΗΡΟΦΘΑΛΜΊΑ, hoc eſt,arida lippitudo,eſt,ait Paulus,pruriginoſus oculi affectus abſq; fluctione. *ψωροφθαλμίαν* uero,id eſt,ſcabioſam lippitudinem,definit pruriginoſam palpebræ ſcabiem,à ſalſo ac nitroſo humore factam, cuius ſententiam ſi ſequamur, nõ erit xeropthalmiæ ſcabies,quemadmodum tu feciſti,aſſocianda,ſed pſorophthalmiæ,quod & Græcæ ipſæ indicant dictiones. *114. de Ebeno.*

ROSAS ſiccas magis adſtringere quàm recentes,& ratio,& experientia,& Dioſcoridis,ac reliquorũ medicorũ autoritas teſtatur. Perdere autem eas refrigerandi poteſtatẽ,omnibus prædictis repugnat. Et propterea melius eſt antiquam ſeruare lectionem,quæ habet, Refrigerant, & adſtringunt roſæ:ſiccæ autem magis adſtringunt: atque ex his uerbis non aliud intelligere, quàm præferri in aſtringendi ui ſiccas,nec ab his frigus tolli. *115. de Roſis. Annot.1.* Vinum in quo roſæ decoctæ ſint, doloribus capitis,oculorum,aurium,gingiuarum,ſedis, uuluæ,recti inteſtini prodeſſe, ait Dioſcorides, *ἐγχριόμενον καὶ προσκλυζόμενον*: tu inunctum,aut clyſtere infuſum intelligis. Quod cum non poſsit capiti,oculis,& gingiuis congruere, melius (ut mihi uidetur) fuerat collutum intelligere. II. Antheras uocant medici compoſitiones quaſdam, ægritudinibus oris accommodatas, quibus roſæ miſcentur. Quo fit, ut non floridas antidotos pro antheris *Anther.æ. III.*

reddendum

ἅλμαις χυλὸς αὐτῶν διακλυζόμενος, ἀναστέλλει, neſcio quomodo reſpondeant uerba hæc tua. Reprimendisq; gingiuis earum muria utiliter colluuntur: cum nulla in eis ſit uox quæ χυλῷ, id eſt, ſucco, reſpondeat. Cap. lib. I.

ΔΙΑΚΑΥΣΗΜΑ ἔλαιον μυδῶσι, eſſe oleum oleaſtri, legitur in melioribus codicibus. Tu πλαδῶσι legis, atq; πλαδαρὸν ais Græcis ſignificare, nõ humẽs ſimpliciter, ſed quod cũ humore flacceſcit: oporteréq; in eo intelligere humorẽ, & ex humore infirmitatem. Ego autẽ ſcio inter ptiſanæ laudes τῷ πλαδαρῷ eam ab Hippocrate commẽdari alio certe eius uocis ſignificato. Scio etiam à Gale. in I. libr, expoſitionis in ſecundum Epidemiarum, pladon definiri ſuperfluam humiditatem. Et propterea aliam lectionem magis probo, & putreſcẽtes gingiuas intelligo. *Ex cap. 124. de oleo oleaſtri.*

NON uideris Dioſco. ſententiam in glande bene expreſsiſſe, ubi ipſe ſcribit, καὶ τὸ περὶ τῇ βαλάνῳ ὑπὸ τὸ κέλυφος, uertens in hæc uerba: Quod inter corium glandis & carnem interpoſitum eſt: quum ille id quod ſub calyce circa glandem eſt, intellexerit. *26. de Quercu*

OMPHACITIM gallam, paruam & cõdyloden, ait Dioſcorides: tu exiguam, & articulorum in digitis magnitudine iudicio meo addens quod non oportebat, nec bene exprimens quod ille intellexit: magnitudinem enim ſatis oſtenderat, exiguam dicens. Figuram igitur dehinc demonſtraturus, inſtar condyli, id eſt, extremæ partis articulorum in digitis cum flectuntur, ſimilem eſſe dixit. *127. de Galla.* *Condilus.*

PLANTAE quæ coriaria rhus dicitur, neſcio quare cubitum abſtuleris, conſentientibus reliquis medicis Dioſco. bicubitam facienti: niſi fortè quia minor apud uos gignitur, ideo cubitalẽ ferè dixiſti. *128. de Rhu.*

CVRANTIBVS non quomodo Plinius, ſed quomodo Dioſcorides loquatur, μεσοπωροῦσα ἀκμὴν, non pauló ante maturitatem, ſed mediam maturitatem ſignificabit: maturitas enim cùm tempore, nõ momento abſoluatur, principium habet, medium, & finem, qui ἀκμὴ, id eſt, conſiſtendi uigor dicitur. Quocunque autem modo maturitas intelligatur, mediocritas hæc non poteſt pauló ante eam intelligi. Pauló enim ante incipientem maturitatem, nulla adeſt maturitas: pauló ante mediam, nondum eſt media: pauló ante ſummã, eſt plus quàm media. Intellexiſſe igitur uidetur Dioſco. mediocrẽ maturitatem, quæ ſcilicet inter ſummam & incipientem ſit media, quam & tu intellexiſſe uideris in commentario, alijs tamen uerbis eam circũſcribens, ante totam ſcilicet maturitatem, quæ uerba mentem Dioſcoridis melius explicãt, quàm ea quæ in interpretatiõe ſunt ſcripta. Verius autem fortè quis τὴν ὀπώραν, non ad palmulas tantum, ſed ad eam anni partem retulerit, qua matureſcere ficus & uuæ ſolent, atq; hoc pacto cõuerterit: Colliguntur in eius tẽporis medio quo ad ſummũ uigorẽ maturitas uuæ uenit. *129. de Palma.* *Anno. I.* Stomachicos uocant medici non ſolum eos qui cibũ nõ continẽt, ſed quibus etiã aliàs laceſsitus & imbecillis eſt ſtomachus, nec in aperto eſt quænã cauſa ſit imbecillitatis. *Stomachici.* II. Vocant & cauſona, ardentem febrem, non ſitim eam cõſequẽtem. Quare ſcribente Dioſcoride, παύει καύσωνα, fidelius uertiſſes, III. *Cauſus.*

Cap. lib. I. ardentem febrem cedat, quàm ſitim.

130. de Elate. CAPITE de Elate, ingenuitatem tuam laudo, qua plus ueritati
Anno. I. quàm cuicunq; tribuens nomini, Plinij autoritatem euidentiſsime conuellis. Vnum tamen adijcio, id quod ueluti ἀμφίεσμα, fructus uocat Paulus, uideri aliã rem quàm Elate. Galenus enim, à quo omnia accepit Paulus, ſic ad uerbum ſcribit lib. 8. de ſimplicibus medicamẽtis: Germẽ molle palmæ, quod Elate uocant, eandem poteſtatẽ habet uocato Cerebro. Id uero quod ueluti aphieſma ipſius eſt, adſtringendi quoq; uim habet, omnibus tamẽ prædictis eſt ſiccius. & reliq. Vbi notandũ, aphieſma, non amphieſma apud eum legi, niſi in libro ſit menda. Libro uero qui de attenuante inſcribitur uictu, à lateribus pullulare hanc Elatem dicit, ſicuti Cerebrum uocatum à ſummo cacumine. Mirum tamen eſt, ſi de hoc tantum cortice hoc loco ſcribit Dioſcorides, quare fructus intra eum clauſi mentionem fecerit, quum de fructibus omnium palmarum, tam acerbis quàm maturis, ſuperiori capite abunde tractauerit.

II. Nec ſilendum, ubi tu legis, adhuc florentium, in uulgatis codicibus legi ἀκμὴν χιδήρτων, hoc eſt, perfecto uigore flores habentium.

III. Addiq; inter notas probatiſsimi adſtringens, & his quæ paſcendo
IIII. ſerpunt, adijci ulceribus. Atque demum, ubi tu legis, Candido & ipſum colore: legi in Dioſcoride, Cor autem trunci album, & ipſum recens in cibo ſumptum.

Ex cap. III. de Punicis ſiue granatis mâlis Annot. I. NON ab re dubitas, an per πυρῆνας, cap. de Punicis mâlis, ſint nuclei, uel toti acini intelligendi, docente Dioſcoride, ex ipſis expreſſis fieri cum melle medicamentum ad multa ualde utile: quod male uidetur nucleis ipſis poſſe conuenire, aridis & abſq; ſucco. Nõ erat tamen, meo iudicio, tam facile ferenda ſententia, ut alteri parti omnino præiudicaretur, Galeno præſertim & Paulo, quem te legiſſe oſtendis, maiorẽ ſiccandi uim πυρῆνι tribuẽtibus quàm ſucco: quod uix intelligi poteſt, niſi ſeorſum à ſucco accipiatur. Sed & Dioſcorides ipſe aliter non uidetur poſſe intelligi. Nam ſi de acinis ibi loqui incipit Dioſcorides, ubi ait, τῶν δὲ ὀξειῶν ὁ πυρὴν, de quánam re prius dixit, quòd eſſet boni ſucci, ſed exilis ſtomacho nutrimenti, quòd ardoribus ſtomachi prodeſſet, urinamq; cieret? Certe non poſſunt illa niſi de ſucco intelligi, uel de totis acinis. Mihi igitur diligentius rem conſideranti uidetur Dioſcorides uſq; ad eam partem, τῶν δὲ ὀξειῶν ὁ πυρὴν, de acinis ipſis egiſſe, qui ſoli è toto mâlo granato cibi rationem ſubeunt: poſt acinos agere de nucleis, tertio de floribus, quarto de cortice, ſicq; in uniuerſum de omnibus pomi huius partibus. Nec probandus etiam in hoc probatiſsimus ille tuus codex. Vix enim poterit ſuccus in tantum exiccari, ut in puluerem conuertatur, niſi planè exuſtus omnem uim prius amiſerit. Nuclei uero recenter exẽpti, tantum adhuc humoris ſeruant, ut extrahi ex eis ſuccus ualeat: & niſi in ſole uel aliter ſiccẽtur, puluis fieri uix poſsint. Sed de hoc plusquã
II. ſatis. Illud uero non prætereundum, non uideri rationi conſonũ, ut penitus nutrimento carere punica dicantur: & propterea uox ἄτροφος, exigui potius quàm nullius nutrimẽti rem hoc loco putãda eſt ſignifi

ſignificare:ſic enim & corpora ἄτροφα dicimus,nõ quòd penitus non nutriantur(quomodo enim uiuerent?) ſed quia uix, & non plene ac rectè nutriuntur. *Cap.lib.1.*

CAPITE de Myrto,ubi ualere inflãmationibus dicit,in meo codice additur,cũ tenui polenta. Vbi etiã tu legis, Et denigrando capillo inſpergitur,uerbum Inſpergitur,ſuperadditum uidetur. *133.de Myrto. Annot. I. II.*

DISCRIMEN illud inter λύειν, μαλάττειν, ὑπάγειν, nõ uidentur Græci medici,præſertim Galen.agnoſcere. Nec εὐκοίλια ea dicere quæ medio habitu aluum relinquunt,ſed quæ leniter, plus tamen q̃ natura per ſe faceret, ſubducunt. Quod ceraſia quidem ipſa & braſſicas facere euidentius eſt,quàm ut probari à nobis debeat. *134.de Ceraſys. Anno.I. II.*

DECOCTVM Cotoneorum πρόκλυσμα eſſe idoneum procidẽti ſedi & utero ſcribit Dioſcorides:tu aſpergi interpretaris,cũ prolui potius ea uox ſignificare uideatur. *Ex cap.136.de malis omnibus*

Quicquid Nicandri interpres dixerit,notum eſt ex Gale.lib.de alimentis,aliud eſſe Perſicam arborem à Perſea:hancq́;, non Perſicam ex Perſide tranſlatam interficiendi uires in Aegypto amiſiſſe.Et lib. 7.de ſimplici medicina,de Perſico inter mâla receſet.Lib.uero 8.de Perſea,uires ei alias quàm Perſico attribuit.Notũ etiam ex Dioſcor. Quare nõ in dubiũ à medicis reuocandũ, ſed inquirendum potius quænã ea nunc ſit arbor,quæ ab antiquis Perſea dicebatur:Perſicum enim omnes norunt pomum menſis expetitum,& ori ualde cõmẽdatum.Perſeã uero nemo mirabitur à nobis ignorari,qui apud Galenũ lib.2.de medicinis ſecundũ loca patientia,legerit nullibi ſub Romanorum imperio eam arborem,prę̨terq̃ in Alexandria,à ſe uiſam. *Perſica arbor, aliud eſt a Perſea. Perſea à nobis ignoratur.*

CAPITE de Piris,duo ſunt quæ me offendunt.Primum, quod etiam maioris momenti eſt,quòd Dioſcoridem dicere facis, Cataplaſmatis quæ diſcutiẽdo ſunt,ea miſceri:quod rationi & uerbis minime conſentaneũ eſt.Calida enim eſſe oportet quæ diſcutiẽdi uim habent,qualia pira non ſunt:& ἀποκρουστικὰ ea dixit Dioſcorides, hoc eſt,repellentia,non diſcutientia,diuerſo utriuſq; uocis ſignificato, ut quiſq; penè nouit,qui duas uel tres paginas in libris medicorum euoluit. Alterum,quod non adeò tamen clarum exiſtit, quod capite de Acradibus Dioſcorides ait,cinere ipſorum aperte eos iuuari qui fungis ſuffocãtur:tu de omnibus piris intelligis,quod nec dixit Dioſcorides,nec Auicenna intellexit. *137.de Piris. Annot.I. II.*

MESPILVM mâlo ſimile ſcribit Dioſco.tu figura addis & magnitudine:quod faciẽdum meo iudicio non eſt ab eo qui fidelis interpres uideri uult,præſertim cum conſtet uix adeò exiguum mâlũ inueniri,quod maximum meſpilum non uincat magnitudine. *138.de Meſpilo.*

LOTON fluentem capillum detinere, præter Plinium ſcribit Galenus, nulla quòd eum coloret facta mentione.Idem & Paulus. Quo fit,ut ingenium & diligẽtiam tuam ſummè laudem.ita in hoc ſicuti in toto hoc libro,& ſubeſſe omnino uitium in uoce ξανθίζειν, tecum putem. *139.de Loto.*

CORNVS fortis quidem,ſpecioſa uero arbor mihi minime uidetur:& propterea ſatis erat pro uoce ἀδρὸν, reddere Latinis for- *140.de Corno*

Cap.lib.I. tem,nec addere ſpecioſa.

143.& 144. de Amygdalis. Annot.I. GVMMI, pruni & amygdalæ calculo prodeſſe abſolute ſcribit Dioſcorides:tu ueſicæ addis,cum longe tamen difficilius ſit(quod & ſuperius monui)hũc quàm renalem perfringere:nec ſit interpretis officium,etiam ſi uerum ſit quod additur, adijcere quidpiam autori:alioqui aperte ei imponit,qui falſum aliquid ſuperaddit.

Interpretis officium.

II. Communem lectionem eodem de Amygdalis cap.magis probo, quæ copulat roſaceum aceto,non diſiungit,& ſuadente ratione, & Arabum autoritate confirmante.

III. Σηπεδόνες Galeno aliquando ſunt putredines, non ſemper ulcera exedentia,Paulus etiam ἀπὸ τῶν φαγεδαίνης, id eſt,comedẽtibus,diſtinguit.Melius igitur erat eodem de Amygdalis cap.ad putredines,herpetas,& canis morſus eas cõmendare,quàm contra exedentia ulcera.

IIII. ἀνώδυνα ſunt medicis(quod & ſuperius monui)nõ ſolum quæ ſomno,ſed & quæ æqualitate ſubſtantiæ dolores leuãt. Alioqui bis dixiſſet Dioſcor.ſomnũ ab eis fieri,ἀνώδυνα dicens & ὑπνωτικά.

Ex cap.145. de Piſtacijs. PISTACIA iecur laxare ais ex Pauli ſententia: melius dicturus ſi reſerare dixiſſes,& obſtructiones aperire.

148. de Sycomoro. INTER notas ſycomori πολύκομον ſcribit Dioſcorides: tu multo lactis liquore abundans,quaſi πολύγαλον legeris,conuertiſti.

149. de Ficis. Annot.I. VBI tu duobus locis ſtrumas,ego δοθιῆνας lego,alium certe morbum, uel temet alibi teſte.

II. Vbi etiã de olynthis ſermo,quos tu caprificorum,uel ficorũ groſſos uocas,qua parte uerrucas & thymos

III. tolli per eos ſcribit Dioſcorides, addendum uidetur,crudi. Non uideo etiam cur non potuerit humidum ſinapi intellexiſſe Dioſc.

Hæc ſunt mi Marcelle,quæ percurrenti mihi primum tui Dioſcoridis librum,moram attulere:quorũ teipſum cenſorem & arbitrum conſtituo,id probaturus reprobaturúsue,quod abs te probatum reprobatúmue iri cognouero.Ea igitur ut æqui boniq; conſulas rogo, meq; in eorum numero eſſe ſcias,qui te ſuſpiciunt,atq; in hoc nemini cedere. Vale. Ex Ferraria, M. D. XIX.

EPIST. II. cuidã uiro doctiſs.pariter & amiciſs. qui Marcelli defenſionem rogatus acceperat.

LEGI uir doctiſsime,quæ pro Marcello aduerſus me acutiſsime ſimul & eruditiſsime diſputaſti.Quibus primo congreſſu adeò deterritus proſtratusq; ſum,ut deditionẽ uel fugã potius, quàm defenſionẽ cogitarẽ. Verũ quũ poſt primũ illũ impetum,epiſtolã tuam humanitatis & modeſtiæ,qua ſemper tua ſcripta ſcatẽt,undiq; refertã relegerẽ,præſertimq; eã partẽ in qua ais,obſequendi mihi gratia,magis,quàm ueri delectu te cõtendiſſe:reſumptis aliquãtiſper uiribus, quoniam amant quiq; ſua,cœpi reſpirare,ſimulq; cogitare,an meos illos quanquam abortiuos partus,tueri quoquo pacto à morte ualerem:arreptóque calamo,tumultuatim,ut occurrebant, quæcunque mihi fauere uidebantur,in unum aceruum collegi,digeſturus,ſi tibi digna uiderẽtur,ut prodire in conſpectum hominum poſſent. Ea ad

te hacte-

te hactenus non miſi, pudore quodā prohibitus, quod te alioqui ma ioribus rebus occupatū, tam crebrò in hæc adeò exilia demitterem. Nunc uero poſtquā, ni fallor, ſupra bienniuni apud me delituiſſent, aliud quærenti, quum ſe mihi obtuliſſent, deuorato pudore, accedere ad te iuſſi, reuerenterq; ueluti mancipia ſalutare, ſententiamq; tuam, etiam ſi capitalis eſſet, demiſſa fronte expectare. Cap.lib.1.

IN PROOEMIO.

Celſus morbi tēpora enumerans, eam morbi partem quam Græci ἀκμὴν uocant, conſiſtendi uigorem interpretatur: quam interpretationē dixi me magis probare, quàm Marcelli, qui integram ætatē. *Annot.I.*

Aquilonio cœli ſtatu & afflatu, materia omnis in omnes uſus meliorеſcit, ait Marcellus. Aduerſus quod uniuerſale dictum ego oſtendo, materiam medicinalem diligere potius auſtralia, quàm aquilonaria loca. II.

DE FLORIBVS iridis, ad ipſoſmet prouoco, & ad Dioſc. uerba, ἐπὶ καυλῷ παράλληλα, ἐπικαμπῆ, ποικίλα, nihil in his de ſummis caulibus, imò nec de pluribus caulibus, nihil quòd in altum ſurgāt, quòd in ſingulis ſinguli, quòd rectà, nihil demū de arcu. Modus etiam loquendi alternatiuus in coloribus, ipſis florib. quando apparent concordans, cogit me credere, non omnes illos colores ſimul in uno flore oſtendi, ſed in diuerſis diuerſos. Poſtquam enim flores dixit uarios, ſtatim addit, Aut enim albi, aut pallidi, aut purpurei, &c. Quare non probaui, ut adiectiuum, uarij, in participium, uariantes, mutatū ſit. Quid rigoris uox apud Latinos poſsit, non eſt meum uobiſcum contendere. Illud autem in Marcello probare non poſſum, quod παροξύσμασι ψυχομένους, uel, ut ipſe mauult, nec ego abnuo, περιψυχομένους eos ſolum dicat, qui in acceſsionibus febrium frigent: cadere enim in hoc mihi uidetur à boni, nedum fidi interpretis officio. *Ex cap.1.de iride.* *Annot.I.* II. III. IIII.

Nec illud quòd ῥῖγος ſit tertianis peculiaris: φρίκη, ſemitertianæ: περίψυξις, quartanæ. V. VI. VII.

TÁ ΓΥΝΑΙΚΕΐΑ poſſe menſes intelligi, non abnuo: ſed in acori medicinis intelligi, uel ex hoc maxime, quòd iridis modo conferre inſeſſu ad muliebria à Dioſcoride dicitur, quam iridem potu quidem menſes ciere, inſeſſu uero mollire & aperire muliebres locos, ſuperius dixerat. *2.de Acoro.*

SI SINE uitio ſermonis trahi uis Mei lincti ad ſuperiora poteſt, ſine uitio tamen rationis, & artis præiudicio, non poteſt ad pedes uſq; pertingere: pectore enim licet purgatiſsimi, pedes plerunq; miſerè affliguntur. *3.de Meo.*

MVLTA ſunt quæ renum calculos frangunt, ueſicæ nequaquam: inter quæ cyperus reponitur. Propterea non ſequitur, ſi calculum poteſt comminuere, ut ueſicæ poſsit, quod eſt longe difficilius. nec commeat ratio, ut quod poteſt leuiori malo ſuccurrere, poſsit & grauiori, ſicut è contrario, quod grauiori, id & leuiori. quanquam nec hoc perpetuum: non enim quod poteſt phrenitin ſanare, poteſt & reduuiam. *4. de Cypero.*

INIVRIA poſſeſſori fit, quoties poſſeſsionis fines arctiores *5.de Carda modo.*

 fiunt.

Cap.lib.1. fiunt. Quod certe de Marcello uox ϑϱυπικῶς queri poteſt, cuius ambi-
tus in omnes renum affectus expanſus, ad eos tantum limitatur, qui
urinæ malo aliquo cum dolore affligũtur. Nec illuſtrare hoc, eſt, ſed
in anguſtum ambitum uocis & autoris mentem redigere.

6. de Nardo. IN GANGITIDE miror prætermiſſam proceritatem: cui de-
Annot. I. fectui nihil quod à Marcello addatur, ſatis facit, quum ad interpretã
da alia Dioſc. uerba omnia ſint appoſita. Vitio ego potius uel exem-
plaris, uel librarij puto defectum huiuſcemodi cõtigiſſe, quàm Mar-
celli. Nulla enim ratio ſuadere mihi poteſt, ut dimittendum ſit uer-
II. bum in Græco exemplari, cui nihil reſpondeat in Latino: ſicuti
nec quòd uerbum ſit ad cõtrarium ſenſum trahendum, ut in κολοβόστα-
χυς uerbo, quod Marcello ipſo teſte paulò infrà, decurtatæ ſpicæ ſi-
gnificat, & toroſæ ſpicæ hoc loco conuertitur. Hanc autem inter-
III. pretationem exigui momenti dixi, non in ipſo interpretandi mune-
re, ſed ſequentis comparatione, quæ meliorem partem abijci iubet,
deteriore in compoſitionem medicaminum admiſſa. Sic enim intel
ligendum Marcellus ipſe oſtendit, dicens lectionem quam ſequitur
& probat, omnem radicum uſum damnare, præcipereq; tãquam inu
tiles à reliqua nardi materia ſeparandas abijciendasq; eſſe. Seruata
autem antiqua lectione quę purgari radices docet, non adeò frigida
uidetur conſtructio, ſi uires radicum, non ſpicarum intellexerimus.
Fideliorq; habendus interpres, qui ſentẽtiam & uerba Dioſc. ſequu
tus, ſimpliciter conuerterit ad hunc modum: Vires habent &c. Si-
IIII. cuti & ille fidelior qui paulò pòſt ſic conuerterit: Fluctiones uteri
appoſitæ & ſanies ſiſtunt: quam Marcellus tranſferens, Appoſitæ
muliebrium locorum fluctiones ſiſtunt, compeſcunt præterea ſa-
nies. dicente Dioſc. uno contextu, τὰς ἐκ μήτρας ῥύσεις ἰχῶρας ϛέλλουσι.

Atq; ille rurſus qui cardiogmon cordis morſum uel eroſionem,
V. quàm qui ſtomachi eroſiones καρδίας nomine, ita antiquis ſicuti &
recentioribus cor ſignificante, non autem ſolũ uentriculum, ut Mar
VI. cellus affirmat. Quod autem de acribus humorib. dixi, de his intel
lexi qui à Græcis δριμεῖς dicuntur, quos calidos eſſe potius quàm
frigidos conſtat, ſicut & alia quæ uerè acria ſentiuntur.

Ex cap. 9. de ET ODORATVM Aſarum eſt, & flecti aptum, & ut ſequens
Aſaro. eſt, re ipſa & Dioſc. ſententia, niſi error in communibus exempla-
Annot. I. ribus ſit, coronarium. Quod uero Aſarum dicatur, alia quæren-
da ratio, quoniam nec caput infeſtare uidetur. Sed & roſæ, & alia
pleraq; caput infeſtantia, ad coronarum uſum ueniunt, imò & quæ-
II. dam odore carentia, ueluti gramen. Non contenderim ego, mo-
do loquendi Dioſcoridis magis cõgruere, ut caulia ſeminis potius,
quàm totius plantæ intelligantur: ſcribenti tamen herbæ hiſtoriam,
ea uox potius ſignificare ipſius herbæ caulẽ, quàm cuſpidi ſimile ſe-
men uidetur, ut ſcilicet redeat ſermo ad herbam, nec amplius ſemi-
nis ſermo habeatur. Poſtrema tamen Dioſc. Græca editio hanc li-
tem dirimit, in qua nulla mentio περὶ τῶν καυλιῶν, ſicut nec apud
III. Oribaſium. Quicquid de uoce γωνιοειδῆ ſtatuatur, conſtat nul-
lum aut caulem aut ſemen, angularem ſpeciem habere, niſi uerè an-
gulatum

gulatum ſit. Poſſunt quidem ſenſus deludi, nihil tamen eſt quod ſi- *Cap.lib.I.*
militudinem anguli uerè præſeferat, quod uel orbiculare, uel ad li-
neam ſit rectum, uel omnino angulis priuetur.

S I παραπλήσιον ſimilē proprie ſignificat, cur mutandum in æqua *10. de Phu. Annot. I.*
le? ex qua uoce debeat potius quantitatis, quàm qualitatis conformi
tas intelligi. Pauci enim (ni fallor) erunt, legentes Phu æquali folio
eſſe oluſatro, qui quantitatem non intelligant. Secus eſſet, ſi æquali
uiriditate diceretur. Aliud eſt interpretis, aliud exponentis offi- *Interpretis offi cium.*
cium. Poteſt hic quam putat autoris mentem, proprijs uerbis expli-
care: ille ſenſum ita autori dimittere debet, ut ſi uerba aliam quam II.
ipſe putat ſententiam tolerant, idem etiam ferant tranſlata. Quod
in uerbo ὑποπόρφυρος non cuſtoditum à Marcello queror, *albicantem*
addente, nec integrum relinquente lectori, ut in alium colorem uer
gere poſsit putare. Tam diſsident inter ſe betæ & oluſatri folia, III.
ut ſi quis folium ignotæ herbæ per alterum uoluerit notum facere,
ridendus ſit, ſi reliquo etiam ſimile dicat. Et propterea repudiandi
omnino uidentur, qui pro elaphoboſco elleborum legunt.

EPIPHORIS oculorum non ſemper accedere maximas in- *11. de Malobathro.*
flammationes, præter Pauli autoritatem, remedia quoq; ipſa atteſtā
tur, quorum multa ſunt ualde calida. In poſtrema tamen editione le
gitur ὀφθαλμικὰς φλεγμονάς.

QVOD uulgò Caſia naſci traditur, & aliquādo in Italia frequēs *12. de Caſia. Annot. I.*
fuerit, non meam infringit ſententiam: ſiquidem de caſia herba no-
ſtrates, Græci de frutice loquuti ſunt. Si cinnamomi uocati fo- II.
lium, nullam cum iride ſimilitudinem gerit, eademq; in planta caſia
cum cinnamomo creſcit, non in tenebris pugnare dicendus, qui ca-
ſiæ folium, quod idem & cinnamomi eſt, rem hoc tempore notam,
nullam cum iride habere ſimilitudinem dicit. Nō laceſcendi gra III.
tia, ſed pro ueritate & uerbo Dioſcor. dixi, non placere ut δηκτικὸν
uox, eroſionem ſignificet, quæ à cinnamomo, non ſolum ubi pri- *De quibus aromatibus aliena ſit amaritudo.*
mo guſtui occurrit, ſed ſemper aliena eſt. A proprie uocatis aro-
matibus alienam eſſe amaritudinem dixi, ea intelligens quibus ad
condienda obſonia præcipue ſeptentrio utitur, inter quæ nullus pu
to rheon barbaricum numerauerit (quanquam odore præcellen- IIII.
tem) ob inſignem ſcilicet amaritudinem. Non igitur dicens, ad V
conciliandam uino gratiam addi aromata, mecum pugnaui, ſed po-
tius firmaui quod uolebam: aromatum odorem ita uino congruere,
ut ſi qua eo careant, ut communia uina, arte odorata à nobis reddan
tur, ad æmulationem moſchatulorum uocatorum, quæ natiuum ha-
bent moſchi odorem: ut Plinium mittam, laudatiſsima fuiſſe apud *Plinij locus.*
priſcos dicentem uina miro odore, uel (ut legendum potius mihi ui
detur) myrrha condita.

Modus loquendi Dioſcoridis, & alijs in locis, & hoc capite, aneu VI
riſmum pro morbo cenſeri oſtendit: eodē enim loquendi modo
utitur, quo pauló antè in inflāmationibus uſus fuerat: ac ſi dixiſſet,
ualere ad intraneas omnes inflammationes, ad renes, ad uteri aneu-

 riſmum

Cap.lib.1. riſmum. Et propterea probare non poſſum Marcellum, ad laxandos muliebres locos caſiam ibi commendantem, ubi aneuriſmum legebat.

Ex cap. 13. de Cinnamomo. MEO iudicio in cinnamomi bonitate non diſsident Galen. & Dioſc. Propinquum dixit Gale. peſsimum cinnamomum optimę ca-
Annot. I. ſiæ perfectione. Dioſcorides optimum cinnamomum optimæ caſiæ effigie ac ſpecie cõparauit. Odorem Cardami, multoq; minus rutæ, nõ eſſe miſcẽdum cinnamomo, puto quiſque exiſtimabit, qui Galen. audiat dicentem ipſum εὐωδέστατον, ἄῤῥητόν τινα εὐωδίαν ὑπὲρ ἅπαντα τὰ ἄλλα. Et Dioſco. σφόδρα εὐῶδες. Neq; enim eorum iudicio ſtandum (ſi qui tamen hi ſunt) quibus rutæ aut cardami odor ſuauis eſt. Alioqui, ſi paucis credendum, omnis ſenſus iudicium in cõtrouerſiã ueniet. Conſentit tamen lectioni Marcelli in ruta, ultima Dioſc.
II. editio, ubi legitur, πηγανίζουσα ἢ καρδαμώμῳ ἐμφερής. De colore ſic ſcribit Gale. τῇ χρόᾳ δ' ἐστὶ τοιοῦτον, ὡς εἴ τις μίξειε τὸ τοῦ γάλακτος χρῶμα τῷ φαιῷ καλουμένῳ, μετὰ βραχέως τοῦ κυανοῦ καλουμένου. quæ uerba nemo negauerit magis congruere communi Dioſc. literæ, μέλαν, τεφρίζον ἐν τῷ οἰνώδει, quàm ei quam magis probat Marcellus nigrũ ſimpliciter, & ex natura ſua ſtatuente, & ablutum uino cinereum reddi. In Galeni autem illis uerbis (ut ingenue ueritatem fatear) nullam agnoſco curruptelã: è Græca uero in Latinam linguam ea melius uertant, qui utranq; me melius callent: ego neutram ibi arrogo.

14. de Amomo OΙΟΝΕΙ βότρυς. Expeditius & lucidius uerterit quiſpiam inſtar
Annot. I. racemi, quàm, uuæ modo: quæ enim ſequũtur, alijs Dioſcoridis uerbis reſpondent. Nec curandum hoc loco magis quomodo Plin. ſed
II. quomodo Dioſco. loquatur. Nec bryonia in labruſca mutanda.
III. Si modus loquendi Marcelli, facit ut diſiunctio intelligenda ſit, erit etiam in prima qualitate intelligenda: eritq; ſenſus, eligendum
IIII. quod uel recens, uel candidum, uel modice rufum. Nõ omnis abſceſſus in ulcus tranſit, multa enim ſunt ulcera ſine abſceſſu, ſicuti &
V. multi abſceſſus ſine ulcere. Cõcoqui autem & diſcuti abſceſsibus potius ꝗ ulcerib⁹ cõuenit. Maturare & diſcutere, diſsidere ut cõtraria dicit Marcellus: illudque calidis, hoc plerũq; frigidis fieri. Nos uno medicamento utrunq; fieri diximus: & ſi à diuerſis fiat, à calidis ta-
VI. men ſemper fieri: reprimunt enim frigida, non diſcutiunt. Coagũlum fatetur Marcellus contraria facere, non tamen maturare & diſcutere. In hoc autem ſibi tantum placuit Marcellus, ut uerbum διαφορεῖ abraſerit.

15. de Coſto. IN Indico Coſto magis placet craſsities, quàm ſpecies, quæ nec
Annot. I. qualis eſſe debeat explicatur. Humida actu eſſe multa, poteſtate
II. ſiccãtia, nullus medicus ambigit. Idem autem medicamẽti genus, eſſe
III. forma humida & ſicca, nemo dixerit. Plus poteſt apud me in legẽ-
Plus poteſt Galeni autoritas apud Manar. quam codicũ antiquitas. do & intelligendo Dioſcoride, Galeni autoritas, quàm mille antiqui codices: nec cogit ratio, ut ſi mel exterendi uim habet, miſceri ſemper debeat: quando & Coſto ipſi per ſe ea uis adeſt, quæ cuti alicui comparata, quandoq; poteſt adeò uehemens exiſtere, ut retundi aquæ admixtione deſideret.

PVLMONEM eſſe prætermiſſum oſcitatione librarij,non ne- Cap.lib.I.
gauerim:nunquam tamē probauerim induſtria Marcelli dimiſſum, 16. *de Schœno.*
ex reliquis uolentis intelligi: alia enim membra ſæpenumero alia *Annot.*I.
exigunt remedia. Suſpicatus eſt Marcellus, mendam eodem cap. II.
de iunco odorato ſubeſſe, ubi par piperis pondus dandum dicitur,
quia referri ad aliud oportet quod par dicitur.Ego nihil deeſſe dixi,
& par utriuſq; pondus intelligi,nec definiri quantū ſemel ſit dandū.
Sunt tamen exemplaria in quibus addatur,drachmæ unius pondere.

ODORATVM calamum(quod ego minime puto)eſſe Canel- 17. *de Calamo*
lam ſi putauit Marcellus,plus longe errauit quàm prius putaueram. *odorato.*
In Canella enim uocata,nulli geniculi,non glutinoſus lentor, non
amaror, non demum aliud quicquam, quod calamis adnumerari
eam faciat.Fiſtularis enim dici forte poteſt,non tamen calamus.

HAVD utiq; eum probauerim patronum, qui niſi per inficias 18. *de Balſamo.*
nequeat patrocinari:per teſtes enim re probata,reus cliens conuin- *Annot.*I.
citur. Locupletiſsimi autem teſtes, in balſami calore omnes libri
Dioſc.ſunt *θερμαντικώτατον* habentes:quare male patrocinatus uide-
tur Marcellus,calidiſsimum,in egregie calidum commutans.

Si maturare aliud eſt quàm concoquere, ut ipſemet fateris,quare II.
πεπτικὸς,quæ unica uox eſt,per duas illas Latina redditur?Nec per e-
bibita,ſed per appoſita, maturatio abſceſſuum,quibus proprie, non
ulceribus,maturitas conuenit,procurari ſolet.

Quum epiſpaſtica,teſte Celſo,dicantur,quæ extrahunt, *ἐπισπᾶται* III.
commodius uerteretur,ni fallor,extrahit, quàm proritat. Aliud au- *Epiſpaſtica.*
tem quandoque eſſe extrahere, quàm euocare uel retrahere,nemo
eſt qui neſciat.

ἈΚΑΘΑΡΣΊΑΣ, ni fallor,feliciter, & ad Galeni mentem uertit 19. *de Aſpalato.*
Hermolaus, putrilagines: immunditias enim ea uox proprie deſi-
gnat, quas eleganter (ut ſolet) maluit Hermolaus dicere putrilagi-
nes. Purgationes autem, ut uiris etiam fieri concedamus, non ta-
men dicimus eos facile uel difficile per genitalia expurgari.

VITIVM in Paulo ſubeſſe ſuſpicatur cap. de muſco, Marcel- 20. *de Bryo.*
lus: quia Dioſcoridi non conſentit, pro Cedris Pinos dicens. Nos
non Dioſcoridi ſubſcribere Paulum,ſed Galeno dicimus.

LATINVM hominem debere potius Celſum ſequi, quàm ſi- Ex *cap.*21. *de*
bi uoces fabricare, æquum mihi uidetur.Celſi uerba ſunt: Peſſima *Agallocho.*
his inter inteſtinorum mala tormina eſſe conſueuerunt, dyſente-
ria Græce uocatur.

TAM diuerſa eſt mihi in Naſcaphtho à Marcello mens, quàm 22. *de Naſca-*
diuerſa morus ab Aegyptia fico. Neſcio igitur quare eandem men *phtho.*
tem eſſe utriq; dicas,uerba uaria.

NON ut accuſarem Marcellum,dixi,primas Corycio Croco non 25. *de Croco.*
dare Galenum, ſed ut monſtrarem non ita ſtata hæc eſſe, ut ueluti
perpetua decreta eſſent accipienda.

Non debuit Marcellus interpretis officio fungens,ſi doctis tan- *Annot.*I.
tum Dioſcorides loquebatur, uelle indoctis loqui, illudq; addere,
quod non appoſuerat Dioſcor. & ſuſpicionem relinquere medicis

Cap.lib.I. putandi Galenum Dioſcoridi aduerſari, altero flauum, altero rubrū
II. crocum laudante. Vt facile friabilis fiat crocus, inſolandus eſt: igitur natura ſua facile friabilis non eſt: ergo inter notas probati croci magis probandus codex, non facile friabilem dicens, quàm qui facile: quem enim eligere docuit Dioſcor. docet & inſolare, non ut melior uideatur, ſed ut ad conterendum aptior reddatur, qui natura ſua
III. ἄθρυπτος erat, id eſt, ad conterendum non aptus. Oleracei nomen idem nobis ſignificat, quod Græcis λαχανώδης. Quid ergo interrogas me quid ſignificet? Dioſcor. potius interroga. Nec Marcellum laudes nō ſolū crocos hoſce, ſed pariter omnia olera ſatiua facientē.
IIII. Si nemo pauló humanior ignorat eryſipelas, ignes ſacros à Latinis dici: nemo homo medicus neſcit, eryſipelatodes phlegmones dici, in quibus ſuperat phlegmone, ſuperatur eryſipelas, non ut Marcellus transfert, ſacrorum ignium inflammationes.

27. *de Inula.* Ὑπὸ præpoſitio (ni fallor) nunquam inuenietur intus uel foris, multoq; minus utrunq; ſignificare: quod Marcellus facit, ὑπόλευκον καὶ ὑπόκιρρον, intus albeſcentem & foris rubentem interpretatus. Sunt tamen codices in quibus ὑπόκιρρον tantum dicitur.

28. *de omni oleo.* S I definitio debet reciproca eſſe definito, definitio illa non po-
Annot. I. teſt recta eſſe, quæ tenuioris inteſtini morbum per inflāmationem definit, quādo (quod & tuipſe fateris) poteſt ille morbus ſine inflammatione contingere. Sed præter hoc multa ſunt, quæ librū illum ex
II. Galeni officina non exiſſe oſtendunt. Non ut arguerem inſcitiæ Marcellum, dixi, δύναμιν cap. de oleo, uim, non maleficium, eſſe intelligendam: ſed ad rem ipſam reſpiciens, quoniam exulcerantia medicamenta magno interdum nobis eſſent beneficio.

29. *de Elæomelite.* N O N putaſſe Marcellum duas res indicari cap. de elæomelite, uerba eius demonſtrant, ubi de ſecundo (ut ego quidem puto) fit mentio: ſic enim ipſe Dioſcoridem loqui facit: Conficitur præterea ex ſurculorum corticibus eiuſdem arboris idem oleum. In quibus uerbis tria ſuperadduntur uerba, ſcilicet, eiuſdem, & arboris, & idem. & unum mutatur leui argumento, quia ſcilicet uerbum, confici, ad eam rem ſpectat quæ prius non erat. Vnguen autem per ſe ad olei naturam accedit: ſcimus enim unguen, quando à ligno ſeparatum eſt, ſpeciem olei habere: in ligno uero quandiu latet, oleum nec eſt, nec uidetur, ſed dum elicitur, confici tunc demum dicitur.

40. *de oleo Laurino.* QVVM alia ſit ἀναστομωτικὴ, & alia χαλαστικὴ uis apud Græcos, diuerſis quoq; uerbis ſunt Latinis reddendæ. Igitur quoniam χαλαστικὴν communi uſu laxatiuam conſueuimus interpretari, ἀναστομωτικὴ aliter eſt interpretanda: ego reſerandi uel aperiendi dixerim.

Ex cap. 41. de Lētiſcino oleo. L I C E T plerunq; alia cortici, alia medullæ uis ſit: cum tamen oleum terebinthi ex toto fructu exprimatur, ſimili ui eſſe fructui, rationi eſt conſonum. Et propterea magis probanda ultimo impreſſa exemplaria, in quibus uerba illa tacentur, ſcilicet infrigidat, & adſtringit.

42. *de Maſtichino oleo.* S I durum eſt, durities cap. de Maſtiche intelligere: duriſsimum certe mihi uidetur, ut cum eodem uerbo, ἀνιᾷ uidelicet, medicamen

mentum cum morbo conſtruatur: ac ſi dixiſſet, Facit ad omnes uteri affectus, & ad ceromata & cœliaca. Alioqui nuſpiam alibi uel Dioſco. uel alius medicus, ſimplicia medicamenta, ad hæc uel illa compoſita facere dicit, ſed miſceri potius, uel addi. Cap. lib. I.

46. de Melino unguento. Annot. I.

EADEM fides quam in interprete exigo, facit, ut non probem herpetas dici malum quod ſerpit: quoniam ea uoce medici, non abſolute malum quod ſerpit, ſed certum morbi genus ſignificant, qui uulgò formica dicitur, cuius etiam quædam ſpecies non ſerpit. Sicuti nec eum probarem, qui πύριτον ignitum morbum interpretaretur.

I I. Defenderetur certe ſatis belle Marcellus in ſcabioſis ulceribus, niſi ipſemet ſibi tuam defenſionem ademiſſet, eadem ſerie cum ſcabie & ulceribus, furfures, perniones, & quæ ſerpunt, ſine copula pronuncians: quanquam neſcio quàm rite ψωρώδη, ſcabies dicatur.

53. de Lilino unguento. Annot. I.

SI ἐξανθήματα poſſunt toto corpore contingere, quare ſic interpretanda ea uox eſt quaſi ad ſolum ſpectet caput? Si hoc ideo fit (ut ais) quia in uultu maiorem prębent deformitatem: ſequitur, ut quæcunque uoces deformitatem aliquam denotant, ut lepra, pſora, lichen, & id genus cætera, cum eadem uultus adiectione debeant transferri.

I I. ἴονθοι Galeno ſunt exigui tumores cum duritie, Marcello cicatrices ἀκροθυμάτων. Tantum ergo diſsidet Marcellus à Galeno, quantum cicatrices à tumoribus.

56. de Liguſtrino unguento.

QVICQVID dicatur, omnino ſuſpicandum in compoſitione Liguſtrini unguenti mendam ſubeſſe, quoniam nuſquam tali modo componere docet Dioſco. ut incertæ olei menſuræ, certam adijciat aromatum quantitatem.

57. de Irino unguento. Annot. I.

QVARE ad noxam magis pertinere putandum ſit, hæmorrhoides Irino unguento aperiri quàm Cyclamine, ego certe nõ uideo: nec poſſum non zelotypum putare, qui nulla occurrente ſuſpicionis cauſa, adulteram uxorem credat.

I I. Si faucium nuncupatio late patet, in homine tamen non aſperam arteriã, ſed quod Græci φάρυγγα, ſolet ſignificare: nec teſtimonium Lucretij mihi probat aliud, quàm canale animæ per arteriam ſignificari.

59. de Amaracino unguento. Annot. I.

IN Amaracino πυρωτικὸν maius quid eſſe quàm calore fouere, ita probaui, ut tu etiam fatearis, petens à me quo pacto transferenda ea uox ſit. Ego certe à te & à Marcello hoc potius expectauerim: igni tamen ſimilem, uel, ſi dici poſſet, ignitoriam, uel inflammatoriam uim dicerem. Hermolaus corpus adurere dixit.

I I. *Tumor.* Interpreti explicandus proprius uocis ſignificatus, qui in œdemate eſt, non tumor abſolute: communis eſt enim tumoris uox apud medicos, quatuor ſpeciebus, phlegmonæ ſcilicet, eryſipelati, ſcirrho, œdemati. Sicuti igitur bonus interpres non redderet pro τοῦ ἀνθρώπου, animal, ita nec pro œdemate, tumorem.

Ex cap. 61. de Hedychroi.

RARVM aut nullum in medicina hedychroi uſum ſcribit Marcellus, à Galenoq́; neglectum. Neceſſariò igitur, & non oſtendendi ſtudio, eius uſum docui.

Cap.lib.1.

craſsioribus humoribus, ſed à tenuioribus fieri putãdum. Cum igitur late pateat (ut ais) exanthematũ nomen, nõ bene Marcellus dixit, nihil aliud ſignificare quàm exiguas puſtulas, quales ex urtica uel ſudore fiunt. Non rectius etiam ab eo definitas puſtulas, uel teipſo teſte patet, & oculorum deſtillationes. Non qualem putas ſaltũ ego feci, ſed librarij oſcitatio, qui medium ternionem cæcutiendo prætermiſit, ut eſt uidere legentibus hæc in epiſtola antecedente, ubi re ſarta ſunt omnia.

II. III.

127. de Galla.

QVICQVID ſignificet κονδυλώδης, nullus mihi perſuadebit, modo loquendi Dioſc. cõuenire, ut magnitudine ſimilem condylo uoluerit ſignificare. Quare enim diceret paruam, & condylo magnitudine parem? Et ſi non ſatis erat paruam dicere, quia paruum relatiue dicitur, ſatis erat dixiſſe, condyli magnitudine eſſe. At nónne condyli digitorũ, ita magnitudine differunt, ſicut & digiti? ſolentq; uoces huiuſcemodi deſinẽtiam habẽtes, ſimilitudinem potius quàm æqualitatem deſignare, ſicuti γωνατώδης uel Marcelli ipſius teſtimonio.

129. de Palma.

MATVRITAS (ſi philoſophãdum eſt) quum proprie, loquẽdo ut philoſophi, alteratio ſit, tẽpore abſoluitur, ſicuti & calefactio. Sicuti igitur mediam calefactionem aquæ dicimus, non quando proprie eſt ut ſit calidiſsima, ſed cum mediũ obtinet caliditatis gradum, ita & de maturitate cenſendum.

130. de Elate.

STOMACHICOS & in cauſone ſitientes, relinquamus: ad Elaten conuerſi, in qua ex propugnatore oppugnator effectus, in Marcellũ ita irruis, ut malim cum eo fugam capere, quàm tecũ cominus decertare. Vnam tamen fugiendo, Parthorũ more ſagittã emittam: Pollucem nõ dicere ramũ uocari, Elaten, ſed palmam: nimiſq; coactum uideri, ut ramus arboris περικάλυμμα dicatur fructus.

131. de Punicis & Granatis. Annot. I.

CAPITE de Punica, πυρῆνας ais duritiem cum carne ſignificare: acinos ad utranq; ſpeciem referri, quæ durum habeat & quæ nõ habeat. Nucleos ſpeciem eam tantũ eſſe quæ duritiem habet. Sicq; uideris acinos ueluti genus quoddam ſtatuere ſupra nucleum, ut ſit omnis nucleus acinus, non omnis acinus nucleus. Quæ ſi uera ſunt, idem erit Latinis nucleus, quod Græcis πυρήν. Quare reprehenſione nõ carebit Marcellus, pro ſpecie genus reddens, cum æque commode ſpeciem rediddiſſet. Videtur tamen Marcellus nucleum intelligere, duram & arentem, & ſine ſucco, rem: & propterea acinum uertiſſe, non nucleum. Sed non meum haſce inter uos lites componere. Illud potius mihi cõſiderandum, quam rem πυρῆνα Dioſcor. uocauerit, ut ea ſi quando opus fuerit, uti ſciam. Multa autem ſunt que me cogant credere, purũ ſine carne os intelligere. Primo, quòd niſi ea oſſa intelligamus, mancus ea in parte fuerit Dioſc. nihil de ipſis à ſucco & pulpa ſecluſis determinans. Secũdo, male à Galeno & Paulo cõpararetur πυρὴν ſucco, ſi & ipſe ſecum ſuccum haberet. Tertio, oſſa illa cum carne, non poſſent (quod Dioſcorides iubet) in puluerem uerti. Quarto, quòd alij ſic uidentur intellexiſſe, Auicenna uidelicet & Serapio. Legendum εὔτροφος, non ἄτροφος, non ſine ratione licet dicas, non tamen accedo: non enim ea uoce uti conſue- II.

uerunt

Cap.1.lib. uerunt medici,niſi in his quæ abunde nutriunt.Minimi autem potius nutrimenti,quàm uel nullius uel multi, teſte etiam Galeno,eſt Punicum intelligendum.

PRAETERMISSIS his quæ ad medicamenta uentrem mouentia,& Perſica attinent,in Piris aliquantiſper immoremur.

Ex cap.137. de Piris.

HIC nonnulla dicuntur quaſi medica medicis minime conſentanea. Medici ulcera nō diſcutiunt,ſed agglutinant. Nihil enim aliud ſunt ulcera,quàm diſciſſa unitas,quæ per coalitū & cohærētiam diſſeparatarum partium ad integrum reducenda eſt,non per diſcuſsionem. Tumores uero præter naturam , inflammationes uidelicet, ignes ſacros,& reliqua id genus,diſcutiunt,nō quidem quando incipiunt,ſed quando conſiſtnnt : incipientes repellunt : quod longe aliud eſt quàm diſcutere. Sicuti alia ſunt ἀποκρουστικὰ,quàm διαφορητικὰ:hæc enim calida,illa frigida eſſe oportet. Inter quæ, pira bene à Dioſcor.numerantur,male autē à Marcello diſcutiendo eſſe dicūtur.An uero emitti dicantur ulcera uel abſceſſus,quando ad maturitatem excoquūtur,mihi (ingenue fateor) ēſt incognitū,ſicuti illud ualde perſpectum,medicamenta quæ id faciūt, concoquere & mouere pus à Celſo dici. Differentiam hanc inter repellentia & diſcutiētia,etſi alibi ſæpe clare,tamen libro tertio de medicamētis ſecundum loca patiētia, declarat Galenus dicēs:Repellunt auſtera & acerba,quæ communi uoce ſtyptica dicuntur:diſcutiunt calida & ſicca.

Apocruſtica. Diaphoretica.

144. de Amygdalis.

PER ID quod difficilius eſt,ais,id quod factu facile eſt oſtendi. Vt hoc tibi & Marcello donemus,quōmodo probabitis,ſi ab aliqua ui poteſt id quod facilius effici,poſſe & ab eadem id quod difficilius? Poteſt enim imbecillis ſenex libellam plumbi ferre , qui non poterit myriadem. Poſſunt gummi in hac ui imbecilles calculum renum confringere,non tamen ueſicæ.Peccat igitur quicunq; apud Dioſcorid.legens,Gummi calculum perfringi,adijcit id quod difficilimum , ſcilicet ueſicę:quod adeò difficile eſt,ut multi ſint qui negent inueniri uſqueadeo efficax medicamen,ut id efficiat bibitum. Boni itaque interpretis officio melius functus erat Marcellus , ſi quoties nulla eſt apud Dioſcoridē,medicamini cuipiā calculi frangendi uim adſcribētem,renū ueſicæúe mentio, nihil ipſe plus addidiſſet,quàm quod apud Dioſcoridē legebat:ſed integrū reliquiſſet legētibus medicis,num tāta uis medicamini adeſſet,qua ueſicæ calculus poſſet perfringi. Sed hac de re nimis multa, ut de qua ſuperius fuerit ſermo.Receptui iam canēdum ut ſi quæ ſuperſunt copiæ, ad feliciorē pugnā integræ adſeruētur. Vale uir doctiſsime pariter & amiciſsime. Ferrariæ.

Calculos ueſicæ frangere nullum medicamē poteſt.

EPIST. III. Ioannes Manardus Barth. Tingo Piſtorienſi medico S. D. Interpretatio Marcelli in reliquos Dioſcoridis libros examinatur.

SVADEBANT olim nõnulli amici quorũ cõſilio in re literaria uti ſoleo, ut eam cum alijs in publicum Epiſtolam darem, in qua primũ Dioſcoridis librum per Marcellum Latinitate donatũ, cõſultis Græcis exẽplaribus, ſub examen rationis adduxerã. Quibus ego morem gerere prius nolui, quàm tuam in hoc ſententiam exploraſſem, qui ad auſpicãdam inter nos amicitiam ueluti proxeneta extiteras & mediator. Cõſultus igitur tu à me per literas, eam minime publicandam duxiſti: parũ decere putãs, ut quæ amicè inter nos fuerant agitata, in omniũ notitiã peruenirent. Tuis itaque monitis acquieſcens, nõ ſolum ab editione Epiſtolæ abſtinui, ſed et examinare reliquum operis deſtiti: uni tibi plus in hoc tribuẽs, quàm pleriſq; contrariũ ſuadẽtibus: inter quos erãt qui affirmarẽt, Marcellum apologiam & conſcripſiſſe, & Leoni pontifici nominatim dicaſſe, ut uel ex hoc me quoque ad editionẽ animarẽt: nullam iniuriã amicis fieri dicentes, ſi ſepoſito omni liuore, quiſque quod ſibi uidetur, ueritatis ſtudio & legentiũ uſui, quieto & pacato animo, & ſcribit, & publicat. Nullis tamen rationibus adduci ad hoc potui, ne importunus uideri poſſem, ſi ſeni amico & ualetudinario negociũ faceſcerẽ, & moleſtiã adferrẽ, amico præcipue alio; te uidelicet, diſſuadẽte. Poſtquã uero mœſtiſsimum de illius morte nuncium accepimus, negare itidem efflagitãtibus amicis nõ amplius potui, quin reſiduo libri perlecto, quæ ſecus ac ille uel legebam, uel intelligebam, annotarem. Ea qualiacũque ſunt, ad te mitto, ut uel, ſi tibi uidebitur, unà cum ipſo Marcelli Dioſcoride, quem & nunc (ut audio) ſub prælo affines tui Giontæ habẽt, in lucem ueniant, uel cum bona tua uenia alibi publicentur. Quanquã enim in his, ut in prima etiam epiſtola, nonnulla ſunt quæ leuiuſcula mihi ipſi etiam uidentur, nõnulla in quibus facile defendi Marcellus poſsit, uidebis tamen (ni fallor) multa ad rem, *Marcell. medicæ*
id eſt medendi artem ſpectantia, in quibus ille ueluti homo, atque *artis impe-*
homo qui in libris poẽtarũ & oratorũ magis quàm medicorũ uerſa- *ritus.*
batur, aperte eſt lapſus: quæ ſi incaſtigata remãſerint, poſsint & multis medicis imponere, & hominũ uitæ non parum obeſſe. Nec eſt ut quiſpiã uereatur, manib⁹ Marcelli iniuriã hac editione fieri. Si quis enim harũ rerũ illi ſenſus eſt, putandum eſt gauiſurum potius, boniq; conſulturũ, quicquid bono animo, ueritatis inueſtigandæ gratia, cuius inter nos agens ſtudioſiſsimus ſemper fuit, ſcriptis mandatum eſt. Nõ ſecus etiã te facturũ cõfido: atq; quoſcũq; Marcelli ſtudioſos, ut faciãt, moneo, rogoq;. Nec me aliã ob cauſam hæc & ſcripſiſſe & publicaſſe putẽt, quàm ob ueritatis amorẽ, & amicorũ id petentiũ obſequiũ. Sed iam rem ipſam aggrediamur, orſi ab his quæ in fine primi libri aduerſus Hermolai editionem diſputauit.

Probari

Cap.lib.1.

Marcellus,longé magis à uerbis Dioſcoridis recedens,quàm hoc loco Hermolaus:alioqui uerba ipſa quibus ipſe uſus eſt,ſimilem porri uidentur oſtendere.

Defendit quoq; Hermolaum eodem cap.uulgatus nuper codex, in quo ſic legitur: ῥίζαι δὲ ὕπεισιν ὧν καὶ ἡ χρῆσις, ὥσπερ ἐπιμήκεις ὡς ἐλάαι συναφεῖς ἑαυταῖς. hoc eſt,ad uerbum,Subſunt radices quorũ & uſus eſt,ueluti oblongæ oliuæ ſimiles.

Cap.5.

IN CARDAMOMO non auſim tueri Hermolaum,pro calore feruorem reddentem.Velim autem Marcellum,quod in alio repræhendit,in ſua interpretatione cauiſſe,nec ſimili errore lapſum, unã pro alia (quod ſæpe,ut prima epiſtola notauimus,fecit)uocem reddidiſſe.

Cap.6.

DE nardo in eadem epiſtola ad Marcellum ſatis oſtendimus, poſſe cardiogmi uoce,cordis morſum intelligi.Nunc addimus,nõ abſolute uerum eſſe quod hoc loco ſcribit Marcellus,cor κατὰ πρωτοπάθειαν,,hoc eſt, primarium affectum offenſum, nullam medicæ artis opem admittere.Scimus enim quãplures cordi primarios morbos contingere,qui & per ſe, & medici auxilio,nec difficilem curationẽ accipiunt.Scimus etiam Galeno docente lib. 4. Aphoriſ. 66. aliquos medicos cordis παλμοὺς, cardiogmos uocaſſe,cuius contrarium aſſerit eodem loco Marcellus.

Cor affectum curari poſſe cõtra Marcellũ.

Cap.7.

REPRAEHENDIT præterea Hermolaũ,quòd contra Dioſcoridis præcepta nardi Gallicæ purgationes docuerit.nos uerbum ex uerbo Dioſcoridis ſeriẽ uertemus,ut integrum ſit unicuiq; Græcas literas non callenti,uter melius autoris mentem expreſſerit,iudicare.Caulium,inquit Dioſcorides,tantum & radicum uſus eſt & odor.Quare oportet ante unam diem conſperſos aqua faſciculos,& à terreno emundatos,ſuper humido ſternere pauimento, ſuppoſita prius charta,poſteriore autem die expurgare.Non enim ſimul cum paleari & alieno,id quod utile eſt expurgabitur.

Cap.19.

CAPITE de Aſpalato,pecus pro embryo transfert Hermolaus, Apuleij herbarium ſequutus,quod arguit Marcellus. Ego alijs hanc litem dirimendam relinquo contentus ſignaſſe autorem,quem fortè Hermolaus eſt imitatus.

Cap.28.

IN OLEO cap.28.pro uoce μαλακτικὸν,nõ bene dictum ab Hermolao putat,lenit referẽdum ad aluum iudicans.Ego cum ſuperius μαλακτικὸν γαστρὸς oleum dixerit,libẽtius hoc loco intellexerim, uim molliendi quæ obduruerint. Non agnoſco etiam in uerbo καθαίρειν,mitiorem illam,quam Marcellus,purgationem,cũ uideam Hippocra.in uehementibus purgationibus,ualdeq; laborioſis ea uti , & cathartica à medicis dici etiam quæ cum magna ui purgant,ſicuti elleborus & ſcammonium.Ad fœminas Hermol.retulit,quod de ileoſis eodem cap.ſcribit,quia(ut ego quoq; in meo)& ipſe in ſuo codice πρὸς τὰς εἰλεώδεις legebat.

Cathartica.

Cap.50.

CAPITE de Ocimino unguento,in uulgatis nuper codicibus nulla Liguſtri mentio:ut mirum uideri non debeat,ſi aliter Hermolaus quàm Marcellus legerat,non conſentientibus ſibi inuicem exẽ

o plurib

Cap.lib.2. pluribus,neq; ulla ſuppetente euidenti ratione,quare una præ alijs lectio probanda ſit.Ego tamen potius eam laudauerim,in qua non nominatur Liguſtrinum unguentum,ceu adhuc incognitum,nec cuius antea docuerit Dioſcorides confectionem.

Multa & alia in Hermolai interpretatione taxat Marcellus, quæ ad ſecundum librum feſtinans,conſulto prætereo, uel quia leuioris notæ,uel quia in prima epiſtola defenſa,uel quòd in eis ego quoq; peccatum cognoſco,aut Hermolai,aut,quod libentius crediderim, librarij. Placuit autem breuitatis gratia alium modum in ſequentibus libris ſequi, uerba uidelicet Marcelli quæ caſtigationẽ deſiderare uiſa fuerint,ſignando:dehinc,prima litera mei cognominis præſignata,addere quæ mihi uidentur:& hoc abſq; ulla præfatione,locũ duntaxat libere notans,integrumq; lecturis relinquens, utram ſententiam maluerint approbare:non enim tantũ mihi arrogo,ut mea uelim quaſi extemporanea,Marcelli meditatis,abſq; magna indagine præferri.

LIBRO SECVNDO.

Cap.2. de terreſtri erinaceo. Renum cum urinæ malo aliquo doloribus.) M A N. nephriticis ait Dioſco.Nos autem in epiſtola ſuperiore ad Marcellum oſtendimus,non bene eam uocem ſic uerti,ut Marcellus ſemper facit.

Solidæ partes in aquam reſolui non poſſunt. Toto corpore reſoluentibus ſe in aquæ naturã ſolidis partibus.) M. multi hic errores:neq; enim ſolidæ partes,uel in hoc,uel in alio morbo,in aquã reſolui poſſunt,nec tumor qui in membris hypoſarcidio laborantibus oſtenditur,ab aqua,ſed pituita fit.

Et his,quorũ corpus macie conficitur.)M.legendum elephantioſis,& his qui mali ſunt habitus.Verba enim Dioſco.ſunt, ἐλεφαντιῶσι, καὶ καχέκταις.

4 Maiore ui tamen urendo exulcerat.)M. ad uerbum,cauſtici magis ſunt.

Vtiliſsimum & utiliſsime.)M.lege utilem & utiliter.

9 Difficilime eadem corrumpitur.)M. difficile.

Facilime.)M.facile.

Fluuiatiles uirus habẽt.)M.βρωμώδης à Dioſcoride dicitur.

Syluestribus.)M.ſylueſtres,ut uidelicet cochleas ipſas ſylueſtres intelligas.

Poſsunt crematæ omnes.)M.crematæ earum teſtæ.

Viuentibus cochleis exempta caro.)M.lege, uiua caro.

10 Præſenti remedio.)M.ἐναργῶς,id eſt,aperte.

16 Spica folióue nardi.)M A N.lege,ſpica nardi,aut folio,aut malobathro.

24 Venenatorum morſibus.)M.θηριοδήκτοις, quæ uox mihi ferarum morſus ſignificat,ut primo libro dictum.

Tenontes. 25 Τένοντας uideo appellari omnes chordas,tẽdones à nonnullis uocatas,nõ tantũ ceruicis,ut Marcellus putauit,eſſeq; rem à neruis di-

Copulæ. uerſam,ſicut & copulæ ſunt,quibus oſſa inuicem copulantur.

26 Fauces.)M.ἀρτηρίας,id eſt,aſperas uocatas arterias,quæ aliud ſunt à fau-

à faucibus,ut primo libro dictum eſt. Cap. lib. 2.

Salſamentoſo liquore fouentur.)M.εἰς ἐγκάθισμα,id eſt, ſi in eo ſedeant.

Rabidorum canum.) M.ſimpliciter canum ſcripſit Dioſcorides:ſicuti aliàs ſæpe,ubi Marcellus rabiem addidit.Morſus uero canũ abſolute per uocem κυνοδήκτων eſſe intelligendos, Galeni teſtimonio patet in hoc Dioſcoridem nõ probantis: quia nihil proprium habere morſus canis non rabidi uidetur,quin idem adſit alijs quoque morſibus. Cap.30.

Siſtat & emendet.)M.communis lectio,ut ipſe quoq; Marcellus teſtatur,habet ἐπικαύσῃ,id eſt,inurat:& ſatis quadrat,ſiquidem à Galeno, & alijs, pleraque urendi uim habentia, dyſentericis inijciuntur. 31

Eius canali.)M.οὐρητικῷ πόρῳ,id eſt, meatui per quem lotium egreditur. 33

In aquoſis & humidis.)M.legendum ὑπὸ τὰς ὑδρίας,id eſt,ſub hydrijs:intelligendasq; ſitulas aperte docet Galen.dicẽs plurimos ruri ſub his hydrijs naſci,quibus à fontibus aquas ruſtici ferunt,& prope focum reponunt. 34

Arcentur excitandæ in pedibus.)M.clarius Dioſcoridis mentem Hermolaus eſt aſſequutus,attritus calciamentorum cõſeruari dicẽs abſq; inflammatione,ut ſcilicet intelligamus locum à calciamentis læſum his pulmonibus ab inflammatione defendi. 37

Nyctalopas uocat Galenus,ſicuti & Paulus,eos qui interdiu uident,ueſperi parum,noctu nihil:ut uel ex hoc intelligi poſſit,libros definitionum,& Iſagogen(quorum autoritati Marcellus nimis credens ſæpe lapſus eſt) non eſſe inter Galeni commentaria numerandos. 38

Aliquot diebus.)M.ἱκανὰς ἡμέρας, multis diebus,ego libentius cõuerterim.Galenus continuè. 40

Lichenis ſeu impetiginis naturam,nõ bene deſcripſit Marcellus: fœditas enim quædam eſt ſcabie leuior, niſi ex earum numero ſit quæ feræ dicuntur. 41

Soleæ.)M.δέρματα, id eſt,pelles,ſcripſit Dioſcorides. 42

Cibum in ſtomacho non continentibus.)M.στομαχικοῖς,ſcribit Dioſcorides. Ego uel eadem uoce ſcriberem ſtomachicis,uel uentriculi imbecillitate laborantibus,ſicuti etiam libro primo latius monui. 43

Gallorum uero.)M.in ſecunda Dioſcori. editione ea uerba ſunt addita,quæ à Marcello afferuntur. Ego uero apud Galenum lego, ἐπικρατητικὴν δύναμιν,id eſt retentricem uim ius ſimplex gallinæ habere.Et propterea ſuſpicor in uerbo ἐπικράστως, apud Dioſcoridem mendam eſſe,fuiſſeq; eandem utriuſq; ſententiam:gallinæ quidem iunioris ius uentrem adſtringere,antiquorum gallorum purgare:iudicandum tamen hoc peritioribus relinquo.

Eorundem in ſenectute gallorum.) M.accreuiſſe hoc remedium Dioſco,cum Marcello ſentio.

Glutinat.)M A N. Græcè ἐμπλάττει, quod uerbum aliam procul- 44

Cap.lib.2. dubio habet ſignificationem, ut Gal. docet lib. 5. de ſimplic. medic. *Emplaſtica.* Emplaſtica enim ea eſſe dicit quæ ita hærent corpori, ut auelli difficulter poſsint, meatusq́; obſtruant.

46 Craſsioribus cruribus.) M. μεγαλόκωλος, inquit Dioſcorides: & propterea magis placet, ut magnis, quàm ut craſsioribus dicatur: & extremis membris, non tantum cruribus.

49 Lapillos inuenies duos.) M. legit, lapillos inuenies, ex quibus duos accipies. ſic enim loquitur Dioſcorides, & experientia ipſa plures inueniri teſtatur.

Buculæ.) Dioſcor. δαμάλεις.

52 Cum ſpinæ quam tragacantham appellant.) M. non addit tragacantham Dioſcor. niſi poſt ueſicæ dolorē. & Galen. qui ad reliquos hic enumeratos affectus, præter ueſicam, laudari hoc cornu dixit, tragacanthæ non meminit: quo fit ut Barbarum in hoc magis probem, doloribus tantum ueſicæ tragacantham addentem.

54 In ſummum corpus calorē trahere.) M. Quum ſimpliciter dicat Dioſ. quòd calefaciunt, neſcio quare Marcellus tot uerba addiderit.

Antidotis ad ciendā urinam factis.) M. nō ſic Dioſc. ſed quòd antidotis miſcentur ueluti urinam mouentes.

56 Flagellæ confricatus.) M. Dioſc. ſententiam non bene expreſsit Marcellus: iubet enim Dioſc. emolliri hoc animal cum aliquo ex uocatis Splenijs, mox fronti aut temporibus apponi.

57 Pellit.) M. ſcribe uel intellige, amouet uel aufert: quod etiā ipſemet Marcellus teſtatur.

62 In confeſſo apud omnes.) M. ὁμολογεῖται ſimpliciter dixit Dioſc. hoc eſt, creditur, uel in confeſſo eſt.

63 Saporis & ſucci.) M. alterum intelligi oportet, non utrunq;, εὔχυμον dixit Dioſcor. quæ uox mihi eo loco boni ſucci ſignificat: ferè enim eo ſolo ſignificato in uſu medicorum ea uox eſt.

Aliud tamen mollit.) M. neſcio quare additum ſit, tamen.

Pingue.) M. adde, ualde.

Ideoq́; nō tātopere utile.) M. lege, nō adeò autē ſtomacho utile.

Magis aluum ſoluunt & turbant.) M. εὐκοιλιώτερα, id eſt, uentri meliora: nec ulla hic de turbatione mentio.

Et uomitiones.) M. lego, nauſeam.

Papularum eruptiones.) M. exanthemata Dioſcor.

Heminis per interualla tēporis uſq; ad quinas.) M. clarius meo iudicio Hermolaus: heminis per interualla ſingulis uſq; ad quinas.

64 Corpus auget.) M. carnem facit.

Ab elixatione ſtatim ſepoſitus.) M. lege, expreſſus, ſcilicet ἐνθλιβεὶς.

Facilime digerit.) M. clarius Hermol. & fidelius: facilis reddi, id eſt, facilis diſtribui in mēbra: hoc enim ſignificat εὐανάδοτος uox, qua hoc loco Dioſc. uſus eſt.

65 Pingue nitensq́;.) ὑπρόφον.

Puſtulis ſimiles.) M. cum puſtulæ ueræ ſint pſydracia, miror quare ſimiles puſtulis dicat.

Viroſum

Cap. lib. 2.

Viroſum.) δυσώδης, id eſt, mali odoris.

Deradito.) M. penna, addit Dioſcorides.

Ex aceto, oleo.) M. lege, ex aceto & oleo, uel uino. 66

Concretum ſanguinem.) M. lac lego in ultimo impreſſo Dioſcoride: ad utrumque tamen ualere teſtis eſt Galenus. 67

Fœminarum menſibus accõmodus.) M. πρὸς τὰ γυναικεῖα, id eſt, ad muliebria. & latius patet, ut primo libro demonſtrauimus.

Albuginibus.) M. αἰγίματα aliud ſunt quàm λευκώματα, quæ ſignificant albugines. 70

Et puerorum ulceribus.) M. adde, oris.

Præſenti utilitate.) M. hoc in Dioſcoride non legitur.

Matricum equarum quæ admiſſuræ inſeruiunt.) M. magis probo ut legatur, admiſſariorum equorum, quos matricibus equabus præferendos exiſtimo, Galeni & Arabum teſtimonio, cui & res ipſa ſuffragatur, cum mares fœmellis ſint calidiores. 71

Si prægnantes eo linantur.) M. neſcio quomodo additũ ſit, prægnantes, quod uerbum in Dioſcoride non legitur. Alioqui prægnãs periclitatur, potius ut aborſum faciat, quàm ut ſterilis ſit.

Et ulcera quæ à ſerpendo herpetas dicunt.) M. non ulceris nomen herpes eſt, ſed tumoris, ut primo libro à nobis oſtenſum eſt. 72 *Herpetes.*

Et ulceribus quæ thymos uocant.) M. nec thymi ulcera ſunt, ſed ad uerrucas pertinent. *Thymi.*

Caprinum tritum.) M. lege, aprinum.

Inter duos neruos.) M. hoc non legitur in Dioſcoride.

Exterit urina.) M. hic additum eſt, urina: quæ uox facit, ut de humana loqui uideatur, non de canina. 73

Quæ paſcendo ſerpunt genitaliũ uitia.) M. lege, & genitalium: ita ut quæcũq; ſerpunt, atq; etiã quæ in genitalibus ſerpũt, intelligatur.

Colore rutilo.) ὑποξανθος, id eſt, ſubflauo. 74

Thynnorumq́; ſalſæ carnis cibi.) M. ſcribente ſimpliciter Dioſc. καὶ τάριχος, neſcio quare Marcellus ad Thynnorum tantum ſalſuram contraxerit.

Exulceratæ ueſicæ.) κύστιν κακοχυμοῦσαν. quæ uox non ulcera tantum, ſed mala omnia ſignificat.

In calefaciendo & extrahendo maxima.) M. ualide calefacere & trahere dixit Dioſcorides, non maxime. Galenus in ſecundo ordine ad tertium uſq; calefacere ac uehementer attrahere. 75

Luteo colore.) M. fidelius, & ad rem accommodatius Hermolaus, in luteum uergens. μηλίζοι ſcripſit Dioſcorides. 77

Rabidi canis.) M. tacendum erat rabidi, ut ſuprà.

Plantarum uitia callos, ſcilicet in pedibus.) M. Dioſc. callos non nominat.

Maxima molliendi refrigerandiq; ui.) M. uerborum ductus mõſtrat panem eſſe frigidiſsimum, quod & falſum eſt, & à Dioſcoridis mente alienum.

Præſertimq; admixtis ſuccis herbis.) M. lege, mixtus herbis ſuccisq; quibuſdam. & eſt ſenſus, panem crudum quibuſdam herbis aut

Cap.lib.2. ſuccis mixtum, uim habere refrigerandi.

Cap.78 Quæ tamen ex farina eius ptiſana facta eſt, ob expreſſum in coctura ſuccum.) M. duo uerba addit Marcellus, quæ ptiſanam Dioſc. turbant, farinam uidelicet & expreſsionem. Nunquam enim miſcenda farina, nec exprimendum hordeum, niſi quando ſuccum ptiſanæ, non ptiſanam uolumus parare. Et propterea laudanda in hac parte Barbari interpretatio, quæ hoc pacto iacet: Ptiſana magis alit quàm polenta, quoniam hordeum coquendo ſucculentum fit.

Tumores collectionesq́; omnes.) M. clariorem fideliorem q́; feciſſet interpretationem, dicens, œdemata & phlegmonas.

Durities mollit.) M. συμπέσσει, id eſt, concoquit.

Expreſſus cum aqua.) χυλωθέν. Hermol. fidelius, inſuccata.

Poſtremo quæ in finem capitis huius ſeptuageſimioctaui adnotãtur à Marcello de polenta, ptiſana, & ea quæ à Græcis uocatur ἀμύλυσις, Galeno & bonis medicis non cõſentiunt, & propterea repudianda ſunt, & ex legitimis Galeni ſcriptis modus colligendus, quo tria

Polenta. illa ſunt parãda: Polenta quidem ex uiridi adhuc hordeo: Ptiſana ex

Ptiſana. ſicco, integro, plenè cocto: Omelyſis ex eodem ſicco, mola in puluerem,

Omelyſis. hoc eſt, farinam, redacto.

81 Quæ mirifice nutrit.) Dioſcor. ἱκανῶς, id eſt, ſatis.

85 Cremor.) lego apud Dioſcoridem χυλός, quæ uox mihi ſuccum, & ſæpe etiam Marcello ſignificauit.

90 Stellionum & Ceraſtarum morſibus.) M. ut legẽdum putem Colicis, loco Stellionum, præter communem lectionem, facit cõformitas Arabum, & Serapionis præcipue, qui uerbis Dioſc. hoc dicit. Facit & res ipſa. modice enim calet Seſamus, & pinguedine tenacitateq́; ſua mollire aluum poteſt.

91 Cum bitumine.) M. communi lectioni concordat idem Serapion: nec uideo cur ſuffiri non poſsint lolium & polenta.

93 Facit ad collectiones.) M. phlegmonas ait Dioſcorides.

94 Omnes intus foriſq́; inflammationes.) M. labitur hic Marcellus, idque peccat quod in alijs reprẹhẽdit, ſcilicet quod uocẽ φλεγμονὰς, quam priore capite collectiones, hoc iã loco inflammationes uertit.

Aut deſpumato melle.) Dioſc. ἑφθῷ, id eſt, cocto: nulla enim res eſt quæ cogat, ut hoc loco deſpumetur.

Ex ficulneo cinere.) M. κονία Dioſcor. quæ ex quolibet cinere fieri

Conia. poteſt, ſi Galeno credimus, id quod ueluti ablutio cineris eſt, Coniam uocanti.

95 Renes tamen & exulceratam ueſicam lædunt.) M. Modus iſte loquendi oſtendit Cicera ſimpliciter renes lædere, quod ueritati repugnat: & propterea ſic ad uerbum fidelius quis transferret: Lædunt autem & ueſicam exulceratam & renes.

96 Inſomnioſa eſt.) M. δυσόνειρος, id eſt, mala faciens ſomnia.

In ultimæ impreſsionis Græco codice additur, media in calefaciẽdo & infrigidando.

Strumas.) M. Nulla hic de ſtrumis mentio: nec tanta uis fabę eſt, ut hoc præſtare poſsit, niſi fortioribus medicinis adiuta.

Diſcutiunt

Diſcutiunt ijdem ſtrumas.) M. facit hoc ut credamus ſtrumas ſuperius legi nou debere:éſtque rationi magis conſentaneum, alumini & antiquo oleo aſsociatos cortices hoc facere poſſe. Cap.lib.2.

Aſia Ciliciáque.) M. non hoc Dioſcor. ſed quòd plurima quidem naſcitur in Aegypto: tamen in Aſia quoq; & Cilicia paluſtribus locis inuenitur. Exigui momenti ſcio eſſe hunc errorem, ſed à ſuſcepto mihi munere non alienum uiſum eſt, etiam ad hæc minora aliquando deſcendere. 97

Grauia & tumultuoſa ſomnia.) M. eadem hic quæ cap. nonageſimo ſexto de faba uox, hoc eſt, ἀνώνειρος, aliter tamen à Marcello uerſa: quod Marcellus crebrò in alijs reprehendit. 98

Aut ſiccis roſis.) adde, & ſynceris gallis.

Quæ omnia poſt cocturam abijcieda erunt.) M. non omnia abijcienda dicit Dioſc. ſed gallas tantũ, ueluti rem cibo minime idoneã: poſt gallarum enim mentionem ſtatim addit, ἅ τινες μετὰ τὴν ἕψησιν ῥίπτονται. hoc eſt, quæ, uidelicet gallæ, poſt cocturam abijciuntur. Eſſe autem hanc meliorem lectionem ex hoc oſtenditur, quòd poſt illa uerba Rhum cum alijs enumerat. Alioqui quare pira, & cotonea (ut alia mittam) à pultario ſunt abijcienda? taceo Serap. autoritatem aperte huic lectioni ſuffragantem.

Cruſtas erſipit.) M. intellige, ab uſtione factas: ἐσχάρας enim dicit.

Verum oportet diligẽtiſsime Rhum cum aceto illo decoquere.) M. fidelius quis, ſi non adeò eleganter, hoc pacto conuerterit: Oportet autem acetum accurate illi concoquere: niſi enim hoc feceris, uẽtrem turbat: ſic enim integrum erit legenti, uel de lente, uel de Rho ſeu Rhu intelligere.

M A N. Phaſiolum aliud eſſe à phaſelo, ex Galeni ſentẽtia in quadam noſtra epiſtola oſtendimus, uocariq; à Theophraſto dolichum, Latine eruiliam. 99

Et his quæ contra uenenata ad leuandos ſomno dolores conficiũtur.) M. Tot uerbis duo nobis Dioſcoridis uerba reddidit Marcellus, nec ſcio an recte: anodynis enim Theriacis miſceri rapi ſemen dixit Dioſcor. Sunt autem anodyna medicis, non ſolum quæ ſomno, ſed multo uerius quæ caloris moderamine dolores mitigant: quod etiam non ſemel dictum eſt in alia epiſtola. 102 *Anodyna.*

Cutem ſubeũtibus aquis, lienoſisq; utiliter rhaphanus emplaſtri modo imponitur.) M. fidelius hoc pacto uerbum uerbo reddideris: Cortex cum oxymelite ſumptus uomitum magis mouet, aqua intercute laborantes adiuuat. Emplaſtri uero modo applicitus, etiam lienoſis conducit. 104

Marinam braſſicam folia habere longiſsima & tenuiſsima, ſcribit Dioſc. Marcello interprete. Ego in uno exemplari lego, longa & tenuia: in alio, longa tantum. 111

Adſtringunt ambo.) M. omnes legendum, tres enim numeratæ ſunt, & πᾶσαι ſcribit Dioſcorides.

Annotat Marcellus ſub finem huius cap. de braſsicis, quòd ſolis uenenis & uenenatis antidota reſpondent. Ego autẽ aperte cõtrariũ

Cap.lib.2. uideo Galenum dicere in principio libri de Antidotis,& Paulũ Galeni uerbis lib.7.ſuæ medicinæ.

115 De Plantagine maiori Marcellus ait,Latiore folio & oleris figura.)M. πλατύφυλλον καὶ λαχανῶδες. ad uerbum, latifolia & oleracea. Nec ſcio diuinare,quænam ſit oleris figura,cum non minor ſit in oleribus figuræ uarietas,quàm in reliquis herbis:niſi forte braſsicam per olus intellexerimus,ut fieri poſſe alibi docuimus.

Et canúm morſibus ſubuenit.) M.mirum quare non addidit rabidorum,non quia id uerbum addat Dioſco.ſed quia ita conſueuit κυνόδηκτα interpretari.Dimiſit quidem combuſta,quæ Dioſco. cæteris coniunxit.

Plantaginem oleaceam eſse. Plantaginis olus.)M.Ecce quòd plantago inter olera numeratur, & ut olus eſtur.Pro beta autem dicit dari cum lenticula,quoniam cõſueuerant antiqui betam miſcere lenticulæ,ut teſtis eſt Galenus.

116 Veſicæ calculi.)M.λίθους ſimpliciter ſcribit Dioſc.neſcio autẽ quæ cauſa impulerit hunc uirum ut ſemper adderet ueſicæ,quũ lõge difficilius lithos quàm eos qui in renibus ſunt & frãgere & educere, ut in epiſt.ad ipſum Marcellum dictum eſt.

117 Sunt qui ſerpillum.)M.in noua Dioſc.editione additur ἀγρίαν, id eſt,ſylueſtre.

Vtrunq; genus.)M.hæc uerba in nullo exemplari lego,eáque accreuiſſe omnino credo,cum ſint primi Siſymbrij medicinæ,proprio cap.plenè recitatæ.

118 Cubitali altitudĩe.)M.Dioſ.nõ cubitalẽ,ſed ferme cubitalẽ dixit.

In duos ſtatim folioſos.)M.magis placet,ceu rei ipſi magis accõmodatum,ut undiq; folijs plena Batis iſta dicatur:non enim uideo quòd in duos ſtatim ramos ſcindatur.

119 M A N.Quum hæc herba nõ ſolũ in cenſu olerũ reponatur,ſed & ipſa & radix in cibum uenire à Dioſc.dicatur, magis credendum his qui eam uulgò dici herbam ſtellę,qua in acetarijs paſsim utimur, quàm his qui capreolam,uel aculeatum gramen dicunt,iumentorũ potius quàm hominum cibum:quanquam nec illi ſine ratione ſunt locuti,ob Pſyllij ſimilitudinem.

120 Anguloſus.)M.γωνιοειδὴς:quam uocem aliter(ſi recte memini)primo lib.cap.de Aſaro,interpretatus eſt,ſcilicet angulorũ forma: ubi nos diximus,nihil angulorum forma eſſe poſſe, niſi angulos habeat.

121 Aliter legitur capitis huius initium in recẽs edito Græco codice, in hunc modum:Seris ſylueſtris eſt & domeſtica.Sylueſtris, Picris, aut Cichorion uocata,latioribus folijs conſtat, melioŕq; ſtomacho eſt quàm domeſtica.Domeſticæ rurſus duplex genus eſt &c.Non facile autem cõcordauerint ea quæ Dioſco.uerbis à Marcello dicuntur,cum his quæ ab eodem dicta ſunt in commentario.

122 Liquore lactis.)M.in meo Dioſcoride nulla lactis mentio.

Inanem.)κούφην,id eſt,pondere leuem.

123 In ardore febris,ſumma corporis ſuperficies.)M.πρὸς καυσουμένην, *Cauſus.* id eſt, cauſum patientem.Eſt autem cauſus,febris ab incendio ſic nominata.

In

In ſomnioſis potum ſemen eius opitulatur.) M.lege,uel ipſomet Marcello docente, Venerem aſsidue ſomniantibus opitulatur, & concubitum arcet. Cap.lib.II. 125

Pulmonum inflammationibus.) M. neſcio unde accreuerit Marcello uox pulmonum, quæ huic loco abſq; dubio minime congruit. 130

Quibus atra bilis nocet.) M. fidelius, quibus atra bilis gignitur.

Et ſine folijs.) M. ſuppinguibus folijs, lego in nouo Dioſcoride. 131

Albeſcente & in luteum inclinante.) M.ego inuenio, ſubalbo, uel ad luteum uergente.

Creditur.) δοκεῖ, id eſt, uidetur.

Inter legumina.) M.adde, quædam.

Folia ipſa.) M.lego, ipſum porrum, ſine foliorum mentione. 138

Carbunculos.) M.ἐσχάρας, id eſt, cruſtas ex aduſtione relictas: ita enim & ipſe Marcellus alibi conuertit.

Erodendi.) M. δηκτικὰ; quæ uox, ut primo libro monuimus, mordendi potius quàm erodendi ſignificationem habet. 140

Extenuant ſtomachi ueluti ex repletione faſtidia.) M. λεπτυντικὰ, διψώδη, ἀσώδη. Legendum ergo, ſi error fugiendus, attenuāt, ſitim faciunt, & ſtomachi ueluti ex repletione faſtidia.

Laxant) M.clarius & ſecurius uerteris, ſi reſerant dixeris: laxandi enim uis alia eſt medicis quàm aperiendi. Addendum etiam, à cortice purgata. Sic potes ad uerbum fideliter conuertere: Excrementis, hiſq; præcipue quæ per hæmorrhoidas exeunt, aditus aperiunt: pro balanis etiam ſubijciuntur, exquamatæ & oleo immiſſæ.

Rabidorũ canum.) M.hic etiam abſq; cauſa additum eſt, rabidorũ. Σκύβαλα non bene interpretatur Marcellus aridiora ſtercora, uulgus potius medicorum, quàm Galenum & alios bonos ſequutus, quibus ea uox omne ſtercus ſignificat, non id tantum quòd plus nimio aruerit.

Concreto capite.) lego, μονοκέφαλον, id eſt, uniceps, uel unius capitis. 141.

Porri modo, & reliq.) M.omnia hæc uerba deſunt in nouo Græco codice, uſq; ad eum locum, Vocantq; in eo: quæ neq; à Serap. afferuntur.

Erodit.) M. nihil lego in meo Dioſc. quod illi uerbo reſpondeat.

Nec rubeat.) μὴ κατάξηρον καὶ κατάπυῤῥον, ἀδρόν. Hermolaus negationem ad primam tantum dictionem ferens, quod non obaruerit dixit, quod rubens adultumq; ſit, crediderim ego ruborem in bono deſiderari. 143

Eaq; ratione.) M. Marcellus Hermol. taxat, purgare per ſternutamenta ſinapi dicentem, cum nulla ſit eo loco in Dioſc. purgationis mentio. Nec (iuxta Euangelium) qui in alieno feſtucam, in proprio oculo trabem uidet, addens & ipſe uerba hæc, Eaq; ratione: dicente ſimpliciter Dioſco. comitialeſq; iuuat. Et paulò pòſt ſcribente Dioſcoride, mixtum ficis, & ad ruborem uſq; impoſitum, coxendicum dolores iuuat, nec plus: ipſe uertit, Fico mixtum ſubactumq; ſinapi, mox impoſitum uſquedum cutis cum cruento rubore exulceretur,

Cap.lib.2. coxendicum dolores lenit.ubi multa uerba ſuperaddita, quiuis facile agnoſcit: ſed quod peius eſt, ſenſum quoq; mutatum: non enim quæcunq; ruborem cuti inducunt, uim exulcerandi habent: experientiaq; quotidiana cognoſcimus miſcellam hanc, ex ficis & ſinapi ruborem tantum, non ulcus inducere: quod etiam ſi faceret, non eſt tamen hoc loco à Dioſcoride dictum.

Aut cera.) M. aut cerato.

Farinæ modo.) ὡς ἄλφιτα, id eſt, ut polenta.

Ad extrahendum.) ἐπισπαστικῶς. ſic autem uocant medici ea quæ ad alium locum trahunt.

ἰχῶρες, Galeno ſunt tenues corporis ſuperfluitates.

Aequale naſturtij ſemen eſt.) M. ὅμοιον, id eſt, ſimile eſt.

Cap.144 Strumas præterea abſumit ex muria illitum.) φοβέλωας πέπανοῖ σὺν ἅλμῃ καταπλασθέν. Hermolaus, furunculos concoquit cum fermento. Ego ſcribendum puto, furunculos ad ſuppurationem ducit, cum muria cataplaſmatis forma applicitum. Hermolaus Plinium ſecutus eſt. Marcellus, ut exiſtimo, codicis ſui fidem. Ego mei, & præterea Arabum conſenſum.

145 Et circa caulem.) additur in meo codice, totum.

Flos illi albus.) M. ſubalbus, id eſt, modice uel parum albus.

Et circa domos.) ἐν ὁδοῖς καὶ τειχῶν καὶ ὑπὸ θριγκῶν. hoc eſt, ſemitis, parietibus & uallis.

Acerrimum.) M. acre.

146 Candidi flores.) ego lego tenues, facili in Græca dictione lapſu, λευκὰ, pro λεπτὰ.

147 Purulentis excreationibus.) ἐμπύοις. uulgus medicorum empyicos uocant, Latine ſuppurati dicuntur.

Occulti cancri ab Hippocrate & Græcis medicis dicuntur, qui in penitioribus partibus & latentibus conſtituti ſunt. Hos enim non eſſe curandos docet Hippocra. libro 6. Aphoriſmorum. Eos uero qui in extimis membris nondum ulcerati ſunt, qui & ipſi occulti dici poſſunt, incertum reliquit ex aphoriſmi uerbis Hippocrates, Galeno teſte, an curari deberent. Nihil igitur uetat quin κρυπτὰ, & hic Carcinomata intelligamus, ea quæ in intraneis partibus ſunt: imò non abſq; magno periculo, poteſt Irionis ſemen exterioribus Cancris adhiberi.

148 Nigrum maiore acrimonia eſt quàm candidum.) M. additur in meo codice, ἥδιον, id eſt, ſuauius.

Tabidum.) M. ἄτροφον, id eſt, quod nutrimentum non ſentit.

Cum Taminia uua.) M. σὺν σταφίδι: nec additur Taminia.

Somno idem dolores leuat.) M. ἀνώδυνον. Quid uero ſint anodyna, ſuprà non ſemel oſtenſum eſt, additur etiam ſalubre.

Somnum & appetentiam cibi conciliat.) M. nulla hic etiam ſomni mentio. nec uideo quare ſalubritas in ſomnum mutari debuerit, præſertim cũ ea quę ſomnũ faciũt, frigere potius quàm calere oporteat.

In cremanda lente.) M. in meo codice non φακὸς, ſed ὡς φακῷ, quod Latine ſonat, ut dicunt.

Potio

Potionibusq́;.) M. εἰς προποτισμοὺς,id eſt,his quæ præbibuntur.Her Cap.lib.2.
molaus propinamenta uocat. Cap.149

Hepaticos ſeu iocinoroſos eos intellige,quibus imbecille iecur 150
eſt,abſq; dolore tumoreq́; . atq; ex hoc cognoſce , parum libro cre- *Hepatici.*
dendum de Definitionibus,falſo Galeno,inſcripto.

Sapore acri.)M.adde,leniter,ἠρέμα.

Lienes minuit.)lege,liquat. 153

In nouo Dioſcoride totum hoc quinquageſimumquartum ſu- 154
pra centeſimum de altera Cyclamino caput deeſt.

Capillamentorum Croci rutilo colore.)M.non tot uerbis utitur 156
Dioſc.ſed tantum κροκίζων,id eſt,ad crocum uergens,uel crocum re-
ferens.

Radix eſt illi rotunda.) M. addit Dioſc.ποσῶς, id eſt,quadantenus
rhaphano ſimilis. Ego lego ἀγρίῳ,& in meo Dioſcorid.& apud Ga-
lenum.

Eſt ſemini ſuccoq́;.)M. non ſic lego,ſed ſeminis ſucco: nec aliter
legendum:ſiquidem primo de ſemine, quod fortius eſt Galeno te-
ſte,ſecundo de radicibus,tertio de folijs agit.

Inungũtur eo etiam utiliter carcinomata.) M. belle hoc quidem,
ſed non plenè Dioſc.exprimens: στέλλειν enim dicit,hoc eſt,ut mihi ui
detur,ſiſti,ne ad deterius labantur.

Phagedæna ulceris ſemper nomen eſt apud Galen.nunquam in- *Phagedæna.*
exhauſtæ cibi appetentiæ.

Sordida ulcera, quæ paſcendo ſerpunt.) Clarius ſic legeris, Sor- 159
dida ulcera,& quæ paſcendo ſerpunt.

Floret per meſſem.) M. Quæ ſequuntur uſq; ad capitis finem,in
meo Dioſc.non leguntur,& accreuiſſe ea credendum eſt,ut Marcel
lus quoq; notauit.

Ex melle & aceto)ego lego,uel aceto. 161

Vltima medicina , de bulbo uidelicet elixo , non legitur in meo
Dioſcoride,ſed nec apud Serapionem.

Plurimos habet cremata uſus.)ὀπτηθεῖσα,id eſt,toſta uel aſſa. 162

Medicamentis quæ rarefaciendo ſunt.) Legitur in noua etiam *Medicamina*
Dioſcoridis editione ἀρωματικάς.Poſſunt autem aromaticæ poteſta- *aromaticæ po-*
tis intelligi medicamina,ex uarijs aromatis compoſita, ceu Theria- *teſtatis.*
ce.Serap.idem uerbis Dioſcor.ſcribit.

Ciborum in ſtomacho incontinentiam.)lege,ſtomachicos.

In cibis omniũ inutiliſsima.)fidelius uertit Hermol.cibo inepta. 164

Tenuiſsimis inciſuris.)Dioſc.λεπτοσχιδέστερα.& propterea melius 167
Hermolaus,tenuius ſciſſa,quàm folia uidelicet coriandri.

Minus profunde ſplendet puniceus color.) ἧττον βαθὺ, id eſt, mi-
nus profundus:nec aliqua hic ſplendoris mentio.

Papauer rhœas candidius & acre eſt.)M.ſuperfluit uerbum,eſt,ut
non papaueris,ſed ſucci color intelligatur.Legendum igitur,papa-
uer rhœas,candidiorem & acrem.

Quæ diluti aqua croci colore liquorem ex ſe remittit.ὀπὸν δὲ ἀνίησι 168
κροκίζοντα. hoc eſt ad uerbum, Succum autem remittit croci colore.

& de

Cap.lib.3. & de tota planta,non ſolum de radice poteſt intelligi.

De Argemone hac.) M. deſunt omnia hæc ad capitis uſq; calcem Dioſcoridi meo:deeſt & totum de altera argemone caput 169.

170 Leniendi uis utriq; eſt.)lego πραϋντικαὶ,uereorq; ne ſubſit menda. Galenus tergere eas dicit.

Oculorum albugines.)ἀργέματα.

171 Species, differẽtias.)M.puto legẽdũ,ſecundũ ſpecies differẽtias.

Genere uero præcipuas.) γενικωτάτας, id eſt,ſi quis uerbo uti Boëtij non uereatur,generaliſsimas.

Crocatum.)lego,κροκίζοντα. Mirum eſt quod nunc crocatum dixerit, qui quarto ante hoc capite, diluti aqua croci colorem uocauerit,& alibi ſæpe.

Tenuibus uiticulis.) M.albis legendum,niſi errore librarij, λευκὰ tranſierit in λεπτά.

Breuibus.)M.legitur hic in meo codice,tenuibus.

Melle & nitro.)lege,aut mellé,aut nitro.

172 Violæ ſimilem.)adde,matrõnali,hoc eſt,λευκοίῳ.

Acer.)adde,mordax.

175 Nullum eſt in meo Dioſcoride huius capitis uerbum.

177 Verbum in hoc cap.de ſatiua Iſatide ultimum,Exedentia.)melius ut Hermolaus putreſcentia.Græci σηπεδόνας uocant,ut latius in Epiſtola ad Marcellum.

178 Graciliores.)id eſt,tenuiores.

179 Locis cultis inter uites.)lege,locis cultis,& inter uites.

Hydræleo macerata.)M.hoc non legitur in noſtro codice.

Vitiligines.)ἀλφοὺς.

LIBRO TERTIO.

Cap.1. Naſcitur ſylueſtribus,& incultis Sarmatiæ locis.)γεννᾶται δὲ ἐν τῇ ἀγρίᾳ τῆς σαρματικῆς.hoc eſt,in Agria Sarmatiæ. Eſt enim in Sarmatia regio adhuc Agria uocata,& eiuſdem nominis ciuitas, cui multos annos præfuit, qui nunquam è memoria hominum excidet, Hippol. Card.Eſten.

Agria regio & ciuitas.

Hippol. Card. Eſten.

In arboribus.)in Cedris,ait Dioſcor.meus.

Rupta conuulſa.)lego,ex alto deuolutis. πτώματα enim ait Dioſc.

Sine manifeſta cauſa decoloratis & pallidis.) Dioſcor. κακοχροίαις ſimpliciter dixit,id eſt,male coloratis.

Cibum non continentibus in ſtomacho.) leges & hic fidelius ſtomachicis,quæ uox latius patet,ut aliàs oſtendimus.

Contra muliebrium locorum inflammationes.)lege,inflationes.

2 Fungoſa nec ponderoſa.) χαύνη, εὔκουφος,id eſt,parum leuis.

Rheon barbarum à noſtris uocatum,ex meridionalibus regionibus ad nos fertur,nõ aquilonaribus,ubi Boſphorus,Rha fluuius, & ſtagna Mæotica:odore etiam quem uehementem habet, ſi non alia re,ab eo de quo loquitur Dioſc. diſcerni poſſet.

Cõmune Rha barbarũ à Rha barbaro Dioſc. differt.

Caulis grandis.)Nihil eſt in meo Dioſco.quod illi uoci,grandis, reſpondeat.

Cuniculoſis.) ὑπονόμων,quaſi ſubpaſcentibus. Cap.lib.3.

De ſtomachicis etiam hoc loco métio,& teſtimonio Pauli proba tum,eos proprie ſtomachicos ab antiquis dictos,qui cibum nõ continebant. Quæ licet uera ſint,fidelius tamen quis interpretis officio fungetur,ſi uocem illam intactam dimiſerit, ut ſuperius quoque nõ ſemel monuimus. 3 *Stomachici.*

Grauiſsime odoratum.) Δυσώδης,id eſt,mali odoris. quare igitur ad ſuperlatiuum trahitur? 4

Ibidem ſtatim ſubdit, Qui cum dehiſcere cœperit.) ἀπανθῆσαι, id eſt,defloruerit.

Et menſes.) M. adde,fœtus.

Verba quæ de ariſtolochia in quarti capitis fine accreuiſſe Dioſc. putat Marcellus,licet in meo codice legatur,ego quoq; ſuperaddita puto: nihil enim eis reſpondet apud Galenum,ſed nec apud Serapionem.

Oculorum pterygijs.) M. pterygijs abſolute ſcripſit Dioſcorides,& ex eius ſententia Galen. Serap.digitorũ pterygia intellexit, propterea melius erat nihil addidiſſe. 5

Lychnidis colore purpuraſcentes.) M. adde parua & oblonga rutæ ſimilitudine folia. 7

Radicem paruam.) M. additur & hic λεία,id eſt,leuis.

Exprimitur ex herba etiã ſuccus.) M. neſcio quare additũ,etiã, quaſi de alio ſucco ſit ſuperius loquutus. Fidelius quiſpiam ſic uerterit: In ſuccum autem uertitur herba,ſemine prægnans collecta.

Aſperiora.) M. In poſtremo uulgato Græco codice lego, nigri chamæleontis folijs craſsiora,acutiora,fortiora. Ego tamen locum non muto,cum Serapion habeat conſonantem. 8

Cum grauitate odoratã.) ὑπαρωματίζουσαν, βαρύοσμον, id eſt, ſubaromatizantem (ſi dici Latine poſsit) & graueolentem.

Latos uentris lumbricos.) In ſingulari latum lumbricum ibidem dixit Dioſcorides,nec ab re,ferè enim unicus reperitur.

Carduo folijs.) M. lege,uel intellige,Scolymo. 9

Colore uario, candido ſcilicet, hyacinthinoq;.) Meus Dioſcorides ſic ad uerbum: Tenues,hyacinthum referentes,uarios. λεπτά, ὑακινθίζοντα, ποικίλα. Meminiſſe autem oportebat Marcellum, quomodo hanc uocem ultimam cap.de Iride conuertiſſet.

Fuluo colore.) M. fidelius Hermolaus,ſubfuluo.

Et calens impoſita.) M. hoc cum ſequenti membro legendum, ſcilicet quòd radix calida denti admoueatur.

In fomento uero,nulla de calore mentio.

Herbaceo colore.) λίαν χλωρά.& propterea melius Hermol.admodum uiridia.

Radice longa.) adde,leui.ἐλαφρὰν enim Dioſcorides. 10

Qui neurada.) Iones neurada,ait meus Dioſcorid. Galen.eodẽ etiam modo nominat. 15

Flores longos.) Meus Dioſcorides μικρά,id eſt,paruos.

Et pallidi coloris.) λευκά,hoc eſt,albos.

Nucamentis

Cap.lib.3. Nucamentis aculeatis.) ὑακινθώδεσιν, non ἀκανθώδεσιν, id eſt, hya-
Cap.17. cinthinis, ut etiam legit Hermolaus.

19 Pellit urinam, frangitq; calculos.) M. commodius quiſpiam in hunc modum uerterit: Cortex radicis in uino potus urinam ducit, & calculos frangit, cruſtas quas Græci ἐσχάρας uocant, abſtergit. Non recte enim eſcharæ carbunculi dicuntur.

Vltimũ etiam ad hæmorrhoidas remediũ, in meo nõ legitur codice, nec apud Galenum, qui ononidem, non anonidem uocauit, ut Marcellus.

21 Ad uulnus infeſti.) lege, recti.

Oppler enim.) M. uim habet παρεμπλαστικὴν, ait Dioſcor. emplaſticen Galenus. Hermolaus conglutinantem. Neuter plenè uim uocis aſſequutus, ut ſuprà monſtrauimus.

Non recte etiam Marcellus connectit quod ſequitur, quaſi Dioſcor. dixerit, uim opplendi habere ſolum in oculorum medicinis. Emplaſticen enim uim habere dixit Dioſcorid. poſtea ſubdit uſum eius eſſe in ocularibus medicinis, & ad tuſſes &c. Culpa tamen hæc in librarium, non in Marcellum referenda.

23 Grauiſsime olet.) lege, graui odore eſt.

Naſcitur plurima in India.) additur in meo codice, pinguis.

Inutilis.) οὐκ εὔχρηστος, id eſt, non ualde utilis.

Egregie purgat.) τελείως, id eſt, perfecte.

24 Imponitur eodem modo.) M. non recte additum eſt, eodem modo: nam præter hoc quòd nihil ei reſpondet in Græco codice, antea paſſo, hic cyprino uel roſaceo miſcetur.

ἰχωρροοῦντα ὦτα, neque ego ſecus uerterem quàm ſanie manãtes aures: nec damnarim eos qui bilem uel fel uocent.

25 Siriphij paſtu maxime pecora pingueſcere.) M. additur uiribus eius, in meo Dioſcoride.

26 Quod arboreſcit.) θάμνος δενδροειδὴς, quaſi diceres arbuſtum, arborem referens: quod non eſt proceritate metiendum, ſed alia ſimilitudine.

Inciſuris minimis, Seriphij modo circa ramulos diuiſis: floribus plenum, comantibus in ſummo fulgore auri ueluti corymbis quibuſdam. Naſcitur æſtate.) Ego in hunc modum lego: φύλλοις λεπτοσχιδίοις ὥσπερ σερίφου. περὶ τὰ κλωνία πλήρες ἄνθους, ἐπ' ἄκρου ἔχον κορυμβώδεις χρυσοειδεῖς, θερείας γεννώμενον. quæ quis ſatis (ut mihi uidetur) fideliter & aperte poteſt in hunc modum Latina facere: Folijs inſtar Seriphi minutim ſciſsis, floribus circa ramulos plenus, aureũ ueluti corymbum in ſummo habens, æſtate natum.

Plurimum naſcitur abrotonum.) M. Abrotoni uox, quæ in codice Græco nõ legitur, credere cõgit de utroque genere loqui Dioſc. cum fortè de ſecundo tàntum intellexerit.

28 Fruticoſa herba eſt.) λεπτόκαρπος. Marcellus λεπτόκαρφος legiſſe uidetur: meliusq; uertiſſet, tenuibus ramulis.

Et aſpero.) M. nihil lego quod illi cõcordet uerbo, ſed, quod ille omiſit, guſtu acrem. Galen. amaram, & moderate ſubadſtringentem dicit.

dicit. Et propterea deobſtruere,tenuare,tergere,uiſceráque omnia, Cap.lib.3.
& uniuerſum corporis habitũ cõfirmare. Quæ uerba quaſi Dioſcor. adijcit Marcellus,improprie tamen laxandi uoce uſus, cum aliud ſit obſtructiones amouere,quod Græci ἐκφράττειν dicunt, quàm laxare, quod illi χαλάζειν.

Non denſum durumq́; eſt.) M. nulla eſt in meo codice de origano duri uox. Cap.29.

Efficaci ad glutinandum poteſtate.) M. κομμώδης ἱκανῶς. 30

Vſque ad ruborem incenſa cute.) M. ſatis erat dixiſſe, adducta, non incenſa. 31

Eodem modo.) M. & duo hæc gratis adiecta.

Sanè intelligẽda ſunt quæ à Marcello in fine huius capitis 31. adnotantur de acrato & eucrato:conſtat enim ei qui artem medicinalem Galeni guſtauit,aliquid dici eucraton,cui non ſit aqua cõmixta.

Oblongiora tãtum,anguſtiora,paulumq́; craſsiora.) M. ex meo codice,longiora & aſperiora & craſsiora.Serapio tamen cum Marcello legiſſe uidetur anguſtiora. 35

Contra canum morſus.) M. neſcio quomodo uel Marcellus uel librarius ſalem hic non appoſuerit. 36

Feruido ſapore & acri guſtu.) M. lege, feruida uehementer & acria. 38

Necat itidem elixa crudáque trita.) M. totum ſimul legendum hoc modo: Vermes aſcaridéſque necat cum ſale & melle pota, cocta crudáue contrita.

Vlcera ſui nominis.) M. præſtabat Græcam uocem, θυμοὺς uidelicet,relinquere. 39

In capitis 41. fine, pro pondere drachmarũ duarum, ego ubique quatuor lego. 41

Contra oculorũ inflammationes, eorúmque tumores.) M. nec in meo Dioſcoride,nec in Serapione leguntur tumores. 42

Additis aliquando oui uitello.) M. adde aſſo. 43

Meminit Mari Galen.in lib.de antidotis,ſimilémque facit amaraco,ſed odoratiorem,ut credi poſsit ſub Mari huius nomine,Galeni amaracum contineri. 44

Adnata multa habens.) M. in meo Dioſc.non legitur multa. 45

Nec humida.) M. negatio in meo quoque codice non eſt adiecta de bacchare.

Mammas ex parte tumentes.) M. φλεγμαίνοντας,hoc eſt,inflammationem patientes.

Quæ fico arbori adnata.) M. non uideo quare ex uerbis Theophraſti ſint Dioſcoridis uerba mutanda:& propterea legendum puto hoc pacto: inter hortulanas eſculentior eſt quæ iuxta ficum eſt nata. 47

Feruentis naturæ utraque.) lege,cauſtica.

Quæ in definitione hypoſarcidij ex Paulo recitat in calce annotationũ in hoc caput de Ruta,nõ bene uertit Marcellus:per uocẽ φλεγματώδης enim non colore pituitæ,ſed natura fieri pituitoſum totum

corpus

Cap.lib.3. corpus uoluit,ut ſuprà etiam monuimus,ubi longe hac peiorẽ eius morbi deſcriptionem à Marcello allatam damnauimus.

Cap.48. M. Inchoat hoc caput in nouo Dioſcoride eodem quo Marcello uiſum eſt loco, ab his uerbis: Vocant & aliqui agreſtem Rutam.

49 Flores uiolæ ſimiles.) M. leucoio,id eſt,ei uiolæ quam matronalem uocant.

50 Ad ficulneorum figuram & quantitatem accedentia.) Dioſcorid. πρὸς τὰ τῆς συκῆς, nulla uel figuræ uel quantitatis mentione: ut propterea uideri poſsit fidelior Hermolai interpretatio, quæ habet, ut ficulnea poſsint uideri.

Prædictis illis.) M. & hæc duo uerba ſunt ſuperaddita.

Anethi modo.) M. in meo Dioſcoride adiectum eſt,longam.

Friabilem.) M. additur & hic ὕδατος.uertit tenerũ Hermolaus.

Quiq; celerrime diluitur.) M. ταχέως δὲ διαχεόμενος,id eſt, celeriter.

51 Cubitalemq;.) M. adde,geniculis diſtinctum.

Breuis & candida.) M. candidam non lego in meo codice.

53 Stomacho utiliſsimum.) M. ἱκανῶς εὔστομον,id eſt,ori ſatis accommodatum.

54 In qua flores ſunt.) M. adde,candidi.

Vrinæ anguſtijs.) M. adijciendum & his,potum.

M. daucum aliam rem ab utraque paſtinaca cognouit Galenus,libro ſexto de illo,de his octauo differens.

55 Acrius & odoratius.) M. adde,ſuaue ualde.

58 Somno dolorem leuat.) M. Tutius fideliúſque hoc etiam loco egiſſet Marcellus,ſi Græcam uocem,ut erat,Latinis literis excripſiſſet,anodynum dicens: uel tacita ſomni uoce,leuare dolorẽ dixiſſet.

Hærentia diſijcit.) M. διαχυτικὴν habere uim dicit Dioſcorides, quam diffundentem,fortè fidelius,Hermolaus uocat,nulla adhęrentium habita mentione.

60 Diſcrimen inter genituram & ſemen habes ab Ariſtot. 7. hiſt.& à Galeno libro de ſemine.

61 Calefaciendi ſiccandiq; uires.) M. adde,& aſtringendi.

Fabælomento.) M. lege,lolij farina.

62 Gingidij modo ſerratis.) M. non hoc modo lego,ſed ueluti ſerratis,gingidij ſciſſura,fruticem ſylueſtris cymini.

64 Antiqui corianum.) M. recentiores medici corion uocant, ait Galenus.

Refrigerandi uires habet.) M. In hoc reprę̈hendit Galenus Dioſcoridem,mixtamq; habere uim dicit.

Semen auget.) M. Auicenna, alijq; quidam Arabes, & uulgus, contrarium ſentiunt.

Betæ ſimilia.) M. In meo etiam codice pro beta, ſonchus legitur:& hanc ego lectionem meliorẽ puto. Additur etiam περιφέρειαν, ut ſimilis ſoncho in extrema eius parte, quam circunferentiam uocamus,intelligatur.

67 His quæ ſomno dolorem leuant.) M. anodynis.

ἄλφιτον hic non recte definit Marcellus, è toſto enim hordeo fit, ut ſuperius

ut ſuperius quoq; diximus. Cap.lib.3.

Miſcetur antidotis.) M.lego, miſcetur antidotis & remedijs, quæ Cap.70
calefacere & urinam mouere poſſunt.

Galen. alia ratione quàm natalium, differre putauit ab hortulano

Aliud ab eo quod ſmyrniū.) lege, aliud ab eo quod proprie ſmyr 71
nium.

Antequam floreat.) lege antea quàm defloreat: alioqui quomodo
antequam floreat, flore eſſe plena poteſt? πρὶν ἐξανθῆσαι.

Intus candida, foris nigra.) Ego lego, alba, cum nulla nigredinis
neq; intus neq; foris mentione.

Et humentibus incultis locis.) Additur in meo & Hermolai codi 7-
ce, περὶ γωνίαις χερσαίαις. Hermola. angulos terrenos interpretatur.

Contra coxendicis dolores utiliter bibitur.) M.cum uino, legitur
in noſtro Dioſcoride.

Inter ſalgama ſale ſeruatur.) M.λαχανεύεται, inquit Dioſcorides, id 73
eſt, ad oleris modum in cibum uenit.

Rabidorum canum morſus.) M.alio loco oſtendimus, nō eſſe ad- 74
dendum, rabidorum, Galeni autoritate: atq; illud etiā, morſus canis
etiam non rabidi, non eodem modo alijs uulneribus curandos.

Veſicæ calculos.) M.abrade ueſicæ. 75

Violæ ſimilem.) M.intellige matronali. 77

Vocatam nunc Senani eſſe delphinion, ipſe nunquam putarim.

Vmbellam anetho ſimilem & rotundam.) Ego τριχοειδὴς, id eſt, ca- 78
pillo ſimilem, & lego, & laudo magis, quàm τροχοειδὴς. Satis enim ex
eo quòd anetho ſimilis dicta eſt, conſtabat rotundam eſſe.

Abundat commanducata in ore ſaliua.) M.legitur in meo Dioſ.
φλέγματός ἐστιν ἐπισπαστικόν. hoc eſt, pituitam trahit.

Vnguntur ea ex oleo ad ciēdos ſudores. Facit ad longos &c.) M.
totum hoc pacto commodius leges: Ex oleo inuncta ſudores mouet
faciens aduerſus antiquos rigores.

Et torpent.) M. παρειμένα, id eſt, reſoluta.

Glutinoſius.) lege glumoſius. 81

Palleſcētes cādidóſue.) M.in meo codice non legitur, palleſcētes

Pituitā.) M.φλεγματώδης, id eſt, pituitoſa, non pituitam.

In meo quoq; codice leguntur ea quæ ſuperaddita Marcel. putat. 82
nec ego nego.

Inutilis exucto igne humore.) M.accreuiſſe puto, ignem. inutilis 83
enim eſt radix quocunq; modo ſuccus extractus ſit.

Sed minus efficax liquore ſuccus eſt.) M. ἧττον δὲ ἐνεργεῖ χυλοῦ ὁ ὀπός.
quod quiſpiā ſic uerterit, Minus ſucco operatur lacryma.

Guſtu feruens.) M.nihil plus hic lego: quę igitur ſequuntur adie-
cta à Marcello, abradenda puto, ea uidelicet, & linguam exurens.

Compinſitur id pani gratiſsimo cibo.) M.duo ultima uerba non 84
leguntur in meo Græco codice.

ὑποχεῖσθαι, incipientes.) M.non aliter quàm incipientem ſuffuſio-
nem uerterem.

Contra latos lumbricos.) M.rotundos, non latos lego.

Cap.lib.3. Cap.85 Et quaſi foliaceum.) M. Theophraſti ſunt hæc uerba, non Dioſcoridis.

Qui porraceo colore uiret.) M. μὴ πρασίζων, id eſt, non porraceus: quod ad odorem potius, quàm ad colorem uidetur referendũ, ſicuti & Serapion refert. Vtrius uero nota ſit, fidelis interpretis erat, colorem non addere.

Et qui cum diluitur facile albeſcit.) M. Damnandum hunc oſtẽdit Marcelli interpretatio, laudandũ Hermolaus, Dioſcoridis mentem (ni fallor) hoc loco aſſequutus, ſcribentis: διαφέρει δὲ ὁ αὐτὸς ὁ ὑπέρυθρος καὶ διαυγὴς, σμυρνίζων, καὶ ἐν τῇ ὀσμῇ εὔτονος, μὴ πρασίζων, μὴ δὲ ἁπλῶς πρὸς τὴν γεῦσιν τῇ γεύσει, οὐχ ὅλως τι διειμένος ἐπὶ τὸ λευκὸν χρῶμα.

Cyrenaicus ſi tantillũ &c.) M. ἐπ' ὀλίγον. quod ad tẽpus uidetur referendum, ſi exiguo uidelicet tempore deguſtetur.

Et cum humore aliquo.) M. καὶ τῇ λύσει, id eſt, & ſolutiõe, quia ſcilicet non adulteratus, facile aliquo humore diluitur.

Sed oportet quæ illic excreuerunt forcipe auferre.) M. Non rectè pleneq; Dioſc. ſentẽtiã aperuit, quæ fuit, ut quæ in naribus excreuerunt carnes per aliquot dies miſcella illa inunctæ, chirurgico ferramento quod Græci σαρκολαβίδα appellant, facilius auferantur.

Voceniq; exaſperatam.) M. αἰφνιδίως, id eſt, derepente: cui uoci nihil in Marcello reſpondet.

Vtentibus eo.) M. ἐν διαίτῃ, id eſt, in uictus ratione, addidit Dioſcorides.

Rigentibus, & in ſcapulas rigentibus.) M. aptius meo iudicio quiſpiam hoc pacto uerterit, his qui uel immota ceruice, uel in poſteriora conuerſa rigent. τέτανον illud, ὀπισθότονον hoc Græci uocant. *Tetanus. Opiſthotonus.*

86 Purgat quæ in pulmonibus craſſa hærent.) M. uerbum hærent, ab interprete adiectum eſt: quod proprium eſt tenacium, non craſſorũ omnium.

Et circularium febriũ perfrictionibus.) M. κατεψυγμένοις περιοδικοῖς πυρετοῖς. ut & duo intelligẽda uideantur, facere ſcilicet ad eos qui perfrixerunt, & ad febres quæ cum circuitu fiunt.

Contra anguiũ morſus pręſenti remedio.) M. ἑρπετὰ καὶ θηριοδήκτοις. quos cõſueuit trãsferre uenenatorum morſus, neſcio quare hic anguium morſus conuerterit.

Neſcio etiam quare, præſenti remedio, addiderit, ſimpliciter loquente Dioſcoride.

87 Ea eſt Perſicæ arboris lacryma, thuri ſimilis.) M. Hæc addita ſunt à Marcello, declarare uolente quid ſit Sarcocolla. præcidenda autẽ ſunt per parentheſim, ut intelligatur adulterari Euphorbium Sarcocolla, & glutinæ.

Iuba rex Euphorbij inuentor. Inuentum Euphorbium in Libya regnante Iuba.) M. Iubæ ipſi acceptam referendam hanc inuentionem, & uerba Dioſcoridis inſinuant, & Plin. teſtatur.

In odorata potione.) M. in aromatica, ait Dioſcorides.

Dilutum Euphorbij liquorem.) M. λεῖον, id eſt, tritum, non dilutum.

Aut

Aut harenam.) M.lege, lapides. *Cap.lib.3.*
Ptiſanæ cremore.)MAN.χυλῷ,id eſt, ſucco,quæ alia res eſt à cre- *Cap.89*
more. *Cremor aliud*
Non adeò calentibus.) M.ἡμιψυγίσῳ,id eſt, ſemifrigidis. Barba- *quàm ſuccus.*
rus, egelidis.
Vſq; dum calore inareſcant.)M.ſi inaruerint, quomodo ſuccum 91
emittent?ἄχρι μαρασμοῦ,hoc eſt,ad maraſmum uſq;.Donec marceſcāt,
uertit Hermolaus.tabeſcant fortè melius dixiſſet,ut ſcilicet intelli-
gamus,aqueum humorem,non plantæ ipſius natiuum reſolutum.
Probatur in quo læuor eſt.)M.legendum nouus,ex fide mei Dio 94
ſco.& Serapionis cōſenſu.fruſtra etiam adderetur,in quo nihil aſpe
rum,ſi læuem prius dixiſſet.
Fit æſtate.)M.eiuſdem codicis & Serapionis concordia legendū.
Fit ex quodam fructu rotundo, nulla æſtatis, uel acinorum men-
tione.
M A N. Principium capitis de Alyſſo,aliter legitur in meo codi- 96
ce,ad hunc ſenſum:Frutex paruus, ſubāſper, folijs rotundis, iuxta
quæ fructus ſicuti dupli clypeoli,in quibus ſemen paruum latum.Aui
cen.lilio ſimilem.Plinius rubiæ.Aëtius non differre à ſiderite. Pho-
cion folio ſubpurpureo. Aliqui crucialem uulgò dici,alij martego-
nium putant.
In quibus hederæ folia.)lege,in quibꝰ folia longa hederę ſimilia. 97
Vitijs.)M.κακοηθείας,id eſt,male morigeris, uel malignis.
Minoribus folijs.)M.longioribus, ego & Hermolaus legimus. 98
Nudo & ſine folijs reliquo caule.)M.Nō ſic Dioſcorides meus,
ſed,Maiore ſui parte,nudo & aſpero.
Pulegij ſemine.) M.καυλὸν πολυγώνατον ὥσπερ γλήχων, hoc eſt 99
caulem cum multis geniculis ut pulegium.
Ita tamen ut quotidie ſoluatur.)M.lege, quinta die.
Per interualla marrubij modo diſpoſitis.)M.ὁμοφρῦ πρασίῳ,id eſt, 100
ſimiles praſio uel marrubio.
M A N.In fine capitis ſic lego: Aluumq; ſiſtit,ſi ad tertias decoctū
bibatur.Febrientibus ex aqua,his qui febrem non habent ex uino.
Nullam tamen adſtringendi uim ei adſcribit Galenus.
Duo triáue ſemina.)M.adde,ſi meo credis libro,parua. 101
Virgata herba.)M.uirgas multas habens.Hermol.tenues ſpargēs 102
iuncos.Plin.Non peccauerit fortè,qui uirgæ ſimilem dixerit. ῥαβδο
ειδὴς ſcribit Dioſco.
Ciſſaden.)M.ego inueni Cepiden.
M A N A R. in meo Dioſcoride lego,Chamædropa,non Cha- 103
meropa.
Breuis frutex.)M.θαμνίσκος.
Violæ.)M.adde,uel intellige, matronali. 105
Semen & flores.)M.ſeminis tantum meminerunt Dioſcorides,
& Galenus.
Potum ſemen eius.)M.drachmarum binarum pondere, lego in 106
meo codice.

Cap. lib. 1. Additis aceto & melle.) M. Quincuplũ eſſe mel ad utrunq; uult
Cap. 107 Galenus.

Crematã radix.) M. aſſa.

Additis appollinaris.) M. ex meo Dioſcoride loco uocis, additis, lege, aut.

108 Ex aceto conciſa.) M. ex uino, in eodem meo codice legitur, & apud Serapionem.

109 Inareſcant.) M. lege, flacceſcant.

Teneriorаq;.) M. lego tenuiora.

Serpentium.) lege, ſcorpionum, ex libri mei & Serap. concordia.

110 Humano pollici ſimilibus.) M. lege, æqualibus.

111 Specioſiora.) M. ἀνθαλέστερα. Hermolaus, adultiora.

Interiore.) M. lege, anteriore.

Foris.) M. lege, poſteriore.

Pendentes.) M. ἀπηρτημένας, hærentes.

Naſcitur hortorum umbroſis locis.) M. lege, umbroſis locis & hortis.

113 Breuem.) M. lege tenuem.

114 Ex altero cacumine longiorem ueluti apicem ſuſpendens.) ἐκ τοῦ ἑτέρου πέρατος ὥσπερ κεραίαν ἔχων. Hermolaus, ab altero latere cornutum, antennæ modo.

Tenaxq;.) M. ἰσχυρὰ, id eſt, fortis, uel robuſta.

116 Calefacit.) M. adde, urinam mouet.

Bibitur.) M. adde, recens trita, & areſcẽs. ξηρὰ, id eſt, ſicca, in ecleg
117 mata parata.

Supernè à terra candicantia, inferiore autem ſui parte uirentia.) M. ἐκ μὲν τῶν πρὸς τὰ ἄνω χλωρά, ἐκ δὲ τῶν πρὸς τὰ κάτω λευκά. hoc eſt, ſupe riore parte uiridia, inferiore candida.

Anguloſa.) M. expreſsius reddiderit quis, plures angulos habentia, γωνίας πλείους ἔχοντα.

Radix gracilis & inutilis.) M. Quomodo inutilis, ſi thoracis abſceſſus rumpit, ut inferius dicis? ſubeſſe igitur errorem putandũ eſt.

Siccas tuſſes.) Plinius non ſiccas, ſed antiquas dicit. Galenus ſermone abſoluto, tuſſes.

118 Singulari ramulo.) M. lege, ſimplici caule.

120 Nunquam florentibus.) M. βοτρυδίοις μηδέποτε ἀνθοῦσι. ut ad uuam quæ nondum floruerit, referendum uideatur.

121 Lutei coloris herba.) M. adde, tota.

125 Et apricis.) M. adde, καὶ διπνοίαις, id eſt, ubi perflant uenti.

127 Florem habet infirmũ.) M. ψαφαρὸν, minus ſplendet, Hermol. fragilem ego libentius conuerterim.

130 Culmi.) βλαστοί.

131 Poſtquam defloruit flos, incipienti oliuæ ſimile. ὅμοιον ἄνθει ἐξηνθηκυίας ἐλαίας βοτρυώδες. Clari⁹ (ni fallor) hoc pacto quiſpiã uerterit: Semine differt, quod racemoſum habet, oliuæ, quæ defloruit, ſimile.

132 Radicem bulboſam &c.) M. adde, anguſtam.

Elixa aut toſta.) M. ἑψηθεῖσα, id eſt, cocta.

Et in ore exedentibus.)M. non ſic lego,ſed, & putreſcentia atq; Cap.lib.1.
maligna oris ulcera ſanat. 133

Quoniam tribus plerunque folijs fractis uiret.)M. lege, quoniã 134
tria fert folia ad terram uerſa.

Etiam ſub Hedyſari nomine de hac planta lib.6.ſcripſit Galenus. 137

Anchuſæ modo per terram ſtrata.)M. fidelius uertiſſet in hũc mo 138
dũ: Super terram ſtrata, anchuſæ folijs ſimilima. ἐπὶ γῆς κατεστρωμένα, ἐμφερῆ τὰ τοῖς τῆς ἀγχούσης

Radice innititur breui,oblonga.)M. Quomodo oblonga & breuis,ego non intelligo.ſic autem loquitur meus Dioſcorides:Subeſt radicula ad aliquem modum longa,imbecillis,tenuis.

Naſcitur & alia Nymphæa.)M. adde(ſi meo credis Dioſcoridi) cuius flos blephara dicitur.

Antedictæ ſimilis.) M. adde, folijs. ferè enim reliquis partibus differt.

Naſcitur in Theſſalia.)M A N. maritimis locis,lego in meo Dio 140
ſcoride.

Candida.)M. lego,λεπτὴν,id eſt,tenuis:non λευκή. 141

In ſummis cirris.)M. lege,in capite.

Venenato inſecto.)M.θηρίων,beſtiolæ. 142

Aſpera.) M. δασεῖα.

Hoc capite 142.uulgarẽ errorem ſequutus Marcellus,agi à Dioſcoride de herba putauit,quam imperiti herbarij Scolopendriam uocant, *Scolopendria.* quæ longis ſatis,ac latis conſtat folijs,& ab ima parte ueluti literatis:qua ratione à nonnullis eſt etiam herba ſcripta uocata. Non eſſe autem hanc ueram Aſplenon,uel ex hoc conſtat,quòd nulla eſt eius folijs,utpote lõgis & latis,cum Scolopendra exiguo uerme & tenui ſimilitudo,cum uera Aſplenon,ea uidelicet quæ uulgò Citrachia dicitur,tantum habeat cum eo inſecto in quãtitate,forma,& colore ſimilitudinem,ut qui alterum nouit,utrunq; norit.

Ex hoc errore natus & alius,quòd inuenire rationem Marcellus non potuit quare Pterix diceretur: quod promptiſsimũ eſt in uerã Aſpleno,filicis parui figuram referente. Porrò magnæ hæc litis cum Phyllitide:utriq; enim aliqua adſcribuntur, per quæ uocata à uulgo Scolopendria uideri poſsit,tamq; cõgruit utriuſque hiſtoria, ut nomine potius inter ſe differre,quàm re ipſa credi debeant. Hæc folio Dracunculi,illa Rumicis conſtare dicitur:quod ferè idem eſt. Nam & Dracunculus Rumicis folio à Dioſc.ſuperius dictus eſt. *Dracunculus.* Caret utraq; caule,flore,& ſemine,& guſtu adſtringit. Differre uidẽtur, *Rumex.* quod hæc lunaris figuræ,illa in auerſa folij parte,ueluti uermes hærentes habet. Ambo tamen hæc uulgari congruunt Scolopẽdrio. Fecit harum conſideratio,ut mecũ ſemper dubitauerim,ad utrũ horum duorũ caput,Scolopendria illa uulgò uocata,eſſet referẽda:magis tamẽ inclinat animus in Hemionitida,quæ ideo Aſpleno cõiũcta eſt, quia parem ei in liene liquãdo uim habet:quã Scolopẽdrio uulgari adeſſe præter cõmunẽ cõſenſum quotidiana etiã demõſtrant experimenta. Phyllitim uero eſſe ſuſpicor herbã aliã, Rumici nõ foliorũ *Phyllitis.*

Cap.lib.3. tantum figura,ſed & colore adeò ſimilem,ut inter eius genera cõnumeretur.Ex his uero liquet,quàm fruſtra hic Marcellus laborauerit, quámue grauiter lapſus ſit,Hemionitē hãc Aſpleno uel eādē,uel ualde ſimilē putans,cũ alterius foliũ Scolopēdræ exiguo uermi,qui & Cētipes dicitur,alterius Dracũculi,magno & lato folio,aſsimiletur.

Cap.144 Dodrantali altitudine ipſa eſt.) M. fidelius certe quiſpiam hoc pacto uerterit:Lenti ſimilia folia habet,& ramos dodrantali altitudine,rectos autem.

Naſcitur ſabuloſis locis.) M. communem lectionem ego magis probo,ὑφαλμύροις,id eſt,ſubſalſis habentem,ceu ab Auicēna,& quod pluris eſt,à re ipſa approbatam.Scribit ſiquidem de his herbis Auicēna ipſe,capite prope libri ſecundi finem,quarto.

Grauiſsimi odoris.) M. lege,uehemēter grauis:qui(ni fallor)minor eſt quàm grauiſsimi.

145 Idq; proprie quidam.) M. in meo codice non legitur,quidam.

146 Bilem & pituitam.)lege,atram bilem & pituitam,ex Paulo,Serapione & Auic.

Sine folijs.)lege ſine flore.

Non agnouiſſe Marcellum hanc herbam,ſatis clarum eſt:nec ualde mirandum,cum paucæ admodum ſint,quas ſe cognouiſſe oſtendat,præ illis quas ignorauit.Illud uero me in admirationem trahit, quòd quam Coriandri folio cõſtare aſſerit Dioſcorides,capillata,& fœniculo ſimilia habere folia dixerit,cum nulla ſit Coriandro cum fœniculo in folijs conformitas.Agnoſcenti hanc Parthenium, quæ (ut aliàs quoq; docui)notiſsima uel mulierculis eſt,Matricariā uocantibus,facile eſt Marcelli deceptionem agnoſcere.

147 Coliculos profert teneros.)M. lege,caulem profert tenerum.

Naſcitur in planitie circa oppida & urbes.)M. lege,in campis & circa urbes.

148 Pæoniā,ſunt qui glycyſidem.)M. ego lego,Glycyſidem,ſunt qui pentoboron,ſunt qui idæos dactylos,radicem Pœoniam uocant.

149 Ad ſummam radicem eius iacentia.) M. Modus hic loquendi, omnia folia iacere oſtendit.Non hoc autem uoluit Dioſcorides,ſed quæ in ima parte ſunt,ſuper terram iacere.

Veſicæ calculos frangere.)M.abſolute, calculos: nulla enim hic ueſicæ mentio.

151 Radix tingendo apta.)M. lege,radix rubra tingendo apta.

In Galliæ Thebanæ.)M. legebatur in meo codice, Galileæ: ſed Marcelli lectionem meliorem puto.

Nec aliter in aruis prouenit.)M.lego,ſicuti in aruis utiliter ſeritur.

Mox rubentem.)M. hoc non legitur in meo libro.

Viperarum morſibus.)θηριοδήκτοις.

154 Omnes oculorum tumoribus ſimiles excreſcentias.)M. ἐμφυσήματα.nec aliqua oculorum mentio.Inflationibus tamen oculorum mentio.Inflationibus tamen ea uox quandoq; accommodatur. ſed de hoc infrà uberius.

Calculos,cruditates.)M.legitur in noſtro codice, calculoſorum cruditates.

Alio

Aliorumq́; uenenatorum.)M. lego,tenuinm omnium ferarum. Cap.lib.3.
Enimuero circa morbum quem Græci ἐμφύσημα uocant,eiſdẽ du-
cibus quibus & aliàs plerunq;,lapſus eſt Marcellus , libro uidelicet
iſagogico,qui Galeno falſo adſcribitur.Mirũ autẽ eſt in Pauli lectio
ne uerſatum non legiſſe,uel(ſi legerat)non meminiſſe,emphyſema
ab eo dici,non tantum in oculo,ſed in omni ſpiritu flatuoſo,uel ſub *Emphyſema.*
cute,uel ſub membranis,quæ oſſa aut lacertos ambiunt contento.
Craſsioresq́;.)M. lege aſperiores. 156
M A N.Præter id quòd ordinẽ peruertit,de ſylueſtri prius agens 157
quàm de domeſtica,ſi quãdo aliàs hic maxime hallucinatus eſt Mar *Inſignis Mar-*
cellus,pro μελίας,hoc eſt fraxino,mâlũ ſcribens : monẽte eum præter *celli error.*
alios interpretes re ipſa omnibus expoſita,& quã,ut ipſe ait,omnes
gẽtes norũt,& nullũ eſſe eius folij cũ folijs mali cognationẽ uidẽt.
Dantur bibenda.) M. adde,drachmæ pondere.
Pendetq́; ex collo.) M. hæc uerba addidit Marcellus. 158
Radicis cortex.) M. lege,ſuccus.
Muliebrium locorum præfocationibus.) M. lege , ad uteri affe- 160
ctus. ὑστερικὰ πάθη.
Flore albo.) M. manifeſtus hic error:nouerũt enim omnes,flore 162
albo nõ cõſtare Hypericon.ſed præterea nonnulla deſunt uerba. le
ge ergo hoc modo:Florem habet luteum,qui digitis attritus,ſangui
neum emittit ſuccum:qua ratione & Androſemon,quaſi humanum *Androſæmon.*
dixeris ſanguinem,uocatur.
Folijs paruis.) M. non legitur hoc in meo codice. 163
Gracilibus ramulis.)M. λεπτόκαρφος,id eſt,tenuibus feſtucis. 164
Sanguinis colore liquorem emittit.M. οἰνώδη,id eſt,uineum,uel ui
noſum.
In calyculis.) M. in calyce.
Veluti pũctis diſtinctũ.)M. οἱονεὶ κατάγραφος,hoc eſt,ueluti pictus.
Bilioſa & alui excrementa.)M.lege,alui excrementa bilioſa.
Incuruæ ſimilis.) ὑπόκυρτος,quaſi ſubcuruæ ſimilem dixeris.
Multo tamen tenuiora hirſutaq́;.)M.ego lego,tenuiora multo & 166
pinguiora & hirſuta.
Colore luteo.) M. adde,aut albo.
Fruticoſa.)M. λεπτόκαρφος,quam uocem paulò antè tenuibus ra
mis eſt interpretatus.

LIBRO QVARTO.

In dulci aqua aut ſimplici aqua.)M. nulla ſimplicis aquæ hoc loco Cap.1.
mentio.
Datur & ſanguinem expuentibus trium oblorum pondere in di-
lutæ uini potionis cyatho uno.) M. additur γαλακτώδους.
Aluum purgat drachmarum duarũ põdere.) M. ego inuenio qua
tuor,& ſic quoq; legit Serapion.
Cyathis quatuor.) M, & hic lego decem.
Bibitur & inungitur.) M. ἔγκλυσμα. cur non igitur potius infundi
tur quàm inungitur?

Cap.lib.4. Vrinam efficaciſsime trahit.)M. ἐναργῶς.

Cap.4. Galenus & Auicenna marem fortiorem eſſe ſcribunt,quare erro
5 rem ſubeſſe in Paulo Marcelli putandum.

7 Naſcitur in Aegypto.)M.naſcitur ſuper terram pingui ſolo.

Pinguibus quidem,ſed incultis locis.)ἐν χέρσοις lego.

8 M A N.Non legitur caput hoc de altera Clematide,in recentioribus Dioſcoridis libris,ſed inferius inter purgantia.

9 Radix cubitalis alba.)M.lege,ſubalba.

Lanariæ herbæ.)M.ſcilicet uocato Struthio,ut habet Dioſcorid. Græcus.

10 Ramulos habet origano ſimiles gracileſq;.)M.nō graciles rami, ſed folia gracilia in meo Dioſcoride leguntur.

Subrufam.)M.lege,ſubpurpuream.

Purgat pulmonum uitia.)M.τὰ ἐκ πνεύμονος, id eſt, quæ pulmoni hæſerunt.

ῥοῦν γυναικεῖον ἐρυθρόν,id eſt,rubras muliebres fluctiōes,arcte nimis quiſquis ille fuit definiuit,nuper iugulatæ uictimæ ſimiles eſſe dicēs intercurrentibus grumis cum dolore,febre,& dētium crepitu. Exit enim quandoq; purus ſanguis,quandoq; & ſæpius ueluti ſanguinis ichor,nec ſemper caſus ab eo numerati comitantur.

11 Cauli adiacentium foliorum,)M.φύλλον λεπτὸν προσφύπον,id eſt, folium tenue.

Rutæ ſimiles.)M.rei ipſius aſpectus,& liber meus accreuiſſe hæc uerba oſtendunt.

12 M A N.Oleſtion lego,non oloſteon.Sic etiam Galenus lib.8.

Quibus adſtringendi uis eſt.)M.nulla adhuc uirium mentio, στυπτικὰ dixit Dioſcorides,de ſapore uidelicet loquēs,non de uiribus.

Miror dubitaſſe Marcellum,an hæc herba eſſet tranſuerſis quatuor digitis uel porrectis metienda:quando quoties quid per digitos metiuntur autores idonei,tranſuerſos ſemper intelligant,ut apud Poētam:

Digitis à morte remotus Quattuor.

13 Nota ubiq; herba eſt.)M.non legūtur hæc uerba in meo codice.

15 Fabarum floribus æquales.)M.ἐμφερής.& propterea fidelius, ſi nō adeò eleganter uerteris,ſimiles.

Finit & eiuſdē exti dolores.)M.καὶ κόπους λύει, nulla lienis mentione.Melius ergo Hermolaus,laſsitudinem diſcutit.κόπος enim, Galeno teſte,laſsitudinem ſponte uenientem proprie ſignificat. κόπος.

Sterilitatem in uiris.)M.non recte additum,in uiris:non enim ſemen tantum in uiris,medicorum ſententia,ſed nec etiam Theophraſtus,licet maſculino genere uſus,excluſit fœminas.

16 Folia latiora.)M.lege,lata,ne putetur comparaſſe terreſtri.

Ex uiribus.)M.adde fructus.

17 M.Caput hoc una litura,ſi noſtro ſtamus Dioſc.emēdandum eſt.

18 Neurodes.)M.ſcribitur in meo Dioſcoride, Neuroides.

Gracilioraq;.)M.lego, longiora.

20 Folia Seridis.)M.in meo Dioſcoride,Iridis.

In

In quem uſum ſiccata.) M. non hoc pacto codex noſter, ſed in Cap.lib.4.
hunc ſenſum: Sicca & contrita, ſi cum melle cocta per multos dies
lingatur, nec os nominatur.

Semen etiam.) M. lege, autem, non etiam, quaſi dixerit, herbam
quidem ſiſtere, ſemen uero menſes prouocare.

Faciunt ſterilitatem trita folia.) M. adde & radix. Cap.21

Drachmæ pondere.) M. drachmarum quinq; ſcribit meus Dioſc.

Venoſumq;.) M. ἰνώδης, in is, hoc eſt, filamentis plenum. 22

Deinceps diſpoſiti.) M. στιχηδόν. per uerſus uertit Hermolaus.

Ducunt ambæ menſes.) M. de ſuperiore tantum loquitur Dioſc.

In mulſo trita.) M. adde, radix. 24

Ad minuendos lienes.) M. addendum & hic, cum aceto.

Grandia.) M. ego inuenio in meo libro, μέλαινα, πολλὰ, id eſt, ni- 25
gra, multa.

M. Mirum eſt Marcellum hanc neſciuiſſe herbam, quæ ſit tempo-
re quoq; noſtro notiſsima. Paſsim ex ea nunc quoq; in Pannonia
ceras tingunt.

Radices oblongas, graciles.) M. non legi in meo Dioſcoride uer 26
bum quod gracilibus reſpondeat.

Commanducatam.) M. lege, ea commanducata. Eodem modo in
tertia ſpecie legendum, commanducato ſemine.

Craſsiora.) M. lege craſſa. 27

Flores purpuraſcentes.) M. adde parui.

Albicantes.) M. non ὑπόλευκα, ſed ὑπόλεπτα, id eſt, aliquem modum 28
tenuia, lego.

Ad anchuſæ ruborē aliquem accedētia.) πρὸς τὰ τῆς ἀγχούσης, id eſt,
ad anchuſæ ſimilitudinem accedentia. Quę lectio longe mihi magis
placet, quàm ea, quam & Marcellus & Hermolaus ſequuti ſunt: nul-
lum enim in anchuſæ folijs poſuit ruborem. Sequacia etiam magis
ſunt, quæ ſequuntur: quaſi dixiſſet, ad anchuſę ſimilitudinem accede
re folia, minora tamen eſſe & pinguia.

Ex tot ocimaſtri appellationibus, Philæterion tantum lego in 29
meo codice.

Nigellæ uaſculis ſimiles.) M. ὁμοίας μελανθίῳ, ſemini nigellæ uel
melanthij, non uaſculis.

Vnicum & hic Erini nomen.

Nigrum ſemen.) M. adde, paruum. 30

Lacteo liquore.) M. non lego lacteo, ſed ſimpliciter, liquore.

Nullum gramini, præter agroſtis, nomen.

Quod uero in Parnaſo naſcitur.) M. alterius capitis eſt hic ini- 31
tium in meo exemplari.

Ramoſius.) M. lege uel intellige, plures habere ramos. 32

Dulcesq;.) M. adde, robuſtas.

Numeroſa in ſummo utrinq; inciſuris diuiſa.) M. ἀκροσχιδῆ, πολλὰ 33
ἑκατέρωθεν, hoc eſt, uerbum ex uerbo, In ſummo diuiſa, numeroſa u-
trinq;.

Ramulos alios.) M. ἀποφύσεις, hoc eſt, adnaſcentias.

Cap.lib.4. Et glutinoſo,)M.legendum glutinoſos,ut uidelicet flores intelligas:nullus enim ſapor,quod norim,glutinoſus dicitur.

Cap.34 Subamaras.)M. non ὑπόπικρα, ſed ὑπόπυρρα, id eſt, ſubrufas: cui lectioni conſentit Serapion.Hermolaus ſubſalſas legit.

Glutinoſo lentore molles.)M.lege,glutinoſa,uel lenta:omniaq; neutro genere,ut ad foliola referãtur,in hunc modum:Et circa eas foliola tenuia,ex obliquo inciſuras crebras habentia, coriandro ſimilia,ſubrufa,tenacia.

Flores uario,inter purpureum,candidum & aureum,colore.)M. albi, & ad aureum colorem inclinantes. λευκὰ καὶ χρυσίζοντα. Conſentit Serap.ab initio albos dicens,& deinde ad aurem inclinare.

Decocto eius muliebres fluctiones utiliter fouẽtur.) M. fidelius uerteris,utiliter in decocto eius ſedent, quæ muliebres fluctiones patiuntur.

36 Quoniam multas in Ida monte.) M. non eſt in meo Dioſcoride ulla montis mentio.

37 MAN. Caput hoc non legitur hoc loco in recens edito Græco Dioſcoride,ſed loco eius ſcribitur de alia Helxine,quæ folio cõſtat hederaceo, & alio nomine dicitur Ciſſampelos. Galenus & Paulus ſcribunt de utraq;.In codice meo agitur de ea ante cap.L X X X.

38 Sapore acerbo foliorum plenos, quæ adſtringente ſapore ſint.) M.ego lego,folijs plenos guſtu acerbis.

M. Si helxine,cui Elatine ſimilis dicitur,eſt (ut ait Marcellus) ea quæ ciſſampelos dicitur, atq; eam ob cauſam poſt helxinem tractata:ſequitur neceſſariò,ut de ea quoq; quæ ciſſampelos dicitur, ſcripſerit Dioſcorides.Et propterea non erat caput illud breue, tãquam ſuppoſititium prætermittendum. Nec propterea diuerſa res putanda helxine Dioſcoridis,ab helxine Galeni & Pauli, quod hi diſcutere,Dioſcor.dixit uentrem ſoluere:poteſt enim utraq; uis eidem adeſſe,ſicuti & alijs multis mendicamentis.Poteſt & in alterutro menda,librariorum culpa contigiſſe.

39 Cannabiſue.)M.lego,uel cannabis potius.

Singulari illi uirgę.)M.lego,à medio caule.nec legitur deinceps.

Aſperum & hirſutum.) M. hæc duo uerba non leguntur in meo codice,ſed hoç modo:In terram ita annuens,ut ueſtibus &c.

40 Tricena quotidie pota.) M. X X X.diebus,ſed non tricena folia.

Ad luſtrationes & purificationes). M. καθαρμοὺς καὶ αἱμορῥαγίας καὶ ἁγνείας.puto autem inepte accreuiſſe hæmorrhagias.

43 Cum nardo.) M. codex meus ambiguitatem Marcelli tollit: pro nardo enim roſaceum exiguum legitur.

Inſpergitur.)M.ἐμβρεχομένη.

44 Et foſsis.)M.καὶ τάφοις.

45 Rectus caulis,æqualis,cubito maior,concauus.M. omnia hæc deſunt in nouis Dioſcoridis uoluminibus.

46 Naſcitur & in roboribus.)M.accommodatius Dioſco. uerba hoc pacto conuerteris:Naſcitur autem Cilicius in roboribus.

Ore legi à mulieribus in Cilicia coccum ex Dioſco. uerbis refert

Serap

Serapion, ut propterea credi poſsit locum in Dioſcoride integrum Cap.lib.4.
eſſe,non uitiatum,ut putauit Marcellus.

M. Nullum hic,ſicut & præcedente proximo capite, præter Tragij nomen in meo Dioſcoride legitur. Cap.48

Naſcitur montanis.) M. Nec uerba hæc leguntur, nulla enim de natalibus mentio.

Qui uero Euripicus dicitur.) M. non ſic lego,ſed hoc pacto,Aethiopicus autem iuncus. 50

Ne ſoporẽ faciat.) M. καροῖ γὰρ λίαν.i.ualde enim ſoporiferum eſt.

Sunt qui muſcum.)M. Dioſcorides meus,ſunt qui bryon.nec dicit uocari muſcum. 51

Durities.)M.non durities,ſed κηρία, lego in meo Dioſcor. id eſt, ſauos:& ſic quoq; legit Galenus. 52

Frutex exiguus.)M.ῥαβδίον,id eſt,uirga. 53

Radicem hirſutam.)M.adde,tenuem,& ellebori nigri.

In mulſo.)M.lege,in aqua mulſa.ὑδρομέλιτι.

Intus rubens.)M.adde,uehementer. 54

Conciſa hæc & ex aceto impoſita.)M.ego lego,attrita cum aceto & impoſita.

Heliochryſon.)M.Elichryſon lego,in titulo & capitis initio. 55

Virga eſt breuis,recta.)M.ῥαβδίον λευκόν.

Areſcentes.)M.lege,aridos.

Folia inciſuris diuiſa.)M.adde,multis. 56

Ad tempus.)M.προσκαίρως.

Per terram ſpargitur.)M.hæc adiecit interpres. 57

Origano ſimilis.)M.adde,maxime.

Bibitur herba hæc etiam.) M. legendum ex meo Dioſcoride: Et herba ipſa ſuffitu urinam mouet.nec de potu ulla mentio.

Ex uetere ſuillo adipe.) M. Totum contrarium ego lego, ex recenti uidelicet,& additum,uel ex roſaceo. 58

Inſcribitur caput hoc de Hierabotane,hoc eſt,de ſacra herba,& in hunc modum inchoat,Sacra herba,ſunt qui Periſtereona uocent. 59

Aduerſantur ſerpentibus folia.)M.adde,& radix.

Bibenda dantur.) M. adde,cum uino. Præterea non erat ut dubitaret Marcellus,non bene legi tonſillarum cruſtas:ita enim in paristhmijs, ſicuti in alijs locis, ab acribus atq; acredine nimia ueluti urentibus humoribus,excitari cruſtæ poſſunt.

Nigris adnatis multis.)M.non multis lego,ſed ſolidis. 60

Ventoſis & niualibus.)M.adde,& umbroſis.

In Arcadiæ Phæno.)M.ego lego,in Memphide Arcadiæ.

Romani uaccinium.)M.uerba interpretis,non Dioſcoridis.Vnicum enim ei Hyacinthi nomen,minimo hominis digito graciliorẽ. 61

Additum)M.inuenio,uiridem,in noua editione.

M. In capitis initio multa adduntur: ſic enim ego lego uerbum ex uerbo: Meconrhœas, id eſt, fluidum papauer. Nomen hoc ex eo habet,quòd celeriter florem abijcit. 62

Et in hordeacea ſegete.)M. deſunt noſtris exẽplarib⁹ hæc uerba.

Caulem

Cap.lib.4. Caulem lanuginoſum.) σχοινώδη lego, hoc eſt, iunceum: nõ cenſeo tamen, nam fortè melius legit Marcellus, χνοώδη.

Aſperum.) M. inuenio, præter hæc, & rectum.

Vſquedum duæ tantum partes, aut altera ſuperſint.) M. ego lego, donec ad duas reducantur.

Quinetiã inſperſum.) M. καὶ τὸ ἄντλημα δὲ αὐτῶν ἀντλαθέν. à uerbo Græco ἀντλάω, quod ſignificat haurio. fouere ora dixit Hermolaus.

Cap.63 Deſtillationes in fauces.) M. ῥευματισμὸς ἀρτηρίας, id eſt, fluctiones aſperæ arteriæ.

Hypociſtidis, & acaciæ ſucco.). lege hypociſtidis ſucco, & acacia.

Contra deſtillationes in aluum.) M. lege & hic, alui.

Et ubi ſopire opus fuerit.) M. adiecit hæc uerba interptis audacia.

Craſſeſcendi.) M. παχύνων, id eſt, craſſum potius reddens reliqua, quàm craſſeſcens.

Inexpugnabilem ſomni neceſsitatem, quam lethargum dicunt, uſq; ad mortem faciens.) M. ποιῶν ληθαργικοὺς καὶ ἀναιρεῖ, id eſt, lethargicos faciens & interficit.

Caros. Male autem definit Marcellus lethargum: inexpugnabilis enim ſomnus, caros potius dicitur, quàm lethargus.

Lethargus. In mortario uetere.) M. lego abſolute ἐν θυίᾳ. nec ſci o quare additum, uetere: eam tamen uocem Hermolaus quoq; adiecit.

64 Aphri Simaca.) M. non leguntur hæc quæ ſequuntur in noſtro codice, ad ea uſq; uerba, folia habet.

Et aſperas remittẽtibus urinas.) M. non lego aſperas, nec memini alibi legiſſe ullam urinã dici aſperã: ſed neq; Serapion eã uocẽ legit.

Siquis autem corniculare hoc papauer.) M. uerba hæc & quæ ſequuntur ad capitis uſq; finem, accreuiſſe Dioſc. puto, non tam quòd in meo codice non leguntur, quàm quòd parum ſequacia & eius phraſi diſsimilia.

67. M. Ex tot huius herbæ nominibus, unum tantum, hoc eſt, hyoſcyamum, quaſi porcinam dixeris fabam, in meo lego Dioſcor.

Clypeolis in medio obſtruſos.) M. πεφραγμένοι ἀσπιδίσκοις, hoc eſt (ut mihi uidetur) clypeolis ſepti, nulla medij uel alteri' ptis mẽtiõe.

Ceu Irionis.) M. Eryſimon intellige.

Infelicis in uſu euet'.) δύσχρηστοι, id eſt, difficilis uſus, uel inutiles.

Eſt autem ſic expreſſus ſuccus priore illo innocentior.) M. ἔστι δὲ βέλτιων τοῦ ὀποῦ τὸ χύλισμα. hoc eſt, eſt ſucc' opo melior. In qbus uerbis nõ huius ſucci ad priorẽ fit comparatio, ſed utriuſq; ſucci ad opon, quem Marcellus liquorem appellare conſueuit. Eſſe autem hãc Dioſcoridis ſententiam, præter eius uerba, hoc in loco etiam quæ paulò infrà de utriuſq; ſucci uiribus pariter ſcribuntur, aperte manifeſtãt. Valere enim utrunq; ait ad acres oculorum deſtillationes, & dolores, ad aures dolentes, muliebrium locorum uitia, podagras, oculorumq; & cæterorum membrorum inflammationes.

Ipſa etiam ter quatérue pota.) M. non ter aut quater, ſed tria aut quatuor ego lego folia.

M. ὄρχεις πεφυσημένους, id eſt, inflatos, ut Marcello placet, teſtes.

Nec

Nec putauerim uentoſum ſignificari ramicem : ſeorſum enim ſcri- Cap.lib.4. bunt medici de ramicum generibus,& de teſtiũ tumoribus. Sed nec ulla uis adeſt hyoſcyamo,qua uentoſi ramices curari poſsint, calida & ſicca medicamenta deſiderantes.

M. Vnicũ quoq; Pſyllij nomẽ huic herbæ à Dioſcor. adſcribitur. Cap.68.

Sed longiora.) M. hoc non legitur in meo codice, nec in Serapione.

Fœni modo folioſa ſurculoſaq; eſt.) M. pro omnibus his nihil plus lego quàm χορτῶδες, quaſi fœnaceum dixeris.

Semen pulicibus ſimile.) M. lege in quib⁹ ſemẽ pulicib⁹ ſimile.

Mollire,adſtringere.) M. amouẽda omnino duo hæc uerba,ceu in bonis exemplaribus non inuenta,nec alijs medicis de Pſyllio ſcribentibus,imò nec ipſi rei conformia.

Conuulſis.) M. στρέμματα lego in meo codice,id eſt,luxata. Conſentit huic lectioni magis quàm alteri Serapion.

Heminis duabus.) M. δακτύλοις lego,id eſt,digitis. Sed quia nullus idoneus ſubiacet ſenſus,corruptã lectionẽ omnino puto, & legendum ut legit Marcellus. Volui tamen locum monſtrare.

Strychnon nigrũ hortenſem.) M.capitis initiũ aliter,ad hunc ui- 69 delicet modum lego : Strychnos hortulanus. Statimq; , caterua illa nominum prætermiſſa,ſequitur,eſibilis frutex eſt.

Per terram ſternuntur.) M. χαμαικλινῆς,id eſt,ad terram inclinãt, 70 non ſternuntur.

Surculoſos.) M. στελεχώδεις. 71

Lentore ſuo.) M. hæc adiecit interpres.

Miſcentur.) M. miſcetur.

Cortex eius & ſuccus.) M. tacetur cortex in meo codice.

Periſſon.) M. lego Perſion. 72

Thrioron.) M. lego, Thryon : nec plura,uſque ad ea uerba, Erucæ folio.

Altitudine quantum protenſa, & reliq.) M. Omnia hæc unico Dioſcoridis uerbo reſpondent, ὀργυιάς.

Naſcitur montanis locis.) M. additur in meo libro καὶ πλατανώδεσι. id eſt,ubi Platani naſcuntur. Nec adeſt uerbum quod littoralibus reſpondeat. Concordat noſtræ lectioni Serapion.

Crateas halicacabum uocat.) M. adde,aut calcam. 73

Anguſtiora & aſperrima.) M. στερεότερα καὶ τραχέα ἰσχυρῶς. hoc eſt, ſolidiora, & ualde aſpera.

M. Sic ſcribit meus Dioſcor. Mandragoras,ſunt qui Antimelum, 74 qui Dirchæam, qui Circæam ideo uocent, quòd radix eius creditur philtron eſſe,hoc eſt,ad amores conferre. Reliqua uero tacentur nomina,quæ in Marcelli editione leguntur.

Pomis ouorum uitellis æqualibus.) M. οὔοις lego,id eſt,ſorbis,nõ ouis: Serapion meſpilis. Similibus quoq; melius ſcribes,quàm æqualibus,ne magnitudo intelligatur.

Morion.) M. norion : ſed melior fortè Marcelli lectio.

In his.) M. lege,& in his.

Quinq;

Cap.lib.3. Quinq; aut ſex diebus leniter confricata.) M. ſtigmata citra ulcerationem delent. Melius, ni fallor, hæc à prioribus diſiuncta inuicē connectes, hoc modo: Leniter confricata, quinque aut ſex diebus ſtigmata, abſque hoc quòd ulcerent, delent.

Circunſecta, &c.) M. adde, multiformiter.

Cap.75. Cammaron.) M. Inuenio, Cammoron. & pro Theriophono, Terophonon.

Miſcetur oculorum remedijs, & his quę ſomno dolorem leuāt.) M. non ſeorſim hæc lego, ſed coniunctim, hoc modo: Miſcetur ocularibus medicamentis, quæ dolores tollunt.

76 Huius tria genera.) M. nō leguntur hæc in noſtris codicibus, ſed poſt duo prima nomina, lycoctoni ſcilicet & cynnoctoni, ſubditur, Plurimum in Italia &c.

Breuiora.) M. lego, longiora, ſicuti & Hermolaus.

Caulem filicis glabro pediculo ſimilem.) M. leges clarius, Caulem ut filix, glabrum pediculum.

77 M. Vnicum conij nomē huic herbæ adſcribit meus Dioſcorides, in reliquis cum Marcello ſatis concordans.

78 Thymion.) M. lego, thymalon.

In Carbonia Hiſpaniæ.) M. lego, ſicuti & Hermolaus, Narbonia.

79 Poſt Cynocrambis nomen, quæ ſequuntur nomina, in meo Dioſcoride non uiſuntur.

Pani commixta.) M. ἀρτοποιηθέντα, id eſt, in panem formata.

Aſperioribusq;.) M. lege craſsioribus.

Lanis plenum.) M. non lanis, ſed lanoſa lego natura.

Acanthi ſpinæ.) M. lege, hyacinthinis pappis.

Naſcitur maritimis locis.) M. adde & in hortis.

Iumenta, quadrupedesq; omnes.) M. ego lego, canes, aſinos, mulos, & plurima quadrupeda animalia.

Eadem homini.) M. ego lego, hominum ſeruatricem cum uino pota aduerſus ferarum morſus.

81 Aut copioſum in eclegmate.) M. lege, aut linctum cum multo melle: ut de gallinaceo uidelicet intelligas fimo.

82 Romani bulbū agreſtem.) M. ex fide codicis mei melius legeres, ſunt qui bulbon agrion ſcilicet, qui bulbum agreſtem: prætermiſſo Romanorum nomine.

Rufo, ἐγκιῤῥον) M. de ſemine legitur πυῤῥὸν, uidendum an utraq; uox rufum ſignificet.

83 Nondum intra ſe collecto pure.) M. non pure, ſed humore lego.

M. Poſt hoc caput, in meo Dioſcoride legitur caput de Helxine, id eſt, muralio, lege, parietaria, & poſt id, de Alſine.

84 Vnicum huic plantæ nomen adſcribitur, phaci uidelicet paluſtris.

Muſcus.) M. βρύον Græce dicitur.

85 Initiū huius capitis aptius, ni fallor, & fidelius leges, reiectis quæ creuerūt nominibus, in hunc modum: Aizoon, hoc eſt, ſemperuiuū magnū, nomen habuit à ſempiterna foliorum uiriditate.

In uallari lactaria.) M. ὥσπερ ἐπὶ χαρακίας τιθυμάλλου, id eſt, ſicuti genus

nus tithymali, quod characias uocatur. Cap.lib.4.

Addito roſaceo.) M. pollēta hic quoq; additur in noſtro codice.

ὀφθαλμιῶντας.) M. non utique uerterim, lucis oculorum perturbationes: ſed ophthalmiam, quæ Latine lippitudo dicitur, patientes.

Ab hoc quoq; capite, prẹter ἀειζώου minoris, reliqua noīa abijciēda.

Colore pallido.) M. χλωρά. Solet autem hanc uocē Marcellus uiridia interpretari. Cap.85.

Aliquando autem in hortis.) M. hæc nō leguntur in meo codice, nec quæ ſequuntur, uſque ad locū ubi uires narrātur. Male autē eſſe adiecta, ita apertū eſt, ſicuti diſcrimē inter portulacæ & oliuæ folia.

Nec Veneris hortum, nec aliquo alio nomine ex his quæ ſequuntur, inuenio uocari hanc herbam. 87

Senſim, leni, & ut ſenſum fallat, in concauitatem deſcenſu.) M. Duobus tantum Dioſcor. uerbis uniuerſa hæc ſeries reſpondet, ſcilicet λελήθότως κοῖλον. Hermolaus ſatis (ut mihi uidetur) feliciter imperſpicue concauum dixit.

Præcluſa genitalia.) M. φύμας τοὺς ἐν αἰδοίοις χαλᾷ. id eſt, pudendorum phymos laxat.

Rabidorū canū.) M. abſolute hic, ſicuti & alibi ſæpe, lego canū. 89

In gāgrænā trāſeūtibus.) M. καὶ γαγγραινικὰ, hoc eſt, & ad gāgrænica. nec magis intelligēdū de morſib⁹ canis, quàm de alijs ulceribus.

Cum cera.) M. cum cerote lego, idem tamen ſenſus.

Carcinomata.) M. adde ſtrumas ex meo exemplari, à quibus curandi nomen uulgò adepta eſt, ut ſcroffularia dicatur, nunc enim ſtrumas ſcroffulas dicunt. 90

Rectos ramulos &c.) M. lege, ramulū & folium habet Aparinæ ſimilimum. 91

Nullum hic nomen, præter primum lego. 92

Dehiſcentibus.) M. σχισθέντα, id eſt ſciſſa.

Circa urbes & oppida, in aggeribus murorum, & ſeptis.) M. ἐπὶ θριγκοῖς καὶ περὶ τὰς πόλεις: id eſt, in ſepibus, & circa urbes.

Vtraque ſimili.) M. lego, folia tantummodo.

In uino dulci.) M. lege, exiguo, pro dulci.

Apud Galenum lego non Thalientron, ſed Thalietrum quoque. 93

Adiectæ ſunt huic Bryo, barbaræ omnes illẹ uoces, Balliris, Iranis, Gnomeuſili. 94

Piſcium teſtis.) M. oſtracis.

Capillata herba.) M. mirum cum herbam, ut dicit, non putauerit Marcellus, quare capillata addiderit, herbæ nomen: cum Dioſcorid. ſimpliciter τριχῶδες dixerit.

Præterea candidum, quod in Creta ad terram naſcitur.) M. ego lego: Aliud album: id uero quod in Creta naſcitur prope terram, floridum ualde, & imputridum. 95

Venenatis prodeſſe.) M. Theriacum eſſe ait Dioſcorides.

Idq; crediderunt, & reliqua uſque in finem.) M. ego ſic lego ad literam, Quod nonnulli putarunt eſſe, quo mulieres utuntur, cum radicula illa ſit, æquiuoce uero uocetur phycus.

Non erat

Cap.lib.4. Non erat ut laboraret Marcellus,fontalem,in fontinalem mutan
Cap.96. do uocem,ſi meam Dioſcoridis editionem ſequutus fuiſſet, in qua unicum tantum,potamogiti nomen.

Habet.) M. lege,eſt folium.

98 Habet hæc folia auicularũ pennis ſimilia.) M. νοττῖς ἀηδῶν,nouellæ uidelicet auis maximè ſimilium. Adde & adhuc breuiora.

Aſperioribus agris.) M. ὑποτραχέσι. parum igitur potius aſperis, quàm aſperioribus.

99 Denigrat capillum.) M. tingit.& pro luteo colore,lege,aureũ.

Sideratis.) σφακελίζοντα.

Vlceribus medentur.) M. lege,uulneribus.

100 Sumitur & cum melle.) M. ego pro copula,&,lego,autem,ut ui delicet ad ſuperiora referatur,quod dicitur.

101 Paruumq;.) M. ego lego,paruo Cymino.

102 M. Aparines nomen huic herbæ accreuit,cũ ſit alterius propriũ.

Minora.) M. lege,maiora,codicis mei,Galeni,& rei ipſius teſtimonio.

Caulem albicantem.) M. caule carere hanc herbam lego in meo Dioſcoride.

103 Cubitalis & aliquando.) M. lege abſolute,cubitali maior.

104 Duo tantum nomina huius herbæ leguntur in meo Dioſcoride, Epipactis ſcilicet & Eleborine.

105 Vnicum & hic lego Capni nomen.

Et numeroſum undique purpureum florem.) M. ego lego,undique numeroſa : ut ſcilicet de folijs, non de floribus intelligatur. deinde ſubijcio, purpureum florem.

Euulſos palpebrarũ pilos.) M. legitur in meo codice διπλᾶς,nõ τιλθείσας,id eſt,duplas,non autem euulſas.

107 Qui Libycam.) M. lege,Libyon:nec aliud præterea nomen,niſi Loti & Trifolij.

108 Vnum & hic Cytiſi nomen.

Lotóue aut trifolio.) M. ego lego,aut loto trifolio.

Et in medijs extãte dorſo.) M.lego pro his uerbis,καὶ ῥάχιν ἔχοντα.

109 Aegyptiacæ fabæ.) M. non inuenio Aegyptiacæ,ſed abſolutè fa bæ : intelligendum tamen de Aegyptiaca puto.

Milij quantitate.) M. ut milium.

110 Vnicum hic Myriophilli nomen inuenio.

Per totum denſus.) M. διαποίκιλος,id eſt,uarius.

111 Non lego hic Conilæ nomen.

112 Semen fœnogræco ſimile.) M. lego,τραχήλῳ,& ſic quoq; Hermolaus,colli uertens figura.

114 Nec buglosſi,nec ſpinæ hic nomen lego,eſſeq; hanc uulgarẽ bugloſſum puto.

115 Purpureum & luteum.) M. lege,aut,non &.

Chamæmali capitulum,undiq; per orbem &c.) M. Nullum ſcio Chamæmali capitulum,& propterea lego,aut luteum inſtar chamæmali,capitulum circunquaque ſciſſum. Multæ huic accreuere medicinæ,

cinę, ut in uiola oſtendemus. Cap.lib. 4.

In phaſiolorum clauiculas torquetur.)M.fidelius hoc modo con Cap.116
uerteris,Phaſiolũ uocant nonnulli,ex eo quòd phaſiolo in hoc ſimi
lis eſt,quòd folium quod in ſummo eſt,ἕλικα,hoc eſt,clauiculã, ca-
preolum uulgò apud nos uocant,fert.

MAN.Accreuerunt tot nomina uiolæ. 117

Medij inter folia coliculi.)M.lege in ſingulari numero coliculus
Galenus ferè eiſdẽ cũ Dioſ.uerbis facere hanc uiolã per ſe,& cũ po
lenta,ad calidas phlegmones,ad uentriculi uſtiones & oculos dicit:
de angina,comitialibus & ſedis procidentijs mentionem nõ faciẽs.
In aſtere Attico,tacet hæc omnia. Sequitur utroq; capite Galenum
Auicenna.Quare omnia illa adiecta eſſe aſteri puto, quæ his uerbis
expreſsit Marcellus:Prodeſt æſtuanti ſtomacho, emplaſtri modo im
poſita,prodeſt & oculorũ inflãmationibus,& ſolis uiolis conuenire.

Bunij tantum nomen in meo Dioſcoride lego,propterea turbam 119
reliquam nominum adiectam puto.

Et ex eo ramulos plures foliolis tenuibus & floribus plenos.)M.
nihil legitur in meo Dioſcoride,quod alicui ex his uerbis reſpõdeat.

Lõgitudine digitali.) M. lege,craſsitudine digitali: & adde,oblõ
gũ,ut de caule intelligatur, non de ramulis, quorũ nulla eſt mentio.

Ad radicem.) M. nec hoc inuenio in meo libro.

Et ramulos.)M. Ramulorũ nomen iterũ non lego in meo Dioſ. 120

Vnicum & hic Chamæciſsi nomen. 121

Ramulos.)M.adde,multos,ſi meo credis Dioſc.cui ego certe in
hoc loco parũ credo:quare enim infrà diceret quatuor aut quinq;?

Radix eſt illi gracilis.)M.adde,& alba.

MAN.In meo codice legitur Chamæleuce:& de ea quoq; ſcribũt 122
Galenus & Paulus,non de Chamæpeuce.

Sũt qui herbã.)M.deſunt hæc omnia ad finẽ uſq; in meo codice.

Breuiſsimũ eſt hoc de bugloſſo caput in meo Dioſc.ut cui omnia 123
deſint ad ea uſq; uerba, Verbaſco ſimilia folia habet.

Rabidorum canum morſibus.)M. κυνόδηκτα & hic legitur,id eſt 124
ſimpliciter,canum morſibus.

Radicem longam.)M.lege breuem. 125

Virentem.) M.Additum hoc participium ab interprete.

Caterua hæc nominum huic accreuit Leontopodio. 126

Digitalis herba.)M.lego διδακτυλαῖον,hoc eſt duorum digitorum.

Anguſta.)M.adde,robuſta.

Lanoſa.)M.lego εὐωδέστερα,non ἐριωδέστερα. id eſt,odoratiora, non
lanoſiora.

Quaſi inciſuris diuiſa.)M.τετρημένα,id eſt, perforata.

Corpori adalligatã.)M.hoc non lego in meo codice.

Nomina & hic tria ſuperaddita. 127

Radix & ſuccus.)M.tacet hæc duo uerba meus Dioſcorides, co-
gimurq; de coma,non de ſucco & radice,ſi ei credimus,id intellige
rẽ quod dicitur.

Liguſtrino,uel oleo.)M.Lilino tantum lego:nõ etiã Liguſtrino. 128

q Vnde-

Cap.lib.4. Vndecim & hic nomina paulò minus ſunt meo Dioſco. ſuperaddita.

Cap.129. Quod cum ſiccatur.) M. lege, ad terram flectitur, & unguibus mortui milui ſimilis redditur.

Semini.) M. additur in meo codice, puniceus color.

130 Vnicum & huic nomen.

Craſſaq;, uerũ latiora.) M. lego, uerũ craſsiora: nec aliquid plus.

Ad amuleta.) M. lego ad alexipharmaca: & nihil de amuletis, aut ueneficijs.

131 Præter Adianti, ſolum hic lego Polytrichi nomen.

Et calculos ueſicæ frangit.) M. male additur ueſicæ, legendum calculos.

132 Duo tantum nomina adſcribuntur huic herbæ in meo Dioſcori. Trichomanis uidelicet & Adianti.

Multo breuius.) M. lege, paruum ualde.

133 Romani Lappam appellant.) M. hæc addidit interpres.

Aeſtate.) M. Et hoc additum.

Aequalia.) M. uel lege uel intellige, ſimilia.

Inciſuris diuiſa.) M. lege, inciſuras habentia.

Figura pilularum.) M. lege, ut Platani pilas.

Tenaci.) M. & hoc addidit Marcellus.

134 Aegylopis hic tantum nomen lego.

136 Cytiſo.) M. in meo codice legitur Citto,

ἀπὸ γῆς in meo quoq; legitur libro.

138 Singularis ſurculus.) M. φυγαύιον μέλαν, id eſt, niger: nec ſingularis mentio.

Foliola.) M. adde, tria, quatuórue, quinq; aut ſex.

139 Creuit & hic Smilacis nomen in tot, ut legenti uel numerum recenſere ſit difficile.

Qualis eſt quem Græci epiphyllida uocant.) M. nihil quod his reſpondeat inuenio in meo codice, ſed tantum βοτρυώδη.

Leniter in guſtu adſtringentem.) M. ὑποδάκνοντα lego, id eſt, leniter mordentem, uel ſubmordacem.

Alexipharmaca. In fine capitis additur in meo codice, inciditur etiã ad alexipharmaca, id eſt, ad ea medicamina quibus arcentur uenena.

140 Supra quem.) M. adde, ſemper.

141 Ex innumeris tot nominibus unum ſylueſtris myrti lego.

Minus tamen.) M. lege, latius.

Infragiles.) M. lege, difficiles frangi.

Ruſci radix. M A N. Inter radices nõ ultima eſt Ruſci radix, quibus ad obſtructiones & ciendam urinam medici utuntur, & propterea in aliquo honore eſt, quod negauit Marcellus.

142 Nomina quæ ſtephanen ſequuntur, in meo Dioſc. non ſcribũtur.

Pondere drachmarum quinq;.) M. lego ſex.

143 Validioraq;.) M. ἰσχνότερα, hoc eſt, graciliora.

Sexdecim.) M. lege, quindecim.

144 Addita & hic omnia nomina, præter Alexandrinam & Chamædaphnen.

Singu

Singulares,nulliſq; ramulis.)M.non leguntur hæc uerba in meo Dioſcoride. Cap.lib.4.

Graciles.)M.nec hoc.

Vnico elleborus hic nomine contentus eſt. *Cap*.145

Aliqua parte rubro.)M.ſimpliciter rubro lego in meo Dioſcori.

Quod mediocriter riget.)M.μετρίως τεταμένος,hoc eſt, mediocriter extentus.

Ab Ethna.)M.lege,ab Enna.

Faciendæ medicinæ rationem docere.)M.θεραπευτικὴν lego , id eſt, curatiuam.

In ſorbitione pultis,aut alicæ.)M.lege,cum multa ſorbitione aut ſucci copia.

Qui Ectonion.)M.lege,Ecſtomon. 146

Qui prœtion.)M.tacetur hoc cum reliquis nominibus quæ ſequuntur.

Prœti filias.) M. Prœti ſorores legitur in meo codice,ſed Marcelli lectio poëtis magis conſentanea.

Semen Cnico ſimile.)M.additur,& in ipſo.

Prætermiſsis reliquis,ſic legitur in meo Dioſco.Seſamoides magnum elleborum uocant in Anticyra,eò quòd in purgationibus elleboro albo miſceatur. 147

Purgat id ſuperiorem uentriculum.)M.aliter ego legerẽ ad uerbum,purgat per ſuperiora pituitam & bilem.Galenus primum magnum,ſecundum album uocauit.

Purgat.)M.adde per inferiora:quia Dioſco. addit κάτω. 148

Præter Sycios agrion,id eſt,ſyluestris cucumeris nomen,nullum ex tot quæ à Marcello ſcribuntur,lego in meo codice. 149

Stibij quantum ſatis ſit.)M.additur χρῶσαι,hoc eſt,ad colorandũ.

Cum oleo.) M.adde,uetere.

Ex taurino felle.)M.lege,aut,non ex.

Adduntur quædam de domeſtici cucumeris radice, quæ ſuperaddita à quopiam propriæ commoditatis gratia putanda ſunt.

Et hic unicũ lego Staphidos agrias nomẽ. Gale.aſtaphida uocat. 150

Decem aut quindecim.)M.legitur in alijs,decem aut quinq;,ſed Marcelli lectionem meliorem puto.

Malagmatis quæ fouendo ſint.)M.πυρωτικοῖς.urẽtibus uertit Hermol.& rectius quidem mea ſententia:cauſtica enim quadam ui participare ſcribit Galenus.

Vnicum & Thapſia nomen habet in meo Dioſcoride. 151

Gracilior tamen caulis eius eſt.)M.lego ſemen:ſed uera eſt Marcelli(ut puto)lectio.

Spartion,non Sparton,legitur in meo Dioſcoride:nec præterea nomen aliud. 152

Breues.)M.lege,longas.

Duras.)M.lege,ſolidas.

Natiuo lentore infragiles.)M.una pro his oĩb⁹ uox δυσθραύστους,id eſt,ut ſuprà etiam uertebamus,ad frangendum difficiles.

Cap.lib.4. Eruptiones.)M.lege,exanthemata.

Cap.154 Quod extuſa expreſſaq́; ſupereſt.)M. lego ἐκπίεσμα,id eſt,quod exprimitur.

Ad exterendas ſcabies.)M. aſperitates lego.

155 Capitis huius initiū ſic ad uerbum lego:Narciſſos:nonnulli hunc quoq; ſicuti lilium,lirium uocant.

Multo tamen tenuiora minoraq́; & anguſtiora.)M, lege, tenuia, minoraq́; multo & anguſtiora.

In medio croceus.) M.ἔσωθεν,id eſt,intus.

Porraceum.)M.πρασίζον.

156 Vnicum & hic nomen.

Vellicando poliunt.)M.γνάφουσι.

Frondoſus.)M. ἀμφιλαφής.

M A N. De Gnaphalio ſcribit Galenus,uocari dicens eo nomine, quòd folijs eius mollibus exiſtētibus ad fulloniam uterētur. Aliá tamē rem intellexit,de qua ſub eodē nomine,lib.3.ſcripſit Dioſcor.adſtringere eius folia,& propterea dyſentericis dari ſcribens,cùm omnibus huius plantæ partibus purgandi uim adſcripſerit.Vbi de Gnapho ſcripſerit Galenus,uel de Hippophaē,non inuenio.

157 Serpit per terram.)M.χαμαιπετής.

Capitulaq́; ſpinoſa.)M.lege,foliola,parua,ſpinoſa,capitulaq́; pondere leuia.

158 Qui crotona.)M.nullum ex his quæ ſequuntur nominibus lego in meo Dioſc.

Mollia.)M.hoc non lego.

Colligitur.)M. lege,exprimitur.

In nullo ſanitatis.)M.De ſanitate nulla hic mentio.

Fœminarum præterea mammas.)M. hoc membrum ſuperiori cō iungendū uidetur,ut ſit ſenſus,cū polēta mixtum mām is cōducere.

159 Romani herbam lactariam.)M. Interpretis ſunt omnia hæc, non Dioſcoridis,qui à numero Tithymalorum exorditur.

Ob comæ quam &c.)M. & hæc ſunt interpretis uerba.

Vel à foliorum figura.)M.& hæc.

Vel à longitudine.)M.& hæc.

Secundus fœmina &c.)M.Sequitur,aut Myrtites, quem & Caryten uocant, aut Myrſiniten.reliqua ſunt addita.

Tertius paralius.)M.Sequitur,quem Tithymalida uocant.cætera adiecit interpres.Reliquorum quoq; generum nomina tantum ſcribit Dioſcorides.

Eius quæ uallaris.)M.Characias.

Lacteo liquore.)M.lege,albo.

Deglutienda ſunt.)M.deeſt,catapotia.

Cōdylomata.)M.nō lego hæc in hoc loco,legit tamē Serapion.

Guſtu ſimilis eſt,colore albicante.)M. lego,nā ſimilis.& nihil de guſtu aut colore.& ſic quoq; legiſſe uidētur Serapiō & Hermolaus.

Annuum fructum inuicem alternātes.)M.aliter ego lego uerbū ex uerbo:Fructum autem fert annuum nuci ſimilem. Serapion,fru-

ctum fert

ctum fert ter in anno. Hermolaus, alternis annis. Cap. lib. 4.

Rubentes.) M. lege, ſubrubentes.

Deinceps.) M. στοιχηδὸν. Hermolaus, in ordinem uerſusq́;.

Semen ceu folijs.) M. capitulis lego, non folijs.

Colligitur ex hac etiã aliorum tithymalorũ modo lac.) M. adde, & ſemen.

Error in uerbis Pauli per Marcell. translatis.

MAN. Nec illud prætermiſerim, in uerbis quæ ex Paulo tranſtulit Marcellus, inſignem eſſe errorem. Secundi ordinis in calefaciendo eſſe tithymalos, qui ordo cauſticus eſt. legendum enim, quarti: quæ enim ſecundi ordinis ſunt, non lædunt, nedum quòd urant.

MAN. Multa mutauit Marcellus ex Theophraſto, & fortè bene: ſed notare nobis placuit, quæ ſecus in noſtro Dioſcoride legebantur, ut omnibus bene penſatis, integrum ſit lectori, eam quæ magis placuerit ſcripturam ſequi.

ὀπὸν hoc capite, contra legem quam ſibi libro primo ſtatuerat, ſemper lac Marcellus transfert. 160

Et hic quoque pro opo reddidit lac, quod licet exigui momenti 161 eſſe ſciam, placuit tamen locum ſignare.

Deuorata.) M. lege, in catapotia.

Conformatus.) κυκλωθείς.

Candido lacte.) M. Quis neſcit lac candidum? fugiſſet hanc nugationem, ſi fideliter uertendo dixiſſet, candido liquore. 162

Feruenti aqua aſperſum.) M. ἀποβραχθείς.

Lactis liquore plenus.) M. lege, liquore albo. 163

MAN. Vocari hanc herbam ſpumeum papauer, non inuenio in 164 meo Dioſcoride.

Lacte plenos.) M. Mirum eſt quàm Marcello placuerit lac reddere pro liquore: lego enim & hic ὀπόν.

MAN. Adiecta eſſe huic capiti tot nomina, primum & ſecundò 165. oſtendunt, à radice deducta, cuius uel nullus uſus, teſte Theophraſto, uel rarior quàm liquoris.

Aliquando quatuor.) M. hoc non lego.

Quadantenus piloſos.) M. lege, craſsitiem quandam oſtẽdentes.

Grauiſsimi odoris) M. grauis, non grauiſsimi. βαρύοσμος.

Eodem modo) M. lege uel intellige, tholi modo.

Fungoſus.) M. lege rarus, ἀραιός.

Qui tenues habet diſcurrentes uenas.) M. pro tot uerbis lego, συρίγγας ἔχων λεπτὰς, id eſt, tenues habens fiſtulas.

Heracliæ, bdelyræ, citocacij, oleaginis, uel oleaſtelli nomina, nõ 166 leguntur in meo Dioſcoride.

Amaris.) M. lege, denſis & amaris.

Fauces ſcarificantibus.) M. lege, arteriam.

Cneſtron.) M. lege, ceſtron. 167

Id Syri apolinon uocant.) M. lege, quod Eubœes ætolion uocãt.

Satiuo lino.) M. lege ſparto lino.

Speciosas.) M. adde, & multas.

In pane pultéue.) M. lege farina aut polenta.

Cap.lib.4. M A N.Nullum hic nomen præter aćtes.

168 Rotundas quadantenus,inanes.)M.lege,rotundas,ſubcauas.

Tria,aut quatuor,aut quinque,aut ſex,aut ſepté.)M.lego ſolum, tria aut quatuor.

Ex uirgis.)M.lege,circa uirgas.

Maioribus inciſuris diuiſa.) M. lege, τμητικώτερα, hoc eſt magis inciſa.

Chamæactis quoq; tot nomina nō leguntur in meo Dioſcoride.

Refrigerantq;.)M.abradendū oīno hoc uerbū,calēt enim ambæ.

Radix in uino decocta.)M.adde,in ictu,παρὰ τῶν δακετῶν.

Oculorum inflammationes.)M.lego abſolute,inflammationes.

Cauernoſa.)M.ὑποφορὰς,& podagricis opitulantur.

169 Porri ſemē.)M.lege,praſij,id eſt,marrubij:nō praſi,hoc eſt,porri.

Lutei coloris.)M.ὠχρὰν,hoc eſt,pallidi.

Exiguo mâlo æqualem.)M.lege,ut exiguum mâlum.

Tumores omnes.)M.non lego omnes.

M A N.Pro eodem habet Marcell.colorem luteum & pallidum, quod ego non probarim.

Neq; Aphrorum,neq; Romanorum nomen lego huius herbæ in meo Dioſcoride.

170 Spondyliō.)M.aſphodelo legunt alij.

In nulla rhaphano foris color niger inſpicitur, ait Marcellus: quod falſum eſſe nemo apud nos hortulanus non nouit.

171 Qui amaram cucurbitam.)M.σικύαν,id eſt, cucumerem,lego.Tacentur autem reliqua ſequentia nomina in meo Dioſcoride.

Colocynthidis farctum.)M.intellige interiorem eius partem.

Stomacho inimica.)M.adde,ualde.

172 Neſcio unde natum Cedis nomen,& Inuolucri,huic herbæ.

Inania.)M.κοῦφα lego,id eſt,leuis ponderis.

Caudas.)M.οὐραγοὺς.

174 A ſimilitudine lentis quam refert.)M.hæc ſunt interpretis, non Dioſcoridis.

175 Romani ſylueſtrem &c.)M.& hæc addidit interpres.

Rimoſi corticis.)φλοιοῤῥαγοῦντα.

176 Additur tot nominibus & Cedroſtes in meo codice.

In gangrænam phagedænamq; tranſeuntibus.)M.non tranſeuntibus,ſed ſecum eos affectus habentibus dixerim. γαγγραινικῶν enim & φαγεδαινικῶν lego.

Quæ de apoplexia quaſi Galeni ex Definitionum libro recitantur,nec Galeni ſunt,nec ſuis dogmatis conſentiunt. Ea potius ſequenda, quæ ex Introductorio ſunt accepta, quanquam nec illud Galeni eſt.

177 Quæ poſt Bucranium recitantur nomina,in meo codice non leguntur.

178 Blechnon & Polyrrhizon uocat meus Dioſcorides,reliqua tacens nomina.

Indicatq; id.)M.lege,probatio talis.

Vbi multa arūdo & multa filix.)M.additur in meo Dioſ.corones, Cap.lib.4.
diſparet filix.Putoq; talem aliquando fuiſſe eius loci ſententiā: Radix pota,& cum axungia pro cataplaſmate appoſita, facit ad eos qui ex arundine uulnerati ſunt:cuius probatio talis eſt:Vbi multa arundo,ſi ibi coronæ modo per ambitum multam filicem conſeras, diſparebit arundo:atq; è contrario,ſi ubi multa filix, multam arundinem conſerueris,diſparebit filix.

Obliquæ.)M.latæ,hoc eſt,πλατεῖαι,non πλαγιαι. 179

Legitur in meo libro,ſicuti & in reliquis,Si ſupergrediatur prægnans,eam abortiri.Placet tamen Marcelli lectio,cui præter Theophraſtum & Plinium,conſentit etiam Serapion.

Vnicum hic Polypodij nomen. 180

Præſertimq́; quercuum.)M. lege,in agreſtibus quercus truncis.

Dodrantali altitudine.)M.adde,filici ſimile.

Et hic quoq; unicum dryopteris nomen. 181

In dulci.)M.lege ad dulce uergentes.

Magnitudine.)M.ego quoque lego magnitudine.θαλλίας. 182

Quo in obſonijs utuntur.)M.ego lego,huius flore εἰς τὰ προσοχύματα.

Offulæ.)M.κοπτήρια.

Deſpumato melli.)M.lege,cocto.

Tria tātum nomina habuit herba hæc in meo codice, Linozoſtis, 183
Parthenij & Mercurij.

Duplex eius genus eſt,ſexu diſcernūtur.)M.nec iſta quoq; in meo leguntur.

Geminatis geniculis.)M.διαγόνατα.

Alarum cauis multis.)M.adde,& denſis.

Dodrantalem.)M.lege,duorum dodrantum. 184

Per interualla diſpoſita,& albeſcentia.)M.ego lego,per interualla albeſcentia.

Eſt cauli folijsq́;uis &c.)M.ſic ego uerterim ferè ad uerbum:Caulis & folia olerum modo pota,uim habent adciendam aluum. Coctorum uero aqua bilem educit & aquoſa.

Sunt qui Scorpiuron.)M.adde,à floris figura:& reliqua nomina 185
mitte.

Candidioraq́;.)M.lege,nigriora.

Purpuraſcentem.)M.lego ὑπόπυρρον,quaſi ſubfuluam.

Ante acceſsiones.)M.adde,hora una.

Sunt & qui hanc Scorpiuron.)M.hoc non lego. 186

Scorpionum ictibus ſubuenit.)M.adde,ἄκρως,id eſt,ſummè & ex 187
cellenter.

EX LIBRO QVINTO.

Cibum in ſtomacho non continentibus.)M.lege,ſtomachicis,ob cauſam à me non ſemel redditam.

Defectis.)M.intellige antea ablatis,ἀφαιρεθέντα.

Cap.lib.5. Et in uerrucarum genere thymis.)M. Thymos ſedis intellige antea ablatos.

Cap.2 Vſq; ad pubertatẽ.)M.ἄχρι ἀνθήσεως,id eſt,uſquedum floreat.

Minimis acinis.)M.paruis lego,non minimis.

3 Innocentior.)M.lego ad uerbũ,minus horũ eſt particeps.

Ollares & in uinaceis ſeruatæ.)M. ἐκ τῶν σταμφύλων καὶ ἐκ τῶν βικῶν.

Exiguo uino ut uinoſæ fiant.)M.ego legerem, fiunt autem tales pauló póſt uinoſæ.

Emplaſtri modo).adde cum ſale.

Adſtringendi maiore ui.)M.ego lego,attenuandi.Serapion conſentit Marcello.

Aut cymini farina.)M.lege,&,non aut.

In uerrucarum genere quas epinyctidas uocãt.)M.lege abſolute epinyctidas.Nullæ enim ſunt in uerrucarum genere epinyctides.

4 Legẽda cũ floret.)M.ſi flos œnanthe eſt, fruſtra dicitur legenda cũ floret.Melius igitur leges hoc modo: Oenãthe uocatur ſylueſtris uitis fructus,dum floret reponi debet in fictili &c.

Gingiuas ſanat.)M.adde, cum melle.

5 Vehementiſsime enim urit.)M.ἱκανῶς,id eſt,ſatis.

ὡραῖοι fructus. Nõ acceſſerim in hac parte Marcello,quód ſcilicet antiqui medici horæos fructus ſolũ uocẽt cucurbitas,cucumeres, pepones. Nec *Columellæ uſus.* in eo,quod diuidi cibum ab oris particula Columella dicit,ne ſi uniuerſus deſcenderit,præfocet:ſcio enim alios quoq; fructus ab antiquis medicis dictos horæos:& uſus columellæ eſſe,ad aërem & ſputum,non ad cibum.

6 Vrinam magis expellit.)M.non lego magis.

Vtroq; uitio caret.)M.lego utrunq; exceſſum effugit.

Corpus auget.) M.lege, carnes.

Vermiculum.)M.κιῤῥός.

Aegerrime reſoluitur.)M. δυσδιάπνευστος,id eſt,difficile trãſpirat, uel difflatur.

Aluum,& in alias partes deſtillationes.)M.ego lego,aluum abſtinet,& alias deſtillationes.

Molle.)ἁπαλός.

Et ab infirmitate corporis.)M.ego lego,& his qui ab imbecillitate affliguntur,eſt utile.

Languentes uenarum pulſus excitat.)M.σφυγμῶν ἀνακλητικός. uerterem ego ſimpliciter,pulſus excitat.

Venarũ pulſus:)M.& hoc loco pulſus ſimpliciter leguntur.

Concoctionem tamen impedit.)M.lege,concoqui ineptum.

Hadrianum Mamertinumque.) M. adde in Sicilia genita.

Eapropter fallit bibentem.)M AN. ego lego,neq; latet copioſe potum.

Meatus laxat,laxatiſq; his ſenſuum cæca excrementa purgat.)M. τὰς τε αἰσθητὰς κενακαθαίρον ἐκκρίσεις,καὶ ἀδήλως πορoποιοῦν. quæ uerba in alium ſenſum ego hoc pacto conuerterim: Et ea quæ ad ſenſum patent purgans excrementa,& occulte meatus adaperiẽs.ut ſit ſenſus,

exce

excrementa ab huius uini potu & aperte, & ea etiam quæ ſenſum Cap.lib.5. effugit difflatione uacuari.

Bibitur eodem anno.)M.poſt annum. Eadẽ lectio in uino adynamo, ſcilicet μετ' ἐνιαυτὸν, & eodem modo utrobiq; legit Hermolaus.

Priuatim mulieribus.)M.non lego priuatim. Cap.7

Sextarijs duobus mellis.)M.lege, ſextarijs ſex. 8

Inſignis error eſt, in Græcis etiam exemplaribus, hoc cap. à nemine interprete animaduerſus: bis enim repetitur, decocta nos uti: 9 primo in his quorum aluum mollire uoluerimus, aut uomitum ciere: ſecundo in pulſibus puſillis &c. Multa enim ſunt quæ ſubeſſe errorem in altero eorum locorum oſtendunt. Primum, quoniam ſi nõ eſt alterius quàm decoctæ mulſæ aquæ uſus, fruſtra non ſolum bis, ſed etiam ſemel fuiſſet adiectum decocta. Deinde, quæ neceſsitas fuit ei qui iã uſum decoctę dicere incœpiſſet, nullo alio intercedẽte ſermone, ſed alios eiuſdẽ uſus narranti, iterum repetere, nos uti etiã decocta in his qui puſillis ſunt pulſib⁹? Clarius uero detegitur hic error in Græcis exẽplaribus, ſic enim primo loco legimus: χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ ἐφ' ὧν &c. ſecũdo loco τῷ δὲ ἀφεψημένῳ, hoc eſt ſiquis uerbum uerbo reddat: Vtimur autem cocta in his quibus aluum mollire cupimus &c. cocta autem in his qui paruis ſunt pulſibus &c. Quis enim non uideat altero horum locorum errorem eueniſſe? & pro nõ decocta legi decoctam? Vt uero primo loco legendum ſit non decocta, facit Galeni autoritas, qui lib.3. de uictu morborũ acutorũ, mulſam aquam non decoctam, aluũ magis ſubducere, decoctã magis dicit nutrire. Facilis autem fuit lapſus in Græca lingua, à uoce ἀναφεψημένῳ, quæ non decoctum, ad ἀφεψημένῳ, quæ decoctum ſignificat.

Error inſignis etiam in Græcis exemplaribus.

Copioſius.)M. ἀκρατέστερον. meracius uertit Hermolaus.

Hypochondria uocãt medici, utrinq; à lateribus uẽtriculi os attin 10 gentia loca, dextrum ſub quo iecur, ſiniſtrum ſub quo lien iacet, nominantes. Celſus præcordia uocauit. Nonnulli tẽporis huius, ex Græca lingua, multa ad Latinam interpretati, ilia uocauerũt, non recte, ut puto, quum teſte eodem Celſo, ilia inferius circa pubem iaceant.

Hypochõdria. Præcordia. Ilia.

Bilem & pituitam trahit.)M.lego pituitam tantum, non autem bilem. & eodem modo ſcribit Paulus. 11

Miſcetur apte malagmatis &c.) M. ego aliter lego, in hunc modum: Apte farinæ hordeaceæ miſcetur, emplaſtriſq; ac malagmatis quæ diſcutiendi uim habent.

Facit ad exinanitiones, in quem uſum tepida infunditur.) M. Accuſat hoc loco Barbarum Marcellus, quòd clyſteres addiderit, cum poſsit hæc aqua & pota exinanire, & per urinam reddi: nimis certe hic uel dormitans, uel ad Herm. taxandũ intentus. Si enim bibatur, quomodo infunditur? alioqui de potu eius ab initio capitis dixerat, quòd pituitam educeret: hic uero infundi tepidam ad aluum exinaniendam, calidam ad tormina: quod certe non aliter quàm per clyſterem intelligi poteſt.

Male Marcellus Hermolaũ accuſat.

In quem uſum feruente ea, fouentur.) M. Marcellus, qui nihil addendum uocibus Dioſcor. dixerat, participium *feruente* ſtatim addit.

Cap.lib.5. Quod ſi dixerit, in uoce πυειώμενον, feruorem includi: dicet ſimiliter Hermol. in uerbo Infunditur, clyſterem intelligi. Quid autem per uerbum πυρίαν intelligatur à medicis, lib.1. à nobis eſt monſtratum.

Patrocinatur Hermolao. Hic addemus, non meritò à Marcello repræhendi Hermolaũ, quòd ſaccis aquam claudere uoluerit: hac ratione, quòd ſi rariores ſint ſacci, effluet, ſin denſior materia, calorem non tranſmittent. Videmus enim ueſicis aquã optime cõtineri, & nedum per eas, ſed & per ſtannea uaſa calorem liquoris incluſi transfundi. quòd cognoſcentes Pannones, uaſculis ad hoc paratis, decocto herbarum plenis ad leuãdos dolores utuntur.

Ruellius defenditur. Ruellium quoque non maiore ràtione taxat, quòd ſcilicet ſuffitu dixit, qui abſque fumo quo aqua caret, intelligi nõ poteſt: poterat enim diſcere uel à Plinio Marcellus, aquam fumo non carere, ſi nunquam fumum aquæ uiderat, qui lib.31. ſuffiri aquam marinam calidam cum aceto in dolore capitis, docet.

Cap. 13 Adſtringit & refrigerat acetum.) M. adde ex fide noſtri codicis, & cibi appetentiam facit.

Fluentem ex uulneribus ſanguinem.) M. ἔναιμον. Sic autem Græci uocant ea quæ cruentis protinus uulneribus imponuntur.

Inſpergitur.) M. hoc non lego.

15 Rabidorumq; canum.) M. lege, canum, ut aliàs ſæpe.

Exulceratis inteſtinorum torminibus.) M. μετὰ νομῆς, eum depaſcentia.

16 In confectione Thymoxhalmæ, non lego rutam neq; polentam.

Operculatum.) M. adde, linteolo.

Non recte à Marcello definitur arthritis, quæ & Latine ab eodem articulorum dolor dicitur, quòd ſit inflammatio permanens, male affectis neruis ualidiſsimos afferens dolores: fit enim & abſq; inflammatione, neq; permanens, hoc eſt diuturna, ſemper eſt, nec in neruis fit ſemper, nec ualidiſsimos affert dolores. Melius igitur feciſſet, ſi definitionem ex his quæ affert in fine Pauli uerbis elicuiſſet, quàm ex libro de Definitionibus, perperam Galeno adſcripto, à quo ſæpenumero magnam errandi occaſionem accepit.

17 Putreſcentes humore gingiuæ.) M. μυδῶντα οὖλα. labantes Hermol.

Reprimit.) M. στύλλον. Hermolaus, adſtringit.

Quæ in ore exeduntur.) M. σηπεδόνας. putreſcentia Hermolaus.

Solideſcit potu eius guttur, callum faucibus obducit.) M. pro gutture & faucibus, unam tantum uocem lego, βρόγχον. ideo ad uerbum ſic uerterem, fauces firmat, & calloſas facit.

Datur idem utiliter cibum in ſtomacho non continentibus cruditatibus.) M. ego lego, ſtomachicis, & difficile concoquentibus.

Concreſcentibus in ueſica calculis.) M. & hic quoq; inutiliter additum, in ueſica.

Vegetum.) M. ὑγιεινὸν, id eſt, ſalubre.

18 Et inueterare.) M. ἄγαν. addendum ergo, ualde.

Neruos non lædit.) M. lege, minime neruos lædit.

19 Vuis mare miſcent.) M. ego lego, ſtatim poſt uuæ uindemiam ma

re mi

re miſcent. Cap.lib.5.

Alij paſsis prius factis uuis mare miſcent.) M. ego lego, paſſas uuas in uaſis mari profundunt.

Demiſſa.) M. lego, laxa facito, id eſt, χάλασον. Cap.20

Sextarijs decem.) M. lego, duodecim.

Spiſſandi uim.) M. ἔχει δὲ στυπτικὸς, hoc eſt, adſtringendi habet uim.

Non exceſſura tamen ſunt pira maturitatis ſuæ modum.) M. aliter loqui uidetur Dioſc. & hoc pacto ad uerbum: Non admodum autem matura ſint pira. 23

Acerbo ſapore ſunt.) στρυφνοί.

Simpliciter aut ad tertias.) M. non lego ſimpliciter. 25

Concoctiones à cibo potum.) M. aliter meus Dioſcorides, & ſic ad uerbum: Vtile non febrientibus ad uentriculi concoctiones doloresq; ſuperbibitum, ad humidas quoq; aluos & inteſtinorum difficultates. 26

Nigræ myrti.) M. Tanti eſt apud me fides in hoc interpretandi munere, ut etiam ſi crederem Dioſcoridem nigras myrti baccas intellexiſſe, non recedendum tamẽ à uerbis eius iudicarem, quæ ſunt, Myrta, hoc eſt, myrti baccas nigras, quæ maturitatem exceſſerint, ac cipito. Quod tamen putem non de nigra tantum, ſed ſimpliciter de quauis loquutum: faciunt uerba quibus capite ſequenti utitur, ubi de nigra intelligens, aperte eam demonſtrauit, dicens, Nigræ myrti ramulos &c. 27

Tuſarum modio.) M. χοίνικι.

In ſtomachum & aluum deſtillationes.) M. ῥευματιζομένοις τε στομάχῳ καὶ κοιλίᾳ. id eſt, uentriculo & uentri rheumatiſmum patientibus.

Fœminarum fluctionibus.) M. ῥοῦν ſimpliciter ſcribit Dioſcori. id eſt, fluctionibus.

Siſtunt in eum deſtillationes.) M. fidelius, tametſi non adeo eleganter, quiſpiam hęc omnia hoc pacto (ni fallor) conuerterit: Stomachi fluctionem iuuant, inteſtinorum, ueſicæ, ſanguinis eruptiones, in uniuerſum autem & rheumatica uniuerſa ulcera fota, ad cicatricem ducunt. 29

Incorruptum.) M. lege, difficilem mutari. 31

Ex Aegyptia fico.) M. ſycomorum intellige.

Acerrimum.) M. acre.

Paſsim.) M. aduerbium hoc addidit interpres.

Narium deſtillationibus.) M. καταῤῥιζομένοις, id eſt fluctione laborantibus naribus. 32

Nigra.) M. lege, nigreſcentia.

Conficiuntur uina.) M. adde, picea. 34

Nuper cæſam.) M. adde ſciſſam, σχίζοντας. aſſulatim transfert Hermolaus.

Exudati humoris.) M A N. hoc non legitur in meo Dioſcoride, ſed ex ductu ſermonis, non humorem apponendum, ſed lignum iudico.

Aſtringunt.) M. adde, parum.

Cutem

Cap.lib.5. Cutem ſubeuntibus aquis.)M.hoc non inuenio.

Cap.36 Aceti ſextarios ſex.) M. pro aceto, lego muſtum:ſed fortè uerior fuit Marcelli lectio.

In muſti ſextarios uiginti.)M.lege,ſex.

38 Et ex gelu contractam corporis noxam.)M. fideliter,& uno uerbo poterat reddere,perfrictionibus.καταψύξεις enim tantum ait Dioſcorides.

Cum pyrethro herba.)M. cum pyrethro ſimpliciter dixit Dioſc.

M A N.Vbi de uino ex hircina origano concinnata legitur,In linteolo:adde,laxo.

Torminibus,inflationibus.)M.hoc loco non lego,inflationibus.

40 Aniſi uero tres.)M.pro aniſo,lege,anethi.

Idem hoc uinum.)M. non reperi hæc uerba in meo Dioſcoride.

41 Lienem minuit.)M. lege,lienis craſsitiem attenuat.

Apij ſeminis.)M.adde,montani.

Soluendis inflationibus accommodatum.)M.εὔπνους. halitu moris commendans,Hermolaus.Ego,facile ſpirantes, conuerterim.

M A N.In Elleborite ubi legit,In marinæ aquæ duodecim quindecimue congios, ego lego quindecim aut quatuordecim.

Odorati iũci drachmas triginta.)M.lego hic & in calamo uncias

In Scammonite ubi legit Marcellus drachmas 5. ego lego 15.

42 Intus candido.)M.lege,albiore.

Maculis alabaſtritæ lapidi ſimilibus.)M.διαφύσεις ἔχουσα ἐμφερεῖς ὀνυχίτῃ λίθῳ.id eſt,lineas habens onychiti lapidi ſimiles.

Maculas lineis ſimiles.) M. lege,uenas zonis ſimiles.

Fauilla.) M. λιγνύος. ut fortè magis proprie fuliginem Hermolaus reddiderit.

Et cameris.) M. τῇ κορυφῇ,hoc eſt, ſummitati.

Coquitur Cadmia.) M. lege,uritur.

43 Alterum candidiſsimum.) M. λεῖον lego, id eſt, leue. Marcellus λευκὸν legit.debuitq; propterea album uel candidum, non candiſsimum,dicere.

Opplendi.)M.προσπλαστικὴν,quæ nox aliud ſignificat,quàm opplere, quod neſcio etiam quare differat ab eo quod eſt explere. quam uim & ſuperius huic pompholygi attribuerat Hermolaus conglutinandi,nos eandem uim cum emplaſtice credimus,de qua ſuprà abunde diximus.

Eſt præter hæc in genere leniter cruſtas obducentium.) M. hæc nec lego,nec legenda aliquo pacto puto:nulla enim res frigida cruſtas facere in cute poteſt.

Lentis carbonibus.)M.lege,tenuibus & leuibus.

Aut lentiſcum.)M.lege,aut herbam ſcœnon. Puto tamen in Græco quoq; βοτάνην non recte additam,id eſt herbam.

45 Exiguis granis quibus conſtat &c.)M.lege milij forma exiguus, & grauis.

Et adſtringit.)M.hoc non lego in meo codice.

Egregie erodens.)M. δάκνον mordens ſcilicet:quod certe minus eſt,

eſt,ut primo etiam libro monui. Cap.lib.5.

Trium obolorum.) M. lege,quatuor.

Papularum eruptiones.) M. lege,exanthemata.

Vulgari ære.) M. hoc non lego. Cap. 46.

Adſtringendi reprimendiq;.) M. lego σταλτικὴν ſolum.

Colore fauillæ.) M. lege cineris. 47

Contra inteſtinorum tormina.) M. adde,cœliacos. 48

Donec nulla ſuperſit nigredo.) M. ἐφίσταται. clarius ſupernatet di 50 xeris,ut Hermolaus.

Sub manibus paulatim in loco uacuo.) M. lego, ἐπιχέοντες, hoc eſt infundentes.

Opplere.) M. hic quoque pro uerbo παραμπλάττειν,redditur opplere, quum tamen ſubdat Dioſcorides, πληρῶν, quod ipſe Marcellus uertit explere,ſicq; uideatur idem bis dixiſſe.

Sine exulceratione.) M. ἰσχαρῶν,id eſt,abſque eo quod eſcharas, id eſt,cruſtas ignis modo excitet.

Validiſsimo igni.) M. lego,ὄξει,id eſt,aceto, ut Hermolaus:non 51 ὀξεῖ,id eſt,ualidiſsimo.

Vitri modo pellucidum.) M. ὑαλίζουσα,id eſt,uitrum referens,nulla lucis mentione. 52

Sunt etiã qui quod oculos dilatet,platyophthalmon.) M. lego 53 pro his omnibus ferè hæc uerba,Hoc nõnulli Stibi,alij Platyophthalmon: ſunt etiam qui Larbaſon uocent.Vim habet &c.

Eſt illi uis opplere.) M. ἐμπλαστικὴν hic quoq; uim lego:quã qualis ſit,ſuprà Galeni teſtimonio oſtendi.

Quæ ad Coryci Sebaſtiam foditur.) M. lege quæ apud Corycũ 54 & Sebaſtiam inuenitur.

Helcyſma.) M. lege,enclyſma,uel encauma. 55

Cocta.) M. χονδρομελίνης. 56

Puteolis & Bais.) M. non leguntur hæc in meo Dioſcoride.

Spiſſare,adſtringere.) M. lege uel intellige,στυπτικὴν.

Foſsilis ſalis drachmas quinque.) M. lege,uncias.

Sedis itidem cicatricibus.) M. lege,fœdis.

Tum diuidenda.) M. lege,formanda.διαπλαστῶν. 57

Per opplẽdi uim.) M. hic quoq; emplaſticã opus eſt intelligere.

Virente.) M. πρασίζουσα. 58

Vlcera extergit.) M. lege,cicatrices.οὐλῶν.

Leniterq; cum eroſione aliqua exeſt.) M. leges meo iudicio, & uerbis Dioſcoridis,& rei ipſi accomodatius, hoc modo:Leniter exeſt cum quadam mordacitate.

Et cęruleus color aliquis eſt,qui æqualiter communicato ſibi eo 59 colore ſplendet.) M. neſcio quo pacto uerbis Dioſcoridis hæc reſpondere poſsint:ea ſunt huiuſmodi: τὸ χρῶμα κυάνεον ὁμαλόν τι ἄγαν. quæ in hunc ſenſum quiſpiam uerterit: Cęruleus color, æqualiſq; ualde.

In genere eorum eſt quæ in medicina alendis tantum palpebrarũ pilis uſum habent.) M. hic quoque excluſionis nota addita: ſic enim ad uerbum

Cap.lib.5. ad uerbum loquitur Dioſcorides: Eſt ex eorum numero quæ palpebrarum augent pilos.

Cap. 60. Eligenda harena illa eſt quæ craſsiſsima.) M. ad cęruleum ipſum, non ad harenam refert Hermolaus.& pro craſsiſsima,ſaturatum uehementer colore nominis ſui reddidit.cui & ego in hac parte cõſenſerim.

61 Spumæ modo.) M. Dioſcor.ueluti ἐκβρασμα eſt. Indicarũ harundinum pullulum uocat Hermolaus, quod & mihi magis probatur. ἐκβράζω enim uerbum emittere ſignificat.

62 Vndique lutea.) M. addit Dioſcorides, κατακορῆ δὲ. ſaturatum uertit Hermolaus.

Adſtringere.) M. hoc non lego,hoc eſt, ϛυπτικὸν, ſed σηπτικόν.

Deijcere.) M. σκιδαστικὸν.

Collectiones.) M. lego,phlegmonas,id eſt,inflammationes.

63 Minio.) M. Amineo ſcribit Dioſcorides. An uero Gæcis ſit ammion,quod Latinis minium,alibi declarauimus.

Floridum.) M. lege,floridiſsimum.

Puſtulas.) M. exanthemata ſcribit Dioſcorides,quam uocem conſueuit Marcellus uertere,eruptiones pituitæ.

64 Liniue decocto.) M. lego ſelini,hoc eſt,apij.

Quinetiam minutiſsima auri ramenta.) M. hæc uerba non lego in meo Dioſcoride,& propterea ſuppoſititia puto.

66 Carthaginenſis.) M. Carchedonice.

67 Quinetiam.) M. hic deſunt uerba ſequentia, Antidotis quoque miſcetur.

68 Quidam etiam mutata tantum.) M. aliter lego totam hanc partem: Quidam ſtalacticon,pecton,hephton,aracton,lonchoton.

Quod ab Hiſpanis etiam lonchoton.) M. lege, ab alijs lõchoton dictum.

69 Repurgare.) M. hoc non lego in meo codice.

Exulcerare.) M. lego eſcharas,id eſt,cruſtas,excitare.

70 Sanguineo colore.) M. milti,hoc eſt,rubricæ,nõ ſanguinis lego.

71 In ſuo genere.) M. hæc adiecit interpres.

72 Lęuorem habet.) M. adde,pura eſt.

73 Grauans enim ſory olfactu uirus mittit,eoq́; nauſeã cit.) M. multa de ſuo addidit Marcellus. βρωμωδέστερον tantum,hoc eſt,uiroſius,& nauſeam facere dicit Dioſcorides.

Pingueq́; eſt.) M. lege ſubpingue.

Potuq́; aut olfactu.) M. lege,dum deglutitur.

Quod autem fractum non minus quàm Miſy ſplendet.) M. aliter lego,hoc uidelicet modo: Quod autem nõ ſplendet dum frãgitur conſimiliter Miſy, Marcelli tamen lectionem puto meliorem.

Coctis quæ cocta non ſunt.) M. lege uel intellige,uſtis quæ uſta non ſunt.

Quæcunq; cruda humore aliquo reſolui poſſunt.) M. multa & hic ſenſum mutantia. Verba Dioſcoridis ſunt: ὅσα ὠμὰ ὄντα λύεται. id eſt, quęcunque cruda dum ſunt,diſſoluuntur.

In forna

In fornacibus quæ aureæ dicuntur.) M. lege quæ areæ. Cap.lib.5.

In fornaces foueas dictas.) M. lege,in foueas.tacitis fornacibus. Cap.74

Expers alterius naturæ auripigmentum eſt.) M. Coniungenda hæc pars præcedentibus eſt, ut ſcilicet & hæc ſit nota boni auripigmenti, alteram rem non habere ſecum commixtam. Lege igitur,Et expers alterius naturæ exiſtit. 75

Glandium modo concretum, pallidum, Sandarachæ colore gleboſum.) M. ego lego,βωλῶδες,hoc eſt gleboſum, atque colore Sandarachæ ,nulla palloris aut glandis mentione.

Habet exedendi uim.) σηπτικόν.de ui ſeptica alibi diximus.

Ad ſatietatem flammeo colore ruſeſcit.) M. καλακορῶ πυῤῥάν. hoc eſt,ad ſatietatem rufo. 76

Fragilem.) M. adde,conteri facilem.

Sulphuris uirus.) M. lege,ſulphuream ſpirationem habentem.

Quod ualidiſsime adſtringit.) M. adde,βαρύοσμος, hoc eſt, graue olens. 77

Bulloſumq́; eſt.) Id eſt,πομφολυγῶδες.quod fortè quis pompholygi,id eſt,tuthiæ uocatæ ſimilis,conuerterit.

Natione perfertur alijs.) M. fidelius quiſpiam & hoc alio modo uerterit dicens,Et genere ex Melo uel Aegypto.

Quodq́; ſine aſperitate &c.) M. Ego inuenio,æquale, & omni ex parte ſuccoſum.

Cum quodã igniculo caloris.) M. lego,καὶ τυρῶδες ἀποπνέουσαν.hoc eſt,quód caſeum ſpirat,id eſt,redolet.

Braſsicæ ſucco.) M. lege,folijs.

Ex aqua illita.) M. καταιονώμεναι, hoc eſt, perfuſæ.

Inungũtur.) M. adde œdemata,id eſt,laxi & indoloroſi tumores.

Ad narium mucũ,& in ſubiectas partes deſtillationes.) M. lege, ad coryzam & catarrhum. grauedinẽ & deſtillationẽ uocat Celſus. 78

Podagræ eo ex aqua.) M. adde,cum nitro.

Veternoſis.) M. lege,lethargicis.

Leuiſsimus.) M. ualde leuis. 79

Fiſtuloſus.) M. πολύτρητον lego,multiforus.

Nec in attritu harenoſus.) M. ἄλιθον,id eſt,illapidoſus.

Candidiſsimus.) M. lege,albus.

Tateon.) M. lego Tapeon,aut Tritæon,aut Gantæon. 80

Subeuntium cutem aquarum tumores.) M. uerba Dioſcor.ſunt: Et ad hydropicorum œdemata.Quorum alius ſenſus eſt, ut norunt medici,quàm qui à Marcello exprimitur.

Calẽtes ijdem &c.) M. πυρία,id eſt,fomentũ per ipſos ait Dioſc.

Cum polenta.) M. adde uel intellige, uſti.ἐκκαυμένοι enim ait Dioſcorides.

Crabones.) M. ego quoq; lego τενθρηδόνας,ut Hermolaus.

Et capitis ulcera quæ pſydracia,& quæ thymos appellãt.) M. tutius & fidelius legeris hoc pacto: & ad capitis pſydracia,thymosq́; & phymata.Non enim ſunt capitis ulcera thymi, ſicuti neque pſydracia ſunt ulcera.

Tubercula

Cap.lib.5. Tubercula quos dothienas uocant,& teſtium tumores diſcutiūt.) M. ſic lego ad uerbum: Cum uua paſſa, aut ſuillo adipe, aut melle: dothienas diſcutiunt. Et teſtium œdemata cum origano & fermento citius maturant.

Sugillata.) M. adde faciei.

Podagris.) M. adde, ſimiliter.

Cap. 82 Contra exulcerata inteſtinorum tormina.) M. adde, depaſcētia.

83 Defertur Nilo.) M. καταῤῥεῖ, defluit.

Innatat & paludibus.) M. Innatat uero paludibus.

Maiore in guſtu &c.) M. lege, & maiore. Videbūtur hæc leiuſcula, ſed ſi quis diligenter aduerterit, uidebit non ſine cauſa notata.

Defluente colore.) M. hoc nō lego, ſed ἐκ μέρους, id eſt, ut mihi uidetur, per partes aqua etiam diluitur.

σμήγματα. Ex his quæ exterendo ſunt.) M. σμήγμασι. Sunt autem σμήγματα, quæcunque purgant & emaculant faciem.

84 Fiſtuloſum.) M. lego, perforatum, quod mihi aliud eſt quàm fiſtuloſum.

Ex alto in ſummū euocandi.) M. μετασυγκριτικόν. Quæ uero hæc ſint, Galenus docet lib. 4. Methodi curatiuæ.

Quale quod ex bunis.) M. Si eiſdem locis nitrum & nitri ſpuma naſcitur, ut Marcellus ipſe teſtatur, quum nulla ſit inter tot natales ſpumæ bunorum mentio, melius erat hoc loco colles intellexiſſe.

85 Spumoſa.) M. lego, aut ſpumoſa.

Amplius tamen id nitrum nitriq; ſpuma poſſunt.) M. Non lego hoc loco, nitriq; ſpuma.

Aut cum decocto.) M. inuenio in meo codice, aut cum hepſemate, id eſt, ſapa.

Aut aniſi.) M. hoc non lego.

Exterendo & extenuando.) M. lege, ad lepras.

Cum reſina excepta ſanant.) M. non lego ſanant, ſed aperiunt.

86 Validiſsime adurere.) M. lego ualde. Adde, ſepticen uim, de qua ſæpe.

Panos.) M. adde, & tubercula.

Lauatur cremata fex.) M. Adiecit hæc Marcellus. quare enim dixerit hic lauari, quum docuerit ſuperius ablui, ut pompholyga? lege igitur, Lota uero miſcetur.

Albugines.) M. lego, ἀχλῦς, id eſt, obtuſam aciem.

87 Candorem.) M. lege, ſummam albedinem.

Vulgari albo lapide.) M. χυδαίας μαρμάρου, id eſt, uilis & communis marmoris.

88 Glutinat.) M. Emplaſticen uim habere dicit Dioſc. quam opplendi alibi uocat Marcellus, & nos aliam eſſe non ſemel oſtendimus.

89 M. πτώματα lego, & caſus intelligo in eo ſpatio quod uacuū Marcel. reliquit.

90 Sine pondere.) M. lege, leue.

Fiſtuloſum.) lego, πολύτρητον, id eſt, multis uacuitatibus, uel foraminulentum.

Bembico.)M.lege, Besbico. Cap.lib.5.

Ad exterendum & inducendum læuorem.)M.ad ſmegmata dixit Dioſcori.cui uoci tot reddit Marcellus.

In Cappadocia.)M.lege,in Galatia. Cap.91

Et cremijs.)M.lege,χοϱτασίοις.

Inani.)M. πολυκένῳ,id eſt,multiforo, fiſtuloſum proximo capite Marcellus intellexit.

Recentes.)M.lege,nouæ,alio ſenſu:poſſunt enim aliquæ ſpõgiæ nouæ eſſe,quæ longo tamen antea tempore euulſæ ſint. 92

Omnes tamẽ præcluſa ulcera calloſq; aperiunt.)M.totã hãc partem fidelius quiſpiam hoc pacto conuerterit:Præcluſa ulcera & callos dirimunt,ſiccæ lino colligatæ,linamẽtiſq; modo impoſitæ.Rheumatica uero ueluti depaſcentia,& antiqua ulcera exiccant, ſi nouæ, ſiccæ & uacuæ apponantur,ſanguiniſq; compeſcunt eruptiones.Ex aceto autem crematæ ad ſiccas lippitudines faciunt. 1

Crematarum cinis.) M. hoc addidit Marcellus Dioſcoridi.uſtas ſimpliciter dixit.non quicquid tamẽ uritur,uſq; adeò uritur ut cinis fiat.Refert Galenus chirurgum quendã ea utentem ita calida poſt uſtionem,ut & cruſtã,ignis modo excitaret,& pro operimẽto eſſet, quod non bene poteſt de cinere intelligi.

Veluti candens ferrum.)M.nulla in Dioſcoride ferri mentio. 93

Sandarachæq;.)M.lege, antherico.

Aut Sandyci.)M.adde, ſaturæ,

Et ad cicatricẽ perducit.)M.lege,& cicatrices,ſcilicet implet. 94

Inæquali coloris cõcretione.)M.ἀνισότονος τῇ συγκρίσει τοῦ σώματος, Hermol.nec corporis portione ponderoſus.Ego,non robuſta corporis concretione.

Candidas ſiquidem.)M.non lego ſiquidem,ſed δὲ, hoc eſt, autẽ: diuerſo,ut clarum eſt,ſenſu.

Rufeſcat.)M.adde,magis.

Cruſtas inducit.)M.ποσῶς,id eſt,aliquantiſper.

Et ambuſtis cum cera medetur.)M.cum urendi uim habeat,mirũ eſt quòd, ut Achillis lancea,ambuſtis medeatur.Lego in meo Dioſcoride,κατασπλασμάτων.Nullo ſenſu Marcellus legiſſe uidetur κατακαυμάτων.Galenus uehementer exiccare, adſtringereq; aliquatenus & mordere.

Purgat cum melle malefica.)M.lego θηριώδη,fera uertit Hermola. 95

Rubens.)M.καταπορφῆς, colore nominis ſui egregie infectus, uertit Hermolaus,hoc eſt,ſanguinis. 97

Pondus amiſerit.)M.lege, mediocriter leuis.

MAN.πρόπτωσις definitur à Paulo Aegineta caſus uueæ tunicæ, fracta aut exeſa cornea.Procidẽtiã autẽ totius oculi,uocat ἐκπιεσμόν.

Naſcitur in Lycia.)M.lege,in Cilicia.non damno tamen Marcelli lectionem. 99

De Morochtho. In teneris corporis partibus.)M.ego lego,tenera ulcera. 100

Ibidem in Thyitæ. Qui quòd eo medicinalia mortaria fiunt,

Cap.lib.5. nomen inuenit.) Hæc addit Marcellus. Alioqui mollior uidetur, quàm ut idoneus mortarijs ſit.

Erodit ualidiſsime.) M. lego χιαδάκνων σφόδρα, id eſt, uehementer mordicans.

Præcipua.) M. hoc adiectiuum adiecit interpres.

In Iaſpide, Alius glaciem repræſentat, ſaliuæ ſimilis.) M. lege, alius cryſtallinus, pituitæ ſimilis.

Calai gemmæ ſimilis.) M. adde, colore.

M A N. Inter Iaſpidis uires detegere eũ furta ſcribit meus Dioſcorides, ſicuti & Hermolai exẽplaria: quod ut ſuperſtitioſum reliquit, (puto) Marcellus.

In Ophithe. Graui enim odore.) M. grauem dicit meus Dioſco. non habita odoris mentione, ut de pondere opus ſit intelligere.

In Oſtracite. In lęuiganda cute.) M. pilis uidelicet amouendis.

Drachmarum duarum pondere.) M. lege, unius.

Quinetiam ſi quis quatuor diebus &c.) hic lego, duarũ drachmarum pondere.

In Smyride. Exterendo & exedendo.) M. ſeptas & cauſticas lego.

In Geode. Quem quoniam terram intra ſe amplexus eſt, Græci) M. hæc omnia ſunt interpretis, non Dioſcoridis uerba.

Cap.101 Præcipuam & ſupremam.) M. ἀνωτάτω. intelligo communiſsimam atq; (ut ita dixerim) generaliſsimam, & omni terræ communiter conuenientem.

In Eretriæ uiribus, lego etiam molliendi.

In Pignite. Craſsiores habet glebas.) M. lege, craſſas.

Marinarum teſtarum cinis.) M. lege, oſtraca ex fornacibus ualde aſſa.

In Melia. Viridibus emplaſtris.) M. lego δυνάμεσι, id eſt, poteſtatibus.

In Ampelite. Reprobanda è diuerſo cinerulenta.) M A N. adde alba.

103 Melan.) M. lege melan quo ſcribimus.

Gummi pondo.) M. lege, uncia una.

Et atramenti ſutorij tantundem.) M. ego lego, Taurini glutinis unciam unam ſemis, chalcanthi unciam unam ſemis.

EX LIBRO SEXTO.

Ex præfatione. Aut oblata occaſione &c.) M. Aliter meo iudicio fidelius & plenius quiſpiam hoc pacto uerterit: Aut ea materia quæ iuuamenti gratia infirmis præcipue offerri uideatur, ut abſinthio &c. Et eſt ſenſus, malum ueneni odorem auferri non ſolum aromatibus, ſed his etiam medicamentis quę odorata cum ſint, iuuamenti gratia dari cõſueuerunt, hocq; præcipue falli eos, qui cum imbecillitate aliqua moleſtentur, eius pellendæ cauſa hæc medicamenta accipiunt. Vides enim quæcunque hic enumerantur, eſſe uehementer odorata, ut præter ductum uerborum ex ipſis rebus poſsis intelligere, ad id quod prius

prius de malo uenenorum odore dictum fuerat, hæc referri. Cap.lib.6.

Aſperiore uino.) M. σκληροῖς, id eſt, duris uel potentibus.

Aut alijs quæ paſsim in cibo dantur, uenena illa compinſentes.) M. ego lego, aut pharmacis, aut alijs quæ offeruntur, compinſentes.

Difficilime corripiũtur à ſtomacho poſtea cæteræ qualitates.) M. ego lego, ἀπεπτότατοι, & intelligo, difficilime concoqui cæteras qualitates. Si uero Paulum Aeginetam ſequuti legamus, ἀκαταλήπτοι, intelligemus non apprehendi cæteras qualitates.

Et honeſte.) M καλῶς. magis mihi quadrat aduerbium, bene, uel recte: ut ſit ſenſus, bene ſe habere, ut imbecillibus ea caueamus, quæ uenefici, quaſi auxilij gratia bibenda offerunt.

Aut Nepetæ foliorum.) M. lego hic, aut milti, quæ Lemnium ſigillum, idem pondus cum uino.

Grauitate halitus.) M. βρώμα, id eſt, uiru & ueluti ſanie. halitus autẽ nullo pacto poteſt huic loco conuenire.

Vertigines.) M. lege, obtenebrationes, σκοτοῦσθαι.

Elangueſcere.) M. παρίεσθαι, id eſt, ut mihi uidetur, reſolutionem pati.

Et toto corpore erodi.) M. ὀδαξᾶσθαι, pruritum pati, libentius uerterim. Qui enim poteſt à re tam uehementis frigoris uniuerſum erodi corpus?

Eoq; magis quòd alijs quæ uenenis ſuperueniunt.) M. Aliter, & (ni fallor) fidelius quiſpiam ſic tranſtulerit: Et præcipue quoniam alijs quoq; ſuperuenientibus affectionibus hæc ſunt communia.

Oportet ſane.) M. lege, Licet aliquo modo coguoſcere, ſi ad ea quis reſpexerit, quæ ſumus edocturi.

Rubeta rana.) M. adde, lenis.

Lacti mixtum coagulum.) M. lege, coagulatum lac.

Auri pigmentum, ſandaracha.) M. lego, ſandarachæ duæ.

Pota à balneo, curſu, laborioſisq; exercitijs &c.) M. ego lego, uinum copioſum ſimul à balneo potum, aut dulce, aut frigidum. Legẽdum tamen puto in fine, paſsum, aut frigida ſcilicet aqua.

Aſperrime omnium.) M. hoc adiecit interpres. difficilimas tantũ dixit Dioſcorides. Cap.1

Ciborum ueluti ex repletione faſtidijs.) M. omnibus his uerbis unicum Dioſcoridis uerbum ἄσαις reddidit Marcellus.

Erodendaq;.) M. ἐκνίψαι. lege igitur, & eluenda.

Fouere.) M. καταπλάσσοντας. uerte, cataplaſmata facere.

Fomenta.) M. hic quoq; lege, cataplaſmata.

Vitalioribus partibus inhærens.) M. lege, principibus.

Poſt aliquod tẽpus.) M. χρονισθέντων. amoue ergo, aliquod. Paulus poſtremo.

Dolores earum inflammationum.) M. lege difficilimas inflammationes.

Vtile interim eſt præter hæc.) M. lege, in hoc tempore utile eſt. Paulus hic addit, poſtea.

Carnes hœdorum.) M. adde, agnorum. Paulus, ouium.

Cap.lib.6. In paſsi drachma.) M. manifeſtarius hic error. Quomodo enim octo terreſtrium rerum drachmæ, unica liquoris drachma diſſolui poterunt?

Cap. 3. Graue olenti nitro.) M.lego, βρωμώδει.

4 Linguæ inflammatio.) M.adde, & mentis impedimentum. ſic legit Auicenna. Paulus, ut Marcellus, aliqui utrunq;.

5 Aut urtica ureretur.) M. ἐρεθιζομένοις, id eſt, iritatis.

Erodentur interanea.) M.lege, mordentur.

Inualeſcat malum.) M.lege, uenenum.

Inteſtinorum inundationes.) M.hæc adiecit interpres.

6 Vniuerſa & ſine interſpiratione.) M.lego ἀθρόα, pro tot uerbis.

Paſſum.) M.lege, dulce uinum.

Carabi aſtaciq;.) M.Mirum eſt Marcellum, alioqui Græcas uoces fugientem, duas haſce dimiſiſſe, locuſtas & gammaros intellige.

7 Cũ frequẽtiore peditũ ratione.) M.lego πνεύματα, id eſt, ſpiritus. alioqui ex præcordijs uel pectore peditus nõ reddũtur, ſed ex aluo.

Addito caſtorij &c.) M. Addidit Marcellus participium, addito, quod delendũ eſt, & pro eo ſcribendũ, Aut aliud enim remediũ eſt.

Cõfert & cum uino lixiuia.) M.in meo codice lego claris & apertis uerbis, lixiuia cum uino & gallinaceo decocta, aut bubularum carnium pinguium ius cum aceto ſumptum.

Ea in Heraclia ponti &c.) M.uſq; in finem non leguntur hæc in meo codice.

8 Ad Heracliam ponti.) M. addũtur alia multa uerba in meo libro, ſcilicet, In qua & Aconitum gignitur: Atticè Ionia uocatur, in Eubœa Sideritis. An uero hæc fini præcedentis capitis iungẽda eſſent, meum non eſt hoc loco cenſere: ſatis me feciſſe putaui, ſi ea referrẽ quæ in meo exemplari ſecus quàm Marcel. legebam. Sed nec tacebo mirari me dicere Marcellum, Dioſcoridem hoc loco teſtari mel illud fieri ex Aconito, quod ego nec in Græco lego codice, nec in ipſa Marc. ipſius interpretatione.

9 Cum abſinthio meracum uinum.) M.lege, oleum cum abſinthio potum: melior tamen uidetur Marcelli lectio.

Nec minus itidem.) M.hoc etiam de oleo legitur in meo codice.

Ouorum putamina.) M.Cum nulla ſit hic putaminum mẽtio, ſed tantum ouorum, eaq; uoce utatur Dioſcorides, qua medici in ouis ipſis ſemper utuntur, ſcilicet ῥοφήματα, Auicennaq; & reliqua Arabum turba de ouis intelligant, conſentiente & rerum ipſarum natura, quæ oua quidem ad hanc rem idonea oſtendit, putamina minime: ſic uerbum ex uerbo legendum duco: Ouaq; uacuata in ipſo & tepefacta ac cum muria ſorpta. Si tamen Paulum, qui non χλιανθέντα, id eſt, tepefacta, ſed θρυφθέντα legit, ſequamur, pro tepefactis, detrita ſcribemus.

11 In arterijs.) M.lego ſingulari numero, in arteria: & aſperam intelligo.

Cum pipere.) M.additur in meo codice, & uino.

Aut amomi liquorem.) M.hoc non inuenio.

Paſſum

Paſſum per ſe potũ.)M.lego dulce uinũ,& ſic etiã legit Paulus. Cap.lib.6.
Miſerabili dicterio.)M.ἐκ δυσφήμως,id eſt,non bonæ famæ. 14
Vt potũ uinum ſomno concoquant.)M. legitur in impreſſo hoc ultimo codice, ſicuti & apud Paulum, in hunc modum:Ita cogendi ſunt quieſcere,quemadmodum qui uinum biberunt.Nec erat ut laboraret Marcellus quærendo, an ſoporifera uis falſo quarto libro eſſet huic herbæ adſcripta,an hic omiſſa:oſtendente experientia,eos qui præ nimio uini potu deſipiunt,ferè ſoporari. 15
Languor.)M.lego ἔκλυσις,id eſt,exolutio.Marcorem uertit Hermolaus. 16
Vomitiones,& à uomitionibus &c.)M.ego lego,uomitus & mulſa aqua,& poſt hoc & nitrum & abſinthium.
Inſpergendum.)M.ἐμβροχῇ.
Nitrũ itidem cũ aqua aut lixiuio paſſóue &c.)M.ego lego aliter: Nitrũq; cum aqua,& origanum cum lixiuio, agreſtisq; rutæ ſemen. 17
Nardo ſimilem.)M.In meo quoq; codice additur,agreſti. 19
Ciliſſa nardo.)M.& hic lego,Gallica.
Quam quidam.)M.lego in illo loco uacuo,ſerinim.
Et croci florem.)M.ego lego,Irim cum croco,florem tamen ſcio eſſe roſæ partem.
Nota etiam hoc tempore res toxicum eſt ſub Napelli nomine. 20
Paſſum cum roſaceo.)M.lego,dulce uinum.& ſimili modo legit Paulus.
Attoniti.)M.Si attoniti ſunt Latinis,qui apoplectici Græcis,ut tu ſuperius teſtimonio Celſi comprobaſti,uel citiſsimè moriuntur,uel in reſolutionem trãſeunt attoniti.quare nullo pacto intelligi poteſt, eos qui toxicum hauſerint,ſi ſurrexerint,reliquo tempore uitã attonitos agere.Ego igitur lego,ἐκτετηκμένοι,id eſt,tabefacti.Auicenna hectici,aut phthiſici. *Attoniti. Apoplectici.*
Aut lacte.)M.hoc non legitur in meo codice,ſed ex Paulo acceptũ eſt.Sicuti & quod ſequitur:Aut reſina therebinthina.in Dioſc. enim abietina legitur. 21
Aut Thapſiæ cum mulſa aqua.)M.aliter legitur finis huius capitis in meo codice,in hunc ferè modũ:Aut ſucci abſinthij drachmæ duæ cum mulſa aqua,& aceto multo potæ.Paulus ſcripſit ut Marcellus.
Oleaſtelli herbæ aut Thapſiæ drachmæ duæ.) M. manifeſtiſsimus hic error & periculoſiſsimus.Siquidem oleaſtelli,id eſt chamæleæ à Græcis uocatæ unica drachma interimit, Serap.teſte. Thapſiæ treis obolos tantum præbet Dioſc. Fortè pro drachmis uel uncijs, quod & aliqua habent exemplaria,oboli ſunt legendi. *Error periculoſiſſimus.*
Perſicorum oſſa cum hordei decocto.)M.ſimpliciter lego, Perſicorum oſſa.Paulus ut Marcellus. 22
A ſingulorum tamen potu euocandus uomitus eſt.) M. hoc non lego.
Succurrendum his quàm primum communiter eſt,oleoq; ad uomitum.)M.ſic fidelius uerterit quiſpiam:His ſtatim auxilium commune adhibendum per uomitum,cogendo eos uomere. 23

Cap.lib.7. Prodeſt cum uino potum etiam abſinthium,& mel in cibo, & cũ aqua potum.)M.ego lego, Aut abſinthium cum uino & melle commixtum,& cum aqua potum.

24 Cum lixiuia aut aceto.)M.adde,aut paſſo.

Paſſum & maluæ decoctum.)M.hic non lego paſſum.Paulum tamen ſequutus eſt Marcellus.

25 Cum grauiſsima conuulſione.)M.lege,cum forti ſtrãgulatione. Conuulſionem ipſe quoq; Paulus legit.

Denſante ſe magis in ſtomacho &c.) M. fidelius(ni fallor)uertit Hermol.hic enim ferè eſt uerborũ Dioſcoridis ſenſus: Grumis,quoniam in ſublimia trahuntur,magis in ſtomacho addenſatis.

Ficorum caprificorúmue groſsi.)ὀλυνθοι.

Conyzæ folia.)M.lege,ſemina.

26 M A N. Titulus capitis huius eſt,περὶ γάλακτος ἐμπυτιασθέντος,hoc eſt,coagulato.

Admixto coagulo lac.)M.ἐμπυτιασθέν.

Thymus cum uino.)M.lege,cum aceto.

27 Agreſtis orminij.)M.lege terebinthi.

Myrrhæ itidẽ drachmas octo,abſinthium,hyſſopum,apij ſemen.) M.nullum horum lego in meo codice.

28 Potum,tum uomitionibus redditum copioſum lac.)M. non hæc fuiſſe Dioſcoridis ſententia uidetur,ſed quòd prius,quàm lac bibãt, euomuerint. Verba eius ſunt,ἐμέτωσαν δὲ πρὶν ἤ τοι.

29 M A N. Etiam in meo codice legitur συμψὶς,uoluiſſeq; Dioſcor. mihi uidetur,ea danda eſſe,quæ cum eo quòd temperant, mitigare quoq;, & lubricam aruum reddere poſſunt:dolores enim cum morſu mitigari debent,& quod aluum moleſtat,deijci.

Multæ lubricitatis ſuccus eſt.)M.ὑπάρχων,hoc eſt,exiſtens.

Aut frumentacei tragi.)M.ego lego,& tragi uocatæ herbæ ſemẽ. Nec interpretis eſſe puto,pro ſua coniectura, uerba autoris mutare uel inuertere.

30 Corruptis piſcibus &c.)M.ego lego , uiroſis piſcibus ſimilis guſtus:nec ex Nicandro interpretandum Dioſcoridem puto.

Piſces alios.)M.adiecit, alios,interpres. Dioſcorides ſimpliciter dixit,piſces.

Aliquando cruentus.)M.lege,ſanguini mixtus.

Quam rapum terræ dicunt.) M. interpretis hæc ſunt uerba, non Dioſcoridis.

Aut ueratri.)M.uel lege uel intellige,radix.

Scammoniçue herbæ liquor.)M.lege,ſcammonij liquor cũ mulſa aqua.

Cum mulſa aqua drachma.)M A N.lege,cum uino,nulla ponderis mentione.

Concoquuntq; eos præſenti remedio.)M A N.hæc non lego in meo libro.

31 Hauſtæ rubeta uel muta paluſtris rana.)M.ego lego φρύνος,id eſt, rubeta,paluſtris rana.

Aut nix

Aut nix cum poſca pota.)M.non lego hoc remedium. Cap.lib.4.

Et recentes pappi,qui flores ſunt ſpinæ,quæ in carduorum genere κάκτος uocatur.)M.Pro his omnib.duo tantum uerba lego,ſcilicet παρσὶ ϖαγητοί. Sequitur caput aliud,cuius titulus περὶ ἄξυς.Ego tamē locum eſſe bene à Marcello caſtigatum puto,noſq; tum hoc nomine,tum ob alia multa,eius manibus plurimum debere. 33

EX LIBRO SEPTIMO.

M A N. Principium eſt hic in meo codice libri ſeptimi, nec alioqui uideo quo pacto inſcriptio hæc poſita huic capiti poſsit congrue re,in quo nihil agitur de rabido cane,ſed ſequentibus capitibus. 34

Venenumq; ictu aut morſu relinquentibus.)M.Omnia hæc uerba,uni tantum Græco reſpondent,ἰοβόλων.

Vt curationis remediorumq; totus in medicina modus.)M.duo & hic tantum uerba leguntur, προφυλακτικῆ τέχνη.laudo tamen Marcelli caſtigationem.

A communi ſerpentum appellatione.) M. uerba hæc interpretis ſunt, non Dioſc.

Quod pharmacis repugnat & aduerſatur.) M A N.& hæc addidit interpres.

Habitus.)καταστάσεις.

Neq; enim omnino id uerum.)M.ἐν τῷ καθάπαξ.

Sed difficilimum ſemper habet.)M.ſic leges clarius. Sed ſemper id quod protrahitur,& nullum uſum in aliquod opus præbet,difficile ad coniectandum eſt.

Et ſi cauſarum ratiocinatione priuatim,& in proprijs omnino nō careat.)M.& hoc aliter lego,ad hunc modum,Si perfecte etiam cauſarum propria ratiocinatione priuatum eſt.

Nec remedij occaſiones præbet.)M A N.lege,& quod ad curandum occaſiones præbet.

Quin ex eo magis.)M.lege,ſed magis ab eo quis orſus.

Incerta.) M. lege, de apprehenſione eorum quæ immanifeſta ſint.

Senſu enim ob exiguitatem ſuam &c.)M.lege,differunt enim ſenſibus à proprijs ob exiguitatem.

Quod autem &c.)M.ego ſic lego: Quod uero & exacte deprehēſum eſt,eo quod uim quandam habent corrumpendi,quæ mixta corporibus cauſa eſt malorum quæ accidunt,conceſſum eſt,hoc & creditum.

Quod ea faceret &c.)M.lege,opus hoc facientem oſtendere,cōmunem cauſam,ne quid nos læderet in omnib.ſi particulares proprietates non apprehenderimus.

Euntе.)M.in ſpatio uacuo ſcribe,obſeruationes.

Sed rationales quos methodicos.) M. lege, ſed methodici.alia enim fuit rationalium,alia methodicorum ſecta.

Adeò inepte uocibus & nominibus immorantur.)M.lege, adeò abſq; mente nomini hærent.

Cap.lib.7. Ab eis ſiquidem manifeſte φθοροποιός.) M.lego, φθοροποιὸς enim & ab ipſis.

Docentq́; in cauſis præcedētes eſſe.) M.προκαταρξαντας, id eſt, præ incipientes. Initiales Hermolaus uocat, quæ aliæ ſunt à præcedentibus, quas προηγουμένας dicunt, quam differentiam non intellexit Marcellus, & propterea utrasq; in unum in ſuo commentario confudit.

Suntq́; illis præcipue hæ cauſarum differentiæ.) M.ego lego, & hæc quidem probatiſsimæ cauſarum differentiæ.

Quod affectionem facit,) M.lege, Quòd paſsio ipſa permanet.

Quoniā aliunde adeſt quod nocet.) M.plurimū enim hoc adeſt.

Nec corruptionem facere &c.) M.Nec facere uerbum in hac dictione, corruptionem faciens, contentum, ſimile nominibus alijs aſſumptis eſt.

Maxime præualentem.) M.lege, maxime proprium.

Idq́; in letalibus uenenis.) M. lege, & in letalibus uenenis, & his quæ corporibus infunduntur.

A caluæ fractura.) lego fractura abſolute, ſine caluæ mentione.

Efficaciter nocentem.) M.lege, manifeſtiſsimam.

Maximusq́; ueluti ſcopulus.) M.lege, & præcedens ſcopus hic faciendus.

Quæ uitalis non ſit.) M.lege, quæ princeps non ſit.

Et uitalia.) M.lege, uiſcera.

Aut è diuerſo acerrimis cibis.) M. ego lego, aut ex cibarijs acribus contrarijs.

Alia profundius aut leuius exulcerant.) M.ego lego, putredinem gignunt.

Quàm maxime aduerſantibus.) M.lege, repugnantibus, uel, præliantibus.

De arte ſermonem.) M.ego, ex artis mediocri ratione.

Cap.36 In inſcriptiōe, ubi Marcellus dicit, Eiusq́; in homine morſus: ego non ſic lego, ſed, & eorum quos ille momorderit.

Exiguum è uulnere dolorem.) M.ego lego, niſi pro uulneris ratione dolorem.

Sudore, ſuiq́; & domeſticorum ignorantia.) M.ego lego, & præcipue poſt ſudorem. καὶ ἀπυρίας.

Præterquàm ex hiſtoria.) M.additur ex hiſtoria ſuperuixiſſe neminem accepimus.

37 M A N. Galenus addit thus, cancris & gentianæ, ad hunc modum: Thuris partē 1. gentianæ partes 5. cancrorum partes 10. & dat ſingulis diebus ſingula cochlearia.

38 Curanda in primis cruſta illa eſt ne decidat.) M.ego lego totū cōtrarium, præcipue curandū ut cruſta cadat, ne ſub ea ulcus coaleſcat.

Cum cætera deſint.) M.non ſic lego, ſed, opportune tum eis utēdum. εὐκαίρως.

39 Meraci ſcilicet dulcioris uini.) M. lego, ſυροτίρε, id eſt purporis. Hermolaus, uetuſti.

Videnturq́; hęc paſsim.) M.ego lego, hæc mihi uiſa ſunt.

Droaa

Dropaciſq; & ſinapis.)M.lege,dropaciſmus & ſinapiſmus. Cap.lib.8.

Quæ ueratro purgatio eſt.)M.lege,elleboriſmus, id eſt,prouocatio uomitus per elleborum.

Ex diligentia curationem.) M. lege, per eum quem prius diximus epilogiſmum.

EX LIBRO OCTAVO.

M A N. Principium eſt hic octaui libri in meo codice. Cap.40

Mediocriter.)M.non lego hoc aduerbium hoc loco.

Ex aduerſo autem.)M.ego lego, mediocriter humeſcit.

Rigores.)M.lege,tentiones. ἐντάσεις.

Adſtrictiones.)M.σύλληψις.contractiones uertit Hermolaus.

Et multa ex aduerſo in pellendo difficultas.)M.ego lego,& multa in ſuperfluitatis excretione difficultas.

M.Taxat hoc loco Marcellus Hermolaum ex Paulo Dioſc.corrigentem,quod tamen & ipſe non ſemel fecit, & hocmet capite facit.

Et exulceratur locus.)M.lege,& putreſcit. 41

Et incurabili.)M.lego,δυσφορία,id eſt,quæ difficulter fertur. Marcellus hic quoq; ſequutus eſt Paulum.

Horrores.)M. lege,horridus ſenſus. 42

Labor.)M.πόνος.laſsitudinem ego dixerim. 43

Vigilia,languor.)M.pro his duobus lego,ἀτονία,id eſt,imbecillitas uel languor.

Poſt hæc.)M.lege,poſt hoc.

Aquoſus humor.)M.lego,ichor,id eſt,ſanies.

Puſtula.)M.φλυκτίς.libentius ueſicam legerim. 44

Aquoſo humore.)M.lege,aquoſa ſanie.

Diſruptaq; puſtula.)M.& hic legerem ueſica.

His quæ ſerpunt ſimilis.)M.ego lego,ſimilis ei quæ fit ab his quę ſerpunt.

Inteſtinorum dolores.)M.στρόφοι.tormina hic cõſueuit interpꝛtari.

Aquoſus humor.)M.ichor. 45

Et oleoſus.)M.hoc non lego,ſed tantum ſubpinguis.

Puſtulæ.) M. lege,ueſicæ.

M.Lapſus eſt hic pudendo errore Marcellus,non agnoſcens differentiam inter echin & echidnam, marem ſcilicet & fœminam uiperam.

Inſurgentes puſtulæ.)M.lege,& hic ueſicæ. 47

Aquoſus humor.)M.ego lego,aquoſæ ſaniei effuſio.

Eroſiones.)M.lege,morſus.

Sanguinis eruptio.)M.ego lego,& multa ex morſu excretio. 48

Et ſi cicatrix inducta fuerit &c.) M. ego lego, Et ſi cicatrix in alia corporis parte fuerit,ſanguinem & ipſa præbet.

Et pro urina &c.) M. lego hic ut Hermolaus, Et qui effluit ſanguis concretus eſt.& in hunc ſenſum ſcripſit etiam Paulus.

Intolerabilis ardor.)M.ego lego,ἄστεγνος ὄγκος,id eſt,non conſtrictus tumor.& ſic Hermolaus quoq; legiſſe uidetur,uertens, ſolutus 49

Cap.lib.9. tumor, Paulus inter ſigna ſcribit κιῶνος ἄστυλος, & hunc ſequutus eſt Marcellus.

Ab urendo & ab ardendo.) M. uerba ſunt interpretis, non Dioſc.

Cap.51 Accedit exulceratio.) M. lego σηπεδὼν, id eſt, putrilago, uel putrida exulceratio. eroſionem uertit Hermolaus.

Decidunt carnes.) M. περιῤῥέουσι. effluunt per orbem, uertit Hermolaus.

Veſica.) M. lego νῆστιν, non κύστιν, hoc eſt, ieiunum uocatum inteſtinum, non ueſicam. Paulus tamen lędi iecur dixit, ueſicam & laxius inteſtinum.

Corrumpi.) M. lege, paſſa eſſe. & in eundẽ ſenſum ſcribit Paulus.

Corruptas.) M. adde, aliquo modo.

52 Puſtulas.) M. hic quoq; lege, ueſicas & pro aquoſo humore ichor.

Fluit à morſu.) M. lego, ῥήγματος, id eſt, ruptura: ut intelligi poſſit, ruptis ueſicis.

Porraceo colore.) M. lego κιῤῥοειδὴς. rufeſcit, ait Hermolaus. Marcellus legit κιρσοειδὴς, & propterea addit, uaricum modo: ſequutus & in hoc Paulum potius quàm Dioſcoridem.

M. Additur in meo codice, oculorum obſcuratio. Hermol. caligant oculi. Hebetatur quamprimum oculorum acies. ἀμαύρωσις ὀμμάτων. Hermol. oculi obſcurantur.

53 Stomachi non adeò grauis eroſio.) M. lege, exiguus cardiogmos.

Frons continue contrahitur.) M. σκιασπᾶται, id eſt, conuellitur.

54 Subflauo & quaſi aureo.) M. ὑπόχρυσος, id eſt, ſubaureo, ſubflauo.

55 Venenum illinc pellitur.) M. lego, ἀφαιρεῖται ὁ ἰὸς ἐκ τοῦ τόπου. id eſt, uenenum ex loco aufertur, uel eximitur, ut Hermolaus.

Vniuerſoq;.) M. ἀθρόον. quod uerbum ipſe Marcellus melius ſuprà expreſsit. Eſt autem ſenſus Dioſcoridis, id quod intus adiectum fuerit, cum ſanguine, qui multus ſimul exit, excerni.

In ſerpentibus.) M. lego θηρίων.

Imponatur itaq; lixiuia &c.) M. unicum hoc loco remedium lego, ad hunc modum: Imponatur cinis ficulneus, aut ex uitis ſarmentis factus, cum lixiuia, temperatus garo acri inueterato, eò quòd uenenis aduerſantur, ὡς ἀντιπαθοῦσιν.

Cedrinus liquor.) M. lege, Cedrus.

Acerrime calidiſsimeq;.) M. non lego calidiſsime.

Piperis unciæ duæ.) M. lege, drachmæ duæ.

Erucæ albæ.) M. non lego albæ.

Caſtorij unciæ duæ.) M. manifeſtus hic error. Paulus drachmam tantum exhibet.

EX LIBRO NONO.

56 MAN. Hoc loco eſt alterius, hoc eſt, noni libri principium in meo codice.

58 Ficulneum cinerem.) M. adde cum uino permixtum.

60 Trifolij ſemen.) M. adde, herbæ. προποτισμοῖς χρηστέον, id eſt, prępotionibus utendum.

Ex

Ex repugnantia quadam naturæ.) M. κατά τινα ἀντιπάθειαν. Hermolaus transfert, rerum diſsidentiam. Cap. lib. 9.

Hordeacea polenta.) M. lege, farina hordeacea.

Emplaſtri modo.) σπληνὸς τύπῳ, ſplenij more.

Diu antea.) M. clarius ſcribes, multum. ἐπιπολύ. Hermolaus, etiam diu.

Cyperis.) M. lego κυπαρίσσοις, id eſt, cupreſſus. Paulus tamen Marcello conſentit.

Prodeſt ſimiliter & ruta.) M. lego, aut ruta, nec aliquid plus.

Parthico liquore.) M. lege, Peucedani utendum ſucco.

Sunt in maritimis &c.) Non leguntur in meo libro hæc, uſq; ad uerbum, bibitur. Cap. 61. 62

Per ſe uel.) M. non lego hæc uerba in meo Dioſcoride.

Malicorium.) M. κοκκία.

M. In quo loco crux à Marc. eſt poſita, ego lego, cũ q morſus eſt. 63

Probatiſsima uero.) M. Deſunt in meo codice quæ ſequuntur, ab hoc loco uſq; ad capitis finem. 64

Superiore commentario.) M. Mirum eſt non meminiſſe Marcellum, uno eodemq; commentario, hoc eſt, ſexto ſi quis adhæreat ipſius diuiſioni, & hæc & illa fuiſſe à Dioſcoride conſcripta.

MAN. Non utiq; Marcello acceſſerim, δριμυφαγίας acremento ciborum quæſitas uomitiones interpretanti, ſicut ſecundo quoq; libro notatum eſt. 66

Et cum aſphodeli.) M. ego lego, & ſerpyllum cum aſphodeli drachmis duabus, & uini cyathis tribus. 68

Naſturtium.) M. lege, cardamomum, non καρδαμόν. 71

Finis huius capitis & totius libri in meo codice ſic clauditur: & hic quidem eſt theriacus modus. XV. Ianuarij, M. D. XXIII.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER NONVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Iacobo Galeno, uiro literis & dignitate clariſs. S. D. Defendit epiſtolam ſuam ſecundam libri primi.

ETSI ego (ita ſunt uaria hominum & ingenia & iudicia) à Leoniceni uiri extra omnem aleam clariſsimi placitis, in multis diſceſſerim, quòd eum tamen præceptoris loco ſemper habui, nihil unquam, nec publice, nec priuatim quidem, niſi coactus uel ſcribere, uel docere uolui

uolui,quod eſſet ipſius dogmatis,uel interpretationibus aduerſum: coëgit autem,& inuitum ac repugnātem ad hoc me traxit, aliquādo docendi munus quod profiteor, aliquando amici rogantes, & tales quidem amici,quibus nec debebam,nec poteram quicquam negare quod poſcerent,nec aliud uel ſcribere,uel proferre, quàm quod ſentirem. Feci autem hoc quanta ſemper potui cum modeſtia, nomini etiam uel in totum parcens, uel cum honeſta præfatione eius mentionem faciens.Inter reliqua autem quæ ſic è meis manibus excidere, fuit quædam ad Pactum Mantuanum medicum epiſtola, in qua dubitationem diluere conatus ſum circa aphoriſmi Hippoc.in libro tertio duodecimi intellectum:cuius totlegebātur interpretationes, quot interpretes:nec ſine magna bonarum mentium, atq; eius præſertim,ad quem epiſtola data eſt, animi ſuſpenſione,ſimul & admiratione.Quàm uero pacato animo,& ab omni prorſus maligno affectu ſemotus hoc fecerim,& tu,ut ipſemet Leonicenus affirmat, facile cognouiſti, & poteſt quicunq; legerit,non difficilius agnoſcere. Verum quia non poteram id quod ſentiebam aſſerere, niſi uerbum expūgerem,quod ueræ & genuinæ lectioni accreuiſſe putabam,qui búsnam rationibus hoc facerem,oſtendere compulſus ſum.Quas rationes cum heri uidiſſem libello quodam apologetico, tibi ab ipſo Leoniceno dicato acerrime refelli, licet mecum ipſe ſtatuiſſem, quicquid ille in ea materia ſcriberet, me æqui boniq; conſulturum, (ſciebam enim illum iandiu hoc meditari)ſtatim mutaui ſentētiam, non tam tuendæ epiſtolæ, quàm meipſius gratia. Non ſolum enim ſuam defendit interpretationem, ſed in me quoq; multiplicia tela contorquet.Placuit autem mihi in hac noſtra,ut ego quidem omnino uolo, bona lite, non alium quàm te arbitrum eligere, ut cuius probitatem & doctrinam ab ineunte ætate ad hanc uſq; utriuſq; ſenectam,longa cōſuetudine habeam exploratam. Sed iam rem ipſam aggredior. Ex multis quæ in me iactat, decem hæc ſunt quæ præcipue uidentur refellenda:

Decem capita refellenda.

1 Quòd epiſtola falſo ſit pacto inſcripta.

2 Quòd putarim ſerenum à tranquillo differre.

3 Quòd male præpoſuerim Theodori interpretationem,quæ tepidam legit,ſuæ,quæ ſerenam.

4 Quòd non recte putarim tranquillum repugnare auſtrino,& ſerenum pluuioſo.

5 Quòd non fideliter attulerim Galeni uerba in expoſitione duodecimi & decimitertij aphoriſmi.

6 Quòd Celſum appellarim bonum Hippocratis interpretem, qui plerunq; male interpretetur.

7 Quòd ſuarum tranſlationum errores notare ſim ſolitus.

8 Quòd uerba Galeni in epidemijs falſo allegauerim.

9 Quòd non intellexerim quomodo conueniant,differantq;,primus & duodecimus aphoriſmus libri tertij.

10 Quòd male appellauerim inconſtantem & uagam mutationem, quam Hippocrates & Galenus magnam.

Hæc

Ad primã obiectionem.

Hæc ferè ſunt quæ obijcit Leonicenus: quibus ſigillatim reſpondentes dicimus, mirari non debere Leonicenũ, ſi Pactus, ipſius olim in medicina diſcipulus, de aphoriſmo dubitauerit, cum & de compoſitarum medicinarũ temperatura, alijſq; medicinalibus quæſtionibus longa ediderit commentaria. Modeſto quidem erat ingenio, & quieto, nõ uſqueadeò tamen, quin & cõtra ipſum Leonicenũ, & me, non ſemel acriter in ſcriptis diſputauerit. Extat inter cæteras meas, ad eum epiſtola, in qua multa quę aduerſus me ſcripſerat, diluuntur: ſed nullius momenti res eſt, ſiue ille petierit, ſiue ego non rogatus ſcripſerim, modo id mihi non impingatur quod à meis moribus & inſtituto ſemper longe fuit alienũ, me uidelicet gloriolæ, aut popularis auræ cupiditate, uel hanc de qua eſt diſputatio, uel aliam ſcripſiſſe epiſtolam. Norũt qui mecũ aſsidue uerſati ſunt, nouit ſcrutator cordis Deus, me ad ſcribendum nõ aliunde impulſum, quàm uel ut amicis & bonis animis obſequerer, uel ut ueritati patrocinarer. Sed de hoc plura fortè, quàm eſſet opus. Ad ſecundum uenio.

Ad ſecundam.

Serenũ & trãquillũ neq; idẽ ſignificãt, neq; ſynonyma ſũt.

Serenum quid.

Serenum & tranquillum non ſignificare eandem rem, neque exiſtimãdas eſſe ſynonymas uoces, ut Leonicenus dicit, ego & putaui, & puto: & ſi ætatem meam & profeſsionem noſtrã deceret de Cornucopiæ uerbis uiciſsim diſputare, dicerẽ uerba quæ ex eo accepit, contrariũ potius aſſerere, quàm quod uult Leonicenus: nec eſſe ſynonyma, ſed plus habere latiusq; patêre tranquilli, quàm ſereni uocem: ſiquidem ſerenũ ille definit trãquillum ſine nubibus, ſine imbre: addit igitur ſerenitas ſupra trãquillitatẽ nubiũ & imbris carentiam. Neſcio autẽ an uolens & lubẽs, uel quod legentẽ effugerit, ſaltum fecit Leonicenus, duoſq; uerſus pręterijt, in quorũ fine dicitur, ſerenitatẽ ſiccam eſſe. Quod ſi uerũ eſt, uideat ipſe quomodo concordet ſerenitas cum pluuia, diuidente præſertim Celſo, cui maior adhibenda hac in re fides eſt quàm Sipontino, ſerenos dies contra pluuios, nebuloſos, ac nubilos. Celſi uerba ſunt cap. 1. lib. 2. Saluberrimi ſunt, inquit, ſereni dies meliores pluuij, quàm tantum nebuloſi aut nubili.

Ad tertiam.

Theodorus Gaza.

Theodoro patrocinatur.

Rationes Leoniceni contra Theodorum.

Prima.

Sed ſinamus hæc Grammaticis, ad tertiumq; accedamus, in quo proprijs iam armis, non mutuatis, decertat Leonicenus, ut cui eſſet non ſolum cõtra me bellũ, hominẽ uix intra proprios parietes agnitum, ſed cõtra Theodorũ, unum inter recẽtiores, cui primus honor in hoc interpretandi munere omnium conſenſu debeatur. Quam tamen prouinciam non libenter ſe accepiſſe demonſtrat, nec alia ratione ſubijſſe, niſi ut autoris epiſtolæ (ſic enim me nominat) iudiciũ improbet, qui Theodori tranſlationem ſua dixerit eſſe tolerabiliorem. Ego uero Theodori libens capio patrociniũ, ceu hominis de literis bene meriti, & qui ſe tutari nunc mortuus non ualet. Ad me enim parũ ſpectat hæc defenſio, qui ſuppoſititium eſſe id uerbũ affirmo, neque uel tepidam, uel humidam, uel tranquillam, aut ſerenam eam hyemem ab Hippocrate dictam. Sed rem ipſam aggrediamur. Duabus rationibus Leonicenus Theodorum impetit: prior eſt, quoniam difficile eſt apud idoneum autorem reperire per uocem εὔδιον,

tepidū significari: cuius ratiōis peculiarē ijs ſolutionē relinquo, quorū uel profeſsionis eſt uocabulorū propria ſignificata rimari: uel ſi aliud profitentur, plus quàm mihi ſuppetit ocij: ſatis dilutā eam quantum ad medicū ſpectat, cum altera putans, ubi oſtendam Hippocratico & Galenico ſenſui, in omnibus quæ adducit ipſe locis, teporem cōgrue poſſe per illam uocē intelligi, atq; ut ſequens eſt, nō æquiuoce ea uſum uel Hippocratē uel Galen.

Secunda. εὔδιον.

Poſt multa uerba Leonicenus hac utitur argumentatione: Vox εὔδιον pauló antè in octaui aphoriſmi cōmentatione nō poteſt ſignificare tepidū, ergo nec in hoc duodecimo, niſi uitium æquiuocationis eodem fere loco Hippocrati & Galeno attribuamus. Sumptū hoc pacto ꝓbat, quod uidelicet octaua illa cōment. nō poſsit tepidū ſignificare: docere eo loco ex ſentētia Hippoc. uult Galenū, qualis ſit tēperata & mediocritatē ſibi propriā ſeruans hyems, uultq; eam eſſe neq; ualde εὔδιον, neq; ualde frigore excedentē. Eſſet igitur Hippoc. ſenſus, ſi tepidum ibi per εὔδιον intelligeremus, naturā ſuam ſeruantē hyemē nō eſſe ualde tepidam, neq; ualde frigore excedentē. Quod falſum eſſe ideo probat, quia ex eo ſequatur, talem hyemem eſſe tepidam: quoniā id quod nō eſt ualde tepidum, eſt tamen tepidū: ſicq; hyems cū uere aliquā haberet communionem, cum uer tepidum ab Hippocrate & Galeno ſtatuatur, & hyems frigida & humida.

Reſpōſio ad ſecundā Leoniceni rationem.

Hæc eſt ſecunda Leoniceni hoc loco argumentatio, cui tot occurrūt reſponſiones, ut uix eligere ſciam cui potius innitar, eam tamen eligā, quæ ut magis medica, ita magis ad rem noſtram facere uidetur. Duoq; præcipue agam: primo oſtēdam tepiditatis ſignificatū eo loco optime congruere: ſecundo, ſerenitatem nō poſſe ullo modo ibi legi. Dico igitur ex Galeni ſentētia hoc eodem lib. 3. in expoſitione aphoriſmi uigeſimi, & eorū qui deinceps ſequuntur, extremas cuiuſq; temporis anni partes magnam habere cū propinquis ſibi cōmunionē. Nam ſicuti prima hyemis pars eſt autumno cōmunicans, ita poſtrema ueri: creſcit enim autumni frigus hyeme, donec ad ſummū peruenerit, quod regioni tamē conueniat: deinde ita minuitur, ut ad teporē ueri proximū accedat. Succedit poſt hyemem uer, tepidum quidem ab initio, nō exacte tamē, utpote hyemis naturā adhuc aliquo modo reſeruās.

Hyemis temperatura.

Non potuit igitur aptius hyemis natura deſcribi, quàm per medias inter utrunque ipſius extremū qualitates, frigus inquā & teporē: quarū alterū, hoc eſt frigus, ceu ipſi hyemi ꝓpriū, ualde creſcere oportet: teporē, ceu non niſi ex eius ad uer inclinatione cōtingentem, non ualde. Roget uero quiſpiam, cur utrique qualitati ſimilem adiecerit determinationem, *non nimium*, ſcilicet tepori, frigori, *non ſupra modum.* Si (quod & ego dixi, & per ſe conſtat) frigida ualde debet eſſe hyems, tepida antem nō ualde, reſpondebo, diſsimiles quidem ab Hippoc. appoſitas uoces, ſed eam quæ addita eſt frigori (ni ego fallor) nullum adhuc interpretē eſſe plenè aſſequutū:

Locus Hippoc. de aqua, aëre, & locis à Galeno citatur in cōmento octaui Aphor. lib. 3.

dixit enim, μήτε ὑπερβάλλοντα τὸν καιρὸν τῷ ψύχει. id eſt, uerbū ex uerbo: Neque frigore id quod oportunum eſt excedentem. Per quæ uerba ſignificatur, excellentis quidem frigoris eſſe oportere temperatam hyemem, non uſque adeò tamen ut modum

ut modum conuenientē tranſcendat,qui ſcilicet quarto climati debetur,in quo Hippocrates cōmentabatur.Vel ſi hoc uolumus ad alia quoq; climata transferre,quod ſuo cuiq; climati cōueniat, loquutū tamen Hippoc.de tēperata regione uoluit Galenus in cōmento 13. aphoriſmi,ſic Leoniceno interprete dicens: Par eſt ſeruare ipſum, puta Hippocratem,hyemem ſimilem ei quæ eſt naturalis,hoc eſt,frigidam atq; humidam,quantū hæ duæ qualitates cōueniunt temperatæ regionis habitationibus.Vtrouis autē modo intelligamus,liquet non ita impenſe frigere oportere naturalem hyemem,ut aliqua ſaltem ſui parte teporem quendam eo qui ueris eſt minorē,nō admittat: ſicuti & autumnus licet ſiccus ſit ualde natura ſua,eodem Hippocrate in eo loco teſte,aquarum tamen deſcenſus requirit,nedum patitur.Nulla igitur eius uocis in Hippocrate aut Galeno ȩquiuocatio,ſed tolerari poteſt,ſicuti in aphoriſ.&.ita in 12.tepiditas, longeq; cōmodius,quàm uel tranquillitas,uel ſerenitas:nec ſolum in aphoriſmo,ſed etiam in lib.de aëre & aqua,per Galen.& Leonicenū adducto.Serenitatem enim non uideo inibi intelligi poſſe: ſiquidem exacta ſerenitas,ut Galen.ſcribit lib.3.Epidem.ſicca eſt,quæ qualitas ab hyemis natura longe eſt aliena:experientiaq; ipſa, ſimul cum ratione docet, ſerenos hyemis dies turbidis eſſe frigidiores: quod & Ariſtot.in Problematis affirmat, & Galen abſolutā ſerenitatem habere plus frigoris teſtatur.Aequalia igitur ferè ſunt,nō ualde ſerenā eſſe hyemem,& nō ualde frigere:quare fruſtra alterū additū ab Hippocr.uideretur.Poſſum prȩterea Leoniceni argumētū in ipſummet hoc pacto retorquere: Qui dicit hyemem (ait ipſe) eſſe nō ualde calidam uel tepidam,nō idcirco frigidam eſſe aſſerit,ſed calidam quidem,ac tepidam,parumper tamen:& ita ſecundum Theodori trāſlationem hyems cum uere aliquam habebit in tepore cōmunionem: quod eſt maxime abſurdum. Sic Leonicenus.Ego ſimili argumento probabo,ex eius interpretatione ſequi,hyemem habere cum æſtate cōmunionem: quod reuera abſurdum eſt,cum ſint tempora in totū contraria.atque ſic argumentabor: Qui dicit hyemem nō eſſe ualde ſerenā,non propterea dicit ipſam eſſe nubilam,ſed ſerenā quidē, parumper tamen,& ita cum æſtate habere communionem. Patet igitur quibus rationibus tueri ſe poſsit,qui tepidam,non ſerenam hyemem in aphoriſmo 12. intelligendam dixerit,ſicuti Theodorus & Laurentianus.

Serenitas exacta ſicca eſt.

Leoniceni argumētū in ipſum retorquetur.

Obiectio quarta.

Boni tamen Imperatoris more Leonicenus fortioribus ſemper copijs pugnā redintegrat,oſtendens hyemem uel auſtro flante, aliquando eſſe tranquillam,modo leniter flet: imò uero & boream licet procellis crebrū,non ſemper priuare aërem nos ambientē tranquillitate,ſed ſolum cum ſæuius incubuerit. Ad hoc approbádū præmittit Hippocratem 3.lib.Epidem.dicentem:Annus erat auſtrinus, & uentorū carentia,ſiue tranquillitas,uſq; in finem. Additq; Galeni longam ſeriem Hippocratis uerba declarantem. Sed quæ ex tot dictis ad propoſitum ſpectant,ea ſunt,Hippocratē dixiſſe, auſtrinū ſimul atque trāquillum totū fuiſſe annum: tanquam poſsibile ſit etiā

tranquillum

trãquillum ſimul ac borealem eſſe,ac dici totũ annũ. Ex his colligit, idem anni tempus & totũ annum dici poſſe auſtralem,uel etiam borealem,nihilominus tamen trãquillum: ut ex hoc tollat argumenti mei partem,qua dicebam, Si auſtrina,quomodo tranquilla? Quaſi poſſe quãdoq; fieri neſciuerim,auſtrinum ſimul & tranquillum tempus. Acute quidem hæc & apparẽter,ad tuendam antiquã tranſlationem,à qua mirũ eſt ipſum receſsiſſe,ſi quando aphoriſmum tranſtulit,hæc cogitauit. Sed in his tamen latet æquiuocatio,quam detegere non poſſum,niſi uerba ipſa Græca adduxero,in quibus hæc abſcõdita eſt. Conatus ſum in epiſtola uocem ὕδωρ oſtendere non poſitam in Aphoriſmo ab Hippocrate,ſed ſuppoſititiam eſſe, & ab alio, quiſquis ille fuerit,primò fortè expoſitionis gratia,quod plerũque fit,& ſæpe queritur Galenus,appoſitã:deinde à primo librario Aphoriſmo cõiunctam,& in multos poſtea codices ſuccedentibus temporibus deriuatam.In his autẽ quæ ex Galeno & Hippocrate Leonicenus huc transfert,non ea uox legitur,ſed aliæ prorſus uoces,quas tamen ille eodem modo conuertens, uideri facit Græcas literas neſcientibus,male me ex eo loco abradendam eam uocẽ iudicaſſe,ceu auſtrinæ hyemi repugnantem,quam tamen annectant & Hippocrates & Galenus. Scire igitur licet,nõ legi in his locis ὕδωρ,ſed ἄπνοια & νηνεμία,quibus uocibus priuatio quædam flatus uel uenti deſignatur,non tranquillitas.

Priuatiuæ uoces nõ totã formam tollunt.

Scimus autem,uel Ariſtotele hoc docente,priuatiuas has uoces quandoq; non totam formam tollere,ſed uix haberi eam formam oſtendere.Non prorſus igitur dictiones illæ uentos adimunt,ſed adeò paruos eos eſſe oſtendunt,ut Galenus ait, ut propter paruitatem lateant. Tam exiguos uero auſtros nõ intellexit aphoriſmus,quoniam,ut uoluit Ariſtoteles 22. Probl.26.ſect.auſter paruus nullas nubes obducit.Is autem,de quo loquitur aphoriſmus, non ſolum nubes,ſed & pluuias facit,ſiquidem Hippocrates auſtralem & pluuioſam hyemem ſupponit. Cum præſentis igitur aphoriſmi auſtris,non ſolum uera tranquillitas ſtare non poteſt (quæ,ut Ariſt.25.ſect.4.Probl.definit, eſt ſtatio & quies aëris) ſed nec ἄπνοια Hippocratis & Galeni in Epidemijs,quæ magnos auſtros excludit, quales aphoriſmos uult intelligi.Per hæc igitur,ni fallor,Leoniceni excluditur argumentatio.

Obiectio quinta.

Vertit ſe poſtea idem ad aliã meã (ut ego quidẽ puto) euidẽtem argumentationẽ,ut ipſe uero,non ſolũ nõ bene cõcludentẽ,ſed duplici errore ſcatentem:altero,ſuperfluæ huius pronominis *hoc*,adiectionis:altero,plurium uerborũ omiſsionis,& breuitatis,quibus ſenſus autoris perturbatur. Vter noſtrũ ſuper ea argumẽtatione melius iudicauerit,tuum erit cenſere:nullam enim adhuc uideo in tot Leoniceni dictis,doctis illis quidem,& ex bonis autoribus ſumptis,meæ rationis ſolutionem. Ad errores uero quos mihi impingit, dico me idcirco adiecíſſe demonſtrandi pronomen *hoc*,quia id in Græco codice adiectum inueni. Sicuti & Laurentianus in hunc modum principium commentationis faciens: E contrario hoc temperamẽtum ſe habet,atque id quod eſt relata ſentẽtia de duobus temporibus memoratum,

In cõmento aphoriſ.12.lib.3.

moratū,&c.Neq; arbitror me erraſſe,ſi nō omnia Gale.uerba, eoq; modo quo à Leoniceno uerſa ſunt,recitaui. Amo enim breuitatem, ſed cui ſit cōiūcta claritas.Et ſi hoc eſt errare,utiq; fateor me errare. Quàm uero & breuiter & clare mentē meā aperuerim,ex ipſa uerborum meorū ſerie cōſtat,quæ talis eſt:Ecōtrario ſe habet hæc tēperatura duobus in priori aphor.dictis tēporib.qualis enim in illo erat hyems,tale nunc eſt uer:qualeq; in illo uer,talis nūc hyēs.Hæc ſunt Gale.uerba.Ex quibus hoc pacto argumētor:Quale uer in præcedēti aphor.talis nunc hyēs, ſecundū Gal.ſed nec in illo præcedēte dicebatur trāquillū,ſerenū,uel tepidū,ſed ſolū auſtrinū & pluuioſum: ergo ſecundū Gal.nec hyēs,de qua ſermo eſt in hoc aphor.eſt dicenda ſerena,trāquilla,uel tepida,ſed ſolū auſtrina & pluuioſa.Hęc fuit mea eo loco prima argumētatio:cui aliā ſubnexui,ex uerbis Galeni ſumptā,exponētis 13.aphoriſmū,ubi de cōſtitutionibus huius apho. & alterius qui hūc præcedit,Hippocratē in lib.de aêre,aqua,& regionibus intelligēs,ait:Poſt duas præſcriptas cōſtitutiones,unā quidē, in qua hyemē borealem & ſiccā eſſe uult,uer pluuioſum & auſtrale: aliā in qua cōtrariū,pluuialē & auſtralē hyemē,uer ſiccū & auſtrale &c.Neſcio quomodo potuerim apertius oſtēdere Gal.duobus locis cōſtitutionē huius apho.afferentē,nullā habere uel ſereni,uel tranquilli uel tepidi mentionē:hoc eſt,uocē εὔδιον,huic hyemi nō adieciſſe,ſed pluuialē & auſtralē tantū dixiſſe.Huic rationi quid in tā longa uerborū ſerie reſpōdeat Leonice.uidere ego nō poſſum: uidebunt fortè,qui acrius uidēt.Calorē quidem & humorē huius hyemis,cauſam ait eſſe morborū,q in aphor.nominātur:iuuāte trāquillitate,nō nomina tēperaturarū.Raritatem potius quàm humiditatē facere,ut mulieres lædātur.Maiorē auſtrū non magis calefacere.Non omnē auſtrū calidum,ſed ſolū illū qui lenis eſt.Hæc quidē & alia nonnulla dicit his ſimilia:ex quib.tamē nō infertur,ſed nec innuitur huius meæ argumētationis ſolutio,ſed potius alterius, etiā prius ſolutæ, qua probabā trāquillitatē auſtro repugnare. Addit & unū,quod pri' multis uerbis oſtēdere laborauerat,teporem ſcilicet eſſe ab hyemis natura penitus alienū.Sed quid faciunt hæc ad Gal.uerba per me adducta,in quibus hyemis huius aphor.fit mentio,nulla appoſita uoce, quæ trāquillū,uel ſerenū,uel tepidū poſsit ſignificare? At fortè quiſpiā putauerit huc pertinere Galeni ſeriē ab eo Græce allatā, in qua cauſam reddit,quare ex aphoriſmi cōſtitutionib.ſequatur,ut grauidæ mulieres abortiāt,quoniā in ea εὔδιον hyemi illi adſcribitur. Verū nec illa uox ibi ponitur quaſi in aphor.legatur:nec ipſemet Leonice.ea uerba ad aliud probādū adducit,quàm caliditatē & humiditatē eſſe aborſus cauſam.Sed nec poteſt,meo iudicio,ea uoce in eo loco ſerenitas ſignificari,cū quia nō ea cōſueuit Gale.ſerenitatem ſignificare,ſed per uocem αἴθριος,tum uero quoniā ſerenitas hyemis corpora reddit dura,ſicca & denſa,non mollia,humida & rara, qualia per hyemē,quā εὔδιον dicit Gal.efficiuntur.Intelligēda igitur & hic per eā uocē,uel tepida,uel humida:nō ſerena,aut trāquilla hyēs. Occurrunt etiam multa in Leoniceni dictis dubitāda,quæ nūc breuitati

Hippo. locus in aphoriſmis emendatus.

uitati conſulentes prætermittimus: plura nos dixiſſe cognoſcentes, quàm eſſet neceſſarium, uolenti non epiſtolam tueri, quæ ſatis adhuc in robore conſiſtit, ſed ea reijcere, quæ mihi in apologia obijciũtur. Vnum tamen eſt quod præterire bonus meus dæmon non pati tur: non recte dici, auſtrum qui uehementius flat, non eſſe calidũ, ſed eum qui remiſsius ſpirat: experientia enim contrarium oſtendit: nos untq; hi maxime qui Aemiliam, proximasq; regiones incolunt, à uehemẽti auſtro cum magno corporum & annonæ detrimento, ſæpenumero calefacti. Sed etiam ex Galeno idem aperte colligitur. In primo enim Epidem. dicit Aphoriſmum quintum, tertij libri, cuius principium, Auſtri auditum hebetantes, quem totum recitat, loqui de uehementibus auſtrinis & aquilonijs conſtitutionibus, & longo tempore perdurantibus: oſtendiq; hoc per uerbũ δυναστεύειν, hoc eſt præualere, uel dominari, quod de eo nõ dicitur, qui uere uel exiguo perflat tempore, ſed nec de eo qui pluribus quidem diebus, ſed exiliter flat. Eſſe autem auſtrum illum de quo Aphor. loquitur, calidum & humidum, ipſemet Gal. in eius expoſitione teſtatur his uerbis, ſecundum Leoniceni interpretationem: Cauſam uero, ob quam auſtri reddant auditum grauiorem, & uiſum caliginoſum, nõ eſt difficile ex eius temperatura cognoſcere, quæ calida & humida natura eſt. Ex his igitur duobus Galeni dictis ſic licet argumentari: Auſter de quo Hippo. in aphor. loquitur, eſt calidus & humidus, ſecundum Gal. in commẽ. ſed idem eſt magnus & diuturnus. ex eodẽ Gal. in Epidemijs: ergo magnus Auſter & diuturnus eſt calidus & humidus. cuius oppoſitũ aſſerit Leonicenus, & probare nititur. Ait enim, Illud inſuper adiungimus, nõ omnem auſtrum eſſe calidum, ſed qui remiſsius ſpirat: nam qui flat uehemẽtius, boreæ naturã induit, hoc ipſum Gale. teſtante in cõment. libri 3. Epidemiarũ: Nõnulli, inquit, opinantur auſtrum ſemper eſſe humidum: res autẽ non ita ſe habet, apparet enim quandoq; ſiccus, quem & uulgus Leuconotũ. Hæc ille ad uerbum. Neſcio autem quomodo uolens proba e non omnẽ auſtrum eſſe calidum, probat aliquãdo eſſe ſiccum. Addit tamen & alia uerba Galeni in eodẽ 3. ſed de cõſtitutione quadã primi libri loquẽtis, quæ uideri poſſunt aſſerere, auſtrum aliquãdo eſſe frigidum: ea ſunt, Leuconotus autem quandoq; frigidus apparet. Quæ tamẽ uerba non id probãt quòd Leonicenus uellet, auſtrum qui uehemẽtius flat, ſemper frigidum eſſe. Non enim hæc dicere Gal. poteſt, qui contrariũ dixit, ut ſuperius declarauimus: ſed Leuconotum, qui nõ uerus auſter eſt, dicit quandoq; non quidem eſſe frigidum, ſed apparere. Scimus tamen Galenum nõ negare aliquando, licet raro, auſtrũ frigidum exiguo tempore ſpirare. primo enim Epidemia. In noſtra, inquit, habitatione boreas quidẽ frigidus, auſter calidus, niſi ſi quãdo, raro ualde, in ueris initio frigidus, aut alia hora exiguo tempore ſimilis ſpirauerit. Dãnat præterea me Leonicenus, quòd Celſum bonũ Hippocratis interpretem uocauerim, quaſi dicatur ideo etiam Galeno medicorum principe melior. Ego autem Celſum & uocaui, & uocare poſthac non uerebor bonũ Hippocratis interpretem. Ga-

Non recte dici, auſtrũ uehemẽtius flantẽ non eſſe calidum.

Ad ſextam obiectionem.

leno

leno tamen propterea non antepoſui. Non enim tam turpi æquiuocatione peccarim, & quam omnes ceu uulgatiſsimã agnoſcunt. Interpretẽ aio Celſum Hippocratis in Latinã linguam bonũ, quia uideo ipſum & omnes ferè aphoriſmos, & pleraq; ex prognoſtico & alijs commentationibus Hippocratis fideliter interpretatum. Quod nõ fecit Gal. nec ſi feciſset, ita bene ut Celſus feciſſet, quia Latinas literas uel non æque, uel nequaquã norat. Interpres autem & ipſe Hippocratis dicitur, & nemini in hoc ſecundus. quia eius cõmentatiões & obſcura uerba, luculentiſsime declarauit. Licet autẽ in aliquo uerbo lapſus quãdoq; Celſus uideatur, nõ propterea negandũ eſt ipſum bonum interpretem fuiſſe. Nam & Leonicenũ ego aſſero, & omnibus prædico, bonum eſſe interpretem: in cuius tamen interpretationibus, & ego ſcio, & ipſemet non diffitetur, multa poſſe caſtigari. Theodorum Gazam laudant omnes, laudat & ipſe Leonicenus, errores tamen nonnullos eſſe in eius traductionibus, & aliàs ſępe, & in hac ſua affirmat apologia. Si bonus ille tantum dicẽdus interpres eſt, qui nunquam errauerit. neſcio an quiſquam poterit bonus dici.

Celſus & Galenus boni Hippocratis interpretes, alio tamẽ & alio ſenſu.

Demus nunc Leoniceno, aliàs fortè Celſum defenſuri, uerbum Hippocratis ἀπὸ αὐτομάτου, aliter uerſum eſſe à Celſo, quàm expoſuerit Galenus: & περὶ τὴν κύστιν, in alio & etiam in hoc aphoriſmo, de quo eſt diſputatio: οὐ συντόμως ἀποθνήσκουσι, nõ plenè exprimi per duo hæc uerba, *male habet*: an propterea conuincitur adeò in lingua Græca cæcutiens, ut ſi in Hippocratis aphoriſmo legebat ὠδίων, non ei uoci ſciuerit Latinam aliquam coaptare? Volunt leges, ut illius teſtimonium non reijciatur, qui licet non plene probet, multos tamẽ cõteſtes habet ſecum ſentientes. Ego autem in epiſtola multis teſtibus pro me ſtãtibus, hoc pacto Celſum coniunxi: Vox ὠδίων inquiẽs ſiue tranquillitatem, ſiue ſerenitatem ſignificet, alijs aphoriſmi uerbis non concordat: ſed nec in probatæ mihi fidei codice legitur, nec in Ariſtotele, huius aphoriſmi in Problematis rationem reddente: nec à Celſo lecta fuit aphoriſmum conuertente, neq; à Galeno apponitur quoties ab eo aphoriſmus hic recitatur. Ergo ſi in aliquo exẽplari habetur, ceu adulterina & ſuppoſititia eſt abradenda. Nũc quia tot teſtibus Leonicenus non mouetur, addo Auicennam in 1. & in 3. lib. ſui Canonis: addo demũ cui refragari nemo poſsit, ipſummet Hippoc. in lib. de aëre & aqua, quem cum & ante me, & dum apologiam meditaretur, legerit Leonicenus, mirum eſt, quòd uadimonium non deſeruerit, atq; ut ultro alios eſſe fatetur in ſuis tranſlationibus errores, ita & hũc in cæterorum turbam nõ collocauerit, culpamq; reiecerit in mẽdoſum codicẽ, ob quem ipſemet fatetur in ſuis traductionib. multos eſſe errores.

Ad ſeptimã obiectionem.

Quos ſi ego in codice meis pecunijs empto caſtigaui, nõ eſt quod moleſte ferre debeat, & pro beneficio iniuriã reponere. Prępoſui ſemper & præpono alijs oĩbus trãductiões Leoniceni, & in priuatis colloquijs, & in publicis lectionib. Cur autẽ quiſpiã mihi uitio det, ſi quos cognoſco errores undecũq; euenerint, (culpã tamẽ ego uel in librarios, uel in malos codices libẽtius q̃ in illũ reijcio) è meo libro ſũmoueo, quẽ quotidie in manib.

habeo mecũ fero quocũq; pergo, maxime cũ ſcholas ad docendũ peto? Melius igitur (ni fallor) exiſtimationi ſuæ conſuluiſſet, cuius tuẽdæ gratia hanc prouinciam aggreſſus eſt, uel diſsimulando, uel errorem agnoſcẽdo, uel ſilendo, uel culpã deprecando, quàm iniuſtã cauſam cũ mea iniuria defendẽdo. Hactenus tamen ſatis modeſte mecũ ſe geſsit, iã uero à ſua modeſtia paululũ recedens, me falſa ait allegatione uoluiſſe omnes epiſtolæ meæ lectores ludificare, quia uidebã omnes quas attulerã rationes facile peſſundatum iri. Neſcio autem quo pacto hallucinatus uir alioqui oculatiſsimus, in mea epiſtola uiderit, quæ abſunt: in Galeno non uiderit, quæ adſunt. Non enim poſſum credere id in ſuo codice, & alio quẽ affert, nõ legi, quod in meo legitur, cum ab eodem & unico exemplari omnes emanarint. Vt uero omnes uera eſſe cognoſcant quæ dico, adducã epiſtolæ meæ uerba, nõ recte ab eo animaduerſa: dehinc ſubijciam Galeni uerba à me in epiſtola prætermiſſa. Verba mea in epiſtola ſunt: Verũ quid aliũde teſtimonia mẽdicamus; quum Galenus ipſe Hippoc. primum Epidem. librum enarrans, hunc aphoriſmum uti nunc recitauimus, afferat. Hactenus ego, nec plura de hoc.

Obiectio octaua.

Addit Leonicenus: Ita autem uerba Galeni Græca autor Epiſtolæ attulerat: *ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἐπόμβρος γίνηται.* id eſt, ſi uolumus Latine interpretari, Si hyems auſtrina & pluuioſa fuerit. & reliqua. ſic autor Epiſtolæ Galenum citat. Hæc ubi dixit Leonicenus, ad calumnias ſe uertit, quibus reſpõdere neſcio, nec ſi ſciam, uelim: ſed hoc tãtũ reſpõdeo, uerba me nulla Galeni hoc loco recitaſſe, ſed dixiſſe, Galenũ in Epidemijs hunc aphoriſmum, uti ego ex exẽplari Chalcondylis recitauerã, afferre. Et quia hinc, hoc eſt, ex Galeni in libro Epidemiarũ uerbis tota hæc calumnia pendet, ut oſtẽdam falſo mihi falſarij nomen adſcribi, à quo ſemper abhorrui, & lõge abſum, uerba ipſa Galeni hic fidelisſimè ſubnotabo, ut cognoſcere quilibet poſsit, uter noſtrûm uel deceptus ſit, uel uoluerit alios decipere. Galenus igitur iã exponere incipiẽs primã ab Hippocrate recitatã conſtitutionẽ contra Quintũ diſputãs, ſola experiẽtia non rationali aliqua methodo, inuẽta eſſe dicit ea quæ de cõſtitutionibus ab Hippocrate ſcripta ſunt, & pro exemplo duos adducit aphoriſmos, undecimum ſcilicet & hũc duodecimum de quo diſceptamus, dicens: *ὅταν μὲν ὁ χειμὼν αὐχμηρὸς καὶ βόρειος γίνηται, τὸ δὲ ἔαρ ἐπομβρον καὶ νότιον. κατὰ τὸ θέρος ἔσονται πυρετοὶ ὀξέες καὶ ὀφθαλμίαι, καὶ δυσεντερίαι. καὶ πάλιν, εἰ μὲν ὁ χειμὼν ἔπομβρος καὶ νότιος γίνεται, τὸ δὲ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βόρειον, αἱ μὲν γυναῖκες, ᾗσιν οἱ τόκοι πρὸς τὸ ἔαρ, ἐκ πάσης προφάσιος ἐκτιτρώσκουσι, καὶ τ' ἄλλα ὅσα τούτων ἐφεξῆς κατέλεξε τέσσαρας μόνας διαφορὰς καταστάσεων γράψας.* hoc eſt, Quando hyems ſicca fuerit & aquilonia, uer pluuiale & auſtrinum, æſtate erunt febres acutæ, & ophthalmiæ, & dyſenteriæ. Et rurſus, ſi hyems pluuioſa & auſtrina, uer ſiccũ & aquiloniũ, mulieres, quibus ad uer partus, ex quauis occaſione aboriiunt, & reliqua quæcũq; deinceps his dixit, quatuor ſolum conſtitutionum differentias ſcribẽs. Hæc ſunt Galeni de his duobus aphoriſmis uerba, in quibus qui uel legere Græce nouit, *νότιος* uocẽ non adiectam hyemi noſtræ cognoſcet,

Falſarij nomẽ, falſò Manardo aſcribi à Leoniceno.

ſcet, neque aliam, quæ poſsit tranquillum uel ſerenum denotare.

Pergit tamen ulterius me accuſare Leonicenus, ceu non agnoſcẽtem conuenientiam inter aphoriſmum primum & duodecimum, & differentiam utriuſq; à quarto. Vtrobiq; enim, in primo ſcilicet & duodecimo, intendere Hippocratem de uarijs alterationibus quatuor anni partium inuicem ſuccedentium, ſiue ſint duæ, ſiue tres aut quatuor, ſed in primo generaliter: in duodecimo ad particulares deſcendere eum mutationes, particulareſq; morbos, qui ab eis contingunt. quartum differre à duodecimo, quia generatim etiam docet, quód quandocunq; eadem die modo calor, modo frigus uiget, autumnales morbi expectandi ſunt. duodecimo non unius diei mutationem, ſed uiciſsitudinem quandam quorundam dierum ad ſerenũ & pluuioſum: quæ tamen uiciſsitudo totam hyemis temperaturam non uariat, quæ ſemper ad calidum & humidum uergit. Hæc ſententia Leoniceni. Vt uero oſtendam quid putem in tribus illis aphoriſmis ſenſiſſe Hippocratem, ratio altius eſt repetenda. Mutationes tẽporum, de quibus prima pars aphoriſmi loquitur, ego intelligo mutationẽ propriarum temperaturarum partium anni deinceps ſuccedentium. In ſecunda parte intelligo mutationem unius ſolius partis in ſua temperatura propria. Primæ mutationes generant potiſsimũ morbos, quando multæ ſunt: una deinceps poſt aliam. ſecundæ generant quidẽ ſemper aliquos, ſed nõ potiſsimũ, niſi cum magnæ ſunt. Intelligo utraſq; mutationes, tam ſcilicet primæ, quàm ſecundæ partis aphoriſmi, non ſolum ad propriæ temperaturæ contrarias qualitates, ſed etiam in propria temperatura: ut, exempli gratia, hyemis, ſi uel ultra, uel citra modum algeat, & humeſcat: & æſtatis, ſi calida & ſicca plus minúſue ſit, quàm regioni conueniat. Mutationem, de qua quartus aphoriſmus, intelligo nõ eã, quæ tãtũ in uno die fit: ut enim unica dies non facit uer, ſicut eſt in prouerbio, ita nec unica dici uariatio de calido ad frigus, aut autumnum, aut autumnales morbos: ſed tunc expectandi ſunt autumnales morbi, quando multis unius tẽporis, uel plurium diebus tales mutationes fiunt. Tres igitur mutationes in 1. & 4. aphor. tetigit Hippoc. ſcilicet plurium temporum, unius tẽporis, & dierum unius uel pluriũ temporũ. Tertia autem nõ adeò differt à duabus primis, ut ſub utranq; non poſsit cadere. Nã ſi in una tantũ anni parte mutatio hæc dierum de calore ad frigus cõtingat, ad ſecundam: ſi in pluribus, ad primã in aphoriſmo primo tactam mutationẽ pertinebit. De 12. aphoriſmo dico ex ſententia Galeni, quod in 11. aphoriſmo loqui incipit Hippocrates de alterationibus, quæ in pluribus temporibus fiunt: quæ licet multipliciter uariari poſsint, modo quem Galenus in principio cõmentationis undecimi aphoriſmi, quod deeſt in Leoniceni editione, & fuſius in cõmentatione decimiquarti notauit, quatuor tamen tantũ ab Hippocrate complicationes recitantur, ab aphoriſmo ſcilicet 11. ad 14. In nulla autẽ harũ conſtitutionũ inueniuntur plures, quàm duæ qualitates uni tẽpori attributæ: una per flatũ uenti deſignata, alia per pluuioſum & ſiccũ: ex quo argumentũ etiã capi poteſt ad propoſitũ in epi-

Obiectio noſtra.

Quid ſentiat Hippoc. i trib aphoriſmis te[rtij] libri, primo ſcilicet, quarto, & duodecimo.

Vna dies non facit uer.

ſtola mea oſtendendum. Quatuor autem hi utiq; aphoriſmi generali quadam ratione ſub prima aphoriſmi primi parte cōtinentur: nec ſolū hi quatuor, ſed quotquot uel aphoriſmi, uel ſententiæ in libro de aëre, aqua, & regionibus, & in Epidemijs leguntur, in quibus conſtitutionum duorū uel pluriū temporum mentio habetur, à proprio temperamento recedentium: ſiquidem ſub generali mutationis temporū uoce, ſingulæ duorū, uel pluriū mutationes cōprehenduntur. Agnoſco igitur & ego pariter cum Leoniceno, aphoriſmi huius duodecimi cum prima parte primi, eam cōuenientiam quā habent cùm ſuis uniuerſalibus minus uniuerſalia: nec hāc in epiſtola negaui, ſed cōmunionem huius cum ſecūda parte eiuſdem primi aphoriſmi, in qua mētio habetur mutationis unius ſolius partis, de qua nec in hoc aphoriſmo, nec in alijs tribus, ſcilicet 11.13.& 14. ulla eſt recordatio. Et propterea dixi, nō poſſe in aphoriſmo 12. intelligi mutationē hyemis de auſtrali & pluuioſa, ad tranquillā uel ſerenā, quia de hac erat aphor. 1. in ſecunda ſcilicet, nō prima parte ipſius aphoriſmi determinatum: eſſet enim mutatio huiuſcemodi ab auſtrali & pluuioſo ad ſerenùm uel tranquillum, mutatio unius partis anni, non ſolum à propria natura, ſed ab una aliena ad aliam etiam alienā: adieciq;, hāc hyemem, ſcilicet quæ de extranea qualitate ad aliam etiam extraneā mutatur, eſſe potius dicendam inconſtantem & uagam, quàm auſtralem & pluuioſam: cōformiter loquens Galeno in 1. lib. Epidem. annum quendā inæqualē & uagum uocanti, in quo mutatio facta eſt de frigido & humido ad frigidū & ſiccū, & in quo aliquādo auſter, aliquādo aquilo præualuit. Quod multo magis erit dicendū, ſi Leoniceni modo uiciſsitudinē pluuiæ & ſerenitatis intelligamus. Nō recte igitur impingit mihi Leonicenus, quòd appellauerim inconſtantem & uagā, quā Hippoc. magnam. Nō enim dixi mutationem unius partis anni eſſe dicendā uagam, & inconſtantē, ſi ſibi cōſtet: ſed eā hyemē quæ minime ſibi conſtaret, quia ex pluuioſa in ſerenā, ex auſtrali in trāquillā laberetur, nō poſſe dici pluuialē & auſtralē, ſed potius incōſtantē & uagā eſſe uocitandā: alioqui ſi tria illa æqualiter, ut trāsfert Leonicenus, hyemi adſcribātur, ut ſcilicet legamus, Si hyems auſtralis & pluuioſa & ſerena fuerit: quid in his uerbis nos cogit, ut uincere in ea credamus uel auſtrale, uel pluuioſum, cū pariter & abſolute tria illa ſint ei attributa?

Leonicenus cō trarium magis probat quàm intentum.

Quod uero à Leoniceno dicitur, ſerenā nō exquiſite & ſimpliciter eā dici, ſed ſerenā ut hyemē: cōtrariū magis probat, quàm id quod uult. Si enim ſerena eſt ut hyems, igitur à natura ſua recedit per ſerenitatem, & plus ſerena eſt, quàm hyemē deceat, naturam ſuam ſeruātem: atq; ut ſequens eſt, minus erit pluuioſa, quàm natura hyemis requirat. Non enim poteſt ſerenitas creſcere, niſi pluuia minuatur: & ſi ſerenitas (ut uult Leonicenus) claudit in ſe trāquillitatem, minui etiā auſtros oportet, præſertim magnos: nam erit etiam eadem, ut hyems, tranquilla. Quomodo igitur auſtrina dici poterit & pluuialis, ſi à proprio temperamento per ſerenitatem recedet, & tranquillitatem, imò & per ſiccitatem? ſiquidem ſerenitas ipſa ſecum, ut ſuprà probatum eſt, coniunctam habet ſiccitatē.

Super

Superabit igitur in hac hyeme tranquillitas, ſerenitas, & ſiccitas, & tamen auſtrina & pluuioſa ſimpliciter nominabitur, quod certe & rationi, & Hippocratis ac Galeni placitis, imò & ipſimet Leoniceno aperte repugnat. Nam Gal. uerba, ex primo Epidemiatum ſumpta, quæ ſuo propoſito credidit commodare Leonicenus (ni ego fallor) ei ſunt parum commoda. Hyems enim de qua ibi loquuntur & Hipp. & Gal. non ſimpliciter auſtralis fuit, ſed in ea aquilonares uenti, licet exigui, nec lōgo tempore perflauere. Quare nō eſt cur quiſpiam miretur, ſi ſicca eſt ab Hippocr. uocata hyems, quæ aquilonares flatus natura ſua ſiccos perpeſſa eſt. Aphoriſmi uero hyemē, quæ ſimpliciter & auſtralis & pluuioſa dicitur, quis nō miretur tranquillam, ſerenam, & ſiccam dici? Si igitur Galenus uocem αὐχμὸν non ſatis proprie attribui illi hyemi dixit, in qua tamē aquilonem ſpiraſſe dixerat Hippocrates: non erat (uir ſemper uerborum Hippocratis diligentiſſimus annotator) conniuentibus oculis pertranſiturus, ſi uocem aliquam hoc loco legiſſet, quæ tranquillitatem, ſerenitatem, & ſiccitatem ſignificaret. Non igitur negamus poſſe in eadem hyeme modo pluuias, & auſtrum, modo per interualla ſerenitatem & tranquillitatem inueniri, ut in ea quam μυξώδειαν uocauit Hippoc. ſed talem non eſſe eam quàm aphoriſmus ſupponit, conſtanter defendimus: illa enim in qua μυξώδεια plurima facta Hippocrates dicit, non ἔπομβρος, hoc eſt, pluuioſa, ab eo dicitur: ſed aquas multas, λάβρα, hoc eſt, ut Gal. exponit, repentinas, uehementes, & breuis temporis, niuesq; etiam magnas habuiſſe. Sed & morbi, qui in noſtra euenire ab Hippoc. dicuntur, non eius quæ μυξώδεια effectus ſunt, hoc eſt, hyemis, in qua quandoq; pluuiæ, quandoq; ſerenitas appareat, ſed auſtralis & pluuioſæ. Aborſus enim & imbecillitatis infantium cauſa, non in aliud à Galeno refertur, quàm in humiditatem, laxitatem, mollitiemq; corporum maternorum, & aſſuetudinem infantium in calore. At ſi uiciſsitudo, quam Leonicenus imaginatur, ſerenitatis & pluuiarū in hyeme ſit, non adeò & materna corpora humida, & infantilia calido aëri erunt aſſueta: quoniā quantū calefacient & madefacient auſtri & pluuiæ, tantum tranquillitas & ſerenitas frigefaciet, & denſabit: nec uſque adeò replebuntur capita mulierum & marium pituitoſorum, & calefient, ut ſalſam pituitam gignant, quæ per uer frigidum ad inteſtina deſcendens, difficultatem in eis faciat inteſtinorum. Idem intelligendum de ſiccis ophthalmijs, ac deſtillationibus, quæ caloris & humoris hyemalis aſsiduitatem conſequuntur, quæ per ſerenitatem impedirentur. Hæc igitur ſunt quæ prohibent hyemem noſtram mixtam habere pluuiam ſerenitati. Tanto autem ſerenitas auſtris & pluuiæ, atq; naſcenti ex eis caliditati & humiditati magis repugnat, quàm tranquillitas, quanto màgis apta eſt frigus facere in hyeme & ſiccitatem: tantumq; de hyemis humiditate ab ea minuitur, quātum à pluuia humiditatis augetur. Nō minor enim eſt ſiccitati quæ ſerenitati iuncta ſit, uis ad exiccandum, quàm pluuiæ humiditati, uis ad humectandum: imò ſi res ad unum eſt re-

ſecanda, potẽtior eſt ſiccus aër ad exiccandum,quàm humidus ad humectandum. Nam(ut uoluit Auicen.)aër in omni diſpoſitione corpora noſtra reſoluit & exiccat:longeq; difficilius ſicciora humeſcũt quàm humidiora exiccentur,Galeno autore in libro 7.artis curatiuę Non igitur bene dictum eſt,à ſerenitate parum de hyemis humiditate comminui,quoniam ab aquarum multitudine,& auſtrinis flatibus fouetur:ſerenitate enim exiſtente tolluntur abſq; dubio pluuiæ:& ſi ſerenitas,ut Leonicenus uult,eſt tranquillitati uel eadem,uel cõiuncta,etiam auſtri magni ſummouentur.Ex his ergo iam cõſtare poteſt duodecimum aphoriſmum eſſe à me intellectũ:nec me latuiſſe, ita eũ à primo dependere,quatenus minus uniuerſalia à magis uniuerſalibus dependent:quantum uidelicet ad primam partem primi attinet,à ſecunda eſſe omnino diuerſum,quoniam non unius tantũ temporis mutationem,ſed duorum ſibi ſuccedentium cõtinet: quæ tamen tempora in ſua mutatione cõſtantiã habent.nec uel in pluribus uel in uno die euariant,quarũ uarietatũ prima ad ſecundã primi aphoriſmi partẽ,alia ad quartũ pertineret.Vnũ adhuc addo,quod ad diluenda multa argumenta, quæ ex longis Galeni in Epidemijs ſermonibus Leonice.colligit,nõ parum proderit,aliam eſſe conſiderationẽ conſiſtentiarum anni in libr.Epidemiarũ,& in lib.Aphoriſmorum.In hoc enim à rei natura,ut ait Gale.perſuaſus,& non ex aliqua obſeruatiõe,finxit potius cõſtitutiões,quàm ueras recitauerit:morboſq; enumerauit, non quos uidiſſet ex illis ſequi, ſed quos ratio dictauit ex illis debere generari.In Epidemijs uero per hiſtoriæ modũ & factæ conſtitutiones,& morbi qui poſt illas euenere,ex ordine recitãtur:& propterea ex his quæ ibi prout acciderunt, recitata ſunt, non ſunt ea quæ in Aphoriſmis ſupponuntur interpretanda:ut ſi ibi dicit Hippoc.fuiſſe quandam hyemem *εὔδιον νότιον*,poſſe etiam idem in Aphor.legi credamus:& ſi annum dicit auſtralem, pluuioſum, & *ἄπνοια διὰ τέλεος*, ex hoc putemus hyemẽ de qua eſt controuerſia,eſſe auſtralem & tranquillam.Illic enim quæ facta ſunt, rememorantur. In Aphoriſmis quatuor tantũ conſtitutiones adducũtur,quæ frequẽtius cæteris poſſunt euenire,ut ſint nobis pro exemplo ad alias inueſtigandas,ſicuti Gale.docet in expoſitione primę cõſtitutionis libri Epidemiarum.Fiunt autem hæ conſtitutiones,ſicuti & quæuis aliæ per primarum qualitatum cõplicationem,caliditatem ſcilicet & frigiditatem,humiditatemq; & ſiccitatẽ:quarũ actiuas quidẽ per faciẽtes eas uentos,auſtrum uidelicet & aquilonẽ,paſſiuas per pluuias & ſiccitatem ſignificauit.Nulla igitur cauſa eſt,cur ſemel tantum addere debuerit,uel tranquillitatem, uel ſerenitatem. Quare enim potius huic hyemi addiderit,quàm uel ueri in 11. Aphoriſmorum, uel autumno in 13. Certe ſi unico tantum loco addenda, 11.addenda erat,ut in cæteris ſequẽtib⁹ ſubintelligeretur.Amoueatur igitur uox illa *εὔδιον*,nec nobis pluris ſit Philotheus,atq; alter ille quiſquis fuerit expoſitor,à malo librario deceptus,quàm Celſi,Ariſtotelis, Galeni,ipſiuſq;met Hippocratis autoritas.

Alia eſt cõſideratio conſiſtentiarum anni in libr. Epide.& in lib. Aphori.

Primæ qualitates actiuæ & paſſiuæ.

Hæc ſunt uir optime,quę nõ tam epiſtolæ prioris meæ,aut exiſtimationis

mationis,quàm ueritatis tuendæ gratia,mihi occurrere.In quibus licet cauerim quantum ualui,ne uerbum eſſet,quo Leoniceni,uiri de literis optime meriti,& quem ut præceptorem ac patrem obſeruaui ſemper & colui,honor uel tantillũ læderetur: ſi quid tamen fortè offenderis,quod aculeum aliquem habere uideatur, rem mihi gratiſsimã feceris, ſi illud ceu male natã prolẽ ſuſtuleris,& penitus cõfoderis. Quòd ſi totũ etiam ipſum partum indignũ eſſe uita iudicaueris, eſto tibi ceu honorario arbitro,uitæ,& necis arbitrium. Vale,& Manardum tuum, quem olim iuuenem ad bonarum literarum ſtudia excitaſti,tua autoritate, quæ apud principem maxima eſt, foue iam ſenem.Ex ædibus noſtris,pridie Cal.Febr. M. D. XXIII.

EPIST. II. Pro Reuerendo Præſule à Vulpe uocato,Melancholia laborante.

SICVTI ambigi non poteſt reuerendum hunc uirũ eo morbo affici,quem melancholiam, ſiue atram bilẽ uocant medici,atq; ut ſequens eſt, eius cerebrum,in quo omnes principales poteſtates ſedem habent, neceſſariò affligi:ita ualde dubium eſt, an primaria affectione cerebrum ipſum patiatur, uel per communicationem quandam,& uel cuiuſpiam alterius partis, uel totius corporis cõſenſum. Quodcunq; horum putetur, ulterius dubitare contingit, quum diuerſæ ſint atræ bilis,id eſt,materiæ quę hunc affectum facere poteſt, ſecundum medicos ſpecies,à quãnam id fiat.Alterutro enim horum ignorato, præterquam ex accidenti,curatio ſequi recta non poteſt. Quod ad primam igitur dubitationem attinet, apud me clarum eſt, cerebrum per ſe & primario affectu,aliqua ſaltem ex parte,in hoc uiro oblædi.Perpetua enim,ut mihi relatum, adeſt læſio, nullaq; hora interquieſcens,neq; uel totius corporis,uel cuiuſuis particulæ præcedentem oblęſionem ſequens:nullo enim in reliquis corporis partibus pręſenſo nocumento,triſtitia & puſillanimitas perſeuerat.Diuturnitas quoq; affectionis,indicat cerebrum in ſeipſo cauſam habere nocumenti.Fieri enim non poteſt, ut membrum quod longo tẽpore per conſenſum & per nocumentum ab alio acceptum paſſum eſt,propriam ex antiqua patiendi conſuetudine noxam non contraxerit.Siue igitur ab initio cerebrum proprio & primario affectu per peſſum ſit,ſiue aliunde detrimentum acceperit,credendum mihi omnino uidetur,hoc tempore per ſe,& primo perpeti, ac ægritudinẽ malæ temperaturæ pati,ab humore atræ bilis, ſeu ab ipſa proprie uocata atra bile pendentem. An uero ſemper primario affectu cerebrũ paſſum ſit,uel ab initio cœperit per communicationem pati,nõ poſſum certò nunc definire.Veriſimilius tamen uidetur,quod ab initio quoq; affectio hæc in cerebro extiterit,quantum quidem poſſumus per ſyllogiſmum diuiſiuum hoc pacto colligere: Affectio melancholia uocata,ut ex Galeno conſtat libro de locis affectis, & à Paulo eũ ſequuto cap.proprio,tribus fit modis:primo,quando cerebrũ eſt primu patiens:ſecundo,quando toti corpori cõpatitur: tertio,quando

Syllogiſmus diuiſiuus.

Affectio melancholiæ tribus fit modis.

naturalibus membris, ut in ea quæ inflatiua, & hypochondriaca paſſio uocatur. Sed hæc de qua loquimur, nō fuit ſecundi aut tertij modi, igitur neceſſariò ſub primo continebatur, ueluti & nunc continetur. Macilenti enim ſunt, nigri, hirſuti, quibus atra bilis in toto corpore apta eſt generari. Et ſi in alijs quibuſdam congregatur, uigiliæ, labores, ſolicitudines, tenuiſq; uictus, aut cibi qui nigrum ualet humorem gignere, præceſſerunt. Albus autem eſt hic uir, ſatiſq; (ut mihi relatum eſt) corpulentus, nec eo uictu uſus, qui peſsimum hūc humorem in tanta ualuerit copia congregare, ut uniuerſum corpus oppleret. A toto igitur corpore non uidetur hæc affectio dependiſſe.

Melāchoiia hypochōdriacaab Arabib. uocatur mirachialis.

Quòd uero nec hypochondriaca fuerit, facile ex hoc probari poſſet, quòd ei defuerunt indicia, quæ uerbis Dioclis à Galeno tertio libro de locis affectis recitātur. Sed illis breuitatis cauſa prætermiſsis, proprijs Galeni uerbis propoſitum demonſtrabo. Ait enim eo loco: Cū circa uentriculum prima cœperint ſymptomata, ipſiſq; auctis melācholica ſequatur affectio, deinde alui deiectione, uomitu, proba concoctione, ructibuſq; leuetur is qui laborat, hypochondriacum flatuoſumq; morbum ipſius nominabimus. Huius uero morbi ſymptomata dicemus, & mœſtitiam, & metum. Et ſubdit: Quum autem propria melancholiæ accidentia auctiora uidentur, circa uentriculum uero aut nulla, aut parua ſunt, haud ab re exiſtimaueris primitiuam in cerebro affectionē conſiſtere, ob atram bilem in ipſo congeſtā. Hęc Galenus. Ex quibus uerbis, additis his quæ mihi narrata ſunt, apertum eſt, non hypochondriacam, ſed cerebralem potius in hoc uiro & nūc adeſſe, & ab initio affuiſſe melancholiā, nullis in eo indicijs, aut melancholiæ uniuerſalis aut hypochondriacæ. Concludendū ergo, ut uerbis utar Aëtij, in ſolo capite eſſe melancholiā, id uidelicet quod huius affectionis iam factū eſt, uel adhuc ſit: nam non eſt negandum, ſtatis & certis temporibus, quippiam eius adhuc fieri, uaporibus uidelicet, & interdū humoribus, quos neceſſe eſt ad atrā bilem uergere, ad caput aſcendentibus. Hæc igitur ſunt quæ dicenda occurrerūt circa primā dubitationē. Ad ſecundæ ſolutionē accedentes, cōiecturis potius quàm certis indicijs uſi, ut qui nec hominem nouerimus, nec excremēta eius inſpicere, aut accidētia poſsimus contēplari, cōmunibus quibuſdā ſolis innitentes dicamus, materiā, quæ hunc morbum in quocūq; homine facit, eſſe uel melancholicū ſuccū, uel melancholiā proprie dictā.

Materia faciēs melancholiam duplex tātum.

Nam ut prætermittamus quòd hic morbus, Galeno 2. artis curatiuæ lib. atteſtante, melancholiæ nomen à cauſa ipſum faciente accepit: ab omnibus enim melancholia uocatur, indicante nomine, ut idē Galenus inquit libro tertio de locis affectis, humorē qui ipſius cauſa eſt: hoc ex ſymptomatibus quoq; colligitur, ab Hippocrate, ut notauit Galenus, in duo hęc collectis, metum ſcilicet & mœſtitiam: quæ non alia ratione fiunt, ut Galenus 3. lib. de cauſis ſymptomatum, & iam dicto lib. de locis affectis oſtendit, (quicquid oblatret Auerroës) quàm quòd qui morbum facit humor, atro ſuo colore principalium uirium ſedem obſcurat, & tenebris ſimilē reddit, quæ terrorem inducunt, Aſclepiade ante Galenum teſte: quod certe

Metum & mœſtitiam ab ātra bile proficiſci.

certe nulli alteri adeſt,prætérquã atræ bili,uel eius ſucco. Alia enim bilis flaua eſt,ruber ſanguis,& ſi quis niger reperitur,ut is de quo li. quarto Aphoriſmorum,mentionem facit Hippoc. craſsior & magis concretus eſt,quàm ut in uenis cerebri ualeat compræhendi. Candida adeò eſt pituita,ut dixerit Gale.lib. 3. de locis affectis,epilepſiam à pituita factam,non tranſire in melancholiã. A' nullo igitur humore naturali,prțter melancholicum,fieri hic morbus poteſt. Sed neq; ab aliquo eorum qui prțter naturam in corpore reperiuntur,niſi ab eo qui proprie melancholia à Gręcis,à nobis atra bilis uocatur,eadẽ ratione,quòd uidelicet nullus eorum nigro uiſitur colore:non naturalis enim bilis,hæc pallida,quam citrinam uulgò uocant,illa crocea,quam uitellinam, tertia porracea,quarta æruginoſa. Pituitæ uero omnes albæ ſunt,teſte Galeno,cap.ſecundi libri de melancholia. Sic igitur colligentes dicamus,ſi hic morbus neq; à ſanguine, neq; à bile,neq; à pituita fieri poteſt,ſiue naturam ſuã ſeruantibus,ſiue præter naturam affectis:ſequitur neceſſario, ut ſi ab aliquo humore fit, uel à ſucco fiat melãcholico,uel ab ea quæ proprio nomine uocatur melancholia. Verũ quum hæc quadruplex ſit iuxta cõmunem medicorum noſtri temporis ſententiam, inquirẽdum adhuc eſt,an ab aliqua harũ quatuor,uel ab ipſo naturali humore melancholico,in hoc Reuerendo uiro contingat. In quo quæſito facile cognitu eſt, quòd nòn fiat ab melancholia,quæ exuſta flaua bile generatur. Nam,ut ait Paulus,ſi aliquando ea ſuperaſſata in nigram permutatur,uocatã uidebis maniam,in qua feraliter adeò inſaniunt,ut accedentes qui nõ aduertunt,aggrediantur. Auertat autẽ Deus Optimus Maximus, ut eò inſaniæ uir hic deueniat. Non difficilius quoq; eſt cognoſcere, his maxime qui Auicennã ſequuntur,quod neq; ab ea fit,quæ ex ſucco melancholico aduſto gignitur:nõ enim,ait ille,dicitur melãcholia,niſi ea cuius euentus eſt à cholera nigra,nõ exuſta. Sed nec à ſanguinea,quoniam riſus abeſt,qui iuxta aphoriſmũ eam comitatur. Supereſt igitur ut uideamus an fiat à pituita,in quo diutius immorandum,quum eius ſententiæ ſit unus ex conſultoribus uir clariſsimus, & dudum mihi maxima familiaritate coniunctus: cui & alius conſentit,inter celeberrimæ Bononienſis academiæ primos profeſſores reputatus. Mihi autẽ,ſaluo utriuſq; honore,non ſolum nõ in hoc uiro, ſed nec in alio quopiam fieri hunc morbum poſſe à pituita uidetur. Tantũ enim eã aſſari in corpore humano non credo,ut nigra in totũ euadat. Et quemadmodum ex Galeni autoritate, in expoſitione libri de ſpiritibus,ſcripſit in ſuis Aphoriſmis Moſes,in atram bilẽ trãſire nullo modo poteſt,etiã ſi calor adeò fortis adſit,ut urat:cui quidẽ Moſi licet non ſit in omnibus credendum,nec uidere mihi illam Galeni commentationem hactenus licuerit, adducor tamen ut putem eam fuiſſe Galeni ſententiam,ex eiuſdem uerbis ſecundi libri prognoſtici , pituita exaſſata in pectore , in quo longe maior calor eſt, quàm in cerebro,fieri ſputum album,tenax & rotundũ,non nigrum, aſſerentis,nec aliquo loco pituitoſę huius atrę bilis mentionẽ faciẽtis. Quã certe ſi alijs in locis, in peculiari cõmętario de atra bile inſcripto,

Melãcholia,atra bilis.

Bilis pallida.

Crocea.

Porracea.

Aeruginoſa.

Mania à flaua bile exuſta.

Non poteſt melancholia à pituita fieri.

Non poteſt pituita in homine tantum aſſari, ut nigra in totum euadat.

ſcripto, non erat prætermiſſurus. Adde, quòd ſi, ut communis nunc tenet opinio, ex Auicenna orta, quilibet humor per exuſtionem in atram bilem uertitur, quinq; numero erunt atræ bilis ſpecies: quare non poterunt omnes humores tam naturales quàm præternaturales, ſanguine excepto, denario numero contineri: quod tamen uoluiſſe uidetur Galenus in fine ſecundi libri de uirtutibus naturalibus, Praxagoram laudans, ad eum numerum humores omnes reducentem. Quinq; enim ad minus ſunt biles, & tres pituitæ. Adde etiã, quòd neq; Ioannitius, neq; Serapion, neq; Haliabas intra atras biles alicuius meminerunt, quæ ex pituita generetur. Nullam præterea eſſe ultra ea quæ attulimus, ex hoc probari poteſt, quòd fieri nequit, ut ex albo in nigrũ mutatio fiat, niſi per medios colores, imò & per medias ſubſtantias.

Chymici.

Coruí caput apud alkimiſtas.

Norunt hoc Chymici, per multitudinem colorũ ad deſideratum illud, quod caput Corui uocant, peruenientes, quum tamen in rem ſimpliciter albam non operentur, ſed cui ſit croceum aliquod admixtum. Varios ergo naſci colores in pituita, erit neceſſe, priuſquam in atrum colorem per exuſtionem permutetur, imò & uarias ſubſtantias, quarum aliquæ ad pituitæ naturam, aliquæ ad nigrã bilem proximius accedant, iuxta minorem maioremúe aduſtionem:

Bilis tranſmutationes.

ſicuti & in ipſa flaua & pallida bile contingit, quę primo in uitellinã, ſecundo in porraceam, tertio in æruginoſam tranſit, priuſquam in exactam atram bilem tranſmutetur. Sed in pituita tanto plures fieri medias ſubſtantias, medioſq; colores quàm in bile oporteret, quanto maior eſt diſtantia albi quàm flaui coloris, à nigro. Hanc autẽ pituitarum aut nigrarum bilium uarietatẽ, nec ad ſenſum percipimus, neq; apud medicos legimus de humoribus ſcribentes.

Pituita in cerebro congelari non poteſt.

Quod uero præclari hi conſultores Auicennam ſequuti imaginantur, pituitam per congelationem in cerebro ad atram bilem conuerti, mihi in captum mentis haudquaquam uenit. Ad tantam enim frigiditatem uiuentis hominis cerebrum uenire non poteſt, ut congelandi uim habeat.

Cerebrum aëre æſtiuo calidius.

Siquidem ut Gal. docet 8. lib. de uſu partium, calidius aëre eſt, etiam æſtiuo.

Pituitam congelatam in melancholiam nõ uerti.

Alioqui neq; ſtatim neceſſe eſt pituitam congelatam ita exiccari, ut in melancholiam conuertatur. Videmus enim aquam in gelu conuerſam, uirtutem adhuc humectandi retinere. At ſi maiorem in humano corpore fieri congelationem imaginentur, certe nõ maiorẽ faciet ſiccitatẽ ea quæ in gipſea uocata pituita reperitur, quę tamen & nomen & colorẽ pituitæ non amittit.

Pituita gipſea.

Quæcunq; igitur humiditatis remiſsio in pituita intelligatur, ſicuti media inter aquoſam & gipſeam erit, ita neceſſariò intra pituitæ limites cõtinebitur. Sed nõnne uidemus in omnibus pituitæ ſpeciebus ad extremã uſq; duritiẽ, qualis in ſcirrho ſentitur, peruenientibus, manifeſtam albedinem ac luciditatem tetro melancholiæ colori, & ut ſequens eſt, his quæ eam conſequuntur accidentibus aduerſantẽ? Quod aduertens Galenus in cõmẽtario de tumoribus præter naturã, ſcirrhũ à craſſa & tenaci pituita factũ, ab eo ſeparauit qui à ſucco fit melãcholico. Si igitur pituita ad ſummã ſiccitatẽ euecta, inter pituitas, nõ inter atras biles numeratur, quo pacto res quæ minorẽ habet ſiccitatẽ, debet a-

tra bi

tra bilis exiſtimari? His itaq; & rationibus motus,& Galeni clypeo munitus,non uerebor ab Auicennæ & cōmuni recentiorū ſentētia abſcedere,nullamq; atram bilem ex albiſsimo inter humores phlegmate,neque per exuſtionem,neq; per cōgelationem factam agnoſcere:ſed morbū qui melancholia uocatur,ita in hoc uiro, ſicuti in cæteris,ab eiuſdem nominis humore fieri affirmare. Quod tamē nō ita obſtinate defendo,ſi mihi contrarium oſtendatur,quin ſim manus daturus. Nullam autem in his quæ ab excellentiſsimis tribus medicis conſultoribus ſcripta mihi oſtenſa ſunt,rationem uideo, quæ me ad illarū ſentētiam cogat accedere. Nam argumētum,quod unū ex alterius ſententia mihi obſtare uidetur,à iuuamento ex uacuatione pituitæ ſequuto acceptū, Auicenna ipſe ſoluit,dicens: Non ergo te ſeducat iuuamentū quorundam propter phlegma quod ipſi euacuant uomendo uel egerendo:nam illud nō eſt propter euacuationem phlegmatis iuuantē ipſos:imò quoniā multitudo & cōpreſsio humorū adinuicem remouetur ab eis. Verū iuuamentū eſſentialiter eſt euacuatio choleræ nigrę. Interim autē,donec aliud mihi oſtendatur,quæ hactenus confecimus colligentes, ex eis breuiter curationem eliciamus.

Ab Auicenna deſciſcit.

Reuerēdus hic uir ægritudine propria cerebri laborat,melancholia uocata,quæ eſt mala cerebri temperatura,frigida & ſicca,ab humore atræbilis partim facta,partim fiens,partim futura fieri:qui quidem humor uel nequaquam exuſtus eſt, uel modicè. Symptomata morbum comitantia ſunt,timor,triſtitia,puſillanimitas,cum corruptis quibuſdam imaginationibus.

Facta igitur ægritudo calidis & humidis indiget: fruſtra autē hæc adhiberentur,faciente cauſa in cerebro permanente. Eſt igitur hæc antea per euacuationē amouenda. Verū quia & hæc fruſtra tolleretur,ſi præſtò eſſet in corpore alia ſimilis materia apta ad cerebrum ferri,ideo & hanc euacuare oportet,& ne de cætero rurſus abundet præcauere,cerebrumq; ipſum demum roborare, ut ſi qua fortè regeneretur,eam à ſe pellat.

Erit igitur una & prima intentio,ad quam ultimo reſoluēdo deuenimus,humoris melancholici in corpore abundantis euacuatio. In omnibus enim in quibus cauſa faciens adhuc adeſt, ab ipſa curatio inchoāda eſt,autore Galeno quarto Therapeutices. Secūda,euacuatio eius qui in capite eſt. Quæ duæ intētiones,ſi exactè loqui uoluerimus,præſeruatiuæ potius ſunt quàm curatiuæ:ſicuti & ea quæ præcauet ne humor hic abūdet,& quæ cerebrū roborat,ut uel nō recipiat uel repellat,ſi quid eò feratur. Tertia uero in ordine ſola & uerè curatiua eſt ea quæ prima occurrit,& ad iam factam uertitur ægritudinem,contraria uidelicet ad calidum & humidum alteratio.

Intentiones curatiuæ melancholiæ per proprietatē in cerebro.

Euacuatio melancholici humoris in toto corpore inuenti,à uenę ſectione,ſi Galeno credimus,eſt inchoāda. Verū quia nō certis indicijs cognoſcimus, ſanguinē melancholicū in uniuerſo corpore dominari, ſed contrariū potius ſuperius collegimus,Galeni cautione utemur,qua tum aliàs,tum in hac ipſa,de qua loquimur, affectione utitur,

Atra bilis euacuatio.

Venæ ſectio.

Gale. cautio in ſecanda uena.

utitur, ut ſcilicet fluentem ſecta uena ſanguinem inſpiciamus, & ſi ater fuerit, tantũ fluere ſinamus, quantũ ſatis eſſe cõiecerimus: ſin ſecus, cohibeamus. *Vena media.* Vena autẽ huic ſectioni magis idonea erit, quæ in cubito media. Ab hac autẽ uenę ſectione inchoãdum putamus, tametſi nõ in toto corpore, ſed in cerebro cauſam morbi eſſe putemus, tum quia in tam diuturno, quo uexatus eſt tẽpore, uix fieri poſſe exiſtimamus, quin ob longos mœrores uniuerſus ſanguis ad melãcholicũ ſit mutatus, tum quia Galenus, ubi ſolum cerebrũ ſanguinẽ continet melancholicũ, nõ in totũ reijcit uenæ ſectionẽ, ſed quantũ ad ipſam diſpoſitionẽ attinet, dicit nõ eſſe neceſſariã, innuens, ratione alia poſſe eſſe oportunã. Quam rationẽ explicans Aëtius, addit, Niſi multi ſanguinis fuerit ægrotus. Eſſe autẽ hunc uirũ multi ſanguinis, & medicus ille qui mecum hac de re loquutus, & monachus qui me conſuluit, atteſtati ſunt.

Sanguinis per hæmorrhoidas prouocatio. Ad eandem intentionẽ pertinet ſanguinẽ per hæmorrhoidas prouocare. Notũ enim illud Hippoc. maniacis, uaricibus aut hęmorrhoidibus ſuperuenıẽtibus, maniæ ſolutio fit. Quo loco melancholicos proprie uocatos intelligere debemus, ſi Galeno credimus. Hanc autem hæmorrhoidum prouocationẽ, licet multifariam efficere poſsimus, cõmodius tamen per purgatoria medicamina, & per clyſmata faciemus: quæ & propria ratione adeò cõgruunt, ut eorum aſsiduus uſus ualde ſit in hac uacuationis intẽtione neceſſarius. Quãdo enim (ait Paulus, de his loquẽs quibus cerebrũ primo afficitur) ob temporis diuturnitatẽ humor eſt factus difficile mobilis, uarias & fortiores curationes adhibere oportet. *Purgatio per initia facieda.* Purgãdi ergo ſunt ſtatim ab initio per epithymũ aut aloën: quorũ ſi modicũ quotidie aſſumpſerint, maxime iuuabũtur, & quietẽ cõſequẽtur. Laudauit quoq; Aëtius, ut uenter quotidie leuiter ſubduceretur, per amaracũ & ſerũ non ex caſeo factum, ſed ex lacte uel equino uel bubulo. Quo pacto uero à lacte ſeparandum ſit ſerũ, docet Dioſcor. cap. de lacte, ſimulq; etiã bibẽdi modũ, quippe ut per interualla, heminę, id eſt, librę ꝟ. bibãtur, minus tamen pondus bibẽti quotidie fortè ſufficiet. *Amaracus.* Amaracum uero intelligo herbam apud nos corrupto uocabulo Marellam uocatã: medicorum uulgus & officinæ Matricariam uocãt, Auicenna uehuen, de qua Dioſcorides ſcribit ſub nomine Parthenij. Ego pro omnibus his utor Sena, quę licet nõ multo antea in uſum uenerit medicorũ, illaborioſe tamen melancholiam & exuſtos humores purgat, & ſecurè quotidie bibitur, additis diuerſis rebus, iuxta laborãtis temperaturã, ætatem, horã, & reliqua id genus, quæ in omni ſua operatione medicus ante oculos ſemper habet. In hoc autẽ uiro, præterquam æſtatis tempore, flores uel ſemina roriſmarini maxime puto congruere, & roſas, uel earum potionẽ æſtate. *Roriſmarini ſemen.* Primo tamen, ut dixit Rufus, habenda eſt cura bonæ concoctionis.

Clyſmata. De Clyſmatibus inquit Aëtius: Poſt uenę ſectionẽ & purgationẽ, interpoſitis aliquot diebus, clyſteribus euacua. His auxilijs ſi ſanguis per ora uenarũ ani exierit, non erit æger alia moleſtia propter hoc afficiendus: ſin minus ſanguiſugis, alijsue aptis ad id notis medicamentis

mētis promouēdus. Ad hanc quoq; intentionē pertinet uomitus, *Vomitus.* de quo idem Aëtius: Vomitus per maiora interualla prouocandus nō à cibis,ſed ieiunio:nec cum fortibus,quoniā ſunt nocua. Auicenna uero dixit, accerſendum uomitū,ſi in ſtomacho ſit aliquid quod in ægritudine faciat augmentū,& ſi nō eſt ægritudo uehemētis debilitatis. Verba autem hæc ultima torſerunt expoſitores, quoniā nō bene leguntur in cōmunibus exemplaribus:legēdum enim, Et non eſt ſtomachus uehementis debilitatis. Quibus uerbis cōſonant alia *Auicennæ locus emendatus.* Auicennæ uerba,ubi loqui incipit de melancholia in cerebro confirmata. Ait enim: Euacua per clyſterem & uomitum,niſi in illo cuius ſtomachus eſt debilis. Huc quoq; ſpectant,id eſt,ad euacuationē materiæ in toto repertæ,urinæ & ſudoris prouocatio. De his enim in- *Vrina.* quit Paulus:Bonæ autem & diureticæ uirtutes, & ſudorū purgatio- *Sudor.* nes. Vtrunq; igitur procurandum,adhibita tamen cautione,ne calidioribus utentes,eam quæ adeſt atram bilem exuramus, aut nouam in corpore creſcere faciamus. Hæc quidem ſufficere puto ad primā intentionem exequendam.

Secunda intentio,hoc eſt,humoris in capite contenti euacuatio, *Euacuatio humoris in capite contenti.* iiſdem ferè auxilijs,quibus & præcedens, abſoluitur. Erit igitur & hanc ob cauſam uena ſecanda,ſi multi(ut relatū mihi eſt) ſanguinis hic exiſtit:primū quidem humeralis eius partis,ut bene hoc loco dixit Auicenna,in qua caput eſt grauius,facta prius ſectione baſilicæ,ſi in toto corpore abundare ſanguis uideatur:dehinc ea quæ in fronte eſt media. Erit enim hic ordo eo caſu ſeruandus,ut primo media, iecoraria ſecundo,tertio humeralis,quarto uena frontis incidatur. Hoc enim uoluit Auicenna,ſi eius uerba bene legātur & intelligantur. Sic enim ſcribēdum eſt: Et quādoq; neceſſariū erit tibi ut phlebotomes baſilicā,cū inuenis ſigna cōmunia,ſcilicet multi ſanguinis in toto corpore,& ante phlebotomiā uenarū frontis,quia tunc mouebit plus. Sanguis ex naribus prouocandus, hirudines poſt aures admouendæ,cucurbitulæ inter ſpatulas: tum quoq; per nares & palatum materia euacuāda,atq; etiam per capitis cutem occulta & ſenſum fugiente difflatione. Pleni autem ſunt medicorū libri medicamentis,quibus hæc tria poſtrema peragentur. Vtilia autem in diſtrahendo & uacuādo ſunt,frequentia balnea, ſed dulcium,nō medicatarum aquarū. Siquidem humectandus eſt hic uir,nō exiccādus. Ca- *Balnea.* lida autē ſunt & ſicca, inquit Paulus,omnia ſpontanea balnea. Gale- *Balnea ſpontanea calida & ſicca omnia.* num ſequutus,tum alibi,tum 1. lib. Salubriū. Ego utrorunque ueſtigijs hærens,monacho conſiliū ſuper his aquis pro hoc uiro petenti, abſolute eorū uſum in balneis interdixi: potū tamen aquarū earundem eatenus cōceſsi,quatenus purgationem facit dominātis humoris:in qua tamen & illud cauendum,ne propria ui,aut longo uſu,nimis calefaciant uel exiccent.

His peractis,ſatis arbitror occurſum eſſe & futuræ ægritudini, & ei quæ adhuc fit: ſupereſt ut ei quæ facta eſt,id eſt,malæ temperaturæ,frigidæ & ſiccæ,nos opponamus. Illud fiet,ſi tantum calefecerimus *Præſidia facta intēperaturæ.* humectauerimusq; caput, quantum frigefactum & exiccatum

eſſe

eſſe ultra naturalem habitũ cognouerimus. Ad hoc autem maxime confert uictus ratio,quę tanti momenti eſt,ut abſq; alio præſidio,ea ſola ſe multos Galen.curaſſe teſtetur.Cibus igitur,inquit Paulus,eſſe boni ſucci debet,& modice humectans.Aliæ quoq; res quas non naturales medici uocant,ad eaſdem qualitates uel actu uel poteſtate uergant.Ineptus autem ſim,ſi ad particularia deſcendam, omnibus nota,præſente præſertim tam docto medico,cui nõ ſolũ hæc quæ in propatulo ſunt,ſed etiam quæ pleroſq; medicorũ latent,ſunt apertiſsima.Illud potius nõ prætermiſerim,ultra uictus qualem diximus rationẽ,caput quoq; ipſum eſſe humidis calidiſq; & fomentis & lotionibus,præſertim ex altioribus locis guttatim cadentibus,abluendum; hoc adhibito moderamine, ut uel utraque ſimul miſceantur, uel per uices modo hoc,modo altero utamur: cauentes ne tenuioribus partibus per calida exolutis,terreſtriores ineptæ omnino reſolutioni dimittantur: uel per ſola humentia tota materia ita incraſſetur,ut ex melancholia comitialis morbus ſequatur.Bene igitur monuit Auicenna,utraq; cõmiſcenda, ubi curã eius melancholiæ exequitur,quæ eſt in cerebro confirmata: licet eius uerba non bene in cõmunibus codicibus apponantur.Sic enim legẽdum erat: Et ſecũda eſt,ut adminiſtres cum euacuatione humectationẽ aſsiduè cum embrochis & oleis calidis,& ponas in eis ex medicinis,ſicut chamęmelon & anethũ & melilotum & radicem lilij, ut nõ incraſſetur humor propter reſolutionem puram in qua non eſt lenitas, neque incraſſetur cum his quæ humectant,& non eſt in eis reſolutio.Clarius autem hoc exequutus eſt Ioannes cognomento Meſue, capite de cura doloris capitis à melancholia,& proprio capite de melancholia,in utroque loco citans Galenum: quanquam ego cum perlegerim totum Galeni librum de medicamentis ſecundum loca patientia,ad quem maxime hæc pertinebant,nullibi hanc ſententiam inueni: ſicuti nec Senam in muſto miſceri,quod tam alienũ eſt à Galeno, ut iureiurando affirmare poſsim,nullam eſſe in Galeni libris Senæ mentionem.Nullibi etiam apud eum legi,iure hœdi aut ueruecis caput abluendum:quæ tamen omnia affert Meſue ex Galeni autoritate.Nec hoc dixerim,quòd ea præſidia uelim reſpui,ſed ut cognoſcatur,tantum huic Meſue non eſſe attribuendum,ut quicquid ſcripſit, abſq; alia indagine (quod multi faciunt)pro oraculo habeatur,quũ multi in eo nõ aſpernandi inueniantur errores:quale eſt illud,quod ex eiuſdem Galeni ſententia, uitanda eſſe docet urinã prouocantia, cuius nos cõtrarium autoritate Pauli ſuperius docuimus.Sed & ipſemet Galenus in cura quartanæ commendat res urinam mouentes, utiturq; dioſpolitico,& diatrionpipereõ uocato medicamine, imò & ipſo pipere.Non igitur Galenus fuit,qui urinam prouocantia prohibuerit, ſed Auicenna: nec cap.de melancholia,ſed de mania,nec tamen prohibuit omnia,ſed ea quæ plurimum prouocant.Nam Paulum ſequutus,radicem & ſemen equini fœniculi quotidie præbet, ac bryoniæ,id eſt,uitis albæ radicem.

Auicẽna locus emendatus.

Apud Gal.non eſt Senæ mẽtio, cõtrà quàm dixit Meſuas.

Error Meſue.

Hippoſelinum.

Bryonia.

Hæc igitur ſunt quæ mihi relatis inhærenti, de affectione & curatione

ratione huius uenerabilis uiri occurrere, quibus ipſum ſpero, eo iuuante qui ſolus languores ſanat, ſanitati priſtinæ reſtituēdū. Quòd ſi omnibus peractis ſtatim nō ſucceſſerit, non ilico ſpes abijcienda eſt. Quemadmodum enim ſcripſit Aëtius, & nos quandoq; experti ſumus, multi tempore curationis nihil adiuti poſt eā roborata natura cōualuerūt. Cūcta autē quæ ſcripſimus, arbitrio ac iudicio præſentis medici ſubijcimus, uiri ſolertiſsimi & ſtudioſiſsimi. Ex Ferraria, pridie Calend. Iunias. M. D. XXIIII.

EPIST. III. in qua multa ſimplicia medicamina dilucidantur. Ioannes Manardus Hieronymo Carezono S. D. P.

SERO quidem reſpōdi literis tuis, ſi tempus ſpectetur quo ſunt datę: citò, ſi id tēpus ſpectes quo ſunt redditę, citiſsime, ſi nodi cōſiderentur, quos petis diſſolui: q tot ſunt, atq; ita cōſtricti, ut uix ab ipſo Hercule enodari poſsint. Tuū igitur erit ignoſcere, ſi nō omnibus manū admouero, & ſi hos etiā quos aggediar, non penitus diſſoluero: malui enim tibi minus ſapere putari, quàm minus diligere, præſertim quum Hieronymus Auguſtonus cōmunis amicus te deſiderare reſpōſum per plures antè dies ſignificaſſet, quàm tua mihi fuiſſet reddita epiſtola. Eodem igitur quo tu uteris ordine, ne te diutius protraham, iam rem aggredior.

Naſcaphthon Paulus Aegyneta Naocaphthō uocat, & à quibuſdā dici ait Nacaphthon: nec plus de eo docet capite proprio, quàm eſſe Indicū aroma. In deſcriptione autem Cyphi Niliaci, Lacaphthon dicit eſſe corticē piceæ, uel alterius arboris, ubi eandē rem intellexiſſe mihi uidetur cum Naſcaphtho, ut etiā Hermolaus putauit. Theophraſtus inter aromata quę unguentis miſcentur, Nartam reponit, libro nono de hiſtoria plantarū: quam eſſe eandem rem cum Naſcaphtho, ſuſpicor potius, quàm certus decernam. quod ſi uerum eſt, fortè pro Narcaphtho apud Dioſcoridem, legendum Nartaphthon. Hæc ſunt quæ hactenus cognoſcere ualui de Naſcaphtho: nec temerè arbitror inuenias, qui docere certum aliquid de eo poſsit, peregrina ſemper re, & quæ iandiu apportari ad nos deſierit. Nuper tamen ex Thoma Lucēſi, arte quidem ſeplaſiario, ſed eruditione multos medicos excellente, didici, corticem qui uulgò Tegnamen dicitur, eſſe Naſcaphthon. *De Naſcaphtho.*

Halimon (ni fallor) uidi aliquando iuuenis in maritimis Vmbrię, moſtrāte Vliſſe Lanziareno, uiro omnium bonarum artiū ſtudioſo & in herbaria (quātū illa ferebat ætas) erudito: quo uero nomine ab eo diceretur, non ſatis poſſum meminiſſe. Scio ab Auicenna in ſecūdo libro de ea ſcribi, ſub Mellię nomine, & à Serapione ſub nomine Molochiæ, & alio nomine Atriplicem marinam ab eodem uocari. Scio etiam tum in hiſtoria, tum in uiribus aberraſſe hunc barbarum. in hiſtoria quidem, quòd plures ſpinas habere dicit, quàm Hauſegi, *De Halimo.* *Error Serap.*

id eſt, Ramnus, habeat: & id quidem ex Dioſco. ſententia, qui apertis uerbis carere ſpinis ſcribit. Saporem etiam ex Galeni ſententiâ ei dicit eſſe amarum, ſalſum cum pauca ſtypſi, quum Galenus nullam ei attribuat amaritudinem, ſed ſalſum & ſubſtyphôta tantum ſaporem. Habere etiam inflammationem paucam, uitio tamen (ut puto) librarij, legendum enim inflationem. Radicis drachmas duas cum melicrato potas conquaſſationi conferre neruorum, ſedare dolores, & prouocare lac ſcribit autore Dioſcoride: qui tamen non duas, ſed unicam drachmam, lenire tormina rupta & conuulſa dixit, & facere lactis ubertatem.

De Ramno. Ramnũ, Hauſegi uocat Auicẽ. licet falſo dicatur rubus. Eſto enim quòd ramnus inter rubos à Theophraſto alicubi numeretur, neque ipſe tamẽ, neq; alius bonus autor, ſimpliciter affirmauerit ramnum eſſe rubũ: minusq; quàm cæteri hoc dicere poteſt Auicẽna, qui aliud caput ſcripſit de rubo, ubi dicit quoſdam dixiſſe rubum eſſe Alhauſegi: qui loquendi modus oſtendit, eum ſic dicentium opinionem nõ ſequutum. Quicquid autem de hoc ſit, conſtat rem, quæ nunc dicitur rubus, diuerſam eſſe ab ea, quæ capite de Ramno à Dioſcoride deſcribitur. Spinam uocatam ceruinam, ego ſemper arbitratus ſum genus eſſe Ramni. Marcellus contrà ſentit, leuibus (ni fallor) argumentis: quòd uidelicet Ramnus frutex, non arbor eſt, nec eius materia rubro colore uiſitur, quũ ſpina uocata ceruina iuſta arbor ſit, & tota rubeat. Quod enim ad magnitudinem attinet, memini me olim puerum uidiſſe ceruinum ſpinum, uix duas ulnas à terra elatũ, fruticemque potius quàm arborem præ ſe ferentem. Quòd ſi ſpecie arboris quandoq; uiſitur, non facit hoc, quin natura ſit fruticoſa. Vidi enim quandoque Florentiæ braſsicam, quæ proceritate multas æquabat arbores, & quaſdam etiam ſuperabat: nullus tamen propter unam alterámue talem, braſsicam inter arbores numerauerit. *Braßica ingẽs* Sed & ipſemet Marcellus paliurum, quem affinem ramno facit, quãdoque arboreſcere, quandoque fruticis naturam ait non excedere. Ex colore etiam non ſatis ualidum colligitur argumentum: non enim in totum rubet ceruini ſpini materia, ſed extrorſum candida quum ſit, introrſum rubet. Sint igitur uel non, ſint idem ramnus & ceruinus ſpinus, neq; enim hoc nunc decerno, argumenta certe Marcelli non ea oſtẽdunt diuerſa. Tantiſper igitur ceruinus ſpinus mihi pro rãno ſtet, donec alia ſpina compareat, quæ eum loco dimoueat: non utar tamen ea, quũ nota ſint multa, longeq; magis expoſita, quib⁹ poſsim in eriſypelatibus & herpetibus uti. Vim eius in herpetib. tacuit Auic. ſicuti & quod pro amuleto ſit, in foribus & feneſtris ſuſpẽſus, ad mala arcẽda medicamina: qui tamẽ in hoc minus peccauit, quàm Serapion pro malis medicamentis propriã ſcribẽs arboris operationem.

De Paliuro. Paliurum ſi dixero me uidiſſe, dicam quòd certum mihi non eſt: ſi non uidiſſe, id quod eſt ambiguum. Videor enim uidiſſe inter ſepes uaria fruticũ genera ſpinis obſita, atq; in his fortè Paliurum. An uero aliquo in loco arboreſcat, incertum mihi eſt. Vergilius carduis cum iungens, arborem putaſſe non uidetur: nec in carminibus ſuis

Colu

Columella,rubis, herbiſq; potius,quàm arboribus cõnumerans. Aliquo tamen in loco arborem fieri, Agathoclis & Theophraſti teſtimonio,credendum:quibus conſentire Plinius quoq; uidetur,loto eum coniungens, quam pyri eſſe ſcribit magnitudine, Theophraſtum ſequutus.

De loto.

Fuit autem & ipſa lotos quãdoq; Italiæ familiaris,nunc adeò rara, ut ferè pro miraculo ab aduenis ſpectaretur ea,quæ prope templum diuo Antonio dicatum Patauij Hermolao uiuente uidebatur. Scribit de fructu eius Auicenna,ſub nomine grani Aneſcen : non abſq; tamen errore,ut ferè ſolet: magnitudine enim piperis eſſe dicit:dicente Dioſcoride,& eũ ſequuto Serapione:quod maius eſt,& Theophraſto fabæ æquante. Tacet dulcedinem,odoris boni dicit,quum Dioſcorides dicat grauis. Addit coloris ſimilitudinem ,quem tacet Dioſcorides. Plinius croci eſſe dum eſt maturum, ante maturitatem alium atque alium. Addit & quòd facilius frangatur, & neſcio quid de medulla:quæ unde acceperit,diuinare non potui. Sed quod peius omnibus his eſt,ponit calidum & ſiccum in ſecundo ordine, quum Razes & Serapion reponant inter frigida:Galenus & Paulus ſiccitatis mentionem faciant,ſed actiuas(ut philoſophi uocant)qualitates reticeant. Serapion arborem uocat Sadar,fructum Nabac, quem ſequutus uidetur Auicenna. Nam præter ea quæ ſuprà ex eius diximus ſententia,de Sadar quoque ſcripſit capite 631. nihil tamen aliud de ea tradens,niſi quòd ad caput de Nabac,lectorem remittit,nulla habita mentione eorum quæ de grano Aneſcen ſuperius ſcripſerat. Ex quo colligi facile poteſt, id quod ego ſæpe ſoleo dicere, Auicennã ſuo de medicina libro ultimam manum non appoſuiſſe:ſed quæ occurrebant,à uarijs autoribus ſumpta,in unum uolumen congeſsiſſe, digeſturus per ocium,ſi licuiſſet. Celtis hæc arbor Latine dicitur, & faba Græca uel Syriaca,quia autore(ut diximus) Theophraſto, fructum fert magnitudine fabæ.

Auicennæ error in Aneſcẽ.

Auicennã ſuo de medicina libro ſupremam manum nõ appoſuiſſe.

De Hiberide.

Hiberidis nomen duabus herbis adſcriptum inuenio:uni,quã Naſturtij folia habere,in fine primi libri ſcribit Dioſcorides, & libro uigeſimoquinto Plinius:alteri,quæ fruticoſa & lauri folio, niſi maius longe eſſet,cuius inter coxendicis remedia meminit Aegineta, alióque nomine uocari dicit Lepidion:de quo Lepidio ſcribit Dioſcor. libro ſecundo,nulla eius ceu notæ herbæ parte depicta. Plinius libro decimonono,laurinis folijs eſſe,ſicuti Paulus,ſcribit:ſed mollioribus,non maioribus,ut Paulus:niſi & in ipſo Plinio deprauatus locus ſit, & pro mollioribus,legendum ſit maioribus. Arabes ſub uoce Sceitaragi,de Lepidio loquuntur : licet Auicenna ſub eodem nomine de ligno quodam Indico,& de fructu alio pertractauerit, atque ultra hæc nonnulla adiecerit,quæ de Hiberide à Dioſcoride uidetur accepta:quod tamen caput ego poſt Marcellum fini primi libri ſimul cum capite de halicacabo, Dioſcoridi accreuiſſe puto. Non enim in eum locum ubi de arboribus tractatur, cõgruum erat duas illas herbas non uocatas irrepere:& quum de Halicacabo lib. 4. inter Strychni genera abunde diſſeruerit,ſuperuacaneũ omnino

Capita duo Dioſcor. accreuiſſe.

fuerat de ipſo ſeorſum,& importuno adeò loco pertractaſſe. Quare probandi uidentur codices,in quibus caput illud ultimum non inuenitur:quo ſummoto,non uideo quo pacto Hiberis herba,ſola poſsit inter tot arbores comparere,præſertim quum nec Galenus nec Paulus proprium de Hiberide caput ſcripſerint,contenti de Lepidio ſcripſiſſe,quod uocari à nõnullis dicunt Hiberida. Huic ſi acceſſerimus ſententiæ,Hermolaoq; conſenſerimus,Lepidion eſſe herbam,quæ nunc uulgò apud nos Raphanus dicitur,affirmanti,quæ à Pannonibus,apud quos in continuo uſu ad carnium & piſcium condituram eſt,Turma dicitur,apud alios,ut audio, Myroraphanus appellatur: cui in guſtu & uiribus tanta eſt cum Naſturtio affinitas, ut Cardami nomen tertiũ apud antiquos meruiſſe putanda ſit:quod & apud ſciolos quoſdã & grammaticos & medicos adhuc reſeruat, Naſturtium ſcilicet nuncupantibus.Si his utiq; conſenſerimus,Hiberis erit notiſſima ſub Raphani nomine.Si uero de prima Hiberide loquamur,de qua Dioſcorides libro primo,& Plinius uigeſimoquinto,utique fatebor hanc mihi incognitam,niſi inter Naſturtij genera deputetur.

Raphanus.

De Siluro.

Paulus Iouius.

Silurum non eſſe Sturionẽ, manifeſtis rationibus probatur.

Silurum piſcem eſſe quem nunc uulgò Sturionem uocamus, in nuperrime uulgato de piſcibus Romanis libello, multis rationibus probare cõtendit Paulus Iouius,inter eos qui hoc ſeculo medicinã bonis literis cõiunxere,eminentiſsimus.Cui ſententiæ cur nõ accedam,multa me,licet inuitum,cogunt:nõ enim libenter à tanti uiri, atq; etiã amici ſententia recedo. Primum eſt, quòd Silurus dentes adeò duros habet, Ariſtotele teſte,ut morſu hamos frangat. Nullos autem eſſe Sturioni dentes,& omnes ſciunt,& ipſemet Iouius atteſtatur.Silurus eodem autore damnatur,quum fert oua.Nos autẽ fœminas Sturiones ouis plenas plus quàm enixas probamus,nõ uſque adeò tamen,ut maribus,quod idem in Siluris facit,præferamus. Silurus Canis exortu,quia ſublimis innatat,ſideratur:Sturiones eo tẽpore maxime commendamus,imò(ut ipſemet Iouius ait)in medijs tantum ſolſtitij feruoribus laudantur. Adde,ſi placet, quòd Silurus, Plinio teſte,omne animal graſſando appetit,ut & innatantes equos quandoq; demergat:quod facere nullus unquam Sturiones uidit, ceu ſegnitiem potius,quàm tantam agilitatem præ ſe ferentes:alioqui quo pacto magna animalia uel læderent,uel tenerent,quum dẽtibus careant?cur etiam in tam uaſta animalia inſiliant,quum non niſi minutiſsimis & ſugendo ueſci poſsint?Mitto longam illam,& quaſi ſingularem ouorum cuſtodiam,de qua Ariſtoteles,& eum ſequutus Plinius:& quòd fluuiatilis ſemper ab Ariſtotele dicitur,neq; inter eos piſces cõnumeratur,qui ex mari ad flumina aſcendunt:è quorum numero Sturionem eſſe,nec ipſe Iouius diffitetur:& quòd præcipuæ magnitudinis eſt Silurus,nec minus quindecim talentis aliquãdo pendet,teſte Plinio,ad quã molẽ nullus Sturio protẽditur.

Vnum eſt quod plurimum apud me poteſt, quòd ſcilicet Plinius prope Padũ natus,& qui propter Tyberis ripas uixit,Silurũ, ſi eſſet Sturio,peculiarem Nilo non feciſſet:ſed Attilo potius Padano,ſicuti magnitudine,ita natalibus aſſociaſſet. Hæc ſunt quæ me à Iouij ſenten

ſententia uel inuitũ retrahunt, rationibus præſertim, quibus utitur, me non retinere ualentibus. Maxime enim adductus ad id opinandum eſt, quia mirum ei uidebatur, quòd Silurum apud antiquos celebratum, hac ætate ignoremus: & Sturionem ex aduerſo nunc celeberrimum, quo nomine ab antiquis dictus ſit, plurimũ dubitemus. Minimam autem hoc argumentum apud me uim habet, qui (iam ſupra tertium decimus agitur annus, dum Vladislai Pãnoniarum regis ſaluti inſeruirem) non ſemel uidi piſcem, quem indubie Silurũ eſſe, præter reliqua, hoc argumento putaui, quòd in animalia quantumuis magna, in Tybiſco præſertim flumine, quod Iſtrum influit, audaciſsime adeò inſurgit, ut nec hominibus parcat. Publica enim apud Pannones fama eſt, aliquando captum, in cuius uiſceribus humana manus ornata anulis inuenta ſit. Vocant incolæ hunc piſcem (ſi rectè memini) Acchiam, uaſtiſsimo ore, & duriſsimis dentibus armatum, figura gobio ſimilem, eaq; aſpectus atrocitate, ut terrorem etiã mortuus uideatur ſpectantibus afferre. De nomine uero Sturionis apud antiquos, ut ab illis in totum diſſentio, qui Lupum uel Attilum notiſsimos nunc piſces arbitrati ſunt: ita alteri illorum accedo, qui uel Torſionem, uel Hyccam putauere. Vter autem uerior, non opus eſt eſſe me hoc loco arbitrum: ſatis enim fuerit id quod petis declaraſſe, quem ſcilicet piſcem eſſe nunc Silurum exiſtimem. Sturione igitur & Siluro nunc ſepoſitis, ad minutiores piſces, hoc eſt, Smarides, me conuertam.

Silurum apud Pannones haberi.

Sturio, uel Torſio, uel Hycca eſt.

Smarides maritimi piſces adeo Mænis ſimiles ſunt, ut ab eodem nomine utraque Mænulæ nunc uulgò dicantur: plebeijcerte & uiles adeò piſciculi, ut nõ numero aut pondere, ut ferè reliqui, ſed aceruatim inuitato etiam emptore, Venetijs uendantur.

De Smaridibus.

Mænulæ.

Eruum, Græci orobum, Auicenna cap. 331. herbam Iudaicam: capite uero 353. Herbum uocauit: ignorare tamen uiſus, quæ res eſſet, ſicuti & à multis nũc quoque ſeplaſiarijs & medicis ignoratur, granũ quoddã nigrum, Viciã potius quàm Orobum referens, pro ea capiẽtibus, quũ ſit in Tuſcia notiſsimũ. Vidi ego Florẽtiæ albũ & rufum.

De eruo.

Orobũ ignorauit Auicen. ut multi etiã noſtro æuo.

Siſere, ſiue Siſarum, in Italia nõ uidi: in Pannonia uidiſſe me puto & Germania eius radicem, napi figura & magnitudine, luteo colore, iucundo ſatis odore, & ſapore adeò grato, ut ad nobilium quoque menſas ueniat cum bubulis carnibus elixa: ut minus mirandum ſit eam Tiberium è Germania flagitaſſe, ut ſcribit Plinius.

De Siſere.

Atriplex notiſsimum ſemper fuit olus, Atreplexum antiqui uocabãt: unde uulgò apud nos nomine parum decurtato, Trepexum adhuc nominatur. Dicitur & alio nomine à Græcis Chryſolachanum, quaſi aureum olus dixeris: cuius quoddam genus dicit Plinius in pineto naſci, lactucæ ſimile: hoc ego plerunque ſuſpicatus ſum eſſe olus nunc apud nos commune, Spinacia nominatum. Quod ſi uerum eſt, non bene ab Hermolao hi reprẹhendũtur, quibus uidetur Atriplex idem eſſe cum Spinacijs: erit enim idem eo modo, quo genus eſt idem cum ſpecie, ut Atriplicem, ſeu, quod idem eſt, Chryſolachanum duas ſub ſe ſpecies continere intelligamus, Spinacia uide

De Atriplice.

Spinacia, Atriplicis fortè genus.

Plinij locus emendatus. licet,& Trepexum.Quare uero Plinius dixerit in pineto illud naſci,non ſatis eſt mihi compertum:ſubeſſe tamen mẽdam puto,& pro pineto legendum nomen aliquod,quod à ſpina deriuetur.Nec unica hæc in ea mentione dubitatio,ſed alijs etiam ſociata pluribus: ut, quod ſecundum genus folijs eſſe oleris dicitur : incertum enim eſt inter tot olerum genera,& diuerſa folia,cuinam ſimile ſtatuatur.Ibi quoq; oriri ambiguitas poteſt,ubi dicitur,edi ut olus molle.Verum ſi oleris nomine dum ſimpliciter profertur,braſsicam intelligamus, utræque hæ dubitationes tolluntur.Intelligendum autem ita eſſe,ex Plinio licet colligere,libro 19.capite octauo ſcribẽte: Olus caulesq; quibus nunc principatus &c.Et libro 35.capite 15.de Alumine,quòd lepras curet cum ſucco olerum: ſcribente Dioſcoride,capite de Alumine,Cramben,ubi Plinius olus dicit.Similiter cum idẽ,inter braſsicã & uitem eſſe inimicitias: Varro libro primo cap. 16. Vitis,inquit, adſita iuxta olus &c.Sed de Atriplice hactenus nimis multa.

De Chõdrilla. Chondrillam Serapion cap.143.Cãdarel nominat.Eſt autem herba adeò Cichorio ſimilis,ut Cichorium etiam nunc dicatur.Primum eius genus,in cuius ramuſculis gummi Maſtichæ ſimile inuenitur, neſcio me unquam uidiſſe.Secũdum creberrimum apud nos eſt,folijs communi Cichorio ita ſimilibus,ut non dignoſcerentur,niſi magis & inciſa eſſent,& terræ hærerent.

De Tragopogone. Tragopogon id olus ſylueſtre eſſe diu arbitratus ſum,quod uulgo barbam preti dicunt,petrę fortè uolentes dicere,uel preſbyteri, quem prete uocant: folio enim Croci oblongo conſtat,radice dulci & longa,caule exiguo,ſuper quem barbula cana,à qua nomen accepit.Me tamen ab antiqua ſententia deterret Hermolai autoritas,magni alioqui momenti,falſo opinari id quod nos,nonnullos dicens: ſed quia nullam rationem reddit,quare falſi ſint qui ita opinantur, nondum antiquam penitus deſero opinionem.

De Ornithogale. De Ornithogale nihil habeo quod ſcribam,niſi uelim ea excribere,quæ Plin.& Dioſcor.de ea tradidere: nec magni referre uidetur eã cognoſcere,quum Gal.& Paulus,ut nullius uſus in medicina, eã prætermiſerint.

De Phaſeolo. Hermolaus à recentioribus Aëtium ſequutis,Phaſeolũ pro Smilace intelligi ſcribit,non candidum,ſed rubẽtem,qui & lobos,& dolichos dicatur: quam ſententiam licet nec approbet, nec reprobet, ſed tantum referat Hermolaus,eã tamẽ ac ſi ab illo probaretur,& recitat Marcellus,& explodit nõ alio argumẽto,quàm quòd ueriſimile nõ uidetur ad eam altitudinẽ & frondium copiã poſſe legumẽ aliquod augeri,ut ſcenas & tabernacula ueſtiens inũbret: in quo argumento tantus Marcello fuit taxãdi Hermolai ardor,ut ſemetipſum proprio(ut aiunt)gladio iugulet: ſiquidẽ ſuperius hoc eodem capite Smilacẽ,quicquid ea ſit,in leguminum genere & cenſu numerandam dicit: quam tamen ipſomet interprete tanto incremento eſſe dicit Dioſcor. ut ſcenas & tentoria inumbret.Fateri igitur oportet, aut uerbum Dioſcoridis σκιωποιεῖσθαι,non bene à Marcello conuerti,aut Smilacem,quæ ipſomet teſte,legumen eſt,adeò poſſe creſcere,ut

re,ut tabernaculi inſtar ſoles arceat,atq;,ut ſequens eſt,Marcelli argumento eos non reuinci, qui Phaſeolum pro Smilace intellexerunt: quum tamen eſſet ad manus aliud argumentum, quo poſſet eorum ſententia euidentius conuelli. Si enim Smilax ſit Phaſeolus, ſequitur Dioſcoridem de eodem legumine bis ſcripſiſſe, primo ſcilicet ſub Phaſeoli nomine, ſecundo ſub nomine Smilacis. quod tamen argumentum licet probabilius uideatur, quàm id quo uſus eſt Marcellus, facile tamen diluitur ex his quæ lib.1. Epiſt. medicinalium, epiſt.3. à nobis tradita ſunt: oſtendimus enim Phaſelum aliud legumen eſſe à Phaſiolo, ſicut ab utroque Piſum. Iuxta quam ſententiam dicere quiſpiam poterit, de Phaſiolo, id eſt, de legumine, quod Latine dicitur eruilia, ſub Phaſioli nomine ſcripſiſſe Dioſc. de Phaſelo autem, ſub nomine Smilacis: quorum dictorum primum certum apud me eſt: ſecundum etſi non adeò mihi compertum ſit, uideo tamen Serapioni & Auicennæ placuiſſe, quum de Phaſiolo nunc uulgò uocato ea prodiderint, quæ Dioſc. de hortenſi Smilace. Nuper tamen etiam cognoui ueram Smilacē in ſummā proceritatem aſcendentem, grana quoq; in ſiliquis producentem, Phaſelo communi, præterquam colore (rubra enim uel crocea ſunt, & ueluti à lateribus preſſa uidentur) ſimilia. Multo tamen duriora uidentur, quàm communes Phaſeli. In ſumma igitur tria iam cognoſco in hoc genere uel ſub hoc nomine legumina, ſpecie inter ſe diuerſa, Phaſelum ſcilicet communem, Phaſiolum qui & lobos & eruilia dicitur, & Smilacem.

Eruilia Phaſiolus eſt.

Phaſiolus apud Auicen. & Serapionē Smilax eſt.

De Medica.

Medica quanto olim notior Italiæ, tanto noſtro ſeculo ignotior, quum ſit in Hiſpania uulgaris, & notiſsima, Alfalfa ab ea gente uocatur, quæ uox fortè deducta eſt à uoce Alfaſaſat, quā Auicēna ſimul cū nomine Cot, & Aliſtiſcat, eidem in 2. lib. abſcribit: licet lib.3. cap. de tremore, ubi oleum de Andacoca multum laudat, uideatur eandem per Andacocam intellexiſſe.

De Aphace.

Aphacen Vitiæ proximam eſſe, ex Galeno lib. alimentorum primo colligi poteſt, de utraq; eodem cap. ſcribente, ſimilitudinemq; quandam inter eas agnoſcente. Nonnulla tamen à Theophraſto, Aphaci adſcribuntur, quæ longe diſtare eam à Vitia manifeſte oſtendunt: quale eſt, folia ſimilia agreſti cichorio habere, primam uere florere, citiſsimum ſeneſcere, florem in lanuginoſos pappos reſolui, aculeatam eſſe, & alia. Quod autem mihi de ea uideatur, hoc eſt: Duplicem Aphaſen eſſe: alteram, de qua Dioſc. & Galen. ſcripſerunt, inter legumina reponendam, Vitiæ adeò ſimilem, ut eius nomen etiā hodie adhuc apud rura retineat, & ſylueſtris Vitia dicatur, quam in agris ſæpiſsime ſponte natam uidemus: de hac proculdubio ſcripſit Plinius capite quinti libri ſeptimo & uiceſimo: & Auic. lib.2. uidetur ſcripſiſſe ſub nomine Bacheché, cap.103. Aliā, de qua Theophraſtus lib.7. & Plinius libro 21. inter ſylueſtria olera reponendam, & quæ (ni fallor) cichorij nunc ſpecies habeatur, flore luteo.

Duplex Aphace.

Vitia ſylueſtris.

De Thlaſpi.

Thalſpi. Serapion de eo ſcribit capite de Naſturtio, ſub nomine

Naſturtij tectorum. In theriacæ autem deſcriptione, Naſturtium album uocauit, ſicuti & in eadem Auic. Quo nomine autem nunc uulgò dicatur, haud ſatis mihi compertum eſt, nec præterea aliquid, niſi quæ lib. 6. Epiſt. medicinalium à me ſunt ſcripta.

De Eryſimo. Eryſimon ſunt qui eſſe putent olus, quo in acetarijs libẽter ſimul cũ lactucis ueſcimur, Eruca gentilis uocatũ, à quorum ſententia non admodum ſum alienus. Alij herbam eſſe dicunt, cuius ſemen uulgò Rhugetam appellant. Serapion Burugi nuncupauit. Auicẽ. capite de Tuderi, Orminum quidem pingit: plures uero medicinas Eriſimi, quàm Ormini ſibi adſcribit.

De Ptarmice. De Ptarmice nihil habeo quod ſcribam, ceu frutice inter mõtana ac petroſa loca nato, nec qui unquam ad campeſtria hæc noſtra loca, quod norim, deſcenderit.

De Struthio. Struthion, quam Condes Arabes uocant, diu deſideraui. Vidi toto eo tempore, quo in Pannonia fui, ſingulis annis, quo die oleæ ramos apud nos ſacerdotes, certa cũ religione benedictos populo donant, flores ſine odore, quos ſimul cum ſubuirentibus ſalicis ramuſculis, pro olea, qua carent, Pannones tribuunt, quos, quòd paſſerum ſpecies præ ſe ferebãt, Struthi flores exiſtimaui: ſed quia ineũte uere uiſebãtur, quũ ſcribat Plinius Struthiõ æſtate florere, licet reliqua ſatis quadrarẽt, nõ ſum auſus eã herbã Struthion credere. Marcell. uulgarem herbã dicit, & ubiq; locis incultis naſcentem. Sunt & qui in agro Bononienſi naſci dicunt, & Gualdam uulgo dici.

De Ariſaro. Ariſaron mihi penitus ignota, & fortè Italiæ: nam (ſi Plinio credimus, qui Arim eam uocauit) Aegyptia herba eſt.

De Iſatide. Iſatim nũc uulgò Guadum uocãt: uulgaris & notiſsima herba eſt, ut quam nigro colori infectores ſubſterniũt. A Serapione uel eius interprete uocatur Indicũ, quum ſit alia res quæ Indicum uocatur. Auicen. ſcripſit de eo ſub nomine Nil. Germani tamen uocãt nunc Nil, *Nil.* album quendã puluiſculũ in ærarijs fornacibus inuẽtũ, oculis ualde utilem: de quo per iocum dicunt, Nil prodeſt oculis: quem ego puluiſculũ puto eſſe uerum Spodiũ, magno medicorum errore, qui imponi ſibi à mercatoribus permittũt, utiliſsimas quaſdam res exuſtas pro Spodio multa pecunia uendentibus. Quanquam me non latet quoſdã eſſe qui Nil illud exiſtiment Põpholiga ſiue Tutiam eſſe, ex quorũ ſententia ipſe quoq; quodã loco ſuprà loquutus ſum.

Spodium apud Germanos ſub nomine Nil haberi.

De Crocodilio Crocodilion ſimilis eſt Chamæleontæ nigræ, ei uidelicet herbæ quæ nũc Carlina dicitur. Diſtinguitur, præter natales, radice, quã lõgam, & mediocriter latam habet, odore ut naſturtium acri. Carlina craſſàm, extrinſecus nigram, interius ſubflauam.

De Acantha. Acantha Arabica, Poterion, Acanthion, mihi ſunt penitus ignota.

Acantha uel Acãthus per multos annos à me quæſita, anno ante hũc 13. aliud tũc agenti, ſeſe mihi obtulit, gratiſsimo ſpectaculo: uulgò apud nos Branchã urſinã maiorem uocant. Eſt enim alia minor, re & nomine, cuius frequens apud iuniores chirurgos mentio, ex qua Vladiſlao Pannoniarum & Bohemiæ regi, mihi olim benigniſſimo domino, pergratum edulium parari à ſuis cocis ſolebat. Eſt autem

tem frequentior hic, quàm prima: neutram tamen in Italia alibi, quàm in hortis uidi.

De Tragorigano.

Tragoriganum Leonicenus, in ueſtigandis ſimplicibus medicamentis, ſicuti & redintegranda uniuerſa medicina diligentiſsimus, à ſimilitudine uocum motus, herbã eſſe putauit, gratam in acetarijs, quæ uulgò Tracon nuncupatur, & ab Auicenna (ni fallor) una tranſpoſita litera, Tarcon. A' qua ſententia ego ſemper abhorrui, quoniam Tragoriganum folio & ramulis origano communi, agreſtíue ſerpyllo ſimilibus ſcribatur à Dioſcoride, à quibus Traconis folia multum ſunt diuerſa, ramulosq́; uel non habet, uel alios omnino, quàm originaũ, uel ſerpillum. Nunc uero in mentem mihi uenit, forte genus primum intellexiſſe Leonicenum, quod loci gratia lætius inuenitur & latifolium magis: ſubijtq́; in memoriã, in inferiori Pannonia, prope eam regionem in qua fuit Sirmium nobilis olim ciuitas, nunc uinorum gratia celebratiſsima, uidiſſe me aliquando hanc plantam, adeò præ ſoli bonitate luxuriantem, ut ad bicubitalem ferè altitudinem attolleretur, & folio eſſet pollicari latitudine. Si tamen uerum eſt id, quod præter uulgatam opinionem Hermolaus confirmat, ex ſemine uidelicet lini in cepis macerato naſci hanc herbam, artificialis potius herba erit, quàm Tragoriganum.

Sirmium Pannoniæ.

De Maro.

De Maro non ſemel ſcripſimus ex Galeno libro de Antidotis, adeò ſimilem eſſe Amaraco, hoc eſt, Maioranę nunc uocatæ, ut eodem nomine, utraq; Maiorana apud nos dicatur. Nobilior tamen habetur Maron, quoniam odoratior, nec uilloſa, ut uulgaris Maiorana, folijsq́; albicantibus. Eſt in ſecundo Auicennæ libro caput de Maro, in quo, ſicubi, maxime detegitur, quàm ignarus fuerit ſimplicium medicamentorum.

De Acino.

Ocimum.

Acinos, clara adeò redditur ex Ocimi notiſsimæ herbæ ſimilitudine, ut uel ex hoc ſolo debeat agnoſci. Ocimum autem id intelligẽdum eſt, quod maioribus folijs conſtat, minusq́; hodie in precio eſt: tale enim intellexiſſe uidetur Dioſc. quũ Mercurialis folia, quę ſatis magna ſunt, Ocimo faciat ſimilia. Vidi ego iuuenis dum ad perdiſcendas herbas cum earum peritis euagarer, herbam quandã odoratã, quæ niſi hirſutior fuiſſet, Ocimũ credi poterat, hanc mihi pro ſylueſtri Ocimo præceptor meus monſtrabat, & Acinos mihi nunc eſt.

De Bacchare.

Baccharem neſcio an unquam ueram uiderim, omnibus herbarijs Aſaron pro ea monſtrantibus. Marcellus notiſsimam omnibus eſſe ait, ruraq́; omnia uolentibus eam monſtrare. Volui ſæpe è Florentia petere, ſed alijs occupatus negocijs minime feci: dabo operam ut ineunte uere ad nos deferatur.

De Panace.

Opopanax.

Meſue lapſus in opopanace.

Ex tribus Panacis generibus, Herculeum tantum, quod meminerim, uidi: & id quidem uno tantum loco, Ferrariæ in horto monachorum, quos uulgò Ieſuatos uocant. Ex hoc manat Opopanax: licet Meſue alterius uideatur fuiſſe ſententiæ, ſicuti in noſtris in eum annotationibus demonſtratum eſt: poterat tamen ueritatem, ſi non ex Græcis, ſaltem ex ſuo Serap. ediſcere & Auic. qui, tametſi non abſq́; multis erroribus, quos quiſquis cum Dioſcoride eorum dicta contulerit,

tulerit, facile animaduertit, Heraclium tamen Panacem, è quo fit Opopanax, melius quàm Meſue uidentur agnouiſſe.

De Liguſtico in alia epiſt. ad eundem Carezonum. De Liguſtico quid ſentirem, tertio ante hunc anno, tibi meis literis ſignificaui: quare cum in eadem adhuc ſententia perſeuerem, ne (ut aiunt) actum agam, nihil aliud nunc ſcribam.

De Siſo. Siſon in Syria naſci ſcribit Dioſcorides, ſemenq́ eſſe, nulla plantæ in qua gignitur habita mentione, niſi quòd in cacuminibus multa habet ueluti granula. Galenus addit, ſubamaro eſſe ſapore: nec ipſe tamen, nec alius (quod ſciam) quicquam tradit, per quod poſsit eius planta cognoſci: quare à Syris quærenda eius hiſtoria.

De Smyrnio. Smyrnium, quicquid alij ſentiant, mihi eſt id, quod nunc Alexandram uocant, uoce ab Oluſatro deflexa. Florentiæ Macerones, corrupta & ipſa à Macedone nominatione.

De Elaphoboſco. Elaphoboſcum nõdum uidere mihi datum eſt. Vulgares quidam herbarij herbam pro ea oſtendunt, cui præter folia ſatis quadrant reliqua: quanquam nec uerum folium ſatis nobis certum eſt: ſiquidem Dioſcorides Terebintho, Plinius Oluſatro ſimile facit, niſi ſit in Plinianis codicibus menda, à tot, tamq́ oculatis caſtigatoribus nondũ caſtigata: quod ego certe tam uehementer ſuſpicor, ut non poſsim aliud cogitare. Nec ſolum uerbum Oluſatrum mihi ſuſpectum eſt eo loco, ſed tota illa periodus, Semine corymbis dependentibus ſimilis effigie, ſed non amaris folijs oluſatri. Quem locum, ſi mihi quoq; liceat ferulam errãtibus Plinij codicibus adhibere, partim cõiectura, partim lectione quorundam hæc Plinij uerba recitantium, ſic emendauerim: *Plinij locus caſtigatur.* Semine corniculis dependentibus Siliciæ, id eſt, fœnigræci effigie, ſed non amaris, folijs oleaſtri. Oleaſtri enim ad Terebinthi folium, quod eſt laurino ſimile, magna affinitas eſt, quæ nulla eſt oluſatri. Nulla tamen aut corymborum, aut cornicularum in Dioſcoride eſt mentio, niſi in Elaphoboſci coma corymbos intellexerimus, quales & in Hipposelini coma intellexit Dioſcorides.

Hæc ſunt mi Hieronyme quæ hactenus de his cognoſcere ualui plantis, de quibus me interrogaſti. Vereor autem hæc mea non omnia fortaſſe probatum iri: ſed malui inſcitiæ apud te reus fieri, quàm quicquam, quod poſceres, negare. Vale, & ſi quid melius in his indagaueris, mihi quoq; te non pigeat impartiri. Ex Ferraria, VI. Calend. Martias, M. D. XXV.

EPIST. IIII. *Ioannes Manard. Vincentio Caprili medico egregio S. D. De Lilio conuallium.*

LEGISSE te Epiſtolas meas medicinales, & laudaſſe (ut uerũ ingenue fatear) non parũ gauiſus ſum: (quis enim à laudato uiro laudatus non lætetur?) Longe tamẽ maiorẽ ex eo uoluptatẽ accepi, quòd me rurſus ad ſcribendũ prouocas, & quaſi quodam præludio, prçluſoriáue pugna in amœniſsimũ florum campũ inuitas. Nihil enim libentius facio, quàm cum pulcherrima illa Heſiodia lite, à Galenó etiam probata, decerto, in qua longe melior eſt uicti, quàm uincentis con *Certamen in re literaria.*

tis con

tis conditio: uictor enim gloriam, fluxam certe rem, ac fragilem, & quam boni ferè ſemper, uel nihili, uel minimi fecerunt: uictus uerita tis agnitionem, qua nulla precioſior, magiſq; optāda poſſeſsio, poſt pugnam reportat. Occurrit autem tibi primo in ipſo patentiſsimo florum campo, candidiſsimus ille floſculus, mole quidem exiguus, ui adeò eximius, ut ſuauiſsimum odorem tam longe lateq; iactet, ut nulli quantūuis magno flori in hoc cedat: ab qua candoris, odoriſq; præſtantia, Lilij nomen à Pannonibus aquilonaribusq; alijs homini bus, apud quos eſt frequentiſsimus, meritò adeptus eſt, adiecta Con uallium cognominatione, quoniam & in humilibus potius, quàm in ſublimibus locis naſci eum uidebant, & ſponſum ſeipſum in Canticis canticorum nuncupare conualliū Lilium legebāt. Hūc tu primo congreſſu, eum qui Conuoluolum putauit proterens, Hemerocallē uocari à Dioſcoride & Plinio audacter contendis. Ego uero nimis fortè mihi ſumens, & tibi & illi occurro, quiſquis fuerit, aliam rem & ab Hemerocalle, & à Conuuluoli flore Liliolum hoc conuallium eſſe affirmans: quod non alia ratione melius probare poſſum, quàm re ipſa uel ante oculos poſita, uel ita calamo depicta, ut qualis ſit, etiam ab his qui non uiderunt, poſsit intelligi: ita enim diſcerni certo iudicio poterit, an ea huic flori congruant, quę de Hemerocalle & Conuoluolo à bonis autoribus traduntur.

Planta ex qua flos iſte prodit, folio ferme cōſtat Arnogloſsi, minus tamen ſtriato, & plures quidem fibras, ſed non adeò manifeſtas oſtendente, cauliculis tenuibus eidem etiam Arnogloſſo ſimilibus: floſculis plurimis, ueſtitis calathi figura, ſummo candore, fulgentibus, & ſuauiſsimum odorem late fundentibus: radicibus laxis, longis, nodoſis. Quæ quantum notis Hemerocalles diſsideant, nemo eſt Dioſcoridem & Plinium legens, qui non facile agnoſcat: folio enim & caule Lilij conſtare Hemerocallem dicunt, radice bulboſa, & magna, flore uehementer pallido. Similitudinem inter folia, licet non multa ſit, poteſt tamen quiſpiam defendendi proprij dogmatis gratia, affirmare: caules uero tantum diſtant, quantum baculi craſsities à feſtuca.

Lilij conuallium depictio.

Hemerocallem non eſſe Lilium conuallium.

Quid uero dicam de radice, quæ in Hemerocalle craſſa & bulboſa, in hac planta tenuis & lacinioſa? Quid de flore, quem Hemerocallis ualde pallentem, planta hæc candidiſsimum oſtendit? Ex his probatum mihi manifeſte uidetur, Liliolum hoc à magno Hemerocallis Lilio longiſsime diſtare. Non eſſe autem Conuoluoli florem ita euidens per ſe eſt, ut ſtultus putandus omnino ſit, ut tu etiam ſcribis, qui id non modo credat, ſed ſuſpicetur. Si igitur flos hic conuallium Lilium uocatus, nec Hemerocallis eſt, nec Conuoluolum, quo, inquies, nomine ab antiquis dicitur? Dicam quid ſuſpicer, ut uobis quoq; inſurgendi contra me materiam præbeam, mutuoq; hoc congreſſu tandem ueritas eruatur.

Lilium conuallium non eſſe Conuoluolum.

Obſeruaui ego multoties, dū Vladiſlao & Ludouico Pānoniarū & Bohemiæ regibus inſeruirem, tantam eſſe affinitatem inter huius floſculi plantam, & eam quam uulgò Fraxinellam nunc uocant, ut

non

non facile eſſet unam abſq; reliqua reperire: tantamq; ſimilitudinē, maxime quum defloruerunt, ut uix una ab alia poſsit internoſci: nec certe, præterquam ex radicibus, quæ craſsiores, & certioribus inter nodijs in Fraxinella diuiſæ ſunt, diſcerni. Quo fit, ut differre tantum ſexu (eo uidelicet ſexu qui in plantis eſſe poteſt) mihi uideantur: Fraxinellamq; uocatam eſſe marem, & Lilioli plantam fœminam nuncupandam. Quæ ſi uera ſunt, ſimulq; etiā uerum ſit id quod longo à me tempore creditum eſt, Fraxinellam hanc eſſe, quam Græci & Latini Polygonaton, Arabes Secacul uocant, ad idem quoq; genus liliū conuallium pertinebit. An uero coniectura me mea fefellerit, accepto in manus Dioſcoride, plantaq; ipſa, quæ, quoniam decorem mulieribus cōciliat, in hortis ſatis frequens eſſe cœpit, tu qui oculatiſsimus eſſe in his rebus ſoles, ſemotis his affectibus qui uerum perturbare iudicium ſolent, iudicabis. Vale, & quibus cœpiſti armis me in pugnam uocare, perge. Ex ædibus noſtris Ferrariæ, Calend. Quintilibus, M. D. XXII. ante plenam ex podagra poſt nephritidem conualeſcentiam.

Lilium conuallium eiuſdē generis eſſe cum fraxinella, ſexu tantum differre.

EPIST V. *ad eundem, de Aloë, Sacchharo, & Rheo.*

BONI imperatoris munere fungeris, uereq; Vincentius mecū eſſe cupis Vincenti, qui uix præluſoria inter nos de conuallium Lilio incepta pugna, hoc minime cauentem triplici acie diuerſis ex partibus adoriris, in aloë uidelicet, in ſaccharo, in rheo barbarico. In aloë quidē non probas, quòd ſolus auſus ſim egregiū magiſtrū (ſic enim tu eum nominas) Meſuen negare, aloën ora uenarum aperire affirmantē: cui, ut maior ſit autoritas, Galenū coniungis dicentē, Aloën omnem materiam iā fluxam diſſoluere: ex hoc enim uniuerſali dicto ſequi putas, ut collectum in ani uenis ſanguinem diſſoluat, ſicq; ora illarū uenarum (ut Meſue dixit) adaperiat. Ego, quantum ad Meſues conuellendā autoritatē, ſatis me oſtendiſſe arbitror, & in prooemiali mea in haſce Epiſtolas medicinales epiſtola, & in his annotationibus quas in ipſum olim editas propediē inuulgaturus ſum, tanti eū nō eſſe, ut maioris præiudicij, nedū certi iudicij loco eius dicta à nobis habenda ſint. Quod ad maiorē uero machinā, hoc eſt, Galenum attinet, quæ tu affers bene & lecta, & intellecta, nihil ad propoſitū noſtrū ſpectant: non enim plus uoluit eo loco Galenus, quàm præter adſtringentē & reprimentem, ui quoq; quam Græci διαφορητικὴν, hoc eſt, diſcuſſoriā uocant, aloën conſtare: ita enim uerbum ex uerbo loquitur, lib. de ſimplic. medic. 6. Omnino repellit, & diſcutit. Sic Paulus, qui ubiq;, ſed precipue in hac medicinali materia, non ſolum ſenſum, ſed uerba eius æmulatur. Sic Serapion ex eius refert ſententia. Eſſe autem diſcutiendi uim ab ea quæ aperiendi eſt, diuerſam, ita clarum eſt, ut ſuperuacaneum ſit probare. Diſcutere ualent etiam, quæ moderate ſunt calida. Aperire nequeunt, niſi quæ adeò uehementer calent, ut acria ſint, & ferè urant, ſicuti Gal. 5. ſimplicium medicamētorum lib. teſtatur: ueluti allium, cepe, fel, quæ pro exemplis aperto-

Aloën non aperire ora uenarum.

riæ medicinæ ibidem à Galeno numerantur: quæ ad quartũ uſq; caleſaciendi ordinẽ aſſurgunt, quum aloë uix ſecũdum attingat. Diſcutit igitur, & (ut cõmuniter loquuntur medici) reſoluit aloë, non tamen tantam uim habet ut uenas aperire poſsit, iuxta Galeni ſententiam. Quum igitur, ut antea fuit, in ſua hæreſi Meſue ſolus maneat, non cogor loco cedere, aut in hoc tam laudato ab omnibus medicamine, quale ipſe putauit, maleficium admittere.

In ſaccharo adeò putabam mentem meam me oſtendiſſe, ut ſi inueniri poſſet qui ſecus ſentiret, neminem tamen futurum, qui nouã hanc de eo opinionem, & quibus ad eam fundãdam rationibus moueret, non intelligeret: ſed (ut uideo) tu inuentus es, qui nec quid uelim: nec quibus rationibus id uelim, aſſequutus es. Inſurgis enim in primis in me, quaſi dixerim, nos nõ ſolum antiquorũ ſaccharo carere, ſed & arundine, ex qua in India, & felici Arabia olim colligebatur: quum tamen ſcripſerim aperte cõtrarium rationi uidelicet cõſentaneum eſſe, quum res mera naturę fuerit, nullum cultũ, artemq; deſiderans, adhuc extare: eademq; epiſtola rationem reddiderim, quare olim ex India uel felici Arabia portatum, nunc non afferatur. Affirmaui igitur, nõ negaui, antiquorũ ſaccharũ, licet ad nos nõ deferatur, adhuc tamẽ reperiri: ſed quod tota ea epiſtola uolui, hoc fuit de uulgari hoc noſtro antiquos medicos non ſcripſiſſe, eſſeq; hoc rem omnino ab antiquorũ ſaccharo diuerſam, utpote differente materia: quæ in nouo eſt ſuccus certæ plantæ, in antiquo ros: Forma, quã antiquum ſalis, nouũ inſpiſſati liquoris habet: Efficiente, quod in nouo eſt ignis, in antiquo ſol: Fine & uiribus, quæ diuerſa in utroque & ſcribentiũ autoritate, & rei ipſius experiẽtia comprobãtur. Ad quas, aliaſq; rationes nihil reſpondes, niſi quòd de materia aliquid tangens, narras potius quàm probes, ex eadem materia, hoc eſt arũdine cõciſa utrunq; cõſtare: & licet inter mella à Dioſcoride, Plinio & alijs antiquũ ſaccharum enumeretur, nõ ideo hoc factũ, quòd eiuſdem materiæ putauerint, ſed quia cõſueuerunt cognata cõgeneribus adiungere. Sed uide quæſo, quomodo omnibus antiquis medicis in hoc repugnes, quamq; potens ſit ueritas, quæ te pauló pòſt etiã tibimet pugnare coëgerit. Conſueuit quidem Dioſc. diuerſarũ rerũ capita ob quandam uel naturæ uel figuræ, uel alterius rei ſimilitudinẽ, inuicem copulare, ut toto eius libri progreſſu uideri poteſt: ſed uno eodemq; capite de diuerſis toto genere rebus nũquã eum uidebis tractantẽ. Quum igitur uno cap. libri uidelicet ſecundi 74. cui titulus unicus eſt de melle, cũ tribus mellis generibus de ſaccharo ſcribat, clarũ eſt quòd mellis ſpeciẽ putauit, quod ipſe etiam modus loquẽdi, uerbaq; aperte monſtrant: poſtquam enim egit de melle Heraclio, ſubdit, Vocatur & quoddam ſaccharũ, quod mellis genus eſt, in India feliciq; Arabia concreti. Galenus etiam mellis ſpeciem dicit noſtro minus dulce, & quatenus quidem abſtergit, ſiccat & diſcutit, ſimile: quatenus uero non malũ ſtomacho, nec ſiticuloſum, à ſubſtãtia noſtri recedere. Paulus mel eſſe portatũ è felici Arabia. Plinius (ut tutemet affers) mel in arundinibus collectũ. Quæ

Saccharũ antiquorum.

Saccharũ mellis ſpeciẽ eſſe apud antiquos.

ſi uera

ſi uera ſunt,& à te lecta,quo pacto potes dicere inter mella Plinium, Dioſcoridem & alios meminiſſe ſacchari, non quòd mellis materia conſtare exiſtimarent,ſed ut morem ſeruarent cognata congeneribus adiungere? Meum igitur argumentũ in ſuo cõſiſtit robore, materiam utriuſq; ſacchari probãs diuerſam,quum antiqui ſit quæ mellis,noui plantæ ſuccus. Si enim uerũ eſſet id quod tu uerisimile dicis,ſub ea zona dulcem humorem eius plantæ ui ſolis extrahi,& den ſari,ac in antiquorũ ſaccharũ conuerti: non recte ab allegatis autoribus mel diceretur,& inter mella locaretur. Et quod tu ais,eadẽ (ex qua ſine arte in India & Arabia fit antiquorum ſaccharũ) planta con ciſa,nunc hominũ artificio noſtrum parari,præter id quod ex libito abſq; ulla probatione à te dicitur,etiam ſi uerũ eſſet (quod ego nequaquam puto) meam potius roboraret, quàm infirmaret opinionem: omnino enim diuerſum eſſe oporteret id,quod ex ipſa planta uiuẽte adhuc & integra,ui ſolis tractum & agglutinatũ obduruiſſet, ab eo quod tota conciſa planta ignis miniſterio arte cõdenſatur: & quum autores de illo tantũ ſcripſerint, nõ eſſe temere eius uires in alterũ transfundendas. Et hæc quidem ſatis eſſe puto quantũ ad Latinos & Græcos autores. Ad Auicennam uero accedens,quem etiam in ſubſidium uocas,facile dicere poſſem,ſi uellem, nihil ad me eius dicta in hac re pertinere, ut hominis inter antiquos nõ numerandi, ſed nec inter autores,hoc eſt,qui arti aliquid addiderũt,quũ ex alijs ferè uerbũ ex uerbo acceperit,quicquid in ſuum librũ cõgeſsit,atq; cum multis uel ſui,uel interpretũ culpa mendis,ut aliàs maiore ſubſellio fortè demonſtrabitur. Verũ ut amico,hoc eſt,tibi,aliquid condonem, eum inter idoneos hoc in negocio (proteſtatione tamen præmiſſa,dono hoc me facere,nõ ex debito) libens & uolens admittam,oſtendamq; quæ ex eo abs te afferũtur,tantũ abeſſe ut meæ opinioni aduerſentur, ut mirũ in modũ mihi faueãt. Mel enim & Mannam eſſe rorẽ dicit,nec differre inuicem, niſi quòd id quod eſt occultum apes colligũt,& in mel formant id quod manifeſtum,homines,quod certe (ut tu dicis) Manna dicitur: quibus uerbis ſi addideris id quod ab eodem ſcribitur ultimo capite libri ſecũdi de zucharo,quod ipſe uocat Alhuſar,quod uidelicet eſt Manna cadens ſuper Alhuſar, ſimilis fruſtis ſalis, clarum tibi fiet eandem eſſe materiam mellis apum,mannæ & ſacchari antiquorũ etiam ſecundum Auicennam. Nam quòd per zuccharũ Alhuſar,antiquorũ ſaccharum intellexerit,ex eo cognoſci poteſt,quòd eas uires illi adſcribit, quas Dioſcorides ſuo,ſcilicet quòd confert renibus & ueſicæ, ac uiſus obtenebrationi,& eſt ſtomacho accommodatum. Sed & quas Galen. & Paulus,exiguã uidelicet dulcedinẽ,abſtergere, & eſſe *ἄδιψον*, id eſt, abſq; ſiti,uel in ſiticuloſum. Eandem igitur materiam & ipſe Auicenna eſſe putauit mellis,& ſacchari. Quod uero ſaccharum hoc rem diuerſam à communi zucchаro exiſtimauerit,præter id quod proprio cap. de eo diſſerit,ex hoc etiam patet,quòd reliquis ſpeciebus comparat, dicens, quòd non facit ſitim, ſicuti reliquæ ſpecies. Sed & apertius libro quarto,capitulo, de linguæ aſperitate, ubi de zuccharo

Auicẽna nec inter antiquos, nec inter autores numerandus.

charo Tarberzet, & ſale Indo, ceu de diuerſis rebus mentionem facit, qui Indus ſal (etiam te teſte) eſt ſaccharum: ut poſsimus ſic ad hominẽ argumentari: Sal Indus (ut tu ais) eſt ſaccharũ, & eſt res alia à zucchero apud Auicennã: igitur ſaccharũ eſt aliud à zucchero apud eũdem: quod ferè eſt id quod tota de ſaccharo epiſtola probare conati ſumus. Sed in ſaccharo diutius fortè quàm eſſet opus immorati, ad Rheon tranſeamus.

Salem Indum eſſe ſaccharũ.

Rheo barbarico non ineſſe uim purgatoriam.

In hoc me accuſas, quòd dixerim, antiquos uim purgatoriam eius non agnouiſſe: ſcribente Dioſcoride, ante acceſsiones febriũ eo modo dari, quo agaricũ. Nulla autẽ alia cauſa utrunq; dari putas ante febris acceſsionẽ, niſi ut humorẽ febrẽ facientẽ purget. Sed caue quæſo mi Vincenti, ne dum hæc dicis, magnæ medicinalium regularum inſcitiæ Dioſcoridem inſimules: norũt enim qui uix prima medicinæ rudimenta didicere, nõ ſolum ante acceſsionem, ſed nec eo die, quo futura timetur acceſsio, humores, qui febrẽ faciũt, eſſe purgandos. Reſpondeo igitur petenti tibi, nec à proprij honoris uento (ut ais) inflatus, ſed ueritatis ui, nõ alia re impulſus, medicos agaricum & rheon ante acceſsionẽ prębentes non ad purgãdum, ſed ad rigorem prohibendum dare, ſicuti & coſtum, & piper, & laſer, atq; id genus mille: quod & ipſius Dioſcoridis uerba aperte oſtẽdunt, de agarico ſcribentis: Ante acceſsionẽ datũ rigorẽ ſoluit: præſertim quum nõdum de purgatoria eius uirtute mentionẽ feciſſet, de qua poſt ea uerba agens ſubdit: Purgat & uentrẽ, unius uel duarũ drachmarum pondere cum melicrato potum. Qui loquendi modus declarat eas, quas hactenus dixerat in diuerſis morbis utilitates, nõ à purgatoria ui, cuius nondum meminerat, ſed uel ab adſtringente, uel à calefaciente fieri. Poſt hiſtoriã enim de uiribus loqui hoc modo cœperat: Vi quidem adſtringens eſt, ac calefaciens: facit aduerſus tormina, cruditates, & reliqua quæ ſequuntur. Clarius etiam hoc Galenus demõſtrat, eodem de Agarico capite, in hæc ferè uerba: Diſcutit, craſſitiem incidit: uiſcerũ obſtructiones remouet, & propterea arquatos ex iecoris obſtructione ſanat, comitiales adiuuat, circulares rigores à craſsis & tenacibus humoribus factos tollit. Et quũ omnes recenſuiſſet uires, in fine addit: Etiam purgat, aperte oſtendens, ea quę prius enumerauerat, nõ à purgatione fieri, ſed à uiribus quas primo loco recenſuerat. Sed ut ad Dioſcor. reuertamur cuius tantũ teſtimonio niteris, quum ad purgandum minimum drachmæ pondus requirat, ad rigores trium obolorum pondere ſit contentus, nónne euidenter oſtendit ſe in rigoribus ſubmouendis purgationem ab eo non expetere? Ex his conſtare ſatis arbitror, non ad purgandum, quod omnes boni refugiunt medici, agaricum ante acceſsiones dari, ſed calefaciẽdi, diſcutiendi, & incidendi gratia. Quæ ſi uera ſunt, quis credat rheon, cui nulla purgandi uis, uel à Dioſcoride, uel à Galeno adſcripta eſt, ea cauſa ante acceſsionem exhiberi? nihil plus de eo hac in re ſcribente Dioſcoride, niſi quòd ad periodos facit: licet tu, neſcio quo modo hallucinatus, dicere Dioſcoridem affirmes, ante febriũ acceſsiones eo prorſus modo dari, quo agaricũ, quod cer-

Rheon nõ dari ante febris acceſsiones cauſa purgationis.

Agaricũ quare ante acceſsiones detur.

te Dioſcorides non dicit: nec ubi de acceſsionibus loquitur, ullam de agarico mentionẽ facit, ſed alio interpoſito remedio, in hæc uerba cõparat: Doſis ad ſingulos affectus ſimiliter agarico eodem pondere, & iiſdem liquoribus. Addis præterea Pauli teſtimoniũ, ſed nec uerba, nec locum ſignas. Ego quum totum Paulum non ſemel perlegerim, uim purgatoriam rheo adſcribentem nunquam inueni. Tu ſi locum mihi monſtraueris, plus tibi hoc nomine debebo, quàm iis laudibus, quibus me non merentem accumulas. Vale. Ex ædibus noſtris, VII. Idus Quintiles, M. D. XXII.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER DECIMVS.

EPIST. I. *Ad Illuſtriſs. Mirandulanos Principes, D. Ioannem Franciſcum literis, & D. Ioannam pudicitia & uenuſtate nemini ſecundis. de fructu Azarolo uocato.*

QVAE miſiſtis poma, grata mihi admodum multis nominibus fuere: & quòd peregrina, nec in noſtro hoc climate hactenus (quod ſciamus) inuenta, & quòd à uobis miſſa, quos ita obſeruo & colo, ut mortaliũ neminem. Acceſsit his & ueluti nata eſt tertia quædam gratia, quòd uidelicet occaſionem præſtitere ueſtigandi, atq; (ni fallor) inueniendi, quo nomine ab antiquis uocata, & quas eis uires illi adſcribant, qui medicinalem materiam nobis reliquere: obiterq; (quod alioqui libens ſemper facio) aliquot explodendi errores in his Arabũ libris repertos, quos noſtri ſeculi medici inſtar oraculi habent. Veritus autem ne (quod plerunq; accidit) dum alienã inſector inſcitiam, meam prodam: mea hæc meditata examini ueſtro ſubmitto, ut qui arborem ipſam, à me nunquam uiſam, optime noſtis, & acri ueſtro ingenio nõ exilia hæc modo, ſed his longe abſtruſiora iudicare eſtis idonei.

Azarolum pomum. Pomum ad me miſſum, uulgò Azarolum uocatũ, antiquos uocaſſe Meſpilũ, ex his colligo quæ de primo Meſpili genere ſcribit Dioſcorides: Ea enim (quantũ ad fructum ipſum attinet) ita Azarolo noſtro quadrãt, ut habuiſſe eum in manu uideatur, quum ſcriberet: Pomum, inquit, paruo mălo ſimile, guſtu iucundum, ternis intus oſſiculis, unde nomen apud aliquos Tricocco: ſera ei maturitas. Ex quibus uerbis æque colligitur, & Azarolum eſſe hoc primum Meſpili genus, & pomum id quod nũc Meſpilum uulgò uocamus, ſub eodem genere non utiq; contineri, quod Anthedon nominant Theophraſtus & Plinius, Dioſcorides Aronion, (niſi fortè codicum uitio uel in

Anthedon. Aronion.

uel in Dioſcoride Anthedon, uel in illis Aronio legendum) ſed ſub ſecũdo, Setanion & Epimelis uocato. De eo ſiquidẽ ſcribit idẽ Dioſ. quòd in Italia naſcitur, & latioris eſt umbilici: qui uſqueadeò latus noſtro Meſpilo eſt, ut nulli pomo magis. Et quamuis uel ex hoc ſolo ualeat unum ab alio genus internoſci, addam tamen & nonnulla ex Theophraſto accepta, quibus euidentiora quæ diximus reddentur. Fert, ait Theophraſtus, Setania fructum grandiorem, candidiorem, ſolutiorem, lignumq́ue intus mollius habentem: reliquæ minorem, ſed odore præſtantiorem, magisq; guſtu adſtringentem, ita ut ſeruari diutius poſsit. Meſpilum enim noſtrum magnitudine ita ſuperat Azarolum, ut ad iuſti mâli craſsitudinem aliquando accedat: coloreq; eſt, ſi non plene candido, ad candorem tamen plus quàm Azarolum, quod uerè rubens eſt, deuergente. Tanto uero præ illo dũ utrunq; maturum eſt, facilius ſoluitur, ut ſuctu deglutiri etiam ab edentulis ſuccus eius poſsit: quum Azarolum bene dentibus attritum, uix ſuccum emittat. Lignũ quod intus, mollius eſſe noſtro Meſpilo quàm Azarolo, clarius eſt ei qui utrunq; guſtarit, quàm ut probari à nobis debeat. Illud potius in dubium uenire poſsit, Marcelli commentaria in Dioſcoridem legenti, an rectè dânetur à Marcello Hermolaus, qui πυρῆνας μαλακωτέρους acinos molliore ligno conuerterit, quum πυρὴν nucleum, non acinum ſignificet. Mihi certe uidetur, Marcellũ tam hic, quàm alibi frequẽter, occaſionem potius quæſiſſe quàm inueniſſe, Hermolaum calũniandi. Nam ut omittá, quòd Hermol. taxari in hoc non poteſt, niſi pariter & Plinius accuſetur, qũi lib. 15. cap. iuxta uulgatam capitum Plinij ſectionem, 20. eiſdẽ omnino uerbis locum illum Theophraſti in ſuá tranſcripſit hiſtoriá: Nónne ipſemet Marcellus, capite de mâlo punico, cõtra communẽ (ut ait) æſtimationem, πυρὴν acinum maluit, quàm nucleum conuertere, quibuſdam coniecturis motus, quas nihil habere momenti, in quadam ad ipſum epiſtola demonſtrauimus? Sed quocunq; nomine intraneũ illud lignũ nũcupetur, conſtat id mollius eſſe noſtro Meſpilo, quàm Azarolo: nec tria tantũ, ſed quinq; ueluti oſſula in noſtro cõtineri. Conſtat & illud, Azarolum diutius ſeruari: quando & adhuc apud me unus eius fructus hoc tẽpore ſupereſt incolumis, per tot miliaria ad nos aduectus, per quot à nobis diſtat Neapolis, quum uix ex mea uilla, minus quàm unius diei itinere hinc diſtante, circa Calendas Nouembris noſtratia Meſpila ferri poſsint incolumia: & pro miraculo haberi poſsit, ſi nunc unum reperiatur. Græcorum igitur teſtimonio, quibus ſubſcribit & Plinius aperte ſatis, ut arbitror, oſtẽſum eſt, Azarolũ eſſe fructũ primi Meſpilorũ generis à Diſco. deſcripti. Vt tamẽ hoc etiã reddatur credibile his qui ſolũ barbaris credunt, aliqua ex Arabum libris ſunt ſubijciẽda, ex quibus & id cognoſcatur quod uolumus, & prǽterea intelligatur, unde ſit Azaroli nomen deriuatum. Serapion capite centeſimonono, cuius titulus eſt, de Sorbo, ſub Zarer nomine agit de Meſpilo: quod ſi quis non credit, conferat quæ ibi ex uerbis Dioſc. leguntur, his quę ab ipſo Dioſ. ſcribuntur, ſtatimq; cognoſcet fallere inſcriptionẽ, nec de Sorbo ibi

Patrocinatur Hermolao.

Meſpilum quo nomine appellauerit Serapion.

Arabum libri deprauati. agi,ſed de Meſpilo:ſimulq; quàm parum his fidendũ libris, qui ex Punica lingua ad nos uenere. Auicenna etiã libro ſecundo, capi. 153. *Auic. Zarur.* nomine parum mutato, Zarur enim & Alzarur appellat, de eadem re agit. Mutatio autem ea uel uitio librariorum contigit, uel ob conſuetudinem hominum illius linguæ, qui Hebræorum more plerũq; ſine uocalibus ſcribunt, unde facilis lapſus interpreti ex una in aliã uocalem. Sed quicquid de hoc ſtatuatur, nullius momenti res eſt, ſicuti & quod primum genus appellat Triãgulum Latinorum, quum ad ſecundũ potius genus pertineat, ut Latinũ dicatur, ceu in Italia na- *Error Auicen.* ſcens, ut dicit Dioſc. nec Triangulum dici aliquo pacto, ſed Trigranium poſsit. Eiuſdem cenſus errores ſunt, quòd ſecũdum genus uocari à Græcis dicit Teſelimon & Sentalium, pro Setanio & Epimelide. Illa uero maioris ponderis, quòd ſecundum genus facere capitis *Adſtringentia capiti & uentriculo utilia.* dolorem ait, & eſſe malum ſtomacho: quæ ratione carent, bonis autoribus aduerſantur, nec experimento comprobantur. Ea enim quæ adſtringunt, quum uapores deprimant, caput potius iuuant quàm lædant: & ui illa adſtringente uentriculum roborãt. Sed & primum genus, quod non ualde à ſecundo uiribus differt, bonum eſſe ſtomacho ſcribit Dioſco. & eum ſequutus Serapion. Galenus etiam in lib. de rebus boni maliue ſucci, Meſpila uẽtriculum & uentrem dicit ro- *Comaris. Arbutum.* borare. Cauſa uero erroris huius Auicennæ fuit, quòd Comari uel Arbuti, quod idem eſt, fructum, rem quidem à Meſpili utroque genere diuerſam, nomine uero & effigie ſimilem (nam & ipſa Epimelis à Galeno & Paulo dicta eſt) cum Meſpilo confundit, cu- *Vnedo.* ius fructus ita capiti & uentriculo nocet, ut Vnedoni ei ſit nomen: ex argumẽto, ut ait Plinius, unum tantum edendi. Sed Auicennæ errata, ſeorſum à nobis dicato ad id opere, ſi operæprecium uidebitur, *Azaroli nomẽ unde deriuatũ ſit.* aperienda, miſſa nunc facientes, id potius proſequamur, quod ſuprà ſum* polliciti, unde ſcilicet Azaroli nomẽ deriuatũ: quod certe facile eſt ſcientibus hanc arborem Neapolim ex Hiſpania tranſportatã, in qua longo tempore Punico idiomate Philoſophiæ & Medicinæ uiguerunt ſtudia, extareq; adhuc ibidem multarum rerum, præcipue earum quæ ad medicinam ſpectant Punica uocabula. Tuliſſe igitur ueriſimile eſt hanc arborem ſecum Punicum in Italiam nomen, addito, ut lingua illa cõſueuit, articulo. Dicta igitur primo Alzaror, deinde mutato r ultimo elemento in l, ob affinitatem quæ in utroque eſt, additaq; Italica pronuntiatione, quæ in uocalem definit, Lazarola uel Azarola fuiſſe denominata. Hæc ſunt quæ me mouẽt ad putandum, Azarola eſſe uera primi generis Meſpila: quibus ſi arbor ipſa conſentit, pedibus manibusque in hanc abibo ſententiam: ſi uidelicet eſt inter amplisſimas & longæuas, aculeata, folio Pyxacanthæ, antequam decidat rubeſcente, floribus amygdalæ, non tamẽ rubentibus, lignoque denſo & ſolido. Cupio autem hæc à uobis diſcere, ſimulque an meam hanc opinionem approbetis, intelligere. Valete principes optimi, Manardi ueſtri memores. Ex Ferraria, Idib. Decemb. M. D. XXIIII.

EPIST. II. Pro Sacerdote uertiginoſo.

CASVS tuus,ut ex narratis abs te cõijcio,eſt uertigo,à craſſa bile ad uentriculũ ex iocinore trãſmiſſa.Pro cuius curatione ac præſeruatione,præter ea quæ iam facta ſunt,hæc obſeruanda uidentur: Vtatur ſemel in hebdomada duabus uel tribus ex pilulis quæ habent, hieræ ſimplicis,rheubarbari electi,agarici trochiſcati ana drachmam ſemis,maſtiches,ſpicæ,ſandalorum citrinorum, roſarum rubearum ana grana ſeptem,cum ſyrupo roſato fiant pilulæ nouem,& ſumantur per horam ante cibum. Diebus quibus non ſumis pilulas, ſumas duas placentulas confectionis ſequentis : Specierum aromatici roſati, ſpecierum triaſandali ana drachmam ſemis, zucchari diſſo luti cum aqua roſata quantum ſufficit,fiat confectio in placentulas.

Vtatur interdum clyſtere tali : Mellis roſati unciam unam , zucchari rubri ℥. ſemis, diaphiniconis drachmas duas , olei uiolati uncias duas,olei anethini unciam unam.Ex his cum iure carnis,uel de cocto ex malua , beta,& uiolę communis folijs facta,ſale, & uitello oui fiat clyſter.

Fugito aërem nebuloſum,uentos, maxime auſtrum , aërem nocturnum,radios ſolis & lunæ,breues deambulationes, aſpectum rerum celociter motarum,ut aquæ currentis:rotæ,& ſimiliũ, magnos ſtrepitus & ſonos,fumum,multam intẽtionem in unam rem,& maxime luminoſam,artem ſcribendi,aſcenſum loci eminentis, aſpectũ rerum profundarum,ſubitam reuolutionem de latere ad latus,inclinationem capitis ad inferiora.

Cibus & potus ſit modicus,ita ut fames uitetur ac ſatietas. Panis ſit ex farina non in torum à furfuraceis partibus mundata. Vinum debile,album,uel cæſiolum,ita dilutum,ut omnis fumus reprimatur. Vitentur euaporantia, qualia cepe,allium, porra , atque id genus alia. Item fabæ,phaſeoli,& ſimilia . Lactucis non continuè ueſcatur . Magis enim conueniunt endiuia uocata, cichorium, portulaca . Braſsica nullo modo comedatur,ius uero eius eſt non inutile.

Fercula conueniunt ex milio,panico, oryza,farre, ciceribus fractis.Bonum tamen eſt,ut ueſpere à cibarijs liquidis abſtineat. Carnes ſint pullorum, gallinarum,perdicũ , phaſianorum , hœdorum caſtratorum,uitulorum.Vitetur uaccina,porcina &c.

Condimenta fiant ex agreſta,uino granatorum, ſucco limonum, uel arantiorum.Vitetur ſynapiſmus,qui moſtarda dicitur.

Fructus humidi uitentur. Item ex ſiccis,caſtaneæ & nuces. Conceduntur amygdalæ,piſtacia,paſſulæ. Pira ſeu cotonea in fine omnis cibi ac potus ſunt laudabilia.Eo uero tempore quibus non reperiuntur,utatur uel citoniato , uel coriandris præparatis in fine cibi.

Somnus ſit capite bene eleuato per duas horas poſt cœnam,non ſupino corpore,ſed ſuper latus primo dextrũ,pòſt ſiniſtrũ,& aduſq;

u 2 hora

horarum octo ſpatium protendatur. Vitet ſomnũ diurnum,neq; caput multum calidum teneat in ſomno.

Summopere nitaris ut ſingulo quoq; die uentris onus deponas, in quo ſi naturam auaram uideris,uel clyſtere,uel baiano eã incites.

Frictionibus mane crebrò priuſquam ſurgas,utaris,quæ à ſupernis partibus,collo uidelicet incipientes in infimas deſinant.Veſperi uero cum te in lectum collocas,pedum plantas donec te ſomnus occupet,fricari facias.Operam des ut capitis ſuperflua per nares & os expurgentur.quod ſi per ſe non reſpondent,maſticatione maſtiches,& adhibitione in nares unius guttæ ſucci radicum betæ,recrementum prouocetur.Quæ tamen remedia non niſi rarò admodũ, & poſt pilularum ſumptionem facienda ſunt. Frictiones magnæ capitis uitentur,leues tamen pectinationes cõueniunt. Caput bene à ſordibus mũdum teneatur. Effuſio aquæ calidæ ſuper manus & pedes multũ laudanda eſt. Venereorum uſus,non minus in hoc caſu,à medicorum canonibus interdicitur,quàm à ſacris canonibus eſt ſemper ſacerdotibus occidẽtalibus interdictus. Piſces omnes, præter paruos fluuiatiles,dimittantur. Caſeus,& quæ ex eo cibaria conficiuntur,ſimiliter dimittendus:pauco tamen interdum pro ſigillo(ut ita dicam)ſtomachi,in fine menſę uti potes. Oua recẽtia,ſorbilia,uel in aqua poſt fractionem decocta, & cum modico omphacij condita conueniunt,dura uel frixa & non recentia relinquantur. Exercitio utatur temperato,& in quo quãtum poſsibile eſt caput quieſcat:ideo uitanda equitatio,equi tortoris,uel multum caput cõmouentis. Quies tam corporis quàm animi ſummè proficua eſt,ideo ira,clamor,contentio,cantus,cum ſimilibus fugiẽda.

Hæc ſunt uenerande Sacerdos, quæ mihi in præſentia multum occupato,ſcribenda ſe obtulerũt,cum quibus ſpero te priſtinam ualetudinem recuperaturũ,annuente eo à quo eſt uera ſalus,& omnis medela,cui ſit honor & gloria.

EPIST. III. Conſilium pro infante coxendicis laxatione laborante.

VEXATVR nobilis hic infans,ut ex his quæ non minus eleganter quàm eruditè ſcripſit Excellẽtia tua,cognoſcere potui,morbo in compoſitione, atque illo eiuſdem morbi genere,qui morbus in poſitu dicitur. Superius enim fœminis rotundum caput,à ſinu coxæ, quẽ corylam Galenus uocat,in quo naturaliter conijcitur,diductum eſt,ita ut laxatus articulus ſit,non luxatus. Si enim luxatio adeſſet,neceſſariò fœmoris caput,ut Hippoc.primo,& poſt eum reliqui medici tradid re,uel in interiorem partem,quod maiori ex parte contingit,uel in exteriorem promotũ eſſet:quod minus quidẽ frequenter fit,frequentius tamẽ quàm uel in priorẽ aut poſteriorẽ, quod rarò admodũ contingit.Nullũ autem horũ in hoc caſu dici poteſt:nam ſi in exteriorẽ uergeret,crus breuius fieret, & in interiori parte femẽ magis concauũ,& nates gibboſa,& extremitas femoris quæ iuxta genu eſt,

nu eſt,cruſq; pariter & pes introrſum uergerent:ſi in priorē,ad calcē par alteri eſſet:ſi in poſteriorem,ut in ſecūdo,breuius. Reſtat igitur ſolum primus modus,de quo ambigi poſsit,quoniā in eo crus longius ſuo cōpari eſt:quod in hoc infante,ut ſcribis,factū eſt. At ſi hoc eſſet,femoris caput manifeſte in interiori parte uerſus perineō ſentiretur,peſq; in exteriorē partem ſpectaret,genu prominētius eſſet, nec flectere crus ad inguen ualeret:quorum nullum Excellētia tua, quæ infantem diligentius attrectauit,inueniſſe ſignificat. Erit igitur morbus hic,ſi Pauli Aeginetæ modo loquendum eſt,non exarthrema,ſed pararthrema proprie uocandus:quāquam ſi Paulo ipſi credēdū eſt,coxendix ſoli exarthremati,non pararthremati ſubiacet. Sed quomodocunq; uocetur,morbus in poſitu eſt,quem ueluti ſymptoma ſequitur impedimentum ambulandi: præcedit ut cauſa, materia pituitoſa,ligamenta,copulāſue relaxans,ac molliens. Quare intētio curatiua quæ à morbo ſumitur,ſiue exarthrema ſiue pararthrema ſit, erit capitis oſsis femoris in ſuum locum repoſitio. Quæ intentio ut facilis eſt cognitu,atq; factu non difficilis,ita annexam habet difficilimam cautelam,qua uidelicet caueatur,ne idem caſus iterū & crebrò contingat. Quæ res adeò difficilis eſt,ut multi,atq; hi quidē inſignes medici,eam omnino impoſsibilem iudicarint. Cōtrarium tamen & dixit & ſenſit Hippoc. cuius nos ſententiam ſequentes,primo quid pro cura agendum uideatur annotabimus, ſecundo quid pro cautione.

Ante omnia igitur enitendum,ut quāto magis fieri poteſt,corpuſculum infantis ſuperfluis humoribus,& præcipue pituita,quæ morbi cauſa eſt,uacuum ſit. Si enim pleno exiſtente corpore repoſitio tētetur,periculum erit ne maior copia materiæ ad locum trahatur, quæ reſilire os plus quàm nunc cogat. Hæc euacuatio cōmode fiet ex crebra aſſumptione uel medicaminis de Turbeto,uel pilulæ de agarico,uel ex rotula eleſcophi uocati. Conducent etiam ad hoc clyſmata ex decocto unius partis Iuæ & centaurij minoris, & duarum partium maluæ,in aqua uel uino. Vbi mundum ſatis corpus uidebitur,aggredienda principalis intentio,ut loco ſcilicet ſuo os reponatur,malusq; poſitus remoueatur. Fiet hoc apte,ſi unus uir plantæ pedis pueruli palmam manus leniter premendo admoueat,alius circūdato utraque manu femore,uerſus coxendicem tandiu impellat,donec crus oblæſum,& ob laxationem longius factum, alteri æquale fiat. Quā chirurgiā ſi tēſio aliqua ex mora in copula acquiſita impedire uideatur,prēmolliēdus locus erit cū althææ radicibus,oleis,adipibus,atq; alijs id genus. Dehinc,ut dictum eſt,loco ſuo femur reducēdū. Ita enim curatio finē habebit,ſola remanēte in medici cōſilio præſeruatiōe,quę ut difficilior,ita maiore ingenio & ſtudio procurāda.

Reducto igitur femore,& utroque crure æquali reddito,ne rurſus recidat,ſtatim aſsicula utriq; plantæ ex ęquo adnectenda,quæ ita crus firmet,ut prolongari plus ſuo compari non ualeat, puerq; erit diutius lectulo continendus:omniq; ingenio procurandum,ut muci illi qui articulum laxarunt,reſoluantur,& ne alij ad locum denuò

fluat,cauendum.Secundum congruo uictu,& ad ſiccum uergēte, euacuationibusq; ſuperius dictis procurandum.Vomitus tamen cæteris præſtaret,utpote ſimul diſtrahens & euacuans:ſed dubito, ne ob ætatē imperari poſsit.Primū medicamentis loco admotis aggrediendū,quæ ſatis exiccēt & adſtringant,nec niſi modice calefaciant, quale eſt fomētum ex aqua in qua bullierint granatorum cortices, rubi cymæ,myrti folia, & cortices radicum ulmi. Fiat autem cum ſpongia noua.

Fomento ter ad minus facto,madefaciendum linteum in oleo myrtino,cui quarta pars foliorū myrti adiecta ſit,& ſuprà ſatis arcte alligandum. Quod ubi per tres dies factum fuerit,fomentum quod ex aqua paratum fuerat,ex uino nigro adſtringente faciendū erit, additis gallis & alumine,ad reliquorum pondus:oleo uero pro myrti folijs.addendi caſtanearum interiores cortices.Quibus per alios tres dies peractis,per totidem alios hoc cataplaſmate utendum:Roſarum albarum,farinæ lentium & oroborum ana partem I.dactylorum acerborum,foliorum ſalicis ana partem I.s.cum oleo myrtino fiat cataplaſma.His peractis ſummouenda aſsicula à pedibus eſt,diligentiusq; conſiderandum,an crura in debita æqualitate perſeuerent.Quod ſi inuentum fuerit,poterunt illigata dimitti:ſi non , rurſus colligari,puero tamen in utroq: caſu adhuc in lectulo detento. Mutādā que auxiliorum forma,à cataplaſmate aduocata nūc cerota. *Cerota.* uocata nūc dico,quoniam antiquis cerota ex ſola cera oleo adiecta cōponebantur.Quæ uero nunc cerota dicuntur,reſinacea eſſe oportet & glutinoſa.Aptum autem mihi uidetur in caſu noſtro hoc futurum,Maſtiches partem unam,myrtillorum,ſeminum roſæ,maceris, corticum thuris,uerorum balauſtiorum,hoc eſt,florū ſylueſtris māli punicæ ana partis unius quartam partem, reſinæ lariceæ purioris,quam lacrymam uocant, parum:fiat cerotum,quod ſuper corio extenſum loco applicetur,& per decem dies abſque alia permutatione teneatur.Quibus tranſactis,concedendum puero ut ſurgat,nō tamen ambulare permittendus,ſed ſedere cogendus,pedibus æqualiter ſupra ſolium firmatis.Atq; hoc agendum,donec in totū quadraginta dies tranſierint,poſt quos permittendum ut ambulet.Quod ſi facere nequiuerit,ad fortiora ueniendum erit, habita tamen ætatis ratione,quæ nec exuſtionem,quā Hippo.& alij in hoc caſu faciunt, ſed nec medicamina tolerat uehemēter urētia. Ego in hac ætate nō tranſcenderem folia uel radices Lepidij,cum ſuillo adipe antiquo. Licet autem multæ ſint herbæ Lepidion uocatæ, Paulum Aeginetā ſequutus,eam acciperem quæ uulgò nunc Raphanus dicitur, folijs lauro quidem ſimilibus,ſed longe maioribus.

Hæc mihi uiſa ſunt in cura huius difficilimi morbi opportuna:quibus ſi non penitus ſanus fiet,Deo tamen optimo,& omnis boni largitore iuuante,ſpero aliquantiſper conualiturum,coadiuuante etiā excellentia tua,cuius iudicio quæcunq; ſcripta ſunt,permitto.

Ex Ferraria, XVIII.Febr. M. D. XXXI.

EPIST. IIII. *pro uenerabili quodam Monacho.*

QVO magis magiſq; circa caſus P.T. cogito, eo magis ab eorum opinione recedo, qui te eo morbo laborare arbitrati ſunt, quem recentiores Melancholiam mirachiam, uetuſtiores hypochondriacam & inflatiuam uocarunt. Quanquam enim & tẽperatura, & corporis habitudo, & præcedens uictus, & profeſsio, & literarũ ſtudium, ab atra bile non abhorreant: ea tamẽ abeſſe uideo, quæ adeſſe neceſſe eſt ei qui hoc morbo uexatur, & quæ in eius definitione, ueluti eſſentiam ipſius demõſtratiuam apponunt. Sic enim eam affectionem Paulus Aegineta definit: Melancholia eſt deſipientia abſq; febre: à melancholico humore facta, cerebrum atq; intelligentiam occupãte. Nullam autem ego in P.T. deſipientiam, nullam in aliqua uirium cerebri, quas animales uocãt, oblæſionẽ animaduerto: ſed totum potius contrariũ. prudentiſsimum concinunt, tenacẽ memoria, atque abſq; omni labe imaginationem. Tria præterea genera huius morbi, Galenus, atque alij qui eum ſequuti ſunt, enumerarunt. Primum, ubi cerebrum ab atra bile in ſeipſo contenta, malam recipit temperaturam. Alterum, dum atra bilis in uniuerſo corpore redundans cerebrũ malis uaporibus replet. Tertiũ, ſanguine melãcholico circa hypochondria, præcordia à Celſo uocata, cõgregato, uapores ad cerebrũ mittẽte. Primũ & ſecũdum neque hi qui te melãcholia laborare medici dicunt, tibi adſcribunt. Tertiũ uero præterea, quæ ſuperius dicta ſunt indicia, à bonis autoribus tradita, procul à te abeſſe demonſtrant. Ea ſunt à Diocle ſcripta, & à Galeno non reprobata, ſumpto cibo, ſputũ humidũ multũ, ructus acidus, æſtus & inũdatio in præcordijs, uentriculi quãdoq; uehemẽtes dolores, qui ad dorſum uſque nõnullis extẽdũtur: uomitus uel cibi crudi, uel pituitæ, uel humoris amari, uel adeò adſtringentis, ut dentes ex contactu obſtupeſcãt. Addit his Galenus ex Hippocrate, metum & mœſtitiam longo tempore tenẽtes: ſub hisq; duobus contiueri dixit quæcunque melancholicis contingunt: mœſtitiamq; ad id eos ducere, ut odio omnes perſequantur: timorem uero, ut more puerorum in tenebris paueant.

Addit his Paulus inconcoctiones: præcordiorum adeò uehemens pondus, ut conuelli uideantur. Auicena nauſeam inſeparabilẽ, & plurimum in quibuſdam horis circa præcordia tremorem.

Hæc ſunt melancholiæ hypochondriacæ indicia, quorum ſi qua fortè in te inueniuntur, ea uel leuia ſunt, uel non conuertibilia, ſed in alijs quoq; morbis euenire ualẽtia, potiſsimũmque ex uentriculi imbecillitate, renũq; ac lienis aliquali obſtructione: facit enim uentriculi imbecillitas, ut cibus, præcipue ubi cõcoctu difficilis ſit, in eo diutius morã trahens, grauitatem & tẽſionem in illis regionibus pariat, & ut aptior ad id pars in flatuoſum ſpiritum conuertat: qui huc atque illuc abſq; ordine excurrens, & dolores & tẽſiones in inferiori uentre eouſque gignat, quoad exitũ inueniat. Ad quod etiã iuuat & renũ obſtructio, quæ alioqui ſola ea ſymptomata ſolet efficere.

Sed & lienis obſtructio,uetans ne ſanguis bene à ſucco melácholico emundetur.Ex quo etiam mœſtitia aliqua & ſolitudinis amor, atq; alia id genus nonnulla uel fiunt uel augētur.Augetur dico, quoniam profeſsio ipſa monachica ad hæc ſua ſponte inclinat,pręſertim ubi ei adnectitur literarum amor.Notum enim eſt illud Ariſtotelis problema,cur homines qui ingenio claruerunt,uel in ſtudijs philoſophiæ,melancholici omnes fuiſſe uideantur.

Tribus igitur,ut ad rem iam ueniam,nuper dictis morbis P.tuam affici iudico:mala uentriculi temperatura,lienisq; ac renum obſtructione:ex quibus omnia ea ſymptomata ſequi puto,de quibus conqueritur.Primiq; cauſam eſſe,frigidorum humorū copiam, pituitæ ſcilicet ob ocium & cibaria monachis conſueta genitæ, & atræ bilis à monachali uita auctæ,& à lienis obſtructione adauctæ. Secunda, eiuſdem ſucci melancholici craſsitiem.Tertia,arenulas,quarum partem in lotio reſidentem aſpeximus,à calore iocinoris ipſorumque renum genitas,ut alia indicia breuitatis cauſa omittam,quæ in hanc ſententiam me impulere.Ad curationem enim feſtinandum, cuius gratia hæc omnia inueſtigata ſunt,ut curatiui ſcopi facile dici poſſint.Mala enim uētriculi tēperatura cum frigida ſit,rebus calidis eſt amouenda:ſed quia cauſam habet ſuccorum frigidorum abundātiā, continuò fit.Ideo hi prius uacuandi,uictusq; talis inſtituendus, ex quo non amplius gignantur,& uentriculus roborandus,ut munere ſuo melius fungatur.Lienis uero & renū obſtructio,ſuis quæq; deobſtruētibus curāda,& demū hæc quoq; ſimul cū iecore roborāda.

Quod ad uictū ergo attinet,uitāda quæcunq; craſsi maliq; ſucci ſunt,& cōcoctu difficilia.Aſciſcēda contraria,& quæ aperiendi quādam uim habent,& deobſtruendi.Bonis ergo quantum fieri poteſt, ueſcendum carnibus,quales ſunt inter uolatilia gallinacei pulli,perdices,phaſiani,atque auiculæ,in ſpinetis,non in aquoſis locis uictitantes.Inter quadrupedes,uituli,hœdi,uerueces. Oua gallinarum recentia,ſorbilia,uel mollia ac tremula,omphacio & ſaccharo condita,adiecto cinnamomi puluere.

Si quando uero ad piſces accedendum,ſint quos petreos uocant, exigui & littorales,pinguedine,lentore,& malo odore carētes. Omnia autē,tam carnes,quàm piſces,ſint potius elixa quàm aſſa,& cū petroſelini radicibus,odorataq; mentha condita, adiectis aromaticis ſpeciebus huiuſcemodi: Cinnamomi electi partes duas, ſeminis aniſi partem unam,piperis longi & albi,zinziberis ana p.s.croci partis unius quartam partem:ſacchari puriſsimi ad omniū aromatū pōdus.Nullum olus cibi ratione accipiendum.Condimenti autē & medicamenti cauſa his herbis utendum:mentha,betonica, petroſelino, fœniculo, anetho , bugloſſo tam domeſtico quàm ſylueſtri.Ex his, adiectis quibuſdam betæ,atriplicis, & ſpinacij folijs, omnibusq; in bono iure decoctis,uel in aqua & optimo oleo,poſſunt fercula cōmuni modo parata miniſtrari.Ad quem modum hordeo optime cocto,ſolo anetho adiecto,ueſci poterit:necnon & farre ſimiliter, cū anetho cōdito. Poteſt & non inutiliter iuſculū ex oui unico uitello

parari

parari, addito omnibus puluere aromatico ſuperius deſcripto. Ex fructibus hæc tantum conceduntur: piſtacia, auellanæ, amygdalæ, paſſulæ. Et hæc de cibis dicta ſint: quæ enim non ſunt conceſſa, ea interdicta putanda ſunt.

Potus ſit uinum clarum, tenue, odoratum, fuluumq́; potius quàm rubrum, uel nigrum: & nec dulce nec acidum, ſed adſtringentis potius cuiuſdam non inſuauiter ſaporis particeps. Quod etiam ſi eſſet abſinthio, ſena, & boragine, uindemiarum tempore conditum, non potus ſolum, ſed magni medicamenti uim haberet. Modus condiendi talis eſt: Vindemiarum tempore impleatur uas ex muſto, quod per unicam tantum diem bullierit, ſacculiſq́; raræ texturæ herbis oppletus taliter funiculo exterius pendente alligatus, ut extrahi cũ libuerit ualeat, intra uas mittatur, atq; in eo per decem dies maneat, deinde extrahatur, & adiectis prioribus herbis, nouæ ſacculo adijciãtur, perq́; alios decem dies intra uas ſimul cum uino ebulliant, rurſuſq́; nouis appoſitis, ueteres abijciantur, quæ tandiu in uaſe dimittantur, donec muſtum deferbuerit, tuncq́; in uas aliud mundum, uinum abiectis herbis mittatur. Quod ſi moleſtum eſſet tali uino ſemper uti, primus ſaltem calix qui bibetur, ſit uini eo pacto conditi: reliqui, uini eas conditiones habentis, quas ſuprà monſtrauimus. Donec ergo uinum ſic conditum non erit paratum, in primo calice bibendo per unicam horam antè madeant eædem herbæ. Et hæc quidem de potu dicta ſint, nunc ad reliqua accedendum.

Aër eligendus quantum poſſibile eſt temperatus: ſi ad alterum tamen extremum uergit, ad tenuem potius quàm ad craſſum inclinet. Conclaue orientem æſtiuum ſpectet, inter uernalem uidelicet & aquilonem. Tnrbulentus & nebuloſus atq; obſcurus fugiatur. Solitudo, quantum religio permittit, tenebræ, ſolicitudo, & aſsidua nimis circa aliquam rem cogitatio, dimittantur, & paradiſi potius delitiæ, quàm inferni cruciatus mente uoluantur. Aſpectus ſit rerum uiridium, & florentium herbarum, reſq́; odoratæ per cubile & ſternantur & ſuſpendantur. Sed iam ad alias intentiones accedendum.

Euacuatio redundantium in uentriculo & toto corpore humorũ, per hunc modum procuranda. Vbi per tres dies P. T. quieuerit, hanc potionem in aurora bibat: Paſſularum, foliorum ſenæ, polypodij, ana ℥.s. in aqua fontis uel pluuiali tãdiu bulliãt, donec tertia pars conſumpta ſit: reſiduo abiectis herbis addantur catholici ʒ. 6. ſyrup. de pomis ℥.1. Dehinc per ſeptem dies alia potio bibatur, in hunc modum parata: Agrimonium, abſintbij & boraginis coma paribus portionibus, in aqua coquãtur, herbiſq́; abiectis aquæ ℥.3. ſyrup. biſanthini ℥.1.s. adijciatur. Sumpto ſepties hoc potu, ſequenti mane hæc catapotia deglutiantur: Aloës, agarici, rhei barbarici ana ℈. s. pilularũ aggreg. ʒ.s. cum ſaccharo ſ. conficiantur. His peractis, uentriculi regio hoc decocto ex alto cadente perfundenda: Abſinthij manip. 2. roſarum manip. 1. ſcœnianthos ʒ.2. maſtiches, gariophyllorum, ſeminis aneſi, careos, & cumini ana ʒ.1. in tribus aquæ partibus, unica uini, & media aceti, ad tertiam bulliant, & lana in decocto madente, ex alto

ſupra ea loca adſtricta,fiat ut liquor cadat.

Quo peracto, uẽtriculus ad umblicũ uſq; hac mixtura illinendus: Olei de abſinthio,roſacei,rutacei ana ℥.1.pulueris gariophyllorũ,maſtiches,piperis longi,macis ana ℈.1.ceræ albæ,& aceti parum,fiat unguendum. Præcordium uero dextrum ſub quo eſt iecur,ſequẽti unguentum:Succi cichorij ℥.2.olei de abſinthio ℥.1.pulueris ſandalorũ citrinorum, roſarum rubearum ana ʒ.1. ceræ & aceti roſati parum. fiat linimentum. Siniſtrum, lienis regio,hoc: Olei rutacei ℥.1.ſ.pulueris radicum capparorum ʒ.1. ceræ & aceti ſcillitici parum. fiat unguentum. Prouidendũ præterea ut bona ſit aluus,uel iniecto clyſmate tali:Succi betæ,mercurialis,maluæ ana ℥.5.olei rutacei ℥.3. ſalis ʒ.6.Vel balano huiuſcemodi pulueris:Hieræ,diacolocynthidos ʒ. 2.ſalis nitri ʒ.1.mellis cocti quantum ſufficit:conficiatur balanus.Vel ſi hæc fortè moleſta fuerit, uices eorum ſupplebit ʒ. pulueris ſenæ, quæ communiter paratur,adiecta ſacchari parte.Vel iuſculum ex uitello oui, additis fecis uini ſubtiliſsime contritis drachmis duabus.

Picra Galeni. Supra omnia conducet Galeni picra,pondere ʒ.2.uel ℈.4.obuoluta pane tenui,quo in myſterijs utuntur, in aqua abſinthij madefacto. Verum quia hiera uel picra,non bene apud communes ſeplaſiarios paratur,ideo non ab re fore putaui uerum Galeni præparationis modum adſcribere,qui habet,cinnamomi partes 2.maſtiches, xylobalſami,aſari,ſpicæ,croci ana partem 1.aloës lotæ partes 100.

Nemo autem miretur ſi cinnamomum duplicaui,quia quod uulgò cinnamomum dicunt,non uerum cinnamomũ eſt,ſed caſia. Tradiderunt autem nobis antiqui,etiam qui Galenum præceſſerunt,cũ uero caremus cinnamomo,eius loco dupla caſia eſſe utẽdũ.Vocaui igitur caſiã cinnamomũ,quia ita uulgò uocatur.Duplicaui eam,antiquorũ obſequens præceptis,qui imbecilliorem ſcientes,pro ſimplo cinnamomo dupliciter eius accipi iuſſerunt. Hanc picram ſi P.T. ſæpe per horam ante exiguam cœnam acceperit,mirum in modũ ex ea iuuabitur,& eam non immeritò dici ſacram agnoſcet. Verũ in magnis æſtibus erit ab ea abſtinendũ,atq; eius loco,mixtura ex electuario Indo uocato,& diaprunon ſumẽda,ut ſint utriuſq; drachmę duæ.

Et hæc quidem ſufficere uidentur ad omnes ſcopos ſuperius dictos complendos.Vnus tamen adhuc ſupereſt,quem ſuprà omiſerã, quoniam directè ad curationem pertinere non uidebatur,ſanguinis uidelicet per ora uenarum ſedis prouocatio:ex hoc enim ſanguis ater,qui ad ſuperiora uel repit uel repere poteſt, & diſtrahitur & uacuatur:experientiaq; ipſa docuit, ex eius fluxu ferè in totum cuncta ceſſare ſymptomata.Propterea hanc prouocationem uelim & nunc, hoc eſt,antequam deſinet uer,fieri:atq; alijs annis citius,hoc ipſo ſcilicet uere inſtante,necnon autumno.Quibus uero ingenijs,licet eorum ſint pleni medicorum libri,ego tamen ueluti expeditius & minus moleſtum laudo,ut per hirudines uenis illis admotas fiat.Quorum opus duplici modo augere poſſumus,abſcindendo uidelicet earum caudas:neq; enim ob hoc ſugere deſinunt:uel ſi poſtquam oppletæ ceciderunt,uapor aquæ in ſede recipiatur:hoc enim modo tan

tum ua

tum uacuatur ſanguinis, quantum optamus.

Poteram hoc loco finem facere, quoniam expleta iam ſunt, quæ ab initio iudicaui neceſſaria. Addere tamen adhuc uolui nonnulla, ut locupletius & P. T. quam ſummopere diligere cœpi, necnon peritiſsimo & eloquentiſsimo Iuriſconſulto Franciſco Bellenzino, qui te mihi per literas commendauit, ſatisfaciam. Vſus diacalaminthes, modo Galeni in libro de tuenda ualetudine paratæ, mirè conducet: uerum uerenda eſt eius nimia caliditas, & propterea erit cum roſaceo ſaccharo minuenda. Proderit & mane betonicam herbam mandere, & bene attritam deglutire. Nō leue quoq; auxiliū erit ex rheo barbarico eodem modo manſo & deglutito, & ex rheo pontico uocato, ſi illius ſemidrachma, huius integra ſit: uocato dico rheo pontico: quia radix eo nomine nunc dicta, centaurij maioris radix eſt, nō rhei. Proderit & maſtiches granum, & nux myriſtica, quam moſchatam dicunt, & ore detenta & deglutita. Item zingiberis conditi fruſtulum: cui æſtatis tempore myrobalanus chebula etiam condita adijciatur. Citro quoq; condito, hyeme quidem ſolo cortice, æſtate ſimul cum cortice pulpa, concoctio mire roborabitur. Mirè quoque iuuabunt flores roriſmarini ſaccharo conditi.

Hæc ſunt quæ in hoc biduo, publicis lectionibus & alijs negocijs impedito, mihi pro P. tuæ ſanitate occurrerunt. Quibus ſpero, Deo optimo fauente, à quo eſt & ſalus & omne bonum, te optatam ſanitatem conſequuturum. Valeat P. T. meiq; in ſuis ad Deum precationibus ſit memor. Ex Ferraria. VII. Idus Maij, M. D. XXXII.

EPIST. V. pro illuſtriſs. domina Alphonſa, tumore uteri cùm multis ſymptomatibus laborante.

CASVS huius præclariſsimæ D. adeò difficilis cognitu mihi uidetur, ut non modo abſenti, ſed etiam præſentibus, quotidieq; cuncta indicia examinātibus, magnā ingerere debeat perplexionem. Quantū tamē ex ſchedula oſtenſa poſſum conijcere, ſatis uereor, ne tumor pręter naturam uteri ceruicem infeſtet. Moueor ad hoc ſuſpicandū; ex doloris quaſi continua moleſtia, imò ut in fine ſcribitur, Nunc cōtinua, ex mingendi difficultate, capitis grauitate, pulſus frequentia, renum dolore, appetitus proſtratione. Locum autem huius tumoris puto eſſe partem anteriorem, quæ uerſus ueſicā eſt. hincq; ſtranguriam & dyſuriam fieri, doloremq; in pectine, præcipue dum mingit. Quod uero aliquando, præſertim noctu, magnam urinæ copiam emittat, euenire puto, quoniam iacendo (maxime ſupino corpore) tumor à ueſica elongatus exire libere urinam permittit. Ex ſimili etiā cauſa fieri, id eſt, tumore, quòd ſanguis aliquando exeat cōglobatus: ex quo enim libere exire non ualet, aliquo tempore in uteri concauitate manēs coagulatur: ad quod facit ſanguinis aquoſi ſegregatio, qui non ita impedire poteſt ab exitu, ſed uiā exeundi inuenit. Quòd modo in ſiniſtra, modo in dextera parte doleat, accidere puto ex ipſa tumeſcente parte, modo in unā, modo in aliam partem uergente: ad

quod

quod etiam addit ſanguis ille cõglobatus,qui & ipſe reuoluitur. Flatus quoq; & inflatio in inteſtinis coarctata,& urina retenta, uterum utrinq; obſidentes,dolorem augent,& ad totum quandoq; imũ uentrem extendunt. Quòd à ſexta hora uſq; ad duodecimam plus ſentit moleſtiæ,fortè euenit,quia iam peracta ſecunda cõcoctione, id eſt, genito & diſtributo ſanguine,facto ex cibo accepto in prandio, deſcendentibus etiam excrementis alui & ueſicæ, locus ubi eſt tumor & comprimitur & trahitur. Quòd nõ bene cubet ſupra dextrũ latus, eſt argumento,tumorem conſiſtere uerſus ſiniſtram. Cauſam huius tumoris arbitror eſſe materiã cõmixtam ex ſanguine ſatis pituitoſo, cum exigua bilis portione. Quod enim dolor aliquando uel mitigetur,uel quaſi totus auferatur,præter cauſas ſuperius tactas, accidere puto ex eo,quòd bilioſa pars in tumore collecta,quãdoq; ut tenuior ſaltem aliqua ex parte exhalat,remanet tamen ſemper obtuſus quidã dolor,à ſanguine illo pituitoſo factus,in una uẽtris parte,id eſt,uteri ceruice congregato:quem qui ſcripſerũt, obtenebratum & obſcurum ſenſum uocant.His coniecturis, quas quàm breuiſsime potui, recitaui,mihi uidetur,ægritudinẽ huius excellentiſs.D. eſſe tumorẽ præter naturã ceruicis ſeu colli,ut uocant,uteri: & ſequi ex eo dolorẽ,uelut ſymptoma:foueri tamen à ſanguine ad ipſum uterũ longo ex morbo debilem fluente:& inflatione,id eſt,uento,ex imbecillitate tũ ipſius uteri,tum naturalium membrorum genito, & urina retẽta:quam retentionem etiã exiſtimo eſſe ſymptoma tumoris facti ab eo,obſtructione in collo ueſicæ per uiciniã coarctato. Cõiungi etiã aliam malam affectionem,hoc eſt,malam temperaturam humidã uteri, laxantem ipſum & imbecillam reddentem, ad concoquendũ proprium nutrimentum,& retinendum.

Intentiones curatiuæ.

Ex quibus elicio intentiones curatiuas:quarum prima & dignitate & propoſito, mihi uidetur eſſe euacuatio humoris in tumore collecti: & quia eum in augmẽto eſſe credo,iudico euacuationem fieri debere ex admixtione aliquorum repellentium cum diſcuſsiuis,hoc eſt,reſolutiuis. Sed quia fortaſsis totum corpus repletum eſt, ideo prædominantium in toto corpore humorum,prius eſt facienda purgatio : uel ſi admixti cum ſanguine uiderentur,roburq; adeſſet,ſecanda uideretur uena interior cubiti, quam hepaticam uocant:ſimul enim diſtractio fieret & plenitudinis amotio:deinde ad localia poſſet accedi.Ipſa quoq; mala temperatura uteri,cum(ut uidetur)ſanguinẽ pituitoſum pro cauſa habeat, purgationem deſiderat,quæ tamen non nouam ſuggerit intentionẽ.Siquidem ablata pituitæ copia,tam tumori quàm iſti malæ tẽperaturæ prouidebitur. Verum quia hic morbus non eſt in totum factus, ſed quotidie fit:non ſolum curationi ſubditur,ſed etiam præſeruationi: quæ fiet roboratis naturalibus membris,& ad gignendum bonũ ſanguinem factis idoneis:ſimulq; ipſo utero ut nutrimentũ ualeat bene concoquere,bonumq; ſanguinem retinere,& in propriam ſubſtantiam conuertere,ac deteriorem uſq; ad tempus euacuationi debitũ ſeruare.Erunt igitur intentiones curatiuæ, phlebotomia,prudentiæ præſentium medicorum relicta: purgatio ſuperabundãtium humo-

rum

rum:diſtractio:uacuatio humorũ tam in tumore quàm in utero cõtentorum.Roboratio uteri & naturalium membrorum,hoc eſt, iecoris & uentriculi: ita enim ea nunc uocant.

Purgatio,ſi abundare uidentur craſsi & tenaces humores,non antea facienda eſt, quàm attenuati fuerint & inciſi: ſin minus, ſaltem uiæ aperiendæ ſunt:ad quæ conferre uidentur ſequentes potiones.

Decoctionis radicũ aſſari factæ ſecundum artem uncias 4. ſyrup. de duabus ra.unc.1.s. fac potionem depuratam & claram. Odoratã redde cum modico maceris. Sumpta ter hac potione, dentur catapotia quæ recipiunt rhei barbarici electi,ſed nõ à cortice mundati,ʒ.s.agarici electi ℈.s.maceris gra.6.cum uino odorifero fiant pilulæ 5. Catapotia hæc leuia deſcripſi,quoniam,ut audio,lubrici ſatis uentris eſt.Si tamen nõ plenè purgaſſe uiderẽtur,poſſent pluries repeti, aucto etiam,ſi opus uideretur,rheo barbarico & agarico.

Facta congrua euacuatione per uentrẽ,ad diſtractionem ueniendum,quæ uarijs ingenijs facienda eſt,adeò ut non ſolum diſtrahantur humores,ſed etiam uacuentur. *Diuerſio.*

Vomitus utrunque expleret:& ideo ſi nõ difficulter uomit,laudarem ut excitaretur cum facilibus,addẽdo tamen aliquid quod phlegma euacuaret,ut agarici decoctionem:quod tamen fieri nolo, niſi poſt aliquot dies à uentris purgatione. *Vomitus.*

Vrinæ quoq; prouocatio,aliquo modo deriuat,& aquoſitatẽ uacuat:nec uerenda eſt,quum à Galeno & Paulo maxime in hoc caſu cõmendetur,& ab Auicẽna ipſo,qui nec Erythrodanũ quidẽ,id eſt, rubiam quam uocãt tinctorũ,eſt ueritus.Ego autem, Dei ope,nonnullas mulieres per huiuſcemodi urinas mouẽtia curaui,quæ ex uſu adſtringenti quotidie ad peius labebãtur. Diſtrahit quoq; frictio, maxime ſuperiorũ partium,quæ primo molli linteo, deinde aſpero faciẽda.Cõmendant etiam Galenus & Paulus poſt frictionẽ, unctionem ex melle cocto,qua & ego uſus ſum,addendo oleũ,modo chamæmelinum,modo liliaceũ.Proderit etiam diuerſionis gratia cucurbitulas apponere utriq; hypochondrio uel ſub mammis, digitoſq;, qui minimo proximi ſunt,adeò alutis adſtringere,ut rubor cum dolore moueatur.Proderit & exercitiũ,quo ſuperioribus partibus corporis motis,cæteræ quieſcant. Sanguinem quoque ex naribus prouocare,ualde utile foret. *Diuretica.* *Frictio.*

Vacuationibus his,& diuerſionibus factis,ad loca ipſa ueniẽdum eſt uarijs ingenijs,balneo uidelicet uel ſeſsionibus,fomẽtis, unctionibus,tam extrinſecus adhibitis quàm iniectis: ſuffumigijs, peſsis, cataplaſmatibus,emplaſtris,ſacculis.

Balneum ex decoctione harum herbarũ faciendum: Roſarũ albarum,ſeminũ earum,rubi ſummitatũ uel florũ,ſi inueniri poſſunt,abſinthij florũ & foliorũ,chamæmeli,althææ,alceæ,quam alij candelariam,alij herbam ungaricam uocant:matricariæ,plantaginis cum radicibus ana manip.1.Coquantur hæc omnia in tribus partibus aquæ pluuialis,& quarta parte uini nigri ſtyptici,& herbis in ſolio manentibus fiat uel balneum uel ſeſsio bis in die. *Balneum.*

Vnguentū pro uentre. Vnctio uentris poſt balneum hoc modo paratur: Roſarū, matricariæ, ſeminis lini ana unciam unā. Bulliāt in libra una uini nigri ſtyptici, ad cōſumptionē mediæ partis, & abiectis herbis addatur uino olei roſati ℥.1. olei liliorū alborū ℥.2. bulliantq; ſimul in uaſe duplici, ad uini conſumptionē, & ipſo oleo uenter ab umbilico infrà inungatur, lanaq; illota ſuperponatur, ſed aliquid etiam ipſius olei molli lana exceptū naturalibus ſub peſsi forma indatur. Ex eiſdem rebus emplaſtra fieri poſſunt, & ſacculi pleni, in uino & aqua calidis calefacti ſuperponi.

Suffumigia poſſunt fieri ex puluere roſarū, macere & maſtiche eliquato, ad congruam figuram compoſita.

Hepar & ſtomachum confortantia. Ad robur epatis & ſtomachi multum conferre ſcio, ſi parum rhei barbarici maſticetur & deglutiatur.

Valebit & hæc cōfectio: Piſtaciorū electorū ℥.3. pulueris maceris, roſarum rubearū, cinnamomi ana ʒ.1. zucchari albiſsimi diſſoluti in aqua roſacea per balneum Mariæ uocatum, uel ad ſolem deſtillata, quantum ſufficit: fiat confectio iuxta modum conſuetum.

Nux myriſtica. Proderit etiam aliquando myrobalanûm chebulam cōditam, puluere cinnamomi inſperſam, mane comedere. Item nucem myriſticam, quam uocant moſchatam, conditam.

Abſinthite uinum. Tum hoc aromatico puluere poteſt in ſuis eſcis uti: Roſarū rub. electarū, ſandalorum citrinorum ana ℥.1. cinnamomi ℥ s. piperis albi, maceris ana ʒ.1. zucchari optimi ad pondus omnium. Vti uino abſinthite ualde utile puto. Quod ſi in parato forſan non inueniretur, ex tempore in hunc modum parabitur: Accipiantur molliores cauliculi abſinthij recentis, ſi inueniri poſſunt: ſi non, ſicci: digitiſq; aliqualiter intorqueantur, ſi recentes ſunt, ut uidelicet aptiores ſint ad uim tribuendam, & per horam ante cibum infundantur uino aromatite ſtomachico, ſtypſeoſq; alicuius participe: poſt horam, quando uidelicet bibēdum erit, cum linteolo uinū coletur, & ſi nimis amarū uidebitur, cum alio ſimili, ſed non abſinthite, temperetur.

Regio quoq; naturalium membrorū (medium illud ſpatiū, quod eſt inter umbilicū & os ſtomachi) ſæpe foueatur uino & oleo, ita ut ſint uini odorati ſtyptici partes tres, olei omphacij, id eſt, facti ex oliuis immaturis pars 1. in quibus bullierint roſæ, abſinthium, & menta odorata.

Stomachicum unguentū Galeni. Vngi quoque poteſt unguento ſtomachico Galeni bene compoſito: quod tamen uix puto bene cōponi poſſe, quia uera Spica caremus. Et hæc quidē de membrorū naturaliū roboratione dicta ſint.

Vterus ex dictis rebus, quas ad tumorē laudauimus, ſatis meo iudicio roborabitur. Si tamen amplior roboratio uideretur neceſſaria, foueri poterit ſpongijs uino madefactis, in quo folia myrti, menta, & roſæ bullierint, addita quinta parte aceti. Earūdemq; rerum fumus per os uteri recipiendus eſt. Et hæc quidem ſatis explere uidentur intentiones neceſſarias.

Verum libet præterea amplius nōnulla ſubtexere, (quoniā ægritudo ipſa multis ex cauſis quas ſilentio prętereo, difficilis eſt) prędi-

ctis

ctis intentionibus deſeruientia:inter quæ præcipuus uidetur hic ſyrupus:Rhei pōtici ueri,ſi haberi poteſt,hoc eſt,ex Ponto portati ʒ.1. uel ſi haberi non poteſt,loco eius rhei communis ʒ.s.turbit electi & mundi ʒ.s.myrob.cheb.ʒ.1.roſarū,mētæ ſiccæ ana manip.1. Fiat decoctio ſecūdū artē,& ex ea ſyrupus longus cū melle roſaceo,in quo dum coquetur,bulliant in linteolo raro cinnamomi ʒ.s.ſandalorū & maceris ℈.2.Hinc bibātur duæ,tres,uel ad ſummū quatuor unciæ: leuiter enim purgabit,cōcoquet,roborabit.Interdum quoque utendum his pilulis:Rhei barbarici electi cum cortice ſuo ℈.1.turbit electi & mundi ℈.2.maceris,roſarum ana ℈.s.cum electuario de ſucco roſarum fiant pilulæ 15.ſumantur 5.uel 7.hora ante cibum.

Syrup.electus.

Quoniam feſtinat nuncius,finem faciam,ſi unū addidero, quod uidelicet urgēte dolore,& immoderato fluxu,adeò ut periculum uideatur,ne uires plus nimio proſternātur,non eſt uerendus uſus Narcoticorum.Ego enim illorum beneficio quandam mulierem,ſimili morbo,ſed longe grauius uexatam,multos annos præſeruaui. Inter reliqua autem eam compoſitionem ualde utilem inueni,quæ Sazenea à Ioanne Meſue nuncupatur. Hæc ſunt quæ mihi in hoc breui tempore,alioquī & publicis lectionibus,& alijs negocijs occupato, occurrere:in quibus benignū lectorem deſidero:quoniam nec mihi reuidendi,nedum amanuenſi reſcribendi tempus datum eſt.Si quid tamen offenderit excellentiſsimos doctores,qui hæc uiſuri ſunt,nō dedignentur id mihi ſignificare,ut ego uel recantem, uel rationem oſtendam quæ me mouerit,quam breuitati ſtudens,prætermiſi.

Narcotica.

Sazenea apud Meſuen.

AT cum mihi ſit amplius nonnihil temporis condonatū,addam nonnulla.Vſum aniſorum, albo ſaccharo coopertorū (ut fieri ſolet) cōmendo,addito ipſi ſaccharo modico maceris.Ad dolorem ſedandum & reſoluendum,mediocriterq; roborandum,ſummè ualebit cataplaſma aluo appoſitum,ex radicibus liliorum alborum,uitellis ouorum,& oleo roſaceo omphacio. Ad idem,alijs non iuuantibus: Adeps coturnicis,ſi haberi poteſt,miſceatur cum oleo chamæmelino,& ℈.s.croci & opij addatur. Si haberi adeps ille nō poteſt,loco eius ſumatur anſerinus. Oua nuperrime nata adhuc calida,ſi ſorbeantur,mire conferunt,nec deſpiciatur remedium quia uulgatum. Et ſi quando fluxus urgebit,puluis pulchrorum corallorū rubrorum ſupponatur.

Oua recentia.

Ad dolorem ſedandum & reſoluendum:Oua,adeps anſeris, medulla cruris cerui,cum roſaceo ſoluantur,addaturq; parum croci,& cum lana illota bene molli inijciantur.Hinc eadem lana infuſa in uino & oleo,uel roſaceo,uel cotoneorū,uel myrtino,iuxta maiorem minorémue adſtringendi neceſsitatem, inferiora omnia umbilico membra,& anteriora,poſterioraq; tegantur. In oleo ex glandibus expreſſo,magnam habeo fiduciam ad reſtringendum. Meliloton uerū,quod eſt ſertula campana,in bona ſapa coctum,additis quinq; uitellis ouorum,in aceto uſq; ad duritiem coctis,roſaceo oleo diſſolutum confortat,dolorem ſedat,& reſoluit.

Meliloton.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER VNDECIMVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Ferrarienſis medicus, Ioan. B. Montano, eiuſdem artis profeſſori eminentiſs. S. D. Exponitur caput 21. libri primi Galeni de differentijs pulſuum, iuxta antiquā translationē.

QVANQVAM ea in me minime agnoſco, quæ tu nimio fortaſsis amore ductus (malo enim hoc, quàm adulandi ſtudium in te ſuſpicari) mihi per tuas literas adſcribis: eam tamen mentē Dei opt. max. munere in me cōperio, ut omnes iuuare, & amicis quidpiā in re præcipue literaria petētibus, ſemper cupiā ſatisfacere, atque ijs præſertim, qui medicinalis ſciētię ſtudioſi, nō Barbarorū uerbis ueluti mancipia ſeruiūt, ſed rationi & experimento nixi, medicinæ decreta ex ipſis potius fontibus, quàm ex turbidis lacunis haurire deſiderant. In quorū numero cum te iam pridem eſſe cognoſcam, quod petis, quantū per imbecillitatē meam licuerit, conabor abſoluere. Petis autē, ut ijs quæ à Galeno, uel à Barbaro potius interprete, libro primo de differentijs pulſuum, cap. in uulgata editione 21. obſcure ſcribūtur, lucem expoſitionis adijciā. Quod ut cōmodius exequi ualeam, primo de quibus pulſibus loquatur, oſtendam. Secūdo, primā quam ſubijcit figurā, deſcribā. Tertio ad expoſitionē uerborū me uertā, ſimulq; ſecūdam figurā depingā. Vt igitur ad rem ipſam accedam, dico Galenū cap. 17. agere incepiſſe de pulſibus in eo genere inæqualibus, quod à motu ſumitur: iuxta cuius motus conſiderationem dicimus aliquos pulſus ueloces, aliquos tardos, aliquos inter hos mediocres. Duasq; in eo ſtatuiſſe differentias, unā quæ in unica arteriæ parte generationem habet, alteram quæ in pluribus. Primámque in tres præterea alias ſecuiſſe: quoniam aliquando quiete media motus interciditur, aliquando nulla quidem quies interuenit, ſed motus ipſe non ſemper ſibi parem habet celeritatē, aliquādo motus qui finem accepiſſe uidebatur, iterū redit. De primo genere, hoc eſt, in quo motus continuitas media quiete intercipitur, cap. egit 18. nouem in eo inueniens differētias. Secundum, in quo nulla quies interuenit, ſed diuerſitas ſola celeritatis & tarditatis, ulterius bifariā diuiſit, quoniā aliqui regulam quandam ſeu uniformitatē in hac ſeruant mutatione, alij irregulariter ac diuerſimode motum uel intendunt, uel remittūt. De primis 19. cap. decernens, ſex eorū inuenit differentias. De ſecundis agere cœpit cap. 20. ſub nomine pulſuum anomalam uerſionem facientium, uerſionem dicens, celeritatis mutationem, quæ à celeritate ad tardita-

tem,

tem, uel è contrario, uel à mediocritate ad utrumuis fit extremum: quam uerſionem illi pulſus irregularem facere dicuntur, qui nõ certo ordine uel intẽduntur, uel remittuntur: ſed cum, exempli gratia, primam partem æqualiter celerẽ habuerint, aliam tardam habebunt. Poſſunt autem facilioris doctrinæ gratia præcedentes, hoc eſt, qui regularem uerſionem faciũt, hac triangulari figura oſtendi, ubi quãtum ſecunda pars à prima properando uel morando recedit, tantũdem tertia uariat à ſecunda.

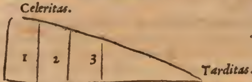

Figura pulſuum regularem facientium mutationem, id eſt, uniformitatem. *Prima figura.*

Secundi, hoc eſt, ij quos nunc declarare intendimus, qui uidelicet irregulariter uertuntur, per hanc oſtenduntur:

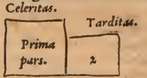

Figura pulſuum duas ſenſiles mutationes habentium. *Secunda.*

In hoc ſecundo genere quandoq; duas, quandoq; tres oſtẽdi motus differentias dicit Galenus: quandoq; etiam ſe quartæ imaginem depræhendiſſe: poſſeq; fortaſsis à quopiam, qui in hiſce ſe diligenter exercuerit, quartam illam manifeſte cognoſci, ea tamen in totũ prætermiſſa, de ijs ſe acturũ dicit, qui multoties & ſibi, & ijs qui optime artẽ pulſuũ aggreſsi ſunt, manifeſte apparuerunt: in quibus uidelicet arteriæ motus, aut duas, aut tres ſenſiles differentias facit. Et addit ſi duę fuerint, ſex fore cõplicationũ modos: ſi tres, quatuor & uiginti. Et hæc quidem eſt primæ particulæ huius uigeſimiprimi capitis ſentẽtia, quòd male à præcedẽti capite diſiunctũ cũ fuerit, obſcuriorẽ Galeni mentẽ reddidit. Quam ut locupletius aſſequamur, ſciẽdum per ſecundã figuram ſuperius deſcriptã cognoſci eos pulſus, qui duas ſenſiles differentias habẽt, diuiſo uidelicet in duas partes toto arteriæ motu. Si quis uero cognoſcere eos pulſus uoluerit, qui tres differentes ad ſenſum motiones habent, ad ſequentem figuram reſpiciat.

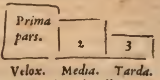

Figura pulſuum tres ſenſiles mutationes in eodem motu facientium. *Tertia.*

In ea quippe intelliguntur tres in eadem motione differentiæ in uelocitate, ſicuti per aliam figuram pulſus cognoſcitur, qui duas tãtummodo differẽtes habet motionis partes. Reſtat declarare, cur in primo genere ſex tantum cõplicationes enumerentur, & in hoc ſecũdo quatuor & uiginti, quum in primo nouem, in ſecundo ſeptem & uiginti diuerſitates contingant, ſicuti ſequentibus figuris oſtẽditur.

Prima figura continens omnes complicationes uelocis, tardi, ac commoderati pulſus, quotquot excogitari poſſunt in duabus partibus diaſtoles, uel in duabus partibus ſyſtoles, in uno eodemq́; pulſu.

	Prima pars.	*Secunda.*			*Prima pars.*	*Secunda.*	
1	Velox	Tarda		6	Tarda	Commoderata	
2	Velox	Velox	*inutilis propoſito.*	7	Cõmoderata	Tarda	
3	Velox	Commoderata		8	Cõmoderata	Velox	
4	Tarda	Tarda	*inutilis propoſito.*	9	Cõmoderata	Cõmoderata	*inutilis propoſito.*
5	Tarda	Velox					

Nouem igitur ſunt, nec plures, cõplicationũ differẽtiæ, quas imaginari in hoc genere eſt poſsibile: quarum tamen ſex ſunt, quæ ad hoc genus uerè pertinent, quia ueram inæqualitatem habent, tribus ceu æqualibus reiectis, ſecunda uidelicet, quarta & nona. Illa enim tota uelox, hęc cõmoderata: ſicuti quarta penitus tarda exiſtit: atq; ut ſequẽs eſt, æqualib. pulſibus, nõ inæqualibus cõnumerãdæ. Si enim eundẽ pulſum, ut ipſe Gal. ait, nulla interueniẽte quiete bis poſueris fieri, unũ & æqualẽ efficies pulſum. Ex his autẽ patet primæ partis huius uigeſimiprimi capitis expoſitio, quę ad eũ uſq; locũ pertingit, ubi hæc uerba in antiqua editione legũtur, *Homalis igitur in his tribus.* quę quidem pars lucidioris expoſitionis gratia in tres particulas ſecari poteſt. Primo enim enumerantur differentiæ quæ in his duobus generibus inueniri poſſunt, debetq́; hæc pars cum præcedentibus hoc pacto coniungi: Verum nũc de ijs agendum, qui aperte & nobis, & ijs qui optime artem pulſuum tractarũt, multoties apparuerunt: quãdo uidelicet motus arteriæ aut duas ſenſiles differentias, aut tres facit. Duabus igitur differentijs exiſtentibus, ſex erũt complicationes, quæ inter reliquas proxima iã figura recenſitæ ſunt: prima uidelicet, tertia, quinta, ſexta, ſeptima & octaua. In tribus uero quatuor & uiginti, quas ſicuti cõmemoratas priores per figurã aliã oſtendemus, ubi Galeni omnia circa hanc primum dicta expoſuerimus: qui ſecundo loco, in ea particula, cuius initium, *Cur utiq;.* cauſam reddit, quare cum ſint tres motus differentiæ, uelocitatis ſcilicet & tarditatis, & commoderationis, quæ per binas motus partes multiplicatæ nouem cõſtituunt diuerſas inuicẽ cõplicationes, ſex tantũ in hoc genere differẽtias eſſe dixerit: claraq́; eſt, ex his quæ ſæpius dicta ſunt, huius particulæ ſententia. Si qua uero remanet in ea dubitatio, caſtigata iſtius editionis litera, remouebitur. Vbi enim legitur, *Cur utiq; unquam aut tribus.* lege, *Cur uero tribus.* Et ubi, *Alterutro diuerſorum motuum,* lege, *utroq; differentium.* Illis autem uerbis, *ſi cognoueris eundẽ pulſum,* addẽdũ *quòd,* & legẽdũ, *Si cognoueris quòd eundẽ pulſum.* Et ubi ſcribitur, *unum homalum,* lege, *unum totũ homalum.* Et ubi habetur, *tres aſcendunt.* lege, *abſcedunt:* ut textus integer à fine capitis uigeſimi, cum principio capitis uigeſimiprimi connexus ita legatur,

Emẽdatus Galeni locus ueteris traductionis.

Sed nunc de ijs agendũ qui aperte & nobis & ijs qui optime artẽ pulſuũ tractarũt, multoties apparuerũt, quando uidelicet motus arteriæ aut duas differentias, aut tres facit. Duabus igitur exiſtentibus, ſex erũt cõplicationes, in tribus uero uigintiquatuor. Cur uero tribus exiſtẽtibus pulſibus, utroq; dif-

ferentiũ motuũ,ueloci & tardo & cõmoderato.differẽtias dicimus ex dicta cõplicatione eorũ non nouẽ,ſed ſex fieri,ita utiq; diſces. Si cognoueris quòd eun dẽpulſum deinceps bis ſupponẽs fieri,nulla quiete media exiſtẽte unũ totũ homalũ operabere. Et ſecũdum hoc ex nouẽ cõplicationibus tres abſcedunt &c.

In fine demũ huius partis,eo loco, *Si uero & aliqua*, excludit dubitationem circa ſuperius dicta cõtingentẽ. Dictum eſt enim eos pulſus eſſe æquales,qui utraſq; partes uel tardas,uel ueloces,uel cõmoderatas habent:uidetur enim inæqualitas quædam in his quoq; intelligi poſſe,ut,ſi ambæ quidẽ partes celeres ſint,ſed una ſit altera celerior. Prætermittendã autẽ eſſe nũc dicit hãc differẽtiã, ceu multam in ſe obſcuritatẽ continentẽ:parteſq; huiuſcemodi uarietatẽ habẽtes ueluti pariformes inuicẽ eſſe accipiẽdas,& pulſus ex his cõpoſitos tanquam uerè æquales,ab hoc genere ſegregãdos. Et hæc quidẽ eſt Galeni mẽs,quam nõnullis locis caſtigatis,eruere non eſt difficile: nã ubi habetur, *amplior eſt*, lege, *ampliorem*, ubi *tribui*, *tribuet*: ubi *ut his eiſdem & fortaſsis ſibi paribus*, lege, *ut eiuſdem & inuicem æqualibus.* Sic clara erũt quæcũq; à Galeno de primo hoc inæqualiũ pulſuũ genere dicta ſunt,in quo ſcilicet duas tantũ diuerſas partes cõſideramus. Alterũ uero genus ex tribus differentibus partibus cõſtãs bene intelligere nequimus,niſi ante oculos figurã,quã Gale. ſubijcit, poſuerimus, quæ nõ ſolũ in iſtis noſtratibus exemplaribus, ſed in pleriſq; etiam Græcis deeſt:ſimulq; nonnulla ante eam uerba, totum intellectum interturbãtia,in uno tantum codice,hactenus apud ędes S. Ioannis & Pauli Venetijs inuenta,ſubijciam. hæc ſunt: Similiter ſi tres ſupponens inuicẽ differentes motiones,in earum ſingula tres pulſus permutando complicueris,ſeptem quidem & uiginti erũt omnes figuræ,quarum tamẽ tres æqualitatem incidere neceſſe eſt,ueluti ſequẽti figura manifeſtatur.

Figuræ pulſuum tres differentes partes in celeritate in eodẽ pulſu habẽtiũ.

	1	Velox	Velox	Tardus
Inutilis.	2	Velox	Velox	Velox
	3	Velox	Velox	Commoderatus
	4	Velox	Tardus	Tardus
	5	Velox	Tardus	Velox
	6	Velox	Tardus	Commoderatus
	7	Velox	Commoderatus	Tardus
	8	Velox	Commoderatus	Velox
	9	Velox	Commoderatus	Commoderatus
	10	Tardus	Velox	Tardus
	11	Tardus	Velox	Velox
	12	Tardus	Velox	Commoderatus
	13	Tardus	Tardus	Tardus
	14	Tardus	Tardus	Velox
	15	Tardus	Tardus	Commoderatus
	16	Tardus	Commoderatus	Tardus
	17	Tardus	Commoderatus	Velox
	18	Tardus	Commoderatus	Commoderatus

19	Commoderatus	Velox	Tardus
20	Commoderatus	Velox	Velox
21	Commoderatus	Velox	Commoderatus
22	Commoderatus	Tardus	Tardus
23	Commoderatus	Tardus	Velox
24	Commoderatus	Tardus	Commoderatus
25	Commoderatus	Commoderatus	Tardus
26	Commoderatus	Commoderatus	Velox
Inutilis. 27	Commoderatus	Commoderatus	Commoderatus.

Hac figura ante oculos poſita, facilia redduntur quæcunq; de ſecũdo hoc inæqualium pulſuũ genere à Galeno ſunt dicta. Cõſtat enim tres ex uigintiſeptem hiſce pulſibus, uerè eſſe æquales: ſecundum uidelicet, quoniam tres partes ueloces habent: decimumtertium, qui tardas: ac uigeſimumſeptimum, qui commoderatas. Et propterea uerè à Galeno ſtatim ab initio huius capitis dictũ eſſe, uigintiquatuor tantum eſſe huius inæqualis pulſus complicationes. Tres enim hi, non quia ad hoc genus pertineant, ſed ad explendas quaſcunq; imaginari in eo genere cõplicationes poſſumus, in hac figura ſunt repoſiti. Liquet & illud, quod ſecũdo à Galeno in hac parte dictũ eſt, duodecim ex huius ſecundæ figuræ pulſibus in primam figurã recidere, primum uidelicet, tertium, quartum, nonum, undecimum, decimumquartum, quintumdecimum, decimumoctauum, uigeſimum, uigeſimũſecundum, uigeſimumquintum, uigeſimumſextum. Primus enim & quartus primã partem uelocem, aliam tardã habent, ſicuti primus primæ figuræ: in hoc inuicem differentes, quòd primus uelocitatis, quartus tarditatis plus habet. Tertius & nonus huius figuræ, in tertium recidunt primæ, à uelocitate incipiẽtes, & in cõmoderationem deſinentes. In hoc & ipſi inter ſe differentes, quòd tertius plus uelocitatis quàm cõmoderationis habet. Nonus ẽ cõtrario plus cõmoderationis quàm uelocitatis. Vndecimus & decimusquartus, ad quintũ primæ reducuntur: principiũ tardũ, finem uelocẽ habentes: licet in undecimo uelocitas, in decimoquarto uincat tarditas. Ad ſextũ primę, decimusquintus, & decimuſoctauus referũtur, à tarditate initiũ capientes, & in cõmoderationẽ deſinẽtes, ita tamẽ, ut in decimoquinto tarditas, in decimooctauo cõmoderatio dominetur. Cũ ſeptimo cõcordant uigeſimuſſecundus & uigeſimuſquintus, ex cõmoderatione ad tarditatem trãſeuntes: ſed is quidem cõmoderationis, ille plus habet tarditatis. Demũ uigeſimus & uigeſimuſſextus huius cõfigurationis, octauo primæ concordant, ex commoderata ad tardam motionem procedentes, uincente tamen in uigeſimo uelocitate, in uigeſimoſexto cõmoderatione. Hæc quidem eſt Gal. ſententia ad eam uſq; partẽ, cuius initiũ, Et fiet utiq; & hæreſis hic, uel ut habet alia litera, diæreſis: in qua Gal. diuerſas ait ac diſſidentes opiniones in hoc loco naſci poſſe, quibuſdam omnes in primą figura ſtatuẽdos pulſus putantibus, qui duos tantum motus in una diaſtole habent: alijs magnitudines attendendas dicentibus: & ſi æquales fiunt, in prima figura, ſi altera alteri duplex, in ſecunda collocantibus. Hanc opi

nionem

nionem ſi ſequuti fuerimus, duodecim nuper enumerati pulſus ad ſecundam figuram pertinebunt, utpote alteram motionis ſpeciem ſemper geminam habentes. Nã primus (exempli cauſa) uelocitatem tarditati duplicẽ habet, ſicuti tertius cõmoderationi. Decem quoq; reliquos ſi cõſideraueris, unam alteri motionẽ duplicem habere cognoſces: & propterea iuxta hanc ſecundam opinionẽ, ad ſecundam ſpectant figuram, qui aliam ſequendo opinionem, ad priorem pertinerẽt, cum duas tantũ habeant diuerſas motiones. Subdit deinde Galenus, ſe conaturũ fuiſſe ut hanc litem dirimeret, ſi magnum inde lucrum ſe conſequuturum in arte putaret: ſed ſatis eſſe hoc tantum ſtatuere, quòd modo altera motionũ per maiorem fit quàm reliqua dimenſionẽ, modo utraq; æqualiter ſe habẽt. Hoc enim ſi quis tandiu memoria tenuerit, donec diſcat quid earũ ſingula apta ſit demõſtrare, in utrã maluerit figurã duodecim connumeratos pulſus reponat.

Demum in ultima huius partis portiuncula, manifeſtum eſſe dicit, reliqua duodecim, huius ſecundæ figuræ genera, quæ in totum ſunt inæqualia, nullam cum primæ figuræ pulſibus habere communicationem: hiſq; hanc ipſam inæqualitatem, quæ in tribus uidelicet attẽditur unius motionis partibus, manifeſte adſcribi: illis uerò qui primæ figuræ cõmunicãt, nõ uerè: & ſunt à primo ſecundũ ordinem numerando, quintus, ſextus, ſeptimus, octauus, decimus, duodecimus, decimuſſextus, decimuſſeptimus, decimuſnonus, uigeſimuſprimus, uigeſimuſtertius, uigeſimuſquartus. Dicũtur autẽ duodecim hi pulſus ſecundum tres differentias habere inæqualitatẽ, non quidẽ quòd tres illas motiones ſpecie diuerſas habeant, hoc enim tantum ſex eorum conuenit: ſexto, qui primam uelocem, ſecundam tardam, tertiam habet cõmoderatam. Septimo, qui primam uelocem, ſecundam cõmoderatam, & tertiam tardam. Duodecimo, qui primã tardam, ſecundam uelocem, tertiam commoderatã. Et decimoſeptimo, qui primam tardam, ſecũdam cõmoderatam, tertiam uelocem. Et decimonono, qui primam commoderatam, ſecundam uelocem, tertiã tardam. Ac uigeſimotertio, qui primam cõmoderatam, ſecundam uelocem, & tertiam tardam habet. Sed uel quia omnes diuerſas habẽt, ſicuti ſex nũc enumerata genera: uel ſi duæ extremæ motiones ſunt ſimiles, per intermediam ab eis diuerſam dirimuntur, ita ut in una diaſtole tres animaduertere peculiares diuerſas motiones liceat: quod ſex reliqua genera percurrenti facile cõſtabit, ſcilicet quintũ, octauum, decimum, decimumſextum, uigeſimumprimum, uigeſimũ quartum. Quintus enim licet primam & tertiam partem ueloces habeat, prima tamen à tertia per ſecundam, quæ tarda eſt, dirimitur: & octaui, prima & tertia ueloces, per mediam commoderatam diſtinguuntur: & decimi, extrema tarda, media uelocitate ſegregantur: ſicuti decimiſexti tarditates, commoderatione: & uigeſimiprimi commoderationes, uelocitate: & uigeſimiquarti, tarditate. Quoduis igitur horum generum conſideranti liquidò patet, quòd ſi à prima motione incipias, tres ſemper differentes motiones annotabis. Et hæc quidem eſt earum capitis huius partium expoſitio, quæ aliquam ob-

ſcuritatem ob barbaram interpretationem habent. Nam quę ſequuntur, ubi de pulſibus agitur, qui dicroti, non diſcreti, ut habet communis lectio, ab Archigene uocati ſunt, ſatis clara uidentur. In quibus tamen ſi quid fortè te dubitare contigerit, idq; mihi ſignificaueris, conabor quantum tenues uires meę poterunt, omnem tibi ſcrupulum eximere. Vale, &, quod facis, medicinam à fontibus, non à turbidis riuis haurias. Epiſtolæ meæ medicinales quas ſub prælo, & annotationes in Meſuen, quas ſub incude habeo, me in reſpondendo fecerunt tardiorem. Ferrariæ. IX. Februarij, M. D. XXII.

EPIST. II. pro D.N. Regienſ. inflatione lubricitateq; uentris, appetitus deiectione, & concumbendi impotentia laborante.

QVATVOR ſunt de quibus conqueritur præſtantiſsimus hic uir: quòd cibū nō appetit, quòd inflationē uenti inſtar in uetriculo & inteſtinis ſentit, quòd uētrē nimis lubricū habet, quòd ad uenerea impotēs ferè eſt. Quæ licet tā uehementia non ſint, ut debitas ciuileſq; ac conſuetas auferant actiones, atque (ut ſequens eſt) neque morbi proprie dici, neque ſymptomata morborū poſsint: quia tamen nonnihil impedimento nunc ſunt, & uerendū ne procedente ætate (agit enim annū 44.) in peius ruant, deterioremq; aliquam inferant moleſtiam, ideo cōſilium petit ad cauēda futura, & amouēda pręſentia. Cuius uoto ſatisfacturi, aliqua neceſſaria præfabimur, quibus nō animaduerſis, nec præſeruatio, nec curatio recte fieri poſſet. Affectus hi, licet uarij ſint, unam tamen habuerunt, ſicuti ipſe narrat, præincipientem cauſam, immodicū uidelicet & intempeſtiuū uenereorum uſum: quo ferè per quinquennium perſeuerante, non ſolum genitalia, ſed & naturalia membra magnā imbecillitatē contraxere: euacuatis enim multis per frequentiores cōcubitus ſpiritibus, genitalia mēbra laſſa, & ueluti flaccida, laxataq; adeò remanſere, ut non ſolum ad ſupflua opera, ſed & ad ea quæ huic ætati cōgruerēt, ſint inualida. Ex eadē cauſa, concurrente etiam temporis importunitate (ferè enim pleno ſtomacho cōcumbebat) ipſa naturalia membra, uentriculus & hepar, reddita ſunt debilia, & propterea deminuto in eis calore inflatio gignitur: appetitus cibi proſtratus eſt, & retentoria facultas non perfecte ſuo fungens officio, excremēta uētris liquidiora exire permittit. Naturalium autem horum membrorum impedimenta impotentiam illam coēundi fouent: ſiquidem prima ac ſecūda concoctione non debite perfecta, tertia non ita perfici poteſt, ut poſtquam reliqua corporis membra, quæ ut ipſe narrat, fortia ſunt, ſuam alimenti portionem acceperunt, tantum ſuperſit alimenti, quod ad multiplicandum ſemen ſufficiat: atq; hoc pacto, ad impotentiam concumbendi, præter genitalium imbecillitatem, ſeminis quoq; defectus concurrit, qui ex naturalium membrorum debilitate quodam modo dependet. Vt igitur quæ agenda ſunt, recte inueſtigemus, conſiderandum

Intempeſtiuæ Veneris incommoda.

F.

dum eſt hanc concumbendi impotentiam ſymptoma quoddam exiſtere, actionem uidelicet deminutam, à mala temperatura, frigida & ſicca, genitalium pēdentem. Ex defectu enim ſpirituum, & ultimi alimenti, quod in ſemen uertendum eſſet, membra illa diu exinanita frigiditatem & ſiccitatem contraxerunt ultra eam quàm naturaliter habebant. Alterum autem horum, id eſt, defectus ſeminis, à naturalibus membris pēdet, ſicuti ſuperius demonſtratum eſt. A quibus alij quoq; affectus in principio recitati originem trahunt, uentris enim lubricitas, quæ & ipſa ſymptoma eſt, malam uentriculi temperaturā & inteſtinorum ſequitur frigidam & humidam, quæ nunc fouetur à materia pituitoſa, ex mala concoctione facta. In quam etiam alia affectio, id eſt, inflatio illa referenda eſt: quæ ſi læderet manifeſte operationes, morbus eſſet in receptaculo, uel in numero. In uacuitatibus enim uentriculi & inteſtinorum adeſt res, quæ adeſſe non deberet. Pendent ergo quoquomodo uniuerſa hæc à mala naturalium membrorum temperatura impenſius frigida, & minus (plus tamen quàm deceret) humida. Non negarim tamen & atram bilem in liene, & circa hypochondria, imò in uniuerſo ſanguine abundantem, tùm natura, tum ex accidenti (reſtricto ſanguinis atri per ani uenas fluxu, qui euenire olim conſueuerat) ſua frigiditate malam temperaturam frigidam, & inflationis generationem adiuuare, ſicuti ſiccando humiditatem quadantenus remittit.

Erit igitur prima intētio, & à qua inchoandum, euacuatio pituitæ, & atræ bilis in toto corpore, & præcipue circa naturalia membra repertæ. Secunda, malæ temperaturæ, factæ per ſua contraria, calida ſcilicet & modice ſicca, remotio. Tertia inflationis in naturalibus mēbris abūdantis diſſolutio. Quarta, naturalium membrorū ut ſuo melius deinceps fungantur officio, roboratio. Sed hæc ad præſeruationem potius, quàm ad curationem ſpectat: ſicuti & uictus ratio, quam ſtatuere quintam poſſumus intentionem. Sexta, factam in membris genitalibus coërcebit intemperiem, & ex ea pendentem imbecillitatem. *Intentiones curatiuæ.*

Quæuis autem harum intentionum ita explenda eſt, ut ad alias interim quoq; oculus habeatur. Nam (ut à prima exordiamur) per ea medicamenta abundans materia uacuabitur, quę nō ſolum purgent, ſed & malæ temperaturæ aduerſentur, naturalia membra roborent, & inflationem diſſoluant: quæ tametſi diuerſa eſſe poſsint, & ex his quæ parata apud officinas ſemper ſunt, & ex his quę de integro componi poſſunt, nonnulla tamen à me deſcribentur, quæ noſtro propoſito melius conducere uidentur.

Prima ſunt catapotia, quæ habent, agarici præparati ℈.2. rhei barbari ℈.1. lapidis Armenici toties loti ut nec odorem, nec ſaporem amplius in aqua dimittat, & demum ter quoq; abluti cum aqua roſ. gr. 16. cinnamomi electi, piperis lōgi, maſtiches, ſpicæ nardi electæ ana ℈.1. aloës bene ex uino Cretico lotæ quantum omnium reliquorum pondus, reformentur cum eodem uino, deglutianturq; drachmæ pōdere, uel mane, uel per horam unam ante leuem cœnam. *Catharticum atræ bilis.*

Conducent & hæc:℈.2.pulueris hieræ picræ Galeni,quam ſimplícem uocant,cum elota aloë,Galeni,non Meſue modo compoſitæ: & ℈.1.agarici præparati cũ uino Cretenſi commixta, additis granis duobus lapidis Armenici,ut ſuperius docuimus,loti. Aut ex eiuſdẽ hieræ ℈.2.& ℈.1. pilularum aggregatiuarum Ioannis Meſue. Quòd ſi amaritudinem non abhorreret,prodeſſet ſummopere puluis,qui haberet hieræ,ut ſuperius diximus,paratæ ℈.2.ſenæ,turbiti ana ℈.s.zingiberis ℈.s.ſacchari ʒ.2.qui cum uino, uel iure pulli gallinacei bibi poſſet. Tempore autẽ medio inter unam & aliam purgationem, mane ubi ſurrexit,& penè ſe cõcoxiſſe cœnam ſentit, ſorbeat abſq; aliquo liquore ſyrupi de corticibus citri unciam, cũ dimidio tanto oximelitis ſimplicis. Mixtura enim hæc concoctionẽ adiuuabit,craſſitiemque ac tenacitatem humorum auferens, eos uacuationi reddet aptiores.

Auicennæ caput male inſcriptum.

Expleta prima hac intentione,quo pacto ſecunda explenda ſit,breuiter docet Galenus,& eundem ſequutus Paulus: optima frigidæ,& humidæ tẽperaturæ aiens auxilia,acria omnia,id eſt,quæ acuta uulgò dicuntur:quibus miſcenda ea quæ adſtringũt abſq; manifeſta infrigidatione.Ex proportione illis reſpõdere oportere,quæcunq; extrorſum adhibentur.Scire autem uelim medicos,ſi qui fortè hæc noſtra legerint,caput 25. Auicennæ,male in uulgatis codicibus inſcribi,de cura malitiæ complexionis frigidę & humidæ in ſtomacho: ſi quidem non antè aggeret de compoſitis,quàm de ſimplicibus diſtẽperantijs.Inſcribendum autem eſſe illud caput,de cura imbecillitatis uentris ſecundum Empiricos,& ſecundum Quintum. Reſpõdẽt enim quæ ab initio capitis ſcribuntur,capiti quarto,iuxta Gręcam diuiſionem,libri ſeptimi Therapeutices Galeni.Ea autem,quorũ principium,Illa uero &c.reſpõdent curationi qua utebatur Quintus, ex eodem capite à Galeno accepta.Innitentes igitur Galeno,non Auicennæ,dicimus,ad remouendam diſtemperantiam frigidam & humidam,poſt binamuel ternam purgationem,utẽdum puluere facto ex duabus partibus piperis longi,& parte una maceris(uulgò Macẽ uocant)& æquali cinnamomi. Optimumq; præſidium eſſe, pauciſsimum potum uini antiqui uehementer calidi, in quo ſi abſinthij coma per aliquod tempus maduerit,longe erit præſtantius. Et mulſum confectum ex duobus ſextarijs uini antiqui potẽtis,cui adſit auſteritas in guſtu,unoq; electi mellis:quæ tandiu ſimul bulliant, quoad ferme dimidium uini ſit conſumptum,terq; per ſacculũ excoletur,in quo 20.pars pro uini portione ſit pulueris ex piperis longi partibus duabus,cinnamomi parte 1. gariophyllorũ parte media. Extrorſum autẽ ab ore uẽtriculi uſq; ad umbilicũ inungẽdũ cerato, quod habet olei de Spica odoriferi,olei de maſtiche ana ℥. pulueris gariophyllorum,maceris,ſandalorum citrinorum ana ʒ.s.ceræ albæ, & aceti roſati parum.Et hæc dicta ſint de ſecunda intentione.

Tertia,hoc eſt,inflatiõis diſſolutio,ſi ex his quæ ſuprà docuimus, non plenè abſoluta fuerit (euacuata enim materia , & mala amota temperatura,auctoq; calore,ueriſimile eſt inflationem ceſſare) ſed reliquiæ

reliquiæ adhuc ſuperſint, utendum medicamento, quod Diatrionpipereon dicitur, non uulgari illo quidem, quod Meſuen ſequuti communiter præparant, ſed eo, quod quarto Salubrium libro Galenus docet. Habet autem id trium piperum ſingulorum partes 25. aniſiq;, thymi, & gingiberis partes 4. quæ optimo melli, & exactiſsime deſpumato commiſcentur. Datur autem ſæpius in die, ante & poſt cibum. Proderit & oleo antiquo uentrem ungere, cui octaua caſtorei pars ſit adiecta.

Gal. Diatrionpipereon.

His peractis, ſi non tantum roboris naturalibus membris acquiſitum fuerit, ut cibum appetere, tandiuq; retinere ualeant, donec concoctus planè ſit, nec uentris lubricitas remiſerit, indendum maius robur eis eſt, quod quarta pollicebatur intentio. Vtendum igitur rheo barbarico ſcrupuli pondere, ipſum ſicut eſt maſticatum uacuo ſtomacho deglutiendo, addendaq; cerato paulò ſuperius deſcripto, media uncia olei cotoneorum.

Cuncta autem quæ diximus irrita erunt, niſi congrua uictus ratio coniungatur. Vitanda igitur mali ſucci alimenta, & ad concoquendum difficilia. Longior uero fuerim, ſi ſingula hæc enumerauero, alioqui non ſolum medicis, ſed cuiuis etiam ciuiliter educato ferè cognita. At ſi nonnulla ſelegero ex omnibus, noſtro propoſito magis congruentia, breuitati ſimul & utilitati melius conſulam.

Alimenta probatiſsima.

Ex carnibus igitur præcipuè ſunt, turdi, perdices, turtures, phaſiani, auiculæ, lepores, capreoli: poſt has gallinę, & columborum uel ſylueſtrium, uel in turribus nutritorum pulli, uituli, uerueces, hœdi. Ex granis, oryzæ, & lentes, prima abiecta aqua: chondrus, id eſt, far, hordeum. Ex fructibus, pira, & cotonea, auellanæ, piſtacia, uuæ paſſæ. Paſſas uuas cum dico, non eas ſolum intelligo, quæ ex Corintho feruntur exiguis acinis, quas Romanias uulgò nominant, quia & eodem nomine Peloponneſi partem appellant, ubi Corinthus eſt, ſed ubicunq; paratas, ſi pingues, ſi cum auſteritate quadam dulces, ſi tenuis corticis ſint: tales enim & per ſe laudantur, & propoſito noſtro plus quàm reliquæ conducunt. Mâla, quæcunq; ad hyemem reſeruata, adſtringentia aliquo modo in guſtu ſentiũtur: oliuæ, & cappares.

Vuæ paſſæ. Corinthianæ.

Ex oleribus, mentha, origanum, intybum, præcipuè ſylueſtre, aſparagi. Ex piſcibus, parui, fontini, petrini, non tenaces, non multum pingues. Ex uinis, flaua, odorata cum quadam auſteritate, uel amaritudine. Omitto multa non ſolum ad cibos, potusq; ſpectantia, ſed ad aërem, ſomnum, exercitium, ac reliqua quæ non naturalia uocãt, ueluti omnibus nota: & ad ultimum, hoc eſt, genitalium membrorum roborationem accedo.

Quanquam enim his actis, quæ ſuperius dicta ſunt, ſperandum eſt malã temperaturam genitaliũ deperituram, atq; ipſa debitum robur conſequutura: nonnulla tamen ſubijcientur huic rei idonea, non omnibus cognita: fruſtra enim ea ſcribũtur, quę cuiuis ſunt manifeſta. Horũ aliqua per os ſumenda, aliqua extrorſum admouenda. Ex primis aliqua ſimplicia, aliqua cõpoſitã. Inter ſimplicia hęc maxime conueniunt. Radix, quę ab Arabibus ſecacul, uulgò geniculam, uel geni-

Venerem excitantia.

chellam, alij ſigillum ſanctæ Mariæ, alij, quòd folia eius ſimilia fraxi no ſint, fraxinellam uocant: ego polygonatō à Dioſcoride uocatam puto. Lingua auis: hanc reponit Auicen. lib. 3. inter medullas, lib. autem 2. plantam arbitratur: foliorum enim eius, & corticis medicinas ſcribit. Serapiō arborem eſſe dicit ſimilem arbori Dirdar, id eſt, *Vlmus.* Vlmo, quam & arborem Cimicum uocāt, corrupto tamen & hic nomine: culicibus enim, non cimicibus ſimilia ſunt, quę in Vlmi ueſicis inueniuntur animalia. In fraxino tamen, nō in ulmo, inuenitur res, *Linguæ auis nulla apud antiquos mentio.* quæ Lingua auis nunc dicitur: de qua nulla mentio apud antiquos, nedum ut facere ad uenerem ſcribatur. Linguam quidem anſeris laudat in hac re Plinius libro 30. unde fortè deriuari potuit, quod de auis lingua Arabes ſcripſerunt.

Scolymus. Scolymi radix, Cardum Auic. uocat lib. 3. Harſuſum lib. 2. Articoc cum uulgò, uolentes (ut arbitror) dicere Alcoccalon, uoci coccalon, *Xiphion.* quæ pineam ſignificat, articulum Arabum more addentes. Xiphij *Gladiolus.* ſuperior radix in uino. Eſt autem Xiphion Græcis, nobis Gladiolus, in aruis naſcens, folio ad gladij ſpeciem acuto, à quo & nomen accepit: binas radices habens, ſeperiorem, quæ & craſsior: inferiorem, quæ tenuior & ueluti arida eſt. Et hæc de ſimplicibus.

Compoſitionū apud recentiores & antiquos magna eſt copia: inter quas ego hanc elegi, ceu non ſolum ad concubitum, ſed ad robur membrorum omnium, inflationisq; in prima cōcoctione genitæ diſſolutionem, optime facientem. Recipit autem radicum eius ſatyrij, quod triplici tantum folo conſtat, lilio ſimili, niſi minus eſſet: granorum pini, radicum paſtinacæ ana partes 20. zingiberis, ſeminis aniſi, & erucæ ana partes 10. caudarum ſcinci, cinnamomi, ſeminis bulbi ana partes 4. moſchi quintam partem unius partis, mellis electi & deſpumati quantum ſatis ſit: radices in melle coquantur, caudæ, bulbi, & ſemina bene cum melle contrita addantur, & ubi ab igne hæc ſubmoueris, reliqua in puluerem redacta ſuperadde, cunctaq; exactiſsime commiſce, & in uitreo naſe reconde, utereq; mane & ueſperi.

Multa quoq; à medicis ſcribuntur extrorſum ad hunc uſum admouenda, in quibus cauendum, ne nimis exiccent: id autem conſequemur, ſi aliqua humectantia commiſcuerimus, ueluti ſeſaminum, aut amygdalinum oleum uel etiam commune ex bene maturis oliuis paratum.

Miſceantur igitur amygdalinum oleum, & quod ex Saliunca præparatum de Spica uocant, æquis portionibus, & pudenda, & quæ circunſtant partes inungantur.

Aut amygdalino oleo ſtyracis quarta pars, & benzoi decima adijciatur. Vel ex oleo ſeminum cucurbitæ, cui pyrethri octaua pars, & uigeſima moſchi ſit adiecta.

Laudat Paulus Aegineta oleum cui parum radicis narciſsi, uel pyrethri, uel cocci gnidij, aut ſtaphidos agriæ, aut ſeminis urticæ ſit adiunctum. Hæc igitur ſunt præſidia, quibus ſpero iuſto uigori præſtātiſsimum hunc uirum reſtituendūm, Deo optimo adiuuante, cui decus & honor. Ferraria, VIII. Calend. Septemb. M. D. XXIX.

EPIST. III. Ioannes Manardus P. Nicolao Caſtellanio, Philoſopho & medico inſigni, de Citri ſemine.

ALIVD ex alio negocium in cauſa fuit, ut hactenus literis tuis nõ reſponderim, gratiſsimis mihi quidem & deſideratiſsimis, ut ab amico proficiſcentibus, de quo iandiu nihil intellexeram. Sed quarum auxerit gratiã, quòd ex his cognoui, te non in eorum medicorũ numero eſſe, qui tantum barbaris fauent autoribus, ut nihil illis ſapiat, niſi quod barbariẽ oboleat, & putidas illas literas, in quibus ab adoleſcentia nutriti ſunt, & in quibus conſenuerunt. Tantum autem uideo te ab his abhorrere, & in contrariam abijſſe ſententiam, ut meæ tibi placuerint epiſtolæ, alioqui parum dignæ, ut à tam emunctæ naris uiro, qualẽ te ſemper cognoui, legantur, nedum probentur. Vel ex hoc uno igitur puto eas tibi placuiſſe, quòd poſthabita multorum autoritate, liberè ueritatem ſequuntur, etſi ſemper fortaſsis nõ aſſequantur. Tantũ autem uideo eas tibi placuiſſe, ut ad augendum earũ numerũ, petas ut diſcordiam ſubmoueam Auicẽnæ in Citri ſemine, quod lib. 2. ſuæ medicinæ, calidum, in cõmentario de uiribus cordis, frigidum, & in tertio quidem ordine, facit. Quod quidem onus his libenter dimitterem, qui illum ſibi in idolũ erexere. Apud enim me non tanti eſt, ut in eo multas, hac etiam apertiores, non cognoſcam repugnantias: nec in diuerſis modo libris, quales ſunt quos tu adducis, ſed in uno eodemq; libro, eademq; libri parte, ſicuti quadam ad Pactũ Mantuanũ medicum epiſtola, in populo arbore olim demonſtrauimus: de qua quater eodẽ libro, hoc eſt, lib. ſuæ medic. 2. ſcripſit, & ſemper diuerſa. Vt tamen tibi morem geram, dabo operam, ut ipſum, ſi fieri poteſt, à cõtradictione in hoc uindicem. Theophraſtus, ut quantum poſſum alte exordiar, lib. 4. de hiſtoria plãtarum, ſub nomine mâli Perſicæ & Medicæ, arborem deſcribit, Adrachnes folio, aculeatam, poma ferentem odorata quæ non mandantur. Citra autẽ ferentem intellexerit, an uocata Arantia, ſciri certe non poteſt: quia proceritatis arboris non meminit, quę his magna, illis ita deeſt, ut arbuſta potius uideri poſsint quàm iuſtæ arbores. Sed nec figuram pomo dedit, quæ in Arantio orbicularis, in Citro oblonga eſt. Vergilius in Georgicis ſub Medicæ arboris nomine, ferentem Arantia de ſcripſiſſe abſq; dubio uidetur, cum libro ſecundo canit:

Auicennam ſecum pugnare in Citri ſemine.

Media fert triſtes ſuccos, tardumq; ſaporem
Felicis mâli, quo non præſentius ullum,
Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ,
Miſcueruntq; herbas & non innoxia uerba,
Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena.
Ipſa ingens arbos, faciemq; ſimillima lauro,
Et ſi non alium latẽ iactaret odorem,
Laurus erat, folijs haud ullis labentia uentis,
Flos apprime tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

Hæc ille. At Dioſcorides eodē nomine uſus, non eandem rem cū Vergilio, hoc eſt, Arantiū, ſed Citrum intellexit, mâlum eius oblongū eſſe dicens, rugoſum, colore auri, & cum grauitate odoratum. Galenus quū arborē mâlum Medicā appellet, fructum, non mâlum Medicū, ſed Citrion uocari ab omnibus ſcribit: id dubio procul intelligens, quod Dioſcorides: carnē quippe edi dicit ſicuti corticē: quod de Arantio intelligi nequaquā poteſt, carnē uel non habente, uel ſi habet, non talē ut mandi per ſe poſsit. Serapion, Dioſcoridis & Galeni uerba afferens, nō de alia re ſe loquutū oſtēdit, quàm de qua illi. Quod & pariter dicendū de Auic. in 2. ſuæ medic. lib. de Citro eadē ſcribente quæ Dioſc. Galen. & Serapion. Vnus igitur hic erit tuendi

Prima contrariæ dictionis ſolutio.

Auicennam modus, ut de Citro Dioſc. & Gal. in 2. ſuæ medic. lib. eū loquutum dicamus: in cōmentario de uiribus cordis de Arātio. Sed quia Arantiū in lib. 1. in tractatu de urinis, & lib. 5. uocauit Citrangulū, & ſemen quoq; ipſius Arantij æque amarū ſentimus ſicuti Citri, quod eſt caloris argumentū, ideo hęc tibi fortè non ſatisfaciet reſpōſio. Et propterea alia uia inuenienda eſt, qua hanc ſubmoueamus re-

Altera ſolutio.

pugnantiā. Dicamus igitur, Galenū ſequētes, quòd quum duplicem in hoc, ſicuti ferè in cuiuſuis alterius fructus ſemine, inueniamus partē, unam quidem extrinſecus quæ ueluti cortex eſt & tegmen, aliam interiorem ueluti nucleum: de hac in commentario de uiribus cordis, de alia in 2. medic. lib. loquutū Auicennam. Hanc, ne fortè ficta à nobis credatur, in Citri ſemine diuerſarum partium conſideratione, facit Galen. lib. 7. de ſimplicibus medicamentis: ab initio enim capitis in quo agit de mâlo Medica, in ſemine (per ſemen totū id, ut arbitror, intelligēs, quod carnē & nucleū interiacet) dominari dicit acidam qualitatem ac ſiccādi uim, adeò ut in tertio ſit ordine ſiccantiū & infrigidantiū. Prope finem autem capitis, nucleū, qui eſt uerum ſemen, amarū dicit, ſiccareq; & diſcutere in ſecundo ordine. His igitur duobus modis uel altero eorū tueri quis Auicennianus ſuum magiſtrum poterit, ne ſibi repugnare in Citri ſemine uideatur. Quomodo autem ueritati eodē capite non repugnauerit, defendāt alij. Ego

Auicennæ lapſus in toto Citro.

loca monſtrabo, ubi à ueritate uideri poteſt deuiaſſe. Corticem Citri calidum eſſe ait in primo ordine, ſiccum in fine ſecundi: quum Galenus ſiccum abſolute in ſecundo, nec calidum, ſed uel cōmoderatum dicat, uel parum infra temperamentum. In alia cōtrarietate, carnem calidam dicit, quam Galenus & Paulus frigidam. Sed neq; in ſemine Galeno penitus cōcordat: facit enim calidum in primo, & ſiccum in ſecundo, dicente Galeno, quòd diſcutit & ſiccat in ſecundo. Decoctū eius ſuauem oris odorem, & corpus pingue reddere: quorū poſtremum nec à Græcis, nec à Serapione ſcribitur, & omnem excedit rationē. Acidam eius partem eſſe bonum nutrimentum gutturi & pulmoni: quorū utrunq; rationi, alterum contrarium eſt etiam Serapioni, nocere pulmoni affirmanti. Eandem ſedare mulierum infirmitatem, obſcuro ſanè ſenſu, & ſi de menſibus intelligatur, ut locus ille requirit, à Dioſcoridis ſententia alieno, qui edi à mulieribus dicit, πρὸς τὴν κίσσαν, id eſt, faſtidia quæ ipſis prægnantibus ſuperueniunt: quarum

quarũ Ariſtoteles quoque meminit,libro de animaliũ hiſtoria ſeptimo.Cogitẽt qui Auicennã colunt, quomodo his reſpõdeant:ſciátq; nõ temere in toto ſecũdo libro inueniri caput in quo nõ ſimilia his, & longe etiam maiora errata diligẽs lector ualeat inuenire.Tu uero perge ut cœpiſti,& pluris ſit tibi ueritas, quàm multorũ quantũuis magni nominis,multis ſeculis præſcripta autoritas. Vale. Ex Ferraria, XV. Calend.Martias, M. D. XXIII.

EPIST. IIII. *Ioan.Manard.Hieronymo Carrazono medico inſigni,de libyſtico,cordumeno, cardamomo,coralina.*

Ex tribus quatuórue quæ à me petis doctiſs. paritérq; amiciſsime Hieronyme,uix unum eſt in quo tibi,neſcio etiam an plenè,poſsim ſatisfacere. Verũ enim Liguſticũ, ſeu (ut Galenus uocat) Libyſticũ, uix ſemel cõſpexi,neq; tunc quidẽ ſatis certe.Semen enim ſolũ mihi monſtratũ eſt,cui quidem ea omnia quadrabãt, quæ à Dioſcoride ſcribũtur:erat quippe nigrũ,oblongũ,odoratũ,acre,& fœniculi figura. Sed quia neq; folia,neq; radicẽ uidi,affirmare certò nõ auſim Liguſticum fuiſſe. Vulgarem uero hanc herbam,quam pro Liguſtico paſsim herbarij oſtendũt,apij ſemper ſpeciem putaui.Sed cum ad certum eam caput referre laboro,mutare ſententiam cogor,atq; ad ſecundam potius Dauci ſpeciẽ redigere:uerũ & hoc nõ abſq; formidine,donec partes eius omnes exacte fuerim contẽplatus, quod tempeſtas anni nunc non patitur.

Liguſticum. Libyſticum.

Vulgare Liguſticum uel ad Apium uel ad Daucum redigendum.

Cordumeni ſeu Carui agreſte à Serapione uocatum,nõ eſt ambiguum id eſſe quod Græci & Latini Cardamomũ uocãt. Reſpõdent enim quæ eo capite à Serapione dicũtur ex Dioſc. ſententia,his quæ Dioſcorides ipſe de Cardamomo ſcripſit,nõ abſq; tamen multis erroribus,quorũ nõnullos afferre nõ ab re putaui,nõ tui cauſa,quem norim ex eorũ numero nõ eſſe,qui hiſce Arabibus medicis adeò afficiũtur,ut nõ aliũde medicinã haurire uelint,quàm ex illorũ turbidis lacubus:ſed propter hos ipſos,ſi qui fortè tales in Academia ueſtra reperirẽtur.Atq; ut multa mittã quæ in electione peccauit, atq; alia nõnulla leuiora,in medicinis pro lato uerme Aſcarides ſcripſit, quũ ſint hi minimi uermes,& infimo inteſtino hærẽtes: Latus adeò magnus,ut tota ferè interior inteſtinorũ membrana,in eũ uerſa uideatur,ut quadã ad Pactũ epiſtola olim aperuimus.Vbi etiã Dioſcorides miſceri dicit ad unguẽta ſpiſſanda.Serapion oculorũ uertit collyria.A primo errore nec Auicen.immunis fuit,ſub eadem Cordumeni uoce de Cardamomo ſcribẽs,pro Lato uidelicet uerme, Aſcaridem ponens.Quid uero uterq; per Cardamomũ intellexerit, bonus erit uates qui diuinauerit.Nullum ſiquidẽ in eo cap.Græcũ autorem affert Serapion: quod magno indicio eſt,eſſe medicinam nouam,antiquis medicis incognitam.Duplex uero quum faciãt,maius ſcilicet & minus,in maiore deſcribendo parum inter ſe ſunt cõcordes:

Cordumeni. Cardamomũ.

Errores aliquot Serapionis.

Cardamomũ Arabum antiquis medicis incognitum.

Hæc ille. At Dioſcorides eodẽ nomine uſus, non eandem rem cũ Vergilio, hoc eſt, Arantiũ, ſed Citrum intellexit, mâlum eius oblongũ eſſe dicens, rugoſum, colore auri, & cum grauitate odoratum. Galenus quũ arborẽ mâlum Medicã appellet, fructum, non mâlum Medicũ, ſed Citrion uocari ab omnibus ſcribit: id dubio procul intelligens, quod Dioſcorides: carnẽ quippe edi dicit ſicuti corticẽ: quod de Arantio intelligi nequaquã poteſt, carnẽ uel non habente, uel ſi habet, non talẽ ut mandi per ſe poſsit. Serapion, Dioſcoridis & Galeni uerba afferens, nõ de alia re ſe loquutũ oſtẽdit, quàm de qua illi. Quod & pariter dicendũ de Auic. in 2. ſuæ medic. lib. de Citro eadẽ ſcribente quæ Diorſc. Galen. & Serapion.

Prima contradictionis ſolutio.

Vnus igitur hic erit tuendi Auicennam modus, ut de Citro Dioſc. & Gal. in 2. ſuæ medic. lib. eũ loquutum dicamus: in cõmentario de uiribus cordis de Arãtio. Sed quia Arantiũ in lib. 1. in tractatu de urinis, & lib. 5. uocauit Citrangulũ, & ſemen quoq; ipſius Arantij æque amarũ ſentimus ſicuti Citri, quod eſt caloris argumentũ, ideo hęc tibi fortè non ſatisfaciet reſpõſio. Et propterea alia uia inuenienda eſt, qua hanc ſubmoueamus repugnantiã.

Altera ſolutio.

Dicamus igitur, Galenũ ſequẽtes, quòd quum duplicem in hoc, ſicuti ferè in cuiuſuis alterius fructus ſemine, inueniamus partẽ, unam quidem extrinſecus quæ ueluti cortex eſt & tegmen, aliam interiorem ueluti nucleum: de hac in commentario de uiribus cordis, de alia in 2. medic. lib. loquutũ Auicennam. Hanc, ne fortè ficta à nobis credatur, in Citri ſemine diuerſarum partium conſiderationẽ, facit Galen. lib. 7. de ſimplicibus medicamentis: ab initio enim capitis in quo agit de mâlo Medica, in ſemine (per ſemen totũ id, ut arbitror, intelligẽs, quod carnẽ & nucleũ inter iacet) dominari dicit acidam qualitatem ac ſiccãdi uim, adeò ut in tertio ſit ordine ſiccantiũ & infrigidantiũ. Prope finem autem capitis, nucleũ, qui eſt uerum ſemen, amarũ dicit, ſiccareq; & diſcutere in ſecundo ordine. His igitur duobus modis uel altero eorũ tueri quis Auicennianus ſuum magiſtrum poterit, ne ſibi repugnare in Citri ſemine uideatur. Quomodo autem ueritati eodẽ capite non repugnauerit, defendãt alij.

Auicennæ lapſus in toto Citro.

Ego loca monſtrabo, ubi à ueritate uideri poteſt deuiaſſe. Corticem Citri calidum eſſe ait in primo ordine, ſiccum in fine ſecundi: quum Galenus ſiccum abſolute in ſecundo, nec calidum, ſed uel cõmoderatum dicat, uel parum infra temperamentum. In alia cõtrarietate, carnem calidam dicit, quam Galenus & Paulus frigidam. Sed neq; in ſemine Galeno penitus cõcordat: facit enim calidum in primo, & ſiccum in ſecundo, dicente Galeno, quòd diſcutit & ſiccat in ſecundo. Decoctũ eius ſuauem oris odorem, & corpus pingue reddere: quorũ poſtremum nec à Græcis, nec à Serapione ſcribitur, & omnem excedit rationẽ. Acidam eius partem eſſe bonum nutrimentum gutturi & pulmoni: quorũ utrunq; rationi, alterum contrarium eſt etiam Serapioni, nocere pulmoni affirmanti. Eandem ſedare mulierum infirmitatem, obſcuro ſanè ſenſu, & ſi de menſibus intelligatur, ut locus ille requirit, à Dioſcoridis ſententia alieno, qui edi à mulieribus dicit, πρὸς τὴν κίσσαν, id eſt, faſtidia quæ ipſis prægnantibus ſuperueniunt:

quarum

quarũ Ariſtoteles quoque meminit,libro de animaliũ hiſtoria ſeptimo.Cogitẽt qui Auicennã colunt, quomodo his reſpõdeant:ſciatq; nõ temere in toto ſecũdo libro inueniri caput in quo nõ ſimilia his, & longe etiam maiora errata diligẽs lector ualeat inuenire.Tu uero perge ut cœpiſti,& pluris ſit tibi ueritas, quàm multorũ quantũuis magni nominis,multis ſeculis præſcripta autoritas. Vale. Ex Ferraria, XV. Calend.Martias, M. D. XXIII.

EPIST. IIII. Ioan.Manard.Hieronymo Carranzono medico inſigni,de libyſtico,cordumeno, cardamomo,coralina.

Ex tribus quatuórue quæ à me petis doctiſs. paritérq; amiciſsime Hieronyme,uix unum eſt in quo tibi,neſcio etiam an plenè,poſsim ſatisfacere. Verũ enim Liguſticũ, ſeu (ut Galenus uocat) Libyſticũ, uix ſemel cõſpexi,neq; tunc quidẽ ſatis certe.Semen enim ſolũ mihi monſtratũ eſt,cui quidem ea omnia quadrabãt, quæ à Dioſcoride ſcribũtur:erat quippe nigrũ,oblongũ,odoratũ,acre,& fœniculi figura. Sed quia neq; folia,neq; radicẽ uidi,affirmare certò nõ auſim Liguſticum fuiſſe. Vulgarem uero hanc herbam,quam pro Liguſtico paſsim herbarij oſtendũt,apij ſemper ſpeciem putaui.Sed cum ad certum eam caput referre laboro,mutare ſententiam cogor,atq; ad ſecundam potius Dauci ſpeciẽ redigere:uerũ & hoc nõ abſq; formidine,donec partes eius omnes exactè fuerim contẽplatus, quod tempeſtas anni nunc non patitur.

Liguſticum. Libyſticum.

Vulgare Liguſticum uel ad Apium uel ad Daucum redigendum.

Cordumeni ſeu Carni agreſte à Serapione uocatum,nõ eſt ambiguum id eſſe quod Græci & Latini Cardamomũ uocãt. Reſpõdent enim quæ eo capite à Serapione dicũtur ex Dioſc.ſententia,his quæ Dioſcorides ipſe de Cardamomo ſcripſit,nõ abſq; tamen multis erroribus,quorũ nõnullos afferre nõ ab re putaui,nõ tui cauſa,quem norim ex eorũ numero nõ eſſe,qui hiſce Arabibus medicis adeò afficiũtur,ut nõ aliũde medicinã haurire uelint,quàm ex illorũ turbidis lacubus:ſed propter hos ipſos,ſi qui fortè tales in Academia ueſtra reperirẽtur. Atq; ut multa mittã quæ in electione peccauit, atq; alia nõnulla leuiora,in medicinis pro lato uerme Aſcarides ſcripſit, quũ ſint hi minimi uermes,& infimo inteſtino hærẽtes : Latus adeò magnus,ut tota ferè interior inteſtinorũ membrana,in eũ uerſa uideatur,ut quadã ad Pactũ epiſtola olim aperuimus. Vbi etiã Dioſcorides miſceri dicit ad unguẽta ſpiſſanda. Serapion oculorũ uertit collyria. A primo errore nec Auicen.immunis fuit,ſub eadem Cordumeni uoce de Cardamomo ſcribẽs,pro Lato uidelicet uerme, Aſcaridem ponens. Quid uero uterq; per Cardamomũ intellexerit, bonus erit uates qui diuinauerit. Nullum ſiquidẽ in eo cap. Græcũ autorem affert Serapion : quod magno indicio eſt,eſſe medicinam nouam,antiquis medicis incognitam. Duplex uero quum faciãt,maius ſcilicet & minus,in maiore deſcribendo parum inter ſe ſunt cõcordes:

Cordumeni. Cardamomũ.

Errores aliquot Serapionis.

Cardamomũ Arabum antiquis medicis incognitum.

Arabũ diſſenſio in maiore Cardamomo.

Barbaris medicinæ autoribus ſe committere periculoſum.

Semina quæ pro Cardamomo circũferuntur,id nõ eſſe.

des: habere enim cortices & capita ſicuti roſa dicit Serapion,& eſſe grana maiora Nabacho,& alia in ſe granula claudere puluerulenta, odorata,pinguia,& anguloſa,ſapore acria & adſtringẽtia. Auicenna, maius Cardamomũ nigrum,ciceris magnitudine,album intra ſe granum habens. Verũ in uiribus quoq; diſcrepant. Calidum enim & ſiccum in tertio ordine ſcribit Auicenna, Serapion in primo, atque in alijs nõnullis differũt,ut uel ex hoc diſci poſsit,quàm parũ tutò multi ſe ægrotantes barbaris autoribus cõmittant. Auget hunc errorem, quòd tria ſemina paſsim norũt officinæ,nõ figura tantũ,ſed & uiribus differentia, quæ pro Cardamomo uenditant:quorũ nullum,uel ad Gręcorũ Cardamomũ,uel ad barbarorũ Cordumenõ referri poteſt,ſed nec ad horum Cardamomum. Omnia autem quæ Cardamomi nomen uulgò nunc habẽt, & ea omnia quæ à Serapione & Auicenna ſub eodem Cardamomi nomine traduntur,eſſe ab antiquorũ Cardamomo diuerſa,uel ex hoc conſtare poteſt, quòd nullum eorũ uel ſcribitur,uel ad guſtum ſentitur, amaritudinis particeps, quam Dioſcorides ſuo adſcripſit. Hæc ſunt quæ de Cardamomis peregrinis omnino,& propterea parum notis rebus,diſcere hactenus potui. Ad Coralinam iam accedo.

Coralina, Bryon Thalaſsion eſt.

Coralina,à Coralij ſimilitudine,dum utrunq; in aqua eſt,nomen accipiens,& quæ à trigintaquinque ferè annis hactenus ad eijciẽdos è uetre uermes magni uſus eſſe cœpit,à Dioſcoride,ni fallor,Bryon Thalaſsiõ,hoc eſt,Muſcus marinus,dicta eſt. His enim uerbis Bryon deſcribit libro quarto,capite nonageſimo: Bryon Thalaſsion naſcitur in lapidibus & teſtis in mari,capilloſa, tenuis, abſque caule, quæ omnia Coralinæ uocatæ,natalibus & effigie ita quadrãt,ut nulli rei alteri magis. Bryi autem,ſeu Muſci nomen,ſi quis iam ſiccam intuetur,congruentiſsime attributum ei cognoſcet. Effigie enim & colore Muſci,ſupra arbores quaſdam naſcentis,conſpicitur. Duo tamen ſunt quæ huic ſententiæ aduerſari uidentur: unum,quòd in Hermolai uiri doctiſsimi interpretatione lactucę folijs maritimũ hoc Bryõ pingitur: alterum quòd nulla interficiendi uel educendi uermes uis ab autore ullo uel Gręco uel barbaro ei attribuitur. Verum ad primũ dicimus, Hermolaum nimis hoc loco,ſicut in alijs pleriſque Plinio credentem,nõ quod in Dioſcoride,ſed quod in Plinio legerat Bryo adſcripſiſſe. Sic enim ille ſcripſit libro uigeſimoſexto Naturalis hiſt. cap. octauo: Bryon marina herba, ſine dubitatione lactucæ folijs ſimilis, rugoſa, ueluti contracta,ſine caule,ab ima radice exeuntibus folijs: naſcitur in ſcopulis maxime, teſtiſq; terra cõpræhenſis. Diſcordia autem hæc inde nata uidetur,quod Plinius uel in Dioſcoride (ſi eum ſequutus eſt,ut multi credunt) uel in alio autore Græco, non trichodes,quòd capilli ſimilitudinem oſtẽdit,ſed thridacodes, quod lactucæ,legebat. Nec ego in hac parte Marcello conſenſerim putanti aliud eſſe Bryon de quo Plinius, ab eo de quo Dioſcorides agit: ita enim concordant medicinæ, & præter folia ferè reliqua, quæ uterque ſcripſit,ut credi non debeat,diuerſas ab eis res eodem nomine compræhenſas. At ſi Plinius & Dioſcorides Bryo ſuo pecu-

liarem

liarem aduerſus uermes uim, qualem in Coralina cognoſcimus, non attribuerunt, non propterea putandum, aliud eſſe eorũ Bryon ab hac noſtra Coralina. Siquidem nec medicinarum ſingulas uires agnoue runt antiqui, nec quaſcunque nouerunt, ſcriptis mandauere. Adde quòd nec Bryon ubicunque natum, æqualem habet in hoc efficaciã, ſed certis quibuſdam Italiæ locis hoc expiſcantur pharmacopolæ, quod ſub Coralinæ nomine plebi uenditant.

Hæc ſunt quæ ad tua quæſita nunc occurrerunt: quæ licet putarẽ acri tuo ingenio non plenè ſatisfactura, malui tamen ea, quàm me, abs te culpari. Vale. Ex Ferraria. VI. Februarij, M. D. XXIII.

EPIST. V. Ad Andream Turrinũ medicum reſponſio ad nonnulla quæſita.

REDDITAE mihi hodie fuerunt literæ tuæ: quibus quantum per aduerſam ualetudinem licuit, exigente celeritatem nuncio, breuiſsime reſpondeo.

Paulus duo capita ſcribit: alterũ cui titulus, de ſuper flua mulierũ purgatione: ſecundum, de muliebri fluxu in quo ſic ſcribit ad literã: Fluxus eſt rheumatiſmus uteri, quo to- *Fluxus muliebris.*
tum corpus expurgatur. Tale autẽ eſt id quod uacuatur, quale eſt id quod abſidat: rubrũ quidẽ ut ἰχὼρ, id eſt, ſanies quędã ſanguinis, albũ uero à phlegmate factũ aliud palidũ à bile factũ amara, aliud aquoſum. Si ſanguis purus ceu ſecta uena feratur, attẽdendũ diligẽter ne corroſio adſit in utero. Cognoſcitur fluxus, quoniã cotinue loca ex uerſicoloribus humiditatibus madeſcunt: quæ autẽ laborat mulier decolorata eſt, nõ appetit, nõ bene nutritur, & in ambulãdo difficulter ſpirat, tumeſcentes habet oculos, atq; quãdoq; dolet, quandoq; nõ, modoq; cũ ulcere, modo ſine eo, & aliquãdo cũ phlegmone, uel
cum ſorde, uel pure. De curatione uero ſic ſcribit: Quoniã hæc paſ- *Fluxum muliebrẽ curantia.*
ſio humida eſt, ſubueniendũ eſt uniuerſo corpori cum his quæ abſq; manifeſto calore exiccant. Vtendum igitur frictione totius corporis, atque unctione ex melle cocto, dandaq; diuretica pharmaca, ſicuti aqua in qua eſt coctum aſarum & apium, totúmque corpus per uentrem uacuandum. Et hæc quidem ſunt quæ ſcribit Paulus, additq; multa ad adſtringendum idonea, & ad dolorem ſedandum, necnon quibus in interpolationibus utendum: quæ ideo nõ ſcripſi, quòd ea tibi cognita eſſe iudicaui. Aliud igitur potius aggredior,
quod & maiori eget perſcrutatione: an uidelicet omne quod uri- *An diuretica*
nam prouocat, menſtrua quoque prouocet: & ſi ita eſt, quomodo *omnia mẽſtrua*
aſarum & apium in caſu noſtro conuenient, quum menſtrua pro- *prouocent.*
uocent. Manifeſtum certe mihi uidetur ex Galeni ſententia, licet non omnia quæ urinas mouent, menſtruas quoque purgationes moueant, multa tamen eſſe quæ utrunque faciant, inter quæ aſarum & apium connumerari à Galeno euidentiſsimum
eſt: ſiquidem loco per te allato, inter medicinas quæ menſtruas *Menſtrua pro-*
purgationes in totũ detentas prouocant, Aſarum repoſuit cum Saui *uocantia.*

na

na uidelicet, Meo,Iride , Calaminthe , Pulegio , Dictamno , Coſto,
Apium. Caſia, Amomo,Cinnamomo.Apium uero idem poſſe,ſcripſit idem
Galenus lib.8.de ſimplici medicina,in hunc modum: Apiũ adeó cali
dum eſt,ut urinas & menſtrua moueat.Nec obſtat,mea quidem ſen-
tentia,id quod dicis ex Galeni ſententia,eſſe aliquas medicinas quæ
ſingulares ſunt,ex hoc nomine,quód uidelicet ita prouocant urinã,
ut nõ menſtrua,& lac: & quód ſunt calidæ & ſiccæ,quũ ea quę pro-
uocãt menſtrua,ſint calida & humida.Non enim ita dixiſſe uidetur
Galenus,ſed hoc modo: Quęcunq; calefaciunt & exiccãt moderatè,
Lac generãtia ad lactis generationẽ ſunt utilia: quæ uero plus calefaciũt,nõ tamen
uehementer exiccãt,menſium lationibus ſunt idonea: urinas autem
& ambo hæc prouocãt: & præter hæc nihil minus quæcunq; calefa-
ciunt & exiccant,quæ propterea eximie uretica uocãtur,nõ quia ſo-
la urinam moueant,ſed quód ſolam abſq; menſibus & lacte.Non igi
tur negat Galenus medicinas menſtrua prouocãtes,eſſe uel actu uel
potẽtia ſiccas,ſed nõ adeó ſiccas eſſe ut illas,quæ per exceſſum quen
dam ureticæ nominantur: alioquin ſibi ipſe manifeſte repugnaret,
quũ & Coſtũ , & Caſiã, & Cinnamomũ prouocare mẽſtrua dixerit,
quæ potẽtia & ui ſicca ſunt,& arida,& nõ niſi actu quoq; ſicca ex o-
riẽtalibus locis ad nos afferũtur. Neq; hoc Galeni dictũ de ureticis
ita ad uiuũ reſecandũ eſt,ut credamus nõ poſſe inueniri medicinã,
quæ ſimul & uehementer exiccet,& menſes prouocet: quum ipſe-
Sauina. met lib.6.Sauinã inter fortiter exiccãtia connumeret: quam tamen
in educendis menſibus nulli medicinæ poſtponit,adeoq; ureticã fa-
cit,ut ſanguinẽ per urinã educat: nã ad menſtrua prouocanda non
tantũ uehemẽtia ſiccitatis obeſt,quantũ tenuitas partiũ prodeſt:quæ
etiam facit ut Caſia in tertio ordine ſicca,& Cinnamomũ, (cui nihil
æque , hoc eſt , in tertio calidum,parem exiccandi uim habet) men-
ſtrua uehemẽter educãt.Si quid igitur eſt quod urinã ſolum moue-
re poſsit , & nõ menſtrua,calidum id eſſe oportet,& uehemẽter ſic-
cum,nec tenuium partium.Aſarum autẽ & Apium nõ eſſe inter hæc
enumeranda,uerba ipſa Galeni apertiſsime monſtrant, utrunq; (ut
ſuprà oſtenſum eſt) inter prouocantia menſes reponentis.Vnde co-
gimur dicere,non propterea hæc in caſu noſtro eſſe uerenda , quód
menſtrua prouocent: ſiquidem maius ex his iuuamentum cõſeque-
mur in eo quód urinas mouent,quàm ſit nocumentũ quod ex pro-
uocatione illa cõſequi poſſumus,quod certe uel nullum eſt,uel ual-
de exiguũ: quoniã malæ illæ humiditates in utero & toto corpore
retentæ (ut præter rationem experientia quoq; ipſa docet) magna
ferunt nocumenta.Doctrinã igitur Galeni ſequentes,primo mate-
rias peccantes proprio medicamine purgabimus,quod aquoſos hu-
mores per uentrẽ educat: deinde Aſari & Apij decoctum dabimus,
quod humiditates ipſas ad uterũ fluentes ad ureticas uenas traducẽs
per urinã purgabit: & ſi quæ erũt in utero cõgregatæ, uel adhuc ad
eum fluxerint,leniter per os ipſum uteri emundabit: deinde rurſus
per inferiorẽ uentrẽ purgãtes ſimul & uacuabimus, & diuertemus:
poſtea frictionibus & unctione eadem perficiemus: demumq; ad
adſtrin-

adſtringentia,niſi per hæc finem optatum fuerimus conſequuti,pergemus:ita enim procedit Paulus, & enumeratis multis adſtringere ualentibus,ſubdit,& quæ in utero ſanguinē manante dicta ſunt,quę non ſunt multum fortia. Huic autem procedēdi modo Auicenna quoq; cōſentire uidetur cap.23.cui titulum facit, De curſu matricis: quod quidem caput,capiti Pauli ſuperius adducto correſpondet,adiectis tantummodo pauculis,quæ ad fluxum ſeminis ſpectant.In hoc tamen à Paulo differt,quód per iniecta uterum emūdat & adſtringit, non per epota,quod alio capite,hoc eſt,quarto,effecerat,cuius titulus eſſe debet huiuſmodi,De cura fluxus ſanguinis:& in fine eius, de cura patientis fluxum ex aquoſitate ſanguinis. Incipit autem hāc curam his uerbis: Et reiteremus diſtinctionem curæ fluxus ſanguinis facti propter tenuitatem & aquoſitatem eius. Dixit autem, reiteremus,quoniam ſuprà eodem capite dixerat de eo his uerbis.Et ſi cauſa eius fuerit aquoſitas,& prouocatio eius,ſcilicet per urinam,& retractio eius,ad cutem ſupple erit eius curatio,& detur in potu de gūmi Arabico,& Tragacantho,facta uidelicet diuerſione & uacuatione per urinam & ſudorem. Quam curam ueluti conciſius poſitam, rurſus repetit in ea parte,Dico ergo:interpoſitoq; uno remedio ad ulcera,ponit curam aliquorum una & eadem uia procedentium in cuiuſq; fluxus muliebris curatiōe,ſiue ab aquoſitate,ſiue ab alia proueniret cauſa:quæ cura conſtabat ex prouocatione,aſtrictione, confortatione per uices facta:cuius ipſe iudicium faciens in fine capitis eam in pleriſque laudat:fieri tamen ait quandoque fluxum ſanguinis ex alijs cauſis,non ex tenuitate & aquoſitate, quæ cogunt uti à pure ſtipticis puris.Diſtinctiorem autem doctrinam nobis reliquiſset Auicēna,ſi,quemadmodum Paulus facit, ſeruaſſet penitus diſtincta capita de ſuperflua menſtruorum purgatione,& de curſu ſeu fluxu uteri, quæ ita differunt ſecundum Paulum, ut in illo de ſuperfluente menſtruo,hoc eſt, ſingulo quoque menſe facta ſanguinis uacuatione: in hoc de aſsiduo uel ſanguinis, uel alterius huiuſmodi humiditatis fluxu agatur. Hæc ſunt quæ mihi, alioqui podagra afflicto, & nuncij celeritate, ne dicam importunitate penè oppreſſo, ex tempore occurrerunt: ut uenia dignum uideri debeat, ſi quid peccatum eſt.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER DVODECIMVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Ferrarienſis medicus, Vincentio Caprili medico, de cochleari & acetabulo.

QVVM apud Cælium, uirum ſicuti doctrina, ita liberalitate atque omni uirtutum genere nemini ſecundum, fortè epularemur, interque alia menſæ inſtrumenta, argentea cochlearia apponerentur: tu ne aſymbolus penitus in conuiuio uidereris, in quo præter epulas quas Cælius ipſe ſemper lautiſsimas conuiuis præbet, ſolet quiſque conuiuarum ſelectum aliquid in literis proponere, quæſtionem nobis in cochlearis menſura mouiſti, parem oxibapho eius faciens capacitatē. Quòd cum Cælius minime probaret, atque ego minimo minus, tu expletis epulis & pleriſq; alijs diſputationibus inter conuiuas agitatis, demumq; allato Pierij Valeriani, cuius honorandi gratia conueneramus, de myſterijs antiquis libro, magnaq; cum uoluptate & laude multis eius capitibus à nobis auſcultatis, quaſi concoquere eruiliam quam cum cochleari hauſeras, non poſſes, domum reuerſus tumultuariam epiſtolam ad Cælium adornaſti, in qua tuam de cochleari ſententiam conaris adſtruere: melius certe horas illas collocaturus, ſi quæ ultro citroq; in utiliore argumento dicta fuerant, annotaſſes. Sed fit neſcio quomodo, ut errare quiſq; malit, nouumq; errorem antiquo addere, quàm depræhenſus monitusque reſipiſcere, & alijs rectius ſentientibus cedere. In hac epiſtola poſt procemium, primo ex Plinij autoritate acetabuli menſuram, quod idem oxibapho eſt, heminę quartam partē capere ais, hoc eſt, drachmas quindecim. Addis præterea, acetabulum idem eſſe Latinis, quod Græcis eſt cotyledon, multaſq; ac diuerſas ſignificationes habere. Cotylam quoque in Græcorum conuiuijs menſuram fuiſſe, cuius apud religioſos quoſdam adhuc extent ueſtigia: Romanos uero ea uſos ad intinctus, & ab aceto uocaſſe acetabulum: cuius forma eſſet parua, rotunda, ſenſim in concauitatem definēs, ut in cochlearis figura cernitur. Ab hac figura herbam quandam uocatam, quia folia habet acetabuli figura: & acetabula in piſce polypo, & apud Gale. uteri cotyledones, partes eſſe cōcauas, in qbus fœt⁹ hæret, & oſsiū cauitates. Addis præterea, id quod potiſsimū urgere ais modo medicinarū, qđ Thymelæa datur pōderē acetabuli, ſimiliter & Thlaſpi, itē Epithymū & Tithymallus, quod nō fieret, ſi magna mēſura eſſet acetabulū. Hæc ſunt (ni fallor) tuæ diſputationis capita. In quibus quātū à ſcopo cadas, nemo nō uidet, q uel primū pedē in primis diſciplinis promouerit. Problema diſputādū erat, an cochlear & acetabulū eſſent idē. Cuius problema-

Pierij Valeriani liber de myſterijs antiquis

Cotyledones.

problematis partē affirmatiuā adſerere nemo poteſt, niſi oſtēdat utroq; nomine eandē rē ſignificari. Quum enim, Ariſtotele teſte, Idē tribus præcipue modis dicatur, genere ſcilicet, ſpecie & numero, nec de primis duobus modis eſſet diſputatio: nullus enim negabat & utraque eſſe uaſcula, & in uſum menſarum uenire: ſed de tertio tantum, an ſcilicet idē numero, erat cōtrouerſia. *Idē tribus modis dici.* Eadē autē numero ſunt (ait idē Ariſtoteles) quorū nomina quidē plura, res uero ſignificata eadē. *Eadē numero.* Tuum igitur erat probare, per acetabuli & cochlearis nomina eandem mēſuram ſignificari: quod non facis, ſed cochleari in totum depoſito, acetabulū tantum amplecteris, atq; ita pro arbitrio uerſas, ut inter acetabula cotylam quoq; reponas. Quod certe apte nunquā fiet, niſi pluribus acetabulis obruatur: quadruplo enim maius uas eſt q̄ acetabulū cotyla, iuxta bonos autores, quum ſit eadē cū hemina. *Cotyla. Hemina.* Oportuit autē te, ſepoſita aliquādo cotyla & acetabulo, cochleari manū admouere, nobiſq; oſtēdere eius capacitatem eſſe cū acetabulo parem: quod cū tota epiſtola non facias, fruſtra te in acetabulo & cotyla laboraſſe aperte oſtendis: Hermolai enim autoritas, licet uiri noſtro ſeculo doctiſsimi, non tanti momēti eſt, ut Galeno, Paulo, Plinio, Africano, Priſciano, uel Remnio, alijſq; antiquiorib*, qui diuerſa ea uaſcula putauerunt, anteponēda ſit. Alioqui neque corollarium, imò neq; ipſe ſub eius nomine uulgatus Dioſcorides, doctrinamq; & grauitatē Hermolai mihi ubiq; redolent. Nam ut alia nunc mittam, quis tantā hallucinationē in Hermolao alioqui oculatiſsimo admittat, ut cochleare ab acetabulo diſcernere nō ualuerit? præſertim quum aliquando Plinium ſequutus, cochleare ligulā interpretatus ſit, ſicuti capite de Pytiuſa. Sed Hermolai autoritate in præſentia omiſſa, ad ea quæ tu urgere potiſsimum dicis, cōuertamur: quæ tamē tantum abſunt ut urgeant, ut nec rem quidē, uel de longinquo attingāt, ſed maximo ab ea abſint interuallo. Nihil enim aliud probāt, etiam ſi quicquid petūt, cōcedatur, quàm acetabuli mēſurā nō eſſe magnā. Sed quæſo mi Vincēti, nónne in Ariſtotele puer legiſti, magnū & paruum de numero eorum eſſe quæ ad aliquid referuntur? *Magnū & paruum dici ad aliquid.* milijq; granum, quanquam reliquorum cerealiū comparatione paruum dicatur, alteri tamen ſui generis grano collatum, magnū dici poſſe? Atq; è cōtrario, montem paruum dici, qui ſit myriade modiorum maximi milij longe maior? Dicimus igitur: acetabulum, modio, ſextario, medimno, cado, & ipſi quoq; cotylæ, alijſq; maioribus menſuris comparatum, paruum & eſſe & dici. Cochleari uero quantūuis magno, maius lōge, ſexcupla ſcilicet & decima proportione. Eſt enim acetabulum, etiā temet ex Plinij autoritate teſte, quarta pars heminæ, quæ ſecūdū omnes autores idē eſt cū cotyla: *Acetabulum.* quare fit ut cotyla una quatuor ſupra ſexaginta contineat magna cochlearia. Vide igitur in quē labyrinthum te Marcellus coniecerit, à quo ferè ad uerbū bonā tuæ epiſtolæ partē excripſiſti. A' quo errore nec ipſe immunis eſt, ſi id quod tu, de acetabulo ſentit & cotyla. Quod ego tamen credere non auſim, de homine tantæ lectionis & eruditionis: nec eius uerba hoc aperte monſtrant, quæ ſunt: Cotyledō facta eſt à

cotyla, Græcorum in poculis & cõuiuio uini menſura & uaſculo. Et paulò infrà: Quoties autem ſeruata eiuſdem uaſculi forma in alium transferebatur uſum, oxybaphum uocabatur. Quæ Marcelli uerba ad formam figurámue potius ſpectare, quàm ad capedinem uidētur: ſicuti prima uerba ad uocis potius deriuationem, quàm eiuſdem rei ſignificatum pertinere. Quemadmodum & id quod de poculis fictilibus, quibus in paupertate & cœnobijs (ut ipſe ait) utuntur. Si enim uaſcula fictilia quibus in cœnobijs utuntur, antiquis cotylis eſſent ambitu & continentia æqualia, ſicut iuuenibus & robuſtis fortè cõmoda, ita ſenibus & tremulis ualde eſſent incõmoda, ut quæ utraq; etiã manu, ut mos eſt iſti hominum generi pocula amplecti, uix poſſent labris admouere. Sed ſiue magna ſit, ſiue exigua acetabuli mēſura, nõ poteſt certe minor eſſe quàm drachmarũ quindecim, ſi Plinio ſtādum eſt, quē tuis copijs ueluti ducē præmiſiſti. Si igitur Thymelæa (ut dicis) eſt de maxime ſoluentibus uentrem, quis audeat ex ea, quocunq; nomine, acetabuli uel cochlearis uocetur, quindecim drachmas ſemel dare? Dicere igitur oportet, uel locum illum in Dioſcoride deprauatum eſſe, uel folia Thymelææ, quæ Cneorum uſq; ad Theophraſti tempora uocabantur, non eſſe inter fortiſsima purgatoria numeranda. Ego primæ parti potius acceſſerim, ut qui norim Mezereon nunc uocatum, corrupta ſcilicet uoce à Cneoro, adeò uehementer purgare, ut nedum acetabulum, quod iuxta omnes bonos autores cyathum unum ſemis capit, hoc eſt, heminæ quartã partem, ſed uix cochleare paruum, id eſt, triobolum, quod minimum eſt omnium menſurarum, forti uiro audeam exhibere. Locum igitur deprauatum omnino puto, quod etiam ductus ipſe uerborũ oſtendit, orationisq; interruptus ordo: primo enim plurali numero, folia nominat, ubi docet, ἀφαιρῶν ἐν αὐτοῖς ἶνας. deinde ſingulari, καθαίρει δὲ. & paulò pòſt, ἄγειν, & ποιεῖ, & μιχθέν. deinde redit ad plurale, λεῖα, ἀναληφθέντα. Auget autem cauſam huius ſuſpicionis, monſtratq; quodam pacto uiam intelligendi hunc locum, ultimo editus Dioſcoridis codex, in quo legitur, ἀναπλασσόμενον ὅσον ὀξυβάφου πλῆθος. quaſi uelit Dioſc. non bibi acetabuli menſura, ſed emplaſtri modo apponi: in quē modum nec maior etiam acetabulo quantitas uerenda. Et hæc quidem de Thymelæa, licet præter rem, non tamen ab re dicta ſint. Thlaſpi & Epithymum nihil moror, in illo enim Galenũ, cui refragari nemo audet, in hoc Meſuen, cui multi credũt, habeo ſuffragantes. Horum poſterior uiginti drachmas eius præbet: alioqui experientia ipſa docet, Epithymũ nõ eſſe inter uehemētia medicamina cēſendũ. Argumentũ uerò quo probas acetabulum uideri quatuor drachmis minus, optime refellit Cælius, in literaria palæſtra athleta inuictus. Maior difficultas eſt in Tithymallo, ſi tamen ea uera ſunt, quæ tu de eo ex Dioſcoridis ſententia ſcripſiſti. Equidem quum omnia quæ ille de ſeptem Tithymalli generibus ſcripſit, diligēter perlegerim, de nullo legi, quod folia eius acetabuli integri menſura præberet: ſed de primo tantum uocato Characia, quod dimidiati. Excerpta autē, ut puto, à te ea uerba ſunt ex capite de Peplo, de quo minime mirũ dari ace-

Mezereon.

Dioſcor. locus deprauatus.

Epithymum.

ri acetabulum, quũ & obſonijs ad aluum molliendam, teſte Plinio, inſpergatur, quod certo indicio eſt nõ eſſe ualde medicatum. Videmus etiam ruſticos, oleris modo ſupra duo acetabula folia Anabuli, & utriuſq; Sambuci eſitare, atq;, ἐφθοσιάδην, ut Hippocratis & Galeni uerbo utar, nec propter hoc à conſuetis negocijs laboribusq; ceſſare. Ecce igitur, ut quę tu maxime urgere putabas, nullo ferè negocio cecidere. Supereſt, ſi cauillatoris notam, quam nobis uelle inurere in calce tuæ epiſtolæ uideris, delere uoluero, ut ſcilicet melioribus quàm tui fuerint, teſtibus probem, oxybaphum acetabulũmue maius eſſe cochleari: quæ certe res adeò in propatulo eſt, ut pudeat in ea tempus conterere. Vtar autem, quia cum medico ago, medicorũ tantum teſtimonio. Verũ quia intelligi nõ poteſt, an oxybaphum apud antiquos medicos idem ſit cochleari, niſi utriuſq; menſura recte à nobis inueſtigetur: ideo utrunque medicorum teſtimonio metiri conabor. Oxybaphum tuipſe definiſti eſſe drachmarum quindecim. Si ergo probauero tantæ capacitatis non eſſe cochleare, teipſo opinor iudice uictoria à nobis ſtabit, etiam me non monſtrante certam cochlearis menſuram. Incipiens igitur à Dioſcoride ceu antiquiore, oſtendã ex eius dictis, cochleare non poſſe drachmas quindecim capere. Primus locus ſit cap. de Aloë, ubi dicit cochlearia duo ſoluere uentrem, & ſtomachum purgare. *Aloës doſis.* Inſanior autem ſit Oreſte, qui triginta drachmas aloës, uel elephãto ad ciendam aluũ dederit. Hoc argumento aperte monſtratur, cochleare non eſſe oxybaphi capacitate. Sed audi aliud, quo eius minimam menſuram agnoſcas. Paulò pòſtea uerba addit idem Dioſcorides, drachmas tres aloës perfecte purgare. Ex his manifeſte colligitur, drachmas tres plus eſſe quàm duo cochlearia: duo ſiquidem cochlearia ſoluunt uẽtrem, & ſtomachum tantum purgant: drachmæ tres perfecte purgant. Sequitur igitur ut cochleare minus capiat apud Dioſcoridem quàm ſeſquidrachmam. Sed audi & Plinium de eadem aloë loquẽtem libro 27. cap. quarto: Datur, inquit, ad ſtomachi diſſolutionem in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ, cochlearis mẽſura, bis térue in die ex interuallis, ut res exigit. Purgationis etiam cauſa plurimum tribus drachmis. Ex his Plinij uerbis ſequitur, quòd cochlearis capacitas minor ſit quàm integræ drachmæ: quãdo tria cochlearia non tantũ poſſunt apud eũ, quantũ tres drachmæ. *Cochlearis capacitas.* Idẽ alio teſtimonio Dioſcoridis probatur capite de Pityuſa, purgationis gratia dãtis foliorũ tres drachmas, radicis duas, ſeminis unã, ſucci uero cochleariũ. Succũ enim eſſe in hiſce plãtis potẽtiorẽ ſemine, docet in lib. de ſimplicibus medicamẽtis Galenus. Notũ quoque & illud eſt, quòd quãto res potentior, tanto eius exhibenda portio minor. Quòd ſi datur ſeminis drachma, & ſucci cochleare, ſequitur plus eſſe drachmã quàm cochleare. Scillæ quoque aſſæ, octuplo ſalis commixtæ, dat idem Dioſcorides duo cochlearia ad aluum emolliendam. Sed per Deum rogo, quiſnam fuerit, uel Dacus uel Geta, qui eius miſcellæ triginta drachmas poſſit eſitare? aut eius quæ ſalis ſex cyathos, & ſcãmonij drachmas uiginti recipit, deuorare drachmas quinque ſupra quadragin-

ta? quum tamen perfectã deſideranti purgationem, tria eius cochlearia dari Dioſcor. præcipiat. Sed præterea quis adeò temerarius ſit medicus qui ſtruthij, id eſt, radiculæ, in quarto ordine calidæ, drachmas quindecim audeat exhibere, cuius tamen idem Dioſcorides præbet cochleare? Liquet igitur apud Dioſcor. exiguam eſſe cochlearis capacitatem, uixq; conferendam, nedum æquandam acetabulo. Idem oſtendamus Galeni teſtimonio. Is libro 11. de ſimplicibus medicamentis, dari iubet caſtorei cochleare: quod neutiquã faceret, niſi exiguã & ipſe putaſſet eius capacitatem. Libro uero 7. curatiuæ methodi, ubi mediocriter cupimus euacuare, hieræ duo parua exhibet cochlearia: quãdo ad ſummũ & plurimum, duo magna: minimã doſin eſſe dicens paruum cochleare. Quæ palàm oſtendunt, & duplicẽ eſſe cochlearis menſuram, & utranque acetabuli comparatione exiguam, præſertim quum acetabulum maius putauerit quàm, Plinius.

Cotylæ ſpecies tres.

Siquidem libro 6. de medicinis compoſitis ſecũdum genera, quum tres cotylas diſtinguat, unam ſcilicet nouem, aliam 16. & tertiam 12. unciarum (quam heminam Italicam uocat libro 4. de tuenda ualetudine) nullum acetabulum minus facere poteſt quàm uiginti drachmarum, ſi (ut omnes affirmant) acetabula quatuor heminam uel cotylam complent. Sed age aliorum quoq; teſtimonio medicorum, certam utriuſque inueſtigemus capacitatẽ. Eſt apud me antiquus codex Lazari, re & cognomine Bonamici, & utraque lingua eruditiſsimi, in quo multa habentur ad medicinam pertinentia, atq; inter reliqua medicinalis Dioſcoridis materia, cui adnectitur commentariolum ſub eiuſdẽ Dioſcoridis nomine, de menſuris & ponderibus inſcriptũ.

Oxybaphum.

In hoc ita de oxybapho ſcribitur: Oxybaphũ, quod eſt quarta pars cotylæ, capit uncias binas ſemis. De cochleario uero hoc modo: Cochlearium grammata habet tria. Gramma autem, ipſomet teſte, ualet obolos duos: oboliq; ſex apud omnes autóres drachmam faciunt. Quare iuxta hunc ſcriptorem cochlearium continebit drachmam unam, quæ erit uigeſima pars oxybaphi, & octuageſima cotylæ, quod de magno cochleari intelligere oportet. Apud Paulum uero Æginetam ita legimus: Oxybaphum habet cyathum unũ ſemis:

Cyathus. Myſtrum.

cyathus chemas paruas, ſeu myſtra parua duo. Myſtrum autem hoc paruum, licet Paulus non definiat, eſt unius unciæ. Quare ſecundum Paulum oxybaphum continebit uncias tres: & hæc quidem eſt communis ſententia: ſicuti & quòd cotyla capiat libram integram, & paruum cochleare tres obolos, magnum ſex. Vides igitur mi Vincenti, quàm malo fundo innixa fuerit tua de cochleari & acetabulo præpropera ſententia, quámue noſtra ſolida & bene fulta. Nolim tamẽ te quaſi abſterritum, terga omnino uel manus dare, ſed à prælio quidem te optarim, non tamen à bello ſemel nobiſcum inito, ceſſare, quin potius redintegrata acie nos in alio cãpo minus paratos aggredi. Ex mutuo enim hoc congreſſu ueritas plerunque eruitur.

Vale. Ex ædibus noſtris, XV.

Calend. Quintiles

EPIST. II. ad Hieronymum Auegnam Vitilianẽſ. medicum inſignem, ſtranguria & dyſuria uexatum.

QVVM inter ſeniorum affectus, ab Hippocrate ultimo aphoriſmo libri tertij recitatos, urinæ ſtillicida, difficultatesq; numerantur, quas ſtrangurias & dyſurias Græci, & ferè noſtri ſeculi medici uocant: nemo miretur, ſi tu quoque (qui, ni fallor, iã ſexageſimũ annũ exegiſti, poſt uigilias, labores, & curas, quas neceſſe eſt eum perpeti qui medicinam exercet, præſertim in eo loco, ubi non adeſt alius qui feſſo tot laboribus manum ſubdat) in hos caſus incidiſti. Sed illud potius admiratione dignũ, quòd ſtatis determinatisq; circuitibus, hoc eſt, 15. quoq; die hiſce affectibus tribus quinqueue ad ſummũ diebus ſequẽtibus affligaris, reliquo tẽpore tali moleſtia careas. Huius typi circuitusq; cauſam quũ à me coràm peteres, ad Galenum ſtatim confugi, qui 2. lib. de differ. febriũ, cauſas huiuſcemodi circuituũ, tũ in membrũ mittens, tũ in id quod recipit, trãsfundit. Ita enim natura inſitum eſſe, ut quæcunq; particula robuſtior eſt propria quadã ui, id à quo læditur ad debiliorem tranſmittat, nec ceſſet iſta trãſmiſsio, donec ad imbecilliſsimã uẽtum ſit. Fit enim in corporis particulis idẽ quod in ea mala republica, quam Ariſtoteles uocat ὀλιγοκρατίαν, in qua qui plus poſſunt, minus potentes opprimunt, & hi ruſus alios, donec ad infimã plebeculam peruentũ ſit, quæ adeò omni poteſtate deſtituta eſt, ut eam neceſſe ſit opprimi tantum, & neminẽ opprimere. Ad eundem modum membra quæ principem locum in corpore tenent, quicquid in eis redundat, ad ea trãſmittunt, quæ minoris dignitatis ſunt, & hæc rurſus ad alia, donec uel extra corpus pellatur, uel in aliquã ignobiliſsimã partem decumbat. Fit autẽ hoc præſertim, quando præter id quod particula minus nobilitatis habet, eſt etiã ad ſuſcipiẽda excremẽta deputata: ex quorũ numero una eſt ueſica, ad ſeroſum humorẽ ſuſcipiendũ, atq; ad exteriora demittendũ fabricata: cui seroſæ humiditati, ſi quid uel totius corporis, uel iecoris, uel renum uitio maligni miſcetur, id ſimul cum urina recipi ab ea neceſſe eſt. Quod ubi paulatim cõgeſtũ ad molem uenit, quæ operationẽ ueſicæ in excernẽda urina impedire poſsit, tunc ſtranguria dyſuriàue fit, & pro qualitate eius morſus ardórue quiſpiã in urinæ exitu excitatur: quæ ſymptomata tãtiſper durant, donec materia illa tota exierit. Facit etiã ad huiuſcemodi malæ rei in ueſica aggregationẽ, ueſicæ ipſius præternaturalis quædã imbecillitas, paulatim ex taliũ rerum receptione acquiſita. Facit & dolor calorq; loci, ita ut hæc ſeſe mutuò augeant, materia quidẽ calorẽ mordẽtẽq; dolorem, atq; hi rurſus materiam: fitq; demũ ex his omnibus, ut ipſa quoq; ueſica ob imbecillitatem, proprium alimentum non probè tranſmutet, atq; hoc pacto ipſa quoq; ſibimet perniciem afferat, concurrente etiamnũ quadã diſpoſitione in ea permanente, nõ abſimili qualitati quæ in his uaſculis remanet in quibus opſonia elixãtur. Hæc igitur ſunt, ni fallor, cauſæ, quãobrẽ per uices circuitusq; affligaris.

Stranguria.
Dyſuria.
Veſicæ munus.

Periodica aſflictio.

Quænam uero ſit nocua illa res, quæ ita per uices aggregatur, incertum eſſe uidetur: poſſunt enim arenulæ, poſſunt lapilli, poteſt humor aliquis, & hic quidem uel bilioſus uel ſalſuginoſus, ardorem excitare, atq; uel per ſe & abſq; medio, uel ulcuſculo mediāte. Nullius autem horum adſunt indicia præterquam arenularum & pituitoſi cuiuſdam humoris, quæ ambo remittente ſe ardore exire conſueuerunt: quare procul dubio ab his facta ea ſymptomata uidentur, quibus exeuntibus quieſcunt. Sed quoniam excellens quidam medicus quo cum nobis fuit circa caſus hoſce tuos diſputatio, ſuſpicabatur uehementer à calculo hæc fieri, nec tu ab eius ſententia multum abhorrere uiſus es, ideo operæprecium me facturum putaui, ſi hanc ſentētiam pro uiribus eliminarem, præſertim quum non exigui ſit momēti ad curatiuas intentiones inueſtigandas. Sed quoniam argumentū, quo ex tempore uſus ſum, maturius etiam rem conſideranti uiſum eſt efficaciſsimum, ab eo exordium etiam nunc faciam. Dicebam enim, ſi ſymptomata hæc per uices à calculo fiunt, uel calculus in ueſica ſemper adeſt, uel à renibus ad eam tranſmittitur. Si primum, nulla ratio aſsignari poterit, quare per certa & ſignata interualla affligat. Fieri quidem fortè poſſet, ut non ſemper eodem modo infeſtaret, ſed magis minúsue, ſecundum quod uel in caua parte, uel prope ceruicē inueniretur. Verum ſi hoc eſſet, nō uideo quomodo certum tēpus ſeruari ualeret, per quod ſymptomata illa reuerterētur. Facile præterea eſſet quoties in ceruice inueniretur, uel excuſsione, quam Galenus præcepit, uel aliquo alio ingenio à ceruice ad concauitatē eū repellere, quo expulſo ſymptomata uel in totū, uel magna ex parte ceſſarēt: cū tamē tu utrūq; expertus, neq; ob excuſsionē cruribus

Catheter. καθετὴρ instrumentum chirurgicum quo urina elicitur.

leuatis factam, neq; ex catheteris in meatū uirgæ impoſiti repulſiōe, ullam te inueniſſe requiem teſtatus ſis. Nequaquam igitur putandū uiciſsitudinariam hanc certo tempore diſuriæ ſtranguriæúe reuerſionem ex calculo in ueſica ſemper reſidente fieri poſſe. Sed nec à calculo à renibus ad ueſicam tranſmiſſo hæc fieri, euentus ipſe teſtatur: ſi enim ita eſſet, oporteret ſemper ante ceſſationem pauſamue ſymptomatū, lapillum exire: alioqui reuerteremur ad id quod iam deſtruximus, hoc eſt, ad calculum in ueſica permanentem, qui, ut oſtendimus, tametſi ualeat modo plus, modo minus offendere, ſtatis tamen & certis tēporibus id facere non poteſt. Ex his euidenter concluditur, uel nō eſſe in ueſica calculum, uel etiā ſi adſit, inueniri aliā cauſam oportere, quæ uel ſola, uel ſimul cum eo circularis illius moleſtiæ ſit cauſa. Verum ut ingenue fatear quod ſentio, quo tempore

Calculi in ueſica incūbentis notæ.

apud nos fuiſti, calculi in ueſica indicia certa non apparuerūt. Neq; enim urina fuit aquę ſimilis, cum ſabuloſo ſedimento, incoctáue aut ſubalbida, nec ſanguinis mictus, nec pudendi aſsiduus adfuit uel pruritus uel dolor, neque ipſum ultra modum uel laxum, uel intentū, nec perpetua mingendi uoluntas, aut ſtranguria, niſi quandiu durauit acceſsio: qua deniq; per exitum craſsiorum quorundam humorū & ſabuli finita, nullum præterea indicium calculi remanſit, ſed matellam lotio unica mictione abſque moleſtia implebas, & quocūque

place

placebat uel eques uel pedes abſq; ulla læſione accedebas. Rebus igitur in futurũ eodẽ modo cedẽtibus, præſeruationis potius quàm curationis gratia (nullus enim morbus remanſit, qui curationẽ deſideraret, ſeruato ſemper cõgruo uictu, ante tempus alterius acceſsionis) utendum hac potione: Rhei barbarici tenuiſsimus puluis, in decocto polypodij, glycyrrhizæ, & adianti bibendus: ſit autem, rhei integra drachma, polypodij uncia, utriuſq; reliquorum drachmæ duę. Bibita ſemel tertio aut quarto ante acceſsionem die hac potione, dẽpto rheo, ſingulo quoq; die eadem iteretur potio, ex qua ſi fortè aluus non leniretur, adiuuanda erit per mollis clyſmatis iniectionem, quæ nec acceſsione ſuperueniẽte dimittetur. Sed ſi immodicus fortè adeſſet in mingendo morſus & ueluti ardor, addendus potioni ſuccus ſeminum cucumeris & albi papaueris: & ſi his mitigatus non fuerit, ad cremorem corticum ueniendum. Roborandum præterea ſemper iecur cum intybi ſucco, cui abſinthij pars quarta, & aceti roſacei octaua ſit adiecta: renumq; regio ad pudendum uſq;, ſolani ſucco cum roſacea aqna fouenda. Adderem alia multa, niſi me moraretur uetus adagium, Noctuas Athenas. His igitur contentus eſto: quæ nec addidiſſem, niſi me identidem & ipſe rogaſſes ut hoc agerem, & poſt tuum à nobis diſceſſum adoleſcens ille ciuis tuus, qui hic ſtudij gratia morã trahit, me frequenter tuo nomine ſolicitaſſet.

Ad humores craſſos in ueſica reſides.

EPIST. III. Ioan. Manard. Petro Carnicer uiro eminentiſsimo, Bononienſisq; Academiæ, ac Hiſpani Collegij rectori digniſs. De Aloë, quòd non aperiat uenarum oſcula.

FVISSE in ſympoſio illo ueſtro, qui pro Meſue aduerſus me ſtarent, minime miror. Non facile enim quiſq; dogma deſerit in quo conſenuit. Sed illud potius admiratione dignũ uiſum eſt, quòd tales & tot uiri, primas in Academia ueſtra tenentes, nõ euidentiores pro ſuo & Meſues dogmate, quàm quas ſcribis, attulerint probationes. Quũ enim medicina, ſicuti & quælibet alia ars, duobus ueluti cruribus innitatur, experimẽto uidelicet & rationi, uel altero uel utroq;, decẽs erat, id quod dicebant euidenter adſtruere. At nec certo experimento, nec probabili ſatis ratione ſuã opinionẽ, ni ego fallor, roborarũt. Quod ad experimentũ enim attinet, ut nõ negamus epota aloë quibuſdã uenarũ ani ora reſerari, ita Galeni clypeo muniti, non aloës maleficio, propriáue ui, id fieri defendimus, ſed eorum quæ excernũtur acritudine. In hâc enim, nõ in pharmaci uim, id ipſe refert 6. lib. aphoriſ. 47. de homine loquẽs atra bile uexato, cui ex acriũ humorũ purgatione bis in anno ipſius iuſſu data, ani uenæ aperiebãtur. Alioqui nec ueriſimile eſt eum aloë uſum in expurgãda hominis illius atra bile, ſed uel epithymo, uel elleboro nigro, uel alio medicamine nigri humoris purgatorio: inter quæ nec Meſuas ipſe aloën numerauit. Quare nõ eſt ut in aloën Galeni experimẽtũ referatur.

Meſue lapſus in Aloë.

Rheo barbarico epoto quibuſdam ani uenas reſerari.

ratur. Noui etiã ego uirũ qui ex potu rhei barbarici, quo frequenter utitur, idẽ ſe pati affirmat, quod alij dicunt ex aloë: quũ tamen nemo adhuc, quod norim, tale rheo barbarico adſcripſerit maleficiũ. Nec deſunt qui ſcripſerint, à polypodio ſanguinem per urinã elici: ſimili & ipſi, ut arbitror, argumẽto decepti, quòd ſcilicet epoto polypodio ſymptoma illud nõnullis acciderit. Nõ in aloën igitur magis hoc referendũ, quàm in alia purgantia. Sed dicet fortè, uel ſenex ille, uel alius eiuſdẽ ſectæ: Si ea uis non magis aloë adeſt quàm alijs medicamentis acres humores purgantibus, unde factum eſt, ut cõmunis ſententia, nõ ſolũ medicorũ, ſed & aliorũ hominũ aloë utentiũ ſit, quòd ipſa potius, quàm alia medicamenta, ſedis uenas aperiat? Dicam, non alia ex cauſa in hominũ mentes hoc dogma irrepſiſſe, niſi quòd crebrius aloë utuntur, quàm alio quouis purgatorio medicamento. Ferè enim quicunq; ſani uel leniendæ alui, uel uentriculi expurgandi gratia aliquo medicamento utuntur, ad aloën, uel ad catapotia ex ea confecta, confugiunt. Quare factũ eſt, ut quod ab excrementis ab aloë motis fit, id proprio uitio & per ſe ab ea fieri putetur. Confirmauit eorum credulitatem medicorum opinio, qui Arabas medicos inſtar oraculi uenerantes, quicquid apud eos legebãt, abſq; alio examine, & ipſi ſuſcipiebant, & alijs perſuadebant. Primus autẽ inter Arabes qui hoc ſcripſerit (quod quidem me legiſſe meminerim) fuit Serapion: cui quantũ fidei tribuendum ſit, legenti eius aggregationes, & cũ his quos affert autoribus conferenti, facile patere poteſt: uix enim caput inuenias, quod ſit ab erroribus immune. In hac uero ipſa re quãtum ei credẽdũ ſit, uel ex hoc cognoſci poteſt, quòd Pauli ſententia id ſcribit, qui nec per ſomniũ quidem quãdoq; talem rẽ cogitauit. Nihil igitur experientia contra nos facit, nec Arabũ, qui Serapionem unus poſt alium ſequuntur, autoritas. Iã rationes examinemus. Nullam certe uideo eos pro ſuo dogmate rationẽ attuliſſe, niſi quòd cit menſes: hanc argumentationem innuẽtes, Aloë prouocat mẽſes, ergo aperit ora uenarum. Quæ certe ratio, inſtar rationis Meliſsi, in materia peccat & forma: falſum aſſumens, eoq; etiã dato, propoſitum non concludens.

Aloë non ciere menſes.

Nullus enim idoneus autor talem ei uim, menſtrua ſcilicet mouendi, adſcripſit. Quod ſi etiã hic ad experientiã prouocent, ego ad rationem prouocabo, quæ docet, uterum menſes non trahere: & propterea ſi ſint multum impediti, aut omnino retenti, non niſi à ualde calidis & incidentibus medicamentis reuocari, qualia ſunt ſauina, nepeta, pulegium, caſia, cinnamomũ, atq; id genus ſimilia, ſed quæ ſcilicet in tertio calefacientium ordine reponuntur.

Menſtrua quibus medicamẽtis moueantur.

Ad quem ordinem quoniam, Meſue etiam ipſo teſte, aloë non aſcendit, ideo non eſt inter ea quæ proprie menſes mouent numeranda: ſed ſi quando in hoc conducere fortè uiſa eſt, id non propterea factũ, quòd uenas aperiret, ſed quia aliquid amouit quod eorum fluxum prohibebat. Ex quo fit, ut ſequela, cui tacite bonus ille ſenex innitebatur, non id concludat quod uolebat, ut uidelicet ſi quo quomodo in ciendis mẽſibus aloë ualet, idcirco ora uenarũ aperiat. Hæc enim à nulla medicina aperiri poſſunt, Galeno teſte, quæ non

ſit

ſit acris & terreſtris,atq; ignea quadam prædita caliditate. Carere autem aloën omni acrimonia,& guſtus ipſe indicat, & Galeni autoritas,& uires quas quotidie experimur, & boni autores ei adſcripſere,demonſtrant.Nec eſt ut quiſpiam Iacobo de Partibus innixus,adſtringendi poteſtatem ei duntaxat adeſſe dicat, dum extrorſum admouetur, dum uero intus accipitur,aperire. Nam præter hoc quod nulla res id per ſe actu agit, ſiue intus, ſiue extrà adhibeatur, cuius agendi poteſtatem non habet: ſtatim etiã redarguitur à Dioſcoride dicente, quòd pota ſanguinis excreationes compeſcit. Quam ſententiam à ſuo etiam Serapione poterant ediſcere: ſed & ab Auicenna (quicquid nugentur expoſitores) cap. de ſputo ſanguinis, inter medicinas quæ apertis uenis bibuntur, aloën numerante. Taceo Plinium,teſtem apud eos fortè minus idoneum,qui 27.libro ait,Aloën ſanguinis excreationes,ſi modicę ſint,drachmæ pondere ex aqua:ſi minus,ex aceto potam ſanare. Cuius tamen teſtimonium quum conſentiat Galeno libro 5.methodi, ſi uas fractum paruum fuerit,aloën laudanti, non uidetur poſſe à medico reſpui. Adſtringit igitur aloë ſecundum bonos autores, non ſolum foris admota,ſed & intrò aſſumpta:quod Iacobus negabat. Quare alium patronum inueniant neceſſe eſt Meſues iſti ſectatores: quem ſi fortè ob inopiam inuenire nequiuerint, fungar ego eius uice, abſq; ulla ſpe præmij:doceboq; modum,quo ſi non uictoriam, ſaltem concordiam cum bonis autoribus,imò cum ipſa ueritate,poſsint inire. Erit hic modus(ne amplius ſuſpenſos eos teneam) ſi dicant, Meſuen nõ de quauis aloë,ſed de maligna tantum intellexiſſe. Vel ſi omnino cõtendant,eum etiam de bona loquutum,dicant,ab ea dũtaxat ſanguinem elici dum exorbitat, hoc eſt,plus purgat quàm deceat. Quibus dictis ſi reclamauerint,moneas eos rogo,ut patienter expectent,donec utrunq; ex proprijs Meſues dictis oſtendam. Et ne diutius morer,grauerq;, ad ſeriem ipſius hic tranſcribendam, legant ipſi caput ſecundum primi tractatus canonum uniuerſaliũ,& niſi utrunq; eorũ quæ dixi ibi reperierint,nihil poſthac mihi credant de erroribus Arabũ loquenti. Quem locũ ſi diligenter quoq; illi legerint, qui ipſum Meſuen repræhenſioni meæ capite de Cẽtaurio, ſatis feciſſe aſſeruerunt,nihil ſe dixiſſe cognoſcent, præſertim ſi addiderint Meſue dictis,ea quæ à Galeno de paruo Centaurio ſcribuntur libro ſeptimo de ſimplicibus medicamentis,quæ ſunt:Decoctũ herbæ inijciunt nõ nulli iſchiadicis, hoc eſt,coxendice laborantibus, ceu educens bilioſa & craſſa,hæc enim expurgat:uerum quando adeò uehemẽter operatum fuerit,ut ſanguinolenta euacuet,magis iuuabit.Educunt igitur tam aloë quàm centauriũ ſanguinolenta, non quia ex propria natura uenas aperiãt,ſed ut quodlibet aliud facit, dũ uiolentius operatur:utrunq; enim eorũ acredine & morſu penitus caret,quę adeſſe his oportet quæ uenas aperiunt. Et quamuis Meſue indiſcrete de maiore & minore Centaurio ſcribens,acredinem maioris in minus quoq; uideatur transferre, nõ uſqueadeò tamẽ in hoc,ſicuti in aloë cæcutiens fuit,ut ſcilicet educere ſanguinẽ, aut uenas aperire dicat, niſi

Iacobi de Partibus lapſus.

Aloës ſiſtendo ſanguini ſaluбriter ſumi.

Centaurium qua ratiõe ſanguinolenta educat.

niſi dum ſuperflue purgat. Quem etiã locũ niſi cõniuentibus oculis ſenex ille, de quo prius loquuti ſumus, uidiſſet, cognouiſſet utiq; diſtinctionẽ ſuam uel Iacobi de Partibus, cũ Meſue non cõuenire, duplicẽ operationẽ Centaurio intra corpus aſſumpto, ordine quodam adſcribente: primam adſtringendi, quæ ab amaritudine & ſtypſi fiat, qualitatibus in eo inſignioribus: alterã à calore & acrimonia, quam poſt longã eius in corpore agitationẽ fieri dixit, nec ſemper, ſed proprie cũ eius purgatio ſupra modum exuperat. Si igitur neq; reſpõſio Io. M. cap. de Centaurio, noſtræ repræhẽſioni ſatisfacit, quòd de exorbitante tantũ loquatur: facit enim immodica illa operatio, ut non ſolum aloë & centauriũ, ſed omnia etiã pugatoria, ſanguinem euacuent: neq; Iacobi de Partibus diſtinctio, ponens aloën intra corpus aſſumptam ſemper aperire, quod nos falſum eſſe ex bonis autoribus demonſtrauimus, perſtat noſtra opinio in ſuo robore, aloën per ſe

Arabũ error. maleficio illo uenas aperiendi carere, quod ei Arabes impinxere: & ſiue foris admoueatur, ſiue intrò adigatur, adſtringẽdi ſemper uim & roborandi habeat, quã à natura eſt cõſequuta. Hęc habui quæ pro aloë iã quarto ſcribere, non ut inuenta mea tuerer, quæ nec ipſe multi facio, ſed ut tibi morẽ gererẽ, cui tantum me debere ſentio, quantum nunquam potero perſoluere. Vale uir magnifice. &, quod facis, eos quibus præes, à turbidis paludibus ad puriſsimos fontes euoca.

Alica. Zea. De Alica & Zea nihil ſcripſi, quoniam nihilo plus compertum habeo, quàm quod Hermolaus & Marcellus tradidere: nam & Galeni quoq; tempore res obſcura erat, & poſſumus nos hoc tempore abſq; humanæ uitæ damno utranq; ignorare. Ex Ferraria, III. Calend. Sextiles, M. D. XXX.

EPIST. IIII. *Ad Vincẽtium Caprilem, quo nomine olus à uulgo Petroſelinũ dictũ, à bonis autoribus uocetur.*

DVM medicinalẽ materiã, id eſt, ſimplicium medicamẽtorum notitiã, longo tempore obfuſcatã illuſtrare conaris, Vincenti chariſsime, inter reliqua non ab re inquiris, quo nomine apud bonos autores id olus uocari putẽ, quod nunc paſsim Europa dapibus iuribusq́;, necnõ embammatibus miſcet, & à uulgo Petroſelinon dicitur. Eſſe enim aliã rem à uero antiquorũ Petroſelino, adeò in propatulo eſt, ut probatione non indigeat. Veri ſiquidem petroſelini ſemen tã impenſe amareſcit, ut quoddã eius genus Theriacæ additũ, eam reddere amariorẽ, quàm myrrha, praſium, chamædrys, & tenue centauriũ, ualeat, ut ex Galeno in libro de Antidotis colligi poteſt. Hoc igitur tibi ſciſcitanti reſpondi ſtatim, ingenueq; aperui id quod etiã alicubi ſcriptis mandauerã, eã ſcilicet herbam quæ uulgò Petroſelinũ dicitur, Selinon, id eſt, apiũ hortenſe, ab antiquis uocari. Ad quod pro-

Petroſelinum. Apium hortenſe. bandũ, Plinij teſtimonio uſus ſum libro uigeſimo ſcribentis, Ramos apij largis portionibus per iura innatare, & in condimentis peculiarẽ gratiam habere. Quę certe ita petroſelino uocato conueniunt, ut nulli olerũ magis. Quam ſententiam quũ minime probares, aduerſus eam

ſus eam nõ alio uſus es argumẽto, quàm quòd nullius apij inter olera, hoc eſt, libro ſecundo, meminerit Dioſcorides. Nullam enim herbam eſſe apud Dioſcoridem olus putandam, de qua in alijs libris tractauerit, quum ipſe apertis uerbis in procemio ſecundi libri promittat ſe de oleribus in eo ſcripturum. Quod cum à me non approbari uideres, petijſti, ut nominatim aliquod olus oſtẽderem, de quo alijs in libris pertractaſſet. Viſum igitur mihi eſt, uel horulam non male locare, in qua pro hac ueritate oſtendenda laborarem. Sed quoniã, Ariſtotele teſte, oportet diſputantes in nominibus conuenire, prius ſtatuendum eſt quid oleris nomine ſignificetur: hoc enim ignorato, cognoſci non poteſt, an hæc uel illa res ſit olus nuncupanda. Siue igitur ab alo uerbo, ut nõnulli, ſiue ab olla, ut Varro putat, oleris nomen deducatur, conſtat omnes herbas quæ ueſcendo ſunt, eſſe inter olera reponendas. Olera enim, lib. 7. de hiſt. plant. ait Theophraſtus, quæ nobis uſui cibóue ſunt. Percurrendus igitur Dioſcoridis codex, uidendúmque an in alijs libris de aliqua herba ſcribat, quæ ad menſas cruda uel cocta feratur. Occurrit autẽ primo Scolymus, de quo ipſe ſcripſit lib. tertio, quòd in cibos recipitur: & poſt ipſum Eryngion, ciendæ ueneri à multis in cibũ expetita: ſed & Origanũ, Pulegiũ, Saluia, Mentha, Calamintha, Thymus, Serpyllum, Sampſuchus, Acinos, Liguſticũ, Paſtinaca, Caros, Anethũ, quæ nullo pacto uidentur ab olerũ cenſu ſubmouenda. At ſi hæc olerũ nomine dignamur, cur Apiũ tam hortenſe, quàm Hippoſelinon uocatũ reijciamus? ſcribente de hoc Dioſcoride, λαχανεύεται ὥσπερ τὸ σέλινον, quo uerbo etiam in Smyrnio & Elaphoboſco utitur, nec aliud notat quàm quod Plinius dicere ſolet, eſtur ut olus: addit, quòd radix ueſcendo eſt cocta & cruda, folia & caules cocti tantum manduntur. Sed non ſolum duo hæc Apij genera inter olera recipit Galenus libro ſecundo de eſcis, & Paulus Aegineta libro de eſcis, uerũ & cum his Smyrnium: quod à Romanis Oluſatrũ uocari quum dicat idem Galenus, quis neget inter olera habitũ? Poſſem addere his Strychnõ, id eſt, Solanũ hortẽſe: Mirrhin, Cirſion, hoc Bugloſſum, illam Cerfolium uocant, ueramq; Bugloſſum, quam Boraginem: Coriandrũ, Rutã, Satureiã, aliaq; permulta quæ ſimul cum Apio à Theophraſto inter olera reponuntur: de quibus tamen in alijs libris, nõ autẽ in ſecundo ſcripſit Dioſcor. Sed ueritus ſum ne illud in me dicatur, λίθον ἕψεις. Vale.

Olus unde ſit deductum.

Scolymus. *Eryngion.*

Smyrniũ, Oluſatrum. *Strychnon, Solanũ hortenſe.* *Μύῤῥις, Cerefolium uulgò.* *Cirſio, Bugloſſus uulgo.* *Bugloſſus, Borago.*

EPIST. V. *Ad Iacobum Pharuſium Regienſem medicũ, de uenæ ſectione in Pleuritide & Spodio.*

NON erat ut accuſari uel impudentiæ uel arrogantiæ uerereris, Iacobe dilectiſsime, ſi me, cum quo nullum antea fuerat cõmercium, in re medica interpellares: ita enim & natura ipſa, & animi propenſione affectus ſum, ut quoſcunque agnoſco literis deditos, ipſamq; ueritatem in illis quærentes, eos ſummopere & diligam & amplector: è quorum numero cum te eſſe, & multorum antea teſtimonio, &c.

nio,& demũ tuis literis cognouerim,nullus eſt in literaria palæſtræ labor,quem tui cauſa non ſim libenter ſubiturus,tantũ abeſt,ut duabus à te propoſitis dubitationibus grauer reſpondere, uel tu timere debueris ne mihi moleſtus eſſes. Accipe igitur tuorũ quæſitorum, ſi non qualem uelles,at qualem ſenex,mediocris eruditionis, ualetudinarius,uarijſq; curis implicitus,præſtare poteſt reſponſionem.

In Pleuritide ſanguinem mittendum ex latere affecto.

Secandam in pleuritide,iuxta Hippocratis & Galeni ſententiam, interiorẽ cubiti uenã,atq; ex eodem potius,quàm è diuerſo phlegmonem patientis particulæ latere,clarius eſt,quàm ut multis uerbis oſtendi oporteat. Nam ut alia loca omittam, libro quarto de uictu acutorum morborũ ſcribũtur hæc uerba: Si dolor ſuprà ad clauem attigerit,uel circa mammam,aut brachium,interiorem brachij uenã ſcindere oportet,ab ea parte,quæcunq; illa fuerit,ubi eſt dolor. Quę uerba enarrãs Galenus inquit:In hoc quoq; loco rurſus pertractat legitimæ partis ſentẽtiam,unũ addens,quod in illa fuerat prætermiſſum,quòd ſcilicet uenæ ſectio ex directo patiẽtis lateris facienda eſt. Et lib.1.de morbis, de pleuritide & peripneumonia quæ ſine ſputo ſunt,tractãs Hippoc.ſecandã ait uenam in manu iecorariã uel lienicam,in ea parte,quæcũq; illa ſit,καθ' ὁποτέρην ἂν ᾖ τὸ νόσημα,id eſt,in qua morbus fiat.Habenda igitur hæc pro indubitata Hippoc.& Galeni ſentẽtia.Nec eſt,ut tu,uel alius quiſpiã abſterreatur,& pugnare cũ Hippoc.ſententia Galenũ putet in quodã loco libri curatiui de uenæ ſectione docentẽ,quamlibet inflammationem inchoantem eſſe reuulſione curãdam,atq; ut ſequi uidetur,ex altero nõ ab eodem latere faciendam uenę ſectionem.Nos etenim dicimus ſectionem uenæ interioris cubiti eiuſdem lateris in pleuritide à reuulſionis ratione nequaquam cadere,quum ab interioribus ad exteriora ſanguinẽ euocet:quem reuulſionis modum Galenus ipſe in proprio de reuulſione commentario, apertiſsime docuit. Et libro quinto curatiuæ methodi, eam etiam quæ ab interioribus fit ad exteriora uacuationem,cum his numerans,quæ ex ſuperioribus ad inferiora,à dextris ad ſiniſtra,uel è cõtrario fiant,atque æque cum illis ſtatuens reuulſionem. Quamuis igitur in expoſitione illius aphoriſmi quinti libri, Dolentem partem capitis poſteriorem, recta uena in fronte inciſa iuuat, eam cum cæteris non expreſſerit,non tamen propterea concludendum eſt,quòd non habuerit in numero reuulſionum, quum nihil ſermoni ſuo adiecerit,quod illam excluderet,ſed potius ſub generali reuulſionis deſcriptione eam uideatur compręhẽdiſſe,reuulſionem eſſe dicens,uacuationẽ quæ ad cõtraria fit. Didicimus enim ab Ariſtotele in Moralibus, non ſolum unum extremum alteri, ſed etiam medium utrique extremo eſſe contrarium.Si quis tamen contendat, omnem reuulſionem à Galeno ſub triplici illa diuiſione fuiſſe compręhenſam: dicam, hanc de qua loquimur, uel à dextro ad ſiniſtrum,ſi in ſiniſtra parte fuerit inflammatio (coſtæ enim ſiniſtri lateris,brachio eiuſdem lateris comparatæ ad dextram partem uergunt) uel è contrario ſi in dextera, facere reuulſionem: atque ita ad ſecundum genus ibi recitatum,hoc eſt,ad eam quæ ſecundum

latitudinem

latitudinem fit, eſſe reducendam, & inter reuulſiuas omnino computandam. Nec ab illarum ratione excidere, etiam ſi Hippocratis & Galeni modo ſanguinem euacuet in inflammatione contentum: nō enim inuicem pugnant reuulſio & uacuatio, ut tu ſentire uideris, quum ſecundum Galenum libro 13. methodi curatiuę, ſectio interioris uenæ dextri cubiti, ſanguinem qui ad iecur fertur, ſimul uacuet & auertat, & ſit ſemper eo inflammationem pati incipiente facienda. Nec alibi (quod meminerim) apud eum reperi, euacuantem uenæ ſectionem reuulſiuę aduerſari, ſed potius euacuātē locum generis obtinere, adeoq; cum ſectione uenæ cōuenire, ut nulla ex cauſa uena ſecetur, niſi ut ſequatur uel multa, uel exigua ſanguinis euacuatio. Et propterea à Celſo & alijs qui Latine loqui uolunt, ſanguinis miſsio quælibet uenę ſectio uocitatur. Vacuatiua igitur eſt quælibet uenæ ſectio, non ſemper tamen eſt reuulſiua: ſed tunc à reuulſionis ratione cadit, cum uel ex ipſa patiente particula fit, uel ex ea quæ illi eſt ualde proxima, tunc enim non ἀντίσπασις, hoc eſt, reuulſio dicitur, ſed παροχέτευσις, id eſt, ad propinqua deriuatio: utraq; tamen auerſio dicitur à Galeno libro quinto methodi, quia ſcilicet ad alia loca conuertit ſanguinem. Primam, hoc eſt, reuulſionem, conuenire ait Galenus in libro de uenæ ſectione, incipientibus inflammationibus: ſecundam antiquis. Quæ tamen non ſemper uenæ ſectione fieri poteſt, quum multa membra inflammationem pati poſſint, in quibus nec uena eſt ſectioni idonea, nec alia ei uel communis uel proxima, quæ commode præcidi poſsit: in quo caſu pro uenæ ſectione, uel cucurbitulis, uel hirudinibus utemur, quod agere in pleuritide medici præcipiunt, & nos fieri uidimus, cum magna ægrotantis utilitate, præcedente tamen uenæ ſectione ex cubito. At ſi forte uenæ ſectio non fuerit ab initio facta, ſitq;, ut tu in epiſtola ponis, neceſſariò facienda, fiet utique, iuxtà Galeni doctrinam, ex iecoraria, & eiuſdem lateris uena: ſequeturq; ex ea, ſi obſequendo Hippocrati ad mutationem uſque coloris ſanguinem fluere ſiuerimus, reuulſio, & ſanguinis in inflammatione contenti uacuatio: reuulſio quidem primò, deinceps uero ſanguinis inflammationem facientis euacuatio: qui effectus non adeò inuicem deſsident, ut ab una uenæ ſectione non ualeant ambo prouenire. Nec obſtat philoſophorum dictum, cui tu inniteris, quòd ſcilicet ab uno, quatenus unum, non poſſunt uarij effectus prodire: non tantum enim duo illi, ſed & doloris, tuſsis, difficilis ſpirationis ablatio, aliiq; multi effectus ex una poterunt uenæ ſectione prouenire. Quomodo autem philoſophorum illud uerbum, ſi uerum eſſe debet, intelligēdum ſit, non eſt noſtrum hoc loco declarare: ſatis enim ſit nobis noſſe, quòd ex uno præſidio multi poſſunt in medicina boni effectus ſequi, ut ex cauſæ ablatione, morbi, & omniū quæ ex eo ſequebantur ſymptomatum ablatio. Quando uero ſubdis, ſi eadem uenę ſectio ſimul uacuet & auertat, ſequi, ut idem eiuſdem reſpectu ſit propinquius & diſtantius: Ego certe hanc ſequelā nō aſpicio: non enim procedit niſi poſito, quod ſuprà à nobis negatū eſt, ſcilicet quòd euacuatio & auerſio

in eo

Reuulſioná à uacuatione nō differre.

Sanguinis miſſio, uenæ ſectio.

Auerſio.

in eo differant, quòd hæc à longinquo fit, illa ex propinquo: & hæc euacuat, illa diſtrahit. Suprà enim oſtendi, quamlibet uenæ ſectionē eſſe euacuationē: auerſionemq́; ueluti genus eſſe ad antiſpaſin & parocheteuſin. Quod ſi fortè dixeris, te per uacuationē intellexiſſe parocheteuſin, hoc eſt, eam quæ ad propinqua deriuat: dicam, uenæ ſectionē à cubito in pleuritide factam quocunque tempore fiat, ſemper eſſe reuulſionē, quia ſemper trahit ad longinqua: & propterea non ſequi, quòd idem ſit propinquius & remotius: quod utique ſequeretur, ſi eandē uenæ in pleuritide ſectionē, fateremur ſimul eſſe antiſpaſin & parocheteuſin. Quod uero obijcis de Anaxione, cui uena cubiti ſecta eſt in octaua die, in qua morbus (ut ais) nequaquam inchoans erat: & quod non eſt ex loco patiēte ab Hippocrate euacuatus, faciliter tollitur ab ipſomet Galeno in eius aphoriſmi commentatione dicente, quòd ſigna coctionis termināt illud principiū quod eſt pars totius morbi, & alio loco eiuſdem commentationis, quòd crudiſsimus morbus eſt, in quo nihil omnino expuitur. Quū igitur Anaxion ad undecimam uſque diem nihil expuerit, ſequitur, crudiſsimum uſque ad eam diem fuiſſe morbū, & ut ſequens eſt, uenæ ſectionem octaua die, in principio, quod eſt pars totius morbi, factam fuiſſe. Nec admiratione dignum eſt, principium pleuritidis ad tot dies poſſe produci, legēti apud eundem Galenū libro primo de Criſibus, perdurare principium pleuritidis, quouſque pauca & cocta ægrotans cœperit expuere: quod quum Anaxioni non in undecima, ſed tantum in decimaſeptima contigerit, ſequitur ad eam uſque diem principium fuiſſe dilatū. Meminit autē huius ſectionis uenæ Hippocrates, alioqui aſſuetus in eo libro tacere præſidia quibus utebatur: quoniā medici, ut ſcribit Galenus, eum locū enarrans, ueluti lege quadam ſancitū obſeruabant, ne poſt quartam diem uenam ſecarent. Putandum uero, ait idem Galenus, quòd alios ſectione uenæ egentes, ſecunda, tertia, quartáue die tali remedio curauerit. Cur uero tantum in hoc Anaxione diſtulerit, licet Galenus non dicat, fortè fuit, quia antequam deliraret, anceps erat Hippocrates, an ſecāda uena eſſet, uel purgatoriū pharmacū exhibendum. Viſo autem delirio in octaua, & quòd grauius ſe habuerat in ſeptima, cum uehementiore febris ſpirādi difficultate, tuſsis moleſtia, atque præterea quod ad calefactiones nulla ſequebatur doloris remiſsio: octaua die uenā ſecuit, reuulſionis gratia, non deriuationis ad loca proxima: quoniam adhuc erat morbi principiū, nec aliqua præceſſerat uel naturæ uel artis euacuatio: quo caſu non ſolum in principio, ſed etiam in alijs temporibus eadem uena ſecari cōgrue poterit, ubi magnus ſit morbus cum uirtutis robore. Siquidem Galenus in libro de uenæ ſectione, duo hæc aduertenda docuit, non dierum numerum: ídque opere exercuit in iuuene qui uiginti ferè dies inflammatione oculi laborauerat, quemadmodum ipſemet teſtatur in eodem libro. Nec, quod tu uereris, auerſionem ipſe formidauit, quæ neceſſariò per illam ſanguinis miſsionem ſequebatur, non ſolum ab internis ad externa, ſed etiam à ſuperioribus ad inferiora. Tantum enim abeſt, ut auerſio

Phlebotomiā in pleuritide ſemper eſſe reuulſiuam.

Anaxiōis pleuritici curatio per Hippoc. Aphoriſ. part. prima.

Crudiſsimus morbus.

Principiū morbi unde ſumendum.

Canones in uena ſectione.

auerſio repugnet(ut tu ſcribis)uacuationi,ut quãdoq; ſola ſufficiat ad uacuandum. Euacuatio quippe nõ ſolum per affinia(ut tuis uerbis utar)& propinqua perficitur,ſed per ſeiuncta,etiã ſi abſq; extractione ſanguis ex loco patiente ad alium locum transferatur, ſicuti docet Galenus in arte medicinali,& in libro curatiuæ methodi 13. Non igitur ab initio repudianda ſectio uenæ eiuſdem lateris (ut tu contendis)quia ſimul cum auerſione euacuet,imò propter hoc,præ ea quæ ex aduerſa parte fit ex Galeni doctrina eligenda. Ex Galeni dico doctrina,quoniam,quemadmodum ego puto,à quibuſdam ab eo præſcriptis non eſt uſqueadeò grande nephas in noſtra regione quandoq; recedere.Magnus quippe Galenus fuit,homo tamen, & ideo non ubiq;,ni fallor,ab errore immunis.Eum enim in reddẽda criſimorum dierum ratione,& alij ante me,& ego alio loco deuiaſſe demonſtraui.Ignoſcant igitur mihi Galeni manes,quòd pro ueritatis amore facturos certe credo,ſi interdum aliter ſentire me cognouerint:cũ in maioris momẽti re,hoc eſt,in negligendo CHRISTO & Moſe,grauius ſe erraſſe iampridem agnoſcãt.Alioqui quo pacto non ignoſcat nobis ab eo recedentibus,qui uolens ac libens multis in locis ab Hippocrate,quem ueluti numen quoddam colebat,ſæpenumero receſsit?Atque ne ſingula loca percurram,in quibus ab Hippocrate diſcedit,in hac ipſa de qua nunc agimus pleuritidis cura,aliter quàm Hippo.& egit,& nobis agendum cõſuluit.Scribit enim Hippoc.lib.2.de uictu morb.acut. Si ſub tranſuerſo ſepto fuerit dolor,nec ad clauem peruenerit,mollire aluũ oportet,uel nigro elleboro,uel peplio.Gal.uero ab eius ſanctione recedens, inquit:Cognoſcere quidem hæc oportet,& meminiſſe,non ſemper autem uti in pleuriticis.Tantum autem ualuerunt hæc Galeni uerba, ut neoterici(ait Paulus)omnibus pleuriticis uenam ſecent,ueriti,ut idem Paulus putauit,eam quę ex purgatione fit perturbationẽ.Quis igitur nos meritò culpauerit,ſi ſimultaneam ſanguinis uacuationem cauentes,nec tantum ſanguinis auferre ſemel uolentes, quantum neceſſe eſt fluere,ſi is qui in phlegmone continetur,extrà duci debet,contrariam patienti lateri uenã,reuulſionis potius gratia,quàm euacuationis ſanguinis in tumore contenti,nonnunquam,ſi uideatur ita conſultum,primo ſecuerimus?deinde uel eodẽ uel altero die per eiuſdem lateris uenã reliquum abſtulerimus:præſertim ſi peſtilentialis fuerit,hoc eſt,uagans & pernicioſa pleuritis,in qua ſanguis quantum fieri poteſt,eſt longiſsime à principalibus membris diſtrahendus:quod per malleoli uel tali,magis quàm per alterius uenę ſectionem fieri,nemo ignorat.Quòd ſi ſit etiam mulier cui menſtrua defecerit purgatio,uel uir cui conſueta ſanguinis per ani uenas ceſſet uacuatio,quis uitio mihi dederit,ſi hiſ per inferiores uenas ſanguinem detraxero?præſertim quum neque hoc à Galenſ dogmate multum abhorreat. In libro ſiquidem de uenæ ſectione curatiuo, cautelæ gratia in utroq; caſu uerè crurum uenas ſecat,& quod quiſpiam magis miretur,in comitiali uertiginoſoq; morbo laborantibus,in quibus tamen minus timendũ ex humoribus ſurſum latis eſt,

Licet quidem à Gal. recedere

Galenũ in criſimorum dierũ ratiõe lapſum. uide Picum Mirand. aduerſus aſtrolog. lib.

Gal. multis in locis ab Hippo. recedit.

Pleuritis peſtilentialis.

In pleuritide ſanguinem aliquando mittẽdum aliunde, quàm à cubiti uena.

quàm in peſtilentiali pleuritide. Adde quòd nec eam quæ ex cõtrario latere in pleuritide uenę ſectionem uſquequaq; uituperat Galenus, ſed ei quę per rectũ fit cõparans, uel parum iuuare dicit, uel poſt tempus: quæ certe non faciunt, quin quandoq; bona ex cauſa cõmode fieri poſsit. Nec ea quæ per cruris uenas ab eodẽ latere fit, ab Hippocratis dogmate recedit, iubentis per rectum ſemper fieri oportere euacuationes, ſi & ipſa per rectum fiat. Nec à Galeno, qui manu patiente ex altera manu ſanguinem trahit, uel ex eiuſdem lateris pede: & pede inflammato, uel ex altero pede, uel ex manu eiuſdem lateris. Nulla igitur alia ex cauſa Hippo. & Gal. uidentur in pleuritide eiuſdem lateris ſectionem præferre, niſi quòd per unicam ſectionem uolunt ſanguinem in inflãmatione exiſtentẽ citò è corpore extrahere. Hac igitur intẽtione ceſſante, quæ hoc æuo ferè ceſſat in hac noſtra regione, in qua nõ adeò copioſis propterea utimur uacuationibus, quòd corpora noſtra imbecilliora, quàm ut eas ferant, nũc inueniũtur, nõ magnopere aberrare uidetur, qui aliã uenã maioris reuulſiõis gratia ſecuerit. Præterea magis cõgruit cũ uena interiore uni° *Humeralis uena.* brachij uena interior alterius, q̃ cũ humerali, ſeu, ut alio nomine dicimus, cephalica: ſed hanc ſecari Galen. concedit, interiore uel media non ſe bene oſtẽdentibus. Quoniam (ut ipſe ait) euacuationes undecunq; fiant, in uniuerſum animalium corpus diſtribuuntur, licet nõ æque celeriter, neq; ſimiliter ex omni uena. Igitur uena alterius brachij ſecta, licet non æque cita, neque ſimilis, utilitas tamen non negligenda ſequetur. Quæ ſi non tanta fuerit, quanta deſideratur, hoc eſt, non quanta ex ſectione ab eodem latere ad mutationẽ uſq; coloris ſanguinis facta, erit tamen ſecurior. Magis enim (ut ipſe Galenus ait) cauere debemus ne uires reſoluãtur, quàm ſtudere ut ſanguis abundans euacuetur. Maiorem autem affinitatem eſſe dextræ & ſiniſtræ interiorum uenarum, quàm humeralis cum alterutra, ex *Axillarium uenarum origo.* diſſectione cognoſcitur: oriuntur ſiquidem ambæ axillares ex uena concaua prius quàm in iugulares diuidatur: *Humeralium uenarum origo.* humerales uero, poſtquã in iugulares eſt diuiſa. Quare ueceſſarium eſt, ſanguinem, qui à ſubcingente membrana in qua pleuritis fit, euacuari debet, antequam per humeralem tranſeat, ſupra Axillaris ntriuſque, quas & baſilicas uocamus, exortum, ad iugulares uſque, quæ ſupra collum extra thoracem ſunt, aſcendere. Breuior igitur omnino, & expeditior uia eſt, ab una axillari ad aliam, quàm ab humerali ad eiuſdem lateris axillarem. Ad quod etiam facit axillarium amplitudo, quæ non parũ humerales uincit: per maiores enim canales & ductus, æqua humoris moles citius & promptius educitur. Adde quòd per humerales prius deſcendit ſanguis qui in iugularibus propinquiſque eis locis continetur, quàm is aſcendat, qui eſt in inferioribus. Sed dixerit forte quiſpiam: Si tua hæc argumenta concludunt, ſequitur erraſſe Galenum, qui non apparente interiore mediaque cubiti uena, ſecari humeralem iubet, non autem alterius lateris iecorariam. Dicendum, *Galeni locus enarratus.* Galenum nullam in eo loco, hoc eſt libro ſecũdo de uictu morbor. acut. feciſſe inter uenas duorum laterum comparationem, ſed inter

uenas

uenas eiuſdem brachij diuerſas:alioqui uerisimile eſt,ſi una ex anterioribus latet,ſimilē quoq; alterius lateris pariter deliteſcere.Vel fortè dicendū,quòd directum aſpectum plus facere putauit,quàm propinquitatem:quod certe & ipſe in multis ſuarum commen.locis prę ſe tulit.Et Auicen.cap.de uenæ ſectione,lib.1.in coxendicis dolore, exteriorem tali uenam nō ob aliud interiori prætulit,niſi quòd licet utraq; ab eadē uena oriatur,ab ea ſcilicet quæ ſub poplite eſt,illa tamen magis è directo reſpicit coxēdicem.Habes igitur meam quàm breuiſsime potui,de uenæ ſectione in pleuritide ſententiam,de qua audio ferè omnes,qui alicuius in Europa nominis ſunt,medicos,pximis annis ſcripſiſſe:quamuis nullius cōmetaria in ea materia mihi uidere hactenus contigerit;quæ ſi legiſſem,fortè argumentorū ui, aliter me & ſentire & ſcribere coēgiſſent.Nō enim ego is ſum,qui (quod aiunt)mordicus adeò mea dogmata tuear,ut melius ſentientibus libenter non acquieſcam.

QVæris ſecundo,quid ſit Spodium,quum Dioſc.& Gal.inter mineralia computauerint: Auic.radicem cannæ dixerit,ui uętorum exuſtæ:alij pro eo rem quandam uenditent,quam,ut uědibiliorem fortè reddant,ex elephanti gutture conſtare dicunt.Ego,ut paucis rem abſoluam,dico Spodium proculdubio inter metallica numerandum,magnæq; affinitatis eſſe cum Pompholyge,utrūq; enim fit liqueſcentibus in fornace ære uel Cadmia,in hocq; ſolum differūt,quòd Pompholix tecto parietibusq; fornacis hæret:Spodiū' ceu pōderoſius ad terram cadit. Adeò autē præſtat Pompholyx Spodio, ut Gale.nunquam ſe uſum Spodio dicat,quia Pompholygis copiam multā habuerit.Ex quo licet aduertere proximi ſeculi ad noſtra uſq; tempora inſcitiam,quando plerique noſtri pharmacopolæ nō modo pro Spodio uiliſsimum Antiſpodium,exuſtarum uidelicet cānarum cinerem magno precio emunt,ac præferunt.Sed nec Antiſpodium:nam adulteratam Pompholyga uocat iſtas cannas eius libri autor,qui ad Paternianum de Simplicib.ſub Galeni nomine inſcribitur.Hunc igitur iſti,utroq;,hoc eſt,uero Spodio & Pompholyge reiecto,accipiunt,& in nobiliſsima medicamenta,ad cordis uidelicet & iecoris robur compoſita,admiſcent:quum tamē ſi Antiſpodio utendum erat,parata ferè ubiq; locorum eſſent ficus,caprificus,myrtus,oleaſter,cydonia,lētiſcus,atq; alia permulta,ex quibus uſtis Antiſpodiū,Dioſcoride & Plinio teſtibus,facile parari poteſt.Et ſi fortè iſta deerant,non poterant deeſſe craſſa lintea, quæ cum alijs ab eiſdem autoribus ad confectionem Antiſpodij ſcribuntur idonea. Alioqui quæ neceſsitas cogit nos,ut relicto Spodio,Antiſpodio utamur?quum tanta copia ueri Spodij ſuppetat,quanta & æris.Vbicūque enim ſunt ærariæ fodinæ,& fornaces,ibi Spodium colligi ualet.Neque ſolum ubi fornaces ſunt æs excoquentes,ſed etiam in argenteis Spodion reperitur,Dioſcoride teſte,& Plinio quoque, qui Lauritim appellari dicit:atque ſimiliter in aurarijs. Fit etiam eiſdē autoribus ex plumbo.Quin ipſum quoque plumbum quodam certo modo paratū,quē Plini' indicat,pręfertur Spodio.Quòd ſi Spodiū,

Spodium.

Pompholyx.

Lauritis.

atq; etiã ea quæ numerauimus Antiſpodia defuerint, habemus apud ſeplaſiarium quenq; Pompholygen, uulgò Tutiã uocatã, qua præſente, nõ eſt ut quiſpiam (ſi Galeno credimus) uel Antiſpodiũ uel etiã Spodium quærat: niſi fortè amore nimio Auicennæ deceptus, Spodiũ ſuum credat cor & uentriculũ roborare. Quod ego nõ magis illi credo, quàm Serapioni, à quo ferè ad uerbũ, quæcunq; de Spodio ſcribit, excripſiſſe uidetur. Huic uero quàm parũ hac in re credendũ ſit, uel ex hoc colligi poteſt, quòd Dioſcoridẽ & Galenũ affert de uirib. eius ſcribẽtes, apud quos nulla eſt illarũ mentio, ſicut nec ullius uel Spodij uel Antiſpodij per cannarũ exuſtionẽ facti. Quanquã incertũ eſt Serap. de hoc loquutũ: uidetur enim potius de alia re eo capite ſermonẽ habuiſſe, quã Satuuſcir uel Reſcius uocat, quũ Auic. ſuum Spodiũ, ut noua habet editio, Thabaiſir uocauerit. Quicquid tamen id ſit de quo ſcribere ibi uoluit, certũ eſt quòd nõ eſt Spodiũ Dioſc. & Galeni: de hoc enim egit ipſe Serapion cap. 422. ſub Tutiæ nomine, modũq; docuit faciendi Antiſpodia, ex Dioſcoridis uerbis: licet non Antiſpodia ipſe uocet, ſed uicem Tutiæ ſupplentia. Quem etiam Auic. imitatus eſt cap. 5. ſupra ſeptingenteſimum, non abſq; tamẽ (ut ferè ſolet) errore: qui occaſionem quoq; errandi Simoni Genuẽſi & alijs dedit. Ait enim, id quod deorſum cadit dum fit põpholyx, eſſe Climiam, quæ nominatur Succudus: oblitus eorũ quæ ſcripſerat de Succudo, cap. 669. ubi uidetur putaſſe Succudum eſſe plantã, nõ rem metallicã: calidumq;, non frigidũ. Quod ſi quiſpiã errorẽ eſſe librarij dixerit, nõ Auicennæ, legendumq; non Succudum, ſed Deſcudiũ, negare tamẽ non poterit Climiam, quæ Græce Cadmia dicitur, eſſe rem diuerſam à Pompholyge & Spodio, uel ipſomet Auicenna teſte, qui in litera C de duplici ſcripſit Climia, & in hoc cap. ex ipſa fieri Pompholygen teſtatus eſt. Quare fateri oportet, uel Climiã eſſe rem diuerſam à Pompholyge, uel idem fieri ex ſeipſo. Sinamus igitur Auicennã cum ſuis cannis ludere, & Pompholyge quando opus fuerit utamur, atq; ea præcipue, quam Germani adeò publice Nil uocant, ut in iocum apud eos abierit, Nil oculis prodeſſe. Eſt enim hæc candida, atq;, ut Dioſc. placuit, adeò leuis, ut efflari poſsit.

[Marginal notes: Tutia. — Auicennæ lapſus in Spodio. — Serap. error. — Genuenſis lapſus. — Succudus. — Climia. — Cadmia.]

Hæc ſunt quæ mihi occurrunt ad tua quæſita reſpõdenda, in quibus ſi quid fortè te offenderit, ætati & ualetudini ueniã dato. Vale.

Ex Ferraria, Idibus Iunijs, M. D. XXIX.

EPIST. VI. ad Dominicum Fonteium medicum Brixienſem, de nonnullis ſimplicibus.

SERVS reſpondeo, uarijs preſſus negocijs, ſed duabus præſertim epiſtolis, cõſilia quæ uocãtur: in quarũ altera mihi negociũ fuit cũ tribus nõ infimi nominis medicis, ſecus quàm ego de ægroto quodã ſentientibus: mox tamẽ ut reſpirare occepi, epiſtolas tuas quæſiui, diligẽtiusq; perlectis reſpõſionem aggreſſus ſum. Vt igitur à poſtremis exordiar, ualde mihi moleſtũ fuit intelligere, tãtã in hominibus illis regnare ingratitudinem, ut nec uerbis quidẽ ſe gratos oſtẽdant:

dãt:quod certe nõ tã tua quàm mea cauſa doleo:uidere enim mihi uideor,te nouas ſedes quærere,atque eas fortè tã à nobis ſemotas, ut mutua hac literariũ uiciſsitudine nos priuari oporteat. Quandiu igitur licet,demus operã,ut per literas inuicem alter altero perfruamur,& mutuo attritu,uel ſcintillam aliquam ueritatis eliciamus.

Meſuen ſæpe erraſſe,& prima noſtra epiſtola,& in eum annotationibus oſtendi.Neſcio tamen ſicubi minus errauit,quàm in Fumaria:de tẽperatura ſiquidẽ eius melius lõge ſentit quàm Auicenna,frigidam dicens:acris enim & amara qualitas in ea uincens, caliditatẽ *Fumariam nõ eſſe frigidam.* præ ſe fert,quæ ab exigua acerbitate remittitur quidem,uerum non tota obtunditur.Modice igitur adeò caleſcit,ut,teſte Aëtio,in febribus tutò dari poſsit. *Auicẽnæ error in fumaria.* Tum etiam obſtructiones hepatis ſanare,& multas urinas bilioſas prouocare,haud leuia indicia ſunt caloris. Multo magis quàm Auicẽna errauit Serapiõ:ea quę de hac herba ex Dioſc. *Serapionis lapſus.* & Gal.ſententia refert,nõ ex eo capite accipiens,ubi de ea ſcribũt: ſed à capite in quo de Gingidio agunt.quæ tamen ab Arabibus ſumpſit,de ipſa fumaria uidentur dicta.Auicenna uero quæcunque ſcribit capite de Fumo terræ, ex his accepiſſe uidetur,quæ de fumaria ipſa ab autoribus ſunt ſcripta. *Fumus terræ.* Alijs tamẽ in locis ſuæ medicinæ, quæ de Gingidio ab illis ſunt tradita,Fumo terræ adſcribit.Mirum autẽ, quòd omnes quaſi de compoſito præcipuas uires,quas ad oculos habet,à quibus & nomen *καπνὶς* accepit,intactas dimiſerint.Quod uero uim haberet uentrem molliendi,& uentriculum roborãdi,à quodam idiota inuentum eſt tempore Galeni.

De Eupatorio ego quoq; ſemper dubitaui, an eſſet uulgare hoc *Eupatorium. Agrimonium.* Agrimonium:eo tamen libentius uſus ſum,quàm uulgari illa Eupatorio paſsim apud nos naſcente,cui præter folia quæ aliquo pacto cannabim referunt,nihil eſt cũ Dioſcoridis pictura commune: quã tamen ut certò ſcio non eſſe Eupatorium,ita certe neſcio quid ſit:ſi cuti nec Agrimonium,ſi non eſt Eupatorium. Adde his, quæ nunc ignoramus,etiam ueram Argemonem herbam,ſi qua eſt alia, ita ad *Argemone.* amuſsim à Dioſcoride effigiatã,ut ferè ſub oculos poſita uideatur: quæ tamen ad hanc uſq; ætatem ſemper mihi fuit incognita,nec hactenus inueni qui doceret,tanta fuit noſtris magiſtris cæcitas:inter quos putabantur excellentiores,non qui hæc aut alia ad curandi rationem neceſſaria melius callerent,ſed qui in publica corona,dialectica problemata maiore linguę uolubilitate, audaciusq́;(ne dicam *Sophiſtarum mos.* impudentius)clamitando diſputabant.

Vnde factum eſt,ut ſimplicia medicamenta,etiam quæ notiſsima erant,uel penitus ignorentur,uel dubia & incerta ſint: ſicuti Pulegium,quod adeò notum antiquis fuit ut ſuperuacuum putarint ſcri- *Pulegium.* bere quale eſſet:nunc uero dubium ideo apud te eſt,quia in Mirãdulenſi agro nulla lanugine ueſtitur herba,quam pulegium uocant: alibi uero in aggeribus & montibus uilloſum,tam mas quàm fœmina conſpicitur,altitudine etiam maiore,quàm Mirandulanũ,odoratiusq; & colore diuerſum.Nec ſolus es,ſed & Hermolaus in Corollario ambiguus in eo fuit,haud planè ſciri dicens,an Pulegium mo

Calamintha. do officinis & ruribus uocatũ,Calaminthæ genus ſit,an uerum pule
Nepeta. gium:magnamq́; eſſe affinitatem Nepetę,Menthæ,& Pulegij. Addit
Mentha. alio loco his etiam Menthaſtrum,addo ego Siſymbrium,cuius tan
Menthaſtrum. ta eſt cum mentha affinitas,ut in eam quãdoq; mutetur,teſte Theo-
Siſymbrium. phraſto.Inter has autem affines herbas,neſcio ſi ulla difficilius inter-
noſcitur, quàm pulegium:quoniã(ut pauló ante dixi)nullus autor
eam pingit.Vna tantum nota eſt per quam agnoſci certe ualet,quod
ſcilicet(ut Theophraſtus & Plin.ſcribunt)brumali ſolſtitio ſurculi
eius ſeiuncti,& in carnario ſuſpenſi florent.Illud quoque indicium
eius eſt nõ exiguũ, ſi nigram bilem purgat,ut dicit Dioſc.Bibitur au
Oxybaphum. tẽ huius rei gratia cũ melicrato oxybaphi,hoc eſt,acetabuli mẽſura,
Acetabulum. ut tradit Paulus.Continet autem acetabulũ cyathum unũ ſemis,eo-
dem autore,hoc eſt,drach.15.Sunt tamẽ qui 4.& 20.drachmarũ ace-
tabulum eſſe contendant,alij 22. Potes igitur, ſi certior fieri cupis,
utrunq; experimentum facere.Ego pro cõperto habeo,uulgare no-
ſtrũ pulegiũ,à uero nõ differre,eoq; quoties occaſio ſe offert,ſecu-
rus utor:proſpereq́; cedit in his facultatibus,quas ei autores medici
næ adſcripſere.Tenui & hoc noſtrum lanugine obducitur,nec ual-
de creſcit,floſculosq́; purpureos,albóſue circa caulem per interual
la ad ſerpylli ſimilitudinẽ emittit.Neque putarim Dioſcoridẽ,quod
tamẽ tu cõtendis,cap.de Dictamno,innuiſſe pulegium depile eſſe,
quum dixit dictamnum habere læuorem,& eſſe pulegio ſimilem:ſi-
militudo enim in foliorum potius figura intelligenda mihi uidetur,
quàm in læuore:ſic enim uerbum ex uerbo ſcribit Dioſc. Herba eſt
Cretica,acris,læuis,pulegio ſimilis,maiora uero & tomentoſa folia
λεῖον. habet.alioqui etiam λεῖον nõ ſemper id ſignificat quod pilis caret,ſed
interdũ,& fortè magis ꝓprie,id quod nõ eſt aſperũ, & prominulũ.
Tomẽtoſa autẽ folia dictamni dixi,ſicut Hermolaus & Marcellus,
γναφαλιώδη. nõ ut tu uelles,gnaphalio ſimilia:γναφαλιώδη enim legendũ eſſet,nõ
γναφαλώδη,ut omnes habent codices.Sed & uerba quæ ſequuntur(ni
fallor)aperte oſtendunt,non gnaphalio herbæ Dioſcoridem feciſſe
ſimilia,ſed tomẽtoſa ea dixiſſe,ſicuti & lanoſa.Vt autem in præmiſ-
ſis abs te aliquantũ diſſentio,ita in concluſione tecũ prorſus conſen
Dictamnum. tio,nõ eſſe ſcilicet eã quæ circunfertur,ueram dictamnũ, quod uel
hoc argumẽto apertiſsime cõſtat,quòd dictamnum & caule,& flore
caret,& ſemine,teſte Plinio & Dioſcoride:uulgaris autẽ,ſi qua alia
planta,floribus eſt refertiſsima. Adde quòd uera radicem,Plinio au-
tore,habebat tenuem & inutilem,folijs ſolum utebantur,tanti ea fa
cientes,ut qui legebant,in ferula,uel arundine conderent, ne eorũ
uis euaneſceret.Radix uulgaris huius noſtri,ſatis craſſa eſt,& ſola in
Dictamni fo- uſu habetur,neglectis folijs,quæ tamen(ut diximus)ſunt in uera uti
lia uſui eſſe,nõ liora.Quod non Plinij modo teſtimonio conſtat,ſed etiam Galeni,
radicem. inter herbas Theriacen ingredientes,non inter radices eam connu
merantis.Sed & Democrates cõponere Theriacen carminibus ſuis
docens,ait, κόστου τι λευκοῦ, καὶ ἔτι δικτάμνου ποίας. hoc eſt uerbum ex uer-
bo, Coſtiq; albi, & dictamni herbæ. Vide igitur quantis in tenebris
uerſati ſint patres noſtri,uiri alioqui ſummo ingenio præditi, erro-
reſq;

req; potius ſeculi, quàm uel incuria, uel inſcitia impediti: cæcos enim duces habebant,cum quibus eos quoq; cæcutire erat neceſſarium.Vt enim à propoſito non recedamus,ſi ad Auic.accedebant,uidebant eum cap.472.ſecundi libri,dictamnum cum pulegio confundere:& præterea,quod balatũ facere in ouibus ſcribit Dioſc.ſanguinem ab eis emungi interpretari:ſtatimq; ad dictamni ſpecies cõuerti,deincepsq; ad pulegij medicinas,quas etiã imperfectè ſcribit,prætermiſsis in totum dictamni peculiaribus uiribus.Et cap.158. eiuſdẽ, pari confuſione miſcere origanum & calamẽtum,hoc fluuiale,illud montanũ nominando.Sin Ioan.Meſuen cõſulebant in Diacalaminthes præparatione,pro pulegio montanũ calamentũ legebant,& pro ipſo calamẽto,quod montanum eſſe debet,fluuiale:quem errorem etiã ſequutus uidetur Auic.in 5.in eiuſdem Diacalaminthes confectione,ubi calamentum uocat fluuiale,& pulegiũ,campeſtre calamẽtũ.Sed uide quomodo ad enarrãdos Arabũ errores imprudens me conuerterim:quibus ita ſcatent,ut non epiſtolis oſtendendi ſint,ſed magnis uoluminibus explicandi.Ad epiſtolas igitur tuas redeo. Typham me quoq; pluries uidiſſe arbitror.Vtinam Typha quoq; mihi eſſet pariter agnita:in hiſce enim frumentaceis diſcernendis, multũ ambigo:quod certe nemo mirabitur,qui Galenum legerit tam ſcrupuloſe in his incedentem.Proxime autem accedo ut credam Typhã ita ſimilem tritico,ut triticum putem. Eos enim non improbandos dicit Galenus,qui eam paruum triticum uocant,adeò eſt illi colore, denſitudine,uirtuteq; ſimilis.Sed & Theophraſtus perquàm ſimilẽ dicit tritico,& mutari in id,ſi piſta ſeratur.In eo autem differre à tritico,quòd lemmate,id eſt,folliculis tegitur,ſicut Hordeum & Olyra,quam Siliginem uocat Plinius:unicum etiam tenuem culmum habet,& magis flaua eſt. Sed in hac epiſtola diutius fortè quàm opus eſſet immorati,ad aliam accedamus.

Auicennæ lapſus. — *Meſue lapſus.* — *Typha.* — *Hordeum.* — *Olyra.* — *Siligo.*

Lyſimachia Carãzono medico miſſa,ad manꝰ meas peruenit, ſed in agro etiam noſtro frequens uiſitur.Flos dubitare adhuc nos facit, atque Leoniceni autoritas,qui herbam, quam infectores Corneolam uocant,ueram Lyſimachion eſſe,ad aras uſque,in ſecunda editione de Plinij & aliorũ medicorũ erroribus cõtendit.Autoritas dico,nam quas affert rationes,nõ ſatis mihi perſuadent:ſiquidem noſtra Lyſimachion,& in aquoſis locis naſcitur,& folia tenuia ſalici ſimilia emittit,ſicuti Corneola uocata.Horum igitur indiciorum gratia non minus dici Lyſimachion debet,quàm illa.Quod uero Corneola aureo flore ornatur,nõ purpureo,nec Plinio repugnat(ut credidit Leonicenus)nec eſſe ueram Lyſimachion probat. Aduerſum quidem Plinium eſſet,ſi conſtaret Corneolam uocatam, quam uiſus ipſe teſtatur aureũ,non purpureũ florem habere,eſſe ueram Lyſimachion:ſed quum hoc probatum nondum ſit, non eſtante manifeſtã probationem crimine falſi Plinius cõdemnandus.Dioſcoridis enim teſtimoniũ nihil facit aduerſus Pliniũ:nam præter id quod Iuriſconſulti ſingularẽ teſtem nõ admittunt,teſtimonium eius nõ eſt Plinio contrarium.Antiqua enim ac noua Dioſcoridis exemplaria, florem

Lyſimachia. — *Corneola.*

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDI-CINALIVM LIBER XIII.

EPIST. I. Ad Bartholomæum Charandinum medicum Mutinenſem: quòd plerunq; purganda materia non turgens ante concoctionem.

CVM me plerunq; & in priuatis colloquijs, & in publicis lectionibus audiuiſſes Hippocrati & Galeno, quorum alter medicinam ſerüit, alter diligentiſsime excoluit, inhærentem: recentiores Arabes, noſtrateſq; eos ſequutos, nulla habita uel ætatis uel autoritatis ratione, audaciſsime taxâtem, necnon ab eorum decretis, ſi quando aliter uidebatur, in operibus artis recedentem: ſumma admiratione affectus es, quòd his quos in minoris momenti rebus depugnabam, in una quæ maximum habere pondus uidebatur adhærerem, purgatorijs uidelicet pharmacis utens materia minime turgēte, nulla præuia concoctione: ſcribente Hippocrate in illo famigerato aphoriſmo: Concocta medicamentis purganda & mouenda, non cruda, neq; in principijs niſi turgeant, multa autem non turgent. Licet autem mei huius dogmatis rationem te præſente, & legendo, & familiariter colloquendo multoties reddiderim, petijſti tamen, & quaſi cum conuitio efflagitaſti, ut quod uoce tenus docueram, ſcriptis quoq; mandarem, ut & ea melius poſſes memoriæ commendare, & his fierent communia, qui uiua (ut aiunt) uoce non poterant à me doceri: præſertim cum excellentiſsimi aliquot medici, & antiquitati non minus quàm ego addicti, ſecus & agerent & docerent. Vt igitur tibi morem geram, quem bonarum artium, & pręcipue medicinæ, meiq; ſtudioſiſsimum cognoui, manum calamo admoueo, & iamiam quod petis aggredior.

Problema quod diſputandum proponitur, tale eſt: Liceátne, nulla præcedente per ſyrupos uocatos concoctione, purgantibus medicamentis uti. Quod problema diſputaturi, Ariſtotelis doctrinam ſequentes, ante omnia, ut in nominibus cum aduerſarijs conueniamus, intelligantq; quid ſit id de quo diſputatur, uidendum, quid digeſtionis, quid ſyruporum, demum quid purgantis medicamenti uocibus ſignificetur.

Primum aggredientes dicimus, id quod Græci πέψιν, noſtri digeſtionem, & qui Latiniores uideri uolunt, concoctionem uocant, in quarto Meteorologicorum libro definiri ab Ariſtotele perfectionē à proprio & naturali calore ex oppoſitis paſsiuis. Quæ uero ſint huiuſcemodi oppoſita paſsiua, ipſemet declarat, dicens: Hæc autē ſunt, propria cuiuſq; materia: ubi enim cocta fuerit, perfecta iam eſt & fa- *Cōcoctio quid iuxta Ariſt.*

 cta:

ctá:principiumq; perfectionis à propria prouenit caliditate,etiam ſi ab exteriore quopiã auxilio ſimul perficiatur.Sicuti eſca per balnea, aut quippiã aliud tale concoquitur. Sed principiũ quidem eſt caliditas,quæ in ipſa exiſtit:finis autem,his quidem natura, id eſt, ſpecies & ſubſtantia: his uero in ſubiectam quandam formam, finis eſt coctionis,quando tale tantumq; factum fuerit humidum. Nihil igitur aliud uidetur apud Ariſtotelẽ eſſe digeſtio,quàm operatio quædam caloris naturalis in qualitates paſsiuas,cuius finis eſt,uel ſpecies,uel qualitas quædam,& quantitas humiditatis.

Ex his autem ſequitur, erraſſe recentiores nonnullos, qui Auerroim ſequentes dicunt, digeſtionẽ apud Ariſtotelem in eo loco nõ alterationem,ſed alterationis terminũ ſignificare. Quomodo enim digeſtionis finem doceret,ſi ipſam digeſtionem finem & terminum eſſe putaret? Sed númne uidebant Ariſtotelem in fine præcedentis tractatus,ſe dicturum pollicentem, operationes actiuarum qualitatum,generationi & corruptioni affines?atq; in ipſo ſtatim huius tractatus initio,pepſin,coctionémue calori adſcribentem, atq; in maturationem,elixationem,& aſſationem,ueluti in ſpecies diuidentẽ? quas & ex ipſis nominibus,& ex propria cuiuſlibet earum definitione,actiones eſſe,non actionis terminos cognoſcimus. Eſt enim maturatio,coctio quędam ſeminis in pericarpio,hoc eſt,in eo tegmine, quod ad fructus tutelam natura fabricauit. Operationem uero per hanc,non opus terminúmue ſignificari,oſtendit Ariſtoteles,dicens: Quoniam concoctio perfectio quædam eſt,tunc maturatio perfecta eſt,quando ea ſemina quæ in pericarpio ſunt,tale aliquid facere poſſunt,quale ipſum pericarpion eſt. Conſtat igitur maturationem de qua Ariſtoteles loquitur, longo tempore ſeminis maturitatem, quæ finis & terminus eius eſt, anteire. Quod cũ pariter de elixatione & aſſatione dicere oporteat, quæ & ipſæ concoctionis ſpecies ſunt,neceſſarium eſt earum genus,hoc eſt,concoctionem,operationem eſſe,nõ operationis terminum. Nec perfectionis nomine, quo ueluti ſub genere continetur,rem perfectam, ſed mutationem quæ in eam tendit,deſignari. Sed poſtquam de philoſophorum digeſtione,plura fortaſsis quàm opus eſſet diſputauimus, ad noſtram, hoc eſt,medicorum digeſtionem accedamus.

Pepſis duplex ſecundum medicos.

Pepſis,hoc eſt, concoctionis uel digeſtionis nomine, in duplici etiã trãſmutatione utuntur medici:naturali uidelicet,quę circa eſcã uerſatur, & nihil aliud eſt, q̃ alteratio nutrimenti ad propriã nutriti qualitatem:& altera,quæ circa putridam uerſatur ſubſtantiam, & eſt alteratio ceſſare faciens putredinem,manente ſubſtantia. Cõueniũt autem ambæ inuicem. Primo quidem in genere, quia utraq; eſt alteratio. Secundo in agente,quia ab eodem calore fiunt,hoc eſt,naturali,qui nihil aliud eſt quàm poteſtas per ſolida corpora extenſa:qui tamen in prima ſolus,in altera coagentẽ ſecũ habet calorẽ pręternaturalẽ. Et propterea ſi id quod in prima concoctione cõcoquitur,ſimilẽ naturã habet concoquẽti,aut totũ aut certe nota digna eius pars in ſubſtãtiã aliti mutatur,exigua eius portione ſemicocta remanente,

te. E contrario autē fit in ſecūda, quoniā uel nulla pars rei cōcoctæ tranſit in ſubſtantiā concoquētis, uel exigua eius portio. Si enim humor qui concoquitur, talis naturę ſit ut mutari in ſubſtantiā aliti poſſit, nec putrefactio magna ſit pro modo putrefactionis, plus minúſue eius trāſit in ſubſtantiā nutriti. At ſi uel putrefactio magna ſit, uel humor natura ſua talis, ut aſsimilari corpori humano, & cōuerti in eius ſubſtantiā nequeat, ſimilis quidē ad quendā modū ſit mēbris ſolidioribus, ſed non adeò, ut in eorū ſubſtantiā conuertatur. Quare nec in utraq; bile, nec in ſalſa pituita expectanda eſt uera & perfecta concoctio, quoniam ultra modum aſsi hi humores ſunt, & ueluti exuſti, à moderatoq; ſanguine per ſuperfluentem coctionem receſſerunt. Sola autem pituita dulcis & acida, quoniam citra temperamentum ſanguinis, prę cruditate remanſerunt, ita cōcoqui ualent, ut in bonū ſanguinem, & demum in ſubſtantia membrorum conuertantur. Vtraq; uero bilis, & ſalſum phlegma, & ichores, quum ita concoqui nō poſſint, ut in ſubſtantiam membrorum uertantur: ſatis pro modo ſuo cōcocti erunt, quando ſolidis membris quadantenus ſimiles effecti, & à natura ſuperati, apti redditi fuerint, ut uel ab eadē natura per ſe, uel cum artis adminiculo expellantur. Et hoc eſt generalius concoctionis ſignificatum, iuxta quod & pus, & lotium, & reliqua excrementa, concocta medici nuncupant. Et hæc quidem de concoctionis nomine dicta ſint: quod licet apud medicos quādoq; opus ſignificare poſſit, in hac tamē noſtra diſputatione, ſolā nobis ſignificauit opationē.

De ſyrupis.

De ſyrupis uero, primo circa nomen aduertendum, uideri hanc uocem, ſi Græca eſt, ab ὀποῖς, hoc eſt, ſuccis, & σύρω uerbo, quod Latinis eſt traho, deductam. Non inuenio tamen medicos Græcos ea uſos: quare fortè ab Arabicis ad nos ueniſſe putanda eſt, qui ea uoce utuntur in ſuccis uel decocto cum aliqua re dulci inſpiſſatis. Scio tamē & Latinos autores eadem uoce, ſed in alio ſignificato uſos. Quātum uero ad rem ipſam attinet, medici, annis plus minus trecentis, ad concoquendos humores ſyrupis uſi ſunt, ab eaq; ui, quam ineſſe illis putabant, digeſtiuos uocarunt: apud eos enim concoctio, digeſtio, & concoquere, digerere dicebatur: qua uoce noui ex Græca in Latinam linguam medicinæ interpretes, periculoſa æquiuocatione, alij quidem in diſcuſsione, ſeu reſolutione, alij in diductione & trāſitu nutrimenti ad membra utuntur. Sed dimiſſa uocum lite, illud potius diſcutiamus, an ſyrupi quibus nunc paſsim utimur, uim habeant digerendi, ſeu, quod idem eſt, concoquendi.

An ſyrupi inſit uis cōcoquēdi.

Ad quam dubitationem breuiter ex his quæ de concoctione declarata à nobis ſunt reſpondentes, dicimus, ſi proprie & uerè loquamur, nullū ex uocatis ſyrupis, qui uulgò confecti inueniuntur, uim habere concoquendi: hoc ſiquidem munus & priuilegiū, ſoli calori naturali debetur: ipſe enim eſt, qui quocunq; trium modorū, quos prius recitauimus, loquamur, concoctionem facere poteſt, & ei ſoli referri debet accepta. Poſt ipſum uero naturalē calorem ſunt nōnulla, quę quatenus calorē ipſum uel fouent, uel augent, eatenus ad concoctionē cōducunt, & eam aliquo pacto adiuuant: qualia ſunt quies,

ſomnus,

ſomnus, modica excalefactio, ciborum boni ſucci modicus eſus, uini parum calefacientis potus. Modicè uero calefaciũt moderata frictio, uſus aquarum calidarum commoderatus, pharmaca atq; edulia etiam temperatè calefacientia: adde, ſi placet, & cataplaſmata. Ex ſyrupis igitur tantummodo ij ad concoctionem conferunt, qui ad quodpiam eorum quæ numerauimus, cooperantur, caloremq; naturalem aliquantiſper roborant: quod in paucis admodum agnoſces, ſi eorum uires methodo quadam ueſtigaueris. Quoſdam enim inuenies alterantes, quoſdam uacuantes, quoſdam utrunq; pollicentes: & ex alterantibus alios calidos, alios frigidos, alios humidos, alios ſiccos. Atq; in uniuerſum, quicũq; corpus uel corporis humores de una qualitate in aliam tranſmutant, ſiue illa qualitas inter primas, ſiue inter ſecundas & tertias ſit, alterantes dici debent. Et ex uacuantibus, alios per uentrem, alios per urinã, alios per cutis occultos meatus materiam educentes. Ex his autem omnibus, ſoli hi concoctioni ſeruiunt, qui calore, odore, adſtringendi ui, uel ſomnum augendo, calori naturali adminiculum ferunt. Quæ cum paucis inſint, ſequens eſt, ut pauci ſint, qui uel ex accidenti mereantur dici concoctioni deſeruientes. Non enim accedendum Druſiano, à ſolis frigidis & ſiccis ſeu putredini contrarijs, iuuari hanc naturæ operationem aſſerenti: prohibent enim eam potius ne fiat, quàm factam concoquant. Et hæc quidem de ſyruporum & nomine & ui dicta ſint.

De medicamẽtis purgãtibus. De purgatorijs uero medicamentis illud in primis aduertẽdum, antiquiores calidis & uehementibus, atq; corpora ualde agitantibus purgatorijs uſos: quod uel ex Elaterij nomine licet agnoſcere, quod *Elaterium.* Latine agitatorium dici poteſt: quo nomine nõ ſolum in cucumeris agreſtis ſucco, ſed in omni purgante medicamine utebantur. Videmus etiã Hippocratẽ in morbis acutis, elleboro, & peplio uſum: quorum alterũ adeò uehemens noſtratibus uiſum eſt, ut eius uſum præ formidine ferè penitus abdicarint. Alterũ uel ex ſocio licet agnoſcere. quanquã & ex lacte, quo abundat, uis quoq; eius poteſt intelligi. Eſſe uero hæc calida, ſicuti & alia omnia quibus antiquitas ad purgãdum uſa eſt, ex Galeno uarijs in locis licet ediſcere. In commento enim illius aphoriſmi primi libri, cuius principium, In acutis paſsionibus &c. ait: Omnia id genus, purgatoria ſcilicet, ſunt potentia calida. Et in aphoriſmo, Sub cane &c. Exuſta tunc natura, eam quæ à purgantibus medicamentis non fert acritudinẽ. Et lib. 4. de uictu morborum acutorum, Quia uehementer mouent & lacerant, ideo prohibentur. Quoties igitur (ut iã ad diluendam propoſitã quæſtionem accedamus) Hippo. de purgatorio medicamento mentionem habet, de his intelligendus eſt, quæ ipſe in uſu habebat, quæ & ualde calida erant, & ſua ualida ui corpora uehemẽtius exagitantia, quodammodo lacerabant. At quũ noſtris temporibus inuẽta ſint multa, quæ uel frigida ſunt, uel modicè calida, qualia ſunt ſiliquæ Aegyptiæ interiora, *Mel aërium.* uel ipſa ſiliqua uirens adhuc & tenera condita, mel aërium, quod *Dactyli Indi.* Mannã uocamus, dactyli Indi, quos Tamarindos Arabica lingua appellant, roſarum & uiolarum uel ſuccus, uel aqua in qua maduerint,

myro

myrobalanorumq́; nonnulla genera,& pleraque alia,quis ea dixerit ab Hippocrate ſimul cum calidis illis ſuis & acribus uetita,quum ab eo fuerint uel penitus ignorata,uel inter purgatoria minime computata?prȩſertim quum uideamus ipſum aſinino lacte & ſero uſum. Sed nec de his quoque uidetur Hippocrates loquutus,quæ ex fructibus quibuſdam confecta,melleq́; uel apum,uel eo quod Sacchar antiqui uocabant,uel zuccharo uulgari condita,nonnihil,exiguum tamen id,recipiunt ſcammonij, & antea per aſſationem in cotoneo mâlo repreſsi ac caſtigati,uel alterius cuiuſpiam antiquorū purgatorij:& cum magno modo liquoris alicuius frigidi diſſoluta, purgationis leuis gratia à recentioribus medicis in morbi initio propinātur. Quæ quum qualitatibus his penitus careāt,ob quas ſua ipſa purgatoria antiqui prohibebāt,carent etiam neceſſe eſt his ſymptomatibus, quæ illa materia non concocta exhibita ægrotantibus inferebant. Quod præter rationem,quotidiana quoq; demonſtrant experimenta.Deum ego immortalem teſtor,me,qui iam octo ſupra quadrageſimum annos medicinā uarijs in locis profeſſus,in febrium putridarum principio, niſi aliquid aliud prohiberet, ſiliquæ Aegyptiæ liquore uſum,adiecta tertia parte medicamēti,quod per dactylos uel pruna ſeplaſiarijs ubiq; paratur,nullum ex tali potione unquā cognouiſſe ſequi ægrotantibus incōmodum,quin potius modicam,& abſq; ulla notatu digna noxa,purgationē. Alioqui neque modus hic euacuationis ab Hippocratis dogmatibus multū abhorret. Scribit enim ſecundo libro aphoriſmorū:Inchoantibus morbis ſi quid uidetur mouendum,moue. Quem locū enarrans Galenus, docet interdum ab initio morborū ſalubriū purgationem eſſe faciendam,ut minorem iam factam materiam natura ualeat facilius concoquere. Ex quibus uerbis & nomen & rem ipſam ſumpſiſſe uidentur recentiores,purgationis quam ab initio febrium putridarū faciunt. Id autem quod interdum Galenus faciēdum dicit,tēporibus noſtris crebrius, imò ferè ſemper faciendum eſt:ſiquidem noſtro hoc ſeculo corpora humana longe magis quàm Hippocratis tēporibus repleta morbos incurrunt. Antiqui enim,uel parū,uel nihil mane comedebant quotidianisq́; exercitationibus,frictioni bus,balneis,ciborū ſuperflua diſcutiebant,nec tot eſcarū uarietatibus,tamq́; peruerſo earum ordine utebantur. Quis enim eſt uel ex infima plebecula,modo miſera pauperie nō laboret,qui olera,earúmue radices,legumina, fructus,iuſcula,panem,caſeum,carnes,piſces,lagana, orbiculos,placentasq́; uarijs ex rebus cōfectas,ut ſors fert,abſque ullo uidelicet ordine,in eodem uel prandio uel cœna nō ingurgitet?quū legamus antiquos,& quidem Athletas,mane ſolo pane,ueſpere ſolis carnibus uictitaſſe. Si igitur Hippocrates ſobrio illo ſeculo purgandum quandoq; iuſsit in morborū initio,quāto nos id audacius agemus in his qui quotidianis ferè crapulis æſtuantes,oppletis præ cruditate primis nutrimenti uaſculis,morbos ex immodica repletione incurrerūt?Nec eſt ut quiſpiā dicat,Hippocratē in aphoriſmo de morbis his loquutū,quorū materia inſtar furibūdi & maniaci hominis,uel animalis

Veterum in uictu moderatio.

malis ſtimulis ueneris agitati, ſtare loco nequit, ſed huc atque illuc irrequieto motu fluit & refluit. Quãdoquidem id in laterali morbo Hippocrates iuſsit, in quo materia nõ de loco ad locum uagatur, ſed ad unicam mouetur, ad certam uidelicet ac determinatã ſedem, ubi facere cœpit inflammationem. Et Galenus ad eum morbum trahens aphoriſmum, interim prima, interim ſecũda, interim quarta, & quandoque quinta die pharmacum purgatoriũ, libro quarto de uictu in morbis acutis, ſe dicit exhibuiſſe. In quibus uerbis & illud aduertendum, multos fruſtra, imò cum ægrotantium non leui damno, uereri, ne pharmacũ præbeãt uel uenã ſecent in die uel indicatorio uel iudiciali. Vt enim fugiẽdum, ne eo die fiat euacuatio per artem, quo iudicium facit natura, ita ſecurè & purgatio & uenæ ſectio fieri poteſt, quocunque die, etiam ſi de numero criſimorũ ſit, modo iudiciũ in ea nõ expectetur: quarta enim die purgationẽ ſe feciſſe loco adducto Galenus teſtatur. Et in libro curatiuo de uenæ ſectione, ad animæ uſque defectum ſanguinẽ miſiſſe. Sed hoc obiter dictum ſit, fortè alio tempore fuſius cum alijs medicorum circa criſes erroribus explicandum: ad idq; reuertamur, quod nobis nunc eſt principale propoſitum. Diximus enim Galenum nos opere docuiſſe, non ſemper, materia etiam non turgente, ante purgationẽ expectandam eſſe cõcoctionẽ, ſed in principio pleuritidis, dolore ad præcordia deſcẽdente, materiã inflammationẽ facientẽ, plerunque iuxta Hippocratis decretũ per purgationẽ euacuaſſe. Dicimus quoq; nos ab eodem Galeno didiciſſe, quoties uenæ ſectione egens eam detrectat, uicariam ei ſubijciendam copioſiorem purgationem. Quod cum ita in principio, ſicuti materia iam concocta poſsit cõtingere, ſequitur, eo caſu recte in principio poſſe fieri purgationẽ. Ipſe præterea primo libro de compoſitione medicamentorũ ſecundum loca, nulla præcedente concoctione, aliáue præparatione, utranque bilem & pituitã purgat in alopecia. Atque paulò pòſt idem facit in manantibus capitis ulceribus, quæ Græci uocant ἀχῶρας. Et libro ſecũdo in capitis dolore, & decimotertio libro methodi, uidiſſe ait multos, quibus inflammatio in oculis cœperat, ſola per inferiorem uentrẽ purgatione una die curatos. Hippocr. etiã in uulneribus & fracturis, & in epidemijs plerunq; purgatione utitur, abſq; ulla cõcoctionis mẽtione. Atque ut uno uerbo me expediã, uix inuenies Galen. in alijs à febre morbis, uel molientẽ eam, uel expectantẽ: neq; unquã inuenies, aut eum, aut Hippocratẽ, uerã concoctionẽ per ſyrupos nunc uocatos facientem. Veram dico, quoniam præparationem & corporis, & humorũ quandoque fieri iuſſerunt: cui per quandam abuſionem recentiores Auicennam ſequuti nomen concoctionis attribuere: quum tamen à concoctione uera longo diſtet interuallo. Quod enim uerè concoquitur, ideo concoquitur, ut quantum fieri poteſt, ſimile euadat concoquenti. Quod uero expulſioni paratur, quanto magis id patitur, tanto redditur animali diſsimilius, atque ab eius natura magis alienum.

Præterea concoctio fit à natura, nõ ab arte: illa è cõtrario, ab arte

potius

potius quàm à natura. Concoctio humorũ conſeruat ſubſtantiam: illa eos diſſecat, attenuat, & quodammodo conſumit. Concoctio eſt tantũmodo putridorũ: illa nõ putreſcentibus etiã adhibetur, & animalis particulis. Cõcoctio eſt omniũ humorũ putridorũ: illa ſolũ tenaciũ aut craſſorũ. Quare ſi demus illis, ut quocũq; libet modo loquatur, & quãcunq; materiæ euacuãdæ & corporis præparationem, cõcoctionẽ uel digeſtionẽ uocẽt, certe nunquam nobis oſtendent, Hippoc. aut Galen. in tenuibus humoribus, ſiue eos imbibãt uaſculorum parietes, ſiue in uaſculis ueluti fluctuẽt, aliqua uti præparatione: ſed in his tantũ, qui præ craſſitie uel tenacitate, diuelli à ſuis ſedibus non poſſunt. Corpora enim, inquit Hippoc. ubi quis purgare uoluerit, oportet bene fluida facere. Quis autẽ nõ uideat eos humores melius fluere qui ſint tenuiores, & lentore omni prorſus carẽtes? Tunc enim, inquit Galenus, purgatio bene procedit, cum humores craſsi, tenues facti fuerint, & tenaces præciſi, & meatus aperti, per quos tranſmittuntur. Et in fine cõmentationis ait: Corpus bene fluidum eſt, meatibus quidẽ omnibus reſeratis, humoribus uero inciſis atq; tenuatis, ſi alicubi in corpore fuerit humor craſſus & tenax. Et in expoſitione aphoriſmi penultimi libri primi, tunc humores eſſe ait ad fluendum facilimos, cum fuerint tenues, & nullo lentore participantes, apertiq; meatus per quos fieri debet purgatio, & nullam obſtructionem habentes. Idem ſcripſit libro quinto in ſextã epidemiã. Libro demũ methodi ſeptimo, ne uidear ambitioſe multa loca quærere, clarè adeò hanc rem opere monſtrauit, ut inueniri non putem idiotam ita rudem, qui intelligere nõ poſsit, eum id uoluiſſe. Vitioſos enim humores in tunicis uentriculi receptos, nullo præuio apparatu, docet purgare per picram, aut per aquã mulſam, in qua ſit coctum abſinthium. Tenacem uero pituitam uentriculo annexam, incidi iubet ante purgationem. Si igitur de hac humorum præparatione loquutus eſt Rhazes, quæ improprie concoctio uel digeſtio dicitur, immeritò ab Auicenna reprehenditur, Galeniq; clypeo munitus, facile defenditur. Intentio quippe huiuſcemodi humorum digeſtionis nihil aliud eſt, quàm inciſio & attenuatio: nõ, ut dixit Auicenna, ſubſtantiæ adæquatio ad euacuationem facilem parans. Quanto enim materia tenuior eſt, & lentore magis carens, tanto minus reſiſtit medicamini eam trahenti, & per meatus atque emiſſacula facilius pertranſit. Quis enim neſciat aquam puram & limpidam, facilius & fluere & trahi, quàm terroſam & lutulentam? feſtucaſq; tenuiores à ſuccino, & acus à magnete, quàm ab illo magnas paleas, & ab hac clauos melius trahi? At ſi de propria uel de utraque loquutus eſt concoctione, longe à uero receſsit. Per ueram enim concoctionem non tenuatur neceſſariò humor, uerum plerunque potius craſſeſcit: imò ſi proprie loquendum eſt, nec craſsior neceſſariò redditur, nec tenuior, ſed à calore naturali (ut ſuperius diximus) uincitur & ſuperatur: in qua tamen uictoria frequentius accidit ut fiat craſsior, quàm ut tenuior, ueluti ſolidis membris, quæ craſſa ſunt, adſimilatus. Non perdit etiam neceſſario

craſsitiem

craſsitiem atq; lentorem, quē prius habuit, ut ex Galeno colligitur circa finem expoſitionis in ſecundum librum Prognoſtici Hippocr. dicente, ſputum concoctum interdum ob craſsitiem & tenacitatem non expui. Quare contrario modo etiam in hoc ſe habet uera cōcoctio præparationi: hæc enim id quod craſſum eſt, reddit tenuius: illa quod tenue eſt, interdū facit craſſum. At ſi quis fortè nobis obijciat Galenum, in libello de conſtitutione medicinæ dicentē, quod craſſum & tenax eſt, eſſe attenuandum, & quod teuue, craſsius reddendum: dicam (ut uerba ipſa demonſtrant) eum loquutū de his ſuperfluis quæ redire ad naturalem habitū poſſunt, nō de his quæ penitus inutilia quum ſint, paranda ſunt expulſioni. Quam præparationē ſi digeſtionis concoctionisue nomine dignamur, triplicem neceſſe eſt redundantium humorū intelligere coctionem. Vnam quidem, & perfectiorē, in his quæ ita eam recipiunt, ut conuerti in ſubſtantiam partium corporis reddantur idonei. Alteram in his quæ uitioſiora ſunt, quàm ut mutari in ſubſtantiam aliti poſsint. Tertiam ualde improprie hoc nomē recipientē, qua corpora bene fluida, modo quem ſuperius ex Galeno oſtēdimus, redduntur. Primæ finis eſt nutritio: Secundæ, naturæ uictoria: Tertiæ, cōmoda expulſio. Prima & ſecunda agunt pariter in materiam tenuem & craſſam, tertia tantū in craſſam & tenacem. Quare culpādus Auicenna, qui indiſcriminatim de tribus hiſce generibus loquutus eſt. In eo enim loco ubi docet non euacuandam materiam indigeſtam, loquitur de digeſtione ſecundo modo dicta. Vbi uero Rhazen taxans, digeſtionem ait eſſe adæquationem ſubſtantię materiæ ad facilem expulſionem, de tertia abſque dubio intellexit. Atque eodē modo in narratione, ſubtilis, craſsi & tenacis præparatione indigentiū, quā prædictæ ſubdit deſcriptioni.

In prima uero aduerſus Rhazen argumentatione, quæ ſi recte legatur, (mendum enim eſt in uulgatis codicibus) ſuper digeſtione ſputi fundatur, digeſtionem accipit ſecundo modo. Secunda uero ratio ſuper ſedimine urinæ fundata, primæ & ſecundæ concoctioni poteſt eſſe cōmunis, licet eam per æquiuocationē trahat ad tertiam. Sed melius fortè fuerit, ut lucidioris doctrinę gratia rationibus Auicennæ reſpondeamus.

Ad primam dicimus, aliquod ſputū tenue (per ſputum intelligendo materiam ei quæ expuitur ſimilem) poſſe concoqui primo modo concoctionis, id uidelicet quod acidum eſt uel dulce: & hoc quidem neceſſariò craſſeſcere, quia non aliter in membrorū ſubſtantiā, quæ craſsiora eo ſunt, tranſiret. Aliquod ſecunda tantum: & hoc quidem ubi perfecte à natura uictum fuerit, aliquo pacto craſsius fiet: non quòd in hoc ratio concoctionis conſiſtat, ſed quòd ex actione uictoriaq; naturalis caloris hoc ſequitur. Tertiā uero nullum tenue deſiderat: quanto enim craſsius fieret, tanto difficilius & à purgante pharmaco traheretur, & per ductus & meatus pertranſiret, quemadmodum ſuperius & Galeni autoritate & ratione monſtrauimus.

Ad ſecundam dicimus, ſedimen in acutis morbis, in principio nō deſcendere: quia materia quæ ſecundo concoctionis modo coqui debet,

debet,nondum debitam formam adepta eſt.Dicimus etiam tenuita tem ſecundæ concoctionis finem non eſſe,ſed naturæ uictoriã:quę cum in conſiſtendi ſtatu,nec antea completa ſit,in eo,non in principio,ſedimen laudabile gignitur & deſcendit.

Ad tertiam dicendum,quòd ars naturam imitans,purgationẽ materiæ,niſi uel qualitas uel quantitas uel locus cogant,non facit ante concoctionẽ ſecundo modo dictam:abſq; præparatione tamen alia tenuis materiæ arte facta,ipſam expurgare poteſt. Dico,niſi quantitas cogat:quoniam ubi in corpore tanta redundet materia, ut ab ea natura uel opprimatur,uel periclitetur ut opprimatur,tũc ab initio, & non expectata ſecunda concoctione, hoc eſt naturæ uictoria, quæ in tanta copia uix ſperari poteſt,aliqua eius portio per artem demẽda eſt:ut natura à tanto pondere leuata, reſiduum aggredi poſsit & uincere.Si enim bonus Athletarum habitus, Hippocrate teſte, ſtatim ſoluendus eſt: multomagis euacuationem deſiderabit malus ægrotantium habitus, non mole tantum, ſed & malignitate uires obruens. Rurſus, ſit Socrates, qui cum ſumma uitioſorum ſuccorum repletione febrem incurrat, ſequitur,ſi dum ſanus eſſet euacuatione egebat,quod multo magis ea indigeat febriẽs,auctau idelicet ex febre ſpirãdi neceſsitate,& uiribus oppreſsis.Itẽ quantitas ſupra modũ aucta ad idem ducere poteſt,ad quod uitioſa qualitas,hoc eſt, ad mortem.Ergo ſi in hac quandoq; euacuandum ante cõcoctionẽ. etiã in illa pariter erit facienda euacuatio.Mala etiam alia quę humores turgentes efficere poſſunt, & ab immodica copia contigerunt. Ergo eadem ratione quæ cogit euacuare humores turgentes, cogemur etiam demere immenſam multitudinem.Veritas ſumpti apparet diſcurrendo incommoda, quæ turgentes humores poſſint efficere:ea ſecundum Galenum in expoſitione illius aphoriſmi quarti libri, Pharmacũ exhibendum in ualde acutis,ſi materia turget, eadẽ die:morari enim in his malum:ſunt roboris diſſolutio, caliditatis febrilis augmẽtum,& periculum ne humores qui per corpus uagãtur, in aliquod membrum principale decumbant.

Imminere autem hæc diſcrimina in materia plus nimio aucta,clarius eſt,quàm ut probatione egeat:uires quippe ex immenſo pondere labefiunt: calor febrilis cæteris paribus eſt in maiore materia maior,facilimeque humores totum corpus opplentes principalia membra attingent.Si igitur hæc pericula cogunt nos, materia turgente eadem die euacuare,cogent nihilominus ea ſupra modũ aucta.Quin ſi quis diligenter conſideret,facile agnoſcet copiam immodicã magis indicare euacuationem,quàm turgentiam.Huic enim poſſumus alia uia occurrere,reprimendo uidelicet motum, alterãdo calorem & membra principalia roborando.Immodica uero repletio nullum habet magis pręſentaneum remedium,quàm euacuationẽ.Præterea ſi humores qui agitantur,& de loco ad locum mouentur ac trãsfluunt,uacuari debent,ut dicit Galenus in commento illius aphoriſmi, Concocta &c.quãto magis hi erunt aliqua ex parte uacuandi, qui adeò aucti ſunt,ut ferè omnia loca abſq; alio motu occupent?His ra-

tionibus & ſimilibus perſuaſus, dico ſolam exuperantem quantitatē cogere quandoque medicum ad euacuationem per pharmacum, & præcipue ubi ſecari uena non poſsit, in morbi initio faciendā. Quòd uero qualitas idem faciat, omnes fateri oportet, qui turgentem materiam euacuandam eſſe à morbi initio cōcedunt, hoc enim ipſum, turgere ſcilicet, qualitatē quandam conſequitur in humoribus repertam, adeò mēbra lædētem atq; extimulantē, ut à nullo recipiatur, & propterea irrequieto motu huc atq; illuc pulſa, fluctuet & refluat. Quænam uero ſit huiuſcemodi qualitas in humoribus reperta, quæ turgere eos facit, à nemine bene determinatū inuenio. Sunt qui hoc in materiæ tenuitatē referāt, quod certe dici non poteſt: alioqui fateri oporteret, aqueā pituitam neceſſariò turgere: quod falſum eſſe nemo eſt qui neſciat. Mihi autem uidetur inter qualitates primas, hoc ſolo calori eſſe attribuendum, qui adeò acris & uehemens ſit, ut mēbra ueluti exurat, atque ob hoc à quouis membro reijciatur: quem certe feruorē in alio humore, præterquàm in bile, uel bilioſo ualde ſanguine, inueniri nō puto. Quare ſola bilis hoc modo turgere dicenda eſt, & ratione eius ſanguis. An uero quæuis exacta bilis putreſcens turgeat, & euacuari à principio debeat, nō inutiliter quæri poteſt. Ad quod dubiū, quantum mihi uidetur, reſpondendum eſt, bilē certa ſede inter uenas putreſcentē, poſſe tam remiſſe calere, ut concoctio in ea ſit expectanda. Eam uero quæ extra uenas putreſcēs intermittentem febrem facit, non ſine ratione dixerit quiſpiam ante concoctionem poſſe euacuari. Scribit enim Gal. in commento aphoriſmi ſuperius adducti, cuius initium, Concocta &c. cōuenire, ut illi humores euacuentur, qui agitantur, & de loco ad locum mouētur & transfluunt. Et lib. 8. de cōpoſitione medicamentorum ſecundū loca, turgere intelligit ad excretionē moueri, & nondū ad certam ſedem impetum habere aut conſiſtentiā. In libro uero de iudicijs ſecundo, dicit, in tertianis bilē uehemēter moueri, & per ſingulas corporis partes diſſeminari, atq; delationis impetu per ſeipſam expurgari, atq; ob hanc cauſam ex ſudoribus & uomitibus finiri. Et in cōmentario cui titulus, Quos purgare oporteat, & quibus purgatorijs, & quando, ait, In principio ſeroſos & tenues humores euacuabis, cōcoctionem expectās in craſsis & tenacibus, quales natura ſunt bilis atra & pituita. Quare ſi quis in tertianis purgationē bilis ante cōcoctionem moliatur, non ſolum Galenum, uerum & naturam ſe imitari dicere poterit, per uomitum & ſudorem, ſed & plerunque per uentrem bilem in talibus febribus ante concoctionem expurgātem. Exuberans igitur caliditas tenuitati iuncta, facit ut bilis turgeat: tenuitas ſola concedit, ut etiam ſi non turgeat, ante concoctionem euacuari poſsit.

Calorē eſſe turgentium humorum cauſam.

Verum præter qualitates primas & manifeſtas, alia quædam qualitas quādoq; in humorib' reperitur, quæ turgere eos facit, & die primo egere purgatione, occulta quædā & peſtilēs malignitas, qua affecti humores, niſi ſtatim purgētur, cor, uel aliud principale mēbrū petentes, ultimā afferūt perniciē. Hāc & aliàs quādoq;, & annis quin-

to &

to & uigeſimooctauo,ſupra milleſimū quingenteſimū, uidimus antè magnam peſtilentiā in hac noſtra ciuitate,cū maxima mortalium & pręſertim nobiliū ſtrage peruagari. Ab initio leni quadā febricula afficiebantur,pulſuſq; & urina uix à ſanis differebāt:febris poſt biduum triduúmue ſupra modū creſcebat,uires proſternebātur,urina ueluti iumētorū,inquietudo,bilis praſinæ uomitus,materiaq; caput petente deliria,modo cū uigilijs,modo cum immodico ſopore hominem cruciabāt:uarijq; coloris exanthemata per uniuerſam cutē efflorеſcebant,omniaq; demū incōmoda,& his longe plura ſequebātur,quæ turgentē materiā ſuperius diximus comitari. Quare nō poterā nō admirari,quoſdā præcellentis doctrinæ & nominis medicos,purgationē in tā peſtifera lue ante cōcoctionē negligētes, atq; alios medicos taxātes,qui ea utebātur. Si qui enim morbi inueniuntur,qui eiuſmodi purgationē eadem die ita deſiderēt,ut tardare malum ſit,hoc maxime peſtilētes hæ febres requirūt,uelociſsimā mortem,niſi ea fiat,inferētes. Sed nónne apud Gale.5.methodi legerāt, quotquot ex immani illa peſtilētia incolumes euaſerant,multis per uomitū,omnibus per uentrem,corpus antea fuiſſe & purgatū & exiccatum? Quòd ſiue natura,ſiue arte factum ſit,omnino nobis oſtendit,in his qui ex peſtilentia ſeruari debent, exiccationem corporis per purgationē eſſe neceſſariā. Quòd uero expectāda nō ſit euacuatio ſalutē factura in cōſiſtendi uigore,ex hoc oſtēditur, quòd iudicia quæ in peſtilētia fiūt,ad mortē potius quàm ad ſalutem tendunt. Galeno teſte in 2.aphor.cōmentario,& ipſa cōprobante experiētia. Quare illi mihi potius probādi uidētur,qui ab initio peſtiletiū morborum quanto citius poſſunt,omnia genera euacuationū exercēt,q̄ qui iudicium,quod potius malū quàm bonum in his ſperatur,expectant. Materiæ igitur qualitas euacuare plerunq; cogit ante concoctionē. Verum præter quātitatē & qualitatē,idē quoq; fieri ex loco ſuperius oſtenſum eſt. Vbi enim ad præcipuum aliquem locum materia decumbit,non expectata concoctione eſt uacuanda,quēadmodum in laterali morbo eſt demonſtratum.

Ab initio peſtilentium morborum euacuā dum.

Vt igitur iam receptui canamus,& noſtra diſputatio, quæ diu uagādo huc atq; illuc,ueluti œſtro percita,furētem materiā abſq; ordine ſequuta cucurrit,quaſi claſsici uoce ad id unde cœpit reuertatur, dicimus,materiā magna ex parte ante cōcoctionē purgandam: eam enim quæ non proprie turget,ſed uel ſola quantitate, qualitate, uel loco perniciē,niſi euacuetur,timetur illatura,euacuari oportere ante concoctionem à natura factam demonſtrauimus: ſicuti & eā quæ non proprie uel improprie turget. in alijs à febre morbis, & in ipſis etiā febribus debere à nobis potius quàm ab antiquis,ab initio minui,peiori ſcilicet uictu & maiore ocio utentibus, & medicamenta faciliora atque minus exagitantia habentibus:præſertim quum nihil habeant quod nobis obijciant aduerſarij,niſi uulgatū illū aphoriſmū,Concocta medicamentis purganda & mouēda,nō cruda, neq; in principijs,niſi turgeant:multa autem non turgent. quē tamen in multis exēplaribus nō legi ait Galen.licet in lib.de humorib.paſ-

ſim legatur. Et ut eum inter aphoriſmos recipiamus, habemus tamē cui opponamus aphoriſmū ſecūdi libri decimūnonū, qui dubio procul Hippocratis eſt, iubentē in principio mouendum, ſi quid mouendum eſt. Quem aphoriſmum nō ſolum ſcribit Hippocrates, ſed etiā per alium ſequentem probat, quia uidelicet circa principia omnia ſunt imbecilliora. In his enim duob. aphoriſmis indulget medico Hippocrates, ut quando ei uidetur, euacuatione à principio utatur: quod & in penultimo primi libri permittit. Et licet dicat rarò hoc faciendum, nos rationibus ſuperius adductis moti, crebrius id facere & poſſumus & debemus, in materia præſertim ſeroſa ac tenui, qualis eſt bilis pallida, quę à recētioribus citrina uocatur, quā noſtro ſeculo uidemus ſatis abundare. Dicimus etiam, ſi quando expectanda eſt uera concoctio, eam per uocatos ſyrupos, qui maiori ex parte eā potius perturbant, quàm agant, non eſſe procurandam, ſed cum his tamē rebus, quæ naturales uires augēt & roborant. Nec nos alia præparatione humorū indigere, niſi attenuatione craſſorum, & inciſione tenacium, quæ per cibaria & potus magis quàm per ſyrupos, Galeno teſte, qui integrum huic rei uolumen dicauit, dicimus facienda. Habes igitur mi Charandine, meā de euacuatione ante concoctionem facienda ſententiā, cōfuſaneè certe & abſq; ordine ſcriptā, ut ab homine ſene, & multis negocijs impedito, quæ toties deponere calamum, & interrumpere commentationem coëgerunt, ut quod tribus diebus abſolui poterat, ad triennium ferè protractum ſit. Tu autem quicquid id eſt, pro tuo in me amore boni conſules. Vale.

Ex Ferraria, XV. Calend. Semptemb. M. D. XXXI.

EPIST. II. pro nobili quodam uiro, magnum ueluti incendium in meiendo patiente.

BALDASAR Sala uir, generis nobilitate, ac in negocijs principalibus exercendis dixteritate inſignis, queſtus eſt apud me per literas, ſe, iam agitur ſecundus annus, dū lotium emittit, maximū in ueſica urinæ perſentire incendiū: quod nec ex medicatarū aquarū tertia potione, cōſilio medicorū facta, nec alijs auxilijs mitigari, ne exiguo quidē, nedū reſtringi potuerit. Huic quantū in me eſt opē laturus, in primis affectionis ipſius eſſentiā & cauſas inueſtigabo: deinde ex illis curatiuas intentiones eliciam. Affectus hic, ut iā primū aggrediar, à recētioribus ardor urinæ uocatus, nihil aliud mihi eſſe uidetur quàm dolor ulceroſus, ueſicā ipſam, & potiſsimū eius ceruicē atq; meatū, qui ab ea per pudendū deſcendit, affligēs: quare inter ſymptomata, ſicuti & quilibet alius dolor, eſt reponendus. Verum hoc ſymptoma ex alio ſequitur, hoc eſt, ex re exeunte immutata, lotio uidelicet ipſo ad maiorem quàm ex natura ſua exigeret acredinē cōuerſo. Duo autē hæc ſymptomata malā tēperaturā cōſequūtur, à ſalſa pituita, ut per indicia ab excellentiſsimo Machello conſcripta apertiſsime colligitur, genitā. Quæ quidē ſalſedo ex ſuperfluo iecoris & renū calore totā lotij ſubſtantiam quaſi aſſantibus, generatur.

Ex his

Ex his igitur ad ſecundũ accedẽtes,intentiones tã proprie curatiuas, quàm præſeruantes elicimus.Mitigandus igitur primo iecoris & renũ calor,ne de cætero lotiũ ſuperfluũ exurat:ipſaq; iam facta pituita purgãda.Demũ mala affectio ex lõgo tranſitu huius mordacis materiæ in meatib.urinarijs derelicta, pro uiribus auferenda. In qua re ſua ſolita diligentia ac ſolertia præſens medicus utetur,ad dignoſcẽdum nũquid ulcuſcula aliqua in hiſce locis ſint facta,quod ut minime uellemus,ita maxime formidamus. Inter diuerſa quæ ad has explendas intẽtiones mihi occurrũt præſidia,ſectio uenæ præcipuũ uidetur:per eã quippe & calor membrorum minuetur,& materia partim euacuabitur,partim diſtrahetur.Nec abſterrere nos debet ætas, conſentiente naturali temperatura,bono corporis habitu,& uictus ratione quæ præceſsit. Secanda igitur,ſi expertus & audax ſector habetur,uena poplitis,ſi minus à tali extrahẽdæ ſunt plus minúsue, pro medici præſentis iudicio,unciæ ſanguinis ſenæ. Facta uenæ ſectione,bidui uel tridui interiecta mora,potio in aurora bibenda, in hunc modum parata:Polypodij recentis ℥.glycyrrhizæ recẽtis,ſeminũ cucumeris ana ſemuncia, Myxaria uulgò Sebeſten uocata,ſeptẽ in ſeri caprini libra,uel in alio,ſi hoc haberi non poteſt,tandiu bulliant,donec tertia pars ſeri cõſumpta ſit,& adiecta decocto bene excolato rhei barbarici drachma,fiat potio,ipſo rheo prius tenuiſsime contrito. Tertio ab hoc purgationis die,deriuationis gratia duæ cucurbitulæ ea parte utriuſq; natis admoueantur,ſupra quam ſedendo quieſcimus. His peractis,ad ea quæ intrinſecus extrinſecuſq; alterant,ueniendum.Iecur igitur inungendũ oleo roſaceo,cui æqualis portio ſucci intybi,quarta pars olei abſinthitis,octaua aceti roſacei ſit adiecta.Renes ſucco ſolani,cum unguento Galeni infrigidante uocato,æquilance commixto.Veſicæ regio cum toto ad ſedẽ uſq; pudẽdo aqua tepida foueatur,in qua portulacæ & papaueris albi ſemina decocta ſint. Quibus niſi ardor mitigatus fuerit, papaueris ipſius cortices,demum aliquid hyoſcyami ſuperaddatur.Ex decocto etiã earundem rerũ utiliter fieri poſſunt ſeſsiones, quæ ad regionẽ uſq; iecoris pertingãt.Bibẽda quoq; ſingulo mane erit ſolani aqua, in qua cucumeris,portulacæ,& papaueris albi ſemina decocta ſint, addito modo ſyrupo de papauere,modo nenupharino. Vẽter aſſidue leniẽdus,modo per ſiliquæ Aegyptiæ liquorẽ in decocto polypodij reſolutũ,modo per clyſmata eũdem liquorem cum melle roſaceo recipiẽtia,modo per uini fecẽ tenuiſsime attritam, modo per ſenam in ſero decoctam. Quòd ſi cum tot præſidijs adhuc paſsio nõ ſit ſublata,hirudines uenis ani applicentur,atq; cum adiumento aquæ calidæ adeò bene occluſæ,ut uapores eius loca hirudinum petant,à quatuor uſq; ad ſex uncias ſanguinis extrahatur.Dehinc ad uehementer infrigidantia ueniendum,de quorum natura ſunt trochiſci,à Paulo diaphyſalidon uocati,qui recipiunt ſeminum cucumeris partes 4.ſem.hyoſcyami,cicutæ ana partes 2.fœniculi,ſeminis lapathij,croci,pini fructuum,amygdalarum amararum,opij ana partem 1.phyſalidos,hoc eſt,granorum quæ alchechengi uocant,partes 30.

Compone cum uino albo odorato, & fac trochiſcos quorum ſinguli pendeant ſemidrachmam, quibus primum uteris exterius diſſolutis in oleo ſeminis cucurbitæ: deinde, ſi opus fuerit, dabis unum ad bibendum cum aqua ſolani.

Fruſtra autem hæc omnia tentarentur, niſi congruo uictu uteretur. Qualis uero hic eſſe debeat, arbitrandum præſenti medico permitto, ſicuti & quæcũq; ſuperius ſcripta ſunt. Non tacebo tamen puluerem in quo magnam habeo fiduciam: cõponitur autẽ ex phyſalidibus, hoc eſt, ut dixi, rubro illo fructu alchechengi uocato, quę ſint numero 12. ſem. cucumeris, ſem. papaueris albi ana ℥.s. ſaccharo albo ad omnium pondus. Fiat omnium puluis, ex quo ſemper ante alium cibũ deglutiat ſemũciam. Bonũ etiã erit, ſi octo decemue myxaria in aqua ſolani madefacta per horã ante cibũ edat, & in ſecunda mẽſa bolum unum ex partibus duabus, ſeminis cucumeris, & una parte fructuum pini, ſaccharoq; in aqua ſolani & roſ. reſoluto, confecto.

Ex ædibus noſtris Ferrariæ, III. Nouemb. M. D. XXXI.

EPIST. III. ad Ioannẽ Paulum Caſtilionũ medicũ. Per manũ quandoque totũ brachiũ à medicis intelligi. Expoſitio item obſcurorum quorundam Auicennæ uerborum, capite de lapide renum.

VIVO adhuc, Dei gratia, Ioan. Paule, peſtilentiæ ſuperſtes: uigetq; in me adhuc animus, licet langueat corpus, & podagra me quandoq; lecto detineat, pedesq; adeò imbecilles ſemper relinquat, ut uix unquam ualeã abſq; auxiliatore ſcalas aſcendere. Adiũxerat & ſibi chiragrã cum tuæ mihi redditæ ſunt literæ: atque utriq; ſucceſsit, lõge illis ſæuior Nephritis, quæ ut ſerior, ita moleſtior adeò fuit, ut ad fauces uſque Orci me deduxerit. A qua tãdẽ Dei optimi munere leuat[9], ubi reuiſere cœpi meã bibliothecã, literas tuas inueni tertio calẽd. Martias ad me datas. Quare erubeſcens quòd tãdiu reſpõſum diſtulerim, arrepto calamo ſtatim reſpondere incœpi. In primis igitur gratias tibi ago pro tua humanitatis & amoris plena ſalutatione, atque uice uerſa, te etiã atque etiã & ſaluto, & quantũ per abſentiã licet, exoſculor. Deinde quod ad diſceptationẽ exortã apud nos pertinet, ſatis mirari nõ poſſum, in medico tãti nominis, tantam dormitationẽ, ut non aduerterit, per manũ interdũ apud medicos ſignificari nõ ſolum extremã illã brachij partẽ, quæ in quinq; digitos, palmã, carpumq;, & metacarpũ diuiditur: ſed totũ id quod ab humeris extra thoracem prominet, & ex humero, brachio, extremaq; manu cõponitur. Quod ſi ex Galeno fortè nõ didicerat, poterat uel ex ſuo Auicẽna cognoſcere, lib. 1. cap. de phlebotomia, ſex uenas manus ſecari dicẽte, atque tres inter eas magis præcipuas ſupra brachij curuaturã ſecandas, iecorariã ſcilicet, quam ipſe baſilicam: humeralem, quam cephalicam: & mediam, quã nigram. Manum ergo intelligere eo loco abſq; dubio oportet humerũ cũ toto brachio, uenamq; in ſynocha ſe

care

cáre per quam ſuperiora & inferiora uacuentur,qualis præcipuè eſt media.Sunt tamen qui iecorariam præferant,fortè quia magis ex directo iecur reſpicit,quod eſt ſanguinis fons. Vbi tamen ſanguis in ſuperioribus corporis partibus magis exuperare uideatur,humeralē ſecare nō fuerit abſurdum.Nulla autem ratio oſtendit,ut in tanta ſanguinis copia,per extremæ manus uenulas fieri debeat euacuatio, præſertim iubente Galeno , nec abnuente Auicenna,ad defectionē uſq; animi ſanguinem eſſe educendum:quod ex uenulis illis manus uix fieri poſſet.

Petis præterea expoſitionem quorundam uerborum Auicennæ, cap.de lapide renum,quæ in cōmuni editione ſunt huiuſmodi : Et iterum ſi eſt lapis renum,& generatur ſecundū plurimū,& nō adhuc mingitur,tunc eſt ſedimen urinæ retentum cum ea.Et ſi eſt ueſicæ, & diſcernitur ſecundum plurimum poſt ſeparationem urinæ , tunc eſt fex ſanguinis,deinde aſſociatur ei , & diuerſificatur ab eo. Dico igitur in primis,in Arabico non omnino ſimilem eſſe lectionem,ita enim ad uerbum legitur:Et iterum lapis renum generatur ſecundū plurimum,& non adhuc mingitur urina,& eſt ſedimen urinæ retentum cum ea.Lapis ueſicæ coagulatur ſecundum plurimū poſt ſeparationem urinæ:& eſt fex urinæ,quæ nō aſſociatur ei,ſed poſtponitur ab ea.Sunt autem hæc uerba in utraq; litera,ſed præcipue in prima, tanta barbarie obruta,ut Gentilis duobus expoſitis & altero immutato,ſententiam conniuendo præterierit.Pro uerbo ſiquidem,generatur,legit immergitur:& participium,retentum , exponit mixtum: & fecem ſanguinis intelligit hypoſtaſin. Poſſumus autem hanc ex ipſo elicere Auicēnæ ſententiam,Si eſt lapis renum & immergitur, hoc eſt,ita hæret,ut non adhuc mingatur,ſedimē urinæ miſcetur cū urina.Lapis uero ueſicæ diſcernitur,id eſt,manifeſtatur,poſt ſeparationem urinæ:exit quippe primo urina , deinde percipitur lapidis nocumentum,poſtea exit ſedimen,quod demum aſſociatur urinæ: diuerſum tamen eſt ab ea,quia non tantum miſcetur urinæ , quantum in lapide renum. Nicolus deſperans eorum ſenſum ſe poſſe aſſequi , attulit quidem uerba,ſed dimiſit inexpoſita . Iacobus de Partibus in hoc præferendus Gentili eſt,quòd uerba Auicennæ ſeruat,nec extra proprium ſignificatum extorquet,ſed ex eis eam ſententiam elicit,quam & tu & alij poteſtis uidere,& rectè, an perperàm,iudicare. Ego eo relicto ſenſum potius Arabicæ editionis, à nemine adhuc expoſitæ, conabor elicere : qui (ni fallor) eſt huiuſmodi: In hoc differunt lapis renum & ueſicæ:quòd dum ille generatur , maiori ex parte urina,ſimul cū ſuo ſedimine retinetur:in huius uerò generatione exit quidē primo urina,deinde eius ſedimētū.Prima autē huius ſententiæ pars facile intelligetur conſideranti modum,quo lapis in renibus generatur . Quem modum ſicubi aliàs, præcipue libro primo expoſitionis in texto Epidemiarum, Galenus demonſtrauit.Ait enim:Oſtenſum eſt in commentarijs de naturalib.facultatibus,renes ad ſe trahere quicquid ſeroſi tenuiſq; in uenis ſanguini permiſcetur.Vbi uero meatus q in uentrē huiuſce

Compone cum uino albo odorato, & fac trochiſcos quorum ſinguli pendeant ſemidrachmam, quibus primum utéris exterius diſſolutis in oleo ſeminis cucurbitæ: deinde, ſi opus fuerit, dabis unum ad bibendum cum aqua ſolani.

Fruſtra autem hæc omnia tentarentur, niſi congruo uiĉtu uteretur. Qualis uero hic eſſe debeat, arbitrandum præſenti medico permitto, ſicuti & quæcũq; ſuperius ſcripta ſunt. Non tacebo tamen puluerem in quo magnam habeo fiduciam: cõponitur autẽ ex phyſalidibus, hoc eſt, ut dixi, rubro illo fruĉtu alchechengi uocato, quę ſint numero 12. ſem. cucumeris, ſem. papaueris albi ana ℥. s. ſaccharo albo ad omnium pondus. Fiat omnium puluis, ex quo ſemper ante alium cibũ deglutiat ſemũciam. Bonũ etiã erit, ſi octo decẽmue myxaria in aqua ſolani madefaĉta per horã ante cibũ edat, & in ſecunda mẽſa bolum unum ex partibus duabus, ſeminis cucumeris, & una parte fruĉtuum pini, ſaccharoq; in aqua ſolani & roſ. reſoluto, confeĉto.

Ex ædibus noſtris Ferrariæ, III. Nouemb. M. D. XXXI.

EPIST. III. ad Ioannẽ Paulum Caſtilionũ medicũ.

Per manũ quandoque totũ brachiũ à medicis intelligi. Expoſitio item obſcurorum quorundam Auicennæ uerborum, capite de lapide renum.

VIVO adhuc, Dei gratia, Ioan. Paule, peſtilentiæ ſuperſtes: uigetq; in me adhuc animus, licet langueat corpus, & podagra me quandoq; leĉto detineat, pedesq; adeò imbecilles ſemper relinquat, ut uix unquam ualeã abſq; auxiliatore ſcalas aſcendere. Adiũxerat & ſibi chiragrã cum tuæ mihi redditæ ſunt literæ: atque utriq; ſucceſsit, lõge illis ſæuior Nephritis, quæ ut ſerior, ita moleſtior adeò fuit, ut ad fauces uſque Orci me deduxerit. A qua tãdẽ Dei optimi munere leuat⁹, ubi reuiſere cœpi meã bibliothecã, literas tuas inueni tertio calẽd. Martias ad me datas. Quare erubeſcens quòd tãdiu reſpõſum diſtulerim, arrepto calamo ſtatim reſpondere incœpi. In primis igitur gratias tibi ago pro tua humanitatis & amoris plena ſalutatione, atque uice uerſa, te etiã atque etiã & ſaluto, & quantũ per abſentiã licet, exoſculor. Deinde quod ad diſceptationẽ exortã apud nos pertinet, ſatis mirari nõ poſſum, in medico tãti nominis, tantam dormitationẽ, ut non aduerterit, per manũ interdũ apud medicos ſignificari nõ ſolum extremã illã brachij partẽ, quæ in quinq; digitos, palmã, carpumq;, & metacarpũ diuiditur: ſed totũ id quod ab humeris extra thoracem prominet, & ex humero, brachio, extremaq; manu cõponitur. Quod ſi ex Galeno fortè nõ didicerat, poterat uel ex ſuo Auicẽna cognoſcere, lib. 1. cap. de phlebotomia, ſex uenas manus ſecari dicẽte, atque tres inter eas magis præcipuas ſupra brachij curuaturã ſecandas, iecorariã ſcilicet, quam ipſe baſilicam: humeralem, quam cephalicam: & mediam, quã nigram. Manum ergo intelligere eo loco abſq; dubio oportet humerũ cũ toto brachio, uenamq; in ſynocha ſe-

care

câre per quam ſuperiora & inferiora uacuentur, qualis præcipuè eſt media. Sunt tamen qui iecorariam præferant, fortè quia magis ex di recto iecur reſpicit, quod eſt ſanguinis fons. Vbi tamen ſanguis in ſuperioribus corporis partibus magis exuperare uideatur, humeralē ſecare nō fuerit abſurdum. Nulla autem ratio oſtendit, ut in tanta ſanguinis copia, per extremæ manus uenulas fieri debeat euacuatio, præſertim iubente Galeno, nec abnuente Auicenna, ad defectionē uſq; animi ſanguinem eſſe educendum: quod ex uenulis illis manus uix fieri poſſet.

Petis præterea expoſitionem quorundam uerborum Auicennæ, cap. de lapide renum, quæ in cōmuni editione ſunt huiuſmodi: Et iterum ſi eſt lapis renum, & generatur ſecundū plurimū, & nō adhuc mingitur, tunc eſt ſedimen urinæ retentum cum ea. Et ſi eſt ueſicæ, & diſcernitur ſecundum plurimum poſt ſeparationem urinæ, tunc eſt fex ſanguinis; deinde aſſociatur ei, & diuerſificatur ab eo. Dico igitur in primis, in Arabico non omnino ſimilem eſſe lectionem, ita enim ad uerbum legitur: Et iterum lapis renum generatur ſecundū plurimum, & non adhuc mingitur urina, & eſt ſedimen urinæ retentum cum ea. Lapis ueſicæ coagulatur ſecundum plurimū poſt ſeparationem urinæ: & eſt fex urinæ, quæ nō aſſociatur ei, ſed poſtponitur ab ea. Sunt autem hæc uerba in utraq; litera, ſed præcipue in prima, tânta barbarie obruta, ut Gentilis duobus expoſitis & altero immutato, ſententiam conniuendo præterierit. Pro uerbo ſiquidem, generatur, legit immergitur: & participium, retentum, exponit mixtum: & fecem ſanguinis intelligit hypoſtaſin. Poſſumus autem hanc ex ipſo elicere Auicēnæ ſententiam, Si eſt lapis renum & immergitur, hoc eſt, ita hæret, ut non adhuc mingatur, ſedimē urinæ miſcetur cū urina. Lapis uerò ueſicæ diſcernitur, id eſt, manifeſtatur, poſt ſeparationem urinæ: exit quippe primo urina, deinde percipitur lapidis nocumentum, poſtea exit ſedimen, quod demum aſſociatur urinæ: diuerſum tamen eſt ab ea, quia non tantum miſcetur urinæ, quantum in lapide renum. Nicolus deſperans eorum ſenſum ſe poſſe aſſequi, attulit quidem uerba, ſed dimiſit inexpoſita. Iacobus de Partibus in hoc præferendus Gentili eſt, quòd uerba Auicennæ ſeruat, nec extra proprium ſignificatum extorquet, ſed ex eis eam ſententiam elicit, quam & tu & alij poteſtis uidere, & rectè, an perperàm, iudicare. Ego eo relicto ſenſum potius Arabicæ editionis, à nemine adhuc expoſitæ, conabor elicere: qui (ni fallor) eſt huiuſmodi: In hoc differunt lapis renum & ueſicæ: quòd dum ille generatur, maiori ex parte urina, ſimul cū ſuo ſedimine retinetur: in huius uerò generatione exit quidē primo urina, deinde eius ſedimētū. Prima autē huius ſententiæ pars facile intelligetur conſideranti modum, quo lapis in renibus generatur. Quem modum ſicubi aliàs, præcipue libro primo expoſitionis in texto Epidemiarum, Galenus demonſtrauit. Ait enim: Oſtenſum eſt in commentarijs de naturalib. facultatibus, renes ad ſe trahere quicquid ſeroſi tenuiſq; in uenis ſanguini permiſcetur. Vbi uero meatus q in uentrē huiuſce

modi ſerum excolāt,plus nimio reſerati fuerint,ſimul etiam aliquid ex his quæ craſsiora ſunt,excolatur. Quòd quando calefactum, in renum uentre ſimilem poro acceperit cōſiſtentiam,ſi quidem renū excretoria uis totum hoc cum urinis expulerit,arenoſæ in ipſis ſubſidentiæ fiunt.Si uero adhærens uentri renis fuerit, difficulterq; ab eo uelli poſsit,alterum quidpiam ſibijpſi ſimile ex concaua uena ſuſcipiens,amplius augetur:ſemper enim id quod influit,ei quod præerat circūnectitur,atq; hoc pacto porus nota dignę amplitudinis cōſtituitur.Ex his igitur Galeni dictis ratio reddi poteſt,quare dum lapis in rene gignitur,urina ſimul cum ſuo ſedimine retinetur,labefactata uidelicet ui renū expultrice, & craſsiore materia intra renis cō cauitatem retenta.Idem ex eodem Gale.colligitur in expoſitione aphoriſmi ultimi libri tertij rationem reddente,quare ſenes faciliter calculo renum laborēt. Ait enim, Quum in ſenibus multę & craſſę ſuperfluitates generentur,& præter hoc quoq; uirium adſit imbecillitas,obſtruuntur plerunq; renes, & lapides gignuntur. Obſtructis itaq; renibus,& ui eorum facta imbecilli,mirandum non eſt urinam cum ſuo ſedimine aliquantiſper retineri.Et propterea Paulus Aegineta,dum lapis generatur,exiguam urinam excerni dixit, atq; meatus per quos excernitur adſtringi.Poteſt tamen tanta eſſe arenularum copia,nec uis renum excretoria adeò imbecillis,ut arenis quibuſdam exitus pateſcat:quod & ipſe Paulus expreſsit,& fortè Auicenna cognouit,addens particulam,ſecundum plurimum.Quæ uero dixit de lapide ueſicę,conſonant Galeno libro primo de locis affectis, lapidis indicia eſſe dicēti,quòd primo exit urina aquę ſimilis.Et lib. 6.quòd pus ex ueſica exiens,ſine urina plerūq; excernitur,quia à loco propinquo excernitur.Vtrunq; autem horum tetigit Auicenna: primum,cum ait,poſt ſeparationem urinæ lapidem coagulari, poſtquam uidelicet urina aquoſa exiuit,& fex retenta eſt:ſecūdum, ubi ait,Et eſt fex urinæ quæ nō aſſociatur ei,ſed poſtponitur ab ea. Hęc ſunt Ioannes Paule dilectiſsime,quæ pro expoſitione illius difficilis textus mihi ſe obtulerunt.

Demum in calce tuæ epiſtolæ à me petis,an è re tua eſſe putem, ut in patriam reuertaris,quod te quærere arbitror,quia multos per proximam luem interijſſe hic medicos intellexeris.Quę res ſi te mouet,illud etiam conſiderare debes,quòd ſi pauci ſuperſunt medici, pauci quoq; ſunt qui eorum opem expoſcant,mediā enim hominū partem perijſſe publica fama eſt:ſed & in defunctorum medicorum locum multi inſurrexerunt,qui uix,quando tu hinc receſsiſti,ad grāmaticos pergebant.Fruimur præterea magna nunc ſalubritate.Quare cogitandum tibi eſt,ſi in patriam redieris,per multos menſes proprio ære te militaturum:niſi forte profitendi publice munus iterum aggrediare,quod facile conſequeris,aſpirante tibi Lodouico Bonacialo,ut doctiſsimo, ita bonis ingenijs fauente: quem præfectum aiunt gymnaſio inſtaurando. Vale. Ex Ferraria, IIII. Calend. Sextiles. M. D. XXIX.

EPIST.

EPIST. IIII. *Ad Iacobum Pharuſium medicum Regienſem, de leporina carne &c.*

LEGI amantiſsime Iacobe, nec ſine uoluptate, quæ tu nõ minus argute, quàm eleganter, pro leporina carne diſputaſti, eam & boni ſucci eſſe, & coctu non difficilem probans. Adeò autem mihi applauſerunt rationes tuæ, ut non minus tibi debere id animal putē, ſi quis modo illi ſenſus ſit, q̄ illi poëtæ, qui primā ei gloriā inter quadrupedes dedit: aut ijs, qui formoſum fore ſeptē diebus dixerūt, qui leporinas carnes eſitauerit. Parūq; abfuit, quin tuis argumentationibus uictus, manus dederim, hiſq; ac pedib⁹ in tuā ſententiā uenerim. Quod certe nõ inuitus feciſſem, quoniā ipſis carnibus, cū datur, ego quoq; libenter ueſcor. Verū deterruit me ueneranda antiquitas, & ad hæc uſq; ſecula quaſi per manus nobis tradita ſententia, quæ ab Hipp. uel ab aliquo certe uetuſtiſsimo cœpit autore. Scribitur enim in libro de Diæta 2. qui quidē Galeni tempore à multis, nunc ab omnib. Hippocrati adſcribitur, in hunc modū: Leporina caro ſicca & adſtringēs, lotiū aliquantiſper mouet. Poſt quem, quiſquis ille fuerit, Gal. lib. 2. eſcis ait, Leporum caro ſanguinē craſsiorem gignit. Et in cōmen. de attenuante uictu, utilem eā dicit in uictu exiccāte, non autē attenuāte, quia craſſum ſanguinem gignit. Et apertiſsimis uerbis lib. 3. de locis affectis, magnā eam habere uim dicit in melancholici ſanguinis generatione. Pſellus quoq; & Paulus eiſdem ferè uerbis Galeno ſubſcribunt. Sed & Pſellus inter cibaria atram bilem gignentia eam cōnumerauit. Poſt quos omnes Simeon in lib. de eſcis, quaſi quæcunq; dicta à uetuſtioribus erant, colligens, inquit, Carnes leporū, his qui exiccare corpus uolunt, ualde conducunt, minime uero his qui temperatura ſunt ſicciore, ſanguinem quippe gignunt craſſarum partiū, & melancholicū. Fecerunt omnia hæc Græcorū dicta, ut Arabes Latinosq; præteream, me cogitare, nunquid rationes, quibus leporinas carnes extollis, dilui aliquo pacto poſſent: aliæq; in cōtrariū afferri, quæ antiquorū autoritati ſuffragarentur. Vtrunq; autem poſt ſacras ferias, in quibus mihiipſi uacandum fuerat, circa hæc meditanti, non poſt multā indaginem occurrit. Antequā autem alteram earū aggrediar, nonnulla tāquam nota ſubijcienda. Primo quidem, quòd cū de temperatura cuiuſpiā rei medici loquuntur, non de ea loquuntur, quam in ſe, uel quo ad totam naturam habent, (ad philoſophū enim ſpectat hæc conſideratio) ſed hominis conſideratione: ita ut id calidum aut frigidū, humidumq;, uel ſiccū dicatur, quod humanum corpus calefacere, frigefacere, humidūq; uel ſiccum reddere poteſt. Secūdo ſubijciendū, eſcas & medicamina in hoc cōuenire, quòd utraq; in nos agunt, & à nobis patiantur: in hoc differre, quòd medicamina agunt quidem potius, q̄ patiantur: eſcæ è contrario magis patiantur q̄ agant. Tertio ſubijciendū, eſcas tandiu rationē medicamenti ſubire, quandiu in ſanguinem mutantur: ubi uero perfecte in ſanguinem uerſæ ſunt, ſiue calidæ, ſiue frigidæ fuerint, ab eis ſemper calorem

Rationes, quibus alimentorum temperatura inueſtiganda.

augeri. Quarto, eſcas, etiam ubi penitus mutatæ à nutriente ui ſunt, poſſe corpus reddere multo quàm eſſet antea frigidius, ſi uidelicet plus frigidorum humorum, pituitæ ſcilicet & nigri humoris, quàm boni ſanguinis & bilis generent.

Ex his quatuor ſuppoſitis colligitur, qua uia inueſtiganda ſit, & leporinæ carnis, & cuiuſq; alterius eſcæ temperatura. Non enim extrinſecæ cuiuſpiam rei uel conſideratione uel comparatione id metiendum, ſed relatione ad corpus humanum iudicium faciendum: ex hoc quippe habet quid, ut ſit homini cibus, quòd talem habet cũ homine ſimilitudinem, ut conuerti in eius ſubſtãtiam poſsit: hoc enim eſt, & nõ aliud, quod facit aliquam rem, & dici & eſſe hominis eſcã. Et licet agere dũ mutatur in corpus hominis aliud poſsit, non propter hoc eſca, ſed medicina potius dici debet. Si quis igitur rectè iudicare uoluerit leporinę carnis, quatenus eſca eſt, temperaturã, agnoſcere eum in primis oportet, in quos humores à calore humano concocta uertatur: quod certe non niſi ex longo uſu dignoſci euidenter ualet. Omnia enim nutrientia, ut Galenus ait libro tertio de temperaturis, alterant aliquo modo corpus, ſed immanifeſte, dum ſemel tantum accipiuntur: uerum ſi longo tempore offerantur, ualde alterant, atq; manifeſte corpora immutant. Et libro primo de eſcis: Eſcæ cognitio uix in multo tempore ex determinata experientia rectè fit. Et Hippocrates in Epidem. Cibi & potus experientia egent. In hoc ergo iudicio quod longo experimento innititur, ſtandum antiquorũ obſeruationi, præſertim quando illis rationes quoq; aliæ conſentiunt, quas Galenus ab extrinſeco acceptas uocat: inter quas multũ ualida ea, quæ à carnis ipſius ſubſtantia aſſumitur, quæ certe in hoc animali dura ſatis apparet. Facit autem hæc durities, ut ſerò, & paulatim nutriat. Quæcunq; enim dura carne conſtant, ait Galenus in expoſitione aphor. 18. lib. 2. tardius & paulatim nutriũt. quod non leue frigiditatis argumentum eſt. Quemadmodum enim id quod facile concoquitur & celeriter nutrit, eſt quo ad nos calidũ, Galeno teſte, in fine libri tertij de temperaturis: ita è contrario quod tarde & paulatim, eſſe quo ad nos frigidum. Facile enim id in ſubſtantiam noſtram cõuertitur, quod cum natura noſtra maiorem habet ſimilitudinẽ: atq; id difficilius, quòd magis diſsimile. Sumus autem nos à prædominio calidi & humidi. Eſt præterea eadem durities euidens indicium ſiccitatis, ut ex 2. lib. de temperaturis, à Galeno colligitur. Licet enim non omne durum ſit ſiccum, id tamen durum quod neq; à uehementi calido duratum eſt, neq; à uehementi frigido congelatũ, proculdubio eſt ſiccum. Tanta autem caliditas eſſe in lepore nõ poteſt, ut carnem eius induret: nec tanta frigiditas, ut congelet. Quare quum ſit dura, omnino etiã ſicca eſſe uidetur: alioqui & ipſa ſola durities eam à numero bonarum carnium eximit, Galeno teſte, in lib. de attenuante uictu. Quod etiam teſtatur diſsimilitudo quam habet cum carne porcina, quæ præ cunctis carnibus, Galeno & ipſo ſenſu teſte, eſt noſtræ magis ſimilis. Et propterea inter carnes quibus ueſcimur, ſtatui poteſt ueluti menſura & regula, cuius comparatione

Caro porcina, humana maxime ſimilis.

ne alias cognoſcimus. Recedere autem ab ea leporinam per frigus & ſiccitatem, nemo (ni fallor) ambiget, qui utranq; bene norit: exanguis enim, arida, & ueluti uſta leporina uidetur, ſuillæ comparata, uaporeq; omni atq; humore ac tenacitate ferè priuata: fragilis uero, & ceu fibris abundans: quæ omnia & difficilem concoctu, & ſeram ad diducendum oſtendunt. Agilitas quoq; & in currẽdo uelocitas eam ualde à ſue differre oſtendunt, quod animal pigrũ ualde eſt & ocioſum. Sed & timiditas frigus indicat. Si enim ſiccitati cõiungeretur caliditas, audaciã, quam ſummã in leone calido & ſicco animali uidemus, in lepore quoq; efficeret. Si igitur ſubſtantia, durities, ſqualor, fragilitas, fibrarum copia, & ſuillæ diſsimilitudo, antiquorum autoritati & longo experimento conſentit, hanc carnem à numero bonarum ſeiungentium, quis non potius credit Galeno, inter quadrupedes ſuem, uitulum & hœdum duntaxat commendanti, quàm poëtæ, eam fortè titillatione potius proprij palati, quàm certa ratione laudāti? Sed dices fortè, te nõ à poëtis, alioqui mẽtiri aſſuetis, ſed rationibus perſuaſum in hanc ſententiam ueniſſe. Ideo tentanda mihi tuarum rationum ſolutio, quarũ prima ex ſanguine accepta talis eſt: *Si leporina caro eſt melancholica, ſanguis quoq; eius erit melancholicus: talem enim temperaturã habet caro, qualẽ habet ſanguis.* Quòd leporinum ſanguinem eſſe melãcholicum ais, rationi, Galeno & Ariſtoteli uidetur repugnare. Rationi quidem, quia tenuis & aqueus eſt, non ater & ſpiſſus. Ariſtoteli uero, qui fibrarum ratione quæ leporino deſunt, ſanguinem craſſum & terreum eſſe dicit. Galeno quoq;, qui ſapidum eum dicit, & dulcedine, concoctionis facilitate, ſanguinem auium ſuperare. Hæc quidem uidentur capita tuæ primæ argumẽtationis, fuſius tamẽ à te explicatæ. Mihi autẽ in primis, mi Iacobe, id non conſtat, quod ueluti baſis fundamẽtumq; eſt argumenti, quòd ſcilicet talem tẽperaturã habeat caro, qualem habet ſanguis. Mutari enim nutrimentum à nutriẽdo debet, non è contrario, res nutrita à nutrimẽto: quod uel ex hoc cõſtat, quòd diuerſarum tẽperaturarum particulæ ab uno eodemq; ſanguine nutriũtur. Quare ſi talis eſſet animalis nutriti naturã, qualis eſt nutrimenti, fieret ut omnes corporis particulæ ex eodem ſanguine nutritæ, eiuſdem eſſent temperaturæ, quod eſt ab omni ratione alienum, quum nemo ſit qui neſciat, carnis temperaturam ab ea quæ eſt oſsis, plurimum differre, ſicut etiam ſcimus in latitudine partium corporis calidarum multis numeris ſanguinem uincere carnem: ſiquidem poſt ſanguinem locant cor, poſt quod iecur, & poſt ipſum carnem. Longe igitur calidior eſt ſanguis quàm caro. Sed ex tuis, imò ex Galeni dictis abs te adductis, euidẽter (ni fallor) colligitur, carnem non ſequi ſanguinis naturã. Leporinũ enim ſanguinẽ, ut tuipſe rectè adducis, ſanguini auium Galenus præponit, cap. 22. lib. 3. de eſcis: quum tamen auium carnes non ſolum leporinis, ſed omnium quadrupedum, cap. eiuſdẽ 67. concoctu dicit eſſe faciliores. Et in lib. de rebus boni maliue ſucci, inter eſcas culpa uacantes, carnes multarum auiũ reponit, omnemq; ſanguinẽ ceu concoctu difficilẽ uituperat. Ex animalis

Leporinũ ſanguinẽ non eſſe melãcholicum.

malis igitur ſanguine,iuxta Galeni decreta, non neceſſariò colligitur carnis temperatura. Verum ut hoc tibi detur, non euidenter tamen probas,leporinum ſanguinē non eſſe melancholicū. Tenuitas enim,&(ut tu uocas)aqueitas,frigus oſtendunt,non calorem. Sanguis enim qui dilutior eſt,ait Ariſt.lib.2.de partib.animal.cap.4.frigidior eſt:eaq; animalia timidiora,idem Ariſtot.dicit,quibus eſt dilutior:qui certe timor uel ſolus in hoc animali ſummus, maximū eſt frigiditatis argumentū.Porrò ſicuti tenuitas non eſt caloris indiciū, ita nec craſsities frigoris.Tauri enim(quod certe animal ualde calidum eſt)ſanguis craſsiſsimus eſt,eodem Ariſt.teſte:qui cum etiam ſit nigerrimus,certo argumento nobis eſt,ex caloris nigredine non oſtendi frigiditatem, ſicuti neq; ex eo quod concreſcit & ſpiſſatur, nam & hoc calidiſsimorū animalium ſanguini,fibrarum ratione contingit,quæ craſsiorem eum reddunt, & ad concreſcendum aptiorē, ut Galenus quoq; lib.1.ſimpl.medic.confirmat. Ariſtotelis igitur autoritas,pro antiquis potius ſtat,quàm pro tua ſentētia : nec leporini ſanguinis affirmat frigiditatem,ſicuti nec ſaporis ſuauitas,uel dulcedo quam ei Gal.attribuit.Didicimus enim ab eo,lib.de ſimpl.medic. 4.cap.6.non omnia dulcia eſſe calida, ſed ea tantum quæ dulcedinē magnam habent:quæ uero modicè dulcia ſunt,eſſe frigida. Ad tantam autem dulcedinē hic ſanguis non attollitur,ut calidus, hominis comparatione,ob dulcorem exiſtimari debeat.Hominis dico cōparatione,quia aliarum leporis particularū comparatione omnino calidus eſt.At ſi ſanguis leporinus frigidus eſt,ſequitur,ſi ratio tua concludit,leporinam quoq; carnem frigidā eſſe oportere.Nec ratio igitur,nec Ariſtotelis aut Galeni autoritas,leporinum ſanguinē & eius carnē ab atræ bilis ſubmouent natura.Quod ad Auicennam uero attinet,cuius etiā autoritati inniteris,licet ea apud me magni momēti non ſit, dicere tamen poſſum iuxta ea quæ tanquam uera ſuppoſuimus,poſſe quidem leporinam carnem,dum extrorſum adhibetur,& ut pharmacum ſolum agit,uim habere calefaciendi, dum uero intra corpus accepta,atq; ab eo mutata eſt,in melancholicum ſanguinem uerſa,reddere corpus frigidius: Diſputationemq; noſtram ſub eſcæ conſideratione,non ſub pharmaci eſſe ratione : ad quem modum ipſemet Auicēna capite de lepore,frigidam eam dicit & ſiccam. Atq; per hæc primæ tuæ argumentationi ſatis factum puto : pariterq; ſecundam eiſdem fundamentis elidi, tanquam eidem ferè medio innitentem,quòd ſcilicet ea caro melancholica eſſe non poſsit, cuius ſanguis non ſit melancholicus,qualem non eſſe leporinum oſtendit tenuitas,aquea ſubſtantia,dulcor,atq; fibrarum carentia,aquam potius quàm terram præ ſe ferentia. Diximus enim , animal nutritum reddere potius nutrimentum ſibi ſimile, quàm è contrario nutrimē tum animal. Diximus præterea, aqueam fluxibilemque ſubſtantiam non auferre à ſanguine frigus & ſiccitatem. Acetum quippe,aqua roſacea,omphacium , necnon aqua in qua fabæ,lentes,glandeſq; bullierint, ſimul cum fluida ſubſtantia frigus habent & ſiccitatem. Argumentum uero quod ab experientia ſumitur, per contrariam experient

Timor frigiditatis ſignum.

perientiam confutatur,longiori obſeruationi,& maiorum uirorum autoritati,& præcipue Galeni,innixam:quę certe,quicquid alij ſentiant,& nebulones nonnulli garriant,à Deo optimo maximo mundo datum puto,ad tam neceſſariam hominibus artem medicinam uidelicet perficiendam. Nec eſt ut dicat quiſpiam, lepores noſtros ei fuiſſe incognitos,qui ſint Græcis meliores:ſiquidem in Galeni patria naſci puto longe noſtris præſtantiores.Vidi nanque in inferiore Pannonia,quæ ad Græciam uergit, multo noſtris pinguiores & ſapidiores.

Nolim autem te ad eorum ſententiam accedere,qui Galenũ culpant,quaſi uina alba,dulcia eſſe poſſe negantẽ: quum ſint apud nos, corrupta forte à Trebellianis uoce, Trebiana uocata alba ſimul & dulciſsima: in hoc nedum mente,ſed & oculis adeò cæcutientes,ut nõdum colorem album à pallido,rufo,flauo,fuluo,aureoq; dignoſcant: ſed uulgarem loquendi cõſuetudinem ſequuti,quæcunq; uina nec rubra,nec ceraſiola,nec nigra ſunt,alba putent,quibus ſi aliqua mens adeſſet,nec eſſent ab odio in Galenũ penitus infatuati,facile erat hãc diſtinctionẽ ab ipſomet Galeno diſcere in proprio cõmentario de uinis.Vbi enim dixit,nullum album uinum eſſe dulce: ſtatim ſubdit, Flaua & fulua nonnulla ſunt dulcia. Sicuti & libro de uictu morborum acutorũ tertio,poſtquã dixit: Dulce uinum ſtatim & nigrum eſt.paulò pòſt & in eadem cõmentatione ait: Duplex eſt fuluũ,ſicut & nigrũ:hoc quidem dulce, illud auſterũ. Nolim tamen te ſuſpicari me in hæc tui cauſa diuertiſſe,quem nouerim & Galeni, & omniũ bonorũ autorũ ſtudioſiſsimũ. Nec accuſandi Galeni gratia,ſed excuſandi potius, uinorũ exẽplum attuliſſe.Sed ob nonnullos Galenomaſtiges,qui quũ uix pedem in medicina promouerint, à primiſq; diſciplinis penitus ieiuni ſint,in foro,in tabernis,in circularibus ſermonibus aduerſus Galen.quę ne nominare quidẽ digni ſunt,blaterare nõ deſinunt. Sed hos in ſua ignorantia,ceu malis auibus initiatos relinquentes,ad ſecundam tuam dubitationem accedamus: in qua probare conaris, laboranti quartana febre,aſſas magis quàm elixas eas carnes conuenire, quoniam ſint calidiores pariter & humidiores. Calidiores quidem, quia à calido igneo coctæ,non aqueo ut elixæ.Humidiores,quia denſata ab igne extima parte, humiditas tota intus manet,quæ in elixatis educitur.

In Galenomaſtigas inuehitur.

Habes autẽ tuæ ſententiæ aſſertorem Ariſtotelem, quem ueluti oraculum omnes obſeruant,& meritò uenerantur.Ego uero Galeni clypeo munitus,in his præſertim quæ ad medicum magis quàm ad philoſophum ſpectant, Ariſtotelem minime formido.

Vna igitur & prima euadendi uia hæc ſit,ſi dixero Ariſtotelem naturam rerum in ſeipſas ſequutũ,aſſa elixis humidiora ſtatuiſſe,congenitæ uidelicet humiditatis ratione,quæ in aſſatione adſeruata,elixatione deperditur.Quam conſiderationem quum medicus non ſequatur,quemadmodum ab initio ſuppoſuimus,ſed eam quã humani corporis comparatione res ſortiuntur: mirandum non eſt,ſi hac in quæſtione,ſicuti in pleriſque alijs,à philoſophis diſſentit.

Altera

Altera reſponſio cõmunis eſt,nec multum à priore differens,quę aſſa proprio humore,elixa aduentitio ait abundare.

His adijci poteſt tertia,ut ſimpliciter & abſolute utroq; humore, elixa humidiora aſſeramus:congenito quidem,quod cum per elixatione nõ in tantũ amiſerint, quantũ aſſa per exuſtionẽ : aduentitio, quem ab aqua acquiſierint. Tantã enim uim eſſe ignis aſſantis dicimus,ut nedũ exteriores partes,ſed & interiores plus nimio exiccet. A qua ſententia nec Ariſtoteles ipſe abhorret uigeſimoquinto problemate,ſectionis uigeſimæſecundæ,à pane,dum torreſcit,humorẽ dicens extrudi : cõtrà uero in aqua tantã humiditatẽ, ut res alioqui propria natura ſiccas,humidas reddat.Cuius rei euidens argumentũ in hordeo habemus,quod per elixationem amiſſa ſiccitate,adipiſcatur humiditatẽ,& per torrefactionem fit ſiccius, ut ſcribit Galen.capite octauo primi libri de eſcis. An uero per aſſationem acquiratur caliditas,an auferatur,abſolute dici non poteſt : ſiquidem nonnullis aufertur,nõnullis adfertur,iuxta diuerſam rei & temperaturã & ſubſtantiam,necnon & aſſationis modum. Quantum autẽ ad propoſitũ noſtrum attinet,leporinæ carni modicè atq; ut coquina requirit aſſæ,nullam arbitror caliditatem ſuperaddi. Et de leporinis quidem carnibus hæc ſatis ſunto.

De albo iure.

De albo uero à Galeno uocato iure,non eſt ut ſcrupuloſe inquiras,quænam eorũ quæ in ipſo miſcentur ſeruanda proportio ſit: ſicuti neque ſalis,neque rhu,neque piperis,alteriúſue rei quæ cõdimenti gratia obſonijs adduntur : ſed pro domini palato, quod exploratũ eſſe coquo debet,diuerſa portione miſcentur.Ita in porro & anetho & ſale & oleo,quæ iuri albo & ptiſanæ,tum uoluptatis,tũ coërcẽdæ humiditatis gratia adijciũtur,habita cõditę rei,regionis,horæ,cõſuetudinis, & reliquorum id genus ratione,plus minúſue miſcendum.

Haud magni autem puto referre,quodnã porrum accipiamus,modo id hortulanum ſit : alioqui ſeculo noſtro ſolum capitatum ſerũt: licet non magnopere ut grandioris capitis ſit laborẽt olitores. Nec etiam eſt ut uerearis,ne cognominis porrò bilis ex hoc iure gignatur,refracta omni acrimonia ex aqua in qua excoctum eſt. Anethi etiam ſiue folia,ſiue ſemina,ſiue comam acceperis,non ualde peccabis.Calefaciendi enim & ſiccandi uim omnes eius partes habẽt,nec odore carent.

Ad hunc modum parato iure,piſcibusq; in eo elixis,ego quoq; libenter ueſcor,præcipue ſi nõ deſint oliuæ:quæ ne deeſſent tua liberalitate cum caueris,factum eſt, ut qui tibi ex aſſe debebam , etiam grandi ære fœnerato,ſoluere nõ ualeam. Verſaui igitur uniuerſam ſupellectilem,ut illud ſoluerem quod ultimo loco petis,antiqui uidelicet cuiuſpiam medici Diapompholygos deſcriptionẽ:tandemq; ad Paulum Aeginetam confugi,apud quem libro 7.ſic lego.

Diapompholygos.

Pompholygos unciæ duæ,lithargyri unciæ tres,terũtur cum lini ſucco, & adijciuntur ceræ unciæ ſex, adipis gallinacei uel anſerini unciæ duæ,chamæmeli unciæ ſex.

Chamæ

Chamæmelon oleum ex floribus intelligo, modo quo idem Paulus præcipit, paratũ, ut ſcilicet unciæ duæ florũ uiridium quidem, ſed per unam diem antè collectorum, amoto albo, in ſextarium Italicum olei conijciantur, uaſeq; ſimplici linteolo ut tranſpiret obtecto, per dies quadraginta inſolentur, uas deinde bene obturatũ adſeruetur. Verum nec mihi diſplicet, id quod à neſcio quo, non aſpernabili tamen medico, Galeno additum eſt: quiſquis enim ille fuit, à Galeni dogmatis nec in hoc ipſo medicamine, nec in alijs, multum recedit. Et hęc quidem qualiacunque, ſatis nunc ſint, aliàs fortè opulentiores facti dabimus meliora. Vale. Ex Ferraria, pridie Calend. Iunias. M. D. XXXI.

EPIST. V. *Conſilium pro muliere, uteri pruritu laborante.*

LEVATVS aliquantiſper uarijs & corporis & animi moleſtijs, ſaluti filiæ tuæ cõſulturus, feſſo calamo manum admoueo. Hæc, ut ſcribis, ſeptẽ ſupra triginta annos nata, temperaturaq; & totius corporis & uteri calidiore, duplici ſymptomate iam ſexennium uexatur, uteri uidelicet ingenti pruritu: cui ſi quando cedens, uel leuiter locos ſcalpſerit, aliud ſtatim, fœda ſcilicet pollutio ſequitur. Horũ primum ad tactus ſenſum pertinet, qui corrupta ſenſatione id ſentit, quod ſentire nõ deberet, materiam uidelicet tenuem, exiguũ ueluti morſum quendam cuti inferentẽ. Alterũ ad exiens mutatum: exit quippe res quę exire eo modo non deberet. Morbus à quo primum pendet ſymptoma, eſt cõtinui ſolutio, ab acredine humorũ facta: ueriq; ſimile eſt (licet hoc nõ ſcribas) tum ex natura ipſa humoris, tum ex frequenti ſcalptura gigni in loco puſtulas. Cuius uero generis ſit hæc materia, quæ certe pruritũ, & ut ego puto, etiã puſtulas facit, ex his quæ à te ſcribũtur cognoſci poteſt. Sanguinẽ enim qui per menſtruas purgationes exit, flaueſcere ais, iugiterq; manare ex utero croceum humorẽ, pręcipue triduo ante menſiũ profluuium, præcedẽte ueluti anteambulatione, exiguo ſanguinis fluxu. Oſtendunt autẽ omnia hæc materiam quæ pruritũ facit, eſſe ſanguinẽ bilioſum, ex totius corporis tẽperatura, præcipuéque iecoris ſuperfluo calore genitum. Qui etiã ſanguis ex locorum calore, maloq; eorũ habitu impẽſius calens, ſolutionẽ quandã cõtinui, & hac mediãte pruritũ, & ueluti titillationẽ quandam facit: ex quibus non deficiente ſeminali materia, quæ & ipſa, & natura ſua, & bile ipſa exacuta, uim expulſoriam iritans, ex leui occaſione prorumpit. Quibus ex rebus ſecundum ſequitur ſymptoma, ſeminalis materiæ eruptio.

Vt igitur utrunq; amoueatur, nec amplius redeat, euacuandus ex locis eſt bilioſus ſanguis, cauendumq; ne amplius ad eos fluat: amouendáque mala qualitas ibi facta, quæ nutrimentũ maligno illo acore inficit. Et quia iecoris totiusq; corporis immodicus calor, cauſa eſt ut ſanguis bilioſior generetur, refrigerãda ea ſunt, ſimúlque mẽbra ad ſeminis generationẽ concurrentia, ut quantũ fieri poteſt exiguum

guum ſemen fiat,& minime mordax.

Vt autem hæc ordine quodã fiant,& ad particularia ueniatur,ante omnia iecoraria uena incidenda eſt,ſelibraq; ſanguinis ad minus mittenda:ſequenti uero die,uel uno aut altero interpoſito,iuxta uirium robur,bibenda hæc potio : Senæ uncia una, ſeminũ lactucæ & intybi ana ℥. ſemis,bulliant in uncijs ſex aquæ nymphææ,id eſt, nenupharis,donec tertia pars ſit conſumpta:abiectiſq; herba & ſeminibus,in decocto ſoluãtur liquoris ſiliquæ Aegyptiæ,quam caſiam uocant,ʒ.6.rhei barbarici ʒ.1.& fiat potio quæ in aurora bibatur.

Sequentibus diebus utatur hoc ſyrupo:Seminum fumi terræ,lactucę,intybi,ana ℥.ſ.ſenę drachmas quinq;.Bulliãt in uncijs ſex aquę ad conſumptionẽ tertiæ partis,& decocto adde ſyrupi roſati facti ex roſis recẽtibus ſepties mutatis ℥.2.Vtatur hoc ſyrupo diebus 15.& ſi quidem nota digna ſequetur purgatio,tertio quoque die tãtummodo bibatur: ſi exilis,quotidie,& tertio quoque die adijciatur ſyrupo pilula facta ex gran.12.aurearum. Accepto 15.diebus ſyrupo,niſi immodica & ad imbecillitatẽ uſque ſequuta fuerit purgatio, capiet hæc catapotia:Pilularũ de fumo terræ ℈.2.aurearum ℈.1.

Expleto hoc purgationis ordine, quouis mane accipiat ℥.ſ.huius miſcellæ:zucchari nenupharini,ex floribus cichorij ana ℥.1.ſ.pulueris ſeminis lactucę,radicis & ſeminis nymphææ,radicẽ albam & florem aureum habentis,ana ʒ.1.ſ.miſce cum ſyrupo nenupharino.

Iecoris regio hoc inungatur unguento:Succi portulacæ & intybi ana ℥.1.olei roſacei omphacini ℥.2.ceræ albæ & aceti roſacei parum.

Imus uenter & pars ei in dorſo aduerſa,hoc: Succi arnogloſſi,lactucæ,& agni ana ℥.1.olei nenupharini ℥.3.ceræ albæ & aceti roſacei parum.

Loca uero prurientia,uino nigro adſtringente abluantur, in quo res iſtæ bullierint:Arnogloſſi ſemina,oryzæ grana,lentes, roſarum ſemina,nymphææ radicis albæ ana partem 1.ſaluiæ p.ſ.Poſt bonam ablutionem hoc unguento inungatur:Olei roſacei omphacini,olei nenupharini,ſucci ſolani ana ℥.1.pulueris lithargyri,ceruſæ, ellebori albi ana ʒ.1.Hæc in mortario plumbeo tandiu fricentur,donec congruam formã accipiant. Completa purgatione ſuperius deſcripta, ubi per octo dies uſa fuerit præſidijs poſt eam narratis, nec ſequuta fuerit optata requies,ſecandæ uenæ poplitis,ſi inueniri à ſectore poterint:ſi non, uenæ ſupra talum inferiores : hauriendæq; ex ſingula earum ℥.4.ſanguinis,non ſimul tamen,ſed primo die dextera,altero ſiniſtra,interpoſitiſq; duobus tribuſq; diebus, cucurbitulæ femininibus admouendæ,cum ſcarificatione : interpoſitiſq; iterũ totidem diebus, hirudines duæ ano applicandæ, nec amouendæ donec oppletæ cruore ſponte excidant: permittẽdumq;,ut adhuc per duas horas ſanguis per locũ morſuræ guttatim defluat. Quod ſi non fieret, iuuandus defluxus ſeſsione ſupra uas plenum aqua calida, ita ut uapor eius,occluſo bene ſedili,ad loca ubi hæſerunt hirudines pertingat. His auxilijs, niſi forte Dei prouidentia ob animæ ſalutem aliter ſtatuerit,ſperamus,ſi non in totum, magna tamen ex parte faſtidium

dium leuari. Sed & nonnulla adijciemus, quę & non parũ ad id quod optamus conducent. Bibatur ſemper ante prandium & cœnam drachma pulueris radicum nymphææ cum uino nigro auſtero, aqua ferrata uel lactucæ diluto. Vtatur ſæpe lentibus, prima aqua abiecta, cum aceto & oleo conditis. Lactuca mirum in modũ cõfert & cruda & cocta. Portulaca itẽ, intybũ, cucurbita, atriplex, & cucumis. Si uinũ bibẽdũ auſterũ ſit, & cum aqua, præcipue lactucæ. Sed & ubi hæc nõ ſuppetat, intybi uel portulacæ diluatur, ita ut aquæ tribus partibus, duæ tãtum uini miſceantur. Subſternat ſibi folia nymphææ, agni, & cicutæ. Accubitum ſupra dorſum fugiat ueluti inimicum. Ad hunc uitandum, plumbi laminas ſupra renes alliget, quæ alioqui per ſe proderunt. Salix ſiue epota, ſiue extrinſecus applicita, mirum in modum iuuabit. Sedeat in aqua fere frigida, in qua nymphææ folia, & flores, ſalicis & agni teneriores ramuſculi, lactuca, & atriplex bullierint. Ex eadem aqua, ſed frigidiore, abluat pedes & manus ad genua uſque & cubitos. Vtatur exercitio in quo brachia uelociter moueantur, immotis cruribus. Quotidie ſoluendus uenter cum lenibus, qualia ſunt beta, malua & mercurialis. Si fortiora his quæ ſuperius ſcripſimus fuerint neceſſaria, bibantur drachmæ duæ ſeminis lactucæ cum ſyrupo de papauere. His etiam quæ extrinſecus admouentur, adijciantur hyoſcyamus, cicuta, ac papaueris cortices. Hæc habui quæ pro filiæ tuæ ſalute ſcriberem. Reliquum fuſis ad Deũ precibus ſupplebitis, præcipue ipſa quæ patitur, genubus nudis ad pedes IESV crucifixi proſtrata, toto corde cum debitis circunſtantijs hoc inſtantiſsime petens: ſimul enim & corporali & ſpirituali remedio utetur. In quibus etiam precibus, mei uelim memineritis, iam ſeptuageſimum annum agentis, & uocationẽ domini quotidie expectantis. XX. Auguſti, M. D. XXXI.

EPIST. VI. Pro muliere comitiali morbo laborante.

ALIA de qua ſcribis mulier, temperaturę à natura bilioſæ, ſed ex ætate, morbo, & profeſsione, ad melancholicam uerſa, anno ætatis decimoquinto, cum ex arbore ſupra nates cecidiſſet, extrinſecusq; nullibi lęſa uideretur, poſt menſem à caſu ſtuporem in tota dextra parte pati occepit, tandemq; comitialem morbum incurrit, à quo in primis ſexto uel octauo menſe affligebatur, dehinc in totum eam dimiſiſſe uidebatur. Tribus enim annis eo caruit, nunc quaſi inſtauratis uiribus, ualidior apparet, ſecundo uel tertio quoq; menſe cum lõgioribus acceſsionibus, & maioribus ſemper ſymptomatibus eã inuadens. Menſes præter ætatem parcè defluunt: annum quippe agit octauum ſupra trigeſimũ: ſpumaq; in ipſa acceſsione circa os aggregatur. Hæc ſunt quæ de hac ſecunda mihi ſignificas, petens, ut ſicuti alios eodem morbo laborantes, à me uidiſti curatos, ita quoque huic opem feram.

Ego uero, ut à prognoſtico incipiam, alios quidē, & in Pannonia, & in Italia per manus meas à Deo curatos non inficior: neminem tamen (quod meminerim) tali ætate, ſed aliquos ante pubertatem, aliquos tertio ſeptennio, uel non multo ſuprà, in fine uidelicet pubertatis: quare ſatis uereor, ne hæc cum ſuo morbo ex hac uita recedat. Quia tamen manum domini ſcio non eſſe abbreuiatam, curationem eo auſpice aggrediar. Verū quia curari, niſi ex accidenti, morbus nō ualet, cuius eſſentia non bene fuerit explorata, ideo ab eius definitione exordiendum.

Comitialis morbi definitio.

Comitialis igitur morbus eſt cōuulſio omniū corporis partium non cōtinua, ſed per interualla quædā temporis facta, cum ſenſuum & principalium operationum, rationis ſcilicet & memoriæ oblæſione, ex craſſo magna ex parte humore uētres cerebri obſtruente, & trāſitū ſpirituum prohibente, principio neruorū ſeipſum quatiente, ad expellēda quæ ſibi ſunt moleſta. Ex quo autē ſub conuulſione tāquā ſub genere continetur, ſequitur ut ſit uitioſus motus: ad quē motum diligēter attendere medicus debet, ut cognoſcat an per conſenſum quendam, uel primario affectu cerebrū patiatur. Quando enim per conſenſum patitur, non accidunt uehementes & aſsiduæ cōuulſiones, ſed per interualla breuibus quibuſdam ſaltuoſis motibus patiens cōcutitur. Quem conuulſionis modū, cum ex his quæ ſcripta ſunt cognoſcere nō ualeam, pariter ambiguus remaneo, an primo, an per compaſsionem cerebrū affligatur. Alioqui uериſimile ſatis uidetur, ab eo latere quod ab initio ſtuporem paſſum eſt, ad cerebrū mitti uel qualitatem, uel uapores, qui cerebrum percutientes ſymptoma iſtud efficiant: quem aſcenſum ſolent & ipſi patientes præſentire. Nolo tamē propterea deſiſtere, quin, quantū fieri poteſt, ſaluti huius ſanctimonialis conſulam. Vtrouis enim modo hoc fiat, comitiali morbo laborat, uel, ſi exactius loquendum, ſymptomate, uel potius uarijs ſymptomatibus, uitioſo uidelicet motu, & principalium ac ſenſilium operationum læſione, quæ uel non fiunt, uel non recte. Quæ ſymptomata à morbo fiunt in compoſitione, ex meatuū uidelicet obſtructione, à craſſa materia genita, uel à uentriculorum parietibus inuicem concidentibus, & ex ipſo adhæſu ſpirituum tranſitum prohibentibus. Vnica igitur intentio curatiua ſufficit, ſcilicet obſtructionis remotio: quæ in primo quidem genere fit per expulſionem craſſæ illius materiæ quæ obſtruit: in ſecundo, reſolutis uel qualitate mala quæ per partē poſt partē ad cerebrum aſcenderat, uel uapore maligno qui membranas uentris nobilioris cerebri percutiēs, & cōuulſionem earum, & concidentiam faciebat: quam rem abſq; medici auxilio per ſe explere natura ſolet. Et ſi in hoc pigra uideatur, iuuari debet per extremorum membrorum frictiones & ligaturas, & per cucurbitulas præcordijs admotas, demumq; per caſtorium ui in os demiſſum. Suſcitat & Galbani incenſi ſuffumigium, & unguis odorati, quem blattam bizantiam uocant, & thymi.

Illud uero quod maioris momenti eſt, & cuius cauſa ad me ſcripſiſti, eſt ut prouiſio cautioue adhibeatur, ne per uices, certosq; uel

incertos circuitus acceſsio redeat. Quæ res adeò difficilis eſt, ut plerunq; artifici, & quãdoq; arti ipſi magnũ dedecus pariat, calũniãtibꝰ idiotis medicos, q̃ in tã longo interuallo prouidere nõ ualeãt, ne acceſsio alia ſubſequatur. Hác igitur prouiſionẽ, diuino implorato auxilio, audacter aggrediẽtes, primo huius typi ordiniſq; circuituũ cauſas inueſtigemus. Dicimus igitur, cerebri, & pręcipue principaliũ eius uentriũ imbecillitatẽ, malamq; qualitatẽ ex pręcedẽti acceſsiõe derelictam, facere, ut quoties reperitur in corpore materia, quæ uel propriam ſubſtantiam, uel per uaporẽ, aut qualitatem uentres prædictos impetere ualeat, noua ſuperueniat acceſsio, obſtructis uidelicet meatibus, & impedito ſpirituum tranſitu, membraniſque ipſis primo, dehinc toto corpore conuulſo.

Scopi igitur & intentiones præſeruandi ſunt, ut primo quidẽ corpus uniuerſum, deinde ipſum cerebrum bene purgetur: & poſt hæc ſi quid mali humoris gignatur, ad alia ignobiliora loca retrahatur ac deriuetur: & ſi ſuſpicio adeſt, ne ex alio membro mala aliqua res cerebro mittatur, curſus huiuſmodi intercipiatur. Demum cerebrum ipſum roborandum, & à mala omni qualitate mundandum.

Prima igitur in ordine intentio erit totius corporis euacuatio: quæ licet uarijs ingenijs fieri poſsit, præcipua tamen in hoc ſunt, uenæ ſectio, & purgatio. Incipiendum autem, ut ferè in omni caſu, in quo utrunque agendum, à uenæ ſectione. Sequenti igitur ab acceſsione die, niſi alia cauſa uetet, exterior cubiti uena aperiatur, ſanguiniſq; ſelibra, plus minúsue, ut præſens medicus iudicauerit, extrahatur: deinde ſequẽtibus quinq; diebus, mane hic ſyrupꝰ bibatur: Aquę decoctionis hyſſopi ℥.3. oxymelitis ℥.2. Sexto die purgatio fiat per ſcrupulos duos ſemis hieræ Iuſti, quę recipit Chamędryos, praſij, ſtœchados, ellebori nigri, ſcammoniæ, agarici, piperis lõgi, aſſæ, ana partes ſexdecim, epithymi partes duodecim, euphorbij, interioris colocynthidæ, aloës, croci, gentianæ, ſeminis apij uulgò dicti macedonici, ammoniaci, ſagapeni ana partes octo: opoponacis, polij, cinnamomi, myrrhæ, ſpicæ nardi, ſchœnianthos, pulegij ana partes quatuor, ariſtolochiæ longæ & rotundæ ana partes duas, mellis quantum ſatis ſit. Bibatur cum uncijs quatuor aquæ mulſæ modice ſalitæ.

Sequentibus tribus diebus redeat ad hyſſopi decoctum, cui loco ſimplicis oximelitis addatur compoſita. Iterumque purgetur per hieram Iuſti, ſed maior ſit modus, hoc eſt, drachmæ unius & granorum 12. Rurſusq; reuertatur ad hyſſopi decoctum, adiecto oxymelite ſcillitico. Tertióq; per eandem hierã purgetur, quæ pondere ſit quatuor ſcrupulorum.

Expleta trina hac purgatione, per dies ſeptẽ reſumatur: nullumq; aliud medicamentum accipiat, quàm pyrethrum cum melle, ita confectum, ut ſint pyrethri pars una, mellis bene deſpumati partes 4. cuius mane accipiat ſcrupulos 4. noctu dum dormitura decũbit, ſcrupulos duos. Præteritis ſeptem diebus, ſi uires bene conſtiterint, accipiat drachmam catapotiorum Alexandri, quę recipiunt, Aloës, ſcammoniæ, bdellij, ellebori nigri, colocynthidis, gummi ana

partem unam,euphorbij,nitri ana p.s. Confice cum ſucco braſsicæ: da à ſcrup.duobus uſque ad 4.prout natura & uires ferũt.Paulus loco gummi ponit epithymum,quod ego laudo in caſu noſtro.His autem catapotijs non ſemel tantum,ſed pluries uti poterit.Sed & oxymel Iuliani multos iuuit:& ſapa quæ per totam noctem in colocynthide bene ab interioribus emundata,in cinerib.calidis māſerit,mane bibita,multum ualet ad uniuerſum corpus expurgandum.

Cerebrũ quomodo purgandum.

Quod ubi ſatis mundum eſſe uidebitur,ſecunda inſurget intẽtio, cerebri uidelicet purgatio,quæ per nares quidẽ fiet,elaterij ſcrupulo,ſemunciæ lactis admixto,uel ipſo ſolo elaterio in puluerem redacto naribus inſufflato,uel cyclamini ſucco.Per os uero, ſi maſticet paſſulas quarta parte pyrethri admixta, uel gargarizet aqua in qua pulegium hyſſopusq; decocta ſint,aceti ſcillitici quarta parte addita.

Toto autẽ corpore & cerebro purgato,tertia inſurgit intẽtio,humorũ ſcilicet auerſio ad ignobiliora loca.Quæ cũ dupliciter fiat,reuulſione & deriuatione,à reulſione incipiẽtes,cucurbitulas ſub poplitibus cum ſcarificatione primo admouebimus,poſtea hypochondrijs & dorſo abſq; ſcarificatione.Balneis quoq; aquæ calidæ,in qua hyſſopus,ruta,& ſaluia bullierint,in extremis membris utemur. Ad eandem quoq; reuulſionem ſpectant clyſmata,ex decocto earundẽ herbarum,adiecto oleo rutaceo,& hiera iniecta.Balaniq; ex puluere hieræ alicuius ex magnis,nitro & melle compoſiti:hirudineſq; uenis ani admotæ.Ligationes item extremorum,aſsiduæq; frictiones cum nitro & ſinapi.Sed & uomitus,ſiue à cibo,ſiue poſt cibum.Præcipue autem reuellunt rubificantia,& demum exulcerantia, extremis membris,& præcipue cruri,ex quo ſuſpicio eſt uapores aſcendere,appoſita.

Ad deriuationẽ uero pertinent hirudines,fronti,naribus,& poſt aures appenſæ:cucurbitulæ ceruici admotæ,& uenarum quæ ſub lingua ſunt ſectio,& ipſius quoq; capitis frictio: quæ tamen fieri antè non debet,quàm totum corpus ad ruborem uſque fuerit perfricatum.In frictionibus enim hic ordo ſeruandus,ut à brachijs & manibus inchoantes,ad uentrem ſecundo & pectus ueniamus: deinde ad crura deſcendentes,longiori tempore in his perfricandis immoremur,fortioribus etiã utentes frictionibus, à ſuperioribus ſemper ad inferiora trahentes.Atq; ultimo loco caput ipſum perfricandũ. Sed harũ frictionũ hæc ſola ad deriuationem,tres primæ ſpectant ad reuulſionem:quanquam & in ipſa quoq; capitis frictione,quatenus ab interioribus trahit ad exteriora,reuulſio quædam poſsit intelligi,ſicuti & in cauterio.Quòd ſi reliqua non contulerint, ſummæ ceruici,ubi uidelicet poſteriori capitis parti adnectitur,erit adhibendũ:& poſt hoc in loco ubi futuræ anteriores caluæ coniunguntur. Quanquã hoc poſtremũ ad quartam quoq; intẽtionem pertinebit, robur membranis,uentribus,& cerebro ipſi imponens: prius tamen alijs ingenijs id erit experiundũ,bibendo ſcilicet betonicæ folia cõtrita cũ oxymelite,atq; ipſis in iure decoctis,& in acetarijs utẽdo. Ad idẽ facit caſtoriũ,mane cum aceto mulſo uel aqua aſſumptum. Berbe

na cũ

na cum uino pota. Agarici oboli tres,hoc eſt,grana 36.cũ oxymelite. Ariſtolochia rotũda cum aqua. Balſami fructus aſsidue maſticatus. Libanotidis ſemen cum uino & pipere potum. Piperitis in ore retenta. Anthyllis ea ſpecies,quæ folio Ibigæ,id eſt,chamæpity ſimilis eſt,cum oxymelite. Inter omnia uero ad malam qualitatem à cerebro tollendam,& robur addẽdum,maximè excellit ſcillæ ſuccus,Galeni modo paratus. Scillam in tenues partes manibus attritam,in uas ex quo mel extractum ſit,ponito,os uaſis bene obturato,pellem extrorſum toti uaſis corpori apponito,exacte colligato,uas in loco ad meridiẽ uerſo,& ab aquilonaribus uentis ita obtecto,ut nequaquam ab eis perflari poſsit,locato.Ea anni hora hæc facito,in qua canis exoriri ab omnibus Græcis putatur.Eſt autem tempus hoc dierũ quadraginta,uiginti quidem numero ante eius exortũ,& totidem poſt:totoq; hoc tempore ita leniter poſitum uaſis mutabis,ut omni ex parte æqualiter caleſcat.Exacto hoc tempore,ſoluto uaſe inuenies ſcillæ corpus cocto ſimile,effluxiſſeq; ab eo ſuccũ, quem optimo melli miſcebis,& cochlearium magnum quotidie dabis.Corpusq; totius ſcillæ exacte terens,& melli pariter miſcens,ea dẽ menſura dabis:ut tamen ſcias,ſecũdæ hoc notæ & poteſtatis eſſe. *Scillæ ſucci extrahẽdi modus*

Ne tamen cochlearij nomine deceptus:aliquo eorũ quæ nunc in uſu ſunt utaris,ſcias apud Galenum,magnum cochleare nõ plus capere quàm ſex obolos,hoc eſt, grana hordei duo ſupra ſeptuaginta.

Et hæc quidem de his dicta ſint,quæ intra corpus accepta,cerebro robur præbent, & reliquias malorum humorum cõſumunt. Ex his uero quæ extrorſum admouẽtur,quædam naribus, quædã auribus, quædam uertici apponenda. Naribus quidem ruta,præcipue ſylueſtris, hyſſopus, ſampſuchus, lauri folia & baccæ, nux myriſtica. Omnibus uero præſtare creditur pæoniæ, præſertim maris, radix recens ex altiſsimis montibus effoſſa. Auribus infundatur uerus balſami liquor,ſi haberi poteſt:uel eius loco oleum antiquũ oliuæ, in quo balſami lignum decoctum ſit:uel liquor aliquis ex his quæ per artem chymicam moderato ignis calore ex uarijs ſpeciebus guttatim ſtillauerit.Vertici cataplaſma apponendũ,ex pane in aqua mulſa cocto,additis amaris amygdalis.Fouendumq; totum caput ex decocto nepetæ,& ſylueſtris uel domeſticæ rutæ.Demũ ad ſinapiſmũ ueniendum,ut ex tenui eius puluiſculo uehemens fiat frictio,adiecto euphorbio,nitro,& agria ſtaphide.Cataplaſmaq; ex eodem ſinapi & caricis in acerrimo aceto pridie maceratis confectum, per horam unam ante cibum in loco ubi ſuturæ uerticis coniunguntur,detineatur.

Multa addere poſſem,uerum his,Deo adiuuante,ſpero uel in totum acceſsionem tolli,uel ita leniri ut rarius ueniat,& minore tempore,mitiusq; affligat,niſi cõgruus uictus deſit,qui(ut breuibus me expediã)eſſe debet attenuãs & præcidens,ad ſiccumq; potius quàm ad humidũ uergens,non uentre adſtringens,nõ caput replens,nõ inflans,nõ ex rebus concoctu difficilibus,uel mali ſucci,uel pituitã augentibus, non ad ſatietatem. An uero cœna plenior eſſe debeat

quàm prandium,diſſentiunt inter ſe Galenus & Auicenna:quotidiano enim pane in tres partes diuiſo,ille duas partes dari cum fortioribus obſonijs in cœna iubet,unã in prandio,cum rebus uentrẽ mollientibus,ut oleribus,uel caricis,uel oliuis.Hic è contrario ſimpliciter duas cibi partes in prandio,in cœna unicã.Vtri autem ſententiæ magis hærendũ,aliàs fortè maiore ocio diſputabitur.Nõ enim illis accedo,qui in quocunq; caſu & homine lautius cœnandum quàm prandendũ cenſent.Sed quantũ ad caſum noſtrũ attinet,ſi acceſsionẽ noctu futurã formidauerimus,parcius omnino cœnandũ cõſulo: ſi à prandio,parcius prandendũ:ita ut acceſsio,quantum fieri poteſt, uentriculũ uel in totũ uacuum,uel cũ exiguo cibo reperiat. Nã ſi cauẽdum eſt ut leuiculæ cuiuſq; febris acceſsio uacuo uẽtriculo occurrat,quãto hoc magis cauendũ in tã pernicioſo morbo? Qualiſcunq; uero cœna ſit,ſine uini potu fiat:ſed pro uino,melicratũ ex aqua in qua pæoniæ radix decocta ſit,cõfectum bibatur. Si quando uero ob ſtomachũ uino utendũ,in prãdio potius bibatur quàm in cœna,ſitq; colore flauũ,clarũ,tenue,guſtuq; aliquid acerbi habẽs. Vtatur aſsidue capparibus cũ oxymelite cõditis.Quod ſi ſcilliticum eſſet,lõge magis conduceret. Carnes quadrupedum uitet. Auibus,præterquàm paluſtribus, ueſci poteſt:aſſatisq; potius quàm elixis, modo aſſatio ſine fumo fiat: pinguedoq; ſemper uitetur. Piſces, præter petrinos,dimittat: fluuialibus tamen ſi quando ueſci uoluerit, ſint omni tenacitate & pinguedine carẽtes,& in iure albo,quod porrũ, anethũ,oleumq; & ſales modicos recipit,decocti. Lac & caſeus & quæcunq; cum eis parantur fugienda. Omnia etiam olera & legumina.Lactucis tamẽ,atriplice,beta,blito,braſsica,per uices quãdoq; ueſci poteſt,ſicuti & lẽtibus & piſo,nam ptiſana etiam ſi crebrò utatur,nulla ex ea noxa ſequitur. Vitandi uehementes odores, ſiue boni,ſiue mali ſint:ſtrepitus,celer motus,præſertim à cibo, atq; rei ſplendidæ,uel quæ uelociter aut per gyrum moueatur, uel procul, aut deorſum ſit,aſpectus:uentorum perflatus, ſolares lunareſq; radij,clamor,cantus altior,& in totum quæcunque uehementius agitare ſenſus & cerebrum ualent.Nam exercenda ſunt inferiora membra,capite quantum fieri poterit immobili permanente. Atq; de uictus ratione hæc dicta ſint,cum quibus finem feciſſem,niſi occurriſſent nonnulla,à Græcis περίαπτα,à Latinis amuleta uocata, quæ cum phyſicè hunc morbum curare ab excellentibus quibuſdam medicis ſcripta ſint, quamuis à me parum ſint credita,non penitus uiſa ſunt relinquenda. Lapillus albus uel ruber in uentre pulli hirundinis inuentus,brachio alligatus. Lapis Iaſpis capnoſtes,hoc eſt,fumalis nuncupatus,in collo geſtatus. Iaſpis alius calamo ſimilis in annulo ligatus.Idem facit chryſolithos,corallium, pæoniæ & ſolani radix in linteo colligata. Aſini frõs in corio alligata. Habes tandẽ,mi fili,quod tertio abhinc menſe petijſti.Moræ autem cauſa,nõ aduerſa,ut fortè ſuſpicaris,ualetudo (ſatis enim belle per totam æſtatem me habui)ſed aliud ab alio negocium. Vale. Ferrariæ, XII. Calend. Octob. M. D. XXXI.

IOAN. MANARDI

EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER XIIII.

EPIST. I. Ioan. Manard. Andreæ Turino medico excellentiſs. S. P. D. Defenditur opinio de ſectione uenæ lateris patientis.

MARTINVS Hunnus Germanus magno cũ fœnore me nomine tuo reſalutauit: pro ſimplici enim & uerbo tenus facta ſalutatione, plenã amoris in me, ne dicã obſeruantiæ, epiſtolã, & acutiſsimam aduerſus Curtium, medicũ noſtro æuo ualde famigeratũ, de ſectione uenæ in pleuritide, diſputationem, ab urbe reportauit. Hanc ego ſtatim & abſq; interſpiratione deuoraui potius quàm legi. Deus bone, quàm acer & uigil in argumentando, quàm ſolers & uiuax in confutando, quàm prudens & emunctus mihi uiſus es in reſpõdendo. Cœpi poſthac perlegere cunctatius, atq; in legendo cogitare, in quibus tecum, & in quibus ſecus & ſentirem, & in quadam mea ad Iacobum Pharuſium medicũ inſignem epiſtola ſcriptis mandaſſem. Quicquid autem occurrebat, mihiipſi potius quàm alijs in margine tui cõmentarioli breuiter & cõciſim adnotaui. Hæc qualiacunq; ſunt, fuſius aliquãtiſper explicata, quoniã id à me per epiſtolam tuã expoſcis, ad te mitto: hac tamẽ lege, ut eo animi cãdore accipias, & ea animi ſynceritate legas, quo à me & ſcripta ſunt, & ad te miſſa. Sitq; procul à nobis omnis lis & certamẽ, niſi id quod ueritatis indagãdæ initur ſtudio, & honeſtũ ab Heſiodo primũ, deinde à Galeno reputatũ eſt. Vt igitur iã rẽ ipſam aggrediar, ordine quo ipſe uſus es ſeruato, ab his quę ab initio operis ex Hippocratis & Galeni ſententia tãquam axiomata ſupponis, incipiã. Ea ſunt plus minúsue, ſi bene numeraui, nouẽ.

1 Duplicẽ eſſe humorem in phlegmone, qui per uiam defluxus generatur, fluentem ſcilicet & fluxum.

2 Fluenti deberi retractionem, fluxo deriuationem.

3 Incipiente phlegmone prohibendum id quod influit: in antiquo euacuandum id quod eſt in particulari occluſum.

4 Præſeruationem, ſeu ut nunc uocare cœperunt, prouidẽtiam & cautelam, aliam eſſe à curatione.

5 Præſeruationẽ prius exequendã eſſe à medico, quàm curationẽ.

6 Auertẽdũ prius ad cõtrarium, poſterius ex ipſa parte uacuandũ.

7 Retractio ad contrarium, deriuatio per rectum facienda.

8 Vtrumq; per communes & coniuges uenas moliendum.

9 Retractio ubi ſola intenditur, multo tempore præcedere debet deriuationem.

Hæc ſunt quæ ueluti principia quædam ex Hippocratis & Galeni doctrina à te ſubijciuntur, quæ à nobis ſigillatim ſunt examinanda.

In primo ego tecum ſentio, ſed tertium membrum addo, reperiri ſcilicet poſſe in corpore phlegmonem patiente humorem, qui nec fluit, nec fluxit, ſed uel fluet, uel fluere, niſi aliò trahatur uel à corpore euacuetur, aptus eſt: huic ueriꝰ quàm fluēti deberi præſeruationē.

Secundæ addo etiam quoddā genus tertium, ex ipſa uidelicet patiente particula euacuationem, aliam à retractione, quæ ad cōtraria loca: & à deriuatione, quæ ad propinqua. Sicuti alia eſt patiens particula, ab ea quæ contraria eſt, & à propinqua. Hācq; aſſero deberi materiæ quæ in patiente particula adeò fixa eſt, ut neq; per reuulſionē, neq; per deriuationem potuerit uacuari: in cuius tamen uacuatione tota conſiſtit curatio, quæ ad nihil aliud tēdit, niſi ad materiam, quæ tumorem præter naturam facit, uacuandam.

Tertiam ſic moderor, ut dicā, in incipiēte phlegmone, ſicuti & in antiqua, intentionem medici eſſe debere, non ſolum humorem qui fluit, ſed & eum qui fluere poſſet, prohibere ne fluat, & eam humoris partem quæ iam fluxit, euacuare. Licet hanc ultimam intentionem non ſemper opere ſimul cum alia exequi poſſit.

Ea deniq; moderatione utor in quarto, quinto, & ſexto: prouidētiam ſcilicet ſeu præſeruationem quę humori debetur fluenti uel fluxuro, aliā eſſe concedens à curatione, & magna ex parte eam tēpore præire: poſſe tamen utranq; à prudēte & bono medico, ſimul & unica uenæ ſectione, in morbis præſertim acutis compleri: quæ in eo quod ad cōtrarium trahit reuulſio: in eo quod ad propinqua, aliquo modo dici poteſt deriuatio: in eo uero quod materiam in phlegmone contentam euacuat, curatio erit nuncupanda. Hancq; ab Hippo. ceu audaciore quàm nunc ſumus lib. 2. de uictu morb. acutorum, in laterali dolore ad iugulum aſcendente, & ad calefactoria non ſedato, imperari.

Septimæ primam partē admitto, ſi contraria intelligantur, nō tantum quæ maxime diſtant, ut infimis ſuprema, ſed & quæ nō maxime, ut dextris ſiniſtra, internis externa, anterioribus poſteriora. Secundæ quoq; parti libenter accedo, ſi hoc priuilegium non ita deriuationi adſcribatur, ut à reuulſione auferatur. Vtraque enim (ut tuipſe etiam inferius fateris) eſt per rectum facienda. Satis tamen admiratus ſum, quòd hic dicas deriuationem fieri per rectum, & infra in reſponſione ad primam Curtij rationem, eam fieri dicas ad latus.

In octaua nulla eſt nobis diſſentio. At in nona, tota (ut aiunt) uia diſtamus. In acutis quippe morbis (de his enim eſt diſputatio) quando deriuatio poſt reuulſionem eſt neceſſaria, magna nec poteſt nec eſſe debet inter utranq; mora: ſiquidem morbus ipſe acutus breuis eſt, & cito præterit occaſio. Hæc ſunt quæ in ſumma de tuis ſuppoſitionibus mihi uidentur ſentienda.

Reliquum eſt, ut relictis, uel in aliū locum dilatis tuis ad Curtij rationes reſpōſionibus, ad ſolutionē earū accedamus, quas ipſe Curtius cōtra propriū dogma facit, & quibus tu maxime uideris inniti.

Quarum

Quarũ prima,ſumpta ex quatuor modis reuulſionũ,poſitis à Galeno in Methodo,& cõmentariolo de reuulſione,tantũ abeſt ut cõtra nos concludat,ut opinionẽ potius noſtram maxime confirmet. Si enim inter reuulſiones ea connumeranda eſt, quæ ab interioribus trahit ad exteriora,quis unquam negauerit uenæ cubiti ſectionem eſſe reuulſiuã,quum ex utrouis latere fiat,à coſtis ſemper trahat ad cubitũ? Sed & ſi quis bene cõſideret,uidebit eã quoq; à ſuperioribus trahere ad inferiora,uel è cõtrario:flexura quippe cubiti (ubi iecoraria uena cõmuniter aperitur) inferior eſt ſubcingẽte mẽbrana,ſi manũ ad genu declines:uel ſuperior,ſi manũ uel ſupra caput eleues,uel totũ brachiũ quantũ uales,intendas, ut in ſectione uenæ fit:quod Celſus ſequutus,brachium ſupra coſtã eſſe affirmauit:& à dextris quoq; ad ſiniſtra,aut è contrario trahit,quemadmodũ in epiſtola ad Pharuſium demonſtrauimus. Expletur igitur una & eadẽ uenæ eiuſdẽ lateris ſectione,triplex retractionis genus:ab interioribus quippe ad exteriora,à ſuperioribus ad inferiora,uel è contrario iuxta uarios poſitus & cõſiderationes,& à dextro ad ſiniſtrũ,uel à ſiniſtro trahit ad dextrũ. Quare non immeritò eſt inter reuulſiuas numeranda. Quicquid autẽ garriat Auer.ſuſq; deq; facio:aut enim Gale.non legit,aut ſi legit, oſcitanter legit,nec intellexit. Vnã enim eandẽq; ſententiã in hac re ſemper habuit:nec in uniuerſal.& in Methodo aliud dixit, ut ille putat,quàm reuulſionem ad partẽ aliquo modo contrariã faciendã,rectitudine tamen ſemper ſeruata. Nã id quod addis de hepatis apoſtemate,eodẽ fundamento ſoluitur. Sectio enim uenę dextri lateris,reuulſiua & ipſa eſt:quoniam & ab his quæ intus ſunt, ad ea quæ extrà proculdubio trahit,& à ſiniſtris aliquo pacto ad dextra:cum iecur,tametſi in parte totius corporis dextra ſitũ ſit,manus tamen dextrę cõparatione ad ſiniſtra deuergat. Quare reuellere omnino & eã fatendũ,ſicuti & illam quæ fit inciſa uena frontis, parte poſteriore capitis dolẽte. De ea enim ſic uerbũ ex uerbo loquitur Gal.in uulgati illius aphor.expoſitione:Dolentẽ partem capitis poſteriorẽ &c.Non ſolũ ſtudet Hippoc.ubi opus eſt euacuare,ſed & cum reuulſione. Reuulſio autẽ ad contraria fit:ſecundũ longitudinẽ quidẽ ſurſum & deorſum:ſecundum latitudinẽ hinc atq; hinc,hoc eſt,à dextra & à ſiniſtra: ſecundũ profunditatẽ uero,ut antè & retro. Nunc igitur in poſterioris partis capitis dolorib.euacuatio cum reuulſione ex fronte fiet. Ex quib. Galeni uerbis apparet,quàm ridẽdi ſint ſapientes illi,qui reuulſionẽ metientes,tantã intercapedinẽ requiri aiunt, inter locũ à quo reuulſio facienda,& eum ad quem, quantũ diſtat humerus ab humero. Nã ne in gigante quidem tantũ diſtaret frons ab occipitio, quantũ in homine mediocris ſtaturæ humerus diſtat ab humero. Quanquã ſi totam uiam metiamur, quæ eſt à latere patiente ad uenam ſectã,non multo minor erit,quàm diſtantia humeri ab humero. Patet etiã ex eiſdem Galeni uerbis,eandem uenæ ſectionẽ & reuulſiuã eſſe & euacuantẽ:quod ſapientes illi negarunt, dicentes eam deriuatiuam, non reuulſiuam. Patet & tertio non ſemper ſeruandum illum ordinem, ut reuulſio euacuationum longo tempore pręcedat. Vide

igitur quàm facile ſit hoc argumentum primum ſoluere, nec opus ſit uel aſſerere, Galenum aliud alio loco ſenſiſſe, uel de reuulſione; dum ſola fit, intellexiſſe, uel de alijs reuulſionibus, non de uenæ ſectione loquutum, uel dextrã plus trahere ad ſiniſtrã, quàm ſiniſtrã.

Aliam dubitationẽ tãgis circa idem argumentũ, quare ſcilicet dolente uno pede, Gal. conſentit ut uena alterius pedis ſcindatur: & ſimiliter in manu: non autem idem concedit in latere pleuritide affecto. Quæ dubitatio multos etiã ex noſtris adeò angit, ut Galenũ ſecũ in hoc pugnare contendant, quum tamen in promptu reſpõſio ſit & diuerſitatis ratio. Vena ſiquidem in brachio phlegmonem patiente, alia non præeunte euacuatione, ſecari non poteſt, niſi ſanguis qui in toto corpore abundat, uerſus locum patiẽtem moueatur: quæ res intentioni medici in principio omnino aduerſatur, quærenti ad lõginqua facere retractionem, nõ uerſus patientẽ locũ humorẽ attrahere.

At in pleuritide, ſecta etiam eiuſdem brachij uena, hoc eſt, lateris inflãmationem patientis, fit ad longinqua & minime læſa retractio. Brachiũ enim ſatis diſtat à membrana ſubcingẽte, nec ullam patitur inflammationem: quare non eſt in utraq; ſectione eadem ratio. Sed reſtat circa hanc materiã maior mihi ſcrupulus, quomodo ſcilicet in hac uenæ pedis ſectione, alio pede phlegmonem patiente, ſeruetur Hippo. decretum κατ' ἴξιν, hoc eſt, per rectum ſemper fieri iubẽtis euacuationẽ: præcipue cum hanc uideatur Gal. ei parem facere, quę in manu ab eodem cum pede latere facit retractionem, quam per rectũ fieri nemo poteſt ambigere. Cui dubitationi nõ aliter, meo iudicio, reſponderi poteſt, quàm ſi dixerimus, retractiones haſce, à pede ſcilicet ad pedem, uel à manu ad manum, à rectitudinis ratione non magis cadere, quàm ea quæ fit ab occipitio, ad frontem trahi uel imaginari poteſt: ita à brachio ad alterum brachium, & ab imo crure ad reliquũ: quod in iecore, iecorariæ uenę ſiniſtri brachij cõparato, uel in dextro latere eidem uenæ ſiniſtræ comparato, non poteſt contingere. Si quis uero eadem ratione dicat, uenam iecorariã dextri cubiti nõ eſſe è directo dextræ partis ſubcingentis membranæ phlegmonẽ patientis: dicam, in huiuſcemodi uenæ ſectione aliam rectitudinem ſeruari, quàm per lineam longitudini corporis reſpõdentem, totũq; corpus in duas diuidentem medietates imaginamur: in ſectione autẽ uenæ, diuerſi lateris nullam eſſe directionem, nec eam uidelicet quæ per longitudinẽ, neq; eam quę per tranſuerſum, ſeruandãq; pręcipue primã ubi hoc fieri poſsit: ubi uero nõ poſsit, ad alterã potius recurrendum, quàm rectitudo penitus deſerenda. Et hæc quidem dicta ſufficiant quantum ad Achillem (ut tu uocas) repellendum. Deinceps uidendum quomodo Hectorem, hoc eſt ſecundum argumentum, (ita enim & tu uocas) propulſemus. Eius uis in ordine euacuationum uidetur conſiſtere, inter quas præcedit reuulſio, ſequitur deriuatio, atq; poſt has tertia eſt quæ ab ipſa patiente particula fit euacuatio. Cum igitur ſectio uenæ eiuſdem lateris ſit deriuatiua, eam in acie præcedere debet reuulſio, hoc eſt, oppoſiti lateris ſectio. Hæc, ni fallor, eſt ſecundi argumenti uis, quæ haud difficulter repellitur

ex

ex his quæ tuis, tertiæ, quartæ, quintæ, ſextę, addidimus ſuppoſitionibus. Reuellit enim primo uenæ eiuſdem lateris ſectio, ut in ſolutione primi argumenti oſtendimus. Vltimo uero, dum ſcilicet ſanguis exit qui in inflammata parte occludebatur, principali intētioni, hoc eſt, curatiuæ, conducit. Et ne me hęc finxiſſe dicas, præter id quod ex definitionibus illarū operationū mea hęc dicta ſequuntur (reuulſio enim eſt auerſio ad contraria: deriuatio, ad propinqua: & tertia ex ipſa patiēte particula euacuatio) uerba etiā Gal. 2. lib. de uictu morb. acut. eandem ſectionem uenæ cubiti, quā reuulſiuā eſſe oſtēdimus, euacuare ſanguinē in inflāmatione cōtentū, apertiſsime monſtrāt.

Reuulſio. *Auerſio.* *Euacuatio.*

Iecorariam enim humerali comparans, ait: Nos celeriter & magis quàm alias particulas euacuare feſtinamus, eam quæ patitur inflammationem, & præcipue in acutis morbis, quòd interior cubiti uena facit. Et paulò pòſt in eadem comment. ait: Sufficiens indiciū, quòd ſanguis ex particula inflammationem patiente trāſumptus ſit, eſt coloris permutatio. Liquet igitur ex Galeni ſententia, per eandem uenæ ſectionem & reuulſionem fieri, & ſanguinis in inflāmatione contenti euacuationem: & quòd hoc quidem phlegmone inchoante fieri uelint & Hippo. & Gal. ſeries ipſa Hippo. manifeſtiſsime oſtendit. Vbi enim Hippocrates docuit, tentandum eſſe à principio ut dolorē per calefactoria exoluamus, uariaq; calefactoria recitauit, ſubdit: Si ad calefactoria dolor non ſoluatur, non eſſe ipſis multo tempore utendum. Sed dolore ad clauem aſcendente, interiorem cubiti uenā ſecandam, nec à miſsione ſanguinis ceſſandum, donec color ſanguinis mutetur. Id uero quod in hoc loco tacuit Hippocrates, ceu alibi dictum, 4. lib. ſuppleuit quiſquis fuit illius libri autor, repetēs primi libri dicta, atq; addens, ex quo latere uena ſecanda. Ait enim: Si quidem dolor ſurſum ad clauem peruenerit, uel circa mamillam & brachium, interiorem brachij uenam ſcindere oportet, ex ea, quæcunq; illa ſit, parte, in qua eſt dolor. Quem locū enarrans Galenus inquit: Hic quoq; exequetur legitimæ partis ſententiam: additq; nonnulla quæ intelligi tamen poterant ex his quæ dixerat, quale & hoc, per rectum lateris patientis faciendam uenæ ſectionem. Hæc Galen. Ex quibus liquet, eandem eſſe huius libri quarti & libri ſecundi de uenæ ſectione in pleuritide ſententiam, adiecta conditione ſemper ab Hippocrate intellecta, ut è directo patientis particulæ fiat. Cum igitur (ut oſtendimus) ſectio, quam in 2. libr. præcipit, ſit ab initio morbi poſt calefactoria facienda, ſequitur eam è directo fieri debere. Nec eſt ut dicas, calefactoria tentandi gratia facta, & poſſe quocunque morbi tempore afferri, reclamante ipſo Hippocrate, & ab initio quidem libr. dicente, primum calefactorijs tentandum ut dolorem ſoluamus. & paulò pòſt: Si dolor ad calefactoria non ſoluitur, non oportere multo tempore calefacere, quoniam areſcit pulmo & pus gignitur. Nec probandi hi mihi uidentur, qui uerbo Hippocratis innixi, calefactoria non ad curationem pertinere putant, ſed ad tentationem: quum tamen ad complendam primam curatiuam intentionem, hoc eſt, ad euacuandam materiam

in inflammatione contentam, ea fieri iubeat Hippocrates, &, quemadmodum ait Gal. ad attenuandum & diſcutiendum ſanguinem in phlegmone cõtentum. Quod ſi non ſequitur, eſt quia plus trahitur quàm diſcutiatur: quod abſq; copia humorum in toto corpore non accidit. Quare euacuandum totum corpus uel per uenæ ſectionem, uel per pharmacum, nec calefactorijs amplius utendum. Et hæc pro ſolutione ſecundæ rationis uidentur ſufficere, nec opus eſſe ut dicamus aliam indicationem ſumi à materia, aliam à loco: uel quòd in pleuritide non ſumus certi à quo loco materia fluat, ſicuti in capite & utero. Tertiam rationem non adducis, neq; ego ſcio quænam ſit: ſed cum dicas eadem uia remanere efficaciſsimã, ego pariter dicere poſſum, quòd eadem uia tollenda ſit. Ad quartam accedẽdo, quę inter omnes uidetur probabilior, dico, Gal. uerba 13. Meth. quòd auerſio ſit ad longiſsima facienda, eſſe ſanè, & eo modo quo ipſe ſemetipſum declarat, intelligenda: alioqui ſemper opus eſſet ſcindere uenam, quæ per duas (ut aiunt) diametros diſtat à loco patiente, atq; in pleuritide non è talo malleolóue è directo lateris patientis ſito mittendum ſanguinem, ſed ex oppoſito: quod nec tu, nec Auicenna fatetur. Moderari igitur hoc Galeni dictum oportet per duas eiuſdẽ ratas & perpetuas ſententias, eam ſcilicet quam nuper tetigimus, ut è directo patientis loci: & alterã, ut per cõmunes uenas, adde, ſi placet, & nota dignas, fiat euacuatio: ne cogamur fateri uenas extremæ manus, debere in pleuritide præ alijs ſecari. Sed aduertẽda quoq; bene loca Galeni in quibus præcipit, reuulſionem ad longiſsima faciẽdam, atq; cum præcedentibus ſubſequentibusq; uerbis & ſententijs conferenda. Occurrunt autem nunc mihi quatuor loca, in quibus ea uerba ſcribuntur. Primus libro ſecundo de natura humana, ubi nõ ex propria ſententia à Gal. ſcribuntur, nec quaſi Hippocratis magni uerba, cũ pro Hippocratico libellum illum ſecundum Gal. nõ agnoſcat, ſed ueluti à neſcio quo ſcripta, quem deridendo nouum Promotheũ uocat: qui poſtquam modo ſuo uenas finxerat, edocturus earum ſectionem, ait: Studere oportet inciſiones facere quàm longiſsime à locis, in quibus dolores fieri didicimus. Quæ uerba exponens Gale. autorẽ illum damnat, quòd non determinauerit, utrum dolentibus iam partibus reuulſio influẽtiũ humorũ ſit ad remota facienda, aut ſanitatis tẽpore: ſibi autẽ uideri, hæc potius in ſanis dici: uolente ſcriptore, redundãtes humores aſſueſcere ad alias ferri particulas. Secundus locus eſt Artis medicinalis, qui eodem modo intelligendus eſt, ſcilicet ſanitatis tempore: ſiquidem de parte artis, quæ præſeruatiua dicitur, ibi ſermo habetur. Tertius & quartus locus ubi mẽtio longiſsimæ huius reuulſionis, eſt 13. lib. Methodi. Bis autem ibi hoc legitur, ſed ſecundo loco cũ exemplorum adiectione, per quæ oſtendit ſe non de longiſsima ſimpliciter locutũ, imò nec de ea, quæ licet nõ extreme diſtet, ualde tamẽ remouetur. Siquidẽ in affectionibus capitis, præfert humeralẽ mediæ & iecorariæ: & in affectionib⁹ iecoris, pectoris & cordis, reliquis anteponit iecorariam, cũ tamẽ aperte conſtet, humeralẽ capiti, & iecorariam iecori, eſſe propinquiorem.

Demum

Demum generaliter loquēs,ait:Semper autē in omnibus eas quæ è directo. A qua directione cum cadat ea uena quæ ex oppoſito iacet lateri pleuritide uexato,cōſtat ſecūdum Galeni mentē,non hanc,ſed eam quæ è directo,eſſe ſecandam,quod etiā aperte dixit in lib.curatiuo de uenæ ſectione.Nec dici poteſt (ut tu in reſpōſione ad primā Curtij rationem ſcribis) Galen.de illa uenæ ſectione locutū,quæ in conſiſtendi uigore fit: quum apertiſsimis uerbis teſtetur in eodem 13.lib.Meth.ſe de principijs loqui inflammationū.Ab initio ſiquidē eius ſermonis ait:Subijciatur igitur hepar incipiens inflammationē pati.Et pauló pôſt: Oculis inflammationē pati incipiētibus,& in iocinore cū phlegmone laborare incipit,& in renibus, ſicuti ſi renes. Et ne longiores ſimus in re manifeſta, in tota illa ſerie de principio loquitur inflammationū,atq; uniuerſaliter cōcludit faciendam è directo euacuationē.Verū quo pacto poſſunt Hippoc.& Galen.quando ſecādam uenā in pleuritide ex directo dicūt,in cōſiſtendi uigore intellexiſſe,ipſo Hippocr.quaſi præconis uoce in aphor.medicis clamante: Incipientibus morbis ſi quid uidetur mouendum,moue: cum autē in cōſiſtendi uigore ſunt,quietem habere melius eſt.Galenoq; in hæc uerba ei ſuccinente:In illorū morborū principijs in quibus ſpes eſt ſaluari debere laborantē,tentandū eſt afferre maiora auxilia,de quibus dixit Hippoc.ſi quid uidetur mouēdum, moue.Sunt autē hæc,phlebotomia præcipue,interdum etiam purgatio,quorum neutrū in cōſiſtendi uigore accipiendum.Niſi igitur uoluerimus fateri,Hippoc.& Gal.ſibijpſis pugnātia ſcripſiſſe,dicere nō poſſumus, eos dum uenā ſecari,uel purgatoriū medicamen dari præcipiunt,de conſiſtendi uigore fuiſſe locutos,in quo maiora auxilia penitus interdicūt,& quieti indulgēdū,ratio ipſa,quæ plus ualet quàm omnis autoritas,perſuadet:purgationē tamen ſicuti & uenæ ſectionē ab initio quādoq; cōcedentes. Quod certe mirū eſt te alioqui oculatiſsimū,apud Galen.non legiſſe, eum locū exponentē,quē tu ex quarto lib.de uictu morborū acutorū citaſti.Subijciam autē Galen.uerba,à me utcūque ex tempore tranſlata: Pharmacum exhibendum quarto die abſque determinatione dixit: in nullo enim auxilio laboranti afferendo intentio habenda eſt ad dierum numerum,ſed ueluti Hippocrates inquit,aut ſtatim ab initio priuſquam humores firmentur, exhibenda eſt pharmacia:aut poſterius,quando iam fuerint cōcocti. Quare & circa primam diem,interim & ſecūdam & quartā,interdū & quintam,pharmacum exhibuimus,non in quarta ſolum, quemadmodum iſte ſcripſit. Hæc Galenus. Quibus ſi addideris ea quæ ab eodem in principio huius comment.ſcribuntur, aperte cognoſces, ſectionem uenæ & purgationem, quas Hippocr.lib.2.præcepit,eſſe in pleuritide ab initio faciendas.Ait enim, Pleuriticum nominauit eum qui ab Hippocrate in parte libri legitima dictus eſt,in quo purgat eos qui ita ſe habent pleuriticos.Hæc Galenus,eos qui ita ſe habent intelligens, in quibus ſcilicet dolor eſt in inferiore thoracis parte,quos ſe quandoque purgaſſe prima die Galenus fatetur,atque ut ſequens eſt,in principio (quocunque trium modorum apud medicos

dicos notorũ principium accipiatur) in quo etiam principio, dolore aſcendente, ſectionẽ uenę facit. Nec dici poteſt (ut tu dicis) quòd Hippocrates hoc pharmacum dederit, ad materiam antecedentẽ uacuandam, cum loco ſectionis uenæ eo utatur, per quam euacuari uoluit materiam in inflammatione contentam, quæ ad iugulum uſque & ad brachium dolorem facit, eandemq; intentionem euacuãdi per pharmacum in dolore ad præcordia declinante habere uideatur, ut ſcilicet utraque & reuellere, & materiam in inflammatione cõtentã, ualeat euacuare. Sicuti enim purgatio ad contrariũ trahit, quia à ſuperioribus ad inferiora: ita & uenæ ſectio è directo facta, ad contrarium multis modis trahit, ut ſuperius (ni fallor) demonſtratũ eſt: ambæq; propterea cõtrarietatis ratione pariter reuulſiuæ dici merẽtur. Galen. tamen, queãdmodum in epiſt. ad Pharuſium ſcripſi, in hac purgatione receſsit ab Hippoc. quod adeò clarũ eſt, ut mirari ſatis non poſsim, eſſe uiros alioqui excell. qui dicãt Gal. aliquãdo ne latũ quidem unguem, unquã ab Hippoc. receſsiſſe: cũ nulla ferè ſit Hippoc. cõmentatio, in cuius expoſitione nõ ſemel eum (modeſte tamẽ) reprehendat: præſertim ſi pro Hippocraticis habeamus, quęcunq; ſub eius titulo & nunc leguntur, & apud antiquiores ſunt lecta. Sed & in legitimis magni Hippoc. lib. exponẽdis, ut erat liberi animi, & nullius addictus iurare in uerba magiſtri, modo ordinem, modo uerba, ſed & interdum ſentẽtiã quoq; nõ approbat. Sed ut reliqua nunc dimittamus, quis nõ cognoſcat in hac parte pro Hippoc. Galen. nõ ſtare? ſcribẽte Hippoc. ſi ſubter ſeptũ fuerit dolor, & ad clauem nõ adnuat, mollire aluũ oportet, aut nigro eleboro, aut peplio: Galeno uero ipſo, poſtquã Hippoc. uerba expoſuerat, dicẽte, Cognoſcere quidem hæc oportet & meminiſſe, non ſemper uero in pleuriticis uti. Quod enim dixerat Hippocr. agere oportere, Galenus dicit nõ ſemper agendum: nec ſolum dicit, ſed rationibus probat, etiã ex aphor. (cuius initiũ, In acutis paſsionibus rarò: & in principijs, pharmacijs utendum) atq; ex febris uehementia, in qua etiã ſi dolor ad præcordia perueniat, per ſectionẽ potius uenæ, quàm per pharmaciam euacuatio faciẽda, quia maius periculum in ea eſt, & maiori infortunio ſubijcitur, præcipue quãdo naturæ ægrotantis experientiam nõ habuerimus. Quod igitur Hippocrates dixit, ſermone abſoluto oporteret fieri, hoc Galen. raro faciẽdum dixit, & ſolũmodo duabus ſtantibus conditionibus, febri ſcilicet nõ uehementi, & cognita per experientiam ægrotantis natura. Aphoriſmus autem à Gal. adductus, clare oſtendit, pharmaciam hic ab Hippoc. præceptã, eſſe intelligendam in principio: alioqui non eſſet propoſito Galen. deſeruiens, ſi Hippoc. in lib. de uictu morb. acut. de pharmacia in cõſiſtendi uigore danda, intellexiſſet, quum aphor. de principio loquatur. Vtrũque igitur liquet, & Hippoc. de euacuationibus in principio faciendis locutũ, & Gal. cum Hippoc. in ſectione uenæ ſenſiſſe, ſed in pharmacia ab eo diſcordaſſe. Pariter quoq; tollitur, quod à te dictũ eſt, Hippoc. nõ de præſeruatione, ſed de curatione tantũ locutũ, quæ morbo iam facto debetur. Non enim cõſueuit Hippoc. præſeruationẽ à curatio-

ne,in morbis adhuc fientibus diſtinguere:ſicut nec ſemper eos actus diſtinguit Gal. Hippoc.ſiquidem in aphor.inquit: Quæcūq; ægritudines à plenitudine fiunt,euacuatio ſanat. Quē aphor.Gal.enarrans, delirare quoſdam neotericos dicit,aſſerētes ablationē cauſarū morbos facientiū nō eſſe curationē,ſed præſeruationem: ibi eſſe ſolam curationē dicens,ubi nō adeſt cauſa faciens: ibi præſeruationē, ubi cauſa quæ adeſt, nōdum morbum facit: tunc mixtā quodammodo præſeruationē & curationē,cum facit: nec habere propriū nomen, & propterea aliàs alio, in hoc opere medicos uti,modo curationē, modo præſeruationē uocantes.Dicere igitur,Hippoc.docuiſſe curationē,non præſeruationē,eſt in nomine (ut Gal.ait) litem facere:& ut in cyclicis & clamoroſis diſputationibus fortè tolerari poſsit hæc reſponſio,in his certe quæ pacato animo tractantur,fuga potius uidetur quàm defenſio, præſertim cum nullibi Hippoc.aliā docuerit uenæ ſectionē,neq; in pleuritide,neq; in alio quouis morbo, quàm quæ per directū, tacendoq; ſemper aliam,& hanc laudando,etiā tacendo nos monet,eam quæ ex diuerſo fit latere, ſemper fugiēdam: & quoties iubet uenæ ſectionem, eam iubere quæ fit per directum. Quod cōſiderans Gal.obſeruāſq; diligēter ea quæ quotidie in ægrotis uidebātur,& quæ Hippoc.exacte cuſtodiens ſcripſerat,unū & primum caput eſſe dicit,ſanguinis eruptiones: quæ per rectū fiunt,maximū afferre ægrotātibus emolumentū: & quæ è cōtrario,nō iuuare,ſed diſſoluendo uires potius obeſſe. Quod ubi in lienis & iocinoris tumoribus mōſtrauit,ad operationes artis cōuerſus,idem in cucurbitulis & uenarū ſectionibus cōtingere oſtendit. Deinde ad pleuritidem ueniēs,ſubdit: Verū & in pleuriticis,quæ ex directo patientis lateris uenæ ſectio,euidentiſsimū multoties demonſtrauit iuuamentū: quæ uero ex oppoſita manu,aut omnino exile,aut poſt tempus. Videre igitur hinc licet,& præponi eam quæ ex directo alteri:& Galenū ad ſic ſentiendum, non tantum Hippoc.autoritate ductum, quantū naturæ imitatione, & longi temporis obſeruatione. Quod ſi (ut dicis) nō ex propoſito ibi locutus eſt,ad quēnam quæſo alium locum pertinere hæc tractatio magis poterit,cum liber hic peculiariter ſit ſectioni uenæ dicatus? & in eius procemio quærēdum inter reliqua dixerit,an differat,quancunq; quis maluerit uenā ſecare,cum omnes æque in omni iuuent affectione: an quēadmodum Hippoc. & alij probatiſsimi medicorum uoluerunt,magnum diſcrimen ſit,ſi hanc uel illam ſecueris. Quod diſcrimen quum in hoc loco ex eiuſdem Hippoc.uerbis monſtrauerit,neſcio quomodo dici poſsit,non ex propoſito locutus. Sicuti nec etiam uideo, quo pacto credēdum, ſectionem ex directo in pleuritide nō poſſe fieri ab initio,præſertim quum oſtenſum ſit, eam retrahere ſemper & quandoque ſi mutatio coloris expectetur,ex loco euacuare,atque,ut ſequens eſt,trium uenæ ſectionū uim habere: Reuulſiuæ quidem,quatenus ab interioribus ad exteriora,à ſubcingēte uidelicet membrana,quæ intra thoracem eſt,ad cubitū,atq; à dextro ad ſiniſtrum,uel è cōtrario,& aliquo etiam modo ab inferioribus trahit ad ſuperiora.Deriuatiuæ,quia ad brachium

brachiũ trahit,à latere non ualde longinquum. Demũ & ex ipſo loco,ſi ſanguis eouſq; ſinatur fluere,quoad ille exeat qui in phlegmone continebatur:quod permittere optimũ eſt,inquit Galenus libro de uenæ ſectione,in omni magna phlegmone,quæ eſt prope ſectam uenã.Nemo autẽ mirabitur eãdem uenã eiuſdem loci cõparatione, dici longè & propè,qui ſciat eas uoces de numero earũ eſſe,quæ relatiuæ nominãtur.Iecoraria quippe uena prope membranã inflammatã eſt:uenę extremę manus uel tali relata longè ſi axillaris initio. Si igitur Hippocr.& Galenus ita in pleuritide,ſicut & in alio quouis morbo,eam quæ per directũ fit uenæ ſectionẽ ſemper laudarũt,atq; ei quæ per aduerſum prætulerũt,neq; unquã inueniũtur aliter ſcripſiſſe:quis duabus uocibus quibus Galen.uſus eſt, *contrarij* ſcilicet & *longiſsimi* motus, (quas tamen ſanè intellectas monſtrauimus ei quæ per rectũ cõuenire) dicere poteſt, eam quæ in aduerſo fit cubito,in aliquo uel caſu uel tempore,iuxta illorũ ſententiã,in pleuritide eſſe præferendam?quas certe uoces *contrarij*,ſcilicet & *longiſsimi*, non ex noſtra (ut plerũq; fieri ſolet) imaginatione,ſed modo quo ipſemet Galenus uoluit,intelleximus: atq; uel ex hoc unico fundamẽto dilui,quæcunq; ex uerbis Hippoc.& Gal.aduerſus hanc ſententiã fiunt argumẽta,monſtrauimus.Quo uero modo tueri ſe poſsint,qui Arabas ſecuti,uenã cõtrarij cubiti primò, poſtea eam quæ è directo eſt, ſcindunt,in quadam mea ad Pharuſium epiſt.monſtraui:quã,ſi fortè tantũ tibi ocij quãdoq; erit ut legere poſsis,unà cum alijs meis multis nugis,ad te mitto,rogans obteſtanſq;,ut quæcunq; nõ probabis, quæ neceſſariò plurima erũt,obelo confodias. Malo enim tali enſe pereant,quàm miſeram uitam agant. Vale,& me ama. Ex Ferraria, V. Idus Iulias, M. D. XXXI.

EPIST. II. Iacobo à Barthen Dantiſco, uarijs malis affectibus quinquennium afflicto.

CONSIDERATIS diligenter his, quæ tum ex tuis literis,tum ex colloquio ſæpenumero inito, de tuis malis affectibus intellexi,iudico omniũ malorũ quæ pateris,cauſas eſſe,atram bilem & pituitã,in toto quidem corpore,ſed præcipue circa præcordia, oſtiumq; uentriculi,quod πυλωρὸν Gręci nominãt,coaceruatas,atq; inde ad cerebrũ fumidos uapores mittentes. A' duobus autẽ hiſce humoribus ita oriri quæcunq; te uexant ſymptomata,ut nõnulla utrunq;, nonnulla alterũ tantummodo ſequatur.Nam capitis dolor & ueluti quaſ-

Pituitæ & atræ bilis incommoda. ſatio,& eiuſdem ac oculorũ grauitas & caligatio,auriũ ſonitus, ructus,ſomniorũ copia & uarietas,totius corporis ſegnities,utriuſque humoris ſunt germina. Frontis uero calor,aluus adſtricta,arida ſcabies,pruritus,dentiũ corroſio,immodicus appetitus, atrã bilem peculiariter conſequi uidentur:ſicuti ſomniorũ obliuio,nariũ obſtructio,ſpirãdi difficultas,mucus,& ſcreatus multus,mingẽdi difficultas,cum lotij tamen copia, pituitæ redundantiã. Cuncta igitur hæc, præter frontis calorem,pruritũ,& dentiũ corroſionẽ, à frigida ſunt tempera

temperatura, quæ à naturalib. præcipue mẽbris ad loca patientia trãſmittitur. Frontis uero ille calor quãdoq; perceptũs, pruritus & dentium corroſio, ab ea atræ bilis parte fiunt, quæ maiorẽ paſſa aduſtionem, ad quendã modum calorem contraxit. Curatio igitur & præſeruatio uniuerſorum congrue fiet, ſi duo illi mali & redundãtes humores ita coërceantur, ut poſthac modice habẽtes, inter proprios fines deliteſcant, atq; membra, quæ ab eis lædi cõſueuerant, adeò robuſta teddãtur, ut ſe ab eorum impetu, ſi quando inuaſerint, tueri ualeant. Duo autem hæc, quatuor ſalubribus cauſis abſoluentur, his uidelicet quæ ſumuntur, quæ geruntur, quæ educuntur, quæ foris admouentur. Sumenda ſunt, cibus, potio, medicamenta, aër. A cibis ergo orſi, uitanda eſſe dicimus concoctu difficilia, craſſos humores gignentia, & quæcunq; immodicè uel calefaciunt, uel infrigidant. Vitandi ergo piſces magni, tenaces, & omnes quotquot in aquis ſtantibus capiuntur. Qui uero ab his immunes ſunt, aromatibus uel odoratis herbis ſunt condiendi. Elixi præcipue conueniunt: ſed & aſsi tolerantur. Oua quocunq; modo parata, præter gallinacea, ſorbilia uel tremula. Lac, caſeus, butyrũ, & quæcunq; ex eis eſcæ parantur. Carnes ſenum aquatiliũ & ſylueſtrium, præter phaſianos, perdices, & paruas auiculas, quæ in dumetis paſcuntur. Salita omnia, & multis aromatib. uel acrib. radicibus cõdita, frixaq;, & ex aſſatione ueluti exuſta. Fructus omnes, præter piſtacia, paſſas uuas, auellanas. Legumina omnis generis. Omnia olera, præter mẽtham, apiũ, quod petroſelinum uocãt, ſaluiã, pulegium, origanum: quæ tamen medicamenti potius quàm cibi ratione tolerantur. Frumentacea omnia, hordeo, farre & auena exceptis. Panis azymus, min⁹ uel nimis coctus: clibanitius, uel alio quouis modo, præterquàm in furno coctus. Crapula demum, & quantũ per patriæ cõſuetudinẽ licet, ciborũ uarietas. Potus ſit uel uini mediocris, uel ceruiſiæ hordeaceæ, uel medonis uocati, quibus pauci lupi ſaliƈtarij flores ſint adiecti: uel pura mulſa aqua in qua aſſat⁹ panis ſit extinctus, uel aneſorũ ſemina decocta. Medicamẽti potius ꝙ cibi ratione potes, raro tamẽ, ℥. 2. uini Cretenſis, quod Maluaticũ uocant, mane bibere: capite tamẽ nõ multũ laborante. Medicamẽta ſint, quæ præcidendi, attenuandi & roborandi uim habeant: qualia ſunt inter ſimplicia, abſinthium, anethum, meliſſophyllum: ſemina aneſi, fœniculi, cumini: caſia (quę Cinnamomũ dicitur) zingiber, piper. Ex his poſſunt parari aromata, addendo præcipue æſtatis tempore tãtundem ſacchari. Inter compoſita: Syrupus de mentha, de abſinthio, de calamintha. Electuarium aromatitiũm roſatum, diambri, diamoſchon. Aëris cuius inſpiratio ſemper neceſſaria eſt, maxima habenda cura, ut ſit purus, non occluſus, non eximie uel calens uel frigens. Et ſi quãdo calefaciendus erit, lignis potius ſiccis & odoratis, idq; noſtro potius more fiat, ꝙ (per fornaces quas ſtubas uocatis) ueſtro. Debet etiã ab omni malo odore eſſe penitus immunis: quod per ſuffumigiũ agallochi, uel bẽzoi uocati, congrue fiet. Et hæc quidem de ſumendis dicta ſint. Facieda, motu, ſomno, uenere, ſtudijs cõpræhenduntur. Motus ſub ſe

continet ambulationem,curſum,equitationē,aurigationem,natigationē,& id genus reliqua. Sed & exercitium proprie acceptū, quod ſupra dictos motus addit ſpirationis mutationem. Nullus enim motus uere exercitium dici poteſt,niſi adeò uehemens ſit, ut anhelare quodāmodo cogat. Quod ut ſummæ utilitatis eſt,ſi cibū præcedat, ita maxime noxium,ſi ſequatur. A cibo igitur uel quieſcendum penitus eſt,uel leniter corpus mouēdum. Et quod de exercitio dictū eſt, de frictione etiam intelligendum,quando & ipſa motus quidā eſt.

Quemadmodum uero motum cibus, ita hunc ſomnus ſequi debet,ita tamen ut inter utrumq; quies mediet. Sōnusq; nocturnus ſit, nō diurnus,niſi aliqua cauſa interceſſerit,quæ nocte inſomnē ducere coēgerit. Sit autē ſomnus horarū ad ſummū octo,nec corpore ſupino,ſed primo ſupra dextrū,ſecundo ſupra ſiniſtrum latus fiat. Ad agenda quoq; uenerea pertinent,à quibus abſtinere Chriſtiana religio iubet eum, qui uxorem non habet:cui potius obediendū,quàm Galeno,modicum eorum uſum & per interualla,in tuenda ualetudine commendanti. Ad peragenda quoq; referuntur ſtudia,quæ non alia ad te pertinere puto,quàm literarum,in quibus laborandum nō eſt,niſi ubi cibus iam deſcenderit. Quo tempore nec aſsidue tibi cōgruit uel legere uel ſcribere,ſed utrunq; crebrò interrumpendum. Ita enim & minus læderis,& alacrior ad illa reuertêris. Sed de agēdis hæc dicta ſint:ad tertium,hoc eſt,ad euacuanda ueniendum.

Ventris igitur excremēta ſingulo quoq; die procurāda,& lotium ciendum. Quòd ſi ſpōte,uel nequaquā,uel ægre eunt,illa uel clyſtrib. uel uini fece,uel ſena,uel polypodio,uel ſiliquę Aegyptiæ carne educenda:hoc uel adianthi,uel elij,aſparagi,uel pampinellæ uocatę, uel aſplenij decocto ducendum. Euocādus præterea modicus ſudor,& ea quæ obtutum effugit euacuatio adiuuanda,quæ ſi per frictionem & motus ſuprà recitatos,quantum uidebitur opus eſſe,fieri non uideatur,per ea quæ extrorſum occurrent,erit adiuuanda:de quibus pauló pôſt mentio futura eſt. Antea enim docere oportet, quo pacto redundantes humores uacuandi ſint,ſi qui fortè aderunt, quod uix uitari poterit. Purgandū igitur bis in anno corpus uniuerſum,hiq; humóres præcipúe,ex quibus omnes tuos malos affectus diximus prouenire. Veris purgatio per potiones molienda, quæ recipiunt:Senæ ʒ.6.epithymi ʒ.1.myrobalanorum chebularum pulpæ ʒ.1.s.ſampſuchi ℥.2.Bulliāt hæc omnia in ſex uncijs aquæ,tātiſper, donec media pars aquę ſupſit,cui addēdę ſyrupi de ſtœchade ℥.binę.

Sumenda autem hæc potio,diebus ut minimū decē,ex qua niſi congrua euacuatio fieri uideatur,tertio quoq; die una ex his pilulis ante eam deglutienda ueniet:Agarici ℈.2.pilularum ex Cyaneo lapide,quem Lazuli uocant,℈.1.nucis moſchatæ grana 6. cum aqua ſampſuchi formentur tres. Vbi ſatis mundū corpus fore uidebitur, roboranda nobilia membra per hanc antidotum,mane & ueſperi uacuo uentriculo deglutiendam:Sacchari roſacei ℥. 3. aromatici roſacei ℥.1. miſce. Autumno purgatio per hæc facienda:Fumariæ,ſenę, polypodij ana ℥.s.pulpæ myrobal.citrinarum,ſeminis intybi ana ʒ.1.

foliorum mollium boraginis manip.1.Bulliant in libra media aquæ ad mediæ partis conſumptionem ,abiectisq; ſpeciebus quæ bullierunt,addatur decocto,Syrupi de fumo terræ,& ſyrupi facti ex aqua in qua roſæ quinquies mutatæ maduerint.ana ℥.1. Poſt has potiones decies plus minus ebibitas,hac confectura utendum : Sacchari roſacei,boraginacei ana ℥. 1.s. maceris ʒ. 2. ſeminis intybi ʒ. 1.cum iulebo roſaceo ad congruam formam reducantur,eiusque miſcellæ ſemuncia , cœna bene concocta, mane deglutiatur. Atque in hũc modũ educenda quæ redundant,cauendumque ne ſimilia deinceps aggregentur. Supereſt demum ut ad ea quæ extrinſecus admouenda ſunt accedamus, quæ hiſce generibus cõtinentur, aëre,aqua, balneo,oleo,unguento. Aërem inhabitet quantum poteſt,tum calore,tum etiam craſsitie mediocrem:feneſtræque cubiculi ubi moratur,inter occaſum & meridiem ſpectent:ſolareſque radios quantum ualet,lunares ſemper deuitet. Balneo totius corporis utatur ex aqua,in qua ſaluia,origanum,pulegiumque bullierint.Caput crebro abluat lixiuio ex ſublimi cadente,in quo chamæmelum & lauri folia bullierint. Poſt balneũ,uniuerſum corpus bene perfricetur , & poſt frictiones,oleo oliuæ dulci inungatur, præter capitis ſuturas , quæ ex oleo per chymicam artem ex uera terebinthina & nuce moſchata extracto,erunt inungendę.Oleũ tepidũ auribus inſtilletur,in quo ruta,ſampſuchus,& lauri baccæ bullierint. Mane naribus per digitum uel pẽnam,molle ceratum infundet,quòd ſit hoc modo paratum:Olei nardini ℥. 1.pulueris piperis albi ʒ. s.ellebori albi ℈.1.cũ pauca cera fiat molle unguentum. Puluerem crebrò naribus admoueat huiuſmodi:Nucis moſchatæ ℈. 3. gariophyllorum ℈.2.benzoi ℈.1. ambræ ℈.s.moſchi grana quinq;.Poteſt ex eiſdem pulueribus cum ladano in aqua roſacea reſoluto in eundem uſum pila parari. Dextrum hypochondrium unguento inungatur,quod habeat, Olei de abſinthio ℥. 1.s.pulueris ſandalorũ citrinorum ʒ.1. cinnamomi ʒ.s.ceræ & aceti roſati parum.Gingiuæ & dẽtes cũ melle roſaceo perfricẽtur, cui puluis corallorum alborũ ſit adiunctus,ut ſint ipſius mellis roſacei partes 8.& corallorum 1.Vẽtriculi os fouẽdum uino, in quo mentha & calamus aromaticus & maſtiche decocta ſint. Lienis regio ex oleo de capparibus,cui adiectus ſit ſuccus aſplenij , uel ipſius herbæ puluis,& exiguum acetum , inungatur. His præſidijs ſpero te,mi Iacobe,Deo optimo maximo iuuante,ualetudinẽ priorem recuperaturum:qua inſtaurata,ſi in Italiam reuerſus me adhuc ſuperſtitem inueneris,dabis operam ut me reuiſas:ſin minus , quod magis credo,pro ſalute animę meæ ad Deum preces fundes.Interim tamen celebriores aliquas herbas ,ex his quæ apud uos naſcuntur,ad nos mittes,atq; ſi tibi occurrerit ſuccini fruſtum, in quo uel muſcæ,uel formicæ, uel inſectilium id genus aliquod occluſum ſit. Ex Ferraria, IIII. Idus Martias , Anno à reparato per CHRISTI natiuitatem mundo, M. D. XXXIIII.

EPIST. III. *ad Alphonſum Guarinum, de uini temperatura.*

CVM ex ueterum autorum lectione, longoq́; uſu didiciſſem, quàm arduum ſit inter doctos uiros inuicem diſsidentes, ſe ueluti mediatorem & arbitrum interponere: onus à te mihi iniunctum, quantum ſalua amicitia ualebam, detrectaui. Verum tibi iterum atq; iterum roganti, reluctari diutius nõ ualui, cui antequam in hanc lucem prodires, me ex aſſe debere cognoſcebam, qui patrem tuum Baptiſtam, morum integritate, incomparabili grauitate, bonarumq́; literarum peritia, nemini ſecundum, præceptorem habuerim: & Alexandrum fratrem ceu paternarum uirtutum hæredem, ſemper coluerim, & admiratus ſim: Vt auum Guarinum prætermittam, cui uniuerſa Europa, quicquid elegantiæ, quicquid peritiæ & nitoris in utraq; lingua habet, totum debet, & ueluti bonarum literarum parẽtem ueneratur, & adorat: Te etiam ab ineunte uſq; ætate maiorum ueſtigia ſequentem ſemper amauerim, & in magna habuerim & habeam expectatione. Accipe igitur meam de uinorum temperatura ſententiam, itaq; accipe, ut neutri parti ne præiudicij quidem, ſed nec maioris cuiuſdam teſtimonij loco cẽſendam. Vale mi chariſsime Alphonſe, &, quod facis, in dies magis magiſq́; fratris, patris & aui uirtutes æmulare. Ex ædibus noſtris, X. Calend. Maias, 1534.

IN uniuerſa naturæ hiſtoria haud e temer rem inuenias, in qua tot agnoſcantur faſtigia, quot in uinorum genere. Nam ut conſiſtentias, colores, odores, uireſq́; prætercam, nonnulla aquea, aliqua acida, alia auſtera, alia dulcia, alia amara, alia acria, quædam diuerſis mixtiſq́; ſaporibus ſunt affecta. Saporis autẽ hæc multiplicitas non tantũ in alijs atq; alijs generibus, ſed & in uno eodẽq; genere, pro ſoli natura & cultu, pro diuerſo uitis ad ſolẽ aſpectu, pro arborum quibus maritatur conditione, pro uuæ maturitate, atq; pro ipſius ætatis etiã uarietate contingit. Iuxta quorum ſaporum diſcrimina, temperaturas quoq; uariari neceſſe eſt: nec in qualitatibus paſsiuis ſolum, de quibus eſt inter excellentes hoſce medicos controuerſia, ſed in ipſis quoq; actiuis, in calore uidelicet & frigore. Alba enim & tenuia, aquoſa uocata, ſicuti aquæ conſimilem nacta ſunt formam, ita & uiribus ab ea non magnopere remouentur: quare non ſolũ humida, ſed uel frigida, uel certe parum calida dicenda ſunt. Auſtera uero, & ſtryphna à Græcis, à nobis acerba uocata, ut in qualitatibus actiuis non multum ab aqueis recedũt, ita in paſsiuis non parum diſcrepare credenda ſunt. Quemadmodum & acida, quæ ſi exacte acida ſint, frigida potius quàm calida putanda uidentur. A tribus autem iam dictis generibus, dulcia, amara & acria, plus minúſue abeſſe credendum eſt. Nam quæ exacte dulcia ſunt, calida modicè eſſe nemo dubitarit: ſicuti amara quanto dulcibus calidiora, tanto acribus eſſe minus calida. At quæ commixta ex uarijs hiſce ſaporibus ſunt, pro mixtionis uarietate mixtam quoq; temperaturam habere neceſſarium eſt:

ſicuti quæ nullum ex iam dictis ſaporem præ ſe ferũt, ſed ueluti ſine alia quàm uini ipſius propria qualitate ſe guſtui repræſentant, medium locum inter omnia enumerata tenere uidentur, ut ſcilicet intelligamus totam uinorum latitudinẽ, duobus extremis claudi: uno quidem uel ſimpliciter frigido, uel certe aquæ frigiditati ualde proximo: altero, ut acerrimo, ita ad quartum proxime calidorum ordinẽ accedente. Quorũ extremorum unicum quidem ſit exacte medium, æquali uidelicet interſtitio ab utroque extremo ſemotũ, quod diuerſa utrinq; derelinquat media, calidiora uidelicet & minꝰ calida, prout huic uel illi extremo ſunt propinqua magis, quæ tot ſunt, ut uix ualeant numerari. Nobilibus enim, quæ Plinij tempore ferè 80. erant, pleraq; nobilia poſt Plinij tempora ſunt addita: totq; ignobilia, ut nulla ſit patria in quá peculiaria multa non ſint reperta.

Vina cibi & medicinæ rationem ſubire.

Eſt præterea in uinis ſicuti & in multis rebus alia habendá cõtemplatio, quod ſcilicet & cibi & medicinæ ſubire rationem poſſunt. Cibi quidem quatenus à calore naturali uicta, in ſubſtantiá tranſeunt membrorum: medicinę uero, quatenus in ipſum corpus agẽtia eius immutant temperaturá. Primũ ſi in uinis conſideremus, plus minúſue, calida tamen & humida omnia eſſe dicemus, iuxta uidelicet maiorem minorémue ad hoc ut in ſanguinem cõuertantur aptitudinem. Si ſecundũ, præter illa quæ aquea penitus ſunt, uel exiguo quodam interuallo ab eis remouentur, reliqua calida & ſicca dicemus. Sed & illud nõ prætereundum, uina quantumuis ſicca uiribus ſint, actu tamen fluida humentiaq; dici poſſe. Nemo igitur qui hæc conſiderauerit, uitio uertere debet, uel inſcitia alterũ horum duorũ medicorũ damnare, quando habet uterq;, & autores medicinæ primarios ſuæ ſententiæ fauentes, & rationes & res ipſas ſuffragantes. Hippoc. enim lib. 2. de uictu, prius (quod ſciamus) cùm uinũ calidum & ſiccum ſimpliciter eſſe dixiſſet, pauló pòſt ait, Ex uinis nigra & auſtera ſicciora, dulcia nigra humidiora. Et pauló pòſt ſubdit, Humiditatẽ facientia, de eiſdem dulcibus, ut ego arbitror, loquens, quatenus cibi rationem ſubeunt. Quod ex illis oſtenditur quæ de defruto pauló pòſt ſcribens ait, Ideo humectat, quia nutrit. Sequutus Hippocratẽ Galenus, ubi de medicamentis loquitur, uinũ calidũ & ſiccũ eſſe, abſolute & ſimpliciter affirmat: ad ea uina reſpiciens, quæ uerè uina dici merentur. Hæc enim ſiue intrà, ſiue extrà corpori temperato admoueantur, & calefaciunt & exiccant. Niſi enim ſicca eſſent, ulceribus humidis nõ conferrent: niſi ſimul calorem haberent, pituitoſos non iuuarent: ſed neq; craſsiorem ſanguinem in uenulis oculorum abundantem, diffunderent & euacuarent: uerum nec immodicam & inexhauſtam appetentiam, quam caninam uocant, ſanarent. Vbi uero idem Galenus uina ſub alimẽti uel fluidæ quam in ſe habent naturæ ratione cõſiderat, ea humida eſſe non abnegat: ut & in expoſitione illius aphoriſmi, Facilius eſt impleri potu quàm cibo. Et in ſeptimo Methodi, in qua parte docet ſiccas intemperies per cibos ſanare. Nam quæ in lib. de tuenda ſanitate traduntur, nemo dubitauerit ad cibos pertinere. Sicuti & quæ in expoſitione libri introductorij de

pulſibus,quum dicat eam quæ ab ipſo adiectionem fit celerem eſſe, afferatq; ipſius Hippocratis uerba,in lib. de humoribus ſcribentis: Qui celeri egent appoſitione,his res humida remedio eſt. Humidã rem uocans eã quæ ſubſtantiam fluentem habet,nõ ſolidam. Quod etiam lib.1.de uictu morb.acut.ſcribit,uinum & melicratõ magis humectare quàm aquam,nõ de ſimplici,&,ut ita dixerim,qualitatis humectatione intelligi poteſt: quoniam quantumcunq; humidum uinum intelligatur,non tantum habere humidæ qualitatis poteſt, ut aquã,quæ humidiſsima eſt,ſuperet. Quatuor elementa ſuas qualitates ſummas habent,Galeno teſte. Humiditas ergo qua uinũ aquam præcellit,in hoc intelligenda,quòd poſt utriuſq; potũ ſubſtantia membrorũ eius qui uinũ ptiſanæ præbibit,magis humida remanet.Secundo autem lib.uinum nõ aquoſum his dari præcipit,qui ex cœna præter conſuetudinẽ demiſſa exinanitas uenas habent,non humectationis maioris gratia,ſed ut robur imbecilli iã facto ob mediã uentriculo ſubminiſtret,quemadmodũ in eius loci expoſitione docet Galenus. Quod certe uinum non facit,niſi quatenus cibi rationẽ habet: quam aliã eſſe ab ea quam ut medicamentum ſortitur,ex eodẽ Galeno apertiſsime monſtratur in expoſitione illius aphoriſmi libri quinti,cuius principiũ eſt,Si inebriatus quiſpiã repẽte inuocalis fiat. Ait enim,de uino loquens: Subſtantiæ igitur copia neruis affert conuulſionẽ:rurſus autem qualitate,ſanat eã quam fecit affectionẽ,neruos calefaciens & exiccãs.In quibus uerbis,ſi uſpiã alibi,aperte uini etiã nobilis & uinoſi,alioqui nõ inferret ebrietatẽ,uim duplicem demõſtrauit,humectandi uidelicet,dum conuulſionem facit:atq; exiccandi,dum iam factam remouet conuulſionem. Quare nec culpandus Gaionus,qui calidũ & humidum,nec Fumanellus,qui calidum dixit & ſiccum,ſed & hic,& ille,non uitula,ut Maro inquit, ſed lauro dignus & auro:ſi modo bonas has lites non contendendi cupiditate, ſed ueritatis ſtudio proſequuntur. Congratulãdum autem noſtro ſeculo,in quo non,ut olim,de medicinæ ſubiecto,non de primo ultimòue ſanitatis aut morbi momento,atq; cæteris id genus ſophiſticis nugamentis,ſed de ipſiſsima(ut ita dixerim)medicina,hoc eſt,de his quæ ad opus ipſum & artis finem ſpectant,diſputatur.

EPIST. IIII. pro Reuerẽdiß. Cracouienſi Epiſcopo, imbecillitate uẽtriculi & omniũ principaliorum membrorum laborante.

PLVRIMIS,& quidẽ peſsimis,ac naturæ admodũ rebellibus affectionibus,tribus iã annis afflictus eſt ſum mè Reuerẽdus Cracouiẽſis Præſul,dignusq; ob innumerabiles ſingularesq; animi dotes, & Neſtoris annis,& Crotonis ſalubritate. Quũ enim tres ſint principes humani corporis partes,caput,thorax,& aluus,nulla harũ in eo fuit nõ ualẽtiſsime affecta. Quare nemo admirari debet, ſi Cracouiẽſis medicorũ academia in eo recurãdo tãto tẽpore fruſtra laborauit,nec

uit, nec adhuc in priſtinam eum reducere ualuit ſanitatem, accedēte præſertim grādiore iam ætate, uitaq; curarum & cogitationū plena, imbecillitate etiā totius corporis, ex reliquijs ſubdoli & atrocis morbi Gallici uocati, & hydrargyro, per quod ſanari uiſus eſt, derelicta. Huius enim pharmaci uulgato modo extremis membris admoti, tanta eſt & tam pertinax uis atq; malignitas, ut qui eo ſemel curati ſunt, ſi (ut ferè omnibus contingit) in eundem morbum recidant, nullam aliam curationem admittant, ſed reliqua præſidia etiam alioqui ualde efficacia, penitus reſpuere morbus uideatur. Quam rem cum ego annos iam ſupra triginta obſeruauerim, nō niſi inuitus eorum curationem accipio, qui tali auxilio in uulgato modo ſunt uſi. Vulgato modo dico, quoniā alium ego modo excogitaui, & longe tutiorem, & qui non adeò male affectum corpus relinquit. Verum quū modus quo rariſsimus hic antiſtes uſus eſt, mihi ſit penitus ignotus, enitar ut quocunq; id modo factum ſit, qualitas illa maligna ab hydrargyro facta ſubmoueatur. Quod ut commodius atq; cum ordine quodam fiat, & deſiderio excellētiſsimorum Cracouienſium medicorum, pro exiguis noſtris uiribus ſatis fiat, curatiuæ prius intentiones ex indicationibus acceptæ ſunt à nobis, quātum ex literis ad nos datis colligi poteſt, inueſtigandæ.

Hydrargyri malignitas.

Eſt igitur, ut à naturalibus rebus exordiar, clariſsimus hic dominus calida & humida totius corporis temperatura, ſubdominante tamen bile: in iuuenta quidem, in qua ego Reuerendam ſuam dominationem Viennæ & Piſonij uidi, rufa: demum immenſis prouectiori ætati adiectis curis, atra: medio inter craſsitiē & tenuitatē habitu, & ueluti quadrato corpore. Quod ad partes uero attinet, frigidiore uentriculo, calidiore iecore, corde & capite, ita ut ex his quidem humiditas. Iecori autem ſi (ut ſcribitis) ſiccitas naturalis iuncta, omnino fuit exigua: copioſo enim mihi uiſus eſt abundare ſanguine, nec craſsiore, nec uenis eſſe duris, aut habitu ſicciore. Creuit autem bilis, ut ſuperius dixi, primo rufa, dehinc atra, non tam iecoris naturali ſiccitate, quàm uictus ratione, Gallicaq; lue, argenti uiui inunctione, corporiſq; atq; animi laboribus: quare aduentitia potius & præter naturam reputanda mihi uidetur, quàm naturalis. Nec hanc ſolā ſuperueniſſe iecori præternaturalem qualitatē putauerim, ſed ſecū etiā calorē: quare calidā & ſiccā in iecore innaturalem intemperiem & prius uiguiſſe, & nūc quoq; uigere nō dubito: à qua bilis uitellina & atra, aliàs quidem maiore copia, nūc minore gignatur. Et ex uitellinæ abūdātia, febris illa tertiana facta ſit, & bilioſus uomitus, & oris ſiccitas: quæ adeò exigua erat, quia à pituita (quæ & ipſa propter cauſas infrà dicēdas redundabat) aliquantiſper obtundebatur. Et præter hæc, aliqua ex parte uentriculi incendiū. Aliqua ex parte dico, quoniā in hoc magis cōtuliſſe puto atrā bilē, & lōgiore tēpore quàm rufam id effeciſſe. Siquidē ſcribūt excellētes medici Cracouiēſes, cogitationes, ſilentiū, mœſtitiā, mortis timorem, & omniū rerum tædiū hoc incendiū præceſsiſſe, & antequam contingeret, ueluti anteambulones præſignaſſe: quæ omnia fuerunt illius maligni humoris

genimina. Quem certe humorem non ſolum in uentriculo, ſed in liene, & in peritoneo, & in præcordijs (Græci ὑποχόνδρια uocant) & in meſenterio abundaſſe non dubito. Et quia per ani uenas, ut antea conſueuerat, non expurgabatur: fumosque ab eo exurgentes, & ſuſpiria, & cordis ueluti adſtrictionem, & interſectos pulſus, & ſomni carentiam, & aurium ſibilum effeciſſe, & nonnihil etiam ad capitis grauitatem contuliſſe, licet maioris in hoc momenti pituitam eſſe putem, quæ frigiditate & humiditate uentriculi genita, ipſum quidē ad uomitū cōmouet, & appetentiam cibi & potus tollit: ſurſum uero ſublata, & capitis grauitatem, & lacrymarum abundantiam, & palpebrarum genarumq; tumorem: & per uniuerſum corporis habitū delata, rigorem gignit, atq; in muſculis tenſiuam fatigationem. Quód uero caleāt lacrymæ, non ex calida materia pituitæ admixta fieri, ſed ex motus uelocitate, calore etiam natiuo capitis concoquente, qui ad ſuſtollendam quoq; materiam confert: quam quum diſcutere nō ualeat, ad aliquem modum concoctā & ſupercalefactam, ad oculos, mala iandiu qualitate affectos, trāſmittit. Quód uero oculus dexter magis quàm ſiniſter lacrymas emittat, ex maiore eius imbecillitate puto contingere. Ferè enim in cunctis hominibus dexter oculus ſiniſtro ſolet eſſe debilior: cuius cauſam in Problematis ſcripſit Ariſtoteles, nec operæprecium eſt hoc loco referre.

Oculus dexter ſiniſtro debilior.

Ex diutino demum hoc & uaporum & humorū ad caput aſcenſu factū eſt, ut nō ſolum per conſenſum, ſed & proprio affectu laboret, cōcurrente etiam mala qualitate, tum à morbo Gallico, tum ab argēto uiuo in eo relicta: luem enim illam caput petere, indicio ſunt puſtulę, quæ ſtatim à pudendorū infectione in capite ſolent oriri. Quātum uero argentum uiuum obſit cerebro, præter antiquorū medicorum autoritatē, quotidiana monſtrant experimenta. Qui enim bracteas aureas, argenteis uaſculis superinducūt, quoniam id ſine eo facere nequeūt, tremorem totius corporis ſæpe incurrūt: & quādoq; paralyſin: & qui eo extrema membra inungunt, ſtatim mala ulcera, quæ Græci uocāt ἄφθας, in ore ſentiūt. Qualiſnā uero ſit cerebri lapſus, quo ad qualitates quidē actiuas, procul dubio eſt ad frigidum: quo ad paſſiuas uero, ſunt utriuſq; contrariorum indicia. Lacrymæ quidem & palpebrarū craſſities, humiditatis: ſibilus & mœror, ſiccitatis. Verum quum lacrymæ & palpebrarum craſſities aſſiduæ ſint, mœror fiat per interualla, uictoria mihi uidetur humiditati tribuenda. Sibilus enim licet aſſiduus ſit, obſtructionem potius uidetur ſequi, & fumos ſurſum aſſidue ſublatos, quàm atram bilem in cerebro conſiſtentem, præſertim quum noctu creſcat, & ſomni hora, quo tēpore ſolent uapores magis cerebrū petere, & minus diſflari. Vincit igitur, meo iudicio, etiam in cerebro pręternaturalis humiditas: ſed à primis hiſce qualitatibus, frigiditate ſcilicet & humiditate, non tanta læſio ſit, quanta ab occulta & uenenoſa illa ex argento uiuo derelicta malignitate.

Iam igitur, ni fallor, & morbi & cauſæ inuentæ ſunt, ex quibus longa illa ſymptomatum catena ueluti annexa dependebat, & pauci qui

adhuc

adhuc ſuperſunt eius anuli, dependent. Sunt autem qui affligunt affectus, ſeptem numero: inappetentia, lacrymę, palpebrarum cum rubore craſsities, aurium ſibilus, capitis grauitas, mœſtitia, uirium imbecillitas: quorum quatuor in primis enumerata perpetua ſunt, tria poſtrema non perpetua. Grauitas enim capitis interdum, mœſtitia multoties, & uirium imbecillitas reuertuntur: tolerabiliora tamen ſunt, & minore quàm antea tempore perdurantia. Horum primum, hoc eſt, inappetentia, ſub genere actionis ablatæ contentum, ſymptoma eſt malæ uentriculi tēperaturæ: cuius cauſa eſt (ut ſuperius diximus) craſſa pituita in uentriculo contenta, concurrente etiam quandoq; atra bile, & maiore copia quàm par eſſet, ad eum fluente. Igitur hæc inappetentia tolli non poteſt, cum adhuc fiat, niſi morbus eā faciens amoueatur. Sed quia adhuc & ipſe fit, cauſa ante omnia eſt auferēda, materia uidelicet pituitoſa, & ſi qua adhuc redundat plus æquo bilis atra. Erit igitur hæc, ſicuti ultima per reſolutionem ſymptomatis in ſuas cauſas inuenta, ita prima opere exequēda, materiæ uidelicet in uentriculo cōtentæ euacuatio: niſi fortè tam benignæ naturæ eſſet, ut ueram concoctionem admitteret, quod tamen ego uix crediderim, in tam longo morbo, cui etiam latens malignitas (ut ſæpe diximus) ſit coniuncta, præſertim quū Reuerend. hic præſul ſit in cibo & potu moderatiſsimus: quę moderatio (accedēte fotu uentriculi, quo excellentes medici uſi ſunt) ad uerā cōcoctionem maxime cōducit. Perſeuerans igitur adhuc ſymptoma, materiam in uentriculo contētam non eius generis eſſe, quod ueram cōcoctionē poſsit ſuſcipere, hoc eſt, ita alterari ut nutriat, oſtendit: quare per abuſiue uocatam cōcoctionem concoquenda erit, hoc eſt, euacuationi paranda, ſi eius ſubſtantiæ ſit, qualis erat quando in morbo maiore per uomitum & per ſeceſſum euacuabatur, craſſa uidelicet uitri liquefacti inſtar & tenax. Parabitur autem primo, dehinc uacuabitur. Quibus uero præſidijs hæc agenda, inferius oſtendemus: nunc enim intentiones inueſtigandæ. Vacuata materia, hoc eſt, cauſa amota, ad iam factam ęgritudinem deueniēdum. Quæ cum ſit frigida & humida, per calida & ſicca erit amouenda: non ualde tamen talia, tum quia lapſus eſt naturali temperaturæ ſimilis, tum ob admiſtam atram bilem. Et hæ quidem duæ intentiones ad curationem primi ſymptomatis ſufficient.

Præcauendum tamen erit, ne rurſus ſimilis materia congregetur: quare roborandus erit uentriculus, atq; uictus ratio ita inſtituenda, ut amplius ſimilis materia congregari minime poſsit.

Secundus affectus ſub eo ſymptomatis genere continetur, quod exiens mutatū nuncupatur. Lacrymæ enim quæ non niſi uoluntariè exire deberent, exeunt præter uoluntatē. Sequitur hic exitus morbū in uia, angulis uidelicet meatibusq; alijs eos circunſtantibus, oppletis: qui quidem ab initio ſolū ex materia à cerebro tranſmiſſa replebantur: nunc uero ueriſimile eſt, ex nutrimēto oculorū, quod ob eorū imbecillitatē bene concoqui non poteſt, aliquam etiam materiā in illis locis congregari. Morbus igitur è quo immediate dependet hoc ſymptoma, eſt morbus in uia, cuius cauſa eſt materia pituitoſa, in

uijs illis contenta, quæ partim ibi generatur, partim à cerebro ad ea loca trãſmittitur. Curatiua ergo intentio eſt, materiæ eos meatus op plentis euacuatio. Vbi enim illa non adſit, nec ipſæ aderunt lacrymę, ſicq; & morbus & ſymptoma amouebuntur. Verum quum morbus non in totũ factus ſit, ſed continuè fiat: prouidẽdum ne amplius fiat. Quod agemus, ſi & materiam quę in cerebro redundat, euacuemus, nec in futurũ amplius cõgregari permittimus, & oculos etiam ipſos ita roboremus, ut propriũ nutrimentũ probè poſsint concoquere. Euacuandum ergo primo totum corpus, dehinc caput. Et quia difficile, imò impoſsibile, ut caput (quod & extrinſecis cauſis maxime ob noxium eſt, & totius corporis uapores & fumos excipit, poſt longas præcipue imbecillitates) mundum penitus perſeueraret, ideo duę aliæ inſurgunt intentiones. Vna, ut excrementum quod per hanc uiã cõſueuerat expurgari, aliò diſtrahatur. Secunda, ut uiæ tranſitus occludantur. Et de lacrymis hactenus dixiſſe nunc ſufficiat. Ad tertium affectum uenientes dicimus, craſsitiem illam palpebrarum, nõ ſymptoma, ſed morbum eſſe, & fortaſſe in totum factum. Fortaſſe di co, quoniã neſcio, an uel ſemper, uel per interualla creſcat, an in eodem ſtatu permaneat: hoc enim modo erit omnino factus, nec aliam intentionem, quàm curationem deſiderabit, quæ eo ablato perfecta erit: ſimulq; eius ſymptoma, rubor uidelicet abolebitur, quem rubo rem ex ſanguine quodam bilioſo fieri puto, qui præ ſui tenuitate ad exteriora eleuatur. Neſcio tamen an durities adſit, cum pilorum caſu: quæ ubi adſint, uel impoſsibilis, uel ualde difficilis erit curatio.

Iam ad auriũ ſibilum ueniamus, qui & ipſe ſub ſymptomatis gene re continetur: eſt enim operatio auditus corrupta. Fit autem ex alio ſymptomate, hoc eſt, à motu inordinato fumorũ in meatibus ad inſtrumentum proprium auditus pertingentibus, occluſio, atq; ut ſequens eſt, à morbo in eis exiſtente. Cum autem cõtinua ſint illa ſym ptomata, continuum quoq; eſſe oportet morbũ à quo fiunt, adeſſeq; fumos illos ſemper & moueri: ceſſante enim materia à qua fumus ex halat, ipſum quoq; fumũ ceſſare neceſſe eſt, ut in fumo ab alijs rebus exurgente manifeſte uidemus, quare adeſſe materiã oportet, à qua ſubleuatur. Cuiuſmodi uero ea ſit, grauitas oſtendit, præterea lacrymæ atq; mœſtitia: illæ enim pituitam, hæc atram bilem oſtendit. Curatiuæ igitur intẽtiones erũt, euacuatio materiæ, & fumi diſſolutio.

Ab eiſdem autem materijs fiũt reliqua duo ſymptomata, grauitas ſcilicet quæ ad ſenſum tactus pertinet: & mœſtitia, quæ ad principales facultates: quorũ altera ab utroq; humore fit, mediante ægritudi ne in quantitate: altera ab atra tantũ bile, nobiliſsimũ cerebri uentri culũ, uel per ſeipſam, uel per fumũ ab ea eleuatũ obſidente: à qua fit morbus in temperatura, & ab eo mœſtitia. Quare per euacuationem auferetur id quod utriuſq; factum eſt, & ne amplius fiat, per roborationem & reuulſionem cauebitur. Verũ quũ hæc perpetua non ſint, uidentur per cõmunicationem quandam potius fieri, quàm per pro priũ cerebri affectum. Sicuti & uiriũ imbecillitas, quæ ad deminutũ motum uidetur pertinere, & à iam dictis morbis, & præſertim à me-

lancholia dependere,quare nullam de ſe indicationem præbet,quia alijs recedẽtibus ipſa quoq; recedet:& niſi receſſerit, poterit per aliqua diſcutientia & roborantia extirpari. Quónam uero modo cũcta pellenda ſint,ex his quæ hactenus dicta ſunt,facile colligi poteſt.Omnes enim, ni fallor, intentiones ueſtigauimus, quæ in curando & præcauẽdo ſunt neceſſariæ. Quæ licet multiplices ſint,ſub tribus tãtum generib.continentur,euacuationis uidelicet,alterationis,& diſtractionis.Inter quas euacuatio,quũ omnes hi affectus à repletione fiant,principatum tenet,& propterea ab ipſa inchoandum eſt. Dupliciq; ea exiſtente,uniuerſali uidelicet & particulari, ab uniuerſali inchoandũ.Quæ quũ etiam multiplex ſit, ab ea quæ proprie uniuerſalis,ſumendum(ut mihi uidetur)initium: hoc eſt,ab euacuatione ſanguinis per uenæ ſectionem. Per hanc enim & totũ corpus,& omnes corporis humores uacuabuntur,malignitasq;, ſi qua adhuc ſupereſt, difflabitur,humores etiam à nobiliorib.ad ignobiliora retrahentur: quare tres ſimul intentiones ad aliquẽ modũ explebit, euacuationis ſcilicet, diſtractionis, & alterationis. Ineunte igitur uere,roborato prius per interiora exterioraq; uentriculo,media cubiti uena ſecanda eſt,eaq; ſanguinis quantitas extrahenda,quę prudentiæ pręſentiũ medicorum uidebitur ſufficere:attẽto præcipue,præter ea quæ ante apertionẽ uenæ conſideranda ſunt, ſanguinis colore. Vbi enim ater fluxerit,tutius fluere permittetur. Nec nos abſterrere debet ab hac uenæ ſectione humorũ cruditas:quoniam ſi tanta eſſet,ut eam impedire deberet,colorem liuidũ faceret,non uiuidum & purpurantem, qualem huic illuſtriſsimo domino effloreſcere medici ſcribunt. Roboratio autem uentriculi non ideo præmittitur uenæ ſectioni, quia propoſitũ mihi ſit alterationẽ prius quàm euacuationẽ facere,ſed ut tutius,& quantũ fieri poteſt abſq; noxa ſanguis euacuetur. Imponet quidẽ robur uentriculo cotoneorũ & malorum punicorũ uinũ(adiecta aquæ roſaceæ portiuncula)ante ſectionẽ potũ.Exterius uero eorundem cotoneorum oleum,aceto & aqua roſaceis adiectis illitum.

Facta uenæ ſectione,mea quidem ſentẽtia,prius euacuationi materiæ in naturalibus membris contentæ intendẽdum eſt:ab ea enim omnes alij affectus aliquo pacto,ut oſtendimus,dependẽt.Alterationi igitur eius primo intendendum, deinde euacuationi. Alterationiq; dupliciter,concoquendo uidelicet ſi quid eius eſt concoctionis capax,hoc eſt,quod ſubſtantiam non adeò malignã aut uſtã habet,ut conuerti in nutrimentũ non poſsit: & parando expulſioni,id quod uerã concoctionẽ non ualet accipere. Vtraq; autẽ alteratio cõmode fiet,ſi ex abſinthij,fumariæ,& roſarũ decocto, adiecta congrua aceti & mellis portione,oxymeli ea forma paretur,ut bibi ualeat, abſq; alterius liquoris admixtione: præbibaturq; quotidie bis, ante prandium uidelicet & ante cœnam, modo cibus qui antea ſumptus eſt, bene concoctus ſit.Tantum ſpatium inter potum eius & ſubſecuturum cibum intercedat,ut ex uentriculo deſcenderit:quod duarũ horarum morula ſolet contingere. Præter oxymelitis potionem,alijs etiam rebus concoctio iuuanda,& craſsities humorum præcidenda,

capparib. uidelicet eodem oxymelite cõditis, iuribus gallorũ, in quibus uera bugloſſus, ea ſcilicet quæ uulgò dicitur borago, cum radicibus aſparagorum, aut oxymirſine, quam ruſcum Latini, & uulgares bruſcum uocant, decocta ſit. Iuſculum etiam quod apud nos in uſu eſt, ex brancha urſina, quam ego puto à Gal. buniõ & arction uocari, non erit inutile, modo non ſit ſpeciebus ualde calidis aut multis cõditum. Proderit & hordei, & chondri, & auenæ ptiſana cum porris & anethi coma parata. Sed & radix quam Pannones tormã uocant, cõtrita, cum amygdalarum lacte mitior facta, aceto ad intinctus formã redacta. Caro etiam cũ cepis more ueſtro condita. Primus potus ſit uinum abſinthites, in reliquis mulſam aquam (medonẽ uocant) non damnauerim. Vbi uero triduo hoc uictu humorũ craſsities attenuata fuerit, catapotijs purgatio facienda eſt, quæ recipiunt: Specierum picræ Galeni modo, non Meſues, paratæ ℈.1. pilularum aggregatiuarũ ℈.s. uel pilularum aſſaiereth drachma cum ſemidrachma aggreg. Tribus à purgatione diebus, loco oxymelitis, ante prandiũ & cœnam, cochleare huius miſcellæ deglutiendum: Chebularum myrob. conditarum p.1. mellis roſacei cum folijs p.2. cinnamomi uulgò uocati, tenuiſsimi & odoratiſsimi pars quarta unius partis. Vulgò dixi uocati, quia uero nunc caremus. Sic deinde ad oxymelitis potionem reuertendum, eodem quidem modo præparatam, ſed quæ odorem acceperit cinnamomi & maceris. Quæ ubi tribus quoq; diebus bibita fuerit, rurſum purgatio repetenda, ita tamen ut par modus pilularum aggreg. uel picræ, uel pilulis de aſſaiereth uocatis miſceatur. Sequentiq; purgatione triduo miſcella prius deſcripta utendum, adiecto piperis longi puluiſculo, qui ſit cinnamomi pars media. Fouendusq; uentriculus lana in oleo cotoneorũ & maſtichino madefacta, in quibus in duplici uaſe bullierint, maſtiche, abſinthij coma, macer, roſæ, ſandali citrini uocati, æquis portionibus. Tertio demũ ad oxymeliten reuertendum, adiecto his quę odoris gratia miſcebantur, longi piperis puluere. Repetenda quoq; poſt triduũ purgatio, uincentibus aggreg. pilulis, ita ut ſint earũ p.2. & picræ uel aſſaiereth p.1. Toto autem hoc purgationum tempore, non eſt iecur negligẽdum, ſed fouẽdum ſucco intybi, roſarum & abſinthij, uariata proportione ad præſentium medicorum iudiciũ, adiectoq; tanto aceto roſaceo, quãtũ iudicauerint opportunũ. Non ab re quoq; fuerit lienis curam habere, ut quãtum fieri poteſt & tumore careat & obſtructione. Quod optime conſequemur unguento ex oleo capparorum, ſucco althææ, adipe anatis, & puluere aſplenij confecto. Eſt autem aſplenium herba locis humectis in ſaxis orta, folijs ſcolopendræ uermi ſimilis, quæ à noſtris Citrac, ab alijs herba argentina uocatur. Completa hac purgationum ſerie, quieti & lætitiæ ad medium uſq; ueris incumbendum, tuncq; uenis ani duæ admoueantur hirudines, ſedeatq; ſuper ſellam bene undiq; opertam, quæ ad excrementa alui cõmode emittenda parari ſolet, pelui ænea aqua bulliente plena, ita ſuppoſita, ut fumus quidem anum attingat, aqua autem ipſa nequaquam. Superna tet autem aquę, uaſculum è directo ani, quod manantem ſanguinem collig

Aſplenium.

colligat,ut proſpici poſtea à medicis poſsit.Repletis enim hirudinibus atq; à uenis cadentibus,tandiu fluet ſanguis,quādiu medici uoluerint: tantū autē fluere finent,quantū prodeſſe & minime obeſſe coniecerint. Reſumptis poſt hanc euacuationē uiribus,& ſanguine ueluti renouato,niſi & corpus totū,& uentriculus,& caput, leuata à ſymptomatibus malis uiſa & domino & medicis fuerint,maiora remedia tentanda. Quotidie igitur bibenda erit hæc potio: In ſeri caprini librā 1.unico feruore bulliant res infrà ſcribēdæ, atq; per totā noctem ſub diuo in eo maneāt: mane ſerum ab alijs rebus bene expreſsis excolatū,bibatur tepidum.Polypodij,ſtœchados, foliorū ſenæ,ſine lignis & uocatis folliculis,ana ʒ.4.ſem.intybi roſarū recentium ana ʒ.2.myrobal.cheb.rhei ueſtri,hoc eſt, uerſus Pontum nati, ana ʒ.1.Continuus autē ſit huius potionis uſus,per dies ad minus 15. ex quo ſi nō cōgrua ſequatur purgatio,poterit tertio quoque die pilulam ex gra.15.aurearum uocatarū,ſimul uel antè deglutiri.Si fortè magna adeò,ut imbecillitas timeri poſsit, intercalatione utendum. Finita hac purgatione,appoſito emplaſtro uentriculo, ad curationē capitis accedendum.Emplaſtrū ſit huiuſcemodi: Maſtiches elect.pulueris maceris ℥.3.ſandalorū citrin.roſarū rūb. gariophyllorū, nucis myriſticæ quā moſchatā uocāt,cinnamomi,ana ʒ.1.reſinæ puriſsimæ bene ablutæ cum uino Cretenſi,& aqua roſacea quantū ſat ſit.Conſice ſecundum artē emplaſtrū, ad modum eorū quæ nunc cerota uocantur,quod ad formā ſcuti,ſupra molle coriū extentū,regioni uentriculi hæreat,prius tamen hoc thymiamate ſuffumigatū: Agallochi, quod lignū aloës uocāt,ſandalorū ana ʒ.1.benzoi,quod laſerem odoratū quidam uocant, ℈.1.moſchi ℈.s.miſce,& ſupra ardentes prunas urens,fac fumū ab emplaſtro accipi. Hoc hypochondrijs hærente, ad particularē capitis totius curā uenientes,binas primo cucurbitulas infra os latū ſpatularum admouebimus: unoq; iterū interpoſito die,duas auribus hirudines: iterumq; uno die intercalato, ad capitis purgationē per nares perueniemus,à leuioribus etiā hic inchoantes.Succum amaraci,maioranā uulgò uocant,ſucco radicū betæ miſcebimus,& puluere gariophyllorū addito,per pennam quāto intimius fieri poterit adigemus.Sequētibus diebus oleū coſtinū iungetur,& aliquot ellebori albi grana,uel ſtruthij,uel caſtorij,uel tādem euphorbij. Qua purgatione cum biduo triduóue uſi fuerimus, ad particulares capitis affectus uenientes,cōſiderabimus in ipſis lacrymis,an earū materia per interiora,an per exteriora fluat. Dignoſcitur hoc ex extēſione plenitudineq; uaſculorū in temporibus & fronte apparentiū.Hæc igitur ſi intumeſcere & tendi uidebuntur,anacollematibus utendum: inter quæ hoc facile parabile eſt & utile: Gyreos,hoc eſt,tenuioris & ueluti uolatilis farinæ in moletrinis repertæ,myrrhę,mannæ,thuris,æquales partes cum albo oui miſce,& ſupra linteolum extende,frontiq; & temporibus adnecte.Si uero ualentius exiccare & adſtringere uolueris, adde his quæ dicta ſunt, gallas omphacias,malorum punicorum cortices, acaciam, alumen uſtum.Nullo uero tumorē,nulláue tenſione in uaſculis apparente,

quia

quia uidelicet materia per interiores partes defluat, oberis potius per talia, quàm proderis. Vndecunq; uero materia fluat, facies oxycrato, poſca Latine uocatur, hoc eſt, aceto cum aqua mixto abluenda, & ſpongia noua in eo madefacta oculis ſupponenda. Proderit & malobatri folium uino inferuefactum, uel loco eius nardi ſpica oculis admota. Item, cotoneorũ flores & folia illita, crocus ſuffitus, caſeus caprinus mollis ſupra oculos tentus, rheon ueſtrate illitum ex paſſo. In abſinthio cum melle magnã fiduciam habeo, pariterq; in ſucco foliorũ oleæ. Multũ uero excellit hic puluis: Cornu cerui uſti, & cum aqua roſacea bene abluti, ebeni uel cõmunis uel Indici, quod lignũ ſanctum Hiſpani uocãt: corticum thuris, corallorũ rub. ſtibi, id eſt, antimonij, ana p. I. moſchi partis unius quartã partem. Fiat tenuiſsimus puluiſculus, quo & ſicuti eſt, uti poſſumus, & cum uino collyria ad cõmunem formam conficere: quibus poſtea ſupra cotem cum uino diſſolutis utatur. Vinum autem aſtringentis ſaporis ſit. Maior autem iſtorum auxiliorum pars, ad tumores palpebrarum cõducet, quare non alia eius ſcribemus auxilia.

Proderit quoq; & oculis & auriũ ſibilo, ſi quotidie in ieiunio aures perfricentur. Particulariter uero ſibilo cõfert ſuccus cepæ inſtillatus, lauri lignũ in uino antiquo bullitum. Summè demũ prodeſt hæc cõpoſitio: Maioranæ folia in uino Cretico bene coquãtur, abiectisq; folijs pars olei rutacei uino addatur, & adiectis nouis maioranæ folijs, tandiu hæc in duplici uaſe bulliant, donec uinũ penitus ſit conſumptũ. Oleoq;, ſi efficacius id reddere uolueris, octauam euphorbij partem ſuperaddito, & tantundem ellebori. Et lacrymarũ quidem & ſibili hæc ſint præſidia.

Mœſtitiæ obuiandum per aſpectum rerũ pulchrarũ, ut auri, argenti, gemmarum, picturarũ, floreſcentis prati, atq; id genus cæterorũ. Item per auditũ inſtrumentorũ muſicaliũ, carminũ, facetiarũ, rerum nouarũ, quæ afferre lætitiã queant, præcipue uero per ſocietatem & cõmerciũ dilectorũ hominũ, aſpectu pulchrorũ, ſermonisq; lepôre omnia exhilarantium. Olfaciendæ etiam res quæ delectationem quidem afferant, caput uero minime replentes: quod experimento potius quàm arte dignoſcendum. Guſtanda quæ delectent, modo non ſint ualde mala: inter quæ principatũ obtinet uinũ, præcipueq; mulſum, hoc eſt, tertia parte optimi mellis, cinnamomo, gariophyllis, & modico moſchi conditũ. Tangendæ molles pelles, quales ſublimes illæ Gebellinæ uocatæ & Armellinæ. Vſus quoq; huius compoſiti mirum in modum exhilarabit, necnon robur membris omnibus addet: Sem. cucurbitæ, melonum, cucumeris, piſtaciorũ, nucleorum pineæ, amygdalarũ dulciũ, ana ℥. 2. aquæ roſaceæ librã I. zacch. albiſsimi libras 4. Confice ad formã electuarij liquidioris, & in fine concoctionis adde hunc puluerem: Cinnamomi elect. ſandalorum citrin. ana ℥. I. gariophyllorũ ʒ. 2. ambræ ʒ. I. moſchi gra. 15. foliorum auri & margaritarum ad libitum. Fiat puluis tenuiſsimus. Potes, ſi ualentius facere ad recuperandas uires uolueris, addere pulpas capi uel phaſiani ad libitũ. In præſeruatione etiam & tutela capitis ſummè lau

mè lau

mè laudarem,ut noctu ante cubitum deglutiret cochleare huius pulueris : Sem.fœniculi & coriandrorũ quæ per integrã diem in aceto maduerint,ana ℥.2.maceris ℥.1.nucis moſchatæ, gariophyllorũ ana ʒ.1.agallochi,hoc eſt,ligni aloës uocati ʒ.s.ſacchari optimi libr.s. Fiat puluis non admodum tenuis. Ad idem quoq; maxime conducent frictiones,uincula,cucurbitulæ,extremis membris,præcordijs,ſupremo & imo uentri admotæ. Proderit & exercitium quo eędem extremæ partes uehementius moueantur,capite quantum fieri poterit quieſcente.Retractio enim ex his à capite fiet,poſt quam deriuationis gratia cucurbitulæ poſteriori ceruicis parti admouẽdæ. Caputq; cum eburneo pectine pectendum,atq; hic puluis uertici capitis infricandus : Trium piperum,ſinapis,ana ℥.1.Et ſi uehementiori indigebit,ſinapis augeatur ad parem cum piperibus portionem. Et ſi adhuc uehementiori, quarta pars cantharidum ſuperaddatur : cum quibus etiam cantharidibus ſi ulcus in inio uel in brachio excitetur, efficaciſsima per hoc retractio,per illud deriuatio fiet. Nec obliuiſcenda acria clyſmata,balaniq;,niſi uenter bene ſponte ierit. Inter reliqua demũ præſidia,balneũ uel uniuerſale,uel (quãdo hoc fieri ſatis cõmode non poterit) extremorũ membrorũ multũ excellit.Præter enim reuulſionẽ,quam potenter facit,totũ quoq; corpus humectat, laſsitudinẽ tollit,& lætitiã inducit. Cui ſi aliquæ herbæ addantur ad amouendam malam qualitatẽ,ab argento uiuo relictam, uehementer conducet. Herbæ autẽ in aqua fontis pro balneo coquendæ hæ ſunt: artemiſia,ruta,betonica,calamentum. Poſt balneũ uniuerſum corpus, uentre excepto, inungendum oleo chamæmelino, in uaſe duplici cum uino Cretenſi decocto,addita cera alba,cum aqua roſacea moſchata abluta.

Ad eandem malignitatem à cerebro amouendam, facit nux moſchata,aſsidue in ore retenta & maſticata. Facit & oleũ in hunc modum ex ea paratũ: Amygdalarum mundarum p.2.nucum moſchatarum p.1.ſimul contuſæ,in uaſe bene occluſo per integram diem teneantur: poſt hoc in ſacculo lineo cum torculari bene exprimãtur, oleumq; manans colligatur. Poteſt & precioſius oleum ex ipſis nucibus ſolis,per deſcenſorium,ut uocant chymici,parari. Ex hoc autẽ oleo,alæ nariũ,aures,tẽpora,uertex,& medullæ ſpinalis initia perungantur. Verum ſi omnibus huiuſcemodi præſidijs mali affectus nõ leuentur,ad lignum Indicum ſanctum uocatum,ueluti ad ſacram anchoram eundum. Inter uarios uero huius ligni uſus, ego eum magis probo,in quo eius decoctum, inſtar medicatarum aquarũ, imò ſeri à Dioſcoride ſcripti,bibitur. Ab eo enim modus bibendi aquas medicatas uenit,qui in cõmuni uſu apud Italos eſt, heminis uidelicet quinis per interualla epotis. Siue uero hoc ligno uſus fuerit, ſiue non,laudo,ut præcauendi gratia,& euacuatio ſanguinis per ora uenarũ ani,& purgatio per ſerum autumno repetatur,& alia diſtrahentia & alterantia non dimittantur. Et hæc quidem pluſquam ſatis puto, peritis præſertim Cracouienſibus medicis, quorum iudicio quæcunque ſcripta ſunt permitto: ex eorum enim moderamine &

ne & diligenti cura, Deo optimo maximo aſpirante, ſpero hunc clariſsimum dominum priſtinam ualetudinem, quantum patitur ætas, recuperaturum. Ferrariæ, VII. Idus Febr. M. D. XXXII.

EPIST. V. Pro Luca Remo, mercatore Auguſtano, articulorum doloribus, & laxo totius corporis tumore uexato.

PRAECLARVS hic uir annũ agẽs tertiũ ſupra quinquageſimũ, temperaturę quidẽ, ut mihi ſignificatũ eſt, totius corporis frigidæ & humidæ, cerebro tamen & uentriculo, in utraq; illarũ qualitatũ, reliqua membra ſuperante: poſt multos animi & corporis labores, longaſq; ac uarias peregrinationes, trigeſimo ætatis anno articulorũ doloribus uexari cœpit, qui ſingulo quoq; anno, uel autumno, uel hyeme, cum horrida febre inchoãtes, ter quaterue poſt mentientẽ mitigationẽ, quaſi reſumptis uiribus, eum denuò aggrediuntur. Hos ut effugere poſſet dolores, præter uenæ ſectionẽ, uereque & autumno factas purgationes, catapotia quoq; nõnulla in hac re ualde cõmendata, bis quolibet menſe deuorauit. Ex quibus licet maximã habuerit tenacis & bilioſæ materiæ purgationẽ, intercipi tamen nunquã potuit annuus ille circuitus: ſed quod magis quiſpiã miretur, quo plus materiæ, præſertim dolorũ tempore, per medicamenta educitur, eo maiore copia uidetur abundare: adeò ut cum hoc anno intra duos menſes, medicamentorũ ui, centies pituitoſa excrementa deiecerit, repletio tamen potius creuiſſe, quàm decreuiſſe uiſa ſit, corpore quidem mirũ in modum macrefacto, ſed uiribus in ſuo robore permanentibus. Quæ tamen corporis tenuitas ubi dolores leuati ſunt, facile & citò ablata eſt, & craſsitiem priſtinã membra acquiſierũt: quę tamen ueluti extumida, malum potius quàm bonũ habitũ præ ſe ferre uidetur, grauitate etiã aſsidua in ceruice uel ſpinali medulla relicta. Huius igitur ſaluti, quantum per me fieri poteſt conſulturus, intendentiq; pro eo magnifico Domino Catareno Zeno Patritio Veneto obtemperaturus, quem ob innumeras animi & corporis dotes mirum in modum ueneror & obſeruo: primo affectus de quibus quæritur, in ſuas cauſas redigere conabor: ſecundo intentiones uel curatiuas, uel præſeruatiuas ex illis elicere: tertio, quibus explendę præſidijs mihi uideantur, explicare. Sunt igitur affectus quos uel patitur, uel formidat, numero ſeptem: Articulorum dolores, febris, totius corporis laxus quidam tumor, pituitæ immodica copia, grauitas ceruicis & ſpinalis medullæ aſsidua, profundi & longi ſomni.

Vt igitur à primo, & de quo magis q̃ritur, initiũ capiam*, articulorũ dolores ſub ſymptomatis genere cõtinẽtur, quod corrupta operatio dicitur. Sentit enim tactus id quod naturaliter ſentire nõ deberet. Seqtur autẽ hoc ſymptoma tria morborũ genera, malã uidelicet temperaturã, cõtinuitatis ſolutiones, & malã cõpoſitionẽ, magnitudinẽ uidelicet mẽbri, ſi (ut intelligo) ad tãtã molẽ artus extumeſcãt.

ut ipſa quoq; ꝑ ſe magnitudo operatiões mẽbrorũ ualeat impedire.

Horũ morborum cauſa, ut conijcio, eſt ſanguis, cui rufa bilis ſimul cum pituita cõmiſcetur. Quis uero trium horum humorum in his tumoribus magis dominetur, ex his quæ mihi ſcripta, & narrata ſunt, non poſſum certo cognoſcere. Vehemẽtia tamen & acuties doloris, qui à tribus ad ſex uſq; dies ſolet ipſum acri⁹ cruciare, ſimul cũ loci rubore, bilioſi ſanguinis ſunt indicia, ab initio quidem dominãtis, & poſt ſextum ad ſummum diẽ ferè reſoluti, dimiſſa quaſi ſola pituita, quæ ad uigeſimum uſq; diem remiſsiores dolores facit. Quòd uero ter quatérue, poſtquam declinare cœperũt, ad priorem acerbitatem reuertantur, non alia ex cauſa puto contingere, niſi quód humores ab aliqua fortè exteriore cauſa, ira uidelicet, cibo, potu, medicaminéue calidiore, cõcubituq́;, aliáue ſimili exagitati, uel ad priora uel ad noua defluũt loca. Et hæc quidem de primo affectu dicta ſint.

Febrem non ſolum generali omnium febriũ ratione, ſed ita uerè in hoc uiro morbum eſſe puto, ut nec ſymptoma, nec accidens dici poſsit, ſi, ut ſcribitur, ſimul cum doloribus & cum rigore inuadat. Sub eo enim genere cõtineri uidetur, quod in putreſcentibus humoribus accẽditur. Fieri uel ex bile, uel ex ſanguine. Ex hoc quidẽ, ſi in primo ſolum inſultu cum rigore accedat, ipſo ſanguine ex uenis ſupra ſenſilia membra exiliente, repentinoq; ſuo motu rigorẽ cõmouente. At ſi non ſemel tantum, ſed pluries rigor ſuccedentibus diebus aduenerit, in bilem erit referenda, præſertim ſi tertio magis die inualeſcere uideatur.

Laxum illum tumorẽ: qui poſt dolorum remiſsionem naſci ſolet, ut morbũ malæ compoſitionis eſſe nõ dubito, ita ab alio morbo oriri credo, hoc eſt, à mala iecoris frigida & humida tẽperatura, ex diuturno morbo, crebrioribusq́; fortè purgationibus orta. A' qua etiã diſtemperantiam non ſolum in iecore, ſed in uentriculo quoq; repertа, quartum affectum, hoc eſt, immodicã pituitam gigni arbitror. Quæ ſi in uentriculo ita redundet, ut ſua corpulentia operationes eius impediat, morbus malę compoſitionis in cauitate uidelicet nũcupabitur. Si uero per ſolam malam temperaturam operationibus officiat, cauſa morbi, hoc eſt, malæ temperaturæ erit.

Ceruicis & ſpinalis medullæ grauitas, dolor quidem nõ uehemẽs mihi eſſe uidetur, ſolutionẽ continuitatis cum mala locorum illorũ temperatura ſequẽs: quorũ cauſam ueriſimile eſt eſſe pituitam, à poſteriore cerebro per ſpinalis medullæ neruos deſcendentem: cuius etiam aliqua portio in cerebri uẽtriculis manens, ultimi ſymptomatis, hoc eſt, lõgi illius ac profundi ſomni ſit cauſa: qui nihil aliud eſt, quàm ſenſionis priuatio, talem ſequens intemperiem.

Hęc igitur ſunt huius uiri & ſymptomata, & morbi, & eorũ cauſæ. Ex quorũ numero duo tantum, ſi recte mihi omnia & ſcripta & narrata ſunt, in præſentia affligunt, obtuſus ſcilicet ille ceruicis cũ grauitate dolor, & pituitæ copia. Tertium uero, id uidelicet quod ultimo loco recitatum eſt, quia non ualde à modo recedit, nec ſolitas impedit operationes, negligi & à patiente, & à medico uidetur, pro

indicioq; aliorum magis,quàm quòd propriam per ſe conſiderationem deſiderare uideatur,reliquis connumeratum.

Ab hiſce igitur duobus ſimul,quòd magnã inuicem affinitatẽ habent,ideo orſi,curatiuas eorum intentiones inueſtigãtes dicimus, dolorem illum amoueri non poſſe, morbo quem ſequitur, permanente:ſicuti nec hunc,niſi cauſa tollatur.Euacuãda igitur ea quæ ſpinalem medullam obſidet pituitam.Verum quia morbus non in totũ factus eſt,ſed trãſmiſſa à cerebro noua pituita,ex mala tẽperatura eiuſdem cerebri aggregata,continuè fit,ideo hæc prius auferẽda.Sed quum nec ipſa auferri poſsit,pituita in eo permanente,hæc antè demenda.Quod quum fieri non poſsit,eius copia in toto corpore perſeuerante,primo totum corpus,ſecundo caput euacuandum,tertio cerebrum,ne nouam iterum uel gignat uel recipiat,roborãdũ: quarto ea quæ ad ipſam ſpinalem medullam fluxerat,diſcutienda:quinto ipſa quoq; ſpinalis medulla roboranda.

Vt igitur iam tertium ſimul cum ſecundo,quantum ad hunc effectum ſpectat,propoſitũ exequamur,cuius cauſa hactenus hũc laborẽ ſubiuimus,pituitã primo ex toto corpore euacuabimus, leui tamen purgatorio,& quod robur poti⁹ in mẽbris relinquat,quàm auferat. Id erit huiuſmodi, Aloës cum ſucco ſampſuchi bene lotæ ℈.s.agarici ℈.2.maſtiches,cinnamomi,nucis moſchatæ ana gra.13.cũ uino odorato.Fiant pilulæ 9.quarum tres primo in aurora deglutiantur: tres aliàs,tertia poſt primas ueſperi per horam ante cœnam:reliquæ tertia à ſecundis ueſperi,ſed duabus à cœna horis. At ſi fortè uel præſenti medico,uel ipſi ægroto leuiores hæ pilulæ uidebuntur, quàm ut congruam poſsint facere euacuationem,tribus quibusq; tria plus minus diagridij grana adijciantur.Eas tamen ex induſtria leuiores deſcripſi,tum quòd uentrem habere eum facilem ad uacuãdum intellexi,tum quia uereor ne medicamentorum immodico ante hunc diem uſu membra ſint facta imbecilliora. Veſperi illius diei,quo primum pilulas accipiet,per horam ante cœnam ſemunciam huius miſcellæ deglutiat:Chebularum conditarum ℥.2.corticum citri conditorum ℥.1.pulueris nucis moſchatæ ℈.2.maſtiches ℈.1. mellis roſacei, ℥.1.s. Alijs autem diebus ante prandium per horam eiuſdẽ miſcellæ tantundem accipiet.

Conſumptis omnibus pilulis,ad ſecundã iam intentionem accedendo,hoc eſt,capitis euacuationem, mane ieiuno ſtomaho ſemidrachma ſequentis pulueris per pennam uel canalem naribus inſuffletur:Nucis moſchatæ ℈.4.piperis lõgi ℈.2.ellebori albi ℈.1.euphorbij ℈.s.Omnia in tenuiſsimum puluiſculum redigentur.

Poſt hanc capitis ter quatérue,uel quoties opportunũ uiſum fuerit,reiteratam purgationem,cerebrum,quod tertia fuit intẽtio, per ſequentia auxilia roborandum.Nares hoc unguento illinendæ. Olei de ſpica odorati ℥.1.gariophyllorum ℈.1.ambræ ℈.s. moſchi grana 5.ceræ albę ablutæ ex aqua roſacea pars s. cuius etiam gutta auribus inſtillata ad idem conducet. Caput lixiuio ex alto ſtillãte abluendum,in quo hæc integram horã bullierint: Sãpſuchi,ſaluiæ, ſtœ-

chados,

chados,chamæpityos,ana manip.ſ.ſulphuris ignem non experti ℥.2. Quod lixiniū ſi ſupra ceruicem & uniuerſam quoq; ſpinā ceciderit, ad quartam ſimul intentionem cōducet. Ad quā unà cum quinta explendam,ſummè faciet oleum quod ſequitur:Reſinæ terebinthinæ, ſi haberi potuerit,uel eius loco lariceæ lib.1.laterū antiquorū, poſt ignitionē in oleo oliuarū extinctorū,maſtiches,ana ℥.1.Terātur lateres,& cū reſina bene cōmixti,modo chymicis noto in uaſe uitreo optime incruſtato,igni clibani admoueantur,liquoreſq; qui manabunt ſeorſum colligātur. Tres enim uario colore defluēt,quorū primus bonus,ſecundus melior,tertius optimus erit ad diſcutiendum quicquid illis locis inhæſerit,& robur præterea relinquēdū.Et hęc quidē de poſtremis tribus affectibus dicta ſint.Nā iiſdem præſidijs profunditas quoque illa ſomni,bona ex parte remouebitur. Et ſi quid fortè deeſſe uideatur,id per ea quæ de articulorum doloribus dicenda ſtatim ſunt,poterit ſuppleri.

Intentiones ad hos uitādos cōducentes,ut nō eſt difficile ex his, quæ de ipſis ſuperius diximus elicere, ita difficilimū & penè impoſſibile eas ita opere exequi,ut optatus inde ſequatur effectus.Duo enim in hoc difficili negotio eſſent neceſſaria, corpus ſcilicet omni uacare ſuperfluentiū humorū quantitate & qualitate:alterū loca ipſa ad ea quæ redundarint ſuſcipienda nō eſſe idonea.Secundū plerūq; in noſtra nō eſt cōſtitutū poteſtate,ſed auita quadam & gentili proprietate nobis contingit,ut ad hanc in certa ætate patiendam luem, naſcamur parati:quæ res apud Italos prouerbio locum dedit,ut nobilium,quos nos Gentiles uocamus,malū dicatur.Primum corpus ſcilicet penitus mundum cuſtodire,uix inuenias, qui facere uel poſſit,uel uelit:ita uoluptatibus trahimur,& genio indulgemus. Adde etiā quòd multa uolentibus occurrūt,quæ nos ab orbita declinare cogūt.A quibus hi maxime lædūtur,qui cū hiſce dolorib. ſenuerūt. Quare nobis ſatis eſſe debet,ſi tā belle cū noſtro hoc domino cōueniamus,ut mitius nobiſcū agat.Quod ut cōſequi hic uir poſsit,præter cōgruum uictū,quē partim per ſeipſum in 20.annis,partim à medicis didicit,uenæ ſectione,& multiplicibus purgationib.corpus nitidū & purū reddere conatus eſt.Ex quibus cum nihil profecerit,tētanda noua præſidia,uictuſq; frugalior inſtituendus. Quare uinum uel penitus dimittēdū,uel melicrato diluēdū: in quo dū coquitur, aliquid cinnamomi unà bulliat:ubi iam coctum fuerit,panis per torrefactionem madefactus immergatur.

Cibum omnē ʒ.2.huius pulueris præcedant:Calamenti ſicci ℥.1.piperis longi ʒ.2. gariophyllorum,maceris, ana ʒ.1. ſacchari quantum omnium aliorum. Omnem uero cibum & potum huius confectura bolus ueluti tegat : Granorum pini ℥.2. pulueris coriandrorum pręparatorū ℥.1.maceros ℥.ſ.ſacchari reſoluti in aqua roſacea ℥.decē. Coque ſimul,& fac bolos pondere ℥.ſ. In cibo à patria conſuetudine paulatim recedat,ita ut uini tātū obſonio aſſueſcat,atq; eo etiā citra ſatietatem:poſt quem duabus horis corpore & animo quieſcat.

Somnum ita moderet,ut nunquam octauam horam tranſcēdat.

A magnis piſcibus, caſeo, ouis duris, leguminibus abſtineat. Cõcubitu non niſi per magna interualla utatur: quæ etiam non certo tempore metiatur, ſed naturali potius concupiſcentia præcedente, & alacritate ac leuitate conſequente.

Accidentia animi uehementia, præcipue uero iram, deuitet. Leniter & rarò ambulet, & rarius ſtet. Curru potius quàm equo uehatur, nec unquam niſi cibo benè concocto. Piſtacijs, auellanis, amygdalis, pini nucleis, paſſulis, ueſci poteſt. Reliquos fructus dimittat. Et hæc quidem de uictus ratione dicta ſint.

Quod ad euacuationes uero attinet, uenæ ſectio ſanitatis tẽpore penitus interdicatur. In ipſo inſultu, ſi tumores cũ febre & obſcuro rubore ſe oſtenderint, facienda. In quo caſu ea mẽbri uena ſecanda, quod nec tũc dolebit, nec anteactis temporibus dolere conſueuit. At ſi nullum in corpore extremo membrũ inueniatur, quod expers doloris ſemper fuerit, per hirudines ani uenis admotas commodior erit ſanguinis detractio: quæ tamen undecunq; facta fuerit, ſelibram ſanguinis non tranſcendat. Omnis præterea uehemens purgatio dimittẽda: ſed poſt uernale æquinoctiũ, purgatorij medicaminis uice, eclegmatis quatuor uel ad ſummũ ſex drachmæ, ſingulo mane deglutiãtur, quod recipit chamæpityos, eupatorij, quod uulgò agrimoniam uocãt, centaurij ana ʒ.1. agarici, ſenę, polypodij ana ʒ.2. zingiberis ʒ.1.s. mellis roſati ex ſucco roſarum parati lib.s. Medicamentis in tenuiſsimũ puluerem redactis, eclegma paretur, cuius uſus ſit, donec maiores ingruant calores, in quibus ab omni ceſſandũ medicamento, quouſq; autumnale tranſierit æquinoctium. Quo tranſacto, aliud eclegma accipiendũ, quod habet: Senæ, rhei barbarici, myrobalanorũ citrinarum ana ʒ.2. ſeminis melonis & intybi ana ʒ.1.s. marceros ʒ.1. diaprunon non ſolutiui lib.s. ſyrupi ex ſucco uel infuſione roſarũ compoſiti, quantũ ſufficiat ad reliqua ita cõponenda, ut cõgruam formam accipiant. Hoc pari modo quo prius ſumendũ, quoad frigora ſiant uehem ẽtiora, uel fortè, quod Deus auertat, anniuerſarij inſultus incipiant. Et hæc quidẽ ſufficere uidentur ad primam intentionem, hoc eſt, corporis emundationẽ peragendã. Quæ cũ aliquo etiã pacto membra roborẽt, ad ſecundã quoq; cõducunt: quæ tamẽ extrorſum admotis locupletius hoc modo complenda eſt. Extrema mẽbra crebrò muria abluantur, in qua roſarũ folia, ſaluia, & cupreſſi nuces paribus portionibus decocta ſint: & poſt ablutionem oliuo ſalito ſunt inungẽda. Et hæc quidem ſanitatis tẽpore facienda. Quibus ſi fortè acceſsio in totũ auferri nequiuerit, leuibus etiã medicamentis tunc agendũ, ita ut in mitigãdo dolore narcotica, in repellẽdo uehemẽter uel frigida uel ſicca, in diſcutiendo magnopere calida deuitentur. Mitigãt ſine periculo tepidũ calorem habentia, ueluti oua, chamæmelon, medulla panis in lacte decocta, lini, althææ & maluæ ſemina. Modicè repellũt roſæ, lẽtes, lactuca, intybi, myrti fructus & ſemina. Faciliter diſcutiunt amygdalinum, liliaceum, ſeſaminũ, anethinum, & abſinthite oleum. Mitigandus proprijs medicamẽtis dolor non eſt, niſi uehemẽtior ſit: nam plerunq; ipſa per ſe repellentia

lentia utrunq; agunt:inter quæ munus utrunque ſimul explet roſáceum,ex oleo omphacio & incompletis roſis paratum.Sed & ipſum ſolum omphacinum oliuarum oleum.quibus ſi uitelli ouorum addãtur,& croci parum,& intolerabili exiſtente dolore, papaueris ſemina,uel demum cortices,tum ſedando dolorem,tum repellendo,mirum in modum iuuabitur.Nullum tamen horum localium admouẽdum corpore repleto.Quare primo uel ſecãda,ut diximus ſuperius, uena,uel ſanguis per uenarum ani ora euacuandus. Et de articulorum doloribus hæc dicta ſint.

Febris,præſentiam medici deſiderat, qui diligenter conſiderato eius genere & modo,congrua adhibebit auxilia,alterantiaq; potius quàm uehementius purgantia:atq; cum ſola ptiſana,uel abluto pane eum nutriet,donec febris & uehemẽtes dolores in ſuo feruore perdurauerint, quod ferè intra quartum diem ſolet contingere. Poſt quos ſenſim ad craſsiuſculũ uictum eum reducet,ita tamen, ut uinũ & carnes ad plenã uſq; ſanitatem deuitet.In qua ſi fortè ſubtumida facies,uel malus in toto corpore habitus relictus fuerit,ſingulo, uel ſaltem tertio quoq; die,rhei barbarici grana 36.maſticata deglutiat: abſinthite uino,decocto agrimonij diluto,utatur.Cinnamomo ſuas eſcas cõdiat,oleo abſinthite naturalia mẽbra foueat,parciusq; & edat & bibat,donec priſtinus habitus redintegretur:quod ita plenè ei pręſtet Deus,ut ope ulterius medici nõ indigeat,cui ſit laus & gloria. Ex Ferraria, XV. Ianuarij, M. D. XXXIIII.

IOAN. MANARDI

EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIB. XV.

EPIST. I. Ioan.Manardus Vergilio Gerardo Bononienſi, de naturali ſpiritu,& urinæ pingui nubecula,uoluptate,ſanguinis & bilis calore, cerebro,ſudore,& prægnantibus.

CONCILIAVERANT te mihi pridem cõmunia ſtudia,in quibus intelligebã te nõ ſine magna fruge noctesq; diesq; enixiſsime inſudare.Auxit meã in te beneuolentiam humaniſsimus ille tuus cõgreſſus,& plena omnis officij ſalutatio.Tanta uero ex tuis cultiſsimis literis acceſsio facta eſt,ut iã in eo albo adamantinis literis te exculpſerim potius quàm ſcripſerim,in quo eos reponere ſoleo,qui cãdidiſsimos mores cũ ſelectiſsimis diſciplinis (quod ut rarius infeliciſsimo hoc noſtro ſeculo,ita precioſius) coniũxere.Quare uelim ita exiſtimes,te habere Ferrariæ ſenem,de quo poſsis tibi nõ ſecus ac de parente cũcta polliceri. Illud tantũ cauere

debes,ne ſupra uires meas quicquam à me petas: quod ſatis uereor te in aliquo ex ſeptē illis nodis,quos diſſoluēdos mihi proponis,feciſſe.Eos tamen utcunq; enodare aggredior,ſperans, ſi quid à me fortè effluxerit,quod eruditas tuas aures offenderit,apud te ueniam uel ex hoc haud difficile conſequuturum,quòd non ſponte,ſed ut tibi obtemperarem,ad hæc diſſoluenda acceſſerim.

Quæris primo,quare Galenus ſpiritum naturalem modo ſub dubio ponit,modo aperte negare uideatur. Ad quod reſpondeo,cōſueuiſſe Galenū,ubi nō ex propoſito de aliqua re diſputat,ex aliorū quādoq; ſententia magis quàm ex propria loqui:ut in medicinæ definitione,in morbo definiendo & diuidendo,in neutro,in cauſa cōtinente,atque in pleriſque alijs eum feciſſe conſpicimus. Quare mirandum non eſt,ſi de hoc quoq; ſpiritu ambigue quandoque loquutum reperimus. Sicuti nec admirari quiſpiā debet,ſi aliquando Stoicos ſequutus,uim nutritiuam,non animam,ſed naturā uocauit. Nā ubi ſeriò atque ex propoſito de his loquitur, in totū ceu nequaquā conſiſtente, naturalem ſpiritum præterit:& uim in iecore reſidentē,concupiſcibilem uel phyticen,id eſt,uel generatiuam,uel nutritiuam,uel naturalē uocatam,& cuius ſedes iecur eſt,ita ueram animæ ſpeciē uel poteſtatē eſſe dicit,ſicuti rationalē quam in capite,& iraſcibilem quam in corde,domicilium habere putauit. Quare non propterea dicendum,ſpiritū naturalem ab eo negari,quòd hæc uis non ſit in numero animarum. Sicuti nec quia eandem cum uitali putauerit,ut Druſianus opinatus eſt:quoniā,ut dictum eſt,tres diuerſas animas agnoſcit,rationalem,iraſcibilem,& concupiſcibilem:quas licet in homine copulari uideamus,ſeorſum tamen in plantis quidem ſola adeſt nutritiua:ſicuti in dijs,hoc eſt,ſupramūdanis ſubſtantijs,ſola rationalis. Iraſcibilis uero licet in nullo animali ſola reperiatur, ſicuti tamē loco,ita & re ab alijs differt,quemadmodum Gal. in cōmentarijs de Hippocratis & Platonis dogmatibus demonſtrauit,in quibus animaliū quidē & uitalium ſpirituū ſæpe,naturaliū nunquā mētionē facit.

Iecur ſanguinē gignit.

Sed ideo iecur inter principalia membra reponit, quia ſanguinem gignit,qui per uenas ab eo ortas,in uniuerſas corporis particulas diſtribuitur,nutrimenti potius gratia, quàm ut ad ipſas uim,qua ſe nutriant,deportet.Eam ita quippe cognatā membris putat,ut magneti uim qua ferrum trahit, quemadmodum tu recte ex Galeno in fine primi libri de locis affectis collegiſti,& ex eo Auicēnæ literam in 1.lib.caſtigaſti:ſimulq; interpretū inſcitiam & fruſtratorium laborem detexiſti. Quod & ego abhinc ſupra uiginti annos fecerā, dum eum locum meis diſcipulis enarrarem.Ex quibus locis bene intellectis colligi poteſt alia ratio,Cur ad hoc ut mēbra nutriātur,nō eſt naturalis ſpiritus neceſſarius:modò enim eis ſuppetat nutrimentum,quod per uenas mittitur,abſq; alio uel facultatis uel ſpiritus naturalis influxu nutriri poſſunt. Quæ quidem ratio,ni fallor, locum non habet in uitali ſpiritu,quum eo non minus egeant membra,ſi in eis uitalis uigor debet conſeruari,quàm ſanguine,ſi nutriri. Cum igitur ad conſeruanda membra naturalia ſufficiant ſanguis & uitalis

uitalis ſpiritus,naturalis propter hæc nō eſt neceſſarius:& cum nihil aliud occurrat cuius gratia fieri debuerit,meritò à Galeno negatur. Et hæc quidē ratio à fine ſumpta ſit.Alia ex materia ſumi poteſt,quæ proculdubio ſicuti animali,ita & naturali uitalis ſpiritus eſſe debet: cuius cum prima generatio in corde ſit,& ab eo per arterias in totū corpus diffundatur,neceſſariū eſſet magnas arterias ad iecur tendere,ſpiritus uitalis tantam copiam portantes,quæ ad eius refrigeriū, & pro naturalis materia ſufficeret. Per diſſectiones autē didicimus, ad ſimas tantū iecoris partes,arterias,& eas quidē ualde paruas mitti,atque exiguos,ut conſequens eſt,ſpiritus adportantes:quos tamē multos eſſe oportuiſſet,ſi ex his naturales gigni deberent,cum multo plures ſint partes quæ ui egent naturali,quàm quæ animali.Quæcūq; enim uoluntariè mouentur & ſentiunt,eadem neceſsariò nutriuntur,nō tamen è contrario:multa nanq; nutriuntur,quæ animali motu carent. Deeſſe igitur uidetur iecori materia,ex qua naturálē ſpiritum poſsit generare.Sed deeſt & locus, nulla enim eſt in eo cauitas,in qua huiuſmodi credi debeat fieri generatio.Cauitas dico, qualem in corde & cerebro manifeſte cernimus.Sed nec uiæ ſuppetūt,per quas ubi genitus iā fuerit,ualeat ad mēbra deferri:niſi quiſpiam dixerit per eaſdē uenas unà cum ſanguine ſpiritū ipſum tranſire quod tamen nec corpus ipſum uenarū patitur,unica tantum tunica contentū:nec motus indicat,qui uenæ non ſecus ac arteriæ deberet adeſſe. Sed nec aëri uia patet,quo ſicuti animalis & uitalis nutriri poſsit.Nec iecoris ſanguis,ceu turbulentus & craſſus,atq; nondū ab alijs humoribus emundatus,idoneus uidetur ad ſpiritus generationē.Cum igitur nec finis adſit ob quem eum gigni oporteat, nec materia ex qua uel generari uel cōſeruari poſsit,nec locus idoneus in quo gignatur,nec uia per quam ad membra mittatur,probabilius eſt ut eo careamus,quàm ut ipſum inueniri ex noſtra imaginatione potius quàm euidentia aliqua dicamus,præcipue cum abſq; eius famulitio adhuc ſuum principatum iecur tueri poſsit, diſtributa annona non ſolum toti membrorum reipublicæ, ſed ipſis quoque duobus reliquis principibus, in eoq; reſidente concupiſcibili ſiue anima,ſiue ui,quæ ſuo plerunq; impetu ſociorum principum regnum interturbat. Hæc quidem de primo tuo quæſito dicta ſint.

Quæris ſecundo,quid ſibi uoluerit Galen.lib.4.de tuenda ualetudine,nubeculas quaſdam urinæ ſuperſtantes,ſimiles rebus quæ in ſummo lacte colligūtur,Græce γραῦς dictæ,& rei quæ in ſummo refrigerati iuſculi concreuit.Quas nubeculas Hippoc.2. Prognoſt. & ipſemet Galenus in commentario de atra bile,ceu colliquationis tabiſq; indicia,uituperat.Pro cuius dubij ſolutione,in primis mihi aduertendū uidetur,Galenū in lib.de tuēda ualetudine,de ſanis loquutum:Hippoc.de his qui acuto morbo laborant.Nec prætereundum, aliqua uerba adiecta eſſe ab interprete,ita ad literā ſcribēte Galeno: Quando exacte concoctus fuerit ſanguis,tenuis & aquoſa eſt urina, neq; ſubſidentiam,neq; ſuſpenſionē habens.Concocto & hæc apparent, & quædam ſuperſtant tenues nubes, ueluti uocata γραῦς, &

id quod concretum eſt ſupra infrigidata iura. Quicquid uero nomine illo ſignificetur (late enim patet ea uox apud Græcos) non neceſſariò eſt res eadem, uel ſimilis illi quæ in colliquātibus febribus, ſoluta ab igneo nimioq; calore adipoſa parte, urinis ſupernatat: nemo enim pingue id, rectè nubem uocarit. Sed ut demus pingue aliquid à Galeno intelligi, non erit tamē neceſſarium conuertibileq; colliquationis indicium. Scribit enim Gal. lib. 3. in tertiam Hippoc. Epidemiam, ſe uidiſſe multoties urinam colore & ſubſtantia oleo ſimilem, citra tamen ullum laborantis incommodum: ſed quādoq; totū contrarium, cū ipſius morbi concoctione. Cauſa uero qui adeps poſſit eſſe concoctionis indicium, ex Ariſtot. facile cognoſcitur, dicente, adipem & pinguedinem eſſe ſanguinem cōcoctum. Et alio loco, quòd ex ſanguine per concoctionem gignitur adeps. Sanguinis ergo concocti aliqua portio urinæ innatans, rem poteſt oſtendere illi ſimilem, quæ ſupra infrigidata iura concreſcit: eſſeq; ideo bonū indicium, quia caloris naturalis uictoriam oſtendit. Sicuti alia de qua in Prognoſtico eſt ſermo, mala eſt, quia à febrili calore adipoſa mēbra reſolui demonſtrat, in his uidelicet febribus, quæ ob hoc ipſum colliquātes uocātur. Nulla ergo hic eſt inter Gale. dicta repugnātia.

Adeps & pinguedo ex ſanguine cōcocto.

Sicuti neq; in quæſtione tertio loco circa uoluptates propoſita, quas libro primo de cauſis ſymptomatum, in ſubitaneo & ſimul toto ad naturalem habitum reditu ideo cōſiſtere dicit, quoniā id quod ſenſim paulatimq; fit, ſenſu non percipitur. In duodecimo uero Methodi libro cōtrarium ſcribit, aſſerens talem reditū, qui ad naturalē habitū fit, ſi delitioſius eſſe debet, paulatim fieri oportere: quoniā ſi affatim & ſubito fiat, dolorē excitat. Quod argumēto eorum probat, qui diū uehemētius refrixere, ſi ſe ſubitò calefacere properent, uehementi dolore afficiuntur. Videntur certe hæ duæ ſeries inuicem pugnare, ſi ſeorſum ſingula, nec cōiuncta his quæ præcedunt & ſequuntur, conſideretur: quod & in multis ſententijs quæ ex autoribus præciſę & quodammodo mutilæ afferri à diſputatoribus cōſueuere, ſolet plerunque contingere. Quare non ab re dictum à prudentibus eſt, iudicandum de huiuſmodi, non ex ſenſu quem ſic mutilata habere uidentur, ſed ex eo quod ſignificare is uoluit, qui ea ſcripſit: qui certe non perfectè elici poteſt, niſi ad ipſum unde decerptæ ſunt autorem recurramus. Videndum ergo quid in utroq; loco Galenus uoluerit. In libro igitur de cauſis ſymptomatum, cauſas doloris redditurus, ſimul ex Platonis ſententia uoluptatis, ueluti dolori cōtrariæ, rationem reddidit: quoniam mutuò contraria ſeinuicem declarant. Verba Platonis ex Timæo à Galeno recitata, mihi Latinè ſic ſonant: Paſſio quæ præter naturam & uiolenter in nobis ἀθρόως fit, doloroſa eſt. Quæ uero ad naturā rurſus ἀθρόως reducit, ſuauis. At quæ ſenſim & paulatim fit, inſenſibilis. Quid uero per aduerbium ἀθρόως intelligendum ſit, ipſemet Galenus paulò inferius declarat, dicēs: Voco autem ἀθρόως, quod per magna ſimul & celeriter fit. Hoc autē alicubi & Plato uoluit, dicens, id quod compoſitum eſt ex uiolenta ſimul & athroa paſſione, dum fit in ſenſibilibus corporibus, triſtem

ἀθρόως.

ſtem ſenſum facere. Nihil enim differt aut triſtem aut doloroſum, &c. Et paulò inferius concludens ea quæ ex Platone & Hippocrate collegerat, ſubdit: Sic igitur omnis triſtis paſsio in omnibus ſenſibus fit: contraria uero illi ſuauis, ob contrariam cauſam. Regreſſus enim athroos ad id quod ſecundum naturam, eius rei quæ in periculo erat ne diuelleretur, uoluptatem operatur. Sed rationem reddens, cur cyaneus color delectabiliſsimus ſit: quia, inquit, ſine uiolentia congregat.

Eſt igitur Galeni ſententia ex Hippocrate & Platone collecta, dolorem fieri in omnibus ſenſibus, ſed præcipue in tactu, à re prȩter naturam uiolenter & magno impetu, ſimultaneè in eos irruente. Voluptatem uero, ex reditu ad naturalem habitum, ſimultaneo quidem, ſed abſq; uiolẽtia facto. Quare dolor & uoluptas in hoc quidem cõueniunt, quòd athroos fiunt: differunt uero, quòd dolor uiolentiam infert, uoluptas abſq; omni uiolentia contingit. Ab utroq; uero remouentur, quæ paulatim fiunt: quia præ exiguitate ſenſus effugiẽtia, nec dolorem, nec uoluptatem inferunt. Quare ſi ualidus ignis frigido & ueluti congelato corpori magna cum uiolentia occurrat, intolerabilem dolorem facit. Nec moueat nos aduerbium, paulatim, quo in utroq; loco utitur: In Methodo quidem, dicens, reditum in naturalem habitum oportere fieri paulatim, ſi debet abſq; dolore eſſe. In libro uero de ſymptomatibus, ea dicens non paulatim fieri, quæ dolorem uel uoluptatem inferunt. Videntur enim hæc duo aduerſari, Reditus in naturalẽ habitum eſt doloroſus, niſi paulatim fiat. & hoc, Quod paulatim fit, ſenſu non percipitur. Quod enim ſenſu non percipitur, ut ſuprà etiam dictum eſt, nec doloroſum eſſe poteſt, nec uoluptuoſum. Sed ut mittam, quod Galenus ipſe non eiſdem uocibus in utroq; loco utitur: In libro ſiquidem de ſymptomatibus, id quod ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν fit, dicit abſq; ſenſu eſſe: In Methodo autem, reditum in naturalem habitum faciendum κατὰ βραχὺ: ſcimus paruum & breue relatiue dici, & propterea diuerſarum rerum comparatione, idem poſſe modo magnum, modo paruum dici, ſicuti & breue & longum. Id igitur quod quietè & adeò per breues portiones ac particulas fit, ut ſenſum penitus effugiat, neq; dolorem, neque uoluptatem præſtare poteſt: at id quod breuiter quidem, ſed non uſqueadeo tamen ut ſub ſenſum non cadat, fit, poteſt & dolorem & uoluptatem afferre. Calor igitur qui cum uoluptate debet frigido corpori occurrere, ei comparatus qui dolorem infert, exiguus: ei uero qui non ſentitur, magnus dici meretur.

Dolor & uoluptas quatenus conueniant differantq;.

Nulla ergo eſt inter Galeni dicta, in hac re cõtrouerſia: ſicuti nec in ſanguinis & bilis calore, de quo quarto loco dubitaſti. Nam diuerſarum & hìc rerum comparatione, ſanguis calidiſsimus, & non calidiſsimus dicitur: calidiſsimus quidẽ, alijs rebus poteſtate (ſicuti ipſe eſt) humidis comparatus, & præcipue pituitæ: non calidiſsimus, ſi etiam ſiccis comparetur, præcipue bili: quam non ſolum in libro de inæquali intemperie, ſed & in ſecundo eiuſdem libro de temperaturis, ubi ex propoſito pertractat partium omnium corporis humani

temperaturas,multo calidiorem dicit eſſe ſanguine.De ea enim ſermonem non habuerat in fine primi libri,ſicuti neq; de atra,quia non ex propoſito in eo loco, tẽperaturas partium corporis numerabat. Sed cum uellet demonſtrare cutem eſſe medium quoddam, regulamq; & iudicatorium,cuius comparatione intemperiem aliarũ partium cognoſceremus:omnes intemperies diſcurrens,aliquas corporis partes nominatim tranſegit,quæ per ſingulam octo intemperierum à cute recederent:inter quas primo meminit pituitæ & ſanguinis,quæ per humiditatem à cute remouentur:inter quas, quum humiditate uincat pituita, ſanguis calore, ſicuti pituitã frigidiſsimam, ita ſanguinem calidiſsimũ dixit, alijs uidelicet humidis facta cõparatione. Si quis uero ſtare huic noſtræ expoſitioni noluerit,habet & alium modum quo reſpondeat:ſi uidelicet inhærens Arabicæ atq; iãdiu inuulgatæ editioni,non calidiſsimum legat,ſed calidiorẽ.quod nemo damnabit,qui ſciat antiquas illas & barbaras editiones Græcis codicibus,alioqui ualde negligenter & oſcitanter excuſis,nonnunquam præſtare.Nam ut in prouerbio eſt,Sæpe etiam eſt olitor ualde opportuna loquutus:uel,ut alij legunt,ſtultus. Quocunq; autẽ modo legamus,ſatis fuit Galeno, eo loco pro exemplo eorum quæ per calidum & humidum à cute recedunt,ſanguinis meminiſſe:ſicuti & cerebri meminit, pro exemplo eorum quæ frigiditate ab eadẽ cutis recedunt temperie.Cerebri enim caro ſeorſum & per ſe cõſiderata, proculdubio frigida eſt.Verũ quia uenis atq; arterijs tenuis meningos ita undiquaq; obuoluta eſt, ut nulla eius inueniri particula poſſit,quæ illis careat,tantam caliditatem inde nanciſcitur, ut aëre etiã æſtatis tempore ſit calidior. Quod agnoſcentes chirurgi,dum caluæ fracturas curantes,cerebri meningas detegere coguntur,etiam æſtate media teſtam excalefactam,uel uas carbonibus accẽſis oppletum, ſuſpendi ſupra uulnus per miniſtros faciunt,ne cerebrum attactu frigidioris aëris oblædatur. Propriæ ergo temperaturæ conſideratione, Galenus in libro de tẽperaturis cerebrum inter frigida membra computauit.Ratione uero arteriarũ & uenarum,quæ minimæ cuiq; eius particulæ commiſcentur,in lib.de uſu partium,calidum dixit.Ipſæ enim uenæ & arteriæ,licet natura ſua frigidæ ſint,uicinia tamen ſanguinis & ſpirituum concaleſcunt,& membranæ tenui,imò & ipſi ſubſtantiæ cerebri,calorem impertiuntur.Incaleſcit & cerebrum ſpirituum animalium copia, qui tametſi remiſsius caleãt quàm uitales, calidi tamen ſunt,alioqui celeritate carerent,quam & in uoluntario motu,& in ſenſibus,præcipue autem uiſu,aperte cognoſcimus:cuius inſtrumẽtum,oculi uidelicet,adeò calent,ut gelu non ſentiant,& uehementius agitati ueluti ſcintillas & fulgorem quendam emittunt. Et ſic ſoluta eſt,ni fallor,quinta dubitatio.

Sudorem uero,de quo ſexto loco quæritur,in ſano corpore,ſecũdum Galenum & ueritatem, ego puto naturalem eſſe euacuationẽ, non ſecus ac alui & ueſicæ excrementorũ,atq; craſsioris illius quod partim in materiam cedit pilorum,partim in ſordes.His enim nec tẽperatiſsimus quidem & frugaliſsimus homo caret, cum & frictione, & un

& unctione, & exercitio, & balneo egeat:per quæ excrementa hæc, & per occultam difflationem,& per ſenſui apertam uacuationem expurgantur. Quòd uero Galenus hoc ſenſerit,pręter loca abs te adducta,ex ſecundo libro de tuenda ualetudine aperte colligitur. Nec cōtrarium,ſi quis bene conſideret,aſſerit in expoſitione illius decimiquinti aphoriſmi primi libri:ſed quia locus ille nō erat,in quo tractari diſputatio illa deberet, An ſudores eſſent naturales, uel præter naturā,ideo opinionem recitauit Dioclis, tāquam ſuo propoſito inſeruiētē,quod erat,oſtendere uim caloris innati. Propterea ait, Quāto robuſtior fuerit connatus calor,tanto magis effugit ſenſum tranſpiratio. Et propter hoc Diocles dixit,ſudores eſſe pręter naturam:quoniam omnibus circa corpus recte adminiſtratis, & nutrimento à natura bene ſuperato,nunquam per cutem ſenſilis humiditas excernatur. Sententiam igitur Dioclis affert Galenus, atq; rationem qua ad id ſentiendum mouebatur:non eam tamen uel probat,uel reprobat: quoniam , ut ſuperius dictum eſt, ubi tractandum ex propoſito rem non ſuſcipit,ſolet plerunq; aliorum ſententiam ſequi, uel non confutare. At in libro de ſymptomatum differentijs,ubi ex propoſito docendum ſuſceperat,quomodo ſymptomata ab animalis operibus diſtinguantur: quam quidem diſcretionem non eſſe unicuiq; obuiam dicit,ſed indigere exacto iudicio, quoniam opera plerunq; ita ſymptomatibus ſunt ſimilia,ut ſymptoma opus,& è contrario opus ſymptoma putetur,ut in excrementorum uacuatione præcipue contingit:in qua diſcernenda,an ſcilicet ſymptoma ſit uel opus,non ad qualitatem,quantitatem,ſubſtantiámue reſpiciendum , quum fieri poſſit,ut maior longe quantitas in ægroto uacuetur,quàm in ſano euacuari conſueuerit : nec tamen ſymptomatis ratione hoc contingat, ſed ui & prouidentia naturę. Et quod de quātitate dixit,idem de qualitate & ſubſtantia intelligendum eſt. Imò,quod magis quiſpiam miretur, ſunt quædam à toto genere præter naturam , quæ tamen ubi opportune fiant, hoc eſt, ubi id euacuetur quod moleſtiam inferebat,non ſint præter naturam dicenda, ſicuti ſanguinis per nares,uel per ani uenas,uel per uentrem inferiorem, & profluuiū,uomituſq́;, uel id genus aliud. Singulum enim horum quia utiliter fit,nocumentum operationis dici non poteſt:quare neq; ſymptoma,manente eo quod(in confeſſo omnibus exiſtens) ſuppoſitum eſt, Symptomata læſiones eſſe operationum. Sed forte aliquis hæc alteri ſymptomatum generi ſubijciet,affectui uidelicet præter naturam: diſrumpi enim uenam in quauis corporis particula,uel hactenus reſerari,donec ea quæ prius detenta erant,effundantur, non eſt naturalis affectus. Verum uentris profluuium,aut urinæ multitudinem,non poterunt,qui ſic dicūt,oſtendere,ſequi aliquos præternaturales affectus: excretio enim per uentrem , uel per ueſicam , uel per uterum facta, non eſt ex toto genere præter naturam, ſicuti uidelicet uenæ diruptio,& meatus qui clauſus eſſe ſolet reſeratio. Dehinc ne dubia res remaneret circa ſudorem , quem aliquādò naturaliter fieri ſuperius dixerat , ideo mentionem facere coactus eſt opinionis Dioclis, qui

conatus eſt ſuadere, ſudorem omnem eſſe præter naturam: dicens dogma eius uideri durius,& actioni non conſentiens. Propriam tamen ſententiã neq; hoc in loco plenè aperuit,ſed de talibus,inquit, fortè quandoq; rurſus ſermo nobis fiet. Quem quidem ſermonem (ni fallor) fecit libro ſexto,in hunc ferè modum: Pertranſire igitur iam tempus eſt ad ſudores,de quibus alibi dictum eſt,quòd reſoluto interdum habitu fiunt,& paſsio hæc uocatur ſyncope.Huic uero cõtraria ea conſtitutio eſt,quæ in criſimis ſudoribus cõtingit,robuſtã monſtrantibus,non diſſolutam naturam. Tales quippe ſudores corpus expurgant. Similes autem eis ſunt, qui in moderatis exercitijs, & balneis,& æſtiuo eueniunt calore:nam in immoderatis exercitijs, iam utile quid ſimul recedit. Hæc Galenus. Ex quibus uerbis,quid de ſudore ſenſerit,manifeſte deprehenditur:aliquem uidelicet naturalem eſſe,eũ qui iudicialiter fit, & à balneis moderatis, & aëris nos circundantis calore. Aliquem præter naturam,qui per ſyncopen,uel alium modum affectum,non iudicialiter fit, & ob immodicum exercitium,diuturnioremq; in balneis moram, uel aëris uehemẽtiorem calorem,nõ ſolum ſuperflua, ſed aliqua etiam utilia excernit. Ex hac autem Gal.ſententia,rationes Dioclis ſolui facilime poſſunt.Omnibus enim quæ ad corpus pertinent,quantumuis recte adminiſtratis, alimentoq; à natura optime uicto, aliqua tamen in corpore relinquuntur,quæ cum per fugientem ſenſum difflationem euacuari nõ poſsint,per ſudorem euacuantur.Nec propter hoc imbecillis natura putanda eſt,ſicuti nec ſi non uſqueadeò ualida eſt, ut corpulentiora excrementa in uapores ſenſum effugientes ualeat expurgare: ſed abunde eſt,ſi pro cuiuſq; modo euacuat quæ redundant: aërea quidem inſenſibiliter,aquea per ſudorem.Quòd cum uel ſola,ut in iudicijs,uel adiuta à balneo,exercitio,aëriſq; calore,modum non excedentibus,facit,non uiolenter facere dicenda eſt: ſicuti nec quando adiuta à moderato calore,concoctionem ciborum in uentriculo melius complet. Et de ſexta dubitatione hæc ſatis ſunt.

Supereſt ſeptima,quam, boni imperatoris more, ceu magis ſtrenuam,in ultima acie collocaſti. Vix enim poteſt Galenus ab oſcitatione defendi,3.lib.expoſitionis in primam Epidem. tertium ab imprægnatione menſem, ſimul cum quarto,minus obnoxium eſſe aborſui ſcribens,in eiſq; prægnantes magis ſanari à morbis acutis, quàm in aliquo aliorum.Atq; ad id adſtruendum, aphoriſmum primum quartæ particulæ adducens,in quo tamen nulla tertij facta mẽtione,quartus,quintus & ſextus cæteris præponuntur. Quare uidetur in Aphoriſmo tertius non recte prætermiſſus,aut in Epidemia temere, tacitis quinto & ſexto,laudatus.

Ego cum Hippoc.Aphoriſmos ante multos annos publicè enarrarem,de hac diſſonantia cogitans,non aliam inueni uiam qua Hippocratem excuſarem, niſi dicerem eum in aphoriſmo rationem potius quàm experientiam,obſeruationémue ſequutum:totum tempus geſtationis uteri,in tres æquas partes diuiſiſſe,in duas uidelicet extremas,& unam mediam: ex duabuſq; illis extremis, primam quidem ob re

ob redundantem in cõnexibus, quibus fœtus utero alligatur, humorem: & tertiã, ob eorundem nexuum nimiã ſiccitatẽ, ineptas omnino putaſſe ad motũ, qui in purgatione neceſſariò cõtingit, tolerandum. Mediam uero ſolam, ceu ab utroq; extremo pariter ſemotã, ad purgationis impetũ perferẽdum iudicauit idoneã. In lib. uero Epidem. in quo nõ rationi, ſed obſeruationi innititur, tertij menſis uim agnouiſſe, ſeruata in eo ſimul cũ fœtu muliere, nõ ſolũ uehemẽtiſsima febre, quã ſolet ignẽ appellare, ſed delirio, cõuulſione, multiſq; alijs peſsimis, & (ut Galenus ait) fortibus & fallacibus ſymptomatibus afflicta. Cui obſeruationi Galenus quoq; innixus, hunc ſimul cũ quarto difficilimũ eſſe dixit ad patiẽdum, adduxitq; aphoriſmũ, non ad approbandum tertiũ (de eo enim nulla ibi mentio) ſed ad oſtendendum quarti ualorẽ, qui ſit tertio nõ ſolũ ordine, ſed uirtute proximus. Addidit autẽ Galen. rationi quã in expoſitione aphoriſmi reddiderat (quæ ex nexibus ſumpta erat, quibus fœtus utero colligatur) aliam ex ipſo fœtu acceptã, cuius corpus ſit in primis menſibus mollius, atq; ob mollitiem ad patiendum magis obnoxiũ: in poſtremis, qui prope partũ ſunt, cum magnus ſit, multa eget eſca, qua deficiente, plerunq; in acutis morbis corrumpitur. Et paulò pòſt infert: Propter hæc igitur, trimeſtria & quadrimeſtria magis alijs ſeruãtur, quoniam uidelicet utrunq; diſcrimen effugiũt, quum nec adeò mollia ſint, ut bimeſtria, nec tãta indigeãt eſca, quãta ea quæ ſeptẽ, octo, uel nouẽ ſunt menſiũ. Quod fortè intellexit Hippoc. in ultima aphoriſ. parte dicẽs: Νήπια καὶ τὰ πρεσβύτερα ἐυλαβέεσθαι δεῖ. non matres, ſed minores maioréſue fœtus intelligens. Dubitaui enim ego quandoque, an poſſent hæc ad mulieres ipſas prægnantes referri, quum eas in prima aphoriſ. parte fœminino genere, κυούσας dixerit, & hic neutro genere utatur: ſed nec mihi quadrabat, ut mulieres quæ paulò antè conceperant, ſi grandioris ætatis eſſent, puellas uocaret: ſicuti nec ut eas quę prope tempus pariendi, ſeniores. Sed ſiue matres ſiue fœtus intelligas, eadem omnino ſententia: ſimiliter enim, ut docet Hippocrates, & ualent, & non ualent. Niſi fortè non ad imprægnationis tempus, ſed ut ego quandoq; ſuſpicatus ſum, ad ætatem prægnantis hæc ultima aphoriſmi pars referatur, quaſi docente Hippocrate, ut cautè adoleſcentulas ſenioreſq; prægnantes etiam in tribus illis medijs menſibus purgaremus.

Sed relicta noua expoſitione, illud potius quod maioris momenti eſt, ueſtigemus, Quot dierũ menſes ſint, qui ab Hippocrate utrobique nominantur: ſiquidem ipſemet Hippocrates in tertio libro Prognoſticorũ docet, neq; mẽſes, neq; annos poſſe integris diebus numerari. Et eum locum enarrãs Galenus, menſem omnẽ minorem eſſe ait triginta dierũ, maiorẽ uero nouem & uiginti: menſemq; apud antiquos Græcos uocatũ, tempus medium duorũ ſolis & lunæ congreſſuum. Sed & Hippocrates ipſe in libro de ſeptimeſtri partu, duos menſes ait in nouem & quinquaginta ferè diebus abſolui: & decem, ſeptem dierum quadragenis. Quæ uera nõ eſſent, ſi ſingulo menſi triginta dies daremus. Vbi etiam aduertendum, Hippocratem multum

Menſis ſignificatũ apud antiquos Græcos.

multum in prægnante muliere quadragenis tribuiſſe: ut hinc etiam fortaſſe accipi poſsit ratio, quare tertius quoq; menſis inter bonos ſit computãdus. Inchoat enim die ferè decimaſexta poſt primã quadragenam, quã peſsimã eſſe dicit Hippocrates, & præcipuã ad abortus faciendos. In quo tempore, ſexdecim uidelicet dierũ, ſi quid imbecillitatis ex prima illa quadragena fœtui cõtractũ eſt, potuit emendari: quod præcipue in fœmella cõtingit, cuius formatio in quadrageſimoſecũdo die completur. Serius enim quàm mas & formatur & mouetur: nam magna ex parte ante quartũ puella nõ mouetur, quũ mas moueatur in tertio. Vt hinc etiam pateat uia, per quam quis noſtram dubitationẽ effugiat, ſi uidelicet dixerit, prægnantẽ ex mare, menſe tertio fieri ualidiorem: ex fœmella, in quarto: deq; hoc in Aphoriſmis, de illa in Epidemijs Hippocratẽ loquutũ. Sed & tertia quoque occurrit fugiendi uia, ſi dixerimus, in apohoriſmo de tolerantia purgationis per pharmacum agitatorium loquutũ: de potẽtia uero reſiſtẽdi morbis & ſymptomatibus, in Epidemijs. Quæ reſponſiones in clamoroſis quidem diſputationibus, quæ captandæ potius popularis auræ, quàm ueritatis indagãdæ gratia fiunt, uideri poſſunt probabiles: re autẽ ipſa nõ plenè intellectũ quietũ reddunt. Quare, mea quidem ſententia, primæ quis tutius inhærebit. Tuum tamen erit, acri tuo ingenio & exacto iudicio tam hæc quàm alia quæ à me ſcripta ſunt, diligenter examinare, calculumq; uel album uel nigrũ ſingulis porrigere: utrunque enim æqui boniq; cõſulam, modo me ames: quod ut facias, etiam atque etiam rogo. Vale uir eruditiſsime, meiq; obſeruantiſsime. Ex Ferraria, V. Calend. Octobr. M. D. XXXIII.

EPIST. II. Pro domino Iacobo Hephtho Boëmo, interdiu imbecilliter, ueſperi parum, noctu nihil cernente, niſi lumẽ lucernæ geminatũ.

ADVERSA ualetudo, quę paulò poſt tuũ à nobis diſceſſum, quadraginta ferè dies me lecto iacere coëgit, profitendiq; publicũ munus, cuius tempus antequam plenè cõualuiſſem aduenit, fecerũt ut deſiderio tuo ſatisfacere nõdum potuerim. Nunc tandem occaſione horum trium dierum captata, quibus ceſſare à publicis lectionibus nobis cõceſſum eſt, arrepto ſtatim calamo, impellente Sinapio, rem ipſam aggrediar.

Queſtus apud me es, quòd interdiu imbecilliter, ueſperi parũ, noctu præter lucernæ geminatũ lumen, uix aliud cernas. Horũ ſymptomatũ duo prima ad deminutã, tertiũ ad corruptã pertinẽt uiſus operationẽ: fiuntq; omnia ab ægritudine, tum in ipſo primo uiſus primario inſtrumẽto, cryſtalloide uocato: tum in oculi humoribus & tunicis illi ſeruiẽtibus conſiſtente. Quæ quidem ægritudo ad genus malæ compoſitionis ſpectat. Eſt enim obſtructio duplicis uiæ, illius nempe per quã uiſibiliũ ſpecies ad cryſtalloidem deferũtur, & eius quoque

quoque quæ cryſtalloide ad neruos uiſuales. Fit autē hæc obſtructio à craſsis humoribus meatus occupantibus: qui, ut ego per exiguā illam cōſuetudinē, quā tecū eo tēpore habui, quo in noſtro hoc collegio doctorū inſignia ſuſcepiſti, potui conijcere, pituitoſi potius ſunt, quàm atrabilarij: hæc enim præ ſua craſsitie & lentore ægre interdiu, ueſperi ægrius, tranſitū ſpecierū admittūt. Addita uero noctis obſcuritate, exiguū illud lumen, quod ſolis radijs aliquantiſper fouebatur, ita extinguitur, ut ne lucernæ quidem integrū lumen admittat: quare per duas ueluti feneſtras ingrediens, rem unam duas uideri facit, nō ſecus quàm in ebrijs, uini uapores ſolent efficere, cuſpide uiſualis coni nō ualēte in uno pūcto tantā craſsitiē penetrare.

Vt ergo iam ad curationē ueniamus, humana manu amoueri hæc ſymptomata nō ualent, niſi craſsi illi humores è ſede quā occuparunt, dimoueantur. Quod quum fieri aliter nequeat, quàm per medicamina, quæ ualidam uim habeant & attenuandi & exiccandi, neque hæc tutò adhiberi poſsint capite oppleto: ſicuti neque caput quoq; ipſum euacuari, toto prius corpore nō euacuato: primo erit corpus uniuerſum, ſecūdo caput, tertio oculus euacuādus. Totius corporis euacuatio à ſectione uenæ incipienda eſt, illius præcipue quæ in cubiti exteriori parte demōſtratur: per eam enim & reuulſio fiet & euacuatio, nōnihilq; fortè materiæ in capite contentæ euacuabitur. *Corporis euacuationē à uenæ ſectione auſpicandam.*

Secta uena non ab re fuerit purgatorio medicamento pituitā educere. Quod ut cōmodius fieri ualeat, eius primo craſsities & tenacitas erunt potu ſubmouenda, qui recipit: Aquæ in qua fœniculi uel ſemen uel radix decocta ſit, tres uncias, oxymelitis binas: quo potu ter per horā ante cibum hauſto, in aurora hæc catapotia deuorentur: Agarici grana triginta ſex, Tralandal uocatorū grana duodecim, nucis myriſticæ tantundem, diagridij grana tria, cum abſinthij ſucco, ciceris magnitudine catapotia adformentur. *Pituitæ purgandæ ratio.*

Vniuerſo corpore per hæc duo euacuato, ad capitis euacuationē accedendum: quam & ipſam primo per earum uenarum ſectionem faciemus, quæ prope maiores, hoc eſt, interiores angulos oſtenduntur. Quæ ſi fortè uel lateāt, uel imperitus ſector eas ſecare non auſus fuerit, uicem earum ſuppleat uena frontis media, uel hirudines eiſdem locis admotæ. Poſt hanc ſanguinis euacuationē, bidui intercedente quiete, mane cœna bene concocta, penna in ſequenti oleo intincta, in utranq; narē intime adigatur. In nobilis meri uncijs duabus tandiu bulliant res, quæ ſtatim ſcribentur, ut uinum ad unicam unciam redactum ſit: Sampſuchi ſicci, rutæ ſiccæ ana ℨ.1. piperis albi ℈.2. ellebori albi ℈.1. Hęc omnia in craſſum puluerem redacta, ubi in uino, ut dictum eſt, bullierint, abijciantur: uinoq; ſuperſtiti à puluere excolato, binæ unciæ olei laurini adijciantur, ſimulq; in duplici uaſe ad uini conſumptionem ebulliant. Sed & eiuſdem olei calidi gutta, citriq;, auri inſtilletur, meatuſq; auriū poſt inſtillationem goſſapio moſchato obturentur. Fiat autem hoc duabus à cœna horis, ſimulq; auellanæ magnitudine, ſequens antidotum deglutiatur: Myrob. cheb. conditarum ℥.2. pulueris ſeminis fœniculi & rutæ

ana ʒ.1. zingiberis ℈.2.mellis roſacei ℥.1. Quarto tamen uel quinto quoq; die,antidoti loco una ex catapotijs deglutiatur,quæ recipiũt: Pilularũ cocchiarũ ℈.2.lucis ℈.1.diagridij, gariophyllorũ ana grana ſex,cum aqua berbenæ.Fiant pilulæ tres. Vbi uero per hæc auxilia caput leue factũ uideatur,oculi cum hac aqua poſt narium expurgationem abluantur : Berbenæ,rutæ ſylueſtris (ſi haberi poteſt,uel domeſticæ,ſi ſylueſtris nõ inueniatur) criſtæ gallinaceæ, quam ſclareã uocant,ana ℥.1.chelidonij ℥.s.ſeminis fœniculi ℥.1.s.in libris duabus uini,uaſe æneo uigintiquatuor horas madefacta,per æneũ etiã uas conſueto apud chymicos modo,ſimul cum ipſo uino deſtillentur,in æneoq; uaſe bene obturato,aqua quæ manauerit adſeruetur. Ex cuius lotione per quindecim dies facta,niſi ſymptomata uel in totum leuata ſint,uel manifeſte mitigata,uni illius aquæ parti,media hirci ni fellis portione addita collyriũ paretur,quod diductis palpebris ſupra oculi pupillam,ſupino capite immittatur. Accedere autẽ omnibus his debet congruus uictus,ita ut crapula,ebrietas,uenus, fumus, puluis,meditatio,& lectio à cibo, labor, curſus, meridianus, longiorq; ſomnus,immodica uigilia,æſtas,frigus,uentus,præcipue auſtrinus,ira,rixa,clamor,merum,turbidior fortiſq; ceruiſia, legumina,magni piſces,antiquæ carnes, creber braſsicarum & lactucarum uſus,& demũ quæcũq; replere turbulentis uaporibus caput poſſunt, euitẽtur. At ſi fortè ſeruatis quæcunq; ſcripta ſunt, parũ te profeciſſe cognoueris,ineunte uere reiteratis quæ ſcripſimus euacuationibus,ad fortiora auxilia ueniendũ.Inter quæ præcipuũ eſt,ut laqueus ex equinis ſetis obtortis contextus, perforata duobus foraminibus ceruicis cute, inſeratur in ea parte quæ occipiti eſt proxima : ex eo enim ſingulo die moto,fit,ut ad patentia illa uulnera, materia deriuetur,quæ defluere ad oculos conſueuerat : quo prĉſidio niſi res ex uoto ſucceſſerit,ante æſtatis initium,ad uſtionem uerticis ueniendum,quæ ad os uſq; perueniat,ulcusq; poſt caſum cruſtæ remanẽs, per quadraginta dies,cicere,aliáue ſimili re intromiſſa apertũ cõſeruandum. His præſidijs,luce prima,quæ illuminat omnem hominẽ uenientẽ in hunc mũdum,adiuuante,ſpero te oculorũ tuorũ lucẽ & conſeruaturum & aucturum. Ex Ferraria, M. D. XXXIII.

EPIST. III. Ioannes Manardus Symphoriano Campegio,Equiti aurato,Lotharingorumq; archiatro, de Cyanei lapidis uſu, Ocimo, Parthenio, ac Limonio.

CVM anno ante hũc uigeſimo Pannoniã petiturus eſſem, Ticinẽſis quidã,meus in medicina diſcipulus,libellum mihi dono dedit,in quo nonnulla in philoſophiæ,medicinæ & theologiæ ſcientijs, partim per te cõmentata,partim ex præclariſsimis autoribus collecta,legebãtur. Quẽ ego librũ mecũ in itinere indiuiduũ comitẽ habui,& quotieſcunq; præſtabatur occaſio,magna cũ animi uoluptate perlegi.Ex qua lectione factũ eſt,ut poſthac te ſemper magnopere & dilexerim,

dilexerim,& obſeruauerim,& quæcũq; abs te edita cõmentaria intelligebã,diligenter inquirerem,& inuenta magna cũ auiditate perlegerem.Volui autẽ ſæpenumero meam hanc in te obſeruãtiam, apud te per literas teſtatã facere:ſed deſiderium hoc meum in Pannonia primum retardauit,quòd inter illam gentem & Gallicã rara admodũ erant commercia.In Italiam uero reuerſo,atq; in eodem deſiderio perſeueranti,tandem neſcio quo fato,Ioannes Campegius tibi ex fratre nepos,& tanto patruo digniſsimus,tuo me nomine humaniſsime ſalutauit:quem certe nõ permiſiſſem,ut ad te ſine meis literis rediret,ſi promiſsis ſtetiſſet:hoc eſt,ſi,ut ſpopõderat,hâc iter in Galliam feciſſet:quod tamen non ſua culpa,ſed domini imperio factum puto.Tu uero,qua es benignitate præditus,officiũ meum nõ literis modo,ſed muneribus quoq;,quæ bonus quiſq; orientalibus gemmis prætulerit,cogitatũ meũ tã diuturnũ anteuertiſti.Libros enim miſiſti,uel potius theſauros,quos in literarium ærarium pòſt penè infinitos,nuperrime contuliſti.Quibus nominibus me tibi tantum debere ſentio,quantum nec ſi Neſtoreos annos mihi Deus optimus donarit,unquam poſsim perſoluere.Ne tamen ingratitudinis nomine(quod ſemper abhorrui) à te penitus grauarer,cœpi per hortum tuum Gallicũ lento gradu expatiari,floresq; quibus paſsim uernat, ſuſpenſa manu colligere,cauens ne aliqua latitãs fortè ſpina me incautum compungeret.Nihil autem inueni quod me tantũ pũgeret,ſed nõnulla quæ me ſimul cũ alijs attingerent:plura tamẽ præ illis fuerunt,quæ mihi adblandirentur.Verum dũ ſpinas caueo,imprudens lapidem offendo,inter molles herbas deliteſcentem : criſtas enim iam erexeram,doctiſsimum me uocari audiens:quum tamen(tanti nomen illud cõſtat)nec dignum me putem,qui inter doctos numerer,contentus inter eos haberi,qui doctos ita & ſequuntur & admirantur,ut tamen ueritati ſemper plus tribuãt, quàm cuiuſcunq; autoritati.Fecit autem hic ueritatis amor, non contradicẽdi, ut ais,ſtudium,quod ſemper à me alienum fuit,ut à Leoniceno,homine certe cui honorem maximũ debet noſtra ætas,homine tamen, aliquãdo diſſentirẽ:ut in hoc ipſo lapide Cyaneo,de quo,tacito tamen ob reuerentiam nomine, ita ad uerbum ſcripſi:Ego his non acceſſerim,qui nõ ſecus ac pernicioſiſsimũ uenenũ hũc formidant: experientia enim certa ſcio,quòd ſi bene abluatur,multum iuuat, & uel nihil,uel parũ lædit.Cõtra quæ uerba tu quaſi cũ bile inſurgis,dicens:Sed ego certe ſcio, quòd qualitercunq; abluatur, ſi ſumatur à Chriſticola,multũ nocebit,ac tandem lædet plurimum.Scias autẽ & hoc uelim,mi Symphoriane,me neque hoc,neque aliud ceu expertũ laudaſſe,de quo non certã habuerim experientiam: alioqui neq; eſt apud nos adeò inexpertus pigmẽtarius,ne dicã medicus,qui huius lapidis incolumitatẽ non habeat exploratam.Nuſpiam uero legi, ueros Chriſtianos magis quàm Iudæos & gentes debere hunc lapidem formidare.Sed lapide hoc in ſuo loco relicto, reliquum horti tui,ſine aliqua tamen bile peragrantes,nullibi mentionem Manardi prẹter ꝙ honorificam inueni,cognouiq; in plerisq; locis mea tibi nõ

diſplicuiſſe:quare ut tua quoq; uiciſsim à me probentur,neceſſe eſt, niſi uoluero penitus ruſticus uideri. Amplector igitur ſtudium,laudo diligentiam,ingenuitatem exoſculor.Inter multa tamen quæ placent,nō eo inficias,quædam mihi occurriſſe,quę niſi aliter intelligātur quàm ſonant,non mihi uſquequaq; probanda uideātur:quę,quoniam id à me efflagitas, non uerebor adnotare, nō quidem ut tecū talionis agam,cuius tot in me ſunt beneficia, ut leuem illam calumniam,imò etiā longe maiorem debeant obnubilare,ſed potius ut tibi de me bene merito,& cui uſq; ad aras debeo,morem geram.

In primis itaq; mihi non placet,quòd omnia purgatoria medicamenta fortia,dicantur pernecantia,& penitus abijciēda.Neq; uſquā hoc dixit Galenus,alioqui ſecum aperte pugnaret,quum & ſcāmonio,& elleboro,& colocynthide crebrò utatur,ut per totum ferè librum de compoſ.medic. ſecundum loca manifeſte demonſtratur. Neq; ſecundo lib.de uictu morbo.acuto.id ſcripſit,quod tu, malum interpretē ſequutus,ad tuā ſententiā affers roborandā, ſed contrarium potius.Verba enim Galeni utcunq;(fideliter tamen)interpretata,hæc ſunt:Vna eſt cautela,ne lædant purgantia pharmaca,ut non ſolum ſit purgans pharmacum,intemperatum ſcilicet & impermixtum alijs quæ obſcurare apta ſint eius malignitatem. Cōtraria enim eſt natura omnium purgantium pharmacorū,naturis corporum quę purgantur,& ut quiſpiam dixerit,pernicioſa, & ipſorum uenenum. Quemadmodum autem papaueris lacrymæ,mandragoræ, hyoſcyami,atque aliorum multorum talium pharmacorum, quæ contraria noſtris ſubſtantijs & uiribus ſunt,& apta corpora corrumpere, exiguam partem aliquam accipientes,magnis eorum fruimur emolumentis:ita & cum purgatoria contrariam naturam habeant noſtrorum corporum naturæ,exiguam quandam eorum ſubſtantiæ partē abſcindentes,ad noſtrum utimur emolumentum. Hæc ſunt Galeni uerba,laudātis potius quàm dānantis,ut conſtat,horum medicamētorum uſum. Qui nec etiam(ut tu reris)minoris malitiæ eſſe elleborum quàm ſcammonium,in eadem ſcripſit commentatione. Sed in fine quidem pręcedentis cōmentationis,non elleborum ſcāmonio, ſed eius hieræ quæ per colocynthiden uario modo paratur,eā quæ elleborum recipit,ei in dolore lateris prætulit,quæ recipit ſcammonium. Quod etiam eodem capite ſcribitur,drachmas 2.ellebori interimere,bonis autoribus,Plinio uidelicet,Oribaſio,ut Arabes omittam, aduerſatur.

Ea præterea quæ ex antiqua libri tertij de ſimplicibus medicamētis traductione afferuntur,nō ſatis fideliter uerſa ſunt. Sic enim Latine ſonāt:Omnino quidē ſimilitudinē quandā habet purgās pharmacū,uni ex humorib.q̃ in nobis ſunt:nō tamē in uniuerſum miſcetur ei aliqua uenenoſa poteſtas:quare neq; in uniuerſum lædet nō purgans,ſed concoquetur,& talē gignet humorē, qualē trahere aptum erat.Hæc Gale.aſſerens omne quidem purgatoriū pharmacum ſimilitudinem habere cum aliquo noſtrorum humorū,nō tamen habere ſemper ſecum commixtam uenenoſam uim.

Capite quoq; de ocimo, ex Dioſco. ſentētia res ei adſcribitur, cui ipſemet Dioſco. & alij boni autores aduerſantur, eius uſum damnantes tanquā mali ſucci, difficilis cōcoctu, redūdātis humoris, & uiſum obſcurātis. Putauerim tamē librarij potius, quàm tuo uitio cōtigiſſe, ut oculorum claritatem facere dicatur. Male uero ſibi conſuluiſſe Gallos, qui eo pro cibo, ut ſcribis, uti cœperunt.

In Parthenij nomine aperta proculdubio eſt æquiuocatio, ſicuti & in amaraco. Amaracus enim quæ nomē amaracino unguento dedit, herba eſt ſuauiſsimum ſpirans odorem, de qua Dioſcorides ſub nomine ſampſuchi ſcribit lib. 3. A qua omnino diuerſa eſt ea, de qua eodem lib. ſcribit ſub Parthenij nomine, quę, ut ipſemet ait, odore uiroſo eſt. Vtraq; harum notiſsima eſt: prima quidem ſub nomine maioranæ, ſecunda ſub nomine matricariæ, uel ut noſtris mulieribus magis placet, marellæ.

Non contemnenda quoq; æquiuocatio facta eſt in Limonij nomine: de fructib. enim qui nunc limones dicūtur, & ad lautitiem mēſis petuntur, uel non meminerunt antiqui, uel ſub nomine citri. Limonium uero de qua ſcribit Galenus lib. 7. herba eſt, nomē habens, ut inquit Dioſco. quia in pratis naſcitur, & paluſtrib. locis. Neq; quēquā mouere debet fructus nomē, ſiquidē & ea uoce, hoc eſt, *λειμών*, etiam in herbis Græci utuntur. Mitto differentiā inter cytinon & balauſtion, ꝙ in ea falli quiſpiā poſsit citra uitę humanę præiudiciū.

Hæc ſunt, mi Symphoriane, quę perambulanti tuos amœniſsimos hortos, imbecillibus alioqui meis pedibus occurrētia, greſſus meos aliquantiſper retardarunt, quæ ideo ad te ſcripſi, quòd & tu petíeras, & ut etiā agnoſceres reliqua omnia à me albo calculo eſſe ſignata, totumq; hortum eſſe me diligentiſsime perſcrutatū. Quam diligentiā ſi tu quoq; in examinandis meis nugis adhibueris, non dubito, quæ tua eſt perſpicacia, ne multa inuenias, quæ maiore cenſura, quàm id quod de Cyaneo lapide ſcripſerā, digna ſint: quod tātū abeſt ut ęgre laturus ſim, ut magis tibi uel hoc nomine debiturus ſim, quàm ex alijs in me collatis beneficijs. Campos quoq; tuos Elyſios, ſed cum feſtinatione, luſtraui: qui mirum in modū mihi arriſerunt. Legam, Deo uolente, poſthac cūctatius, & quid de his ſentiam, quod magnū omnino erit, ad te ſcribā. Hoc tacere nō poſſum, plus tibi uel ex hoc commentariolo debere tuam Galliā, quàm olim ſuis Druidis. Vale Galliæ ornamentū, &, quod facis, perge bonas mentes iuuare, tibiq; immortale decus & patriæ, imò toti Chriſtiano orbi maximum emolumentū parere. Ex Ferraria, 3. Nonas Quintiles, 1533.

EPIST. IIII. Io. Manar. Gaſparo Marcello philoſopho excellētiſs. obſtructione uiſualiū neruorū laborāte.

VELLEM celeriorē fuiſſe tabellariū, qui tuas ad me literas attulit: decimoquarto enim calēd. Martias datę, ipſis mihi calendis ſunt redditæ, eo uidelicet die, quo poſt Larnales ferias, publicum profitendi munus mihi erat redintegrādum. Nā ſi congruo tēpore fuiſſent

redditæ,dũ alij genio indulgebant,ego ſaluti tuæ omnẽ operam & diligentiã nauaſſem.Quod ad hãc diẽ facere cũ nequiuerim, tuum erit meam hanc moram boni conſulere,celeritatiq; & anguſtiæ temporis ac imbecillitati meæ,(chiragra enim, podragra & febre per hæc tẽpora laboraui)cõdonare,ſi mea hæc minus expectationi tuæ, quam de me maiorẽ longe quàm merear habere præ te fers,reſpondebunt.Tantũ enim ea attingã,quæ ad ſalutem tuam conſequendã magis uidebuntur opportuna:multa ſciens uolensq; prętermittens, quæ ad artis potius oſtentationẽ,quàm uſum eſsent accõmoda. Ratio enim per ocium copioſius reddenda eſſet,cur imagines illæ modo cominus,modo eminus,modo maiores,modo minores,& albæ uel nigræ aſsidẽtes uel tremulæ ſe repræſentent.Verũ longiore circa hæc diſputatione in tẽpus locumq; reiecta,rem ipſam,curãdi ſcilicet præſeruandiq; methodos aggrediamur:illud tãtum præfati, ſine quo nec curatio,nec præſeruatio,cauteláue inueſtigari,nedum fieri recte poteſt,affectionis uidelicet ipſius,de qua quereris,eſsentia.

Vidiſse te ais,iã agitur quintus annus,in oculo dextro duas imagines,unam quidem albam & tremulam,alteram nigram,muſcã repræſentantem. In ſiniſtro plures,in longũ porrectas,ferè cõtinuas: primo tamen autumni tempore,menſe uidelicet Nouembri, unicã in ſiniſtro oculo cõparuiſse.Sequenti anno in fine ueris mẽſe Maio, in dextro albam tremulam,quæ per decem cubitos diſtare uidebatur.Facta uero purgatione,adhibitoq; collyrio,non multum tamen uehementi,uiſum eſſe tibi tunicas oculorũ diſrumpi:quare collyrio dimiſso,menſtrua per pilulas purgatione,præeuntibus nõnullis ſyrupis,ad menſem uſque Maij,anni M. D. XXX.uſus,cum nocumentũ potius quàm iuuamen perſenſiſses,in ſiniſtro præcipue oculo,quo magis uales,ad cõmune medicorum & ægrotorũ auxilium, medicatas uidelicet aquas,confugiſti.Aponi igitur fontis aquas nõ ſolũ,ut moris eſt,bibiſti,ſed & cadentis ex alto ictũ in capite pertuliſti,ex quibus plus læſus quàm adiutus es.Imago enim illa alba quæ lõgius uidebatur,uiſa eſt propior fieri,additæq; ſunt binæ,altera muſcæ ſimilis,altera lõge minor.Quæ uero ſiniſtro oculo obuerſabantur,ad maiorem molem deuenere,licet nõ adeò diſtare uideantur.

Addis præterea annum te agere XXXV. bilioſa eſſe temperatura,graciliore corporis habitu,exiguis uenis,optima memoria,ingenio mediocri,oculos habere humidos,& ad tactum calidos, cum manifeſtis uenis. Omnibus his diligenter conſideratis,addita etiã mea aliqua cõiectura,neq; enim omnia particularia ſcripta ſunt,præſertim unum quod multũ ad rem facit,an uidelicet diligenter conſideranti tuas pupillas,perturbatio aliqua demonſtretur,iudico certe te paſſum ſymptoma,quod Græci παρόρασιν,hoc eſt,obuiſionem, libri ex Arabica in linguam Latinam uerſi,imaginationẽ uocãt,atq; id quidem oculos primario affectu,non per purum conſenſum laborantes:quod quidem ſymptoma ad actionem corruptam, ueluti ad genus ſpectat:uides enim quæ uideri ab oculo ſano non debent,nec ab alijs uiſuntur.Pendet autem ſymptoma hoc à morbo in uia, ob-

ſtructione

ſtructione uidelicet inter corneam membranam & cryſtalloidem uocatam conſiſtente: quæ licet à uaporibus de uentriculo eleuatis interdum fieri poſsit, conijciendum tamē factā ibi potius eſſe, quàm fieri: alioqui nec imagines illæ tandiu perduraſſent, nec aſsiduæ eſſent, ſed & purgationibus toties factis, aquisq; ebibitis, uel penitus amotæ, uel diminutæ potius fuiſſent quàm exhauſtæ. Putauerim igitur humorem ad eam regionem deſcendiſſe, qui tenuem inibi naturaliter conſiſtentem, plus minúsue, uarijsq; in locis diſſecet: neq; omnino uniformis ſimilarisq; ſit, ſed ex diuerſis partibus conſtet, craſsioribus, tenuioribúsue, cōtinuis etiā & diuulſis: & ubi tenuior, ibi imagines magis ad album uergunt: ubi craſsior, magis ad nigrū: ubi in plures particulas diuulſus, plures ueluti culices uel muſcas muſcionésue repræſentet: ubi continuus & oblongus, ueluti filamēta quædam demonſtret. Moueri autem huiuſmodi imagines, ex ſpiritus uiſualis ad ea loca accedentis mutatione, concurrente etiam ea quæ fit ab exteriore lumine agitatione. Scimus enim oculos nedum imbecilles ac languidos, ſed robuſtos & fortes, ex uehemētiore, uel etiam mediocri luce repentè ingruente ualde commoueri, & ueluti radios quoſdam intra ſe gignere. Fieri præterea hūc præternaturalē humorem, modo cryſtalloidi, modo corneæ uiciniorem: priúsque fuiſſe huic, poſt aquarum uero uſum illi magis propinquum: atque ex hoc fieri ut quæ prius diſtantiora, poſthac uiſa ſint propinquiora. Diſtant porrò iſtæ imagines inter ſe plus minúsue, iuxta facientium eas humoris partium, maiorem minorémue diſtantiam. Videturq;, ut iā dictū eſt, ibi albiores, ubi humor eſt tenuior: ibi nigriores, ubi magis craſſus. Nondum tamen ad tantam craſsitiem deuenerunt, ut uiſum in totum in aliqua oculi parte poſsint auferre: quod ſi fieret, ubi muſcæ apparent, res quæ extrinſecùs uiſendæ occurrunt, feneſtratæ apparerent: & ubi lineæ uiſuntur, res quantumuis integræ in plures partes diſſectæ demonſtrarentur: & ſi demum coirent ſuffuſione iam completa, incepiſſe enim eam puto, uiſus in totum perderetur: quod ne fortè contingat, Deo optimo auſpice, pro uiribus doceamus. Ad hoc enim prohibendum, parte artis indigemus quæ præſeruatiua nuncupatur: ſicuti ad delendum quod iam factum eſt, curatiua. Duæ autem hæ artis partes adeò in noſtro caſu inuicem connectuntur, ut curatio magna pars ſit præſeruationis. Si enim id quod iam factum eſt ſuſtulerimus, bona pars præſeruationis ſimul abſoluetur, ſublata uidelicet ab oculo ea materia, quæ ſi denſior fieret, plenam gigneret ſuffuſionem.

Prima igitur nobis occurret intentio euacuandi ab oculo eā materiam, quæ obſtructionem in uiſualibus uijs faciens, idoneum prohibet oculorum uſum. Verum quia hæc uacuatio fieri nō poteſt, niſi per medicamenta quæ magnā uim habeant diſcutiendi, quæ utiq; ſi repleto capite adhiberentur, plus eſſet id quod traherent, quàm id quod diſsiparent: propterea altera nobis occurrit intentio, capitis uidelicet euacuatio. Verū quia caput euacuari nō debeat, nec bene poſſit, toto corpore oppleto, ideo tertia præſtò nobis eſt intētio, totius

uidelicet corporis euacuatio.Demum,quia accedente etiam, quod uix fieri poteſt,cõgruo in omnibus rebus uictu,uapores ſemper ceu leues ſuperiora petentes,caput,& conſequenter oculos,iam ex longo morbo imbecilles,oblæderent,quarta erit intentio,ut omni ingenio retrahantur & deriuentur. Sic igitur iam quatuor,uel ſi uis quinq; intentiones inueſtigauimus,quæ ad præſeruationem & curã ſunt neceſſariæ,quas ordine quodam exequi nos oportet,ut ſcilicet illæ primo exequutioni mandentur,quæ in reſolutiuo noſtro progreſſu ultimo loco ſunt inuentæ,totius nempe corporis euacuatio, & materiæ ad oculos fluentis auerſio.

Ab his igitur inchoantes, magnitudine affectus nobilitateq; patientis membri conſiderata,necnon oculorũ calore cum rubore & uenarũ apparentia,ubi uis cõſtet,de quo minime ambigo,ſecandam exteriorem cubiti uenã iudico, eam uidelicet quæ humeraria appellatur,extrahendũ tamen non multũ ſanguinis,quoniã,ut ſcribis,exiles tibi ſunt uenæ.Satis igitur fuerit, à quatuor ad octo uſq; uncias hauſiſſe.Id uero latus eligendum quod è directo ſe habet oculi magis læſi.Seruiet enim nobis huius uenæ ſectio ad euacuandũ totum corpus,& ad materiã ad ſuperiora fluentem retrahendam. Poſt hoc, quia materia,ut diximus,craſsitiem quãdam habet,quo purgatio melius fieri ualeat,ipſam per hãc potionẽ tribus diebus mane ebibitam ſecabimus.Betonicæ nobilis & ueræ manip.3.bulliant in lib.1.s.aquę fœniculi tãdiu,donec tertia pars ſit cõſumpta:eaq; aqua quæ ſupererit in tres partes æquas diuiſa,ſingulæ parti oxymelitis ſimplicis ℥.1. ſuperaddatur,quæ cõcocta præcedenti cœna,mane ebibatur. Interim quoq; ad eundem finem,comę fœniculi in iure quo pro cibo uſurus es,decoquantur,pariterq; in uino quẽ potabis eædem comæ per integrã ante potũ horam madeſcãt. Attenuata iam aliquantiſper per tres dies materia,ſummo mane pilulæ deglutiantur,quæ habent,Pilularũ lucis ℈.2.cocchiarũ ℈.1.quæ mixtæ horas decẽ in fœniculi ſucco maduerint. Veſperi eiuſdẽ diei duæ drachmæ huius miſcellæ hora ſomni accipiantur, Seminũ fœniculi,ſeſeleos,nucis myriſticæ ana ʒ.1.ſucci fœniculi ℥.s.mellis roſacei quantum ſatis ad conficiendum electuarium uocatum. Altero die mane ſemuncia eiuſdẽ electuarij, cõcocta bene cœna accipiatur,quem trium horarum ieiunium ſubſequatur:per tres deinde ſequentes dies mane potio bibatur,quæ recipit,Seminis fœniculi oriẽtalis,ſi haberi poteſt,uel noſtratis in mõtibus nati ʒ.tres,bulliant in lib.1.s.aquæ,donec tertia pars deſit,diuiſoq; toto decocto in tres partes,ſingulæ parti uncia oxymelitis compoſiti ſuperaddatur. Completa uero triduana hac potione,catapotia mane accipiantur,quæ habeant pilularũ lucis ℈.1.cocchiarũ duos, & per octo horas in ſucco berbenæ maduerint:& ſequenti die in aurora,media uncia electuarij ſuperius deſcripti,cui drachma una pulueris gariophyllorum ſit adiecta. Quo etiam electuario placet ut ueſperi hora (ut diximus) accubitus ſemper utaris: primo quidem eo modo,quo deſcriptum antea fuerat:poſt hanc uero ſecundam purgationem,adiecta ſemper pulueris gariophyllorum ſemidrachmã.

Acceden

Accedendum deinde ad tertium potionum ordinem, quæ conſtent ex decocto chelidonii herbæ, adiecta cuilibet potioni ſcillitici oxymelitis uncia: qua potione (ut in alijs diximus) ter ſumpta, ſequenti aurora hæc ſumantur catapotia: Pilularum cocchiarũ ʒ.2. Sine quibus ʒ.1. madeſcant in ſucco chelidonij horas decem, inſperſaq; aceti ſcillitici gutta conformẽtur. Eiſdem quoq; intentionibus non inutilis erit uomitus, modo abſq; magna ui ac uehementiore capitis cõmotione prouocari poſsit. Peractis uero hiſce nota dignis prǫſidijs, per quǫ non ſolũ totius corporis euacuatio; ſed materiæ etiã retractio fieret, ad alia properandũ, per quæ & deriuatio cõpleatur, & caput quoq; ipſum uacuetur. Fiet primum per cucurbitulas, diſſecta cute, primo quidem inter ſcapulas, deinde occipitio admotas. Secundo per ſectionem, ſi apparuerint, earum uenarũ quæ prope interiores oculi cãthos ſunt: uel ſi illæ ſecari non ualeãt, hirudinibus primo poſt aures, deinde temporibus appoſitis. Tertio per ea quæ uel naribus infuſa, uel manſa, uel gargarizata materiam euacuant: quæ tamẽ prudenter adminiſtranda ſunt, ne caput nimium exagitantia, plus obſint quàm proſint. Sint igitur & natura ſua mitia, & quantum fieri poteſt, blande adhibeantur. Satis itaq; fuerit, betæ ſucco butyro cõmixto, nariũ alas penna interius inungere, paſſulaſq; cum thure & nuce myriſtica, quam moſchatam uocant, mandere, & oxycratum parũ acidum, in quo fœniculi ſemina & roris marini coma bullierint; gargarizare. Verum licet deriuẽt hæc omnia, atq; aliquo pacto materiã ab oculo retrahant, nõ tamẽ perpetua poteſt eſſe eorũ operatio, ſicuti neq; aſsiduus uſus: ideo aliud machinandum, per quod continuò materia deriuetur: quod optime fiet, ſi duobus foraminibus unico iniectu in cõiunctione occipitij & poſterioris colli factis, chordula ex ſerico uel ſetis cõtexta ita inſuatur, ut ora uulnerũ diu cõſeruet aperta, per quǫ cõtinuo deſtillãtes humores ab oculis deriuẽtur. Nõ omittendæ etiã quotidianæ extremorũ membrorũ frictiones, atque poſt eas eorundẽ cum aqua calida in qua fœniculi herba decocta ſit, ablutiones. Sed & ex cucurbitulis integra cute uarijs locis admotis, non mediocre ſequetur emolumentum: ſicuti & exercitio, quo quãtum fieri poteſt, capite quieſcẽte, manus & pedes moueantur. Et capitis crebra lotio, ex lixiuio in quo ſaluia & chamæmelon bullierint, proderit: & per interualla ſcrupulus unicus uel duo earum pilularũ quas ultimo loco deſcripſimus, duabus uel tribus à leui cœna horis deglutitus. Et per hæc quidẽ tres primæ intẽtiones explebũtur, quǫ fientẽ potius morbum quàm factum reſpiciunt. atque ut ſequẽs eſt, ad cauendum potius quàm ad curandum condũcunt. Supereſt igitur quarta, quæ morbo iam facto debetur, quæ ut primo nobis proponitur, ita non niſi poſt alias executioni mandari perfecte poteſt. Perfecte dico, quoniam nihil uetat, quo minus eam, prima completa purgatione, à leuioribus quibuſdam collyrijs orſi, aggrediamur.

Leuiſsimum eſt, ut in aqua ubi decocta ſit berbena, purum aurum ignitum quinquies extinguatur. Fortiuſculum erit, ſi decoctio in uino fiat, & præter aurum, ignitum quoque æs in eo extinguatur:

quantoq; uinum potentius fuerit,tanto reddetur efficacius. Augebitur amplius uis,adiecto teſtudinis felle uel perdicis, fœniculoq; & berbena. Completa uero ſecunda purgatione,chelidonio poteris uti:& peracta tertia,ſuperaddito ſagapenum. Vbi uero deriuationes quoque & particulares capitis euacuationes finem habuerint, nec aliqua ſuperſit in oculo inflammatio,parum quoque euphorbij poterit adiungi.Incipiendum uero eſt à granis quinque pro ſingula uncia:per gradusque creſcendum,ita tamen ut nunquam duodecima pars tranſcendatur,pro duodecim uidelicet drachmis reliquorũ euphorbij drachma. Quòd ſi ex hoc uel alio collyrio ingens ardor ſuboriatur,ſero caprino oculi ſubluantur. Inter efficacia quoque,ſuccus cepæ cum melle numerari poteſt,& ſuccus cyclaminis cum eodem,& gallinæ rubrum ſtercus. Poteſt & id inter potentia numerari,quod recipit,ſucci fœniculi & taurini fellis partes æquales,cum duplo melle.Caput quoque hirundinis in æneo uaſe uſtum,& in tenuiſsimum puluerem redactum,phyſica quadam ui mirabiliter iuuat,ſi uel per ſe,uel cum melle illinatur. Plura addi poſſent, à recentioribus & antiquis medicis in hoc caſu commendata: ſed hæc puto ſufficient, Deo optimo adiuuante:niſi adeò ſuffuſio hæſerit,ut ſola paracenteſi curari poſsit,accedente ſemper congruo uictu, quo craſsiora & ad caput uapores mittentia , maliq; ſucci & humidiora cibaria caueantur. Venti quoque,ſoles,fumus,uina generoſa,cõcubitus,corporis & animi labores,quantum fieri poteſt euitentur. XV. Calend. Maias, M. D. XXXIII.

EPIST. V. Ioannes Manardus P. Nicolao Caſtellano,de falſitate iudiciariæ aſtrologiæ,de bona ſexti climatis temperatura,de ſaccharo, & ligno Indico & Giarcha.

DVPLICI nomine mihi gratiſsimæ fuerũt literæ tuæ: uno quidẽ,quòd graui admodũ oneri(quod dudũ imbecillib. humeris meis aſsũpſerã, uindicãdæ uidelicet à barbarorũ ineptijs medicinę,atq; inueteratis malignisq; ulceribus in ea relictis ſpleniũ,ſi nõ cicatricem afferre,te quoq; ualidiſsimã manũ admouiſſe conſpicio. Altero , ꝙ in his quæ à me antea editæ ſunt medicinales Epiſtolæ,paucula quędã obeliſco perfodiſti,cum ego multo plura eſſe in eis putarẽ,emũctæ naris hominibus,qualẽ te eſſe ſemper cognoui,non placitura, imò pauca in illis ſcribi,quæ non mererentur à tui ſimilib.uel negligi,uel nec legi.Feciſti igitur me,ut uerum ingenue fatear, ex tuis literis audaciorẽ,& meas mihi epiſtolas plauſibiliores ita reddidiſti, ut tẽtare nõ ſim ueritus,an quæ à te taxãtur,poſsim ad aliquẽ modũ defendere.Ea ſi bene numeraui,in tria capita redigũtur.Diſplicet enim tibi in primis quòd aſtronomiã nõ admittã,à Platone, Hippoc. Ariſtotele,Galeno,Auguſtino,Auerroẽ probatam.Secũdo loco nõ probas,ꝙ ſextum clima, quarto quintoq; prætulerim. Tertio nõ uidetur

detur tibi credendum,ſaccharum quod nūc in uſu eſt, fuiſſe Galeno incognitum,cum eius Varro & poëtæ, ante illum per multos annos meminerint. Vt igitur primum aggrediar,ſi aſtronomiam intelligimus ſuperſtitioſam illam ſyderum obſeruationem, per quam futuri euentus ex horoſcopo & uocatis annorum reuolutionibus prænūciantur:& quæ cuiq; negocio peragendo, etiam(ſi Deo placet)ueſti uel incidendæ uel induendæ certas præ alijs horas præſcribit:& cuicunq; de re ſibi ignota interroganti,ex ſyderibus hora interrogationis uel orientibus uel occidētibus, uel ſupra uel infra terram in fictitijs quibuſdam ſedibus,quas domos uocāt, imaginariè potius quàm uerè exiſtentibus,certa ueluti oracula depromat:eam tātum abeſt ut admittam,ut ab omni republica cum ſuis autoribus expellendam,ueluti inutilem,deceptoriam,& omni penitus ueritate carentem,putē. Longior autem fuerim,ſuperfluoq; laborauerim, ſi præſtigioſa eorum dogmata pergam ſigillatim confutare, alioqui ab Ioanne Pico Mirandula,iandudum duodecim libris exploſa: ad quos illi remittēdi ſunt, qui ueritatem in hac controuerſia perfectè ſcire deſiderant. Satis autē in præſentia mihi fuerit tuis reſpondiſſe rationibus:quod certe,ni fallor,unico iacto fundamento non erit difficile. Fundamētum tale erit,ut quotquot à te afferuntur teſtes, non de ſuperſtitioſa illa diuinandi arte loquutos dicamus,ſed de ea quæ motus,ortus,occaſusq; cœleſtium metitur:atq; ex his non hominū fortunas,ſed defectus lunæ uarios,ſolis labores,atq; aëreas mutationes uaticinātur.

Vt enim ab Hippocrate incipiam, nihil in eo inuenio quod iudiciariæ illi adſtipuletur.In libro quidem de Aëre, locis & aquis, qui maxime aſtrologiæ fauere uidetur,quidnam legimus,niſi conſideranda medico anni tempora,uentos,loca,& regiones?Nō enim alia de cauſa caniculæ,arcturi,uergiliarū exortus uel occaſus, ſolſtitiaq; & ęquinoctia conſideranda medico dicit,quàm ut per ea temporum mutationes agnoſcat,cum quibus hominum uentres dixit permutari.Cum igitur hanc tantum ob cauſam afferat aſtronomiam non parum conducere ad medicinam,euidentiſsime conſtat, eum de motrice tātum,non de iudicatoria intellexiſſe.Quod & apertius cognoſcetur totum illum libellum lectitanti:ſiquidem morum, rituum,ingeniorum,ſtudiorum,corporūq; uarietates,non in erroneas fixasq; ſtellas,fortunata,infortunatáue cœli uel partium eius loca, ſed in tēporum,uentorum,aëris,aquarum,terrarum,ciborum & potuum refert qualitates.In Epidemijs quoq; ſi quando Arcturi,Pleiadum,ſolſtitij,æquinoctij,caniculæ meminit,ad circūſcriptionem anni fecit, ut Galenus eum librum exponens apertiſsime teſtatur. Sic & in Aphoriſmis purgationes moleſtas eſſe dixit ſub Cane & ante Canem: non quia ſydus illud purgationibus per ſe aduerſetur, ſed quia, ut idem Galenus ait, exuſta eo tempore noſtra natura, purgatorij uim non ſuſtinet.Exuritur autem eo tempore natura,non quòd ſtella Canis uocata adurendi uim aliquam habeat, ſed ex accidēti noſtro aëri cōtingit:quia dū illa oritur, ſol & uertici noſtro magis propinquat, & in noſtro hemiſphærio longiorē moram trahit.Si enim propria id

Purgatiões ſub cane cur moleſtæ.

Sirij ui fieret, his qui ad antarcticum polum eadem qua nos ad arcticũ uergũt inclinatione, eoſdem quos nobis calores iacularetur: quũ tamen eodem tẽpore maxime algeant, quo nos maxime æſtuamus. Quod certe argumentum uel unicũ, totã ferè aſtronomicam diuinationem tollit, ſignorum uiribus inhærentem, quas in noſtra regione ex ſolis ad ea acceſſu demonſtrat. Sed quo pacto poteſt Hippocrates diuinatoriæ noſtratium aſtronomiæ mẽtionem feciſſe, quum ſupra quadrigentos annos ante Ptolemæum fuerit, à quo ferè, quæ recentiores uſi ſunt, emanauit in totum diuerſa à Necepſi & Petoſiris aſtronomia, quæ tamen ſolo nomine cum motrice conuenit, re tantum diſcrepat, quantum mendacium à ueritate, & figmentum à uera re.

Non eſt igitur ut præſtigioſi iſti diuinatores ſua commenta Hippocratis autoritate tueantur, ſicuti neq; Platonis aut Ariſtotelis: nã & hi nihilo plus aſtris attribuunt, quàm quod Hippocrates, indicari ſcilicet per eorum ortum temporum mutationes. Anni enim partes per ortus & occaſus ſtellarum antiqui diſtinguebant, ceu per rem quæ ad oculos patebat, & ſenſibilior firmiorq; apud omnes gentes erat, quàm digeſtio earum per mẽſes, quorum nec nomina nec numerus eadem erant apud omnes. Numã enim nouimus duos anno ſuperaddidiſſe menſes: & dierum menſium numerum, ſicuti & nomina, ſcimus apud diuerſos fuiſſe diuerſa. Quæ uero in Timæo à Platone ſcribũtur, non de corporibus ipſis cœleſtibus intelligẽda ſunt, ſed de ea mouentibus animabus, quas & deorum dignatus eſt nomine, & idearum (quas in ſe habent) ratione eſſe dixit fati conſcias.

Apud Ariſtotelem quoq; nihil lego, quod me ad credendum iſtis uaticinatoribus cogat. Exploſa enim iãdudum eſt illorum cõmentitia expoſitio, qui id quod in Meteoris, de pluuijs, grandine, uẽtis, terræ motibus, atq; id genus cæteris dixerat, ad omnia quę in terra quomodolibet aguntur, transferebãt. Sicuti & quod de acceſſu & receſſu ſolis, in obliquo circulo, in libro de Cœlo & mundo eſt proditũ. Vt enim negari non poteſt, corpora cœleſtia, & præcipue ſolem ſuo acceſſu & aſpectu, calorem per ſe in nos influere, & ſuo receſſu ex accidenti frigus: ita cõcedi non debet, ut peculiari alia ui, uel nocua nobis ſint, uel ſalutaria. Quare quod Thaleti ab Ariſtotele attribuitur, & Democrito à Plinio, pręuidiſſe ſcilicet eum per aſtronomiam olei penuriã, ſi ex aëris intemperie cõiecturam feciſſe credatur, ut ex Plinio colligitur, hoc non inuiti cõcedimus: ſi de Martis, Saturni, uel alterius ſyderis maligno afflatu, factum ipſum negamus: nec Ariſt. aut Plinij teſtimonia nobis aduerſantur, ſi recte uerba eorum perpendãtur. Attribuunt hoc Thaleti, ait Ariſtoteles, & de eo dici. Et Plinius, Ferunt, inquit, Democritum &c. Quæ uerba non credidiſſe ei famæ Ariſto. aut Pliniũ demonſtrant, ſed eam hiſtoriam ueluti ab alijs proditam enarraſſe. Nec ut oſtendat philoſophiam utilem eſſe ad cõparandas diuitias, Thaletis exemplum affert Ariſtoteles, ſed potius ut oſtẽderet μονοπώλιον ad cumulandam pecuniam multum conducere. Verũ quidnam debet Thaleti de cœleſtibus poteſtatibus credi, quũ eorum ſubſtantiam ignorauerit? aſtra enim terreſtria, & cœlum tectum

ctum

ctum putauit. Quid per motus potuit explorare, qui nondum exacte agnoſcebantur? Quid uero (quiſquis ille fuit qui philoſophorum hiſtoriam texuit, Galenum enim non fuiſſe ſatis conſtat) de uaticinio illo Thaletis ſenſerit, non ualde mihi curæ eſt, ſcieti magnam hominum partem deſiderio noſcendi futura tractos, non ſolum aſtronomiæ, ſed uanioribus etiam diuinationibus fidem mancipaſſe: quanquam, ut uerum ingenue fatear, id in eo libro non memini me legiſſe. Maioris autem momenti apud me eſt Galeni ipſius autoritas, qui in libro de diebus decretorijs, qui proculdubio eius eſt, aſtrologorum delirijs manum dediſſe aperte cognoſcitur. Nam Auguſtinus & Auerrois tam aperto Marte aduerſus aſtrologos ubiq; pugnant, ut ambigi non poſsit, eos ſi quid uideantur quandoq; cœlo adſcribere, id non plus eſſe, quàm quod nec cæci ignorant, caloris uidelicet & frigoris influxum. Quod uero ad maiorem machinam, hoc eſt, ad Galenum attinet, non adeò ei adſtricti ſumus, ut non ueritati magis. Ab eo ſiquidem didicimus, nulli quantumuis ſummo plus credendum eſſe, quàm quantum rationi & experientiæ eſt conſonum. Age igitur uideamus quantum rationes quas in libro de iudicialibus diebus affert, roboris & momenti habeant in reddenda earum dierum ratione, quas Hippocrates præ cæteris commendauit.

Sunt igitur quæ axiomatis loco ab eo ſubijciuntur ueluti experientia nota, ſeptem numero:

1 Non omnes dies ſunt æquè iudiciarij.
2 Fortiſsimi ſunt ſeptenarij.
3 Secundum locum obtinent quaternarij.
4 Quidam inter hos cadunt.
5 Non omnes ſeptimanæ, nec omnes quartanæ diſiunguntur:
6 Sed nonnullæ coniunctæ, aliæ uero diſiunctæ ſunt.
7 Acuti morbi diebus imparibus magna ex parte iudicantur, & diuturni paribus.

Horum rationem redditurus, multa ſubijcit quæ à nobis ſigillatim ſunt examinãda. Duo in primis eſſe dicit omnium quæ fiunt prima principia: unum, quod ex inferiori materia exordium capit: aliud, quod ex cœleſtibus.

Nos autem duobus hiſce principijs, alia duo ſuperaddenda à bonis philoſophis didicimus: in inferioribus quidem, humanam mentem: in ſuperioribus, cunctis & cœleſtibus & terreſtribus imperantem, diuinam poteſtatem, & inſeruientem illi ſupernarum mentium innumerabilem cateruam.

Addit Galenus, abſq; ordine eſſe quęcunq; ab inferiori hoc principio: cum ordine uero quodam & ornatu ſemper progredi, quæ à cœleſtibus proficiſcuntur.

Nos ſcimus tam cœleſtia quàm terreſtria, imò & quæ ſupramũdana appellantur, certo ordine eſſe à ſummo opifice cõſtituta: multaq; hic & eſſe & fieri cum ordine, quæ ordinem ſuum uel à propria natura, uel à poteſtatibus cœlo potentioribus nanciſcuntur. Nam ut mittam ea quæ ſupra omnem & cœlorum poteſtatem & ordinem ſolius dei glorioſi munerę in nobis fiũt, elementa, quocũq; modo cœleſtia

corpora uoluta ſint, nunquam à proprio ordine receſſerunt. Plantæ, radices deorſum, ramos ſurſum ſemper miſerunt, atq; in omnem dimenſum auctæ iamq; perfectę, ſemina quibus ſpecies ſeruaretur, produxerunt. Piſces aquas, aues aërem, metalla terræ uiſcera, quocunq; uerſa ſint ſidera, nunquam deſeruerunt. Demum, ut Ariſt. docuit, ea ſola ordine carere dicimus, quæ pręter naturam ſunt. Sed & Gal. ipſe in doctrinis ordines quoſdam agnouit, quos in cœlum nec retulit, nec referre uel debuit uel potuit. In agricolationũ quoq; diſciplina, in domo uel rep. gubernanda, in re militari, & in quauis deniq; arte, ſiue ſpeculatiua, ſiue factiua, multa ex ordine fieri uiſuntur, quæ in cœleſtes cauſas nequaquam ſunt referenda, neq; ab illis, ut Gal. putauit, ad ordinem ſunt redacta. Quare non erat ut pro reddenda criſimorum dierum ratione, ad ſolem uel lunam confugeret. Nam ut demus illi, nos uirtute omnium aſtrorũ, ſolisq; præcipue frui, quatuor anni tempora ab eo fieri, ex terreſtri limo animalia gigni, fructus ad maturitatem duci, ad concubitumq; & generis perpetuitatem animalia quæq;, homine excepto, prouocari: non propterea tamen concedendum eſt, morbos eius peculiari ui ad ſalutem uel mortem iudicari. Agit quidem ſol morborum curationes, ſicut & reliqua quæ diximus, calore ſuo uiuifico, quem plus minúsue uario motu & lumine nobis impartitur. Hinc enim fit ut ægritudines æſtate inchoãtes, in qua ex ſolis ad nos acceſſu maxime incaleſcimus, hyeme ob frigus, receſſu eius nobis contingentes, reſoluantur: atq; è contrario, quę hyeme cœperunt (ut Hipp. docuit) calore æſtatis euaneſcant. Verum non hoc perpetuum eſt, neq; eundem ordinem ſemper ſeruat, ſicuti contingere deberet, ſi inferiora hęc à cœlo (ut Galenus dicit) in certũ ordinẽ redigerentur. Plerunq; enim cõtingit, ut æſtiui morbi ante hyemem, & hyemales ante æſtatem, finem uel bonum uel malũ ſortiantur. Quandoq; etiam, licet non tam crebrò, euenit, ut ad longius quàm ſex menſium tempus, nullo uel ęgrotantis, uel medici, uel aſsidentium errore interueniente, prorogentur. Quòd ſi ea quę à ſole in morbis fiũt (qui etiam, ipſomet Galeno teſte, princeps ſummus eſt inter cœleſtia ſydera) non ſunt firma & rata, quid de luna dicẽdũ, quæ eius ueluti uicaria, mutuatum tantum lumen nobis impartitur, atq; id quidem non eodem ſemper ordine? Et licet menſe uno tantum itineris perageret, quantum ſol in duodecim, exiguos tamẽ prę illo in nos parit influxus, atq; non adeò manifeſtos. Quare neſcio an eius operatio in quatuordecim diebus, operationi ſolis in ſex mẽſib. in ſoluendis morbis rectè à Galeno comparetur. Sol quippe, præter id quod ſummam habet inter ſydera poteſtatem, ex maximo ad nos acceſſu ad minimum, uel è contrario, in ſex menſium ſpatio neceſſariò permutatur: Luna uero cum exiliter ſemper in nos agat, in ſemimenſtruo illo circuitu, prout uel ad ſeptentrionem uel ad auſtrum magis uergit, modo plus, modo minus uertici noſtro fit proxima, & tardius uel citius mouetur, ſecundum quod uel in ſuperiori ſui parui circuli parte, uel inferiori reperitur. Quare quantum ad hæc, minus ſtata & certa longe eſt eius, quàm ſolis in nos alteratio.

At ſi

At ſi quiſpiam Galenũ ſequutus dixerit, operationes lunæ in nos ex abſceſſu eius à ſole, uariaq; ex eo configuratione, non ex maiore minoréue ad nos directione, aut motus uelocitate cõtingere: fortiores enim mutationes fieri in cõgreſsibus, atque dum πανσέληνος plenáue eſt: minores, dum διχότομος, ſeu diuidua: exiles, dum ἀμφίκυρτος μηνοειδήςq;, hoc eſt, utrinque curua, & cornicularis: hoc certe dictum ad tuendum dogma aliquid faceret, ſi omnes ægroti labi in morbos luna ſilente inciperent. Ita enim in ſeptimo diuidua, magnam: in decimoquarto plena, maximam alterandi habens uim, acutos morbos iudicaret. Verum hoc rariſsime contingit, & propterea Hippocraticam criſimorũ dierũ doctrinã deſtruit potius quàm adſtruat. Nam quum indeterminata ſint morborũ initia, ſicuti quouis lunæ die poteſt morbus incipere, ita poteſt quælibet ad ſolem configuratio in ſingulo morbi die contingere. Atq; hoc pacto nulla dies magis quàm quęuis alia dici merebitur iudicatoria: morbo enim inuadente ſecũdo lunæ die, ſexto, nõ ſeptimo, tetragonus: & decimotertio, nõ decimoquarto oppoſitus cõtinget aſpectus. Quare ſi iudicium cõfigurationes huiuſcemodi ſequi dicatur, nec ſeptima potius quàm ſexta, nec decimaquarta potius quàm decimatertia, nec dies una magis quàm alia iudicandi poteſtatem habebit: totáque Galeni machina, ſupra obſeruatos ab Hippocrate dies fabricata, cũ ipſo corruet fundamento, uniuerſusq; eorũ ordo interrumpetur, alioqui ob aliud Galeni dictum nutabundus: nihil enim manifeſtum ob ea fieri dicit, dum luce caret, quod magna ex parte tribus diebus à coitu ait contingere: in quibus ea quæ apud nos ſunt, alterare non ſufficit. Quocunq; igitur morbi die nouilunium euenerit, ut nulla alteratio perpetuo triduo in hæc inferiora à luna fiet, ita nullum eo tempore poterit eius uirtute in morbis iudiciũ fieri. Quare menſis ille Galeni, quẽ ex tempore quo luna totũ ſigniferũ circulum peragrat, & ex tempore quo nobis uiſibilis eſt, fabricauit, triduo illo quo lucem ad nos nõ mittit, neceſſariò cadet, ueluti altera cadẽte columna qua ſuſtinetur. An uero alijs etiam ex cauſis nutet, age exactius examinemus: quod ut probius fiat, prius Galeni mens bene elucidãda. Cum ex tribus lunæ ueris menſibus nullus ſuppeteret in quem criſimorũ dierũ rationem commode poſſet referre, quartũ quendam machinatus eſt, imaginariè potius quàm re ipſa ex duobus compoſitum. Tres dico, adiecto his duobus, quos nuper recenſuimus, alio, qui apud Græcos, ut dicit Galenus tertio Prognoſticorũ, proprie menſis nuncupatur, tempore uidelicet medio duorũ congreſſuum ſolis & lunæ. Addit autem ſupra eum quo luna ſigniferũ circuit, duos ſemis ferè dies quibus ſolem attingit, à loco in quo antea ſecũ cõiuncta fuerat, triginta iam partibus ſummotũ: in quẽ certe menſem, ſi in lunã referẽdi eſſent criſimi dies potius quàm in utrumuis iam dictorũ referri deberent, cum cõfigurationes eius ad ſolem, in quibus magnã uim eſſe Galenus fatetur, per hunc maxime & fiant & agnoſcantur, cuilibet ſeptimanæ dabimus dies ſex atq; alterius, hoc eſt, ſeptimæ diei horas decẽ & ſeptẽ ſemis: quod etiã tempus dicit Galen.

eſſe

eſſe dierũ ſex. Verũ cum hic uigintinouẽ dies ſemis capiat, tres eius ſeptimanæ ſupra uigintiduos atque octauã alterius diei partẽ ſuperadderẽt, quod ab Hippocratis doctrina multũ abhorret. Hoc igitur reiecto menſe ueluti non modo Hippocrati, ſed nec Archigeni conueniente, ad menſem peragrationis acceſsit: quem cum uigintiſeptem dierum & tertiæ partis alterius diei eſſe putaret, uideretq; tres eius ſeptimanas cõpleri, in diebus uiginti & media alterius diei parte, atque ut ſequens eſt, non plus ad uigeſimam quàm ad primam & uigeſimã pertinere, iſto quoq; reiecto, ad menſem apparitionis confugit: quem cum indeterminatũ ideo reperiſſet, quòd luna nõ ſemper æquali tẽpore poſt coitũ cũ ſole deliteſceret, ex proprio potius arbitrio, quàm re ipſa tempus, quo lateret, trium, & id quo luceret, uigintiſex dierũ ſpatio, tertia alterius diei parte ſuperaddita, definiuit. Quod etiam cũ in totũ ſuo deſiderio nõ ſatisfaceret, tres enim eius ſeptimanæ, octaua diei unius parte, à uiginti diebus deficiebãt, quare ad decimũnonum potius quàm ad uigeſimũ uidebantur pertinere: aliũ ex duorũ compoſitione cõmentus eſt, qui minor eſſet quàm is qui circuitũ ſigniferi deſcribit, maior eo qui illuminationẽ metitur. Coniuncto igitur utriuſq; tempore ſimul, atque eo numero qui ex cõmixtione naſcebatur, in duas æquas partes reſecto, id quod remanebit, quaſi in eo utriuſque uires cõplecterentur, idoneũ putauit, in quod criſimi dies referrentur. Reſtabũt autem, ut ſupputanti manifeſtum fiet, dies integri ſex & uiginti, & præterea alterius diei media & tertia & duodecima pars: quæ partes ſi ad noſtrũ horologiũ reducantur, æquinoctiales horas duas ſupra uiginti cõſtituunt. Media enim diei pars horas duodecim capit, tertia octo, duodecima duas: quæ ſimul iunctæ, duas & uiginti complent: ut ſit hic factitius menſis, duodecima diei parte, hoc eſt, horis duabus minor uigintiſeptem diebus. Quod tempus ſi in quatuor ſecuerimus partes, cuilibet ſeptimanæ dabimus dies ſex, addita alterius diei media ſexta, uigeſimaquarta & quadrageſimaoctaua parte: quæ utiq; partes ſimul iunctæ, horas quot diximus complebunt. Medietas quippe diei, horarum eſt duodecim: ſexta pars, quatuor: uigeſimaquarta, unius: quadrageſimaoctaua, ſemihora perficitur. Iunctæ autẽ hæc ſimul, horas quas diximus, ſeptemdecim uidelicet ſemis efficiunt. Et quoniã hæc eadem ſeptimæ diei fragmenta, alio modo ſignans Galenus dicit eſſe mediam & quintam partem, adiecta ſexageſima, centeſima & uigeſima & ducenteſima quadrageſima diei particulis, uideamus quomodo hęc in idem recidãt cum prioribus, hoc eſt, quomodo horas ſeptemdecim ſemis conficiant. Media pars diei eſt horarũ duodecim: quinta pars eſt horarum quatuor, & quatuor ex quinq; partibus alterius horæ, quæ clarioris ſupputationis gratia ſunt iuxta recentiores, minuta horæ octo & quadraginta, dando unicuique horæ ſexaginta talia minuta. Sexageſima porrò diei pars quatuor & uiginti ex eiſdem minutis comprehendit: centeſima & uigeſima, duodecim: ducenteſima & quadrageſima, ſex: quæ omnia minuta ſimul iuncta, numerũ cõplent nonaginta, quę horã ſemis cõſtituũt. Quare horis his omnibus

bus ſimul iunctis,redeunt horę priores, decemſeptē uidelicet ſemis, quibus ad cōplendam ſeptimā,deſunt horæ ſex ſemis,quas Galenus dicit eſſe quartā diei partē,additis ſexageſima & ducēteſima quadrageſima diei unius portiūculis.Licet in impreſſo Græco codice mendoſe addatur portio centeſima uigeſima: tunc enim redundarēt minuta horæ duodecim.Nam ſexageſima,ut diximus,diei portio, quatuor & uiginti horæ minuta conſtituit: & ducenteſima quadrageſima,ſex: quæ iuncta uigintiquatuor,triginta partes (medietatē uidelicet horæ) cōplent. Quare delendum ρκ in Græco codice, atque in hac parte barbara editio nō ſolū nouā interpretationē,ſed & Græcā ipſam lectionē uincit. Alioqui neque ſolum in hac parte erratū eſt in noua interpretatione,ſed & eo loco ubi menſis à Galeno dearticulatur.Referendæ enim illæ tres portiones,ſcilicet medietas, tertia & duodecima,ad integrā diem: nō,ut interpres putaſſe uidetur, tertia & duodecima pars medietatis intelligenda. Nec uelim uel te uel alium fortè qui hæc legerit,arbitrari me detrahēdi ſtudio in hæc diuertiſſe. Tantum enim ab hoc abſum,ut ſumma laude & præconio dignum eum interpretē ducam: culpandoſq; potius,ſi qui culpandi ſunt,librorū excuſores,qui dum celeritati nimis ſtudent, caſtigationes recognitioneſq; plerunq; præuertunt, & præcipitari editiones cogunt: quod de hac ipſa interpretatione interpres ipſe queritur.In hæc autē diuerti,ut Galeni ſenſum,qui præ literę corruptela excerpi nō poterat,aperirē.Galen.præterea,ut ad id redeamus unde diſceſſimus,oſtenſurus uigeſimam potius quàm uigeſimamprimam iudicatoriam eſſe, ait: Quod cum hæc ita ſe habeant, ternæ ſeptimanæ uiginti erūt dierū,& præterea alterius diei ſextæ partis. In quo loco etiam menda eſt, tam in Græco quàm in Barbaro codice: maior tamen in Græco,in quo nihil præter ſextā illam partē legitur: quum in Barbara editione legatur,ſexageſimaquinta pars,ex cēteſimaquinquageſimaoctaua.Reſtituendus ergo locus in huncmodum: His ita ſe habentibus,tres dierū ſeptimanæ uiginti dies, & præterea unius diei ſextam & ſexageſimam,& ducenteſimamquadrageſimā partem continebunt. Atq; ad hunc modum exactè ratiocinantibus,parum excellit uiginti dies,trium ſeptimanarum numerus: & huius magis quàm uigeſimusprimus eſt proprius: quanquam & hic quoq; erratū eſt in Græco codice,pro uigeſimo enim die legitur octauus. Demū quaſi epilogum faciens,ſubdit Galenus: Mihi quidem demonſtratū eſt iuxta ueritatē,& Hippocratis ſententiam, quòd nullum horū totis diebus uerè numerari poteſt,hoc eſt,exacte & perfecte,neque ſeptimana,neq; quartana,neq; mēſis,neq; annus.In quibus uerbis aliquantiſper ſiſtendum,conſiderandumq; an ad intelligēdam Hippocratis de decretorijs diebus ſententiā,eorúmque rationem reddendam,neceſſariū ſit ad lunam recurrere, & per eius aliquem motum eos numerare. Percurrenda igitur in primis loca, in quibus de his diebus mentionē facit.In aphoriſmis legimus,in quatuordecim diebus acutos morbos iudicari: quartū diem eſſe indicem ſeptimi: alterius ſeptimanæ octauam eſſe principium: undecimū eſſe cōtemplabilem

Locus Galeni emendatur.

plabilem

plabilem ceu quartã alterius ſeptimanæ: & pariter decimũſeptimũ. Sudores bonos & qui iudicant morbos incipere die tertio, quinto, ſeptimo,nono,undecimo,quartodecimo, ſeptimodecimo, uigeſimo,uigeſimoſeptimo,trigeſimoquarto.Et alio loco: Febrẽ quæ diebus paribus relinquit,ſolere reciduare.Morbũ regiũ bonũ eſſe, qui ſeptimo, nono, undecimo, quartodecimo febris die ſuperuenerit. Suppuratos à pleuritide,niſi in quadraginta diebus purgentur,tabidos fieri.Podagricos tumores,ſedata inflammatione,in quadraginta diebus finiri.Deſtillationes in uentrẽ ſuperiorem intra uiginti dies ſuppurari. In quibus dictis nihil ego uideo quod currere ad lunam nos cogat: uideo potius quod auertat. Vt enim argumentũ quo ab initio tertij libri utitur Galenus,in argumentantem retorqueatur,ſi dierũ Hippocratis ordo ſtatus eſt & determinatus,quo pacto poteſt in lunã referri,in qua nihil ratũ & ſtabile inuenitur?Nam ut à menſe coniunctionis incipiamus,non ſemper idem ſpatium primam & ſequentẽ coniunctionem interiacet: alioqui una ſcita, perfacile eſſet abſque ullo labore futuras omnes cognoſcere, quod in medijs ut uocant cõiunctionibus docent aſtrologi:quanquã nec ipſæ id præciſe habent interuallum,quod Galenus putauit, ſed ſupra uigeſimum nonũ diem ſemis,partes quatuordecim ſuperaddunt. Minus quoq; ſtabile eſt peragrationis ſub ſignifero circulo tempus,ipſa uidelicet luna modo uelocius,modo tardius lata: quãdo enim celerrime mouetur,ſupra 15.gradus quotidie perambulat: quãdo tardiſsime,duodecimum nõ attingit.Ex quo fit,ut inſtabiliſsimũ ſit illuminationis tempus: cuius inconſtantiã quum agnouiſſe Galenus uideatur,mirum eſt,quòd eo ueluti ſtabili utatur.Quod etiam tempus ſi præfinitum certumq; eſſet,nihilominus ordinẽ & numerũ dierũ Hippocratis peruerteret,quũ eo quo latet tẽpore,nihil huc influat,ut ſuperius quoq; dictũ eſt.Sed & quomodo poſſunt hi dies certi quidpiã habere,ſi uerũ eſt aliud quod experientia obſeruatũ dicit Galenus, luna beneuolos planetas reſpiciente,bonos & ſanis & ægrotis dies contingere: ſi ad maleficos reſpiciat,malos & cõtriſtantes?Ex hoc enim plerunq; euenit,ut laudati ab Hippoc.dies maligni ſint: & quos ipſe uituperat,boni.Sicuti etiam ex alio aſtrologorũ dicto,à Galeno non minus recepto.Aſſerũt quippe ijdem Aegyptij aſtrologi, quoties id ſignũ, in quo boni planetæ fuerint,natiuitatis alicuius hominis tempore luna inſederit, bonos dies illi homini futuros: atq; è diuerſo malos,quoties in eo ſigno fuerit,in quo mali planetæ errãt,dum homo naſceretur.Idem iudicantes ex ſignis quæ de quadrato uel aduerſo primordia illa ſigna reſpiciũt: ut ſi Arietem boni planetæ tenuerint hora natiuitatis,& mali Taurum:quando luna in Ariete, Cancro,Libra,& Capricorno fuerit,bene cum homine illo agetur:quando in Tauro,Leone,Scorpio uel Aquario,male.Quid igitur certi relinquetur diebus Hippoc.ſi in uno lunæ circuitu uix decem ſupererũt dies,qui ex cœleſti cauſa nõ impediantur? Sed quũ duo ſint ſecũdum aſtrologos beneuoli planetæ,Iupiter & Venus: duo maleuoli,Saturnus & Mars: fingamus aliquẽ naſci planetis his quatuor diuerſa

uerſa

uerſa ſigna tenentibus,ut me hæc ſcribēte cōtingebat. Iupiter enim in Scorpione,Venus in libra,Saturnus in Cācro,& Mars erat in Virgine:nullus ei nato,quocūq; ægrotauerit tēpore,ex notatis ab Hippoc.diebus relinquetur,qui à proprio ſignificato nō detorqueatur. At dixerit fortè quiſpiā,per bonos hoſce influx⁹ iuuari bonos Hipp. dies,per malos malorū malitiā augeri. Sed dicat mihi, quidnā fiet,ſi cum bono influxu malus dies,uel cum malo bonus cōiungatur? Mixta,inquiet,ex bono & malo proueniet operatio.Verum nónne hoc eſt Hippocraticas obſeruationes peruertere,& ordinem omnem ab eis auferre,atq; medicū à propria profeſsione ad ſupputandos cœleſtes motus euocare,& in hanc neceſsitatem adducere,ut cuiuſcunq; ægroti curationē accepturus eſt,natalem horam cognoſcat,& planetarum loca cum ſtylo & abaco in eadē hora ſupputādo perueſtiget? Verum & morborū initia non minore diligentia erunt obſeruāda, quum iuxta aſtrologorum & Gal.ſententiā, bona futura ſint his orientibus ſignis in quibus boni planetæ fuerūt tēpore natiuitatis: & mala illis orientibus,in quibus mali fuerūt collocati.Idemq; iudicādū de ſignis quæ uel ex aduerſo,uel ex quadrato reſpiciūt.Tanti autem momenti eſſe Galenus putat principia, ut ab his ferè depēdere dicat uniuerſam ex criſimis diebus prognoſticationē.Magnas enim quæ in quadratis uel in aduerſis locis fiūt mutationes,in bonis principijs bonas,in malis malas eſſe arbitratur:ut & hic illud dici poſsit, Quale fuerit principiū,talē futurū & exitū.Quare principij hora erit cum aſtrolabio à medico accuratiſsime cognoſcēda,& quod ſignum in ea oriatur,ſolertiſsime inueſtigandū: hoc enim perdito, ſimul omnis dierum iudicialium ars deperibit,alioqui eo etiā habito ruitura,ſi horæ principij magis ſtandū ſit,q̄ diebus ab Hippocrate præſcriptis.Longior fuerim,ſi quæcūq; recētioribus aſtrologis circa morborum præſagia conſcripta,uel potius conficta ſunt,criſimis Hippocratis diebus aduerſantia,hic afferre uoluero. Extant peculiaria duo cōmentariola,unum Hippocrati,alterum Galeno adſcriptū,in quibus quicquid ferè legitur,Hippocrati in hac doctrina aduerſatur:ad ea relegentur,qui huius rei pernoſcendæ ſunt auidi:ſatis mihi nunc fuerit ea afferre,quæ à Ptolemæo aſtrologorū principe de his diebus ſcribuntur,ut uel ex hoc cognoſcatur aſtrologorum dicta cū medicis non conſentire.Is enuntiato quod eſt inter centum , ſexageſimum,in hunc modum ſcribit: Super ægrotis criticos dies inſpice, ac lunæ peragrationem in angulis figuræ ſexdecim laterū.Vbi enim eos angulos bene affectos inueneris,bene erit languenti: cōtrà male,ſi afflictos inueneris . Quodlibet huius figuræ latus uigintiduos gradus capit,& præterea alterius gradus medietatē. Erunt igitur in lunari menſe dies ſexdecim obſeruādi,qui nec ſtati erunt,nec Hippocraticis,præterquā rarò,cōſentiētes:quoniam luna uelocius mota,paucioribus diebus unum latus abſoluet:ubi tardior fuerit,pluribus in uno pertranſeundo immorabitur.Verum nec ex ipſa ſecundū ſeipſam die,ſed ex anguli bona malignáue affectione,bonū uel malum iudicium depēdebit.Quo magis igitur ad aſtrologos conuerti-

mur,eo magis ab Hippocrate diuertimur.Sed hæc quidẽ ad omnes pertinent,qui in reddenda criſimorũ dierum ratione,ad aſtrologos confugiunt.Illud uero ad Galenũ peculiariter pertinet,quod de intermittentibus febribus 4.Aphoriſmorum lib.Galenus,& 3.Prognoſtic.idem Galenus & Hippoc.ſcribunt,numerandos uidelicet in his non continuos dies,ſed ipſas acceſsiones. Quæ certe acceſsionum numeratio in lunam referri nõ poteſt cõtinuẽ motam,nec quãdoq; ſuam motionem interrumpentẽ:& ſi in eam referatur, neq; ijdem dies,neq; eædem configurationes remanebunt.Quarta enim quartanæ acceſsio,ad nonam diem,& ſeptima ad octauamdecimam pertinebit,atq; deinceps quoq; in reliquis uniuerſus & dierum & cõfigurationum ordo perturbabitur.Sed & in tertianis quarta acceſsio ad ſextum,ſeptima ad tertiumdecimũ ſpectabit.Quare hi dies,ſextus uidelicet & tertiusdecimus,iudiciales potius in his erunt,quàm ſeptimus & decimuſtertius. Mitto argumentũ quo præcipue Aponenſis in Gal.utitur,licet non minus contra ipſummet argumentantem, quàm contra Gale.concludat:ſequi uidelicet ex Galeni numeratione,quadrageſimamprimam diem magis quàm quadrageſimam eſſe iudicialem,ſuperfluẽtibus ſecundo uicenario duodecim horis, ſicuti primo,quæ prioribus duodecim iunctæ diem integram conſtituent: quare iudicium ad quadrageſimamprimam,nõ ad quadrageſimam pertinebit.Neq; eſt ut ad numerum parem recurrant, qui ſit diurnis morbis congruẽtior,per eum potius q̃ per imparem motis. Nam cũ in his natura ceu minus exagitata ſegnius aduerſus morbum moueatur,ſi paritati hoc dandum,ad quadrageſimamſecũdam potius quàm ad quadrageſimam iudicium pertinebit. Hæc & alia permulta faciunt,ut à Galeno in hac parte recedam:nec ſolũ ab eo, ſed ab omnib.quotquot aſtrologica ſuperſtitione præclariſsimã & caſtiſsimam medicinæ artem fœdare & adulterare contendunt.Nec eſt ut Gale.uel alius quicunq; hanc criſimorum ex cœlo rationem in Hippocr.referat,in tertio Prognoſtico,ubi criſimos dies per ſex quaternarios ad uigeſimũ uſq; digeſsit,in hunc modũ ſcribentẽ. Nullũ autem horum totis diebus uerẽ numerari poteſt:neq; enim annus, neq; menſes totis diebus apti ſunt numerari.Quartanos enim & ſeptimanos inſultus(de his enim loquitur Hippoc.)non eſſe integris diebus numerandos:ex eo probat,quòd nec menſis neq; annus integris diebus ſunt numetandi.quod certe argumentum,ſi pro argumẽto ab eo affertur,non uidetur concludere,niſi quartanorum & ſeptimanorum ſupputatio ex anni ſupputatione dependeat.Quod ſi tanquam uerum recipiamus,ad agnoſcendam dierum certam quantitatem neceſſarium erit anni circuitũ exactẽ cognoſcere,ut hoc in duodecim partes diuiſo,menſtruum tempus habeamus,quo in quatuor partes diſſecto,prodeat ſeptimana . Eſt autem uerus anni circuitus, iuxta Alphonſi ſupputationem,quæ cæteris exactior reputatur, dierum trecentorum ſexagintaquinq;,horarum quinq;, & quadragintanouẽ ſexageſimarũ alterius horæ,& præterea partium ſecũdæ ſexageſimæ ſexdecim.Hũc numerum,ſi per duodecim diuiſerimus, occurrent

Anni circuitus iuxta Alphõſi ſupputationẽ.

current primo integri dies triginta, ſupereruntq; quinque:quos ſi clarioris ſupputationis gratia ad horas reduxerimus,fient horæ centum & uiginti:quibus per ſingulos menſes diſtributis, decem euiq; obtingent.Erit igitur quilibet menſis dierum triginta,horarum decem.Et ſi quis exactius rem ſupputare uolens,quinq; horas quæ remanſerunt,in minutias ſecuerit,& cuilibet horæ,ut aſtrologi faciūt, ſexaginta tribuerit,reſultabit ſumma trecentorū. Quibus ſi adijciantur nouē & quadraginta primæ minutiæ,erunt in totū CCCXLIX. Quæ rurſus in menſes duodecim diſtributæ,addent cuilibet minutias nouē ſupra uiginti,unica ſuperſtite minutia,quæ cum ſexaginta ualeat ſecundas minutias,ex his etiam ſecundis,quinq; erunt ſuperaddēdæ.Sed ex ſexdecim huiuſcemodi minutijs,quas diximus in exacto anno contineri,ſingula ſingulo menſi data, adhuc quatuor reliquæ erūt,quæ ad tertias redactę & ſumma earum per duodecim diuiſa,ſingulo mēſi uiginti tertias minutias ſuperaddet: conflabiturq; præciſa menſis quantitas ex diebus triginta, horis decem, minutijs primis uigintinouem,ſecundis ſex,tertijs uiginti. Quare uerus hic menſis Galeni menſem longo interuallo ſuperabit, & ſi integritas à die tollitur,quia nec menſibus , nec anno adeſt,per auctionē potius quàm per diminutionem auferetur,treſque ſeptimanæ ultra primum & uigeſimum diem extendentur,nedum quòd uigeſimo finiātur.Quāquam ſi aſtrologis ſtandū,incertior lōge eſt dierū mēſura, ipſis quidē plus minúſue modo auctis,modo minutis,iuxta inæqualitatem tum motus ſolis in obliquo circulo, tum obliquarum & rectarum aſcenſionum,ſemper tamē uigintiquatuor horas excedentibus,ut Ptolemæus lib.2.& 3.magnæ cōpoſitionis demōſtrauit.Si igitur Hippoc.autoritati,quæ certe nō maxima apud quēlibet non eſſe debet,dādū eſt,ut diebus nō integris & quartanos & ſeptimanos circuitus ita numeremus,ut ſex quartani tréſue ſeptimani,quod idem eſt,in uigeſimo die finiantur:non hoc ad dies æquales uel inæquales aſtrologorū acceptū eſt referendū:ſed ad id potius quod Hippocra.expreſsit,quòd ſcilicet aliqui quartani,ſicuti & aliqui ſeptimani circuitus,coniunctim,aliqui diſiunctim ſunt ſupputādi.Nec id quod de ànno & menſe ab eo dicitur,pro efficaci argumento,ſed pro exēplo eſt recipiendum , ut ſcilicet quemadmodum nec anni nec menſes,& ita nec quartani nec ſeptimani circuitus,cōpletis & ſolidis diebus ſunt metiēdi:alioqui & ſex quartani & tres ſeptimani uigeſimā diē trāſcēdēt.Nihil igitur ego in doctrina Hipp.de iudicialib.diebꝰ uideo, quod in aſtrologorū dogmata referri uel debeat uel poſsit: uideo potius per Hippocraticas obſeruationes illorū decreta circa morbos funditus tolli.Laudādū igitur in hac parte Gale. ingeniū,ꝙ ſubtili artificio Hipp.dicta in cœlū redigere conatꝰ ſit.Nō propterea tamē eius autoritati tantū eſt tribuendū,ut ueritas deſeratur:quæ ſola amica magis eſſe cuilibet bono uiro debet,q̄ myrias Galenorū.

Secundum quod in meis epiſtolis non probas, eſt, quòd clima noſtrum ſextum magis temperatum eſſe dico,quàm quartum,quod Galenus: & quintum,quod Auerroïs putauit temperatiſsimum. Ti-

bi enim uideri, ais, iuſtitiali quod uocant temperamneto quartum & quintum excellere, quoniã calor amicior eſt naturæ quàm frigus. Quinto qualem temperiem potius debet ſpectare atq; optare medicus. In quibus uerbis, quinque uideris innuere: primo, temperatiſsimum hominem non uerè æqualem habere primarum qualitatum mixtionem, ſed iuſtitialem: ſecundo, iuſtitialem hanc temperiem ad calidum magis quàm frigidũ uergere: tertio, hanc in quarto & quinto magis quàm in ſexto climate reperiri: quarto, calorem magis amicum eſſe naturæ quàm frigus, & in temperata regione calorem potius quàm frigus deſiderandum. Ego uero, ut à primo incipiam, dum eam medicinæ partem, quam theoricẽ uocant, profiterer, quicquid recentiores putent, tenebam temperatiſsimum hominẽ, ſi modo quis talis inueniatur, temperaturam habere inter utranque primarum qualitatum contrarietatem exacte mediam, humanumq; in uniuerſum genus inter reliqua quæ cœli ambitu continentur, huic certe æqualitati eſſe maxime propinquum: nobiliſsimæ quippe formæ, qualis procul dubio eſt anima humana, nobiliſsimam deberi temperaturam, & quantum fieri in hac fluxa & fragili materia poteſt, cœlo, quod omni prorſus contrarietate caret, ſimilimam. Cæteris quidem animalibus eam temperaturam à ſummo opifice condonatam, quæ ad ſua cuique exercenda munia eſſet idonea: quam iuſtitiæ Galenus comparauit. Homini uero ceu in interliminio ſuperiorum & inferiorum exiſtenti, ea dari debuit, quæ ſimpliciter & abſolute eſſet perfectiſsima, & ab utraq; extremarum qualitatum contrarietate æqualiter & ad amuſsim remota: quæ propterea exacte & maxime temperata eſt à Galeno, pondereq; & menſura æqualis uocata, ut primo libro de Temperaturis, & primo ac quinto Salubrium, ita aperte declarauit, ut Auerrois ſecundo libro ſui Colliget, licet in totum non probauerit, eſſe tamen Galeni opinionem nõ negauerit. Hac autem pro uera ſententia recepta, ſecundum tuum dictum non poteſt bene cõſiſtere: id enim quod uerã habet mediocritatem, non magis ad calidũ inclinat, quàm ad frigus, ſed quatuor primas qualitates omnino æquales habet. Sicubi uero Galenus uidetur contrarium aſſerere, hominémque à prædominio calidũ dicere, de eo quatenus animal eſt & uiuit, intellexit: quandoquidẽ nõ ſolũ exangues quoſque uermiculos, uerũ & hyoſcyamũ atque mandragorã, quatenus uiuẽtia exuperantẽ habere dixit caliditatẽ, quibus tamẽ iuſtitiale, ut nunc loquimur, tẽperamentum nõ ſecus ac homini adſcripſit. Quare nec ex iuſtitiali temperamẽto, nec ex calore, quẽ temperatiſsimus homo præ ſe fert, quod recẽtiores nonnulli cõtendunt, argumẽtari licet, humanam temperaturã ad calidũ potius quàm ad frigidũ uergere. Viuit ſi quidẽ & actu calet hominis cutis, quã tamẽ exactiſsime inter omnia quæ in mundo hoc ſunt, mediã ſtatuit Galenus. Cuius cõparatione cum climatis æqualitas maxime ſit attendenda, ſequens eſt, id clima magis æquale eſſe, quod certe cutis æqualitati magis eſt propinquũ: quam propinquitatem nõ habere quartum clima, ex cutis earum hominum qui in eo degunt colore, craſsitie & duritie, liquidò poteſt agnoſci,

agnoſci, quæ in Mauritanis, Aegyptijs, Siculis, hominibus ſexti comparatis, reperiuntur. Quinto uero, ſi qua temperies adeſt, in ea maxime parte adeſt, quæ ad ſextũ declinat. Media autem eius pars quæ ad quartũ uergit, ſicuti & totũ ipſum quartũ, cum impenſius caleant, innatũ calorẽ (cuius bene tẽperata eſt, ut Gal. ait, ſubſtantia) reddunt imbecilliorem: quare eorũ caliditas inimica magis eſt naturæ, quàm ſexti modicum frigus: quod, Hippocrate teſte, hyemis tempore uentres reddit calidiores, & uniuerſum corpus magis robuſtum facit, quàm æſtatis caliditas. Si à temperamento igitur recedere debet habitatio, ad modicum frigus potius uergere debet, quàm ad calorem. Probas præterea ex Luſitanorũ nauigatione, clima noſtrum nõ eſſe mediũ, ſecundũ graduum numerationẽ, quia trans æquinoctialẽ uerſus meridiẽ latior quàm ego ſcribo ſit habitatio. Sed, mi Nicolaẽ, cũ Hippocrates, Galenus, cæteriq; in climata terram diuidunt, non de uniuerſo orbe, ſed de una tantũ terræ quarta portione cõſiderant, in eaq; duas partes omnino inhabitabiles ſtatuunt: unam, quæ ad æquinoctialem, ob immenſos calores: aliam, quæ ad polum arcticum uerget, ob frigus immodicũ: in mediaq; tãtũ parte ſeptẽ climata diſtinguunt: inter quæ quoniã noſtrum, utpote cuius medietas quadragintaquinq; gradibus ab utroq; diſtat extremo, uerè medium exiſtit. Quòd ſi in alijs quoq; tribus quartanis terræ portionibus, uel Luſitani, uel alij quiuis climata diſtinguere uoluerint, ſub quadragintaquinq; pariter eius quartæ partibus, medietatẽ ſuæ habitationis cõperiẽt: quæ licet à polo noſtro arctico per centũ & trigintaquinq; remouebitur, ab æquinoctiali tamen & polo antarctico nõ plus quàm per quadragintaquinq;, ſicuti noſtrũ clima, diſtabit. Quocũq; autem modo ſuas inibi habitationes ſecernant, noſtram climatũ diuiſionẽ non perturbabunt. Illud potius Galenum & Auerroẽ turbare poteſt, quod priore epiſtola ſcripſeram, inuenta ſcilicet eſſe in noſtra hac habitatione noua utrinq; loca, in quibus poſſint alia climata intelligi: quæ res maxima Ariſtotelẽ tangit, dicentem, prius deeſſe habitationes, quàm umbræ ceſſent uel flectantur: quum poſt uerſas ad arcticũ uerticẽ umbras, multa nunc inuenta ſint loca, in quibus difficilis quidẽ, ſed tamen poſſibilis ſit habitatio: nõnulla etiã in quibus ſatis cõmodè habitetur. Vnde & illud corruit, quod antiqui de zonis tradiderunt, ex quinq; uidelicet duas tantum habitari. Nã torridam coli iã eſt omnibus notiſſimum, ſicuti & gelidæ bonam partem: cuius habitationem ita extendit Iacobus Ziglerus noſter, ut probabilibus argumentis probet prope polum habitari, & ſub ipſo polo etiam poſſe habitari. Corruunt igitur antiquorum dogmata ex nouis hiſce nauigationibus: noſtra uero firma remanent & inconcuſſa.

Tertiũ quod in meis Epiſtolis nõ probas, eſt, quòd ſacchar apud Galenum puto eſſe rorem Indum, & mãnæ uocatæ ſpeciem, nõ cannæ ſuccum. Tibi autem non uidetur fieri potuiſſe, ut Galenus curioſiſſimus medicus, qui Antonini Cæſaris tempore fuit, rem Domitiani, imò Varronis ætate notiſſimam, ignorauerit. Ego, licet ea quæ bis terue in hac re ſcriptis mandaui, mihi adeò aperte ſententiã meã de Saccharo

 probare

probare uideantur, ut nõ relinquatur amplius dubitandi locus: ut tamen tibi, qui unus pro populo à me haberis, ſatisfaciam, breuibus repetam quæ de ſacchare & ſcripſi, & adhuc ſentiã: addamq; nonnulla quæ meam opinionẽ magis confirmẽt. Dico igitur, uulgare hoc ſaccharum nõ modo Galeno, ſed & omnibus medicis eo uetuſtioribus, & nonnullis qui per multos annos eum ſequuti ſunt, penitus fuiſſe incognitum, ipſum minime ſilẽntio prætcrituris dum medicaméta & alimenta pertractãt, ſi in eius notitiã perueniſſent. Verũ nonnulli nec nominis quidẽ mẽtionem habent. Alij nominant quidem, non tamen uulgare hoc intelligunt, quod plantæ ſuccus eſt, ſed melleum rorem ſupra arundinis folia conglobatum, à manna uocata parũ differentem: utrunq; enim ſub roſido melle uel aëreo (quod & ſylueſtre nonnulli uocant) cõtineri. Nam ut à uetuſtiſsimo exordiar, Hippocrates noſtræ medicinæ parẽs, mellis ſæpe, ſacchari nũquã meminit. Idem alij minores Hippocrate fecerũt, & Polybus Archigenes. Arundineũ mel etiã nominaſſe dicitur. Sed cum Indicum ſalem uocauerit, nihil aliud intellexiſſe uidetur, quàm id quod Dioſcorides mellis genus dixit, in India & Felici Arabia, ſalis ſimilitudine, in arũdinibus concretũ. Et Plinius, mel in arundinibus collectum, gummium modo candidũ, dentibus fragile. Quibus cum Galenus in capite de melle, in hunc modũ ſubſcribat: Sacchar autem uocatũ, quod ex India Feliciq; Arabia fertur, περιπήγνυται, id eſt, addenſatur quidẽ, ut aiunt, calamis. Eſt autẽ & ipſum mellis quædã ſpecies. quis ambigere poſsit, de eadẽ re loquutum, de qua & Dioſcorides, nec cannæ uel plantæ alicuius ſuccũ, ſed melleum rorẽ putaſſe in arũdinibus cõcretũ? Neq; propterea negligentiæ uel inſcitiæ accuſandus, quòd rẽ Varronis tempore, ut ſcribis, cognitam, uel neſcierit, uel neglexerit. Res enim de qua ſcripſit Varro, nõ inter mella, quanquã ei dulcedine ſimilis, ſed inter plãtas potius reponẽda. Quã tamen nec penitus fuiſſe Galeno incognitã conſtabit, ſi ad memoriã reuocauerimus, id quod quarto libro de ſimplicib. medicamentis, ſcriptis mãdauit, radices ſcilicet calamorũ, præcipue Aegypti, dulces eſſe. Verũ cũ ſuccum per earum preſsionem elicitum, neq; ipſe, neq; Varro, ſed neq; Solinus, qui earũ quoq; cannarũ mentionem facit, ſacchar uocari, uel eſſe ſcripſerint: minime mirandũ, ſi de ſacchare ſcribens, hoc præterijt, re ſcilicet nullum cum eo de quo ſcribebat, præter dulcedinis conſortium habente. Niſi forte putemus eum de omnibus dulcibus ſcribere, eodẽ de melle capite debuiſſe. Illud potius quiſpiam haud immeritò admirabitur, quod Serapion Arabs, qui annos ſupra ferè ſexcentos Galenum ſequutus, quæ ab Arabibus & Græcis de ſimplicibus medicamentis ſcripta fuerant, in unum congeſsit, inter quatuor quinquéue zucchari (ut ipſe uocat) genera, uulgare hoc penitus prætererit: cuius tamen dicta, quaſi de eo ſcripſerit, recentiores accipiunt, à uocis, ut ego puto, ſimilitudine decepti, additis dulcedine ac etiam colore, quæ elaborato illi ſuo & multipliciter excocto, cum antiquo erant communia. Adiuuit eorũ errorem, quòd utrũq;, licet diuerſa ratione, mel cannæ dicebatur: antiquum quidem, quod

ſupra ueras cannas colligeretur: nouum, quod ex cannis expreſsis conficeretur: quæ tamen non ueræ cannæ ſunt, ſed exteriore tantũ facie cannas repræſentant. Græci medici Galeni ueſtigijs in hac re ſicut in alijs inhærentes, non aliud ſacchar nouiſſe uidentur, quàm id de quo priſci medici ſcripſerant. Non negauerim tamen recẽtiores etiã quoſdam Græcos, ut qui ex Arabibus quoq; multa accepere, de alio quandoq; meminiſſe. Quo tempore uero in communem uſum uenerit medicorum, haud ſatis mihi conſtat. Plinius ſaccharum de quo ipſe loquitur, ad medicinæ tantum uſum fuiſſe ſcribit: nullas tamen ei peculiares uires adſcribit, nec quod medicinæ potionibus, ut nunc fit, miſceretur. Primus inter Arabes, apud quem ego hunc ſacchari uſum legerim, fuit Serapion: quanquam nec ſciri certò poſsit, de utro duorum generum intellexerit: probabile tamen alicui uideri poteſt, eum de hoc uulgari loquutum: quoniam, ut ſuperius diximus in libro de ſimplicibus medicamentis, eius proprio capite nullam mentionem fecerit. Sed quodcunq; intellexerit, nihil ad me pertinet: quoniam, ut diximus, multis ſeculis eum Galenus præceſsit, cuius tempore dicimus uulgare hoc zuccharum non fuiſſe cognitum. Nec detergendi deobſtruendiq; uis, quam (ut ais) in curatiua methodo ſaccharo adſcribit, cogit nos fateri, de uulgari zuccharo ipſum loquutum, non de antiquorum ſaccharo: quod cum ſit mannæ ſpecies, non uideatur poſſe uires illas habere. Ego enim non dixi ſaccharum ſpeciem eſſe mannæ, ſed ſub melle ueluti ſub genere, utrunq;, mannam uidelicet & ſaccharum, contineri. Quare ſi quid à manna remouetur, nõ neceſſariò remouetur à ſaccharo. Ex dialectica enim didicimus, multa uni ſpeciei ineſſe, quæ alteri non inſunt, ſub eodem genere contentæ. Eſto igitur quòd mãna uires illas non habeat, poteſt nihilominus eas habere ſaccharum. Quanquam ſi Arabibus credendum, nec ipſa manna uocata detergendi ui caret. Hanc enim libro ſuo ſecundo ei adſcribit Auicenna, ſub nomine Tereniabin: & ultimo capite eiuſdem ſub nomine zucchari: alioqui ſi uim accipit ab his ſuper quæ cadit, quemadmodum ipſi fatentur, quæ ſupra herbas eas uires habentes ceciderint, eaſdem ut acquirat neceſſe eſt. Sed & ſi mellis eſt ſpecies, quod utraq; ui pollet, cur nõ eſt & utriuſque particeps? Quæcunque enim generi conueniunt, eadem ſpeciebus cõuenire, ijdẽ probãt dialectici. Nihil igitur ego uideo quod noſtram de ſacchare ſententiã tollat. Et hæc de his dicta ſint, quæ circa meas epiſtolas dubitaſti: nunc ad ea ueniendum quæ à me petis.

Primum quæris, an quicquam olfecerim apud Græcos de ligno Indo, quo nũc multi medici utuntur ad morbi Gallici uocati curationem: te enim de eo neſcio quid apud Auicennã legiſſe. Ego hac in re uelim tecum mutua opera uti: ero autẽ primus, ingenueq; aperiam, quid apud Græcos uel inuenerim, uel inueniſſe me ſuſpicatus ſim.

Primum, illud lignum quod à Luſitanis ad nos allatum eſt, hebeni Indi genus puto: præter duritiem enim, pondus & ſpiſsitudinem, διαφύσειςq; albicantes & ſubfuluas, guſtus quoque conſentit, quem acrem oſtendit & ſubadſtringentem.

Quæris ſecundo, quo nomine uocari putem herbam, quam uos glaream, nos gyarcham, quaſi terræ principem: alij galegam, fortè à gale, id eſt, muſtela, quæ quando cum uipera pugnat, uiſa eſt ad hãc guſtandam crebrò ueluti ad quoddam alexipharmacum confugere: uoce autẽ Gallica deflexa, quòd rutæ Gallicæ uocatæ ſit non abſimilis, & propterea fortè à quibuſdam ruta capraria dicatur. Mihi ſæpius de ea cogitanti, uiſa eſt ad polemoniam à Dioſcoride uocatam, referri poſſe: folia enim habet rutæ maiora atque longiora. Conſentiunt uires, quas habere eam dicit Dioſcorides: ad feras & ſcorpionum ictus non abhorret: & Cappadocum nomen, à uirium multitudine chiliodynamin uocantium. Scio tamen non omnia quadrare, ſed ſcio etiam hoc illi eſſe commune cum multis, quas tamen habemus pro compertis. Habes quid de duabus his rebus ſuſpicer potius, quàm ſciam. Tuum erit mihi quoque ſignificare quid de eiſdem putes.

Demum petis modum diuerſum ab eo qui paſsim in uſu eſt, ad ſuccum aqueum ex herbis eliciendum. Ego cum iandudum conſideraſſem patrum noſtrorum hac in re, ſicuti & in multis hallucinationem, putantium eandem uim adeſſe aquis illis ſic per ignem ab herbis extractis, quæ toti herbæ: cum tamen neque idem odor, neq; idem ſapor, in aqua qui in herba erat, ſeruaretur, ſed plerunque cõtrarius. Aquam enim ab abſinthio dulcem, à mentha & ocimo mali potius, quàm boni odoris exire uidebam, quod certam mihi fidem faciebat, quòd non eiſdem uiribus aqua ſola, quibus tota herba polleret: cœpi anxie cogitare, conſultis etiam his qui ab huiuſcemodi fuſionibus chymici uulgò dicuntur, quónam ingenio ualeret idem odor & ſapor in aquis hiſce cuſtodiri, qui in tota planta reperiretur. Longum autem eſſet ſcribere modos omnes, quos ad hæc conſequenda attentauerim. Sed unum tantum attingam, qui melior mihi ſimul uiſus eſt & facilior. Is autem eſt, ut in duplici uaſe, eo modo quo Galenus iuſsit omnia unguenta confici, hæc fiat operatio, ita tamen ut eius uaſculi fundum in quo herba continetur, aquam in maiore bullientem non attingat, ſed ſolo uaporifero humore ab ea eleuato incaleſcat: à calore enim illo miti, ex totius herbæ ſubſtantia uapores exhalant, qui in aquam uertuntur, omnium herbæ partium uires adſeruantem, quæ ex odore & ſapore aperte cognoſcuntur. Habes igitur, mi Nicolaë, ſeram quidem, nec qualem tuæ dubitationes exigerent, ſed ingenuam reſponſionem, quam ita accipias uelim, ut ab eo qui te diligit ſine aliquo fuco proficiſcentem. Vale. Ex Ferraria, III. Calend. Octobres, M. D. XXXII.

Succi aquei ex herbis eliciendi modus excellens.

IOAN.

IOAN. MANARDI

EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIB. XVI.

EPIST. I. Io. Manard. Ioanni Iacobo Sauio S. P. D.
Declarantur quædam Hippocratis dicta.

QVOD mea qualiſcunq; eſt doctrina familiariſsime uteris,facis quidẽ rem mihi admodũ gratã: ex hoc enim facile cognoſco quantũ me diligas. Quòd uero difficilima loca,& tot uerborũ inuolucris adeò impedita, ut Sibyllæ folijs obſcuriora meritò dici poſsint, à me aperiri petis, uideris maius aliquod de me cogitare,quàm quod puſillę meæ uires poſsint ſuſtinere. Addit tamen amor audaciam,& quod per meipſum non auderem,facit ut aggredi tentem,boni æquiq; te conſulturum confidens,quicquid non mea ſponte,ſed tibi morẽ geſturus, in rebus tã arduis ſcripſero.

Quæris,quidnam ſibi uoluerit Hippocrates in lib.de alimento,in uerbis quorum initium eſt: Quorum omnium naturę doctrina ſcientiáue non capiuntur. Sanguis proprius & alienus utilis. Sanguis proprius & alienus nõn utilis.& quæ ſequuntur. Vnũ autem antequam expoſitionem illorũ uerborũ aggrediar, aduertẽdum eſt: uerba illa, ſiue Theſſali,ſiue Herophili fuerint,(non eſſe enim magni Hippoc. multi putant,quum tamẽ eum libellum quaſi Hippocraticũ Galenus in Aphoriſmis,& in lib.de optima ſecta citet)non rectè, atq; ex fide eſſe à Caluo tranſlata. Ego enim in rebus tam ſerijs transferẽdis Horatij præceptum minime ſeruandum puto,admonentis, ne uerbum uerbo reddatur,fidi interpretis uitio: quum uideam eos qui ab autorũ uerbis recedunt,à ſenſu quoq; plerunq; recedere,& dum elegantiæ ſtudent,à ueritate deuiare. Neq;,ut Galenus ſæpe monet,orationis elegantiam quærendam in medicina uel alia ſcientia puto,ſed ut ea quæ ſcribimus aperta & clara ſint. Quod non aduertentes ferè omnes,quotquot noſtra ætate libros in Latinam linguã transferunt, ita à ſenſu autorum plerunq; recedunt,ut omnia potius dicãt,quàm quæ ipſe autor. Quod præ cæteris Caluus peccauit, alioqui medicinæ,ut cũ eius honore dixerim,penitus ignarus. Sic igitur legẽdum erat: Naturæ omnium doceri non poſſunt. Sanguis alienus utilis,ſanguis proprius utilis: ſanguis alienus nocuus, ſanguis proprius nocuus: humores proprij nocui,humores alieni nocui: humores alieni conferentes,humores proprij conferentes. Cõſonans diſſonans,diſſonans conſonans. Lac alienũ gratioſum,lac proprium nocuum, lac proprium utile. Omnia hæc ab autore ſcripta uidentur,ut id declararet quod ab initio propoſuerat, naturas uidelicet hominũ doceri non poſſe: cuius rei argumentũ efficaciſsimum eſt, quòd nonnulli ſimilibus, nonnulli alienis iuuantur. Quibus enim ſanguis proprius

malus ualde eſt,his alienus , ille ſcilicet qui cōtraria qualitate ei qua proprius afficitur,utilis eſt:ut, cui ſanguis ſupra modum eſt calidus, illi is qui tantum frigore à mediocritate receſsit, quantum proprius calore,utilis & proficuus erit. Quibus uero ſanguis uel non magnopere, uel nequaquam à modo recedit, his ſanguis proprius utilis. Quare & eſcæ quæ talem gignunt,ſunt utiles:& hæ quæ contrarium aptæ ſunt gignere, ſunt inutiles. Quod ipſe per hæc uerba inſinuauit, Sanguis alienus nocuus. At qui ſanguine male affecto ſunt,his ſanguis proprius,atq; quæ eum gignunt eſcæ,ſunt nocuæ.

Idem de alijs humoribus à ſanguine intelligendum.In his quippe corporibus in quibus pituita præter modum redundat, illæ eſcæ nocuæ,quæ pituitam aptæ ſunt gignere. Quibus uero modicè habet, cibi congruunt qui eam gignunt. Et ad hunc modum reliqua intelligēda:atq; id etiam quod quaſi ex his omnibus concludit,conſonans ſcilicet tum eſſe diſſonans,cum concinit male:tum uero diſſonans conſonare, cum contrariam aufert diſſonantiam:diſſonans quippe malo,concinit bono. Idem demum oſtendit in lactentibus infantibus, quibus tum lac alienum proficuum,cum & maternum male affectū, ipſos quoq; male afficit. Quod quidem maternum proprium uocat, & eſſe ait quandoq; nocuum. Sicuti dum bene affectum ipſos quoq; bene afficit,proficuum eſt,& è contrario alienum,tunc eſt nocuum. Tollitur autem quæcunq; in his uerbis apparet repugnantia, ex his quæ ipſemet prope finem addit,quare ſcilicet omnia & bona & mala ad aliquid dicuntur.

Petis præterea aliorum uerborum, quæ in eodem libello poſtea in hunc modum leguntur,declarationem: Pueri cibum putrefaciūt: adoleſcentes nihil mutant: ſenes penitus mutāt. Quibus uerbis licet menda etiā ſubſit, ea tamē ex Græco codice utcunq; caſtigata,remanent adhuc denſa obſcuritate obducta. Ita enim ego nunc uerterim: Cibus iuuenibus parum maceratus,ſenibus ab finem maceratus, his qui in cōſiſtendi uigore ſunt omni maceratione carēs. In quibus uerbis,ut Galenus quoq; putat in libro de optima ſecta,uoluit autor cibi qualitatem docere. Ait ergo, pueris cibum deberi bene maceratum, qui facile concoqui & mutari poſsit, humidum uidelicet: quoniam (ut inferius in eodem commētario ſcribit)humida eſca facilius mutabilis eſt quàm ſicca. Senibus ſummè maceratum & concoqui aptiſſimum,quia ob caloris imbecillitatem, impotētes ſunt ad difficilem concoctu immutandum. His uero qui in conſiſtendi uigore ſunt,eū qui omni penitus maceratione careat, ſolidiorem ſcilicet: nam humidiora his & concoctu facilia cibaria, ob caloris immenſitatem & acumen facile corrumpuntur,ſolidiora uero bene mutantur.

Rurſus ambigis circa alia uerba quæ in hunc modum legis: Alij ad diſcretionem quadraginta, ad tranſmutationes octoginta,ad exciſionem quadraginta & ducenti,non eſt & eſt. Quæ certe uerba non difficile eſt intelligere, intellectis his quæ paulò ante ſcripſit, ubi ait, Quinq; & triginta ſoles, & reliq. Quatuor enim opiniones recitat de tempore,quo fœtus in utero completur:quas ubi recitauit,addit,

eſt

eſt & non: uolens uidelicet oſtēdere, dies formationis, motus & partus, non eſſe certos & præſcriptos, ſed uarietatem tantam recipere, ut quæuis opinionum quandoq; uera eſſe poſsit: cui ſententiæ non ſolum philoſophi & medici, ſed iuriſconſulti quoq; ſubſcribunt.

Habes, mi Sauie, ſi nō qualem optabas, qualem potuit Manardus tuus ſenex, uerborum ſenis declarationem: quam ita uelim à te recipi, ut ab homine qui te magnopere diligit, proficiſcentem. Vale.

Ex Ferraria, pridie Calend. Iulias, M. D. XXXIII.

EPIST. II. Ioan. Manard. Petro Carnicer S. P. D.

Curatio deminutæ & ferè ablatæ uiſionis.

NOSTER utriuſq; genius, eodē ferme tēpore utrunq; ad ſcribēdū excitauit: eadē enim ſeptimana ego ad te, & tu ad me literas dedimus: atq; utriq; idē ſcopus, nēpe ut ſciret uterq; quid alter ageret: pariterq; amici ſaluti cōſuleremus, ego quidē animi, tu partis corporis, quæ inter reliquas menti magis eſt ſimilis, hoc eſt, oculorū imbecillitati. A qua re ut prius ordiar, ſatis uereor, ſi (ut ais) penuria & tenuitate ſpirituū fit, ut amicus tuus male uideat, neue (ut Pauli Aeginetę uerbo utar) *ἀνίατος* ſit hęc affectio. Quòd enim exigui & tenues ſpiritus uiſuales ad oculos ferātur, uel uitio cerebri fit, multos gignere & ſanè craſſos nō ualentis, uel uiſualiū neruorū obſtructione aut adſtrictione, craſsiuſculos ferri nō permittente. Vtrū autem horū ſit, ſi nō impoſsibilis, certe difficilis ualde eſt curatio. Antiqua enim, atq; ex ipſa antiquitate ueluti habitualis facta cerebri imbecillitas, uix amoueri poteſt. Obſtructio uero, & fortè ex ictu facta obſtipatio neruorū, atq; eorum præcipue qui in uentribus cerebri latitant, Aeſculapiū curatorem uidetur deſiderare. Debilia nanq; præſidia in penitas adeò partes non adigentur: & fortia, alias oculi partes, alioqui diuturnitate temporis & defectu ſpirituum ueluti obſoletas, offendent. *Spiritus uiſualis tenuis & imbecillis duæ cauſæ.*

Relinquendus ergo præclarus hic uir, & ſumma tibi, ut ſcribis, neceſsitudine coniunctus, ſine ullo penitus præſidio? non certe. Satius enim eſt aliquod experiri, quàm nullū: & naufrago amico uel tabellā porrigere, ſi manum nōn ualemus. Verum cum duas cauſas poſſe hanc ſpirituū & carētiam & tenuitatem facere dixerimus, cerebri uidelicet imbecillitatem, & neruorum adſtrictionem: diſcutiēdum antequam ad auxilia ueniamus, quę nam earum in hac noxa præualeat. Mihi autem proculdubio uidetur culpa in ſecundam potius quàm in primam referenda. Si enim uitio cerebri hoc contingeret, nō uideo quo pacto & alij quoq; ſenſus, & ipſa motrix pōteſtas, imò & principes pariter facultates hanc labē effugerent, cū omnes hę facultates ad ſua peragenda munia ſpirituum copiam requirant. Quare cum de ſolis oculis, & non de alijs uel ſenſorijs uel particulis præſtans hic uir quæratur, hæc ſpirituum carentia in neruos potius quàm in cerebrum uidetur referenda. Conandū igitur præcipuè, ut uiſuales nerui ad portandos ſpiritus reddantur idonei, ita tamen ut nec cerebrum ipſum, ueluti omnium ſenſuum principiū, penitus deſeratur.

Vt igitur uniuerſum corpus bene fuerit expurgatū, atq; poſt hoc cerebrum per nares probè emundatum, factaq; ad ignobiliora loca & reuulſione & deriuatione, quemadmodum aliàs me ſcripſiſſe me mini: conandum erit, ſi qua materia neruos obſtruit, diſcutiatur: demumq; & cerebrum & nerui & omnes oculi partes quātum fieri po teſt, & roborentur, & detergantur, & limpidi reddantur. Quibus uero præſidijs hæc molienda, moroſus fuerim, ne dicam temerarius, ſi uos docere tentem, illudq; in me meritò dicetur, Noctuas Athenas. Tantummodo igitur aliqua ſignabo, quæ ad id quod præcipue à me petis conducere uidebuntur, hoc eſt, ad uiſuales ſpiritus in oculis multiplicandos: nam eos reddere craſsiores, nec tutum uidetur, nec neceſſarium: nam uia patente, ſpiritus (qui ea obſtructa tranſire nequeant) & maiore copia, & craſsiores ad oculum peruenient.

Viſuales ſpiritus in oculis multiplicātia.

Præbibat igitur uinū flauū & limpidū, in quo hyſſopus & ruta decocta ſint, eiuſdemq; bullientis fumū apertis oculis ieiunus excipiat. Oua recentia, ſuperiecto hoc puluere, aſsidue ſorbeat: Nucis myriſticæ, quæ & moſchata dicitur, partem unā, gariophyllorū par. ſemis, ſatureię par. 2. Acetum ſcilliticum in ore teneatur. Sanguis palumbi recens, collyrij modo inſtilletur. Et ſi aliquo potentiore collyrio utendum erit, prius oculus aquoſo melicrato abluendus. Aquoſum dico, in quo tam exigua portio mellis ſit, ut exilis & uix perceptibilis guſtui ſit eius dulcedo. Præſtat autem ut non per ſpongiam ablutio fiat, ſed per ampullam uitream, arctiſsimum habētem roſtri oſculum, ſenſim inſtilletur. Inter omnia uero collyria hoc in caſu noſtro magis uidetur eligēdum: Pompholygos partes ſex, opobalſami par. unam, mellis partes duas, uini Cretenſis uel alterius potētis antiqui & albi quātū ſatis ſit. Hoc autē pacto conficito: Pompholygi te nuiſsime cōtritæ opobalſamum primo adijce, dehinc mel, poſtremo uinū. Vbi cuncta miſcueris, perpetuo triduo hanc miſcellā accurate conterito: exacto triduo in uitreum uaſculum conijcito: ubi uti uolueris, uaſculum exagitando omnia bene confundito, ſicq; utitor.

Melicratum aquoſum.

At ſi fortè uerum opobalſamū inuenire nequiueris, eius uice oleum antiquiſsimum apponito, in quo balſami lignum bene fuerit incoctum. Et hæc quidem ſunt quæ mihi ſeſe obtulerunt, pro uiſu amici tui reparando: quæ ita faxit Deus optimus maximus eſſe proficua, ſicuti ſummo cum deſiderio à me ſunt quæſita & ſcripta.

De me autem ſic habeto. Satis belle pro ætate & ualeo, & per totam hyemem ita ualui, ut ſcholas & adire ualuerim, & Galeni ſenſa in libro de febrium differentijs, auditoribus aperire: & præterea nonnullas etiam epiſtolas, duasq; præcipuas, quæ eſſe uſui iuuenibus poſsint, uel ad excitanda eorum ingenia: quarum una materiam iterum retractat de uenę ſectione in pleuritide: altera, uacuādam per purgatoria medicamenta materiam antequam ſit concocta, etiam ſi non turgeat, oſtendit.

Addam & aliud: quoniam de expoſitione mea in procemium artis medicinalis à me edita mentionem habes, eſſe apud me ſimilem expoſitionem in totum librum primum, & partem ſecundi: quam ſi librarius

brarius quiſpiam Phaëllo,qui primum meas excudit epiſtolas,fidelior,uelit formis excudere,ad te propediem mittã. Gratũ mihi erit intelligere,quod & alia ſcripſi epiſtola,an Bononiæ mãſurus ſis:forte enim de ueniendo iſtuc,cogitarem. De Melguizo quod ſcribis, antea mihi ab eo fuerat ſignificatum. Vale,& quod facis,me ama. Ex Ferraria, VIII. Calend.Febr. M. D. XXXII.

EPIST. III. Pro Reuerendißimo & ſummo honore dignißimo Cardinale Campegio,ex articularibus doloribus uix ambulare potente.

REVERENDISSIMVS hic dominus ob diuturnos mentis & corporis labores,longaq; & incõmoda itinera,quæ pro pace Chriſtianæ religionis reſtituenda multos annos pertulit,podagra primũ, dehinc nephritide uexatus,nec propter hoſce morbos ingraueſcentẽmue ætatẽ,eoſdem & maiores etiam labores detrectans, crurum tãdem & pedũ uſum ita perdidit,ut nõ ambulare modo,ſed nec ſtare ualeat,œdematode quodam tumore crus utrũq;,ſed potiſsime dextrũ aggrauante,articuliſq; ipſis ueluti relaxatis.Cuius noxæ nec manus ipſæ ſunt penitus immunes: altera enim non bene flecti poteſt,nullo tamen in ea apparẽte tumore.Et hæc quidem aſsidue. Per interualla uero quædam,materiã ſentit à capite per ſpinalem præcipue medullam ad inferiora membra deſcendentẽ,& in omnibus ferẽ articulis dolorem excitantẽ.Quandoq; præterea calculo affligitur.Huic,Deo opt.max.fauente,opem laturi,primo affectus & cauſas eorũ indagabimus:ſecũdo interiores curatiuas ex his eliciemus: tertio,quibus inſtrumẽtis explendæ hæ ſint,docere pro uiribus noſtris conabimur. Primã rem aggrediẽtes,tribus ad præſens D. eius R.affligi affectibus intelligimus,crurũ uidelicet tumore, uetita ambulatione,& alterius manus imbecilli motione. Totidemq; uereri à capite: in ſubiectas ſcilicet partes deſtillationẽ, articulorũ dolorẽ, & calculi in renibus generationẽ. Primus,id eſt,crurũ tumor morbus eſt iam factus,aucta uidelicet magnitudo, ſub genere morbi malæ cõpoſitionis compræhenſus. Hunc facit cruda pituita,ob iecoris imbecillitatẽ ſupra modum aucta,& ad crura ceu ignobiliora membra tranſmiſſa,cõcurrente ipſorũ crurũ etiam imbecillitate, ob quã propriũ alimentũ in ſui ſubſtantiã nõ ualent cõuertere,& ſibi unire. Ex his fit,ut pituitoſa craſsiorq; caro gignatur, & præter modũ crura intumeſcant.Morbus ergo hic auctæ quantitatis à duobus malæ temperaturæ morbis fit,crurũ uidelicet & iecoris quæ proculdubio frigida & humida in utroq; eſt. Augent autẽ ſeſe & mutuò adiuuant hi crurũ affectus: magnitudo ſiquidem à pituita facta malam temperaturam in crure facit:quæ è cõtrario cauſa eſt,ut nutrimentum crudum permanens,tumorem & molem cruris adaugeat.

Ex eiuſdem quoq; pituitæ tenuiore parte,neruos, coniunctiones, & tendones madefaciẽte,ſecũdus affectus,id eſt, imbecillitas pedũ, naſcitur,

naſcitur,muſculis oblæſis,quibus ad ſtandum & ambulãdum uis utitur animalis.

Ad eandem etiam tenuiorem pituitam tertius affectus,manus ſcilicet oblæſio,referendus eſt,qua cõiunctiones madidæ, nõ ſatis ſuo munere funguntur. Et hæc quidem de his affectibus dicta ſunt,qui ad præſens moleſtia afficiunt.

Inter eos uero qui nunc nõ adſunt, ſed timor eſt ne ſuperueniãt, fluctio quidem ad id ſymptoma referenda eſt, quod excrementorũ mutatio dicitur.Exit enim à cerebro,& in inferiora prorũpit res quę exire nõ deberet,pituitoſa uidelicet humiditas,quę in uaria repentẽ loca deſtillans,dolores,& in quibuſdam etiã tumores facit: qui admixta quandoq; bile,ex uſu rerum calidarũ uiniq; generoſi potu genita,tandiu ſunt acriores,donec bile diſcuſſa ſola remaneat circa articulos pituita. Ex uno ergo ſymptomate,hoc eſt, deſtillatione, & aliud ſymptoma,dolor ſcilicet ſequitur & tumor,qui morbus cõpoſitus eſt,& quandoq; cõtinuitatis ſolutio.Ipſum uero primum ſymptoma,hoc eſt,deſtillatio,morbum malæ tẽperaturæ frigidæ & humidæ cerebri ſequitur.Sed & morbũ inſtrumẽtalem,ex copia pituitæ uentres cerebri opplente,& cerebrũ ipſum madefaciẽte,quæ,accedẽte potiſsimũ extranea aliqua cauſa,ceu res grauis deorſum ruit. Ad tertium uero affectum formidatũ,hoc eſt,calculum generãdum, ultra eandem materiam,hoc eſt,pituitam,concurrit calor renũ,cum eorum imbecillitate.Eſt autẽ calculus ipſe morbus in numero, & ut ſequens eſt,ad inſtrumẽtales pertinet. Hi igitur ſunt affectus præter naturam,quibus uel affligitur uel affligi ſolet hic Reuerendiſsimus Dominus: quorũ curatiuæ præſeruatiuæq; intentiones ex ordine inueſtigandæ ſunt.

A primo ergo & ordine & dignitate inchoantes,hoc eſt, crurũ tumore,dicimus,primã intentionem eſſe,magnitudinis præternaturalis amotionem: quæ cum tolli nõ poſsit,pituitoſa materia in ea remanente,hanc euacuare opus eſt.Euacuabitur per diſcutientia: tanta enim & tam craſſa pituita,repelli nec debet, nec poteſt.

At ſi eam diſcutere uoluerimus,uehementer calidis & ſiccis egebimus: quibus ſi corpore toto repleto utamur, plus certe attrahemus,quàm erit id quod uacuabitur.

Demenda igitur in primis totius corporis,deinde crurum ipſorũ plenitudo:atque his duobus curatio cõplebitur. Verũ quia hic morbus,ut diximus,nõ in totũ factus eſt,ſed quotidie ob imbecillitatem tum iecoris,tum crurum fit,propterea duæ aliæ inſurgunt intentiones,iocinoris uidelicet & crurum roboratio: quæ fieri non poteſt, niſi prius frigida & humida temperatura ab utriſq; remoueatur.Curandæ ergo hæ per contraria,calida uidelicet & ſicca,& demũ robur utriſque eſt addendum. Duæ igitur & ad præcauendum intentiones occurrent,alteratio uidelicet & roboratio: eruntq; in totũ quatuor intentiones,hoc ordine exequendæ,ut primo totũ corpus purgemus,ſecundo pituitã in cruribus cõtentã diſcutiamus,tertio malã tẽperaturã iecoris & crurũ remoueamus, quarto ipſis robur addamus:

mus: quibus peractis,ſperandum ſecūdum ac tertium affectum uel in totum deſituros,uel magna ex parte minuendos. Si qua tamen in articulis ſupererit mala temperies,quæ fungi eos proprio officio nō permittat,ea per cōtraria tollenda,medicaminibusq́; quibuſdam peculiaribus neruoſa membra,quæ uoluntarij motus ſunt inſtrumenta,erunt roboranda. Et hæc quidem ſunt præſentium affectuum curatiuæ intentiones.

Eorum uero quorū formidamus aduentū, præcipuū,ut diximus, deſtillatio,tolli non poteſt,niſi morbi à quibus fit,amoueantur. Mala igitur temperies cerebri frigida & humida per ſua cōtraria eſt auferenda: quæ cum auferri nō poſsit cauſa permanente,materia uidelicet pituitoſa,quæ nō ſolum ſua qualitate cerebrū ut ſimilare membrum eſt,lædit,ſed & ſua ſubſtantia quatenus inſtrumentale. Primū igitur erit pituita à capite euacuanda, ubi tamen antea fuerit à toto corpore educta. Euacuabitur à cerebro,tum per meatus à natura expurgationi excrementorū eius ordinatos,tum per ea quæ illam aliò uel retrahunt uel deriuant. Erunt ergo hi in curatione deſtillationis ſcopi,euacuatio primo totius corporis,ſecūdo cerebri: & hæc quidem duplex,per propria uidelicet expurgatoria,& per retractionem & deriuationē. Vniuerſa uero hæc ad proprie dictam ſpectant curationem. Sed prouidendum præterea erit, ne denuò ſimilis pituita in cerebro coaceruetur: quare & bonæ concoctioni prouidendum, & cerebrum roborandum,ut & probè alimentū proprium in ſui ſubſtantiam conuertat,& aſcendentē ad eam materiam uel nō recipiat, uel citò cōſumat. Quæ ubi bene cauerimus,ſimul etiam articulorum dolores uel ſuſtollemus,uel ut leniores cōtingant,efficiemus. Fieri enim uel nequaquam,uel difficilime poteſt, ut aſſueti articulorum affectibus eos penitus effugiant: cum æque fieri non poſsit ut corpus,precipue ſenile,abſq; redundantia humorū diutius adſeruetur. Erunt igitur hi ubi acciderint, primo mitigandi, deinde curatione aliorum tumorum amouendi.

Supereſt calculus: qui quum ægritudo ſit in numero,facilem quidem dictu curationem habet,eius uidelicet amotionem: factu uero non adeò facilem. Quare cauēdum potius ne gignatur,quàm ſinendum ut iam genitus expellatur. Cauetur eius generatio ſi operā dederimus primo,ne eius gignatur materia: ſecundo,ut ſi qua genita fuerit,antè excernatur,quàm in calculum ſit cōuerſa: in quem uerti non poteſt,niſi calor ipſam ueluti exaſſans renibus prěſtò ſit. Cauenda igitur quęcunque calorem ipſum poſſunt augere: & ſi quis adeſt calor,per frigefacientia remouendus eſt. Et hæc de ſcopis intentionibúsue dicta ſint.

Supereſt demum ut tertium quod ſpopōdimus exequamur, quibus uidelicet auxilijs ſcopi à nobis inuenti explendi ſint edocentes.

A primo igitur affectu inſtante orſi, hunc primum exequutioni mandandum ſcopum diximus eſſe, totius corporis euacuationem: hanc tali moderatione exequemur, ut uentriculo & iecori nullam noxam inferamus,ſed quantum fieri poteſt eorū potius uim augeamus:

mus:

mus: quod ſubſcripta facient catapotia.

Pulueris hierę Galeni modo parati, rhei barbarici, agarici, ana partem unā, myrobalani chebulæ partē ſemis. Terantur, & in eupatorij (quā agrimoniū uulgò uocant) ſucco, diem integrā madeant, atque ubi exiccata modicè fuerint, cum uino Cretico componantur, & ex una quū opus fuerit, huius cōmixtionis drachma, uel ſcrupulis quinque, catapotia formētur, quæ ieiuno una ante cœnā uel prandiū hora, tertio uel quarto quoq; die deglutiantur. Quibus uero diebus catapotijs nō utetur, potū ieiunus bibat, qui recipit: Eupatorij, quod agrimonium dicitur, & aiugæ (quam chamæpityn & iuam) decoctam cum oxymelite. Sint autem decocti quatuor, oxymelitis unica uncia.

Catapotijs per interualla, ut dictum eſt, toties acceptis, ut cōgrua per ea uideatur facta totius corporis expurgatio, ſecunda iam intentio proſequēda, quā eſſe diximus materiæ pituitoſæ in cruribus contentæ diſcuſsionē. Hanc per gradus quoſdam moliemur, ut ſcilicet à facilioribus inchoantes, ad potentiora ſenſim progrediamur. Primo itaq; à poſca ex multa aqua & pauco aceto cōpoſita incipiemus, nouas ſpongias ea madentes cruribus arctè colligantes, initio ab imis partibus facto. Paulatim uero aceti & portionem & uim augebimus, nō maiore tamen copia, quàm ut ipſam poſcam poſsit quiſpiam citra offenſam bibere. Decoques deinde in eadem poſca anethum, primo quidem uiridē, deinde ſiccum: & poſt hoc rutam, primo quoque & ipſam uiridem, pòſt ſiccam, atq; demum alumen. Quòd ſi cum his non penitus profecerimus, ad lixiuiā quoq; ueniēdum, à leuioribus & hic initium capientes, uaria enim eius uis, pro cinerū & modo & uiribus. Ex pluribus quippe cineribus potentioribusq;, quales ficulnei, & pluribus etiam iteratis excolationibus, potentius, ex contrarijs debilius redditur. Quod ſi fortiſsimum deſideramus, calcis quoque portiuncula addi poterit. Portiuncula dico, quoniam ſi nota digna calx adderetur, urendi uim nanciſceretur. Quibus auxilijs niſi malum ceſſerit, ad lutū ueniendum, cui uel natura uel arte alumen, ſulphur & nitrū admixta ſint. Poſt cuius adhæſum crura aqua uel naturaliter uel per artem ſalſa abluantur.

Pituitoſam materiā in cruribus diſcutientia.

Iecur roborantia.

Dum uero hæc explebitur intentio, nō obfuerit tertiam aggredi, iecur uidelicet & per epota & per extrorſum admota roborātes. Inter ea quæ bibūtur excellit eupatorium, de quo ſuperius quoq; mentio habita: aſarū, agallachon (quod xyloaloēn, ſeu, quod idem eſt, lignum aloē uocant) amygdala amara, cinnamomū, piſtacia, zingiber, & citri cortices conditi, iecur lupi ſiccum & in tenuiſsimū puluerem redactū, cum uino dulci propinatū. Inter ea quę extrorſum ſunt admouenda, laudo ut præcordia foueantur uino nobili, in quo abſinthium, mentha, ſchœnianthos, pari menſura bullierint, adiectis roſis ad reliquorū omniū pondus. Sequatur autē trinū quinúmue fotum, ſequens inunctio: Ceræ, ammoniaci thymiamatos, hoc eſt, ammoniaci opi, non eius fumi, ut quidam alioqui magni nominis medicus putat, ana partes 4. mannæ thuris, id eſt, tenuioris eius pul-

uiſculi

uiſculi,reſinæ terminthinæ, ex terebintho uidelicet,nō ex larice(ut hactenusputatū eſt)collectę,ana partes 3.Miſceců irino,atq; ubi ſup linteolū extēderis,agallocho ſuffumigatū hypochōdrijs admoueto.

Roborato iecore,crura quoq; ipſa erunt roboranda, atq; cum his etiam articuli,ut ſimul etiam aliud ſymptoma,ſtandi uidelicet & ambulandi impotentia,qui eſt inter præſentes tertius,tollatur:nam his quæ ſuperius ſcripſimus peractis,acta ferè erunt quæcūq; hanc roborationē debent anteire.Incipiemus autem hic pariter à leuioribus, ut ſic per quoſdam gradus ad fortiora conſcendamus. Ex leuioribus ad hanc rem conducentibus præcipua ſunt, quæcunq; cum modico calore & ſiccitate,modicam etiam uim habent adſtringendi potentiora,quæ in his magis excellunt. Leuiora: Stœchas, abſinthiū, althæa,ſaluia,lens:melilotum uerum in Campania inuentum,nō uulgare hoc. Mediocria: Anethum uiride,fœnogræcum,artemiſia,nux cypreſsi,helenium,meliſſophyllon,id eſt,meliſſa,uel apiaria,chamępitys,arction,id eſt,perſonatia,uulgò ſparpanaciū. Fortiora: Origanum,calamintha,amaracus,ſabina,urtica,laurus,ruta,& præcipue ſylueſtris.Ex his fient balnea,fomenta, cataplaſmata, & oleo coctis, addita reſina,acopa.Inter quæ ſummè mihi placet id quod ex ſemine abietis in hunc modum conficitur,Olei antiqui lib.1.uini Cretenſis ℥.3.fructuum abietis ℥.2.reſinæ abiegnæ,quæ oleum uulgò dicitur,terebinthinæ ana ℥.ſ.ceræ ℥.1.ammoniaci ʒ.3.piperis albi ʒ.2.euphorbij ʒ.1.Bulliant fructus cum uino & oleo in duplici uaſe,donec uinum conſumptum ſit:expreſsiſq; & abiectis fructibus,quæ liquari poſſunt,liquata oleo addantur, & quæ conteri, cōtrita. At ſi per hæc ambulatio redintegrata non fuerit,erit & aliud certe efficaciſsimum experiendum,quod recipit:Nucis myriſticæ, quam moſchatā uocāt,℥.2.thuris,terminthinæ ana ℥.3.chamæpityos, centaurij,florū hyperici,ana manipu.1. Madeſcant omnia horas uigintiquatuor in tanto uino Cretenſi uel alio generoſiore,quanto bene tegantur,aſſidueq; miſceātur:deinde in uaſe uitreo,igni primo leniori, dehinc fortiori,conſueto chymicis more admoueantur.Tres enim diuerſi liquores manabunt,ſicut colore,ita & uiribus differentes,ex quib⁹ ſeorſum collectis artus illinentur,inchoādo & hic ab eo qui primus exierit,ceu minus potente.Tertius quippe qui olei ſubſtantiam habebit,precioſiſsimus & ualentiſsimus adeò erit, ut uel exigua eius gutta primo admixta,eum longe præſtantiorem reddat.Medius,medijs pariter uiribus conſtabit.Hos ego liquores in diſcutiendis pituitoſæ materiæ reliquijs,artubusq; roborandis,ſupra omnem medicatam aquam,& lutum ex earum fontibus acceptum, efficaciores iudico.Verum quia difficile eſt inueteratas opiniōes & ab omnib.receptas è mentibus hominum extrudere,ſi luto uel balneo naturalibus utendū eſt,inter luta Aquēſe,inter balnea Porretanū prælegerim. Conducibilius tamē putauerim,ſi ſulphur,alumē,ſal,nitrū,ferrū, & id genus alia,uaria proportione,pro medici cōiectura,quæ experimento quotidiano probaretur,cōmuni aquæ uel pinguis terræ luto miſceantur.Vſum tamen luti quodcūq; ſit,optare aliū ab eo qui con

ſuetus eſt: uellē enim ut ſex minimū horas particulis hæreret, ita ad ſolem porrectis, ut reliquum corpus in umbra eſſet, tandiu uidelicet donec plane areſceret, & tum demum aqua uel modo quo diximus parata, uel naturali ablueretur.

Et hactenus de his affectibus dictum ſit, qui ad præſens affligunt. Inter eos uero quos formidamus, deſtillationi quidē obuiandū primo diximus per totius corporis euacuationē. Hanc igitur procurandam putamus per medicamēta quæ nō uehemēter corpus exagitēt, & præterea uim aliquam habeant roborandi, & ante id tempus (ſi ſtatum & determinatū eſt) quo ſolet aduentare: ſin incertū, quoties per aliqua indicia eum de proximo futurum timemus. Inter omnia autem purgatoria id maxime mihi uidetur idoneum, quod ex manna, rheo, & roſaceo ſyrupo conſtat, ut ſint mannæ & roſacei ſyrupi unciæ ſingulæ, rhei drachma. Eum autem ſyrup. accipi uelim, in quo cōficiendo quinquies roſæ recentes fuerint permutatæ.

Toto corpore euacuato, ſecundum ſcopum, hoc eſt, capitis particularem euacuationē, ieiuno per nares commode faciemus, inſpirata per cannulam utrinq; patentem, uel per ſcriptorium calamum pēnámue, huius pulueris exigua portione: Nucis moſchatæ ʒ.1. piperis albi ℈.2. ellebori albi ℈.1. ambræ grana 4. moſchi grana 2. Quæ inſufflatio ſi fortè moleſta fuerit, poterit idem puluis cum ſucco ſampſuchi miſceri, & per pennam ſucco madidam intrò adigi.

Retractio uero, quam etiam ad hunc ſcopum diximus pertinere. per cucurbitulas non incōmode fiet, inter ſcapulas admotas, præciſa uel non præciſa cute, iuxta ſanguinis maiorem minorémue abundātiam: quæ tanta eſſe poſſet, ut etiam per hirudines uenis ani applicitas, euacuationem ſimul & retractionem congrue poſſe fieri demōſtraret: quæ certe euacuatio & calculo & podagræ cauēdæ eſſet ualde accōmoda. Retrahūt quidē hæc: ſed nō aſsidua eſt eorū operatio: quare aliquo ingenio, ut perpetua ſit hæc, procurādū, ſicuti cōtinua & perſeuerās eſt deſtillatiōis ſuſpicio. Id fiet ſi aliquo loco ulcus excitetur, per quod ſanies manans materiā à capite continuò detrahat. Locus idoneus eſſet inter cubitū & humeros, niſi chiragræ adeſſet ſuſpicio: quare eligendus uidetur locus qui ſpinā humeroſq; interiacet. Nec ab re fuerit, ſingulū ex utraq; parte, dextra uidelicet & ſiniſtra, ulcus excitare. Et his quidem materia quę deſtillare poterat, à capite aliquo pacto auferetur. Sed præter hæc (ut diximus) danda etiam opera erit ne noua iterum aggregetur: quod præter cōgruam uictus rationē (quæ ut cuiuis facile innoteſcit, ita difficilime ſeruatur) fiet capitis corroboratione: ad quam ſummè faciet, ſi caput abraſum, lixiuio ex alto ſuprà ſuturæ præſertim loca cadente, crebrò perfundatur. Sit autem lixiuiū ex pluuiali aqua, in qua multoties candēs ferrum extinctum ſit, præparatū: quæ aqua per ſacculū excoletur pyramidali forma conſutum, pręter modicos uitium cineres, aſaro, ſaluia, chamæmelo & ladano ſemiplenum. Poſt quā perfuſionem uertex ex oleo inungatur, ex nuce moſchata, macere, & lauri baccis confecto, omnibus prius in aqua roſacea moſchata bene maceratis. De-

mumque

mumq; tegatur pāno ſerico,grano tinctorio bis tincto,& galla bene moſchata ſuffumigato.Et his quidē,accedēte(ut dixi)cōgruo uictu, cauebitur deſtillatio,atq;,ut ſequēs eſt,articulares dolores,qui magna ex parte ex ea contingunt,non adeò affligent:non uſq;quaq; tamen prohibebuntur,ſiquidem non tantum ex deſtillatione à capite contingunt,ſed & ab humorū ſuperfluitatibus in toto corpore redūdantibus.Quærendum ergo & aliud præſidiū,per quod & reliquiæ, ſi quæ ſupererunt,penitus abſumantur,& de reliquo affectus & præſentes & formidati extrudantur.

Inter præcipua uero auxilia lignum quod nō multos ante annos Hiſpani ex India(ut aiunt)apportarūt,plurimorum iudicio excellētiſsimū reputatur.Et propterea quæſitum à nobis eſt,an eius decocti potum putemus huic Reuerendiſs.domino conuenire. Cui quæſito ingenue reſpondentes,dicimus,nos in nullo, qui morbo uerè articulari laboraret, eo unquam uſos, ſed in doloribus tantum qui membranam potius eam tegentes, quæ oſſa complectitur aut muſculos,quàm articulos ipſos affligunt: necnon in ulceribus,quæ quādoque hoſce dolores comitātur: eiuſque uſum inueniſſe præcipuū. Scio tamen aliquos eo in ueris podagricis chiragricisque doloribus uſos,qui uel peius poſthac,uel non melius ſe habuerūt.Quare ſi ſua Celſitudo mihi crediderit,tantā tamq; diuturnam inediā(ut alia mittam tædia)quantam hi ſuſtinere coguntur,qui leges hac in re Ibericas ſequuntur,effugiet.Sed ſi hoc auxilium omnino uoluerit experiri,erit contenta quotidie mane bibere uncias octo aquæ,in qua binæ unciæ ramentorum ultimi ligni tandiu bullierint,donec tantundem aquæ conſumptum ſit:ut ſcilicet fuerint ab initio ℥.16. quibus etiam ℥. una mellis roſacei,quo potus ipſe & minus abominabilis ſit, & nec minus utilis,addi poteſt. Ego tamen huic ligno in his caſibus ea medicamenta prætulerim,quæ ab hac ipſa ui podagrica ;ab antiquis ſunt dicta:inter quæ D. S.Reuerendiſsimæ maxime accommodatum putauerim ad Proclum relatum: quod Phu unam, agarici duas,meu tres,ſeminis petroſelini Macedonici,quod Alexandrinū corruptè,ni fallor,ab oluſatro uocant,quatuor,hyperici quinq;,gentianæ ſex,ariſtolochiæ ſeptem,centaurij octo, chamædryos nouem partes recipit,& mellis quantum ſat ſit ad eclegma concinnandum. Huius quoq; die ieiunus accipiet drachmā,initio ab autumnali æquinoctio facto:nec deſiſtendum,donec quinquageſies acceptū ſit.

Victus autem ratio non adeò tenuis erit neceſſaria, ſicuti his qui ligno Indico utuntur:nec plena tamen,ut ſanorum,ſed media quodammodo inter utranq;.Veſci enim parcè poterit carnibus bonarū auium,ouis ſorbilibus,petrinis piſcibus,lactucis elixis:atq; in ſecunda menſa piſtacijs & auellanis,uel ut ſunt,uel ſaccharo opertis. Vinumq; bibere tenue,limpidum,modicè dilutum: exercitijq; gratia quotidie ambulare,uel uehi,non in cubili marceſcere. His diligēter cuſtoditis,cauebitur etiā calculus.Ad cuius tamen ampliorē cautelam non ab re fuerit,renes per cerotum roſaceum, adiecto etiam ſi opus uidebitur,ſolani ſucco, refrigerare.

Hæc ſunt quæ pro ſalute Reuerẽdiſs.huius Domini, noſtri huius infelicis ſeculi ſplendore & gloria, mihi enixiſsime laboranti occur rerũt: quibus Deum opt.max.ita uelim aſpirare, ut perpetuam inde conſequatur ſanitatem, labantemq; iamiam CHRISTI eccleſiam ualeat ſuſtinere.

Ex ferraria, IIII. Calend. Iulias, M. D. XXXIII.

EPIST. IIII. de ligni Indici decoƈto, pro Reuerendiſs. Cardinale Campegio.

LIGNVM Indicum ſicco pede tranſiuerã, quód putabã eius potũ Reuerendiſs.D. iam ſeni, & uarijs magniſq; negocijs impedito, nõ multo uſui futurum, præcipue quia tenuiorẽ uiƈtum expoſcere uidebatur, quàm ſua Reuerẽdiſs.D. uel ferre poſſet, uel uellet. Verum quũ intelligam & uires ei maiores quàm putabam adeſſe, & maximã in eo fiduciam, dicam breuiter quid de his ſentiam, quæ per excellentiſſimum quendam medicum ſcripta de eo ligno ſunt.

In primis, ego quoq; Sanƈtum illud uocatum magis quàm primũ efficax eſſe puto, & propterea conſueui prius per dies circiter decẽ, primo illo ceu faciliore uti, ut natura aſſuefaƈta, ſecundum, quod potentius eſt, melius ferat. Soleo autem oƈto aquæ partibus unam ligni addere, contentus quód tantum bulliat, ut media pars aquæ ſit conſumpta.

In ſecunda quoq; illa aqua, quæ potus loco in prandio & cœna bibitur, non omnino cum eo ſentio. Magis enim mihi placet ut ex nouo & crudo ligno conficiatur, quàm ex eo qui primæ decoƈtioni ſeruiuit: ita tamen ut quarta ſolum pars in coƈtione decreſcat, tres ſuperſint. Nec mihi diſplicet, ſi ad reddendum potum magis placidum, portio aliqua mellis roſacei ad guſtum domini adijciatur.

Vellem etiam ut decoƈti quod mane ſyrupi loco bibitur, maior eſſet modus, hoc eſt, ſex minimum unciarum.

Laudo præterea & modum & uſum ſpumæ ſupra dolentia loca. Efficacius tamẽ eſſe puto oleum ex eodem ligno (modo quem chymiſtæ per deſcẽſorium uocant) deſtillatum, inunƈtis uidelicet ex eo locis dolentibus & tumidis.

Soleo etiam ex ramẽtis ligni crudi, in nobiliq; aliquo uino decoƈtis, addito antiquo oleo, linimẽtũ parare, ꝙ dolentibus locis utiliter illinitur. Antè uero quàm tẽpus cõmodũ uſui ligni ueniat, quod ego poſt æquinoƈtium nouiluniumq; proximũ, maxime congruum puto, purgatio totius corporis facienda. Quibus uero medicamentis, arbitrio præſentium medicorum permitto, qui uiſis his quæ ab alijs excellentiorib. medicis, & à me ſcripta ſunt, ea eligent quæ magis indicauerint idonea. Nã ut uerũ ingenue fatear, multiplices illæ ſiue ſyruporum ſiue pilularum commixtiones à me non probantur.

Rationem uiƈtus pariter arbitrio eorũdem præſentiũ medicorũ permittendum puto, ita tamen ut eorum ſententiam probem, qui te nuius primo reficiũt, dehinc paulatim augẽt, donec ad uiƈtũ ſanorũ

uetum;ſit. Vnũ tamẽ addiderim,quòd quo parcior erit uictus,modo eum uires ferant,erit utilior. Quare laudarẽ ut prima ſaltẽ ſeptimana ſolo pane , & uel amygdalis,(neq; enim has renuo)uel piſtacijs, uel pini nucleis etiam ſaccharo opertis,uel paſſulis eſſet contentus. Quem uictum ſi bene & ſuo & medicorũ iudicio toleraret , laudarẽ ut ad tertiã uſq; ſeptimanã ſeruaret:qua completa,iam auiculas guſtare poſſet:quẽ lautiorem uictũ citius inchoabit,ſi uires tenuem illum non poſſe cõmode ferre uideantur. Quã tamen uictus permutationem uelim nõ repentè fieri,ſed per gradus quoſdam,ita ut primo uel parui ualde pulli,uel auiculæ,& exigua quantitate exhiberẽtur,ſicq; fieret ad phaſianos uſque paulatim acceſſus.

An uero durante hoc potu,uẽter,ſi ſponte nõ ierit,ſit aliquo medicamento iuuandus,dicam quid conſueuerim,& quid agendum putem. Si penitus uẽter retinetur,uel ſingulo uel tertio quoq; die decoctum eiuſdem ligni per clyſterẽ infundo,adiecto melle roſaceo, & aliquo oleo quod uideatur congruere. Sed & præterea ſingula quoque ſeptimana ſemel potioni quam in aurora bibunt,uel mannã uel ſyrupum roſaceũ ſolutiuũ,uel caſiam adijcio,uel polypodiũ,uel ſenam,quibus fiat qualiſcunq; euacuatio humorum:non tanta tamẽ ut ſudorem poſsit auferre,ſed potius euacuatis craſsioribus quibuſdam humoribus,tenuiores partes melius per ſudorẽ,urinam,ac ſenſu non perceptam difflationem,ualeant euacuari.

In potu quoq; ueſperi ſumendo(quem minorem eſſe uolo quàm matutinũ)non tantũ ad ſequuturã cœnam reſpiciendum puto,quãtũ ad prandium quod præceſsit. Sed hoc potiſsimum in utroq; conſiderãdum,ut bona cibi concoctio facta iam ſit,& ut quantũ fieri poteſt uacuo uentriculo potio accipiatur. Quare ſi in aurora nõ uideatur completa cœnæ concoctio,tandiu differatur potus,quandiu perfecta concoctio uideatur. Quod & in ueſpertino potu ſeruandũ duco,ut ſcilicet non antea ſumatur quàm prandium ſit plenè concoctũ. Mora uero inter potum & cibum tanta mihi ſufficere uidetur, ut faſtidium deſierit,quod ex potu fortè fuerit excitatũ. Satis autem mihi uidebitur,ſi dimidia pars ueſperi detur eius quod manè bibitum eſt,quatuor uidelicet unciarum.

Quo uero tempore tenuiore illo uictu utetur,rarò ex lecto,nunquam è cubiculo exeat. Sitq; cubiculum lucidum,bene à uento tutũ. Aſt ubi cœperit locupletius refici,completo & abſterſo ſudore è thalamo ſereno aëre & tranquillo exire poterit,& per domum uehi : & poſt quartam ſeptimanam ad amœna loca,ſolatij gratia,extra domũ uel lectica uel curru deferri.

Hæc circa ligni uſum mihi notatu digna uiſa ſunt:quæ tamen non ideo ſcripſi,quòd ſentẽtiam priorẽ mutauerim,ſed ut morẽ gererẽ Domino Reuerẽdiſsimo,quẽ intelligo magnam incolumitatis ſuæ ſpẽ in hoc ligno collocaſse:quæ ſpes nõ parũ uidetur ad ſalutẽ cõferre. Deus aut opt.max.tantũ huic præſidio & reliquis aſpirẽt,ut optata inde ſequatur ſanitas, uniuerſæ Chriſtianæ Reipub. profutura.

Ex Ferraria, IIII. Nonas Auguſti, M. D. XXXIII.

EPIST. V. Ioannes Manardus Iacobo Pharuſio medico inſigni, de Melancholia phlegmatica, ſero, & aquis medicatis: demũ de curatiõe hemicraneæ antiquæ.

MIHI ex tuis humaniſsimis literis illud Poëtę cõtigit, ut dũ cupio ſedare ſitim, ſitis altera creuerit. Tenebar quidẽ maximo tuarũ literarũ deſiderio: uerũ dum eas lego, maius mihi deſideriũ excitarũt, cognoſcẽdi ſcilicet quænã illa ſint, in quibus adhuc dubitas, circa à tot ingenijs agitatã de ſectione uenæ in pleuritide quæſtionẽ: tã impatiensq́; moræ ſum, ut aduentũ ad nos tuũ ut maxime deſideratũ, ita maxime ſuſpectum nõ poſsim expectare. Quare ſi me amas, & ſi te à me amari putas, uel moras rumpe, uel deſideriũ hoc meũ per literas exple. Nõ enim eſt ut apologiã Turini expectes, quã iam triennium parturiẽs nunquã peperit. Quare uerendũ ne mola ſit, nõ uerus fœtus, quod tãdiu utero clauſum tulit, cũ nec deſint qui obſtetricẽtur, & qui ad pariendũ irritent. Quicquid tamen tandẽ in lucẽ ediderit, boni æquiq́; cõſulã, & Curtio aliisue uel lactandũ uel exponendum permittam. Quanquã niſi melius hac in re ſuas partes tutatus fuerit, quàm in prandio & cœna fecerit, nõ erit ut uel Curtius uel alius quicũque in cõfutando uel reluẽdo multũ laboret. Sed quicquid in hac ſcena egerint, ego ſpectator eſſe uolo, nõ poëta uel actor. Si quid uero mihi deinceps ſcribendũ erit, amicè & cum amicis fiet: inter quos cum nõ poſtremus ſis, imò (ſi uera dicẽda ſunt) inter primos à me te haberi cogant & eruditio non uulgaris, & munificentia qua ſingulo quoq; anno in me uteris, hominẽ minime officioſum, & qui gratias nedũ referã, ſed nec agã, iamiam tuis literis reſpõdebo, ab antiquioribus initiũ faciens. In his aduerſus meam de atra bile ſententiã multa affers & ſubtilia quidẽ argumẽta, fieri eã ex pituita ſicuti & ex bile & ſanguine ſuperaſſata cõtendens. Primo quidẽ ex mutatione craſſę pituitæ ad nigri ſabuli ariditatem, priuſquã in renibus uel ueſica calculus generetur: quæ fieri non pręuijs alijs minoribus mutationib. quũ non poſsit, neceſſariũ tibi uideri, ut prius in atram bilẽ quàm in ſabuloſum illum & nigerrimum cinerem craſſa & pituitoſa materia cõuertatur. Quod argumẽtum haud difficulter dilui poſſe uidetur, ſi aduerterimus nigra illa admodũ ſedimenta rarò in urinis eorũ ſubſidere, qui calculo ſunt obnoxij. Maiori enim ex parte albũ eſſe id quod ſubſidet: quãdoq; uero plus minúſue ab albedine recedere, iuxta ſanguinis admixti maiorẽ minorémue portionẽ: eiuſdemq́; colorẽ modo ad flauũ, modo ad rufum, modo ad nigrũ tendentẽ, accedẽte etiã renum & colore & calore excoquente & ad fuſcum cõuertente. Non eſſe enim eundem cuilibet ſanguini colorem, & ratio dictat, & experiẽtia in ſanguine ex uenæ ſectione collecto manifeſtat. Nec minus etiam notum eſt quidpiam ſanguinis à renibus unà cum ſeroſa ſubſtantia trahi. Nigrũ ergo illud quod urinæ quandoq; ſubſidet, nõ ab alterata pituita deciditur, ſed ab alia re urinæ commixta.

Ex de

Ex dominatu præterea atræ bilis in ſenili ætate, idem conaris oſtēdere, quem tātum eſſe dicis, ut attonitus morbus qui alioqui à pituita magis fieri cōſueuit, ab atra ſolū bile in ſenibus fiat. Quod contingere non alia ex cauſa uidetur, quàm ex ipſa pituita in atram bilē conuerſa. Attonitū uero morbū in ſenibus à ſola atra bile fieri, ex aphoriſmo ſexti libri 57. probas: in quo dicēte Hippocrate, apoplexias maxime fieri à quadrageſimo anno ad ſexageſimum, Galenus aphor. enarrās, apoplexiam ex atra bile factam intellexit. Aphoriſmi tamen literam eſſe corruptam ſuſpicaris, & pro aduerbio maxime, legendum, maximæ: ut ſit ſenſus, maximas apoplexias ea ætate fieri, quia quæ ab atra fiunt bile, maiores ſint illis, quæ fiunt à pituita. Me, ut ab aphoriſmo incipiam, præter Græcorum exemplarium fidem, in quibus legitur *μάλιστα* Græcum aduerbium, cui Latine reſpondet maxime uel præcipue, quòd nomē nō legam, mouet & ratio, quæ apoplexiæ uim non ex materiæ eam facientis genere, ſed ex reſpirationis impedimento cognoſcendam dictat, quæ dum penitus aufertur, maximam facit apoplexiam. Legēdum ergo, maxime, uel præcipue: atq; hic aphoriſmus præcedenti ita eſt cōiungendus, ut intelligamus ex morbis enumeratis, qui cum periculo melācholicos ſequantur, apoplexiam præcipue accidere his, qui ætatem agunt à quadrageſimo anno ad ſexageſimum. Reddidit autem Leonicenus hunc aphoriſmum obſcuriorem, pro apoplexia in præcedēti aphoriſ. ſcribens ſtuporē. Nec Hippocrates igitur nec Galenus apoplexiam aſſerunt uel in illa uel in alia ætate, ab atra potius bile quàm à pituita fieri: ſed inter quatuor illos morbos, in quos cum periculo cadunt qui melancholicis morbis afficiuntur, apoplexiam maxime in ætate ſenili contingere, quando & ea ætas maxime apoplexiæ eſt obnoxia, & atra abundat bile, non ex pituita, ſed ex ipſa ſenili ætate frigida & ſicca, atq; autūno ſimili genita.

Addis præterea argumentum ex febre quartana ſumptū, quæ procul dubio ab atra bile fit, & tamen ſæpe ſequitur febrē ex miſcella bilis rufæ & pituitæ genitam: quod aliter non uidetur poſſe contingere, niſi quia reſoluta tenuiore parte, craſſa permaneat. Quare cum in ea mixtione bilis tenuior & pituita craſsior ſit, ſola pituita ſuperat, quæ in atram bilem uerſa quartanam facit. Mihi autem in hac dubitatione dicendum uidetur, quartanam, quæ tales nothas ſpuriáſue tertianas ſequitur, pariter quoq; eſſe ſpuriam. Fieri enim ab atra bile uera, per aſſationem rufæ genita, atque pituita, aſſatione quidem & ipſa reddita craſsiore: uerum non adeò ut pituitæ naturam in totum amiſerit, repugnante uidelicet ingenita eius humiditate, ne melancholiæ ſiccitatē acquirat. Totius itaq; miſcellæ, ſiue in unicā formam redactæ, ſiue ſua cuiq; adſeruata forma, tenuioribus cōſumptis partibus, craſsiores poſt aſſationem ſuperſunt, uincentibus tamē (ſicuti & ante aſſationem) bilioſis partibus, & propterea quartanū circuitum facientibus, ſicuti antea tertianum faciebant, rufa uidelicet bile in atram tranſmutata. Si enim, ut ſcribis, ſola ſuperſtite pituita, bilis in totum euaneſceret, nō quartanus circuitus, ſed quotidianus

naſceretur,qualem uidemus ex ſalſa fieri pituita.Atque de prima tua dubitatione hæc dicta ſint.

Dubitas ſecundo circa ſeri temperaturam,quoniam in ea nõ ſolũ alij autores & inter ſe & à Galeno diſcordare uidentur, ſed & ipſe quoq; Gale.ſecum pugnare,in libro de ſimplicibus medicamẽtis 4. frigidum, & in libro decimo calidum faciens, ſicuti & libro tertio Alimentorum.

In hac controuerſia cum aliàs Galeni dicta diligẽter cõſiderarem, atq; cũ re ipſa quotidiano uſu cognita cõferrẽ,ſerũ frigidæ & humidæ tẽperaturæ eſſe,& credidi,& ſcriptis mandaui.Cum enim ex tribus diuerſis partibus lac componatur,atq; ex his butyrum quidẽ tẽperatum,caſeoſa pars à temperamento parũ ad frigoris latus deuergat,ſi ſerum calidum eſſet,uniuerſa lactis ſubſtantia calida potius, q̃ frigida redderetur:cuius contrarium & tota ſentit medicinæ ſchola, & communis idiotarum opinio,ab ipſo uſu edocta. Hoc etiam exigua dulcedo oſtendit,quam adeo habet imbecillem,ut acidum potius quàm amarum ex mora fiat,contrà quàm mel,quod dulciſsimũ quum ſit,facile per ſe temporis diuturnitate amareſcit potius quàm aceſcit.Rurſus ſi ſerũ calidũ eſſet,quo ſeroſius lac eſset,eo eſſet calidius:quum tamẽ aſininum,quod maxime ſeroſum eſt, multum ſit frigidũ:alioqui præ cæteris in hectica febre non eligeretur.Frigidũ itaque ſimpliciter ſerum eſſe puto,ſicuti & lac,atq; alia non parum multa,quæ ex uarijs conſtant partibus, quæ iuxta qualitatẽ cæteris præualentem frigida dicuntur,nõ quòd caliditatis penitus ſint expertia,ſed quòd eam præ frigiditate habeant perexiguam. A' qua tamen,tametſi pauxilla admodũ in ſero ſit,& latitãs quædam acredo, & attenuandi,detergendi,ac uentrem ſubducendi uis oritur. Quas uires quoniam lactis tota ſubſtantia à ſeroſis potiſsimum partibus nãciſcitur,minime mirandum eſt,ſi illis deperditis,ſimul & uires illæ à lacte in totum ſubmouentur. Quare lac cui ſerum ademptum eſt, uẽtrem potius abſtinet,q̃ ſubducit:& in quantumuis calido uentriculo ad nidorem non amplius conuertitur, reſolutis ſcilicet non ſolum ſeroſis partibus, in quibus calor aliquis ſupra temperamentum inueniebatur,ſed & pinguibus,quæ temperatam,ut diximus,habent caliditatem,non autem tantam ut (quemadmodum tu putare uideris) butyrum reddant abſolute calidum.Facilis quippe inflãmatio ita in hoc ſicuti in oleo,modum ſubſtantiæ potius quàm caloris copiam demonſtrat. Ex tepido etiam modicoq; eius calore fit,ut in mollibus corporibus inflammationes concoquat, & quandoq; diſcutiat. Quod ſerum licet partes aliquas,ut inquit Dioſcorides,habeat calidiores, facere idcirco nequit,quia hæ ab aqueis ceu amplioribꝰ obtunduntur,ob hocq; fit ut abſq; acredine purget. Quare uero in medicatis aquis idem non contingat,in quibus cum aqua cunctas alias quæ in eis miſcentur,uel res,uel poteſtates, tam longe ſuperet, ut nihil aliud quàm pura aqua inſpicientibus uideatur,poteſtate tamen quadã in omnib. ſiccitas,& in pluribus etiã caliditas quæ actu eſt ſimul cum ea quam poteſtate obtinent,euidẽtiſsime perſentitur:non

Lactis tres partes.

Serũ frigidum

alia

alia, ni fallor, ratione contingit, quàm quòd metallicæ res, quarũ uires in eis relinquuntur, in exiccando calefaciendoq; adeò potentes ſunt, ut aquam alioqui ſubſtantia ſua liquidam, & ad recipiendam cuiuſq; rei ſecum diutius permanẽtis poteſtatem idoneam, in propriã quodammodo naturam conuertant, & quas nactæ ſunt uires in eam transfundant, accedente & longa mora, & loco ferè ab omni ſpiratu ſemoto. Negari tamen non poteſt, quandoq; aliunde tantam aquæ frigidę copiam ad horum fontes effluere poſſe. Quod de Magneſijs teſtatur Ariſtoteles, ut calorem quem actu habebant, deperdant, & uim calefaciendi noſtra corpora in totum amittant. Vidi ego in medio Danubij alueo calidas aquas ſcaturientes, quæ ipſius fluminis aquis commixtæ, ad aliquod quidem uſq; ſpatium eas ualde calidas reddunt: in maiore uero diſtantia paulatim calor remittitur, donec ad aliarum Danubij aquarum ſaporem & frigus reuertantur. Scimus è contrario aquas magnorum fluminum mare ingredientes, ſuum dulcorem tandiu ſeruare, donec à maritima ſalſugine ſuperentur. Quis igitur ambigere poſſit, ex alienarum aquarum miſcella, medicatarum aquarum uim & remitti poſſe & penitus auferri? Ex quo fit, ut maximo errore teneantur medici, qui commentarijs credentes, particulatim de his medicatis aquis à nonnullis conſcriptis, omnem uim eis adeſſe ſemper putant, quam ſcriptam in illis inueniunt. Si enim uernæ pluuiæ, ut in libro de Antidotis Galenus teſtatur, ab herbis in Italia natis uires auferunt, quãto magis aquæ aquis commixtę idem præſtabunt? Quis etiam negauerit, uino quantumcunq; potenti tantum aquæ miſceri poſſe, ut uinoſitas omnis penitus euaneſcat? Notum illud Græcorum ſympoſiorum adagium, ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία, ἢ μὴ τέτταρα, monens miſceri ita aquam uino, ut tres aquę partes duabus uini, uel duæ uni: non ita tamen ut tres aquæ, unicæ uini miſceãtur: ex tanta quippe aqua uinum uſquequaq; iugulari. Non igitur ambigendum, medicatas haſce aquas, quantumcunq; calidæ ſint, poſſe ex dulcis aquæ mixtione, & actu & ui refrigerari. An uero aliquę ſint quæ ſponte & ex ſui natura frigidæ ſint (ut de uilla in Lucenſi, & Calidariæ in Veronenſi agro nuncupatæ) affirmare uel negare non auſim, de illis non multam habens experientiam, ut qui non magnopere uel his uel alijs uti conſueuerim, permittere magis earum uſum ſolitus, quàm imperare. Quantum autem per qualemcunq; experiẽtiam cognoſcere ualui, Lucenſes illæ frigidam potius quàm calidam mihi temperaturam oſtenderunt: quam & ratio, ſi ferreæ, ut dicũtur, ſunt, demonſtrat, & guſtus non magnopere à communis & potabilis aquæ diuerſus. Ferrum enim frigidæ eſſe temperaturæ, ſicuti & ſiccæ, non dubito. Nec, quod tu ſcribis, ſulphur eius, etiam ſecundum chymicos in eo ſuperans, contrarium demonſtrat. Noſti enim medicum non naturam ipſam medicaminum in ſe conſiderare, ſed iuxta id quod in corpus humanum, atq; id præcipue quod temperatiſſimum eſt, agunt, ipſa uel calida, uel frigida, uel humida, uel ſicca, decernere. Alioqui ſi ſulphuris & argẽti uiui naturam, ex quibus ſingula metalla conſtare aiunt, ſequuti fuerimus, omnia proculdubio

Lucẽſes aquæ.

erunt calida ſtatuenda, quum tamen ſtibion, plumbum, ſtannum, argentum, frigida ab omnibus reputentur. Licet autem natura ferrum frigidum ſit, non propterea tamen exiſtimauerim, aquam in qua ardens extinctum fuerit, in omni homine qui febrem patitur ex humorum putredine dependentem, congruere: quoniam cum frigore nota dignam ſiccitatem, atq; adſtringendi uim coniunctam habet. Febris uero quà febris eſt, humida: quà à putrida materia facta, aperientia potius deſiderat, quàm adſtringentia. Et hæc quidem de aquis Sacris uocatis dicta ſint. Nunc ad ea reuertamur quæ tu adhuc circa lac & ſerum dubitas. Circa lac quidem, an aſininum ſit omni alio tenuius: quoniam Galenus ſecum etiam in hoc pugnare uidetur ſexto Salubrium, inter omnia lactis genera tenuiſsimum dicés. Eſcarum uero tertio, camelinum & equinum ei in tenuitate præferens, Ariſtotelem 3. de animalium hiſtoria ſequutus. Verum quantum ad Galenum attinet, ſi eius in utroq; loco uerba conſiderentur; nullo modo inuicem pugnare uidebuntur. Sexto enim de tuenda ualetudine lib. aſininum λεπτομερέστατον, id eſt, maxime tenuium partium, affirmat: in tertio uero de Eſcis, camelinum aſinino non in tenuitate, ſed in humiditate præfert: ὑγρότατον enim dicit. Quare niſi fateri uoluerimus Ariſtotelem aliud ſenſiſſe quàm Galenum, dicere oportebit, quòd per tenuiſsimum non intellexerit tenuiſsimarum partium, ſed maxime humidarum.

Circa ſerum prætereа dubitas, quare caprinum cæteris à Ioanne Meſue præferatur: hoc enim non alia ratione factum putas, niſi quia ut calidioris animalis eſt, ita ſit etiam calidius. Quare quum medici ipſum præ cæteris eligant, uidentur in ſero calorem potius quàm frigus deſiderare. In qua dubitatione, ut dem tibi quod petis, idcirco uidelicet eligi caprinum, quia ſit calidius: non tamen id ſequitur quod contendis, eſſe ſcilicet uel caprinum uel aliud ſerum abſolute calidũ dicendum: ſed ex hoc ſolummodo ſequitur, quòd in calore reliqua ſuperet caprinum. Sicuti enim cerebrum aliquod dicimus aliorum cerebrorum comparatione calidum eſſe, quum tamen omnia cerebra abſolute ſint frigida: ita licet omne ſerum ſit frigidum, caprinum tamen inter reliqua dicimus eſſe calidius.

Petis prætereа per eaſdem literas, ut meum ex euphorbio medicamen (de quo in annotationibus in Ioannis Meſue ſimplicia medicamenta mentionem feci) clarius aperiam. Rem autem ſic habeto: Euphorbio, maſtiches & tragacanthæ æquas partes ita miſceto, ut tantũ unius euphorbij ſit, quantum illorum: in medio crudi panis occludito, panem more quo alij coquuntur bene in furno coquito, coctum ubi refrixerit perfringito: quicquid intus inueneris, à pane bene ſeparatum in catapotia conformato, & ad drachmæ pondus, etiam muliereulæ tutò dato, robuſtiori modum duplicato. Ad leporinas demum carnes reuerſus, eas ideo calidas eſſe probas, quòd ab Auicenna in comitiali morbo, qui à pituita plerunq; fit, commendantur. A qua dubitatione poſſum me facile extricare, ſi dixero, leporem in eum locum inuocatum irruiſſe, habeboq; mei dicti Bellunenſem te-

ſtem

ſtem,qui leporem ab illo loco in ſuis in Auicennam caſtigationibus abegit.Verum quia Galenus ſuo puero hoc morbo laboranti,leporinas quandoq; carnes concedit,ideo alia mihi uia inuenienda eſt,per quam fugiam,ſi non propterea admitti leporem dixero quia caleat, ſed ſiccitatis potius ratione, quam modicam tamen in cibis epilepticorum deſiderat ipſemet Auic.licet etiam in uulgatis codicibus,pro ſiccitate legatur humiditas.

Addis præterea,quòd maioris ponderis eſſe putas, Galenũ 3. lib. de cauſis ſyptomatum dicentem, Si pituitoſus ſanguis ſit,pituitoſam etiam carnem reddit:quod etiam 11.lib.de ſimplic.medic.lib.2.uiperarum exemplo declarat:quaſi ex his dictis unum colligens,quod ego in mea epiſtola negaueram, talem ſcilicet temperaturam habere carnem,qualem habet ſanguis. Ego,mi Iacobe,nec negaui,nec negare poſſum,ex male affecto ſanguine carnem quoq; male affectam gigni,præſertim ubi imbecillis ſit carnis uis,quæ nutrimẽtum in ſui naturam debet conuertere:ſed negaui & adhuc nego,talem eſſe neceſſariò carnis naturalem temperaturam,qualis eã nutrituri ſanguinis: nec neceſſariò qualis eſt animalis ſanguis, aliorum animaliũ ſanguini comparatus,talem eſſe carnem,carni aliorum animalium comparatam:præſertim ſi eo modo de his rebus loquamur, quo medici, non quo philoſophi loquuntur,non in ſe ipſa uidelicet re conſiderata,ſed hominis præcipue bene temperati comparatione : alioqui ſequeretur,eorum animalium ſanguinem eſſe boni ſucci & facilis cõcoctionis, quorum caro ab homine temperato facile concoquitur, & in bonum ſuccum conuertitur:quum tamen contrarium & medici doceant,& experimenta confirment. Quis enim ignorat gallinarum & uitulorum carnes multo uſui eſſe hominibus,ſanguinem uero ita deſpici,ut penitus abijciatur?

Habes igitur ſeram quidem,ſed feſtinatam tamen,ad tuas epiſtolas reſponſionem : quam ita uelim à te recipi, ut à ſene negocioſo, adeoq; imbecilli,ut quandoq; ei libros quærere & aperire graue ſit, ne dicam legere & ſcribere. Aliud tamẽ adhuc addam,quod pluries me facturum ſum pollicitus,aliqua uidelicet præſidia, quibus pudiciſsima non minus quàm nobiliſsima matrona Lucretia Pratoneria, à dolore capitis antiquo ſanari poſsit.

Cũ dolor hic(ſiue hemicranea,ſiue cephalea dicatur)ab atra præ- *Hemicraneæ*
cipue fiat bile,danda opera ut humor ille peſsimus,qui nunc adeſt,à *medela.*
toto primũ corpore,dehinc à capite euacuetur, ac in reliquum alius ſimilis non gignatur. A toto corpore amouebitur per medicamina, crebrò quidẽ exhibita,ſed leuiter purgantia:inter quæ prçcipuũ erit ſerum,in quo ſena,polypodiũ, & epithymum,cũ exigua gariophyllorũ portione,per integram noctẽ maduerint. Eſto autem ſeri libra, ſenæ ſemuncia,epithymi drachma,polypodij drachmę binę, & gariophyllorum obolus:cuius potionis uſus ſit tertio quoq; die.Per hunc enim non ſolum atra bilis,à qua,ut dixi, præcipue dolor fit,ſed & bilis ac pituita,quæ ſecum quandoq; coniũguntur,expurgabunt. Quibus uero diebus nõ bibetur, ſerum dabitur cum unica uncia ſyrupi.

Saporis

Saporis uocati,& eodem gariophyllorum puluere. Vbi per aliquot dies his potibus uſa fuerit,ad retrahendam ſimul & uacuandam hanc bilem atram(quæ proculdubio ſanguini miſcetur) multũ conducet, ſi hirudinibus circa ſedem admotis, ſanguinis ſelibra per ani uenas extrahatur.Dehinc quibuſdam interpoſitis diebus,quibus quieti uacet,deriuationis gratia duæ etiam hirudines poſt aures admoueantur,quæ binas ſanguinis uncias inde exugãt.Sed per nares quoq; deriuatio facienda,inſtillato anagallidis ſucco. His peractis,laudauerim ut ſingulo quoq; mane hypochõdrio dextro cucurbitula per horam hæreat,atq; ubi amota fuerit, locus ubi hæſit, roſaceo & abſinthite oleo pariter commixtis inungatur : capitis uero dolens pars, unguento quod diſcutiendi uim habeat & roborandi, quale erit id quod ſic parabitur. Roſarum ſiccarum,calamenti montani,ana ℥. 3. maceros,nucis myriſticæ,ana ℥.1.aſpergãtur uino odorato,& per integrã diẽ tegantur olei roſati & chamęmelini æquis partibus: dehinc per balneũ Mariæ uocatum , cum duplici uidelicet uaſe trium colorum liquor conſueto à chymicis more eliciatur : magnarũ quidẽ uiriũ omnes, ſed qui poſtremo exierit,lõge alijs præſtabit.Ordine igitur quodam his utendũ,ut ſcilicet à primo inchoantes,eo triduo utatur:deinde tribus alijs diebus ſecũdo : quibus ſi dolor amotus non fuerit,portiũcula tertij utriſq; prioribus miſceatur.Modus uſus erit, ut linamentũ illis madidũ triplicatum ſupra dolentem locũ, ſtrictim colligetur. Adieci hæc,non ut te monerem,alioqui ingenio,ſtudio & exercitatione ad difficiliores morbos curandos idoneum , ſed ut præclaræ huic Dominæ eiusq; affinibus morem gererem. Vale,& me,ut facis,ama. Ex Ferraria, XI. Iunij, M. D. XXXIII.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER XVII.

EPIST. I. Pro Magnifico Equeſtris ordinis uiro, Mantuanoq; patritio, D. Aurelio Recordato, hypochõdriaca atra bile, uentriculi imbecillitate, uertigine, & totius corporis macie laborante. Mantuanis medicis eius curationi inuigilantibus.

BREVIS ero,cum quòd mihi cum uiris ſermo futurus eſt, qui docere potius quàm doceri debent, tũ quòd chiragra uix mihi cõtinere calamum permittit. Rem igitur ipſam ut abſq; alia præfatione aggrediar, Clariſsimus hic uir poſt longum morbum, quatuor, ut Excell. ueſtræ ſcribunt,malis affectionibus uexatur , hypochondriaca uidelicet melancholia , ſtomachi

machi præcipue in concoquendo imbecillitate (ex qua eructationes, rugitus, inflationes, tenſionesq; ſequuntur) uertigine cum cerebri imbecillitate, quæ potiſsime in naturalibus eius operationibus demonſtratur: macie, quæ tabem minatur. Quatuor hiſce ab Excel. ueſtris quaſi colligendo enumeratis, addenda uidentur nonnulla ab eiſdem alijs in locis recitata, & præterea etiam quędam quæ ipſemet nobilis ægrotans ſignificauit. Addunt quidem ueſtræ Excell. auris ſiniſtræ ferè cõtinuum tinnitum: frigiditatem nota dignam in uentriculo ſenſu perceptam: ſaltum infra uentriculum in ſiniſtro latere, uerſus umbilicum: bilis exuſtæ copiam, quæ tertio quoq; die periodum faciens, uertiginẽ promouet, cum manifeſto faciei rubore, ſiti quãdoq; nota digna, leuiq; totius corporis calore. Ipſe uero Dominus ægrotans addit, frontis quendam obtuſum dolorem, ac ſi digito locus premeretur: pulſum non continuum, tum modo cum frigore, modo cum calore, in loco ubi ſuturæ caluariæ anterioris coniunguntur: oculorum imbecillitatem, cutis palloreni ad auri colorem uergentem.

Hi ſunt affectus, quibus poſt diutinum morbum Magnificus hic dominus ad prçſens affligitur: qui licet uarij ſint, in unum tamen ordinem redigi poſſe uidentur, quia aliqui ſymptomata, aliqui morbi ſunt: & in alium, quòd nonnulli ad totum, nõnulli ad membra naturalia uocata, nonnulli ad caput pertinent.

Secũdum igitur ordinem ſequẽtes, nõ obliti tamen interim prioris, ab his qui aliquo pacto ad totũ corpus ſpectãt, initium capiamus. Tria nobis in hoc genere occurrunt, macies uidelicet, tertianarius circuitus, & cutis pallor. Quorum primum proculdubio ſub morbo compoſitionis continetur: eſt enim quantitas deminuta, cuius (ni fallor) cauſa ex tertiæ non minus quàm ex primæ uel ſecundæ concoctionis pendet impedimento: membra quippe diutinis morbis, multisq; & ualidis euacuationibus facta imbecillia, atq; ex toties reiteratis calidis & ſiccis balneis ultra modum exiccata, proprium nũtrimentũ cõuertere in ſui ſubſtantiã nõ ualentia, in dies macreſcũt, & quaſi cõtabeſcũt. Tertianarius uero ille caloris circuitus ſub morbo malæ tẽperaturæ calidæ neceſſariò cõtinetur, quę cũ per totũ corpus, ut ſcribũt Excel. ueſtræ, extẽdatur, cũ ſiti ac faciei rubore, febris dicenda uidetur, & tertiana, nõ exacta tamẽ, quoniã bilis feruor à redundante magna copia pituitæ obtũditur & ueluti ſuffocatur. Pallor uero, ſeu (ut cõmuniter loquimur) citrinitas cutis, ſub ſymptomate collocanda, quod qualitas mutata nuncupatur, & ſequens morbum malæ temperaturæ, & fortè etiam morbum in uijs, qui obſtructio dicitur. Et hæc quidem de affectibus dicta ſint.

Inter capitales antiquior & maioris momẽti eſt uertigo, quę Grece δῖνος & σκοτόδινος dicitur: inter quæ licet quãdoq; hanc differẽtiam agnoſcat Galen. quòd δῖνος ſit cum caput circũferri uidetur, σκοτόδινος quãdo ſimul cum hoc tenebroſa uiſio apparet: aliquando tamen ſub ſcotomatico affectu utrũq; cõpræhendit, etiam ſi interdũ caſus illis duobus cõiungatur: ſicuti quãdoq; huic pręclariſsimo uiro acci-

ro accidiſſet, niſi præſtò fuiſſent qui eum adiuuarēt. Quodlibet autē horũ trium, ut mihi quidē uidetur, ſub eo ſymptomatis genere cōtinetur, quòd actio læſa dicitur. Vbi enim caput obuolui uidetur, & exteriora illa quæ quieſcunt, ſenſus adeſt corruptio, cum illud ſentiatur quod ſentiri nō deberet. Vbi præter id adſit obtenebratio, ſi tota ſit, ad actionē ablatā pertinet: ſi nō in totũ uiſus aufertur, ad deminutā. At ubi præter hæc caſus ſequitur, poteſtatis motiuæ operatio aufertur, quæ motu tonotico uocato corpus tenere rectum ſolet. Omnia autem hæc ſymptomata morbos cōpoſitionis cōſequuntur, qui in uia uel in cauitate cōſiſtunt, quorum cauſa ſunt uaporoſi ſpiritus, inordinato motu exagitati: qui ſi uiſuales neruos uel cryſtallo ſimilem humorē, uel alios ad uiſum pertinentes meatus obſtruant, uiſum obtenebrant: ſi ad poſterius cerebrũ uergāt, motũ impediũt: quorũ tanta interdum copia eſſe poteſt, ut utrunq; impedimentum ſimul fiat, quod nobili huic Domino quandoq; contingit, principalibus tamen uiribus in ſuo uigore permanentibus. Nec enim neceſſarium mihi uidetur, quemadmodum aliqui putāt, ut in his affectibus imaginatio lædatur: quandiu enim homo cognoſcit nō eſſe uerum id quod uidetur, hoc eſt, nec caput ſuum nec exteriora moueri, licet ita appareāt, tādiu imaginatiuæ operatio remanet incolumis. A morbo igitur in cōpoſitione cuncta hæc ſymptomata præcipue progrediuntur. Licet enim quādoq; ex inæquali cerebri tēperatura hæc fieri cōtingat, cōtinens tamē ſemper cauſa eſt illa uaporoſa ſpiritus agitatio, ab inæquali illa tēperie, uel ab alia cauſa facta. An uero inæqualis hæc intemperatura cerebri in caſu noſtro reperiatur, & ut ſequēs eſt, primario affectu cerebrũ patiatur, nō uſquequaq; mihi exploratũ. Crediderim tamē, ſicuti ab initio ex uētriculo tota res pendebat, ita nunc bonā partē cerebrũ ipſum in ſe habere, quod ex tinnitu, uiſus imbecillitate, capitis dolore, ſuturarũ pulſu, aſsiduaq; uertiginis ſuſpicione cōijci poteſt. Maiorē tamen partē à uentriculo adhuc naſci puto, quum ultimi etiā inſultus per uomitũ ceſſarint. A qua uero materia hi uaporoſi ſpiritus & ſuſtollantur, & in capite gignantur, ut credere nos cogit pituitoſus uomitus, & frigus tum in uentriculo, tum in capitis ſuturis quandoq; perceptũ, pituitā in hoc uincere: tamen nō negādum mihi uidetur, bilem etiam cōcurrere, actione ſua in pituitam ueluti ebullitionem facientē: quod uel ex tertianis illis quos Excellentiæ ueſtræ obſeruarũt, uertiginoſis circuitibus cognoſci poteſt, ſicuti & ex calore quandoque in ſuturis caluæ perceptō. Et hæc quidem de capitis affectibus dicta ſint. Nam auris tinnitus in eundem uaporoſum ſpiritum, uerſus auditus inſtrumentũ delatũ, referendus eſt: ſicuti pulſatio in locis ſuturarũ in tenaciorem eius partem, diſſlari & exire appetentē. Dolor uero frontis in craſsiorem, circum oſſali membrana occluſam.

Inter naturaliũ membrorũ affectus ab Excell. ueſtris enumeratos, primas partes teneret hypochōdriaca melancholia, nomen quidē habens à cauſa, actionē tamen læſam denotās principaliũ potentiarũ, ſi huic Domino adeſſet: quod certe (ſaluo ſic ſentientiũ honore) ego

nequaquam

nequaquã credere poſſum. Notũ enim ex dialectica eſt,de nulla re definitũ dici,de qua non dicatur definitio.Notũ & illud,de quo remouetur genus in definitione poſitũ,ab eodem etiã remoueri definitionẽ.Sed & hoc quoq; notũ eſt,quod ſub genere nõ continetur, nec ſub aliqua generis ſpecie cõtineri. Cum igitur omnes tam Græci quàm Arabes melancholiã definiũt deſipientiã abſq; febre,cumq; ſic definitã in tres ſecẽt ſpecies,in eam ſcilicet quæ ob propriũ cerebri affectũ,& eam quę ex totius corporis cõmunicatione,& tertiam hanc quæ ex hypochondriorũ cõmunicatione cõtingit: nec præclarus hic uir unquã deſipuerit,nec uel uobis ipſis teſtibus deſipiat,qui ſenſus eius interiores ſeruari poſt uertiginem dicitis incolumes:ſequitur illũ nec laborare,nec unquã laboraſſe melancholia,atq; propterea nec hypochondriaca melancholia. Timor enim & mœſtitia ſi huic uiro adſunt,melancholiã nedum faciunt, ſed neq; præſagium, cum à cauſa certa ac manifeſta fiant. Quis enim nõ paueat,cõſiderãs poſt tot tamq; excellẽtia præſidia amputari penitus uertiginẽ nequiuiſſe,affectum tam formidabilem & peſſimorũ morborũ anteſignanum? Minus quoq; me mouent rugitus & eructuationes,atq; alia id genus,quum charactere melancholiã pręſagiente careãt,timore ſcilicet ac mœſtitia,ſine cauſa,quæ hunc affectũ ſolent præcedere:necnõ deſipiẽtia,ſine qua nõ poteſt cõſiſtere:ut mittã ęſtũ,ructus acidos,iuuamẽtũ à frigidis,cibis odiũ hominũ & uitæ,quæ nec Excellẽtiæ ueſtræ,nec ipſemet ægrotãs,ſibi uel adeſſe,uel aliquando adfuiſſe ſcripſiſtis. Quare quum adduci nõ poſſim,ut ab hypochõdriaca uel flatuoſa melancholia fieri hæc membrorũ naturaliũ ſymptomata putẽ, alius mihi morbus quærẽdus eſt,in quẽ referãtur. Nullus autẽ mihi occurrit in quẽ potius referenda uideantur,quàm frigida & humida uentriculi intẽperies,quæ ipſum imbecillem reddit, concoctionem probè fieri uetat,inflationẽ parit, ructus cõmouentẽ & præcordia, hoc eſt, hypochondria extendentẽ: & dum uel ſuapte ſponte uel à calore iecoris excitata de loco ad locũ mouetur rugitus ſaltusq;,& quas dicis iectigationes facit,quæ magis in ſiniſtro quàm in dextro latere demonſtratur,ob arteriarũ copiã inibi exiſtentẽ, concurrente fortè etiã ipſius lienis aliquali obſtructione. Fit autẽ mala hæc temperatura à pituita,partim in cauitate uẽtriculi coaceruata,partim parietibus hærente. Et hi quidem ſunt huius magnifici domini affectus,in ſuas cauſas,quantũ imbecilles meæ uires ualuerunt, redacti.

Supereſt igitur ut ex his curatiuę pręſeruatiuęq; intentiones eliciantur. Quod ut luculentius expediamus,ordinemq; quendam ſeruemus,prius inquirendum,à quonã affectu incipiendum ſit. Magnitudo enim morbi,quę ex nobilitate lęſarum operationũ agnoſcitur, exigeret,ut à uertigine inchoaremus. Verum quia hęc tam inueterata affectio non niſi ualidiſsimis pręſidijs elidi poteſt, quę adhiberi cum tanta corporis totius tenuitate nõ ualent,ideo danda opera ut prius hęc amoueatur, ita tamen ut interim alij affectus non uſquequaque negligãtur. Vnica hoc in negocio,& quidem inuẽtu facilis, licet exequutioni difficilis,eſt intẽtio,ut corpus ſcilicet alatur & augeatur:

geatur: quæ licet exterioribus auxilijs adiuuari aliquo pacto poſsit, præcipue tamen boni ſucci cibis & cõcoctu facilibus procurãda eſt, quæ uim quoq; habeãt ſubſtantificè, ut aiũt, humefaciẽdi. Inter quos præcipuũ, & experiẽtia ab ipſo Domino patiente comprobatũ eſſet lac, niſi ſenex noſter nos deterreret, dari illud uetans his quibus caput dolet, & quibus præcordia ſuſpenſa ſunt & murmurãtia: &, ſi Plinio & Auicen. credimus, cum peculiariter uertiginem facit, noſtro propoſito eſt penitus alienũ. Lacte igitur dimiſſo, eius loco utendũ ptiſanæ ſucco, modico longo pipere adiecto: uel ſi aut ægrotãti aut medicis piper non placeat, eius uice cinnamomũ uocatũ adijciatur: quod etiã iurulentis & alijs cibis addere non erit inutile. Inter quæ mihi placeret, ut in iure pulli bulliẽte duo uitelli ouorũ bene agitati ita bene cõcoquerentur, ut exacta fieret cõmixtio, parũ à iuris conſiſtentia differens: cui puluis ducis uocatus, cum exiguo aquæ roſaceæ moſchatæ, uiniq; odorati adijceretur. Eclegma etiã laudo quod pulpas phaſiani recipiat, amygdalaq; & cucurbitę ſemina, necnõ olei amygdalarũ dulciũ parũ, & cum ſaccharo aqua roſacea diſſoluto cõponatur, adiecto ubi ab igne leuatũ ſit, cinnamomi & ſandalorũ citrinorũ puluiſculo, proportione ſub ſextupla, uel alia quæ Excell. ueſtris uideatur oportunior. Eadem quoque cucurbitæ ſemina, amygdalis & piſtacijs additis, ſolidiore forma cum ſaccharo confici non inutiliter poſſunt: quod etiam ſaccharum ſit aqua roſacea moſchata reſolutum & cinnamomo, ad patientis delectationem.

Lacte quibus interdictum.

Ad remouendam etiã membrorũ ſiccitatẽ, nutrimentumq; ad ea trahendum, multũ meo iudicio confert mollis frictio, & aquæ tepidæ dulcis balneũ, completa ſecũda concoctione facta: in neutro tamen diutius immorãdum. Cõfert etiã omniũ membrorũ inunctio, ex mixtione olei roſacei, chamæmelini, & nenupharini. Nec inutile putauerim, ſi tres hi flores in aqua balnei prius maderent. Vbi uero hiſce uel alijs Excell. ueſtræ præſidijs hic clariſsimus dominus tantũ priſtini uigoris & carnis recuperaſſe uideatur, ut iam curationẽ aliorum affectuũ ferre poſsit, tunc ad eorũ curationẽ erit accedendum. Sed quia, ut dictũ eſt, aliqui caput, aliqui naturalia membra moleſtia afficiunt, ab illis ceu maioris momenti eſſet inchoandum, ſi in totũ facti eſſent, nec adhuc ab his fierẽt. Verũ cum ſicuti ab initio, ita hoc quoque tempore, caput à naturalibus membris noxã cõtrahat, ideo ab his exordiẽdum eſt. Quę ubi ſana reddiderimus, ad alios affectus, quæ ſcilicet in capite uel fiunt uel facti ſunt, ſecurius accedemus.

Ex naturalibus membris duo ſunt, quæ manifeſte patiuntur, iecur & uentriculus: unum de quo ambigi poſsit, lien. Inter quę licet iecur nobilitate præcellat, tamen quia uidemus ex pituitæ in uentriculo contentæ uomitu ceſſare uertiginẽ antequã alia leniri ſymptomata, ideo à uentriculo incipiẽdũ, præcipue ſi febricula illa, quæ de tertia intentione affligere cõſueuerat, penitus (ut ſpero) antea ceſſauerit. Ventriculo curatio debetur & pręſeruatio. Curatio fiet amota mala temperatura: quę amoueri nõ poteſt, cauſa, à qua fit, permanẽte: hoc eſt, pituita in ea exiſtente. Hęc igitur ante omnia eſt euacuãda. Fru-

ſtra autem hæc euacuaretur, ſi ſtatim alia noua gigneretur. Præcauẽdũ itaq; ne alia loco eius quæ uacuabitur, ſuccedat. Quod fiet ſi prę-ter congruam uictus rationẽ, uentriculus roboretur. Quibus uero duæ hæ intentiones cõplendæ, ſuperuacaneum uidetur præſcribe-re Excell. ueſtris, in cunctis quæ ad artẽ pertinent, & ſcientia & expe rientia probatiſsimis. Sed quia, ut dici ſolet, quot ſunt capita, tot ſunt ſententiæ: dicam quibus ego remedijs utranque intentionem execu tioni mandarem, iudicio tamen Excell. ueſtrarum hæc, ſicuti & alia cuncta, permittẽs. Cum igitur experientia comprobatum ſit, magnũ atq; præſentaneum ſemper ex uomitu ſecutum eſſe iuuamẽtum, ab hoc ego inchoarem, uomitoria aliqua, leuia tamen, cum oxymelite exhibens. Inter quæ potiſsimum agaricũ eligerem, decoctione eius, cum thymo & radicibus betonicæ parata. Ex hoc enim potu attenua retur præcidereturq; pituita, atq; pariter educeretur: roburq; potius quàm imbecillitas, in uentriculo relinqueretur. Verum quoniam, ni mea me fallit coniectura, non omnis pituita in uentriculo huius domini contenta, apta eſt per uomitum educi, ideo catapotijs etiam leuibus illam per ſeceſſum euacuare conarer, quæ recipiunt puluerẽ picræ Galeni, non Meſues modo cõpoſitum: agaricum, rheu barba-ricum, æquis portionibus: & cum abſinthij ſucco conficiuntur. Atte-nuationem uero atq; inciſionem non per ſyrupos uocatos, quos pu to iam huic domino eſſe faſtidio, ſed per cappares oxymelite condi tos, thymumq; uel pulegium in iure decoctum procurarem. Vterer uero his catapotijs tertio uel quarto quoq; die, atq; per horam ante cibum. Quibus uero diebus ea non ſumeret, mediocri clyſmate al-uum ſubleuerem, ne quid forte à leuioribus hiſce purgatorijs mo-tum in inteſtinis remaneret. Licet autem his præſidijs non ſolũ ma-teriæ præparatio & euacuatio, ſed & malę temperaturę ablatio, & uẽ triculi roboratio fieri poſſe uideatur, ad hæc tamen uberius perficiẽ da, ad localia tandem auxilia deuenirem, inter quæ mihi præcipuũ uidetur, ut tota naturalium membrorum regio, ſolo uitato iocino-re, oleo inungatur, quod in hũc modum paretur: Chiæ, maſtiches p. 4. maceros p. 2. gariophyllorum p. 1. per integrã diem in uino odo-rato madeãt, dehinc ſeparata à uino, in uitreo uaſe cum igne claro, & primo quidem leniore, donec aquoſior pars exierit, dehinc for-tiore deſtillentur. Tres enim exibunt liquores, magnarum quidem uirium omnes, ſed is qui poſtremus exierit, longe alijs erit excellen tior, atq; ad tollendam uentriculi imbecillitatem, ſimulq; quæcunq; eam ſequebantur ſymptomata, efficacior. Vt uero lienica, ſi qua ad-eſſe uidebitur, infirmitas auferatur, puluis radicum capparum, cum aceti ſcillitici gutta, oleo uel anteq̃ fiat uel iam facto ſuperaddatur.

Ad amouendã uero malã iecoris temperaturam, eiuſq; uenas de-obſtruẽdas, palloremq; & calorem ex his conſequentes mouẽdum, utile mihi uidetur decoctum eupatorij & intybi (hanc endiuiam, illã agrimoniam uocãt) bibere, earũdemq; ſuccis, adiuncto etiam abſin-thij oleo extrinſecus fouere. Atq; p hæc præſidia, & totius corporis, & naturaliũ membrorũ affectus, Deo adiuuãte, auferendos puto.

Supereſt ut ad caput conuertamur.Huius tametſi uarios numerauimus affectus,in unicam tamen ueluti continentē cauſam,uapores uidelicet craſſos obſtruentes,& exagitantes animalem ſpiritū, uniuerſos retulimus:quare nobis intentio eſſe debet ad ſpirituum quietem.Quieſcere uero his nō ualentibus,quandiu manſerint uapores craſsiores,obſtructionem & exagitationem cōmouentes,ideo altera ad eos reſoluendos uertitur intentio.Rurſus quia hi diſcuti non ualent,humoribus à quibus ſurgunt perſeuerantibus,prius erunt hi ſubmouendi.Pituita igitur ex qua fiunt,& bilis quæ eā exagitat,erūt ex capite euacuanda.Niſi forte totū corpus nō plenè uideretur purgatum, tunc enim reiterandæ eſſent priores pilulæ,loco pycræ ſubijciēdo Iuſti hieram,ne uidelicet noua materia ad caput traheretur. Qua peracta euacuatione,caput ipſum per caputpurgia & gargariſmos uacuabimus,mediocria tamen,ne nimis exagitãdo plus obſint quàm proſint. An uero ſanguis quoq; ex capite uacuandus ſit, arbitrio Excell.ueſtrarū relinquendū, quæ ſciunt quātum ab autorib.ſectio uenarum poſt aures,& cucurbitulæ cum ſcarificatiōe poſteriori parte capitis admotæ,in hoc caſu cōmendātur.Ex alia quoq; parte norūt,ex uenæ ſectione paulò antea facta,nocumentum potius ſecutum eſſe quàm iuuamentum.Vtraq; ergo parte prudentia ueſtra ueluti ad æquilibriū pōderata,utra interuergat arbitrabuntur.Quod ſi indicauerint agendum,iubebunt etiam (quæ eorum eſt eruditio) ut prius ſanguis auferatur,quàm uel per nares, uel per os fiat,quam diximus,euacuatio.

His omnibus peractis,præter cōmunes retrahendi modos ad continuam faciendam retractionem,excitandum mihi uidetur cum aliquo medicamine adurendi uim habente ulcus,loco cōgruo inter ſiniſtrum humerum & cubiti flexurā,longoq; tempore conſuetis ingenijs conſeruandum.A' quo ubi cruſta fuerit eleuata, tempus erit ut ad ea ueniatur quæ uapores ipſos in cerebro contentos diſcutiāt, uel aliò trahant,imbecillitatemq; ab eo tollant.Quod & per ea quæ ſumuntur, & per ea quæ foris admouentur,ſicuti & per ea quæ geruntur,complendum eſt . Sumuntur cibi & medicinæ,& quæ utriuſque ſapiunt naturam.

Inter cibos ego oua laudo ſorbilia,albo ſemoto,& eius loco appoſito puluere ex partibus æqualibus gariophyllorū, nucis myriſticæ, margaritarū,& quadruplo ſacchari.Laudo etiā ius pulli in quo ſampſuchus & pulegiū bullierint:& præ cæteris carnib. turtures, & poſt eas phaſianos,perdices,auiculas,cum his quæ diximus conditas.

Potui quarta pars aquę addatur,quæ ex floribus ſaluiæ,roris marini,& ſummitatibus pulegij,in uaſculo uitreo,in duplici uaſe(balneo uidelicet Mariæ à chymicis uocato) deſtillauerit:dando operam ut in uaſe(recipiēte uocato)ijdem flores ita reſideāt,ut ſuper eos ſtillę cadant:itaq; roſtra utriuſq; uaſis inuicē cōiungantur, ut nulli uapores exire ualeant.Vinum uero ſit album,tenue,auſteriq; aliquid habens,nec caput tentans.Quodam demū ueluti tectorio cibus & potus tegantur,ne ad caput uapores mittant:quod per gelu cotoneo-

rum

rum, cui coriandrorum puluis admiſceatur, commode fiet. Et hęc de cibis ſatis ſuperq; dicta ſint: nam & ipſe dominus ægrotans cũ acerrimi ingenij uideatur, nec minus memoria polleat, longo uſu didicit, nõ ſolum qui cibi potúsue ei proſint uel obſint, ſed & idem puto in alijs obſeruauit quæ extrinſecus occurrunt, ut aëre, uentis, & id genus cæteris. Quare his prætermiſsis, ad medicamenta accedẽdũ eſt.

Ex ſimplicibus ergo nux myriſtica, moſchata uocata: agallochõ, quod lignũ aloës dicunt: & balſami fructus, mirificè conducunt. Inter compoſita uero quæ in communi uſu ſunt, Diamoſchum præcipuum mihi uidetur: cuius calor ſi fortè uideatur obſufutus, roſacei ſacchari admixtione retundi poteſt. Poteſt & hoc nõ inutiliter cõponi: Florũ ſaluiæ & roris marini ana par. 4. nucis moſchatæ, carpobalſami ana p. 1. cum ſyrupo in quo condita ſunt citra. Componũtur adiecta aqua roſacea moſchata ad ægrotantis & medicorum iudicium.

Et hæc quidem medicamentorum locũ tenent. Media uero inter cibum & medicinam ſunt myrobalanus & citri cortices, & zingiber condita, quæ uel ſigillatim uel ſimul mixta poſſunt exhiberi. Cuncta autem hæc non ſolum uacuo uentre, ſed etiam poſt cœnam iamiam dormituro dari debent. Et hæc quidem de ſumendis dicta ſint.

Foris admoueri diuerſa poſſunt à medicis cõmendata. Horũ ego putauerim excellentiſsimum, olei oliuarũ antiqui, uini Cretici ana lib. s. ligni & fructus balſami ana ℥. 1. florum ſclareæ quã nonnulli Alectorolophon dicunt, ſaluiæ & roris marini etiam florum ana manipul. 1. miſceantur bene omnia, & per triduum in uitreato uaſe bene obturato, ſub equino fimo permaneant: poſtea modo, quo ſuperius docuimus, igni applicentur: tres enim uarij liquores exibunt magnæ quilibet uirtutis, & tertius maximæ. Ex primo debet totũ caput, optimè tamẽ ut dictum eſt purgatum, quotidie perfricari, ex ſecũdo cũ exigua parte tertij, ſuturarũ loca inungẽda, tertio uel quarto quoq; die. Vnaque gutta ſiniſtræ auri eſt inſtillãda. Ad hanc quoq; partem, hoc eſt, ad ea quæ extrorſum afferuntur, aquæ medicam uim habentes ſpectare uidentur, ſicuti & ad epota ſi bibuntur. De quibus non ab re dubitant Excell. ueſtræ, an huic præclaro uiro conueniant: afferuntque in utranq; partem rationes. Ego, ut liberè dicam quod ſentio, nullo modo horum uſum nunc laudo, ſiccandi enim omnes uim habent, & nonnullæ meatus adſtringunt. Verendum ergo ne ſubſtãtialem quidem humiditatem plus nimio conſumentes, ad tabem hominem deducant, extraneam uero, hoc eſt pituitam, reddant ad euacuandum longe quàm ſit ineptiorem: præterea meatus occludant, per quos difflari uapores ſolent. Sed & urinæ morſus, nephritis, ictericia, febris, quibus plerunque uexatus eſt, magnopere me ab eorum uſu deterrent.

Balneis igitur prætermiſsis, ad ea agenda conuertamur, quæ efficaciora licet ſint, quia tamen citò abſoluuntur, ſunt minus periculoſa. Primũ eſt, ut quatuor cruſtæ, duę quidem retro aures in inio (hoc eſt, poſteriore capitis parte quæ ceruici copulat) uel igne uel aliquo quod eãdẽ uim cũ igne habeat, excitentur. Si uero nec hæc iuuerint,

ad uſtionem uerticis ceu ultimum & excellentiſs. præſidium ueniendum. Nam, ut in quibuſdam libris in fine aphoriſmorum legitur, quæ non ſanant pharmaca, ferrum ſanat: & quæ ferrum non ſanat, ſanat ignis. Deo tamen optimo maximo fauente, ſpero non opus fore ut ad ultima hæc deueniatur, accedente Excell. ueſtrarum diligentia, quibus cuncta quæ ſcripſimus, ut etiam ſuperius dixi, & moderanda & caſtiganda permittimus. Ex Ferraria, VI. Calend. Maias, M. D. XXXIII.

EPIST. II. Io. Manard. Petro Canicer ſereniſſ. Ro. regis phyſico S. D. De ſibilo auriũ, & deminuto auditu, atq; puerorum morbo lactumen uocato.

TIBI an Cæſari magis gratuler, nondum ſatis cõſtitui: utriq; tamẽ gratulandũ duco. Cæſari quidẽ, quòd talẽ nactus ſit medicũ, cuius integritati & eruditioni poſsit & liberorũ, & uxoris, & propriã uitam tutò cõmittere: quũ pleriq; hoc tẽpore medicorũ ſibi nomẽ uſurpent, qui carnifices potiusq̃ medici dici merẽtur. Tibi uero talem dominũ, ultro & nihil tale (ut audio) cogitãti occurriſſe, qualem ſummus quantũuis medicus debeat apud nuper inuẽtos antipodas, omni ſtudio, labore & diligentia perquirere. Perge igitur, &, quod facere te nõ dubito, nocturno diurnóque ſtudio, tanto te principe in dies digniorẽ redde. Multũ quidem profeciſti, ſed tam profundũ eſt medicinæ pelagus, ut in eo qui ſe elephantes putãt, quandoq; demergi uideamus. Sed quur equo uelociſsime currẽti calcaria addere laboro? operæpreciũ magis facturus, ſi duobus quæ à me petis reſpõdero. Petis igitur primo præſidiũ aliquod à me lõgo uſu probatũ, ad ſibilum obtuſumq; auditũ ab aure dextra remouendũ. Horum ſymptomatũ alterum ad corruptã actionem, alterum ad deminutã pertinet: quod tãto deterius eſt primo, quãto eſt ablationi totali, ſurditati uidelicet propinquius, quę & peſsima eſt, & cũ difficultate magna remouetur. Sequuntur ambo hæc ſymptomata neceſſariò morbũ in uia, obſtructionẽ uidelicet, partim à ſpiritu flatuoſo uẽtóue, in itinere aures ingreſſo, exitum quærendo abſq; ordine exagitato: partim à pituita, ex cerebro, præter conſuetudinem piſcium eſu, & ex cerebri imbecillitate, propriũ alimentũ non probè mutante, genita: adiuuante omnia hæc, cutis etiã capitis adſtrictióe, ex aquilonari uẽto inſuetoq; frigore cõtracta, difflari uapores non permittente. Erit ergo curatiua intẽtio prima nobis occurrens, flatuoſi illius ſpiritus reſolutio. Sed quia hic nõ ſolum factus eſt, ſed aſsiduè etiã à pituita introcluſa fit, ipſam quoq; oportet tum euacuare, tum prohibere ne de nouo in capite generetur. Verum quia caput euacuari non poteſt, pleno exiſtente toto corpore, alia inſurgit intentio, ipſius uidelicet totius corporis euacuatio: quæ licet à nobis ultimo inuenta ſit, prius tamen executioni eſt demandanda. Primò igitur totum corpus uacuandũ, ſecũdò caput, tertiò reſoluendi uapores, quartò mala temperatura cerebri,

quæ

quæ ipſum imbecille reddit, amouenda, meatusq; aperiēdi per quos diſſlari excrementa poſsint. Licet autem ſciam me fruſtra laboraturum, ſi quibus hæc cōplēnda ſint te docere uoluerim: tamen ut tibi morē geram, dicā quæ in ſingulis explendis ego putē magis idonea.

Totius igitur corporis purgationē, per aliquam ex magnis hieris facerem, præcipue per eam quæ Iuſti dicitur, quam Paulus lib. 7. deſcribit. Sumi antē debet cum melicrato & ſale, non ſemel, ſed toties per interualla, donec corpus bene mundum uideatur.

Caput, inſufflato in nares hoc puluere, expurgabitur: Piperis longi ℈. 4. ſinapis ℈. 2. Euphorbij ℈. 1. Acetū quoq; ſcilliticū gargarizatū optime ad hoc conducet. Ad quod etiā faciet, ſi materia ad alia loca trahatur, quod hirudines uenis ani admotæ præcipue præſtabunt. Itē balneū ſpontanearū aquarū, quæ prope Viennam ſcaturiūt: uel aquæ tantū ſalitæ, ut mari ſint ſimiles. Sed & cucurbitulæ dorſo, ſpinæ, natibusq; admotæ. Inter multa uero quæ auribus immitti in hunc uſum poſſunt, magnā fiduciā habeo in aceto in quo abſinthiū, quod iſtic optimum paſsim naſcitur, excoctum ſit. Item in ſucco cepæ, uel in oleo rutaceo, quod in ipſa excauata cepa bullierit. Quod ſi per hęc non in totum ſymptoma auferatur, ad nigrum elleborum cum melle coctum accedendum eſt, & demum ad laterinum oleum.

Ad roborandum dehinc cerebrum, & meatus cutis aperiendos, oleum maxime conducit in hunc modum paratum: Olei antiqui, uini odorati ana lib. mediā, nucis moſchatæ, thuris, maceros ana ℥. 3. arida mediocriter trita cum humidis bene miſceantur, & crebro tribus diebus exagitētur, quarto die in uaſe uitreo roſtrato ad hoc munus idoneo incluſa, ſupra lenem ignem tandiu detineantur, donec exeuntis per roſtrū liquoris color mutetur: quo mutari incipiente, aucto igne, uas quoq; in quo liquor ſtillatim manabat permutetur, ut ſeorſim ſecūdus liquor colligatur, qui lōge primo erit efficacior. Ex primo cutis caluæ, & præcipue in locis ſuturarū ieiuno perfricabitur: ſecūdi uero gutta naribus & auribus inſtillabitur. Et his quidē præſidijs, Deo opitulante, ſpero te longe melius auditurum.

Morbū, quo regius ille puer laborat, ut ex his quæ ſcripſiſti conijcio, putat præclarus ille medicus eſſe, quem apud nos uulgò mulierculæ lactumen uocant, de quo in fine meæ de exterioribus morbis epiſtolæ, mentionē feci: docuiq; ad achores, ceria, pſydracia, exāthemataue pertinere: uaria enim ſpecie in diuerſis uiſitur. De hoc morbo primus (ut ego puto) inter recentiores particulatim ſcripſit Gulielmus de Saliceto, ſub nomine cruſtæ uel lacticij. Cruſtæ quidem (ut arbitror) quoniā eminent in cute patientiū puerorū ueluti quędam cruſtulæ: Lactitij uero, quòd ex lactis acredine, ſalſam pituitam & tenacē in puero ſubnutriētis, generatur. Hunc morbū nec ego in lactētibus magnopere pellere nitor, præſertim quādo faciem nō ad modum dehoneſtat, nec periclitatur ut oculos oblædat, quod nōnullis accidiſſe ſcio. Gulielmus tamē ipſe, nō cōtemnendus medicus, curā docet, qua ſe multos ſanaſſe ait abſq; aliquo periculo uel timore. quod ego quoq; ſine mēdacio poſſum affirmare: nō eiſdē tamē præ

ſidijs ſemper uſus,ſed pro materiæ morbũ facientis , relinquarumq́; rerũ à quibus indicationes curatiuæ ſumendæ ſunt,uarietate,remedia mutaui:unũ tamẽ ſemper cauẽdo,ne ſcilicet rebus nimis adſtringentibus,frigidiſue , materiã introrſum repellerem. Verũ ſuſpicio talis morbi,in regio hoc puero mihi habenda non uidetur iam ſeptimũ annum agente:niſi forte quiſpiã dixerit,à lacte primo contractũ morbũ,ita loca infeciſſe,ut bonũ quantumuis nutrimentum , bene immutare non ualentia,ſimilẽ priori infectionẽ gignãt. Quod ſi ultro dederimus,lõge maior nobis incumbet curationis neceſsitas, ne uidelicet longiore mora,quotidie difficilior reddatur, peiore in dies habitu,in ipſis membris patientibus derelicto,præcipue ſi iam 7.ætatis annũ agit,in quo ſolent infantiũ morbi,una cum ipſa infantia recedere.Purgandũ igitur ducerẽ primo,nec ſemel corpus , leui aliquo medicamine,ex rheo uidelicet,roſaceo uocato ſyrupo,quem Bononienſes Mucarũ uocãt,ſenæ,polypodio,mãnáue,aut ſimili aliquo cõcinnato.Abluẽda deinde patientia loca,ex aqua in qua lapathũ,fumaria,abſinthium decocta ſint,& poſt balneũ,rheo præcipue põtico, quod nũc è Polonia defertur,in aceto reſoluto perfricanda, deinde illinenda unguento ex oleo amygdalarũ amararũ,ſucco radicũ uitis albæ,& modico lithargyri parato. Addere poſſem multa, ſed hæc ſatis ſuperq́; fore cõfido,ad fœditatem illam potius q̃ morbũ,à nobiliſsimo illo puero depellendam,cui Deus opt.max. Neſtoreos annos incolumes cõcedere dignetur:ſperandũ enim ex tã ſplẽdidis rariſq́; parentibus ortũ,in ſummũ,& omnibus numeris laudãdum principẽ euaſurũ.Tu uero dabis operã,ut ſereniſsimi eius parentes ſeniores,ſenem uideant filium , in quo uirtutes eorum eximiæ refloreſcant.Vale,tui Manardi memor. Ex Ferraria,Calend. Octob. M. D. XXXIII.

EPIST. III. De Ebeni Indici electione & uſu.

ETSI Deus optimus maximus ſummè iuſtus ſit & ſummè benignus,pro imperſcrutabili tamẽ conſilio ſuo & uniuerſali prouidentia,modo unũ,modo aliud,nec ita unũ quin & aliud ſimul,nobis manifeſtat. Quũ igitur anno ante hũc duodequadrageſimo,ad coërcenda humani generis delicta,luẽ peſsimã,Gallicã uocatã,ueluti multicipitẽ hydrã,in nos graſſari permiſiſſet:nõ pauló pòſt quaſi alexipharmacũ,ex incognito antiquis orbe,ad incogniti morbi curationẽ,lignũ quoddã iuſsit afferri,quod Sanctũ haud immeritò ab his nuncupatũ eſt,qui eius beneficio,à tã pernicioſo morbo,atq; alijs qui ferè incurabiles uidebãtur,ſunt priſtinæ ualetudini reſtituti , & de lacu miſeriæ in portũ reducti ſalutis.Huius uſum uarij uario modo docuere: omnes tamẽ in uno hoc peccãt,quòd omnes uno calceo(ut aiunt) calceãdos exiſtimarũt:cum tamẽ ita in hoc,ſicuti & in alijs medicinæ præſidijs,pro naturalibus,nõ naturalibus,& præternaturalibus rebus,oporteat & uictus rationẽ,& ipſius ligni modũ atque uſum uariare. Quæ licet nõ ad amuſsim præcipi poſsint,patiente nõ cõtinuè

uiſo,

uiſo,ut tamen Reuerendiſs.domino & mihi ſummè obſeruato morem geram,attentis his quæ aliàs per Excell.Cracouienſes medicos mihi de illius affectibus ſignificata ſunt,quantum mea poterit imbecillitas conabor oſtendere,quænam agenda mihi uideantur,ut deſideratus finis ex huius ligni decocto conſequatur.

Vt igitur ordine quodã incedamus,quatuor præcipue cõſiderabimus,uidelicet ligni electionẽ,eiuſdem preparationem,uſum,uictus rationẽ. Tria ad nos hactenus huius ligni genera peruenere. Primũ, quod guaiacum uocant,denſius,grauius,craſsius,interiore parte nigricantius,exteriore ſubpallida,& ueluti lineis quibuſdam ad fuſcũ inclinantibus,in æque diſtãtibus per longum interſecta. Alterius ad albius magis uergit exterior pars,neq; eſt tã manifeſtis lineis diſtincta:nigrum tamen & ipſum colorem intrinſecus oſtendit,ſed minore orbe quàm præcedes. Tertium,quod ſanctum præcipue uocatur, tam intrinſecus quàm extrinſecus albicantem colorem præ ſe fert, exilibusq; ualde lineis eius diſtinguitur lõgitudo. Ex tribus hiſce generibus ego in caſu noſtro primum prætulerim, quod proculdubio ebenum eſſe Indicum puto,nec ab eo ſecundum , niſi fortè natalibus,differre. Tertiũ ualentius eſſe non dubito,quoniã & acrius eſt, & odoratius. Quia tamen eius decoctum & aſpectu turpius,& guſtu eſt inſuauius, ueritus ne ita diſpliceat,ut uentriculũ poſternat,ne cõtinuari eius potus poſsit,idcirco primùm potius eligendum ab initio puto. Vbi tamen eius potus per 20.dies ſumptus,non plenè profuiſſe uiſus fuerit,poterit D.ſua Reuerend.per quinq; uel decẽ dies hoc tertio uti,uel pluribus etiam,ſi opus eſſe præſentes medici iudicauerint. Et hæc quidem de ligni electione dicta ſint.

Præparatio haud difficilis eſt:atteritur enim uel lima uel torno uel ſcobina,uel alio inſtrumẽto,& in tenuiſsimũ quantũ fieri poteſt puluerẽ redigitur, in decuplaq; electiſsima aqua,uitreo uel uitreato uaſe,tandiu claro igne,nec admodũ uehementi,bullit, donec tertia pars excoquatur. Semper autẽ dũ bullit ſpuma auferatur,& per ſe ad uſum,quẽ inferius docebo,reſeruetur. Et hæc quidem aqua erit pro medicata potione,ſicuti inferius docebim⁹,mane & ueſperi bibẽda.

Alia uero aqua ex eodem quidem ligno,ſed in craſsiuſculas partes diſſecto,hoc modo paretur: Sunto ligni pars una , aquæ uigecupla,mundoq; uaſe,uehementioreq;,claro tamẽ igne bulliant,donec quarta tantum aquæ pars conſumpta ſit: qua aqua inter prandendum cœnandumq;,non alio potu,ſicuti inferius monſtrabitur,utetur.

Vſus primæ aquæ talis ſit. Præcedat purgatio, per tres ſequentes potiones: Senæ, polypodij,paſſularum ana ℥.6.bulliant in ſex uncijs aquæ fœniculi ad tertiæ partis cõſumptionẽ,& in decocto madeant horas decem: rhei barbarici,agarici ana ʒ.s.dulcoretur cum melle roſaceo ad guſtum domini. Sumpta ter hac potione,mane ſequenti in aurora bibat decocti primo modo parati ℥. 4. quantum ferre poterit calidi,atque per horam dormiat: dehinc iterum quatuor alias uncias bibat , iaceatq; per aliam horam,ſed non dormiat : poſt quam tertio eandem quantitatem aquæ bibat , ſed tepidam , ſtatímque à

potu ſurgat,& loco calido leuiter tãdiu inambulet,donec aqua è uẽtriculo deſcẽdiſſe uideatur,tuncq; eo modo prãdeat quo inferius iubebimus.Veſperi ubi iam concoctum prandium erit, quinq; uncias eiuſdem aquæ bibat,non ualde calidæ,& poſt horã unam cœnet:eũdemque præciſe ordinem per cõtinuos dies quinque ſeruet.Die ſexto ex præſcriptis purgatorijs potionibus unum accipiat:nec eo die primam illam aquam bibat:ſequenti,hoc eſt,ſeptimo,penitus quieſcat,nihilq; aliud medicinale accipiat,præterquam unũ cochleare ſequentis mixturæ: Ramentorum tenuiſsimorum illius tertij ligni quod ſanctum uocant, p.1. maceris,quem florem moſchatum uocatis,p.s.mellis roſacei p.4.Octauo die ad potum primi decocti reuertatur,eoq; decem diebus quo ſuperius diximus modo utatur:niſi forte augenda quantitas præſentibus medicis uideatur,ad uncias uſque quinq; pro ſingula potione. Vndecima die,quæ erit à primo potu decimaoctaua,eandem purgatoriam potionem accipiat, poſt quam duobus diebus quieſcat,eadem qua diximus mellis roſacei mixtura utens.Sequentibus diebus poſt uidelicet uiginti,ſemel tantum aquã ex ligno ſancto factam,mane ad quantitatem quinq; unciarũ bibat: quem potum per alios decem dies continuare poterit,& diebus trãquillis ac ſerenis domo exire,quibus niſi aluus ſponte ierit,clyſmatibus ex eadẽ aqua factis,adiecto melle roſaceo & oleo chamæmelino,mollienda erit,quod etiã prioribus diebus agendũ,ſi opportunũ uidebitur.Vidi enim nonnullos,qui ex decocti primi ligni octonis uncijs,ſolutam ſatis aluum nacti ſunt.Completis his decem diebus, uel eadem purgatoria potio,uel alia conſimilis,uel etiam ualidior, ſi præſentibus medicis uidebitur,erit exhibenda,atq; poſt hanc mixtura utendum quæ habeat,ligni ſancti,nucis myriſticæ, ſeminis fœniculi ana partem unam,ambræ partem s. moſchi partis unius quartam partem, mellis, chebularum quadruplum aliorum . Spuma, quam diximus ex primo decocto ſeruandam,frons & tempora aſsidue perfricanda,& ſi qua pars corporis alia male uidetur affecta. Et hic quidem horum lignorum uſus mihi uidetur Reuerẽdiſs. huic domino conducturus.Quod faxit dominus Deus noſter.

Supereſt uictus ratio,quæ ui conſtante,primis quinq; diebus ſatis tenuis ſit,ut uidelicet quotidie ſex tantum unciæ panis edantur.Sit autem non ſemidalites,puriſsimáue farina confectus,ſed ex ea cui aliquid craſsiorum tritici partium ſit commixtum,beneq; fermentatus & coctus,ac modice ſalitus.Obſonij autẽ loco nihil accipiatur, niſi pinei uel amigdalarũ nuclei,uel piſtaciorũ,aut nudi,aut ſaccharo obducti.Addere poteſt & oriẽtales paſſulas maiores,minoréſue, ſed ita modicas,ut omniũ horũ etiã pondus ſelibram nõ excedat.Panis autẽ & alia quæ obſonij uice accipuntur,inter prandiũ & cœnam ita diſpartiantur,ut cõſuetudo ſeruetur.Tutius tamẽ uidetur,ut cœna minor ſit prandio,quò mane,dum aqua bibenda erit,ſit plenè cõcocta. Sexto die quo purgatione utetur,addet ius paruæ pullæ gallinaceæ. Decem ſequentibus diebus ſi ferre eundem uictum poterit,nihil plus adijciat:ſi minus,tres carnis eiuſdem pulli parui unciç

iuri

iuri ſuperaddantur.Poſt uiginti dies,phaſiani uel perdicis pulpę concedantur,quæ tamen ſelibram per diem non excedant.Tranſactis in totum triginta diebus paulatim annonę adijciatur,ita ut exactis quadraginta diebus, ad conſuetum uictum, qui tamen parcus ſemper eſt,ut audio,reuertatur.

Quod ad potum uero attinet,ſecunda aqua à me ſuperius deſcripta,primis quinq; diebus ſimplici utetur. Sequētibus decem diebus mel uel ſaccharum adijciet.Poſt uiginti,tribus uini cyathis contētus erit,hoc eſt,uncijs in totum ſex. Hæc ſunt quæ mihi alioqui occupatiſsimo,uiſa ſunt de potu horum lignorum ſcribenda. Quę tamen omnia arbitrio præſentium clariſsimorum medicorum & correctioni permitto,quibus me etiam atq; etiam commendo, Reuerendiſsimoq; domino cum humilitate me trado. Ex Ferraria,in uigilia ſancti Matthæi, M D. XXXII.

EPIST. IIII. Conſilium pro nobili quadam matrona,ſputo ſanguinis,febre,ulcere palati,tuſsi,laborante.

AFFECTVS pręter naturā,quibus honeſta hæc matrona laborat,ſunt ſputū ſanguinis, febris, deſtillatio,ulcus palati,tuſsis. Naturalia,Caput humidū,calidū,latorū pororū,imbecille.Iecur calidū & ſiccū.Ventriculus frigidus,humidus. Victus,ociū,cruditas,cibi pituitā gignentes. Ex his creuit pituita in uentriculo: ex iecore in toto ſanguine bilis.Eleuātur uapores ab utroq; humore ad caput,qui ob eius imbecillitatē non diſcuſsi,craſſeſcunt, & occurrente cauſa exteriore deſtillant: ex qua deſtillatione omnes mali affectus & fiūt & facti ſunt, qui ſunt enumerati. Sputū quidem ſanguinis,ſymptoma eſt, exiens ſcilicet mutatū. Morbus à quo prouenit, eſt ſolutio continui uenæ. Cauſa eius eſt pituita,aliqualiter à bile ſecum miſta exuſta, & ad ſalſedinem conuerſa. Dubia,quæ uena,quomodo aperta. Solutio primi, uena aſperæ arteriæ. Probatur,quia exit ſanguis ſine tuſsi,uel cū parua,cū quodamq; potius ſcreatu.Sētitur in gutture uel parū infra,ſenſus ueluti loci ulcerati: & licet aliquando emittatur ſanguis cū tuſsi, eſt ſanguis,qui exiens ex loco læſo, deſcendit ad pectus, qui poſtea cū tuſsi eijcitur. Non obſtat quòd ſpumoſus,quia,ut dicit Auicēna, & ratio dictat,quandoq; ſpumoſus eſt ex canna pulmonis, & eſt ueniens cum ſcreatu & tuſsi exigua, & eſt id quod egreditur parum, & eſt ibi ſenſus cum dolore. Solutio ſecundi,aperta per ulcerationem. Et ſi dicitur,deberet exiſſe pus:dic,quòd nondum erat genitum.

Febris morbus eſt,ut conſtat.Et ſi quis quærat, quæ'nam ſit:dico eſſe febrem in putridis humoribus accenſam,continuam,ex materia ſalſa:id eſt,phlegmate ſalſo,putreſcente in concauitate pectoris.Et ſi quis obijciat,quòd deberet eſſe intermittens, quia materia putreſcit extra uenas: dic, quòd eſt continua, ratione propinquitatis ad cor. Deſtillatio ſymptoma ſub eodem genere contētum, ſcilicet ſub ex-

eunte mutato. Sicut tuſsis ſub malo motu. Vlcus uero palati ſolutæ continuitatis morbus eſt: ambo autem ex deſtillatione ſequuntur.

Prognoſticum: Periculum eſt empyematis, hoc eſt, ſuppurationis, ex materia fluxa & fluente ad pectus: & demum phthiſis. Periculum etiam eſt rupturæ uenæ in pulmone uel pectore, ob tuſsim, ſuffocationiſq; demum ex multa materia.

CVRATIO.

Harum affectionum quædam ſunt factæ, ſcilicet ſolutio continuitatis uenæ, & ulcus palati, quæ curatione proprie dicta indigēt, quæ in exiccatione & unione conſiſtit. Quędam fiunt, ut deſtillatio & tuſſis. Quædam partim factæ, partim fientes, ut febris. Operatio igitur medici aduerſus eas, partim præſeruatiua, partim curatiua eſſe debet. Ad quam recte agendam uariæ occurrunt intentiones: quo ſcilicet ad ſputum ſanguinis, uenæ conſolidatio: quo ad tuſsim, uacuatio materiæ contentæ in pectore: quo ad febrem, curatio factæ per frigida, fientis per cauſæ remotionem: quo ad deſtillationem, ut ſiſtatur: quo ad palati ulcus, conſolidatio.

Dubitari igitur non ab re poteſt, unde incipiendum. Dic, quòd à deſtillatione: tum quia inde omnia alia pendēt, ueluti ab ea uel facta uel fientia: tum quia magis ſuſpecta: ſiquidem nunc ſputum ſanguinis exile eſt. Incipientes ergo à cura deſtillationis, eliciamus intentiones eius curatiuas, non negligentes tamen cætera.

Deſtillatio, quantū ad ipſam fluctionem attinet, eſt exiens mutatum: quantū ad affectionem, quæ ipſum facit, dicit malam temperaturā cum materia in capite contentam, quę eget euacuatione, quę tū extrahendo ipſam materiam, tum ad alia loca diſtrahendo, eſt agenda. Primum poteſt fieri uel phlebotomia, uel pharmacia purgante.

Dubitari igitur poteſt, an conueniat phlebotomia, & ſi conuenit, an ſola ſufficiat. Dic, quòd conuenit: quia deſtillatio eſt ulcera faciēs & ſuffocationis formidinem. Conuenit autem non tota ſimul, ſed per interualla facta, ex iecoris uena, & modo dextri, modo ſiniſtri cubiti. Ad aliud dic, quòd non ſola, quia materia in uentriculis cerebri contenta ſubſtantiam madefaciens, per eam non euacuabitur.

Circa purgationem etiam dubitari poteſt, an ſola ſufficiat pharmacia, quæ per inferiora materiam educat. Dic, quòd non: ſed uacuare etiam caput particulariter oportet. Nec etiam hæc ſola ſufficit, ſed uacuandum quoq; eſt, tum ad longinqua retrahendo, tum ad propinqua deriuando.

Dubium etiam contingit, unde computandi dies iudiciales, an ſcilicet à deſtillatione, an à uenæ apertura. Ego teneo quòd à deſtillatione: iuxta quam ſupputationem, uena aperta eſſe uidetur in uigeſimaſeptima die à morbi initio.

Ad opus tandem accedēdo, Victus ſit ualde tenuis, prohibeaturq; caro, uinum, oua. Vtatur auena, uel ordeo, uel amygdalarum ſucco, quibus ob fracturam uenæ, ſuperponatur puluis aliquis adſtringens, ut nucleorum mali punici acidi, uel rhoi Syriaci, uel fructuum myrti, qui præ alijs mihi magis placent, etiam ſi per ſe edantur.

Potus

Potus ſit aqua chalibeata uel aurata cum iuleb roſato. Omnes eſcę uergant ad frigidum. Poteſt uti coriandris, & manuchriſti uocato, cum margaritarum puluere, & corallij parato. Aër uergat ad ſiccum & frigidum, quare non conuenit ignis.

Retractio fiat per frictiones, per extremorum membrorum uincula, quibus quandoq; admoueantur cucurbitulæ, quæ etiam ſupra iecoris regionem non inutiliter apponentur. Purgatio cum pilulis quidem cocchijs, niſi uehementia febris prohibeat: alioqui cum polypodio & ſiliquæ Aegyptiæ liquore eſt faciunda. Caput purgetur butyro intra nares dato, cui octaua pars elaterij ſit adiecta.

Deriuatio per ſinapiſmum abraſo capiti cum columbino ſtercore factum. Neceſsitate cogente aliquod narcoticum detur, uel philonium perſicũ, uel theriaca noua, quam laudat Galenus. Syrupus myrtinus cũ iulebo roſato, & tuſsi, & febri, & ſanguinis ſputo conducet. Vnguentum aliquod adſtringens, circa gutturis & pectoris ſuperiora etiam conducet, ut quod ex oleo myrtino & paſtillis per electrum uocatis componitur. Palati ulcera per gargariſma curabuntur, ex plãtaginis decocto & ſucco nucum, modo Galeni adſeruatum.

EPIST. V. Io. Manard. Academiæ medicorum Cracouienſium. Examinantur quædam à medicis nonnullis ſcripta pro Reuerend. D. Cracouienſi Epiſcopo.

CVM iã ſcriptis mandaſſem ea quę ad ſalutẽ Reuerend. domini Cracouiẽſis Epiſcopi conducere mihi uidebãtur, placuit ne fruſtra mihi miſſa uiderentur, ea perlegere, quæ à nonnullis medicis ſub Italorũ medicorũ nomine, eãdẽ ob cauſam fuerãt ſcripta. Inter legẽdũ autẽ multa occurrerũt in quibus ego aliter & ſentiebã & ſcripſerã, quàm, quicũq; nã fuerint, excellentes illi medici ſcripſiſſent. Operæpreciũ autẽ me facturũ putaui, ſi hæc ſigillatim explicarem, atq; enucleanda Cracouiẽſi medicorũ academiæ proponerẽ, adiectis rationibus quę me cogerent in priore ſententia perſtare, nec ab alijs quæ ſcripſeram recedere. Veſtrûm autẽ erit, Cracouiẽſes medici, ad æquilibriũ rationis utraq; dicta referre, & quæ lanx interuergat ſolerter penſitare.

Primum diſsidium inter nos eſt, quòd illi laboraſſe in noſtro Reuerend. domino cogitationem putant: ego potius imaginationẽ. Ad cogitationes enim ſpectat ratiocinatio, rationiſue diſcurſus, quam labefactatam ex his quæ ſcripta ſunt minime colligo: ſcribitis enim adfuiſſe ſilentium, mœſtitiam, faſtidiũ, mortis expectationẽ. Ex hoc enim, quod proculdubio corruptam imaginationem faciebat, per rectum ratiocinium reliqua ſequebantur. Quis enim nõ mœreat mortem expectans? quis non ſileat & mundana cũcta in ſummo faſtidio non habeat? Incolumi igitur permanente ratiocinio, ex ſola mortis imaginatione, reliqua meo iudicio ſequebantur. Quæ etiam imaginatio non penitus abſq; ratione contingebat, cum conſideraret ſecũ tot præſidijs, tantaq; medicorũ diligentia, continue ad deterius labi,

nec uel tantillum ſubleuari. faciunt hæc ut imaginationem in eo potius laboraſſe putem, quàm intellectum, quem Galenus cogitationem uocat. Verum apud eundem Galenum diſputatio hæc dialectica potius eſt, quàm medicinalis, cum eodem in uentriculo principes omnes uires, ſecundum eius ſententiam reponantur.

Aliud uero maioris momenti diſsidium eſt, quòd tremore cordis cõtinuò affligi eum dicunt: quod nec uos ſcribitis, nec ego putarim uos alioqui oculatiſsimos, in tanti momẽti re hallucinatos. Nec eſt ut ſe Auic. clypeo tueantur, dicentis, non poſſe cõmmunicari cordi à capite uel uentriculo (Sic enim legendum puto: licet in exẽplari ad me miſſo, pro uentriculo legatur cor) aliam noxam, quàm tremoris. Nã neq; Auic. inuenio hoc dixiſſe, nec ſi dixiſſet, eſſet illi plus quàm rationi, Galeno, & experientiæ credẽdũ, quæ oſtendunt alios quoq; affectus, prętcr tremorem, poſſe cordi ab alijs membris cõmunicari, ut dolorem, ſyncopam, ſeu animi defectum: hæc enim fieri ab ore uẽtriculi præter experientiam & rationes, quas facile quiſque conſiderare poteſt, Gal. quoq; teſtatur lib. primo de cauſis ſymptomatũ, quinto de locis affectis, & primo Artis curatiuæ ad Glauc. Vnũ uero eſt, quod maxima me afficit admiratione, medicos uidelicet illos Patauos, qui certe ex tot locis Galeni adductis uidentur in eius lectione aſsidui, cum tremorem cordis per conſenſum fieri, in ſecundo ſuo conſilio ſcripſiſſe, quem in primo continuum eſſe affirmauerant: docente Galeno in ſecundo libro de locis affectis, tunc affectũ proprium putandum, cum permanere in parte quapiam conſpicitur.

Addunt & aliud, quod ego non probo, certum ſcilicet eſſe, humorem melancholicũ non ferri in Reuerendiſs. hoc domino ad uentriculũ. Hoc probant quadã coniectura. Coniectamus, inquiunt, in ſplene eſſe ingentem obſtructionẽ, ergo certum talem humorẽ non poſſe ad os uentriculi deferri. Quòd uero adſit obſtructio in liene, non aliter probant quàm ex ſuppreſsione fluxus ſanguinis per uenas ani, per quẽ ſanguis melancholicus conſueuerat expurgari. Sequelã probantes ex Gal. lib. de atra bile dicente, ſanguinẽ illum retentũ facere obſtructiones, & corpus inficere. Cui ſententię addunt aliud teſtimoniũ Gal. 5. de locis affectis. Innituntur igitur duabus ſequelis, ſecũdũ hunc ordinem: Fluxus ſanguinis melancholici per ani uenas conſuetas eſt retentus, ergo ab illo ſanguine nõ expurgato fit lienis obſtructio, & corporis infectio. Secunda ſequela eſt: Obſtructus eſt lien ingenti obſtructione, ergo humor melancholicus non poteſt ad os uẽtriculi ferri. Ego uero tantũ abſum ut cum eis ſentiam, ut credã totũ contrarium: tantã uidelicet quantitatẽ atrę bilis ad uentriculũ ferri, ut appetitũ tollat, non faciat: hoc enim quandoq; cõtingere, & Gal. lib. 6. de locis affectis, & Auic. primo cap. de ægritudinibus ſplenis, affirmant. Delatã autem magnam atræ bilis copiam ad uentriculũ, ex his quæ à uobis ſcripta in uarijs locis ſunt, colligo. Et primo ubi enumeratis ſymptomata multa, quæ ardorem uentriculi præibant, mœſtitiã ſcilicet, ſilentiũ, tædium, mortis expectationem, quæ certe ſunt (ut nec ipſi diffitentur) atræ bilis genimina: ad quę cum (ut ſcribitis)

ſeque

ſequeretur oris uentriculi ardor, negari non poteſt quin ab atra bile ad uentriculum delata, ardor ille excitaretur, ad quem tantum deſfluxum nõ ſequeretur appetentia, quia & maiore copia quàm par eſſet, ferebatur, & melancholia potius erat quàm melancholicus ſuccus, ueluti uos alio loco ſcribitis, deijci dicentes ex clyſmate, alephanginis pilulis & manna, magnũ modum ſpumantis & ueluti ebullientis exuſtæ melancholiæ. Acida enim ualde ſit oportet, ſi excitare appetitum debet, quæ ad uentriculum fertur melancholia, ut Galenus teſtatur lib. 6. de locis affectis. Et fluere igitur & fluxiſſe magnam atræ bilis copiam ad uentriculum puto: nec uideo ex ſuppreſſo ſanguine, per ani uenas euacuari cõſueto, lienis obſtructionem neceſſariò fieri. Poteſt enim humor ille ater, partim in uẽtriculo, partim in hypochondrijs atq; in alijs locis congregari, ſed & per totius corporis uenas diffundi. Poteſt & in ipſo liene plus quàm antea abundare, nõ tamen obſtructionem in ea facere. Non uideo etiam aliam eorũ ſequelam eſſe neceſſariam, hanc ſcilicet, In liene eſt ingẽs obſtructiò, igitur melancholia ad os uentriculi nõ poteſt deferri. Poſſunt enim aliæ lienis uenæ obſtrui, eà remanente nõ obſtructa, quæ melancholiam portat ad os uentriculi. Multos enim uidimus cum ingenti lienis obſtructione, cibi appetitum non amittere. Vidimus etiam nonnullos, effuſa ad os uentriculi melancholia, quod ex dolore & ſapore eius in ore percepto cognoſcebatur, mœſtitiam melancholicam abſque appetitu incurriſſe. Quod etiam Galen. lib. 6. de locis affectis teſtatur, cuius uerba libuit adſcribere, ut Excell. ueſtræ cognoſcant, ea quæ nos ſcripſimus, eſſe ad Galeni mentem dicta: nec ex ſuppreſſione euacuationis atræ bilis conſuetæ, tolli acceſſum eius ad uentriculũ. Sic enim uerbũ uerbo reddẽdo ſcribit Galen. de liene loquẽs: Verum plerunq; à ſeipſo excrementa quemadmodum iecur expellit: adeò ut & quandoq; melancholicum ſanguinem ſimul cum nauſea per uomitum eijciat, & per inferiora aliud ſimile ſubeat, & nõ facta tali euacuatione, mœrores & puſillanimitatẽ melancholicam faciat, necnõ interdum ciborũ uehementiſsimas appetentias, & præcipue ubi exacte acida fuerit ea quæ ad uentrẽ fertur ſuperfluitas. Plerunq; uero euerſiones & abominationẽ, quando aliam quandam habuerit corruptionem. Ecce igitur, ex ſuppreſsione ſanguinis, qui defluere cõſueuerat, nõ neceſsariò tolli effluxum humoris atri ad uentriculum, nec neceſſariò tolli apetitũ, ſicuti nec neceſſariò fieri eum, humore atro ad eam fluẽte. Non recedendum igitur à noſtra ſententia, quæ effluere quidem ad uentriculum melancholiam dicit, tolliq; appetitum: tum ab ea, quoniam ſcilicet corruptione quadam participat: tum à pituitæ tenacis copia. Mœſtitiæq; cauſam non in atram bilem, ut ipſi dicunt, in uenis cerebri contentam: perpetua enim eſſet, & nõ (ut ſcribitis) quandoq; reuerteretur: ſed in fumos ab ea ex naturalibus membris eleuatos generari.

Addunt & aliud, quod magni momẽti eſſet, ſi ueritatem haberet: Reuerendiſs. ſcilicet hunc dominũ, eſſe ad aquam intercutem præparatum: ea enim quæ de ſanguinis euacuatione à me ſcripta ſunt, uel in

uel in totũ deijceret, uel moderanda ualde oſtenderet. Verũ uix crediderim Excell. ueſtras, quæ tantũ operæ in curando hoc clariſs. domino ſumpſerũt, & tam ad unguẽ uniuerſa acta, & quæ in dies occurrerũt ſymptomata conſcripſerũt, rem hanc tam arduã prætermiſiſſe: imò contraria potius indicia nobis ſignificaſſe, facie uidelicet eum alba, & ad purpureũ uergente, fuiſſe: nulla cachexiæ, hoc eſt mali habitus, mutatiq; coloris aut tumoris faciei, præcordiorũ, manuũ uel pedum, facta mentione. Palpebrarũ quidem tumoris cũ rubore meminiſtis, qui malam potius loci quàm totius corporis affectionẽ demonſtrat: ad quã tamen hydropen ſi præſtantiſsimi hi conſultores agnoſcebant D. ſuam Reuerendiſs. eſſe præparatam, certe debuerant huic rei magis conſulere, quàm lacrymarum fluxui.

Scribunt præterea Galenũ 4. libro de uſu partiũ, & 2. de temperaturis dixiſſe, à ueſica fellis ferri ad uentriculũ: cũ tamen ipſe Galen. libro 5. de uſu partium rationẽ reddat, quare natura nõ ad uentriculum, ſed ad primum inteſtinum bilem tranſmittat. Libro uero ſecundo de temperaturis, fluere quidem nõnullis bilem à ueſica ad uentriculum, rarum autẽ eſſe hoc, & paucis ſimis cõtingere. Et hæc quidem ſunt rerũ capita, in quibus quantũ ad eam partem attinet, diſſerimus.

Quod uero ad operationẽ ſpectat, in nõnullis etiam diſſentimus. In cõcoquenda quidem bile ipſi laudant ſyrupum de fumo terræ, puto à Ioanne Meſue deſcriptũ. Quem quidem aptum ego puto ad uacuandum, nõ ad concoquendum, ut ſimplicia medicamenta, ex quibus componitur, manifeſtãt, Myrobalani ſcilicet, epithymũ, polypodiũ, pruna Tamarindi, ſiliqua Aegyptia (caſia ſcilicet uocata) & demum ſuccus ipſe fumariæ. Alioqui neq; exuſta illa bilis, cum ſuperfluò cocta ſit, uerè cõcoqui poteſt: ſed ſatis eſt ut ita à natura uincatur, ut pelli per purgatoriũ medicamentũ poſsit. quod tamen neq; expectandum uoluit Galenus, niſi in materia putreſcẽte: in ea enim, nõ in alia, cõcoctionem agnoſcit in urina: ſed in achoribus & cephalalgia, lib. primo de medicamẽtis ſecũdum loca, nulla prauia uel concoctione, uel alia alteratione, materiã purgat: ſemperq; materiã quidem tenacẽ & craſſam attenuat & præcidit, tenuem uero ceu ſuapte natura euacuationi paratã, ſtatim euacuat. In cepis quoq; diſſentimus. Eas enim ego incidendi gratia, & patriæ cõſuetudinis ratione, cum carnibus coqui ignoſcò: nõ ignarus eas mali ſucci eſſe, & uel parum, uel nihil alere. Verũ nõ eis neſcendũ dico, ſed carnes eis cõdiri cõcedo. Vuas ſiccas penitus interdicũt, tanquã ad rem nõ facientes: quas tamen Galenus modicè detergere, uentriculũ roborare, & oris eius leues morſus ait hebetare: quare eorũ uſum potius laudo quàm uitupero: ſicuti & caricarũ, ueluti incidẽdi & attenuãdi uim habẽtiũ.

Vituperant etiam piſtacia, quæ ego laudo, tanquã iecur roborantia, & eius obſtructiones remouentia: licet Galenus ſe neſcire dicat, ſtomachóne ſint nocua uel utilia. Paul. tamen Aegineta, & Auicenna eum ſecutus, tanquã ei utilia cõmendarunt. Lupulos laudant, & ceruiſiam uituperant, uel fortè neſcientes eam illis confici, uel nocumentum in frumentũ, non in lupulos referentes. Ego uero, ut ingenue

nue fatear non bene me noſſe lupulorum uim,Meſue in his ſicuti in alijs multis rebus parum credens,ita ceruiſiam uituperare nequeo, cũ ſeptentrionales homines eius potu utentes, ſaluberrimos uideo & robuſtiſsimos. Quicquid tamen de ceruiſia ſtatuatur,medonem apud uos uocatum,quod eſt hydromelitis genus,magnopere in hoc Reuerendiſsimo Domino commendo,quem Deus optimus maximus longo tẽpore ſeruet incolumem,cui ſit laus & gloria. Ex Ferraria, XII. Calend.Martias, M. D. XXXII.

EPIST. VI. *Antonio Pedochæ medico, de Rheo, an cõueniat in pleuritide, & an magis purget ſi totum deglutiatur, quàm eius decoctum.*

DVAS inter te & Fabiũ in rheo barbaro obortas cõtrouerſias ſcribis. Primam,antiquam quidem,& à multis diſcuſſam,an pleuritide laborantibus cõgrue exhiberi poſsit. Alteram nouã,& à nemine quod norim diſputatam,an uehementius purget ſi totũ,ſicuti eſt,deglutiatur,uel ſolo liquore in quo cõuenienti tempore maduerit epoto, corpulentia eius abijciatur. Quæriſq; meã in utraq; lite ſententiam. Quod certe onus nõ libenter ſubeo,tum quòd nõ meum eſt tantas inter uos lites cõponere , tum ueritus ne ex duobus amicis alterum perdam. Tibi tamen & per literas & per nuncios hoc efflagitanti negare nõ potui,quin ſtatim à podagra aliquantiſper reſpirans,calamo manũ admouerẽ,& quid de utraq; quæſtione ſentirem,tibi ſignificarem : illud præfatus,mea hæc qualiacunque effluxerint,nõ modo ut præiudicij,ſed nec ut teſtimonij alicuius maioris uim habitura,ſcriptis eſſe demandata. Sed ne procemiũ maius ſit quàm cantilena,primam dubitationẽ aggredientes dicimus,de quocunque rheo ſermo ſit (duplex enim eſſe in quadam ad Leonicenum epiſtola iandudum oſtendimus) tutò id,imò cum nota digno iuuamento,pleuritide laboranti poſſe exhiberi. Id enim quod ſupra Boſphorũ Dioſcorides, & ſupra Pontum Plinius naſci ſcribunt,ad aſthmata , & eos qui circa thoracem affectus contingunt, ualere dicit Dioſcorides : ad orthopnœamq; Galen.& Paulus. Sed & Auicenna Dioſcoridem ſequutus, ualere dixit ad aſthmata. Cum igitur circa thoracẽ,in membrana uidelicet eum ſubcingente,pleuritis gignatur,ad ipſam quoq; cõferre Dioſcorid. teſtimonio uidetur,atq; nõ minus ei prodeſſe,quàm ſpirandi difficultati,quæ maiori ex parte à craſsiore tenacioreue materia fit,quàm pleuritis : quã tenacẽ craſſamq; materiã ſi educi terreſtris adſtringenſq; rhei ſubſtantia nõ uetat,ſputũ quoq; ne in pleuritide exeat,minime prohibebit,ſicuti neq; in maiore centaurio:quod licet minorẽ adſtringẽdi uim habeat quàm rheon,peculiariter tamẽ à Dioſcor. laudatur in pleuritide. Nec in adianto,cuius ſyrupũ Ioannes Meſue laudat in eadẽ atq; in peripneumonia. Sedidẽ quoq; Ioãnes Meſue laudat zuccharum (ut uocat) alhuſar , quod tamen Auicenna ſaporis acerbi , quem ponticum uocat , dicit eſſe participem.

Omnes

Omnes demum medici laudant glycyrrhizam,quã habere quid ſtypſeos ſcribit Galenus.Laudant & gummi,quod adſtringendi uim habet & glutinãdi.Laudant & crocum,qui Auicenna etiam ipſo teſte, ut Græcos prætercam,ſtypticitate non caret.Taceo intybi & cotoneorum ſemina,mala punica,aquam roſaceam,paſſulas,florem æris, quæ adſtringentia quum ſint,à medicis,& præcipuè ab Auicenna,in pleuritide commendantur.Quódnam igitur infortunium rheo huic contigit,ut tot adſtringentibus admiſsis ſolum cõdemnetur? Quod ſi hoc de quo antiqui ſcripſerunt,& quod penitus odore caret,recipiendum in pleuritide eſt,quis non libentius admiſerit aliud genus, quod in communi uſu ante Paulum Aeginetam eſſe cœpit, barbarũ ſcilicet uocatum,odore ſuo eximio principalia membra,& præcipue ſpiritualia,miro modo corroborãs & uires recreans? Ego certe,ſentiant alij quicquid uelint,ei uel ſiliquæ Aegyptiæ liquore, caſsiæ uocatæ,uel aëreum mel,quod mannam dicunt,quæ membra potius laxant quàm roborent,nunquã in hoc morbo prætulerim.Et hæc quidem circa primam dubitationem dicta ſint.

Secundam,ſolius Ioãnis Meſue teſtimonio,quem apud te magnę autoritatis eſſe puto, facilime diſſoluemus.Dari enim permittit hic uir liquorem,in quo rhei barbari maduerint decem drachmæ, contriti uero quatuor ad ſummum drachmas concedit,cõtrarium facturus ſi maiorem uim purgandi relinqui in liquore putaſſet,ea quæ in tota ſubſtantia reperitur,Neq; hoc rheo peculiare exiſtimandũ,cum omni medicamini ſiue leniter ſiue uehementer purganti ſit commune:æqua enim cuiuſque portio ualidius longe purgat per ſe tota deglutita,quàm eius decoctum uel cremor ebibita. Nec credẽdum,ut tuæ innuunt rationes,totam purgatoriam uim in liquorẽ transfundi: nam in eo etiam qui per quinque dies maduit,ad nos delato, licet animam perdidiſſe à Meſue dicatur, uis tamen adhuc quædam ſupereſt purgatoria, ut qua nec pars ipſa terreſtris penitus caret, in his præcipue medicamentis quæ (ut Meſue modo loquamur) euacuant comprimendo.Stantibus autem his fundamentis,rationes quas ad contrarium probandum adducis,nõ difficulter ſoluuntur.Quare non eſt ut in eis ſigillatim diluendis amplius laborẽ, præſertim cum adhuc nõ plenè cõualuerim. Vale igitur,& non contẽdendi ſtudio,ſed ueritatis inueniẽdæ gratia,bonis his litibus certare nõ deſiſte. Ex Ferraria, M. D. XXXIII.

IOAN

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER XVIII.

EPIST. I. Ioannes Manardus Petro Nicolao Caſtellano medico Fauentino S. P. D. Defenduntur aliqua dicta in alia ad eundem epiſtola. Itẽ de ptiſana,rheo,tenui uictu,apio,populo,citro,medicamento purgatorio,coturnicis carne,mixis, & pilulis Ruphi.

EX DISPVTATIONE illa tua pro aſtrologis tã longa & tot autoribus munita,ego nõ aliud euidẽtius colligo,quàm id quod uolẽs lubẽsq; illis ſemper dedi,& quod quiuis è medio nouit,corpora uidelicet cœleſtia generali quodã influxu per motũ & lumẽ hæc inferiora permutare:præter hũc uero particulares illas uires, uitæ, necis, ſalutis, morbi, ingenij,hebetudinis,uirtutũ & uitiorũ,inopiæ,diuitiarum,famæ, infamiæ,amoris,odij,fortunæ demum bonæ uel malæ affectrices, nec illis adeſſe puto,nec à magnis(quos tu affers)uiris cœlo adſcriptas credo.Longior autem fuerim,ſi ſigillatim tuas afferre rationes uelim,atq; refellere:ſed & ſuperuacuè laborare cognoſcar uiris bonis, qui celeberrimorum & uita & doctrina uirorum commentaria legerunt,aſtrologiam hanc diuinatoriam quantaquanta eſt, non ſolum redarguentium,ſed & flocci faciẽtium atque deridentium:& ea pręcipue quæ duo Pici,ut poſtremi tempore,ita & copia & argumentorum efficacia, reliquis qui in eadem alea uerſati ſunt eminentiores nobis reliquere : quæ quum legiſſe te monſtres, mirum eſt quòd adhuc pergas tam præſtigioſæ arti fidem mancipare:in qua ſi adhuc perſeuerare uolueris,prius erunt,quæ illi aduerſus eam tam latè ſcripſerunt,confutanda. Ne igitur actum(ut aiunt)agam,ad alia quæ in meis epiſtolis non probas,quàm breuiſsime potero deſcendam: nec tuendi mei gratia,ſed ut mentem meam à te(ut mihi uidetur) nondum bene perceptam,reddam lucidiorem.

Quod ad clima noſtrũ attinet,ſcias uelim me nimio fortè zelo in laudem noſtri climatis ideo prorupiſſe,quòd uiderẽ nõnullos amore ſuæ patriæ uictos,ſuũ reliquis prætuliſſe.Cœpi igitur cogitare,an ego quoq; poſſem meũ cæteris pręferre.Arriſit autẽ mihi primo argumentũ,cui inniti Gale.uidebatur,Hippocratis patriã ex hoc cõmẽdans,quòd eſſet exacte media orbis terrarũ:quã medietatem cũ uiderem noſtræ magis zonæ quàm Hippo.patriæ conuenire, propterea auſus ſum patriã meã Hippocratis patriæ,& totũ ſextũ clima quarto

& quinto præferre.Pluribus igitur argumentis conatus ſum demō ſtrare,noſtrū clima uerius dici poſſe mediū terræ habitabilis,q̄ Hippocraticū,ut eodē argumento quo Gale.uſus eſt, meā approbarem opinionē:ad quam rem ſi non penitus collimaui,certè nō multum à longinquo ſcopū attigi.Nec rationes meas tollit,quicquid de hominis tēperatura ſtatuatur,(non enim hoc mihi erat diſputandū)ſed an clima noſtrum uerè eſſet mediū,in terra hac quam incolimus,non in uniuerſo orbe,quēadmodum prima tua epiſtola uideris intellexiſſe.Hoc igitur probare conatus ſum,ſiue totā ipſam quartam terræ quam incolimus partem,ſiue eam quæ commodius habitatur,cōſideraremus.Et hæc quidem de climate.

De ſaccharo toties ſcripſi,ut graue mihi ſit eādem rem tā crebrò perfricare.Sentias tu,ſentiant medici quicquid uelint, quando utri ſententiæ quis hæreat,non eſt ad uitam hominis magni momenti. Si quis tamē,ſepoſito quocunq; affectu,diligēter aduerterit ea quæ à me ſcripta ſunt,diuerſas res ſub ſacchari uel zucchari nomine eſſe cōpræheſas cognoſcet.Sed ut uideo,(fortè quia te piget bonas horas malè collocare)mea nō diligēter legis:quod euidēter oſtēdis in aquis deſtillatis,putās me uelle ut Galeni modo extrahātur,quū ego putē deſtillationē omnē,nedū hāc meā penitus ei fuiſſe incognitā.

De ligno Indo nihil apud Auicē.lego,quibus tu ais locis. Cap. enim 384.de neſcio quo grano ſcribit,quod Kormiden uocat,quod nullam cum ligno Indo communionem habet. Cap.uero 484.ſub mehenbethcat nomine,agit de lathyride,id eſt,catapotia uocata.An uero Aethiopicum Indo præferendum,alij cogitent:ego ab Indo receſſurus non ſum,ut quod & cognitum & expertum habeam, cum Aethiopicum ut maioris longe precij poſſit(ut olim)ab interpollatoribus fingi.

De ſectione uenæ in pleuritide bis etiam ſcripſi,atq;,ut mihi uidetur, omnē ambiguitatem ſuſtuli.Ideo enim(ut ſcripſi)Galenus ſecat contrarij cruris uenam,alio inflāmato,quia ex crure laborāte nō licet ab initio uacuationē facere,ne plus ſit quod aliūde trahitur, eo quod euacuatur.Oportet ergo ut reuulſionis gratia uel eiuſdē lateris in manu uena ſecetur,uel contraria pedis:ambæ enim cum uena cruris laborantis habent cōmunionem:Per quas tamē uenæ ſectiones non intendit ſanguinem euacuare in inflammatione contentū, ſicuti in pleuritide:in qua ob membri nobilitatē cogitur euacuationem ex loco accelerare.Contrarij enim lateris uenæ ſectio, uel nequaquam,uel tarde iuuat:quā tarditatem in cruris inflāmatione non ueremur:ſicuti neq; ueremur in dolore à dorſo ad humerū deſcendente uenam cubiti ſecare,naturam iuuantes,quæ à nobiliore parte ad ignobiliorem,materiā tranſmittit.Quare uero Hippoc.in dolore ad præcordia deſcendente uenæ ſectionem prohibuerit,Galenus ex diſſectione uenarum manifeſtat.Cur uero in tali dolore, ſcilicet deſcendente,ad uenas tali non ſe uerterit Galen.ideo factum puto, quia materiā citò ab inflammato loco uoluit extrahere,quod & ſerò & nō ſine diſcrimine fieret per tali uenā.Quod etiā ad cōtrariā nunquam

quam accedat cubiti uenam, licet ambæ ex eadē cauæ uenæ parte oriantur, directus fecit aſpectus: quē ſemper cōſiderandū Hippo. iuſſit experientia ipſa ab euacuatione ſanguinis per nares edoctus, quæ ſi è dextra nare, inflāmato iecore fiat, iuuat: ſi è ſiniſtra, poti⁹ obeſt. Cuius rei cauſam ego non in filamenta, ut nonnulli, ſed in minores quaſdam uenas refero, cum uena eius lateris communionem habentes, non cum contraria.

De herba Gyarcha uocata nihil moror quocūque uoces nomine: & ſi nihil aliud quàm natales uetant, non eſt ut eam ſub alio collocē, quàm ſub polemonij capite, cum notiſsimas etiam plātas uideamus alijs locis naſci, quàm quibus ſcripſit Dioſco. Sed aliæ cauſæ me mouent, ut aliam rem ſuſpicer eſſe, quarum nonnullas ad te altera epiſtola ſcripſi.

Modum parandi ptiſanā, ita abſum ut putem incognitū, ut (ſi recte memini) in epiſtola ad Comaclenſem epiſcopū, me cōmentario lum illud Latinitate donaſſe ſcripſerim, in quo modus ille docetur. Verum libri nō ſufficiunt coquum bonum facere, ſicuti neq; nautā: ut in prouerbiū abierit, Nauta ex cōmentariolo: in eos qui artem aliquam factiuā ex libris didicerunt. Experientia autem ipſa cōperi paucos admodū eſſe, qui noſtro tēpore ptiſanam norint recte parare. Et propterea ſcripſi inter reliquas rationes, & hāc me mouere, ut ea nō admodum uterer. Sicuti & diſſuetudinē: quoniā magis abhorremus ea quibus ſani nunq̃ ſumus uſi: & uitiatum hordeū, quia ſcilicet non ad uſum hominum, ut olim, & nūc etiam apud multas nationes, ſed brutorum tantum animalium apud nos, & ſeritur, & adſeruatur.

Nauta ex commentario, Prouerbium.

Aquam etiā hordei quæ nunc nomen hoc habet, dixi me dū ſcriberem non meminiſſe, niſi uno loco apud antiquos legiſſe (quia nullus mihi præter unum, occurrebat locus) ubi eius eſſet mentio. Nūc ſcio etiā unū aut alterū in quo legatur, aquā hordei, ut dixi, intelligēs eā in qua hordeum poſt modicā ebullitionem eijcitur, nō autem ſuccū aut cremorē à Celſo uocatum, de quo frequētiſsima mentio, quanq̃ ſcio apud Arabes hæc ſicuti & alia multa plerunq; cōfundi.

Aqua hordei.

Rheon barbaricum notum fuiſſe & Paulo & alijs nonnullis Græcis, & dico, & dixi: nō quòd eius meminerit libr. ſeptimo inter ſimplicia, in quo quæcūq; ſcripſit, ex Galeno ferme ad uerbū excripſit: ſed in quibuſdā cōpoſitis medicaminibus. Nec, quod purgatoriū nō dixerit uel ille, uel alij, probat ꝙ eius notitiā nō habuerint, quādoquidem & ipſum quod in Ponto naſcitur, & inodorū eſt, ac demū omnibus rebus idē, ei quod Plinius & Dioſco. pingunt, nō minus purgat, quàm noſtrum nunc uocatum barbarū, ut ego certa experientia cōpluries cognoui. Quòd uero locum in Pauli primo libro corruptum putas, & pro rheo legendū, nitrum, libenter amplector, ueluti meæ ſententiæ adſtipulans, quòd antiqui rheon nō habuerint in numero purgantium. Non adeò autem libenter accipio, quòd inter podagrica antidota pro barbarico ponticum intellexerit, quod inter ſimplicia, ſimpliciter rheon uocauit. Fruſtra quippe barbarici nomēclaturā addidiſſet, ſi eandem rem accipi uoluiſſet, de qua eodē libro

ſub rhei nomine ſimpliciter ſcripſerit.Nec me mouet Alexander ille,tam male in Latinam linguam conuerſus,ut in unico capite ego aliquando per ocium ſupra quinq; & uiginti inſignes errores annotauerim.Non auſim tamen certò affirmare errorem huic loco ſubeſſe,quoniam Græcum meum exemplar eũ locum non attingit.Sed ut dem tibi Alexandrum ſuæ antidoto ponticum appoſuiſſe:quis uetuit Paulum pro pontico elegiſſe barbaricum,tempore ſuo uel paulo antè,ut Hermolaus putat,cognoſci cœptum?

Dubites præterea quomodo uictũ tenuem probem,quũ Hippoc. in aphoriſmo aperte dicat,uictũ paulò pleniorẽ eſſe ſecuriorem.Cui quæſito ſatis(ni fallor)mea ad Citadinum epiſtola reſpondet: imò Hippocrates ipſe,nõ alio nomine damnans tenuem uictũ, niſi quia ægrotantes eo utentes interdum in alijs rebus delinquunt,& errata difficilius ferunt.Et in libro de uictu morborum acutorũ,apertiſsimis uerbis abſq; alia adiectione,ubi ſuperſtes futurus uſq; ad conſiſtendi uigorem æger eſt,tenuẽ pleniori præferens.Tua uero gloſſemata ex recentioribus deſumpta,ceu autorũ mentem detorquentia,in rebus tam ſerijs non admitto.Sicuti nec minimam illam uirtutem,quæ ſanare poſsit:nam ſanare non poteſt,niſi morbum ſuperet. Quem ſi ſuperat,exceſſu aliquo ſuperat:qui cum ſecari in partes poſſit,ſequitur dari aliquã uim prima minorem,quæ adhuc morbum ſuperabit:quare non fuit illa,ut uolebas,minima.Sed uide quo pacto me cogas in iuuenilia hæc & penitus inutilia deſcendere. Melius ergo eſt ut ad res quæ ſenſu cognoſcuntur accedamus.

Primo quidem ad apium,de quo interrogas.Si quod nos petroſelinũ,eſt illud quod apium antiqui uocarunt,quidnam erit noſtrum apium?Scripſi aliàs apium antiquis uocatum hortulanum,uideri mihi eſſe id quod nos nunc uocamus petroſelinum:nec ſolum dixi,ſed rationem reddidi,cur ita dicerem & ſentirem. Tu aliam quæſtionem proponis,magis certe dubiam quàm fuerit prior,à qua poſſem me facile abſoluere,ſi dicerẽ, me nunquam hanc mihi prouinciam aſſumpſiſſe,ut antiquorum nuncupationes cũ noſtris cõcordarem: ſed ſatis mihi uiſum eſſe,ſi nõnulla prout mihi occurrebãt, ingenue aperirem:quæ tamen nõ præiudicij,ſed nec maioris teſtimonij uim habere uolui,paratus ſemper ita in hac re,ſicuti in omnibus alijs,melius ſentientibus cedere.Verũ eadem hic quoq; ingenuitate utens, dico uulgare hoc noſtrũ apiũ uideri mihi eſſe quod Græci heleoſelinum,& Theodorus paludapiũ uertit. Quódnã uero genus ſit,quod in comitiali morbo dãnatur,ego indiſcriminatim putauerim(quicquid tuus ille tertius Plinius dicat)omne apium alimenti ratione dãnari:præcipue tamen Smyrnion damnauit Alexander.

Violæ purpureæ flores conferre pueris comitali morbo laborantibus,præter Dioſcoridem,ſcribunt Plinius ille uocatus Macer, & Serapion,qui tuam quoque amouet dubitationem,dicẽs proprietate quadam id fieri.

Quòd populum albam in primo ordine calidorum repoſuerim, & autoritas,& ratio,& experientia ſuaſit.Nec impreſſus Galeni Græ

eus codex,in quo tertij legitur ordinis,ab ea ſententia me dimouet, ut ubiq; erroribus maculatus.In manuſcripto ac melius alijs quoq; in locis caſtigato legi,in primo.Potuit & Oribaſius in ſuo Galeno legere:quãquam & maculatus quoq; eſt,& male in Latinum uerſus, qui inuulgatus in Germania eſt Oribaſij libellus.

De citro uolens,ut tibi morẽ gererem per epiſtolam id petenti, tollere repugnantiã inter Auicennæ dicta,nonnulla cõmentus ſum quibus excuſari poſſet:& inter reliqua dixi,per ſemen poſse intelligi totũ id quod carnẽ & nucleũ intermediat,in quo proculdubio acedo continetur:ut ſcilicet ſimul tutarer & in concordiam redigerem Galenum & Auicennam,acedinem & frigus ſemini adſcribẽtes. Tu uero,neſcio an calumniandi gratia,ſed ut credere malo,quia tibi ita uiſum eſt,in me inſurgis,quaſi in hoc etiam ſemen uerum , hoc eſt, nucleum,comprehendi uoluerim:quum tamen paulòpòſt dixerim, ſemen uerum à Galeno ſtatui calidum.Impingis etiam mihi quòd dixerim,corticem ipſum nucleum continentem per ſe frigidum eſſe: quod certe non dixi,ſed Galenum dicentem in ſemine uincere acidam qualitatem,dixi comprehendiſse ſub ſeminis nomine medullã illam in qua apertiſsima deprehenditur acedo,quam tamen periſperma mauis uocari quàm ſperma.Sed ſi in ſolo nomine erat controuerſia,non erat ut chartam & tempus in hoc perderes,& mihi eandẽ iacturam faciendi occaſionem præberes.Addam tamen & hoc, quia tu bene correcti Galeni mentionem habes,me in codice manuſcripto ac bonæ fidei utrunq; legiſſe,ſemen ſcilicet & aciditatẽ:poſſeq; utriuſq; lectionis argumentum capi ex his quæ uerſus finem capitis ab eodem Galeno ſcribuntur.Ait enim:Totum autem ſemen ineſibile:humidum uero & acidum,de quo prius diſſerui, eſt qui in ipſo nucleus inuenitur,qui uerè eſt ſemen.Cum enim dicat hoc eſſe uerum ſemen,innuit ſe de non uero prius loquutum:ſed apertè etiam teſtatur ſe de acedine antea diſſeruiſse.

Petis ulterius , quomodo Galenus excuſari debeat, dicens pharmacum non purgans uerti in humorem talem qualem debeat purgare:in qua re dicis me mutaſse ſententiam.Ego certe non memini in hoc me mutaſse ſentẽtiam,ſed ſine hæſitatione credo id eum uoluiſſe quod uerba ſonant.Quod & alioqui aſſequens eſt Galenico dogmati,quo aſserit purgatorium medicamentum ex ſimilitudine quam cum humore habet,unũ præ alio & trahere & uacuare. Quod niſi fecerit,in eundem humorem quem trahere debebat, ſimilitudinis ratione quandoq; permutatur.

Nitrum quo nunc paſsim in bellicis tormentis utuntur, aliam rẽ eſse ab eo quod in nitrarijs olim repertum,cõdiendis & colorandis obſonijs,& alijs rebus non parum multis in uſum antiquorum ueniebat,non ſolus,ſed cum Hermolao,Marcello,alijſq; & ſenſi & ſentio : nec ueto quin tu modo tuo ſentias.

Coturnicis etiam carnes non probo,non ſolum quoniam à maioribus noſtris improbatas inuenio,ſed etiam quia ueris & æſtatis tẽpore ſiccæ admodum ſunt,& ad atram potius bilem quàm bonum *Coturnicũ caro improbatur*

nem gignendum idoneæ. Autumno & hyeme pinguedine nimia obeſæ, ut palato gratiores, ita uentriculo & cōcoctioni ineptiſsimæ, exigui nutrimēti, nauſeamq́; & faſtidiū pariūt, & quibuſdā etiā in aquilonari ora extremā perniciem, ut à fide dignis intellexi, attulerunt.

Myxaria uel myxa à Græcis & Latinis uocata, eſſe fructus quos ſebeſten (fortè à loco in quo frequētiora ſunt, licet aliam cauſam reddat Hermolaus) Arabes uocant, facit primo quidem nomen: mucoſa enim adeò ſunt, ut ex ipſis in Syria excellentiſsimum id uiſcum paretur, quod Damaſcenū uocant. Facit præterea & ſimilitudo, quam cum prunis habent. Quòd uero uermes interficiant, eſt, ut inquit Serapion, quia illi dulcedini hærent. Addo ego, & quia præ tenacitate ab eis non poſſunt auelli, fit ut cum illis exeant. Quare non eſt ut labores pro Paulo caſtigando, ubi hæc laudat in uermibus interficiēdis: ſicuti neq; laborandum tibi erat, uel ad Auicennam recurrendū, ut propotiſma Ruphi ab eodem Paulo deſcriptum caſtigares, ammoniaco thymiamati crocum ſupponēs, motus non tam autoritate Auicennæ, quàm communi, ut arbitror, fama, quæ ſummam excellentiā croco tribuit in corde roborando, quæ res maximo uſui ſit in peſtilētia. Et cum ab ammoniaco minime fiat, nihil ad propoſitum facere ammoniacum ipſum arbitraris. Verum animaduertere debebas, antiquos autores non tantum tribuiſſe croco, quātum recentiores: fuiſſeq́; inter illos qui inter uenena eum reponerent. A qua ſententia nec Arabes penitus receſſere, ſed & uentriculo & cerebro noxium eſſe dixere, appetitumq́; deijcere. Quod ſi in aliquo morbo, maxime in peſtilentia eſt fugiendum. In ammoniaco uero animaduetenda uis quam habet in aluo ſubducenda, & liene liquando: quæ duo in peſtilentia cauenda, ſunt plerunq; neceſſaria. Nam, ut ipſemet Ruphus dicit, præcordiorum dolores & tenſiones in ea ſolent contingere. Valeat igitur Auicennæ & quorundam aliorum Arabum autoritas, apud eos qui eis credunt, in laudandis catapotijs quæ crocum recipiunt: non tanti tamen ſit, ut Ruphi ipſius compoſitionem ualeant peruertere.

Minus quoque committendum eſt, ut pro myrrha in eodem Ruphi propotiſmate intelligamus herbam. Nam ut mittam quod uox qua utitur Ruphus, æquiuocationem hanc tollit (ſmyrnam enim, nō myrrham accipit) lacryma myrrha dicta multis nominibus meretur ut in eo recipiatur: ſuauiſsimi enim odoris eſt, putrediniq́; adeò reſiſtit, ut mortuorum etiam corpora ab incorruptione defendat: ſcorpionum ictibus utilis eſt, uermes necat: & ob uarios eius uſus, non eſt ferè antidotum cui non miſceatur. Tua uero herba myrrhis uel myrrha uocata, eſcæ potius quàm medicamenti gratia in uſum uenit, ſi, ut multi credunt, nec ego abnuo, eſt quæ uulgò cerfolium dicitur, quam nonnulli & chærepolum dictam in horto Columellæ putant: alioqui (quicquidnā ſit) uix inuenias antidotū quod ipſam recipiat. Nec laus eius in peſtilentia cauenda uſquequaque à Dioſcoride probatur. Verbo enim ἱστορεῖ, utitur, quo tum uti ſolet, cū aliquid ex ſentētia potius aliorum, quàm ex propria ſcribit. Sed & Plinius cum

Myrrha uirtus.

alias

alias eius uires ſimpliciter narraſſet, huic addidit uerbũ, aiunt, quo & ipſe uti ſolet, cũ aliquid narrat quod nõ credit. Quod nec alios medicos crediſſe ſatis ueriſimile eſt: quoniã inter medicamina peſtilentiã arcẽtia huius herbæ nõ meminerunt. Verũ ualeat quantũ tu uis, nõ tanti tamẽ faciẽda eſt, ut locũ quẽ per tot annorũ ſecula myrrha ſibi præſcripſit, ei cedere debeat. Hæc ſunt quæ mihi alijs negocijs impedito ſe obtulerunt ad tua argumẽta obiter diluẽda. Vale, & me ama. Ex Ferraria, anno à Chriſti natiuitate M. D. XXXIII. IX. Calend. Auguſti: qua die primum in lucem editus ſum, anno ante hunc primo ſupra LXX.

EPIST. II. ad Simonem Grynæum, ex gingiuis laborantem.

SIMON Grynæus plus utilitati aliorũ quàm propriæ cõſulens, malũ quendã gingiuarũ affectũ incurrit, & duobus ferè annis perpeſſus eſt, fluctionẽ uidelicet copioſam ex gingiuis, materiæ purulẽtæ, flauæ, mali odoris, modo tenacis, modo aqueæ: quæ aſsiduo defluxu gingiuas adeò eroſit, ut primorũ dentium radices in totũ detexerit.

Malus hic affectus haud dubie ſub eo ſymptomatis genere cõtinetur, quod exiens mutatum dicitur: humor quippe exit unde exire nõ deberet, qui & colore, & odore, & ſubſtãtia, & modo, alienus à naturali eſt. Sequitur hoc ſymptoma neceſſariò morbũ aliquẽ. Videndũ igitur quinã ſit is morbus. Solet enim pus uel diſrupto abſceſſu, uel uulnere nõ adglutinato, uel ulcere ex fluctione corrodẽtis materiæ excitato, emanare. Cũ igitur nullus præceſsiſſe abſceſſus ſcribatur, nec uulnus, niſi ante decimumoctauũ annũ, ex quo ſi pus genitũ fuiſſet, nõ poterat tãto tẽpore latitare: ſeqtur, in tertiã cauſam, hoc eſt, in materiæ defluentis erodẽtẽ uim, debere ulceris & puris ex eo manãtis originẽ referri, ita ut ſymptoma ſit ipſius puris exitus: ulcus morbus ex quo abſque alio medio gignitur. Verũ cũ ex tãtillo ulcere nõ uideatur tãta copia pus poſſe abundare, ut continua ferè emũdatione (ut ſcribitur) per linteola egeat, cõſiderandum undenã tanta moles redundet. Quæ certe nõ poteſt in aliud referri, quàm in cõtinuũ ad ea loca materiæ defluxũ, atque eorundem malũ habitũ ex diuturna affectione cõtractũ: qui facit ut nutrimentũ non probè mutetur, ſed in ſaniẽ ſimul cũ humore ad ea loca defluente conuertatur. Non enim crediderim ſyncerũ pus eſſe quodcunq; exit, ſed miſcellã quandam puris ex ulcere geniti, nutrimenti male concocti, & humorum ad imbecillem locum confluentium: quod uel ex hoc conſtare poteſt quod ſcribitur, interdũ craſſum, tenue interdum eſſe quod exit, atque pro uictus ratione permutari. Gingiuarum enim ipſarum ratione, eiuſdẽ ſubſtantiæ ſemper deberet effluere. Quare nõ in ipſas, ſed in materiæ naturã hæc difformitas referẽda, quã materiã ut à cerebro credam defluere, præter reliqua, faciunt literarũ indefeſsa ſtudia & aſsiduæ huius uiri cõmentationes, ex quibus una atq; altera, dũ

hæc ſcriberem,neſcio quo pacto in manus meas inciderũt: refertũ uidelicet illud omnifaria doctrina in librũ Ariſto.de mũdo ſcholiõ, atq; nũcupatoria ad nunq̃ ſatis laudatũ Collimitium in lib. de orbe nouo epiſtola.Ex cerebri nãq; longa atq; intẽpeſtiua fatigatione factum eſt,ut nec propriũ nutrimentũ probe cõcoquat,nec uapores è toto corpore ad ſe elatos ualeat reſoluere. Quibus ex cauſis ſecutũ eſt,ut humiditates multæ inibi aggregatæ in inferiores partes deſcẽdentes,pectus per aliquod tẽpus læſerint,ſpirãdiq; difficultatẽ effecerint:quæ tandẽ ſuctione illa aſsidua gingiuarũ confoſsioneq; attractæ,ad gingiuas defluxerunt:quibus nonnihil bilis miſceri color flauus oſtendit:ex qua,accedente etiam pituitoſæ materiæ uſtione, ulcus gingiuarum eſt genitum.

Vt igitur ex his curatiuas intẽtiones,ipſarumq; ordinem colligamus,tollẽdũ ulcus ex quo fœda illa exit materia, per unionẽ ſolutarum partiũ:quæ cũ uniri nõ poſsint præſente humiditate,quæ eas diſiungi ac coniungi uetat ,detergenda hæc eſt & exiccanda: deinde uulnus adglutinandum.Sed cum continuò ad locum noua defluat materia , amputandus iſte defluxus. Quare danda opera,ut materia quæ defluxura eſt,ex capite euacuetur,& pariter ne noua iterũ in cerebro aggregetur.Et ſi hoc in totum fieri non poteſt,aliò diuertatur.Sed quia copore uniuerſo repleto, caput euacuari recte non poteſt:primo ab uniuerſo corpore amouenda repletio. Erunt igitur curationis tres ſcopi: Totius corporis primo,ſecundo capitis euacuatio,tertio ulceris conſolidatio.Et quia morbus continuè fit, ad prohibendum ne fiat, membrum in quo materia aggregatur,roborandum,ipſaque materia ad alium locum trahẽda,& gingiuis quoq; ipſis occurrendum ne amplius lædantur:ut in totum etiam ſint tres præſeruationis ſcopi,capitis roboratio,retractio,& gingiuarum tutela.Vt igitur ab eo qui ultimo inuentus eſt curationis ſcopo incipiamus,totum corpus euacuare uolentes,à uenæ ſectione initium capiemus.Ineunte igitur uere & autumno,exterior cubiti uena ſecanda eſt,quam cephalicam uocant,extrahendæq; ſanguinis ſex octóue unciæ.Poſt hanc ſanguinis miſsionem,hæc potio decẽ duodecímue diebus in aurora bibenda,Betonicæ,polypodij ʒ.ſ. myrobal. citrin.ʒ.2.bulliant in uncijs ſex aquæ ſaluiæ,donec tertia pars cõſumpta ſit,decoctoque addantur,Catholici ʒ.6. & uere electuarij Indi: autumno electuarij de ſucco roſ.ʒ.2. Poſt has potiones,niſi magna purgatio ſequuta fuerit,catapotia deglutienda,quæ habent, Agarici ℈.2. rhei barbarici unum,adiecta diagridij ſiliqua,uel chalco,& betonicæ ſucco quantũ ſat fuerit ad cõformãdum . Quibus catapotijs, niſi magni æſtus id uetent,bis térue ſingulo menſe uti poterit. Purgato toto corpore,caput attracto per nares hoc liquore, expurgandum:Succi radicum betæ albæ ℥.1.pul.nucis myriſticæ gra.6.piperis longi grana tria. Interim tamen dum uidelicet hic liquor in nares adigitur,tuendi gratia aqua in ore contineatur,in qua plantago decocta ſit.Ex hac enim non ſolum hoc bonum conſequemur, quod ſcilicet liquor per nares attractus,os non ingredietur, ſed pars etiã

tertij ſcopi abſolui incipiet,qui ad ipſum ulcus ſpectat,quod exiccantib.ut diximus,eget,& detergentib.quæ facultates in plantagine cõiungũtur. Verũ quia præclari huius uiri tẽperatura, quãtũ ex his quæ à SINAPIO intellexi,cõijcere ualeo,ad ſiccũ uergit,craſsiorq; plerũq; eſt materia quæ exit, ideo plantago ipſa ſola præſertim in aqua decocta,tã antiquũ ulcus plenè exiccare nõ ualebit: quare nõ ſolum eadem in uino cocta,ſed ualentiorib.quoq; uti erit neceſſariũ,quale eſt hoc: Vre alumẽ ſciſsile,& in uino auſtero extingue,eiq; cõmiſce pari põdere maſtichen,thus,cyperũ:puluereq; ex omnibus facto uel ſolo gingiuas perfrica,uel addito melle roſaceo illine. At ſi ulcus quaſi depaſcendo ſerpat,nec ſub hoc medicamẽto ſaneſcat,æris æruginẽ ad cuiuſq; aliorũ pondus ſuperaddito,& abluto antea ulcere,cũ aceto ſcillitico utitor. Facit ad idẽ & oſtreorum oſtracorũ cinis,ſale ammoniaco adiecto,cõſimiliter uſto:& puluis gallarũ cũ myrrha, & demũ naturale arſenicũ,quod auripigmentũ officinæ uocant. Quòd ſi nec his malũ ceſſerit,ad ſumma ueniendum.Lanam igitur ſpecillo circũligatã,feruenti oleo immerſam gingiuis toties admoue donec exæquentur,& partes circunſtantes albeſcant: uel oliuæ ligno in oleo chalcitidis,quod uitriolũ Romanũ uocãt, intincto,exulcerata loca combure.Hoc enim ignea quadã ui malignitatẽ ulceris cõpeſcet, inambulationẽ tollet:adſtrictoria uero ulcus coaleſcere faciet, & locum firmabit. Et de curatiuis quidem intentionibus hæc dicta ſint.

Quod autẽ ad præſeruationem cautelámue attinet, caput magna diligentia à calore,frigore,uẽto,fumo,cœlo nubilo,ſole,luna,cuſtodiendũ:cauenda à cibo omnis lucubratio & meditatio,omnis demũ corporis & animi exagitatio. Cibus modicus ſit,& rerum quæ facile concoquantur,& boni ſucci ſint. Vino utatur uel leui,uel cui tantum aquæ admixtũ ſit, ut omnis uis & acredo ab eo receſſerint. Vſus tamen melicrati cum puluere maceris conditi quandoq; conducet,ita ut inuicẽ modo hoc,modo uino utatur. Quicquid autẽ aſſumpſit,aliquo adſtringentiũ includatur,qualia ſunt meſpila,ſorba,pira, cotonea,uel per ſe dũ recentia inueniũtur, uel ſaccharo mellèue cõdita.

Caput ſæpe abluat lixiuio,in quo roſæ & ſaluia cocta ſit,ea portione ut æſtate roſæ,hyeme ſaluia ſuperet:medijs tẽporibus utraq; ſint paria. Odoret puluerem ex ſandalis citrinis uocatis,roſiſq; compoſitum,cui hyeme præſertim parum moſchi adijciatur. Et his quidẽ pręſidijs caput roborabitur. Vt uero materia quæ aggregari in cerebro ſolet,aliò trahatur, & reuulſionibus & deriuationibus procurãdum. Reuulſionem facient extremorum membrorum frictiones, cucurbitulæ poplitibus dorſóq; admotæ. Sed omnibus pręſtabunt hirudines ſedis uenis admotæ, & ſuccus betæ per nares attractus: cuius etiam inter curatiuas intentiones meminimus. Deriuationẽ facient & hirudines poſt aures,temporibúſue, aut ſupra infráue nares admotæ. Roborabuntur demum gingiuæ corallis rubris, ſem. roſarum, ſandalis citr.myrob.macere,gallis, omnibus uel quibuſdam in puluerẽ redactis,perfrictæ. Summè uero ad hoc faciet,ſimulq; cerebrum roborabit,& malum odorem ab ore ſubmouebit,paſtillus ore retentus

qui recipit, Roſas, ſandalos citrinos, macerem, æquis partibus, tantumq́; ſacchari, quantum omnium aliorum, moſchi decimam unius partis particulam, & cum ſucco tragacanthi per roſaceam aquam eliciti, pondere duarum drachmarum conformatur.

Hæc ſunt quæ mihi præter ætatis & ualetudinis impedimenta, immenſa etiam æſtu afflicto, pro clariſsimi huius uiri ſalute occurrere. Deus opt. max. ſuppleat id quod pauxillitas mea non potuit, & eximium hunc uirum protegat, cuius ſalus & uita uniuerſæ Europæ maximo eſt & uſui & ornamento. Ex Ferraria, pridie Calend. Sextiles, M. D. XXXIIII.

EPIST. III. Camillo Gyrlinzono philoſopho & medico S.

SICVTI ſera gratulatio nunquã repræhendi ſolet, ita ſera conſolatio ſæpe culpari, præſertim ubi cũ philoſopho agitur, quẽ profeſsio ipſa facit, omnes fortunæ ſæuientis ictus æquo animo perferre, atq; eos præcipue qui ex repentino hominis obitu contingunt: quem ad hoc natũ eſſe cognoſcit, ut bene uiuendo meliorẽ uitã acquirat, cum omni felicitate perpetuò duraturã: quam matri tuæ contigiſſe, cãdidi eius mores, uita abſq; noxa acta, euidẽtiſsime demõſtrarunt. Hac igitur prætermiſſa conſolatione, ad ea potius me côuerto, quæ à me petis. Herba quam citracũ nonnulli, alij cetracum, aliqui uirgam aureã uocant, ea eſt proculdubio, quæ à Dioſcor. lib. 3. aſplenõ dicitur, quam à nonnullis ſcolopendrion, ab alijs ſplenion, ab alijs hemionũ, ab alijs pteryga uocari dicit. Aſplenon quidẽ, ex eo quòd miro modo & potu & ſitu lienẽ minuit: qua ui ſplenij etiã nomen meruit, nõ ex foliorũ figura, quę ſit aſciolæ ſimilis, ut Marcellus putauit. Scolopendrion à uermis ſimilitudine, quem in aduerſa præcipue parte, hoc eſt, quæ lapides in quibus naſcitur ſpectat, repreſentat, lineis quibuſdã interſecta, multiplicibus illius pedibus non diſsimilibus. Dicta uero hemionion eſt à mulis, qui ea plurimũ delectari dicuntur, ut Theophraſtus ſcribit: uel quòd ſterilitatẽ facere creditur, mulis peculiarẽ. Pteryx quoq; ideo dicta eſt, quia eius folia inciſuris adeò plena ſunt, ut pẽnarũ auis effigiẽ præ ſe ferãt: quod Marcellus propterea non agnouit, quia cõmunem errorẽ ſequutus, ſimilitudineq́; nomenclaturæ deceptus, aliã herbã de qua ſtatim poſt hãc Dioſc. ſub hemionitidis nomine ſcribit, folio ut dracontiũ grandi, & propterea in totũ pennæ diſsimili, eſſe aſplenon ſuſpicatus eſt, multis quidẽ indicijs motus, ſed fallacibus, utpote ea fallacia peccantibus, quam conſequẽtis dialectici uocãt, quæ multis in rebus homines decipit, & pſertim in medicinali materia dignoſcẽda. Ita enim argumẽtatur: Vtraq; nomen à mulis habet: utraq; nec florẽ, nec caulem, nec ſemen fert: utraq; in petris naſcitur: utraq; lienẽ minuit: ergo eadem eſt, diuerſis uocibus indicata. Poterat autem ſimilibus argumentis, niſi fortè euidentioribus, phyllitin eandẽ cũ hemionitide putare. De ea enim ſcribit Dioſcorides, quòd folia habet lapatho ſimilia, cui dracontij folia,

pro

proprio de dracontio capite,fecerat ſimilia.Naſci in umbroſis locis, carere item caule,flore,& ſemine,ſicuti hemionitē,ſed & guſtu acerbo eſſe:qui ſapor ſub genere ſtyptici continetur,quem hemionitidi adſcribit.Diuerſis enim rebus ut idem nomen adſcribi poteſt, ita & ijdem natales,& conſimiles ſapores,& eædē uires,atq; id genus multa,quæ ad ipſam rei ſubſtantiā non ſpectant, poſſunt contingere. Vt igitur res ipſas per propria indicia à me cognitas tibi aperiā,herba citracum uulgò uocata,eſt uera illa ſcolopendria:cuius tanta uis ab antiquis in liquando ſplene adſcripta eſt, ut aſpleni nomen meruerit. Quam rem, ut neminem ſua laude defraudem, ante annos ducentos cognouit Simon Genuenſis,uir ſuprà quàm ferret illa ætas, multarum linguarum peritia ſatis inſignis,& medicinæ non ignarus.

Citracum herbam ueram eſſe ſcolopendriam.

Ea uero quæ hactenus ferè ſcolopēdria credita eſt,& adhuc à multis creditur,eſt,ut ego puto,quam hemionitim uocat Dioſcorides.Et quæ phyllitis à Dioſco. teucrion à Plinio,inter rumicis genera nunc numeratur:nec ſine ratione:maiori quippe eius generi adeò ſimilis eſt,ut eadem uideri poſsit,niſi longiora folia haberet, & in ea parte quæ terram aſpicit,ueluti hærentes uermiculos oſtēderet. A' tribus uero his,lichē uocata, licet & ipſa in petris naſcatur,& effigie & uiribus longe diuerſa eſt,duabus tamen rebus hoc nomen attributum uideo,una tamen & communi quadā ratione,quia lichenis morbi pręcipua remedia ſunt.Eſt autem lichen morbus à Græcis uocatus, Latinis impetigo,qui uulgò dum leuis eſt,uolatica nuncupatur.Dum leuis dico eſt, quia interdum adeò difficilis,præſertim dum faciem deturpat,ut uix elidi poſsit.Quem Romani,quoniam à mento ferè inchoabat,uel præcipue id afficiebat,Mentagram uocarunt,ab Aſia in Italiam apportatū,& ab uno homine ad aliū faciliter per oſcula trāſeuntem:eo modo quo Gallicus nunc uocatus, à Gallis cū multis malis in Italiā inuectus,per cōcubitum propagatur, ut non inſulſe eum Pudendagrā nonnulli uocarint. Qui tamen altas radices annis quatuor ſupra quadraginta iecit,& tam late ſerpſit,ut extirpari uix poſſe uideatur,niſi manum ſuam ille admouerit, qui ad duo peſsima uitia compeſcenda, oris uidelicet & pudendorum, eum primo immiſit. Huius morbi quando ab initio apparuit, tanta uiſa eſt cum antiqua illa mentagra conformitas,ut nonnulli neccontemnendi quidē medici,ſub eodem genere,hoc eſt,ſub lichenibus, utrunq; collocarint. Quæ opinio,diſſeminato iam eo, & peiora longe capita proferēte, maligna uidelicet ulcera,articulorum immites dolores,difficilimas cephaleas,ardentiſsimas oculorum inflammationes,paulatim per ſeipſam concidit:peritiſq; medicis iudicatum eſt, non poſſe ad certum genus,&(ut dicunt) unicum caput, tot morborum diſcrimina redigi.Sed & dum ſolam faciem occupat,malignam quandam totius ſanguinis infectionem coniunctam habet, quæ facit ut præſidia quæ olim habita in lichenis efficaciſsima, negligere uideatur. Quod mirum eſſe non debet legenti apud Celſum,inter quatuor quæ enumerat impetiginis genera,unum,quod curationem omnino nō recipit: aliud,quod in tēporibus aut oritur,aut deſinit, neq; ex toto tollitur.

Sed & apud Galenum quoſdam lichenes feros,& quoſdam calloſos, qui auferri,niſi excoriantibus pharmacis nō poſsint. Tam late enim apud etiam antiquos patuit lichenum genus,ut nonnullos ſolo ſputo auferri dixerint,aliquos cum acerrimis urentibusq; medicamentis uix extirpari. Ex hac lata poteſtate defendi à calumnia Plinius poſſe uidetur,qui leues illos ſub impetiginis nomine toto uolumine cō præhenderit:feros uero alios, & nouos,mentagræ nomen meruiſſe ab initio lib.26.teſtatus eſt. Vbi etiam duarum rerum meminit, quæ à peculiari curandi huius morbi ui,lichenis,ut diximus,nomen meruere:quarum una quæ uera herba eſt, nunc uulgò hepatica dicitur, alia ad muſcum eſt referenda. Ab omnibus hiſce differre uidetur ea quam tu ultimo loco ſatis pulchre pingis : quæ , niſi fallor,eſt quam Græci ἀείζωον maius,nos ſemperuiuum,uel ſedum,& uulgò oricularem. Hæc habui quæ tuis quæſitis reſponderem. Vale,& patri tuo uiro integerrimo,& medico celeberrimo, me plurimum commendato. Ex Ferraria, VI. Idus Augusti, M. D. XXXIIII.

EPIST. IIII. Ioannes Manardus Ioan. Paulo Caſtiliono S.D. Declarantur quædam notæ ponderum inuentæ apud Celſum.

ALEXANDRVM Capelinū, licet antea magna mihi familiaritate cōiunctū,tua etiā cauſa benignisſime excepi,quantumq; pro tempore ualui,ſaluti hominis cō ſului:uix enim duobus diebus apud nos fuit. Ex eo poteris de mea ualetudine intelligere. De Celſi uero characteribus quid ſentiā,breuiter ſubſcribā. p.pondo intelligo. χ uel * denariū,ſeptimā uidelicet(ut ipſemet ſeipſum declarat)uncię partē.

Per notas quæ ſequūtur,denariorū numerum accipio. Atq; ut hæc exemplis reddantur clariora,ubi in primo malagmate libri quinti legitur, Aeruginis raſæ & thuris ſingulorum p.χ II.intelligo accipiendos ſingulorū,æruginis ſcilicet & thuris,binos denarios. Ceræ uero & ſquammæ VIII.ſubdit enim XVIII. Sicubi uero in antiquioribus exemplaribus,iandiu uidelicet excuſis,ſcribuntur duo chi,ut in malagmate ſequente ad iecur dolens, per primum intelligo pondus denarij:per ſecūdum,denariorum numerū,ut accipiamus lacrymæ balſami denarios duos & uiginti, & coſti cum reliquis quæ ſequuntur, ſexdecim. Simili modo in Andreæ malagmate,ubi ſcribitur p. χχχ.intelligendum pondus uiginti denariorum. Idem in ſimilibus intelligendum, ita tamen ut ſciamus per p.non ſemper ſimpliciter pondus accipiendum,ſed interdum pondo,hoc eſt,libram: ut in Moſchi malagmate ubi ſcribitur p.II.ego duas libras intelligo:niſi fortè in exēplari nota deſit denarij,ut ſcilicet ſit legendū p.χ II.tunc enim duos denarios intelligeremus. Vbi uero p.z.octauam partem librę:uel ſi χ deſit,octauam partem denarij : & pro triente,tertiam libræ partem.

Legitur & quandoq; apud eundem Celſum,p. ſextantem,ubi ego intelligo ſextam libræ partem, binas uidelicet uncias: ſicut & per beſſem,

beſſem,octo uncias. Hæc habui,alioqui in profitendi munere occupatus, quæ de ponderibus Celſi ſcriberem. Si quid uero adhuc in his deſideraueris,mihi per literas ſignificato. Vale. Ex Ferraria, XII. Calend.Decembr. M. D. XXXIII.

EPIST. V. Pro Illuſtri D. Alexio Turzo,continua deſtillatione laborante: ex qua, præter articulorum dolores,multa mala ſymptomata ſequuntur.

LEGI quanta cum diligentia ualui ea quæ clariſsimi illi Vienneſes medici,pro ſalute M.T.D.ſcriptis mandauere:atq; quid de illis ſentirẽ,morẽ ei geſturus annotaui,æquo animo laturos illos cõfidens,ſi in aliqua re ſecus quàm illi ſentirẽ,cũ ſæpenumero contingat, ut inter medicos,qui ſimul eundem ægrotũ quotidie uiſitant,uariæ diſcrepãteſq; ſentẽtiæ,& diſceptationes naſcantur:quæ ſi nõ cõtendendi ſtudio,ſed ueritatis indagãdæ gratia,& ad utilitatẽ ægrotãtis ineuntur,debẽt & patiẽti,& amicis,atq; ipſis etiãmet cõcertantibus eſſe nõ moleſtæ. Ita enim & ipſi ægroto melius cõſulitur,& plerũq; etiam medicis,qui poſt diſputationem domũ doctiores reuertũtur. Hac igitur ſpe animatus rem ipſam iam aggredior: Vt igitur ad uos ſermo meus uertatur,medici eminentiſsimi, ego illuſtrem hunc D. (quantũ meminiſſe de eius temperatura poſſum poſt ſextũdecimũ annum quo eum ultimo Budæ uidi) calidæ & humidæ temperaturæ ab ipſo ortu fuiſſe nõ ambigo: Id enim præ ſe ferebat uiuidus quidã color,ex albo rubroq; cõmixtus,caroq; ſupra mediocritatẽ parũ aucta,hilariſq; admodum & benigna facies,nihilq; demũ in eo uiſebatur,quod uel rufæ bilis multã redundantiam oſtenderet,uel timorẽ ingereret,ne ad atram ætatis acceſſu mutaretur. Alioqui nec iecur ad tantũ feruorem efferri uidebatur,ut id minaretur, præſertim cũ humiditatis,nõ ſiccitatis,in uenis uniuerſoq; corporis habitu ueſtigia cernerentur: cuius rei etiam ſatis euidens argumentũ ex Galeni dictis quibus uos inniti uidemini,colligi poteſt. Scribit enim in libro artis medicinalis, eos qui calidioris ſimul & ſiccioris iecoris ſunt,in cõſiſtendi ætate plurima atra bile abundare. Quam certe ætatem cũ iam (ni fallor) attigerit,nec in eo adhuc,ut ſcribitis, indicia bilis illius appareãt,ſequitur eũ ab ipſo ortu ſanguineũ potius fuiſſe, quàm bilioſum:præſertim cũ ex indicijs quibus bilioſum probatis, nõnulla poſsint ſanguineis cõgruere,ut capilli ſubtiles, rari,ſubnigri,rubicũda facies,oculi,naſus,ingenium,acuti pili,thoracis amplitudo,pulſus,aptitudo ad morbos calidos, atq; id genus cætera. Alia ex aduẽtitia quapiã cauſa cõtigiſſe,ut corporis gracilitas & ſiccitas: nam quibus temporibus à me uiſus eſt,ut ſuperius dixi,contraria penitus in eo demonſtrabantur. Quæ uero ex appetitu ſumuntur,uentriculi potius,quàm uel iecoris,uel totius corporis,nec tamen caloris, ſed frigoris (ſi uera dicenda ſunt) uidentur indicia. Naturales quidem temperaturę ſimilibus,nõ contrarijs lętantur. Sequitur autẽ ex his

ex his omnibus,ut calidæ & humidæ temperaturæ ſimpliciter,nō calidæ & ſiccæ dicēdus ſit. Quod & cum uos agnouiſſe uideamini,ubi de paſsiuis qualitatibus inquiritis, mirum eſt quòd ab initio,ubi de temperatura agere incipitis, bilioſum ſimpliciter pronuncietis. Et hæc quidem de naturalibus dicta ſint. Accedentes deinde ad affectus præter naturam,eos,ſi bene numeraui,decem inuenio.

1 Continuam deſtillationem materię tenuis & ſalſæ.
2 Hemicraneam dextri lateris non continuam.
3 Oculorum ruborem cum deſtillatione.
4 Linguæ ſciſſuras.
5 Dolorem muſculorum pectoris.
6 Anguſtiam cordis & pectoris.
7 Articulorum dolores.
8 Totius corporis,& præcipue partium quæ ad uentrem attinent, extenuationem.
9 Febres putridas.
10 Calidas inflammationes. Quorum affectuum unum tantū perpetuum eſſe dicitis,qui ferè & reliquorum ſit cauſa, illam ſcilicet à capite in ſubiectas partes deſtillationem.

Ex his affectibus,dum eos diligenter examino,quatuor tantū ſub morbi genere contineri uideo,febrem uidelicet quæ malæ temperaturæ, extenuationem quæ quantitatis deminutæ,linguæ ſciſſuras quæ ſolutæ continuitatis,generibus cōtinentur: & inflammationē, quæ morbus compoſitus eſt:reliquos ſub ſymptomate. Quare horū morbi & cauſæ ſunt inueſtigādæ,atque ex omnibus cura,uel præſeruatiuæ intentiones colligendæ.

Vt igitur à deſtillatione incipiam,quā uos,& recte quidem (ut puto) ferè aliorū malorū cauſam eſſe exiſtimatis,eam ad ſymptoma id pertinere dico,quod exiens mutatū nūcupatur. Exit quippe à capite materia,quæ ſano exire nō cōſueuerat. Pendet hoc à materia præter naturā in capite aggregata,quæ ideo paulatim aggregatur,quia cerebrum nec propriū alimētū probè cōcoquere,nec uapores ad ipſum ex inferioribus partibus ſubleuatos ualet reſoluere.Naſcitur hæc imbecillitas ex mala temperatura,quę cum multiplex eſſe poſsit,ambigi poteſt qualisnam ſit: quod certè dignoſcere,difficile abſenti,nec facile etiam pręſentibus puto.Tantū enim de hac dubitare cōtingit, quantū & de ipſa ſalſa pituita,quā nōnulli calidam,alij frigidam putant.Vtri uero ſententiæ magis hærendum ſit,inuidioſum eſt decernere: præſertim cum hæc dubitatio ab alia pendeat,de qua non minor eſt controuerſia, quo pacto uidelicet pituita hæc ſalſa conſtet. Auicenna quippe,& qui eum ſequuntur,ex miſcella fieri putant bilis cum pituita. Quam opinionem ſi ſequuti fuerimus,quantū dubitare contingit de proportione duorū humorū eam componentiū,tantum & de totius compoſiti humoris temperatura. Vincente enim bile calida,uicta frigida euadet. Sed,quod pace Auicen. dictum ſit,ego fieri poſſe non uideo,quo pacto ex miſcella bilis & pituitæ, qualiſcunque ea ſit,naſci ſapor ſalſus poſsit,cum uideā exiguā aloës por-

tionem

tionem multiplici aquæ cõmixtam,amarã eam,non ſalſam reddere. Viderimq́; etiã plerunque pituitã per uomitũ ab ægrotãte eiectam, cui mixtã eſſe bilem,amaror in ore uomẽtis relictus,oſtẽdebat:tam exigua tamen quantitate,ut oculatiſsimi etiam hominis uiſum penitus effugeret. Quis ergo credat, ex admixtione bilis amariſsimæ cum pituita,ſalſum ſaporem reſultare? Satius ergo fuerit in hac re, ſicuti in pleriſq; alijs,Galeno potius quàm Auicennę credere,dicenti lib.2.de differentijs febrium,hanc pituitam fieri,aut propter putredinem,aut propter ſalſæ ſeroſæ humiditatis admixtionẽ. Quem locum quum non recte in linguã ſuam tranſlatum legeret Auicenna, ſed corrupte in hunc modum , Phlegma ſalſum fit propter ipſius putredinem,aut aquoſitatẽ quæ ei admixta fuit: putauit diſiungẽdi notam debere copulatiuẽ intelligi:uel,ut in codice caſtigato legitur,loco, *aut*, *&*, eſſe legendum : modeſtius erga Galenũ ſe gerens quàm Gentilis,qui hunc locum Auicennæ enarrans, non erubuit Galenũ rudem appellare: propriã in hoc ruditatẽ aperte detegens,qua adeò laborauit,ut uerã Galeni literam, ex Græca ſine alia media uenientem,& quidem clariſsimã,nõ intellexerit,ſed per ſalſam ſeroſam humiditatẽ,ſalſam pituitã acceperit:tãtamq́; oſcitationẽ Galen.adſcripſerit,ut cauſam pituitę ſalſæ eſſe diceret,ſalſam ipſam pituitã aquoſitati mixtã: nõ aduertens,ſerum humorũ quintã quandam humiditatem eſſe,à quatuor primis humoribus diuerſam:ſicuti ſeroſa lactis pars alia res eſt quàm caſeus & butyrum, ab eaq; ſeroſa parte,ſi ſalſa fit,dum phlegmati miſcetur,ipſum ſalſum reddi.

Duas igitur cauſas,ò bone Gentilis,Galenus eſſe uoluit, quarum utraq; ſola ſufficit pituitæ ſalſedinem dare,putredinẽ uidelicet,quæ ueluti ebullitionem quandam in eam faciens, terreſtriores nõnullas partes reddit,ſalſuginẽ toti eius ſubſtantiæ tribuentes, eo modo quo puteales quaſdam aquas uidemus, ex longa ebullitione ſalſum ſaporem acquirere. Altera cauſa eſt ſeroſa quædam humiditas extrinſecus ei occurrens,quæ ſalſum ſaporem,quem in ſeipſa habet,illi impartitur. Generationes hæ ſalſedinis eos non latent, qui norunt ex quauis herba ſalem extrahere. Vtrouis autem horũ modorum pituita ſalſa fit reddita,ambigere contingit,calida an frigida ſit:ab aqueis ſiquidem partibus,dum propriam ſeruant naturam,frigus: à ſeroſis & putredine, calorem habere uidetur. Quare nemo admiratione affici debet,ſi eam etiam Galenus quandoque calidam, quandoque frigidam dicit.Libro ſiquidem de uictu morb.acut.4.& 2.uirtutũ naturalium,frigidam: primo uero de ſimplic. medic.& tertio Aphoriſm.calidam. Quæ enim maxime ſalſa eſt,quocunq; modo hoc acquiſierit,calida:quæ minime,frigida,cum aliquo tamen calore cenſenda eſt. Nam in ea id contingit, quod & in muria,in qua ſi exigui ſales multæ aquæ miſceantur, frigida remanet: ſi tot ut dura adeò fiat quòd ouum in ea ſupernatet, calida: & ſi adhuc plures addantur, calidior continuò fit, ita ut iam ad amaritudinem uergat. Ex ſuperfluente enim ſalſedine amaritudo gignitur: non ex amaritudine ſalſedo. Ex maiore ergo minoréque ſalſedine de

temperatura eius iudicādum eſt:nec ſolum ex hac,ſed & ex ipſa ſubſtantia & cōſiſtentia:nam quo ſalſior efficitur,craſsior etiam euadit. Quod in dyſenteria ab ea facta euidenter cognoſcitur:in qua exiens pituita,ualde craſſa & tenax uiſitur,ut propterea difficilimam inter dyſenterias 4.Aphoriſmorū libro eam putauerit Galenus. Prudētia ergo ueſtra qui præſentes eſtis,qualitas eius agnoſcenda eſt,quā tamen ego in hoc clariſsimo uiro non uehemēter calere exiſtimo,ſi, queādmodum ſcribitis,materia quę fluit tenuis eſt. In cerebro tamē ipſo malam adeſſe temperaturā naturali cōformem iudico, calidam uidelicet & humidā,quæ humiditatis ratione,pituitæ ipſius ſubſtantiam,calore ſalſedinē gignit.Quæ ſi uera ſunt,danda in primis opera,ut mala hæc diſtemperies à cerebro auferatur,adſeruata ea quam naturaliter adeptus eſt,quæ & alioqui nō ualde à temperamēto mihi diſtare ſemper eſt uiſa.Non enim intētio noſtra eſſe nunc debet, ad naturalem eius temperaturā in meliorē permutandam,ſed ſatis nobis erit,ab omnibus malis affectibus,uel pręſentibus, uel qui imminent,illum immunē reddere & ſeruare. Quod certe magna ex parte fecerimus,ſi hanc pituitæ in inferiora membra deſtillationem ſuſtulerimus. Ad quod faciendum maxime conducere uidetur uenæ ſectio,quæ totius corporis repletionē auferet, & materiā à capite partim euacuabit,partim retrahet. Vere igitur & autumno ſectio uenæ facienda,tantumq; ſanguinis extrahendum,quantū,conſiderantibus quæ cōſideranda ſunt præſentibus medicis,uidebitur opportunum. Quæ ſi facta ante id tempus fuerit,quo ſolet materia in articulos decumbere,ad ipſos quoq; artuū dolores uel tollendos,uel minuēdos cōducet.Fiet autē è uena cubiti media,ut ex ſuperioribus æquè atq; inferioribus euacuet.Poſt hanc uere hęc potio octo uel decē diebus mane bibenda: Polypodij uncia una,comæ fœniculi ſemuncia,glycyrrhizæ ℨ.2.turbit cōmunis,myrob. chebularū drachma. Bulliant in ſelibra aquæ donec tertia pars cōſumpta ſit,& additis mellis roſacei binis uncijs,mane,concocta pridiana cœna,bibatur. Ex hac potione ſi cōgrua euacuatio facta ſit,alia præterea purgatione non egebit:ſi nō,catapotijs de agarico uocatis adhuc purgetur,quibus tertia pars aurearū adiecta ſit.Autumno alia utendum,quæ recipiat,Senæ, ſeminis endiuię ſemunciam,rhei barbarici drachmā, comæ boraginis ℥.quæ eodem modo bulliant: ſed loco mellis roſacei additur ſyrupus ex roſis recentibus quinquies permutatis confectus,pari,hoc eſt,duarum unciarum pondere,

Toto euacuato corpore,caput quoq; ipſum euacuetur: quod duplici uia fieri poteſt, auerſione uidelicet,& per particularem aliquā euacuationē.Et auerſio quoq; dupliciter,uel ſcilicet ad longinqua, uel ad propinqua. Inter ea quæ ad longinqua reuellunt, nihil mihi aptius uidetur,quàm ſi per ora uenarū ani,hirudinibus admotis ſanguis extrahatur, ea quantitate quæ præſentibus medicis uidebitur expedire.Deriuatio ad propinqua cōmodè fiet,ſi ſanguis per nares, aut prope aures,uel ex frōte mittatur. Ad auerſionē quoq; pertinet cucurbitulæ infra os latum humerorū admotæ:frictiones,extremo

Ad auerſionē quæ pertineāt.

rum

rum mẽbrorũ uincula,& balnea,atq; omnia exercitationis genera, quibus quieſcente,uel parum moto capite,extrema mẽbra laborẽt: cauendo tamen ſemper ne illa fatigentur,quæ dolore affici conſue uerunt. His igitur uel omnibus,uel quibuſdam,præſentes medici uti poterunt,non ſolum uere & autumno,ſed alijs quoq; temporib. prout magis uidebitur conuenire. At ſi per hæc optatum finem non fuerint aſſequuti,aſsiduè,retractionis gratia,uel ignito ferramento, uel medicamento aliquo uim urendi habente,quorum nunc multiplex numerus,ulcus excitetur, inter duos maiores muſculos exterioris humeri partis:quod dies minimum quadraginta, cicere primo,deinde ubi iam ſatis profundum oſculum uidebitur, pilula aurea uel argentea intromiſſa apertum conſeruetur. Et hæc quidem de auerſione dicta ſint.

Particularis uero pituitæ ex capite euacuatio, per nares potius quàm per os molienda:quoniam,ut ſcribitur, lingua ſolet ulcuſculis quibuſdam affligi. Plura autem ſunt,quibus per nares attractis, hæc euacuatio procurari poteſt. Sed faciliora & ferè ubiq; inuenta ſunt,ſampſuchi,betæ,anagallidis & cyclaminis ſucci, quibus iridis, ellebori,& demum euphorbij puluis addi poterit,ſi opus eſſe uidebitur. Ex quibus ſi immodicus ardor in naribus fortè excitetur,uiolaceo oleo uel butyro mitigetur. *Pituita ex capite per nares euacuanda.*

Euacuata plenè materia in uniuerſo corpore,ſed potiſsimum in capite abundante,roborandũ erit caput,ne rurſus eandem incurrat repletionem:quod tum per extrinſecus admota, tũ per extrinſecus accepta faciendum eſt. Ex his quæ extrinſecus adminiſtrãtur, aliqua caluæ,aliqua naribus,aliqua auribus inſtillanda. Calua, aqua ex alto guttatim ſupra ſuturarum loca cadente, abluenda eſt,quæ per ſacculum tranſierit,quod hiſce rebus ſemiplenum ſit: Cinerum ſarmẽtorum uitis p.2.roſãrum,florum chamæmeli,ana p.1.maceris,quos flores moſchatos uocatis,partis unius quartam partem. Poſt ablutionem,eadem ſuturarũ loca ſacculo tegenda ſunt,ex tenui ſerico pãno,quem zendalum uocant,conſtructo,qui ſit cocco tinctus quem granum uocant,uel eo quem carmeſiũ. Et his rebus in craſſum puluerem redactis oppletus,roſarum,ſandalorum citrinorum, maceris ana p.2.gariophyllorum p.1.miſce & inſperge leuiter aqua roſacea moſchata. Naribus crebrò pila admoueatur,quæ habet, Pulueris roſarum,ſandalorum citrinorum,maceris, gariophyllorũ,ſingulorũ ana ſemunciam:ſtyracis,ladani,benzoi,ana ʒ.2.& cum aqua roſacea moſchata conficiatur. Auribus oleum tepidum inſtilletur,ex amygdalis expreſſum,quæ triduo occluſæ cum ſtyrace,ambra & moſcho permanſerint.

Et per hæc quidem peſsimum deſtillationis ſymptoma remouendum puto,atq; eo ablato,quæcunq; ab eo fiunt ſimul ſubmouenda. Sed quia fortè adeo fixas radices habent,ut per ſe abſq; alterius adminiculo conſiſtere ualeant,ideo nonnihil addemus,quibus ſingulum eorum poſsit extirpari,incipientes ab hemicranea:quæ cum dolor ſit, ad ſymptoma pertinet quod actio læſa uocatur. Operatio

enim tactus ita à dolore mutatur, ut id ſentiat quod ſentiendũ non eſſet: quod certe in caſu noſtro eſt mala temperatura, quæ in tẽporis dextri uenis & arterijs per quãdam cõmunionem fit. Si enim primario affectu caput laboraret, perpetuo dolore uexaretur. Satis autem uerisimile eſt iecur eſſe, à qua mali uapores ſurſum eleuati, dolorẽ in dextro tempore cient. Quare præter reuulſiones quas ſuprà docuimus, nõ ab re fuerit cucurbitulam quãdoque hypochondrio dextro admouere: ſed & iecur quoq; ipſum per ſuccos cichorij, & abſinthij, & acetum roſaceum ſimul mixta roborare. Caputq; ipſum, qua parte dolet, oleo roſaceo perfundere, in quo abſinthiũ & ſylueſtris cucumeris radices ad colliquationem bullierint: cataplaſmateq; ex eiſdem rebus ita colliquatis compoſito, contegere.

Oculorum rubor, qui qualitas mutata eſt, ablutione arcẽdus aquę roſaceæ, in qua ſandali citrini & myrobalanorum flauorum cortices bullierint. Linguæ ſciſſa, quæ ſolutæ continuitatis morbus ſunt, tollit lac, præcipue caninũ. Amylum cum ſaccharo & aqua roſacea, formatis inde lupinorum forma cycliſcis. Dolorem muſculorum pectoris mitigabit radicum althææ ſuccus, cum recente gallinæ adipe commixtus. Item amygdalarum oleum cum butyro recente inuncta. Cordis & pectoris anguſtiam tollent roris marini & buglosſi flores cum ſaccharo adſeruati, comeſti, & gariophylli ore retẽti, ſenſim ſaliua deglutita.

At his quidem omnibus facile occurritur, articulorum uero doloribus difficilime, ne dicam hoc penitus fieri non poſſe. À duabus enim cauſis pendent: ab humorum uidelicet redundantia, & naturali uel acquiſita artuum imbecillitate. Hãc remouere, præſertim ſi ab ortu ipſo naturæ cõtracta ſit, quis unquã poterit? Illam quis uel uelit, uel poſsit? Nam ut mittam cibos & potus, quos ſeligere, & ad certam normam ſemper redigere, in tot abuſibus, & tot gulæ iritamentis, & ſociorum inuitamentis, cõtinentiſsimus etiam uir uix poteſt. Certe infinita penè occurrunt, quæ omni etiam adhibito ſtudio non poſsis effugere, ut quæ ad aërem, motum, curas, animiq; affectus pertinent. Noui ego nõnullos, qui cũ ſatis recte ualerent, ex ſola ira in uehementes dolores inciderunt. Quantũ tamẽ fieri poteſt, utriq; rei diligenter intendendum, ut articuli robuſtiores reddantur, & nulla cauſa occurrat, quæ humores abundare, & ad articulos moueri faciat.

Ad primam rem complendam Excellentiæ ueſtræ docẽt fieri balneum in aqua chalybeata, in qua nonnullæ res bullierint. Quod certe balneũ ego quoq; commẽdo: licet (ut uerum ingenuè fatear) neſciam quid per pſidias intelligatis, cum in eodem balneo granatorũ cortices apponatis, quæ apud me idem ſunt cum pſidijs. Neſcio etiã quánam ex cauſa alumen in linteo colligare iubeatis, niſi fortè ueriti ne eius ſubſtãtia aquæ bulliẽti miſceatur: cũ tamẽ cõſtet in multis naturalibus aquis naturam alumen miſcuiſſe, quas tamẽ tutò homines bibunt, nedum quòd eis abluatur. Adderem igitur ego aquæ nõ ſolum alumen, ſed & contritos ſales: atque poſt balneũ ſalito etiam

oleo articulos perfricarem.Sed & putauerim ipſam ſolam aquam à ferrario fabro acceptam,ablutioni ſufficere:ſicuti & ad ungendũ ſolum oleum ſalitum. Vt uero res altera compleatur,uictus ratio ita inſtituenda eſt,ut mali humores nunquã aggregentur,nec boni etiã redundent. Quas res Excell.ueſtræ ita diffuſe cõplexæ ſunt,ut ſuperfluum mihi uideatur circa id diutius immorari.Percurram igitur quæ ſcripſiſtis:& ſi quid occurrerit in quo aliter ſentiam, uel quod addendum mihi uideatur,uel id addam,uel locum ſignabo.

Quod ad aërem ergo attinet,ego modicè frigidum potius quàm calidum cõmendauerim:ſiccũ etiam potius quàm humẽtem.Duæ enim hæ qualitates ut putrefactioni aduerſantur,ita malum huius magnifici Domini temperaturam remittere quodammodo poſſunt & retundere.Non enim talis eſt ut cõſeruari debeat,quũ ab eo omnes ferè mali affectus pendeant,quibus ſubijcitur.Laudo igitur ut locus quem habitat inter aquilonarem & occidentalem regionẽ reſpiciat, boreali tamen uento,præcipue dum incipit,& hyeme, euitato. Fauonij uero ſuauem auram nunquam illi obfuturam putauerim. Reliqua quæ de aëre dicuntur,à me quoq; probantur.

Quod ad odores pertinet,ego,quicquid apud Arabes ſcribatur, ſandalos & ambram in numero calidorum habendos, & ratione, & uſu didici. Quare trochiſcos illos ueſtros dimittendos puto. Et ſi ſuffimentis opus eſt,plenæ ſunt huius generis ſeplaſiariorum tabernæ,quæ cum multis alijs malis ex Hiſpania in Italiã apportata ſunt. Si uero à Meſue recedendum nõ eſt,laudauerim ego potius Galliæ moſchatæ uſum,quæ facile parari poteſt, & uel per ſeipſam ſuffiri, uel roſaceæ aquæ ad inſperſionem miſceri.Ipſamq; ſolam roſaceam aquam,ſi laminæ ferreæ ignitæ inſpergatur,ſcio odoratum fumum emittere,& ſuauem,& qui deſtillationi poſſit obſiſtere.

Accedentes deinde ad cibos,concedere uidemini aues in aqua uiuentes,ſi iuuenes ſint:quũ tamẽ mihi æquè cauendæ uideantur, niſi fortè magis quàm grandiores:ſiquidem naturali humiditati,eã quæ ex ætate fit, coniunctam habent.Prætulerim autem omnibus carnibus auiculas in dumetis degentes,& poſt eas turtures,perdices,phaſianos,turdos,merulas, columborũ qui in turribus educantur pullos uolare incipientes,gallinas,capos.Sed inter quadrupedes, hœdos,uerueces,anniculos iuuencos, uitulos,capreolos,damas, cuniculos,lepores,tolerarem.Ciconiarum uero,echinorum,& teſtudinum carnes,ceu proprietate quadam articulorum doloribus conueniẽtes nõ dãnarem.Non placent etiam condimenta,ſi tamẽ condimenta dici poſſunt,quę uos ex frigidis oleribus, præcipue etiã ſi humida ſint,fieri iubetis.Inter quæ,frigida ſcilicet,betã miſcetis:ꝓ qua,ſi(ut puto)cõmune id olus intelligitis,q̃d apud uos, ſicuti apud nos,crebrò ad mẽſas uenit,& q̃ beta Latine dicitur,ea procul dubio inter calida,nõ inter frigida numerãda eſt:quod uel ex ea ui colligi poteſt,quę ſi ꝑ nares hauriatur,morſu quodã ſternutamẽta ꝓuocat.

Condimenti igitur gratia ego potius paſſulas,arida pruna,ceraſia acida, ſed & macerẽ addiderim,qui à tẽperamento in actiuis qualita

tibus nō recedit. Sed nec croci modicũ uſum formidarem, qui licet in ſecundo ordine calefacientiũ collocetur, cōcoquēdi tamen uim habet & adſtringendi. De piſcibus, ego ſemiſalitos nō uituperaue rim, ſi non magni nec tenaces ſint: atq; præter iam dicta duo aromata, modico etiam cinnamomo condiantur. Petreos uerò maritimos omnibus præferrē, atq; poſt eos fluuiatiles ſimiliter petreos: dehinc carpiones, lucios, trottas, atq; albos illos quos in Pannonia aſſare & macere condire cōſueuerunt. Ex leguminib. nullum à me probatur: ex reliquis granis, hordeum, farrem, & auenā albam laudo. Panis mihi placeret, uel cibarius, quem cibotum uocant, uel Italus uocatus, uel ſimilagineus modico ſaccharo conditus.

Et quia de fructib. & oleribus nulla à uobis fit mentio, ideo ea ſubijciā quæ in his duobus generib, tolerari poſſunt, à fructib. exorſus, qui etiam conferre aliquantiſper uidentur. Hi ſunt: Nuclei pinei, auellana, piſtacia, amygdala, caricæ, paſſulæ: pruna uero, melopepones, pira, cotonea, meſpila, ſorba, non ſunt penitus reſpuenda. Ex oleribus quoq; hæc toleranda uidentur: Aſparagi, ſaluia, mētha, origanum, petroſelinum, fœniculum, anethum, ſed & lactuca, intybus, malua, ſpinacia, cum aliquo priorum commixta.

Regulas quas in potu præſcribitis, libenter ſuſcipio. Inter omnes tamen potus, ego mulſam aquam antepono: & poſt eam hyemis tempore, ex ſaluia in duplici uaſe extractam, roſaceo melle temperatam. Ceruiſiam ex hordeo tolero, ſaluiatumq; & abſinthite uinū: uinaq; alia plus minúsue pro cuiuſq; ui, hyeme quidem aqua ſaluiæ, æſtate aqua intybi temperata. Si à cœna bibendum eſt, aquam hordei cum ſaccharo non laudo, ſed aquam potius ſaluiæ hyeme, æſtate intybi.

Exercitationem ego laudo moderatam: quam tamen fieri poſſe non uideo ita quietē, ut nihil moueatur, nec aliqua inde, ut iubetis, contingat in humoribus agitatio: ſed etiam ſi hoc fieri poſſet, motus ille exercitatio dici non mereretur. Sic enim eam patres noſtri definierunt, ut ſpirationē mutet. Equitare etiam ſcio podagricis alienū. Quare cōgruere ei magis putarē aurigationem & uectationem, earumq; partium uehemētiorē motionē, quæ uel nunquā uel minus doloribus uexatæ ſunt. Per uocem quoq; altam & ualidam, claramq; & apertam, uel lectionem uel pronunciationem, pectus & uocalia inſtrumenta exercētur: naturalis calor augetur, & extremæ etiā partes purgātur, robuſtæq; redduntur: ſed & uentriculi uitia emendantur, atq; appetitus excitatur. Sudorem non ita abominor, ut frictionem, uectationem, uociferationemq; uetem, quæ ad eum ducant, niſi modum excedat.

Regulas quas repletioni præſcribitis, omnes probo, præter unā, de qua nunc eſt inter Italos medicos magna controuerſia, ampliorem ſcilicet ſemper eſſe debere cibum in prandio, quàm in cœna. In qua diſcordia licet adhuc meam ſentētiam ſupprimam, hoc tamē unum maxime compertū habeo, cōſuetudinem non eſſe ſubitò mutandam, melioremq; concoctionem noctu quàm interdiu factā, non eſſe in hac diſceptatione negligendam. Mirari tamen nō poſſum,

uos aſſerere magnificũ hunc Dominũ in maiori eſſe diſcrimine inanitionis quàm repletionis: præſertim cũ affectus ob quos periclitatur, repletionẽ ferè omnes ſequantur. Sed & uoſmetipſi in regimine quod ei præſcribitis, repletioni magis occurrere uidemini, quàm inanitioni. Iubetis enim inter reliqua ut non prandeat, quoties uel in uentriculo uel in capite grauitatem ſentit. Quod quanto cum periculo ab his qui aſſueuerunt, dimittatur, demonſtrat Hippocrates: alioqui experientia ipſa oſtẽdit, capitis grauitatem plerũq; & cibo auferri, & ieiunio augeri. Laudauerim ego quoq; uomitum, ubi repletio in uentriculo perſentiatur: & ut prandium differatur, leuiusq; ſit: ut tamen penitus dimittatur, niſi magna cogente neceſsitate, non probauerim. Vomitum quoq; ſingulo menſe poſt crapulam, ſi abſq; uehementi conatu fieri poteſt, magno uſui futurum puto.

Laudo etiam ut clyſmatibus, leuibusq; quibuſdam purgatorijs deiectionem moliatur, ita tamẽ ut per æſtum pilulas caueat. Regulas quoq; ſomni ex Auic. acceptas probo: prolixitatem tantum non probo, hoc eſt, ut ad octo nouẽmue horas protẽdatur, præſertim ubi deſtillatio uitanda eſt. Et ſi interdiu ſomno quacunq; ex cauſa indulgẽdum, uelim ut ſedendo potius quàm iacendo id fiat. Parantur apud nos cathedræ, quas imperiales uocant, quæ ſunt in hunc uſum maxime idoneæ. De cõcubitu ego Celſo & Galeno acceſſerim, qui frequentiam eius nõ numero adſcribunt, ſed tantum interualli in eius uſu adhiberi uolunt, ut neq; reſolutio aliqua ſentiatur: & homo ipſe leuior factus uideatur ac melius ſpirans.

Poſt uictus rationem ad alia acceditis auxilia, ſectionem uidelicet uenæ, purgationem, alterationemq;, tam per exterius admota, quàm per intra corpus accepta: quæ omnia iuxta patriæ ueſtræ conſuetudinem per ordinem digeritis. Longior autem fuerim, ſi ſingula uoluero diſcutere, & quid de illis ſentiam explicare: præſertim cum de uenæ ſectione, anniuerſarijſq; purgationibus, ſuperius mentem meam aperuerim.

Pro particulari uero purgatione ad articulorum dolores cauẽdos facienda, magnam fiduciam habeo in Pauli catapotijs, quæ recipiũt, Aloẽs ℥.6. agarici, croci ℥.s. coſti, ſpicæ nardi, ſchœnianthos, carpobalſami ℥.1. caſsiæ, id eſt, uocati nunc cinnamomi, ſcammonij ℥.2. epithymi ℥.3.s. hyeme ſucco braſsicæ, æſtate ſucco intybi componantur, licet, ut ſuprà diximus, pilulæ, quantum fieri poteſt, ſint æſtate fugiendæ. Doſis à granis 48. ad 96. poſt quas ęſtate ſelibra aquę intybi bibatur. Laudo etiam tum ad purgandum, tum ad roborandum, ut drachma rhei barbari quãdoque manſa deglutiatur. Myrobalani quoq; cheb. conditæ, mane comeſtæ, oſſeq; illo interiore diu ore retento, & deſtillatio prohibebitur, & membra robur acquirent.

Ad mitigãdos uero in ipſo inſultu dolores, ſi, quemadmodũ ego puto, à ſanguine fiunt, cui nonnihil bilis, & plus pituitæ miſcetur, reiterata, ſi oportuerit, uenæ ſectione, purgatoq; per ſuperius deſcripta catapotia corpore, non uehementibus localibus utendum cenſeo: ſed ab initio oleo roſaceo, ex acerbo oleo, & non plenè apertis roſis

confecto:cui magno cogente dolore uitelli ouorum, & quandoq; etiam lac miſceatur:& ſi intolerabilis fuerit,croco & opio. In augmento eidem roſaceo miſceatur chamæmelinũ,minore quidẽ primo portione,dehinc paulatim maiore,donec ad conſiſtendi uigorẽ inflammatio deuenerit. Tunc enim ad purè diſcutienda ueniendũ, quæ tamẽ nunquam ſint ualde potẽtia:ſic enim uitabuntur pori,qui quãdoq; ſolent poſt ualidè diſſoluentia in articulis relinqui. Ego inter olea nunquã trãſcendo liliaceum,abſinthiacũ, & anethinũ. Inter herbas,thymum,thymbram,& calaminthẽ. Inter adipes,ſuillum,gallinaceum,& anatinum. Et hæc de doloribus articulorũ dicta ſint.

Si adeò tenuis eſt,ut ſcribitis,danda erit opera enixiſsimè, ut per carnis augmentũ extenuatio amoueatur. Ad quod nihil magis conducere uidetur,quàm lactis aſinini,ſi haberi apud uos poſſet,uel caprini potus,admixto melle,ad eum modum quẽ 7. Methodi docet Galenus. Vſus quoque ptiſanæ excolatæ,quem cremorem hordei uocant,multum conducet. Sed & hordeũ ipſum cum bonis carnibus plenè coctum,atq; balneum aquæ dulcis, ſecunda completa concoctione,his tamen temporibus,quibus nec adſunt articulorum dolores,nec expectantur:quanquã minus formidãdi hi ſunt quàm tabes, quæ ex magna illa extenuatione ſequi poſſet:quæ tanti momẽti eſt, ut omnem & à uobis,& à me ſuperius ſcriptã ſuperet intentionem.

De ultimis duabus affectionibus non eſt quod ſcribam, nam per ea quæ antea notata ſunt,cauebuntur:& ſi quando fortè acceſſerint, oculato egebunt medico,non tantum aurito. Valete uiri optimi; & noſtra hæc qualiacunq; ſunt,boni conſulite:nec alia ex cauſa ſcripta putate,quàm ut præclariſsimi huius Domini ſaluti cõſulerem: cuius gratia ut & uos euigiletis, etiam atq; etiam rogo. Ex Ferraria. IIII. Idus Quintiles, M. D. XXXIIII.

EPIST. VI. Io. Man. Ioãni Iacobo Sauio, philoſopho & medico excellẽtiſsimo, profeſſori Bononienſi S. D.

PLVRA ad te amandũ me pridem impulerũt:quòd cognomines ſumus. Nã & ego anno ante hũc LXXIII. Chriſtianæ religioni per ſacrã ablutionẽ initiatus,eodẽ quo tu,Ioannis uidelicet Iacobi nomine, uocatus ſum. Quòd patrẽ tuũ iuuenem, iunior uidi,Dialecticẽ cũ magno honore Bononię publicè profitentẽ,atq; inde per gradus ad eũ quem tu nũc meritò tenes,ſummũ uidelicet in eadẽ academia locum euectũ intellexi. Quòd me per tuas humaniſsimas literas ad mutuã amicitiã prouocaſti,dignumq; reputaſti, qui difficilimos in medicina ſcrupos explanarem. Verũ magna acceſsio facta eſt, quòd Vergiliũ Gerardũ tecũ in eadẽ Theorices profeſsione cõcurrẽtem, cõtra inueteratũ aliorum morem ſummo amore te proſequi,ex tuis poſtremis literis cognoui. Fuit enim hoc mihi maximo indicio, te (quod paucis admodũ datum eſt) ſanctos mores bonis literis cõiunxiſse. Volebãt hæc omnia,ut abſq; aliqua mora tuis quæſitis reſpõderem. Verum aliud ex alio negocium fecit,ut in hunc uſq; diem res

protracta ſit. Optarim autem, ut longam hanc procraſtinationem, di cendorum grauitas recompẽſaret. Sed cum id præſtare non poſsim quod uellem, tu id læto animo accipiès quod poſſum.

Primum quod à me petis, eſt, an odor nutriat: dicente Hippocrate, & approbante Galeno, ubi uires citiſsima recuperatione egent, odoribus eſſe reparandas. Afferſq; Petri Aponenſis in hac quæſtione ſententiam: quæ, ſi bene colligo, eſt huiuſcemodi: Odor per uaporoſam exhalationem aëri commixtus, per aſperamq; arteriam ad pulmones & cor delatus, atque ab his per aortam, ad retiformẽ primo plicaturam, dehinc ad cerebrum, in hiſq; locis ueluti cõcoctus, ſpiritus uerè nutrit & reparat. Quod facere nequit, quãdo primũ occurrit olfactus inſtrumẽto: quia adhuc qualitas ferè nuda eſt & ſimplex, quæ, Ariſtotele & Gal. teſte, nutrire nõ poteſt. Atq; hoc quidem modo, ſpiritus tantum, præcipue animales nutriri per odores dicit: ſolidiores uero partes refocillari quodammodo ab eo, non nutriri.

Hæc Apponenſis dicta nõ paruam mihi relinquunt dubitationẽ. Si enim tam longum iter, totq; motus, circuitus, & concoctiones requiruntur, priuſquam odor nutriat, non uideo quomodo eius nutricatio poſsit dici citiſsima, nec quomodo poſsit odoris uis in tot permutationibus cõſeruari. Quare non erit odori, ſed aëri potius nutricatio hæc adſcribẽda, præſertim cũ ita cõgruat aëri puro, & nulla odoris qualitate affecto, ſicuti odorato: ſiquidẽ ex aëre quantumuis ſyncero ſpiritus ipſos nutriri & Hippocrates uoluit, & Galenus. Sed & experientia ipſa oſtendit, mox ubi odoratæ res olfactui occurrunt, uires quæ exhauſtæ erant, ad aliquem modum reparari: quod fieri nõ poſſet, ſi tot eſſent agenda, priuſquã huiuſcemodi fieret nutricatio. Reparari uero ex odore, nõ ſolum ſpiritus, ſed & ſolidiora membra, exemplo Democriti oſtendi uidetur, qui nonum & centeſimum annum agens, uitam triduo, cum ſolo panis odore cõſeruauit: ut id dimittã, quod de Ariſtotele legitur in lib. de Pomo inſcripto. Alioqui, ſi, ut Aponenſis ait, ſolidiora mẽbra ex odore refocillarentur ſolum, & non uerè nutrirẽtur, quo pacto poſſet odor uino in nutriendo cõparari? per quod totum corpus nõ ſolum reſtauratur, ſed implètur. Hoc enim uerbo Hippoc. utitur in aphor. in quo, ut Gal. exponit, de his loquitur qui refectione corporis egent, de quib. antea fuerat loquutus, in eo uidelicet aphor. Quæ longo tempore extenuantur &c. in quo proculdubio de refectione loquitur, quæ ex morbo cõualeſcentib. debetur, in quibus nõ ſpiritus tantũ, ſed ſingulæ corporis particulæ plus minùſue ſunt exhauſtæ. Fateri igitur oportet ex Hipp. & Gal. ſententia, uera nutricatione odores illas reficere, atq; hoc magis facere, dũ ſunt naribus propinquiores, cõtra id quod putauit Aponẽſis: tũc enim magis reſeruãt naturã rei à qua decidũtur, q̃ cũ per longius ſpatiũ uagãtes, multo aëri cõmixti in multas partes diſsipãtur. Falſum enim eſſe id qđ ex uulturũ argumẽto Auerrois primo, dehinc Aponẽſis & recentiores multi exiſtimarũt, alibi oſtendimus, qui odorem per ſpeciẽ quãdã ſolã, quã uocãt intentionalẽ, nulli ſubſtantiæ innixum, ad cerebrum dicunt accedere. Nam odor, ut

Democritũ uitam triduo panis odore prorogaſſe.

Odor quid.

inquit Ariſtoteles, eſt fumida quædam euaporatio. Sed & Gal. effluxum quẽdam corporum eſſe definiuit. Quare corporeum quid eſſe oportet, non merè ſpirituale & ſimplex, id quod per olfactum ſentitur, ut minime mirandum ſit ex eo corpora ſolidiora poſſe reſtaurari, gentemque illam Aſtomorum apud Plinium ex ſolo odore uiuere. Et hæc de prima tua dubitatione ſint dicta.

Plinius lib. 7. cap. 2.

Dubitas ſecundo circa dictum Galeni in expoſitione eiuſdem aphoriſmi, aquoſa uina ſicuti aquæ ſimilem formam habent, ita & uim habere aſſerẽtem, & propterea lotium ciere: in quibus uerbis innuere uidetur, aquam ipſam lotium prouocare. Cuius contrarium libro tertio de uictu morborum acutorum ſcribit Hippocr. aquam dicens urinam non prouocare, & ipſe Gale. qui lib. quinto de ſimplici. medic. aſſerit medicinas urinam prouocantes calidas eſſe.

Vt hæc tollatur dubitatio, aduertere oportet, aliud eſſe apud Hippoc. & Galenum, urinam mouere, & diureticum eſſe, eo modo quo aliud eſt genus à ſpecie. Quicquid enim diureticum eſt, urinam mouet: nõ autem commigrat ratio, ut ſcilicet quicquid urinam mouet, diureticũ dici poſsit. Ea enim quæ uerè & propriè uretica dicuntur, acria, uehementerq; calida & ſicca eſſe oportet, ut ſanguinem diſcindant, diſcernantque à craſsioribus partibus eas quæ aqueæ ſunt, tenues, ac ſeroſæ: quas renes trahentes, & à ſanguineis partibus quibus nutriuntur, excolantes, in urinam conuertunt, quæ ad ueſicam tranſmiſſa mingitur. Vis ergo hæc calidis & ſiccis medicamentis conuenit, non aquæ uinoque, uel alijs quibuſcunq; rebus aquæ ſimilib. per quas tamen urina ideo augetur, quia eorum ſubſtantia celeriter in eam tranſmutatur: non quod uim aliquam habeant, qua ſanguinẽ ab ea humiditate expurgent, quam ſecum habet in uenis commixtã. Hoc autem in his maxime oſtenditur, qui uitam ocioſam agẽtes, potu tenui utuntur, hyberno præſertim tempore. Nam hi, ut Galenus in fine libri primi de naturalibus poteſtatibus ait, celeriter mingũt, & ferè tantum quantum in potu hauſerunt.

Vtrunque horum modorum prouocandi urinam tangere uidetur Ariſtoteles prima ſectione Problematum. Primum quidem proble. 41. ea quæ humida ſunt, atq; aqua referta, ueſicam ſoluere dicens. Alium probl. 49. ubi ait, odorata urinam mouere, quia ſunt calida. Hæc ſunt, mi Sauie, quæ imbecilles mei ingenioli uires in tuis quęſitis cognoſcere me fecerunt: in quibus uelim animum potius erga te meũ, quàm res ipſas conſideres. Vale. Ex Ferraria,
IIII. Nonas Septemb.
M. D. XXXIIII.

IOAN.

IOAN. MANARDI

EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIB. XIX.

EPIST. I. Io. Manard. D. Geryoni Sailer, medico reipub. Auguſtanæ. Corallarium addit Epiſtolæ quintæ, lib. XIIII. pro Luca Remo mercatore Auguſtano, immodica pituitæ copia laborãte.

TANTVM abeſt, Geryon eruditiſſime, ut temeritatis nomine, quod uerebaris, à me dãneris, ut occaſio ea, quæ te ad ſcribendũ impulit, nõ poſsit mihi, ut par eſſet, diſplicere. Naturali quidẽ deſiderio noſtros conatus & labores non fruſtrari, ſed ad perfectũ laudabileq; finẽ uenire deſideramus. Quod certe ego, ſi in alio quopiã cuius ſanitate unquam conſuluerim, in hoc præclaro uiro maxime cupiebã, tum ob auditã de eo probitatem, tũ ob meã in illum, qui eum per literas mihi primo commendauit, obſeruantiã. Verum aliud quoq; deſideriũ mihi non minus inſitũ eſt, ut bonos doctosq; uiros, etiam ſi ultra Gangẽ ſint, colã, uenerer, & obſeruẽ, atq; ubi honeſte fieri poſsit, in eorũ amicitiam me inſinuẽ: inter quos cũ te eſſe, ex his tuis literis cognouerim, non poſſum non amplecti exoſculariq; eã occaſionem, quæ te, talem uidelicet uirũ, & tot numeris laudandũ, mihi conciliauit. Quare ſcias uelim Manardũ tam tuum factũ eſſe, ut illo poſsis, tum tua, tum amicorum cauſa pro arbitrio uti: è quorũ numero cũ Auguſtenſem hunc de quo ſcribis ciuem eſſe cognoſcã, conabor his quæ (iã agitur annus ad plenũ, ut mihi uidetur) pro eius ſalute conſuluerã, nõnulla adhuc adijcere: quod certe inuita Minerua aggredior, ne, ut dicitur, actũ agere uidear. Moneri tamen hominẽ in primis uelim, ut propriã magis ſalutẽ uitamq; diligat, quàm fluxã & momento labentẽ uoluptatem. Nũquam enim crediderim tantã in eo redundare potuiſſe, quantam & ipſe & tu ſcribis, pituitę molem, ſi ad præſcriptã à me uiuendi normã uictum inſtituiſſet, eſſetq; his præſidijs uſus, quæ illi mandauerã. Cũ enim humores ex comeſtis epotisq; gignãtur, creſcere illi ultra modum non poſſunt, niſi & in his à modo recedatur: quod ex omnibus humoribus maxime uerum eſt in pituita, ſiue omnem humorem frigidum & humidum pituitæ nomine ſignificemus, ſiue eam quæ proprie uocatur pituita, & ſiue in uentriculo, ſiue in iecore facta. In uentriculo enim ex pituitoſis cibis remanet potius quàm gignitur: in iecore uero nõ ſolũ ex illis, ſed ex pane & chondro, ac multis cibis qui in bonorũ numero habentur, eius generatio ſanguinis generationẽ antecedit. Quare ſi malis nunquam, bonis parcè uſus eſſet, haudquaquã aggregari in eius corpore tam immenſa pituitæ copia ualuiſſet.

In arcenda igitur huius humoris, quod ipſe maxime deſiderare ui detur, redundantia, hic primus ſit & præcipuus ſcopus, cui inconniuentibus oculis inuigilandum, ut neq; in ciborũ genere, neq; in modo, neq; in tẽpore peccetur. Secundus, ut uentriculus & iecur, è quorum imbecillitate ille humor creſcit, ad meliorem temperaturam redacti, robur acquirant, quo bonum ille ſuccum, hic ſanguinẽ nec adeò pituitoſum, gignāt. Sed & caput ipſum, à quo plerunq; impropriè dicta deſtillat pituita, eſt pariter roborandum. Tertius, ut ſi fieri non poterit quo minus creſcat, congruis præſidijs ita coërceatur, ut uel in bonum ſanguinem conuertatur, uel à corpore extrahatur.

Vt igitur à ciborum generibus incipiam, triplici tabella cibos potusq; ſubſcribam, bonos, mediocres, malos, ſeorſum quoſlibet: ut ſcilicet bonis aſsiduè utatur, malos ſemper fugiat, mediocres quandoq; deguſtet potius, quàm ingurgitet.

BONA.

PANIS non uſquequaq; ſimilagineus, ſed cui aliquid utriculorũ inſit, hoc eſt, eius partis quæ inter furfur & ſimilaginẽ & ſpecie & gratia media eſt, ſitq; modice & fermentatus, & ſalitus, & in clibano coctus, & fœniculi ſemine conditus, nec uetuſtus, nec nimis recens.

POTVS. Vel ſubauſterum uinum, tenueq; & flauum: aut ex eodẽ uino & petroſelino concinnatum, mulſum, uel abſinthites, uel melicratũ, ut alia epiſtola ſcripſimus, cinnamomo & aſſo pane conditus.

CARO. Auicularum, perdicum, phaſianorum, columborum iuuenum qui in turribus nutriuntur, turdorũ, merularum, pullorum cohortalium, hœdi, uituli, ueruecis.

OVORVM uitellus tremulorum uel ſorbilium, & gallinarum, uel phaſianorum.

PISCES ſaxatiles, trottæ.

IVRA. Ius album Galeni ex anetho, porro, ſale, oleoq; cõfectum. Nigrum ueſtrum ex pipere, gariophyllis & croco, ptiſana, & far Galeni more parata, uel cum pipere.

FRVCTVS. Piſtacia, nuclei pinei, paſſulæ, oliuæ.

OLERA. Anethum, mentha, petroſelinum, ſaluia, origanum, thymus, ſatureia, cappares.

CONDITA. Zingiber, nuces, cortices citri, chebula myrob. belirica, cotonea aromatibus odorata, perſica, armeniaca, agallochon, nux myriſtica.

MEDIOCRIA.

PANIS communis, panis ſimilagineus, panis autopyros, cũ ouis & ſaccharo confectus, panes in furno cocti, amylum.

POTVS. Vinum dulce, uinum inſipidum, commune melicratum, & quod medonem uocatis.

CARO Leporina, cuniculi, ſuis in ſyluis nutriti, anniculi bouis, columbi domeſtici.

OVA quæ ſuffocata uocantur, ſed mollia.

PISCES quos ab aſſatura nominatis porculos, parui uidelicet, ſturiones, lucij.

IVRA.

IVRA.Ius cicerum cum pipere,& braſsicæ ſemicoctæ.

FRVCTVS.Nuces regales,melopepones,caricę,pira,cotonea, auellanæ,amygdala,ceraſia auſtera,armeniaca,auſteræ palmulæ,pruna ſicca,citri cortex.

OLERA. Lactucæ,beta,cari radix,radicula,porri,cepæ, allia bis térue cocta.

MALA.

PANIS azymus calidus,nō bene coctus,ſubcinericius.Milium, panicum,legumina uniuerſa,oryza.

POTVS. Vinum nouum, craſſum,nigrum,turbidum,ceruiſia acris,ex pomis.

CARO ouis, agni,tauri, uaccæ, auium aquaticarum, pauonis, gruis,anſeris,anatis,caſeus, operaq; piſtoria cum eo parata, ut torta uocata,& id genus reliqua,cerebrum,pulmo.

OVA quæ non ſunt gallinæ uel phaſiani,quæ dura,quæ frixa.

PISCES lacuſtres, cetodes cuiuſcunq; aquæ, cammari, oſtreæ demum,teſtacea uidelicet pelle obducta.

IVRA.more ueſtro cum caſeo paratum,raparum.

FRVCTVS.Cucumeres,cucurbitæ,mala,caſtaneæ,perſica,ceraſia dulcia,mora,fraga.

OLERA.Portulaca,fungi,blitum,atriplex,ocimum,rapa. Et de generibus quidem hæc ſint dicta.

Modus uero in bonis quoq; talis eſſe debet,ut nunquā ad ſatietatem uentriculus oppleatur,nec plus ſumatur quàm concoqui commode poſsit. Erit quidem ab initio difficile hoc ad amuſsim metiri, ſed experiētia ipſa progreſſu temporis optime edocebit, ſi quotidie uidelicet paulatim quid dematur: ut ſi decem (exempli cauſa) libras inter cibum & potū ſingulo quoq; die ingerere conſueuerat,ſelibrā quotidie demat,donec ad eum modum uentum ſit,quo nullo pacto grauetur uentriculus. Cauendo etiam ſemper, ut pro cibi portione potus quoq; minuatur.Si quid uero peccatum aliquando fuerit, per ſequētis diei parſimoniā, uel totalē inediam caſtigetur.Et quia multū obeſt, etiam ſi modus ſeruetur,eſcarū uarietas,bene ſibi conſulet egregius hic uir,ſi una tantum eſca erit contentus,ita ut mane quidē iurulenta,ueſperi edat aſſata.Tempus uero,quod erat tertio loco dicendum,tantum inter priorem & ſequētem cibationem cadat,ut nō ſolum prior cibus concoctus ſit,ſed & ſi qua pituita, uel in uentriculo genita,uel ad eum ab alijs membris tranſmiſſa, uel etiam in uenis reduudet,uel cōcoquatur,uel coërceatur.Genera igitur & modus & tempus ita ſeruanda ſunt, atq; hoc pacto primus ſcopus abſoluēdus.

Secundum aggredientes, dabimus operam ut uentriculi tēperatura præternaturalis corrigatur. Naturalē enim mutare hac ætate, qua etiam in his qui biliosi natura ſunt,ſolet creſcere pituita,aut impoſsibile eſt,aut certe nō facile.Soli ergo nūc præter naturā frigiditati & humiditati intendendum, tum per ſumpta, tum per extrinſecus admota. Ex epotis tria ſummopere placent ſimplicia, & totidem compoſita. Simplicia ſunt, longum piper, gariophylli, & uocata galan-

ga. Compoſita, Diacalaminthes, dioſpoliticon, dia trion pipereon.

Sint autem ſimplicia quidem illa non adulterata, nec prę uetuſtate carioſa. Compoſita uero, Galeni more, non uulgari, parata.

Accipi autem uolo in diacalaminthe id genus, quod nunc uulgò nepitam, uoce parum ab antiqua Romana deflexa, & nonnulli cattarũ herbam uocant. Inueniendum quoq; uerum petroſelinum, quod ſcilicet in Macedonia gignitur, in monte Eſtreatico uocato, uerũq; ligyſticũ. Nam quod apud Pannones leuiſticum uocant, longe abeſt à uero. In dioſpolitico quoq; recipi debet uerum nitrum, naturale uidelicet, non quod ad tormenta nunc artificio quodam parant: ſitq; æquali reliquis, hoc eſt, cumino, piperi, & rutæ proportione, dum aluum per eum duci uolumus, ſubduplum, dum id non deſideramus. Nolim tamen horum eſſe aſsiduum uſum, ſed per certa interualla, præſertim æſtate, ne uidelicet ſiccitati, quæ & ex ætate quotidie creſcit, plus nimio adderemus. Tuæ autem prudentiæ fuerit, uſum horum modo imperare, modo interdicere, modo etiam cum roſaceo, uiolaceo, uel bugloſſaceo ſaccharo illorum uehementiam obtũdere.

Sunt quidem hæc ab antiquis quaſi per manus nobis tradita remedia. Recentiores uerò (nã neq; ipſi fraudandi ſuo honore ſunt) nouã inuenerunt conficiendorum medicaminũ uiam, quæ in morbis à frigida cauſa factis, longe ſunt alijs præſtantiora: quam non ab re, nec infeliciter, deſtillationem appellarunt. Exhalare ut ignis cogunt tenuiores, & ueluti ſpirituoſas medicamentorum partes, non ſecus ac ſolis ui à terra & aqua uapores & exhalationes in ſublime tolluntur, quæ frigiditate poſtea aëris denſiores factæ, in inferiora deſcendũt: & ſicut in uniuerſo pluuia deorſum guttatim ſtillat, ita uapores illi à medicaminibus reſoluti, in uaſis ſuperioribus partibus addẽſati, deorſum feruntur, & per roſtrum uaſis exeuntes, à ſolerti artifice colliguntur, non minori uſui futuri medicis, quàm ipſa pluuia agricultoribus. Sicuti igitur antiquiores medici atq; philoſophi, hominẽ paruum mundum uocantes, deſcenſum materiæ in cerebro aggregatæ, quando in inferiora inſtar pluuiæ tendit deſtillationem uocarũt, ita & chymici operam hanc ſuam deſtillationem nominarunt, per quam precioſiſsimos liquores colligũt, mortalib. maxime utiles. Quibus ego à multis annis citra uſus, in diuturnis morbis & ferè deſperatis inueni efficaciſsimos: è quorum numero unum hoc ſcribam, quòd in conſumenda pituita in uentriculo redundante, roborandoq; eo ne amplius eam tanta copia gignat, iudico efficaciſsimũ. Maſtiches, rhei barbarici, gariophyllorum, chebularum conditarum, ana unciã unam, madeant in lib. duabus uini antiqui odorati per tres dies, dehinc omnibus ſimul in uitreũ uas poſitis, ſecundum conſuetum modum fiat deſtillatio, liquorq; exiens in bene obturato uitreo uaſe adſeruetur, atq; ex eo duæ drachmæ, uel quod maximum ſit, quatuor, & ieiuno dentur, & potum etiam trium horarum ieiunium ſequatur: atq; hoc quidem per hyemem, per æſtatem uero ſatis erit drachmam cum ſemuncia aquæ roſaceæ ſorbuiſſe.

Extrorſum oleo uentriculus foueatur, quod fit ad hunc modum

parat

paratū: Olei omphacini librā 1.uini Cretēſis lib.s.xylobalſami,cinnamomi,cyperi,ſchœniāthos,radicis ſpicæ nardi,iridis, ana ℥.s.triduo in bene obturato uaſculo adſeruentur, quarto die claro,& leni igne in uaſe duplici tandiu bulliant,quoad uinū penitus conſumptū ſit,oleoq́;,amotis ſpeciebus,maſtiches chiæ ſub quadrupla portio liquefiat. Poterit etiā ex eiſdem ſpeciebus,maſticheq; & terebinthi reſina hærens emplaſtrū confici,ad formā eorū quæ nunc cerota uocant,quod ſupra coriū extentū uentriculi regioni tādiu hæreat,quoad arefactū per ſe cōcidat:quod iterū tertioq; ac pluries,ſi opus fuerit,renouatū,uentriculo magnū robur adijciet. Scio ego nōnullos qui imbecilliſsimo erant uentriculo,per huiuſcemodi emplaſtrorū uſum maxime adiutos.Et hactenus quidem de uentriculo.

Iecoris medicamina ferè eiuſdem generis eſſe his debent,quæ in uentriculo attulimus,uerū aliquantiſper mitiora,hoc eſt,minus calida & ſicca,tum ne ſalſedo pituitæ addatur,quam quandoq; apparuiſſe Excell.tua mihi ſignificauit,tum etiā ne bilis creſcat,quæ in articulorum doloribus ab initio admixta,maiores dolores ſolet efficere. Verēdum præterea ne eo plus quàm par eſſet calefacto,febris cōtingat.Quare quotieſcūq; colore faciei,lotio, uel alio quouis indicio impenſius calefactū eſſe iecur cognitū fuerit,per aliud medicamentum,quod modicè refrigeret,erit occurrendū,qualia potiſsimū ſunt omnia ſeridis ſiue intyborū generà,quibus & epotis & admotis,iecur ſimul & modicè refrigeſcet,& roborabitur,nec uētriculus lædetur.Multū uero cōducet,ſi chamæpitys,quæ iua uocatur,ſecū maiori minoriue portione miſceatur: hæc enim herba nō ſolum iecur iuuabit,ſed multū etiam cōducet ad articulorū dolores præcauendos.

Eupatorij uero in iecore iuuando tanta uis eſt,ut nonnulli nō eupatorium,ſed hepatorium eam uocauerint: pro quo eam nunc accipimus herbam,quæ apud nos uocatur agrimonia,cuius ego magnificum uſum in iecore iuuādo ſæpenumero expertus ſum. Non parū quoque & iecori & uentriculo cōducit,quæ fumaria,& à Græcis capnion,uulgò fumus terræ nuncupatur: ſicuti & rubia,quæ erythrodanum,& anagallis,præcipue quæ purpureum florem gerit.

Extrorſum uti poterit eodem quo & in uētriculo unguēto, cuius ſi nimium calorem ueriti fuerimus,oleo roſaceo,in quo intybi uel flores,uel folia,uel radices bullierint, eius calorem mitigabimus. Et ad iecur roborandum hæc ſufficiant.

Caput uero his præſidijs iuuandum,quæ alia epiſtola ſcripta ſunt: nec uerēda ea quæ priuatim à capite materiā educunt, ſi poſt totius corporis purgationem,ut dictum eſt,adhibeantur. Integrum enim ſemper erit,quoties plus trahere ad caput,quàm euacuare uidebuntur,purgationem totius corporis repetere. Sed & ante eorum uſum clyſmate uel balano prius materiam deorſum reuocare: uſum enim alterius horum,etiam quotidianum, multum profecturum iudico. Adhibenda etiam extrorſum capiti quæ meatus aperiēdo materiam euocent,ſimulq́; uel poſt ea,illa quæ roborent,qualia etiam à nobis alia epiſtola deſcripta ſunt. Nec ab re fuerit, ut ſemper prope nares

odorata

odorata aliqua habeat, qualia ſunt ſampſuchus, citri cortices, ladanũ, ſtyrax, roſæ, macer: poteſtq; ex omnibus, uel aliquot eorũ afformari pila, tantillo etiã moſchi, uel ambræ addito, quod in roſacea aqua reſoluatur, qua pila aptius conficietur. Hæc ſunt quæ corollarij uice ſuperiori epiſtolæ adnectenda occurrere, quibus ultimam manũ hoc die appoſui, quo nouum annũ auſpicamur: quem adeò fauſtum & felicem huic præclaro uiro auguror, ut quaſi Phœnix recuperata ſanitate, Neſtoreos annos uiuat incolumis. Quod certe futurũ non ambigo, modo iuſsis noſtris, per Excellentiam tuam præſertim moderatus, ſtare uoluerit. Cuius prudentiæ & iudicio, & hæc, & quæ alia epiſtola ſcripſimus uniuerſa, ſubmittimus. Vale uir optime. Ex Ferraria, Calend. Ianuarijs, anno ſalutis noſtræ M. D. XXXV.

EPIST. II. Ioannes Manard. Petro Carnicer, ſereniſsimi Romanorum regis medico digniſsimo S. P. D.

Examinatur primo an ſonitus auris, & deminutus auditus, ligno Indico curari poſsint. Deinde, an uinum dilutum magis caput tentet quàm purũ. Modus præterea eliciendi aquã ex herbis docetur, quæ odorẽ ſaporemq; earũ cõſeruet. Item de abſinthij uirtute: & an uinũ nouum & muſtum urinã prouocet: anq; utile ſit os eo colluere, adiecto corallorum & maſtiches puluere. Tandem de uſu Mithridatis.

NON poſſum nõ admirari ſimul & dolere, quòd adhibitis omnibus præſidijs quæ aliàs ſcripſerã, ſuperadditisq; ut ſcribis nonnullis, eiſdem adhuc ſymptomatis, ſonitus uidelicet auris, & deminuti auditus, affligaris. Altius enim fixiſſe radices morbus uidetur, qui tot, tamq; ualidis machinis nõ deijcitur. Quare neceſſariũ eſt maioribus manũ admouere: inter quæ cum lignũ ex India noſtris temporibus apportari cœptum à multis repoñatur, uim eius in peſsimo, qui noſtris etiã tẽporibus mortales inuadere occepit, morbo Gallico uocato expertis, nõ ab re dubitas an poſsit in tuis quoq; caſibus cõuenire, meamq; in hoc quæris ſententiã, quã tibi breuibus, quantũ potero, uerbis abſoluã. Ego dum illius ligni odorẽ ſaporemq; cõſidero, necnõ effectus qui ipſius decocto ebibito, in corpore aperte ſequuntur, intueor, nihil in eo inuenio per quod credi debeat, maiorẽ habiturũ uim in tuis ſymptomatibus amouendis, quàm ea medicamina quæ iam te expertũ ſcribis, & alia id genus quæ in huiuſcemodi capitis affectibus à medicis cõmẽdãtur. Neq; enim pipere, gariophyllis, myriſtica nuce, ſed nec ſerpyllo, ſampſucho, nepita, odoratius. Non etiã ſapore acriore quàm illa pſentitur. Quòd ſi quis ad occultas uires, cõmune medicorũ aſylum cõfugiat, nõ potẽtius inueniet quàm ſcammoniũ, colocynthin, & utrũq; ueratrũ, quæ in euacuãdis à toto corpore humoribus ſunt efficaciſsima: cũ lignũ hoc conſueto more ebibitũ, paucis admodũ uentrẽ, & his quidem leniter ſubducat, non uomitũ prouocet, nõ lotiũ multũ, aut ſudorẽ eliciat: nec uerisimile

etiam

etiam ſit,ut in occulta faciēda,quā uocāt,difflatione,maioris, quàm noſtratia medicamēta à medicis in ea re cōmēdata,ſit efficaciȩ.Diceret ſtatim quiſpiā: Si quæ ſcribis uera ſunt,undenā fit ut peſsima ulcera,& artuū uehemētiſsimi dolores,quæ per cōſueta medicamina ſanari nō poterāt,per huius potū ſint ad ſanitatē perfecte redacta?Dicere poſſum cū multis, beneficia hæc nō tam uiribus ligni proprijs, quàm ex parciſsimo uictu quo quadraginta diebus utūtur,atq; præeuntibus potū eius purgationibus,cōtingere. Sed ut demus, adſtrictoria,& modice exiccāte eius ui fieri,ut ulceribus ſanādis cōducat: atq; calore tenuitateq; partiū,ut craſsiores humores artus obſidentes attenuet, & per ſudorem urinamq; ducat:nō propterea ſequitur quòd flatus uaporoſos,uel uapores flatuoſos,per cerebri meatus,arterias, uenas ac neruos delatos, diſcutere magis ualeat quàm cepe, ſulphur,nitrū,atq; id genus plurima intra auriū meatus iniecta, uel extrinſecus ſuturis caluæ admota.Nec hæc dixerim,quaſi honorem tam ſancti ligni eleuaturus,ſed antiquioribus medicinis patrocinaturus,quas putē tenui adeò uictu utentibus,quali ligni potores utūtur, nō minus,niſi fortè maius emolumēti allaturas.Sanaui ego non ſemel,Deo iuuāte,fiſtulas,maligniora q; alia ulcera, ſolis potionibus ex noſtratibus herbis cōcinnatis,nullo ſuper dato ulceri medicamine,præter ſola braſsicæ folia.Sicuti dolores quoq; articulorū inueteratos,crebris tantū purgationibus, & quarundam herbarū decocto potui dato,parū tamen mutato uictu quo ſani utūtur. Quæ auxilia ſi quis tenui illi uictui coniunxerit, fortè nō minus cum his proficiet, quàm cū ligni illius iure.Quicquid uero in hac re ſtatuatur, non uideo potum eius,præcedentibus & comitātibus cōgruis purgationibus,atq; tenui uictu,poſſe affectibus tuis obeſſe,ſed iuuaturū potius confido & ſpero.Et hæc de ligno Indico ſatis ſuperq; ſint dicta, iam ad abſoluenda reliqua quæ petis accingamur.

Inter ea primo occurrit quȩſtio de uino,de quo duo quæris:unū, an cerebro tuo magis cōducat merū,quàm dilutū: alterū,quod à primo pendet, uel potius primum ab eo,an dilutū magis caput tentet inebriētque,quàm purū.Vt igitur à ſecūdo incipiā,in primis aduertendum,diluēdi uini uſum ante Homeri tempora docuiſſe Staphilum,fuiſſeq; adeò cōmunē,ut Greci ab ipſa mixtione,uinū craſin uocarint.Varius tamen fuit miſcendi modus, ueluti celebre illud carmen oſtendit,à quibuſdam in Latinā linguā ſic tranſlatū:Aut quinq; bibe,aut treis,aut ne quatuor.cúius ſenſus ſecūdum aliquos eſt, aut in duas uini partes quinque aquæ addendas,aut uni tres,non autem quatuor,quia hæc mixtio & uoluptatē uino adimat,& ſalubritatem. Quā tamen putarim Galenū tunc trāſgreſſum,cū uinū ægroto propināti,alius qui fortè aderat medicus,ridendo dixit, Vinū hic uidet, non bibit.Plutarchus alio modo id carmen interpretatur, ut ſcilicet tres in eo tangātur mixtionis modi,tribus muſicalibus cōſonātijs ſimiles,hemiolia uidelicet in primo,trib⁹ aquæ partibus addēdo duas uini,tunc enim aqua ad uinū proportionē ſeſquialterā habebit.In ſecūdo diapaſon,uni uini parti duas addēdo aquæ.In tertio,ex tribus

aquæ

aquæ partibus & una uini, eam conſonantiã naſci, quam diateſſaron uocãt. Quæ licet in carmine reprobetur, Heſiodo tamẽ placuit, atq; nõnullis qui eam congruere Dialecticis diſputaturis dicunt, atq; his qui iuri dicundo præſunt. Nemo igitur ambiget, tantum aquæ uino miſceri poſſe, ut ab eo auferat omnẽ qualitatẽ, quæ caput tentare ſolet, uel ebrietatẽ afferre: ſicuti & tam exiguum, ut ſua tenuitate faciat uinũm magis ſubeundo & penetrãdo, caput impenſius lędere: quod uinũ Ariſtot. in problematibus, ἀκρατήστερον dixit: & Theodorus, modo dilutiuſculũ, modo meracius uertit. Inuenio & aliam mixtionem apud antiquos, quã etiã Hippoc. tangit in Aphoriſ. ubi ait, uinũ æqua le æquali epotũ, ſanare anxietudinẽ, oſcitationẽ & horrorem, uino uidelicet calore ſuo humiditates, quas uel uẽtriculi tunicæ imbibũt, uel muſculi continent, uel per cutem ferũtur, diſſoluente ac ſeparan te: aqua uero pellente & euacuante, & præter hoc uini immoderatas uires coërcente, niſi extremẽ potẽtes exiſtant: quæ tamen, utrouis modo carmine intellecto, etiã ſi uinũ generoſiſsimũ ſit, quale nunc Creticũ malluaſiũ, quaſi monobaſites uocatũ, ita reprimẽtur, ut uix inuenias hominem qui ex modico eius potu ebrietatẽ incurrat. At ſi quis ordinem miſtionis uerterit, ad quem modum excellens quidã Germanus intellexiſſe prouerbium uidetur, ut ſcilicet maior modus in uino, minor in aqua intelligatur, ac quinque uini partibus aquæ duæ adijciãtur, uel tribus aut quatuor una: dilutũ hoc pacto Creticũ uinũ magis inebriare putauerim, quàm merũ, multoq; magis, ſi maiore adhuc proportione quàm quincupla, uinũ aquã ſuperauerit. Verum cum nõ pauciora, quàm mixtionũ quę in uſu ſunt, uinorum ſint genera, atq; inter ea infima quædam inueniantur, parũ ab aquæ omphacijq; natura recedentia, propterea nulla certa dari poteſt mixtionis regula, ſed ita quiſq; longo uſu edoctus, metiri ſibi modum aquę debet, ut uini & aquæ nocumenta deuitet, & emolumentis fruatur. Ego autẽ, ut iam aliam partem tuæ petitionis abſoluam, putarim mixtionem illam quam Hippoc. in anxietudine, horrore, & oſcitatione commendauit, ſi uinũ inter Viennenſia non primæ notæ ſit, tuis affectibus magno uſui futuram. Meam hanc de uinis longiorem diſputationem ſcio excuſabis, ſi ætatem & Galenicam doctrinã, quam potiſsimum ſequor, conſideraueris: cogitaueriſq; præterea, me eo tem pore hæc ſcripſiſſe, quo ſolent noſtri fœcũdiores calices abſq; omni mixtione ingurgitare, eo uidelicet Martis die, quem quadrageſimale ſequitur ieiuniũ, à ſanctis patribus ad retũdenda cõcupiſcilis animi noſtri partis irritamenta inſtitutum.

Eraſ. in Chiliad. prouerb. Aut quinque bibe &c.

Quæris præterea, ut te doceam modum eliciendi aquã ex abſinthio, quæ propriũ odorem ſaporemq; referuet: in qua re ego longo tempore ideo laboraui, quòd ſciebã medicinarũ uires ordinẽ quendam inter ſeſe habere, adeò ut ſecũdæ ſine primis nõ poſſent cõſiſtere, nec tertiæ abſq; ſecundis: & cum ex qualitatibus ſequantur operationes, nõ poſſe ipſas cõſiſtere ſublatis qualitatibus. Quare à primis qualitatibus uidebã omnes naſci operationes, præter illas quas à tota ſubſtantia fieri dicimus, quæ ſolo uſu experientiaq; diſcuntur.

Qualitates

Qualitates autem primæ licet uia quadã regia & certo tactu dignoſcantur, plurimũ tamẽ ad eorũ notitiã cõferre didicerã ſapores, atq; poſt eos odores: itaq; cum illis cõnecti, ut his mutatis, mutari etiam primas qualitates, atque ut ſequens eſt, ſecundas & tertias, eſſet neceſſarium. Cũ igitur in multis aquis per chymicam artem ab herbis extractis, uiderem ſapores diſsimiles, quandoque etiam cõtrarios, non poteram credere, uires & operationes in ipſis remanere, quæ erant in toto compoſito: eas uero præcipue mutari, quæ per ſapores & odores, & contingebãt, & agnoſcebantur. Atque ut ſtemus in abſinthio, cum in ipſa herba tres agnoſcerem ſapores, acrem uidelicet, adſtringentem, & amarum: in aqua uero eius leuem tantum, ac ueluti fatuam dulcedinem: cogebar credere, ſimul cum tribus illis saporib. uires quæ per illos uel conſtabant, uel indicabantur, in uaſis fundo ſimul cum fæculenta parte remanſiſſe. Vnde cœpi laborare, atq; amicos qui in arte chymica diutius uerſati fuerant conſulere, an aliquo ingenio fieri poſſet, ut ſimul cum aquis ipſis, ſapores & odores rerum elicerentur. Cum uero multos modos tentaſſem, duos tandẽ inueni, per quos id quod quærebam facile ſequebatur: qui modi accepti à duobus illis ſunt, quorum communis ubique eſt conſuetudo. Vel enim per calefactam & ueluti ignitam fornaculam, fundo uaſis inflãmato, cogunt uapores ſuſtolli: uel per aquã in maiori uaſe ebullientem, & ipſum uaſis fundum cõtingẽtẽ: quem modũ licet Gale. agnouerit, neſciuit tamen ad hunc uſum applicare, cõtentus olea, unguenta, & quandoq; potiones duplici illo uaſe præparare. Vterq; autẽ horum modorũ in hoc conuenit, quòd nimia caloris uiolẽtia, eas tantum partes rei aſcẽdere cogit, quæ ad aſcẽdendũ ſunt magis idoneæ, quales ſunt aqueæ & aëreæ. Sed his ob immodicũ aſsiduũq; calorem euaneſcẽtibus, ſolæ aqueæ per roſtrũ uaſis deſcẽdẽtes colliguntur. Segregationis itaq; huius aqueæ partis ab alijs cauſam eſſe cognoſcens caloris uehementiam, quæ per utrunq; modum cõtingebat, dedi operam ut nec ipſa fornax ignita in primo modo, nec ebulliẽs aqua in ſecundo, fundũ uaſis attingeret, cõſtructo oblongo inſtar uacuæ colũnæ alio uaſe, cuius ima pars fornacẽ uel aquã bullientem attingeret, ſuprema uas in quo ponuntur herbæ reciperet, ita omnib. rimis obturatis, ut nõ eſſet tranſpirationi locus: ſic enim fieri putabã, ut miti aëris calore, per colũnare uas ſuperius delato, aquã elicerem, quæ omniũ partiũ uires aliquo pacto in ſe colligeret. Elegi autẽ modũ illum qui per aquæ uapores fit, quos humiditate illa uaporoſa mitius agere putabam, & quo in Germania ante aliquot annos, nonnullos uſos intelligebam: quę res cũ ex uoto ſucceſsiſſet, aliam aggredi non curaui. Scio tamen aliquos id tentaſſe, & pariter quòd deſiderabant aſſecutos, fabricata ampla fornace, quæ plura in ſe uaſa poſſet accipere.

Habes igitur id quod ſecundo loco petebas, ex quibus nõ difficile erit ſoluere alia quæ circa abſinthiũ tibi occurrerint dubitãda. Adſtrictoriã enim uim, quæ in eo plurima eſt, habet abſinthiũ, ut uentriculum roboret: quã uim cum & uino & aquæ in qua maduerit, uel

bullierit attribuat, nō eſt mirum, ſi & hæc idem facere poſſunt, atq; è contrario nemo mirari debet, ſi id non poteſt ſuccus, à quo terreæ partes, in quibus adſtrictoria uis ſita eſt, ſeparatæ ſunt, amaritudine quaſi ſola in ſucco remanente, uentriculo infeſta. Ex hoc autem fundamento poteſt Auicenna defendi, ſi, quemadmodum alijs quoq; in locis ſuæ medicinæ, per ſuccum aquam intellexit, in qua coma eius maduerit: quod certe uel ex eo conſtare poteſt, quòd inferius ſuccū eſſe malum ſtomacho affirmauit. Nō enim adeò cæcus putādus eſt, ut in paucis uerbis repugnātia ſcripſerit, præſertim cum uideamus apud Dioſc. quem ipſe in eo loco eſt ſequutus, utrunq; legi. Cum enim laudaſſet ipſum in doloribus uentriculi, & inappetentia, in fine capitis ſuccum malum eſſe ſtomacho ait, & capitis dolorem facere. Quæ autem de decocto, atq; aqua in qua maduerit dicta ſunt, de ſyrupo quoq; ſunt intelligenda, qui ex eiſdem paratur. Præſtat tamen ſyrupus in hoc, quòd pituitam in ſtomacho nutrientibus non aduerſatur: quod ſola illa faciunt, quæ adſtringendi ui eam inibi affigunt, & quaſi adglutinant, quàm ſyrupus detergendi ui à melle acquiſita, à tunicarum adeſu ſubmouet. Carere etiam abſinthites uinum ea noxa credi debet, præſertim ſi ex aliquo uino paretur, quod adſtringendi ui uel penitus careat, uel eam habeat perexiguā, qualia ſunt in Pannonia, Sirmica, cum magno Chriſtianorū dedecore à Turcis occupata. Ex quibus uinum paratum, tantū abeſt ut pituitā aceruatā in uētriculo habentes lædat, ut magnopere iuuet, quod ego in ſexcentis expertus ſum. Mea igitur de abſinthio ſententia hæc eſt, ipſum totū quomodolibet epotum, uētriculū roborare, bilem per uentrē & urinam prouocare, nō habere tamen tantā uim ut pituitam uentriculo hærentē, uel etiā eidem innatantē, abſq; alterius rei adminiculo ualeat expurgare, ſed cōtrà potius ineptiorem reddit euacuationi. Mixtum uero melli, aut uino, aut utriq;, hoc eſt, mulſo, adepta detergēdi ui, pituitoſos quoq; iuuare. Succum, ceu adempta ab eo adſtringendi facultate, ſtomachum primo, dehinc communicata etiam capiti noxa, caput lædere.

Quæris poſtea de ipſo ſeorſum uino nonnulla, an ſcilicet nouum & muſtum urinā prouocet: an ſit utile os eo colluere, adiecto corallorum & maſtiches puluere. Facit primā dubitationē Dioſc. & Galeni apparens repugnātia. Dioſco. ſiquidem lib. 5. cap. de uini qualitate ex ætate, malis quæ nouū facit, hoc adnectit iuuamentum, quòd urinam ciet. Galenus uero 5. ſalubriū, nouella uina ait, nec diſtributionem nutrimenti in corpus facere, nec urinas mouere. Dicere hic poſſumus, id quod & tu aduertiſti, non de omnibus nouellis uinis hoc ſcripſiſſe Gale. ſed de Tiburtino tantum & Signino Italicis. Aliqua enim noua urinam mouere, in noſtris nos quotidie experimur, præſertim in his quæ Albana uocamus. Non prætereundum tamen, quod & in epiſtola quadam ad excellentiſsimum medicum Sanium aliàs ſcripſi, non omnia quæ epota urinam copioſiorem reddūt, uerè diuretica dici poſſe (ſic enim & aqua ipſa diuretica uocaretur) ſed ea uerè eſſe diuretica, quæ caloris ſui excellentia, atq; quadam acritudine,

tudine,id quod eſt aquoſum in ſanguine,à craſsiore parte ſegregāt, atq; ſecernunt:quam quidem tenuiorē partem renes trahētes,ad ueſicam mittunt,& ſic urina maiore copia aggregatur:quā uim habēt, pręcipue inter uina,ea quæ antiqua ſunt,utpote ad tertiam calefaciēdi ordinem eleuata.Vina uero parū ab aquæ natura recedentia, ipſa potius per ſeipſa,urina fiunt, quàm quòd à ſanguine illam eliciant. Et quod de uino nouo dictum eſt,de muſto quoq; intelligēdum, habita tamen ipſius in ſeipſo,pro craſsitie uidelicet,turbulentia, atque cuiuſq; propria ui,ſed & fæculentæ partis conſideratione:ut mirari nemo debeat,utranq; uim,ſiſtendi uidelicet & prouocandi lotium, ab Arnaldo,non uſquequaq; aſpernando medico, muſto adſcribi. In tanta igitur muſti & uinorum uarietate,damnari abſolute nō debet,qui ſingulo quoq; mane os uino abluit,præſertim magna exiſtēte inter ipſa quoq; capita differentia.Colluere quidem, niſi hyems eſt,os aqua frigida docet Celſus:quod tamen tutum non uidetur ei qui imbecille caput habet,ob frigiditatem,ſed tutius id uidetur facturus cum uino,uel diluto,uel parū ab aquæ natura remoto.Si quis uero robuſto ſit capite,nec uehementius aut calido aut ſicco,hic nobili uino non ſolum tutò,ſed cum magno quoq; emolumēto uti poterit,præſertim ſi id longo tēpore abſque noxa fecerit,ſecumq; miſcuerit:quod nobilis ille de quo ſcribis facit,corallium & maſtichen adijciendo.

Mithridati uſum de quo ultimo loco quæris,tantū abeſt ut in omni ætate & tēperatura probem,ut pueris,& bilioſis omnibus,æſtate præſertim,nocuum putem,etiā ſi bene paratū eſſet:quod ſuperiore tempore fieri nō poſſe,in epiſtola quadā ad Caballū medicū oſtēdi.An uero delatis in Italiam nōnullis,quibus patres noſtri carebāt, bene nunc parari poſsit,nondū cōpertum habeo, cum multa adhuc deſideremus quæ in eo recipi deberent,repugnantibus etiam Venetis quibuſdam medicis,qui propriam ignorantiam tueri quàm deprecari malunt. Hæc ſunt quæ mihi alioqui imbecilli & occupato occurrerunt tuis petitionibus reſpondenda:quæ qualiacunq; ſunt, pro tua in me beneuolentia boni conſules,meque,ut ſoles, amabis. Ex Ferraria, X V. Calend. Apriles, M. D. XXXV.

EPIST. III. Pro uiro quodam præclaro, uiſione corrupta laborante.

PRæclariſsimi huius uiri affectio,ut ex his quæ retulit excell.tua cōprehendo,eſt uiſio corrupta: uidet enim circūuolātes muſcas,atq; alia id genus, quæ uidenda nō eſſent,quādo nō adſint.Eſt ergo ſymptoma, quod corruptio à Gal.uocatur.Quare cōſiderādū eſt primo cuius morbi ſit ſymptoma,& quęnā eius morbi cauſa,deinde morb⁹ ille cuius ſit mēbri:his enim ignoratis,ſcopi ſeu curatiuę intētiones inueniri nō poſſunt.Dico igitur morbum à quo hæc corrupta operatio immediate procedit,eſſe morbū in uia,p quā & uiſiui ſpirit⁹,& ſpecies rerum uiſarum pertranſeunt.Protenditur autem hæc uia ab

extima oculi tunica,per reliquas tunicas & humores omnes, uiſualesq; neruos,& totũ ſpatium quod inter oculum & ſedem primarij ſenſus mediat.Cauſa uero eius ſunt fumi has uias obſtruentes,atque motu quodam inordinato pererrãtes,quorum ſpecies ſenſui occurrens,id facit uideri exterius,quod fit interius. Sed quoniam fumus neceſſariò ex aliquo corpore eleuatur,quod etiã corpus oportet alicubi ſedem habere,adhuc perſcrutandũ,quódnam ſit huius corpus, & in qua parte locatum.Verum cũ color earum rerũ quę apparent niger ſit,ut Excell.tua teſtatur,nõ eſt dubitandũ quin humor à quo eleuãtur fumi,niger & ipſe ſit,& ex eo genere quod nigra bilis dicitur. Cũ hæc pręterea páſsio cõtinua ſit,nec uno magis quàm alio tempore contingat,ſequitur materiam hanc in capite contineri,nec ab alio membro fumos iſtos ad caput mitti.Ex quibus demũ & aliud liquet quod perquirẽdum propoſueramus,cuius uidelicet membri ſit hæc paſsio:nõ enim dubiũ eſt quin capitis ſit propria.Sed cũ plures eius partes ſint,adhuc dubitare cõtingit quæ pars lædatur:nec ambigendum quòd ſit illius partis cuius eſt uiſio.Tantũ ergo contingit dubitare de parte læſa,quantũ de parte in qua fit uiſio,quam aliqui pupillã,alij coniunctionem neruorum,quos opticos,hoc eſt,uiſiuos uocãt,alij cryſtalloidem putant.Nos ex Gal.ſentẽtia tenemus primum ſenſum in cerebro,nec in primis uentriculis,ut qui,ipſo teſte, nulla pollent nobilitate,ſed uel in medio,uel in poſtremo,ubi & imaginationis & memoriæ operationes perficiuntur, & quinq; exteriores ſenſus ueluti à regia & principiũ capiunt & perfectionem. Nõ negamus tamen oculũ quoq; ipſum eſſe uiſionis inſtrumentũ,eo uidelicet modo,quo apparitores & nuncij qui ad iudicẽ ſceleratos homines ducunt,ſeruire iudicio dicũtur, utpote ſine quorũ opera iudiciũ fieri nõ poſſet.Non totum tamen oculum huic muneri æquè conducere,ſed eã præcipue partem quam cryſtalloidem uocãt, cui cæteræ oculi partes, Gal.teſte,famulãtur.Erit ergo læſio hæc cryſtalloidi primiq; ſenſus ſedi cõmunis.Si quis uero quæreret à me, cuius ſit illa operatio quæ corrumpitur:dicerem quòd potius impeditur operatio ſenſus communis, quàm oculi: ſiquidem oculus ſuſcipit rei ſpeciem prout eſt: ſenſus uero cõmunis in hoc fallitur,quòd rem,cuius ſimilitudo per oculum offertur, putat extra oculum eſſe, cum ſit interius:& propterea puto antiquos huic affectui imaginationis nomẽ indidiſſe.Operatio uero uiſus ideo corrupta eſt,quoniam nõ debet uidere,ſeu ſpeciẽ recipere rerũ quæ intrã ſunt,ſed earũ tantũ quæ extrinſecus occurrunt.Vix etiã fieri poteſt,quin ex huiuſmodi fumis impedimentũ aliquod uiſioni cæterarũ rerum præſtetur.Multa addi poſſent ad theoricẽ ſpectãtia,ſed hæc ſatis ſint ad curatiuas intentiones inueſtigandas.Reſoluendo enim cauſam ſymptomatis huius inuenimus,quæ ut ultimo nobis occurrit in cõſideratiõe,ita primo ei intendere debemus in opere. Occurrebat enim primo uiſio corrupta,quã & pręclariſsimus hic uir,& nos amouere deſideramus. Abijci ea nõ poteſt,niſi ægritudo à qua fit,hoc eſt,obſtructio,abijciatur.Obſtructio remoueri nõ poteſt,eius cauſa perſeuerante,hoc eſt,

fumo

fumo ipſo: qui tolli quoq; non ualet, niſi auferatur nigra bilis, à qua eleuatur. Primo ergo uacuanda hæc eſt. Secundo diſſoluendus fumus. Tertio & cerebrum & oculus roborãda ſunt, & tota illa regio; ne humorem uaporemq; de cætero ſuſcipiant: enitendumq; ſemper ne niger ille humor uel abũdet in corpore, uel ad ſuperiora feratur.

Vacuatio igitur optime fiet per uenæ ſectionem. Sed quoniã tempus nunc minime ad id idoneum eſt, differre ſatius eſt uſq; ad ſecundum quadrã lunæ Februarij. Eo igitur tempore ſecetur uena cubiti exterior, quam capitalẽ uocant, & extrahantur unciæ tres ſanguinis, qui diligenter conſideretur: & ſi niger craſſuſq; ſit, fluere ſinatur ad uncias nouem uſque, uel lib. in totum unã, ſecundum præſentis medici iudicium. Facta uero interpolatione unius uel duorum dierum, aperiantur uenę quæ ſunt poſt aures, ſi fieri poteſt: ſi non, ſanguiſugæ eiſdem locis applicentur, ſinanturq; ſugere donec per ſe cadant, poſtq; earum caſum ſanguis fluere permittatur, donec ex ſingula aure binæ effluxerint unciæ. Interim uero, hoc eſt, ante phlebotomiæ tẽpus, tertia quaq; uel quarta nocte tribus horis poſt exiguã cœnã, capiat pilulã factam ex ſcrupulo pulueris hieræ Archigenis, quę cum decoctione ſtœchados & ſampſuchi formetur. Noctibus uero quibus catapotium non accipit, comedat eadem hora nucem myriſticã, hoc eſt, moſchatam conditam: quam ſi habere nõ poteſt, nucis ipſius nõ conditæ fruſtum maſticet, & deglutiat. Facta uenæ ſectione, & hirudinibus, ut ſuprà diximus, adhibitis, bibat octo horis à cœna hanc potionẽ: Syrupi de ſtœchados cõpleti, oxymelitis ſimplicis ana ℥. i. aquæ in qua ſampſuchus decocta ſit, tres unciæ: miſceantur hæc in unicem, beneq; uſitato modo excolentur, atq; cum nuce moſchata odoratã reddãtur. Qua potione ter bibita, mutatio fiat oxymelitis ſimplicis ad compoſitũ, & iterũ ter bibatur, rurſuſq; ad oxymel ſcilliticum fiat permutatio, alijs nõ mutatis, & ter quoq; bibatur. Manè uero decimæ diei capiat drachmam ſuperiorem pilularũ, ex qua tres formẽtur. Sequenti die accipiat boni mithriditati auellanæ magnitudinẽ, & eodẽ modo duobus ſequentibus diebus: quibus peractis, iam ad particularem euacuationẽ accedendũ erit. Naribus igitur inijciatur ieiuno tres guttæ ſucci radicũ betæ, uel cyclaminis, uel ſampſuchi, uel anagallidis, uel cucumeris ſylueſtris: ſint autẽ omnia tepida, uel maſticet unã ex hiſce pilulis: Nucis moſchatæ ʒ. i. zingiberis ſcrupulos duos, maſtiches drachmas quinq;: liquefiat maſtiche, & alia bene conterantur, & cũ eo pilulæ quinq; formentur. Vel ſi quando pilulas non habet, uel maſtiche ipſa per ſe, uel paſſulæ cũ pipere mãdentur.

Peractis his, adhibitaq; bona uictus ratione iuxta ea quæ inferius dicturi ſumus, ſatis puto completum id erit quod primo intendebamus, hoc eſt, humoris à quo fumus eleuatur uacuatio: bonaq; pars ſecundi, id eſt, fumi ipſius reſolutio: ſi quid tamen adhuc ſuperfluerit, erit per hæc ingenia diſcutiẽdum. Caput in futurarum maxime loco, puluere hoc bene ieiuno ſtomacho perfricetur: Nucis moſchatę, gariophyllorum ana drachmæ pondus, trium piperum ana ſcrupulum. Pila inter hæc aſsidue odoretur, Maioranæ, fœniculi ana ſemũ

ciam, nucis moſchatæ, gariophyllorum ana drachmam unam, laſerpitij, benzoi ſemidrachmam, moſchi ſcrupulum, cũ mucilagine, tragacanthi facta cum aqua roſata, in qua diſſolutus ſit moſchus, formetur pila.

Oleum uero hoc tepidum crebrò auribus inſtilletur. Amygdalæ amarę decoriatæ in uaſculo in quo moſchus recõditur, tandiu bene clauſæ teneantur, donec moſchi odorem bene imbiberint, ex hisq; oleum iuxta conſuetum modum extrahatur.

Oculi uero & tota frons uino albo in quo roſmarinus bullierit, quouis mane abluãtur. Quod ſi fortè uini odorẽ abhorreat, ex aqua roriſmarini per uas duplex, id eſt, modo quem per balneum Mariæ uocant, deſtillata eodem modo ablutio fiat: in qua deſtillatione roſtrum uaſis in quo herba eſt, cum ſuſcipiente ita conglutinandum, ut exhalare uaporis nulla portio poſsit.

Caput ſingulo mane abluatur lixiuio facto ex cinere iuniperi, in quo lauri folia, ſampſuchus & ſenę folliculi bullierint, guttaq; eius in loco futurarum recipiatur, poſtq; ablutionem oleo nucis moſchatæ chymice facto inungatur. Silere mõtano ſaccharo leuiter cooperto, ſingulo quoq; die utatur: uel ſi id abhorreat, ſemine fœniculi Africani eodẽ modo utatur. Quòd ſi omnia hæc parũ contulerint, cataplaſma ſinapiſminũ proræ capitis applicetur, & per tres horas ieiuno ſtomacho quotidie teneatur, uteriq; opobalſami & recentis guttula oculis inſtilletur. Verum ab adulterino & factitio, olfactu cognoſcitur, quem ſyncerum, non ſubacidum habet: & guſtu, quoniam aſtringit, & quadantenus remordet: & præterea quia lac coagulat, celeriterq; in aqua ſubſidet: & quòd gutta laneæ ueſti inſperſa, ablutaq;, nullam maculam dimittit.

Opobalſamũ uerum quomodo ab adultero dignoſcatur

At ſi cum his omnibus parũ profecerit, ſetanea chordula iuxta cõſuetũ chirurgis modum intra occiput inſuatur: & ſi neceſſe fuerit, demũ locus cõiunctionis futurarũ anteriorũ auro ignito aduratur, & uſtionis locus per quadraginta dies plus minus, poſt cruſtæ amotionem apertus teneatur. Ceſſante in totũ ſymptomate, non minor nobis ſuccedit labor tuendi, uidelicet id quod partũ erit: quod certe nãciſcemur, tũ congrua uictus ratione, tum uacuatione, diſtractioneq;, ac poſtremo cerebri roboratione. Primũ pauló infrà docebimus, Vacuationẽ per ſectionẽ mediæ uenæ cubiti, quam cõmunem uocãt, factam, poſt autumnale æquinoctiũ, in quibus eadẽ ſeruari uolumus, quæ ſuprà in uernali docuimus. Creber quoq; uſus harum pilularum omni tẽpore, prętérquã in magno ęſtu, erit utiliſsimus. Accipe aloës hepatici, rheu barbarici electi, epithymi orientalis, ana binas drachmas, uini elleboritis uncias duas: miſceãtur inuicẽ in uaſe uitreato, ſæpe cõmouendo cũ fœniculi caule, & in ſole permittãtur, donec uinũ in totũ cõſumptũ ſit, fiantq; pilulæ magnæ. Vinũ uero elleborite prædictũ ſic fiat: Recipiãtur uini Cretici, uel alterius conſimilis, non dulcis, uncię tres, ellebori nigri oriẽtalis, ſeminũ fœniculi ana drachmas duas: bulliant parũ, poſtea ab igne amoueantur, & per horas decẽ in uino dimittãtur, deinde elleborus & fœniculi abijciãtur. Valẽt

autem

autem hæ pilulæ nõ ſolum ad præſeruandũ,ſed etiam curationi non parũ conferunt,ſi ſæpe à dormituro una uel duæ deglutiantur. Diſtractio per frictiões, cucurbitulas,ligaturas,aliaq; id genus aſsiduè molienda.Summè uero conduceret uacuatio ſanguinis per ani uenas,ut quæ ſimul uacuant & diſtrahũt.Et propterea ſi quo in loco adeſt tumor uenæ,ille uel hirudinibus,uel alio ingenio eſt aperiẽdus.

Roborabitur prçterea cerebrũ ex multis quæ ſuprà dicta ſunt:ſed efficaciſsima ad id eſſet uera acorus cõdita.Vera dico,quoniã hæc q̃ apud nos pro acoro utũtur,alia potius res eſt quàm acorus.Vera ſiquidẽ acorus folio eſt iridis,uerũ anguſtiore & lõgiore pediculo,radice nõ diſsimili,nõ recta,& cõplicata,colore ſubalba,uel,ut ait Plinius,nigra,& minus quàm iridis uenoſa,ſapore acri,odore nõ inſuaui.Vulgaris uero hæc,quanq̃ folio ab iride penitus nõ abhorreat,radice tamẽ eſt lõge diſsimili,odorẽ quoq; inſuauem omnino,uel potius fœtidũ habens.Alijs uero cõditionibus in totũ caret.Vtendũ autem potius cõſulo radice quæ calamus aromaticus falſò dicitur,quoniã uel uera acorus eſt,uel ei uiribꝰ nõ diſſimilis.Macer quoq;,quod uulgò macis uocatur,& odoratũ,& maſticatũ,& capite ex puluiſculo eius perfricato,optime ad idẽ cõducet.Proderit & myrobalanus cõdita,& napi melle conditi,puluere gariophyllorũ inſperſo.Sed & zingiber conditũ hyemis tempore,fœniculi quoq;,& præcipue oriẽtalis ſemina ſaccharo ſecundũ cõmunẽ modũ operta.Proderit & ſeſeli ſemen,uulgò ſiler montanũ uocatum,ad eundem modũ paratũ.

Sed quoniam cuncta quæ diximus parũ prodeſſent,niſi uictus ratio recte inſtitueretur,ideo hanc quoq; breuiter ſubiungere neceſſe eſt.Aërem ergo quantũ fieri poteſt temperatũ habitet,& ab omni exceſſu remotũ:& ſi quã in partem declinet,uergat potius ad tenuem quàm ad craſſum,& calidũ quàm frigidum.Fugiendus omnium uehementium uentorũ perflatus,ſed præſertim auſtri,puluiſq; uel ab illorũ uehementia,uel aliter excitatus.Nocturnuſq; aër,& præcipue ſub lunæ radijs,mora in ſole,quantum fieri poteſt, dimittenda. Igni quoq; magno,& prçſertim ubi adſit fumus,propinquare non debet: neq; in hypocauſtis,cubilibúſue ſupra modũ calefactis degere.Odores uehementes,ſuffimentorũ præcipue odio habeat: odore tamen modico per interualla uti poteſt. Exercitio quotidie utatur,ſed ſtomacho uacuo,& quo inferiores corporis partes potius quàm ſuperiores moueãtur.Cauere autem debet nõ ſolũ à uelocibus motibus,ſed etiã ab aſpectu rei quæ uelociter,uel in gyrũ moueatur, imò à cuiuſlibet rei,prçſertim lucidæ,longo aſpectu.Virides autẽ res crebrò reſpiciat.Nõ cantet alta uoce,nõ clamet nõ minutas ac tenues literas legat.Vehementes ſonos ac ſtrepitus quantum poteſt effugiat. Cõcubitus,cibus,potus,ſomnus,omnia ſint moderata.Irã atque fletum,riſumq; immodicum,ueluti capitales hoſtes euitet. Cibis boni ſucci & facilis concoctionis moderate utatur.Pane utatur autopyro potius quàm ſimilagineo , id eſt, non ex puriſsima farina,ſed ex ea in qua utriculi aliqua portio remanſerit , confecto beneq; fermentato,& modice ſalito,additis etiam unà cum ſale fœniculi ſe-

minibus. Carnibus igitur phaſianorum, perdicum, gallinarũ, & capo num, columborum iuuenibus, & paruarum auicularum, præcipue au tem turtures conueniunt.

Ex quadrupedib⁹ uero hœdinis, uitulinis, ueruecinis, aſsiſq; poti⁹ quàm elixis: cæteras euitet. Piſces omnes præterquam petrinos di- mittat, qui etiam fœniculi ſeminibus & pipere condiantur. Ouis pręterquã ſorbilibus & recentibus nõ utatur. Caſeus omnis, creberque braſsicarũ ac lactucarũ uſus, & demũ quæcunq; replere turbulentis uaporibus caput poſſunt, euitentur. Ex Ferraria.

EPIST. IIII. Pro reuerendiſsimo D. Cracouienſi epiſcopo febre tertiana laborante.

CVM totum illud tempus, quod publicis lectionibus, ægrotãtibusq;, qui tum in hac ciuitate, tum ex circunſtãtibus locis meã opẽ quotidie implorãt, ſuffurari po terã, in cõſulendo D. T. Reuerend. pro uictus ratione expẽderẽ, nouus me nũcius cũ duabus literis adortus eſt, quibus certior factus ſum, febrẽ quę antea uagari, nulloſq; certos circuitus habere cõſueuerat, iã certos ſibi terminos cõſtituiſſe, & ter tio quoq; die lares D. T. Reue. inuiſere, mitius tamẽ aliquãtiſper ſe gerere, q̃ anteà cõſueuerat. Ad quã in totũ eliminandã, & à laribus excludendã, an baculo utendũ ſit ex ligno Indico cõfecto, non ab re petit, cũ eius hauſtũ anno ante hũc tertio magnopere commendaue rim. Ego autẽ D. mi reuerẽdiſs. ut breuiter rẽ expediã, ligni illius po tũ in præſenti, caſibus tuis minime cõmendauerim: ſatis enim impẽſè calet: ſed etiã impẽſius exiccandi uim habet, quare nec febri conduceret, nec corpori iã diuturnis morbis attenuato: uerũetiã tenuio rem uictũ expoſcere uidetur, q̃ ut ferre ualeat D. T. Reuerẽd. Quare eo uel penitus reiecto, uel in aliud cõmodius tẽpus dilato, alijs auxi lijs tertianarius ille periodus arcẽdus eſt. Inter omnia maxime excel lit chamæmila uocata, ſiue introrſum, ſiue extrorſum ea utamur, po to uidelicet eius decocto per horam unam ante acceſsionem cyathi menſura, hoc eſt, pondere duodecim, uel ad ſummum ſexdecim dra chmarum: cuius potio ſi faſtidio fortè fuerit, eius uice aqua ex ipſa herba cum flore per balneũ Mariæ uocatum elicita, bibatur. Dorſoq; ex oleo inuncto, in quo ter noui ſemper flores bullierint. Cum ipſo potu non incommode miſcetur ſaccharum, & glycyrrhizæ puluis. Ex ſuccis quoq; fœniculi & intybi cum oxyſaccharo mixtis, fit antidotum antiquis febribus amouendis maxime conducens. Dioſcoridis etiam unguento, quod ex araneis potius quàm ex eorum tela cũ oleo paratur, non inutiliter arteriæ manus inunguntur. Sed & batra chiũ cõtritũ, id præcipue quod columbinũ pẽdẽ uocant, ſi cõtundatur, eiſdẽ arterijs admoueatur. Licet autẽ lignũ ipſum Indicũ D. T. Reuerẽd. hoc tẽpore dixerim nõ congruere, id tamẽ nõ adeò exactè intelligi uolo, ut eius uſus uſquequaq; ſit interdicẽdus, ſed de eo locutus ſum cõmuni modo ebibito. Si enim ſyruporũ modo ſemel ma ne tertio quoq; die, hoc eſt, eo die quo acceſsio nõ timetur, bibitum fuerit

fuerit,nō mutata aliter uictus ratione,putauerim fore utile. Modus autem ſit,ut ſemuncia ramentorum ligni, in uncijs decem aquæ dulcis tandiu bulliant,donec media pars aquę cōſumpta ſit,adijciaturq́; tantùm mellis roſacei, quantum ſatis ſit ad dulcorandum.Poterit & ex ipſo ligno in tenuiſsimū puluerem redacto,eodēq́;roſaceo melle electuarium parari,cuius uſus erit non inſalubris:eſto autem pulueris p.1.mellis p.4.uel ad ſummum ſex.Quod ad deſtillatum uero pertinet,profuturum magis putauerim, ſi ei tertia par iuris in quo pullus conſumptus eſſet,adderetur,uel duo ouorum uitelli.Modum tamen parandi deſtillati, eis literis adnexui, in quibus rationi uictus conſului,quæ eſt communi præſtantior. Hæc ſunt quæ acceleranti nuncio, dare nunc potui,paucos poſt dies latius ſcripturus. Vnum tamen pręterire non poſſum,quod maxime urget,oportere D.T.labores animi minuere, præſertim duabus horis à cibo,& corporeas,hoc eſt,exercitationes ante illum augere,iuxta illud Hippocratis:Motus cibum præcedat,quies ſequatur. Vale princeps & D.mi obſeruandiſsime,& me in numero tuorum adſerua. Ex Ferraria, VI. Iunij, M. D. XXXV.

EPIST. V. Ioan.Manard.Iacobo Pharuſio S. P. D. De catulis iulíſue nucum,an inter purgatoria medicamina connumeranda : deq́; lappa purpurea.

NOLIM te exiſtimare,mi Pharuſi,aliā fuiſſe cauſam quę fecerit me tandiu diſtuliſſe reſpōdere tuis literis,ut neceſſariū tibi fuerit me iterū interpellare, quàm uarias, & quas intermittere non poterā,occupationes,præſertim cū nec tu,ut modeſtus es, uidebaris celeritatē à me exigere,ſed potius ut per ocium reſpōderem,per primas tuas literas expoſcere:quod certe ſi expectandum mihi erat,nunquā reſpondiſſem,quū tum mihi plus ſit negocij,quū plus uidetur adeſſe ocij.Habeo enim ſemper domi multa iandiu per me cœpta, & à multis, qui aliquid me eſſe putant,expetita,& quod plus me mouet,etiam eiſdē promiſſa,in quibus,cum nihil eſt quod agere cogar, me exerceā.Cogunt autem me,& quaſi à meipſo diſtrahunt,ſtudiaq́; interpellant ęgrotātes,qui tum hic, tū alijs ex locis opem meā,quam negare nemini poſſum,expoſtulāt.Ex omnibus his fit, ut nihil multo ſtudio ac diligentia eleboratū à me poſsit exire,ſed quicquid,ut ille ait,in buccā mihi ſcriptū uenerit, uel in calamū,id abſq; alio cultu ieiuna & exili oratione emittā.Quod cū ſemper tecum egerim,neſcio quare nunc minus accuratā quæras epiſtolā,quaſi nō familiariſsime antehac, & ſine ullo cultu orationis & expolitione tecum locutus ſim:à quo more non recedens, binis tuis literis ſimul reſpondebo,tuiſq; quæſitis, quantū potero breuiter & facile ſatisfacere conabor. Quæris in primis de catulis uocatis,iulíſue nucū,quos quandoq; inter purgatoria medicamina cōnumeraui,an eos putē ita per uentrē purgare, ut mēſtruas in muliere purgationes non moueant,ſed potius reuellendo

ſiſtant.In qua dubitatione ego conſiderandũ eſſe duco, id quod per ſe,uel ab his,uel ab alio medicaméto fit:atq; ab eo ſecernẽdũ, quod fit ex accidenti. Hoc enim ueluti principiũ ſtatuẽdum, quoties alicuius medicamenti uis per eius operationes eſt inueſtiganda, cũ multa ex accidente quopiã fieri ab aliquo medicamine ſæpenumero uideamus, quæ ſint his quæ per ſe facit aduerſantia: ſicuti cum aquam ipſam frigidã,& ui,& ea quam actu habet qualitate, iuuenem robuſtũ,nõ ſolũ calefacere,ſed à rigore à pituita facto, uidemus liberare. Si igitur hac in iulis uſi fuerimus indagine,uidebimus ipſos,ſicuti & quaſlibet alias arboris nucis partes,adſtringẽdi uires habere,quæ & per guſtũ,qui ueluti quidam tactus eſt, & per id quod alijs corporis partib.admotæ faciunt,faciliter agnoſcuntur: quæ tamen adſtrictio non facit, quo minus & per ſe uim etiã purgandi obtineant,quũ uis hæc non primas qualitates,ſed nec ſecũdas ſequatur,uerũ ex tota,ut aiunt,ſubſtantia proficiſcatur,& propterea non ulla ratione,ſed ſola experientia cognoſcatur. Coniungi autem hanc purgandi uim cum medicamine,quod alioqui adſtringendi uires habet, in multis celebratis purgatorijs medicaminibus cognoſcimus, in aloë uidelicet, myrobalanis,rheo,tenui centaurio,roſis, nonnullisq; alijs quæ recẽſere nũc non eſt operæpreciũ. Quod ſi Auerrois conſideraſſet, non ita audacter Galenũ in rheo barbaro taxaſſet,qui tamen nõ de barbaro,ſed de pontico loquens,adſtringendi uires ei adſcripſit. Duas igitur has uires in his iulis per ſe eſſe nõ ambigimus. An uero unà cum his ciere menſes poſsint,non uſqueadeo eſt manifeſtũ,cum pleraq; agnoſcamus,quæ ſimul uentrẽ purgant,& menſes educunt,ut agaricum,colocynthis,ſcammoniũ,abſinthium,uitis alba,cyclamen,ſagapenũ,ammoniacũ.An uero ſimul cum his,cum purgatione uidelicet & menſiũ citatione ſtare poſsit uis adſtringendi,non æque eſt manifeſtũ.Ego tamen id quoq; fieri poſſe ut credã,illud me mouet,quod minus uidentur inuicem pugnare adſtrictio & menſiũ prouocatio, quàm adſtrictio & uentris purgatio.Superius uero oſtendimus multa eſſe quæ utrunq; poſsint. Quare non pertinaciter negãdum uidetur,poſſe & illa duo inuicẽ coniungi,adſtrictionẽ uidelicet & menſiũ prouocationẽ,præſertim cũ de nõnullis medicamentis id idonei ſcriptores prodiderint,ut de maiore cẽtaurio,croco,pæonia,ſaluia.

Diuerſæ autẽ hæ uires non aliunde fieri uidentur, q̃ ex eo quòd illa medicamina,ſicuti & multa alia,licet ſimplicia uideantur,ex diuerſis tamen partibus cõponuntur:ex quorũ numero cũ ſit & rheon,utpote ſubſtantiã aëream atq; igneã habens terreſtri cõmixtam, nõ eſt ut admireris,ſi quandoq; uiſum tibi eſt in muliere,alioqui ad id parata,mẽſes ciere.Sicuti nec admiratione dignũ eſt,eſſe nõnulla quæ & uentrẽ & urinã per ſe moueãt,præſertim cũ illud,ut diximus,totã ſubſtantiã ſequatur,hoc à calore acri naſcatur,ſiccitati magnæ cõiuncto.Coniungi tamẽ neceſſariò has duas uires,purgandi uidelicet(ut tu dicis)caua & gibba hepatis, ego nequaquã putarim: cũ ſint multa uentrẽ ſubducentia,quæ non ita impenſe calent, ſiccaq; ſunt,ut urinas per ſe poſsint mouere.Per ſe dico, quoniã fortaſsis ex accidẽti,

quia

quia uidelicet materiã obſtruentem extrudent, urinã mouere uidebuntur. Vel quia ex uicinitate ductuũ, per quę utraq; excremẽta, alui uidelicet & ueſicæ, trãſeunt, cõmotio quædam in uijs urinæ fiet, per quã ipſa quoq; educetur. Hinc enim fieri puto, ex huiuſmodi uidelicet uicinia, ut plerunq;, in ſano etiã homine emittente urinã, naturaliter alui excrementa quoq; uel inuito ſimul exeant. Ad quod etiam facit, quod ad utraq; excernenda ſuperiores muſculi, uentris ſcilicet cũ ſepto tranſuerſo, quod & ipſum uel muſculus eſt, uel eandẽ cum muſculis uim habet, concurrũt. Ob eandem quoq; uiciniã fortaſsis contingit, ut medicamen purgatoriũ, quod propria ui mẽſes ducere non poſſet, eos tamen quandoq; mouere uideatur, cũ uterus ipſe lõganonẽ, per quẽ alui excrementa exeũt, pro lectulo habeat & ſtrato. Quare ubi menſes impenſius fluunt, cum magna cautela medicus exhibere ea medicamina debet quæ uentrem purgant: tantum abeſt ut reuulſiones per ea poſsit expectare, quam ad maxime diſtãtes (ut noſti) partes fieri oportet. Et ſi deriuatione utendũ, hoc eſt, diſtractione ad propinqua, tutior ſatis eſſe uidetur ea quæ per urinam fit: licet enim ueſica ſtraguli inſtar utero ſuperiaceat, quia tamen medicamẽta ab urina prouocanda diuretica uocata, quæ calida ſunt, & uehemẽter ſicca, operationem ſuã, ob quam peculiariter id nomen meruerũt, non tã in ipſam ueſicam, quàm in iecur ſuperioresq; uenas exercent, uel potius in ipſum ſanguinem, quem attenuando fundunt, & à craſsiore aqueam partem ſegregant, quam renes trahentes & excolantes, ad ueſicam mittunt, nulla ui in ea remanente, quæ ciere menſes poſsit. Quin potius ſanguis, ſegregata illa aquea parte, craſsior remanens, minus aptus redditur, ut ad uterum fluat: propter quam cauſam, in uteri uocatis fluctionibus, hoc eſt, aſsiduo locorum madore, diureticorum huiuſmodi uſus plus quandoq; iuuat, quàm adſtringẽtia, & per os exhibita, & locis madentibus admota, ueluti materiam aliò aduocantia, & craſsiorem remanentem ſanguinem facientia.

Et hæc quidem dicta ſint, non tantum ut primę tuæ dubitationi reſpõdeamus, quãtum ut reliquis quoq; eidẽ annexis ſatis faceremus.

Quòd ad principale uero quæſitum pertinet, ego iulos illos certa experientia didici aluum purgare, non eſſe tamen inter illa eximia, ſcammonium uidelicet, colocynthida, & id genus cætera connumerandos, ſed cum myrobalanis, manna, roſis, ſiliqua Aegyptia, leuioribusq; alijs, ita, quòd ſi in purgatorijs etiã medicaminib. ordines ſtatuendi ſunt, quemadmodũ & Gentilis, & nonnulli ex recentioribus non inutiliter fecerunt, in ſecundo ordine ſint collocandi, quorũ ſcilicet doſis poſsit integrã unciã excedere. An uero uires habeant, quibus ualeant urinam uel menſes remorantes ciere, mea ſententia eſt, neutrum ab illis fieri poſſe, &, quod fortè maiore te admiratione afficiet, flores illos, pyri & cotonei, inter medicamina quæ menſes mouent, nunquã reponendos putauerim: in hac re magis Gal. credens, quàm illi, quiſquiſnam fuerit, qui eũ librũ ſub Aëtij nomine ſcripſit, qui in ſexcentis poſtea uoluminib. publicatus eſt. Fuit apud me ſupra XXV. annos pars libri titulo Aëtij inſignita, in qua multa aliter

legun

leguntur,quàm in exemplarib. & Latinè & Græcè nuper inuulgatis. Retulit quoq; mihi Fabius Antimachus,non minus Græcæ & Latinę linguæ eruditione,quàm medicinæ ſcientia inſignis, & qui per id tẽpus Venetijs agebat quo Aëtius Græcè imprimebatur: inter multa exemplaria quæ apud typographos erant,uix duo inuenta quę ſimul concordarent:cuius rei non exile argumentum eſt diſcrepantia Grę corũ & Latinorum Aëtij codicum, qui nuperrime in uulgus exiere. Quam diſcrepantiam ego non alia cauſa eueniſſe puto, quàm quòd multo tempore fuerit eius autoris uſus Græcis medicis ita communis,ſicut noſtris Auicennæ:& propterea quenq; ſuo libro medicum, pro arbitrio,quę placebant,& uel uſu uel ab alio autore didicerat,ſuperaddidiſſe:quæ poſtmodũ ab alijs ſcriptoribus,uelutí Aëtij eſſent, fuerint trãſcripta. Quomodo enim crediderim flores illos à docto uiro,qualem proculdubio fuiſſe Aëtium credo,cum pipere,ruta,origano,abrotono,baccis lauri,quaſi ſimilium uiriũ copulatos? Sed uide huius rei apertiſsimum argumentum. Alumen,quod omniũ maxime,etiam ipſomet Aëtio teſte,adſtringit,inter ea quæ potu mẽſes mouent,eodem capite connumeratur. Augent meam hanc ſuſpicionẽ Oribaſius & Georg.Valla, Aëtium ad uerbum reſcribens: ille quidem lanuginem,ſi interpreti credimus, Græcum enim uidere nondum potui,pro floribus ſcribens,hic floribus addens ſuccum,neutro eorum pyri florum mentionẽ faciente. Quiſquis uero fuerit qui illa ſcripſit,ego illi nunquam tantum tribuam,ut credam aut alumẽ,aut flores illos pyri & cotonei,per ſe mẽſes ciere, ſicuti nec aliud quodpiam medicamen,quod nõ ſit in tertio ordine calidum,& pauló minus ſiccum,cum partium tenuitate. Et de nucum quidem iulis,atq; de his quæ ab illis natæ ſunt quæſtiones,hæc dicta ſint.

De lappa uero illa purpurea,ab Ambroſio Benedicto tantopere in pleuritide cõmẽdata,quid ſentiã,paucis accipe. Ea mihi proculdubio uidetur,quã Græci arcion proſopida uel proſopion,Latini perſonatiã, uulgares uoce ut ſolent à Latina deprauata,ſparpanatiam uocãt. Radice enim eius in puluerẽ redacta, ſcio plebeium quendam hominem non infelici plerunq; ſucceſſu in pleuritide uſum. Scio etiam Dioſcoridem eandem radicem in ſuppuratis & ſanguinem excreantibus commendare,qui morbi à pleuritide non ſunt magnopere diſtãtes: teſtimonio cuius,Dioſcor.ſcilicet,fretus, cum multoties in illis morbis uſus ſim,manifeſtum inde cognoui iuuamentum. Si quis uero lappam minorem intelligere maluerit, quod Græcè xanthion, à colore flauo dicta ſit, qui color ad purpureum accedat, ei non magnopere repugnabimus. Nam & hæc diſcutiendi ui qua multum pollet, fortè non parum pleuritidi conducet: ſed huius rei cum ego nullum habeam experimentum,priorem ſententiam magis probo.

In calce demum tuæ primæ epiſtolæ petis,ut caſtigationes in Leoniceni commentationes, & meas Galeni interpretationes in lucem edã,idq; in nouis interpretationibus faciã, quod in Dioſcoridẽ per Marcellũ Latinitate donatum,ante decenniũ feceram. Scias autẽ uelim, me priuſquam tot undiq; prodirent ex uniuerſa Europa Græcorum

corum

corum autorum interpretationes,cum uiderẽ eas quæ Leonicenus uel uiuens ediderat,uel eo uita functo inuulgatæ fuerãt, multis eſſe mendis cõmaculatas,quaſi Leoniceni manibus parẽtaturus, homini certe cui uel hoc nomine omnes medicinæ ſtudioſi plurimũ debẽt, quòd primus longiſsima præſcriptione poſſeſſam ab Arabibus medicis autoritatẽ deturbare ſit auſus,cœpi,cõſultis Græcis exẽplaribꝰ quæ iam edita erãt, eas, quantũ uidere mei alioqui imbecilles oculi poterãt,ab omni macula detergere. Quod ubi uix facere aggreſſus eſſem,ex omni orbis angulo nouas traductiones uidens cõparere, alijs rebus animum applicaturus,ab incepto labore penitus deſtiti. Quare non eſt ut uel tu uel alius quiſpiam id à me magis expectet, quàm etiam meas ex Græca in noſtram linguam traductiones.Non enim unquã ita propriarũ uirium parũ cõſcius fui,ut ad id ſubeundũ onus me idoneũ putarem,cui robuſtiſsimorum lacertorũ uiros uidebã ſuccubuiſſe: neminemq; adeò feliciter noſtri ſeculi id munus aggreſſum,qui nõ uiſus multis ſit plerũq; dormitaſſe. Nam ut reliquos minoris cenſus taceam,Theodorũ Gazam,cui primas omnes tribuunt,Hermolaus quandoq; uellicat: hunc ſimul cum illo Leonicenus,Leonicenum alij.Quid igitur poterã de me præſumere, quẽ cognoſcebã uix pedem in Græca lingua promouiſſe? Latina uero, in qua eram ab incunabulis nutritus,ita tenuiter eruditũ,ut ſæpenumero mihi uerba deeſſent,quibus id quod cum labore à Græcis autoribus extorquebam,Latinis exprimere ualerem.Galeni quidem expoſitiones in libros de natura humana,de uictu morborũ acutorũ, & prognoſtica Hippocratis,eiuſdemq; Galeni ſalubria, per dictatũ, excopiante aliquo ex meis ſcholaſticis,mihi potius,quàm alijs trãſtuleram,emẽdicatis clanculum Græcis exemplaribus per eoſdem ſcholaſticos à Leoniceno, alioqui uel natura, uel ætate βιβλιοτάφῳ, & mihi præſertim eos abſcondente,nõ ſuppetente librario qui Græcè poſſet excribere,malens utcunque tranſlatos habere,quàm illis penitus carere.Quas interpretationes, poſtquam Græcorum librorũ copia omnibus facta eſt,ferè neglexi,nec ad alium uſum ſeruo, niſi ut in uulgatis iſtis,ſatis certe mendoſis, aliqua loca conferam. Fit enim quandoque,ut ex collatione duorum malorum codicum,accedente rationabili aliqua coniectura,uera & genuina lectio colligatur.Ex peruerſa autem hac codicum lectione factum eſt,ut excellenti & doctrina & ingenio uiri, hac noſtra ætate interpretis munere functi,plerunque ab autoris mente deciderint: quos ſi,ut petis,cenſere uoluerim,præter hoc quòd inuidioſa res erit,temeraria etiam à multis iudicabitur. Sed nec bene ab eo fieri poſſe uidetur,qui diuerſa & emendatiſsima exemplaria non haberet,qualia habere uel impoſsibile eſt,uel certe difficilimum,cum magna ex parte libri Græci qui in Italia ſunt,ex uno ueluti fonte manauerint. Nec id laboris unquam in Dioſcoride ſubijſſem,niſi nouus eius codex ad meas manus perueniſſet, in quo multa aliter quàm in primo legebantur. Quod ſi in Galeno,Paulo,& Aëtio, ut propediem facturum ſperamus,contigerit,non erit & tunc cur ego in his caſtigandis deſudem,

qui

qui nunc paſsim leguntur, cũ ipſimet interpretes ſua id ſponte facturi eò uideantur, quòd iam multa loca diligentius examinata caſtigauerint. An uero mutãdus ſit locus ille in Paulo, ubi paſtillus aſter uocatus deſcribitur, & pro opij & mandragoræ radice uncijs drachmæ legendæ, ipſi quoq; iudicabunt. Ego in tribus codicibus quos hactenus mihi uidere datũ eſt, uncias ſemper legi: & propterea caſtigationem quam ante X X V. annũ ex Paulo à me tunc primum perlecto, in meo Auicenna fecerã, ſemper ſeruaui, atq; ad eum modum trochiſcos illos parare feci, quos ad te proxima æſtate miſi, & quibus ſemper feliciter uſus ſum: alioqui ſi recta facta fuerit ſupputatio, ſemidrachma non ultra tria grana opij continebit. Qui modus ut nulli etiam ſolus letalis eſſe poteſt, ita per alia medicamẽta coërcitus, multis eſſe poteſt ſalutaris. Nec me loco mouet quòd in Aëtio alia pondera ſcribantur, cum & ipſe Aëtius à Galeno in hac deſcriptione non ſolum ponderibus, ſed rebus quoq; non parũ euariet, in opijq; proportione plus à Galeno quàm Paulus recedit. Galenus ſiquidẽ duodecimam aliorum comparatione partem eius miſcet, ita ut in tribus obolis, hoc eſt 36. granis paſtilli tria opij grana contineant, Pauli deſcriptione in octo & triginta, quatuor cõtinente, quum ea quæ Aëtij in nouem & triginta, unum tantũ granum accipiat: exiguam uidelicet partem, ſi ad alia compoſita eundem cum his paſtillis ſcopum habentia, reſpiciamus. Nam ut multa dimittã, in famigerata illa Philonis antidoto, in octo ſupra quinquaginta drachmis, decem ſunt opij. Et in paſtillo trigono in duodecim tres, & in clidion uocato, in duodecim quatuor. Hæc habui quibus feſtinãte manu per has ferias ſuffurata occaſione, tuis duabus epiſtolis reſponderem. Vale doctiſsime & amiciſsime Pharuſi, & quoties aliquid occurrit quod per me fieri poſsit, audacter pete, non enim poſthac tantis negocijs premar, quin tuis literis paucula interpoſita mora, utcunque reſpondeam. Ex Ferraria, VIII. Idus Decembres. M. D. XXXV.

EPIST. V. *Pro quodam fœtore nariũ laborãte.*

CASVS huius uiri, ut ex mihi nunciatis cõijcio, eſt malus odor naſi ex putredine humorũ circa mamillares uocatas carunculas adiacentium, qui uel ad exiens mutatũ, uel ad corruptam operationem referri poteſt. Cura uero, licet difficilis ſit, quoniam uetus eſt paſsio, ex uictus tamen ratione, ac uſu medicaminum quæ infrà ſcribentur, auxilio cooperante diuino, ſine quo fruſtra omnia tentantur medicamina, ſperamus eum, ſi non perfectam ſanitatem, magnũ tamen ſenſurum iuuamentũ. Vitet ergo quantũ ei poſsibile ſit, aërem nebuloſum, humidum, craſſum, atq; auſtralem uentum. Fugiat omnem fumum, & maxime lucernæ, in qua ſit oleum nucum. Vtatur exercitio, preſertim inferiorum membrorũ. Vitet ocium & quietẽ ſuperfluã. Mane, prius quàm è lecto ſurgat, fricari corpus ſuum uniuerſum faciat, ab humeris inchoãdo, & ad crura uſq; deſcendendo. Somnus ſit illi mediocris, quẽ non incipiat, niſi duabus horis à cœna, quã etiam

oportet

oportet leuem eſſe.Meridianũ uero ſomnũ ueluti inimicũ timeat.

Cibo utatur facilis concoctionis,boni ſucci,nec uaporoſo,qualia ſunt oua ſorbilia recẽtia,carnes uituli,hœdi,ueruecis iuuenis,gallinæ,& capi,phaſiani,perdicis,auicularũ.Cõtraria uitet,ut carnes bouinas,ouillas,porcinas,auium aquaticarũ : oua nõ recentia,& dura, maxime frixa,phaſelos,fabas,lentes,allium,cepas, porros, raphanũ: fructus humidos,ut pruna,ceraſia,cucumeres,& ſimilia.Potus ſit illi uinũ tenue,leue,& uel albũ,uel medio colore coloratũ : non nigrũ uel craſſum,neq; etiam dulce : & ſi nõ habuerit uinũ debile, miſceat ſecum aquam ad tantam quantitatem,ut omnem fumum perdat.Vitet ſatietatem,imò ſemper ſurgat à menſa,durante adhuc aliquali appetitu,& ſemper poſt omnem cibũ & potũ accipiat uel fruſtum pyri, uel parũ citoniati, uel aliqua coriandra præparata : uel,ſi nihil aliud habeat,bolum panis aridi. Bis in anno purgetur,uere ſcilicet & autumno,hoc modo.Sumat hunc ſyrupũ : Oxymelitis ſimpl.℥.1.ſyrup. ſtœchados ℥.s.aquæ betonicæ ℥.3.miſce.Quo ſumpto,quinques uel ſepties in aurora ſumat has pilulas : Pilularũ fœtidarũ ʒ.1.cũ ſyrup.de ſtœchados.fiant pilulæ 5.numero. Alijs uero temporibus præterquã dum ſunt uel frigora,uel æſtus nimij,ſumat tribus dieb⁹, mane aquã mulſam,in qua roriſmarini folia,uel flores maduerint.Quarto die ʒ.1.uel duos ſcrupulos pilularũ de hiera cum agarico,& hoc bis,térue, ſingulo menſe.Facta autẽ purgatione (nunc enim cum nõ ſint frigora multũ uehemẽtia,poteſt facere purgationẽ quã ſuprà diximus fieri debere uere & autumno) uti poterit particularibus hiſce auxilijs, & primo uinum album potens trahatur naribus, & primo ſimplex, poſtea decoctis in eo roſis,cypero,calamo aromatico:qua ſuctione facta,madefiat cotũ uocatũ uel ſtupa,in eodẽ uino,& aſpergatur hoc puluere : Roſarũ rub.myrti,calami aromatici anã ʒ.1.gariophyllorũ, cyperi,nucis moſchatæ ana ℈.1.ambræ, camphoræ ana gr.4.moſchi gr.2.fiat puluis.Caputpurgium ex urina aſini,licet fœdum ſit,eſt tamen in hoc caſu ualde eximium.Puluis menthaſtri ſicci inflatus naribus,eſt ſublimis iuuamenti, & ſimiliter ſuccus inſtillatus uel attractus. Xylobalſamũ in tenuiſsimũ puluerẽ redactum ſimiliter cõfert. Ad idem utile eſt uinũ decoctionis baccarũ lauri, caſiæ ligneæ,hoc eſt,cinnamomi nunc uocati,myrrhæ:item ſuccus hederæ,& oleũ irinũ.Quòd ſi prædictis nõ fuerit liberatus, reiteratis purgationibus, ad fortiora deueniẽdum erit,ut ad oleũ cucumeris aſinini:poſtea ad hunc puluerẽ.Recipe atramẽti,ſpicæ,croci,myrrhæ,cinnamomi ana ℈.1.fiat puluis.Demũ ad æruginẽ æris cum ſale ammoniaco,alumine & aceto.Vtile quoq; erit ut cerotũ capiti ſuper loco ſuturarũ apponatur, ex aromatibus ſuprà nominatis, ladano & reſina munda confectũ.Quæ omnia ſi nõ cõtulerint,neceſſariũ erit ad extrema uenire,applicãdo uidelicet in locis ſupra aures & coronali ſutura, aliqua quæ exulcerãdi uim habeant,& poſtremo ad actuale cauteriũ in eiſdem locis,ueluti ad ſupremũ ultimumq; remediũ. Speramus tamen cum ſuperioribus auxilijs hunc uirũ ab hac fœda affectione uel liberãdũ,uel propinquũ iturũ liberationi, Deo opt.max.ſuffragãte.

EPIST.

EPIST. VI. Ioan. Manard. Donato à Mutis, eiuſdem artis eminentiſsimo profeſſori, S. P. D. De Troglodyte auicula.

NON erat ut quaſi deletā in me tui memoriā per tuas literas renouare laborares, Donate chariſsime: tot enim taliaq; tua in me officia fuere, ut nec locorū quantūuis magna intercapedine, nec longa tēporis taciturnitate obliterari poſsint. Seruātur in meis ſcrinijs plenæ humanitatis & eruditionis tuæ ad me epiſtolæ. Habet & in mea bibliotheca honoratū locum, Cæſaris optati de iudicatorijs diebus cōmentarius, mihi dono abs te liberaliſsime datus. Quē cū cogitarē ſimili aliquo xeniolo cōpēſare, certior factus ſum, te Venetia ciuitate relicta, Rhaguſium nauigaſſe. Quæ certe tranſmigratio non paruā mihi attulit admirationē, ut qui iudicarē nullā eſſe ciuitatē, præſertim noſtræ profeſsionis uiro, quæ illi præferri uel deberet uel poſſet. Nec dubitarē, ubi tuę raræ doctrinæ ætas quoq; grādior acceſsiſſet, primas te in tam ampla & munifica ciuitate facile obtenturū. Intellecta autē per has tuas literas cauſa, quæ te ad hoc impulit, protinus prima receſsit admiratio, & eius loco alia longe grādior ſucceſſit, dum ſcilicet animi tui magnitudinē, & renouādæ medicinæ ſtudiū, & contemplor & ſuſpicio, quod tam ardenter in pectore tuo flagrat, ut nulla uel lucri, uel honoris, rerū certe fluxarū habita ratione, alijs prodeſſe, etiā nondū natis ſtudens, ſimplicia medicamēta, ignauia, ne dicam inſcitia, patrū noſtrorū ferè neglecta, ſagaciſsime perquiras, desq; operā ut ex eis famoſiſsima antidota, theriaca & mithridatū, fœdiſsimè hactenus parata, ad priſtinā dignitatē redigantur, & omnibus numeris integra poſteris relinquātur. Neq; his cōtētus, ea quoq; indagare nō minore diligētia curas, quæ cum magno uſui eſſent, & ab antiquis maxime celebrata, uel penitus noſtro æuo ſine honore ſunt, uel ſuppoſititia quædam eorū loco recipiūtur. Quod cum ſedulo facis, occurrit tibi Troglodytes auicula, à Philagrio, Aëtio, Paulo, in calculo iam genito perfringēdo, præcauendoq; ne in futurum denuò alius gignatur, ſummè cōmendata: pro qua hactenus uulgaris alia auicula recepta eſt, motacilla Latine ideo dicta, quoniā caudam aſsidue quatit, uulgoq; ob eādem cauſam, caudatremula: quā licet nullius in ea re efficaciæ medici inuenirēt, quia tamen eſſe putabāt quæ fuerat ab antiquis in calculo tātopere reputata, eam quoque & ipſi ſummis laudibus extollebant. Quod in alijs quoq; rebus à recētioribus peccatū eſt, illud ſemper laudantibus, atq; alijs præponentibus, nō quòd experiētia maiores uires habere didiciſſent, ſed quòd à prioribus magis laudari uidebant. Propter quod factum eſt, ut uel nihil, uel parū arti ſit adiectū, ſed detractū potius, dum ſimul cū nominibus ipſis quoq; rebus deperditis, ſuppoſititiæ aliæ, ut diximus, uerarū loco ſucceſſere, nullius ſæpenumero, ſed & quādoq; cōtrarię poteſtatis. In hūc lapidē, ſi alius quiſpiam, maxime impegit Auicen.

tum aliàs plerũq;,tum in hac aue.Cũ enim pro Troglodyte, traguli dem legeret,atq; ignoraret quæ nã auis eo nomine ſignificaretur, à quibuſdã ſpinã nominari dixit,quæ eſt Gallicè faſuricon,& demũ ſe neſcire,an ea eſſet uel alia.Sed & in ea pingenda nõ parũ lapſus eſt: tacuit enim ſimilitudinẽ quã cũ regulo habet,& roſtri tenuitatẽ.Sed & pro ſepib.in quib.uerſatur,piſcinas legit,deditq; ei, Serapionẽ & Alfarabium ſecutus,ſupra alias,pennas aureas,quibus eã in totũ priuat Aëtius,in ea deſcribenda diligentiſsimus.Addit præterea,Serapionem etiam in hoc imitatus,caudæ aſsiduũ motum: quòd præcipua cauſa fuit,ut motacilla putaretur.Subrectã quidem ei caudã adſcripſit Aëtius,nõ tamen ꝙ cõtinuò eã moueret,affirmauit.Debent tibi hoc nomine omnes medici,quòd tã utilem,tandiu ignotã mortalibus auiculam,notam omnibus feceris:ſed ego præ cęteris,cui uiſendam & palpãdam trãſmiſiſti,quo beneficio factum eſt,ut qui tibi ob eas quas ab initio ſcripſi cauſas plurimũ debebã,nunc ex aſſe debeam,ita tamen,ut meã de ea ſententiã,quam & in calce literarum petis,ſuſpendã,donec uiuam uidere contingat. Vale optime Donate,&,quod facis,perge poſteritati opem ferre. Ex Ferraria, pridie Calend. Februarias, M. D. XXXV.

IOAN. MANARDI
EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIB. XX.

EPIST. I. ad R. Cracouienſem epiſcopũ, pro reliquijs morbi eius profligandis, & uictus ratione inſtituenda.

MAGNAM mihi lætitiã attulere literæ tuæ,præſul Reuerend,nõ ſolũ quia te meliuſcule habere ſignificarũt,ſed & multò magis quòd magnã te ſpẽ cõcepiſſe de ſalute cõſequenda,ex illis facile pſpexi. Bona enim hæc ſpes,ut nos medici dicere cõſueuimus,bonũ ęque eſt & indiciũ & cauſa. Indicium quidẽ,quoniã oſtẽdit atrã bilẽ,quæ inordinatum illũ febriũ circuitũ faciebat,magna ex parte eſſe repreſſam.Cauſa uero,quia puriorẽ ſanguinem,lucidioresq; ſpiritus gigni facit,quibus naturalis uis roborata,morbi reliquias iã perfractas penitus abolebit.Quare primũ hoc ſit in noſtra hac pugna præſidiũ,ut ſcilicet alacriter uictoria aduerſus illos peſsimos affectus,q hactenus D.T. Reuerend.uexarunt,expectetur,proculq; ſit omnis illa peiorũ affectuũ ſuſpicio,quæ antea nõ minus animum q̃ humores mali,corpus affligere cõſueuerat. Quod uero omnẽ hanc ſpem poſt Deũ in me collocaueris,quanq̃ eam in me medicinæ peritiã nõ agnoſco,ut tantæ & apud te & alios pleroſq; eſſe merear exiſtimationis, dabo tamẽ operam ut tantillũ illud quod multa lectio & lõga experientia in me pepererunt,funditus effundã,atq; ex aſſe expedã.Id enim & tua in me

liberalitas,& rariſsimæ præclariſsimæq; tui animi dotes meritò uendicāt,& quaſi ſibi propriū expoſcūt. Duo autem ſunt quæ humaniſsimis tuis poſtremis ad me literis expoſcis, ut ſcilicet reliquias morbi, profligare doceā, & cōgruā uict⁹ rationē inſtituā: quæ, Deo auſpice, quatuor hiſce cauſarū generib. aſſequemur, ſumptis, eductis, agēdis, incidētibus. Sumūtur, cibus, potus, aër, medicamenta. Cibus pane, carne, piſcibus, ouis, frugibus, oleribus, compræhenditur.

PANIS ex farina cōficiatur, nō adeò exactè in cerniculo purgata, ut nihil ſecum habeat craſsiuſcularū partiū, quas utriculos uocāt. Sit quoq; plurimū ſubactus, ſalitus, & fermētatus, atq; in furno uel clibano leni igne bene coctus, odorataq; aliqua ſemina, fœniculi præcipue, habeat cōmiſta. Si quādo tamen ſimilagineo utendū, hoc eſt, ex puriſsima & albiſsima farina cōfecto, ſacchari etiā albiſsimi, atq; roſaceæ aquæ aliqua portio adijcienda. Placentę quoq; dulciariæ modo noſtro, ex farina electiſsimo melle, cinnamomo, pipere, cū aqua roſacea, moſchata, nō inutiliter cōponentur. Illa etiā placenta quæ Martius uel mazapanis uocatur, eodē cinnamomo cōdita, & guſtui iucunda, & ſanitati erit nō inutilis. Parantur & apud nos globuli ex eo ſaccharo, quòd quia finē cādoris per trinā coctionē adeptum eſt, finū uulgò uocāt, atq; amyli farina, aqua roſacea moſchata ſolutis, q pectori multū ſunt cōgrui, & uires reparant: quę tamen lōge melius reparabuntut per placētulas ex amygdalis, pulpa capi uel phaſiani, & ſaccharo cōpoſitis. Fiunt & apud nos tenuiſsimæ ueluti mēbranulæ ex albiſsima farina, addito ſaccharo, Nebulæ uulgò uocatæ, q̄ intra duo ferramēta craticulatim interſecta, ſupra prunas coquūtur, à qua coctura quidē eſcharites uocari putāt: quæ quādoq; tereti ligno ſtatim à coctura circūuoluuntur, ut cōmodius uino immerſæ edantur.

CARNES. Aues quæ in aquis nō degūt, præcipue cōgruūt, atq; inter eas ſylueſtres, ut phaſianorum, perdicū, uel comuniū, uel quæ rubens roſtrum habent, & reliquis præſtant, attagenarum, colūborū qui in turribus uiuunt, gallinarum & caporū, qui locis liberis nutriūtur, & ſub diuo dormiunt. Laudabilis caro otidis, quæ auis tarda dicitur, & pauonis non conuenit, nec anſeris, præter alas & iecur, ficatū uocatum. Ex quadrupedibus hœdi, uituli, ueruecis: reliquæ, pręcipue ſylueſtrium & ſenum, dimittendæ.

PARTES animalium, Gallinaceorū teſtes & iecuſcula cōmendamus, ſuillos uitulinoſq; pedes bene cū ptiſana coctos toleramus.

PISCES parui petrei uocati, & ex maioribus lucij, & qui ab aſſatura apud Pannones nomen accepere. Cetacei penitus dimittendi, ſicuti & cruſtati.

OVA oïa, pręter gallinę recētia, & ſorbilia uel tremula dimittēda.

LAC caprinum ita tepens, ut ab uberibus extractum eſt. ubi ceſſauerit febris, mane cum modico ſaccharo bibitum, ad recuperandas uires multum proderit, modo nec ſomnus ſequatur, nec alius cibus addatur, donec plenè concoctum ſit.

BVTYRVM recētiſsimū, roſacea aqua bene ablutū, cū ſaccharo edi poteſt, uel cū pane illo tenui, quē eſcharitē ſuperi⁹ dixim⁹ uocari

CASEVS ouillus uere confectus,& adhuc mollis,guſtari quandoq; poteſt,ſed longe tutius cum ſaccharo uel optimo melle.

CONDIMENTA. Elixa aſsis ſunt præferenda. Si quãdo tamẽ his utendũ,ſint prius in aqua ſemicocta,nec per aſſaturã indurata.

IVS album uocatum,quod uidelicet porros & anethum recipit, piſces præcipue,ſed & carnes cõmendat. Sicuti & hyeme id quod ſeptentrio nigrum uocat,& æſtate quod ex amygdalarum ſucco, ſaccharo,roſacea aqua,atq; omphacio præparatur.

Nõ incõgruũ & guſtu & ſanitati fuerit,id quod ex paſſularũ ſucco & ſaccharo cũ cinnamomo odoratis cõficitur: quibus tantũ roſacei aceti addatur,quantũ domini palato ſit gratũ. Hyeme puluere eſcæ condiantur,qui recipit,piperis,cinnamomi,nucis moſchatæ ana p.1. gariophyllorum p.s. ſacchari quantũ aliorũ omniũ. Aeſtate eo quod habet maceros,cinnamomi æquas p. ſacchari quantum utriuſq;. Medijs temporibus,uere ſcilicet & autumno,uterq; miſceri poteſt. Exẽteratum gallinaceum odoratis malis oppletum,camerato uaſculo ex farina,aqua eo modo macerata,quo panifices ſolent,paſtã uulgò uocant,ita occlude,ut nullus ſit tranſpirationi locus, cauitaſq; uaſculi adeò ampla,ut ius quod exudabit capere ualeat,parietum ac fornacis tanta craſsities,ut igneum calorem non minus quàm teſtaceum uas perferre poſsit. Hunc gallinaceũ ſic operculatum,in furno modicè calido tandiu tenebis,quoad opertoriũ eius probe excoctũ ſit: quòd ubi extraxeris perfregeriſq;,liquorem inuenies fragrantẽ,qui hauſtus mirum in modum,& citiſsimè uires reparabit. Ad condimenta quoq; ea ſpectare uidentur,quę antiquitati in tãto luxu,adeò fuerunt incognita,ut nec Apitius ea nouerit,quę uidelicet ex ſaccharo uarijs modis concinnantur. Inter hæc excellit,quæ à ſaporis ſuauitate ſaponeæ nomen inuenit. Ea conſtat ex amylo & ſaccharo puriſſimis,roſacea moſchata aqua coagmentatis: poteſtq; uel pultis modo alueolis reponi,uel in offas adformari: quæ ignis calore arefactæ & diutius ſeruantur,& oculo plauſibiliores redduntur. Eſto autem ſacchari p.3. amyli & roſaceæ aquæ 1. quæ leni carbonũ igne eo uſq; bulliant,donec mediocrem cõſiſtentiam accipiant. Formati uero ad congruam figuram globuli,ſupra chartam mũdam amylo inſperſam,ſeorſum componantur,armarioloq; aliquo ſimul cum teſtaceo uaſe ardentibus prunis pleno,ita occludantur,ut ignis ui modice exiccentur. Denſantur & quorũdam pomorũ ſucci eodẽ ſaccharo admixti,& ueluti congelãtur,gelati propterea dicti,in hũc modũ: Scinditur in quatuor quinquéue fruſta pomũ, ſeminibuſq; ſimul cũ duriore parte quæ illis hæret abiectis,cũ media parte ſacchari,molli igne donec craſſeſcãt,excoquuntur,uitreoq; uaſculo ubi refrixerint repoſita,toto anno ſeruantur. Idem fit ex ceraſijs,quæ ab exili quadã amaritudine amarena uocantur,cum tamen in eis acedo potius quàm amaritudo demonſtratur. Paratur & pulmentum tanti candoris,ut nomen albi meruerit: in hunc modum, Pulpæ gallinæ,pręcipue nigræ,modice coctæ,omni pellicula exemptę, p. amygdalarum mundarum, ſacchari, aquæ roſaceæ. Fit & aliud, quod à

florum geniſtæ colore, geniſtatum uocant.

FRVGES. Hordeum inter omnes fruges maxime commendãdum,& præcipuè parata ex eo in hunc modum ptiſana:Hordeum eligito quod nec ualde nouum ſit,nec penitus antiquum ab omniq; aduẽtitia qualitate immune,& quod dum coquitur,in magnum tumorem extollitur:tantum in aqua madeſcat,ut perfricatũ ab utroq; cortice emundetur.Sunto autem eius p.1.in aquæ optimæ p.15.forti primo igne coquitur,quoad perfringatur,dehinc melle,donec penitus colliqueſcat,adiecto ſale & oleo dulci,conditur.Ego tamen D.V.R. conducere magis putauerim,ut pro communi oleo amygdalinum adderetur,quanquam & ipſum oliuarum oleum arbitrer nõ incommodum,modo purum ſit,& ab omni acredine prorſus alienum.Poteſt & ſuccus cremórue ex eodem hordeo , etiam ſicut prædiximus cocto excolari,qui adiecto ſaccharo cõmode exorbeatur.Vtriq; uero addendum anethum,& niſi abominabile ſit , porrum. Poteſt & hordeũ ipſum,ut patrius mos habet,cum carnibus , ualidiore primũ igne,dehinc leniore coqui.Eiſdem modis chondrus,far nũc uocãt, paratũ uenire poteſt.Sed & oryza,uel in optimo iure pleniſsime cocta,uel in amygdalarum ſucco,quem ob candorem lac uocant, adiecto ſemper puluere ex optimo cinnamomo & ſaccharo confecto.

OLERA. Excellit inter hæc lactuca:præter hoc enim quod ſanguinem ferè laudabilem gignit,etiam ſomnũ prouocat: debetq; in hunc uſum poſt alios cibos edi,ſicut excitandi appetitus gratia in cœnæ initio,aceto,oleo & ſale condita,& uel cruda uel elixa:hæc enim facilioris concoctionis eſt,illa magis refrigerat.Poſt lactucam eſt bugloſſus,borago uocata.Atriplex & ſpinacia uocata , quæ ferè eiuſdẽ generis ſunt,in iure bonarũ carnium coctæ tolerari poſſunt.His oleribus,ſi frigidiora uidebuntur quàm ut ea uentriculus ferre poſsit, miſcenda calida erunt,præcipue mentha & ſaluia : duobus enim his & uentriculus firmabitur,& cerebrum neruiq; robur capient.

FRVCTVS. Piſtacia,amygdalæ, auellanæ,caricæ,paſſulæ, laudantur.Mala punica,pyra, tolerari poſſunt,atq; pruna , melopepones,& perſica,ſi tamen hæc omnem alium cibatum præcedant,illa ſequantur.

POTVS. Vinum ſit tenue,flauum, odoratum,modiceq; ſubadſtringens,non dulce,nec auſterum.Interdum quoq; mulſo utatur ex eodem uino & optimo melle confecto.Si quando uero bilis redundare uidebitur,abſinthites conducet. Ceruiſiæ uſum nõ probo,ob conſuetudinem tamen,mellitæ illius quam medonem dicitis,uel leuioris alterius,tolero.Laudauerim potius melicratũ ex aqua per deſtillationem,ex eupatorio uel chamæmelo elicitũ & cõpoſitum.Sed & iulebum uel roſaceum,uel uiolaceum,cum aqua in qua purũ aurũ ignitum pluries extinctum ſit. Et de cibo & potu hæc dicta ſint.

AER. Inter ſumpta aër præcipue numerandus eſt : is enim uelimus nolimus aſsidue intus adigitur,atq; ad principalia duo mẽbra, cor & cerebrum per inſpirationem ingreditur.Eligendus ergo,quãtum regio patitur,temperatus,& ab omni primarum qualitatum exceſſu,

ceſſu,

ceſſu,frigoris præcipue & humiditatis, penitus immunis. Domus ergo & cubile,ab auſtro & aquilone tecta,ad uernalem exortum proſpiciant,igneq; claro in ſiccis lignis & odoratis accenſo,etiam æſtate calefiat,& per caminos ſemper magis quàm per hypocauſta: quibus ſi uel conſuetudo uel alia res uti cogat,tepida potius ſint,quàm uehementius calida:quotidieq; reſeratis feneſtris & oſtijs,aër nouãdus eſt,dehinc ſuffimentis quibuſdam odorandus:quæ,etiam ſi per caminum cubile calefiat,ſeruanda ſunt. Quando exeundum cubile eſt,id ſereno die,non nebuloſo aut nubilo faciendum eſt. Peiores enim hi quàm pluuij ſunt:atque hyeme quidem nullo uento perflãte,æſtate fauonio.

DE MEDICAMENTIS. Et quoniam de his ſatis dictũ eſt, ad medicamenta ueniendum,ita tamen ut ſciamus eorùm uſum,niſi ubi priora nõ ſuffecerint,eſſe ſuperuacuũ.Ex his nonnulla euacuãt, alia membris robur addunt.Euacuant quædam per uentrem, quædã per os,alia per urinam,alia per ſudorem,alia per occultam diſflationem.De ſingulis agendum. Ex his quæ per uentrem euacuãt, quædam per inferiora inijciuntur,quædam per os ſumuntur. Ex primis ſunt balani,ſtuppæ,clyſmata. Ex primis quædam leuia, ut quæ ex ſolo melle decocto parantur. Quædam mediocria,quibus ſales adijciuntur,& cyminum,aut quodpiam ſimile. Quædã fortiora, quibus pulueres hieræ lygodij,aliàs logodij,uel Iuſti,cum nitro cõmiſcentur,& mellis uice reſina.Stuppa quoq; leuior fortiorq; fieri poteſt, ex liquore in quo maduerit:à melle enim & ſapa leuiſsima,à ſyrupo de epithymo potẽtior:cui ſi parũ uel ſcammonij,uel colocynthidis, uel ellebori ſuperaddatur,potentior ualde reddetur.Sit autẽ ſtuppa leuis ualde,& optimè carminata,uel ſtuppę loco goſſapium bene pexum,aut lana ſubmittatur.

CLYSMATA. Ex his quoq; ſimplicisſimũ ex iure pulli & ouis recentibus parabitur,addito ſaccharo craſsiore,quod ſi abſque ſale iniectum diutius retinebitur,robur toti corpori præſtabit.Idem ferè præſtabit ptiſanæ ſuccus,cum ouis & ſaccharo.Præſtantiſsimum erit ſi eiſdem quarta pars chamęmelini olei coniungatur.Potentius erit, ſi pro ptiſana furfuris cremor accipiatur.Vbi uero duriora excremẽta inteſtina obſederint,ſolum chamæmelinũ oleum inijciatur.At ſi humores quoq; educere uoluerimus,uel à ſuperiorib.uehementius retrahere,tum acrioribus utendum,ut oleo in quo ruta,cyminũ,anethum coctum ſit,adiecta etiam aliqua ex magnis hieris,uel decocto centaurij minoris,cum oleo rutæ,atq; uel eiſdem hieris,uel compoſito quod benedicta uocatur.

Quæ per os accipiũtur,aliqua per inferiora,aliqua per os ipſum, materiam educunt.Primi generis ſunt,quæcũq; uel epota,uel deuorata,per inferna expurgant,inter quæ præcipuum & maxime D.T. Reuerend. conducens erit quod ex manna nunc uocata, & rheo uel barbarico, uel pontico conficitur: quod poteſt uel ad electuarij formã redigi,uel cũ abſinthij aqua bibi.Eſto autẽ mannæ uncia, rhei drachma,uel plus minúſue,utriuſque ſecundum præſentiũ me

dicorum iudicium.Vbi uero manna nõ ſuppeteret,poteſt loco eius accipi ſiliquæ Aegyptiæ, caſsiæ uocatæ,medulla per ſetaceum cribrum colata,minore tamen modo,ſex uidelicet drachmarum pondere.Quæ uero,per os accepta,per os quoq; educunt ,triplici genere continentur.Poſsunt enim è uentriculo,poſsunt è pectore, poſſunt & è capite materiam educere.

Primi generis ſunt ptiſanę ſuccus cũ oxymelite:ſolus quidẽ ſi leniſsime,uel decocto in eo atriplicis ſemine,& polypodio,ſi potentius:uel agarico,ſi adhuc potentius deſiderauerimus, materiam per uomitũ educere.Sit autẽ ſemper tepidũ,nec minori quàm triũ cyathorũ,hoc eſt,ſex unciarum quantitate.Ex pectore adiacentibusq; ei partibus educunt ea quæ uel lingendo paulatim deglutiuntur,uel ſolidiora cum ſint,tandiu in ore detineãtur,donec ſenſim reſoluta deſcenderint. Primi generis erit hoc: Amygdalarum mundarum,nucleorum pini,ſeminis cucurbitæ,pares portiones, penidiarum p.2. cum ſyrupo de glycyrrhiza congruam formam recipientia.

Secundi,ſi abſq; ſyrupo cum ſaccharo in aqua uiolacea diſſoluto, lupini maioris effigie reformentur. Materiam è capite trahunt quædam manſa,ut maſtiche,uel ſola,uel pyrethro adiecto.Alia gargarizata,ut oxymeli cum aqua ſaluiæ ſola:uel ſi ualidiorem fieri operationem uolumus,decocta in ea nepita.

Ad ea quæ per ſuperiores partes corpus ingrediũtur,ſpectare uidentur & errhina à Græcis uocata,quorũ uſum non inutilem D. T. Reuerend.putauerim,inter quæ leuis eſt ſampſuchi aqua per nares attracta:fortior betę,pręcipue radicũ ſuccus:fortiſsimũ,ſi aut ellebori albi,aut euphorbij grana aliquot addantur.Sed & quæ auribus iniiciuntur,huc quoq; ſpectare uidentur,& multum conferre, tum robori cerebri,tum aurium ſibilo.Inter quæ oleum de ſpica odoriferũ excellere puto,uel commune,adiectis pro ſingula uncia gra.3.moſchi,& ſi inflatio abundare uideatur,longi piperis obolo. Et de euacuantibus quidem per os,nares,& aures,hæc ſatis ſint.

Ad euacuantia per urinã accedentes,dicimus,adiantũ,aſparagos, cicera,præ cæteris propoſito noſtro cõducere.Sudorẽ uero modicẽ cient piſtacia,ualẽtius aniſum,ualẽtiſsime ſerpyllũ:illa quidẽ comeſta,hæc cũ mulſa,aquáue mulſa epota.Eadẽ quoq; tenuiorem materiã atq; paulo aridiorẽ,per cutis occultos meatus,ſenſu carente euacuatione,difflare faciunt. Et de euacuãtib.quidẽ hęc dixiſſe ſat ſit.

Roborantia uaria eſſe oportet,iuxta membrorũ quæ roborari debent diuerſitatem.Quædam enim ex membris ſunt principalia,quædam illis deſeruiẽtia.Principalia ſunt,cerebrum,cor,iecur. Cerebro famulatũ præbent nerui,cordi pulmones,iecori uẽtriculus.Omnib. ergo robur addendum per medicamina uel ebibita,uel deglutita.

Vt igitur à cerebro initium capiamus,ex potu ſyrupi facti ex decocto corticum citri,ſaluię & roſarum,cum aqua uiolarum,robur accipiet,atq; ex chebulis myrobalanis,cum ſaccharo uel melle conditis. Item ex floribus ſaluiæ,eo modo quo roſæ ſolent,cum ſaccharo cõpoſitis & adſeruatus.

COR ex potu aquæ roſaceæ in qua ocimi maioris,& quod uerè ocimum eſt,folia uel ſemina immerſa fuerint.Item ex gariophyllorum puluere,cum eadem aqua & Cretenſi uini gutta,ebibito.

IECVR eupatorio,uulgò apud nos agrimonio uocato,roborabitur,chamæpity & cichorio:illo quidem,ſi frigus,hoc,ſi calor,reliquum ſuperante.Poſſunt hæc uel in uino uel in aqua coqui,uel per aquæ bullientis uaporem ex eis ſuccus clarus in duplici uaſe elici, qui & limpidus aſpiciẽti,& ualde idoneus bibenti erit. Et de principum robore hæc dicta ſint. Ad ſeruientia accedendũ,initio à uẽtriculo ſumpto,qui tamen etſi indignioris principis ſeruitio deſtinatus uideatur,eius tamen ſeruitium adeò neceſſarium eſt,ut nec ſummi principes,cor & cerebrum,abſq; eo,nedum proprio munere fungi,nec diutius ualeant perennare.

VENTRICVLVS. Succus ad eundem modum ex mentha,abſinthio, ſiſymbrio,origanoq; abſtractus,uel ipſarum herbarum puluis deuoratus.Ius perdicis cum gariophyllis coctæ,mirum in modũ uentriculum roborabit.

NERVI. His maximum adminiculum præbent ueræ acori radices conditæ.Veræ dico,quoniã quæ uulgò acori nomen habet,xyridis radix eſt.Item caſtorium & benzoi uocatum,per catapotia deuorata.

PVLMONES paſſulis dulcibus,caricis pinguibus,glycyrrhizę radicibus recẽtibus,roborantur.Et hæc quidẽ de principalibus, atq; his quæ illis famulantur,dicta ſint.Adijcienda erunt nonnulla, quæ in uniuerſum omnibus corporum membris conducunt. Inter quæ maxime præſtaret theriacæ & mithridatis antidotus, ſi recte parari poſſent.Sed multa ex ſimplicibus medicamentis, quæ in eis recipi deberent,adhuc ſunt incognita:quæ tamen ſperandum eſt non diu eſſe deſideranda,cum multi excellentis ingenij uiri ubiq; compareant,qui ſimplicibus medicamentis indagandis omnes neruos intẽdunt.Interim tamen,imò etiã ubi ad amuſsim magnæ illæ antidoti paratæ fuerint,maximi uſus erunt recẽtiorũ præclara quædam inuẽta(neq; enim tantũ antiquitati tribuendũ,ut noſtrũ ſeculum debita laude fraudemus)quæ in roborandis omnibus corporis membris, ſenectute tardãda,ac uita ad naturalẽ uſq; terminũ proroganda,ſunt efficaciſsima:inter quæ hoc ego puto excellẽtiſsimũ:Nucis myriſticę,gariophyllorũ ana ℥.2.cinnamomi quãtũ inueniri poteſt odoratiſſimi,florum ſaluiæ, ſi inueniri poterunt,ſi non,foliorum mari,hoc eſt,odoratiſsimæ & nobiliſsimæ maioranæ ana m.1.cichorij,abſinthij,chamæpitys ana m.1.ſandalorum omnium ana ℥.s. meliſophylli ocimi,ana m.1.croci ℥.1.calami aromatici ℥.1.s. ſtœchados ℥.3.rhei põtici uulgaris ℥.1.rhei põtici ueri ℥.s.cẽtaurij minoris m.2.Hæc modice cõtuſa,madeãt integrã minimũ diẽ in uino odorato tãto,ut eo bene operiãtur,ſimulq; cũ ipſo uino in uaſe magno uitreo, chymicorum more & facto & incruſtato, igni claro nõ uehemẽti admoto,exiẽs ꝑ roſtrũ uaſis ſuccus diligẽter colligatur,& in bene obturato uaſe aureo uel uitreo diligẽter obſeruetur:ex eius enim unica drachma,uel

per ſeipſa,uel cum cyatho,hoc eſt, uncijs duabus uini hyeme , æſtate aquæ roſaceæ pota,mirum in modũ totius corporis uires reparabũtur.Quòd ſi quæ ſuperfuerũt aridę partes bene cõtritæ,uinoq; aſperſæ, fortiori igni in minore uaſe admouebuntur,ſtillabit liquor , qui extrà inunctus,multum roboris membris ſuperaddet.Atq; hactenus quidem de ſumptis.

EDVCENDA quæcũq; ex alimẽtorũ concoctionib.neceſſario redundãt excrementa,primæ ſcilicet quæ in uentre,ſecundæ quæ in iecore,uenis & arterijs,& tertiæ quæ in ſingulo quoq; fit membro, cuilibet autẽ harum natura multa parauit inſtrumenta,aliqua expurgãtia & diſcernẽtia,alia deducẽtia,alia colligẽtia,alia demũ excernẽtia,quę tamẽ nõ adeò in alijs duab.ſicuti in prima,ſunt euidẽtia. Facta enim cõcoctiõe,uẽtriculus cõgruũ ſibi nutrimẽtũ retinens,apto portonario,qui & ipſe ſuã ſibi portionẽ reſeruat,qđ reliquũ eſt ad id inteſtinũ expellit quod propius eſt,atq; hoc rurſus ad ꝓximũ, donec ad ſacculũ, ſeu cæcũ uocatũ,in quo iã ſtercoris formã craſsiora recipiũt excremẽta,ꝑ uenas ad portas iecoris tẽdẽtes, cõtinue exuccata,quæ demũ in recto aggregata,atq; ipſum uel copia uel qualitate iritãtia, laxato circulari muſculo foras mittũtur.Vt igitur hęc eductio recte fiat,prouidendũ ut bona coctio in uentriculo fiat, expulſoria & retentrix.eius uires ualidæ ſint, inteſtinorũ cauitates pateãt,& præter hæc omnia,meatus qui bilẽ à ueſica eius ad inteſtina defert, omni careat obſtructiõe.Nã ab hac uis iritata, circularẽ ani muſculũ reſerat.Vẽtriculus quib.roborãdus ſit,abũde ſuprà docuimꝰ.Inteſtinorũ laxitudinẽ tuebimur,imo uentre manu oleo liliorũ alborũ inũcta,molliter perfricato,in quo tamẽ antea althææ radix bullierit. Sed & ad hãc rem optime faciet ius gallinacei rudiore ſaccharo dulcoratũ,ante oẽm eſcã ebibitũ,uel ſorbilia oua recẽtiſsima,albo ablato,eius loco idẽ ſaccharũ habẽtia.Meatus bilẽ ad inteſtina ducẽs, optime reſerabitur ex eupatoria herba hyeme,& æſtate cichorio.Secũdę cõcoctionis,quãtum ad iecur pertinet,excremẽta ſunt duæ biles, & præterea ſeroſa humiditas:horũ nigra quidẽ ꝑ lienẽ,rufa per ueſicã iecori ſubiacentẽ expurgatur,atq; illius quidẽ terreſtrior portio, nutrito liene,ad uẽtriculũ primo,in quo appetitũ excitat,deinde ad inteſtina defertur,cum reliquis alui excrementis euacuãda. Hæc ab ipſa ueſica ad graciliũ inteſtinorũ initiũ delata,expultricẽ eorũ uim excitat,& cũ ſicciorib.excrementis egreditur.Vt igitur hæc duo exeant, præter inteſtinorũ præparationem,de qua paulò antè dictum abũdè eſt,enitẽdũ eſt ut meatus ꝑ quos & ad ſuum quodq; receptaculũ,& ab ipſis receptaculis unum ad uentrem,aliud ad inteſtina defertur,omni careãt obſtructiõe,quod quidem in iecore & eius ueſica abſinthiũ,in liene cappares præſtabunt.Nec ſunt duo hæc ueluti exigui momenti parũ curanda,cum ex horũ obſtructionibus omnes ferè mali affectus,quibus hactenus D.T.Reueren.uexata eſt, duxerint originem.Nõ negligenda præterea eius excrementi euacuatio, quòd ex concoctione eadem ſecunda,ui iecoris in uenis & arterijs generatur.quod quidem ſero coagulati lactis eſt ſimile: quod ubi

trahe-

traxerint renes,ad ueſicam tranſmittunt,cuius ceruix tranſuerſo muſculo occluſum tādiu retinet,donec uel copia, uel qualitate extimulata,muſculo uoluntariè reſerato,coadiuuantibus inferioris uentris muſculis,id deijciat.Patere igitur & hic oportet,& eas uenas quibus à iecore trāſitus eſt ad renes,& ureteras uocatas, per quas iter eſt ad ueſicam. Muſculum quoq; obedientem eſſe & clauſioni oportet, & apertioni,ne ſcilicet uel inuito exeat,uel contra uoluntatem retineatur. Ad quæ explenda munia adianton præcipue conducet,& cicerū, maxime arietinorū uocatorum ius,amygdalaq; amara comeſta,atq; eorum oleum extrà inunctum. Eſt & aliud excrementorum genus, quod poſt cuiuſlibet membri alitionem relinquitur, uel quia ſemicoctum ſimile reddi non poterit membro alito,uel quia cum pro uehiculo eſſet nutrimento ad membra trāſmiſſo, ueluti munere iā ſuo functum inutileq; factum reijcitur. Eſt autem hoc tenue inſtar ſeroſi illius,quod paulò antè dixim^9 ex uaſculis ad ueſicā defluere:cuius expurgationi cum nullum propriū uehiculum à natura ordinatum ſit, per mollia corpora delatū,eius impetui obedientia, facile propellitur,& præcipue cū à collecto ſimul ſpiritu propellitur, tenuiorq; & uaporoſa quadā eius portione ſub ſudoris forma, per exiguos meatus,quib.uniuerſum corpus,ipſaq; cutis plena eſt,euacuata,per quos meatus excrementa quoq; alia quæ diximus non potuiſſe in membrorum ſubſtantiam conuerti, ſub uarijs formis expurgantur. Quod enim terreſtre & craſsius eſt,uel in pilorum ſubſtantiam conuertitur, uel lutoſa cuiuſdam ſordis ſimilitudine foras prodit. Id uero quod tenuiſsimum eſt, abſq; hoc quod ſenſu percipiatur extrorſum propellitur.Vt igitur horum omnium congrua fiat euacuatio, enitendū eſt ut corporis meatus pateant,reſeratiq; permaneant:quod qua ratione fieri debeat,ex agendis, extrinſecusq; incidentibus elucеſcet.

AGENDA. Ad hoc genus ſpectant,frictio,ambulatio,equitatio, uectio,exercitatio,epitedeumata,ſomnus.

FRICTIO. Ex multis frictionū generib.illa mihi congruere uidetur,quæ mollis ſit & mediocris.Mollis dico,quæ mollibus uel linteis,uel manibus fit.Mediocris,quæ tādiu fit,donec corpus ad tumorē deuenerit.Debet autē à ſuperiorib.partib.inchoare,à ceruicis uidelicet initio,ita ut partes quoq; quæ ſunt poſt aures attingantur,ab hiſq; ſenſim ad humeros cubitoſq; deſcendendum, atq; per thoracem ad coxas & crura,uitatis mollioribus partibus,ſummo uidelicet imoq; uentre, quæ non linteo,ſed manibus oleo abſinthite inunctis,ſunt leniter perfricandæ:inguinibus uero & axillis uehementius aliquantiſper,atq; aſperiore linteo contrectatis.

AMBVLATIO. Si ſereni trāquilliq; dies ſint, uel perflet zephyrus,ſub diuo potius quàm ſub tecto facienda,accliuibus potius & decliuibus locis quàm planis,recta,non flexuoſa:uacuo, non pleno uētre.Lenior ab initio ſit,ſenſimq; creſcat,& uehementior per aliquod tēpus fiat. Demum ſenſim quoq; ad finem ueniat,qui tamen citra ſudorem & laſsitudinem eſſe debet. Vbi uero tempeſtas eā quæ ſub diuo prohibeat ambulationem, ſub tecto amplo quantum fieri poterit

loco ambulandum,nec unquam corpus reuoluendum,ſed antè quidem primo,deinde retro ambulandum: hæc enim ambulatio,maxime ſi citatior fuerit,capiti,oculis,auribusq́;admodum eſt utilis.Quę tamen ſi fortè difficilior,uel minus congrua perſonæ quam geris uiſa fuerit,non ſtatim uolutatio facienda,ſed morula aliqua inter greſſum & regreſſum interponenda. Hanc clara lectio uel locutio ſequatur,quę & ipſa paulatim creſcere debet & decreſcere:præcipue uero legenda carmina, atq; inter ea iambica:ex hac enim exhilaratio mentis ſequitur,ſuqueſtrantur curæ,& quæ in corpore,præſertim in ſpiritualibus uocatis membris redundant excrementa,diſſoluuntur.

GESTATIO non parū præſtat emolumenti,cōducereq́; magis uidetur q̄ equitatio,quæ licet ſtomachū roboret,& ſenſus purget,pectori tamen & inguinib.uehementer nocet,ſine quorum nocumēto geſtatio fit, imò cum alijs multis emolumentis:calorē enim excitat, habitū firmat,ſomnū prouocat.ſuperuacanea è uētriculo & capite diſcutit,uires cōfirmat. Quæ ſi per lecticā fiat,etiā ſi febris aderit, tutò in uſum ueniet: ſicuti & ea quę in ſuſpenſa pēſiliq; lecticula agitatio, quæ adeò tuta eſt,ut etiam à cibo & in maioribus morbis in uſum uenire poſsit. Proderit & interdum nauigare , & rheda per loca plana uehi:utrunq; tamen fiat,facie ad poſteriorem partem conuerſa.

EXERCITATIO.Poſſunt quidē quas nuper diximus motiones,exercitationes dici,ſi omnē corporis motum eo nomine dignemur. At ſi,ut probi autores loquūtur, is tantū motus exercitatio dici meretur,qui uehemens eſt,nō ſemper erūt exercitationes dicendæ. Vehemētia quippe hinc cognoſcitur,cū ſpiratio mutatur:quod certe nō omni homini ex æquo per eandē motionē contingit. Vnde fit ut idē motus uni quidem exercitatio ſit,alteri non ſit. Metiri igitur ſibimet quiſq; debet motationē,atq; tum demum exerceri ſe putare,cū ſpiratione ſenſerit immutari. Quod ubi ex aliquo eorum quæ diximus,D.T.Reuer.contingere agnouerit,poterit eam motionem pro exercitatione cōputare:ubi nequaquam , uel cœptam augere, uel ad aliud uehementius genus ſe transferre,ut pōdus aliquod eleuare,& de manu ad manū permutare,pilam pedibus propellere,telū iactare, atq; id genus plurima. Ad agenda quoq; pertinent quæ Græcis ἐπιτηδεύματα,nos ſtudia,uitæ'ue propoſitū poſſumus appellare,à quibus non exigua portio ſalutis pendet. Sūt enim quædā huiuſce generis, in quibus uix ſanitas ſeruari poteſt : inter quæ ut maxime eminet id quod D.T.R.imminet,ita cum maximo & ſalutis & uitæ diſcrimine exercetur. Vix enim unū inuenias talis profeſsionis uirū,qui ſenectā ſanus attingat: quippe dum cōmunem ſalutem nimis anxiè quærūt, propriā negligunt. Quòd ſi cui unquā,D.T.R.maxime cōtingit,quę nedū,ut audio,ſtatim à prādio,qui ſolus ei cib⁹ eſt,aut dictat,aut ſcribit,ſed inter prandendū quoq; ſæpenumero literas legit,& negocia expedit , neq; ullo unquam tempore à curis animum auertit. Eſſent igitur hæ curæ tandiu intermittendæ, quoad uires aliquantiſper refocillarentur:uel ſi id fieri nō poteſt,ita moderandæ , ut aliqua hora ſaluti corporis donaretur. Putauerim igitur melius huic rei cōſuli,ſi

mane

mane uel nihil cibi, uel adeò exiguum caperetur, ut impedire curas & negocia non ualeret: ueſperi poſt modicā exercitationem cœnaretur: cœnam ſomnus ſequatur, ita tamen ut uel horulæ ſpatium intercedat, in quo ab omni negociatione, atq; etiam, ſi fieri poteſt, cogitatione ceſſandum. Nec aliena erit interim ambulatio, modo lenta ſit.

SOMNVS. Et quoniā non exigui momenti inter agēda ſomnus eſt, in eo aliquantiſper immorandum. Incipiat igitur duabus, uel minimū unica, ut diximus, à cœna hora, molli ſtrato, corpore ſupra dextrū latus, capiteq; ſatis eleuato recumbente: poſt primā uigiliam ſupra ſiniſtrum latus quieſcendum, ſicq; dormiendum: poſt quem rurſus ſupra dextrū incumbendū, ita ut ſupinus ſemper accubitus caueatur, pronus rariſsimus ſit, & breuiſsimus. Sit autem dormiendi ſpatiū octo ad ſummum horarum, & nocturnus. Meridianus uitandus, niſi fortè ex aliqua occaſione nocturnus interceptus ſit: tunc enim meridiano id reſarciendum, quod ex nocturno fuerit amiſſum. In hoc tamen, atq; alijs quę ſuperius diximus, id ſemper obſeruandum, ne aliqua cōſuetudo, niſi uehementer mala, repentinò mutetur. Et de agendis quidem cum ſatis ſit dictum, ad ea quæ foris occurrunt accedendū: ſunt autē hæc, aër, balneum, ueſtes, unguenta, oleū, pulueres.

AER. De hoc, ubi de his agebam quæ corpus ingrediuntur, abunde dictum eſt: nunc ſatis ſit monuiſſe. Procurandum, ut qui foris occurrit calidior, quantum fieri poteſt, ſit, quàm is qui intrò fertur, hyemis præſertim tempore. Quare ſi quopiam tum eundum fuerit, enitendum erit, ut aliquo ingenio, extrema ſaltem membra ſemper calida permaneant, pedibus quidem ſupra ligneas pedicas quieſcentibus, ferreis laminis ſic ſuffultas, ut candens ferrum citra ligni uſtionem intra illas adſeruari poſsit: pilaq; utraq; manu teneatur, in qua ferrum pariter candens occluſum ſit. Reliqua uero membra optime ſint ueſtibus operta, in quibus aliquantiſper immorandum, ſi tamen prius monuero, aërem in quo continuè degendum eſt, debere, quantum fieri poteſt, purum eſſe, à ſtagnis, paludibus, cloacis, cauernis, ſaxoſis locis, metallorum fodinis, prorſum ſemotum.

VESTES. Intima tunica ſingulo quoq; die permutetur, atq; priuſquā induatur, ſimul & calefiat, & odoratis quibuſdā rebus ſuffumigetur: id cōmode fiet, ſi duo teſtudinea forma & cōcaua uaſa inuicē cōiungantur, ſitq; id quod infime iacebit prunis ardētib. plenū, ſupra quas res odoratæ cōburantur. Id uero quod ſuperiacet foraminulentū, ut per foramina non ſolū calor, ſed odor quoq; ualeat permeare, & in tunicā ſuperpoſitā recipi. Sit autē ſuffimentū hyeme ex benzoi uocato, gariophyllis, ambare & moſcho, tali portione commixtis, ut ſint benzoi ℥. 4. gariophyllorū una, ambaris duæ ſiliquæ, moſchi una. Ex quib. aqua uel oleo ſpicato reſolutis, paſtilli adformentur, qui in hūc uſum adſeruentur. Aeſtate ſandali citrini, roſæ ęquales partes, cū tragacantho per roſaceam aquam emollito diſſoluantur, adiecto ambaris & moſchi æquali modo, illius binæ, huius unica ſiliqua, & in eādem paſtilli formam redigantur. Reliquæ quoq; ſuperiores ueſtes non incōgruè ad eundē modū hyeme calefiet, erūtq; leues ſimul & calidæ.

calidæ. Aeſtate antequam induantur refrigerari permittantur, cauendo ſemper ne renes & iecur nimis incaleſcant. Caput uero ita noctu & interdiu tegendum, ut nec frigore algeat, nec calore exæſtuet, quod experientia potius quàm certa regula dignoſci poteſt.

BALNEVM diuerſas uires habet, iuxta diuerſos liquores in quibus fit, maiorem minorémue calorem: iuxta etiam moram in eo factam, affectionemq; corporis quod balneatur. Liquores in quib. fieri poteſt, licet ſint uarij, tres tamen inter omnes ſunt præcipui, aqua ſcilicet, uinum, oleũ. Cõmunis tamen uſus habet, ut per balneũ, aqueũ intelligamus, quod tamen & ipſum uarietates nonnullas recipit. Poteſt enim aqua uel pura naturaliſq; eſſe, nullã aliam uim ſecum commixtã habens: uel uideri quidem exactè aqua, miſcellã tamen & uim aliarũ rerum in ſe continere, ut ſalis, nitri, chalcanthi, ferri, æris, alteriúſue uel metalli, uel rei metallicæ, uel etiã herbæ, uel ligni. Pura & exacta aqua poteſt occurrere corpori uel frigida uel calida. Videamus igitur cuiúſnã aquæ balnea nobis deſeruiant. Nullius certe magis quàm dulcis, puriſsimæq;, & uel tepidæ, ſi adhuc febris adſint reliquiæ: uel modicè calidæ, ſi penitus febre corpus uacat. Tepida enim frigefacit & humectat: temperatæ caliditatis humectat & calefacit. Qualiſcunq; autem uſus ſit, ex eius etiam perfuſione parietes & pauimentũ conclauis, in quo balneum faciendum eſt, irrorentur, ut aër quoq; aquæ humiditatè ſentiat: ex hoc enim adeò humeſcent mẽbra omnia, ut propriũ probe mutare ualeant alimentũ: febriliſq; caloris ſi extabunt reliquiæ, per teporem illũ conſumentur, & ſomnus prouocabitur. Ad laſsitudinẽ uero doloremq; membrorũ auferendũ, ubi febris non adſit, coquendæ in aqua erũt pulegiũ, origanũ, ſaluia, thymũ: ubi adſit febris, chamæmalum. Breuis tamẽ ſemper in balneo ſit mora, ne ſudor erumpat, ob quam cauſam à uehementer calidis ſemper cauendum, ſicuti & à frigidis, atq; etiam ab his quæ medicatæ ſunt, à quibus tandiu abſtinendum, donec uniuerſi corporis habitus robuſtior, muſculiq; facti ſint craſsiores: tunc enim aluminoſę & ferreæ, præcordijs in eis madentibus, non erunt inutiles. Et de aquę quidem balneo hæc ſint dicta. Vini balneũ uniuerſale, hoc eſt, totius corporis, non laudo: extremorum uero partium, hoc eſt, manuum & pedum, magnificè commendo, adeò ut manus quotidie eo potius quàm aqua abluendas cẽſeam, atq; etiam interdum faciem. Non inutile quoq; putauerim, ut in oleum calidum quandoq; manus & pedes immitterentur, hyemis præſertim tempore, ad fugiendumq; id frigus quod quandoq; in febriũ initio ſolet contingere. In omnibus autem his, præcipue uero in totius corporis balneatione, uires bene metiri oportet, ne fortè adeò imbecilles ſint, ut potentiam horũ nõ ualeant ſuſtinere: in quo caſu ſatis fuerit locatum in linteo hominẽ, in tepidam aquam ſemel mergere. At ſi imbecilliores uires etiam uideantur quàm ut hoc ferre poſsint, tunc ſatis fuerit ſpõgijs aqua madentibus iacentem leniter perfricare. Sed & ex ſpõgijs oleo uinóue madidis, minus quidem iuuamentum, ſed cum minori etiã diſcrimine conſequemur. Lanæ quoq; ſuccidæ in eiſdẽ liquoribus madẽtes,

eundem

eundem uſum præſtabunt.& laxitudinem tollent. Ad arcendas uero lacrymas utilis erit ſpongia aqua madida,in qua iuniores pineæ contritæ,decoctæ ſint,ſi ea facies abluatur. Et de balneis atque his quæ conſimilem uim cum eis habent,hæc dicta ſint.

Vnguẽtis hyberno tempore utendum calidis,& calefacere ualentibus,quale eſt quod oleo ſpicato, gariophyllis, ambare & moſcho concinnatur. Aeſtate utroque modo frigidis,quale eſt quod ex odorato,aqua roſacea,adipe,malis dulcibus coctis,cum exiguo moſcho præparatur,pomatã nunc uulgò uocãt. Pulueribus quoq; perfricari corpus poterit ex odoratis rebus,calidis quidẽ hyeme,frigidis æſtate,ſuperius multoties dictis cõpoſitis. Medijs tẽporibus uere ſcilicet & autumno,utræq; res,calidæ ſcilicet & frigidę,miſceri poterũt. Quod nũc dictũ in alijs quoq; ſuperius pro hyeme & æſtate deſcriptis intelligi uolumus,ut iam finẽ habeat noſtra hæc uiuendi forma, à me multis lucubrationibus elaborata,& ſæpenumero,tum propter noua D.T.R.mandata, tum ob alias occaſiones interpellata. Nam quod ad reliquias morbi profligandas pertinebat, quod etiã petitũ à me fuerat,duabus alijs epiſtolis abſolui. Omnibus autem his ita uelim Deum optim.maxim.aſpirare,ut deſiderata ſanitas inde ſequeretur,& ad ultimam uſque ſenectam perſeueraret. Ex Ferraria, VII. Calend. Nouembr. M. D. XXXV.

EPIST. II. *Ad eundem pro cura nonnullarum nouarũ affectionũ ipſum moleſtantium.*

DVM propè iam eſſem ut extremã manũ imponerẽ literis,quibus mãdatis D.T.R.obtẽperans,quæ ad uictus rationẽ,& reliquias antiquorũ morborũ profligãdas attinebãt,diffuſe ſatis annotaueram,nouæ mihi redditæ ſunt literę,quibus id intellexi,quod ut maxime nolebam,ita minime expectabã: ex unica uidelicet tertiana duplicẽ ſubortam,adiectumq; uẽtris dolorẽ cũ tumore & duritie: extinctũ omnẽ tam ad cibũ quàm ad potũ appetitũ: attenuatum ſimul cũ uirib⁹ corpus: fieri quãdoq; potus,quãdoq; (licet rarius) & cibi uomitũ: ſomnũ à febribus interpellari: longanoni inteſtini exitũ pariter cũ dolore,qui ſtantẽ uel ſedentẽ maximo afficiat dolore. Hæc ferè ſunt de quibus nũc quæritur D.T.R.& à quibus liberari cũ diuino auxilio & noſtris pręſidijs petit. Adſit itaq; ille,& mentẽ meã ita radio ſuę lucis illuſtret,ut ea ſcribã quę hãc malorũ cateruã penitus ualeãt debellare. Quoniã res ipſa urget,& nuncius feſtinat omiſſa mora,horum affectuũ atq; cauſarũ à quibus pẽdẽt narratione, remedia ſtatim ſcribam quæ illis repellẽdis magis uidebũtur idonea, orſus à uẽtris tumore,ut quẽ ego putẽ omniũ ferè horũ affectuũ eſſe principiũ. Tollendus hic eſt tum per ebibita,tum per foris admota. In primis igitur per multos dies mane hæc bibẽda potio: Agrimonij,menthæ, abſinthij,ana ʒ.t.madeſcãt in aqua ex cichorio toto,radice uidelicet cũ folijs,per deſtillationẽ in uaſe duplici elicita,horas decẽ,abiectisq; herbis quatuor ipſius aquæ unciæ,adiecta ſyrup.de corticib⁹ citri ʒ.i.calidæ

lidæ bibātur,antea tamē cum electo cinnamomo odoratæ. Interdū, accedēte tamē iudicio præſentiū medicorū,utēdum hoc medicamine:Mannæ calabræ ℥.1.rhei barbarici ʒ.1.cū aqua abſinthij quantū ſat ſit ad potionē cōficiendā.Multū quoq; mihi placeret,niſi febris uehemētia,uel extrema macies prohibuerit, hiera picra uocata,modo Galeni,nō recentiorū cōpoſita,præcipue ſi poſsit in puluere cū aqua mulſa bibi,uel electuarij forma,pane quo ſacrifici utuntur, uino uel aqua madefacto obuoluta deuorari:ſi minꝰ,cōfectis ex eius puluere cum uino catapotijs.Sit autē pulueris & pilularū drachma,electuarij binæ drachmæ.Placeret etiā rhei barbarici drachma abſq; alio liquore manſa & deglutita.Proderunt & pilulæ alephanginæ uocatæ,ante cibū per horā acceptæ,uel quæ ex aloë,agarico & rheo cōponuntur. Proderit & Aegyptia ſiliqua,ſicuti aliàs ſcripſimus,cōdita, uel cōmunis ℥.1.ſetaceo cribro excolata. Maſtiches etiā ſemidrachma ieiuno ſtomacho deglutita.Mulſum quoq; ex tribus polypodij uncijs,media cinnamomi,in libris 5.uini.& libr.1.mellis decoctis magno erit emolumēto,ſi ſemicotyla à ieiuno bibatur.Cōducēt & chebulę myrobalani cōditæ. Sed etiā hic ſyrupus abſq; alio liquore deglutitus: Aquæ roſatę ſelibra,cinnamomi cōtriti drachma,& gariophyllorum ſcrupulus,tandiu ſimul bulliāt,quoad binæ aquæ unciæ conſumptæ ſint,proiectisq; ſpeciebus cū uncia ſemis ſacchari, fiat ſyrupus. Item cinnamomū in tenues ſchedas diſſectū, ſaccharo depuratiſsimo cocto opertū.Vel ſi in tenuiſsimū puluerē redactum,cū cōtrito ſaccharo ita miſceatur,ut ſint huiꝰ octo,illiꝰ pars una.Pulueris thymi drachma,cū aquæ mulſæ duabus uncijs,multū iuuabit.Vinū in quo aurum purū ignitū ſepties extinctū ſit.Vſus capparorū cū oxymelite cōditorum.Piſtacia ſaccharo & cinnamomo cōdita.Proderit & mirū in modum agallochon xyloaloë uocatū,uel cōditum,uel ex eius puluere, cum ſaccharo,cōfecto bolo,uel etiā bibito uino in quo decoctū ſit. Idē faciet myriſtica nux eodē modo cū ſaccharo parata, uel cū uino bibita.Perdicis quoq; ius cum gariophyllis ſtomachū ualde recreat.

FORIS. Tumor iſte,quatenus tumor,eget euacuātibus,hoc eſt, diſcutiētibus,reſoluētibusq; materiā in eo cōtentā:ſed cū durus ſit, molliēdus primo eſt,ne ſcilicet ex uſu reſoluētium durities creſcat. Vel igitur cōiūgēda utraq; ſunt,uel primo molliētia admouēda,dehinc diſſoluētia. Tutius tamē in hoc caſu uidetur utraq; miſcere,ita tamen ut ab initio uincāt molliētia, paulatimq; creſcāt reſoluētia & mole & ui,ſemperq; aliqua addātur quæ roborēt.Poſſunt hæc uarijs ſub formis admoueri,fomēti uidelicet,& hoc dupliciter,humidi ſcilicet uel ſicci: unguēti,cataplaſmatis,emplaſtri. Fomēta humida facienda ex decocto maluæ,branchæ urſinæ ueſtræ,roſarū, althææ,abſinthij,mēthæ,ſchœnāthos:ſint omniū æquales partes,quibꝰ maceris,partis unius quartam partē addamus,inq; aqua & uino coquantur,donec tertia pars cōſumpta ſit,adiecta portiuncula roſacei aceti, ſuperāte quidem aqua uinū,ſi nota digna febris ſit,uel è contrario ſi febris ſit mitior.Fiat autē ex hoc decocto cum ſpongia noua fomētatio,uel madefacta in eodem lana ſuccida,ita exprimatur,ut exiēs li-

quor

quor ſupra uẽtriculum cadat. Sicca fiant cum ſacculis,maiorana,mentha,& gariophyllis oppletis,qui ſuprà laterẽ calefacti, Cretico uino aſpergatur,& calidi uetriculo admoueatur. Vnguẽtum ſit hoc: Olei amygdalarũ amararum, olei de abſinthio ℥.1.ſeminũ althææ ℥.ſ.maceris,gariophyllorũ ana ʒ.1.bulliant ſimul ad tertiæ partis conſumptionẽ,& cum modico aceti roſati & ceræ albæ fiat unguẽtum,quod cum ſtyrace calamite ſuffumigetur.

Cataplaſma ex herbis,oleisq; & pulueribus,pauló antẽ ſcriptis fieri poteſt,& eodẽ ſtyrace,uel moſchata gallia ſuffiri. Emplaſtra duplicis generis ſunt: quædã enim ita loco hærent, ut auelli uix poſsint, echecolla à Græcis uocata: alia ſunt quæ abſq; magno negocio amoueãtur,quale eſt hoc,pulueris maſtiches,ammoniaci præp.ladani,ana ℥.1.roſarũ,maceris,ſandal.citr.gariophyllorũ,ana ʒ.2.liquatis cũ Cretẽſi uino his quæ liquari poſſunt,adijciãtur pulueres,formamq; omnia accipiãt,qualẽ quæ chirurgi unguẽta nunc uocãt. At ſi hærere tenacius id uolueris,tantũ reſinæ terebinthinæ,uel ſi hac carueris,lariceæ adde,ut formã cerotorum nunc uocatorũ acquirat. Vtrũq; autẽ antequã admoueatur,xyloaloẽ ſuffumigetur. Poterũt autẽ aſsidẽtes medici,ubi durities reſolui cœperit,paulatim augere reſoluẽtia. Et hæc de uẽtriculi tumore dicta ſint,quibus ſperãdum eſt alia quoque uẽtriculi ſymptomata,dolorẽ ſcilicet,uomitũ & appetitus deiectionem,ſubmouẽda. Quod ſi fortè hac ſpe fruſtrati fuerimꝰ,iam ad fortiora ueniẽtes,ad dolorẽ & uomitũ arcendũ,bini oboli,uel ad ſummum ſemidrachma paſtillorum aſter à Græcis uocatorũ, quos ideo miſi,quòd ſciebã apud uos paratos nõ eſſe,uerũ nec fortè poſſe parari,uel ſi parẽtur,nõ futuros ſtatim ab ipſa cõfectura idoneos,redigẽdi erũt in tenuiſsimũ puluerẽ,& ſomni hora cum uncia uini odorati bibẽdi. Nec erit eorũ uſus continuãdus,ſed per interualla trium quatuórue dierũ. At ſi fortè febris ea qua diximus hora,ſomni uidelicet,accedere cõſueuerit,ſi horis duabus ante acceſsionẽ ebibiti fuerint,illã uel penitus tollẽt,uel reddẽt mitiorẽ. Appetitũ uero ſuſcitabimus per tucetũ ex mẽtha,pipere albo,& cinnamomo, hydromalo, hoc eſt,miua uocata,cõcinnatũ,adiecto odoris gratia moſchi grano. Proderit & ipſum per ſe hydromalũ,pręcipue uero cõfectio ex cotoneorũ ſucco à Meſue deſcripta. Febris præſentẽ & oculatiſsimũ medicũ deſiderat. Sunt tamẽ nõnulla quę antiquis febribꝰ ſine incõmodo ualde ſunt cõmoda,quale eſt chamęmalũ,ſiue intus,ſiue foris qs eo utatur,intus q̃dem floribꝰ in iure pulli,uel decoctis,uel tres minimũ horas madẽtibꝰ,ſi illis abiectis ius bibatur. Foris inuncto ex eius oleo toto dorſo,per horã ante acceſsionẽ,quod decoctis in eo araneis,atq; inunctis p̃cipue arteriarũ locis reddetur efficacius. Facit & batrachiõ,raninũ apij uocatũ,cõtuſum,& eiſdẽ locis admotũ. Præcipuum uero in hoc eſt id quod columbinum pedem uocant. Prodeſt & Sauinæ ſuccus,ſi calidus ante acceſsionem naribus inſtilletur. Vbi uero recens planta inueniri nõ poſsit, uinum in quo arida folia incocta fuerint idem operabitur,uel oleum quod ex eius ligno deſtillauerit. Supereſt ut de alio faſtidioſo ſymptomate loquamur, de longanonis uidelicet procidentia, quæ proculdubio fieri uidetur

à pituita,ligamenta ipſius ſua mollitie laxãte:quare locis adhibenda quæ exiccẽt ſimul & roborẽt,quale eſt quod à Paulo in hunc modũ deſcribitur : Erycæ fructus (nõ erucæ,ut nõ inficiãdo errore nouus uertit interpres. Eſt autẽ planta quæ tamarix eſſet,niſi minor ualde eſſet,& propterea eius uicẽ ſupplebit tamaricis fructus) gallarũ,ceruſſæ,acaciæ.Hæc quidẽ ignota,hoc eſt,ad nos nõ allata,pro ea ſucco prunellorũ ſylueſtriũ,nõ cum magno tamen damno ægrotantiũ utentibus.Succi hypociſtidos,corticis piceæ,thuris,myrrhæ, æquas ſingulorũ partes.Vbi auſtero uino inteſtinũ ablueris,puluerẽ earum rerũ ſiccũ inſpergito,nõ cataplaſmata facito , ut ex Græco corrupto male uertit primus interpres.Hæc Paulus : quibus addendũ,ut ablutum inteſtinũ prius quàm puluere inſpergatur,in propriũ locũ reſtituatur,dehinc ſpongia noua adſtringatur,quæ in uino pariter auſtero maduerit,in quo glãdes,cytini,malicoriũ,decocta ſint. Vbi uero uehemẽs urgeret dolor,ſedendũ antea in uino in quo decocta ſint lini ſemina,roſæ,chamęmalũ.Si nec cũ his loco ſuo mãſerit,inſpergẽdus erit puluis fecis uini uſtæ,& ſuperponenda lana lota eodẽ uino madens,femoraq; inuicẽ adſtringẽda,& in lectulo quieſcendum.Si tanta eſt corporis tenuitas quæ ſcribitur , ut uidelicet uix cutis oſſibus hæreat,uireſq; admodũ ſint imbecilles , poſthabitis & quaſi neglectis alijs intẽtionibus,reſtaurationi impẽſiſsime erit attendendũ, Scripſimus autẽ alia epiſtola,in qua de uictus ratione potiſsimũ egimus,nõnulla quæ huic rei maxime deſeruiũt,uaria ſcilicet ciborũ & potionũ genera,quæ & ſpiritus generare,& carnẽ augere, uireſq; ſi alia aliqua ualent reparare,quare nõ eſt ut ea hic repetam.Propterea ubi de uictu quo nunc utitur D.T.Reuer.dixerim quid ſentio,finem ſcribẽdi faciã.Cõtuſum maxime laudo,uellẽ tamen cinnamomi puluiſculũ,& manus Chriſti uocati cũ margaritis parati,illi miſceri.Iuſculũ id ex brãcha urſina,nollem in frequentẽ adeò uſum uenire, & potius amygdalarũ lacte quàm ouis cõdiri.Oua recẽtia ſummopere cõmendo,ſorbilia tamẽ longe magis quàm perduta uocata : quibus ſi utendũ quãdoq; eſt,uelim ut mollia ualde ſint,& ſine butyro,cum puluiſculo ſuperius dicto cõdita.Hordeũ,tantũ abſum ut prohibeã, ut ſuccũ eius ualde cõmendem.Nec uerẽda eius inflatio,ſi bene fuerit lẽto igne,ut alia epiſtola docuimus,excoctum. Furfurata ſicuti & oryzã,nec ego probo. Farris & auenæ ueſtræ ſuccũ nõ uſquequaq; uitupero,ſi tamẽ cum pipere & cinnamomo cõdiãtur:ſicuti nec iuſcula ex bugloſſo,atriplice,uel cõmuni,uel quæ ſpinacia dicitur cõfecta.Laudo etiã panẽ cõtritũ,uitello oui bene cõmixtũ,in iure capi diligẽter coctũ,adiecto croco & cinnamomo,uel panẽ etiã ipſum, uel uitellũ ſolum.Poteſt & ex paſſulis in uino maceratis ſuccus exprimi, ex quo cũ oui uitello & iure fiet iuſculũ guſtui nõ inſuaue,ac ſtomacho & reſumẽdis uiribus perquã utile. Hæc feſtinãte nũcio,raptim quidẽ,ſed maximo cũ affectu ſcripta ſunt,quibus ſpero,adiuuante ſupremo omniũ bonorũ largitore,D.T.Reuerẽd.priſtinã ualetudinẽ recuperaturam,cui etiam atq; etiam me commendo. Ex Ferraria, IIII. Idus Octobr. M. D. XXXV.

EPIST. III. Pro magnifico adoleſcente N. Campegio, tumore rubro, modo unius, modo alterius cruris plerunque uexato.

PRAECLARVS hic adoleſcens tẽperaturæ toti⁹ corporis, ut mihi uidetur, calidæ & ſiccæ, quæ tamẽ iecur potius q̃ cor ſequitur per incertos quoſdã circuitus tumorẽ cum rubore, modo ſiniſtri, modo dextri cruris incurrit, cũ pulſuali quodã dolore, & tẽſione, q ab inguine incipiẽs, interdũ paulatim ita extẽditur, ut extremũ quãdoq; pedẽ attingens, in maiorẽ ibi molẽ extollatur, cũ febre & uehemẽti dolore. Quẽ circuitum nec ullis medicamentis, neq; potu aquarum quas à uilla nũcupãt, ſed neq; ulcere quod medici manu factum adhuc in crure gerit, potuit euitare: quare prçſidia à nobis petit, quib⁹ hãc moleſtiã poſsit effugere. Quod ut rectius faciamus, diuino auxilio implorato, ſine quo nihil nedũ agi, ſed nec cogitari recte poteſt, morbi eſſentiã, cauſasq; tum ipſius, tũ circuitus inquiremus, ut ex his quibus ingenijs fugiẽdus ſit, colligamus. Morbi eſſentia eſt ſatis nota: tumor enim præter naturã eſt, qui, ut alij tumores, eſt morbus cõpoſitus, ſemp quidem ex duplici mala tẽperatura, quãdoq; uero & ex mala cõpoſitura, ubi in tantã molem creſcit, ut uel ex ipſo ſolo tumore motus impediatur. Additur, ni fallor, & alia cõpoſitio, ut ſimul duo tumorũ genera cõiungãtur, ſanguine & bile, modo maiore, modo minore portione ſimul irruentibus. A' ſola enim bile, uel parum bilioſo ſanguine, tam altus tumor nõ fieret, quantus ſemper in inguine, & quandoq; factus eſt in pede. Quare ſi nomen tumori dandum eſt, nõ exactè eryſipelas, ſed uel eryſipelas cum inflãmatione, uel inflammatio cum eryſipelate, uel inflammatio & eryſipelas nuncupabitur, iuxta uarium utriuſque humoris commiſtionis modum. Huius qualiſcunq; fuerit, præincipiens cauſa fuit labor immodicus, & nocturna uigilia, quibus in pubertate uſus eſt, accedente cibi & potus importuna ingeſtione. Ex his enim bilis & ſanguis redundãtes à iecore ad inguinis adenes reiecti, eorum loca ita impleuerunt, ut tãtam copiam ſuſtinere nõ ualentes, partem eius ad inferiora loca ex cauſis ſuperius ſcriptis antea imbecilles expulerint, quæ præ redundantia ad pedem imum quandoq; deſcendit. Cauſa uero cur per circuitus hæc fiãt, tum in membrũ quod mittit, hoc eſt, iecur, tum in id quod recipit, crura uidelicet ipſa, referenda eſt: paulatim quippe in iecore, primiſq; ab eo ortis uenis, hoc eſt, in caua uena, prçſertim deſcendente, coaceruato humore, ad imbecilliora extruduntur loca, ad adenes uidelicet, ceu ad loca magis idonea, ut humiditates imbibãt: ut ſeipſos quoq; exonerent, ad inferiores partes eas trãſmittũt, atq; hæ ad alias, ita ut exuberante materia, non ceſſet hæc trãſmiſsio, donec ad infima deuentum ſit, ubi aggregata materia ingentem quandoq; tumorem excitauit. Ad quem humorum concurſum nonnihil etiã nũc fortè cõducit mala quædã qualitas in eiſdem locis ex reite

ratis affectionib.derelicta. Quę ſi uera ſunt, haud difficulter poterit quiſpiā præcauendi uias inuenire.In primis enim nauāda erit opera,ut iecur uenæq; his humorib.careant,quos ad ea loca tranſmittere cōſueuerūt.Deinde,ut mēbra ipſa quæ ſuſcipere eos aſſueuerāt, imbecillitate ſummota robur adipiſcātur,quo uel repellere, ſi quid defluxerit,poſsint,uel bene concoctū in ſubſtātiā ſuā trāsferre, ac ſi quid fortè ſupererit,naturali ui diſſoluere.Demū quia uix uitari poterit,quin aliqua in toto corpore redūdet materia,ea erit ad alia loca reuellēda. Primū ut nanciſcamur,eis qui adſunt humoribus euacuatis,dabimus operā ne denuò aggregētur. Ad euacuādos nullum magis idoneū pręſidiū uideretur, q̄ uenæ inferioris in cubito ſectio. Per eam enim nō ſolū plenitudo tolletur,ſed ipſi quoq; humores in contrariū retrahentur:quod tertio loco diximus peragendum. Sed quia anni præſens hora ſanguinis miſsionem non patitur,expectato autumno,ad id poſt uer magis idoneo,interim alia uia euacuationē machinabimur,leui uidelicet aliquo purgatorio exhibito, per quod ſanguine à bile emundato,eo ſtimulo iecur careat,quod ſolet ipſum ad propellendā materiā iritare. Nec eſt ut aliquis mihi obijciat Hippoc.pharmácias moleſtas eſſe ſub cane & ante canem ſcribentē.Hāc enim euacuationē nō per ſcammonium,elleborū,peplion, colocynthida,elateriū,atq; id genus cætera faciendam conſulo,quæ Hippo. ſeculum ſola pharmacorū nomine ſignificauit:ſed per mannā uocatam,ſiliquam Aegyptiam,rheon,roſas,tamarindos,lactis ſerum,atq; alia his ſimilia,quæ non impenſe calefaciunt, uehementérue corpus exagitant,ſed miti tantum ui familiariter occurrentem bilem ex corpore eliciunt,ſimulq́; in eiſdem locis robur relinquunt,ne ad illam ſubnutriendam adeò ſint prona.Laudauerim igitur ut ſingula quoq; ſeptimana ſemel aliquos potus in aurora biberet,qui utrūq; poſſet, qualis hic eſt:Tamarindorum binæ unciæ in ſelibra ſeri ferueant,totamq; noctem in eo ſub diuo madeant,mane ſerum probe per colū traiectum bibatur,adiecta ſyrupi de cichorio Ioannis Meſ.modo parati,uncia. Vel hic:Rhei barbarici drach.binæ in craſsiuſculas partes attritæ,in ſelibra aquæ ex intybo elicitæ,eodem quo diximus modo & ferueant & madeſcant,& aqua mane bibatur,adiecta roſacei ſyrupi qui per recentes roſas multoties mutatas fieri cœpit,uncia ſemis. Idem potentius agent mānę ℥.2.cum rhei in tenuiſsimum puluerē redacti drachma,eadem cichorij aqua diſſolutę.Quibus uero diebus nulla harum potionum bibetur,uncia ſacchari deglutiatur, in quo flores intybi conditi ſint,uel floribus deficientibus,radices,uel ſuccus.In ſecunda etiam menſa buccellam hoc modo paratā edet:Sem. cucurbitæ,cucumeris uulgaris ana ℥.s.endiuiæ piſtaciorum, ana ℥.1. ſacchari cum roſacea aqua reſoluti quantum ſat ſit,piſtaceis integris remanentibus,& reliquis in tenuiſsimum puluerem redactis,confice offulas ℥.pondere. Quamuis autem his præſidijs id quod ſecundo loco propoſuimus,expleri aliquo pacto uideatur,ut uidelicet roboratum ex his quæ diximus iecur,minus aptum reddatur ad eoſdem humores aggregandos,id tamen alijs quoq; ingenijs contendendū,

uictus

uictus uidelicet ratione,& localibus auxilijs.In uniuerſum igitur uictus ratio ad frigida & humida ita declinet,ut tamen obſtructio caueatur,omniaq; uitentur quę bilem uel facere poſſunt, uel fouere: inter quæ potiſsimum eſt uinum potens, ſi impermixtum bibatur. Potens dico,quoniam uſum leuioris,pauciferi,ad Græcorum imitationem à recentioribus uocati, tantum abeſt ut reprobem, ut magis quàm purę aquæ probem,cui Hippocrates hanc præ cæteris noxam impingit,ut amareſcat,& bilem in præcordijs bilioſorum ſubnutriat.Et quia uina illa apud uos uix inueniri poſſunt,ueſtratia etiā magis probo, quàm puram aquam, modo ita diluantur,ut calefacere iecur ſupra modum non ualeant. Non uſqueadeo tamen diluenda cēſeo,ut ſapor aquæ uini ſaporem uincat,ſed è contrario potius, ut aqua à uino uincatur. Hoc enim diſtat miſtio quæ ſanis debetur ab ea quæ acuto morbo laborantibus, quòd in hac, aqua,in illa, uinum debet exuperare,non mole tamen,ſed ui. Aegrotis enim ideo uini pauxillum aquæ adijcitur, non ut aqua in uinum tranſeat, ſed ut exiguam quandam uini demonſtrationem ſubeat, & nocumenta ab eo tollat:ſicut aqua uino in ſanis additur,ne uel iecur uel cerebrū meri potus offendat:quod ne fiat, ſi quando merum bibere contigerit, aquæ interpoſito potu uis eius refrenanda. Vitanda etiam quæcunque uel in uentriculo porraceam uocatam bilem, uel in iecore rufam, ſunt apta generare, qualia in primo genere ſunt, braſſica, cæpe, & quod multi non aduertunt,beta. In ſecundo mel & ſaccharum, ſiue illud quod ſub mellis genere antiqui reponebant, ſiue id quod noſtro tempore ex ſucco cuiuſdam plantæ bis térue excocto præparatur, niſi cum aliqua re, condimenti aut conſeruationis gratia admiſceantur, quæ retundendo dulcedinem, calorē quoq; mitiget: qualia ſunt cucurbita, melopeponum, uel cucumeris ſemina, atque id genus cætera, præcipue uero intybi uel domeſtici uel ſylueſtris radices,& coliculi, qui etiam per ſe abſq; alia conditura, acetarij modo parati, ualde erunt utiles. Ex reliquis uero oleribus præter atriplicem, uel uulgarem, uel ſpinaciam uocatam, blitum, bugloſſum, portulacam, & acidum lapathum,cuncta fugienda, ſicuti ex arborum fructibus omnia præter pruna, ceraſia,præſertim acida,mora,mala citria,narantia uocata,& punica. Vnico tamen perſico ante,& unico pyro poſt alium cibum non incommode utetur, ſicuti & melopeponis ſectiuncula à menſæ initio. Inſolationem & æſtum,atque in uniuerſum quæcunque ſupra modum calefacere poſſunt,euitet.Exercitatione tamē utatur, qua ſuperiora membra agitentur,inferioribus quantum fieri poterit quieſcentibus:ut,manibus modo porrectis,modo retractis, pugillem agere:iubere ut quod ipſe pugno occludit,alius ui conetur auferre:laterem à dextra ad ſiniſtram,atque è contrario uiciſsim mutare:pilam ex manu ad manū,uel ad parietē,uel in altū iactare,& modo eleuatis,modo depreſsis redeuntem excipere. His enim uel ſimilibus exercitationibus,ſi qua redundarit materia,ad ſuperiora potius membra, quàm ad crura trahetur. Animi quoque uehementes

affectus atq; iram præcipue caueat,operamq́; det ut bis quotidie ei uenter eat:quod ſi ſponte non fiet,leni aliquo medicamine,& quod cibi potius quàm medicamenti rationem habeat,erit ciendus. Et de uictus ratione hæc breuiter dicta ſint.

Localibus etiã auxilijs,iecoris calor tum naturalis,tum aduentitius,reprimẽdus eſt,ut exuperantem bilem non gignat:quod cõmode fiet,ſi mane completa pridiani cibi cõcoctione,aqua intybi foueatur,cui quarta pars roſacei aceti,& octaua huius pulueris ſit adiecta: Sem.roſarũ rub.p.2,intybi p.1.ſandal.citr.maceris ana p.s.fiat puluis tenuiſsimus.Et hæc quidem iecori,mittenti uidelicet mẽbro,facienda.Membra uero quæ ſolent recipere,crura uidelicet ipſa, ſæpe abluenda ſunt aqua in qua roſæ & plantaginis folia cũ exiguo ſale bullierint,inguinibus tamen uitatis,quæ decocto chamæmilæ & abſinthij cũ ſpongia fouẽda ſunt.Et de leuiorib.auxilijs hæc dixiſſe ſat ſit.

Ad fortiora tamen ueniendum erit,cum autumnus inceperit,conſentiente tamen aëris conſtitutione:ſolent enim quandoq; eius initia parũ ab æſtate diſſentire.Quod ſi cõtigerit,tãdiu ab inſignioribus hiſce præſidijs ceſſandum erit, donec calores leniri cœperint,tũcq́; interiore dextri cubiti ſecta uena,ſanguinis cotyla haurienda,ita tamen ut antea uenter uel ſponte uel arte ierit, & oxyſaccharæ binas uncias,cum æqua intybi aqua ebiberit. Tribus ſequentibus diebus eandem potionem mane poſt plenã cœnæ cõcoctionem bibet,quartoq; die hũc potum:Syrupi roſacei ſol.℥.2.rhei barbarici ʒ.1.electuarij de ſucco roſarũ ʒ.3.cum aqua intybi tanta ut bibi cõmode ualeãt miſcebuntur.Sequentib.diebus mane & ueſperi,per horam ante cibum,huius miſcellæ cochleariũ magnũ deglutiet:Sacchari nenupharini,boraginei,roſacei,ex floribus intybi,ana ℥.1.ſyrup.ex ſucco citri parati ℥.2.Ante cuius deglutionẽ,iecoris regionem hoc liniet: Olei roſ.omphacini ℥.1.ſucci intybi,aquæ roſaceæ,ana ℥.s.pul.ſandal.cit.ʒ.1.ceræ albæ & aceti roſati quantum ſat ſit.fiat linimentũ. Circa dorſi quoq; ſpinam,ex aduerſo præcordiorũ & renũ,eo cerato inunget, quod infrigidans Galeni uocant,recenter parato,& in loco frigido adſeruato.Expletis his per interualla,modo maiora,modo minora, rhei barbarici drachmam uel per ſeipſam abſq; alio liquore manſam deglutiet,uel cõtritam,& cũ abſinthij aqua reſolutã bibet,donec media pars ueris tranſacta ſit:tuncq́; iterum uenam ſecabit,quæ in medio cubiti eſt,maioremq́; ſanguinis modũ quàm autũno hauriet,ad 12.uidelicet uncias.Dehinc triduo potionẽ bibet,quæ recipit acetoſi ſyrupi ex tribus radicibus cõfecti ℥.2.aquæ capil.uen.℥.3. Quarto die has pilulas deuorabit:Pil.aggr.℈.2.rhei barbarici ℈.1.cum electuario roſato fiãt pilulæ quinq; uel ſeptem.Tota uero ſequenti æſtate eiſdem præſidijs utetur quæ ſuperius deſcripſimus,accedente ſemper congruo uictu, ſine quo fruſtra reliqua fierent, ſemperq; ad Deum mentẽ habeat,à quo omnis pendet ſalus,cui ſit honor & gloria.Ex Ferraria,anno à Chriſti natiuitate, M. D. XXXV. IX.Calend.Sextil.quo die,Dei opt.max.gratia,complebam annũ LXXIII.

EPIST. IIII. Pro religioſo uiro, tinnitum aurium, corruptum uidelicet auditum patiente.

DIVINO fretus auxilio, à quo omnis eſt medicina, remedia quędam ad tinnitum aurium P.V. breuiter annotabo, ſupponendo eius cauſam eſſe pituitam craſſam, tenacem, in capite contentam: quod quidem ex aſsiduitate ſonitus, modóque eius conijcio.

VITANDA. Solares, lunaresq; radij, uentus, fumus, pluuia, frigus, aër caliginoſus: quorum fugiendorum gratia bonum eſſet, ſi eã aurem in qua maiorem tinnitum ſentit, cotto muſchato obſtrueret.

LEGVMINA. Alliũ, cepe, porra, & cætera id genus acrumina quæ dicuntur. Lactuca, atq; omnia ferè frigida olera, atq; ex calidis etiã braſsica, quas tamen nõ ignoro inter frigida à nonnullis numerari. Lagana, & quęcunq; ex farina, caſeo, oleribus conficiuntur. Iurulenta non crebrò in prandio, nunquam in cœna aſſumantur. Fructus humidi æſtiui in totum abdicantur, atq; ex ſiccis caſtaneæ, nuceſq;. Vinum aut ex toto interdicatur, locoq; eius aqua mellis benè decocta bibatur, in qua ſi uel ſaluię uel roriſmarini folia ebullierint, multum conducet: aut ſi uel ſtomachi debilitas, uel conſuetudo uini abſciſsionem non toleret, tantum diluatur, ut aquæ potius quàm uini ſaporem referat. Somnus nunquam interdiu, noctu non niſi duabus horis à cœna incipiat, atq; capite bene tecto & eleuato, ac ſuper aurem minus ſonantem inclinato. Fugiat præterea ſatietatem, uomitum, clamorem, cantum, niſi qui ſubmiſſa uoce fit. Nimium laborẽ, atq; omnia quæ in capite magnam commotionem inducunt.

ASCISCENDA. Concedantur ſaluia, roſmarinus, mentha, borago, bugloſſum, meliſſophyllon, oryza, amygdala, ficus ſiccæ, paſſulæ, auellanæ, grana pini, meſpila, cotonea, coriandra ſecundum artem præparata, fœniculi & aniſi ſemina. Carnes uituli, ueruecis, hœdi, pullorum gallinaceorum, oua ſorbilia.

MEDICINALIA. Leuiter purgabit hieræ picræ ℥.s. agarici præparati ʒ.1. Infundatur agaricũ in ℥.3. aquæ ſaluię per horas decẽ, & excolatura cum hiera picra fiat potio. Quòd ſi hieræ amaritudinẽ abhorreret, loco ſupraſcriptæ potionis ſubſcriptas pilulas poteſt accipere: Pil. hieræ ℈.2. agarici præparati ℈.1. cum aqua ſaluiæ fiant pilulæ quinq;, quæ ſumantur uel ueſperi, ſi non cœnat: uel nocte poſt cibi à ſtomacho deſcenſum, ſi cœnat. Leui hoc purgatorio accepto, quinq; ſequentib. diebus ſumat eam potionẽ quæ ſequitur: Oxymelitis ſimp. ℥.1. ſyr. de ſtœchados ℥.s. aquæ ſaluiæ ℥.3. miſce. Sũpto quinquies ſyrupo, accipiat ſubſcripta catapotia, Pil. de hiera cũ agarico ʒ.1. cũ aqua ſaluiæ fiant pilulæ quinque. Tribus ſequentibus diebus ſumat ſingulo mane parũ mithridati, uidelicet ad quantitatem unius auellanæ. Exactis trib. diebus reuertatur ad ſyrupos, & ſumat quinquies ſubſcriptũ: Oxymelitis compoſiti ℥.1. ſyrupi de ſtœchados ℥. s. aquę maioranæ ℥.3. miſce. Cõpleta ſyruporũ ſumptione, capiat ℈.2.s. uel drach. pilularũ Sine quib. cũ aqua maioranæ reformatarũ, dein-

de mithridatum iuxta modum ſuprà expreſſum. Poſtea ad ſyrupos redeat,ſequētem ſumēdo:Syrup.de ſtechados ℥.1.oxymelitis ſcillitici ℥.s.aquę fœniculi ℥.3.miſce.Tempore autē quo ſyrupum hunc accipiet,tertio quoq; die ſimul cū ſyrup.unam ex ſubſcriptis pilulis capiat:Myrobalanorū chebulorū,hieræ ſimplicis,agarici pręparati,nucis moſchatæ ana ℈.1.cum oxymelle ſcillitico fiant pil. 6. Aſſumpto ſepties ſyrupo,ſumat ʒ.1.pilularum cochiarum, & ſequenti die mithridatum.

PARTICVLARIA. Ad hæc nō antea ueniendū,quàm ſecunda euacuatio facta ſit,priuſquam leuioribus uti incipiet, ita ut tertia iam perfecta purgatione,potentiorib.utatur.Non antea autem quicquā auri inijciendū eſt,quàm bene mūda ſit:& quæ inijciuntur ſint tepida,paucæ quantitatis,ita ut duæ uel ad ſummum tres guttæ non tranſcendantur.Sæpe mutentur,& ſemper à priori bene auris mundetur. Cumq; ſit iniectio ſuper cōtraria aure,caput per aliquod ſpatiū quieſcat.Placet mihi ut prius fiant ſuffumigia,dehinc liquor immittatur.Suffumigia uero ex aliquo fieri poſſunt infraſcriptorū,chamæmila,anethū, ſaluia,maiorana,ruta,laurus, ſtœchas. Iniectiones ex ſuccis uel oleis ſupraſcriptarum rerum.Item ex oleis,liliaceo,irino,leucoi:quibus addi poteſt moſchus,ambra,nux moſchata , piper, caſtorium,euphorbiū. Succus cepę à me inuentus eſt ſublimis. Laudatur ſuccus cucumeris aſinini,& oleum in quo colocynthidis parum decoctum ſit.

DIVERSIONES. Diuerſiones poſt primā purgationē,frictionibus,colligationibus,extremorū membrorū lotionibus,cucurbitulisq; fieri poſſunt poſt tertiā,caputpurgijs,ſternutatorijs,maſticatorijs,gargariſmis.His uero auxilijs ſi nō ad ſanitatē perductus fuerit, balnea petat:in quibus etiā cōſulerē ut à leuiorib.inciperet,ut quod primo Duciam uocatā,hoc eſt,ſtillas ex alto cadentes Ebani acciperet:qua,ſi nō perfecte curaretur,ad illam montis Gretti , & demum Petriolli accederet:quib. non perfecte curantibus,demū ad cauteriū eſſet ueniendum.Sed ſperandum eſt,Deo opt.max. concedente , eū abſq; hiſce potentioribus remedijs liberandum.Vnum eſt quod nequaquam uolui prætermittere,ut uidelicet tempore magni æſtus frigoriſq;,purgationibus ſuperius deſcriptis non utatur : & propterea cum iam ſimus prope finem ueris,ordo ſuperius deſcriptus ſeruari non poterit,niſi autumno ſequenti.Interim tamē quando dies erunt tepidiores,modo mithridato,modo pilulis de myrob.ſuprà deſcriptis utatur. Multa autem addi potuiſſent,ſed & repentinus P.V.diſceſſus,& meę plurimæ occupationes effecere,ut in præſentia plura nō ſcriberemus. Supplebit ille qui nūquam deeſt inuocantibus puro corde,apud quem cupio orationibus ueſtris iuuari.

EPIS. V. Pro reuerẽdo quodã patre uiſitatore ordinis S. Frãciſci de Paula, aliàs minimorũ, ad uocis cõſeruatio nẽ, uentriculũ roborandũ, & atræ bilis noxas cauẽdas.

REVERENDVS hic pater tria petit, quæ ei ſummopere neceſſaria ſunt: uocẽ ſcilicet ad conciones habendas, idoneũ uentriculi robur, cautionemq; aduerſus atrã bilẽ, quę quãdoq; affligere uidetur: ut prouinciã ſibi iniũctã uiſitãdi, uidelicet ſuę ſodalitatis fratres, exequi ualeat. quibus rebus opem laturus, diuino implorato auxilio, ea notabo quæ in hos uſus cõducere mihi uidebũtur: inter quę primo eſt hęc potio, quę uere & autumno ter quatérue accepta, magno erit in omnibus quæ petit præſidio.

POTIO. Polypodij ℥. 1. cnici uulgò cartami uocati, ſem. aniſi, ana ℥. s. croci, cinnamomi, ana ʒ. 1. Cõtũde, & bulliãt in lib. s. aquæ boraginis ad tertiæ partis cõſumptionẽ, & in decoctiones diſſolue caſſiæ nouiter extractæ ℥. s. uel ʒ. ſex, iuxta alui uel lubricitatem uel adſtrictionẽ. Ad eadẽ ualebũt hæ pilulæ: Pil. maſtichinarũ ℈. 2. aggr. ℈. 1. croci gra. 5. cũ aqua meliſſę fiãt pilulę 5. Poterit ergo modo potione, modo pilulis uti, nec ſolũ uere & autũno, ſed alijs quoq; temporib. præterq̃ in magno æſtu. Peculiariter ad uocẽ ualet hoc electuariũ paulatim deglutitũ: Succi braſsicæ puri ℥. 2. penidiarũ ℥. 1. oxymellis ſcilliti ci quãtũ ſatis. fiat electuariũ. Itẽ grana cubebæ maſticata, myrrha electa ſub lingua retẽta, ſemẽ althææ ore retẽtũ, gutta aceti ſcillitici deglutita, porrũ uel alliũ cocta, & cũ melle comeſta. Ad ſtomachum. Picra Galeni modo parata, ante cibũ per horam deglutita, quantitate duarũ drachmarũ, fruſtulũ maſtiches ieiuno deglutitũ, cochlear ſyrupi de mẽtha uel de corticib. citri, cerotũ ex part. 2. maſtiches, & una parte ladani, cũ modico ueræ terméthinæ uẽtriculo admotũ. Ad melãcholiã. Vinũ in quo meliſſophyllõ, quæ & apiaria herba, & meliſſã dicitur, cũ boragine mãſerit, anteq̃ bibatur, per duas horas. Sacculus ſupra cor geſtatus plenus his rebus: Sampſuchi, ocimi, ana ℥. s. gariophyllorũ ʒ. 1. macis, roſarũ, ana ʒ. 2. fiat puluis. Electuariũ ex ſaccharo roſato, boraginato, ana ℥. 1. diamoſchi ʒ. 1. Petit præterea quinã cibi ex his, quorũ uſum regula, cui uoto ſe adſtrinxit, quæ certe quãtũ ad hoc arctiſsima eſt, permittit, ſint illi min⁹ nocui: nõ enim quadrupedũ tantũ & auiũ eſt illi uſus interdictus, ſed etiã eorũ quæ ex his quoquo pacto naſcũtur, lactis uidelicet & ouorũ. Ex trib. igitur ciborũ generib. quæ illis permittũtur, ſubſcribã ea quæ minus nocua uidẽtur his affectibus, quod ſuperius memorauimus. Genera ſunt hęc:

PISCES. Petrei maritimi, petrei aquæ dulcis, parui fluminũ uel fontiũ, auratę, paſſeres, triglæ, quæ & mulli, & barbones, rhombi, ſoleæ, gobij, echini marini, clupiæ, carpiones, cauedani, lãpredæ, lucij, trottæ, ſcarduæ, reginæ. Ex ſalſis illi edi poſsũt, qui naturaliter nõ ad modum ſicci ſunt, reliqui dimittẽdi, ſicut & teſtati & cruſtacei. Vt aute etiã quos nomine nõ agnoſcit uitare poſsit, ſciat uitãdos magnos,

duræ carnis,ualde pingues,tenaces ,mali odoris,& qui cito ab aëre uel putreſcũt,uel ualde alterãtur.Sintq́; omnes elixi,uel ſine uſtione aſſati,non fricti,& cum odoratis herbis uel aromatibus conditi.

OLERA.Lactuca,endiuia,bugloſſus,borago, atriplex, ſpinacia, acetoſa,aſparagi,petroſelinũ,mẽtha,cappares,pulegiũ,origanũ, ſaluia,roſmarinus,betonica,calendula,fœniculum , anethum, aniſum, cerefolium,beta,ſerpyllũ,paſtinaca alba & rubra,porra,allia,& cepæ cocta,ius braſsicæ cum ſaccharo.Bonum autem erit ut frigida calidis miſceantur,ſuperantibus hyeme calidis,ęſtate frigidis.

FRVCTVS TERRAE. Hordeũ,far,ius cicerũ,iuſcula ex farina uocẽ firmãt,ſaccharo cõdita,amylũ,panis elotus,oryza,miliũ: omnia hęc dulci oliuo cõdiri poſſunt,uoci tamẽ magis cõducent, ſi uel amygdalarũ lacte,uel oleo earundẽ recẽte cõdiãtur, quod & de olerib.putãdũ eſt.Phaſelis quoq; interdũ ueſci poterit,ſicuti cicercula cũ odoratis herbis coctis,lẽs cũ hordeo,cucurbita, melopepones.

ARBORVM.Ficus uel recẽtes uel ſiccæ,caricæ uocatæ, paſſulę, amygdala,& per ſe & cũ caricis,pini fructus cũ paſſulis,granata medij ſaporis,quæ dulcacida dicuntur,citri cortices,præſertim conditi, ceraſia parua acida,oliuæ conditæ,pyra,cotonea mala cocta cũ ſaccharo uel melle,pruna,p̃cipue ſicca, p̃ſica cõdita, piſtacia, auellanę.

Hæc inter piſces,olera & fructus elegi,quibus uenerandus hic P. non quidem innocuè,ſed cum minori noxa ueſci poſsit:in quibus etiam ferè hunc ordinẽ ſeruaui,ut à minus malis incipiens,ad peiora paulatim deſcenderim.Faxit autem Deus opt.max.ut cũ his uox ſonora ſeruetur,niger humor reprimatur,& uentriculus ſimul cum reliquis corporis mẽbris incolumis cuſtodiatur. Ex ædibus noſtris Ferrariæ, IIII. Non.Febr. M. D. XXXVI.

EPIST. VI. Pro quodam nobili uiro Braſichlenſi omnium membrorum imbecillitate laborante.

DN.Braſichlenſis tẽperaturæ à natura plioſæ,ex accidẽti uero ad atrã bilem multũ uergentis,cum per æſtatẽ ſatis bene ualear,ineũte autumno imbecillitatẽ quãdã cerebri incurrit,quæ p̃ ſpinalẽ medullã ad omnia mẽbra deriuari uidetur,& ea pariter adeò imbecillia reddit,ut omnis uigor mẽbrorũ deperdatur,uixq́; pedibus cõſiſtere ualeat.Noctu uero dũ dormiturus accũbit,rẽ quandã à præcordijs,præcipueq́; à lienis regione aſcendere ad cor & cerebrũ ſentit, ob quã cum terrore aliquo excitatur.Symptomata hæc ſequũtur:ſudor modo calidus,modo frigidus,multus tamẽ ſemper.Multa quoq; urina aquæ uel ſero lacte ſimilis,ex qua præcipue dum ſero ſimilis eſt, magnũ leuamẽ perſentit,aſsidua autem cũ omnib.his uẽrris ſtyptiſitate uexatur.Horũ omniũ ſymptomatũ cauſam ego eſſe puto atrã bilem, calore iecoris & æſtatis genitam,quæ accedẽtibus qualitatibus autumni ei ſimilibus effrenitãs,ad ſuperiora fumos & uapores mittit, q cerebrum primo petũt,in eoq́; malam quandam temperaturã cum aliqua obſtructione faciũt,ex quibus imbecillitas primo in cerebro

fit,

ſit, quæ neruis poſtea à poſteriori cerebro ortis cõmunicata, uniuerſa mẽbra ad motus facit inepta. Iidẽ uero fumi cũ his uaporibus admixti, qui naturalẽ ſomnum, meatus cerebri obſtruendo, facere deberent, cauſa ſunt ut ſomnus cum terrore aliquo interrumpatur, & cor petentes, cardiacã uocatam affectionẽ faciunt, ob quam ſudor erumpit. Ex ipſa etiã atra bile circa præcordia redundante, iecore imbecilli reddito, ſanguis aquoſior factus, cauſa eſt ut ſupra modũ urina augeatur, & ut ſequẽs eſt, aluus reddatur adſtrictior. Vt igitur dicta hæc amoueantur, danda primũ opera ut atra bilis euacuetur, & ne amplius tanta copia creſcat, iecur roborandũ, ut bonũ ſanguinem faciat: & lien, ut bene à ſanguine eã expurget: cor quoq; & cerebrũ, ut probè ſe tueantur. Ad hæc autẽ multũ conferre putauerim, ſi iecoraria uena primũ in dextro cubito, ſecũdò poſt aliquot dies in ſiniſtro aperiretur, ita ut in totũ octo decẽmue unciæ ſanguinis haurirentur: poſt quas uenæ ſectiones atra bilis hoc modo purgãda. Accipiat hũc ſyrupũ ter: Polypodij cimarũ boraginis, meliſſę, ana m.1. Coquãtur in lі.1.s. aquæ ad cõſumptionẽ tertię partis, & mane ſingulo exhibeãtur ℥.4. addẽdo ſyrupũ de pomis ſabor ℥.2. Sũpto ter ſyrupo, capiat hunc potũ: Senæ, polypodij ana ℥.s. ſem. fœniculi ʒ.2. bulliãt in lib.s. aquæ borag. ad cõſũptionẽ tertiæ partis, & decoctiõi adde diacatholicõ ʒ. ſex, diaprunis ſol, ʒ.2. Sequenti die ad roboranda membra capiat ℥. s. huius electuarij: Diambræ ℥.1. zucchari boraginati ℥.2. miſce. Vtatur deinde hoc ſyrupo per alios tres dies: meliſſæ, maioranæ, ana m.s. cimarum boraginis m.1. Bulliant in lib.1.s. aquæ ad conſumptionẽ tertiæ partis, & diuidatur decoctũ, ut aliud, in tres partes, addendo cuilibet parti ℥.2. acetoſi compoſiti. Bibito per tres dies hoc ſyrupo, capiat has pilulas: Pil. aggr. ℈.2.s. de lapide lazuli grana decem, fiant pilulæ quinq;. Vtatur deinde per tres dies ſingulo mane ℥.ſ. electuarij ſuperius deſcripti, deinde accipiat etiã ter hunc ſyrupum: Agrimonij, citrac, ana m.1. fiat decoctio in lib.1. ſemis aquæ meliſſæ, ad cõſumptionẽ tertiæ partis, quæ bibatur ut ſuperiores, addẽdo ſemper ſyrupi biſanthini ℥.2. Sumpto ter hoc ſyrupo, capiat mane has pilulas: Pil. aggr. ℈.2. de lapide lazuli ℈.1. fiant pilulæ ſ. Sequẽtib. diebus utatur electuario ſuperius ſcripto, & ad roborãdũ iecur utatur hoc unguento: Abſinthij ℥.2. ſandalorũ citrinorũ, cinnamomi, ana ʒ. 1. Bulliant in libra media uini albi odoriferi ad conſumptionẽ medietatis, & facta bona expreſsione, addãtur uino unciæ duę olei nardini, bulliantq; ſimul ad uini conſumptionẽ: fiant autẽ hæ coctiones in uaſe duplici. Splen hoc ungatur: Oleo de capparibus ℥.2. pil. citrac ʒ.2. ceræ & aceti parũ. fiat linimẽtum. Cordi apponatur ſacculus ex his rebus oppletus, Gariophyllorum ℥.1. macis, roſarũ ana ℥.s. moſchi grana 2. Cõtundantur mediocriter, & impleatur ex eis ſacculus ſindone rubra factus, qui ſuffumigetur cum benzoi. Cerebrum ex admotione frequenti huius pilæ ad nares roborabitur: Ladani ℥.1.s. benzoi ℥.s. pil. nucis moſchatę, gariophyllorum, ana ʒ.1. ambræ grana 4. moſchi grana 2. Diſſoluantur ambra & moſchus cum aqua roſacea, & ex ea formetur pila. Ad aluum leniendam, demendumq; aliquid materiæ,

unciam mediam huius miſcellæ accipiat, per horam ante prandiũ uel cœnã: Diacatholiconis ℥.2. electuarij de ſucco roſ. ℥.1. Abluat ſingula ſeptimana caput cũ lixiuio in quo flores chamæmilæ, roſę, & ſaluię bullierint. Quando imbecillitatem aliquam membrorũ percipit, ſpinalem medullam inungat oleo liliorum alborũ in quo maiorana bis permutata bullierit. Cibus eius ſit ex bonis carnibus, uituli uidelicet, hœdi, ueruecis, phaſiani, perdicis, præcipue uero turturis. Ouis non niſi recentibus, & uel ſorbilibus, uel in aqua, uel in iure coctis. Piſcibus non ueſcatur niſi paruis petroſis. Potus ſit uinum mediocre, non dulce, nec ualde fumoſum. Carnes porcinas, & antiquũ caſeum, atq; ea quæ ex ipſo conficiuntur, deuitet. Coitu parcè utatur. Ex fructibus auellanas, amygdalas, pineolos edat, cæteros deuitet, præter pyra & poma odorata, quibus quandoq; in ſecunda menſa uti poteſt. Plura addi poſſent, ſed hæc ſpero ſuffectura, ut probus hic uir ualetudinem priſtinam conſequatur, quod ille facere dignetur à quo omnis noſtra ſalus dependet. Si quid uero moderandum uel addendum erit, id faciat præſens medicus, cui me plurimum commendo. Ex Ferraria, XXVII. die Septembris, M. D. XXXIIII.

EPIST. VII. Pro iuuene animi defectu, & ſtupore primum, dein dolore crurum laborante.

IVVENIS hic annũ agens nonũ ſupra xx. tẽperaturæ eſſe dicitur melancholicæ & phlegmaticæ: quod ego uix poſſum credere, ſi uerũ eſt quod adijcitur, abũdare in eo bilẽ, & facilimum eſſe ad irã, quæ tamen facile leniatur. Hoc enim indiciũ potius caloris eſſe uidetur q̃ frigoris, quod neceſſariò humores illos duos comitatur. Quantũ igitur ego ex his q̃ ſcripta ſunt cõijcere ualeo, putauerim hũc iuuenẽ cõtrarias habere nobilium mẽbrorum tẽperaturas: eſſe enim calidioris iecoris, uentriculi & cerebri frigidioris: (de corde enim nihil poſsũ decernere) à frigidis membris pituitã, à calidis bilem ſupra modum augeri. Cuius una portio, accedentibus cauſis (ut ſcribitur) cogitationes & mœſtitiã inferentibus, in atrã conuerſa, amorem illum ſolitudinis pepererit: ſicuti pituita in uẽtriculo abundans, cũ reddit imbecillẽ, & quæ in cerebro partim gignitur, partim recipitur, in inferiores partes deſcendens, articulos omnes oblæſerit: cui adiuncta bilis, & dolores auxerit, & miſcella utriuſq; putreſcente, febres quoq; eas excitarit, quæ per tres ſeptimanas illum afflixere. Qua demum materia partim per aluũ expurgata, partim ad extrema mẽbra delata, priores quidẽ morbi ceſſarunt, noui uero ſucceſſerunt, defectus quidem animi ſyncopęue, natura illã malignã materiam propellente, & cum ea decertãte, adiuuãte etiã fortaſsis cordis naturali uel aduentitia imbecillitate: ſtupor uero modo unius, modo alterius cruris & brachij, tenuiore quadã materia & uaporibus in neruos deſcendentib. Si enim craſsior fuiſſet, reſolutionẽ, uel ſpaſmũ, uel grauiorem feciſſet ſtuporem, qui nõ tã faciliter ualuiſſet conſumi. Diſflata demum magna ex parte materia quę in neruis continebatur, ſtupor quidẽ penitus eſt

tus eſt abolitus. Verũ circa neruorũ loca portio aliqua materiæ quæ difflationi magis contumax fuit,adhuc ſuperſit, ex qua fiat ut poſt uini potum dolores crurũ ſequantur,nõ quidẽ uino ipſo in ea loca deſcendente(fieri enim hoc nullo modo poteſt)ſed uaporib.uini ad cerebrũ primo percutientib.pituitãq; in eo contentã diſſoluentib.quę ſecũ per ſpinalẽ medullã deſcendens,& reliquias in eis cõtentas exagitans,tũ mala teperatura,tum quadã continui ſolutione dolores facit.Cuius rei euidens argumentũ inde capitur, quòd ſi iacet,nullum dolorẽ ſentit,utpote materia noua antiquã non cõmouente.Conducit enim ad utrunq;,hoc eſt,ad nouæ materiæ defluxũ,& antiquę agitationẽ,labor,qui uel ſtando, uel ſupra pedes quomodolibet corpus firmãdo,neceſſariò fit.Mõſtratur etiã frigidi humoris adhuc ſupereſſe reliquias,ex frigoris ſenſu in locis illis percepto: partes enim calidæ ſeu tenuiores, iã ſunt penitus diſcuſſæ. Quare non male,quantũ ad reliquias frigidorũ humorũ reſoluendas,illi medici iudicaſſe uidentur,qui balneũ aquarũ ſulphurearũ laudauerunt.Verum cũ præter illã materiã,quę in crurib.collecta eſt,alia quoq; tum in cerebro, tũ in uentriculo,ſed & in totius corporis ambitu redundet,quæ ſicuti ex uini potu,ita & ex alia cauſa cõmoueri poteſt,& ad eadem loca, ceu imbecilliora ex diuturnis paſsionib.reddita,defluere,uerẽdũ eſt ne ex aquarũ illarum ui plus ſit id quod trahitur, q̃ quod diſcutitur. Quare prius totũ corpus,ſecundo caput,tertio uẽtriculus uacuãdus eſt,roborandaq; ita ſunt omnia, ut non de reliquo materiã illã ſinãt aggregari.Non negligendum etiã iecur,ne uidelicet bilis ſupra modum creſcat, uel aduratur: ut ſint in totum curatiuæ præſeruatiuæq; intentiones,numero octo:totius ſcilicet corporis,cerebri & uentriculi euacuatio,cerebri itẽ,uentriculi & iecoris roboratio, demũ materiæ in cruribus cõtentæ euacuatio,& eorundem crurum,ne eã amplius recipiant,corroboratio. Poſtremæ autem hæ duæ ut prius intẽtæ à nobis ſunt,ita ſunt ultimo loco abſoluendæ. Vt igitur à primo exordiamur,totum corpus cum ſit longo morbo attritum,reiteratis potius purgationibus,quàm ſimultanea & unica medicina emundãdum:in quem uſum maxime idoneum puto fore Iuſti hierã, à Paulo lib.7.deſcriptam, duorum ſcrupulorum pondere in catapotia redactã,ſi quarto quintóue die mane deglutiatur.Medijs diebus attenuata materia,meatibusq; reſeratis,per betonicæ decoctũ cum oxymelite temperatum: qua purgatione bis térue accepta, uentriculus per picram purgabitur ante leuem cœnam per horam aſſumptam, adiecta tertia parte agarici,ut ſint picræ integra, agarici ſemidrachma. Proderit in eundem uſum, rhei uel barbarici, uel pontici drachma manſa & deglutita.Idem facient pilulæ maſtichinæ uocatę,ex aloë lota,agarico & maſtiche cõfectæ:ex quouis enim horũ uentriculus nõ ſolũ purgabitur,ſed & magnifice roborabitur.Quare non prętermittendũ quin crebrò modo uno,modo alio utatur.Vbi uero & corpus uniuerſum,& uentriculus ſatis munda uidebuntur,tunc ad particularem capitis euacuationẽ accedendũ,quod hoc unguẽto naribus per pennã indito cõmode fiet;Olei ſicyonij ℥.i.pul.piperis albi ℈.i.elle-

bori albi gr.3. cũ exigua cera ad mollis unguenti formam redigatur. His peractis,niſi caput leue factũ uideatur,reuulſione ūtẽdũ erit,per cucurbitulas dorſo & humeris crebro admotas:uel ſi maiore & aſsiduareuulſione indigere uidebitur,medio loco inter humeri & cubiti iuncturas,in exteriori parte, cantharides caricis uel fermento ſuperpoſitæ,tandiu hæreant,donec ueſicas excitent. Vel ſi maiorẽ adhuc reuulſionem optaueris,ulcus eodem loco cum ligno oliuæ alióue cõſimili,in calcithidis oleo madefacto,excitetur,quod per ciceris granũ,uel pilulam auream argenteámue, diutius apertum teneatur.

Omnibus his ex ordine cõpletis,cerebrũ per intrinſecus extrinſecusq; adhibita roboretur:intrinſecus quidẽ hac miſcella:Saluiæ,ſampſuchi drachmæ binæ,cũ nucis moſchatæ & gariophyllorũ drachma miſceatur,omnibusq; in tenuiſsimũ puluerẽ redactis,mellis chebulorũ quãtũ ſat ſit adijciatur,ex quo mane ieiuno drachmæ duę ueſperi hora accubitus una paulatim deglutiatur.Supra uerticem ſacculus ex tenui ſindone cõfectus,hoc puluere oppletus deferatur:Macis roſarũ ana ʒ.2.gariophyllorũ,nucis moſchatę ana ʒ.1.piperis albi ʒ.s.Auribus guttę tres olei de ſpica odorati inijciãtur:uel ubi hoc nõ adſit, cõmunis de ſpica cũ moſcho odorati. Ventriculus & ipſe roborãdus eſt,hyeme ex zingibere cõdito,æſtate ex chebulis,medijs tẽporibus ex utriſq; ſimul miſtis:his uel illo uincẽtib. iuxta caloris uel frigoris exceſsũ.Aduertẽdũ tamen ſemper,ne dũ pituitã coërcere per calida ſatagimus,ſuper calefacto iecore bilẽ foueamus:quod ubi uel ex urinis,uel ſiti,uel oris amarore,uel manus plãtæ calore animaduerterimus,intybi uel domeſtici uel ſylueſtris ſucco, adiecto oleo roſaceo, exiguo aceto,atq; etiã,ſi opportunũ uidebitur,cera eius feruorẽ reprimemus. Hæc poſtquã recte facta fuerint,iã ad balnea tutus erit acceſſus,inter quæ eligenda ſulphurea ſimul & aluminoſa:quæ ſi fortè inueniri non poterint,arte parãda ſunt, coctis illis rebus uel in aqua ſimplici,uel in lixiuio tãdiu,donec media pars cõſumpta ſit.Siue autẽ naturalia,ſiue arte parata ſint,his uacuo ſemper uẽtriculo utendũ, cauendo etiã ne uapores ab ipſis ſurgẽtes materiã aliquã in cerebro contentã eliquẽt,quæ ad inferiora deſcẽdat. Accedere his omnibus cõgruã uictus rationẽ oportet, ita ſcilicet ut parcitas in cibo & potu ſemp ſeruetur:nec ex patrię more uariæ eſcę ingurgitẽtur,aut potus inter prandium & cœnã accipiatur.Siccis potius q̃ iurulentis ueſcatur.Caſeus,magni piſces,ſuillæ,bubulæ,anſerinæ,anatinæ,aquaticarumq; omniũ auiũ carnes,& antiquorum animaliũ uitentur.Oua,niſi ſorbilia & recentia,dimittãtur.Olera itẽ frigida,legumina omnia, & fructus omnes humidi.Vino utendũ mediocri, nõ dulci,acido,acri,aut ualde auſtero,cui modo abſinthium,modo ſaluia uel incocta ſit,uel lõgo tẽpore maduerit.Exercitio uacuo uẽtriculo utatur, quo brachia potius quàm crura fatigentur.Irã ſemper uitet,& omnẽ cogitationem à cibo.Lætus & alacer ſit,ſolitudinẽ fugiat,ſanitatemq; à Deo opt.max.expectet,& per ſanctorum ſuffragia imploret, & impetrata ac adepta,ad Dei honorem ſemper utatur,cui laus,honor & gloria. Ex Ferraria,in die ſanctæ Agneti dicata, M. D. XXXVI.

FINIS.

Pro ardore urinae Cura eximia fol: 373.